
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

M2422

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M2422 विषय वेदांग

नाव मयूरसंहिता

लेखक/लिपीकार दा. ल. पारशीकर

पृष्ठ 1200 काळ .... पूर्ण/अपूर्ण

M2422

॥ विद्वदभ्यर्थनम् ॥

ऋग्वेदकल्पद्रुमशौनकादिप्राच्यद्रुपुष्पाणिधियाविविच्य । ऋक्संहिताढ्यांपरिकल्प्यमालांसमर्पयेवैदिककंठदेशे ॥ १ ॥

वेदप्रास्ताविकम् ।

श्रीः ॥ प्रणम्यवेदपुरुषंवेदज्ञान्पारिकांक्षिणः ॥ ऋक्संहितायाहोमादेःकुर्वेप्रास्ताविकंकचित् ॥

ननु कोऽयंवेदोनाम । कथंवातस्यापौरुषेयत्वेनप्रामाण्यं । केवातस्यविषयप्रयोजनसंबंधाधिकारिणः । नखल्वेतस्मिन्सर्वस्मिन्नसति वेदेप्रवृत्तिः । अत्रोच्यते । इष्टप्राप्त्यनिष्टपरिहारयोरलौकिकमुपायंयोग्रंथोवेदयति स वेदः । अलौकिकपदेनप्रत्यक्षानुमानेव्यावर्त्येते । अनुभूयमानस्यस्रक्चंदनवनितादेरिष्टप्राप्तिहेतुत्वमौषधादेरनिष्टपरिहारहेतुत्वंच प्रत्यक्षतःसिद्धं । स्वेनानुभविष्यमाणस्य पुरुषांतरगतस्यच

तथात्वमनुमानगम्यम् । एवंतर्हि भाविजन्मगतमप्यनुमानगम्यमितिचेन्न । तद्विशेषस्यानवगमात् । नखलु ज्योतिष्टोमादिरिष्टप्राप्तिहेतुः कलंजभक्षणवर्जनादिरनिष्टपरिहारहेतुरित्यमुमर्थं वेदव्यतिरेकेणानुमानसहस्रेणापि तार्किकशिरोमणिरप्यवगंतुंशक्नोति । तस्मादलौकिकोपायबोधको वेद इति लक्षणस्य नातिव्याप्तिः । अतएवोक्तं—'प्रत्यक्षेणानुमित्या वा यस्तूपायो न बुध्यते । एनं वदंति वेदेन तस्माद्वेदस्य वेदता ॥' इति । सएवोपायो वेदस्यविषयः तद्बोधएव प्रयोजनं तद्बोधार्थी चाधिकारी तेनसहोपकार्योपकारकभावः संबंधः ।

अथवेदानामपौरुषेयत्वेनस्वतःप्रामाण्यमनूद्यते—वेदांश्चैकेसंनिकर्षंपुरुषाख्याः । नन्वस्तुपदानांपदपदार्थसंबंधस्यचनित्यत्वं, वाक्यार्थप्रमितेश्चवाक्यजन्यतयाविधीनांप्रामाण्यं, तथाप्यानुपूर्वीरूपवेदानांनित्यत्वासंभवात्काठकादिसमाख्ययातत्कर्तृकत्वनिश्चयाच्च पौरुषेयत्वंसंभवति । पुरुषेचदोषसंबंधसंभावनयानप्रामाण्यंसंभवति । तथाहि । वेदःप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकधर्मवान् वाक्यत्वात् भारतवदित्यनुमानेनपौरुषेयत्वम् । नचसामान्यधर्मस्यप्रागभावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वेनवेदत्वस्यातथात्वादसिद्धिरितिवाच्यम् । वेदत्वस्याताद्दशत्वेपिइदानींतनवेदत्वादीनांतदवच्छेदकतयानासिद्धिः । अन्यथाघटादीनामपौरुषेयत्वप्रसंगः । वस्तुतोवेदत्वंप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकं कार्यधर्मवृत्तित्वात् तद्धटत्ववदित्यनुमानेनवेदत्वस्यापितथात्वात् । अतोवेदानांपौरुषेयत्वम् । एवंचकाठककालापकादिसमाख्या बर्बरःप्रावाहणिरकामयतेत्याद्यनित्यसंयोगोप्युपपद्यते । तदुक्तं संनिकृष्टकालावेदाइदानींतनाइति । तत्रचास्मदादीनांकर्तृत्वासंभवाद्व्यासादिवदीश्वरएवकर्ता । एवंच 'त्रयोवेदाअजायंतेत्यग्नेर्ऋग्वेदोवायोर्यजुर्वेदः' इत्यादिदर्शनमुपपद्यते । अतोनस्वतःप्रामाण्यमितिचेत् । न । उक्तानुमानस्य वेदत्वंनप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकं सामान्यधर्मत्वादित्यनुमानेनसत्प्रतिपक्षितत्वात् । प्रतियोगिताव-

च्छेदकभेदाभावेन सकलघटप्रागभावैक्येप्रतियोग्युत्पत्तिनाश्यत्वासंभवेनचनित्यत्वापत्तेः । इष्टापत्तौतूत्पन्नस्यपुनरुत्पत्तिप्रसंगः, प्रागभावनाशस्वीकारेघटानुत्पत्तिप्रसंगः। अवयवशस्तन्नाशस्वीकारोनिरवयवत्वादेवायुक्तः । प्रतियोगिभेदेनाभावनानात्वकल्पनेसंसर्गाभावान्योन्याभावयोरैक्यप्रसंगः । अतोनसामान्यधर्मस्यप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वम् । प्रथमानुमानमपि वेदाःप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकधर्माभाववंतोऽस्मर्यमाणकर्तृकत्वादात्मवदित्यन्वयिना, अस्मर्यमाणकर्तृकवाक्यत्वादितिव्यतिरेकिणाचसत्प्रतिपक्षितम् । वेदशून्यकालाभावेनवेदप्रागभावासिद्धेश्च । तथाहि। पूर्वकालोनवेदशून्यःकालत्वाद्वर्तमानकालवत्। पूर्वकालीनंवेदाध्ययनंगुर्वध्ययनपूर्वकं वेदाध्ययनत्वादिदानींतनवेदाध्ययनवत्। वेदानपौरुषेयाःअस्मर्यमाणकर्तृकत्वादित्यनुमानेनापौरुषेयत्वसिद्धेश्च । एवं 'वाचाविरूपनित्यया' इति श्रुतिः। 'स्वयंभूरेषभगवान्वेदोगीतस्त्वयापुरा । शिवाद्याऋषिपर्यंताःस्मर्तारोऽस्यनकारकाः ॥' इतिस्मृतिश्चोपपद्यते । काठकादिसमाख्यातु श्रुतिस्मृतिविरोधात्प्रवचननिमित्तत्वेनोपपादनीया । 'अग्नेर्ऋग्वेदः' इत्यादिश्रुतिरप्यग्निनाज्ञापितइतिव्याख्येया । अनित्यसंयोगोऽपि प्रवाहनित्यतामादायोपपादनीयः । प्रवाहनित्यत्वंचसजातीयप्रागभावसमव्याप्तसजातीयध्वंसकत्वरूपम् । यद्वाबहुक्षीरादिवाक्यवदसत्यकथादिनाविधेयस्तुतिपरत्वेनोपपादनीया । अतोऽपौरुषेयावेदाइतिसिद्धंवेदानांस्वतःप्रामाण्यम् । गागाभट्टः ।

स्वाध्यायविषयेकिंचित्प्रस्तूयते—स्वाध्यायोऽध्येतव्यः । अत्रस्वाध्यायत्वं स्वशाखात्वम् । तत्र स्वत्वंचपरंपरयाध्ययनविषयत्वमनुष्ठानविषयत्वंच । तेन वेदत्रयांतर्गतैकैकशाखापरः स्वाध्यायशब्दः । तेनाध्ययनानुष्ठानयोः स्वपरंपरापरिगृहीताध्ययनानुष्ठानविषयत्वोपपत्तिः । अधीतवेदस्यप्रयोजनवत्त्वंचेत्थमवसेयम् । **विधीनां** प्रवृत्तिजनकप्रवर्तनाज्ञानम्, **अर्थवादानां** प्राशस्त्यज्ञानं, **मंत्राणां**

विशिष्टार्थस्मरणं, **नाम्नां** कर्मभेदो गुणफलोपबंधः संकल्पलाघवंच, **साम्नामक्षराभिव्यक्तिः, स्तोभानां** सामकालपूर्तिः, **उपनिषदां** पारलौकिकफलककर्मप्रवृत्तिजनकशरीरव्यतिरिक्तजीवात्मज्ञानं, क्रमज्ञानादिच यथेष्टमूहनीयम् । एवमंगानामपिवेदोपकारकत्वं । तच्च **शिक्षायाः** स्वरादिनिश्चयद्वारा, **कल्पस्य** शाखांतरसंदिग्धविध्युपसंहारद्वारा न्यायलब्धार्थतात्पर्यनिर्णयद्वाराच, **व्याकरणस्य** वैदिकोहविज्ञानद्वारा, **निरुक्तनिघण्ट्वोर्वै**दिकशब्दज्ञानद्वारा, **छंदसां** वैदिकवाक्यपरिमाणद्वारा, **ज्यौतिषस्य** वैदिककर्मप्रयोगोपयोगितिथ्यर्क्षादिज्ञानद्वाराअधीतवेदजन्यार्थज्ञानोपयोगित्वात्सिद्धं सांगोवेदोऽध्येयोनुष्ठेयानितदुदितानिकर्माणीति। तथाच ऋग्वेदस्यैवाखिलवेदाद्यत्वेनाभ्यर्हितत्वात्तदंतर्गतशाकलसंहितामधिकृत्याध्ययनाध्यापनस्वाहाकाराद्युपकर्त्रीयंभूयादितिनैकशोविद्वत्साहाय्येनप्रयतितंमयाअस्याःशोधनादिसंस्करणाय । योजितानिचर्षिदैवतछंदांसिआमूलांततत्तत्सूक्तपत्राधःप्रदेशेषु( )धनुश्चिह्नांतर्गततत्तच्छास्त्रार्थविलासभांजि । प्रत्यध्यायमंतेतत्तदंतर्गतदेवतात्यागाःसूक्तभेदपक्षेणदर्शिताः । तथाऋग्वेदकल्पद्रुमादिग्रंथेभ्योविद्वद्भ्यश्च यथावगतंस्वाहाकारनिर्णयप्रयोगाद्यपि प्रस्तावनाव्यवहितत्वेनग्रथितमत्र । अंतेशाकलसंहितावर्तिनामृचामकारादिवर्णक्रमकोशोऽप्यनल्पपरिश्रमेणप्रणीयसमयोजीतिपुस्तकंयावच्छेमुषिपरिष्कृत्य संशोधितंमया । स्वाहाशब्दयोगेऋगंतस्वरस्योदात्तानुदात्तस्वरितत्वप्रतिपत्तिसौकर्यार्थमृगंते+ एतादृगुदात्तचिह्नं* एतादृशं चस्वरितचिह्नं कल्पितंतत्रतत्र। तेनैतादृशचिह्नद्वयहीनाःकेवल ॥ रेखाद्वययुजःशेषाऋचोऽनुदात्तान्ताभवन्तिः । अर्धर्चादावेकैवरेखेतिकल्पितास्त्यत्रपरिपाटी । एवं विहितेपि श्रमपुरःसरंशोधने शरीरिमात्रसाधारणभ्रान्त्यादिसमुत्थंदोषं सौजन्यधुरीणैः सारस्पृहयालुभिः

परिशीलितमरालचातुरीकैर्विपश्चिद्वरैरुपेक्ष्यमाणं कृतशोधनंचाशासानः सकलाध्येत्रध्यापकप्रयोजकादिसौकर्यमेतद्ग्रंथात्संभावयन् गुणिजन-चक्षुर्घटापथगामितयैवसार्थकतांमन्यमानोगुणिजनपरितोषमेवैतद्व्यापारात्प्रीयमाणोऽखिलजगन्नायकोविदधात्वित्याशास्ते—

प्रमाणसिद्धांतविरुद्धमत्रयत्किंचनाभून्मतिमांद्यदोषात् । मात्सर्यमुत्सार्यतदार्यचित्ताःप्रसादमाधायविशोधयंतु ॥

वा. ल. पणशीकरः ।

अत्रपुस्तकदातृनिर्देशः ।

१ वे ॥ शा ॥ सं ॥ गणेशभट्टआठल्ये आलीबागइत्येतैर्दत्तंमहतापरिश्रमेणतैरेवनिर्मितंस्वाहाकारपुस्तकमेकं ।

२ वे ॥ शा ॥ सं ॥ आत्मारामभटजी अळवणी सांवंतवाडीइत्येतैर्दत्तंस्वीयसंग्रहस्थंकाशीस्थजड्येप्रणीतं ।

३ वे ॥ शा ॥ सं ॥ रामचंद्र(बाबा)पाध्ये गुर्जरभालावलीइत्येतः महामहोपाध्यायगोपालोपाध्यायप्रणीतंसंपाद्यदत्तं ।

४ वे ॥ शा ॥ सं ॥ बाबुरामचंद्रदीक्षितजडेबनारसइत्येतैःऋग्वेदकल्पद्रुमाख्यमेकमस्मन्निकटेप्रहितंएतान्कोशान्शौनकीयांश्चा-लोच्यैतदंतर्वर्तिमंत्रभागं वे ॥ रा ॥ कृष्णंभटजीगोरेइत्येतैःसंशोधय्यस्वयंचसंशोध्यप्रकाशितोऽयंग्रंथइतिशम् ।

संहिताहोमेप्रमाणं ।

नमःश्रीवेदपुरुषाय ॥ तत्रादौसंहिताहोमेप्रमाणंफलंचप्रायश्चित्तप्रकरणे**बृहदाश्वलायनस्मृतौ**—श्रौताग्निरपिस्मार्ताग्नौप्रायश्चित्ताहुतीर्हुनेत् । संहितागणकूष्मांडपावमान्यादिभिर्द्विजः ॥ स्मार्ताभावेतुकृत्वाग्निंकुर्यादुत्तपनीयकमिति ॥ श्रौताग्निरपीत्यपिनास्मार्ताग्निमानपिस्मार्ताग्नौकुर्यादितिप्रतीयते। प्रायश्चित्ताहुतीरित्यनेनपापनिवृत्तिफलकत्वंबोध्यते। उत्तपनीयकंनाम**आधानसुबोधिन्यां**—दर्भेष्वग्निंसमारोप्यपुनर्दर्भेषुसंयुतं । पुनस्तद्वत्तृतीयोग्निःसएवोत्तपनीयकः ॥ इति । लौकिकमग्निंसंस्कारविशिष्टंकृत्वाकुर्याद्धोममितिशेषः । **श्रुतावपि**—यःसमिधायआहुतीयोवेदेनददाशमर्तोऽअग्नये । योनमसास्वध्वरः ॥ इतिमंत्रेस्वातंत्र्येणसंहिताहोमःप्रतीयते । **तथाचमंत्रार्थः**—अग्नये अग्न्यर्थं । यः मर्तः मनुष्यः । समिधा पालाश्यादिसमिदाधानेन । आहुती आहुत्या आज्यादिसाध्यया। यो वेदेन संहितया तदंतर्गतसर्वमंत्रकरणकहोमेनच । ददाश परिचरतीति ॥ यद्यपीयंश्रुतिर्वेदेनेत्यस्यब्रह्मयज्ञाध्ययनेनेत्यर्थकरणेनपाकयज्ञप्रशंसाकरणपरतयायोजिता तथापिउक्तार्थपरतयापियोजयितुंशक्यते बाधकाभावात् । वेदेनअग्नयेददाशेतिसमभिव्याहृतपदस्वारस्याच्चश्रुतीनांविश्वतोमुखत्वात् । उक्तार्थतात्पर्यनिर्णायिकापूर्वोदाहृताश्व**लायनस्मृति**रप्यनुगृहीताभवति । एतच्छ्रुतिविहितसमिदाधानाद्युक्तकर्मफलं तस्येदर्वंतइत्यग्रिमश्रुतौस्फुटं । **तथाहि**—तस्येदर्वंतोरंहयंतऽआशवस्तस्यद्युम्नितमंयशः । नतमंहोदेवकृतंकुतश्चननमर्त्यकृतंनशत् ॥ इति । **मंत्रार्थः**—तस्यैव आशवः शीघ्रगंतारः । अर्वंतःअश्वाः । रंहयंते वेगंकुर्वंति । शत्रून्प्रसहंतइत्यर्थः । तस्यैव द्युम्नितमं यशः दीप्ततमाकीर्तिश्चभवति । अपिच । तंदेवकृतं देवेषुविहिताकरणेनयत्कृतं । अंहः पापं । कुतश्चन कस्मादपिहेतोः । ननशत् नव्याप्नोति । अशत् नशत्

इतितन्नाम । नचमर्त्यंकृतंमनुष्येषुर्हिंसादितन्न । इत्येवंपापक्षयकामेनाग्निशुश्रूषाकार्येत्युक्तंभवति । अतःपापक्षयकामेनापिसंहिताहोमो विधेयइतियावत् । किंचउपाकर्मांगत्वेनापि**सांख्यायनसूत्रे**प्रत्यृचंवेदेनजुहुयादित्यादिनाअनेकेहोमविधयोभिहिताः । **तथाचसूत्रं**— अक्षतसक्तूनांधानानांदधिघृतमिश्राणांप्रत्यृचंवेदेनजुहुयादितिहैकआहुःसूक्तानुवाकाद्याभिरितिवाध्यायार्षेयाद्यादिभिरितिमांडूकेयोऽथहस्मा हकौषीतकिरग्निमीळेपुरोहितमित्येकाकुषुंभकस्तदब्रवीदावदंस्त्वंशकुनेगृणानाजमदग्निनाधामंतेविश्वंगंतानोयज्ञंयज्ञियायोनःस्वोअरणःप्रति- चक्ष्वविचक्ष्वाग्नेयाहिमरुत्सखायत्तेराजन्छृतंहविरितिद्व्यृचास्तच्छंयोरावृणीमहइत्येकाहुतशेषाद्धविःप्राश्नंतीति ॥

एवं**पराशरस्मृतौ**प्रायश्चित्तप्रकरणेद्वितीयाध्यायेपारायणांगत्वेनदशांशहोमोभिहितः । **तथाहि**—ब्रह्महानरकस्यांतेपांडुकुष्ठीप्रजा- यते । प्रायश्चित्तंप्रकुर्वीतसयत्पातकशांतये ॥ चत्वारःकलशाःकार्याःपंचरत्नसमन्विताः । पंचपल्लवसंयुक्ताःसितवस्त्रेणवेष्टिताः ॥ कषाय पंचकोपेतानानाविधफलान्विताः । सर्वौषधिसमायुक्ताःस्थाप्याःप्रतिदिशंदिशं ॥ रूप्यमष्टदलंपद्मंमध्यकुंभोपरिन्यसेत् । तस्योपरिन्यसेद्दे- वंब्रह्माणंचचतुर्मुखं ॥ पलार्धार्धप्रमाणेनसुवर्णेनविनिर्मितं । अर्चयेत्पुरुषसूक्तेनत्रिकालंप्रतिवासरं ॥ यजमानःशुभैर्गंधैःपुष्पैर्धूपैर्यथाविधि । पूर्वादिकुंभेषुततोब्राह्मणाब्रह्मचारिणः ॥ पाठयेयुःस्वकान्वेदानृग्वेदप्रभृतीन्शनैः । दशांशेनततोहोमोग्रहशांतिपुरःसरः ॥ मध्येकुंडेविधात व्योघृताक्तैस्तिलव्रीहिभिः । द्वादशाहमिदंकर्मसमाप्यद्विजपुंगवः ॥ भद्रेपीठेयजमानमभिषिंचेद्यथाविधि । ततोदद्याद्यथाशक्तिगोभूहेमति लादिकं ॥ ब्राह्मणेभ्यस्ततोदेयमाचार्यायथाविधि । आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवामरुद्गणाः ॥ प्रीताःसर्वेव्यपोहंतुममपापंसुदारुणं । इत्युदीर्यमुहुर्भक्त्यातमाचार्यंक्षमापयेत् ॥ एवंविधानेविहितेश्वेतकुष्ठंविनश्यति ॥ इति ॥ यद्यपिरुद्रकल्पद्रुमेलिखित**कालिकापुराणे**—

जपाद्दशांशतोहोमस्तथाहोमात्तुतर्पणं । तर्पणस्यदशांशेनमार्जनंकथितंकिल ॥ मार्जनस्यदशांशेनब्राह्मणानपिभोजयेत् । जपोर्चापूर्वकोहो-
मस्तर्पणंचाभिषेचनं ॥ भूदेवपूजनंपंचप्रकारोक्तापुरस्क्रियेति ॥ होमाशक्तौजपंकुर्याद्धोमसंख्याचतुर्गुणं । एवंकृतेतुमंत्रस्यजायतेसिद्धिरु-
त्तमा ॥ इतिवचनैःपुरश्चरणांगजपसामान्यदशांशहोमःकर्तव्यइतिप्रतीयते **तथापि**——पाठयेयुःस्वकान्वेदानृग्वेदप्रभृतीन्शनैः । दशांशेन
ततोहोमोग्रहशांतिपुरःसरः ॥ इतिप्रकृतप्रायश्चित्तप्रकरणस्थस्मृतिवचनेनविशिष्यदशांशहोमस्यविहितत्वाद्दशांशहोमोविधेयः । तत्संभव
श्चदशावृत्तिपारायणेष्वेवैकावृत्तिरूपदशांशेनेतिफलितं ॥ **केचित्तुमहार्णवादिग्रंथेषु**रूपरुद्रजपांशेषोडशधामंत्रविभागपक्षेषुआद्यमंत्रै-
राद्यंतमंत्रैर्वादशांशसंख्यापूरणवत्एकसंख्याकादिपारायणपक्षेपिआद्यादिमंत्रैस्तद्दशांशसंख्यापूरणीया । एवंकल्पनायांतत्रयन्मूलंतदेवात्रा
न्वेषणीयमितिवदंति । **महार्णवेतु** चतुर्षुब्राह्मणेषुऋग्वेदप्रभृतिमंत्रब्राह्मणात्मकवेदचतुष्टयपारायणंकुर्वत्सुप्रतिदिनंपठितवेदभागदशांशसं-
ख्ययाव्याहृतिभिर्होमःकार्यइत्युक्तं । **कैश्चित्तु** संहिताहोमांशेसाधकतयोपन्यस्तानि**ऋग्विधानस्थानि**——एषाहिसंहितावेदैःसर्वब्रह्ममयी
निचृत् । उग्रेणतपसादृष्टाविश्वामित्रेणधीमता ॥ होमांश्चजपयज्ञांश्चनित्यंकुर्वीतवैतया ॥ इत्यादीनिवचनानितान्युपक्रमोपसंहाराभ्यांगा
यत्रीमंत्रहोमपराण्येवनतुसंहिताहोमपराणि । कृत्स्नसंहितायाःविश्वामित्रदृष्टत्वेनक्वाप्यनुपलंभात्गायत्र्यास्तद्दृष्टत्वाच्च निचृदितिविशेषणस्यस-
कलसंहितायामसंभवात् न्यूनाक्षरत्वेनगायत्र्यंशएवतत्संभवाच्च वेदैश्चतुर्भिर्वेदैःसंहितासम्यग्धृतेतिस्मृत्यक्षरार्थः । एवंचसंहितेतिपदश्रवण-
मात्रेणकृत्स्नसंहिताहोमपरतयापूर्वोक्तवचनानियोजयतांप्रमादएवेतिसुधियोविभावयंतु ॥ इतिऋग्वेदकल्पद्रुमः ॥ ॥

ऋषिदैवतछंदऊहविचारः ।

तत्रजपहोमादौप्रयुज्यमानेषुसूक्तर्क्षुपूर्वंदेवतोहःकार्यउतछंदऊहइतिविमर्शे**सर्वानुक्रमपरिभाषा**रंभएव— 'ऋषिदैवतच्छंदांस्यनुक्रमिष्यामः' इत्यनुक्रमपरिग्रहाद्, **बह्वृचगृह्यपरिशिष्टेपि**—'अथास्यमंत्राणामृषिदैवतच्छंदांसि' इतितथैवांगीकारात्, तथा**सांख्यायनसूत्रे**—'ऋषेर्यस्ययोयोमंत्रोयद्दैवत्योयच्छंदस्तथातथातंतंमंत्रमनुब्रूयात्' इतिक्रमनिर्देशात्, एवमाधुनिकयाज्ञिकाचाराच्च 'यद्यपिस्यात्स्वयंब्रह्मात्रैलोक्याकर्षणक्षमः । तथापिलौकिकाचारंमनसापिनलंघयेत् ॥' इतिवचनाद्याज्ञिकाचारानुगृहीतदेवताप्राथम्यबोधकवचनानांकर्मकांडविषयेप्राबल्याद्देवतायाःफलदातृत्वेनाभ्यर्हितत्वात्तत्प्राथम्यंयुक्तंमत्वा। तथाश्रौतस्मार्तकर्मकांडोदधिपारदृश्वभिर्भट्टनारायणकौस्तुभकारशांतिरत्नहेमाद्रिपूर्तकमलाकरादिमहानिबंधकारधुरीणैर्लोकोद्दिधीर्षयानैकशःप्रणीतप्रयोगग्रंथेष्वासेतुहिमालयंप्रथितेषु सूक्तमंत्रादिप्रयोगावसरेऋषिदैवतछंदःक्रमेणैवसूक्तादीनांविनियोगादत्रसंहितायामस्माभिरपिसएवक्रमआदृतः ॥ **परंत्विमंपक्षंप्राचीनानसहंते**—तेषांमतेछंदःप्राथम्यमेवन्याय्यं । तथाच**ऋग्वेदकल्पद्रुमे**—छंदःप्राथम्ये 'आर्षेयछंदोदैवतवित्' इति**सर्वानुक्रम**उदाहृतएव । अन्यान्युदाहरिष्यंते । तथाहि**निरुक्तभाष्योदाहृतसामवेदब्राह्मणे**— 'योहवाअविदितार्षेयछंदोदैवतब्राह्मणेनमंत्रेणयाजयतिवाध्यापयतिवास्थाणुंवर्च्छतिगर्तेवापात्यतेप्रमीयतेवापापीयान्भवति' इति । **अथर्ववेदे**—'गणकऋषिः निचृद्गायत्रीछंदः गणपतिर्देवता' इत्यादि । **पारिजाते**—'आर्षंछंदोदैवतंचविनियोगस्तथैवच। वेदितव्यंप्रयत्नेनब्राह्मणेनविपश्चिता' इति । **गोभिलोप्येवमाह**—'आयात्वित्यनुवाकस्यवामदेवऋषिःस्मृतः। आनुष्टुभंभवेच्छंदोवाग्देवीदेवतास्मृता' इति । **मदनरत्नेकात्यायनः**—'आर्षंछंदश्चदैवत्यंविनियोगस्तथैवच । वेदितव्यंप्रयत्नेनब्राह्मणेनवि

शेषतः' इति । **सांख्यायनसूत्रे**—'ऋषीञ्छंदांसिदेवताःश्रद्धामेधेचतर्पयित्वेति' सर्वत्रछंदएवपूर्वमभिहितमितिछंदःप्राथम्यमेव न्याय्यं । उदाहृतश्रुतिस्मृतिप्रामाण्यात्, तत्रश्रुतक्रमपरित्यागेबीजाभावात्तासांक्रमबोधनएवतात्पर्याच्च । तथा**बृहद्देवतायां**—'नियमोयंजपेहोमेऋषिश्छंदोथदैवतं । अन्यथाचेत्प्रयुंजानस्तत्फलंचात्रहीयते ॥ अर्थेप्सवःखल्वृषयश्छंदोभिर्देवताःपुरा । अभ्यधावन्नितिछंदोमध्येत्वाहुर्मनीषिणः ॥ ऋषिंतुप्रथमंब्रूयाच्छंदस्तुतदनंतरं । देवतामथमंत्राणांकर्मस्वेवमितिश्रुतिः' इति ॥ **आचार्यखंडेगृह्याधानप्रस्तावे**—'ऋषिंछंदोदैवतंचविनियोगमनुक्रमात् । अस्मृत्वार्षादिकंविप्रोजुहुयाद्वाजपेदपि ॥ यजेद्वाध्यापयेद्वापिनलभेत्कर्मणांफलम्' इति । तथा**रामवाजपेय्यांगृह्यकारोपि**—'ऋषिमादौप्रयुंजीतछंदोमध्येनियोजयेत् । देवतामवसानेचमंत्रज्ञोमंत्रसिद्धय'इति। तथाश्रीवत्सगोत्रभास्करकृत**महारुद्रपद्धत्यांछंदोभाषायां**—'वक्तव्यंछंदआदौतुततश्चार्षिःप्रकीर्तितः । देवताविनियोगश्चतैत्तिरीयकपाठकैः ॥ आश्वलायनानांतु ऋषिच्छंदोदैवतपूर्वकोविनियोगः । तथाच**परिभाषायां**—'आर्षेयच्छंदोदैवतविद्याजनाध्यापनाभ्यांश्रेयोधिगच्छती'ति ॥ तथावेदभाष्यकारै**र्माधवाचार्यै**रपिऋग्भ्याष्योपोद्धातांतेऋषिच्छंदोदेवताविचारःकृतः सुरूपकृत्नुमितिसूक्तेतेएवऋषिच्छंदसी इंद्रंपृच्छेतिचतुर्थ्यामृचिलिंगदर्शनादिंद्रोदेवतेतिछंदएवपूर्वमुदाहृतं । आत्वेतिसूक्तेऋषिच्छंदोदेवताविनियोगाःपूर्ववत् । इत्यादिषुबहुषुस्थलेषुछंदएवपूर्वंधृतं । निरुक्तभाष्यकारोप्येवमेव ॥

अत्रेदंविचार्यते । किंश्रुतिस्मृत्यादीनांद्वैविध्यदर्शनाद्विकल्पः । सोपिशाखाभेदेनकांडभेदेनवाव्यवस्थितःउतसर्वत्र। **नतावदाद्यः** । शाखांतरेतैत्तिरीयशाखायां**नारायणोपनिषत्सु**—'गायत्र्यागायत्रीछंदोविश्वामित्रऋषिःसवितादेवता'इति । **छंदोभाषायां**—'वक्तव्यंछंद

आदौतुततश्चर्षिःप्रकीर्तितः । देवताविनियोगश्चतैत्तिरीयकपाठकैः ॥' इतिविशिष्यक्रमबोधकश्रुतिस्मृत्यादिप्रमाणदर्शनेनसंदेहस्यैवाभावा-
त् । **नद्वितीयः** । योहवाअविदितार्षेयच्छंदोदैवतब्राह्मणेनमंत्रेणयाजयतिवाध्यापयतिवेत्यादिनाकर्मकांडएवर्ष्यादिज्ञानेफलस्यतदज्ञानेप्रत्य-
वायस्यचाभिधानात्कांडांतरस्यानुपस्थितेः । **नतृतीयः** । विरुद्धार्थकानांनिरवकाशानांप्रमाणानांषोडशिग्रहणाग्रहणवद्वैकल्पिकत्वस्यव
क्तुंशक्यत्वेपिविरुद्धार्थकपदरहितानांप्रकृतेतथावक्तुमशक्यत्वात् । अतःछंदःप्राथम्यबोधकश्रुत्यादिनाप्रमाणांतराणामपिसंग्राहकत्वपरतया
एकवाक्यत्वलाभाच्छंदःप्राथम्यमेवोचितं । सर्वानुक्रमस्थंअनुक्रमिष्यामइत्यंतं सूक्तप्रतीकादीनिप्रदर्शयिष्यामइतिव्याख्येयं । अतएव
सर्वानुक्रमभाष्यकारेणापि एताननुक्रमिष्यामोव्याख्यास्यामइतिव्याख्यायअनेकार्थत्वाद्धातूनामित्युक्तं । देवतास्मरणमंतेवाकुर्यादितिब-
ह्वृचगृह्यपरिशिष्टवाक्यस्यकेषुचित्पुस्तकेष्वदर्शनात् । केषुचित्तुदेवतास्मरणमेववाकुर्यादितिपाठदर्शनेनतस्यापिदेवताप्राथम्येअसाधकत्वात् ।
नचैवंविनिगमनाविरहः देवताप्राथम्यावगत्यविशेषेपिछंदोविषयेहेतुनिर्देशपूर्वकप्रथमादिपदघटितस्मृत्यवधृततात्पर्यकक्रमबोधकोक्तश्रुतेरेव
विनिगमकत्वात् । 'श्रुतिस्मृतिविरोधेतुस्मृतेस्त्यागोविधीयते । तथैवलौकिकंवाक्यंस्मृतिबाधेपरित्यजेत्' इतिस्मृत्यपेक्षयाश्रुतेर्बलवत्त्वात्
देवताप्राथम्यबोधकश्रुत्यनुपलब्धेश्च । देवताप्राथम्याभासकप्रमाणानांसंग्रहपरतयोन्नीतत्वात् । द्विविधाचारदर्शनेपिश्रुत्यविरुद्धाचारस्यप्रा-
माणिकत्वेनअंधस्येवांधलग्नस्येतिन्यायेनपरंपरागताचारांतरस्याश्रद्धेयत्वात् । सर्वानुक्रमण्यांदेवताप्राथम्यव्यवहारदर्शनेपि 'तुहिहवैतच्छब्द-
विशिष्टान्यृषिदैवतच्छंदांसिद्वित्रिचतुःपंचषट्सूक्तभांजियथासंख्यम्' इतिपरिभाषानुसारेणक्वचित्पूर्वसूक्तसाहचर्यात्प्रथमंदेवताउत्तरत्रऋ-
षिः । क्वचित्पूर्वत्रछंदःउत्तरत्रदेवताइतिच । **तदुदाहरणानितु**—'प्राग्नयेपंचाग्नेयोवत्सआग्नेयंतुप्रनूनंतृचमाग्नेयःश्येनः' 'अग्निर्होतागायत्रं

त्विंद्राग्नीऐंद्राग्नं' इत्यादीनि ॥ तुह्यादिशब्दाभावेपियथा—'परंगायत्रंप्राग्वत्सप्रेर्कऋषिश्चानुक्तगोत्रःप्राझ्मत्स्यात्काण्वोऽष्टमंमंडलंमाचिच्चतुस्त्रिं-शन्मेधातिथिमेध्यातिथी' । 'जागतमूर्ध्वंप्रागुशनसःप्रदेवंदशवत्सप्रिर्भालंदनः' । 'नवमंमंडलंपावमानंसौम्यंस्वादिष्ठयादशमधुच्छंदाः' इत्यादिबहुषुस्थलेषुव्युत्क्रमदर्शनात्। साहचर्योक्तेरबाधकत्वांगीकारेपि—'अस्यमेष्टौजागतंत्र्यनुष्टुबंतंद्यावापृथिव्येकाद्वेऐंद्र्यौत्वाष्ट्र्यौवाद्वेद्वेराका-सिनीवाल्योरंत्यालिंगोक्तदेवता' । 'ऋतमेकादशंजगत्यंतंषष्ठ्यैंद्रासोमीसरस्वतित्वमितिसारस्वतोर्धर्चोयोनोबार्हस्पत्येतंवोमारुती' । 'वा योसैकागायत्रमुक्तादेवताःप्रउगेणाद्येतुतृचेंत्यैंद्रवायवीद्यावापृथिव्योंत्यस्तृचोहाविर्धानोवातृतीयःपादोवाग्नेयोंबितमेनुष्टुभौबृहतीच' । 'क निक्रदत्तृचंप्रदक्षिणिज्जागतंमध्येतिशक्वर्यष्टिवैंताभ्यामृषिरध्वनिवाश्यमानंशकुंतंतुष्टाव' इति । 'अयंसउपांत्यानुष्टुप्पुरीष्येभ्योग्निभ्यः' इति । 'तिस्रःषट्पार्जन्यंतुपर्जन्यायतृचंगायत्रमेतेकुमारआग्नेयोऽपश्यत्' इत्यादिबहुस्थलेषुतंत्रैवव्यभिचारदर्शनात् ऋषिदैवतच्छंदांसीत्य स्यसंग्राहकत्वमेवन्याय्यं । **यत्तु** आश्वलायनानांदेवताप्राथम्याभासकाथ**र्वणसर्वानुक्रमण्यां** 'आश्वलायनानुक्रमानुसारेणानुक्रमिष्यामः खिलान्वर्जयित्वे' तिप्रतिज्ञाय 'इंद्रत्वातृचंविश्वामित्रगोतमविरूपाःप्रत्यृचमिंद्रमरुदग्नयोपिगायत्रमि' त्यादीनांएकादशपटलेविंशतितम कांडस्याव्यभिचारेणर्षिदैवतछंदांसिप्रदर्शितानीतितद्बह्वृचानांश्रौतस्मार्तसूत्रकृदाश्वलायनभिन्नाश्वलायनपरंनतुबह्वृचश्रौतस्मार्तसूत्रकृद्बह्वृचाश्व-लायनपरं ॥ तथाच**बृहदाश्वलायनस्मृतौ**—'तपसाविदितंविप्रामयातावत्क्षणादिव । श्रौतस्यकर्मणःसिद्ध्यैश्रौतसूत्रंमयाकृतं ॥ तएतंमृदु गंभीरेगंभीरार्थशिवप्रदे । सुदुर्ज्ञेयेषुविदुषांमनसाप्रीतिवर्धने ॥ श्रौतस्येवचयद्भाष्यंमयैवचकृतंद्विजाः । गृह्यभाष्यंकरिष्यंतिद्विजाइतिनमेकृतं ॥' उपनयनप्रकरणेयज्ञोपवीतविधिप्रकरणेच । 'प्रत्यक्षरऋषिंछंदोदैवांगान्यक्षराणिच । भूतेतत्वात्मवर्णांश्चस्थानंज्ञात्वाजपेत्सदा' ॥ तथा ।

'ऋष्यादिसर्वंविज्ञायतंत्रविन्मंत्रसूक्तयोः । यज्ञोपवीतमंत्रेणकुर्याद्यज्ञोपवीतनं ॥ ब्रह्मास्याद्यज्ञसूत्रस्यमुनिर्गायत्रमीरितं । छंदःप्रजापतिर्देव-मोंकारमथवात्रिवृत्' इति । एतेनसर्वानुक्रमण्यांभूयसाव्यपदेशेनअव्यभिचारेणचदेवताप्राथम्योक्त्याछंदोपेक्षयादेवतायाःप्राथम्यमितिवदं-तोनिरस्ताः । सत्येकस्मिन्बाधकेसाधकसहस्रस्याप्यकिंचित्करत्वमितिन्यायेनभूयसाव्यपदेशस्यासाधकत्वात् । श्रुतिरूपसाधकस्यप्रमाणांतरा-नपेक्षस्यप्रागेवाभिहितत्वादित्यलंविस्तरेण ॥ श्रुतिस्मृतिप्रमाणानामेकवाक्यत्वकल्पनात् ।' सर्वेषांचाविरोधेनछंदःप्राथम्यमीरितं ॥ १ ॥
इति ऋ. क. छंदोदेवतोहक्रमनिर्णयः ॥

रोदःशब्दविचारः ।

अथरोदःशब्दरोदसीशब्दयोर्नपुंसकस्त्रीलिंगयोर्विचारःक्रियते ॥ रुदधातुप्रकृतिकअसुन्प्रत्ययांतःसांतोनपुंसकएकः । तत्प्रकृतिकगौरा-दिङीषंतस्त्वपरःस्त्रीलिंगः । वेदेकोशेचोभयोरपितथादर्शनात् । तथाहि । नहित्वारोदसीउभे । वित्तंमेअस्यरोदसी । नरोदसीअपनुदंतघो राः । इत्यादिमंत्रेषुद्यावापृथिवीवाचकःसांतोनपुंसकः । अतएवपदकालेद्विवचनांतत्वेनप्रगृह्यत्वादितिशब्दप्रयोगःसंगच्छते । तस्यचद्या वापृथिवीदेवतावाचकस्यदेवतोच्चारणकालेप्रथमांतस्यरोदसीइतिस्वरूपं । अन्वाधानकालेद्वितीयांतस्यरोदसीइति । हौम्यादिद्रव्यत्यागकाले चतुर्थ्यंतस्यरोदोभ्यामिति । अतएवचएतेपृष्ठानीतिमंत्रेरोदसोरितिसप्तमीद्विवचनांतमुपपद्यते । ङीषंतेतत्रतत्रांतोदात्तस्वरव्यत्ययकल्पना छांदसत्वेनपूर्वसवर्णादिकंरोदसोरित्यत्रईकारलोपकल्पनंचस्यादितिमहदेवगौरवं । सांताश्रयणेतुनकिंचित्कल्पनीयमितिमहदेवलाघवम् । अमरकोशेपितृतीयकांडेनानार्थवर्गेएकोनत्रिंशदधिकद्विशतश्लोके प्रसूरश्वापिभूद्यावौरौदस्यौरोदसीचतेइति । रामाश्रमकृततट्टीकायामपि ।

द्यावापृथिव्यौरोदस्यौद्यावाभूमीचरोदसी । रोदश्चरोदसीचापिदिविभूमौपृथक्पृथक् । सहप्रयोगेप्युभयोरोदःस्यादपिरोदसीतिविश्वः । इति दर्शनाच्चसांतएवग्राह्यः । यस्तु । जोषद्यदीमसुर्यासचध्यैविषितस्तुकारोदसी । सचामरुत्सुरादसी । मिम्यक्षयेषुरोदसी । अधस्मैषुरोदसी। इतिचतुर्षूदाहरणेषुईकारांतएकवचनांतः । सतुमरुत्स्त्रीवाचकः रुद्रस्त्रीवाचकः विद्युद्वाचकश्चेतिनकाप्यनुपपत्तिः । स्पष्टंचेदंवेदभाष्ये । पराशुभ्राअयासः । जोषद्यदीमसुर्यासचध्यैइतिमंत्रव्याख्यावसरेपराशुभ्राअयासइतिमंत्रेरोदसीइत्यत्रद्यावापृथिवीवाचकत्वेङीषंतस्यांतोदात्तस्यवा छंदसीत्यनेनपूर्वसवर्णदीर्घेद्विवचनांतत्वेनप्रकृतिभावः । मरुत्स्त्रियादिवाचकत्वेतुलुप्तसप्तम्यंतंईदूतौचसप्तम्यर्थइतिप्रगृह्यंद्रष्टव्यमितिसुधीभिर्विभावनीयं । इतिऋग्वेदकल्पद्रुमेरोदःशब्दनिर्णयः ॥

संहितास्थगायत्र्यादिच्छंदांसि ।

श्रीः ॥ अथास्यांशाकलसंहितायांगायत्र्यादिच्छंदसामृगियत्ताबुभुत्सूनांप्रीत्यैतत्तत्संख्यानियमंदर्शयिष्ये । तत्रतावत् २४५१ गायत्र्यएक

---

१ गायत्र्यादिछंदोभेदपरिगणनं **गायत्री** ८ पदपंक्तिः–उष्णिग्गर्भा–पादनिचृत्–अतिनिचृत्–यवमध्या–वर्धमाना–प्रतिष्ठा–ह्रसीयसी । **उष्णिक्** ७ पुरउष्णिक्–ककुप्–ककुन्न्यंकुशिरा–तनुशिरा–पिपीलिकमध्या–अनुष्टुब्गर्भा–उष्णिक् । **अनुष्टुप्** ६ महापदपंक्तिः–कृतिः–पिपीलिकमध्या–काविराजः–नष्टरूपी–विराजः । **बृहती** १० पुरस्ताद्बृहती–न्यंकुसारिणी–उरोबृहती–स्कंधोग्रीवी–उपरिष्टाद्बृहती–विष्टारबृहती–ऊर्ध्वबृहती–पिपीलिकमध्या–विषमपदा–बृहती । **पंक्तिः** ७ विराट्–सतोबृहती–विपरीता–प्रस्तारपंक्तिः–आस्तारपंक्तिः–संस्तारपंक्तिः–विष्टारपंक्तिः । **त्रिष्टुप्** १२ जगती–अभिसारिणी–विराट्स्थाना–विराट्रूपा–ज्योतिष्मती–पुरस्ताज्ज्योतिः–मध्येज्योतिः–उपरिष्टाज्ज्योतिः–महाबृहती–यवमध्या–पंक्त्युत्तरा–विराट्पूर्वा । **जगती** ३ त्रिष्टुप्–महासतोबृहती– महापंक्तिः । **प्रगाथाः** ६ बार्हतः–काकुभः–महाबार्हतः–विपरीतोत्तरः–आनुष्टुभः–आनुष्टुम्मुखास्तृचाः इति ।

पंचाशदधिकचतुर्विंशतिशतानि । ३४१ उष्णिहएकचत्वारिंशदधिकंशतत्रयं । ८५५ अनुष्टुभःपंचपंचाशदधिकान्यष्टौशतानि । १८१ बृहत्यएकाशीत्यधिकंशतं । ३१२ पंक्तयोद्वादशाधिकंशतत्रयं । ४२५३ त्रिष्टुभस्त्रिपंचाशदधिकद्विचत्वारिंशच्छतानि । १३४८ जगत्यो ऽष्टाचत्वारिंशदुत्तरत्रिशताधिकंसहस्रं । १७ अतिजगत्यःसप्तदश । १९ शक्वर्यएकोनविंशतिः । ९ अतिशक्वर्योनव । ६ अष्टचःषट् । ८४ अत्यष्टचश्चतुरशीतिः । २ धृतीद्वे । १ एकाऽतिधृतिः । ६ एकपदाःषट् । ८७ द्विपदाःसप्ताशीतिः । '१०० बार्हताःप्रगाथाः शतं । ९४ विपरीतोत्तराश्चतुरधिकानवतिः । ५५ ककुभाःपंचपंचाशत् । १ महाबार्हतएकः' । एवंसर्वेमिलित्वा २५० सार्धशतद्वयं । एतेद्वृचाद्वृचाइतिकृत्वातएवद्विगुणाऋचः ५०० पंचशतानि ॥ एवंसकलाःशाकलसंहितायांखिलरहितायामृचो १०४७२ द्व्युत्तरसप्तत्य धिकचतुःशताधिकदशसहस्राणि संख्येति ॥ यत्तु 'ऋचांदशसहस्राणिऋचांपंचशतानिच ॥ ऋचामशीतिःपादश्चैतत्पारायणमुच्यते ॥' इतिकस्यचिद्वचनं तद्वालखिल्याध्यायादिखिलसहितशाकलसंहिताविषयमितिध्येयं ॥ खिलरहितायास्तुपूर्वोक्तायाएवसंख्यायाःप्रतीतेः ॥ एवमत्रप्रथमाष्टकेऋचः १३७० द्वितीये ११५७ तृतीये १२०९ चतुर्थे १२६९ पंचमे १२६३ षष्ठे १६५० सप्तमे १२६३ अष्टमे १२९३। एतत्संकलनंपूर्वोक्तमेव । सूक्तसंख्यात्वनुक्रमण्यामेव 'तदेतत्सूक्तसहस्रं' इत्यादिनापठिता सापिवालखिल्याध्यायान्वितताया एवघटते । अन्यथातुषडधिकंसहस्रं । तदित्थं । प्रथमाष्टके सूक्तानि १२१ द्वितीये ११९ तृतीये १२२ चतुर्थे १३० पंचमे १२९ षष्ठे १२४ सप्तमे ११६ अष्टमे १४५ एतत्संकलनंप्रागुक्तमेव ।

स्वाहावत्यृचः ।

मंत्रप्रतीकं.	अष्टकाध्यायवर्गाः			मंत्रप्रतीकं.	अष्टकाध्यायवर्गाः			मंत्रप्रतीकं.	अष्टकाध्यायवर्गाः		
स्वाहायज्ञंकृणोतन	१	१	२५	आपूर्णोऽअस्यकलशः*	३	२	११	आयाह्यर्यऽआपरि०	६	३	१२
ततंमेअपस्तदुतायते	१	७	३०	तिष्ठाहरीरथआ	३	२	१७	स्वाहाकृतस्यतृंपतं०	६	३	१७
पूषण्वतेमरुत्वते०*	२	२	११	इंद्रःस्वाहापिबतु०*	३	३	१४	आदूनुतेऽअनु०	६	४	४२
स्वाहाकृतान्याग०	२	२	११	स्वाहाग्नयेवरुणा०*	३	८	२१	विश्वेदेवाःस्वाहाकृ०	६	७	२५
पुरोगाऽअग्निर्दे०	२	५	९	आयाह्यग्नेस०	५	२	२	वेषिहोत्रमुतपोत्रं०*	७	५	३०
घृतंमिमिक्षेघृतमस्य	२	५	२३	यथावःस्वाहा०*	५	२	४	मार्तलीकव्यैर्यमो०	७	६	१४
तुभ्यंहिन्वानोव०	२	७	२५	आचनोबर्हिः०	५	४	२९	आग्नेवहवरुण०	८	२	२२
आयाह्यग्नेसमि०	२	८	२३	आनोयातमुप०	५	८	२५	सद्योजातोव्यमिमीत०	८	६	९

निर्दिष्टेषुस्वाहावन्मंत्रेष्वपिप्रदानाप्रदानार्थकस्वाहाकारभेदेनद्वैविध्यंपरिकल्प्य प्रदानार्थकस्वाहाकारवत्स्वेवांतेपुनःस्वाहाकारोमास्त्वन्यत्रापेक्षितएवेतिनिर्णीयजुह्वतिकेचनशिष्टास्तन्मतेनप्रदानार्थकस्वाहाकारघटितमंत्रप्रतीकमूर्ध्नि * ईदृक्पुष्पविन्यासःकृतः । कैश्चित्तुस्वाहाग्नयेवरुणाय ३।८।२१ आयाह्यर्यआपरि ६।३।१२ वेषिहोत्रमुतपोत्रं ७।५।३० इतिमंत्रत्रयमेवप्रदानार्थकंनिर्णीतंतत्राप्याद्योवैकल्पिकइति । तत्र सदसत्सद्भिरूहनीयम् ।

स्वाहाकारवन्मंत्रविचारः ।

श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अथऋगाम्नायेकतिपयेमंत्राःस्वाहाकारवंतआम्नातास्तत्रसंशयः—किमेतेषांहोमेविनियोगःप्रदानार्थकस्वाहाकारांतरयुतानामुतकेवलानामिति । किंतावत्प्राप्तं । नकेवलानांहोमेविनियोगःसंभवति । होमस्यत्यागात्मकतया मंत्रमध्यपठितस्यचस्वाहाकारस्य मंत्रावयवतया प्रदानार्थत्वाभावादंतेपुनःप्रदानार्थकस्वाहाकारःप्रयोक्तव्यइति । अतएवभगवान्**जैमिनिःसंकर्षकांडे** 'स्वाहाकृत्य' (अ. १४ पा. ४ सू. १८) 'वषट्' (१४।४।१९) इतिसूत्राभ्यांक्रमेण 'स्वाहाकृत्यब्रह्मणातेजुहोमि' 'स्वाहाकृतमिंद्रायतेजुहोमि' इत्यादावुपसर्जनत्वेनान्वितानांस्वाहाकाराणांमुख्यविशेष्यत्वाभावात् द्रव्यस्तुतिद्वारैववाक्यार्थसमन्वयादप्रदानार्थत्वं । 'वषट्तेविष्णवासआकृणोमी' त्यत्रवषट्ट्दस्य स्वाहाकृतशब्दवत्समासाभावेनस्वतंत्रतयाप्रदानार्थत्वेप्राप्ते ' आकृणोमि ' इत्यत्रतदन्वयेनास्वातंत्र्याविशेषादप्रदानार्थत्वंनिर्णीय तत्रतत्र प्रदानार्थकस्वाहाकारांतरप्रयोगंब्रूते । इतिप्राप्तेब्रूमः—नऋगाम्नायपठितेषुस्वाहाकारवत्सुमंत्रेषुहोमकालेपुनरन्यःस्वाहाकारःप्रयोक्तव्यइति । कुतः । पठतिहि**भगवानाश्वलायनः**श्रौतसूत्रप्रथमाध्यायस्यैकादश्यांकंडिकायां—'स्वाहाकारांतैर्मंत्रैर्नचेन्मंत्रेपठितः' इति । व्याचख्यौ चैतद्**वृत्तिकृन्नारायणः**—' यत्रक्वापिस्वाहाकारोनपठितस्तदांतेस्वाहाकारःकर्तव्यः । यत्रक्वापिपठितश्चेत्सएवप्रदानार्थकोभवति' इति । **कारिकाकार–मंचनाचार्य**प्रभृतिप्राचीनप्रयोगकाराश्चैवमेवप्रतिपादयंति । **शौनकोपि**—'यस्मिन्मंत्रेनपठितःस्वाहाकारोभवेद्यदि । स्वाहांतश्चप्रयोक्तव्योहोमेषुप्रणवादिना' इति । अत्रवचनद्वयेपियद्यपूर्वविधिरंगीक्रियते तदापर्युदासन्यायेनस्वाहाकारघटितान्यहोमसाधनीभूतमंत्रत्वावच्छेदेनअंतेस्वाहाकारविधिरितिवक्तव्यम् । अथहोमसाधनीभूतमंत्रेषुअंतेस्वाहाकारोवचनांतरेणप्राप्तइत्युच्यतेतदानेनवचनेन

स्वाहाकारवत्सुमंत्रेषुसप्रतिषिध्यतइत्यापतति । अन्यथावचनवैयर्थ्यापत्तिर्दुर्वारा । नन्वेवं 'स्वाहाकृत्य' 'वषट्' इति**संकर्षकांडस्था**धिकरणद्वयविरोधः । तत्रहीतरविशेषणतयान्वितार्थकस्वाहापदस्यप्रदानार्थत्वंनिरस्यांतेपुनःस्वाहापदप्रयोगव्यवस्थापनात् । न । तस्याश्वलायनोक्तकर्मातिरिक्तकर्मविषयत्वात् । आश्वलायनप्रोक्तकर्मसूक्तसूत्रेणतद्बाधात् । अतएव अग्निष्टोमस्थसौत्येहनि**हौत्रकांड**पठितप्रवृताहुतिहोमे 'स्वाहावाचे' इत्येकोमंत्रः । 'स्वाहावाचस्पतये' इतिद्वितीयः । एवमन्येपिबहवोमंत्राःसंति तत्रापिमंत्रपठितस्वाहाकारएवप्रदानार्थइति मंत्रांतेप्रदानार्थकान्यस्वाहाकारंनप्रयुंजंति । एवमयाश्चेतिमंत्रेपि । **अध्वर्युकांड**पठितप्रवृताहुतिहोमेतु 'जुष्टोवाचोभूयासं' इतिमंत्रे स्वाहाकारसत्वेपि तस्मिन्माधाःस्वाहासरस्वत्याइतिमंत्रांतेपुनः स्वाहाकारयोजनादरीदृश्यते**केशवादि**प्राचीनप्रयोगेषु । एवंबगलामुख्यादितांत्रिकमंत्रेष्वपि । मंत्रमध्येस्वाहाकारसत्वेपिमंत्रांतेपुनःस्वाहाकारःप्रयोज्यइतितंत्रविद्भिरुक्तत्वात् । नचानंत्यस्वाहाकारस्यस्वस्थानच्युतनखकुंडलादीनांकंडूयनालंकरणादिकार्याक्षमत्वमिवनप्रदानार्थत्वम् । अतएवयज्ञायज्ञीयेसामनि इरापदस्यगिरापदस्थानएवनिवेशआवृत्तिश्चकल्प्यतइतिशंक्यम् । यत्रक्कापिस्थितस्यदीपस्येवपदस्याप्यर्थप्रकाशकत्वानपायात् । देहिब्राह्मणायब्राह्मणायदेहीत्यादिवाक्याभ्यामविशेषेणबोधानुभवाच्च । अतएव ' पुरस्तात्स्वाहाकारावाअन्येदेवाउपरिष्टात्स्वाहाकारावाअन्ये ' इतिश्रुत्याउभयोरपिप्रदानार्थत्वमनूद्यते । एतेनमंत्रघटकादिमध्यपठितस्वाहाकारांतेहुत्वाशेषमंत्रोनिगदेनोच्चारणीयइतिकेषांचित्प्रलापोनिरस्तः । नचसकृच्छ्रुतस्येतरविशेषणतयोपस्थितार्थकस्यस्वाहाशब्दस्यकथंप्रधानतयाप्रदानार्थावबोधकत्वमितिवाच्यम् । नचेन्मन्त्रेपठितइतिसूत्रबलादेवतादृशस्वाहाकारघटितमन्त्रेषुस्वाहापदस्यावृत्त्याप्रदानार्थावबोधःकल्पनीयइतिदिक् ॥

पारायणहोमाद्यारंभकालः ।

श्रीः ॥ जपाद्यारंभकालस्तुपरशुरामेणोक्तः ॥ वैशाखेश्रावणेमासेचाश्विनेमार्गशीर्षके । माघफाल्गुनयोर्वापिसितेपक्षेशुभेदिने ॥ वेदारंभः प्रकर्तव्यःपुत्रपौत्रादिवृद्धये ॥ इति । कार्तिकेस्वर्णलाभःस्यादितिकेचित् । **वर्ज्याणितुसंग्रहे**अनध्यायतिथीन्सर्वान्रिक्ताष्टम्यौविहायच । इतरासुचकर्तव्योवेदारंभःशुभप्रदः ॥ अनध्यायेचसंध्यायामपराह्णेकथंचन । स्त्रियांरजस्वलायांतुवेदारंभोनसिद्धिदः ॥ इति ॥ **रत्नमालायां**—सोमसौम्यगुरुशुक्रवासरासर्वकर्मसुभवंतिसिद्धिदाइति ॥ निष्कामतयावेदाद्यनुष्ठानेतुयदाश्रद्धोत्पद्यतेतदैवारंभःकार्यः । नश्वःश्वमुपासीतकोहिमनुष्यस्यश्वोवेदेतिश्रुतिः । श्वःकरवाणीत्येवमुपासनाकालांतरप्रतीक्षानकार्या । हियस्मान्मनुष्यस्यश्वःकालसंबंधिजीवनंकोवेदकोजानीयात् आयुषोऽस्थिरत्वादितिश्रुत्यर्थः । **परशुरामोपि**—यदैवजायतेवित्तंचित्तंश्रद्धासमन्वितं । तदैवपुण्यकालोयंयतोऽनित्यंहिजीवितं ॥ अतःसर्वेषुकालेषुजपस्यारंभणंशुभंइति ॥ **दीपिकायामपि**—ईश्वराराधनार्थंवाअथवापापनुत्तये । यदिरुद्राद्यनुष्ठानंनमुहूर्तादिचिंतयेदिति ॥ काम्येतुदिनंसंशोध्यमेव ॥ एवमारंभोत्तरंमध्येनध्यायपातेतुजपहोमाभिषेकादिकर्तव्यमेव । ततोवेदादिमारभ्यसंततमधीयीतनास्यांतरानध्यायोनास्यांतराजननमरणमशुचि (अशौचंनेत्यर्थः) नांतराव्याहरेन्नांतराविरमेत्त्रिःप्राणानायम्याचम्यप्रणवंवाप्रविधाययावत्कालमधीयीततत:सर्वंनिशांनिशांतरंसलिलंलोप्यपरिदध्यात् । निशांतरंसंध्यांनिशादीन्लोप्यविहायसमापयेदित्यर्थः । इत्यादिविशेषोज्ञेयः ॥

वेदपारायणप्रयोगः ।

पूर्वोक्तशुभेकालेपारायणदिनंनिश्चित्यतत्प्राग्दिनेकृतनित्यक्रियःशुक्लवासाःसपत्नीकोयजमानःपूजितेष्टदेवतोगोमयलिप्तेशुचौदेशेप्राङ्मुखउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोममकायिकादिसमस्तदोषनिबर्हणद्वाराऋग्वेदांतर्गतसब्राह्मणशाकलसंहितापारायणाधिकारार्थंषडब्दचतुरब्दद्व्यब्दाब्दान्यतमंपूर्वोत्तरांगसहितंसर्वप्रायश्चित्तंप्रतिकृच्छ्रंगोमूल्यरजतनिष्कपादप्रत्याम्नायेनकार्षापणैकगोमूल्यप्रत्याम्नायेनवाहमाचरिष्यामि इतिसंकल्प्योक्तप्रकारेणसर्वप्रायश्चित्तमाचरेत् ॥ पुनर्देशकालावुत्कीर्त्यममसमस्तपापक्षयद्वाराऋग्वेदांतर्गतसब्राह्मणशाकलसंहितापारायणाधिकारार्थमृग्विधानोक्तक्रमेणप्रणवादिजपमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ प्रणवस्यपरब्रह्मपरमात्मागायत्रीव्याहृतीनांपरमेष्ठीप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहतीगायत्र्या० ॥ आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्रीपंचमीवर्धमानासप्तमीप्रतिष्ठाअंत्येद्वेअनुष्टुभौ ॥ एतोन्विंद्रमितितिसृणामांगिरसस्तिरश्चीइंद्रोऽनुष्टुप् ॥ ऋतंचेतितृचस्यमाधुच्छंदसोघमर्षणोभाववृत्तिरनुष्टुप् ॥ शंनइंद्राग्नीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ स्वस्तिनोमिमीतेतिपंचानामात्रेयःस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवास्त्रिष्टुबंत्येद्वेअनुष्टुभौ । पावमानीनांछंदर्ष्यादिनवमेमंडलेआलोचनीयं ॥ शंवत्यादीनांपाठःकपिंजलाधिकरणन्यायेनतिसृणांतिसृणामेवेतिकेचित् ॥ **ऋग्विधाने**—तर्पयित्वाद्भिराचार्यानृषींश्छंदांसिदेवताइत्यनेनाचार्यादीनांतर्पणमभिहितं । तत्राचार्यादीनांविशेषरूपेणानुपादानात्सामान्यरूपेणेतिगम्यते तद्यथा । आचार्यास्तृप्यंतु । ऋषयस्तृप्यंतु। छंदांसितृप्यंतु। देवतास्तृप्यंत्विति । ततो रौद्रमंत्राञ्जपेत् । कद्रुद्रायेतिनवर्चस्यघौरःकण्वोरुद्रोगायत्र्यंत्यानुष्टुप् । इमारुद्रायतवसइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोरुद्रोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ । आतेपितरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोरुद्र-

स्त्रिष्टुप् । इमारुद्रायस्थिरधन्वनइतिचतुर्ऋचस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोरुद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । ततोयुतसहस्त्रशतदशान्यतमयासंख्ययागायत्रींज-
पेत् ॥ पुनर्देशकालौसंकीर्त्यऋग्वेदांतर्गतसब्राह्मणशाकलसंहितापारायणांगत्वेनगणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंग्रहयज्ञंच-
करिष्य इतिसंकल्प्योक्तप्रकारेणकुर्यात् । एवंपूतोधिकारीभवति ॥ ततःपारायणदिनेकर्ताकृतनित्यक्रियोदर्भासनेप्राङ्मुखउपविश्यपवित्रपाणिः
प्राणानायम्यदेशकालौनिर्दिश्य अमुकगोत्रस्यशर्मणोममकायिकादिसमस्तदुरितक्षयपूर्वकंश्रीवेदपुरुषप्रीतिद्वाराअमृतत्वप्राप्त्यर्थंआदौप्रणवसम
स्तव्याहृतिसहितायाःअंतेमहानाम्न्युपनिषत्सहितायाऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहितायाःपारायणमहंकरिष्ये । ऋत्विग्द्वाराकरणेतुऋत्विजंवृत्वातं-
मधुपर्केणार्हयेत् । ततःपारायणकर्तादेवालयेस्वगृहेवागोमयोपलिप्तभूमौहस्तायामविस्तारोच्चांवेदिंकृत्वातदुपरियवसंमिश्रांमृत्तिकांसंस्थाप्यत-
त्रमहीद्यौरित्यादिविधिनासुदृढंकलशंसुप्रक्षालितंपुष्पपल्लवमालाचंदनकुंकुमादिभूषितंप्रतिष्ठाप्यतत्त्वायामीतितत्रवरुणमावाह्यसंपूज्य ॥ तत
उत्तराग्रकुशकृतंवत्सजान्वाकृतिंवेदंब्रह्मणःशिरउपधानत्वेनकलशोपरिनिधायस्वस्त्ययनंपठेत् । स्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिद्वयोरात्रेयःस्वस्त्यात्रेयो-
विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्इतिऋग्द्वयंपठेत् ॥ ततऊर्ध्वाग्रपंचाशत्कुशनिर्मितंकूर्चंप्रत्यगग्रंवेदोपरिप्रतिष्ठाप्यप्राणप्रतिष्ठापूर्वकंब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रेणावाह-
नाद्युपचारैःपूजयेत् । ब्रह्मदक्षिणभागेद्वितीयकलशोपरिप्रतिमायांसावित्रीपूजनमुक्तंकैश्चित्तन्मूलाभावादुपेक्ष्यं । ततोगुरुंब्राह्मणांश्चसंपूज्य
विष्णुंस्मरेत् ॥ ततोदेवतासंनिधौदर्भासनेदर्भपाणिःप्राङ्मुखउपविश्याचम्य । प्रणवस्यपरब्रह्मपरमात्मागायत्रीव्याहृतीनांपरमेष्ठीप्रजापतिः
प्रजापतिर्बृहतीजपेवि० । ॐ भूर्भुवःस्वःइतिजपित्वाऋषिछंदआद्युच्चारणपूर्वकंअग्निमीळइत्यादिपारायणमारभेत । पूर्वोक्तविरामस्थलेविरमे-
त् । प्रत्यहंप्रहरद्वयपर्यंतंपठेत् । त्वरयासमापनेच्छायांसार्धप्रहरद्वयपर्यंतंपठेत् । कर्मसमाप्त्यंतंब्रह्मचर्यमधःशयनंस्वल्पंहविष्याशनंचकार्यं ।

शक्तौसत्यामुपोषणंब्रह्मपूजनंचप्रत्यहंसमाप्त्यंतंकार्यं । पतितरजस्वलादिसंभाषणंतत्समक्षमध्ययनंचनकुर्यात् । आसमाप्तेर्नाश्नीयाद्यथाश
क्तिवापःफलान्योदनंहविष्यमात्रमल्पंभुंजीतनोपरिशयीतनमैथुनंचरेत्पतिताद्यैर्नसंभाषेतनैतत्समीपेधीयीतेतिबौधायनोक्तेः । ऋत्विक्कर्तृक
पारायणेपारायणकारयित्राप्येतेनियमाःकार्याः । संहितांसमाप्यमहानाम्नीःपठित्वाब्राह्मणंपठेत् । केवलसंहितापारायणेमहानाम्नीरेवपठेत् ।
आरण्यपंचकमध्येप्रथमारण्यकत्रयस्यब्राह्मणांतर्गतत्वाद्ब्राह्मणसमाप्त्यनंतरंपाठः । महानाम्नीसंज्ञकंचतुर्थारण्यकंपूर्वोक्तऋग्विधानवचनादेव
संहितासमाप्त्यनंतरमेवपठेत् । पंचमारण्यकस्यमहाव्रतयज्ञसूत्ररूपत्वादारण्यकत्रयानंतरंपाठः ॥ इति ।

संहितास्वाहाकारविधिः ।

श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ श्रौतस्मार्तेषुकर्मस्वखिलविगुणतानाशनेनेष्टसिद्ध्यैरुद्रेंद्रब्रह्मवंद्यंसकलविधिविदःकर्मिणोयंस्मरंति ॥ प्रज्ञानानंददेहःसकलमुनिजनध्येयरूपःपरेशोविष्णुस्त्वैमात्रवाच्योनिखिलजनहितःसर्वगःसर्वतोऽव्यात् ॥ १ ॥ ऋग्वेदेयाशाकलाख्यास्तिशाखातस्याःकुर्वेगुर्जरोपाह्वयोहम् ॥ गोपालाख्यःपद्धतिंशोनकीयान्ग्रंथान्दृष्ट्वाहोमजांशालिनींच ॥२॥ तत्रतावद्वेदपारायणफलमाहशौनकः—पारायणाभ्यांद्वाभ्यांवाऽनश्नन्यःसततंपठेत् ॥ अनृतेभ्यःपातकेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ त्रिभिःपारायणैःशूद्रीगमनात्पातकान्नरः ॥ गंगाप्सुमज्जनाच्चैवमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ चतुर्भिःशूद्रीगमनात्तदन्नाशनपातकात् ॥ पंचभिश्चायाज्ययाजैरग्राह्यग्रहणात्तथा ॥ षड्भिःपारायणैःस्वर्णस्तेयस्त्रीपशुघातनात् ॥ सप्तभिःप्राजापत्यस्यहीनाचाराच्चबंधनात् ॥ अष्टभिश्चांद्रायणाच्चगुरुतल्पगमात्तथा ॥ रजस्वलासंगमाच्चमुच्यतेपातकान्नरः ॥ नवभिस्तुसुरापानात्पातकान्मुच्यतेतथा ॥ असोमपानाद्दशभिरेकादशभिर्ब्रह्महा ॥ द्वादशभिःपूर्वजन्मकृतादिहापिजन्मनि ॥ पातकान्मुच्यतेस्वर्गलोकंगच्छतिशाश्वतं ॥ अग्निष्टोमादिक्रतुभिरिष्टंभवतितेनवै ॥ वेदाध्यायीसदैवस्यादपाप्मासत्यवाक्शुचिः ॥ यंयंकामयतेकामंतंतंवेदेनसाधयेत् ॥ असाध्यंनास्तियत्किंचिद्ब्रह्मणोहिफलंमहत् ॥ इतिवेदपारायणमहिमानंप्रदर्श्येदानींस्वाध्यायाभ्यासलक्षणानिवदन्तदंतरंगभूतंहोमविधिमाह—तत्रादौशरीरशुद्ध्यादिकमाह ॥ सिद्धमंत्रविधानेनजपैर्होमैर्द्विजोत्तमः ॥ तपसास्वर्गमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥१॥ तपोयुक्तस्यसिद्ध्यंतिकर्माणिनियतात्मनः ॥ विद्वेषणंसंवननंविषघ्नंरोगनाशनं ॥२॥

(विद्वेषणंइमांखनामीत्याद्यं इंद्रोतिभिरित्यादिसूक्तखंडंच । संवननंसंसमिदित्यादि । विषघ्नंकंकतोनकंकतइत्यादि । रोगना-
शनंअक्षीभ्यांतइत्यादि । उपलक्षणत्वादन्यान्यप्यलक्ष्मीनाशनादीन्यूह्यानि) ॥ येनयेनार्थमृषिणायदर्थंदेवताःस्तुताः ॥
ससकामःसमृद्धश्चतेषांतेषांयथातथा ॥ ३ ॥ तानिकर्माणिवक्ष्यामिविविधानिचकर्मणां ॥ पुरश्चरणमादौतुकर्मणांसिद्धिकारणं
॥ ४ ॥ स्वाध्यायाभ्यासनस्वादौप्राजापत्यंचरेद्द्विजः ॥ केशश्मश्रुलोमनखान्वापयित्वाप्लुतःशुचिः ॥ ५ ॥ तिष्ठेदहनिरात्रौ-
तुशुचिरासीतवाग्यतः ॥ सत्यवादीपवित्राणिजपेद्व्याहृतयस्तथा ॥ ६ ॥ ॐकाराद्यास्तुताजप्त्वासावित्रींचतदित्यृचं ॥ आ-
पोहिष्ठेतिसूक्तंतुशुद्धवत्योघमर्षणं ॥ ७ ॥ शंवत्यःस्वस्तिमत्यश्चपावमान्यस्तथैवच ॥ सर्वत्रैतत्प्रयोक्तव्यमादावंतेचकर्मणां
॥ ८ ॥ शुद्धवत्यःशुचीवोहव्येत्यादयः । अघमर्षणमृतंचेतिसूक्तं । शंवत्यःशंनइंद्राग्नीत्यादयः । स्वस्तिमत्यःस्वस्तिनोमिमी-
तामित्यादयः ॥ पावमान्यःस्वादिष्ठयेत्यादयः ॥ आसहस्रादाशताद्वादशांतमथवाजपेत् ॥ ॐकारव्याहृतीस्तिस्रःसावित्री-
मथवाऽयुतं ॥ ९ ॥ आपोहिष्ठेत्यादिजप्यमंत्राणांशक्त्यपेक्षयासहस्रशतदशेत्यावृत्तिसंख्यावेदितव्याः । यद्वोंकारव्याहृति-
पूर्विकांसावित्रीमयुतसंख्ययाजप्त्वानंतरंकिंकर्तव्यंतदाह ॥ तर्पयित्वाद्भिराचार्यानृषीन्छंदांसिदेवताः ॥ प्रपद्येतविरूपाक्षंरौ-
द्रमंत्रगणंजपेत् ॥ १० ॥ अनार्यैर्नाभिभाषेतनशूद्रैर्नापिगर्हितैः ॥ नरजस्वलयानार्यापतितैर्नांत्यजैर्नृभिः ॥ ११ ॥ नदेव-
ब्राह्मणद्वेष्ट्रानाचार्यगुरुनिंदकैः ॥ नमातापितृविद्विष्टैर्नावमन्येतकंचन ॥ १२ ॥ त्रिरात्रमेवोपवसेदादितःसर्वकर्मणां ॥
त्रीणिनक्तानिवाकुर्यात्ततःकर्मसमारभेत् ॥ १३ ॥ नित्यंप्रयोगिणांचैवप्रयोगादौत्रतंत्र्यहं ॥ उपरिष्टादुपवसेत्कृत्वासांतप-

नादिकं ।। १४ ।। आयुष्याण्येवकर्माणिमंत्रयुक्तःसमारभेत् ।। सवासाःसशिरस्कोप्सुस्नात्वाभ्युक्ष्यजपेद्द्विजः ।।१५।। शुद्ध-
वत्यस्तथांब्वत्यःपावमान्योघमर्षणं।। एवंत्रिराप्लुत्यशुचिःप्राणायामान्समाचरेत्।। १६ ।। 'अंब्वत्यआपोहिष्ठेत्यादयः'। त्रीन्ष-
डष्टौद्वादशवाषोडशाष्टादशापिवा।। आशताद्वायमेत्प्राणान्जपन्ब्रह्माघमर्षणं ।।१७।। प्राणायामैदंग्धदोषःशुक्लांबरधरःशुचिः ।।
यथाविध्यपआचम्यारोहेद्दैदर्भप्रस्तरं ।। १८।। पवित्रपाणिःकृत्वातुउपस्थंदक्षिणोत्तरं ।। दिशोरेवांतरंप्रेक्ष्यानिमिषंछाद्यचक्षुषी
।। १९ ।। ॐकारव्याहृतीस्तिस्रःसावित्रींचतदित्यृचं ।। मनसैताअनुद्धुत्यवेदादिंसमुपक्रमेत् ।। २० ।। मंद्रमेवपठेत्प्रातरु-
च्चैर्मध्यंदिनेपठेत् ।। सोच्चैरेवापराह्णेतुसंध्याकालउपारमेत् ।।२१।। ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायत्रिराप्लुत्यपठेद्द्विजः ।। मध्यमांवृत्तिमा-
स्थायनद्रुतांनविलंबितां ।। २२ ।। पूर्वांसंध्यांजपंस्तिष्ठेदुपासीतचपश्चिमां ।। नचांतराव्याहरेतविरमेद्वाकथंचन ।। २३ ।।
विरमेद्ब्राह्मणेप्राप्तेकामंतेनतुसंवदेत् ।। शूद्रंदृष्ट्वैवसंप्राप्तंनाधीयीतकदाचन ।। २४ ।। ऋष्यादिसर्वंविज्ञायपठेत्सुनियतः
शुचिः ।। सर्वान्कामानवाप्नोतिपापैश्चपरिमुच्यते ।। २५ ।। अनश्नन्संहितामेतांप्रातःप्रातर्दिनेदिने ।। आयुर्विद्यांधनंपुत्रा-
न्गृहांश्चाप्नोत्यनुत्तमान् ।।२६।। एतद्ब्रह्मजपन्छूद्रान्नेक्षेतान्यांश्चतद्विधान् ।। प्रेक्ष्याचम्योदकंपूतःपश्येद्वामग्निभास्करौ ।।२७।।
इत्थंसाधारण्येनस्वाध्यायधर्मानभिधायसंप्रतिहोमधर्मान्वक्तुमुपक्रमते ।। आदावेवतुसावित्र्याकर्मकुर्वीतशांतये ।। पुष्टयेधन-
लाभायपशुलाभायभूतये ।। २८ ।। एषाहिसंहितादेवैःसर्वब्रह्ममयीनिच्चृत् ।। उग्रेणतपसादृष्टाविश्वामित्रेणधीमता ।। २९ ।।
होमांश्चजपयज्ञांश्चनित्यंकुर्वीतवैतया ।। आज्यंद्रव्यमनादेशेजुहोतिषुविधीयते ।। ३० ।। सर्वपापहरोहोमःप्रत्यृचंचतिलैः

स्मृतः ॥ गृह्योक्तविधिनासर्वंकर्मकुर्वीततत्ववित् ॥ ३१ ॥ शक्त्यातुविप्राःसंभोज्याऋक्सूक्तसमसंख्यया ॥ वर्गाध्यायप्र-
संख्यावामंडलावधिवापुनः ॥ ३२ ॥ अथैतस्यविवरणमित्थं—अनादेशेआज्यद्रव्यमित्यनेनास्मिन्संहिताहोमेआज्यं
हौम्यद्रव्यंप्रकृतमितिसिद्धं ॥ सर्वपापहरोहोमस्तिलैःस्मृतइतितिलहोमस्यसर्वपापहर्तृत्ववर्णनात्तिलद्रव्यंकाम्यमित्यपिसिद्धं
स्यात् तथापिपापनाशनस्यसर्वस्याप्यपेक्षितत्वात्तिलाअपिनित्यप्रायाएव ॥ तिलैराज्येनचहोतव्यमित्यर्थः ॥ प्रत्यृचमितिव-
दतामंत्रविभागोज्ञापितएव॥ ऋक्शब्दश्चात्रछंदोवाची॥ तेनयस्यछंदसोयानिर्दिष्टाक्षरसंख्यासायस्मिन्नवसानेपूर्यतेतावत्यृक्
यथाग्निमीळइतिगायत्रीऋक् ॥ गायत्रीछंदसस्तुचतुर्विंशत्यक्षराणि तान्यग्निमीळइत्यारभ्यरत्नधातममित्यवसानेपूर्यंते तस्मा-
ज्जातात्रैकऋक् ॥ एवमुष्णिगादिष्वपिद्रष्टव्यं ॥ ऋचोपिकचिदेकावसानाभवंतिकचिद्व्यवसानाःकचित्र्यवसानाअपि ॥
तत्रैकपदाद्विपदाश्चैकावसानाः गायत्र्यादिशक्वर्यंताःसर्वाद्व्यवसानाःअतिशक्वर्याद्याःप्रायः सर्वास्त्र्यवसानाइति सर्वत्रऋगं-
तेस्वाहाकारंपठित्वाहोतव्यं नचेन्मंत्रेपठितइत्याद्याश्वलायनेनोक्तत्वात् ॥ यस्मिन्मंत्रेनपठितःस्वाहाकारोभवेद्यदि ॥ स्वाहां-
तःसप्रयोक्तव्योहोमेषुप्रणवादिनाइतिकारिकोक्तेश्च प्रतिमंत्रमादौप्रणवःपठ्यएव ॥ होमविधेरुपसाधनीभूतंकुंडकरणादिप्रा-
चीनंतंत्रंस्विष्टकृदादिप्रतीचीनंचगृह्योक्तविधिनैवकुर्यात् ॥ तत्वविदित्यनेनास्यहोमस्याधिकारिणंदर्शयति योवेदस्यलक्षणतो-
र्थतश्चतत्वंजानातिसएवात्राधिकारीनान्यइति ॥ ततःकर्मविरामेविप्राभोज्याः ॥ तेचशक्त्यपेक्षयाऋक्सूक्तवर्गाध्यायमंडल-
समसंख्याः॥ ऋगादीनांसंख्यात्वन्यत्रज्ञेयेति॥ ॥ अथहोमकर्तुःफलंनिरूपयन्नभिचारणेविधिविशेषमाह—

सर्वकामसमृद्ध्यर्थं परंब्रह्मेदमुच्यते ॥ एषैवप्रतिलोमोक्तापच्छःशत्रुविनाशिनी ॥ अक्षरप्रतिलोमेयमभिचारेषुशस्यते ॥ अक्षर-
प्रतिलोमेयंयस्मिन्युज्येतकर्मणि ॥ तदमोघंविजानीयादेतद्वैब्रह्मणोबलं ॥ व्याघातकेध्मासमिधोप्यक्षरप्रतिलोमया ॥ जुहुया-
त्सार्षपंतैलंबिभीतककृतस्रुवः ॥ यद्दच्छेत्पीडनंशत्रोरपिवोच्चाटनंपुनः ॥ पच्छःसंपीडयेच्छत्रून्वर्णशश्चप्रमापयेदिति ॥ ॐका-
रपूर्वाव्याहृतयोमधुच्छंदसआदितः ॥ सूक्तान्यंतेमहानाम्न्यःसंहितासाऽमृतास्मृता ॥ अमृतत्वंययुर्देवाःपूर्वंसंहितयानया ॥
जपेदेनंशुचिर्नित्यममृतत्वंचगच्छति ॥ अत्रैवतुजपेन्मध्येपितृसूक्तान्यनेकशः ॥ पित्र्यांतांसंहितांविद्यात्पितॄन्प्रीणातिचैतया ॥
एवमेवसमाहृत्यवायवीसंहिताभवेत् ॥ रोग्यादित्यावैश्वदेवीयद्दैवत्यांचकामयेत् ॥ कुर्वीतवास्तुशमनंमध्येगोष्ठस्यधर्मवित् ॥
पुष्पैर्गंधैश्चमाल्यैश्चवानस्पत्यैस्तथौषधैः ॥ वास्तुसर्वंप्रतिकिरेत्सप्तधान्यैस्तथैवच ॥ वास्तोष्पतिंयजेच्चात्रपायसेनबृहस्पतिं ॥
औदुंबरपलाशैश्चबलिंप्रतिदिशंहरेत् ॥ सूर्योवायुर्यमःपितरोनिर्ऋतिर्वरुणस्तथा ॥ सोमोमहेंद्रइत्येतादिक्षुदिग्देवताःस्मृताः ॥
दद्याद्दानंब्राह्मणेभ्यःशिवंभवतुवास्त्विति ॥ (भवतिवास्तुनिपाठः) ॥ ३४ ॥ ऋषीणांमंत्रदृष्टेनप्रत्यक्षात्सिद्धिरिष्यते ॥ सर्वत्र-
दक्षिणांदद्याद्धनंवाकर्मसिद्धये ॥ ३५ ॥ नत्वेवादक्षिणंकर्मकिंचिदस्तीतिशौनकः ॥ भक्त्याहिपूर्णपात्रेणसंमिताप्यंततोभवेत्
॥ ३६ ॥ तस्मात्स्वल्पापिदातव्यादक्षिणाकर्मसिद्धये ॥ ऋषभैकादशाद्द्याद्येनवातुष्यतेगुरुः ॥ ३७ ॥ धर्मज्ञेसत्यवादिनि
ब्रह्मदानंचदीयते ॥ तदिदंपरमंब्रह्मगुह्यंपावनमद्भुतं ॥ ३८ ॥ नाप्रशांतायदातव्यंनापुत्रायातपस्विने ॥ नासंवत्सरोषिता-
यनाशिष्यायाहितायच ॥ ३९ ॥ यएतेनैवविधिनावेदमभ्यस्यतेद्विजः ॥ सनरःसर्वदापूतोमनःशुद्धिश्चजायते ॥ ४० ॥ इति ॥

स्वाहाकारप्रयोगः ।

॥ अथैतत्प्राचीनप्रयोगान्साधारणींपरिभाषांचानुसृत्यप्रयोगोलिख्यते ॥ तत्रवेदतत्त्ववित्तपोनिष्ठःसंहिताहोमचिकीर्षुर्ब्राह्मणोहोमदिनात्पूर्वंचतुर्थेदिनेनित्यकर्माणिनिर्वर्त्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमाणऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहिताहोमेशरीरशुद्धिद्वाराधिकारसिद्ध्येप्राजापत्यकृच्छ्रंतत्प्रत्याम्नायगोनिष्क्रयीभूतामुकपरिमाणद्रव्यदानेनाहमाचरिष्येइति संकल्पयेत् ॥ प्राजापत्यस्यगोभिन्नप्रत्याम्नायचिकीर्षायांतंवाऊहयेत् ॥ ततोयानिकानीतिमंत्रेणकेशश्मश्रुलोमनखानिवापयित्वाविधिनास्नायात् ॥ ततोब्रह्मकूर्चविधिनापंचगव्यंपिबेदितिकेचिदाहुः ॥ ततस्तद्दिनंवाग्यतःशुचिस्तिष्ठन्नीत्वातथाविध-आसीनोरात्रिंनयेत् ॥ ततःश्वोभूतेस्नानादिकृतनित्यक्रियःप्रणवव्याहृतिपूर्विकांसावित्रींजप्त्वावक्ष्यमाणान्मंत्रान्जपेत् ॥ तेच आपोहिष्ठेतिसूक्तं शुचीवोहव्या अग्निःशुचिव्रततमः उदग्नेशुचय इत्येवंतिस्रःएतोन्विंद्रमितितिस्रश्च ऋतंचेतिसूक्तं शंनइंद्राग्नीतिसूक्तं स्वस्तिनोमिमीतेतिसूक्तशेषं स्वादिष्ठयेत्यारभ्य क्षीरंसर्पिर्मधूदकमित्यंताःपावमान्योदशोत्तरषट्शतान्यृचइति एते मैत्राः शक्तेनसहस्रावृत्त्याजप्याः तावदशक्तेनतुशतावृत्त्या तत्राप्यशक्तेनपुनर्दशावृत्त्येति ॥ एवमशक्तौप्रणवव्याहृतिपूर्विकां गायत्रीमयुतसंख्ययाजपेत् ॥ केचिन्मंत्रजपगायत्रीजपयोःसमुच्चयमाहुः ॥ तन्न ॥ वाक्यमूलेऽथवेतिपदेनगायत्रीजपस्यपाक्षिकत्वद्योतनात् ॥ ततः[1]आचार्यांस्तर्पयामि ऋषींस्तर्पयामि देवतास्तर्पयामि छंदांसितर्पयामीतिजलेनतर्पयित्वा रुद्रंशरणा-

१ देवताछंदःशब्दयोःप्रथमाविभक्तिस्वीकारेतृप्यंत्वितिक्रियाविज्ञेया ।

गतोसीतिभावयन्रुद्रदैवत्यमंत्रगणंजपेत् ॥ तेचमंत्राःकद्रुद्रायेतिनवर्चंसूक्तं इमारुद्रायेत्येकादशर्चंसूक्तं आतेपितरितिपंचद-
शर्चंसूक्तं इमारुद्रायस्थिरधन्वनइतिचतुष्कंसूक्तं आवोराजानं तमुष्टुहिभुवनस्यपितरंत्र्यंबकमित्येताश्चतस्रऋचइत्येतान्मंत्रान्ज-
पित्वाऽनार्यशूद्रगर्हितरजस्वलास्त्रीपतितांत्यजदेवब्राह्मणद्वेष्टृगुर्वाचार्यनिंदकमातापितृद्वेष्टृभिःसहसंभाषणादिवर्जयेत्नचकम-
प्यवमन्येत ॥ अत्रत्रिरात्रंशक्तस्योपवासाःअशक्तस्यनक्तानि ॥ एतावान्विधिर्वेदपारायणहोमयोःसमानःइतऊर्ध्वंपारायण-
विधौविशेषोविधिर्मूलतएवबोध्यः होमविधानस्यैवात्रप्रतिज्ञातत्वात्तंनलिखितवंतोवयं ॥ ॥ एवंत्रिरात्राचीर्णव्रतश्चंद्रतारा-
नुकूल्यादिनिर्णीतेपुण्येदिनेसंभृतसंभारःकर्तास्वासनेशुचौदेशेचोपविश्याचमनप्राणायामान्कृत्वादेशकालौसंकीर्त्याऽमुकगो-
त्रस्यामुकशर्मणोममपूर्वजन्मेहजन्मसंचितसकलपापनिबर्हणद्वाराभीष्टकामसिद्ध्यर्थं श्रीवेदपुरुषांतर्गतसावित्रीप्रजापतिप्रीत्य-
र्थंचऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहितायाःप्रत्यृचंतिलाज्यद्रव्यहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्य तदंगताविहितंनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंमहागणप-
तिपूजनपूर्वकंस्वस्तिपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवरणंचकरिष्यइतिसंकल्पयेत् ॥ स्वयंहोमचिकीर्षायांब्र-
ह्मादीनेववृणुयात् नत्वाचार्यं ॥ किंच ॥ श्रीकामःशांतिकामोवाग्रहयज्ञंसमाचरेत् ॥ तथा नैतद्दतेविसिध्यंतिकर्माणिनि-
खिलान्यपीतिवचनाद्ग्रहयज्ञसमुच्चयेच्छायांप्रजापतिप्रीत्यर्थमित्यंतेग्रहयज्ञपुरःसरमितिसंकल्पवाक्येऊहयेत्। ततोगणेशपूजना-
दिनांदीश्राद्धांतंकृत्वाआचार्यादीन्वृत्वास्वयंहोमपक्षेब्रह्मादीनेववावृत्वामधुपर्कादिनापूजयेत् ॥ ततआचार्यःपवनपावनभूशु-
द्ध्यादिविधिनात्मानंपावयित्वामंगलतूर्यादिघोषेणहोममंडपंप्रविश्यसर्षपविकिरणपंचगव्यप्रोक्षणादिदेवयजनंरक्षस्वेत्यंतेहेमा-

द्याद्युक्तरीत्यामंडपपूजांकुर्यात् ॥ यथोक्तमंडपाभावपक्षेमंडपपूजापिनविधेया ॥ ततोद्विहस्तपरिमितनिर्मितकुंडात्स्थंडिला-
द्वाप्राच्यांनिर्मितचतुरस्रवेद्यांसर्वतोभद्रमंडलंविरच्यतस्मिन्ब्रह्मादिमंडलदेवताआवाह्यतदुपरिमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशौ
संस्थाप्यप्रथमकलशोपर्यापलान्माषावधिहेमनिर्मितायांसावित्रीप्रतिमायामग्न्युत्तारणविधिसंस्कृतायांसावित्रीमावाहयेदेवं ॥
तत्सवितुर्विश्वामित्रःसविता गायत्रीसावित्र्यावाहनेविनियोगः ॐतत्सवितु०प्रचोदयात् भूर्भुवःस्वःसावित्रींसांगांसपरिवारां
सायुधांसशक्तिकामस्यांसुवर्णप्रतिमायामावाहयामीत्यावाह्य तदस्त्वित्यादिनाप्रतिष्ठापयेत् ॥ ततोद्वितीयकलशेपंचाशद्भिः-
कुशैर्वत्सजानुसदृशंवेदंकृत्वातंनिधायतदुपरिप्रागुक्तपरिमाणांसौवर्णींब्रह्मप्रतिमामवस्थाप्यतत्रब्रह्माणमावाहयेदनेनमंत्रेण ॥
ब्रह्मजज्ञानगातमोवामदेवोब्रह्मात्रिष्टुप् ब्रह्मावाहनेविनियोगः ॐब्रह्मजज्ञानंप्रथमं०विवः भूर्भुवःस्वःब्रह्माणंसांगंसपरिवारमि-
त्याद्यावाह्यध्यायेत् ॥ यथा ॥ एह्येहिसर्वाधिपतेसुरेंद्रलोकेनसार्धंपितृदेवताभिः ॥ सर्वस्यधातास्यमितप्रभावोविशाध्वरंनःसततं
हिताय ॥ १ ॥ हंसारूढंचतुर्वक्त्रंश्मश्रुलंरक्तवर्णकं ॥ लंबोदरंचजटिलंचतुर्बाहुंप्रजापतिं ॥ २ ॥ अक्षमालांदर्भमुष्टिमूर्ध्वाधोदक्षिणे
करे ॥ स्रुवंकमंडलुंवामकरेसावित्रिसंयुतं ॥ ३ ॥ पद्मयोनिंचतुर्मूर्तिंवेदावासंपितामहं ॥ यज्ञाध्यक्षंचतुर्वक्त्रंतस्मैतुभ्यंनमोनमः
॥ ४ ॥ इत्थंध्यात्वासावित्रींब्रह्माणंचकांडानुसमयेनपदार्थानुसमयेनवाषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ एतावत्कर्माचार्यसद्भावेपि
यजमानएवकुर्यादितिकेषांचिदाशयः ॥ अथाचार्यःकुंडेस्थंडिलेवातत्तदुक्तसंस्कारकरणपूर्वकमग्निस्थापनाग्निसंस्काराग्निध्या
नान्युक्तमार्गेणकृत्वाग्रहयज्ञपक्षेकुंडादीशान्यामुक्तलक्षणायांग्रहवेद्यांसूर्यादिग्रहान्तदधिदेवतास्तत्प्रत्यधिदेवताःक्रतुसाद्गुण्य-

देवताःक्रतुसंरक्षकदेवताश्चावाह्यसंपूज्य तदीशान्यांकलशेवरुणंस्थापनपूर्वकंसंपूज्याग्नेरंतिकमागत्यान्वादध्यात् ॥ तद्यथा ॥ समिद्धयंत्रयंवादायदेशकालौस्मृत्वासनवग्रहमखऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहिताहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ ग्रहयज्ञाकरणपक्षेसनवग्रहमखइतिनोच्चारयेत् किंतुऋग्वेदांतर्गतेत्यादिकरिष्यइत्यंतमेवोच्चारयेत् ॥ ततोस्मिन्नन्वाहितेग्नावित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वा ग्रहयज्ञपक्षेसूर्यादिग्रहान्अष्टोत्तरशताष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्याभिःअर्कादिजातीयसमिच्चर्वाज्याहुतिभिःतदधिदेवतास्तत्प्रत्यधिदेवताश्चतैरेवद्रव्यैःतन्न्यूनसंख्याहुतिभिःगणपत्यादिक्रतुसाद्गुण्यदेवताःइंद्रादिक्रतुसंरक्षकदेवताश्चतैरेवद्रव्यैःततोपिन्यूनसंख्याहुतिभिरिति ॥ ग्रहयज्ञाकरणपक्षेत्वेतदनिर्दिश्यैवात्रप्रधानं—अग्निं १ सोमं २ विश्वान्देवान् ३ ब्रह्माणं ४ ऋषीन् ५ ऋग्वेदं ६ यजुर्वेदं ७ सामवेदं ८ सावित्रीं ९ ब्रह्माणं १० श्रद्धां ११ मेधां १२ प्रज्ञां १३ धारणां १४ सदसस्पतिं १५ अनुमतिं १६ छंदांस्यृषीन् १७ श्रियं १८ ह्रियं १९ सवितारं २० शतर्चिनः २१ माध्यमान् २२ गृत्समदं २३ विश्वामित्रं २४ वामदेवं २५ अत्रिं २६ भरद्वाजं २७ जामदग्न्यं २८ गौतमं २९ वसिष्ठं ३० प्रगाथान् ३१ पावमानीः ३२ क्षुद्रसूक्तान् ३३ महासूक्तान् ३४ महानाम्नीं ३५ उपनिषदं ३६ हव्यवाहं ३७ एतादेवतास्तिलाज्याभ्यामेकैकयाहुत्यायक्ष्ये ॥ पुनरत्रप्रधानं—अग्निंनववारं ९ वायुं ३ इंद्रवायू ३ मित्रावरुणौ ३ अश्वि-

---

१–अत्रान्वाधाने ऐभिरग्नइत्यादिवैश्वदेवसूक्तेषु ‘ वैश्वदेवत्वंसूक्तभेदप्रयोगेइतिसर्वानुक्रममवष्टभ्यदेवताविभागंकेचिदिच्छंतितस्यपाक्षिकत्वाद्बहुविस्तृतिशंकयाचनमध्येसमावेशःकृतः । अथचेद्भेदप्रयोगएवसौरस्यंमन्यमानास्तदाटिप्पनेनिवेशितादेवताआलोच्यतत्रतत्रान्वाधेयाः ।

नौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ इंद्रं २३ मरुतः १ इंद्रमरुतः १ मरुतः १ इंद्रमरुतः १ मरुतः २ इंद्रं ५१ अग्निं ५ निर्मंथ्याहवनीयावग्नी १ अग्निं ६ इध्मं १ तनूनपातं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ विश्वान्देवान् १२ इंद्रमृतुं १ मरुतऋतून् १ त्वष्टारमृतुं १ अग्निमृतुं १ इंद्रमृतुं १ मित्रावरुणावृतू १ द्रविणोदसमग्निमृतुं १ अश्विनावृतू १ अग्निमृतुं १ इंद्रं ९ इंद्रावरुणौ ९ ब्रह्मणस्पतिं ३ इंद्रसोमब्रह्मणस्पतीन् १ दक्षिणेंद्रब्रह्मणस्पतीन् १ सदसस्पतिं ३ नराशंसं १ अग्नामरुतः ९ [१] ऋभून् ८ इंद्राग्नी ६ अश्विनौ ४ सवितारं ४ अग्निं २ देवीः १ इंद्राणीवरुणान्यग्नायीः १ द्यावापृथिव्यौ १ पृथिवीं १ विष्णुं ६ वायुं १ इंद्रवायू २ मित्रावरुणौ ३ मरुतः ३ विश्वान्देवान् ३ पूषणं ३ अपः ७ अग्न्यपः १ अग्निं १ कम् १ अग्निं १ सवितारं ३ वरुणं ३१ अग्निं २२ देवान् १ इंद्रं ४ उलूखलं २ उलूखलमुसले २ प्रजापतिंहरिश्चंद्रं १ इंद्रं २३ अश्विनौ ३ उषसं ३ अग्निं १८ इंद्रं ३० [१५/१५ ।२] अश्विनौ १२ अग्निमित्रवरुणरात्रिसवितॄन् १ सवितारं १ अग्निं १२ यूपं २ अग्निं ६ मरुतः ४० ब्रह्मणस्पतिं ८ वरुणमित्रार्यम्णः ३ आदित्यान् ३ वरुणमित्रार्यम्णः ३ पूषणं १० रुद्रं २ रुद्रमित्रवरुणान् १ रुद्रं ३ सोमं ३ अग्न्यश्व्युषसः २ अग्निं २१ अग्निदेवान् १ अश्विनौ २५ [१५/१० ।३]

१–समिद्धमग्निंवा । २–भेदपक्षे अग्निं २ विश्वान् देवान् १ अग्निं ९ (एवं १२) ३–अत्रचतुर्णामपिवासदसस्पतिः । ४–मरुत्वानिंद्रइतिकेचित् । ५–भगभक्तस्येत्यस्याभगोवा । ६–अधिषवणचर्मदेवतावा ।

उषसं २० सूर्यं १३ इंद्रं ७२ अग्निं ९ वैश्वानरमग्निं ७ अग्निं ५ इंद्रं ३८ [१६/२२ ।४] मरुतः १५ अग्निं १३२ इंद्रं ५७ [१६/४१ ।५] मरुतः ३४ विश्वान्देवान्[1] १९ सोमं २३ उषसं १५ अश्विनौ ३ अग्नीषोमौ १२ अग्निं ७ देवाग्नीन् १ अग्निं ७ अग्निमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः[2] १ [६] उषसमग्निं[3] ११ द्रविणोदसमग्निं ९ शुचिमग्निं ८ वैश्वानरमग्निं ३ जातवेदसमग्निं १ इंद्रं ५८ विश्वान्देवान्[4] २९ इंद्राग्नी २१ ऋभून् १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विनः १ [७] अश्विनौ २४ उषोरात्री १ उषसं १९ रुद्रं ११ सूर्यं ६ अश्विनौ ८३ इंद्रं १५ [८] विश्वान्देवान्[5] १५ उषसं २६ स्वनयं ७ भावयव्यं ५ रोमशां १ भावयव्यं १ अग्निं १९ इंद्रं ५ इंदुं १ इंद्रं २७ इंद्रापर्वतेंद्रान् १ इंद्रं ७ वायुं ९ इंद्रवायू ५ वायुं १ मित्रावरुणौ ५ रोदसीमित्रवरुणेंद्राग्न्यर्यमभगसोमान् १ देवमरुदग्निमित्रवरुणमघवतः १ [९] मित्रावरुणौ ३ पूषणं ४ विश्वान्देवान् १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ ३ इंद्रं १ अग्निं १ मरुतः १ इंद्राग्नी १ बृहस्पतिं १ विश्वान्देवान् १ अग्निं २६ इध्मं १ तनूनपातं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सर-

---

१–भे. प. विश्वान्देवान् ४ इंद्रापूषणौ १ विश्वान्देवान् ४ अदितिं १ विश्वान्देवान् ९ (एवं १९)। २–यद्दैवत्यंवासूक्तमितिपक्षेग्निरेवदेवता। ३–द्वेविरूपइत्यारभ्यजातवेदसइत्यंतंशुद्धोग्निर्विकल्पेन। ४–भे. प. विश्वान्देवान् १ रोदसी १ विश्वान्देवान् १ अग्निरोदसीः १ विश्वान्देवान् ३ इंद्ररोदसीः १ सूर्यरश्मिरोदसीः १ विश्वान्देवान् १ सूर्यरश्मिरोदसीः १ विश्वान्देवान् १ रौदस्यौ २ वरुणरोदसीः १ विश्वान्देवान् २ रोदसी १ विश्वान्देवान् ११ (एवं २९)। ५–भे.प. रुद्रमरुतः १ उषासानक्ते १ विश्वान्देवान् १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् १ मित्रावरुणसिंधून् १ विश्वान्देवान् २ मित्रावरुणौ २ विश्वान्देवान् ५ (एवं १५)।

स्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ इंद्रं १ अग्निं ४३ मित्रं १ मित्रावरुणौ १९ विष्णुं ६ इंद्राविष्णू ३ विष्णुं ८ अश्विनौ १२ [६/६।१०] द्यावापृथिव्यौ १० ऋभून् १४ अश्वं ३५ विश्वान्देवान् ४१ वाक्समुद्राक्षरापः १ शकधूमसोमौ १ अग्निवायुसूर्यान् १ वाचं १ सूर्यं २ कालचक्रं १ सरस्वतीं १ साध्यान् १ सूर्यं[1] १ सरस्वंतं १ मरुत्वंत-मिंद्रं १५ [११] मरुतः १५ इंद्रं १ मरुतः २० इंद्रं ८ अगस्तिं १ इंद्रं १ अगस्तिं २ इंद्रं १ मरुतः २ मरुत्वंतमिंद्रं ४ मरुतः ३ इंद्रं ४५ रतिं ६ अश्विनौ ३९ [३३/६।१२] द्यावापृथिव्यौ ११ विश्वान्[2]देवान् ११ अन्नं ११ इध्मं १ तनू-नपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वन-स्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं ८ बृहस्पतिं ८ अप्तृणसूर्यान् १६ अग्निं २९ इध्मं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं ४९ [३७/१२।१३] इंद्रं १२६ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं ३ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं ३ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं ५ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ [१४] बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं ८ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ ब्रह्मणस्पतिं १३ आदित्यान् १७ वरुणं ११ विश्वान्[3]देवान् ७

१–पर्जन्याग्नीवा। २–भे. प. विश्वान्देवान् ४ अहिर्बुध्न्यं १ त्वष्टारं १ इंद्रं १ मरुतः २ विश्वान्देवान् २ (एवं ११)। ३–भे. प. विश्वान्देवान् ६ वरुणं १ (एवं ७)।

इंद्रं ६ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १ सरस्वतींद्रौ १ बृहस्पतिं १ इंद्रं १ मरुतः १ विश्वान्[1]देवान् ७ द्यावापृथिव्यौ १ इंद्रं २ राकां २ सिनीवालीं २ गुंगूसिनीवालिराकासरस्वतींद्राणीवरुणानीः १ रुद्रं १५ मरुतः १५ अपान्नपातं १५ मरुतः[2] १ त्वष्टारं १ अग्निं १ इंद्रं १ मित्रावरुणौ १ [१५] द्रविणोदसं ४ अश्विनौ १ अग्निं १ सवितारं ११ अश्विनौ ८ सोमापूषणौ ५ सोमापूषणादितीः १ वायुं २ इंद्रवायू १ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ द्यावापृथिव्यौ[3] ३ शकुंतं ६ अग्निं २३ वैश्वानरमग्निं २६ इध्मं १ तनूनपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौ-प्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं[4] ३३ [२२/११।१६] यूपं ५ यूपान्[5] ५ व्रश्चनं १ अग्निं २७ इंद्राग्नी ९ अग्निं ४२ विश्वान्देवान् १ अग्निं ३ विश्वान्देवान् १ अग्निं ८ पुरीष्याग्नीन् १ अग्निं १४ अग्नींद्रौ १ अग्निं १ वैश्वानरमग्निं ३ मरुतः ३ आत्मानं २ उपाध्यायं १ ऋतून् १ अग्निं ३६ [१७] इंद्रं ६१ नदीः ३ विश्वामित्रं १ नदीः १ इंद्रं २ विश्वामित्रं १ नदीः १ विश्वामित्रं १ नदीः ३ इंद्रं १५३ [६३/१०।१८] इंद्रापर्वतौ १ इंद्रं १ ससर्परींवाचं १ रथांगानि ४ इंद्रं ४ विश्वान्[6]देवान् ५८ [४४/१४।१९] अश्विनौ ९ मित्रं ९ ऋभून् ४ इंद्रऋभून् ३ उषसं ७ इंद्रावरुणौ ३

१–भे. प. मित्रावरुणौ १ विश्वान्देवान् १ उषासानक्ते १ विश्वान्देवान् २ द्यावापृथिवी १ इंद्रं १ (एवं) ७। २–मरुतइत्यादीनामश्व्युत्तरभाव्यग्न्यंतानां-देवानामृतुविशेषणंवा। ३–हविर्धानावा। ४–प्रत्यग्निःप्रकारवेसूक्तयोरन्यासांद्यावापृथिव्यादीनांनिपाताद्दृश्यंतेअतस्तयोर्लिंगोक्तादेवताःपाक्षिकाः। ५–अत्रसूक्ते ऽष्टम्याविश्वेदेवावा। ६–भे. प. अग्निं १ विश्वान्देवान् २ द्यावापृथिवी १ विश्वान्देवान् १ सूर्यद्यावापृथिवीः १ द्यावापृथिवी २ द्यां १ विश्वान्देवान् १ सवितारं १ विश्वान्देवान् २ विष्णुं १ इंद्रं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् ५ अग्निं १ विश्वान्देवान् २३ संवत्सरादित्यान् ३ सिंधून् १ विश्वान्देवान् ६ अग्निं २ (एवं ५८)।

बृहस्पतिं ३ पूषणं ३ सवितारं ३ सोमं ३ मित्रावरुणौ ३ अग्निं १ अग्निवरुणौ ४ अग्निं ३५ रुद्रं १ अग्निं १५ रक्षो-
हणमग्निं १५ [२०] वैश्वानरमग्निं १५ [1]अग्निं ७४ सोमं २ अश्विनौ २ इंद्रं ४२ वामदेवं १ इंद्रं २ इंद्रवामदेवौ १
वामदेवं ३ इंद्रं ८० [६/७४।२१] [2]इंद्रमात्मानं ३ [3]श्येनं ९ [4]इंद्रं १८ इंद्रोषसौ ३ इंद्रं ५० इंद्राश्वौ २ [२२] ऋभून्
४८ द्यावापृथिव्यौ १ दधिक्रावाणं १९ सूर्यं १ इंद्रावरुणौ ११ त्रसदस्युं ६ इंद्रावरुणौ ४ अश्विनौ २१ वायुं १ इंद्र-
वायू ३ वायुं ५ इंद्राबृहस्पती ६ बृहस्पतिं ९ इंद्राबृहस्पती २ [२३] उषसं १८ सवितारं १३ [5]विश्वान्देवान् १० द्या-
वापृथिव्यौ ७ क्षेत्रपतिं ३ शुनं १ शुनासीरौ १ सीतां १ शुनासीरौ १ अग्निं ३७ मरुद्रुद्रविष्णून् १ अग्निं २० इध्मं १
नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वन-
स्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं १२७ [२७/१०।२४] विश्वान्देवान् १ अग्निं ५ इंद्राग्नी १ अग्निं ६ इंद्रं २६ ऋणंचयेंद्रौ ४
इंद्रं ८ [6]इंद्राकुत्सौ १ इंद्रं ६८ [१६/५२।२५] सूर्यं १ अत्रिं ४ विश्वान्देवान् ३० रुद्रं १ विश्वान्देवान् ५६ देवपत्नीः २

१–भे.प. अग्निं ३ सवितृवरुणमित्रान् १ सूर्यं १ (एवं ५) अग्न्यश्विनः १ सूर्यं १ उषसं १ अश्व्युषसः १ सूर्यं १ प्रत्यग्नीतिसूक्तद्वयेत्रायंपाक्षिकोदेवताविभागः। २–कथामहामितिसूक्तेंत्यतिसृणांऋतंवादेवता । ३–श्येनदेवतायाअष्टर्चत्वेअधश्वेतमित्यस्यांइंद्रदेवतापाक्षिकी। ४–अत्रत्वायुजेतिपंचर्चेसूक्तेइंद्रासोमौवादेवते । ५–भे. प. विश्वान्देवान् ७ अग्निं १ उषसं १ विश्वान्देवान् १ (एवं १०)। ६–उग्रमयातमित्यादिपादौकुत्सदैवत्यौउशनोदैवत्यौवा । उशनायत्सहस्यैरि-तिपादस्योशनादेवतावा । ७–भे. प. मित्रावरुणौ १ विश्वान्देवान् १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् १ मरुतः १ विश्वान्देवान् १ उषासानक्ते १ विश्वान्देवान् २-

[२६] विश्वान्देवान् २५ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू २ विश्वान्देवान् ८ मरुतः १०३ तरंतमहिषींशशीयसीं ४ पुरुमीह्ळं १ तरंतं १ मरुतः ६ रथवीतिं १ मित्रावरुणौ ५९ [९/५० । २७] अश्विनौ ४८ उषसं १६ सवितारं १४ पर्जन्यं १० पृथिवीं ३ वरुणं ८ इंद्राग्नी ६ मरुतः ९ अग्निं ५४ [१३/४१ । २८] वैश्वानरमग्निं २१ अग्निं ९८ [२९] इंद्रं ६४ विश्वान्देवान् १ इंद्रं १ विश्वान्देवान् १ इंद्रं ५६ चायमानं १ गां ८ [३०] इंद्रं १२८ बृबुंतक्षाणं ३ इंद्रं १४ सोमं ५ इंद्रं १४ देवभूमींद्रान् १ इंद्रं १ प्रस्तोकं ४ रथं ३ दुंदुभिं २ दुंदुभींद्रौ १ [३१] अग्निं १० मरुतः ५ पूषणं ४ मरुतः ३ विश्वान्देवान् ६२ पूषणं ३२ इंद्राग्नी २५ सरस्वतीं १४ [३२] अश्विनौ २२ उषसं १२ मरुतः ११ मित्रावरुणौ ११

अग्निं १ विश्वान्देवान् २ मरुतः १ विश्वान्देवान् १ भूमिं १ विश्वान्देवान् ३ भूमिं १ विश्वान्देवान् १ (एवं २०)। विश्वान्देवान् २ सवितारं १ इंद्रं १ विश्वान्देवान् १ इंद्रं १ बृहस्पतिं ३ मरुतः १ रुद्रं १ विश्वान्देवान् १ पर्जन्यं २ मरुतः १ विश्वान्देवान् २ अश्विनौ १ (एवं १८)। नदीं १ द्यावापृथिवी १ वायुं १ सोमं १ इंद्रं १ अग्निं १ घर्मं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् २ सरस्वतीं १ बृहस्पतिं १ अग्निं ३ विश्वान्देवान् १ अश्विनौ १ (एवं १७)। इंद्रं २ अग्निं १ सूर्यं १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ अग्निं १ सूर्यं २ विश्वान्देवान् २ सुतंभरं १ अग्निं २ (एवं १५)। इंद्रसूर्यौ १ विश्वान्देवान् २ इंद्राग्नी १ विश्वान्देवान् ६ अपः १ (एवं ११)। विश्वान्देवान् ६ देवपत्नीः २ (एवं ८)। १–भे. प. उषसं १ सूर्यरश्मीन् १ सूर्यं ३ विश्वान्देवान् १ मित्रावरुणाग्नीन् १ (एवं ७)। वैद्युतमग्निं १ उषसं १ इंद्रसूर्यौ १ अग्निं २ (एवं ५)। विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ विश्वान्देवान् ३ (एवं ५)। सवितारं २ विश्वान्देवान् १ सवितारं २ (एवं ५)। अग्निं २ विश्वान्देवान् १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू २ अग्निं ३ विश्वान्देवान् ५ (एवं १५)। २–भे. प. विश्वान्देवान् १ अग्निं १ अहोरात्रे १ वायुं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् १ सरस्वतीं १ पूषणं १ अग्नित्वष्टारौ १ रुद्रं १ मरुतः २ विष्णुं १ विश्वान्देवान् २ (एवं १५)

इंद्रावरुणौ ११ इंद्राविष्णू ८ द्यावापृथिव्यौ ६ सवितारं ६ इंद्रासोमौ ५ बृहस्पतिं ३ सोमारुद्रौ ४ वर्म १ धनुः १ ज्यां १ कोटिं १ इषुधिं १ सारथिरश्मीन् १ अश्वान् १ रथं १ रथगोपान् १ ब्राह्मणपितृसोमद्यावापृथिविपूषणः १ इषून् २ प्रतोदं १ अश्वं १ हस्तत्राणं १ इषून् २ युद्धभूमिकवचब्रह्मणस्पत्यदितीः १ वर्मसोमवरुणान् १ देवब्रह्माणि १ अग्निं २५ [३३] इध्मं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं २० वैश्वानरमग्निं १६ अग्निं ३३ वैश्वानरमग्निं ३ अग्निं ३७ इंद्रं २१ सुदासं ४ इंद्रं १२२ [¹¹₁₁₁ । ३४] वसिष्ठपुत्रान् ९ वसिष्ठं ५ विश्वान्देवान् १५ अहिं १ अहिर्बुध्न्यं १ विश्वान्देवान् ४० [²³₁₇ । ३५] सवितारं ६ वाजिनः २ विश्वान्देवान् १४ अग्नींद्रमित्रावरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिसोमरुद्रान् १ भगं ५ उषसं १ विश्वान्देवान् ११ दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यपः १ दधिक्रां ४ सवि-

---

विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ द्यावापृथिवी १ मरुतः २ इंद्रं १ अपः १ सवितारं १ अग्निं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् ५ (एवं१५)। सूर्यं २ विश्वान्देवान् १० अग्निं १ सोमं १ विश्वान्देवान् २ (एवं १६)। विश्वान्देवान् २ सोमं १ विश्वान्देवान् ८ अग्निं १ विश्वान्देवान् ३ अग्निपर्जन्यौ १ विश्वान्देवान् १(एवं१७)। १–भे. प. देवान् १ अपः १ इंद्रं २ यज्ञं ३ देवान् २ वरुणं १ देवान् ३ अग्निं १ अपांनपातं १ अहिं १ अहिर्बुध्न्यं १ देवान् २ देवपत्नीत्वष्टारः १ त्वष्टारं १ (एवं २५)। २–भे. प. विश्वान्देवान् ३ इंद्रार्यमणौ १ रुद्रं १ नदीः १ मरुतः १ विश्वान्देवान् १ विष्णुमरुतः १ (एवं ९)। ऋभून् २ इंद्रं ६ (एवं ८)। विश्वान्देवान् १ वायुपूषणौ १ विश्वान्देवान् ५ (एवं ७)। विश्वान्देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं ३ (एवं ६)। विश्वान्देवान् १ यज्ञं १ विश्वान्देवान् २ अग्निं १ दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यपः १ (एवं ६)।

तारं ४ रुद्रं ४ अपः ४ ऋभून् ४ अपः ४ मित्रावरुणौ १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ नदीः १ आदित्यान् ६ द्यावापृथिव्यौ ३ वास्तोष्पतिं ४ प्रस्वापिनीं ७ मरुतः ४९ रुद्रं १ [३६] सूर्यं १ मित्रावरुणौ १८ सूर्यं ३ मित्रावरुणौ ३ सूर्यं ४ सूर्यमित्रावरुणान् १ मित्रावरुणौ १४ आदित्यान् १० सूर्यं ३ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ५६ उषसं ४० [३४/६ । ३७] इंद्रावरुणौ ३० वरुणं २७ वायुं ४ इंद्रवायू ३ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू ४ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्राग्नी २० सरस्वतीं २ सरस्वंतं १ सरस्वतीं ६ सरस्वंतं ३ इंद्रं १ बृहस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ बृहस्पतिं ५ इंद्राब्रह्मणस्पती १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ६ इंद्राबृहस्पती १ विष्णुं ३ इंद्राविष्णू ३ विष्णुं ८ [३८] पर्जन्यं ९ मंडूकान् १० इंद्रासोमौ ७ इंद्रं १ सोमं १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ सोमं २ अग्निं १ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १ ग्रावाणं १ मरुतः १ इंद्रं ४ वसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षाणि १ इंद्रासोमौ २ इंद्रं २९ आसंगं ५ इंद्रं ४० विभिंदुं २ इंद्रं २० पाकस्थामानं ४ इंद्रं १८ कुरुंगं ३ [३९] अश्विनौ ३६ अश्विकशून् १ कशुं २ इंद्रं ४५ तिरिंदिरं ३ मरुतः ३६ अश्विनौ ५० अग्निं १० [४०] इंद्रं[2] १२१ आदित्यान् ३ अदितिं १ आदित्यान् १ अदितिं २ अश्विनौ १ अग्निसूर्यानिलान् १ आदित्यान् १३ अग्निं ३३ आदित्यान् २ त्रसदस्युं २ मरुतः २६ [४१] इंद्रं १६ चित्रं २ अश्विनौ १८ अग्निं ३० इंद्रं

१–शौनकीयमतेतु इंद्रं ११९ वास्तोष्पतींद्रौ १ इंद्र १ इतिविशेषः । २–अत्र २७ विश्वोत्तरं बभ्रुःसूक्ते भे. प. सोमं १ अग्निं १ त्वष्टारं १ इंद्रं १ रुद्रं १ पूषणं १ विष्णुं १ अश्विनौ १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ १ (एवं १०)।

२७ वरुणं ३ मित्रावरुणौ ९ विश्वान्देवान् ३ मित्रावरुणौ १२ अश्विनौ १९ वायुं ६ विश्वान्देवान् ४१ यज्ञं २ यजमानं २ दंपती ५ दंपत्याशिषः ९ [४२] इंद्रं ६७ अश्विनौ २४ इंद्रं १४ इंद्राग्नी १० अग्निं १० इंद्राग्नी १२ वरुणं १६ अग्निं ६३ अग्नींद्रौ १ इंद्रं ६१ [४१/२० । ४३] पृथुश्रवसं ४ वायुं ४ पृथुश्रवसं ३ वायुं १ पृथुश्रवसं १ आदित्यान् १३ आदित्योषसः ५ सोमं[1] १५ अग्निं २० इंद्रं ४१ देवान् १ इंद्रं ३९ आदित्यान् ९ अदितिं ३ आदित्यान् ९ [४४] इंद्रं १३ ऋक्षाश्वमेधौ ६ इंद्रं १० विश्वदेववरुणान् १ वरुणं १ इंद्रं २१ अग्निं ३३ अश्विनौ १८ अग्निं १२ श्रुतर्वणं ३ अग्निं १६ इंद्रं ३३ सोमं ९ इंद्रं ९ देवान् १ इंद्रं १८ [९/९ । ४५] विश्वान्देवान्[2] ९ अग्निं ९ अश्विनौ २० इंद्रं ९२ इंद्रर्भून् १ मरुतः १२ इंद्रं २२ इंद्रामरुतः १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ४८ [२१/२७ । ४६] सुपर्णं १ वज्रं १ वाचं २ इंद्रं १ मित्रावरुणौ ४ मित्रावरुणादित्यान् १ आदित्यान् १ अश्विनौ २ वायुं २ सूर्यं २ उषसं १ पवमानं १ गां २ अग्निं ३५ अग्नामरुतः १ पवमानसोमं ४० इध्मं १ तनूनपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ पवमानसोमं ५१५ [४७।४८।४९] अग्निंपवमानं ३ पवमानसोमं ३१ अग्निंपवमानं ५ पवमानसोमं ३ पावमान्यध्येतारं २ [५०।५१।५२] पवमानसोमं ४९८ अग्निं ५५ [३५/२० । ५३] इंद्रं ३

1—अत्रैकादशसूक्तात्मकवालखिल्याध्यायस्थदेवतान्वाधानबुभुत्सायां इंद्रं ५० विश्वान्देवान् २ इंद्रं १३ अग्निसूर्यौ १ अश्विनौ ४ विश्वान्देवान् ३ इंद्रावरुणौ ७ इतिक्रमः। 2—भे. प. विश्वान्देवान् ३ अर्यमवरुणौ १ विश्वान्देवान् ५ (एवं ९)।

अपः ९ यमं १ यमीं १ यमं १ यमीं १ यमं ३ यमीं ३ यमं १ यमीं १ यमं १ यमीं १ अग्निं १८ हविर्धानं ५ यमं ५ अंगिरः-पित्रथर्वभृगुसोमान् १ यमं ३ यमश्वानौ ३ यमं ४ पितरं १४ अग्निं १४ सरण्युं २ पूषणं ४ सरस्वतीं ३ अपः ५ मृत्युं ४ धातारं १ त्वष्टारं १ पितृमेधं ८ [५४] अबग्नीषोमान् १ अपः ७ अग्निं १८ इंद्रं २५ अश्विनौ ३ सोमं ११ पूषणं ९ इंद्रं २५ वसुक्रं १ इंद्रं ३ वसुक्रं १ इंद्रं १ वसुक्रं १ इंद्रं १ वसुक्रं १ इंद्रं १ वसुक्रं १ इंद्रं ८ अपः १५ विश्वान्देवान्[1] ११ इंद्रं ९ [५५] विश्वान्देवान् १ इंद्रं २ कुरुश्रवणं २ उपमश्रवसं ४ अक्षान् १ अक्षनिंदां ५ अक्षान् १ अक्षनिंदां १ अक्षान् १ अक्षनिंदां २ अक्षान् १ कृषिं १ अक्षनिंदां १ विश्वान्देवान्[2] २८ सूर्यं १२ इंद्रं ५ अश्विनौ ३१ इंद्रं ३३ अग्निं २२ [१२/१० । ५६] वैकुंठमिंद्रं ३७ अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् ६ अग्निं ३ देवान् २ अग्निं ६ इंद्रं १४ विश्वान्देवान्[3] १३ मनआवर्तनं १२ निर्ऋतिं ३ निर्ऋतिसोमौ १ असुनीतिं २ पृथिवीद्यावंतरिक्षसोमपूषास्वस्तयः १ द्यावापृथिव्यौ ३ असमातिं ४ इंद्रं १ असमातिं १ जीवं ५ हस्तं १ विश्वान्देवान्[4]

१–भे. प. विश्वान्देवान् ९ अश्वत्थगर्भाशमीं १ उषोग्नी १ (एवं ११)। २–भे. प. विश्वान्देवान् ३ उषासमग्निं २ विश्वान्देवान् ९ (एवं १४)। विश्वान्देवान् १३ सवितारं १ (एवं १४)। ३–अत्र ७ विश्वोत्तरं भे. प. इंद्रं १ अग्निंतंतुं १ विश्वान्देवान् ३ सोमं १ (एवं ६)। ४–रुद्रं २ अश्विनौ २ रुद्रं २ विश्वान्देवान् १ वास्तोष्पतिरुद्रौ १ वास्तोष्पत्यग्नी १ अंगिरसः १ इंद्रं ३ अग्निं १ नासत्येंद्रान् १ सोमं १ अग्निं १ आदित्यनाभानेदिष्ठौ १ नाभानेदिष्ठधेनू १ अग्निं १ इंद्राग्नी १ इंद्रं १ मित्रावरुणनाभानेदिष्ठान् १ वरुणं १ मित्रावरुणौ १ वरुणं १ देवान् १ (एवं २७)॥

३४ [२८/६ ।५७] सावर्णिं ४ विश्वान्देवान्[1] १४ पथ्यास्वस्तिनी २ विश्वान्देवान्[2] ४८ बृहस्पतिं २४ अग्निं १२ इध्मं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ ज्ञानं ११ [५८] देवान् ९ इंद्रं १७ नदीः ९ ग्राव्णः ८ मरुतः १६ अग्निं १४ विश्वकर्माणं १४ मन्युं १४ सूर्याविवाहं ११ सोमं ५ सोमार्कौ १ चंद्रमसं १ सूर्यासावित्रीं ९ वासः २ राजयक्ष्महणं १ सूर्यासावित्री १६ [५९] इंद्रं[3] २३ रक्षोहणमग्निं २५ सूर्यवैश्वानरौ १९ इंद्रं ४ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १३ पुरुषं १६ अग्निं १५ विश्वान्देवान् ३० ग्राव्णः १४ [६०] उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं ३ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ इंद्रं १३ ओषधीः २३ देवान् १२ इंद्रं १२ विश्वान्देवान् २४ द्रुघणं १२ इंद्रं ३ बृहस्पतिं १ इंद्रं ७ आद्यांदेवीं १ इंद्रं २३ [६१] अश्विनौ ११ दक्षिणां ११ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् २ विश्वान्देवान् ७ इध्मं १

१–भे. प. अंगिरसः ६ विश्वान्देवान् १ सावर्णिं ४ (एवं ११)। २–विश्वान्देवान् ९ द्यां १ विश्वान्देवान् ४ पथ्यास्वस्तिं २ विश्वान्देवान् १ (एवं१७)। विश्वान्देवान् ४ आदित्यार्यमणः १ विश्वान्देवान् ३ नदीः १ विश्वान्देवान् ४ द्यावापृथिव्यौ १ विश्वान्देवान् ३ (एवं १७)। विश्वान्देवान् ४ मित्रावरुणौ १ गां १ विश्वान्देवान् १ द्यावापृथिव्यौ १ विश्वान्देवान् ३ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् ३ (एवं १५)। विश्वान्देवान् ६ अग्नीषोमौ १ विश्वान्देवान् ८ (एवं १५)। ३–इंद्रेंद्राणिवृषाकपीनांदेवतात्वेत्वित्थं इंद्राणीं १ इंद्रं ५ इंद्राणीं २ इंद्रं २ इंद्राणीं २ इंद्रं १ वृषाकपिं १ इंद्रं ४ वृषाकपिं ४ इंद्रं १ इति।

तनूनपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ इंद्रं ३० विश्वान्देवान् १० अग्निं ९ इंद्रं ९ धनान्नदानं ९ रक्षोहणमग्निं ९ ऐंद्रंलबं १३ [६२] इंद्रं ९ प्रजापतिं १० अग्निं ८ वेनं ८ अग्निं ४ वरुणं १ सोमं १ वरुणं २ सोमेंद्रौ १ आंभृणींवाचं ८ विश्वान्देवान् ८ रात्रिं ८ विश्वान्देवान् ९ भाववृत्तिं १४ इंद्रं ३ द्युभूम्यश्विनः १ मित्रावरुणौ ६ इंद्रं १४ यमं ७ अग्निवायुसूर्यान् ७ विश्वान्देवान् ७ इंद्रं ६ सवितारं ३ विश्वावसुं ३ अग्निं ६ विश्वान्देवान् ६ अग्निं ८ [६३] अश्विनौ ६ इंद्रं ६ सपत्नीनाशनं ६ अरण्यानीं ६ इंद्रं १० सवितारं ५ अग्निं ५ श्रद्धां ५ इंद्रं १० भाववृत्तिं ५ अलक्ष्मीनाशनं १ ब्रह्मणस्पतिं २ अलक्ष्मीनाशनं १ विश्वान्देवान् १ अग्निं ५ विश्वान्देवान् ५ सूर्यं ५ शचीं ६ इंद्रं ५ इंद्राग्नी ५ प्रजापतिं ६ यक्ष्महणं ६ दुःस्वप्ननाशनं ६ विश्वान्देवान् ६ सपत्ननाशनं ५ इंद्रं १ सोमवरुणबृहस्पत्यनुमतिधातृविधातॄन् १ इंद्रं १ वायुं ४ गाः ४ सूर्यं ४ इंद्रं ४ उषसं ४ राजानं ११ ग्रावाणं ४ ऋभून् १ अग्निं ३ मायाभेदं ३ तार्क्ष्यं ३ इंद्रं ६ विश्वान्देवान् ३ यजमानं १ यजमानपत्नीं १ होतारं १ विष्णुत्वष्टृप्रजापतिधातॄन् १ सिनीवालिसरस्वत्यश्विनः १ अश्विनौ १ आदित्यान् ३ वायुं ३ अग्निं ५ जातवेदसमग्निं ३ सूर्यं ३ भाववृत्तिं ३ अग्निं १ संज्ञानं ३ ॥ (एवमत्रसकलाऋचः १०४७२ द्विसप्तत्युत्तरचतुःशताधिकदशसहस्राणि ॥) अग्निंनववारमित्यादिसंज्ञानंत्रिवारंचतिलाज्याभ्यामद्यप्रभृत्यष्टदिनावधिदिनक्रमेणप्रतिदिनंशाकलसंहिताप्रथमद्वितीयाद्यष्टकक्रमेणाष्टाध्यायमंत्रैर्यक्ष्ये ॥ सर्वहोमांतेशेषेणस्विष्ट-

कृतमग्निमिध्मसन्नहनेनरुद्रमित्यादियक्ष्यइत्यंतेसमिधावग्नावादध्यात् ॥ सकलहोमदिनावध्यंतरापेक्षायांतमेववान्वाधान-
वाक्येकीर्तयेत् ॥ ततःपरिसमूहनाद्यभ्यर्चनांतंविधायेध्माधानादिकुर्यात् ॥ आचार्यस्यहोमकर्तृत्वेत्यागंयजमानःकुर्यात् ॥
एवंचक्षुषीहुत्वाकरिष्यमाणहोमेप्रत्याहुतित्यागंकर्तुमसमर्थोयजमानश्चेदिहैवत्यागंकुर्यात् ॥ सचैवम् ॥ इमउपकल्पिते
तिलाज्यद्रव्येऽन्वाधानोक्तसंख्यावदानपर्याप्तेऽन्वाधानोक्तदेवताभ्योनममेतिपुष्पाक्षतजलमुत्सृजेदिति ॥ प्रत्यवदानंत्याग-
करणेशक्तश्चेत्तत्रतत्रैवतत्तद्देवतानामचतुर्थ्याविभक्तयात्यजेदिति ॥ अथाचार्योन्यश्चैकऋत्विगित्येवमुभौतिलाज्ययोःप्रतिद्र-
व्यमेकावदानंप्रणवाद्येनस्वाहाकारांतेनमंत्रेणप्रतिमंत्रंजुहुयाताम् ॥ तत्राज्यंस्रुवबिलपरिमितमाचार्येणहोतव्यं अन्येनऋत्वि-
जामध्यमानामिकांगुष्ठयोगलक्षणयामृगीमुद्रयातिलाहोतव्याः ॥ ग्रहयज्ञसमुच्चयपक्षेसूर्याद्युद्देशेनार्कादिजातीयसमिच्चर्वाज्या-
न्यन्वाधानोक्तसंख्ययात्यक्त्वातद्धोमेऋत्विजोयोजयेत् ॥ ग्रहहोमांतेआचार्यर्त्विजौतिलाज्येअग्न्यादिहव्यवाहांतसप्तत्रिंशद्देव-
ताभ्यःप्रणवाद्यैःस्वाहांतैर्नाममंत्रैर्हुत्वाग्निमीळइत्यादिशाकलसंहितामंत्रैर्मंत्राणामृषिदैवतच्छंदोर्थान्जानंतौशुचीप्रसन्नात्मानौ
जुहुयाताम् ॥ तत्रापिवेदार्थानामनभ्यस्तशास्त्रस्यदुर्ज्ञेयत्वादर्थज्ञानाभावेपियाजनाध्यापनादौप्रत्यवायाभावः किंतुमंत्रोक्त-
फलाल्पत्वमेव ॥ ऋषिदैवतछन्दसामपरिज्ञानेतुमंत्रोक्तफलहानिर्दोषश्चश्रूयते—एताभ्यामेवानेवंविदोयातयामानिछंदांसि
भवंतिस्थाणुंवर्च्छतिगर्तेवापात्यतेप्रमीयतेवापापीयान्भवतीतिविज्ञायतइति ॥ तथामंत्रदेवताविदएवहविर्देवाअपिस्वीकुर्वंति
नत्वतथाविधस्येत्याहशौनकः ॥ मंत्राणांदेवताविद्यःप्रयुंक्तेकर्मकर्हिचित् ॥ जुषंतेतस्यदेवासोहविर्नादेवताविदः ॥ इत्यादि ॥

देवताविदइत्यृषिछंदसोरप्युपलक्षणं तयोरपिज्ञानस्यावश्यकत्वात् ॥ आकरेप्यृष्यादिसर्वंविज्ञायेत्यादिस्पष्टं ॥ तस्मादृषिदैव-
तछंदसांपरिज्ञानमवश्यतयाकर्तव्यं ॥ ऋष्यादिपरिज्ञानंचसर्वानुक्रमविदांसुलभं ॥ सर्वानुक्रमण्यविदांतुमत्कृतसर्वानुक्रमा-
द्यनुयायिसूक्तप्रतीकऋक्संख्यऋषिदैवतछंदःप्रयोगावलोकनवतांसुगममेवेति ॥ एवमग्निमीळइत्यारभ्यसमानीवइत्यंतंप्रत्यृ-
चमुक्तद्रव्याभ्यांहोमंकुर्याताम्॥ ऋक्स्वरूपंतुप्रागेवदर्शितमितिनपुनरिहलिख्यतइति॥ इत्थंचप्रतिदिनंनियमिताध्यायमंत्रैर्हो-
मंकृत्वामूर्धानंदिवइत्यनेन(धामंतइत्यनयाऋचावा) पूर्णाहुतिंचहुत्वाग्नेःपरिसमूहनपर्युक्षणार्चनानिकृत्वायजमानऋत्विजश्चह-
विष्याशनादिव्रतिनोभवेयुः शक्ताश्चेदुपवसेयुरपि ॥ ततःश्वोभूतेस्नानादिनित्यकर्माणिविधायावाहितदेवताःसंपूज्याग्नेःसमी-
पमागत्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वास्मिन्नृग्वेदांतर्गतशाकलसंहिताहोमकर्मण्यद्यपूर्वक्रमागताष्टाध्यायमंत्रैर्विहितहोमं
करिष्यइतिसंकल्प्याग्निंध्यात्वा परिसमूहनपर्युक्षणाग्न्यर्चनानिकृत्वाक्रमप्राप्ताष्टाध्यायमंत्रैरुक्तद्रव्यहोमंकृत्वावशिष्टंपूर्वदिनव-
त्कुर्यात् ॥ एवमनुदिनंयावच्छाकलसंहिताहोमसमाप्तिदिनमूह्यम् ॥ सकलहोमसमाप्तौशेषेणस्विष्टकृतंहुत्वारज्जुप्रहरणादि-
प्रायश्चित्तहोमांतेइंद्रादिलोकपालेभ्यःपलाशपर्णेष्वौदुंबरपर्णेषुवाबलीन्दत्त्वाऽऽवाहितदेवताभ्यःक्षेत्रपालायचबलीन्दद्यात् ॥
ततःसमुद्रादूर्मिरित्यादिमंत्रैःपूर्णाहुतिंहुत्वाऋद्धिकामउक्तमंत्रैर्वसोर्धारांचहुत्वापूर्णपात्रविमोकाग्न्युपस्थानविभूतिवंदनांतेसा-
वित्रीप्रजापत्याद्यावाहितदेवतास्तत्तन्मंत्रैर्यथाविभवंसंपूज्यसंप्रार्थ्याग्नेःपश्चिमतआचार्यंसंपूज्यगोरूपांतत्तुष्टिकरद्रव्यरूपांवाद-
क्षिणांदत्त्वातथैवब्रह्मादीन्यथाविभवंसंपूज्यतत्तदनुरूपांदक्षिणांदत्त्वातत्तदुचितस्तुतिवाक्यैःक्षमापयेत् ॥ ततोग्निंसंपूज्यसा-

वित्र्यादिदेवतापीठान्याचार्यादिहस्तेप्रतिपाद्याग्निंविसृज्यशाकलसंहिताऋक्सूक्तवर्गाध्यायमंडलसंख्यान्यतमसंख्ययास्वश-
त्त्यनुसृतयाब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यकर्मसाद्गुण्यतायैविष्णुंसंस्मृत्यसकलंकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिसंहिताहोमप्रयोगः ॥ ॥
अथाभिचारादिकर्मणिप्रतिलोमाक्षरोच्चारणमंत्रैर्बिभीतकस्रुवेणसर्षपतैलहोमादिविधिप्रयोगोमूलएवस्फुटतरोतोत्रमयानविवि-
च्यतइतिदिक् ॥ ॥ अथसंहिताहोमकरणाशक्तस्यानुकल्पाःकैश्चिदुच्यंते ॥ तेचयथा ॥ सूक्तादिभूताभिर्ऋग्भिर्जुहुयादित्येकः १
अनुवाकाद्याभिर्जुहुयादितिद्वितीयः २ अध्यायाद्याभिर्जुहुयादितितृतीयः ३ मंडलाद्याद्यंत्यभूताभिर्ऋग्भिर्वाहोतव्यमिति-
चतुर्थः ४ इत्येवंचत्वारोनुकल्पाअशक्तंप्रत्युपतिष्ठंते ॥ अत्रमूलानिमांडूकेयसांख्यायनादिसूत्राण्याकरादेवोपलब्धव्यानिविस्त-
रभीत्यानात्रलिखामहे ॥ सूक्तादिज्ञानंतदियत्ताज्ञानंचसर्वानुक्रमपरिश्रमवतांसुलभतरं ॥ सूक्तानुवाकादिभूतऋग्घोमप्रयो-
गोपिप्राग्वदुन्नेयइत्यलंविस्तरेण ॥ प्राचांमार्गान्स्वीयबुद्ध्यावबुध्यप्रोक्तंत्वस्मिन्वस्त्ववस्तुप्रबुद्ध्वा ॥ सद्भिःसारंग्राह्यमत्राप्यसारं
हेयंयस्मादेषसद्धर्मएव ॥१॥ धृत्वामनसीष्टदुहंशरणंचरणांबुजन्मकंसारेः॥ गुर्जरगोपालाख्योप्यकार्षमेतन्मुदर्थमार्याणाम् ॥२॥

॥ इतिसंहिताहोमविधिःसमाप्तः ॥

संहिताहोमांगमृषितर्पणं ।

तच्च 'तर्पयित्वाङ्गिराचार्यानृषीन्छदांसिदेवताः' इतिशौनकीयपरिभाषातो विशेषविधानाभावाच्च आचार्यांस्तर्पयामि ऋषींस्तर्पयामि देवतास्तर्पयामि छंदांसितर्पयामीत्येवतर्पणंकुर्वंतिशिष्टास्तद्वद्देवास्माभिरप्यकारिप्रयोगे ॥ अथकेचननिर्दिष्टप्रमाणतएवसंहितर्षिदैवतछंदासि तर्पयतितदर्थमयमुपन्यासः ॥ तत्रादौसुमंतुजैमिनीत्यादियेचान्येआचार्यास्तइत्यंतानाचार्यांस्तर्पयित्वा॥ ऋषितर्पणंकुर्यात् मधुछंदसंतर्पयामि। जेतारं । मेधातिथिं ॥ १ ॥ शुनःशेपं । हिरण्यस्तूपं ॥ २ ॥ कण्वं । प्रस्कण्वं ॥ ३ ॥ सव्यं । नोधां ॥ ४ ॥ पराशरं । गोतमं ॥५॥ कुत्सं ॥ ६ ॥ कश्यपं । ऋज्राश्वांबरीषसहदेवभयमानसुराधसः । त्रितं ॥ ७ ॥ कक्षीवंतं ॥ ८ ॥ (प्रथमाष्टकः) ॥ ॥ भावयव्यं । रोमशां । परुच्छेपं ॥ १ ॥ दीर्घतमसं ॥ २ ॥ इंद्रं । मरुतः । अगस्त्यं ॥ ३ ॥ लोपामुद्रां । ब्रह्मचारिणं ॥ ४ ॥ गृत्समदं । सोमाहुतिं ॥ ५ ॥ ६ ॥ कूर्मं ॥ ७ ॥ विश्वामित्रं ॥ ८ ॥ (द्वितीयाष्टकः) ॥ ॥ ऋषभं । अत्कीलं । कतं । गाथिनं । देवश्रवादेववातौ। ॥ १ ॥ कुशिकं । नदीं । घोरं । प्रजापतिं ॥ २ ॥ ३ ॥ जमदग्निं । वामदेवं ॥ ४ ॥ आदितिं ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्रसदस्युं । पुरुमीह्ळाजमीह्ळौ ॥ ७ ॥ बुधगविष्ठिरौ । कुमारं । वृशं । वसुश्रुतं । इषं ॥ ८ ॥ (तृतीयाष्टकः) ॥ ॥ गयं । सुतंभरं । धरुणं । पुरुं । द्वितंमृक्तवाहसं । वव्रिं । प्रयस्वंतं । ससं । विश्वसामानं । द्युम्नं । विश्वचर्षणिं । बंधुं । सुबंधुं । श्रुतबंधुं । विप्रबंधुं । वसूयून् । अत्रिं । विश्ववारां । गौरिवीतिं । बभ्रुं । अवस्युं । गातुं ॥ १ ॥ संवरणं । प्रभूवसुं । अवत्सारंसदापृणं । प्रतिक्षत्रं ॥ २ ॥ प्रतिरथं । प्रतिभानुं । प्रतिप्रभं । स्वस्त्यात्रेयं । श्यावाश्वं । श्रुतविदं ॥ ३ ॥ अर्चनानसं । रातहव्यं । यजतं । उरुचक्रिं । बाहुवृक्तं । पौरं ।

अवस्युं । सप्तवध्रिं । सत्यश्रवसं । एवयामरुतं ॥ ४ ॥ भरद्वाजं । वीतहव्यं ॥ ५ ॥ ६ ॥ सुहोत्रं । शुनहोत्रं । नरं । शंयुं । गर्गं ॥ ७ ॥ ऋजिश्वानं ॥ ८ ॥ (चतुर्थाष्टकः) ॥ ॥ पायुं । वसिष्ठं ॥ १ ॥ २ ॥ शक्तिं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ मेध्यातिथिं । आसंगं । शश्वतीं । प्रियमेधं । देवातिथिं ॥ ७ ॥ ब्रह्मातिथिं । वत्सं । पुनर्वत्सं । सध्वंसं । शशकर्णं । प्रगाथं ॥ ८ ॥ (पंचमाष्टकः) ॥ ॥ पर्वतं । नारदं । गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इरिंबिठिं । सोभरिं ॥ १ ॥ विश्वमनसं । व्यश्वं । मनुं ॥ २ ॥ नीपातिथिं । सहस्रंवसुरोचिषं । नाभाकं । विरूपं । त्रिशोकं ॥ ३ ॥ वशं । भर्गं । कलिं । मत्स्यं । मान्यं । मत्स्यान्जालनद्धान् ॥ ४ ॥ पुरुहन्मानं । सुदीतिं । हर्यतं । गौपवनं । पुरुसुतिं । कुत्सं । एकद्यून् । कुसीदिं ॥ ५ ॥ उशनसं । कृष्णं । विश्वकं । द्युम्नीकं । नृमेधपुरुमेधौ । अपालां । श्रुतकक्षं । सुकक्षं । बिंदुं । पूतदक्षं । तिरश्चीं । द्युतानं । रेभं ॥ ६ ॥ नृमेधं । नेमं । प्रयोगं । अग्निपावकं । अग्नीगृहपतियविष्ठ्यौ । असितं । देवलं ॥ ७ ॥ दृढच्युतं । इध्मवाहं । रहूगणं । बृहन्मतिं ॥ ८ ॥ (षष्ठाष्टकः) ॥ ॥ अयास्यं । कविं । उचथ्यं । अमहीयुं । निध्रुविं ॥ १ ॥ भृगुं । शतंवैखानसान् । पवित्रं । वत्सप्रिं । रेणुं । ऋषभं । हरिमंतं ॥ २ ॥ वसुं । वेनं । अकृष्टमाषान् । सिकतांनिवावरीं । पृश्नियोजान् ॥ ३ ॥ प्रतर्दनं । इंद्रप्रमतिं । वृषगणं । मन्युं । उपमन्युं । व्याघ्रपदं । कर्णश्रुतं । मृळीकं । वसुक्रं ॥ ४ ॥ अंधीगुं । ययातिं । नहुषं । मनुं । द्वितं । शिखंडिन्यावप्सरसौ । अग्निं । चक्षुं । ऊरुं । ऊर्ध्वसद्मानं । कृतयशसं । ऋणंचयं । अग्नीन्धिष्ण्यान् । त्र्यरुणत्रसदस्यून् । अनानतं । शिशुं ॥ ५ ॥ त्रिशिरसं । सिंधुद्वीपं । यमीं । यमं । हविर्धानं । विवस्वंतं । शंखं । दमनं । संकुसुकं ॥ ६ ॥ मथितं । च्यवनं । विमदं । वसुकृतं । वसुक्रपत्नीं । कवषं ॥ ७ ॥ अक्षं । लुशं । अत्रितपसं ।

इंद्रंमुष्कवंतं । घोषां । सुहस्त्यं ॥ ८ ॥ (सप्तमाष्टकः) ॥ ॥ सप्तगुं । वैकुंठमिंद्रं । देवान् । अग्निंसौचीकं । बृहदुक्थं । अगस्त्यस्वसारं । नाभानेदिष्ठं ॥ १ ॥ गयं । वसुकर्णं । सुमित्रं ॥ २ ॥ बृहस्पतिं । अदितिं । सिंधुदक्षं । जरत्कर्णसर्पं । स्यूमरश्मिं । अग्निंवैश्वानरं । सप्तिं । विश्वकर्माणं । सूर्यासावित्रीं ॥ ३ ॥ इंद्राणीं । वृषाकपिं । मूर्धन्वंतं । नारायणं । अरुणं । शार्यातं । तान्वं । अर्बुदंसर्पं ॥ ४ ॥ पुरूरवसं । उर्वशीं । बरुं । सर्वहरिं । भिषजं । देवापिं । वम्रं । दुवस्युं । बुधं । मुद्गलं । अप्रतिरथं । अष्टकं । दुर्मित्रंसुमित्रगुणं । सुमित्रंदुर्मित्रगुणं ॥ ५ ॥ भूतांशं । दिव्यं । दक्षिणां । पणीन् । सरमांदेवशुनीं । जुहूंब्रह्मजायां । ऊर्ध्वनाभानं । परशुरामं । अष्टादंष्ट्रं । नभप्रभेदनं । शतप्रभेदनं । सध्रिं । घर्मं । उपस्तुतं । अग्नियुतं । अग्नियूपं । भिक्षुं । उरुक्षयं । इंद्रंलबं ॥ ६ ॥ बृहद्दिवं । हिरण्यगर्भं । चित्रमहसं । अग्निवरुणसोमान् । वाचं । कुल्मलबर्हिषं । अंहोमुचं । रात्रिं । विहव्यं । प्रजापतिंपरमेष्ठिनं । यज्ञं । सुकीर्तिं । शकपूतं । सुदासं । मांधातारं । गोधां । जूतिं । वातजूतिं । विप्रजूतिं । वृषाणकं । करिक्रतं । अग्नियुतं । एतशां । ऋष्यशृंगं । अंगं । विश्वावसुंदेवगंधर्वं । अग्निंतापसं । जरितारं । द्रोणं । सारिसृक्कं । स्तंबमित्रं ॥७॥ सुपर्णं । ऊर्ध्वकृशनं । देवमुनिं । सुवेदसं । पृथुं । अर्चतं । श्रद्धां । शासं । इंद्रमातरं । शिरिंबिठं । केतुं । भुवनं । साधनं । शचीं । पूरणं । यक्ष्मनाशनं । रक्षोहणं । विवृहणं । प्रचेतसं । कपोतं । अनिलं । शबरं । विभ्राजं । इटतं । संवर्तं । ध्रुवं । अभीवर्तं । ऊर्ध्वग्रावाणं । सूनुं । पतंगं । अरिष्टनेमिं । शिबिं । काशिराजं । प्रतर्दनं । वसुमनसं । जयं । प्रथं । सप्रथं । तपुर्मूर्धानं । प्रजावंतं । त्वष्टारं । विष्णुं । सत्यधृतिं । उलं । श्येनं । सर्पराज्ञीं । अघमर्षणं । संवननं ॥ ८ ॥ (अष्टमाष्टकः) ॥ इत्यृषितर्पणं ॥ ॥

संहिताहोमांगदेवतर्पणं ॥

तच्चेत्थं ॥ अग्निंतर्पयामि । सोमं । विश्वान्देवान् । ब्रह्माणं । ऋषीन् । ऋग्वेदं । यजुर्वेदं । सामवेदं । सावित्रीं । ब्रह्माणं । श्रद्धां । मेधां । प्रज्ञां । धारणां । सदसस्पतिं । अनुमतिं । छंदांस्यृषीन् । श्रियं । ह्रियं । सवितारं । शतर्चिनः । माध्यमान् । गृत्समदं । विश्वामित्रं । वामदेवं । अत्रिं । भरद्वाजं । जामदग्न्यं । गौतमं । वसिष्ठं । प्रगाथान् । पावमानीः । क्षुद्रसूक्तान् । महासूक्तान् । महानाम्नीं । उपनिषदं । हव्यवाहं । इति ३७ देवतास्तर्पयित्वा । ततःसंहितास्थादेवतास्तर्पयेत् ॥ ॥ ॥ ताश्च—अग्निंतर्पयामि । वायुं । इंद्रवायू । मित्रावरुणौ । अश्विनौ । इंद्रं । विश्वान्देवान् । सरस्वतीं । मरुतः । अग्नीनिर्मथ्याहवनीयौ । अग्निमिध्मं (समिद्धंवा) । तनूनपातं । नराशंसं । इळं । बर्हिषं । देवीर्द्वारः । उषासानक्ते । दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ । सरस्वतीळाभारतीः । त्वष्टारं । वनस्पतिं । स्वाहाकृतीः । अग्निंद्रविणोदसं । इंद्रावरुणौ । ब्रह्मणस्पतिं । सोमं । दक्षिणां । सदसस्पतिं । अग्नामरुतः ॥ १ ॥ ऋभून् । सवितारं । देवीः । इंद्राणीवरुणान्यग्नायीः । द्यावापृथिव्यौ । पृथिवीं । देवान् (विष्णुंवा) । इंद्रंमरुत्वंतं । पूषणं । अपः । कं । भगं । उलूखलं । मुसलं । हरिश्चंद्रंप्रजापतिंचर्मवा । उषसं ॥ २ ॥ रात्रिं । यूपं । अर्यमणं । आदित्यान् । रुद्रं ॥ ३ ॥ सूर्यं । अग्निंवैश्वानरं ॥ ४ ॥ अग्निमध्यमं ॥ ५ ॥ अदितिं । सिंधुं । द्यां ॥ ६ ॥ अग्निमुषसं । अग्निंशुचिं । अग्निंजातवेदसं ॥ ७ ॥ सूर्यरश्मीन् । घर्मं ॥ ८ ॥ प्रथमाष्टकः ॥ ॥ रोमशां इंदुं । पर्वतं ॥ १ ॥ बृहस्पतिं ॥ २ ॥ अश्वं । वाक्समुद्राऽक्षरान् । शकधूमं । संवत्सरसंस्थंकालचक्रं । साध्यान् । पर्जन्यं । सरस्वंतं ॥ ३ ॥ रतिं ॥ ४ ॥ अहिर्बुध्न्यं ।

अन्नं । तृणं ॥ ५ ॥ ६ ॥ राकां । सिनीवालीं । गुंग्वादिदेवताः । अपोनपातं ॥ ७ ॥ हविर्धानं । शकुंतं ॥ ८ ॥ द्वितीयाष्टकः ॥
॥ यूपान् । व्रश्चनं । अग्नीन्पुरीष्यान् । उपाध्यायं । ऋत्विजः ॥ १ ॥ नदीः । विश्वामित्रं ॥ २ ॥ ससर्परींवाचं । रथांगानि ॥ ३ ॥
संवत्सरं । अग्निरक्षोहणं ॥ ४ ॥ ५ ॥ आशिषः । वामदेवं । ऋतं । इंद्रमिवात्मानंवामदेवं । सुपर्णात्मानंवामदेवं ॥ ६ ॥ दधिक्रां ।
त्रसदस्युं ॥ ७ ॥ क्षेत्रपतिं । शुनं । शुनासीरौ । सीतां । गां । घृतं ॥ ८ ॥ तृतीयाष्टकः ॥ ॥ उशनसं । ऋणंचयं । कुत्सं ॥१॥
अत्रिं । भूमिं । सुतंभरं । देवपत्नीः ॥ २ ॥ अग्निवैद्युतं । शशीयसीं । पुरुमीह्लं । तरंतं । रथवीतिं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ चायमानम-
भ्यावर्तिनं । गाः ॥ ६ ॥ बृबुंतक्षाणं । प्रस्तोकं । रथं । दुंदुभिं ॥ ७ ॥ धेन्विषू । पृश्निं । अहोरात्री ॥ ८ ॥ चतुर्थाष्टकः ॥ ॥
वर्म । धनुः । ज्यां । आर्त्नीं । इषुधिं । सारथिं । रथगोपान् । ब्राह्मणपितॄन् । प्रतोदं । हस्तघ्नं । युद्धभूमिकवचानि ॥ १ ॥
सुदासं ॥ २ ॥ वसिष्ठपुत्रपौत्रान् । वसिष्ठं ॥ ३ ॥ वाजिनः । वास्तोष्पतिं । प्रस्वापिनीं ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ मंडूकान् । वसिष्ठाशिषः ।
अंतरिक्षं । इंद्रासोमौरक्षोहणौ । ग्रावाणं । अनिलं । आसंगं । विभिंदुं । पाकस्थामानं । कुरुंगं ॥ ७ ॥ अश्विकशून् । तिरिंदिरं ।
बरुं ॥ ८ ॥ पंचमाष्टकः ॥ ॥ १ ॥ यजमानं । दंपती ॥ २ ॥ ३ ॥ पृथुश्रवसं ॥ ४ ॥ ऋक्षाश्वमेधौ । हविषं । श्रुतर्वणं
॥ ५ ॥ ६ ॥ सुपर्णं । सूर्यप्रभां । पवमानं । पवमानसोमं ॥ ७ ॥ ८ ॥ षष्ठाष्टकः ॥ ॥ १ ॥ पवमानमग्निं । पावमान्यध्येतारं
॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ यमं । यमीं । अंगिरःपित्रथर्वभृगून् । श्वानौ । सरण्यूं । मृत्युं । धातारं । पितृमेधं ॥ ६ ॥ वसुक्रं ।
अश्वत्थगर्भांशमीं ॥ ७ ॥ कुरुश्रवणं । उपमश्रवसं । अक्षकृषिंकितवनिंदांच । अक्षान् ॥ ८ ॥ सप्तमाष्टकः ॥ ॥ वैकुंठमिंद्रं ।

अग्न्याख्यतंतुं । मनः । निर्ऋतिं । असुनीतिं । पथ्यांस्वस्तिं । असमातिं । जीवं । हस्तं । नासत्यौ । नाभानेदिष्ठान् ॥ १ ॥ सावर्णि । नौरूपांदिवं । ज्ञानं ॥ २ ॥ विश्वकर्माणं । मन्युं । सूर्याविवाहं । अर्कं । चंद्रमसं । मनुष्यविवाहाशिषः । वासः । यक्ष्महणं । सूर्यासावित्रीं ॥ ३ ॥ वृषाकपिं । पुरुषं ॥ ४ ॥ उर्वशीं । पुरूरवसं । ओषधीः । द्रुघणं । अप्वां ॥ ५ ॥ यजमानान् । सरमांदेवशुनीं । पणीन् । परमात्मानमिंद्रं । यज्ञंपरमात्मानं । वाचंमध्यमां । गायत्र्यादिछंदांसि । धनान्नदानं । इंद्रंलवं ॥ ६ ॥ वेनं । आंभृणींवाचं । भाववृत्तं । वातं । विश्वावसुंदेवगंधर्वं ॥ ७ ॥ सपत्ननाशिनीं । अरण्यानीं । श्रद्धां । अलक्ष्मीनाशिनीं । शचीं । दुःस्वप्नहनं । इंद्रंसपत्नहनं । अनुमतिमघवद्धातृविधातॄन् । राजानमभिषिक्तं । मायाभेदं । तार्क्ष्यं । यजमानाशिषः । पत्न्याशिषं । होत्राशिषः । सर्पराज्ञीं । संज्ञानं ॥८॥ अष्टमाष्टकः ॥ इतिसंहितास्थदेवतातर्पणं ॥ **ततश्छंदसांतर्पणं** ॥ गायत्रींतर्पयामि । उष्णिहं । अनुष्टुभं । बृहतीं । पंक्तिं । त्रिष्टुभं । जगतीं । अतिजगतीं । शक्करीं । अतिशक्करीं । अष्टिं । अत्यष्टिं । धृतिं । अतिधृतिं इतिछंदस्तर्पणं ॥ अत्र 'तर्पयित्वाङ्गिराचार्यानृषींश्छंदांसिदेवताः' इतिशौनकाच्छंदस्तर्पणोत्तरंवादेवतातर्पणंकार्यं ॥ ॥

शाकलसंहिताऋग्घोमान्वाधानं ।

अथविधांतरेणसूक्तभेदपक्षविभक्तदेवतान्वाधानं ॥ अत्रप्रधानं ॥ आदित्यादिनवग्रहान् अमुकद्रव्यैरमुकसंख्याकाभिः ॥ पुनरत्रप्रधानं॥ अग्निं सोमं विश्वान्देवान् ब्रह्माणं ऋषीन् ऋग्वेदं यजुर्वेदं सामवेदं सावित्रीं ब्रह्माणं श्रद्धां मेधां प्रज्ञां धारणां सदसस्पतिं अनुमतिं छंदांस्यृषीन् श्रियं ह्रियं सवितारं शतर्चिनः माध्यमान् गृत्समदं विश्वामित्रं वामदेवं अत्रिं भरद्वाजं जमदग्निं गौतमं वसिष्ठं

प्रगाथान् पावमानीः क्षुद्रसूक्तान् महासूक्तान् महानाम्नीः उपनिषदं हव्यवाहं एताःसप्तत्रिंशत् ३७ प्रधानांगदेवताः घृतप्लुततिलद्रव्येण एकैकयाहुत्यायक्ष्ये ॥ पुनरत्रप्रधानं ॥ अग्निंनववारं ९ वायुं ३ इंद्रवायू ३ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ इंद्रं २३ मरुतः १ इंद्रामरुतः १ मरुतः १ इंद्रामरुतः १ मरुतः २ इंद्रं ५१ अग्निं ५ अग्नीनिर्मथ्याहवनीयौ १ अग्निं ६ अग्निंसमिद्धं (इध्मंवा) १ अग्निंतनूनपातं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंर्बर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीदेवीः १ अग्नित्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ अग्निमूर्तीःस्वाहाकृतीः (विश्वान्देवान्) १ अग्निदेवान् २ अग्नींद्रवायुबृहस्पतिमित्राग्निपूषभगादित्यमारुतगणान् १ देवान् १ अग्निं १ अग्निदेवान् ४ देवाग्नींद्रवायुमित्रमूर्तिविशेषान् १ अग्निं १ अग्निदेवान् १ इंद्रर्तू १ मरुदृतून् १ त्वष्टृऋतून् १ अग्न्यृतून् १ इंद्रर्तू १ मित्रावरुणर्तून् १ अग्निंद्रविणोदसमृतुंच १ अश्व्यृतून् १ अग्न्यृतून् १ इंद्रं ९ इंद्रावरुणौ ९ ब्रह्मणस्पतिं ३ इंद्रसोमब्रह्मणस्पतीन् १ दक्षिणेंद्रसोमब्रह्मणस्पतीन् १ सदसस्पतिं ३ नराशंसं (सदसस्पतिंवा) १ अग्नामरुतः ९ ॥ १ ॥ ऋभून् ८ इंद्राग्नी ६ अश्विनौ ४ सवितारं ४ अग्निं २ देवीः १ इंद्राणीवरुणान्यग्नायीः १ द्यावापृथिव्यौ १ पृथिवीं १ विष्णुं ६ वायुं १ इंद्रवायू २ मित्रावरुणौ ३ इंद्रंमरुत्वंतं ३ विश्वान्देवान् ३ पूषणं ३ अपः ७ अबग्नीन् १ अग्निं १ कं १ अग्निं १ सवितारं २ भगं १ वरुणं ३१ अग्निं २२ देवान् १ इंद्रं ४ उलूखलं २ उलूखलमुसले २ हरिश्चंद्रंप्रजापतिं १ इंद्रं २३ अश्विनौ ३ उषसं ३ अग्निं १८ इंद्रं ३० ॥ २ ॥ अश्विनौ १२ अग्निमित्रवरुणरात्रिसवितॄन् १ सवितारं १० अग्निं १२ यूपं २ अग्निं ६ मरुतः ४० ब्रह्मणस्पतिं ८ वरुणमित्रार्यम्णः ३ आदित्यान् ३ वरुण-

मित्रार्यम्णः ३ पूषणं १० रुद्रं २ रुद्रमित्रवरुणान् १ रुद्रं ३ सोमं ३ अग्न्यश्व्युषसः २ अग्निं २१ अग्निदेवान् १ अश्विनौ २५॥३॥ उषसं २० सूर्यं १३ इंद्रं ७२ अग्निं ९ अग्निंवैश्वानरं ७ अग्निं ५ इंद्रं ३८ ॥ ४ ॥ मरुतः १५ अग्निं १२० अग्निंमध्यमं ३ अग्निं ९ इंद्रं ५७ ॥ ५ ॥ मरुतः ३४ ऋतुदेवान् १ देवान् १ भगमित्रादितिदक्षमरुद्गणार्यमवरुणसोमाश्विसरस्वतीः १ वायुपृथिवीद्युग्रावाश्विनः १ इंद्रापूषणौ १ इंद्रपूषताक्ष्यबृहस्पतीन् १ मरुतः १ देवान् २ अदितिं १ वरुणमित्रार्यम्णः ३ इंद्रमरुत्पूषभगान् १ पूषविष्णुमरुद्गणान् १ वायुसिंध्वोषधीः १ रात्र्यहर्लोकद्याः १ वनस्पतिसूर्यगाः १ मित्रवरुणार्यमेंद्रबृहस्पतिविष्णून् १ सोमं २३ उषसं १५ अश्विनौ ३ अग्नीषोमौ १२ अग्निं ७ देवाग्नीन् १ अग्निं ७ अग्निमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः (अग्निंवा) १ ॥ ६ ॥ अग्निमौषसं ११ अग्निंद्रविणोदसं ९ अग्निंशुचिं ८ अग्निंवैश्वानरं ३ अग्निंजातवेदसं १ इंद्रंमरुत्वंतं ३० इंद्रं २८ चंद्ररश्मिरोदांसि १ रोदसी १ देवरोदांसि १ अग्नारोदांसि १ देवरोदांसि १ देववरुणार्यमरोदांसि १ देवरोदांसि १ इंद्रारोदांसि १ सूर्यरश्मिरोदांसि १ इंद्रवरुणाग्न्यर्यमसवितृरोदांसि १ सूर्यरश्मिरोदांसि १ देवरोदांसि १ अग्नारोदांसि १ वरुणारोदांसि १ आदित्यरोदांसि १ बृहस्पतिरोदांसि १ रोदसी १ मित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ इंद्रमित्रवरुणाग्निमारुतशर्धोदितीः १ देवान् १ पितृद्यावापृथिवीः १ नराशंसापूषणौ १ बृहस्पतिं १ इंद्रं १ सवितृमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ आदित्यसुमतीः १ देवेंद्रमरुददितीः १ इंद्राग्न्यर्यमसवितृमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ इंद्राग्नी २१ ऋभून् १४ द्युपृथिव्यग्न्यश्विमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ अश्विनौ २४ ॥ ७ ॥ उषासारात्री१ उषसं १८ उषोमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ रुद्रं ११ सूर्यं ६ अश्विनौ ८२ दुःस्वप्ननाशनं १ इंद्रं १५ ॥ ८ ॥ रुद्रामरुतः १

उषासानक्ते १ अग्निवाय्विंद्रपर्वतदेवान् १ अक्ष्यपांनपादहोरात्राणि १ देवपूषाग्नीन् १ मित्रवरुणसिंधून् १ मित्रवरुणदेवान् १ देवसंघं १ मित्रावरुणौ २ विश्वान्देवान् ४ मित्रावरुणौ १ उषसं २६ स्वनयदानं ७ स्वनयंभावयव्यं ५ रोमशां १ स्वनयंभावयव्यं १ अग्निं १९ इंद्रं ५ इंदुं १ इंद्रं २७ इंद्रापर्वतेंद्रान् १ इंद्रं ७ वायुं ९ इंद्रवायू ५ वायुं १ मित्रावरुणौ ५ सूर्यरोदसीमित्रवरुणरुद्रेंद्राग्न्यर्यमभगसो-मान् १ देवेंद्रमरुदग्निमित्रवरुणान् १ ॥ ९ ॥ मित्रावरुणौ ३ पूषणं ४ विश्वान्देवान् १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ ३ इंद्रं १ अग्निं १ मरुतः १ इंद्राग्नी १ बृहस्पतिं १ विश्वान्देवान् १ अग्निं २६ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंतनूनपातं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्प-तिं १ स्वाहाकृतीः १ इंद्रं १ अग्निं ४३ मित्रं १ मित्रावरुणौ १९ विष्णुं ६ इंद्राविष्णू ३ विष्णुं ८ ॥ १० ॥ अश्विनौ १२ द्यावापृथि-व्यौ १० ऋभून् १४ अश्वं ३५ आदित्यवाय्वग्नीन् १ सूर्यरथचक्राश्वान् १ आदित्यमंडलसप्तरश्मीन् १ परमेश्वरदुर्ज्ञेयतां २ संश-योत्थापनं १ प्रश्नमादित्यविषयकं १ पृथिव्यादित्यवृष्टिहविरुत्पत्तीः १ द्युपृथिवीवृष्टीः १ आदित्यदेवान् १ आदित्यचक्रं १ संवत्सर-चक्रं ३ सप्तर्तून् १ सूर्यरश्मीनांस्त्रीत्वपुरुषत्वज्ञानं १ आहुतिंगोरूपां १ अग्न्यादित्यव्यतिहारोपासकदुर्लभतां १ सोमसूर्यमंडलपरिभ्रमणा-नि १ जीवपरमात्मानौ १ आदित्यतद्रश्मीन् १ आदित्योपासनानुपासनप्रशंसानिंदे १ अग्निवाय्वादित्यानांभ्वंतरिक्षद्युवाधानज्ञानप्रशंसां १ अक्षरप्रशंसां १ सूर्यगायत्रसामनी १ गोसवितृधर्मान् १ गां २ वत्सगावौ १ शरीरजीवौ १ ब्रह्मसाक्षात्कारं १ ज्ञानं १ द्युपृथिव्या-दित्यवृष्टीः १ प्रश्नंपृथिव्याद्यंतादिविषयकं १ प्रतिवाक्यं १ आदित्यरश्मीन् १ परिदेवनंब्रह्मात्माननुभवनिमित्तं १ देहात्मजीवात्मा-

नौ १ ब्रह्मात्मज्ञानाज्ञानप्रशंसानिंदे १ गां १ वाचंमाध्यमिकां १ वागपाः १ शकधूमासोमौ १ अग्निसूर्यवायून् १ वाचं १ सूर्यं २ कालचक्रंसंवत्सरसंस्थं १ सरस्वतीं १ साध्यान् १ पर्जन्याग्नीन् १ सरस्वंतं १ इंद्रंमरुत्वंतं १५ ॥ ११ ॥ मरुतः १५ इंद्रं १ मरुतः २० इंद्रं १३ मरुतः २ इंद्रंमरुत्वंतं ४ मरुतः ३ इंद्रं ४५ रतिं ६ अश्विनौ ३९ ॥ १२ ॥ द्यावापृथिव्यौ ११ अग्निसवितृदेवान् १ मित्रार्यमवरुणदेवान् १ देवाग्निवरुणान् १ देव्योषासानक्ताः १ अहिर्बुध्न्यसिंध्वपांनपातः १ त्वष्टेंद्रौ १ इंद्रं १ मरुद्द्यावापृथिवीः १ मरुत्सेनाः १ अश्विपूषविष्णुवाय्विंद्रान् १ देवदीधितिं १ अन्नं ११ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंतनूनपातं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्नित्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं ८ बृहस्पतिं ८ अमृणसूर्यान् १६ अग्निं २९ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्निंदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्नित्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं ४९ ॥ १३ ॥ इंद्रं १२६ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं ३ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं ३ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं ५ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ ॥१४॥ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं ८ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ ब्रह्मणस्पतिं १३ आदित्यान् १७ वरुणं ११ आदित्यमित्रावरुणान् १ देवान् १ देववसुमित्रवरुणादितींद्रमरुतः १ देवान् ३ वरुणं १ इंद्रं ५ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १ सरस्वतींद्रौ १ बृहस्पतिं १ मरुतः १ मित्रावरुणौ १ देवान् १ इंद्रं १ त्वष्टिळाभगरोदःपूषाश्विनः १ उषासानक्ताद्यावापृथिवीः १ देवाहिर्बुध्न्याजैकपादिंद्रान् १ विश्वान्देवान् १ द्यावापृथिव्यौ १

इंद्रं २ राकां २ सिनीवालीं २ गुंगूसिनीवालीराकासरस्वतींद्राणीवरुणानीः १ रुद्रं १५ मरुतः १५ अपांनपातं १५ इंद्रामधू १ मरुन्माध-
वान् १ त्वष्टृशुक्रौ १ अग्निशुची १ इंद्रानभसौ १ मित्रवरुणनभस्यान् १ ॥ १५ ॥ अग्निंद्रविणोदसमिषंच १ अग्निंद्रविणोदसमूर्जं-
च १ अग्निंद्रविणोदसंसहंच १ अग्निंद्रविणोदसंसहस्यंच १ अश्वितपान् १ अग्नितपस्यौ १ सवितारं ११ अश्विनौ ८ सोमापूषणौ ५
सोमपूषादितीः १ वायुं २ इंद्रवायू १ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ द्यावापृथिव्यौ ३ शकुंतं ६
अग्निं २३ अग्निंवैश्वानरं २६ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंतनूनपातं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ आग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासा-
नक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं ३३
॥ १६ ॥ यूपं ५ यूपान् २ विश्वान्देवान् १ यूपान् २ स्थाणुंछिन्नयूपमूलं १ अग्निं २७ इंद्राग्नी ९ अग्निं ४२ अग्न्युषोश्विदधिक्राः १ अग्निं ३
दधिक्राग्न्युषोबृहस्पतिसवित्रश्विमित्रवरुणभगवसुरुद्रादित्यान् १ अग्निं ८ अग्नीन्पुरीष्यान् १ अग्निं १४ अग्नींद्रौ १ अग्निं १ अग्निंवैश्वानरं ३
मरुतः ३ परब्रह्म २ उपाध्यायंवैश्वामित्रं १ अग्निं २५ ऋत्विजः १ अग्निं ११ ॥ १७ ॥ इंद्रं २२७ ॥१८॥ इंद्रापर्वतौ १ इंद्रं १३
वाचंससर्परीं २ रथांगानि ४ इंद्रं ४ अग्निं १ द्यावापृथिव्यौ ३ दिवं १ द्यावापृथिव्यौ २ दिवं १ द्यावापृथिव्यौ १ सवितारं १
त्वष्टृभूनू १ मरुत्सरस्वतीः १ विष्णुं १ इंद्रं १ आश्विनौ १ देवेंद्रर्भूनू १ अर्यमादितिदेववरुणान् १ अग्निपृथिवीद्यवप्सूर्यांतरिक्षाणि १
पर्वतादितिमरुतः १ अग्निदेवान् १ अग्निं १ उषासाह्नी १ अग्निं ९ अहोरात्रे १ द्यावापृथिव्यौ ४ दिशः १ इंद्रंवर्षंतं ६ ॥ १९ ॥
देवान् १ संवत्सरं २ संवत्सरादित्यान् १ सिंधुसंवत्सरेळासरस्वतीभारतीः १ सवितृधिषणे १ सवितृमित्रवरुणाब्रोदांसि १ अग्निवायुसूर्यान्

१ इंद्राग्निदेवान् १ इंद्रपूषाश्विदेवान् १ ओषधींद्रान् १ रोदोग्निदीप्तीः १ अग्निजिह्वाविश्वदेवान् १ अग्निप्रमतिं १ अश्विनौ ९ मित्रं ९
ऋभून् ४ इंद्रर्भून् ३ उषसं ७ इंद्रावरुणौ ३ बृहस्पतिं ३ पूषणं ३ सवितारं ३ सोमं ३ मित्रावरुणौ ३ अग्निं १ अग्नीवरुणौ ४
अग्निं ५१ अग्निरक्षोहणं १५ ॥ २० ॥ अग्निंवैश्वानरं १५ अग्निं ५८ उषोग्न्यश्विसूर्यान् १ सवितृवरुणमित्रदेवान् १ देवसूर्यान् १
सूर्यं २ उषोग्न्यश्विनः १ सूर्यं १ उषसं १ अश्व्युषसः १ सूर्यं १ अग्निं ६ सोमकंसाहदेव्यं २ अश्विनौ २ इंद्रं ४२ वामदेवं १ इंद्रं ६३ ॥ २१ ॥
ऋतदेवं ३ इंद्रं २३ श्येनंसुपर्णात्मानं ८ इंद्रं १ इंद्रासोमौ ५ इंद्रं १३ इंद्रोषसौ ३ इंद्रं ४० इंद्राश्वौ २ ॥ २२ ॥ ऋभून् ४८ द्यावापृ-
थिव्यौ १ दधिक्रां १९ सूर्यं १ इंद्रावरुणौ ११ आत्मानं ६ इंद्रावरुणौ ४ अश्विनौ २१ वायुं १ इंद्रवायू ६ वायुं १ इंद्रवायू ३ वायुं ९
इंद्राबृहस्पती ६ बृहस्पतिं ९ इंद्राबृहस्पती २ ॥ २३ ॥ उषसं १८ सवितारं १३ देवद्युभूमिवरुणमित्रान् १ देवान् १ अदितिसिं-
धुस्वस्त्युषासानक्ताः १ अर्यमवरुणाग्नींद्रविष्णून् १ पर्वतमरुद्भगवरुणमित्रान् १ रोदोहिर्बुध्न्यान् १ देवादितींद्रमित्रवरुणान् १ अग्निं १
उषसं १ सवितृभगवरुणमित्रार्यमेंद्रान् ७ द्यावापृथिव्यौ १ क्षेत्रपतिं ३ शुनं १ शुनासीरौ १ सीतां २ शुनासीरौ १ अग्निं ३७ मरु-
द्रुद्राविष्णून् १ अग्निं २० अग्निंसमिद्धं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तींउषासानक्ते १
अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसो १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं १२७ ॥ २४ ॥
मरुदश्विमित्रवरुणान् १ अग्निं ५ इंद्राग्नी १ अग्निं ६ इंद्रं ८ उशनइंद्रौ १ इंद्रं १७ ऋणंचयौ ४ इंद्रं ७ इंद्रकुत्सोशनसः
१ इंद्राकुत्सौ १ इंद्रं ६८ ॥ २५ ॥ सूर्यं १ अत्रिं ४ मित्रावरुणौ १ मित्रवरुणार्यमवाय्विंद्रमरुद्रुद्रान् १ अश्विरुद्रान् १

वाय्वग्निपूषभगान् १ मरुतः १ वायुदेवपत्नीः १ उषासानक्ते १ वास्तोष्पतित्वष्टृवाक्वनस्पत्योषधीः १ मेधादित्यान् १ अग्निंवैद्युतं १ मरुद्गणभगोषधीद्युवनगिरीन् १ वाय्वपाः १ मरुतः १ मरुद्गणं १ भूमिं १ मरुदहिर्बुध्न्यान् १ देवनिर्ऋतीन् १ देवेषं १ भूम्युर्वश्यौ १ देवसंघं १ वरुणमित्रभगादितिवायून् १ अदितिमित्रवरुणान् १ सवितारं १ इंद्रं १ भगसवित्रिंद्रान् १ इंद्रंमरुत्वंतं १ बृहस्पतिं ३ मरुतः १ रुद्रं १ ऋभ्विंद्रपत्नीनदीसरस्वतीराकाः १ पर्जन्यं २ मरुतः १ पृथिव्यंतरिक्षवनस्पत्योषधीः १ देवान् १ अश्विनौ १ नदीः १ द्यावापृथिव्यौ १ वायुं १ सोमं २ इंद्रं १ ग्नां (अग्निंवा) १ धर्मं १ अश्विनौ १ पूषवायू १ अग्निंजातवेदसंमरुतश्च १ सरस्वतीं १ बृहस्पतिं (अग्निंवा) १ अग्निं ३ देवान् १ अश्विनौ १ इंद्रं २ अग्निं ३ विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ अग्निं (सूर्यंवा) १ सूर्यं २ मदं १ देवसंघं १ सुतंभरं १ अग्निं २ इंद्रोषआदित्यान् १ सूर्योषोनदीद्याः १ मेघद्वंगिरसः १ इंद्राग्नी १ अंगिरसः २ अंगिरः-सरमाः २ सूर्यं २ देवान् १ अंतर्यामिणं १ अग्नींद्रवरुणमित्रदेवमारुतबलविष्णवश्विरुद्रदेवपत्नीपूषभगसरस्वतीः १ इंद्राग्निमित्रवरु-णादित्यादित्यपृथिवीद्युमरुत्पर्वताब्विष्णुपूषब्रह्मणस्पतिभगसवितॄन् १ विष्णुवायुसोमर्भ्वश्वित्वष्टॄन् १ मरुतबलबृहस्पतिपूषवरुणमित्रार्य-म्णः १ पर्वतनदीभगादितीः १ देवपत्नीः २ ॥ २६ ॥ उषसं १ सूर्यरश्मीन् १ सूर्यं ३ सूर्योषःसूर्यरश्मीन् १ मित्रवरुणाग्नीन् १ अग्निंवैद्युतं १ उषसः १ इंद्रेंद्रात्मसूर्यौ १ अग्निं १ अग्नासवितारौ १ सवितृभगाश्विनः १ सवितृभगौ १ पूषभगादितिसूर्येंद्रविष्णुवरुण-मित्राग्नीन् १ सवितृनदीः १ देवमित्रवरुणान् १ सूर्यं २ देवदेवपत्नीः १ अग्नासवितारौ १ सवितारं १ अग्निदेवान् ३ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू २ देवाश्व्युषोग्नीन् १ मित्रवरुणसोमविष्णवग्नीन् १ आदित्यवस्विंद्रवाय्वग्नीन् १ अश्विभगादितिपूषद्यावापृथिवीः १ वायु-

सोमबृहस्पत्यादित्यान् १ देवाग्न्यृभुरुद्रान् १ मित्रवरुणरेवतींद्राग्न्यदितीः १ सूर्याचंद्रमसौ १ मरुतः ९१ अग्नामरुतः ८ मरुतः ४
शसीयसीं ४ पुरुमीह्लवैददश्विं १ तरंतंवैददश्विं १ मरुतः ६ रथवीतिंदाल्भ्यं ३ मित्रावरुणौ ५९ ॥ २७॥ अश्विनौ ४८ उषसं १६
सवितारं १४ पर्जन्यं १० पृथिवीं ३ वरुणं ८ इंद्राग्नी ६ मरुतः ९ आग्निं ९४ ॥ २८ ॥ अग्निंवैश्वानरं २१ अग्निं ९८ ॥ २९ ॥
इंद्रं ६४ वरुणमित्रेंद्रपूषविष्णवग्निसवित्रोषधिपर्वतान् १ इंद्रं १ इंद्रदेवान् २१ इंद्रं ५६ दानंचायमानीयं १ गाः १ इंद्रं १ गाः ५
गवेंद्रान् १ ॥ ३० ॥ इंद्रं १२८ बृबुंतक्षाणं ३ इंद्रं १४ सोमं ५ इंद्रं १४ देवभूमिबृहस्पतींद्रान् १ इंद्रं १ दानंप्रास्तोकं ४ रथं ३
दुंदुभिं २ दुंदुभींद्रौ १ ॥३१॥ अग्निं १० मरुतः २ धेन्विषे १ इंद्रवरुणार्यमविष्णून् १ पूषणं ५ मरुतः २ द्यावाभूमी १ मित्र-
वरुणाग्निविश्वदेवान् १ अग्निं १ अहोरात्रे १ वायुं १ अश्विरथाश्विनः १ पर्जन्यवायुमरुतः १ सरस्वतीं १ पूषणं १ त्वष्ट्रग्नी १ रुद्रं १
मरुतः १ मरुद्गणं १ विष्णुं १ अहिर्बुध्न्यपर्वतसवितृविश्वदेवभगान् १ विश्वान्देवान् १ देवादितिवरुणमित्राग्न्यर्यमसवितृभगान् १ सूर्यदे-
वान् १ द्यावापृथिव्यौ १ मरुतः २ इंद्रं १ अपः १ सवितारं १ अग्निदेवान् १ अश्विनौ १ आदित्यवसुमरुद्रुद्रान् १ रुद्रसरस्वतीविष्णु-
वायुऋभुविश्ववाजविधातृपर्जन्यान् १ सवित्रभगापांनपात्त्वष्टृद्युपृथिवीः १ अहिर्बुध्न्याजैकपात्पृथिवीसमुद्रविश्वदेवान् १ देवपत्नीविश्व-
देवान् १ सूर्यं २ अदितिवरुणमित्रार्यमभगान् १ आदित्यादितीः १ द्युपृथिव्यग्निवस्वादित्यादितीः १ देवान् ४ वरुणमित्राग्नीन् १ इंद्र-
पृथिवीपूषभगादितिपंचजनान् १ देवान् १ अग्निं १ सोमं १ इंद्रादिदेवान् १ पंथानं १ अतियाजयागनिराकृतिं १ मरुदादित्यान् १
सोमं १ उषःसिंधुपर्वतपितॄन् १ देवसूर्याग्नीन् १ इंद्रसरस्वतीपर्जन्योषध्यग्नीन् १ विश्वान्देवान् ४ पूषणं ३२ इंद्रापूषणौ ६ पूषणं ४

इंद्राग्नी २५ सरस्वतीं १४ ॥ ३२ ॥ अश्विनौ २२ उषसं १२ मरुतः ११ मित्रावरुणौ ११ इंद्रावरुणौ ११ इंद्राविष्णू ८ द्यावापृथि-
व्यौ ६ सवितारं ६ इंद्रासोमौ ९ बृहस्पतिं ३ सोमारुद्रौ ४ वर्म १ धनुः १ ज्यां १ आर्त्नी १ इषुधिं १ सारथिरश्मीन् १ अश्वान् १
रथं १ रथगोपान् १ ब्राह्मणपितृसोम्यद्युपृथिवीपूष्णः १ इषून् २ प्रतोदं १ हस्तत्राणं १ विषाक्तमुखबाणं २ युद्धभूमिब्रह्मणस्पत्यदितीः १
कवचसोमवरुणदेवान् १ देवब्रह्माणि १ अग्निं २९ ॥ ३३ ॥ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीं-
र्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १
अग्निमूर्तीःस्वाहाकृतीः १ अग्निं २० अग्निंवैश्वानरं १६ अग्निं ३३ अग्निंवैश्वानरं ३ अग्निं ३७ इंद्रं २१ दानंसौदासं ४ इंद्रं १२२
॥ ३४ ॥ वसिष्ठपुत्रान् ९ वसिष्ठं ५ देवान् १ अपः १ इंद्रं २ यज्ञं ३ देवान् २ वरुणं २ देवान् २ अग्निं १ अग्निमपांनपातं १
अग्निमर्हिं १ अग्निमहिर्बुध्न्यं १ देवान् २ देवपत्नीत्वष्टॄन् १ त्वष्टारं १ देवपत्नीद्युपृथिवीवरुणायीत्वष्टॄन् १ पर्वताब्देवपत्न्योषधीद्युवन-
स्पत्यंतरिक्षद्यावापृथिवीः १ द्युपृथिवीवरुणमरुतः १ इंद्रवरुणमित्राग्न्यबोषधीवृक्षान् १ इंद्राग्निवरुणसोमपूषभगनराशंसपुरंधिरैसत्यशंसा-
र्यम्णः १ धातृवरुणद्युपृथिव्यद्रिदेवस्तुतीः १ अग्निमित्रवरुणाश्विपुण्यकर्मवायून् १ द्युपृथिव्यंतरिक्षौषधिवृक्षेंद्रान् १ इंद्रवसुवरुणादित्यरु-
द्रत्वष्टृदेवपत्नीः १ सोमब्रह्मग्रावयज्ञयूपमित्योषधिवेदीः १ सूर्यचतुर्दिक्पर्वतनद्यपाः १ अदितिमरुद्विष्णुपूषभवित्रवायून् १ सवितृुषःप-
र्जन्यक्षेत्रपतीन् १ देवसरस्वतीध्यभिषाड्रातिषाट्दिव्यपार्थिवाप्यान् १ सत्यपत्यश्वगोऋभुपितॄन् १ अजैकपादहिर्बुध्न्यसमुद्रापांनपात्पृश्नीः
१ आदित्यरुद्रवसुदेवान् १ देवयज्ञियमनुयजनदेवान् १ ॥ ३५ ॥ सूर्यपृथिव्यग्नीन् १ मित्रावरुणौ १ वायुधेनुपर्जन्यात् १ इंद्रार्य-

मणौ १ रुद्रं १ सरस्वतीनदीः १ मरुद्वाचः १ भूमिपूषभगवाजान् १ मरुद्विष्णून् १ ऋभून् १ इंद्रं ५ सवितृपर्वतेंद्रदेवान् १ सवितारं ६ वाजिनः २ अग्न्युषःपत्नीयजमानहोतॄन् १ बर्हिर्वायुपूष्णः १ वसून् १ विश्वदेवाग्निभगाश्वींद्रान् १ मित्रवरुणेंद्राग्न्यर्यमादितिविष्णुसरस्वतीमरुतः १ देवान् १ द्युपृथिवीवरुणमित्राग्निदेवान् १ देवसवितॄन् १ मित्रवरुणद्युपृथिवींद्रार्यमादितिवायुभगान् १ मरुदग्निसरस्वतीः १ वरुणमित्रार्यमादितीः १ विष्णुरुद्राश्विनः १ पूषसरस्वतीदेवपत्नीवायून् १ द्युपृथिवीवरुणमित्राग्निदेवान् १ अग्नींद्रमित्रवरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिसोमरुद्रान् १ भगं ५ उषसं १ अंगिरःपर्जन्यनदीपत्नीयजमानान् १ अग्निं १ देवहोतृयजमानात् १ अग्निं १ अग्निमरुदिंद्रराग्न्युषोमित्रवरुणान् १ अग्निदेवान् १ देवद्यावापृथिवीः १ यज्ञर्त्विगग्नीन् १ देवाग्नीन् १ देवान् १ अग्निदेवान् १ दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्युपृथिव्यप्सूर्यान् १ दधिक्रां ४ सवितारं ४ रुद्रं ४ अपः ४ ऋभून् ३ विश्वान्देवान् १ अपः ४ मित्रावरुणौ १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ नदीः १ आदित्यान् ६ द्यावापृथिव्यौ ३ वास्तोष्पतिं ४ इंद्रं ७ मरुतः ४९ रुद्रं १ ॥ ३६ ॥ सूर्यं १ मित्रावरुणौ १८ सूर्यं ३ मित्रावरुणौ २ सूर्यं ४ सूर्यमित्रवरुणान् १ मित्रावरुणौ १४ अदितिं १० सूर्यं ३ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ५६ उषसं ४० ॥ ३७ ॥ इंद्रावरुणौ ३० वरुणं २७ वायुं ४ इंद्रवायू ३ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रावायू ४ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्राग्नी २० सरस्वतीं २ सरस्वंतं १ सरस्वतीं ६ सरस्वंतं ३ इंद्रं १ बृहस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ बृहस्पतिं ९ इंद्राब्रह्मणस्पती १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ६ इंद्राबृहस्पती १ विष्णुं ३ इंद्राविष्णू ३ विष्णुं ८ ॥ ३८ ॥ पर्जन्यं ९ मंडूकान् १० इंद्रासोमौरक्षोहणौ ७ इंद्रं १ सोमं १ अग्निं १ देवान् १ सोमं २ अग्निं १ इंद्रासो-

मौरक्षोहणौ १ इंद्रं १ ग्राव्णः १ मरुतः १ इंद्रं ४ वसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षाणि १ इंद्रं १ इंद्रासोमौरक्षोहणौ १ इंद्रं २९ आसंगं ५ इंद्रं ४० दानंवैभिंदवं २ इंद्रं २० दानंपाकसंस्थामीयंकौरयाणीयं ४ इंद्रं १४ पूषणं ४ दानंकौरंगं ३ ॥ ३९ ॥ अश्विनौ ३६ अश्विनौदानंकाशवंचैदीयंच १ दानंकाशवं २ इंद्रं ४५ दानंतैरिंदिरंपार्शवीयं ३ मरुतः ३६ अश्विनौ ५० अग्निं १० ॥ ४० ॥ इंद्रं १२१ आदित्यान् ७ अश्विनौ १ अग्निसूर्यवायून् १ आदित्यान् १३ दानंत्रासदस्यवं २ मरुतः २६ ॥ ४१ ॥ इंद्रं १६ दानं-चैत्रं २ अश्विनौ १८ अग्निं ३० इंद्रं २७ दानंवारवंसौषामीयं ३ मित्रावरुणौ ९ आदित्यश्विमरुतः १ मरुतः १ विष्णुं १ मित्रावरुणौ १२ अश्विनौ ११ वायुं ६ मरुद्ब्रह्मणस्पतिदेवान् १ अग्निदेवान् १ यज्ञं १ देवान् १ देवमरुददितीः १ मरुदिंद्रवरुणादित्यान् १ वरुणादिदे-वान् १ मरुद्विष्णवश्विपूषइंद्रान् ४ मरुत्सवितॄन् १ मरुदादिदेवान् ४ अर्यममित्रवरुणान् १ देवान् ५ त्रयस्त्रिंशद्देवान् १ वरुणमित्रार्यम-देवपत्न्यग्नीन् ३ मरुतः १ सोमं १ अग्निं १ त्वष्टारं १ इंद्रं १ रुद्रं १ पूषणं १ विष्णुं १ अश्विनौ १ मित्रावरुणौ १ अत्रीन् १ विश्वान्देवान् ४ यज्ञयजमानौ ४ दंपती ५ दंपत्याशिषः ९ ॥ ४२ ॥ इंद्रं ६७ अश्विनौ २४ इंद्रं १४ इंद्राग्नी १० अग्निं १० इंद्राग्नी १२ वरुणं १३ अश्विनौ ३ अग्निं ६३ अग्नेंद्रौ १ इंद्रं ६१ ॥ ४३ ॥ दानंपार्थुश्रवसं ४ वायुं ४ इंद्रं ३ वायुं १ इंद्रं १ आदित्यान् १३ आदित्योषसः ५ सोमं १५ अग्निं २० इंद्रं ४१ देवान् १ इंद्रं ३४ आदित्यान् २१ ॥ ४४ ॥ इंद्रं १३ दानमा-क्षाश्वमेधीयं ६ इंद्रं १० इंद्राग्निविश्वदेववरुणान् १ वरुणं १ इंद्रं २१ अग्निं ३३ अश्विनौ १८ अग्निं १२ दानंश्रौतर्वणंआर्क्ष्यीं ३ अग्निं १६ इंद्रं ३३ सोमं ९ इंद्रं ९ देवान् १ इंद्रं १८ ॥ ४५ ॥ देवान् १ वरुणमित्रार्यम्णः १ देवान् १ अर्यमवरुणौ १ देवान्

२ इंद्रविष्णुमरुदश्विनः १ देवान् २ अग्निं ९ अश्विनौ २० इंद्रं ९२ इंद्रर्भून् १ मरुतः १२ इंद्रं २२ इंद्रामरुतः १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ५० ॥ ४६ ॥ वाचंदेवीं २ इंद्रं १ मित्रावरुणौ ४ मित्रवरुणादित्यान् १ आदित्यान् १ अश्विनौ २ वायुं २ सूर्यं २ उषसं १ सोमंपवमानं १ गां २ अग्निं ३५ अग्नामरुतः १ सोमंपवमानं ४० अंग्निंसमिद्धंपवमानं १ अग्नितनूनपातंपवमानं १ अग्नि-मिळंपवमानं १ अग्निंबर्हिषंपवमानं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारःपवमानं १ अग्निमूर्तींउषासानक्तेपवमानं १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौपवमानं १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीःपवमानं १ अग्नित्वष्टारंपवमानं १ अग्निंवनस्पतिंपवमानं १ स्वाहाकृतीः १ सोमंपवमानं ५१५ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अग्निंपवमानं ३ सोमंपवमानं १८ पूषणंपवमानं ३ सोमंपवमानं १० अग्निंपवमानं २ सवितारंपवमानं १ अग्निसवितारौपवमानौ १ विश्वान्देवान्पवमानान् १ सोमंपवमानं ३ पावमान्यध्येतॄन्पवमानान् २ सोमंपवमानं ४९८ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ अग्निं ५५ ॥ ५३ ॥ इंद्रं ३ अपः ९ यमं १ यमीं १ यमं १ यमीं १ यमं ३ यमीं ३ यमं १ यमीं १ यमं १ यमीं १ अग्निं १८ शकटेहविर्धानाख्ये ५ यमं ५ पितॄनंगिरोथर्वभृगुनामकान्[1] १ पितॄन् ३ श्वानौसारमेयौ ३ यमं ४ पितॄन् १४ अग्निं १४ सरण्यूं २ पूषणं ४ सरस्वतीं ३ अपः ५ मृत्युं ४ धातारं १ त्वष्टारं १ पितृमेधं ७ प्रजापतिं १ ॥ ५४ ॥ अबग्नीषोमान् १ अपः ७ अग्निं १८ इंद्रं २५ अश्विनौ ३ सोमं ११ पूषणं ९ इंद्रं ४४ अग्निमपांनपातं १५ इंद्रामरुतः १ विश्वान्देवान् १ देवसंघं १ सवितृभगार्यमदेवान् १ देवभुविभ्ववाजान् १ देवान् १ हिरण्यगर्भं २ शमीमरणिकारणभूतां १ कण्वं १ इंद्रं ९ ॥ ५५ ॥ विश्वान्देवान् १ इंद्रं २ दानंकौरुश्रवणंत्रासदस्यवीयं २ उपमश्रवसं ४ अक्षान् १ कितवनिंदां ४ कितवाक्षनिंदां १

---

१ अस्मिन्नाप्रियेपवमानोगुणः ।

१ अक्षनिंदां १ अक्षान् २ कितवनिंदां २ अक्षान् १ कृषिं १ अक्षनिंदां १ अग्निद्युपृथिवीदेवावनानि १ द्युपृथिवीसंधुपर्वतसूर्ययोषः-सोमान् १ द्युपृथिव्युषोग्नीन् १ उषासाग्नी १ उषासाग्नीन् १ उषोग्न्यश्विनः १ सवितृधिषणाग्नीन् १ देवस्तोत्रसूर्याग्नीन् १ आदित्याग्नीन् १ इंद्रमित्रवरुणभगाग्निदेवान् १ आदित्यबृहस्पतिपूषाश्विभगाग्नीन् १ आदित्याग्नीन् १ मरुद्रुद्राग्निदेवान् १ देवान् १ उषोनक्ताद्युपृथिवीवरुणमित्रार्यमेंद्रमरुत्पर्वताबादित्यांतरिक्षस्वर्गान् १ द्युपृथिवीनिर्ऋतीः १ अदितिदेवावनानि १ ग्रावदेवावनानि १ इंद्रेळाबृहस्पती १ अश्विनौ १ मरुद्गणं १ सोमं १ देवान् ३ अग्निमित्रवरुणसवितॄन् १ देवान् १ सवितारं १ सूर्यं १२ इंद्रं ५ अश्विनौ ३१ इंद्रं ३३ अग्निं २२ ॥५६॥ इंद्रंवैकुंठं ३७ अग्निंसौचीकं १ देवान् १ अग्निंसौचीकं १ देवान् १ अग्निंसौचीकं १ देवान् १ अग्निंसौचीकं १ देवान् १ अग्निंसौचीकं १ देवान् ६ अग्निंसौचीकं ३ देवान् २ अग्निंसौचीकं ६ इंद्रं १४ अग्निवायुसूर्यान् १ पृथिवीदेवसूर्यान् १ स्तोमाभिमानिदेवद्युधर्मदेवादित्यान् १ अंगिरसः २ बृहदुक्थं १ इंद्रं १ तंतुमग्न्याख्यं १ मनआवर्तनं ३ सोमं १ मनआवर्तनं १२ निर्ऋतिं २ निर्ऋतिसोमौ १ देवीमसुनीतिं २ पृथिवीद्व्यंतरिक्षसोमपूषस्वस्तीः १ द्यावापृथिव्यौ २ इंद्रद्यावापृथिवीः १ असमातिं ४ इंद्रं १ असमातिं १ अर्थसुबंधोर्जीविताह्वानरूपं ५ सुबंधोःस्पर्शनहेतुभूतांदेवतां १ रुद्रं २ अश्विनौ २ वास्तोष्पतिरुद्रस्तुष्टिं ३ रुद्रंवास्तोष्पतिं १ वास्तोष्पत्यग्नी १ अंगिरसः १ इंद्रं ३ अग्निं १ नासत्येंद्रान् १ सोमं १ अग्निं १ आदित्यद्याः १ नाभानेदिष्ठधेनू १ अग्निं १ इंद्राग्नी १ इंद्रं १ मित्रवरुणनाभानेदिष्ठान् १ वरुणं १ मित्रावरुणौ १ वरुणं १ देवान् १ ॥ ५७ ॥ अंगिरसः ६ विश्वान्देवान् १ दानंसावर्णींयं ४ देवान् ८ इंद्राग्निमित्रवरुणभगद्युपृथिवीमरुतः १ द्यां १ देवान् ४ पथ्यास्वस्तिं २ विश्वदेवादितीः १ देवान् २

नराशंसपूषाग्निसूर्यचंद्रमोयमेंद्रवायूषोरात्र्यश्विनः १ अग्निबृहस्पत्यजैकपादहिर्बुध्न्यान् १ पृथिव्यर्यमणौ १ अश्वान् १ वाय्विंद्रपूष्णः १ एकविंशतिनृभुवनस्पतिपर्वताग्निकृशानुवस्त्वतिष्यरुद्रान् १ नदीसरस्वतीसरयुसिंध्वाद्याः १ देवमातृदेवपत्नीत्वष्ट्रिंद्रवाजभगमरुतः १ मरुतः १ मरुदिंद्रादिदेववरुणमित्रान् १ मरुददितीः १ द्यावापृथिव्यौ १ होत्रायज्ञौ १ गयं १ विश्वदेवादितीः १ अग्नींद्रवरुणमित्रार्यमवायुपूषसरस्वत्यादित्यविष्णुमरुद्द्युसोमरुद्रादितिब्रह्मणस्पतीन् १ इंद्राग्नीषोमान् १ देवान् २ मित्रावरुणौ १ गां १ देवान् १ द्यावापृथिव्यौ १ पर्जन्येंद्रवायुवरुणमित्रार्यमादितिपार्थिवदिव्यांतरिक्षदेवान् १ ऋभुसोमान् १ देवान् १ अश्विनौ १ माध्यमिकवागजैकपात्सिंध्वद्भिश्वदेवसरस्वतीः १ देवान् १ देवानिंद्रज्येष्ठान् १ मरुतः १ इंद्रवस्वादित्यादितिरुद्रमरुत्त्वष्टृदेवपत्नीः १ अदितिद्युपृथिव्यग्नींद्रविष्णुमरुदादित्यवसुरुद्रसवितॄन् १ सरस्वद्वरुणपूषविष्णुवाय्वश्विनः १ यज्ञदेवर्त्विगध्वर्य्वादिद्युपृथिवींद्रान् १ अग्नीषोमौ १ देवान् २ देववातपर्जन्यावोषध्यर्यमाग्निवायुसूर्यान् १ सिंध्वंतरिक्षाजैकपान्मेधाहिर्बुध्न्यदेवान् १ देवान् १ अग्न्यादित्यक्षेत्रपतीन् १ देवान् २ बृहस्पतिं २४ अग्निं १२ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्ती उषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ ज्ञानं ११ ॥ ५८ ॥ देवान् ९ इंद्रं १७ नदीः ९ ग्राव्णः ८ मरुतः १६ अग्निं १४ विश्वकर्माणं १४ मन्युं १४ सोमं ५ सूर्याविवाहं ११ देवान् १ सोमार्कौ १ चंद्रमसं १ विवाहमंत्राशिषः ९ वधूवासःसंस्पर्शनिंदां २ दंपतियक्ष्मनाशं १ सूर्यासावित्रीं १६ ॥ ५९ ॥ इंद्रं २३ अग्निंरक्षोहणं २५ सूर्यमग्निंवैश्वानरंच १९ इंद्रं ४ सोमेंद्रौ १ इंद्रं १३ पुरुषं १६ अग्निं १५ देवान् १ अग्निं ३

अम्मरुदिंद्रान् १ मरुद्वरुणमित्रार्यमेंद्रान् १ इंद्रासूर्यौ १ इंद्रं १ रुद्रं १ बृहस्पतिसोमजाम्यथर्वदेवभृगून् १ द्युपृथिवीनराशंसयमादि तित्वष्टृद्रविणोदऋभुरोदसीमरुद्विष्णून् १ अहिर्बुध्न्यसूर्यचंद्रमोद्युपृथिवीः १ पूषापांनपाद्वाय्वश्विनः १ अग्निदेवपत्न्यदितिचंद्रसूर्येंद्रान् १ अंगिरोग्रावेंद्रवस्वदितीः १ द्यावापृथिव्यौ १ देवान् २ अर्यममित्रवरुणदेवजनरुद्रमरुद्गणान् १ सूर्यचंद्रमोहिर्बुध्न्याश्विनः १ मित्रवरुणाश्विनः १ अश्विपूषभगर्भ्वादिब्रह्मादीन् १ इंद्रं १ सवित्रिंद्रमरुतः १ द्यावापृथिव्यौ १ इंद्रं १ देवस्तोत्रं १ गोयाच्ञां १ ग्राव्णः १४ ॥६०॥ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वश्याद्यप्सरसः १ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ इंद्राश्वौ १३ ओषधीः २३ बृहस्पतिमित्रवरुणपूषादित्यवस्विंद्रान् १ बृहस्पतिं ३ देवान् २ बृहस्पतिं १ अग्निं ५ इंद्रं १२ इंद्रदेवसवित्रदितीः १ गवादितीः १ इंद्रादिती २ ऋत्विजः १२ द्रुघणं १२ इंद्रं ३ बृहस्पतिं १ इंद्रं ७ देवीमप्वां १ मरुतः १ इंद्रं २२ ॥ ६१ ॥ अश्विनौ ११ दक्षिणां ११ सरमां १ पणीनसुरान् १ सरमां १ पणीनसुरान् १ सरमां १ पणीनसुरान् १ सरमां १ पणीनसुरान् १ सरमां १ पणीनसुरान् १ आदित्यवरुणवाय्वग्निसोमा- पाः १ सोमवरुणमित्राग्निबृहस्पतिब्रह्मजायादानानि १ देवबृहस्पतिब्रह्मजायाः १ देवसप्तर्षिबृहस्पतिब्रह्मजायाः १ देवजुहूबृहस्पतीन् १ देवमनुष्यराजबृहस्पतिब्रह्मजायादानानि १ देवबृहस्पतिब्रह्मजायाबार्हस्पत्ययज्ञान् १ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंतनूनपातं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निं- त्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ इंद्रं ३० अग्न्यादित्यवायुसूर्यरश्मीन् १ अग्निवायुसूर्यान् १ वेदिजायापतिदेवान् १ देवं-

मध्यमस्थानं १ वाचंमाध्यमिकांचपरमात्मछंदःसोमग्रहान् १ यज्ञं २ ब्रह्मसर्वरूपंवाचं १ छंदोयोगधिष्ण्यवागृत्विगिंद्राश्वान् १ सप्ताश्व-
सूर्यान् १ अग्निं ९ इंद्रं ९ धनान्नदानं ९ अग्निंरक्षोहणं ९ इंद्रं २२ ॥ ६२ ॥ प्रजापतिं १० अग्निं ८ वेनं ८ अग्निं ४ वरुणं १
सोमं १ वरुणापाः २ इंद्रं १ वाचमांभृणीं ८ देवार्यममित्रवरुणान् १ वरुणमित्रार्यम्णः ३ वरुणमित्रार्यममरुद्रुद्रेंद्रान् १
वरुणमित्रार्यम्णः १ वरुणमित्रार्यमादित्यान् १ वसुमित्रवरुणार्यमाग्नीन् १ रात्रिं ८ अग्निं १ इंद्रमरुद्विष्ण्वग्न्यंतरिक्षवायून् १ देवान्
२ द्युपृथिव्यहोरात्र्यबोषधिदेवसोमान् १ अग्निं १ इंद्राश्विबृहस्पतिदेवान् १ इंद्रं १ इंद्राग्निवसुरुद्रादित्यान् १ भाववृत्तिं १४ इंद्रं ३
अश्विनौ २ इंद्रं २ द्युभूम्यश्विनः १ मित्रावरुणौ ६ इंद्रं १४ यमं ७ अग्निसूर्यवायून् ७ देवान् १ वातौ १ वातं २ देवमरुद्भूतानि
२ अपः १ जिह्वां १ इंद्रं ६ सवितारं ३ विश्वावसुं ३ अग्निं ७ अर्यमभगबृहस्पतिदेववाग्देवीः १ सोमाग्न्यादित्यविष्णुसूर्यब्रह्मबृहस्प-
तीन् १ इंद्रवायुबृहस्पतीन् १ अर्यमबृहस्पतींद्रवायुविष्णुसरस्वतीसवितॄन् १ अग्निं ९ ॥ ६३ ॥ अश्विनौ ६ इंद्रं ६ सपत्नीबाधनं ६
अरण्यानीं ६ इंद्रं १० सवितारं ५ अग्निं ५ श्रद्धां ५ इंद्रं १० भाववृत्तं ५ अलक्ष्मीनाशनं १ ब्रह्मणस्पतिं २ अलक्ष्मीनाशनं १
विश्वान्देवान् १ अग्निं ५ इंद्रदेवान् २ इंद्रमरुद्देवान् १ देवान् २ सूर्यं ५ शचीं ६ इंद्रं १० गर्भसमाधानं ६ यक्ष्मनाशनं ६ दुःस्व-
प्ननाशनं ५ देवान् ३ यमं १ देवान् १ सपत्ननाशनं ५ इंद्रं २ सोमवरुणबृहस्पत्यनुमतींद्रधातृविधातॄन् १ इंद्रं १ वायुं ४ गाः ४
सूर्यं ४ इंद्रं ४ उषसं ४ अभिषिक्तराजस्तुतिं ११ ग्राव्णः ४ ऋभून् १ अग्निं ३ मायाभेदं ३ तार्क्ष्यं ३ इंद्रं ६ धातृसवितृविष्णून्
१ धातृसवितृविष्ण्वग्नीन् १ धातृसवितृविष्णुसूर्यान् १ बृहस्पतिं ३ पुत्रकामयजमानाशिषः १ पुत्रकामपत्न्याशिषः १ होत्राशिषः १

विष्णुत्वष्टृप्रजापतिधातॄन् १ सिनीवालीसरस्वत्यश्विनः १ अश्विनौ १ अदितिं ३ वायुं ३ अग्निं ३ अग्निंजातवेदसं ३ सूर्यं ३ भाववृत्तिं ३ अग्निं १ संज्ञानं ३ ॥ ६४ ॥ इतिशाकलसंहितामंत्रदेवतान्वाधानं ॥

अनुवाकाद्यृग्देवतान्वाधानं ।

श्रीः ॥ अग्निं १ इंद्रंद्विः ३ अग्निं ४ ब्रह्मणस्पतिं ५ कं ६ अग्निंद्विः ८ अग्न्यश्व्युषसः ९ इंद्रं १० अग्निंत्रिः १३ मरुतः १४ अग्निं १५ इंद्रं १६ अश्विनौ १७ इंद्रं १८ अग्निं १९ वायुं २० अग्निं २१ अश्विनौ २२ इंद्रंमरुत्वंतं २३ अश्विनौ २४ अग्निं २५ इंद्रं २६ ब्रह्मणस्पतिं २७ रुद्रं २८ अग्निंद्विः ३० इंद्रंद्विः ३२ अग्निंत्रिः ३५ इंद्रं ३६ ऋभून् ३७ वायुं ३८ अग्निंद्विः ४० इंद्रं ४१ इंद्रसूर्यौ ४२ मरुतः ४३ अश्विनौ ४४ अग्निंद्विः ४६ इंद्रंद्विः ४८ विश्वान्देवान् ४९ अश्विनौ ५० अग्निं ५१ इंद्रं ५२ देवान् ५३ मरुतः ५४ अश्विनौ ५५ इंद्रवायू ५६ इंद्रंचतुः ६० यज्ञयजमानौ ६१ अग्निंद्विः ६३ इंद्रंद्विः ६५ मरुतः ६६ सोमंपवमानंसप्त ७३ अग्निं ७४ सरण्यूः ७५ अपोपोनपातंवा ७६ इंद्रं ७७ रुद्रं ७८ अग्निं ७९ सोमं ८० अग्निं ८१ विश्वान्देवान् ८२ इंद्रं ८३ भाववृत्तिं ८४ इंद्रं ८५ ॥ इत्यनुवाकदेवताःपंचाशीतिः ॥

अनुवाकाद्यृचामृष्यादयः ।

श्रीः ॥ अग्निमीळइत्यस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाअग्निर्गायत्री १ सुरूपकृत्नुमित्यस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री २ एंद्रसानसिमित्यस्य वैश्वामित्रोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री ३ अग्निंदूतमित्यस्यकाण्वोमेधातिथिरग्निर्गायत्री ४ सोमानमित्यस्यकाण्वोमेधातिथिर्ब्रह्मणस्पतिर्गायत्री ५

कस्यनूनमित्यस्याजीगर्तिःशुनःशेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातःकस्त्रिष्टुप् ६ त्वमग्नेप्रथमइत्यस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपोग्निर्जगती ७ प्रवोयह्व-
मित्यस्यघौरःकण्वोग्निर्बृहती ८ अग्नेविवस्वदित्यस्यकाण्वःप्रस्कण्वोग्न्यश्व्युषसोबृहती ९ अभित्यंमेषमित्यस्यांगिरसःसव्यइंद्रोजगती १०
नूचित्सहोजाइत्यस्यगौतमोनोधाअग्निर्जगती ११ पश्वानतायुमित्यस्यशात्त्यःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् १२ उपप्रयंतइत्यस्यराहूगणोगोतमो-
ग्निर्गायत्री १३ प्रयेशुंभंतइत्यस्यराहूगणोगोतमोमरुतोजगती १४ इमंस्तोममित्यस्यांगिरसःकुत्सोग्निर्जगती १५ इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमूतय-
इत्यस्यांगिरसःकुत्सइंद्रोजगती १६ नासत्याभ्यामित्यस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् १७ कदित्थानॄनित्यस्यदैर्घतमसःकक्षीवानिंद्रस्त्रि-
ष्टुप् १८ अग्निंहोतारमित्यस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोग्निरत्यष्टिः १९ आत्वाजुवइत्यस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोवायुरत्यष्टिः २० वेदिषदइत्यस्यौ-
चथ्योदीर्घतमाअग्निर्जगती २१ अबोध्यग्निर्ज्मइत्यस्यौचथ्योदीर्घतमाअश्विनौजगती २२ कयाशुभेत्यस्यैंद्रइंद्रोमरुत्वांस्त्रिष्टुप् २३ युवोर-
जांसीत्यस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् २४ त्वमग्नेद्युभिरित्यस्यशौनकोगृत्समदोग्निर्जगती २५ योजातएवेत्यस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रि-
ष्टुप् २६ गणानांत्वेत्यस्यशौनकोगृत्समदोब्रह्मणस्पतिर्जगती २७ आतेपितरित्यस्यशौनकोगृत्समदोरुद्रोनिचृत्त्रिष्टुप् २८ सोमस्यमेत्यस्य
गाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् २९ प्रवोदेवायेत्यस्यवैश्वामित्रऋषभोग्निरनुष्टुप् ३० इच्छंतित्वेत्यस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ३१ इंद्रं-
मतिरित्यस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ३२ इमंमहइत्यस्यवैश्वामित्रोवाच्योवाप्रजापतिरग्निस्त्रिष्टुप् ३३ त्वांह्यग्नइत्यस्यगौतमोवामदेवोग्नि-
रष्टिः ३४ भद्रंतेअग्नइत्यस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ३५ यन्नइंद्रइत्यस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ३६ प्रऋभुभ्यइत्यस्यगौतमोवामदेव-
ऋभवस्त्रिष्टुप् ३७ अग्रंपिबेत्यस्यगौतमोवामदेवोवायुर्गायत्री ३८ अबोध्यग्निरित्यस्यात्रेयौबुधगविष्ठिरावग्निस्त्रिष्टुप् ३९ प्रवेधसइत्यस्यांगि-

रसोधरुणोग्निस्त्रिष्टुप् ४० महिमहइत्यस्यप्राजापत्यःसंवरणइंद्रस्त्रिष्टुप् ४१ विदादिवइत्यस्यात्रेयःसदापृणइंद्रसूर्यौत्रिष्टुप् ४२ आरुद्रासइं-
त्यस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोजगती ४३ यदद्यस्थइत्यस्यात्रेयःपौरोश्विनावनुष्टुप् ४४ त्वंह्यग्नइत्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निस्त्रिष्टुप् ४५ त्वम-
ग्नेयज्ञानामित्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निर्गायत्री ४६ वृषामहइत्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ४७ योरयिवइत्यस्यबार्हस्पत्यःशंयुरिंद्रोनु-
ष्टुप् ४८ हुवेवोदेवीमित्यस्यभारद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ४९ स्तुषेनरेत्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोश्विनौत्रिष्टुप् ५० अग्निंनरइत्यस्यमैत्रा-
वरुणिर्वसिष्ठोग्निर्विराळनुष्टुप् ५१ त्वेहयदित्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ५२ प्रशुक्रैत्वित्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोदेवाविराड्द्विपदा ५३
कईंव्यक्ताइत्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमरुतोविराड्द्विपदा ५४ अपस्वसुरित्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ५५ प्रवीरयेत्यस्यमैत्रावरुणिर्व-
सिष्ठइंद्रवायूत्रिष्टुप् ५६ माचिदन्यदित्यस्यकाण्वःप्रगाथइंद्रोबृहती ५७ महाँइंद्रोयइत्यस्यकाण्वोवत्सइंद्रोगायत्री ५८ इंद्रःसुतेष्वित्यस्य
काण्वोनारदइंद्रउष्णिक् ५९ वयमुत्वामपूर्व्येत्यस्यकाण्वःसोभरिरिंद्रःककुबुष्णिक् ६० योयजातीत्यस्यवैवस्वतोमनुर्यज्ञयजमानौगायत्री ६१
इमेविप्रस्येत्यस्यांगिरसोविरूपोग्निर्गायत्री ६२ अग्नआयाहीत्यस्यप्रागाथोभर्गोग्निर्बृहती ६३ योराजेत्यस्यांगिरसःपुरुहन्मेंद्रोबृहती ६४
आनूनइंद्रेत्यस्यकाण्वःकुसीदींद्रोगायत्री ६५ गौर्धयतीत्यस्यांगिरसोबिंदुर्मरुतोगायत्री ६६ स्वादिष्ठयेत्यस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाःपवमानः
सोमोगायत्री ६७ पवस्वदक्षसाधनइत्यस्यागस्त्योदृह्ळच्युतःपवमानःसोमोगायत्री ६८ अयावीतीत्यस्यांगिरसोमहीयुःपवमानःसोमोगायत्री
६९ प्रदेवमच्छेत्यस्यभालंदनोवत्सप्रिःपवमानःसोमोजगती ७० प्रतआशवइत्यस्याकृष्टामाषाःपवमानःसोमोजगती ७१ अस्यप्रेषेत्यस्यमै-
त्रावरुणिर्वसिष्ठःपवमानःसोमस्त्रिष्टुप् ७२ सखायआनीत्यस्यकाण्वौपर्वतनारदौद्वेशिखंडिन्यावप्सरसौवऋषिकेपवमानःसोमउष्णिक् ७३

अग्नेबृहन्नित्यस्यास्यत्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ७४ त्वष्टादुहित्रइत्यस्ययामायनोदेवश्रवासरण्यूस्त्रिष्टुप् ७५ प्रदेवत्रेत्यस्यैलूषःकवषआपोपोनपात्त्रिष्टुप् ७६ अच्छामइंद्रमित्यस्यांगिरसःकृष्णइंद्रोजगती ७७ इदमित्थेत्यस्यमानवोनाभानेदिष्ठोरुद्रस्त्रिष्टुप् ७८ भद्राअग्नेरित्यस्यवाध्र्यश्वःसुमित्रोग्निर्जगती ७९ सत्येनोत्तभितेत्यस्यसूर्यासावित्रीसोमोनुष्टुप् ८० संजागृवद्भिरित्यस्यवैतहव्योरुणोग्निर्जगती ८१ इंद्रदृह्येत्यस्यवांदनोदुवस्युर्विश्वेदेवाजगती ८२ तमस्यद्यावापृथिवीइत्यस्यवैरूपःशतप्रभेदनइंद्रोजगती ८३ नासदासीदित्यस्यप्रजापतिःपरमेष्ठीभाववृत्तिस्त्रिष्टुप् ८४ शासइत्थेत्यस्यभारद्वाजःशासइंद्रोनुष्टुप् ८५ ॥ इत्यनुवाकाद्यृचामृष्यादयः ॥

वासिष्ठविषयेविशेषः ।

इंद्रोतिभिरितीमंवर्गंवासिष्ठानाधीयीरन्सर्वानुक्रमेवासिष्ठान्प्रतितच्छ्रवणनिषेधमुखेनोपेयभूततदध्ययनप्रतिषेधात् । तथाहि—'अंत्याअभिशापार्थास्तावसिष्ठद्वेषिण्योनवसिष्ठाःशृण्वंति' इति । अत्रभाष्यम्—इंद्रापर्वतेतिसूक्तस्य अंत्याइंद्रोतिभिरित्याद्याश्चतस्रऋचः अभिशापार्थाः । अभिशापोनामाप्रियशंसनरूपोऽर्थः प्रयोजनं यासां । ताश्च वसिष्ठद्वेषकर्त्र्यः । अतो वसिष्ठगोत्रोत्पन्ना न शृण्वंति । लिङर्थेलोटोरूपं । यदिशृणुयुस्तदातेषांशिरःशतधाभिद्येत । तदुक्तंबृहद्देवतायां—'शतधाभिद्यतेमूर्धाकीर्तितेनश्रुतेनवा । तेषांबालाःप्रमीयंते' इतीति । सकलसंहिताध्ययनादिकर्मफलसिद्धिस्त्वेषामेतद्वर्गविकलसंहिताध्ययनादिनैवभवति । अतएवचरणव्यूहे—एकंशतसहस्रंवाद्विपंचाशत्सहस्राणि(?) धर्मेतानिचतुर्दशपदानिवासिष्ठानांतद्व्यतिरिक्तानांतुएकंशतेत्यादिचतुर्दशांतानिपदानिगृहीत्वाइंद्रोतिभिरित्याद्येकसप्ततिपदानिमिलित्वेतरेषांपंचाशीतिरितिपदसंख्याविभागःसंगच्छतइतिदिक् ॥

॥ अथऋग्विधानं ॥

श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ ॐ स्वयंभुवेब्रह्मणेविश्वगोप्त्रेनमस्कृत्वामंत्रदृग्भ्यस्तथैव ॥ विवक्षुरस्म्यृग्विधानंपुराणंपुरादृष्टमृषिभिर्मंत्रदृग्भिः ॥ १ ॥ मंत्रेभ्योमंत्रदृग्भ्यश्चसमाम्नायानुपूर्वशः ॥ कर्मणामृषिदृष्टानांविधिंप्रोवाचशौनकः ॥ २ ॥ ऋषिभिर्विविधामंत्रादृष्टादृष्टप्रयोजनाः ॥ प्रयो-जनायचोद्दिष्टास्तस्मिंस्तस्मिन्प्रदर्शिताः ॥ ३ ॥ नानार्थानिचकर्माणिशांतिपुष्ट्याश्रयाणिच ॥ सिद्ध्यश्चतपोमूलाःश्रद्दधानस्यकुर्वतः ॥ ४ ॥ स्तुत्यादयोयेविकाराःप्रदिष्टास्तथार्थवादाऋक्षुसूक्तेषुचैव ॥ यैर्यैःकामैर्ऋषिभिर्देवताश्चतुष्टूयंतेतान्छृणुष्वोच्यमानान् ॥ ५ ॥ आयुःस्वर्गो द्रविणंसूनवश्चचतुर्विधंप्रोक्तमाशास्यमग्रे ॥ अन्येकामाःशतशःसंप्रदिष्टाःसंस्तुवद्भिर्ऋषिभिर्देवताश्च ॥ ६ ॥ सिद्धामंत्राविविधाब्राह्मणस्य फलंयच्छंतिविधिवत्प्रयुक्ताः ॥ सत्यंतेषांसाधनंसंयमश्चशमस्तितिक्षानसूयादमश्च ॥ ७ ॥ तस्माद्विजःप्रशांतात्माजपहोमपरायणः ॥ तपस्यध्ययनेयुक्तोभवेद्भूतानुकंपकः ॥ ८ ॥ क्षत्रियोबाहुवीर्येणतरेदापदमात्मनः ॥ धनेनवैश्यःशूद्रस्तुजपहोमैर्द्विजोत्तमः ॥ ९ ॥ तप-सास्वर्गमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥ तपोयुक्तस्यसिध्यंतिकर्माणिनियतात्मनः ॥ १० ॥ विद्वेषणंसंवननंविषघ्नंरोगनाशनं ॥ येनयेनार्थमृ-षिणायदर्थंदेवताःस्तुताः ॥ ११ ॥ ससकामःसमृद्धश्चतेषांतेषांतथातथा ॥ तानिकर्माणिवक्ष्यामिविविधानिचकर्मणां ॥ १२ ॥ पुरश्च-रणमादौतुकर्मणांसिद्धिकारकं ॥ स्वाध्यायाभ्यसनस्यादौप्राजापत्यंचरेद्विजः ॥ १३ ॥ केशश्मश्रुलोमनखान्वापयित्वाप्लुतःशुचिः ॥ तिष्ठे-दहनिरात्रौतुशुचिरासीतवाग्यतः ॥ १४ ॥ सत्यवादीपवित्राणिजपेद्व्याहृतयस्तथा ॥ ओंकाराद्यास्तुताजप्त्वासावित्रींचतदित्यृचं ॥ १५ ॥ आपोहिष्ठेतिसूक्तंतुशुद्धवत्योऽघमर्षणं ॥ शंवत्यःस्वस्तिमत्यश्चपावमान्यस्तथैवच ॥ १६ ॥ सर्वत्रैतत्प्रयोक्तव्यमादावंतेचकर्मणां ॥

आसहस्रादाशताद्वादशांतमथवाजपेत् ॥ १७ ॥ ॐकारंव्याहृतीस्तिस्रःसावित्रीमथवायुतं ॥ तर्पयित्वाद्भिराचार्यानृषींश्छंदांसिदेवताः
॥ १८ ॥ प्रपद्येतविरूपाक्षंरौद्रमंत्रगणंजपन् ॥ अनार्यैर्नचभाषेतनशूद्रैर्नापिगर्हितैः ॥ १९ ॥ नरजस्वलयानार्यापतितैर्नांत्यजैर्नृभिः ॥
नदेवब्राह्मणद्विष्टैर्नाचार्यगुरुनिंदकैः ॥ २० ॥ नमातृपितृविद्विष्टैर्नावमन्येतकंचन ॥ मंगलाचारयुक्तःस्यात्रिरह्नोभ्युदयादपः (?) ॥ २१ ॥
अंतेद्वादशरात्रस्यस्थालीपाकंप्रकल्पयेत् ॥ अग्नयेचाथसोमायतृतीयाचतयोःसह ॥ २२ ॥ वैश्वदेवीचरौद्रीचजुहुयादुत्तरेततः ॥ अवसा-
नस्यपतयेतथानुमतयेपिच ॥ २३ ॥ धन्वंतरयइत्यन्यांगंधर्वाप्सरसामपि ॥ दशमीब्राह्मणस्पत्यापरातुब्रह्मणेस्मृता ॥ २४ ॥ सरस्वत्यैत-
थाविष्णोरंत्यासौविष्टकृत्यपि ॥ आज्याहुतयएवादौस्थालीपाकेहुतेपुनः ॥ २५ ॥ हुत्वाग्निंतर्पयेद्विद्वान्पितृभ्यश्चप्रकल्पयेत् ॥ ततःशेषं
विधानेनशुचिर्भुंजीतवाग्यतः ॥ २६ ॥ कृच्छ्राणामेषसर्वेषांविधिरुक्तोऽनुपूर्वशः ॥ प्राजापत्यातिकृच्छ्रस्यतथासांतपनस्यच ॥ २७ ॥
पराकस्यचकृच्छ्रस्यविधिंचांद्रायणस्यच ॥ एकेनशुद्धिमाप्नोतिद्वाभ्यांपापैःप्रमुच्यते ॥ २८ ॥ त्रिभिःसिध्यंतिमंत्राश्चमुच्यतेचोपपातकैः ॥
चतुर्भिर्भ्रूणहत्यायास्तथैवायाज्ययाजनात् ॥ २९ ॥ पंचभिःपातकैःसर्वैर्दुष्कृतैश्चप्रमुच्यते ॥ तप्तकृच्छ्रेणसर्वाणिपापानिप्रतिबाधते ॥३०॥
चांद्रायणंसहाद्यंतमेभिःकृच्छ्रैःसमंस्मृतं ॥ त्रिभिश्चांद्रायणैःपूतोब्रह्मलोकंसमश्नुते ॥ ३१ ॥ अष्टाभिर्देवताःसाक्षात्पश्येतवरदास्तथा ॥
छंदांसिदशभिर्ज्ञात्वासर्वान्कामान्समश्नुते ॥ ३२ ॥ त्र्यहंप्रातस्त्र्यहंसायंत्र्यहमद्यादयाचितं ॥ त्र्यहंपरंचनाश्नीयात्प्राजापत्यंचरन्द्विजः
॥ ३३ ॥ एकैकंग्रासमश्नीयात्र्यहानित्रीणिपूर्ववत् ॥ त्र्यहंचोपवसेदंत्यमतिकृच्छ्रंचरन्द्विजः ॥ ३४ ॥ अमावास्यांनभुंजीतह्येषचांद्राय-
णोविधिः ॥ कुक्कुटांडप्रमाणंतुग्रासंकुर्यादतंद्रितः ॥ ३५ ॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकं ॥ एकरात्रोपवासश्चकृच्छ्रःसांतपनःस्मृ-

तः ॥ ३६ ॥ एवमेतत्र्यहैर्युक्तंमहासांतपनंविदुः ॥ उपवासस्तुसप्ताहंशिशुसांतपनंस्मृतं ॥ ३७ ॥ तप्तकृच्छ्रंचरन्विप्रोजलक्षीरघृतानि-
लान् ॥ प्रतित्र्यहंपिबेदुष्णान्सकृत्स्नायीसमाहितः ॥ ३८ ॥ नियतस्तुपिबेदापःप्राजापत्यविधिःस्मृतः ॥ यतिकृच्छ्रंवदंत्येतद्रहसामपनो-
दनं ॥ ३९ ॥ यतात्मनोऽप्रमत्तस्यद्वादशाहमभोजनं ॥ पराकोनामकृच्छ्रोऽयंसर्वपापप्रणोदनः ॥ ४० ॥ एकैकंह्रासयेत्पिंडंकृष्णेशुक्लेच
वर्धयेत् ॥ उपस्पृशंस्त्रिषवणमेतच्चांद्रायणंस्मृतं ॥ ४१ ॥ एतमेवविधिंकृत्स्नमाचरेद्यवमध्यमे ॥ शुक्लपक्षादिनियतश्चरंश्चांद्रायणव्रतं
॥ ४२ ॥ चतुरःप्रातरश्नीयाद्विप्रःपिंडान्कृताह्निकः ॥ चतुरोऽस्तमितेसूर्येशिशुचांद्रायणंस्मृतं ॥ ४३ ॥ अष्टावष्टौसमश्नीयात्पिंडान्म-
ध्यंदिनेस्थिते ॥ नियतात्माहविष्यस्ययतिचांद्रायणव्रतं ॥ ४४ ॥ यथाकथंचित्पिंडानांतिस्रोऽशीतीःसमाहितः ॥ मासेनाश्नन्हविष्यस्यचं-
द्रस्यैतिसलोकतां ॥ ४५ ॥ एतद्रुद्रास्तथादित्यावसवश्चाचरन्व्रतं ॥ सर्वेकुशलमोक्षायमरुतश्चतुर्भिःसह ॥ ४६ ॥ यावकःसप्तरात्रेणपा-
तव्योनियतात्मना ॥ स्थानासनत्रिषवणैर्जपतापावमान्यृचः ॥४७॥ एकैकंसप्तरात्रेणपुनातिविधिवत्कृतः ॥ त्वगसृक्पिशितास्थीनिमेदोमज्जा-
नमेवच ॥ ४८ ॥ एकैकंसप्तरात्रंतुत्वगादीनांविशोधनं ॥ एभिर्व्रतैर्विपूतात्माकुर्यात्कर्माण्यतंद्रितः ॥ ४९ ॥ इष्यन्कामांस्ततःसर्वानवाप्नो-
तिनसंशयः ॥ कणपिण्याकतक्राणामेकैकंशोधनंभवेत् ॥ ५० ॥ शुद्धात्माकर्मकुर्वीतसत्यवादीजितेंद्रियः ॥ एवंशुद्धस्यकर्माणिमंत्रैर्वक्ष्या-
मितद्यथा ॥ ५१ ॥ त्रिरात्रमेवोपवसेदादितःसर्वकर्मणां ॥ त्रीणिनक्तानिवाकुर्यात्ततःकर्मसमारभेत् ॥ ५२ ॥ नित्यप्रयोगिणांचैवप्रयो-
गादौव्रतंत्र्यहं ॥ उपरिष्टादुपवसेत्कृत्वावासांनिपातिकं ॥ ५३ ॥ आयुष्याण्येवकर्माणिमंत्रयुक्तःसमारभेत् ॥ शंवत्यःस्वस्तिमत्यश्चजपेत
त्रिवृताऋचः ॥ ५४ ॥ अरण्येवोदितेसूर्येदिशंप्राप्यापराजितां ॥ प्राचीमथोत्तरांवापिशुचौदेशेसमाहितः ॥ ५५ ॥ सवासाःसशिरस्को-

प्सुस्नात्वाभ्युक्ष्यजपेद्विजः ॥ शुद्धवत्यस्तथांब्वत्यःपावमान्योऽघमर्षणं ॥ ५६ ॥ एवंत्रिराप्लुत्यशुचिःप्राणायामान्समाचरेत् ॥ त्रीन्षडष्टौ
द्वादशवाषोडशाष्टादशापिवा ॥ ५७ ॥ आशताद्वायमेत्प्राणान्जपन्ब्रह्माघमर्षणं ॥ यावद्वामनसस्तुष्टिस्तावत्प्राणान्समायमेत् ॥ ५८ ॥
यथायथामनस्तस्यदुष्कृतंकर्मगर्हति ॥ तथातथाशरीरंतत्तेनाधर्मेणमुच्यते ॥ ५९ ॥ प्राणायामैर्दग्धदोषःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ यथाविध्य-
पआचम्यआरोहेद्दर्भप्रस्तरं ॥ ६० ॥ पवित्रपाणिःकृत्वातूपस्थंवैदक्षिणोत्तरं ॥ दिशोरेवांतरंप्रेक्ष्यानिमिषंछाद्यचक्षुषी ॥ ६१ ॥ ॐकारं
व्याहृतीस्तिस्रःसावित्रींचतदित्यृचं ॥ मनसैताअनुद्रुत्यवेदादिंसमुपक्रमेत् ॥ ६२ ॥ मंद्रमेवपठेत्प्रातरुच्चैर्मध्यंदिनेपठेत् ॥ सोच्चैरेवापरा-
ह्णेतुसंध्याकालउपारमेत् ॥ ६३ ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायत्रिराप्लुत्यपठेद्विजः ॥ मध्यमांवृत्तिमास्थायनद्रुतांनविलंबितां ॥ ६४ ॥ पूर्वांसं-
ध्यांजपंस्तिष्ठेदुपासीतचपश्चिमां ॥ नचांतराव्याहरेतविरमेद्वाकथंचन ॥ ६५ ॥ विरमेद्ब्राह्मणेप्राप्तेकामंतेनतुसंवदेत् ॥ शूद्रंदृष्ट्वैवसंप्राप्तंना-
धीयीतकथंचन ॥ ६६ ॥ आग्नेयंसूक्तमाद्यंतुमुख्यंब्रह्मर्षिसंमतं ॥ रायस्पोषंधुरंधन्यंजपन्विप्रोऽर्थमाप्नुयात् ॥ ६७ ॥ ऋषिंसर्वमिदंजप्त्वा
सपुत्रंनियतःशुचिः ॥ संहिताफलमाप्नोतिऋग्वेदस्यनसंशयः ॥ ६८ ॥ एकादशगुणंह्येतज्जपन्ब्रह्मसनातनं ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिपापैश्च
परिमुच्यते ॥ ६९ ॥ अनश्नन्संहितामेतांप्रातःप्रातर्दिनेदिने ॥ आयुर्विद्यांधनंपुत्रान्गृहांश्चाप्नोत्यनामयान् ॥ ७० ॥ एतद्ब्रह्मजपन्शूद्रा-
न्नेक्षेतान्यांश्चतद्विधान् ॥ प्रेक्ष्याचम्योदकंपूतःपश्येद्वामग्निभास्करौ ॥ ७१ ॥ मंद्रंजपोदशगुणउपांशुस्याच्छतान्वितः ॥ सहस्रंमानसंवि-
द्यादेषजप्यविधिःस्मृतः ॥ ७२ ॥ आदावेवतुसावित्र्याकर्मकुर्वीतशांतये ॥ पुष्टयेधनलाभायपशुकामायभूतये ॥ ७३ ॥ एषाहिसंहिता
दैवैःसर्वब्रह्ममयीनिचृत् ॥ उग्रेणतपसादृष्टाविश्वामित्रेणधीमता ॥ ७४ ॥ होमांश्चजपयज्ञांश्चनित्यंकुवर्तिचैतया ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंपरब्र-

ह्मेदमुच्यते ॥ ७५ ॥ एषैवप्रतिलोमोक्तापच्छःशत्रुविनाशिनी ॥ अक्षरप्रतिलोमेयमाभिचारेषुशस्यते ॥ ७६ ॥ अक्षरप्रतिलोमेयंयस्मि-
न्युज्येतकर्मणि ॥ तदमोघंविजानीयादेतद्वैब्रह्मणोबलं ॥ ७७ ॥ व्याघातकेध्मसमिधोह्यक्षरप्रतिलोमया ॥ जुहुयात्सार्षपंतैलंबैभीतक-
कृतस्रुचः ॥ ७८ ॥ यइच्छेत्पीडनंशत्रोरपिवोच्चाटनंपुनः ॥ पच्छःसंपीडयेच्छत्रून्वर्णशश्चप्रमापयेत् ॥ ७९ ॥ इतिपरिभाषा ॥ ॥
ऋग्वेदाद्यस्यसूक्तस्यविधिंवक्ष्याम्यतःपरं ॥ यथाऋषिर्मधुच्छंदाःकर्मैतेनाकरोत्पुरा ॥ ८० ॥ शिरसाधारयेदग्निंनियतःपरिवत्सरं ॥ चतु-
र्थप्राणकालीयोहुतशिष्टमदन्हविः ॥ ८१ ॥ जुहुंत्रिरुपतिष्ठंश्चसत्यवादीदिनेदिने ॥ व्रतकालेतुसंप्राप्तआग्नेयंनिर्वपेच्चरुं ॥ ८२ ॥ अन-
ग्नोध्यानमात्रोऽग्निर्व्रतांतेऽस्योपतिष्ठति ॥ दहेयमितियंचेच्छेत्तंदहत्येवपावकः ॥ ८३ ॥ अप्स्वप्यग्निर्ज्वलत्येवतद्व्रतस्यमहात्मनः ॥ समर्धय-
तितंचेष्टैःकामैर्वह्निःप्रयत्नतः ॥ ८४ ॥ अतःपरंतृचाःसप्तवाय्वाद्यायेप्रकीर्तिताः ॥ तान्जपन्प्रयतोनित्यमिष्टान्कामान्समश्नुते ॥ ८५ ॥
मेधातिथावृषौपुनःसदसस्पतिमित्यृचं ॥ मेधाकामोजपेन्नित्यंजुहुयाच्चाज्यमेतया ॥ ८६ ॥ स्योनेतिपृथिवींनित्यंस्नात्वाविप्रःशुचिर्जपेत् ॥
विंदतेमहतींभूमिमसपत्नामकंटकां ॥ ८७ ॥ इदंविष्णुरितीमाभिःपंचभिःश्राद्धकर्मणि ॥ अंगुष्ठमन्नेऽवगाह्येत्तेनरक्षांसिबाधते ॥ ८८ ॥
अंगुष्ठमात्रोभगवान्विष्णुःपर्यटतेमहीं ॥ राक्षसानांवधार्थायतच्छ्राद्धेप्रहरिष्यति ॥ ८९ ॥ अक्षय्यंचभवेदन्नंश्रद्धाभक्तिसमन्वितं ॥ तस्मा-
च्छ्राद्धेषुसर्वेष्वप्यंगुष्ठग्रहणंस्मृतं ॥ ९० ॥ सप्तजन्मकृतंपापंकृत्वाचाभक्ष्यभक्षणं ॥ तद्विष्णोरित्यपांमध्येसकृज्जप्त्वाविशुध्यति ॥ ९१ ॥
अंबयोयंतियाःप्रोक्तानवर्चस्त्वाभिषेचनीः ॥ आयुष्यस्ताःपरिप्रोक्ताभैषज्यःपापमोचनीः ॥ ९२ ॥ शुनःशेपमृषिंबद्धःसंनिरुद्धोथवाजपेत् ॥
मुच्यतेसर्वपापेभ्योगदीचाप्यगदोभवेत् ॥ ९३ ॥ यइच्छेच्छाश्वतान्कामानिंद्रात्प्राप्स्येपुरंदरात् ॥ सषोडशभिरेवर्ग्भिरिंद्रंस्तूयाद्दिनेदिने

॥ ९४ ॥ हैरण्यस्तूपइंद्रस्यसूक्तंकर्माभिसंस्तवं ॥ तज्जपन्प्रयतःशत्रूनयत्नात्प्रतिबाध्यते ॥९५॥ आकृष्णेनेत्यृचात्वेवयोनित्यंसूर्यमर्चति ॥
प्रातर्मध्येऽस्तगंवापिसजीवेदगदःसुखी ॥ ९६ ॥ आकृष्णेनेत्यृचंत्वेतांध्यायन्निशिदिवौकसः ॥ अग्नौहुत्वैतयाचाज्यंदीर्घमायुरवाप्नुयात्
॥ ९७ ॥ येतेपंथाइतीमांतुसावित्रीमध्वगोऽभ्यसेत् ॥ स्वस्तिमान्व्रजतेऽध्वानंगृहांश्चाप्नोत्यनामयान् ॥ ९८ ॥ संपूषन्नितियत्सूक्तंघौरःक-
ण्वोजगावृषिः ॥ अध्वन्यमेतद्विज्ञेयंपरिपंथ्यपसेधनं ॥ ९९ ॥ रौद्रीभिःषड्भिरीशानंतुष्टूयाद्योदिनेदिने ॥ सनारीसहितःशांतिंशंकरात्प्रा-
प्नुयात्सदा ॥ १०० ॥ एतेनैवषळर्चेनजुहुयादाज्यमन्वहं ॥ चरुंचकल्पयेद्रौद्रंभूतिकामोऽथपर्वसु ॥ १ ॥ उदित्युद्यंतमादित्यमुपतिष्ठेद्दि-
नेदिने ॥ हृद्रोगनाशनंह्येतत्परमारोग्यवर्धनं ॥ २ ॥ द्विषंतमित्यथार्धर्चंयंद्विष्यात्तंजपन्स्मरेत् ॥ आगस्कृत्सप्तरात्रेणविद्वेषमधिगच्छति
॥ ३ ॥ रोगैर्गृहीतोरोगीचप्रस्कण्वस्योत्तमंतृचं ॥ आरोग्यमेतत्प्रयतोजपेन्नित्यमनेकशः ॥ ४ ॥ उत्तमस्तस्यचार्धर्चोद्विषद्वेषइतिस्मृतः ॥
यंद्विष्यात्तमभिध्यायेद्दृष्ट्वाचैनंजपेदिदं ॥ ५ ॥ आगस्कृच्चेत्त्रिरात्रेणविद्वेषंसंनियच्छति ॥ उदयत्यायुरक्षय्यंतेजोमध्यंदिनेजपन् ॥ ६ ॥
अस्तंव्रजतिसूर्येतुद्विषंतंप्रतिबाध्यते ॥ ओजस्तेजस्तथारोग्यंद्विषद्वेषंप्रकीर्तितं ॥ ७ ॥ नवपश्वेतिसूक्तानियानिगर्भेपराशरः ॥ अरातीनां
हरेत्प्राणान्छत्रूंश्चैवनियच्छति ॥ ८ ॥ सौपर्णानिपवित्राणिसूक्तान्येकादशाभ्यसेत् ॥ वांछन्पुत्रान्पशून्वित्तंस्वर्गमायुरनंधतां ॥ ९ ॥
आध्यात्मिकीःकइत्येताजपंस्तुसुसमाहितः ॥ प्राप्नुयात्सपरंधामविश्वंज्योतिःसनातनं ॥ ११० ॥ आनोभद्रीयमायुष्यंवैश्वदेवंजपन्मुनिः ॥
मुमूर्षुरपिजप्त्वैतद्दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ ११ ॥ पितॄणांश्राद्धकालेतुमध्वित्येतत्तृचंपठेत् ॥ अघोराःपितरस्तस्यविशंतिज्योतिरुत्तमं ॥ १२ ॥
त्वंसोमेतिचसूक्तेनपश्येच्चंद्रमुपोदितं ॥ उपतिष्ठेत्समित्पाणिर्मासिमासिनवंनवं ॥१३॥ तन्मासंतस्यदुःखंहिनजातुत्रिविधंभवेत् ॥ गौतमेन

पुराद्दष्टंमृत्योर्नाशनमात्मनः ॥ १४ ॥ उद्यंतमुपतिष्ठेतपूर्णेचैतत्समाहितः ॥ वासांस्यपिसविंदेतचंद्रस्यैतिसलोकतां ॥ १५ ॥ धनकामो
जपेन्नित्यमेताइतितुनित्यशः ॥ स्नात्वाशुचिस्तुनियतइष्टंधनमवाप्नुयात् ॥ १६ ॥ आयुरीप्सन्निसमितिकौत्संसूक्तंसदाभ्यसेत् ॥ आज्या-
हुतीश्चजुहुयात्प्रत्यृचंवाग्यतःशुचिः ॥ १७ ॥ जपेदाप्लुत्यनियतःससाक्षादापदंतरेत् ॥ अपनःशोशुचदितिस्नात्वामध्यंदिनेरवौ ॥ १८॥
शुचिकामोजिताहारःप्रत्यृचंजुहुयाद्धृतं ॥ समिधोऽन्वहमिष्टौवासूक्तमेतदघापहं ॥ १९ ॥ यथामुंजादिवेषीकांतथापापात्प्रमुच्यते ॥ जात-
वेदसइत्यादिसदास्वस्त्ययनेजपेत् ॥ १२० ॥ दुर्गेपथिप्रयातस्यनास्यारिभ्योभयंभवेत् ॥ राजकार्येश्वयूथेवाअभिशस्तोऽप्यनेकधा ॥ २१ ॥
अशक्तोऽप्रतिभाकार्येभयेप्राणांतिकेथवा ॥ जातवेदसइत्येतांजपंस्तेभ्यःप्रमुच्यते ॥ २२ ॥ सिषाधयिषुरर्थंतुप्रस्थितोमनसाजपेत् ॥
सिद्धार्थःस्वस्तिमानेतिप्रमीयेतनचाध्वनि ॥ २३ ॥ कृतार्थःस्वगृहान्गच्छन्नेतामेवसदाभ्यसेत् ॥ उदितेसवितर्येतांजपेदस्तंगतेतथा
॥ २४ ॥ अहःस्वस्त्ययनंप्रातारात्रिस्वस्त्ययनंनिशि ॥ व्युष्टायांचजपेन्नित्यमेतांदुःस्वप्ननाशिनीं ॥ २५ ॥ प्रमंदिनेप्रसूयंत्यांजपेद्ग
र्भप्रमोचनीं ॥ इंद्रंचमनसाध्यायेन्नारीगर्भंप्रमुंचति ॥ २६ ॥ आपत्सुसर्वकामोवात्रितंनित्यंजपेद्दषिं ॥ जपन्निंद्रमितिस्नातोवैश्वदेवंतुसप्तकं
॥ २७ ॥ मुच्यतेजुहुयादाज्यंविश्वस्मादेवसोंऽहसः ॥ शंतातीयंपरंसूक्तंपंचविंशकमुत्तमं ॥ २८ ॥ नासत्यौतुनमस्कृत्यपरामृद्धिमवाप्नु-
यात् ॥ घर्मसंस्तवनंसूक्तंसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २९ ॥ इमाइतिजपेच्छश्वद्रौद्रसूक्तंद्विजःशुचिः ॥ आयुर्विद्यांधनंपुत्रान्गृहांश्चाप्नोत्यना
मयान् ॥ १३० ॥ वीतेष्वपत्यगोष्ठेषुदुःस्वप्नेतित्र(?)मात्मनः ॥ मानोमहांतमित्याभ्यांत्रिरात्रोपोषितःशुचिः ॥ ३१ ॥ औदुंबरीश्चजुहुयाद्द
धिमध्वाज्यसंस्कृताः ॥ सूक्तेनजुहुयादाज्यमादावंतेचकर्मणां ॥ ३२ ॥ ऊर्ध्वबाहुस्तुसूक्तेनतुष्टावशतशोभवं ॥ छित्त्वासर्वान्मृ

त्युपाशान्जीवेद्रोगैर्विवर्जितः ॥ ३३ ॥ तिष्ठन्नुद्यंतमादित्यंसमित्पाणिःशुचिःसदा ॥ चित्रमित्युपतिष्ठेतसूक्तेनानेनभास्करं ॥ ३४ ॥
अतिस्तवेनचैतेननित्यंमध्यंदिनेरविं ॥ गृणानोपोहतेरिप्रंप्राप्नोतिचधनायुषी ॥ ३५ ॥ अधःस्वप्नस्येतिजपेत्प्रातःप्रातर्दिनेदिने ॥ दुःस्वप्नं
नुदतेक्षिप्रंनचास्याभोजनाद्भयं ॥ ३६ ॥ उभेपुनामीतिपरारिपुभ्यस्तुप्रकीर्तिताः ॥ ताजपन्हंतिरक्षांसिसपत्नांश्चनियच्छति ॥ ३७ ॥
निवर्त्यपंचयज्ञांश्चहुत्वाचाग्निंकृताह्निकः ॥ येदेवासोदिव्यनयाजपन्कामानवाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ इंद्राविष्णूनमस्कृत्यविष्णोर्नुकमितित्रिभिः ॥
समित्पाणिःशुचिर्भूत्वोपतिष्ठेत्तुदिनेदिने ॥ ३९ ॥ धर्मंबुद्धिंधनंपुत्रानारोग्यंधर्मवर्धनं ॥ प्राप्नोतिचपरंस्थानंज्योतीरूपंसनातनं ॥ १४० ॥
आततायिनमायांतंदृष्ट्वाव्याघ्रमथोवृकं ॥ नमागरन्नितिजपंस्तेभ्यएवप्रमुच्यते ॥ ४१ ॥ त्रिरात्रोपोषितोरात्रौजपेदासूर्यदर्शनात् ॥ आप्लु-
त्यप्रयतःसौरीरुपतिष्ठेद्दिवाकरं ॥ ४२ ॥ पश्यंतितस्करानैनंनचान्येपापवृत्तयः ॥ एकशतानित्रायेततस्करेभ्यश्चरन्पथि ॥ ४३ ॥ स्तेयं
कृत्वाद्विजोमोहात्त्रिरात्रोपोषितःशुचिः ॥ सूक्तंजप्त्वास्यवामीयंक्षिप्रंमुच्येतकिल्बिषात् ॥ ४४ ॥ ज्ञातिपुत्रसुहृन्मित्रैर्यश्चराज्यंचिकीर्षति ॥
नित्यंसनियतोभूत्वासूक्तंतुमनसाजपेत् ॥ ४५ ॥ कयाशुभेतिपैशुन्यंकृत्वाचार्यनृपद्विजैः ॥ श्रुत्वापरंरहस्यंतुगुरोरप्याहशौनकः ॥ ४६ ॥
इमंनुसोममित्येतेद्वेऋचौप्रयतोजपेत् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिनकिंचित्पातकंभवेत् ॥ ४७ ॥ पितुंन्वित्युपतिष्ठेतनित्यमन्नमुपस्थितं ॥ पूज-
येदशनंनित्यंभुंजीयादविकुत्सितं ॥ ४८ ॥ नास्यस्यादन्नजोव्याधिर्विषमप्यन्नतामियात् ॥ विषंचपीत्वैतत्सूक्तंजपेतविषनाशनं ॥ ४९ ॥
नावाग्यतस्तुभुंजीतनाशुचिर्नजुगुप्सितं ॥ दद्याच्चपूजयेच्चैवजुहुयाच्चशुचिःसदा ॥ १५० ॥ क्षुद्भयंनास्यकिंचित्स्यान्नान्नजंव्याधिमाप्नुयात् ॥
उत्पथप्रतिपन्नोयोभ्रष्टोवाविपथःक्वचित् ॥ ५१ ॥ पंथानंप्रतिपद्येतकृत्वावाकर्मगर्हितं ॥ अग्नेनयेतिसूक्तेनप्रत्यृचंजुहुयाद्धृतं ॥ ५२ ॥

जपंश्चप्रयतोनित्यमुपतिष्ठेतचानलं ॥ स्नात्वाजपेदनर्वाणंनमस्कृत्यबृहस्पतिं ॥ ५३ ॥ वीरान्धनंचप्राप्नोतिसुश्लोक्यांकीर्तिमृच्छति ॥
कंकतोनेतियत्सूक्तंविषार्तःप्रयतोजपेत् ॥ ५४ ॥ विषंनक्रमतेचास्यसर्पादृष्टिविषादपि ॥ यत्कीटलूतासुविषंदंष्ट्रिवृश्चिकजंचयत् ॥ ५५ ॥
मौलंचकृत्रिमंचैवजपन्सर्वंव्यपोहति ॥ धर्मबुद्धिंधनंपुत्रान्सौभाग्यंधनवर्धनं ॥ ५६ ॥ आरोग्यंपुष्टिमायुष्यंपशून्विद्यांमहद्यशः ॥ त्रिरात्रोपो-
षितःस्नातःप्रयतश्चरितव्रतः ॥ ५७ ॥ प्राणायामशतंकृत्वोपतिष्ठेतशतक्रतुं ॥ एकाहंकरसंयुक्तःपादौसंधायवाग्यतः ॥ ५८ ॥ योजातइ-
तिसूक्तेनऋषिंगृत्समदंस्मरन् ॥ शतकृत्वोजपेदिंद्रमिंद्रश्रेष्ठानिचांततः ॥ ५९ ॥ एकाहाल्लभतेवित्तंद्व्यहात्सिद्धिमनुत्तमां ॥ अहोभि-
स्त्रिभिरारोग्यंचतुर्भिरशनंबहु ॥ १६० ॥ पंचभिर्ब्रह्मवर्चस्यंषड्भिरायुःसुखावहं ॥ सप्तभिस्तनयान्पुष्टिमष्टभिःप्राप्नुयात्सदा ॥ ६१ ॥
प्रियोभवतिचेंद्रस्यप्रियंधामसगच्छति ॥ रिपुघ्नंदस्युशमनंरायस्पोषकरंपरं ॥ ६२ ॥ गणानामितियत्सूक्तंतज्जपेत्सुखवर्धनं ॥ संध्ययोः
प्रयतस्त्वेतज्जपेन्नित्यंबृहस्पतिं ॥ ६३ ॥ उपतिष्ठेतसूक्तेनसर्वकामसमृद्धये ॥ योमेराजन्नितीमांतुदुःस्वप्नशमनीमृचं ॥ ६४ ॥ जह्वाना-
शयतिक्षिप्रंदुःस्वप्नंब्राह्मणःशुचिः ॥ अहोरात्रमुपोष्यैकंनियतोब्रह्मवित्तमः ॥ ६५ ॥ प्रजार्थंजुहुयादाज्यंचरुंवापयसिश्रृतं ॥ राकामहमि-
तीमाभिःषष्ठ्याशुक्लस्यपंचभिः ॥ ६६ ॥ हविःशेषंस्वयंप्राश्यविंदतेमहतींप्रजां ॥ व्याधिनायोऽभिभूतःस्याद्घोरेणप्राणहारिणा ॥ ६७ ॥
चतुर्दशीमुपोष्यैकांकृष्णस्यजुहुयाच्चरुं ॥ आतेसूक्तेनरौद्रेणप्रत्यृचंवाग्यतःशुचिः ॥ ६८ ॥ पूर्वमाज्याहुतीर्हुत्वाअथोपस्थायशंकरं ॥
हविःशेषेणवर्तेतएकांतरमतंद्रितः ॥ ६९ ॥ पूर्वेमासिजयेन्मृत्युंरोगेभ्यश्चप्रमुच्यते ॥ अभिशस्येतयोमोहात्कुर्याद्वाकर्मगर्हितं ॥ १७० ॥
स्नात्वाभुंजन्जपेदप्सुअंबीत्यृचमतंद्रितः ॥ अध्वनिप्रस्थितोयस्तुपश्येच्छकुनिमुत्थितं ॥ ७१ ॥ अप्रशस्तंप्रशस्तंवास्थित्वैक्ष्यप्रयतोजपेत् ॥

कनिक्रदद्विसूक्ताभ्यामुन्नतिष्ठेत्कृतस्वरं ॥ ७२ ॥ शकुनिंवायसंवापिमृगंदंष्ट्रिणमेववा ॥ अथदृष्ट्वैवजप्तव्यमेतत्तस्करमोहनं ॥ १७३ ॥
इत्यृग्विधानेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ कल्याणवादीवान्योवानवारौतिनदृश्यते ॥ जपेदेवनमस्कृत्यसिद्धार्थःसंनिवर्तते ॥ ७४ ॥
नतस्यास्तिभयंकिंचिद्दस्युभ्योऽध्वनिनक्वचित् ॥ तरत्यपिचदुर्गाणिस्वस्तिमांश्चसुखीभवेत् ॥ ७५ ॥ यस्यभुक्तंनजीर्येतनतिष्ठेद्वाकथंचन ॥
ध्यात्वासोंऽतरमन्नस्याग्निरस्मीत्यृचंजपेत् ॥ ७६ ॥ विश्वामित्रस्यसंवादंनद्यतिक्रमणेजपेत् ॥ आप्लुत्याचम्यविधिवदुदकस्यांजलिंक्षिपेत्
॥ ७७ ॥ नमःस्रवद्भ्यइत्येतद्योनित्यंहिसमाचरेत् ॥ तंनद्यःस्रोतसःपांतिस्वंपुत्रमिवमातरः ॥ ७८ ॥ भयंचास्यनविद्येतनदीतीरेवनेष्वपि ॥
जलचरेभ्योभूतेभ्यःशीतोष्णैर्नचबाध्यते ॥ ७९ ॥ पूर्णांतितीर्षुःसरितंरमध्वमितिसंस्मरेत् ॥ ओष्वित्यृचमपांमध्येजपेद्योवैनदींतरन्
॥ १८० ॥ सशीघ्रंतीरमाप्नोतिगाधंवाविंदतेद्विजः ॥ युक्तेनैवरथेनाशुयोपांपारंतितीर्षति ॥ ८१ ॥ उद्वऊर्मिरितीमांतुजपेतनियतःस्वयं ॥
अध्वानंप्रस्थितश्चैवमामंद्रैरितिसंस्मरेत् ॥ ८२ ॥ कार्याण्यशेषतःकृत्वापुनरायातिवैगृहं ॥ अदातारंसुपुष्टार्थंसर्वदाविष्टचेतनं ॥ ८३ ॥
हत्वातद्धनमन्विच्छन्किंतेकृण्वंत्यृचंजपेत् ॥ इंद्रापर्वतेतिसूक्तमायुष्यंद्राविणंस्मृतं ॥ ८४ ॥ वागिंद्रियप्रमूढोयोनविद्यांप्रतिपद्यते ॥ इंद्रि-
यार्थान्यथार्थान्वायोनवेत्तिकथंचन ॥ ८५ ॥ विद्यावाधिगतायस्यप्रणश्येतपुनःपुनः ॥ ससर्परीरृचौजस्वाद्वौमासौप्रतिपद्यते ॥ ८६ ॥
अनसासंप्रयातस्तुस्थिरौगावावितिस्मरेत् ॥ चतस्रःकुशलेनैतिसिद्धार्थःस्थिरयानगः ॥ ८७ ॥ यानाक्षमपभग्नंतंदृष्ट्वादुर्गपथिद्विजः ॥
अभिव्ययस्वेतिजपेदृचमक्षबलंदधत् ॥ ८८ ॥ कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांत्रिरात्रोपोषितःशुचिः ॥ दक्षिणप्रवणेदेशेश्मशानस्थःसमाहितः ॥ ८९ ॥
रक्तोष्णीष्यसिपाणिश्चबैल्वकेध्मोऽनिलाशनः ॥ सप्ताहंजुहुयात्तैलंसार्षपंलवणान्वितं ॥ १९० ॥ समिधोराजवृक्षस्यवसिष्ठद्वेषिणीःपठन् ॥

यंद्विष्यात्तस्यकृत्वातुशम्याकेनाकृतिंनिशि ॥९१ ॥ अधिष्ठायचतांकुर्याद्दग्भिश्चतसृभिर्द्विजः ॥ उद्दिश्यनामहोमोयंसप्तरात्रंनजीवति ॥९२॥
वसिष्ठानांततोहंतिब्रह्मतत्कुशिकोदितं ॥ नास्यकश्चिदवध्योऽस्तिजपतोजुह्वतोपिवा ॥ ९३ ॥ द्वाविंशकंजपेत्सूक्तमाध्यात्मिकमनुत्तमं ॥
पर्वसुप्रयतोनित्यमिष्टान्कामान्समश्नुते ॥ ९४ ॥ बृहस्पतिमजाश्वंसवितारंबभ्रुमेवच ॥ ऋतावृतौदिनेदिनेत्यृचैःपंचभिरन्वहं ॥ ९५ ॥
बृहस्पतइतिपंचाहंप्रत्यृचंजुहुयाद्धृतं ॥ हुत्वाग्निमर्चयित्वातुगंधमाल्यैःसुधूपकैः ॥ ९६ ॥ एतावद्देवताःपंचकामैरर्चतिपंचभिः ॥ रत्नैरपत्यैः
पशुभिर्मखैर्दीर्घेणचायुषा ॥ ९७ ॥ अथवेदादिगीतायाःप्रसारजननंविधिं ॥ गायत्र्याःसंप्रवक्ष्यामिधर्मकामार्थमोक्षदं ॥ ९८ ॥ नित्येनै-
मित्तिकेकाम्येत्रितयेतुपरायणं ॥ गायत्र्याश्चपरंनास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ९९ ॥ मेध्यान्नमितभुङ्मौनीत्रिःस्नानार्चनतत्परः ॥ जपेल्लक्षत्र-
यंधीमाननन्यमानसक्रियः ॥ २०० ॥ कर्मभिर्योजयेत्पश्चात्क्रमशःस्वेच्छयापिवा ॥ यावत्कार्यंनकुर्वीतनलोपेत्तावत्तद्व्रतं ॥ १ ॥ आदित्य-
स्योदयेस्नात्वासहस्रंप्रत्यहंजपेत् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंधनंचलभतेध्रुवं ॥ २ ॥ त्रिरात्रोपोषितःसम्यग्घृतंहुत्वासहस्रशः ॥ सहस्रंलाभमाप्नो-
तिराहुसूर्यसमागमे ॥ ३ ॥ पालाशसमिधांचैवघृताक्तानांहुताशने ॥ सहस्रंलाभमाप्नोतिराहुसूर्यसमागमे ॥ ४ ॥ हुत्वातुखादिरंवह्नौस-
घृतंरक्तचंदनं ॥ सहस्रंहेमचाप्नोतिराहुचंद्रसमागमे ॥ ५ ॥ रक्तचंदनमिश्रंतुसघृतंहव्यवाहने ॥ हुत्वागोमयमाप्नोतिसहस्रंगोधनंद्विजः
॥ ६ ॥ यस्यास्तुगोर्गोमयेनगुटिकानांसहस्रशः ॥ हुत्वातांगामवाप्नोतिघृताक्तानांहुताशने ॥ ७ ॥ यवैरश्वांस्तिलैर्गजान्महिषीर्यावकैस्त-
था ॥ शालितंडुलहोमेनकन्यालाभमवाप्नुयात् ॥ ८ ॥ जातीचंपकरक्तार्ककुसुमानांसहस्रशः ॥ हुत्वावस्त्राण्यवाप्नोतिघृताक्तानांहुताशने
॥ ९ ॥ सूर्यबिंबेजलमध्येतोयंहुत्वासहस्रशः ॥ सहस्रंप्राप्नुयाद्धैमंरौप्यमिंदुमयेहुते ॥ २१० ॥ अलक्ष्मीपापसंयुक्तोमलव्याधिविनाशकैः ॥

मुच्येत्सहस्रजप्तेनस्नायाद्यस्तुजलेनवै ॥ ११ ॥ यांदिशंसप्तजप्तेनलोष्टेनसंप्रचारयेत् ॥ चौराग्निमारुतोत्थानिभयानिनभवंतिवै ॥ १२ ॥ क्षीराहारोजपेल्लक्षमपमृत्युंव्यपोहति ॥ घृताशीप्राप्नुयान्मेधांबहुविज्ञानसंचयं ॥ १३ ॥ हुत्वावेतसपत्राणिघृताक्तानिहुताशने ॥ लक्षाद्व-र्षापयद्देवंसार्वभौमंनसंशयः ॥ १४ ॥ लक्षेणभस्महोमस्यकृत्याद्युत्तिष्ठतेजलात् ॥ आदित्याभिमुखःस्थित्वानाभिमात्रेजलेशुचिः ॥ १५ ॥ तिलानांलक्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ सर्वकामसमृद्धात्मापरंस्थानमवाप्नुयात् ॥ १६ ॥ यवानांलक्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ सर्वका-मसमृद्धात्मापरंस्थानमवाप्नुयात् ॥ १७ ॥ घृतस्याहुतिलक्षेणसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ पंचगव्याशनोलक्षंजपन्जातिस्मरोभवेत् ॥ १८ ॥ तदेवह्यनलेहुत्वाप्राप्नोतिबहुशोधनं ॥ अन्नाद्यहवनान्नित्यमन्नाद्यंचभवेत्सदा ॥ १९ ॥ जुहुयात्सर्वसाध्यानामाहुत्ययुतसंख्यया ॥ रक्त-सिद्धार्थकान्हुत्वासर्वान्साधयतेरिपून् ॥ २२० ॥ लवणंमधुसंयुक्तंहुत्वासर्वेवशीभवेत् ॥ हुत्वातुकरवीराणिरक्तानिजनयेज्ज्वरं ॥ २१ ॥ हुत्वाबैभीतकंतैलंदेशादेवप्रचारयेत् ॥ हुत्वातुनिंबपत्राणिविद्वेषंजनयेन्नृणां ॥ २२ ॥ रक्तानांतंडुलानांतुघृताक्तानांहुताशने ॥ हुत्वाबल-मवाप्नोतिशत्रुभिर्नसजीयते ॥ २३ ॥ प्रत्यानयनसिद्ध्यर्थंमधुसर्पिःसमन्वितं ॥ गव्यंक्षीरंप्रदीप्तेग्नौजुहुतस्तत्प्रशाम्यति ॥ २४ ॥ ब्रह्मचा-रीमिताहारोयःसहस्रत्रयंजपेत् ॥ संवत्सरेणलभतेधनैश्वर्यंनसंशयः ॥ २५ ॥ शमीबिल्वपलाशानामर्कस्यतुविशेषतः ॥ पुष्पाणांसमिधां चैवहुत्वाहेममवाप्नुयात् ॥ २६ ॥ अब्रह्मत्र्यंबकादीनांयस्यायतनमाश्रितः ॥ जपेल्लक्षंनिराहारःसतस्यवरदोभवेत् ॥ २७ ॥ बिल्वानांल-क्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ परांश्रियमवाप्नोतियदिनभ्रूणहाभवेत् ॥ २८ ॥ पद्मानांलक्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ प्राप्नोतिराज्यम-खिलमसपत्नमकंटकं ॥ २९ ॥ पंचविंशतिलक्षेणदधिक्षीरघृताशनः ॥ स्वदेहेसिध्यतेजंतुःकौशिकस्यमतंयथा ॥ २३० ॥ एकाहंपंच-

गव्याशींह्येकाहंमारुताशनः ॥ एकाहंब्राह्मणान्नाशीगायत्रीजपउच्यते ॥ ३१ ॥ शतेनगायत्र्यास्नात्वाशतमंतर्जलेजपेत् ॥ शतेनापस्ततः
पीत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३२ ॥ गोघ्नःपितृघ्नोमातृघ्नोब्रह्महागुरुतल्पगः ॥ सुवर्णरत्नहारीचयश्चविप्रःसुरांपिबेत् ॥ ३३ ॥ अयाज्यया-
जनंकृत्वाकृत्वावाकर्मगर्हितं ॥ नसीदेत्प्रतिगृह्णानोमहीमपिससागरां ॥ ३४ ॥ येचास्यदुःस्थितालोकेग्रहाःसूर्यादयोभुवि ॥ तेयांतिसौम्य-
तांसर्वेशिवाइतिनसंशयः ॥ ३५ ॥ कृणुष्वेतिजपन्सूक्तंरक्षोघ्नंदस्युभिर्वृतः ॥ अरातीनांहरेत्प्राणान्रक्षांस्यपिचनाशयेत् ॥ ३६ ॥ उपति-
ष्ठेतयोवह्निंपरीत्यृचादिनेदिने ॥ तंरक्षतिस्वयंवह्निर्विश्वतोविश्वतोमुखः॥३७॥ कोअद्येतितुसूक्तेनयोनित्यंशक्तिमर्चति ॥ जपेद्वाथनमस्कारैःश-
क्तितोलभतेवरान् ॥ ३८ ॥ कयेतिवामदेव्येनकुर्यात्स्वस्त्ययनंनिशि ॥ जपेद्वासंधिवेलासुब्रह्मैतत्कुशिकोदितं ॥ ३९ ॥ हंसःशुचिषदित्यृ-
चाशुचिरीक्षेद्दिवाकरं ॥ अंतकालेजपन्नेतिब्रह्मणःसद्मशाश्वतं ॥ २४० ॥ कृषिंप्रपद्यमानस्तुस्थालीपाकंयथाविधि ॥ जुहुयात्क्षेत्रमध्येतुशु-
नंवाहास्तुपंचभिः ॥ ४१ ॥ यथालिंगंतुविहरेल्लांगलंचकृषीवलः ॥ इंद्रायचमरुद्भ्यश्चपर्जन्यायभगायच ॥ ४२ ॥ पूष्णेधान्यायसीतायै
शुनासीरमथोत्तरं ॥ हुत्वातुपृथगेतानियजेदेताश्चदेवताः ॥ ४३ ॥ गंधमाल्योपहारैश्चफललाजासुरासवैः ॥ प्रलापनेप्रणयनेखलसीतोप-
हारयोः ॥ ४४ ॥ एताएवजपेन्नित्यंदेवताविधिनाशुचिः ॥ अमोघंकर्मभवतिकृषिर्वर्धतिसर्वदा ॥ ४५ ॥ क्षेत्रस्यपतिनेत्येतत्क्षेत्रपत्यंतृचं
जपेत् ॥ ईक्षेत्सूर्यंद्विजोनित्यंविंदतेक्षेत्रमुत्तमं ॥ ४६ ॥ आखूत्करेषुचरुणायजेदेतानमूषकान् ॥ चित्रइद्राजेत्यनयास्तुत्वाचाखुपतिंसदा
॥ ४७ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेदत्रकीनाशांश्चैवभोजयेत् ॥ अप्रमत्तःशांतिपरःस्वयमेवकृषिंव्रजेत् ॥ ४८ ॥ भूमिभंगेगवांहिंसातृणकीटादि-
नाशनं ॥ एतेषुयत्कृतंपापंखलदानेनशुध्यति ॥ ४९ ॥ धान्यानांविंशकंभागंश्रोत्रियेभ्योनिवेदयेत् ॥ विंशकस्यहिदानेनकृषिदोषात्प्रमु-

च्यते ॥ २५० ॥ समुद्राद्विति सूक्तेनयःसदाजुहुयाद्धृतं ॥ पूर्वोक्तेनैवकल्पेनसंयतात्माजितेंद्रियः ॥ ५१ ॥ विज्योतिषेतिज्वलयेद्यत्रे-
च्छेज्जातवेदसि ॥ तमग्निःसर्वतःपातिभद्रेणद्रविणेनच ॥ ५२ ॥ विश्वानिनइतिद्वाभ्यामृग्भ्यांयोवह्निमर्चति ॥ सतरत्यापदःसर्वायशः
प्राप्नोतिचाक्षयं ॥ ५३ ॥ हुत्वावह्निमुपस्थायप्राणार्थंहव्यवाहनं ॥ अग्नेत्वमितिसूक्तेनधनमायुश्चवांछता ॥ ५४ ॥ यइच्छेद्विविधंवित्तंस-
त्वंचानुपमंमहत् ॥ उरोष्टइतिसूक्तेनह्युपतिष्ठेच्छतक्रतुं ॥ ५५ ॥ प्रजाकामोयजेन्नित्यंचरुणादेवपत्नयः ॥ उपहृत्योपहारंचशेषंभुंजीतवा-
ग्यतः ॥ ५६ ॥ उच्छिष्टंचप्रदातव्यंभार्यायैपुत्रमिच्छता ॥ धेन्वाःसरूपवत्सायाःपयसासाधयेच्चरुं ॥ ५७ ॥ अनुरूपांप्रजामस्यांलभतेना-
त्रसंशयः ॥ स्वस्त्यात्रेयंजपेन्नित्यंप्रातःप्रातःशुचिर्द्विजः ॥ ५८ ॥ एतत्स्वस्त्ययनंपुण्यंसर्वकल्मषनाशनं ॥ सुहृदंज्ञातिजंचैवगच्छंतमनुमं-
त्रयेत् ॥५९॥ स्वस्तिपंथामितिप्रोच्यस्वस्तिमान्व्रजतेऽध्वनि॥ विजिहीष्ववनस्पतेतदिदंच्यावनंस्मृतं ॥२६०॥ यच्च्यावयितुकामःस्याच्च्यावये-
त्तदिदंजपन् ॥ द्विषंतंवापदाक्रम्यभूमौपांसुमयींकृतिं ॥६१॥ निष्पिषन्निवसंग्रामाच्च्यवतेनात्रसंशयः ॥ स्त्रियंगर्भप्रमूढांवापाययेदनुमंत्रितं
॥६२॥ उदकंच्यावयेन्नैवगर्भोऽधश्च्यवतेसुखं ॥ अच्छावदेतिसूक्तंतुवृष्टिकामःप्रयोजयेत् ॥६३॥ निराहारःक्लिन्नवासाह्यचिरेणप्रवर्षति ॥
हुत्वायुतंवैतसीनांक्षीराक्तानांहुताशने ॥ ६४ ॥ महद्वर्षमवाप्नोतिसूक्तेनाच्छावदेनहि ॥ यइच्छेद्वरदांदेवींश्रियंनित्यंकुलेस्थितां ॥ ६५ ॥
सशुचिःप्रयतोभूत्वाजुहुयादाज्यमन्वहं ॥ श्रियःपंचदशर्चंचश्रीकामःसततंजपेत् ॥३६॥ आवाहयेच्छ्रियंपद्मेपंचभिःक(न)न्यकेपिवा (?) ॥
उपहारानुपहरेच्छुक्लान्भक्ष्यान्पयोदधि ॥ ६७ ॥ स्थालीवाचशालीनांपयसासंप्रकल्पयेत् ॥ चांद्रायणकृतात्मातुप्रपद्येत्प्रयतःश्रियं ॥६८॥
सर्वौषधीभिःफांटाभिःस्नात्वाद्भिःपावनैरपि ॥ उपैतुमांदेवसखइतिराज्ञोऽभिषेचनी ॥६९॥ मनसःकाममित्येषापशुकामाभिषेचनी ॥ कर्दमेने-

तियःस्नायात्प्रजाकामःशुचिव्रतः ॥२७०॥ अश्वपूर्वामितिस्नायाद्राज्यकामःशुचिव्रतः ॥ लोहितेचर्मणिस्नायाद्ब्राह्मणस्तुयथाविधि ॥ ७१ ॥
राजकर्मणिवैयाघ्रेक्षत्रियस्त्वथरौरवे ॥ बस्तचर्मणिवैश्यस्तुहोमःकार्यस्त्वनंतरं ॥ ७२ ॥ चंद्रामितितुपद्मानिजुहुयात्सर्पिषाद्विजः ॥ आदि-
त्यवर्णइत्यनयाबिल्वहोमंविधीयते ॥ ७३ ॥ बिल्वेध्मएववाग्निःस्यात्स्थालीश्चजुहुयाद्विजः ॥ दशसाहस्त्रिकोहोमःश्रीकामःप्रथमोविधिः
॥ ७४ ॥ हुत्वातुप्रयुतंसम्यगनंतांविंदतेश्रियं ॥ अयुतंशतकृत्वस्तुहुत्वाशुक्लानिसर्पिषा ॥ ७५ ॥ अनंतामव्यवच्छिन्नांशाश्वतींविंदते
श्रियं ॥ अशक्तौजपएवोक्तोदशसाहस्त्रिकावरः ॥ ७६ ॥ जप्त्वातुप्रयुतंसम्यगनंतांविंदतेश्रियं ॥ अयुतंशतकृत्वस्तुजप्त्वाश्रियमुपाश्नुते
॥७७॥अप्स्वेवजुहुयान्नित्यंपद्मान्ययुतशोनिशि ॥ दृष्ट्वाश्रियंतूपरमेत्किलासत्वाद्बिभेतवै ॥ ७८ ॥ बिल्वाशीबिल्वनिलयोजुह्वन्बिल्वानिस-
र्पिषा ॥ एकविंशतिरात्रेणपरांसिद्धिंनियच्छति ॥ ७९ ॥ येनयेनचकामेनजुहोतिप्रयतःश्रियै ॥ पद्मान्यथापिबिल्वानिससकामःसमृध्यति
॥ २८० ॥ नजातुकृपणोऽर्थायश्रियमावाहयेत्कचित् ॥ नयत्किंचनकामेनहोमःकार्यःकथंचन ॥ ८१ ॥ महद्वाप्रार्थ्यमानेनराज्यकामेनवा
पुनः ॥ वाचःपरंप्रार्थयितायत्नाद्युक्तःश्रियंयजेत् ॥ ८२ ॥ अग्नेत्वष्टर्चसूक्तेनजुहुयादाज्यमन्वहं ॥ ओजस्विनीमवाप्नोतिप्रजांधर्मवतींशुभां
॥८३॥ अच्छानइत्यृचादीप्तमुपतिष्ठेद्विभावसुं ॥ प्रजांप्राप्यजयेच्छत्रूंस्तरतेदुरितानिच ॥ ८४ ॥ आगावइतिसूक्तेनगोत्रगालोकमातरः ॥
उपतिष्ठेद्व्रजंतीश्चयइच्छेत्ताःसदाक्षयाः ॥८५॥ त्वामिद्धीतिप्रगाथेनह्युपतिष्ठेच्छतक्रतुं ॥ मध्याह्नेसंध्ययोश्चैवजपन्धनमवाप्नुयात् ॥ ८६ ॥
उपेतितिसृभीराज्ञोदुंदुभीन्संस्पृशेद्रणे ॥ ओजोबलमवाप्नोतिशत्रूंश्चैवनियच्छति ॥ ८७ ॥ पाणिनातृणमादाययज्ञायज्ञेतियोऽभ्यसेत् ॥
सोऽधीतस्यास्यसूक्तस्यफलंप्राप्नोतिनातृणः ॥ ८८ ॥ सूक्तांतेचतृणंत्वप्नाविरिणेचोदकेपिवा ॥ निक्षिपेत्तत्प्रयत्नेनत्यक्तेऽन्यत्रभयावहं ॥८९॥

तृणपाणिंजपन्सूक्तंरक्षोघ्नंदस्युभिर्वृतः ॥ नभयंविंदतेकिंचिद्रक्षोभ्योऽरिभ्यएवच ॥ २९० ॥ गृहात्प्रपद्यमानस्तुपंथानंधनकाम्यया ॥ जपे-
त्सोध्वनियत्नेननापिपंथामितित्रजन् ॥ ९१ ॥ येकेचज्मेत्यृचंत्वेतांध्यायन्निशिदिवौकसः ॥ अग्नौहुत्वातयाचाज्यंदीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥९२॥
वयमुत्वेतिसूक्तंतुपौष्णंद्रविणवर्धनं ॥ नित्यंजपेच्छुचिर्भूत्वाधनंविंदत्यभीप्सितं ॥९३॥ यस्यनष्टंभवेत्किंचिद्द्रव्यंगोद्विपदंधनं ॥ नश्येद्वाध्व-
नियोमोहात्संपूषन्सजपेन्निशि ॥९४॥ इयमित्येतदाद्यंतंसूक्तंसारस्वतंद्विजः ॥ नित्यंजपेच्छुचिर्भूत्वावाग्मीभवतिबुद्धिमान् ॥९५॥ संवामिति
तुयत्सूक्तमष्टर्चंत्रैष्टुभंमतं ॥ तज्जपन्प्रयतोनित्यमिष्टान्कामान्समश्नुते ॥९६॥ योअद्रिभित्तुयत्सूक्तंतत्सपत्ननिबर्हणं ॥ बृहस्पतिंनमस्कृत्वास-
पत्नांस्तृणुतेबहून् ॥९७॥ एनस्वीवाभिशस्तोवाकृत्वाकर्मविगर्हितं ॥ सोमारौद्रंजपेत्सूक्तंकृत्स्नमेनोव्यपोहति ॥ ९८ ॥ जीमूतसूक्तस्यविधिंयथा-
लिंगमवेक्ष्यवै ॥ ऋग्भिःकर्माणिकुर्वीतस्वस्यांगानांयथाविधि ॥९९॥ संग्रामंतुप्रयातस्यराज्ञश्चैतत्प्रयोजयेत् ॥ सर्वाण्यंगानिरथ्याश्वसदश्वांश्चा
नुमंत्रयेत् ॥३००॥ यमेवदेशंगच्छेतशत्रून्वाप्यनुमंत्रितः ॥ नाजित्वाविनिवर्तेतपरंहिब्रह्मणोबलं ॥१॥ पुत्रानायुरथारोग्यंयइच्छेदव्ययंसुखं ॥
सोग्निंनरइतिसूक्तेनजुहुयादाज्यमन्वहं ॥२॥ प्राग्नयेथत्रिभिःसूक्तैःसंध्ययोर्जपमारभेत् ॥ नरक्षोभ्योभयंवैतिधनंप्राप्नोतिचाक्षयं ॥३॥ अभि-
त्वायःप्रगाथेननित्यमर्चतिवज्रिणं ॥ सश्रियंविपुलांभुंक्तेप्राप्नोतिचधनायुषी ॥४॥ शंवतीशंनइंद्राग्नीइत्येतेसततंजपेत् ॥ नरक्षोभ्योनभूतेभ्यो
व्याधिभ्योनभयंभवेत् ॥५॥ निर्वेष्टुकामोरोगार्तोभगसूक्तंसदाभ्यसेत् ॥ निदेशंविंदतेक्षिप्रंरोगेभ्यश्चप्रमुच्यते ॥ ६ ॥ इमाइतिजपेन्नित्यंरौद्रं
सूक्तंद्विजःशुचिः ॥ तज्जपन्प्रजयावित्तैःस्वयंचैवतरिष्यति ॥ ७ ॥ उत्तितीर्षुरथोयस्तुशंकेत्स्रोत्याःसमागमे ॥ समुद्रज्येष्ठाइत्येतज्जपेत्सूक्तं
भयापहं ॥ ८ ॥ आदित्यदैवतेसूक्तेरिपुघ्नेरोगनाशने ॥ पठेत्प्रातःशुचिर्भूत्वारिपुरोगैःप्रमुच्यते ॥ ९ ॥ वास्तोष्पतेप्रतीत्येतत्सूक्तंवास्तो-

ष्पतिंजपन् ॥ स्नातःकृत्वावैश्वदेवंपरंब्रह्मेदमुच्यते ॥ ३१० ॥ अमीवहेतिसूक्तेनभूतानिस्वापयेन्निशि ॥ नहिप्रस्वापनंकिंचिदीदृशंविद्यते
क्वचित् ॥ ११ ॥ संबाधेविषमेदुर्गेबद्धोवानिर्गतःक्वचित् ॥ पलायन्वागृहीतोवातस्करैःसंजपेदिदं ॥ १२ ॥ अमीवहाविश्ववतीमुद्धृत्या-
न्याःप्रयोजयेत् ॥ सूक्तमेतज्जपेत्सर्वमितिमन्वेतिशौनकः ॥ १३ ॥ त्रिरात्रंनियतोऽनश्नन्छ्रपयेत्पायसंचरुं ॥ तेनाहुतिशतंपूर्णंजुहुयात्सर्पि-
षाद्विजः ॥ १४ ॥ समुद्दिश्यमहादेवंत्र्यंबकंत्र्यंबकेत्यृचा ॥ एततपर्वशतंकृत्वाजीवेदब्दशतंसुखी ॥ १५ ॥ तच्चक्षुरित्यृचास्नातउपतिष्ठे-
द्दिवाकरं ॥ उद्यंतंमध्यगंचैवदीर्घमायुर्जिजीविषुः ॥ १६ ॥ रात्र्याअपरकालेयउत्थायप्रयतःशुचिः ॥ व्युषाइत्युपतिष्ठेतषड्भिःसूक्तैःकृतां-
जलिः ॥ १७ ॥ प्राप्नुयात्सहिरण्यादिनानारूपंधनंबहु ॥ अश्वांश्चपुरुषान्धान्यंस्त्रियोवासांस्यजाविकान् ॥ १८ ॥ ध्रुवासुत्वासुक्षितिषुजप-
न्बद्धःप्रमुच्यते ॥ तिष्ठन्रात्रौजपेदेनांविपाशःसन्प्रमुच्यते ॥ १९ ॥ अहोरात्रंस्थितश्चैवमनश्नन्स्याद्द्विचेष्टितः ॥ अयःपाशाःस्फुटंत्यस्यदा-
रुपाशास्तथैवच ॥ ३२० ॥ स्योनेतिपृथिवींदेवींप्रपद्येन्नियतःसदा ॥ जपेदेनांचतत्रापिभूमिपाशात्प्रमुच्यते ॥ २१ ॥ अगम्यागमनेचैत-
त्प्रायश्चित्तंविधीयते ॥ अन्यत्रगुरुतल्पाच्चतस्मात्पापात्प्रमुच्यते ॥ २२ ॥ द्वादशाहमभुंजानःस्वगोत्रागमनेजपेत् ॥ अर्धमासमभुंजानःस-
खिदारेषुसंविशन् ॥ २३ ॥ इदमापःप्रवहतयत्किंचेदमृचंपुनः ॥ इतिचैताजपेदापःप्रविश्यैतेषुकर्मसु ॥ २४ ॥ इंद्राविष्णूनमस्कृत्यजुहु-
यादाज्यमन्वहं ॥ सूक्ताभ्यांपरएताभ्यांयइच्छेद्भूमिमात्मनः ॥ २५ ॥ आस्यदघ्नंविगाह्यांभःप्राङ्मुखःप्रयतःशुचिः ॥ सूक्ताभ्यांतिस्रएता-
भ्यामुपतिष्ठेद्दिवाकरं ॥ ३६ ॥ अनश्नतातुजप्तव्यंवृष्टिकामेनयत्नतः ॥ पंचरात्रेव्यतीतेतुमहद्वर्षमवाप्नुयात् ॥ २७ ॥ योऽरिभिःसंप्रपद्येत
अभिशस्येतवामृषा ॥ उपोष्यैकंत्रिरात्रंसजुहुयादाज्यमन्वहं ॥ २८ ॥ इंद्रासोमेतिसूक्तंतुजपेच्चैतच्छतावरं ॥ किंचिद्द्याद्द्विजेभ्योंतेस्तृणु-

तेसर्वशात्रवान् ॥ २९ ॥ यस्यलुप्येद्व्रतंमोहाद्व्रात्यैर्वासंस्पृशेद्द्विजः ॥ उपोष्याज्यंचजुहुयात्त्वमग्नेव्रतपाइति ॥ ३३० ॥ प्रसम्राजमितित्वे-
तज्जपन्नीक्षेद्दिवाकरं ॥ उद्यंतमुपतिष्ठेतस्नात्वास्नात्वादिनेदिने ॥ ३१ ॥ अभियुक्तोभवेद्यस्तुविवदेद्वापिकेनचित् ॥ निर्जित्यसगणान्शत्रू-
न्क्षिप्रंवादंपराजयेत् ॥ ३२ ॥ शमग्निरग्निभिश्चेतिप्रपद्येद्वायुभास्करौ ॥ अग्निंप्रथमतःस्तुत्वामहाकृच्छ्रात्प्रमुच्यते ॥ ३३ ॥ नहीतियश्च-
तुष्केणस्नात्वावैप्रातरुत्थितः ॥ द्यौभूमावुपतिष्ठेतसत्रायतिभयात्स्वयं ॥ ३४॥ तृचंजप्त्वायदित्येतत्स्नात्वाभ्यर्च्यपुरंदरं ॥ प्राप्नुयान्मानसान्का-
मान्संपूज्यवसुरोचिषः ॥ ३५ ॥ आद्यानित्रीणिसूक्तानिपंचचाग्नेबृहन्निति ॥ षट्तथान्यानिसूक्तानिअग्निंनरइतीतिच ॥ ३६ ॥ प्रकृता-
नीतिचाध्यायंभोजनात्प्राक्पठेदिदं ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ ३७ ॥ प्राग्भोजनमिदंब्रह्मन्मानवात्तुमहर्षिणां ॥ पूर्वा-
ह्णेजपतोनित्यमर्थसिद्धिःसदाभवेत् ॥ ३८ ॥ अग्निनेत्याश्विनंसूक्तंचतुर्विंशकमुत्तमं ॥ जपेत्प्रातःशुचिर्भूत्वानासत्यावर्च्यसुव्रतः ॥३९॥
सप्राप्नुयात्परामृद्धिंद्रविणंचोर्जमेवच ॥ समिधेतिजुहोत्यग्नौसूक्तेनप्रत्यृचंघृतं ॥ १४० ॥ समृद्धिमतुलांप्राप्यसमानांजीवतेशतं ॥ द्विच-
त्वारिंशकेनेदंशुक्रेनाद्येतिवज्रिणं ॥ ४१ ॥ सख्यंलब्ध्वामहेंद्रेणसपत्नांस्तृणुतेबहून् ॥ प्राश्नीयाज्जपतोत्रास्तिप्रश्नंकृत्वाविधानतः ॥ ४२ ॥
तस्मात्पूर्वाह्णिकोध्यायःस्मृतोयंरिप्रनाशनः ॥ वाशंमहीतिजप्त्वाचप्राप्नोत्यारोग्यमेवच ॥ ४३ ॥ दुःस्वप्नघ्नीःपराजप्त्वाप्रातःपापैःप्रमुच्यते ॥
शंनोभवेतिद्वाभ्यांतुभुक्त्वान्नंप्रयतःशुचिः ॥ ४४ ॥ हृदयेपाणिनास्पृष्ट्वाज्योग्जीवेदगदःसुखी ॥ यतोभयंविजानीयात्तस्यांदिशियतव्रतः
॥ ४५ ॥ शुचौदेशेग्निमाधायजुहुयादिंद्रमर्च्यच ॥ यतइत्याज्यमुत्पूतंषड्भिर्गंधान्निवेद्यच ॥ ४६ ॥ पायसंदधिमंथंवायूषान्वाभ्युपहार-
येत् ॥ अहोरात्रमुपोष्यैकंतिलान्वाघृतमेववा ॥ ४७ ॥ उत्वामंदंत्वितिस्नातोहुत्वाशत्रून्प्रमापयेत् ॥ बद्धोवाप्यवरुद्धोवावाग्यतःप्रयतोजपेत्

॥ ४८ ॥ त्यान्वित्यादित्यदैवत्यंसद्योमुच्येतबंधनात् ॥ यद्द्यावस्तुजपेन्नित्यंप्रगाथंनियतःशुचिः ॥ ४९ ॥ सकीर्तिमतुलांप्राप्यसर्वान्कामा-
न्समश्नुते ॥ त्वंनोअग्नइतिसूक्तेनहुत्वाचर्याग्निंघृतेनतु ॥ ३५० ॥ पालितोविश्वतोदीप्तात्प्राप्नुयाद्वह्वितोरयिं ॥ आतुसूक्तेनसततंधनंयाचे-
त्पुरंदरं ॥ ५१ ॥ प्रसमित्पाणयेतस्मैधनंयच्छतिवृत्रहा ॥ कन्यावारितिसूक्तंतुसततंनियतोजपेत् ॥ ५२ ॥ त्वग्दोषिणींतथालोम्नींक्षिप्रंत-
स्मात्प्रमोचयेत् ॥ यदद्यकच्चेत्युदितेरवौस्तुत्वापुरंदरं ॥ ५३ ॥ गृणन्नपोहतेरिप्रंवश्यंवाकुरुतेजगत् ॥ यद्वागितिद्वृचेनैत्यगौरींयोऽर्चतिसुव्र-
तः ॥ ५४ ॥ तस्यनासंस्कृतावाणीमुखादुच्चार्यतेक्कचित् ॥ बण्महानितिदृष्ट्वार्कमुपतिष्ठेदृचंपठन् ॥ ५५ ॥ ब्रुवन्नप्यनृतांवाणींनलिंपेदनृते-
नसः ॥ पूर्णेचंद्रमसिज्योत्स्नामियंयेत्यनुसेवयेत् ॥ ५६ ॥ चंद्रदृष्टिस्त्वनिमिषोवर्चस्वीदृष्टिमान्भवेत् ॥ प्रजाहेतिजपन्स्नात्वानयोनिंप्रति-
जायते ॥ ५७ ॥ मातेतिगामुपस्पृश्यजपन्गास्तुसमश्नुते ॥ वचोविदमितित्वेतांजपन्वाचंसमश्नुते ॥ ५८ ॥ पावमानंपरंह्येतन्नवमंमंडलं
पठेत् ॥ स्नात्वाशुचिःशुचौदेशेसपवित्रःसकांचनः ॥ ५९ ॥ इत्यृग्विधानेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ स्वादिष्ठयेतिगायत्रीःपावमानी-
र्जपेद्द्विजः ॥ पवित्राणांपवित्रंतुपावमानीर्ऋचोजपेत् ॥ ३६० ॥ प्रयतोऽप्सुनिमज्ज्याशुसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ एतासांकीर्तनंपुण्यंस्मरणंधार-
णंतथा ॥ ६१ ॥ याथातथ्येनचज्ञात्वाब्रह्मलोकंसमश्नुते ॥ एतेषांतुयथोक्तानांगुणवद्यद्यदुत्तरं ॥ ६२ ॥ कीर्तनात्तुभवेत्पूतःस्मरणात्स्मर-
तेपरं ॥ धारणाद्ब्रह्माणमेतिपूतात्माविजितेंद्रियः ॥ ६३ ॥ याथातथ्येनचज्ञात्वाब्रह्मणोविंदतेपदं ॥ श्रावयेद्देवताकृत्येब्राह्मणान्भुंजतोऽग्रतः
॥ ६४ ॥ प्रीणातिदेवतांशश्वत्समर्धयतिकर्मवा ॥ पित्र्येपितॄन्प्रीणयंतिश्राविताःप्रयतात्मना ॥ ६५ ॥ कृत्वादोषान्सुमहतोप्यपेयादीन्प्रपी-
यच ॥ जप्त्वातरत्समंदीयंप्रविश्यापस्त्र्यहाच्छुचिः ॥ ६६ ॥ अक्षय्यंचभवेदन्नंपितृभ्यःपरमंमधु ॥ यःपावमानीरध्येतिपूतात्माविजितेंद्रियः

॥ ६७ ॥ तस्यकामदुघाभूत्वोपतिष्ठंतिचधेनवः ॥ आयुर्बलंयशोवित्तंप्रजांकीर्तिमनामयं ॥६८॥ स्वाध्यायंपुण्यमतुलंपूतःप्राप्नोतिचाक्षयं ॥ अशक्तस्तुजपेद्युक्तस्त्रिंशद्वैखानसीर्ऋचः ॥ ६९ ॥ सप्तर्षिभिश्चयाःप्रोक्ताःपवित्रस्यचयाःपराः ॥ ऋचांद्विषष्टिःप्रोक्तेयंपवस्वेत्यृषिसत्तमैः ॥ ३७० ॥ सर्वकल्मषनाशायपावनायशिवायच ॥ स्वादिष्ठयेतिसूक्तानांसप्तषष्टिरिहोदिताः ॥ ७१ ॥ दशोत्तराण्यृचांश्चैवपावमानीःश-तानिषट् ॥ एतज्जुह्वन्जपेन्मंत्रंघोरंमृत्युभयंहरेत् ॥ ७२ ॥ व्याधिभ्यःपरिमोक्षंचलभतेनात्रसंशयः ॥ प्रतिगृह्याप्रतिग्राह्यंभुक्त्वाचान्नंविग-र्हितं ॥ ७३ ॥ जपंस्तरत्समंदीयंप्रविश्यापरुयहाच्छुचिः ॥ पावमानंपरंह्येतद्रहसामपनोदनं ॥ ७४ ॥ प्राणानायम्यचध्यायेदंतेदेवान्पितॄ-नृषीन् ॥ उपोष्याज्यंचजुहुयादग्निंसोमंचपूजयेत् ॥ ७५ ॥ सरस्वतींचार्चयेतपयोंबुमधुसर्पिषा ॥ अध्यात्मकंपवित्रंतेसूक्तंजप्त्वापुनःशुचिः ॥ ७६ ॥ गतिमिष्टामवाप्नोतिविंदतेचेहसिद्धयः ॥ नानानमितिसूक्तान्यत्तत्कालेचजपेत्सकृत् ॥ ७७ ॥ जप्त्वाचैवपरंस्थानममृतत्वंचग-च्छति ॥ आपोहिष्ठेतिनियतःप्रयुंजीतसदाद्विजः ॥ ७८ ॥ स्नानार्थंशुद्धिकामस्तुजपेतत्रिःसमाहितः ॥ अप्सुचैवनिमज्जित्वात्रिःपठेत्तुस-माहितः ॥ ७९ ॥ ब्रह्महातुकपालेनखट्वांगीचीरसंवृतः ॥ चरेद्द्वादशवर्षाणिस्वकर्मपरिकीर्तयन् ॥ ३८० ॥ अजपन्मनसैवैतदापोहिष्ठेति संस्मरेत् ॥ ऊर्ध्वंतुपंचमाद्वर्षाज्जपेदेवसहस्रशः ॥ ८१ ॥ अपरस्तुत्रिसाहस्रोजपःस्यात्प्रत्यहंसदा ॥ पूर्णेतुद्वादशेवर्षेब्राह्मणोविप्रमुच्यते ॥ ८२ ॥ समेत्यब्राह्मणाब्रूयुरथतंचरितव्रतं ॥ आचरितंभवेत्किंचिन्मिथ्यावादीपतेत्पुनः ॥ ८३ ॥ दशावरान्दशपरान्हन्यात्स्वमनृतंवदन् ॥ ॐभोइतिवदेद्विप्रैरनुज्ञातःशुचिर्जपेत् ॥ ८४ ॥ स्थालीपाकंचकुर्वीतसोम्नयेव्रतचारिणे ॥ एवंसमुच्यतेपापात्सावित्रींप्रतिपद्यच ॥ ८५ ॥ ब्रह्महातुपुराशक्रस्त्वाष्ट्रंहत्वात्वृषिंप्रभुं ॥ सिंधुद्वीपस्तमेताभिरभिषिच्यव्यमोचयत् ॥ ८६ ॥ ब्रह्मस्वंचगुरुद्रव्यंस्तेयंकृत्वाजपन्निमाः ॥

अनेनैवविधानेनषड्भिर्वर्षैःप्रमुच्यते ॥ ८७ ॥ ब्रह्महाचसुरापश्चनियमेनजपन्निमाः ॥ अनेनैवोपचारेणब्रह्मघ्नइवमुच्यते ॥ ८८ ॥
ब्राह्मणस्यरुषोद्यम्यजयेदेतान्निपात्यच ॥ त्र्यहंनिपात्योपवसेदेकाहमवगूर्यच ॥ ८९ ॥ शोणितंतुप्रहारेणोत्पाद्यसकथंचन ॥ त्रिरात्रमेवोप-
वसेज्जपेतापिप्रसाद्यतं ॥ ३९० ॥ प्रातरुत्थायसततंकुर्यान्मार्जनमात्मनः ॥ रात्रौकृतस्यपापस्याविज्ञातस्यापिनिष्कृतिः ॥ ९१ ॥ सायं-
चनित्यमेताभिःकुर्यान्मार्जनमात्मनः ॥ दिवाकृतस्यपापस्याविज्ञातस्यापिनिष्कृतिः ॥ ९२ ॥ उपतिष्ठतराजानंयमसूक्तेनवैद्विजः ॥ स्थाली-
पाकंतुकुर्वीतपक्षयोर्यमदैवतं ॥ ९३ ॥ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांयजेतहविषायमं ॥ परेयिवांसमित्येतत्सूक्तमत्रप्रयोजयेत् ॥ ९४ ॥ पुरायुषःप्र-
मीयेतनजातुसकथंचन ॥ प्रीयेत्तस्ययमोराजामृतिंचांतेप्रयच्छति ॥ ९५ ॥ धर्मराजायस्वाहेतिमंत्रांतेजुहुयाद्धविः ॥ वैशाखपौर्णमास्यांतु
कर्मनित्यंप्रयोजयेत् ॥ ९६ ॥ अयनेपर्वसुस्नात्वायःप्रदद्यात्तिलोदकं ॥ यमायसगणायैवतद्व्ययंनसाविंदति ॥ ९७ ॥ नित्यमेवप्रपद्येतपरं-
मृत्योजपन्द्विजः ॥ नक्तभोजीमिताहारःपरिसंवत्सरंसदा ॥ ९८ ॥ नैनंपुरायुषान्मृत्युर्नयतेसस्रुतव्रजं ॥ फलाहारोजपन्मृत्युंत्रिभिर्वरमिता-
शनः ॥ ९९ ॥ षष्ठेकालेतुभुंजीतफलमूलमथापिवा ॥ स्थानासनाभ्यांविहरेदुदकेशिशिरेवसन् ॥ ४०० ॥ ग्रीष्मेपंचतपास्तुस्याद्वर्षास्व-
भ्रावकाशकः ॥ एवंयुक्तोजयेन्मृत्युंरोगेभ्यश्चप्रमुच्यते ॥ १ ॥ भ्रातुर्भार्यामपुत्रस्यसंतानार्थंमृतेपतौ ॥ देवरोन्वारुरुक्षंतीमुदीर्ष्वेतिनिव-
र्तयेत् ॥ २ ॥ ऋतुकालेतुसंप्राप्तेघृताभ्यक्तोऽथवाग्यतः ॥ एकमुत्पादयेत्पुत्रंनद्वितीयंकथंचन ॥३॥ दशारक्षंतुशांत्यर्थंभद्रंनइतिसंस्मरेत् ॥
नित्यंजपेच्छुचिर्भूत्वामानसंविंदतेसुखं ॥ ४ ॥ फलाहारोभवेन्मासंमासंचापःपिबेत्ततः ॥ वायुभक्षोभवेन्मासंजपन्नेतत्सहस्रशः ॥ ५ ॥
मनसैवास्यसिध्यंतिसर्वेकामाःसमीहिताः ॥ दिव्यान्पश्यतिगंधर्वान्सिद्धान्पश्यतिचारणान् ॥ ६ ॥ अंतर्धानंव्रजत्यस्माल्लोकादाकाशगोभवे-

त् ॥ दूरात्पश्यतिदूराच्चशृणोतिपरमेष्ठिवत् ॥ ७ ॥ प्रदेवत्रेतिनियतोजपेतमरुधन्वसु ॥ प्राणांतिकेभयेप्राप्तेक्षिप्रमंभःसविंदति ॥ ८ ॥
बैभीतकांस्तुत्रीनक्षान्गंधैःसमभिवासयेत् ॥ पुष्पैरवकिरेच्चैवंस्थापयित्वाविहायसि ॥ ९ ॥ संहत्यपादौतांरात्रिंतिष्ठन्नक्षस्तुतिंजपेत् ॥ प्रावे-
पामेत्यृचंत्वेतांमनसैवजपेन्निशि ॥ ४१० ॥ व्युषायामुदितेसूर्येजपन्नादेवनंत्रजेत् ॥ एतामेवजपेन्नित्यंजयत्यन्नैर्नजीर्यते ॥ ११ ॥ यमेव-
जेतुमिच्छेतस्पृष्ट्वामूर्धनितंजपेत् ॥ सूक्तशेषंजयत्यन्यान्जीयतेनसकेनचित् ॥ १२ ॥ अबुध्नमुषासानक्तेत्येतेस्वस्त्ययनेजपेत् ॥ नमोमित्रस्य-
वरुणस्यचक्षसइतिनित्यशः ॥ १३ ॥ अस्यैवचोत्तमर्गेकाययैनोभ्यःप्रमुच्यते ॥ तयाज्यंजुहुयान्नित्यमेनोभ्योविप्रमुच्यते ॥ १४ ॥ दिव-
स्परीतिसूक्तंतुजपेच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ सर्वत्रलभतेश्रद्धांश्रद्धाकामःसमाहितः ॥ १५ ॥ माप्रगामेतिचजपेत्समूढोगहनेपथि ॥ स्वस्तिमा-
न्व्रजतेऽध्वानंविंदतेचपरंसुखं ॥ १६ ॥ क्षीणायुरितिमन्येतयंकंचित्सुहृदंप्रियं ॥ यत्तेयममितिस्नातस्तस्यमूर्धानमालभेत् ॥ १७ ॥ सह-
स्रकृत्वःपंचाहंजपेदायुर्लभेतसः ॥ घृतेनसिंधुद्वीपस्यसूक्तेनैनंचलेपयेत् ॥ १८ ॥ संविशन्शयनेनित्यमेतन्मंत्रंजपेतवै ॥ पुत्रान्भार्यांप्रियं
चान्यमात्मानंचसमालभेत् ॥ १९ ॥ जीवावृत्तिंप्रयुंजीतनित्यमेतांघृतेनतु ॥ स्रोतांस्यभज्यसर्वाणिसुखीभवतिविज्वरः ॥ ४२० ॥ इद-
मित्थेतिमंत्रोयंसहस्रसनिरुच्यते ॥ अर्धमासंहविष्यान्नमर्धमासंपयःपिबेत् ॥ २१ ॥ उपोष्यचापरंपक्षमरण्येस्थंडिलेशुचौ ॥ औदुंबरेध्मं
प्रज्वाल्यजुहुयात्पावकेघृतं ॥ २२ ॥ स्रुक्स्रुचौचमसाश्चैवसर्वमौदुंबरंभवेत् ॥ हुत्वाहुतिसहस्रंतुतेनकामेनयुज्यते ॥ २३ ॥ अमोघमेव
कर्मैतज्जानीयात्सिद्धिमेवतु ॥ व्यर्थमव्यर्थमेवैतत्फलंचास्यप्रयच्छति ॥ २४ ॥ चतुष्पथेचान्नकामआदित्याभिमुखोघृतं ॥ जुहुयाद्धनकाम-
स्तुसहस्रंभोजयेद्द्विजान् ॥ २५ ॥ पशुकामोजपेद्गोष्ठेजुहुयाद्वाप्युपोषितः ॥ विधिनातेननियतःसहस्रंविंदतेपशून् ॥ २६ ॥ लोहलोहित-

हेमानांकारयेत्रिवृतंमणिं ॥ सहस्रसमिधांचैवसंपाताभिहुतोभवेत् ॥ २७ ॥ हुत्वासहस्रसंपातंशिरसाधारयेततं ॥ पाणिनावाशुचिर्नित्यंस-
हस्रानुचरोभवेत् ॥ २८ ॥ परावतःस्वस्त्ययनंस्नातकस्यविधीयते ॥ स्वर्गकामश्चतंनित्यंजपेतनियतव्रतः ॥ २९ ॥ बृहस्पतेप्रथममितिनि-
त्यंज्ञानस्तुतिंजपेत् ॥ ज्ञानवान्भवतिश्रीमाननंतांविंदतेश्रियं ॥ ४३० ॥ अलक्ष्मीनाशनार्थंतुपयोभक्षोभवेन्नरः ॥ वयःसुपर्णाइत्येतांजप-
न्वैविंदतेश्रियं ॥ ३१ ॥ तमसाप्रावृतोयस्तुमन्येतात्मानमात्मनि ॥ अश्रियावापिसंयुक्तोजपन्नेतांप्रमुच्यते ॥ ३२ ॥ अक्षिणीप्रातरुत्थाय-
विमृजीतैतयासदा ॥ चक्षुष्मान्भवतिश्रीमाँल्लक्ष्मीश्चापिप्रवर्धते ॥ ३३ ॥ नतंविदाथेत्येतांचजपन्विप्रःसमाहितः ॥ विहायकल्मषंसर्वंब्रह्मा-
भ्येतिसनातनं ॥ ३४ ॥ अनयापर्वसुस्नात्वायःप्रदद्यात्तिलोदकं ॥ यमायसगणायैवतद्भयंसनविंदति ॥ ३५ ॥ यस्तेमन्योइतिसदासपत्न-
घ्नेत्विमेजपेत् ॥ घृतेनाभिहुतंद्वाभ्यांधारयेदायसंमणिं ॥ ३६ ॥ जुहुयादायसंशंकुमाभ्यामेवचतुर्दशीं ॥ खादिरेध्मसमिद्धेग्नौसपत्नान्प्रति-
बाधते ॥ ३७ ॥ यथाहिपरमंब्रह्मगुह्यंपावनमद्भुतं ॥ तथासंवननंह्यंनह्यस्माद्विद्यतेपरं ॥ ३८ ॥ उपोष्यद्वादशाहानिजपन्नेतमृषिंमुनिः ॥
तन्मनाप्रयतःसस्यात्रिरह्नोभ्युदयादपः ॥ ३९ ॥ अंतेतुद्वादशाहस्यशुचौदेशेसमाहितः ॥ पुंसःप्रतिकृतिंकुर्याद्धमौपांसुमयींकृती ॥४४०॥
तस्याहृदयदेशंतुसमाक्रम्यजपेदृषिं ॥ अमोघंकर्मजानीयादहोरात्रेगतेसति ॥ ४१ ॥ त्र्याहेणधनिनंवैश्यंचतूरात्रेणक्षत्रियं ॥ राजानंपंचरा-
त्रेणषड्रात्रेणद्विजोत्तमं ॥ ४२ ॥ तपस्विनःसप्तरात्राज्जपेद्भुंजीतचैवतं ॥ अपिवोषितःसुस्नातोजपेदेतत्सदास्थितः ॥ ४३ ॥ यइच्छेद्वशमा-
नेतुंहीनंतुपरिवर्जयेत् ॥ सहस्रसंपातहुतंबिल्वानांचूर्णमावपेत् ॥ ४४ ॥ उदपानेवशंनेतुंतंजनंक्षिप्रमानयेत् ॥ मातर्यात्मनिपुत्रेषुपितृभ्रा-
तृसुहृत्सुच ॥ ४५ ॥ हृद्यमेतत्प्रयुंजीतशिरसाधारयेततं ॥ सुमित्रंतुपरिष्वज्यमूर्धन्याघ्रायचात्मजं ॥ ४६ ॥ हृद्यमेतत्प्रयुंजीतशांत्यर्थाय

सुखायच ॥ असंसिद्धेसंवननेपांसुप्रतिकृतिंपथि ॥ ४७ ॥ प्रज्वाल्यजुहुयादग्निंघृतेनब्राह्मणोयदि ॥ क्षत्रियस्त्वथतैलेनसार्षपेणविशोपिच ॥ ४८ ॥ आयसींवाप्रतिकृतिमग्निमध्येनिधापयेत् ॥ तांचप्रज्वलितांमत्वाजुहुयात्तन्मनाःशुचिः ॥ ४९ ॥ उग्रेणमहसाहन्यात्क्रुद्धश्चजुहुयाद्घृतं ॥ यथायथाप्रज्वलितेहूयतेजातवेदसि ॥ ४५० ॥ दीप्तांप्रतिकृतिंविप्रस्तथासवशमेष्यति ॥ श्मशानदग्धपांसूनांकुर्याद्द्वेदिंविलक्षणां ॥ ५१ ॥ बैभीतकेध्मज्वलितेलोहप्रतिकृतिंन्यसेत् ॥ अर्धरात्रेस्थितेतैलंसार्षपंलवणान्वितं ॥ ५२ ॥ तत्रशरमयंकुर्यात्प्रस्तरंप्रतिलोमतः ॥ त्रिषुशंकुषुचासीनोजुहुयादुग्रदर्शनः ॥ ५३ ॥ मुक्तकेशोवधंप्रेप्सुरचिरेणप्रसाधयेत् ॥ अथवाभिचरेदेनंजुहुयादात्मशोणितं ॥ ५४ ॥ वशंनयतिराजानंक्षिप्रंजनपदंपुरं ॥ पुष्टिकर्मापिकर्तव्यंहव्येनैवयतात्मना ॥ ५५ ॥ अनागसिनकुर्वीतब्राह्मणोवधसंयुतं ॥ सरूपवत्सायागोश्चपयसासाधयेच्चरुं ॥ ५६ ॥ सहस्रसंपातहुतंपायसेवत्समग्रजं ॥ सहस्रानुचरोवत्सःसस्याद्रोगैर्विवर्जितः ॥ ५७ ॥ गाश्चैव पाययेत्ताश्चभवंतिव्याधिवर्जिताः ॥ पुत्रांश्चप्रार्थयेन्नित्यंप्रियानन्यांश्चसज्जनान् ॥ ५८ ॥ निरामयाश्चस्निग्धाश्चभवंतिविगतज्वराः ॥ स्त्रियंचेदभिमन्येतततस्याःसंवननंमहत् ॥ ५९ ॥ व्रीहीणांनखभिन्नानांतंडुलान्सूक्ष्मचूर्णितान् ॥ सहस्रसंपातहुतान्स्वेदयेत्कुशलोग्निना ॥४६०॥ तेनप्रतिकृतिंकुर्यात्तांध्यात्वामनसास्त्रियं ॥ अक्तांसर्षपतैलेनजुहुयादंगशश्चतां ॥ ६१ ॥ पादौप्रथमतश्छिंद्यात्स्फिडित्यग्नौनिधापयेत् ॥ अथजंघेजानुजीचऊरूबाहूततःशिरः ॥ ६२ ॥ छित्त्वाहृदयदेशंतुहृदयेस्वेनिवेशयेत् ॥ जपन्नेतमृषिंविप्रस्त्रीवशंसाधिगच्छति ॥ ६३ ॥ नैतत्परगृहीतासुनसाध्वीषुकथंचन ॥ नधर्मव्रतशीलासुकुर्वीतद्विजसत्तमः ॥ ६४ ॥ कामंपरिगृहीतासुहीनवर्णासुयश्चरेत् ॥ पतिमस्यागुणीकुर्वन्पूर्वंपश्चात्तुतांस्त्रियं ॥ ६५ ॥ भुक्तांवापायसंसद्यश्छर्दयित्वानिधापयेत् ॥ तच्चूर्णंकृत्यजायायैदेयंसंवननंस्मृतं ॥ ६६ ॥ महावृक्ष-

फलान्येवमयुग्मान्यभिमंत्रयेत् ॥ तेषांयुग्मानिभंजीतस्वयमर्धानिशेषयेत् ॥ ६७ ॥ तानिदद्याद्यमिच्छेत्तुवशीकर्तुंजपन्नृषिं ॥ सुहृद्भूत्वासु-
हृद्यस्यदेयंसंवननंस्मृतं ॥ ६८ ॥ एकैकमभिरूपंतुहृद्यसूक्ताद्यतःपुनः ॥ कर्माणित्वभिरूपाणिकुर्याद्यस्तुयथेच्छति ॥ ६९ ॥ पराकदास-
स्यविधिंहृद्येनोक्तंविदुर्बुधाः ॥ स्त्रीणांसंवननंचैतत्पुंसामपिविधीयते ॥ ४७० ॥ द्वेष्येतुज्ञातिनामेवजपेच्चैवसदायुधि ॥ खादिरंकारयेच्छं-
कुंहृदितंसंनिवेशयेत ॥ ७१ ॥ कृत्वाप्रतिकृतिंपूर्वंपांसुभिर्वाथवातुषैः ॥ इषुमप्यनुमंत्र्यैवसंग्रामंसंप्रकल्पयेत् ॥ ७२ ॥ रिपुघ्नमेतज्जानी-
यात्प्रयुक्तमपराजितं ॥ पराकदासप्रेष्यार्थंहृद्यंसंवननंस्मृतं ॥ ७३ ॥ चिंतयन्मनसैवैतत्सूक्तंसिद्धिंनियच्छति ॥ सूर्यायैभाववृत्तंतुश्रावये-
त्कन्यकापिता ॥ ७४ ॥ अनुरूपंसुसदृशंभर्तारंतेनविंदति ॥ इमामितिजपेत्कन्यानाभिमालभ्यनित्यशः ॥ ७५ ॥ एवमेवजपेद्भर्तादीर्घा-
युःसभवेत्ततः ॥ स्नापयेदभिरूपैश्चभ्राताकन्यापितापिवा ॥ ७६ ॥ शतंपुत्रवतीयावन्नचभर्त्राविमुज्यते ॥ सम्राज्ञीतिजपेन्मूर्ध्निकन्यामालभ्य
नित्यशः ॥७७॥ श्वश्रूश्वशुरदेवरैर्ननांद्राचापिपूज्यते ॥ इंद्राण्याकृतसंवादंस्नानेसूक्तंप्रयोजयेत् ॥७८॥ नववर्गोत्तमयुतंपतिसौभाग्यपुत्रदं ॥
जलपुष्पोत्करयुतेचित्रकुंभसमावृते ॥ ७९ ॥ कर्तव्योऽत्रतथायोगःसोमगंधर्ववह्निनां ॥ भगायाप्सरसांचैवयक्षाधिपतयेपिच ॥ ४८० ॥
इंद्राण्यैदेवपत्नीनांरतिप्रद्युम्नयोस्तथा ॥ नदीसलिलसंपूर्णेपंचगव्यसमायुते ॥ ८१ ॥ हुत्वाग्निंस्नापयेत्कन्यांस्थितांदेशेतुदक्षिणे ॥ प्रियंगुव
टनागानांकषायोद्धृष्टकेरसं ॥८२॥ संपाताभिहुतंकृत्वासर्वौषधिसमन्वितं ॥ अभिमंत्र्यचसूक्तांतेनवभिश्चस्तुवीतवै ॥ ८३ ॥ एताभिरद्भिःपूर्णे
नअभिषिंचेदुपोषितां ॥ याःपतिघ्न्यःस्त्रियस्तन्व्यःशाम्यंतेनास्थितेनवै ? ॥८४॥ स्नापयेदाहनस्याद्भिर्विद्यायांविप्रवादिनीं ॥ सूक्तादुपोद्धरेदेनं
नसेशइतितुद्वृचं ॥८५॥ उपदिष्टेयमेकेषांपुंसःकर्मणिपौरुषे ॥ रक्षोहणंवाजिनमित्येतद्रक्षोहणंजपेत् ॥८६॥ अग्निंप्रज्वाल्यचैतेनउपतिष्ठेतनि

त्यशः ॥ आज्याहुतीश्चजुहुयात्तेनरक्षांसिबाधते ॥८७॥ एतद्रक्षोहणंशांतिःपरमैषाप्रकीर्तिता ॥ हविष्पांतीयमेतत्तुसूक्तमत्रप्रयोजयेत् ॥८८॥ गर्हितान्नात्तृयोगेचहविष्पांतीयमभ्यसेत् ॥ पवित्रंपरमंह्येतद्ध्यातव्यंचाप्यभीक्ष्णशः ॥ ८९ ॥ आदित्येदृष्टिमास्थायषण्मासान्नियतोभवेत् ॥ देवयानंसपंथानंपश्यत्यादित्यमंडले ॥ ४९० ॥ विद्यावैश्वानरीचास्यस्वकायस्थाप्रकाशते ॥ हविष्पांतीयमभ्यस्यसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥९१॥ इंद्रंस्तवेतिसूक्तंतुजपेच्छत्रुनिबर्हणं ॥ पवित्राणांपवित्रंचगुह्यंपावनमद्भुतं ॥ ९२ ॥ शुक्लपक्षेशुभेवारेसुनक्षत्रेसुगोचरे ॥ द्वादश्यांपुत्रकामायचरुंकुर्वीतवैष्णवं ॥९३॥ दंपत्योरुपवासःस्यादेकादश्यांसुरालये ॥ ऋग्भिःषोडशभिःसम्यगर्चयित्वाजनार्दनं ॥९४॥ चरुंपुरुषसूक्तेन श्रपयेत्पुत्रकाम्यया ॥ प्राप्नुयाद्वैष्णवंपुत्रमचिरात्संततिक्षमं ॥९५॥ द्वादशद्वादशीःसम्यक्पयसानिर्वपेच्चरुं ॥ यःकरोतिहयस्थस्याद्यातिविष्णोः परंपदं ॥ ९६ ॥ हुत्वाग्निंविधिवत्सम्यगृग्भिःषोडशभिर्बुधः ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वास्तवंताभिःप्रयोजयेत् ॥ ९७ ॥ केशवंमार्गशीर्षेतुपौषेनारायणंतथा ॥ माधवंमाघमासेतुगोविंदंफाल्गुनेपुनः ॥ ९८ ॥ चैत्रेचैवतथाविष्णुंवैशाखेमधुसूदनं ॥ ज्येष्ठेत्रिविक्रमंविद्यादाषाढेवामनंविदुः ॥ ९९ ॥ श्रावणेश्रीधरंविद्याद्धृषीकेशंततःपरे ॥ आश्विनेपद्मनाभंतुदामोदरंचकार्तिके ॥ ५०० ॥ द्वादशैतानिनामानिऋष्यश्रृंगोऽब्रवीन्मुनिः ॥ पूजयेन्मासनामभिःसर्वान्कामान्समश्नुते ॥ १ ॥ आयुष्मंतंसुतंसूतेपरामेधासमन्वितं ॥ धनवंतंप्रजावंतंधार्मिकंसात्विकं तथा ॥ २ ॥ समिधोश्वत्थवृक्षस्यहुत्वाग्निंजुहुयात्पुनः ॥ उपस्थानंहुताशस्यध्यात्वाच्र्यमधुसूदनं ॥ ३ ॥ हविर्होमंततःकुर्यात्प्रत्यृचंवाग्यतःशुचिः ॥ सूक्तेनजुहुयादाज्यमादावंतेचपूर्ववत् ॥ ४ ॥ हविःशेषंनमस्कृत्वानारीनारायणंपतिं ॥ भक्षयित्वाहविःशेषंलब्धाशीःसंविशेत्क्षणं ॥ ५ ॥ ततस्तुकृत्वेदंकर्मकर्तव्यंद्विजतर्पणं ॥ द्वितीयंस्त्रीनिवर्तेतयावद्गर्भंचविंदति ॥ ६ ॥ अपुत्रामृतपुत्रावायाचकन्याःप्रसूयते ॥

क्षिप्रंसाजनयेत्पुत्रमृष्यशृंगोयथाब्रवीत् ॥ ७ ॥ अर्चनंसंप्रवक्ष्यामिविष्णोरमिततेजसः ॥ यत्कृत्वामुनयःसर्वेब्रह्मनिर्वाणमाप्नुयुः ॥ ८ ॥
अप्स्वग्नौहृदयेसूर्येस्थंडिलेप्रतिमासुच ॥ षट्स्वेतेषुहरेःसम्यगर्चनंमुनिभिःस्मृतं ॥ ९ ॥ अग्नौक्रियावतांदेवोदिविदेवोमनीषिणां ॥
प्रतिमास्वल्पबुद्धीनांयोगिनांहृदयेहरिः ॥५१०॥ आपोह्यायतनंतस्यतस्मात्तासुसदाहरिः ॥ तस्यसर्वगतत्वाच्चस्थंडिलेभावितात्मनां ॥ ११ ॥
दद्यात्पुरुषसूक्तेनयःपुष्पाण्यपएववा ॥ अर्चितंस्याज्जगदिदंतेनसर्वंचराचरं ॥ १२ ॥ आनुष्टुभस्यसूक्तस्यत्रिष्टुबंतस्यदेवता ॥ पुरुषोऽथजग-
द्बीजमृषिर्नारायणःस्मृतः ॥ १३ ॥ नारायणमहाबाहोशृणुष्वैकंमहाप्रभो ॥ वक्ष्येपुरुषसूक्तस्यविधानंत्वर्चनंप्रति ॥ १४ ॥ अग्निकार्यंज-
पविधिंस्तोत्रंचैवतदात्मकं ॥ स्नात्वायथोक्तविधिनाप्राङ्मुखःशुद्धमानसः ॥ १५ ॥ प्रथमांविन्यसेद्वामेद्वितीयांदक्षिणेकरे ॥ तृतीयांवाम-
पादेतुचतुर्थींदक्षिणेन्यसेत् ॥ १६ ॥ पंचमींवामजानुनिषष्ठींवैदक्षिणेन्यसेत् ॥ सप्तमींवामकुक्षौतुअष्टमींदक्षिणेन्यसेत् ॥ १७ ॥ नवमीं-
नाभिदेशेतुदशमींहृदयेन्यसेत् ॥ एकादशींकंठदेशेद्वादशींवामबाहुके ॥ १८ ॥ त्रयोदशींदक्षिणेचआस्येचैवचतुर्दशीं ॥ अक्ष्णोःपंचदशीं
चैवषोडशींमूर्ध्निविन्यसेत् ॥ १९ ॥ एवंन्यासविधिंकृत्वापश्चात्पूजांसमारभेत् ॥ यथादेहेतथादेवेन्यासंकृत्वाविधानतः ॥ ५२० ॥ आ-
द्ययावाहयेद्देवमृचातुपुरुषोत्तमं ॥ द्वितीययासनंदद्यात्पाद्यंचैवतृतीयया ॥ २१ ॥ अर्घ्यंचतुर्थ्यादातव्यंपंचम्याचमनीयकं ॥ षष्ठ्यास्नानं
प्रकुर्वीतसप्तम्यावस्त्रमेवतु ॥ २२ ॥ यज्ञोपवीतमष्टम्यानवम्याचानुलेपनं ॥ पुष्पंदशम्यादातव्यमेकादश्यातुधूपकं ॥ २३ ॥ द्वादश्या
दीपकंदद्यात्त्रयोदश्यानिवेदनं ॥ चतुर्दश्यानमस्कारंपंचदश्याप्रदक्षिणां ॥ २४ ॥ दक्षिणातुयथाशक्तिषोडश्याचप्रदापयेत् ॥ स्नानेवस्त्रेच-
नैवेद्येदद्यादाचमनीयकं ॥ २५ ॥ ततःप्रदक्षिणांकृत्वाजपंकुर्यात्समाहितः ॥ यथाशक्तिजपित्वातुसूक्तंतस्मैनिवेदयेत् ॥ २६ ॥ देवस्यद-

क्षिणेपार्श्वेकुंडंस्थंडिलमेववा ॥ कारयेत्प्रथमेनैवद्वितीयेनतुप्रोक्षणं ॥ २७ ॥ तृतीययाग्निमादध्याच्चतुर्थ्याचसमिंधनं ॥ पंचम्याज्यस्यश्रप-
णंचरोश्चश्रपणंतथा ॥ २८ ॥ षष्ठेनैवाग्निमध्येतुकल्पयेत्पद्ममासनं ॥ चिंतयेद्देवदेवेशंकालानलसमप्रभं ॥ २९ ॥ ततोगंधंचपुष्पंचधू-
पदीपनिवेदनं ॥ अनुज्ञाप्यततःकुर्यात्सप्तम्यादियथाक्रमं ॥ ५३० ॥ समिधस्तावतीःपूर्वंजुहुयादभिघारिताः ॥ ततोघृतेनजुहुयाच्चरुणाच
ततःपुनः ॥३१॥ एवंहुत्वाततश्चैवमनुज्ञाप्ययथाक्रमं ॥ अग्नेर्भगवतस्तस्यसमीपेस्तोत्रमुच्चरेत् ॥३२॥ जितंतेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन ॥
सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुमहापुरुषपूर्वज ॥ ३३ ॥ नमोहिरण्यगर्भायप्रधानाव्यक्तरूपिणे ॥ ॐनमोवासुदेवायशुद्धज्ञानस्वरूपिणे ॥ ३४ ॥
देवानांदानवानांचसामान्यमसिदैवतं ॥ सर्वदाचरणद्वंद्वंव्रजामिशरणंतव ॥ ३५ ॥ एकस्त्वमसिलोकस्यस्रष्टासंहारकस्तथा ॥ अव्यक्त-
श्चानुमंताचगुणमायासमावृतः ॥ ३६ ॥ संसारसागरंघोरमनंतंक्लेशभाजनं ॥ त्वामेवशरणंप्राप्यनिस्तरंतिमनीषिणः ॥ ३७ ॥ नतेरूपंन-
चाकारोनायुधानिनचास्पदं ॥ तथापिपुरुषाकारोभक्तानांत्वंप्रकाशसे ॥ ३८ ॥ नैवकिंचित्परोक्षंतेनप्रत्यक्षोसिकस्यचित् ॥ नैवकिंचिदसा-
ध्यंतेनचसाध्योसिकस्यचित् ॥ ३९ ॥ कार्याणांकारणंपूर्णवचसांवाच्यमुत्तमं ॥ योगिनांपरमांसिद्धिंविदंतिपरमंविदः ॥ ५४० ॥ अहं
भीतोस्मिदेवेशसंसारेस्मिन्महाभये ॥ त्राहिमांपुंडरीकाक्षनजानेशरणंपरं ॥ ४१ ॥ कालेष्वपिचसर्वेषुदिक्षुसर्वासुचाच्युत ॥ शरीरेविगते-
वापिवर्ततेमेमहद्भयं ॥ ४२ ॥ त्वत्पादकमलादन्यन्नमेजन्मांतरेष्वपि ॥ निमित्तंकुशलस्यास्तियेनगच्छामिसद्गतिं ॥ ४३ ॥ विज्ञानंयदि-
दंप्राप्तंयदिदंज्ञानमर्जितं ॥ जन्मांतरेपिमेदेवमाभूदस्यपरिक्षयः ॥ ४४ ॥ दुर्गतावपिजातस्यत्वद्गतोमेमनोरथः ॥ यदिनाथंचविंदेयतावता-
स्मिकृतीसदा ॥ ४५ ॥ अकामकलुषंचित्तंममतेपादयोःस्थितं ॥ कामयेविष्णुपादौतुसर्वजन्मसुकेवलं ॥ ४६ ॥ पुरुषस्यहरेःसूक्तंस्वर्ग्यंध-

न्यंयशस्करं ॥ आत्मज्ञानमिदंपुण्यंयोगज्ञानमिदंपरं ॥ ४७ ॥ इत्येवमनयास्तुत्यास्तुत्वादेवंदिनेदिने ॥ किंकरोसीतिचात्मनंदेवायै
वनिवेदयेत् ॥ ४८ ॥ फलाहारोभवेन्मासंपश्यत्यात्मानमात्मनि ॥ ४९ ॥ फलानिभुक्त्वोपवसेन्मासमद्भिश्चवर्तयेत् ॥ अरण्ये
निवसेन्नित्यंजपन्नेतमृषिंसदा ॥ ५५० ॥ त्रिस्त्रिषवणकालेषुस्नायादप्सुसमाहितः ॥ आदित्यमुपतिष्ठेतसूक्तेनानेननित्यशः ॥ ५१ ॥
आज्याहुतीरनेनैवहुत्वैतंचिंतयेदृषिं ॥ ऊर्ध्वंमासात्फलाहारस्त्रिभिर्वर्षैर्जयेद्दिवं ॥ ९२ ॥ तद्भक्तस्तन्मनायुक्तोदशवर्षाण्यनन्यभाक् ॥
साक्षात्पश्यतितंदेवंनारायणमनामयं ॥ ५३ ॥ ग्राह्यमत्यंतयत्नेनत्वष्टारंजगतोऽव्ययं ॥ गृहस्थधर्मेवर्तेतन्यायवृत्तःसमाहितः ॥ ५४ ॥
एतदेवंचिंतयेतनारायणमनामयं ॥ अर्धरात्रेत्यक्तनिद्रउत्थायशुचिवाग्यतः ॥ ५५ ॥ संप्रसुप्तेषुभूतेषुयोगंयुंजीतयोगवित् ॥ ऋज्वासीनः
समेदेशेनिर्वातेशब्दवर्जिते ॥ ५६ ॥ सव्यंपादंदक्षिणस्यांजानुनिश्लेषयेत्ततः ॥ संहृत्यदक्षिणंपादंसव्येजानुनियच्छति ॥ ५७ ॥ ब्रह्मांज
लिकृतःस्वस्थोयोगसंमीलितेक्षणः ॥ ॐमित्युक्त्वास्वहृदयंचिंतयेदविकुत्सितः ॥ ५८ ॥ तत्रात्मानंसमादध्यादिंद्रियाणिमनस्तथा ॥ नचबु
ध्येतकिंचान्यन्नपश्येच्छृणुयान्नच ॥ ५९ ॥ ननमस्येत्सदायोगंतदाप्राप्तःसउच्यते ॥ हृद्येतमृषिमभ्यस्येत्पश्यन्नेवयथाश्रुतिः ॥ ५६० ॥
प्राणानायम्यचासीनोयावच्चित्तंतदर्पितं ॥ उच्छ्वसिष्यत्यधोनाभिगमयित्वामनस्तथा ॥ ६१ ॥ उच्छ्वसेदेवमसकृत्तन्मनायोगमुन्नयेत् ॥
एवंहियुंज्यात्सामान्यंनपश्येच्छृणुयान्नच ॥ ६२ ॥ तदाशनैर्नियच्छेतहृदयादूर्ध्वमेवतु ॥ समौतुजानूचास्यंचनासिकानयनेभ्रुवौ ॥ ६३ ॥
भ्रुवोर्मध्येपरंस्थानंतत्रैतद्धारयेत्स्थिरं ॥ ललाटदेशेधार्याथमूर्धानंगमयेत्ततः ॥ ६४ ॥ उच्छ्वसंश्चयथाकालंनाभितत्वोच्छ्वसेत्पुनः? ॥ एतत्प-
रंस्थानमुक्तंब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ ६५ ॥ एवंयुक्तोमहात्मासन्महात्मानंप्रपद्यते ॥ यदिस्यात्सुकृतीशुद्धोयदिवापापकृत्तमः ॥ ६६ ॥ उप-

लभ्यपरंब्रह्मगतिंज्ञात्वाभवेच्छुचिः ॥ सर्वपापावबद्धश्चेद्बुद्ध्वैतत्प्रयतोजपेत् ॥ ६७ ॥ अपिजिज्ञासनोदवगच्छेतपरमांगतिं ॥ धारणात्तुपृ-
थक्कुर्याद्धर्मेणानेननित्यशः ॥ ६८ ॥ आदित्येऽग्नौचंद्रमसिवृक्षाग्रेषुचधारयेत् ॥ पर्वताग्रेसमुद्रेवायत्रवापिमनोरमेत् ॥ ६९ ॥ नत्वेवविष-
यान्प्राप्यधारयीतकथंचन ॥ बह्वत्रदुःखंजानीयात्प्रध्वसेन्मरणेसति ॥ ५७० ॥ धार्मिकाणांकुलेशुद्धेयोगभ्रष्टोभिजायते ॥ मूर्ध्निब्रह्मसविं-
देतसएवऋषिसत्तमः ॥ ७१ ॥ तदामूर्ध्नःपरंज्योतिर्नक्षत्रपथमुन्नयेत् ॥ योगीयोगेश्वरंप्राप्यनिर्द्वंद्वःपरमात्मवित् ॥७२ ॥ सर्वत्रैवात्मना-
त्मानंपश्येदृषिपरायणः ॥ जपेच्चैवसदाम्नातःपवित्रमिदमुत्तमं ॥ ७३ ॥ अपिपातकसंयुक्तःकालेनसुकृतीभवेत् ॥ येनयेनचकामेनजपेदि-
ममृषिंसदा ॥ ७४ ॥ ससकामःसमृद्धःस्याच्छ्रद्दधानस्यकुर्वतः ॥ होमंवाप्यथवाजाप्यमुपहारमथोचरुं ॥ ७५ ॥ कुर्वीतयेनकामेनतत्सि-
द्धिमवधारयेत् ॥ ज्ञातिश्रैष्ठ्यंमहद्वित्तंयशोलोकेपरांगतिं ॥ ७६ ॥ पापेनविप्रमोक्षस्तुतत्सिद्धिमवधारयेत् ॥ ज्ञानगम्यंपरंसूक्ष्मंव्याप्यसर्वं
व्यवस्थितं ॥ ७७ ॥ ग्राह्यमत्यंतयत्नेनब्रह्माभ्येतिसनातनं ॥ सहस्रशीर्षेतिसूक्तंसर्वकामफलप्रदं ॥ ७८ ॥ वेदगर्भशरीरेणसवैनारायणः
स्मृतः ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रपर्जन्याअत्रसूक्तेव्यवस्थिताः ॥ ७९ ॥ अत्रस्थमेतद्द्रष्टव्यंजगत्स्थावरजंगमं ॥ अतःसंपठमानोपिभक्तिंनपरिहारयेत्
॥ ५८० ॥ भक्तानुकंपीभगवान्श्रूयतेपुरुषोत्तमः ॥ पूजार्थंतस्यदेवस्यवनात्स्वयमुपाहृतात् ॥ ८१ ॥ आरण्यकविधानेननिर्वपेत्प्रत्यहंचरुं ॥
नारायणायस्वाहेतिमंत्रांतेजुहुयाद्धविः ॥ ८२ ॥ आसहस्रात्ततश्चक्षुर्दिव्यंहोतुर्ददातिसः ॥ अपिवाचरुसाहस्रंतंत्रेणैकेननिर्वपेत् ॥ ८३ ॥
यावंतोवापिशक्यंतेअह्नासर्वान्समापयेत् ॥ सहस्रस्येप्सितानांचकामानांलभतेफलं ॥८४॥ पुरुषायुःसमायुक्तःसिद्धोवापिचरेन्महीं ॥ ध्येयः-
सदासवितृमंडलमध्यवर्तीनारायणःसरसिजासनसंनिविष्टः ॥ केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः ॥ ८५ ॥

एतत्तुयःपठतिकेवलमेवसूक्तंनारायणस्यचरणावभिवंद्यवंद्यौ ॥ पाठेनतेनपरमेणसनातनस्यस्थानंजरामरणवर्जितमेतिविष्णोः ॥ ८६ ॥
हविषाग्नौजलेपुष्पैर्ध्यानेनहृदयेहरिं ॥ यजंतिसूरयोनित्यंजपेतरविमंडले ॥ ८७ ॥ बिल्वपत्रंशमीपत्रंपत्रंभृंगारकस्यच ॥ मालतीकुशपद्मं
चसद्यस्तुष्टिकरंहरेः ॥ ८८ ॥ यत्रैतत्पठ्यतेकिंचित्तद्ध्यायेन्मनसैवतु ॥ संपाद्यतत्प्रसादाच्चदेवदेवस्यचक्रिणः ॥८९॥ पत्रैश्चपुष्पैश्चफलैश्च
तोयैरक्रीतलब्धैश्चसदैवसत्सु ॥ भक्त्यैकलभ्येपुरुषेपुराणेमुक्त्यैकिमर्थंक्रियतेतुयत्नः ॥ ५९० ॥ इत्येवमुक्तःपुरुषस्यविष्णोरर्चाविधिर्विष्णु-
कुमारनाम्ना ॥ मुक्त्येकमार्गप्रतिबोधनायदृष्ट्वाविधानंत्विहनारदोक्तं ॥ ९१ ॥ याओषधीःस्वस्त्ययनंजपेतनियतव्रतः ॥ ओषधीश्चयजेन्नि-
त्यंषण्मासानेवनित्यशः ॥ ९२ ॥ इत्यृग्विधानेतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ इष्ट्वाशरदिवैरुद्रमोषधीश्चयजेत्तथा ॥ तस्यामयानभवंतित-
थाजीर्णादिकानिच ॥ ९३ ॥ क्रियांतुसप्तरात्रेणसप्तकृत्वःसमाहितः ॥ प्रपद्येतौषधीर्विप्रःसूक्तमेतज्जपन्सदा ॥ ९४ ॥ द्विषत्क्षेत्रादिहाल-
ब्ध्वमितिविज्ञापयेतच ॥ स्वक्षेत्रेचरुणैवेष्ट्वाविंदतेद्विषदोषधीः ॥ ९५ ॥ वृष्टिकामोजिताहारःप्रपद्येतबृहस्पतिं ॥ पायसेनोपहारेणहोमेनच
समन्वितः ॥ ९६ ॥ बृहस्पतेप्रतीत्येतद्वृष्टिकामःप्रयोजयेत् ॥ पर्जन्यंचनमस्कृत्वावृष्टिंविंदतिशोभनां ॥ ९७ ॥ सर्वत्रतुपराशांतिर्ज्ञेयो-
प्रतिरथस्त्वृषिः ॥ यमेवदेशंगच्छेतशत्रुंवाप्यनुमंत्रितः ॥ ९८ ॥ नाजित्वाविनिवर्तेतपरंहिब्रह्मणोबलं ॥ सर्वकामैर्जपेदेतत्सर्वकामसमृद्धये
॥ ९९ ॥ संग्राममभ्युद्यातोवाराजाचैतत्प्रयोजयेत् ॥ सर्वान्विजयतेशत्रून्नपराजीयतेपरैः ॥ ६०० ॥ पथिस्वस्त्ययनंचैतत्तस्करेभ्यश्चर-
न्पथि ॥ भूतोरगपिशाचेभ्यःसर्वेभ्यःपरिरक्षति ॥ १ ॥ भूतांशस्यऋषेःसूक्तंप्रजाकामःशुचिर्जपन् ॥ अनुरूपांप्रजामाशुलभतेनात्रसंशयः
॥ २ ॥ स्थालीपाकेननासत्यावश्विनौतुयजेद्द्विजः ॥ अनेनैवतुसूक्तेनहुत्वाश्वाननुमंत्रयेत् ॥ ३ ॥ पायसंकृसरंमांसमोदनंदधिसक्तुकान् ॥

कुल्माषांश्चकरंभांश्चफलानिविविधानिच ॥ ४ ॥ चित्रमाल्यशुभान्गधानन्नपानानियानिच ॥ भक्ष्यंभोज्यंचपेयंचसमाहृत्योदितेरवौ ॥
भूतांशमभ्यसेत्तावद्यावदस्तमितोरविः ॥ ५ ॥ अर्धरात्रेत्वतिक्रांतेततोऽश्विभ्यांनिवेदयेत् ॥ दीर्घायुषंसुरूपंचलभेत्पुत्रंसुवर्चसं ॥ ६ ॥
रूपवांश्चभवेन्नित्यंभूतांशंयोऽभ्यसेत्सदा ॥ सार्वकामिकमप्येनमृषिंविद्याद्विचक्षणः ॥ ७ ॥ नवाउदेवाइत्येतज्जपेतनियतव्रतः ॥ अन्नंविं-
दतिसर्वत्रयत्रयत्रोपतिष्ठति ॥ ८ ॥ पाप्मोपहतमात्मानंयोमन्येतविचक्षणः ॥ सजपेन्नियतोभूत्वालघुमन्येतपाप्मना ॥ ९ ॥ वाचंप्रप-
द्येद्वाक्कामोहुनेदाशुजपन्निमाः ॥ अहंरुद्रेभिरित्येतद्वाग्मीभवतिपूजितः ॥ ६१० ॥ नतमित्यष्टकंसूक्तंवैश्वदेवंजपन्मुनिः ॥ कृत्स्नंतुकल्मषं
हत्वाविश्वैर्देवैःसहासते ॥ ११ ॥ रात्रींप्रपद्येन्मनसाशुचिःपर्णव्रतोनिशि ॥ यःकामयेतनपुनर्जायेयमितियोनिषु ॥ १२ ॥ सहस्रकृत्वोम-
नसाजपेद्रात्रीतिरात्रिषु ॥ स्थालीपाकेनरात्रिंचयजेताहरहर्निशि ॥ तन्मनानिशिचासीनस्तिष्ठेदहनिधार्मिकः ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वंसंवत्सराच्चै-
वचरुंपयसिसंस्कृतं ॥ सहस्रकृत्वस्त्वेतेनदिवाहोमोविधीयते ॥ १४ ॥ जुहुयान्निशिपूर्वस्मिन्भागेरात्रौसमाहितः ॥ दिवाचाविश्पतिं(?)कार्यं
छायायामंशुतेजसा ॥ १५ ॥ प्रतिप्रयतआत्मवान्सूक्तंतुमनसाजपेत् ॥ संवत्सरेतृतीयेतुसर्पिषासाधयेच्चरुं ॥ १६ ॥ अथास्यवरदादेवी
रात्रिर्भवतिशर्वरी ॥ विज्ञापयीततांदेवींवरदांस्वयमागतां ॥१७॥ संवत्सरेऋतौमासिदिवसेस्मिन्क्षणेपिवा ॥ प्रयाणकालेभवितातववत्सेति
वत्सला ॥ १८ ॥ रात्रिसूक्तंजपन्नेवतंकालंप्रतिपद्यते ॥ नयोनिंपुनरायातिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १९ ॥ ममाग्नेवर्चइत्येतत्सर्वकामैर्जपेद्द्वि-
जः ॥ जुह्वन्नाज्यमनेनैवसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ६२० ॥ यांकल्पयंतीतिसदाजपेतनियतव्रतः ॥ नैनंकृत्यानिहिंसंतिक्रुद्धाभिचरितानि
च ॥ २१ ॥ यमांगिरसकल्पैस्तुतद्विदोभिचरेतसः ॥ प्रत्यंगिरसकल्पेनसर्वांस्तान्प्रतिबाधते ॥ २२ ॥ प्रत्यंगिरसविद्वांस्तुनरिष्येतकदा-

चन ॥ नैनंकृत्यानिहिंसंतिज्ञाताज्ञातानिवाक्वचित् ॥ २३ ॥ अजानताजानतावाक्रुद्धेनाधर्षितेनवा ॥ आक्रुष्टंवादुरुक्तंवानैनोविंदतितद्वि-
दं ॥ २४ ॥ एवमेवजपेन्नित्यमृषिंस्वस्त्ययनायवै ॥ सर्वप्रायश्चित्तमेतदभाषतऋषिःस्वयं ॥ २५ ॥ स्थावराणांनिवेशेषुनगराणांतथैवच ॥
ग्रामाणांचगृहाणांचजपेततमृषिंसदा ॥ २६ ॥ जातरूपमयंविद्वान्कारयेत्त्रिवृतंमणिं ॥ सहस्रसंपातहुतमृषिणातेनतंततः ॥ २७ ॥ प्रति-
मुच्येतशिरसिग्रीवायामथवोरसि ॥ नैनंकृत्यानिहिंसंतिज्ञाताज्ञातानियानिच ॥ २८ ॥ अनेनैवतुसूक्तेनराज्ञांतुसमलोहितं ॥ कारयेत
मणिंविद्वांस्तावदेवानुमंत्रणं ॥ २९ ॥ संग्रामेषुध्वजाग्राणिवादित्राण्यनुमंत्रयेत् ॥ आसनानिचशय्याश्चयानानिविविधानिच ॥ ६३० ॥
तस्याभिचरतेसाक्षादंगिरर्षिरपिस्वयं ॥ प्रत्यंगिरसकल्पेनसर्वंतत्प्रतिबाधते ॥ ३१ ॥ अमानुषीरभिचरेत्कृत्याःसूक्तंजपन्निदं ॥ मुच्यतेस-
र्वतोनिष्टात्किंपुनर्मानुषाद्भयं ॥ ३२ ॥ तपस्वीनियतोदांतःप्रयोक्ताचेद्ब्रवेदषिः ॥ सर्वंतरतिशांतात्मातपोहिसुमहद्बलं ॥ ३३ ॥ आयुष्य-
मायुर्वर्चस्यंसूक्तंदाक्षायणंमहत् ॥ अलंकारंहिरण्यंवाप्राप्यदाक्षायणंजपेत् ॥ प्राप्तांसःश्रियमादत्तेबहुचान्नंसमश्नुते ॥ ३४ ॥ नासदासीदि-
तिजपेज्जुहुयाद्योगतत्परः ॥ प्रजापतेस्तुसायुज्यंद्वादशाब्दैःसमश्नुते ॥ ३५ ॥ उतदेवाइतिजपेदामयावीयतव्रतः ॥ घृतकुंभंनिधायाथजुहु-
याज्जातवेदसि ॥ ३६ ॥ कुंभसंपातमन्यस्मिन्कांस्यपात्रेनिधापयेत् ॥ योऽन्नार्थ्यलंनचान्नंस्यात्सइदंसंप्रकाशयेत् ॥ ३७ ॥ तेनाज्येनांगम-
भ्यज्यशनकैरन्नभाग्भवेत् ॥ रोगार्तस्याप्यनेनैवगात्रमंक्त्वाजपेदिदं ॥ अजीर्णान्नोत्थंजयीतसुखीभवतिविज्वरः ॥ ३८ ॥ अग्नेअच्छावदे-
त्येतद्धनकामःप्रयोजयेत् ॥ नियतःसर्पिषाहुत्वाजपेदयुतशःपुनः ॥ ३९ ॥ खादिराणांहिसमिधांजुहुयाद्दशतीर्दश ॥ दशकृत्वःसदारेण
रायस्पोयेणपुष्यति ॥ ६४० ॥ बिल्वोदुंबरपालाशैस्तथारौहितकैश्चयः ॥ जुहुयाद्धनकामस्तुरायस्पोषेणपुष्यति ॥ ४१ ॥ बैभीतकेध्मै-

वैंल्वैश्वजुहुयादर्धमासकं ॥ द्विषद्वेषणंतस्यांतेसूक्तमेतत्प्रयोजयेत् ॥ ४२ ॥ द्विषंतंधनिनंहत्वाद्विषतोविंदतेधनं ॥ अथवाजप्यमेवस्याद्राय-
स्पोषधनार्थिना ॥ ४३ ॥ अयमग्नेजरितेतिजपेदग्निभयेसति ॥ विधिनातर्पयित्वाग्निंपयोदधिघृतादिभिः ॥ ४४ ॥ स्वयंपातुंयावदिच्छेत्ता-
बद्धुत्वाचतुर्दिशं ॥ अपामिदंपरिणयेत्संततोदकधारया ॥४५॥ उतहृदइवभूत्वाप्यग्नेर्भेषजमंतिकात् ॥ अरण्यमेत्यपाठांतुक्रीणीयाद्यवमुष्टि-
ना ॥ ४६ ॥ यदिसौम्यसिसोमायत्वांपरिक्रीणाम्योषधिं ॥ यदिवारुण्यसिवरुणायत्वांपरिक्रीणाम्यहंततः ॥ ४७ ॥ वसुभ्यश्चाथरुद्रेभ्य
आदित्येभ्योथवापुनः ॥ वैश्वदेव्यसिविश्वेभ्यःपरिक्रीणाम्यहंततः ॥ ४८ ॥ क्षिस्वासुमनसःपूर्वमोषध्यासहवीरुधैः ॥ तस्यावीर्यैसमादत्ते
कर्मयत्रकरिष्यति ॥ ४९ ॥ तांतुमध्येसंदधीतौषधीनांचविहायसि ॥ ग्रहणेत्वौषधीनांचसर्वत्रैषविधिर्भवेत् ॥ ६५० ॥ उत्खापयीताथपा-
ठांत्विमामितिजपन्निह ॥ प्रातश्चपेषयेदेनांसंसदिब्रह्मचारिणां ॥ ५१ ॥ तदलाभेव्रतवताकन्ययाब्राह्मणेनवा ॥ प्रातःशुचिस्तांघृतेनत्रिःपि-
बेदनुमंत्रितां ॥ ५२ ॥ इमामितितुसूक्तेनशतकृत्वोदशावरं ॥ सपत्नींबाधतेतेनपतिश्चातीवमन्यते ॥ ५३ ॥ पतिस्तुपरिजप्यैनांपाठामे-
तेनवैपिबेत् ॥ पयसासप्तरात्रेणसपत्नान्प्रतिबाधते ॥ ५४ ॥ मूलमंत्रजपैरन्यैर्यापतिंजेतुमिच्छति ॥ अलोकायमलोकस्थामज्जतेनरकेहिंसा
॥ ५५ ॥ अन्यथाचोपनीतानिचूर्णमूलौषधान्यपि ॥ विनाशयेयुःपुरुषंतस्मान्नान्यत्समाचरेत् ॥ ५६ ॥ प्रियंवदाभर्तरियाभर्तायस्याःपरा-
यणं ॥ वाक्चैवमधुरायस्याःपत्युःसंवननंमहत् ॥ प्रियंभर्तारमासाद्यपिबेदेवौषधीमिमां ॥ ५७ ॥ प्रियंवदांसुशीलांचधर्मपत्नीमनिंदितां ॥
अवमन्येतयोमोहात्तमाहुःपुरुषाधमं ॥ ५८ ॥ अरण्यानीत्यरण्येषुजपेत्सूक्तमनेकशः ॥ आरण्यानींनमस्कृत्वाआरण्यान्प्रतिबाधते ॥ ५९ ॥
श्रद्धासूक्तंजपेन्नित्यंश्रद्धाकामःसमाहितः ॥ सर्वत्रलभतेश्रद्धांमेधासूक्तंतथैवच ॥ ६६० ॥ ब्राह्मीमासाद्यसूक्तेद्धेजपेतनियतव्रतः ॥ तांपि-

बेतयथाशक्त्याव्यहात्सिद्धिंनियच्छति ॥ ६१ ॥ शंखपुष्पींतुपयसाब्राह्मीपुष्पाणिसर्पिषा ॥ शतावरींचपयसावचामद्भिर्घृतेनवा ॥ ६२ ॥
सूक्ताभ्यामनुमंत्राभ्यामेकैकांतुत्र्यहंपिबेत् ॥ श्रद्धांमेधांस्मृतिंपुष्टिंबलंलक्ष्मींचविंदति ॥ ६३ ॥ सिद्धिंप्राप्नोतिपरमांदीर्घमायुःसमश्नुते ॥
अथवामनसाध्यायेत्सूक्तंसिद्धिंनियच्छति ॥ ६४ ॥ शासइत्थासपत्नघ्नंसंग्रामेविजिगीषतः ॥ प्रयोक्तव्यंतुशुचिनाजुहुयात्तत्रसिद्धयः ॥६५॥
अथवाजप्यमेवस्यात्संग्राममभिगच्छतः ॥ शासइत्थेतियोहंतुंशत्रूंस्तांस्तुविबाधते ॥ ६६ ॥ अलक्ष्मीनाशनार्थंतुजपेन्नित्यंशिरिंबिठं ॥
अपामार्गमयींशाखांसदर्भांसहवीरुधैः ॥६७॥ गृहीत्वात्मानंपावयेदधश्चोर्ध्वंचनित्यशः ॥ आज्यंवानेनजुहुयात्सहस्रंदशतीर्दश ॥ त्र्यहेणनु-
दतेदेहादलक्ष्मींशतवार्षिकीं ॥ ६८ ॥ चांद्रायणंचरन्नेतत्सूक्तंसिद्धिकरंजपेत् ॥ अलक्ष्मीर्नुदतेदेहादपिवर्षसहस्रिकी ॥ ६९ ॥ गृहीतंय-
क्ष्मणादर्भान्गृहीत्वासंस्पृशन्जपेत् ॥ मुंचामित्वाहविषेतियक्ष्माणमपकर्षति ॥ ६७० ॥ समिद्धमग्निंजुहुयादाज्येनैवयथाविधि ॥ संपात-
माज्येनिनयेत्संपातैश्चपयःपिबेत् ॥ ७१ ॥ संपातभाजनेसर्पिश्चूर्णंतत्रनिधापयेत् ॥ तत्रास्यभोजनीयंस्यात्पानीयंचानुमंत्रितं ॥ ७२ ॥
खादिराणिचकाष्ठानिचूर्णंकृत्वासहांबुभिः ॥ साधयीतरसंचैषांमध्वाज्याभ्यांपिबेत्सह ॥ ७३ ॥ मुंचामित्वाहविषेतितत्रतत्रप्रयोजयेत् ॥
यक्ष्माणमपकर्षतिशरीरारोग्यकर्मणा ॥ ७४ ॥ यस्यागर्भःप्रमीयेततत्राग्नौजुहुयाद्धविः ॥ ब्रह्मणाग्निःसंविदानइत्याज्येनयथाविधि ॥७५॥
आज्यशेषेणचाभ्यज्यगर्भिणीप्रसवेत्ततः ॥ पिबेदेवाज्यशेषंतुजीवन्तस्याःप्रजायते ॥ ७६ ॥ जातानिचेत्प्रमीयेरन्नाज्यंकृत्वानुमंत्रितं ॥
जुहुयाद्ब्रह्माग्निरितिसंपातान्निनयेन्मणौ ॥ ७७ ॥ मणिंतुत्रिवृतेसूत्रेवासयेद्वाससासह ॥ न्यग्रोधशुंगयातत्रशुक्ललोहितवेष्टितं ॥ ७८ ॥
तंसावित्र्ययुतेनैवानुमंत्र्याथयथाविधि ॥ संपातैरयुतेनैवब्रह्मणेतिचसंस्तुतं ॥ ७९॥ उपरिष्टाच्चसावित्र्यातावदेवानुमंत्रणं ॥ सर्वैःस्वस्त्ययनै-

श्चैवजपेदभिहुतंमणिं ॥ ६८० ॥ शिरसाधारयेन्नारीप्रयतागर्भिणीसती ॥ तृतीयेगर्भमासेतुमणिमेतंसमासजेत् ॥ पुष्पवतीपरंमारीगौः सवत्साचरेद्यथा ॥ ८१ ॥ बहुपानीययवसान्वत्सेनपिबतासह ॥ जातस्यतुकुमारस्यकंठेतंमणिमासजेत् ॥ ८२ ॥ आज्यशेषंपुरस्कृत्यत-मभ्यज्यकुमारकं ॥ हुत्वास्वस्त्ययनैरेवस्त्रीपुमांसंप्रसूयते ॥ ८३ ॥ ऊर्ध्वंवर्षात्स्वस्त्ययनंपुनरेवविधीयते ॥ पुनःस्तनप्रदानार्थंश्रद्धासूक्तेन पाययेत् ॥ ८४ ॥ मेधासूक्तेनचैवैतत्पिष्टंत्रीहिमयंकृतं ॥ मधुमिश्रंजातरूपंमेधावीतेनजायते ॥ ८५ ॥ शतंवर्षाणिजीवेतम्रियतेनपुरा-युषः ॥ स्मृतमेवचतस्यस्यात्षण्मासाच्चततःपरं ॥ ८६ ॥ आज्यंसंस्कृत्यजुहुयादक्षीभ्यांतइतिद्विजः ॥ पाणिनातुघृताक्तेनमूर्धानंसंस्पृशे-त्ततः ॥ ८७ ॥ कर्णौनेत्रेचचुबुकंनासिकांचैवसंस्पृशेत् ॥ एवमेवजपेन्नित्यंयक्ष्मणोविप्रमुच्यते ॥ ८८ ॥ पूर्वोक्तेनैवकल्पेनयक्ष्मनाशन-माचरेत् ॥ होमैश्चैवजपैश्चैवयक्ष्मनाशनमाचरेत् ॥ ८९ ॥ अपेहीतिजपेत्सूक्तंशुचिर्दुःस्वप्ननाशनं ॥ देवाःकपोतइतितुकपोतस्यप्रवेशने ॥ ६९० ॥ सूक्तेनजुहुयादाज्यंयमदूतंहतंविदुः ॥ सपत्नघ्नंप्रयुंजीतऋषभंजपहोमयोः ॥ ९१ ॥ येनेदमितिवैनित्यंजपेतनियतव्रतः ॥ समाधिंमनसस्तेनविंदतेनैवमुह्यति ॥ ९२ ॥ मयोभूर्वातइतितुगवांस्वस्त्ययनंजपेत् ॥ यवानांतुघृताक्तानांकारीषेग्नौसमाहितः ॥ ९३ ॥ जुहुयाद्गोष्ठमध्येतुदधिमध्वाज्यसंस्कृतान् ॥ राजानमभिषिच्येतपुष्येणश्रवणेनवा ॥ ९४ ॥ पौष्णसावित्रसौम्याश्विरोहिण्यामुत्तरासुच ॥ हुत्वाग्निंराजलिंगाभिःसावित्र्याप्रयतःशुचिः ॥ ९५ ॥ महाव्याहृतिभिश्चैवसंपाताभिहुतोभवेत् ॥ सर्वौषधिरसैःश्लक्ष्णैर्नदीनांसलिलेनच ॥ ९६ ॥ व्याघ्रचर्मण्यथासीनमासंद्यामभिषिच्यच ॥ तिष्ठन्प्रत्यङ्मुखोब्रूयाज्जयत्वंपृथिवीमिमां ॥ ९७ ॥ धर्मस्तेनिखिलोराजन्वर्धतांपाल-यप्रजाः ॥ वर्धस्वंचश्रियैपुष्ट्यैजयायाभ्युदयायच ॥ ९८ ॥ राजानःसंतुतेगोत्रेततोऽप्रतिरथंजपेत् ॥ वैयाघ्रंतुभवेच्चर्मसमिदौदुंबरीभवेत्

॥ ९९ ॥ त्रिरेनमभिषिच्यैवंदुंदुभीनभिमंत्रयेत् ॥ प्राच्यांत्वादिशिवसवोह्यभिषिंचंतुतेजसे ॥ ७०० ॥ दक्षिणस्यांत्वादिशिरुद्राअ-
भिषिंचंतुवृद्धये ॥ प्रतीच्यांत्वादिश्यादित्याअभिषिंचंतुपुष्टये ॥ १ ॥ विश्वेदेवाउदीच्यांत्वाअभिषिंचंतुश्रेयसे ॥ अभिषिच्यचराजा-
नमाशीर्भिरभिनंद्यच ॥ २ ॥ आत्वाहार्षमंतरेधीत्यथैनमभिमंत्रयेत् ॥ पतंगमितिवैनित्यंजपेदज्ञानभेदनं ॥ ३ ॥ मायाभेदनमेत-
द्धिसर्वामायाःप्रबाधते ॥ शांबरीमिंद्रजालांवामायामेतेनवारयेत् ॥ ४ ॥ अदृष्टानांचसत्वानांमायामेतेनबाधते ॥ त्यमूष्वितिस्वस्त्य-
यनंजपेतनियतव्रतः ॥ ५ ॥ पुष्पंदृष्ट्वातुयागर्भेनगृह्णीयाद्वयोन्विता ॥ विष्णुर्योनिंनेजमेषयोनिंस्पृष्ट्वाततोजपेत् ॥ ६ ॥ महित्री-
णामवोस्त्वितिपथिस्वस्त्ययनेजपेत् ॥ प्राग्नयेथद्विषद्वेष्यंजपेद्विष्यस्यनिष्क्रुतिं ॥ ७ ॥ आयंगौःसार्पराज्ञीतुसर्पानेतेनबाधते ॥ पवि-
त्राणांपवित्रंतुजपेदेवाघमर्षणं ॥ ८ ॥ आपःप्रविश्ययश्चैतत्रिःपठेतसमाहितः ॥ अथाश्वमेधावभृथस्तादृशंमनुरब्रवीत् ॥ ९ ॥ अशु-
च्येवनिमज्जित्वात्रिःपठेदघमर्षणं ॥ अथाश्वमेधावभृथाएवंतद्दविरब्रवीत् ॥ ७१० ॥ यथाश्वमेधःक्रतुराट्सर्वपापप्रणोदनः ॥ तथाघ-
मर्षणंसूक्तंसर्वपापप्रणोदनं ॥ ११ ॥ सेनादारणमेतत्स्यान्नैर्हस्त्यमितिशौनकः ॥ मनसाध्येयमेतत्तुमन्यतेशौनकस्त्वृषिः ॥ १२ ॥ संस-
मिद्युवसेवृषन्सौभ्रातृकरणंमहत् ॥ ज्ञातिभेदेप्रयुंजीतनभिद्यंतेकदाचन ॥ १३ ॥ कृतेभेदेतुसंज्ञानमेतत्संधिकरंजपेत् ॥ नतत्रभेदोभूयः
स्याद्यत्रैतत्सततंजपेत् ॥ १४ ॥ तच्छंयोरावृणीमहइतिस्वस्त्ययनंजपेत् ॥ महानाम्न्यःपरंब्रह्मशुक्रंज्योतिःसनातनं ॥ १५ ॥ सपत्नघ्न्यश्च-
पुण्याश्चपावमान्यःपराःस्मृताः ॥ वृष्टिकामोजपेच्चैताआपोहैताः(?)सनातनाः ॥ १६ ॥ ॐकारपूर्वाव्याहृतयोमधुच्छंदसआदितः ॥ सूक्ता-
न्यंतेमहानाम्न्यःसंहितासाऽमृतास्मृता ॥ १७ ॥ अमृतत्वंययवेदाःपूर्वसंहितयानया ॥ जपेदेनांशुचिर्नित्यममृतत्वंसगच्छति ॥ १८ ॥

अत्रैवतुजपेन्मध्येपितृसूक्तान्यनेकशः ॥ पित्र्यांतांसंहितांविद्यात्पितॄन्प्रीणातिचैतया ॥ १९ ॥ एवमेवसमाहृत्यवाससीसंहिताभवेत् ॥ रौद्र्यादित्यावैश्वदेवीयद्देवत्यांचकामयेत् ॥ ७२० ॥ कुर्वीतवास्तुशमनंमध्येगोष्ठस्यधर्मवित् ॥ पुष्पैर्गंधैश्चमाल्यैश्चवानस्पत्यैस्तथौषधैः ॥ २१ ॥ वास्तुसर्वंप्रविकिरेत्सप्तधान्यैस्तथैवच ॥ वास्तोष्पतिंयजेच्चात्रपायसेनबृहस्पतिं ॥ २२ ॥ औदुंबरपलाशैश्चबलिंप्रतिदिशंहरेत् ॥ सूर्योवायुर्यमःपितरोवरुणोनिर्ऋतिस्तथा ॥ २३ ॥ सोमोमहेंद्रइत्येतादिक्षुदिग्देवताःस्मृताः ॥ दद्याद्दानंब्राह्मणेभ्यःशिवंभवतुवास्त्विति ॥ २४ ॥ प्रतिसंवत्सरंकार्यंगृहेवैगृहमेधिना ॥ यद्येवंसविधंनान्यदनुक्तमपिकिंचन ॥ २५ ॥ अग्निमिंद्रमथोवायुंसूर्यमन्याश्चदेवताः ॥ आराधयिषुर्योयोयामभिधत्तेतथात्रतां ॥ २६ ॥ अभिरूपेणसूक्तेनयथादिष्टंप्रयोजनं ॥ ऋषीणांमंत्रदृष्टेनप्रत्यक्षात्सिद्धिरिष्यते ॥ २७ ॥ सर्वत्रदक्षिणांदद्याद्धनंवाकर्मसिद्धये ॥ नत्वेवादक्षिणंकर्मकिंचिदस्तीतिशौनकः ॥ २८ ॥ शक्त्याहिपूर्णपात्रेणसंमिताप्यंततोभवेत् ॥ तस्मात्स्वल्पापिदातव्यादक्षिणाकर्मसिद्धये ॥ २९ ॥ ऋषभैकादशादद्याद्येनवातुष्यतेगुरुः ॥ धर्मज्ञेसत्यवादिनिब्रह्मदानंप्रदीयते ॥७३०॥ तदिदंपरमंब्रह्मगुह्यंपावनमद्भुतं ॥ नाप्रशांतायदातव्यंनापुत्रायातपस्विने ॥ नासंवत्सरोषितायनाशिष्यायाहितायच ॥ ३१ ॥ इत्यृग्विधानेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ नराणांभाग्यहीनानामृग्विधानमजानतां ॥ ऋग्वेदःकल्पवृक्षोयंफलंनैवप्रयच्छति ॥ ३२ ॥ रत्नगर्भइवावासऋग्वेदःप्रतिभातिमे ॥ ऋग्विधानप्रदीपेनविनानैवप्रकाशते ॥ ३३ ॥ रत्नाकरइवोदारऋग्वेदोत्यंतदुस्तरः ॥ ऋग्विधानंमहापूतंविनानैवफलप्रदं ॥ ३४ ॥ निधानंसर्वरत्नानामृग्वेदोब्रह्ममंदिरं ॥ ऋग्विधानविधानेनध्रुवमेतदवाप्यते ॥ ३५ ॥ ऋग्वेदःपठितोप्येषनृणांभवतिनिष्फलः ॥ ऋग्विधानंविनातस्मादध्येयंतत्प्रयत्नतः ॥ ३६ ॥ सूक्ततत्वार्थकथनमृग्विधानमवैतियः ॥ ऋग्वेदोजायतेतस्यप्रसा-

दोत्फुल्लमानसः ॥ ३७ ॥ आयुष्यंसंपदोमूलंसद्यःकल्मषनाशनं ॥ ऋग्विधानाभ्यनुष्ठानंशुभंकीर्तिकरंपरं ॥ ३८ ॥ ऋग्विधानेनसंयुक्त-मृग्वेदंवेत्तियोद्विजः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणामाश्रयःसभवेद्ध्रुवं ॥ ३९ ॥ वेदेषुप्रथमोवेदआयुर्वेदनिधिःप्रभुः ॥ ऋग्विधानसदाभ्यासाद-तीवपरितुष्यति ॥ ७४० ॥ शत्रुनाशमनस्तुष्टिसुहृज्जनसमागमान् ॥ ऋग्वेदःकुरुतेनित्यमृग्विधानेनतोषितः ॥ ४१ ॥ ऋग्वेदंवे-त्तियःसांगमृग्विधानरतःसदा ॥ मनोरथादप्यधिकंभवेत्तस्यसमीहितं ॥ ४२ ॥ कुलेजन्मनिशीलेवाप्रज्ञायामुद्यमेपिवा ॥ ऋग्विधानपरि-ज्ञानादुर्शंतिचरितार्थतां ॥ ४३ ॥ तुष्यंतिदेवताःसर्वाःसंपद्यंतेविभूतयः ॥ दुराधयःप्रणश्यंतिनित्यमृग्विधिपाठिनां ॥ ७४४ ॥ नमः-शौनकायनमःशौनकाय ॥ इत्यृग्विधानफलश्रुतिः ॥ ॥ ऋग्विधानंसमाप्तं ॥

ऋग्विधानंसमाप्तं ॥

॥ अथप्रथमाष्टकप्रारंभः ॥

॥ अथसर्वानुक्रमपरिभाषा ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ अथऋग्वेदाम्नायेशाकलकेंसूक्तप्रतीकऋक्संख्यांऋषिदैवतच्छंदांस्यनुक्रमि
ष्यामोंयथोपदेशंनह्येतज्ज्ञानमृतेंश्रौतस्मार्तकर्मप्रसिद्धिंर्मंत्राणांब्राह्मणार्षेयंच्छंदोदैवतविद्यांजनाध्यापनाभ्यांश्रेयोधि
गच्छंत्येताभ्यामेवानेवंविदोंयातयामानिछंदांसिभवंति स्थाणुंवर्च्छतिगर्तेवापात्यतेप्रमीयतेवा पापीयान्भवतीतिवि
ज्ञायते ॥ १ ॥ अथऋषयःशतर्चिनआद्येमंडलेंत्येक्षुद्रसूक्तामहासूक्तामध्यमेषुमाध्यमाःक्वचित्कथंचिदविशेषितंब्रह्मऋ
षिमस्त्रियमनुक्तगोत्रमांगिरसंविद्याद्यस्यवाक्यंसऋषिर्यातेनोच्यतेसादेवतायदक्षरपरिमाणंतच्छंदोऽर्थेप्सवऋषयोदेव
तांश्छंदोभिरभ्यधावन्तिस्रएवदेवताःक्षित्यंतरिक्षद्युस्थाना अग्निर्वायुःसूर्यइत्येवंव्याहृतयःप्रोक्ताव्यस्ताःसमस्तानांप्र
जापति (रार्षंतुप्रजापति) रोंकारःसर्वदैवत्यःपारमेष्ठ्योवाब्राह्मोदैवआध्यात्मिकस्तत्तत्स्थानाअन्यास्तद्विभूतयःकर्मपृथ
क्त्वाद्धिपृथगभिधानस्तुतयोभवंत्येकैववामहानात्मादेवतासससूर्यइत्याचक्षते सहिसर्वभूतात्मातदुक्तमृषिणासूर्यआ
त्माजगतस्तस्थुषश्चेतितद्विभूतयोऽन्यादेवतास्तदप्येतदृचोक्तमिंद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहुरित्यथाभिधानंत्वनुक्रमिष्यामः
प्रायेणैंद्रेमरुतोराज्ञांचदानस्तुतयः ॥ २ ॥ अथच्छंदांसिगायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपंक्तित्रिष्टुप्जगत्यतिजगतीशक्वर्यति
शक्वर्यष्ट्यत्यष्टीधृत्यतिधृतयश्चतुर्विंशत्यक्षरादीनिचतुरुत्तराण्यूनाधिकेनैकेननिचृद्भुरिजौद्वाभ्यांविराट्स्वराजौपादपू

रणार्थंतुक्षैप्रसंयोगैकाक्षरीभावान्व्यूहेंदाद्येतुसप्तवर्गे पादविशेषात्संज्ञाविशेषांस्ताननुक्रामंतएवोदाहरिष्यामोंविराड्रू
पाविराट्स्थानाश्चंबहूनाअपित्रिष्टुभएवेत्युदेशंस्तत्रदशैकादशद्वादशाक्षराणां वैराजत्रैष्टुभजागताइतिसंज्ञांअनादेशेष्टा
क्षराःपादांश्चतुष्पदाश्चर्चः ॥ ३ ॥ प्रथमंछंदस्त्रिपदागायत्रींपंचकाश्चत्वारंःषट्कश्चैकश्चतुर्थश्चतुष्कोवापदपंक्तिःषट्सप्तै
कादशाउष्णिग्गर्भास्त्रयःसप्तकाःपादनिचृन्मध्यमःषट्कश्चेदतिनिचृद्दशकश्चेद्यवमध्यां .यस्यास्तुषट्कसप्तकाष्टकाःसावर्ध
मानांविपरीताप्रतिष्ठांद्वौषट्कौसप्तकश्चह्रसीयसी ॥ ४ ॥ द्वितीयमुष्णिक्त्रिपदांत्यौद्वादशकआद्यश्चेत्पुरउष्णिङ्म
ध्यमश्चेत्ककुप्त्रैष्टुभजागतचतुष्कांःककुबन्यंकुशिरैकादशिनौःपरःषट्कस्तनुशिरां मध्येचेत्पिपीलिकमध्यांआद्यःपंच
कस्त्रयोष्टकाअनुष्टुब्गर्भांचतुःसप्तकोष्णिगेव ॥ ५ ॥ तृतीयमनुष्टुप्पंचपंचकांःषट्कश्चैकोमहापदपंक्तिर्जागतांवष्टकश्च
कृतिर्मध्येचेदष्टकःपिपीलिकमध्यांनवकयोर्मध्येजागतंः काविराण्नववैराजंत्रयोदशैर्नष्टरूपांदशकास्त्रयोविराळेकादश
कावा ॥६॥ चतुर्थंबृहतींतृतीयोद्वादशकआद्यश्चेत्पुरस्ताद्बृहतींद्वितीयश्चेन्न्यंकुसारिंण्युरोबृहतीवांस्कंधोग्रीवीवांत्यश्चेदु
परिष्टांद्बृहत्यष्टिनोर्मध्येंदशकौविष्टारबृहतींत्रिजागतोर्ध्वबृहतींत्रयोदशिनोर्मध्येष्टकःपिपीलिकमध्यांनवकाष्ठ्येकादश्य
ष्टिनोविषमपदांचतुर्नवकाबृहत्येव ॥ ७ ॥ पंचमंपंक्तिःपंचपदार्थचतुष्पदांविराड्दशकैरयुजौजागतौसतोबृहतीयुजौचे
द्विपरीतांद्यौचेत्प्रस्तारपंक्तिरंत्यौचेदास्तारपंक्तिराद्यांत्यौचेत्संस्तारपंक्तिर्मध्यमौचेद्विष्टारपंक्तिः ॥ ८ ॥ षष्ठंत्रिष्टुप्त्रैष्टु

भपदांद्वौतुजागतौयस्याःसाजागतैंजगतीत्रैष्टुभैंत्रिष्टुब्वैराजौजागतौचाभिसारिणीनवकौवैराजस्त्रैष्टुभश्चंद्वौवावैराजौ
नवकस्त्रैष्टुभश्चंविराट्स्थानैकादशिनस्त्रयोष्टकश्चंविराड्रूपाद्वादशिनंस्त्रयोष्टकश्चज्योतिष्मतींयतोष्टकस्ततोज्योतिंश्चत्वा
रोष्टकाजागतश्चमहाबृहतींमध्येचेद्यवमध्यांद्यौदशकावष्टकास्त्रयंःपंक्त्युत्तराविराट्पूर्वावा ॥९॥ सप्तमंजगतींजागतप
दाष्टिनस्त्रयंःस्वौचद्वौमहासतोबृहंत्यष्टकौसप्तकःषद्कौदशकोनवकश्चंषळष्टकावामहापंक्तिः ॥ १० ॥ अथप्रगाथाबृह
तींसतोबृहत्यौबार्हतंःककुप्चेत्पूर्वाकाकुभोंमहाबृहतीमहासतोबृहत्यौंमहाबार्हतोबृहतीविपरीतेंविपरीतोत्तरोनुष्टुबूंगा
यत्र्यौचानुष्टुभोंऽनुष्टुम्मुखास्तृचाइत्युक्तेः ॥ ११ ॥ सूक्तसंख्यानुवर्ततंआन्यस्याःसूक्तसंख्यायांऋषिश्चान्यस्मादृषेरवा
विशिष्टंस्तुहिहवैतच्छब्दविशिष्टान्यृषिदैवतच्छंदांसिंद्वित्रिचतुःपंचषट्सूक्तभांजि यथासंख्यमनिरुक्तासंख्याविंशतिं
रनादेशेत्विंद्रोदेवतांत्रिष्टुप्छंदःप्रगाथाबार्हताविंशिकांद्विपदाविराजस्तदर्धमेकपदांद्विर्द्विंपदास्त्वृचःसमामनंत्ययुक्ष्वं
त्याद्विपदैवंमंडलादिष्वाग्नेयमैंद्रांत्रिष्टुबंतस्यसूक्तस्यंशिष्टाजगत्यआदौगायत्रंप्राग्घिरण्यस्तूपात् ॥ १२ ॥ (गोधाघो
षाविश्ववारापालोपनिषन्निषत् । ब्रह्मजायाजुहूर्नामागस्त्यस्यस्वसादितिः ॥ इंद्राणीचेंद्रमाताचसरमारोमशोर्वशी ।
लोपामुद्राचनद्यश्चयमीनारीचशश्वती ॥ श्रीर्लाक्षासार्पराज्ञीवाक्श्रद्धामेधाचदक्षिणा । रात्रीसूर्याचसावित्रीब्रह्मवादि
न्यईरिताः ॥१३॥ पादाअतिजगत्यांतुत्रयोद्वादशकाःपरौ। अष्टकौशक्करीपादाःसप्तैवाष्टाक्षराःस्मृताः ॥ अतिशाक्कर

पादौद्वावादितःषोळशाक्षरौ। जागतश्चाष्टकावष्टिपादाःषोळशकास्त्रयः ॥ अष्टकौचात्यष्टिपादौजागतौचाष्टकास्त्रयः। जागतश्चाष्टकश्चाथधृतिपादौतुजागतौ ॥ पादास्त्रयोष्टकाश्चाथषोळशाक्षरएवच। अष्टकश्चाथातिधृतौद्वौपादौजागतौततः ॥ त्रयोष्टकाजागतश्चतथाष्टाक्षरकावपि। परःसप्तकपादास्तुप्रसंगात्स्वयमीरिताः) ॥१४॥ इतिपरिभाषा ॥

अग्निंनवमधुच्छंदावैश्वामित्रौवायोवायव्यैंद्रवायवंमैत्रावरुणास्तृचाअश्विनाद्वादशांश्विनैंद्रवैश्वदेवसारस्वतास्तृचाःसप्तैताःप्रउगदेवताःसुरूपकृत्नुंदशैंद्रंमातुयुंजंत्यादहेत्येताःषण्मारुत्यौवीळुचिदिंद्रेणेत्यैंद्र्यौचैंद्रमिदंद्रसानसिंमिंद्रेहिगायंतिद्वादशानुष्टुभंत्विंद्रमष्टौजेतामाधुच्छंदसौग्निंद्वादशमेधातिथिःकाण्वआग्नेयंमग्निनेतिपादोद्यग्निदैवतौनिर्मथ्याहवनीयाभ्यांसुसमिद्धइतीध्मःसमिद्धोवाग्निस्तनूनपान्नराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौप्रचेतसौतिस्रोदेव्यःसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयइतिप्रत्यृचंदेवताएतदाप्रीसूक्तमेतेनान्यान्युक्तदेवतान्येकादशकानित्वंनाराशंसान्याप्रशब्दोक्तानित्वंतनूनपात्यैभिर्वैश्वदेवंमिंद्रसोममृतव्यंतत्रैंद्रीमारुतींत्वाष्ट्र्याग्नेय्यैंद्रीमैत्रावरुणीचतस्रोद्रविणोदसंआश्विन्याग्नेयृतुदेवताःसर्वत्रांत्वानवेंद्रावरुणयोरैंद्रावरुणंयुवाकुपादनिचृतौ(इंद्रोह्वसीयसीवा)सोमानमितिपंचब्राह्मणस्पत्याश्चतुर्थ्यामिंद्रश्चसोमश्चपंचम्यांदक्षिणाचान्याःसादसस्पत्यानाराशंसीवांत्यांप्रतित्यमाग्निमारुतं ॥ १ ॥ ॥ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥

हरिःओ३म् । (मं. १ अ. १ सू. १) अग्निमीळेपुरोहितंयज्ञस्यदेवमृत्विजं । होतारंरत्नधातमं ॥ अग्निःपूर्वेभिर्ऋषि
भिरीड्योनूतनैरुत । सदेवाँऽएहवक्षति ॥ अग्निनारयिमश्नवत्पोषमेवदिवेदिवे । यशसंवीरवत्तमं ॥ अग्नेयंयज्ञमध्वरं
विश्वतःपरिभूरसि । सइद्देवेषुगच्छति ॥ अग्निर्होताकविक्रतुःसत्यश्चित्रश्रवस्तमः । देवोदेवेभिरागमत् ॥ १ ॥ यदं
गदाशुषेत्वमग्नेभद्रंकरिष्यसि । तवेत्तत्सत्यमंगिरः ॥ उपत्वाग्नेदिवेदिवेदोषावस्तर्धियावयं । नमोभरंतऽएमसि ॥ राजं
तमध्वराणांगोपामृतस्यदीदिविं । वर्धमानंस्वेदमे ॥ सनःपितेवसूनवेग्नेसूपायनोभव । सचस्वानःस्वस्तये ॥२॥ (१।१।२)
वायवायाहिदर्शतेमेसोमाऽअरंकृताः । तेषांपाहिश्रुधीहवं ॥ वायउक्थेभिर्जरंतेत्वामच्छाजरितारः । सुतसोमाऽअ
हर्विदः ॥ वायोतवप्रपृंचतीधेनाजिगातिदाशुषे । उरूचीसोमपीतये ॥ इंद्रवायूइमेसुताऽउपप्रयोभिरागतं । इंदवो
वामुशंतिहि+ ॥ वायविंद्रश्चचेतथःसुतानांवाजिनीवसू । तावायातमुपद्रवत्+ ॥ ३ ॥ वायविंद्रश्चसुन्वतऽआयातमुप
निष्कृतं । मक्ष्वी१त्थाधियानरा ॥ मित्रंहुवेपूतदक्षंवरुणंचरिशादसं । धियंघृताचींसाधंता ॥ ऋतेनमित्रावरुणावृ

(१।१।१) अग्निमीळइतिनवर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाअग्निर्गायत्री । (१।१।२) वायवायाहीतिनवर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छंदाः
आद्यतृचस्यवायुःद्वितीयतृचस्येंद्रवायूतृतीयतृचस्यमित्रावरुणौगायत्री ।

तावृधावृतस्पृशा । क्रतुंबृहंतमाशाथे ॥ कवीनोमित्रावरुणातुविजाताऽउरुक्षया । दक्षंदधातेऽअपसं ॥ ४ ॥ (१।१।३) अश्विनायज्वरीरिषोद्रवत्पाणीशुभस्पती । पुरुभुजाचनस्यतं ॥ अश्विनापुरुदंससानराशवीरयाधिया । धिष्ण्यावनतंगिरः ॥ दस्रायुवाकवः सुतानासत्यावृक्तबर्हिषः । आयातंरुद्रवर्तनी ॥ इंद्रायाहिचित्रभानोसुताऽइमेत्वायवः । अण्वीभिस्तनापूतासः ॥ इंद्रायाहिधियेषितोविप्रजूतःसुतावतः । उपब्रह्माणिवाघतः ॥ इंद्रायाहितूतुजानऽउपब्रह्माणिहरिवः । सुतेदधिष्वनश्चनः ॥ ५ ॥ ओमासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासऽआगत । दाश्वांसोदाशुषःसुतं ॥ विश्वेदेवासोऽअप्तुरःसुतमागंततूर्णयः । उस्राऽइवस्वसराणि ॥ विश्वेदेवासोऽअस्रिधऽएहिमायासोऽअद्रुहः । मेधंजुषंतवह्नयः । पावकानःसरस्वतीवाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञंवष्टुधियावसुः ॥ चोदयित्रीसूनृतानांचेतंतीसुमतीनां । यज्ञंदधेसरस्वती ॥ महोऽअर्णःसरस्वतीप्रचेतयतिकेतुना । धियोविश्वाविराजति ॥ ६ ॥ (१।२।१) सुरूपकृत्नुमूतयेसुदुघामिवगोदुहे । जुहूमसिद्यविद्यवि ॥ उपनःसवनागहिसोमस्यसोमपाःपिब । गोदाऽइद्रेवतोमदः ॥ अथातेऽअंतमानांविद्यामसुमतीनां । मानोऽअतिख्यऽआगहि ॥ परेहिविग्रमस्तृतमिंद्रंपृच्छाविपश्चितं । यस्तेसखिभ्यऽआवरं ॥ उतब्रु

(१।१।३) अश्विनायज्वरीरितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाःआद्यतृचस्याश्विनौद्वितीयतृचस्येंद्रःतृतीयतृचस्यविश्वेदेवाःचतुर्थतृचस्यसरस्वतीगायत्री । (१।२।१) सुरूपकृत्नुमितिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री ।

वंतुनोनिदोनिरन्यतंश्चिदारत । दधानाइंद्रइद्दुवः ॥ ७ ॥ उतनंःसुभगाँऽअरिर्वोचेयुर्दस्मकृष्टयः । स्यामेदिंद्रस्यश
र्मंणि ॥ एमाशुमाशवेभरयज्ञश्रियंनृमादनं । पतयन्मंदयत्सखं ॥ अस्यपीत्वाशतक्रतोघनोवृत्राणामभवः । प्रावो
वाजेषुवाजिनं ॥ तंत्वावाजेषुवाजिनंवाजयामःशतक्रतो । धनानामिंद्रसातये ॥ योरायो३वनिर्महान्त्सुपारःसुन्वतः
सखा । तस्माऽइंद्रायगायत ॥८॥(१।२।२) आत्वेतानिषीदतेंद्रमभिप्रगायत । सखायःस्तोमवाहसः ॥ पुरूतमंपुरूणामी
शानंवार्याणां । इंद्रंसोमेसचासुते+ ॥ सघानोयोगऽआभुवत्सरायेसपुरंध्यां । गमद्वाजेभिरासनः ॥ यस्यसंस्थेनवृण्वतेह
रीसमत्सुशत्रवः । तस्माऽइंद्रायगायत ॥ सुतपाव्नेसुताऽइमेशुचयोयंतिवीतये । सोमासोदध्याशिरः ॥ ९ ॥ त्वंसु
तस्यपीतयेसद्योवृद्धोऽअजायथाः । इंद्रज्यैष्ठ्यायसुक्रतो ॥ आत्वाविशंत्वाशवःसोमासऽइंद्रगिर्वणः । शंतेसंतुप्रचेत
से ॥ त्वांस्तोमाऽअवीवृधन्त्वामुक्थाशतक्रतो । त्वांवर्धतुनोगिरः ॥ अक्षितोतिःसनेदिमंवाजमिंद्रःसहस्रिणं । यस्मि
न्विश्वानिपौंस्या ॥ मानोमर्ताऽअभिद्रुहन्तनूनामिंद्रगिर्वणः । ईशानोयवयावधं+ ॥ १० ॥(१।२।३) युंजंतिब्रध्नमरुषं
चरंतंपरितस्थुषः । रोचंतेरोचनादिवि+ ॥ युंजंत्यस्यकाम्याहरीविपक्षसारथे । शोणाधृष्णूनृवाहसा ॥ केतुंकृण्वन्नके

(१।२।२) आत्वेतेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री । (१।२।३) युंजंतीतिदशर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छंदाःआद्यानांतिसृणामिं
न्द्रःततःषण्णांमरुतःवीळुचिदिंद्रेणेतिद्वयोरिंद्रश्चदशम्याइंद्रोगायत्री ।

तवेपेशोमर्याऽअपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥ आदहस्वधामनुपुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधानानामयज्ञियं ॥ वीळुचिदा रुजत्नुभिर्गुहाचिदिंद्रवह्निभिः । अविंदऽउस्रियाऽअनु ॥ ११ ॥ देवयंतोयथामतिमच्छाविदद्वसुंगिरः । महामनूषतश्रुतं+ ॥ इंद्रेणसंहिदृक्षसेसंजग्मानोऽअबिभ्युषा । मंदूसमानवर्चसा ॥ अनवद्यैरभिद्युभिर्मखःसहस्वदर्चति । गणैरिंद्रस्यकाम्यैः ॥ अतःपरिज्मन्नागहिदिवोवारोचनादधि । समस्मिन्नृंजतेगिरः ॥ इतोवासातिमीमहेदिवोवापार्थिवादधि । इंद्रंमहोवारजसः ॥ १२ ॥ (१।२।४) इंद्रमिद्गाथिनोबृहदिंद्रमर्केभिरर्किणः । इंद्रंवाणीरनूषत ॥ इंद्रऽइद्धर्योःसचासंमिश्लऽआवचोयुजा । इंद्रोवज्रीहिरण्ययः ॥ इंद्रोदीर्घायचक्षसऽआसूर्यंरोहयद्दिवि । विगोभिरद्रिमैरयत् ॥ इंद्रवाजेषुनोवसहस्रप्रधनेषुच । उग्रऽउग्राभिरूतिभिः ॥ इंद्रंवयंमहाधनऽइंद्रमर्भेहवामहे । युजंवृत्रेषुवज्रिणं ॥ १३ ॥ सनोवृषन्नमुंचरुंसत्रादावन्नपावृधि । अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥ तुंजेतुंजेयऽउत्तरेस्तोमाऽइंद्रस्यवज्रिणः । नविंधेऽअस्यसुष्टुतिं+ ॥ वृषायूथेववंसगःकृष्टीरियर्त्योजसा । ईशानोऽअप्रतिष्कुतः ॥ यऽएकश्चर्षणीनांवसूनामिरज्यति । इंद्रःपंचक्षितीनां+ ॥ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजनेभ्यः । अस्माकमस्तुकेवलः ॥ १४ ॥ (१।३।१) एंद्रसानसिंरयिंसजित्वानंसदासहं । वर्षिष्ठमूतयेभर ॥ नियेनमुष्टिहत्ययानिवृत्रारुणधामहै । त्वोतासोन्यर्वता ॥ इंद्रत्वोतास

(१।२।४) इंद्रमिदितिदशर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री । (१।३।१) एंद्रेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री ।

ऽआवयंवज्रंघनाददीमहि । जयेमसंयुधिस्पृधः ॥ वयंशूरेभिरस्तृभिरिंद्रत्वयायुजावयं । सासह्यामपृतन्यतः+ ॥ म
हाँऽइंद्रः परश्चनुर्महित्वमस्तुवज्रिणे । द्यौर्नप्रथिनाशवः ॥ १५ ॥ समोहेवायऽआशंतनरःस्तोकस्यसनितौ । विप्रा
सोवाधियायवः ॥ यःकुक्षिःसोमपातमःसमुद्रऽइवपिन्वते । उर्वीरापोनकाकुदः ॥ एवाह्यस्यसूनृताविरप्शीगोमती
मही । पक्काशाखानदाशुषे ॥ एवाहितेविभूतयऽऊतयऽइंद्रमावते । सद्यश्चित्संतिदाशुषे ॥ एवाह्यस्यकाम्यास्तोम
ऽउकथंचशंस्या । इंद्रायसोमपीतये ॥ १६ ॥ (१।३।२) इंद्रेहिमत्स्यंधसोविश्वेभिःसोमपर्वभिः । महाँऽअभिष्टिरोजसा ॥
एमेनंसृजतासुतेमंदिमिंद्रायमंदिने । चक्रिंविश्वानिचक्रये ॥ मत्स्वासुशिप्रमंदिभिःस्तोमेभिर्विश्वचर्षणे । सचैषुसव
नेष्वा+ ॥ असृग्रमिंद्रतेगिरःप्रतित्वामुदहासत । अजोषावृषभंपतिं ॥ संचोदयचित्रमर्वाग्राधऽइंद्रवरेण्यं । असदित्ते
विभुप्रभु+ ॥ १७ ॥ अस्मान्त्सुतत्रचोदयेंद्रायेरभस्वतः । तुविद्युम्नयशस्वतः ॥ संगोमदिंद्रवाजवदस्मेपृथुश्रवोबृह
त् । विश्वायुर्धेह्यक्षितं ॥ अस्मेधेहिश्रवोबृहद्द्युम्नंसहस्रसातमं । इंद्रतारथिनीरिषः ॥ वसोरिंद्रंवसुपतिंगीर्भिर्गृणंत
ऋग्मियं । होमगंतारमूतये ॥ सुतेसुतेन्योकसेबृहद्बृहतऽएदरिः । इंद्रायशूषमर्चति ॥ १८ ॥ (१।३।३) गायंतित्वा
ऽगायत्रिणोर्चंत्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वाशतक्रतऽउद्वंशमिवयेमिरे ॥ यत्सानोःसानुमारुहद्भूर्यस्पष्टकर्त्वं । तदिंद्रो

(१।३।२) इंद्रेहीतिदशर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री । (१।३।३) गायंतीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छंदाइंद्रोऽनुष्टुप् ।

ऽअर्थंचेततियूथेनंवृष्णिरेंजति ॥ युक्ष्वाहिकेशिनाहरीवृषणाकक्ष्यप्रा । अथानऽइंद्रसोमपागिरामुपंश्रुतिंचर ॥ एहि स्तोमाँऽअभिस्वंराभिगृंणीह्यारुव । ब्रह्मंचनोवसोसचेंद्रंयज्ञंचवर्धय ॥ उक्थमिंद्रायशंस्यंवर्धनंपुरुनिष्षिधे । शक्रोय थासुतेषुंणोरारणंत्सख्येषुंच ॥ तमित्सखित्वईमहेतंरायेतंसुवीर्ये । सशक्रऽउतनंःशकदिंद्रोवसुदयमानः ॥ १९ ॥ सुविवृतंसुनिरजमिंद्रत्वादातमिद्यशः । गवामपव्रजंवृंधिकृणुष्वराधोऽअद्रिवः ॥ नहित्वारोदसीऽउभेऽऋघायमाण मिन्वंतः । जेषःस्वंर्वतीरपःसंगाऽअस्मभ्यंधूनुहि ॥ आश्रुंत्कर्णश्रुधीहवंनूचिंद्दधिष्वमेगिरंः । इंद्रस्तोमंमिमंममंकृ ष्वायुजश्चिदंतरं ॥ विद्माहित्वावृषंतमंवाजेषुहवनश्रुतं । वृषंतमस्यहूमहऊतिंसहस्रसातमां ॥ आतूनंऽइंद्रकौशिकमं दसानःसुतंपिब । नव्यमायुःप्रसूतिरकृधीसंहस्रसामृषिं ॥ परित्वागिर्वणोगिरंइमाभंवंतुविश्वतंः । वृद्धायुमनुवृद्ध्ं योजुष्टाभवंतुजुष्टंयः ॥ २० ॥ (१।३।४) इंद्रंविश्वाऽअवीवृधन्त्समुद्रव्यंचसंगिरंः । रथीतंमंरथीनांवाजानांसत्पतिंप तिं ॥ सख्येतंऽइंद्रवाजिनोमाभेमशवसस्पते । त्वामभिप्रणोनुमोजेतारमपराजितं ॥ पूर्वीरिंद्रंस्यरातयोनविदंस्यंत्यू तयंः । यदीवाजंस्यगोमंतःस्तोतृभ्योमंहंतेमघं+ ॥ पुरांभिंदुर्युवाकविरमितौजाऽअजायत । इंद्रोविश्वंस्यकर्मंणोधर्ता वज्रीपुंरुष्टुतः+ ॥ त्वंवलस्यगोमतोपावरद्रिवोबिलं । त्वांदेवाऽअबिंभ्युषस्तुज्यमानासऽआविषुः ॥ तवाहंशूररराति

(१।३।४) इंद्रंविश्वाइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यजेतामाधुच्छंदसइंद्रोनुष्टुप् ।

भिःप्रत्यायंसिंधुमावदन् । उपातिष्ठंतगिर्वणोविदुष्टेतस्यकारवः ॥ मायाभिरिंद्रमायिनंत्वंशुष्णमवातिरः । विदुष्टेत स्यमेधिरास्तेषांश्रवांस्युत्तिर ॥ इंद्रमीशानमोजसाभिस्तोमाऽअनूषत । सहस्रंयस्यरातयऽउतवासंतिभूयसीः ॥ २१ ॥

(१।४।१) अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं । अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ अग्निमग्निंहवीमभिःसदाहवंतविश्पतिम् । हव्यवाहंपुरुप्रियं+ ॥ अग्नेदेवाँऽइहावहजज्ञानोवृक्तबर्हिषे । असिहोतानऽईड्यः ॥ ताँऽउशतोविबोधययदग्नेयासिदूत्यं । देवैरासत्सिबर्हिषि ॥ घृताहवनदीदिवःप्रतिष्मरिषतोदह । अग्नेत्वंरक्षस्विनः ॥ अग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाड्जुह्वास्यः ॥ २२ ॥ कविमग्निमुपस्तुहिसत्यधर्माणमध्वरे । देवममीवचातनं ॥ यस्त्वामग्नेहविष्पतिर्दूतंदेवसपर्यति । तस्यस्मप्राविताभव ॥ योऽअग्निंदेववीतयेहविष्माँऽआविवासति । तस्मैपावकमृळय ॥ सनःपावकदीदिवोग्नेदेवाँऽइहावह । उपयज्ञंहविश्चनः ॥ सनःस्तवानऽआभरगायत्रेणनवीयसा । रयिंवीरवतीमिषं ॥ अग्नेशुक्रेणशोचिषाविश्वाभिर्देवहूतिभिः । इमंस्तोमंजुषस्वनः ॥ २३ ॥ (१।४।२) सुसमिद्धोनआवहदेवाँऽअग्नेहविष्मं

(१।४।१) अग्निंदूतमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरग्निर्गायत्रीअग्निनाग्निरित्यस्यानिर्मथ्याहवनीयावग्नीदेवते । (१।४।२) सुसमिद्धइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिःप्रथमायाइध्मः (समिद्धोग्निर्वा) द्वितीयायास्तनूनपात्तृतीयायानराशंसःचतुर्थ्याइळःपंचम्याबर्हिः षष्ठयादेव्योद्वारःसप्तम्याउषासानक्ताअष्टम्यादैव्यौहोतारौ (प्रचेतसावितिगुणः)नवम्याःसरस्वतीळाभारत्यःदशम्यास्त्वष्टाएकादश्यावनस्प

ते । होतःपावकयक्षिच ॥ मधुमंततनूनपाद्यज्ञंदेवेषुनःकवे । अद्याकृणुहिवीतये ॥ नराशंसमिहप्रियमस्मिन्यज्ञऽउप
ह्वये । मधुजिह्वंहविष्कृतं ॥ अग्नेसुखतमेरथेदेवाँऽईळितऽआवह । असिहोतामनुर्हितः ॥ स्तृणीतबर्हिरानुषग्घृतपृ
ष्ठंमनीषिणः । यत्रामृतस्यचक्षणं ॥ विश्रयंतामृतावृधोद्वारोदेवीरसश्चतः । अद्यानूनंचयष्टवे ॥ २४ ॥ नक्तोषासा
सुपेशसास्मिन्यज्ञऽउपह्वये । इदंनोबर्हिरासदे ॥ तासुजिह्वाऽउपह्वयेहोताराद्दैव्याकवी । यज्ञंनोयक्षतामिमम्+ ॥ इ
ळासरस्वतीमहीतिस्रोदेवीर्मयोभुवः । बर्हिःसीदंत्वस्रिधः ॥ इहत्वष्टारमग्रियंविश्वरूपमुपह्वये । अस्माकमस्तुकेव
लः ॥ अवसृजावनस्पतेदेवदेवेभ्योहविः । प्रदातुरस्तुचेतनं ॥ स्वाहायज्ञंकृणोतनेंद्राययज्वनोगृहे । तत्रदेवाँऽउप
ह्वये ॥ २५ ॥ (१।४।३) ऐभिरग्नेदुवोगिरोविश्वेभिःसोमपीतये । देवेभिर्याहियक्षिच ॥ आत्वाकण्वाऽअहूषतगृणं
तिविप्रतेधियः । देवेभिरग्नऽआगहि ॥ इंद्रवायूबृहस्पतिंमित्राग्निंपूषणंभगं । आदित्यान्मारुतंगणं+ ॥ प्रवोभ्रियंत
ऽइंदवोमत्सरामादयिष्णवः । द्रप्सामध्वश्चमूषदः ॥ ईळतेत्वामवस्यवःकण्वासोवृक्तबर्हिषः । हविष्मंतोऽअरंकृतः ॥
घृतपृष्ठामनोयुजोयेत्वावहंतिवह्नयः । आदेवान्त्सोमपीतये ॥ २६ ॥ तान्यजत्राँऽऋतावृधोग्नेपत्नीवतस्कृधि । मध्वः

तिःद्वादश्याःस्वाहाकृतयोदेवताःगायत्रीछंदः (एतदाप्रीसूक्तं) । (१।४।३) ऐभिरग्नइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिर्विश्वेदेवागायत्री ।
(वैश्वदेवत्वंसूक्तभेदप्रयोगे । यल्लिंगंसादेवतेतिपक्षेआद्ययोर्द्वयोरग्निःतृतीयायाविश्वेदेवाःततोनवानामग्निःएवंद्वादशर्चं) ।

सुजिह्वपायय ॥ येयजंत्रायऽईड्यास्तेतेंपिबंतुजिह्वया । मधोरग्नेवषंट्कृति ॥ आकींसूर्यस्यरोचनाद्विश्वांन्देवाँऽउंषर्बुधः ।
विप्रोहोतेहवक्षति ॥ विश्वेंभिःसोम्यंमध्वग्नऽइंद्रेंणवायुना । पिबामित्रस्यधामंभिः ॥ त्वंहोतामनुंर्हितोग्नेंयज्ञेषुंसी
दसि । सेमंनोंऽअध्वरंयंज ॥ युक्ष्वाह्यरुंषीरथेंहरितोंदेवरोहितः । ताभिर्देवाँऽइहावंह ॥ २७ ॥ (१।४।४) इंद्रसो
मंपिबंऽऋतुनात्वाविशंत्विंदंवः । मत्सरासस्तदोंकसः ॥ मरुंतःपिबंतऽऋतुनापोत्राद्यज्ञंपुंनीतन । यूयंहिष्ठासुंदानवः ॥
अभियज्ञंगृणीहिनोग्नावोनेष्टःपिबंऽऋतुना । त्वंहिरंत्नधाऽअसि ॥ अग्नेंदेवाँऽइहावंहसादयायोनिंषुत्रिषु । परिंभूषपि
बंऽऋतुना ॥ ब्राह्मणादिंद्रराधंसःपिबासोमंमृतूँरनु । तवेद्धिसख्यमस्तृतं ॥ युवंदक्षंधृतव्रतमित्रावरुणदूळभं ।
ऋतुनायज्ञमाशाथे ॥ २८ ॥ द्रविणोदाद्रविंणसोग्रावंहस्तासोऽअध्वरे । यज्ञेषुंदेवमींळते ॥ द्रविणोदादंदातुनोवसूं
नियानिंश्रृण्विरे । देवेषुतावंनामहे ॥ द्रविणोदाःपिंपीषतिजुहोतप्रचंतिष्ठत । नेष्ट्राहृतुभिंरिष्यत ॥ यत्त्वातुरीयंमृतु
भिर्द्रविंणोदोयजांमहे । अधंस्मानोददिर्भव ॥ अश्विनापिबंतंमधुदीद्यंग्नीशुचिव्रता । ऋतुनायज्ञवाहसा ॥ गार्हंपत्ये
नसंत्यऽऋतुनायज्ञनीरंसि । देवान्देवयतेयंज ॥ २९ ॥ (१।४।५) आत्वावहंतुहरंयोवृषंणंसोमंपीतये । इंद्रंत्वासूरं

(१।४।४) इंद्रसोममितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिःआद्यानांषण्णांइंद्रोमरुतस्त्वष्टाग्निरिंद्रोमित्रावरुणौततश्चतसृणांद्रविणोदाअग्निः
एकादश्याअश्विनौद्वादश्याअग्निर्गायत्री । (ऋतुदेवताएताः) । (१।४।५) आत्वावहंत्विति नवर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिरिंद्रोगायत्री ।

चक्षसः ॥ इमाधानाघृतस्नुवोहरीऽइहोपवक्षतः । इंद्रंसुखतमेरथे ॥ इंद्रंप्रातर्हवामहऽइंद्रंप्रयत्यध्वरे । इंद्रंसोमस्य पीतये ॥ उपनःसुतमागहिहरिभिरिंद्रकेशिभिः । सुतेहित्वाहवामहे ॥ सेमंनःस्तोममागह्युपेदंसवनंसुतं । गौरोनतृषितः पिब ॥ ३० ॥ इमेसोमासऽइंदवःसुतासोअधिबर्हिषि । ताँऽइंद्रसहसेपिब ॥ अयंतेस्तोमोऽअग्रियोहृदिस्पृगस्तुशंतमः । अथासोमंसुतंपिब ॥ विश्वमित्सवनंसुतमिंद्रोमदायगच्छति । वृत्रहासोमपीतये ॥ सेमंनःकाममापृणगोभिरश्वैःशतक्रतो । स्तवामत्वास्वाध्यः* ॥ ३१ ॥ (१।४।६) इंद्रावरुणयोरहंसम्राजोरवऽआवृणे । तानोमृळातऽईदृशे ॥ गंतारा हिस्थोवसेहवंविप्रस्यमावतः । धर्तारांचर्षणीनां+ ॥ अनुकामंतर्पयेथामिंद्रावरुणरायऽआ । तावांनेदिष्ठमीमहे ॥ युवाकुहिशचीनांयुवाकुसुमतीनां । भूयामवाजदाव्नां ॥ इंद्रःसहस्रदाव्नांवरुणःशंस्यानां । क्रतुर्भवत्युक्थ्यः* ॥ ३२ ॥ तयोरिदवसावयंसनेमनिचधीमहि । स्यादुतप्ररेचनं ॥ इंद्रावरुणवामहंहुवेचित्रायराधसे । अस्मान्त्सुजिग्युषस्कृतं ॥ इंद्रावरुणनूनुवांसिषासंतीषुधीष्वा । अस्मभ्यंशर्मयच्छतं ॥ प्रवामश्नोतुसुष्टुतिरिंद्रावरुणयांहुवे । यामृधाथेसधस्तुतिं ॥ ३३ ॥ (१।५।१) सोमानंस्वरणंकृणुहिब्रह्मणस्पते । कक्षीवंतंयऽऔशिजः+ ॥ योरेवान्योऽअमीवहावसुवि

(१।४।६) इंद्रावरुणयोरितिनवर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिरिंद्रावरुणौगायत्री । युवाकुहिद्वृचौपादनिचृतौ (इंद्रःसहस्रेतिह्रसीयसी वा)। (१।५।१) सोमानमितिनवर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिःआद्यानांतिसृणांब्रह्मणस्पतिःचतुर्थ्याइंद्रसोमब्रह्मणस्पतयःपंचम्याइंद्रसोमब्रह्मण

त्पुष्टिवर्धनः । सनःसिषक्तुयस्तुरः+ ॥ मानुःशंसोऽअररुषोधूर्तिःप्रणङ्मर्त्यस्य । रक्षाणोब्रह्मणस्पते ॥ सघावीरोनरि
ष्यतियमिंद्रोब्रह्मणस्पतिः । सोमोहिनोतिमर्त्यं ॥ त्वंतंब्रह्मणस्पतेसोमऽइंद्रश्चमर्त्यं । दक्षिणापात्वंहसः ॥ ३४ ॥
सदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्यकाम्यं । सनिंमेधामयासिषं ॥ यस्मादृतेनसिध्यतियज्ञोविपश्चितश्चन । सधीनांयोगमि
न्वति ॥ आदृध्नोतिहविष्कृतिंप्राचंकृणोत्यध्वरं । होत्रादेवेषुगच्छति ॥ नराशंसंसुधृष्टममपश्यंसप्रथस्तमं । दिवोन
सद्ममखसं ॥ ३५ ॥ (१।५।२) प्रतित्यंचारुमध्वरंगोपीथायप्रहूयसे । मरुद्भिरग्नऽआगहि ॥ नहिदेवोनमर्त्योमहस्त
वक्रतुंपरः । मरुद्भिः० ॥ येमहोरजसोविदुर्विश्वेदेवासोऽअद्रुहः । मरुद्भिः० ॥ यऽउग्राऽअर्कमानृचुरनाधृष्टासऽओजं
सा । मरुद्भिः० ॥ येशुभ्राघोरवर्पसःसुक्षत्रासोरिशादसः । मरुद्भिः० ॥ ३६ ॥ येनाकस्याधिरोचनेदिविदेवासऽआस
ते । मरुद्भिः० ॥ यऽईखयंतिपर्वतान्तिरःसमुद्रमर्णवं । मरुद्भिः० ॥ आयेतन्वंतिरश्मिभिस्तिरःसमुद्रमोजसा । मरु
द्भिः० ॥ अभित्वापूर्वपीतयेसृजामिसोम्यंमधु । मरुद्भिः० ॥ ३७ ॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

स्पतयोदक्षिणाचततश्चतसृणांसदस्पतिः (अंत्यायानराशंसोवा) गायत्री । (१।५।२) प्रतित्यमितिनवर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिरग्नामरु
तोगायत्री । इतिप्रथमोऽध्यायः ।

॥ अथप्रत्यध्यायगतदैवतत्यागसंग्रहः ॥

प्रथमाष्टके सूक्तसंख्या १२१ ऋचः १३७०

प्रथमाध्याये वर्गाः २७ सूक्तानि १९ ऋचः १९४ ॥ अथत्यागः ॥ अग्नयइदंनमम ९ वायवइदं० ३ इंद्रवायुभ्यामिदं० ३ मित्रावरुणाभ्यामिदं० ३ अश्विभ्यामिदं० ३ इंद्रायेदं० ३ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ३ सरस्वत्याइदं० ३ इंद्रायेदं० २३ मरुद्भ्यइदं० इंद्र मरुद्भ्यइदं० मरुद्भ्यइदं० इंद्रमरुद्भ्यइदं० मरुद्भ्यइदं २ इंद्रायेदं० ५१ अग्नयइदं० ५ निर्मथ्याहवनीयाभ्यामग्निभ्यामिदं० अग्नयइदं० ६ इध्माय(समिद्धायवा)ग्नयइदं० तनूनपातइदं० नराशंसायेदं० इळायेदं० बर्हिषइदं० देवीभ्योद्वार्भ्यइदं० उषासानक्ताभ्यामिदं० दैवीभ्यां होतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं० सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं० त्वष्ट्रइदं० वनस्पतयइदं० स्वाहाकृतिभ्यइदं० विश्वेभ्योदेवेभ्यःइदं०१२ (अग्नयइदं०२ विश्वेभ्योदेवभ्यइदं० अग्नयइदं० ९) इंद्रायेदं० मरुद्भ्यइदं० त्वष्ट्रइदं० अग्नयइदं० इंद्रायेदं० मित्रावरुणाभ्यामिदं० द्रविणोदसेग्नय इदं० ४ अश्विभ्यामिदं० अग्नयइदं० इंद्रायेदं० ९ इंद्रावरुणाभ्यामिदं० ९ ब्रह्मणस्पतयइदं० ३ इंद्रसोमब्रह्मणस्पतिभ्यइदं० दक्षिणें द्रसोमब्रह्मणस्पतिभ्यइदं० सदसस्पतयइदं० ३ सदसस्पतयेनराशंसायवेदं० अग्नामरुद्भ्यइदं० ९ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

अयमष्टावार्भवंमिहषळैंद्राग्नंप्रातर्युजासैकांचतस्रआश्विन्यस्तथासावित्र्यंआग्नेय्यौद्वेदेवीनांमेकैकेंद्राणीवरुणा
न्यग्नायीनांद्यावापृथिव्येपार्थिवीषड्वैष्णव्योऽतोदेवादेवीवांतीत्राश्चतुर्विंशतिर्वायव्यैकेंद्रवायव्यौमैत्रावरुणमरु
त्वतीयवैश्वदेवपौष्णास्तृचाःशिष्टाआप्योत्याध्यर्धाग्नेय्यप्स्वंतःपुरउष्णिक्परानुष्टुप्तिस्रश्चांत्याएकविंशीप्रतिष्ठा
कस्यपंचोनाजीगर्तिःशुनःशेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातोवारुणंतुत्रैष्टुभंमादौकाय्याग्नेय्यौसावित्रस्तृचोगाय
त्रोस्यांत्याभागीर्वायच्चित्सैकावसिष्वदशाग्नेयंत्वंश्वंसप्तोनागायत्रंत्यादैवीत्रिष्टुब्यत्रग्रावानवषळनुष्टुबादियच्चि
द्धौलूखल्यौपरेमौसल्यौचंप्रजापतेर्हरिश्चंद्रस्यांत्याचर्मप्रशंसावायच्चित्सप्तपांक्तमावोक्ष्यधिकास्माकंपादनिचृ
च्छश्वत्रिष्टुप्परौतृचावाश्विनौषस्यौत्वमग्नेक्ष्यूनांहिरण्यस्तूपआग्नेयंत्रिष्टुबंत्याष्टमीषोळश्यौचैंद्रस्यपंचोना ॥२॥

हरिः ॐ ॥ (१।५।३) अयंदेवायजन्मनेस्तोमोविप्रेभिरासया । अकारिरत्नधातमः ॥ यइंद्रायवचोयुजाततक्षुर्मनसाहरी ।
शमीभिर्यज्ञमाशत ॥ तक्षन्नासत्याभ्यांपरिज्मानंसुखंरथं । तक्षन्धेनुंसबर्दुघाम् ॥ युवानापितरापुनःसत्यमंत्राऋजूय
वः । ऋभवोविष्ट्यक्रत ॥ संवोमदासोअग्मतेंद्रेणचमरुत्वता । आदित्येभिश्चराजभिः ॥ १ ॥ उतत्यंचमसंनवंत्व
ष्टुर्देवस्यनिष्कृतं । अकर्तचतुरःपुनः ॥ तेनोरत्नानिधत्तनत्रिरासाप्तानिसुन्वते । एकमेकंसुशस्तिभिः ॥ अधारयंतवह्न

(१।५।३) अयंदेवायेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिर्ऋभवोगायत्री ।

योभंजंतसुक्रुत्ययां । भागंदेवेषुयज्ञियम् ॥ २ ॥ (१।५।४) इहेंद्राग्नीऽउपंह्वयेतयोरित्स्तोमंमुश्मसि । तासोमंसोम
पातंमा ॥ तायज्ञेषुप्रशंसतेंद्राग्नीशुंभतानरः । तागांयत्रेषुंगायत ॥ तामित्रस्यप्रशंस्तयऽइंद्राग्नीताहंवामहे । सोमपा
सोमंपीतये ॥ उग्रासंताहवामहऽउपेदंसवंनंसुतम् । इंद्राग्नीऽएहगंच्छतां ॥ तामहांतासदस्पतीऽइंद्राग्नीरक्षंउब्जतं ।
अप्रंजाःसंत्वत्रिणंः ॥ तेनंसत्येनंजागृतमधिंप्रचेतुनेंपदे । इंद्राग्नीशर्मंयच्छतम् ॥ ३ ॥ (१।५।५) प्रातर्युजाविबोधया
श्विनावेहगंच्छताम् । अस्यसोमंस्यपीतयें ॥ यासुरथांरथीतंमोभादेवादिंविस्पृशां । अश्विनाताहंवामहे ॥ यावांक
शामधुंमत्यश्विनासूनृतांवती । तयांयज्ञंमिंमिक्षतम् ॥ नहिवामस्तिंदूरकेयत्रारथेंनगच्छंथः । अश्विंनासोमिनोंगृ
हम्[+] ॥ हिरंण्यपाणिमूतयेंसवितारमुपंह्वये । सचेत्तांदेवतांपदं[+] ॥ ४ ॥ अपांनपांतमवंसेसवितारमुपंस्तुहि । तस्यंव्र
तान्युंश्मसि ॥ विभक्तारंहवामहेवसोंश्चित्रस्यराधंसः । सवितारंनृचक्षंसम् ॥ सखांयऽआनिषींदतसवितास्तोम्योनु
नंः । दाताराधांसिशुंभति ॥ अग्नेपत्नींरिहावंहदेवानांमुशतीरुपं । त्वष्टांरंसोमंपीतये ॥ आग्नाऽअंग्नऽइहावंसेहोत्रां

(१।५।४) इहेंद्राग्नीइतिषळर्चस्यसूक्तस्यमेधातिथिरिंद्राग्नीगायत्री । (१।५।५) प्रातर्युजेत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमेधातिथिःआद्यानां
चतसृणामश्विनौततश्चतसृणांसविताततोद्वयोरग्निःततएकस्यादेव्यःततएकस्याइंद्राणीवरुणान्यग्नाय्यःततोद्वयोर्द्यावापृथिव्यौततएकस्याः
पृथिवीततःषण्णांविष्णुः (अतोदेवाइत्यस्यादेवावा) गायत्री ।

यविष्ठभारतीम् । वरूत्रींधिषणांवह ॥ ५ ॥ अभिनोदेवीरवसामहःशर्मणानृपत्नीः । अच्छिन्नपत्राःसचंतां ॥ इहें द्राणीमुपह्वयेवरुणानींस्वस्तयें । अग्नायींसोमपीतये ॥ महीद्यौःपृथिवीचनऽइमंयज्ञंमिमिक्षतां । पिपृतांनोभरीमभिः ॥ तयोरिद्घृतवत्पयोविप्रारिहंतिधीतिभिः । गंधर्वस्यध्रुवेपदे+ ॥ स्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी । यच्छानःशर्मसप्रथः ॥ ६ ॥ अतोदेवाऽअवंतुनोयतोविष्णुर्विचक्रमे । पृथिव्याःसप्तधामभिः ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम् । समूळ्हमस्यपांसुरे+ ॥ त्रीणिपदाविचक्रमेविष्णुर्गोपाऽअदाभ्यः । अतोधर्माणिधारयन् ॥ विष्णोःकर्माणिपश्यतयतोव्रतानिपस्पशे । इंद्रस्ययुज्यःसखा ॥ तद्विष्णोःपरमंपदंसदापश्यंतिसूरयः । दिवीवचक्षुराततम् ॥ तद्विप्रासोविपन्यवोजागृवांसःसमिंधते । विष्णोर्यत्परमंपदं+ ॥ ७ ॥ (१।५।६) तीव्राःसोमासऽआगह्याशीर्वंतःसुताऽइमे । वायोतान्प्रस्थितान्पिब ॥ उभादेवादिविस्पृशेंद्रवायूहवामहे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ इंद्रवायूमनोजुवाविप्राहवंतऽऊ

(१।५।६) तीव्राःसोमासइतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यमेधातिथिःआद्यायावायुःततोद्वयोरिंद्रवायूततस्तिसृणांमित्रावरुणौततस्तिसृणांमरुतः (मरुत्वानिंद्रइतिकेचित्) ततस्तिसृणांविश्वेदेवाःततस्तिसृणांपूषाततःसप्तानामापःततएकस्याअग्न्यापःततएकस्याअग्निःअप्स्वंतरितिपुरउष्णिक्अप्सुमइत्यनुष्टुप्इदमापइत्याद्यास्तिस्रोनुष्टुभःआपःपृणीतेतिप्रतिष्ठाशेषागायत्र्यः ॥ (अग्न्यापइत्यत्राप्शब्दस्यपूर्वनिपातेप्राप्तेद्वंद्वेघिइतिसूत्रादग्निशब्दस्यपूर्वनिपातःकृतः) ।

तयें । सहस्राक्षाधियस्पती ॥ मित्रंवयंहवामहेवरुणंसोमपीतये । जज्ञानापूतदक्षसा ॥ ऋतेनयावृतावृधावृतस्यज्योतिषस्पती । तामित्रावरुणाहुवे ॥ ८ ॥ वरुणःप्राविताभुवन्मित्रोविश्वाभिरूतिभिः । करतांनःसुराधसः ॥ मरुत्वंतंहवामहइंद्रमासोमपीतये । सजूर्गणेनतृंपतु ॥ इंद्रज्येष्ठामरुद्गणादेवासःपूषरातयः । विश्वेममश्रुताहवम् ॥ हतवृत्रंसुदानवइंद्रेणसहसायुजा । मानोदुःशंसईशत ॥ विश्वान्देवान्हवामहेमरुतःसोमपीतये । उग्राहिपृश्निमातरः ॥ ९ ॥ जयतामिवतन्यतुर्मरुतामेतिधृष्णुया । यच्छुभंयाथनानरः ॥ हस्काराद्विद्युतस्पर्यतोजाताअवंतुनः । मरुतोमृळयंतुनः ॥ आपूषंचित्रबर्हिषमाघृणेधरुणंदिवः । आजानष्टंयथापशुम् + ॥ पूषाराजानमाघृणिरपगूळ्हंगुहाहितं । अविंदच्चित्रबर्हिषम् ॥ उतोसमह्यमिंदुभिःषड्युक्ताँअनुसेषिधत् । गोभिर्यवंनचर्कृषत् ॥ १० ॥ अंबयोयंत्यध्वभिर्जामयोअध्वरीयतां । पृंचतीर्मधुनापयः ॥ अमूर्याउपसूर्येयाभिर्वासूर्यःसह । तानोहिन्वंत्वध्वरम् + ॥ अपोदेवीरुपह्वयेयत्रगावःपिबंतिनः । सिंधुभ्यःकर्त्वंहविः + ॥ अप्स्वं१तरमृतमप्सुभेषजमपामुतप्रशस्तये । देवाभवतवाजिनः ॥ अप्सुमेसोमोअब्रवीदंतर्विश्वानिभेषजा । अग्निंचविश्वशंभुवमापश्चविश्वभेषजीः ॥ ११ ॥ आपःपृणीतभेषजंवरूथंतन्वे३ मम । ज्योक्चसूर्यंदृशे + ॥ इदमापःप्रवहतयत्किंचदुरितंमयि । यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वाशेपउतानृतम् ॥ आपोअद्यान्वचारिषंरसेनसमगस्महि । पयस्वानग्नआगहितंमासंसृजवर्चसा ॥ संमाग्ने

वर्चसासृजसंप्रजयासमायुषा । विद्युर्मेऽअस्यदेवाऽइंद्रोविद्यात्सहऽऋषिभिः ॥ १२ ॥ (१।६।१) कस्यनूनं
कंतमस्यामृतानांमनामहेचारुदेवस्यनाम । कोनोमह्याऽअदितयेपुनर्दात्पितरंचदृशेयंमातरंच ॥ अग्नेर्वयंप्रथमस्या
मृतानांमनामहेचारुदेवस्यनाम । सनोमह्याऽअदितयेपुनर्दात्पितरंचदृशेयंमातरंच ॥ अभित्वादेवसवितरीशानंवा
र्याणां । सदावन्भागमीमहे ॥ यश्चिद्धितइत्थाभगःशशमानःपुरानिदः । अद्वेषोहस्तयोर्दधे+ ॥ भगभक्तस्यतेवयमु
दशेमतवावसा । मूर्धानंरायऽआरभे ॥ १३ ॥ नहितेक्षत्रंनसहोनमन्युंवयश्चनामीपतयंतऽआपुः । नेमाऽआपो
ऽअनिमिषंचरंतीर्नयेवातस्यप्रमिनंत्यभ्वं ॥ अबुध्नेराजावरुणोवनस्योर्ध्वंस्तूपंददतेपूतदक्षः । नीचीनाःस्थुरुपरिबुध्नऽ
एषामस्मेऽअंतर्निहिताःकेतवःस्युः ॥ उरुंहिराजावरुणश्चकारसूर्यायपंथामन्वेतवाऽउ । अपदेपादाप्रतिधातवेकरुतापं
वक्ताहृदयाविधश्चित् ॥ शतंतेराजन्भिषजःसहस्रमुर्वीगंभीरासुमतिष्टेऽअस्तु । बाधस्वदूरेनिर्ऋतिंपराचैःकृतंचिदेनः
प्रमुमुग्ध्यस्मत् ॥ अमीयऽऋक्षानिहितासऽउच्चानक्तंददृश्रेकुहचिद्दिवेयुः । अदब्धानिवरुणस्यव्रतानिविचाकशच्चंद्र
मानक्तमेति ॥ १४ ॥ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः । अहेळमानोवरुणेहबोध्युरुशंसमान

(१।६।१) कस्यनूनमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यआजीगर्तिःशुनःशेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातः आद्यायाःकःद्वितीयायाअग्निस्ततस्ति-
सृणांसविता (भगभक्तस्येत्यस्याभगोवा) नहितेक्षत्रमित्याद्यानांवरुणस्त्रिष्टुप् अभित्वेत्यादितिस्रोगायत्र्यः ।

ऽआयुःप्रमोषीः ॥ तदिन्नक्तंतद्दिवामह्यमाहुस्तदयंकेतोहृदऽआविचष्टे । शुनःशेपोयमह्वद्गृभीतःसोऽअस्मान्राजावरुणोमुमोक्तु ॥ शुनःशेपोह्यह्वद्गृभीतस्त्रिष्वादित्यंद्रुपदेषुबद्धः । अवैनंराजावरुणःससृज्याद्विद्वाँऽअदब्धोविमुमोक्तुपाशान् ॥ अवतेहेळोवरुणनमोभिरवयज्ञेभिरीमहेहविर्भिः । क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचेताराजन्नेनांसिशिश्रथःकृतानि ॥ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमंश्रथाय । अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोऽअदितयेस्याम ॥१५॥ (१।६।२) यच्चिद्धितेविशोयथाप्रदेववरुणव्रतं । मिनीमसिद्यविद्यवि ॥ मानोवधायहत्नवेजिहीळानस्यरीरधः । माहृणानस्यमन्यवे ॥ विमृळीकायतेमनोरथीरश्वंनसंदितं । गीर्भिर्वरुणसीमहि ॥ पराहिमेविमन्यवःपतंतिवस्यइष्टये । वयोनवसतीरुप ॥ कदाक्षत्रश्रियंनरमावरुणंकरामहे । मृळीकायोरुचक्षसं ॥ १६ ॥ तदित्समानमाशातेवेनंतानप्रयुच्छतः । धृतव्रताय दाशुषे ॥ वेदायोवीनांपदमंतरिक्षेणपततां । वेदनावःसमुद्रियः ॥ वेदमासोधृतव्रतोद्वादशप्रजावतः । वेदायऽउपजायते ॥ वेदवातस्यवर्तनिमुरोर्ऋष्वस्यबृहतः । वेदायेऽअध्यासते ॥ निषसादधृतव्रतोवरुणःपस्त्याउस्वा । साम्राज्यायसुक्रतुः ॥ १७ ॥ अतोविश्वान्यद्भुताचिकित्वाँऽअभिपश्यति । कृतानियाचकर्त्वा ॥ सनोविश्वाहासुक्रतुरादित्यःसुपथाकरत् । प्रणऽआयूंषितारिषत् ॥ बिभ्रद्द्रापिंहिरण्ययंवरुणोवस्तनिर्णिजं । परिस्पशोनिषेदिरे ॥ नयं

(१।६।२) यच्चिद्धितइत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यशुनःशेपोवरुणोगायत्री ।

दिप्सँतिदिप्सवोनद्रुह्वाणोजनानां । नदेवमभिमातयः ॥ उतयोमानुषेष्वायशश्चक्रेऽअसाम्या । अस्माकमुदरेष्वा ॥ १८ ॥ परामेयंतिधीतयोगावोनगव्यूतीरनु । इच्छंतीरुरुचक्षसं ॥ संनुवोचावहैपुनर्यतोमेमध्वाभृतं । होतेवक्षदसेप्रियं+ ॥ दर्शनुविश्वदर्शतंदर्शरथमधिक्षमि । एताजुषतमेगिरः ॥ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृळय । त्वामवस्युराचके ॥ त्वंविश्वस्यमेधिरदिवश्चग्मश्चराजसि । सयामनिप्रतिश्रुधि ॥ उदुत्तमंमुमुग्धिनोविपाशंमध्यमंचृत । अवाधमानिजीवसे ॥ १९ ॥ (१।६।३) वसिष्वाहिमियेध्यवस्त्राण्यूर्जांपते । सेमंनोऽअध्वरंयज ॥ निनोहोतावरेण्यःसदायविष्ठमन्मभिः । अग्नेदिवित्मतावचः ॥ आहिष्मासूनवेपितापिर्यजत्यापये । सखासख्येवरेण्यः ॥ आनोबर्हीरिशादसोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । सीदंतुमनुषोयथा ॥ पूर्व्यहोतरस्यनोमंदस्वसख्यस्यच । इमाऽउषुश्रुधीगिरः ॥ २० ॥ यच्चिद्धिशश्वतातनादेवंदेवंयजामहे । त्वेऽइद्धूयतेहविः ॥ प्रियोनोऽअस्तुविश्पतिर्होतामंद्रोवरेण्यः । प्रियाःस्वग्नयोवयं+ ॥ स्वग्नयोहिवार्यंदेवासोदधिरेचनः । स्वग्नयोमनामहे ॥ अथानऽउभयेषाममृतमर्त्यानां । मिथःसंतुप्रशस्तयः ॥ विश्वेभिरग्नेऽअग्निभिरिमंयज्ञमिदंवचः । चनोधाःसहसोयहो ॥ २१ ॥ (१।६।४) अश्वंनत्वावारवंतंवंदध्याऽअग्निंनमो

(१।६।३) वसिष्वेतिदशर्चस्यसूक्तस्यशुनःशेपोग्निर्गायत्री । (१।६।४) अश्वंनत्वेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यशुनःशेपोऽग्निर्गायत्री । नमोमहद्भ्यइत्यस्यादेवास्त्रिष्टुप् ।

भिः । सम्राजंतमध्वराणां ॥ सघानःसूनुःशवसापृथुप्रगामासुशेवः । मीढ्वाँऽअस्माकंबभूयात् ॥ सनोदूराच्चासाच्चनि
मर्त्यादघायोः । पाहिसदमिद्विश्वायुः ॥ इममूषुत्वमस्माकंसनिंगायत्रंनव्यांसं । अग्नेदेवेषुप्रवोचः ॥ आनोभजपर
मेष्वावाजेषुमध्यमेषु । शिक्षावस्वोऽअंतमस्य ॥ २२ ॥ विभक्तासिचित्रभानोसिंधोरूर्माऽउपाकऽआ । सद्योदाशुषे
क्षरसि ॥ यमग्नेपृत्सुमर्त्यमवावाजेषुयंजुनाः । संयताशश्वतीरिषः ॥ नकिरस्यसहंत्यपर्येताकयस्यचित् । वाजोऽअ
स्तिश्रवाय्यः ॥ सवाजंविश्वचर्षणिरर्वद्भिरस्तुतरुता । विप्रेभिरस्तुसनिता ॥ जराबोधतद्विविड्ढिविशेविशेयज्ञियाय ।
स्तोमंरुद्रायदृशीकं ॥ २३ ॥ सनोमहाँऽअनिमानोधूमकेतुःपुरुश्चंद्रः । धियेवाजायहिन्वतु ॥ सरेवाँऽइवविश्पतिर्दै
व्यःकेतुःशृणोतुनः । उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥ नमोमहद्भ्योनमोऽअर्भकेभ्योनमोयुवभ्योनमऽआशिनेभ्यः । यजामदे
वान्यदिशक्रवाममाज्यायसःशंसमावृक्षिदेवाः ॥ २४ ॥ (१।६।५) यत्रग्रावापृथुबुध्नऽऊर्ध्वोभवतिसोतवे । उलूखलसु
तानामवेद्विंद्रजल्गुलः ॥ यत्रद्वाविवजघनाधिषवण्याकृता । उलूखल० ॥ यत्रनार्यपच्यवमुपच्यवंचशिक्षते । उलूख
ल० ॥ यत्रमंथांविबध्नतेरश्मीन्यमितवाऽइव । उलूखल० ॥ यच्चिद्धित्वंगृहेगृहऽउलूखलकयुज्यसे । इहद्युमत्तमं

(१।६।५) यत्रग्रावेतिनवर्चस्यसूक्तस्यआद्यानांचतसृणामिंद्रःततोद्वयोरुलूखलंततोद्वयोरुलूखलमुसलेअंत्यायाःप्रजापतिर्हरिश्चंद्रः
(अधिषवणचर्मदेवतावा) आद्याःषळनुष्टुभःअंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः ।

वदुजयंतामिवदुंदुभिः+ ॥ २५ ॥ उतस्मंतेवनस्पतेवातोविवात्यग्रमित् । अथोऽइंद्रायपातवेसुनुसोमंमुलूखल ॥ आयजीवाजसातमाताह्युच्चाविजर्भृतः । हरीऽइवांधांसिबप्संता ॥ तानोऽअद्यवनस्पतीऽऋष्वावृष्वेभिःसोतृभिः । इंद्रायमधुमत्सुतम् ॥ उच्छिष्टंचम्वोर्भरसोमंपवित्रऽआसृज । निधेहिगोरधित्वचि+ ॥ २६ ॥ (१।६।६) यच्चिद्धिसत्यसोमपाऽअनाशस्ताऽइवस्मसि । आतूनऽइंद्रशंसयगोष्वश्वेषुशुभ्रिषुसहस्रेषुतुवीमघ ॥ शिप्रिन्वाजानांपतेशचीवस्तवदंसना । आतूनं० ॥ निष्वापयामिथूदृशासस्तामबुध्यमाने । आतूनं० ॥ ससंतुत्याऽअरातयोबोधंतुशूररातयः । आतूनं० ॥ समिंद्रगर्दभंमृणनुवंतंपापयामुया । आतूनं० ॥ पतातिकुंडृणाच्यादूरंवातोवनादधि । आतूनं० ॥ सर्वंपरिक्रोशंजहिजंभयाकृकदाश्वं । आतूनं० ॥ २७ ॥ (१।६।७) आवऽइंद्रंक्रिविंयथावाजयंतःशतक्रतुं । मंहिष्ठंसिंचऽइंदुभिः ॥ शतंवायःशुचीनांसहस्रंवासमाशिरां । एदुनिम्नंनरीयते ॥ संयन्मदायशुष्मिणऽएनाह्यस्योदरे । समुद्रोनव्यचोदधे ॥ अयमुतेसमतसिकपोतऽइवगर्भधिं । वचस्तच्चिन्नऽओहसे ॥ स्तोत्रंराधानांपतेगिर्वाहोवीरयस्यते । विभूतिरस्तुसूनृता ॥ २८ ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठानऽऊतयेस्मि

(१।६।६) यच्चिद्धिसत्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यशुनःशेपइंद्रःपंक्तिः । (१।६।७) आवइंद्रमितिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यशुनःशेपइंद्रःसप्तदश्यादितिसृणामश्विनौततस्तिसृणामुषागायत्रीअस्माकमितिपादनिचृत्शश्वदिंद्रइतित्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.१अ.२ ॥१४॥

मंडलं १ अनु. ७

न्वाजेशतक्रतो । समन्येषुब्रवावहै ॥ योगेयोगेतवस्तरंवाजेवाजेहवामहे । सखायइंद्रमूतये ॥ आघागमद्यदिश्रव
त्सहस्रिणीभिरूतिभिः । वाजेभिरुपनोहवं ॥ अनुप्रत्नस्यौकसोहुवेतुविप्रतिंनरं । यंतेपूर्वंपिताहुवे+ ॥ तंत्वावयंविश्व
वाराशास्महेपुरुहूत । सखेवसोजरितृभ्यः ॥ २९ ॥ अस्माकंशिप्रिणीनांसोमपाःसोमपाव्नां । सखेवज्रिन्त्सखीना
म् ॥ तथातदस्तुसोमपाःसखेवज्रिन्तथाकृणु । यथातउश्मसीष्टये ॥ रेवतीर्नःसधमादइंद्रेसंतुतुविवाजाः । क्षुमं
तोयाभिर्मदेम ॥ आघत्वावान्त्मनाप्तःस्तोतृभ्योधृष्णवियानः । ऋणोरक्षंनचक्र्योः* ॥ आयद्दुवःशतक्रतवाकामंजरि
तॄणां । ऋणोरक्षंनशचीभिः ॥ ३० ॥ शश्वदिंद्रःपोप्रुथद्भिर्जिगायनानदद्भिःशाश्वसद्भिर्धनानि । सनोहिरण्यरथंदं
सनावान्त्सनःसनितासनयेसनोदात् ॥ आश्विनावश्वावत्येषायातंशवीरया । गोमद्दस्राहिरण्यवत् ॥ समानयोज
नोहिवांरथोदस्रावमर्त्यः । समुद्रेअश्विनेयते ॥ न्यघ्न्यस्यमूर्धनिचक्रंरथस्ययेमथुः । परिद्यामन्यदीयते ॥ कस्तउ
उषःकधप्रियेभुजेमर्तोअमर्त्ये । कंनक्षसेविभावरि ॥ वयंहितेअमन्मह्यान्तादापराकात् । अश्वेनचित्रेअरुषि ॥
त्वंत्येभिरागहिवाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मेरयिंनिधारय ॥ ३१ ॥ (१।७।१) त्वमग्नेप्रथमोअंगिराऋषिर्देवोदे
वानामभवःशिवःसखा । तवव्रतेकवयोविद्मनापसोजायंतमरुतोभ्राजदृष्टयः ॥ त्वमग्नेप्रथमोअंगिरस्तमःकविर्देवा

(१।७।१) त्वमग्नइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यआंगिरसोहिरण्यस्तूपोग्निर्जगतीअष्टमीषोळश्यंत्यास्त्रिष्टुभः ।

॥१४॥

नापरिभूषसिव्रतं । विभुर्विश्वस्मैभुवनायमेधिरोद्विमाताशयुःकतिधाचिदायवे ॥ त्वमग्नेप्रथमोमातरिश्वनऽआविर्भ
वसुक्रतूयाविवस्वते । अरेजेतांरोदसीहोतृवूर्येसघ्नोर्भारमयजोमहोवसो ॥ त्वमग्नेमनवेद्यामवाशयःपुरूरवसेसुकृतेसु
कृत्तरः । श्वात्रेणयत्पित्रोर्मुच्यसेपर्यात्वापूर्वमनयन्नापरंपुनः ॥ त्वमग्नेवृषभःपुष्टिवर्धनऽउद्यतस्रुचेभवसिश्रवाय्यः ।
यऽआहुतिंपरिवेदावषट्कृतिमेकायुरग्रेविशऽआविवाससि ॥ ३२ ॥ त्वमग्नेवृजिनवर्तनिंनरंसक्मन्पिपर्षिविदथेवि
चर्षणे । यःशूरसातापरितक्म्येधनेदभ्रेभिश्चित्समृताहंसिभूयसः ॥ त्वंतमग्नेऽअमृतत्वऽउत्तमेमर्तंदधासिश्रवसेदिवे
दिवे । यस्तातृषाणऽउभयायजन्मनेमयःकृणोषिप्रयऽआचसूरये ॥ त्वंनोऽअग्नेसनयेधनानांयशसंकारुंकृणुहिस्तवा
नः । ऋध्यामकर्मापसानवेनदेवैर्द्यावापृथिवीप्रावतंनः ॥ त्वंनोऽअग्नेपित्रोरुपस्थऽआदेवोदेवेष्वनवद्यजागृविः । तनू
कृद्बोधिप्रमतिश्चकारवेत्वंकल्याणवसुविश्वमोपिषे ॥ त्वमग्नेप्रमतिस्त्वंपितासिनस्त्वंवयस्कृत्तवजामयोवयं । संत्वारा
यःशतिनःसंसहस्रिणःसुवीरंयंतिव्रतपामदाभ्य ॥ ३३ ॥ त्वामग्नेप्रथममायुमायवेदेवाऽअकृण्वन्नहुषस्यविश्पतिम् ।
इळामकृण्वन्मनुषस्यशासनींपितुर्यत्पुत्रोममकस्यजायते ॥ त्वंनोऽअग्नेतवदेवपायुभिर्मघोनोरक्षतन्वश्चवंद्य । त्राता
तोकस्यतनयेगवामस्यनिमेषंरक्षमाणस्तवव्रते+ ॥ त्वमग्नेयज्यवेपायुरंतरोनिषंगायचतुरक्षऽइध्यसे । योरातहव्योवृ
कायधायसेकीरेश्चिन्मंत्रंमनसावनोषितं+ ॥ त्वमग्नऽउरुशंसायवाघतेस्पार्हंयद्रेक्णःपरमंवनोषितत् । आध्रस्यचित्प्र

मतिरुच्यसेपिताप्रपाकंशास्सिप्रदिशोविदुष्टरः ॥ त्वमग्नेप्रयतदक्षिणंनरंवर्मेवस्यूतंपरिपासिविश्वतः । स्वादुक्षद्मायो
वसतौस्योनकृज्जीवयाजंयजतेसोपमादिवः + ॥ ३४ ॥ इमामग्नेशरणिंमीमृषोनऽइममध्वानंयमगामदूरात् । आपिः
पिताप्रमतिःसोम्यानांभृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानां ॥ मनुष्वदग्नेऽअंगिरस्वदंगिरोययातिवत्सदनेपूर्ववच्छुचे । अच्छया
ह्यावहादैव्यंजनमासादयबर्हिषियक्षिचप्रियं + ॥ एतेनाग्नेब्रह्मणावावृधस्वशक्तीवायत्तेचकृमाविदावा । उतप्रणेष्यभि
वस्योऽअस्मान्त्संनःसृजसुमत्यावाजवत्या ॥ ३५ ॥ (१।७।२) इंद्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचंयानिचकारप्रथमानिवज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्दप्रवक्षणाअभिनत्पर्वतानां ॥ अहन्नहिंपर्वतेशिश्रियाणंत्वष्टास्मैवज्रंस्वर्यंततक्ष । वाश्राऽइवधेनवः
स्यंदमानाऽअंजःसमुद्रमवजग्मुरापः ॥ वृषायमाणोवृणीतसोमंत्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य ॥ आसायकंमघवादत्तवज्रम
हन्नेनंप्रथमजामहीनां ॥ यदिंद्राहन्प्रथमजामहीनामान्मायिनाममिनाःप्रोतमायाः । आत्सूर्यंजनयन्द्यामुषासंतादी
त्नाशत्रुंनकिलाविवित्से ॥ अहन्वृत्रंवृत्रतरंव्यंसमिंद्रोवज्रेणमहतावधेन । स्कंधांसीवकुलिशेनाविवृक्णाहिःशयतऽउ
पपृक्पृथिव्याः + ॥ ३६ ॥ अयोद्धेवदुर्मदऽआहिजुह्वेमहावीरंतुविबाधमृजीषं । नातारीदस्यसमृतिंवधानांसंरुजानाः
पिपिषऽइंद्रशत्रुः ॥ अपादहस्तोऽअपृतन्यदिंद्रमास्यवज्रमधिसानौजघान । वृष्णोवध्रिःप्रतिमानंबुभूषन्पुरुत्रावृत्रोऽअ

(१।७।२।) इंद्रस्यन्विर्तिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यहिरण्यस्तूपइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

शयद्ध्वस्तः ॥ नदंनभिन्नममुयाशयानंमनोरुहाणाऽअतियंत्यापः । याश्चिद्वृत्रोमहिनापर्यतिष्ठत्तासामहिःपत्सुतःशीर्बभूव ॥ नीचावयाऽअभवद्वृत्रपुत्रेंद्रोऽअस्याऽअववधर्जभार । उत्तरासूरधरःपुत्रऽआसीद्दानुःशयेसहवत्सानधेनुः+ ॥ अतिष्ठंतीनामनिवेशनानांकाष्ठानांमध्येनिहितंशरीरं । वृत्रस्यनिण्यंविचरंत्यापोदीर्घंतमऽआशयदिंद्रशत्रुः ॥ ३७ ॥ दासपत्नीरहिगोपाऽअतिष्ठन्निरुद्धाऽआपःपणिनेवगावः । अपांबिलमपिहितंयदासीद्वृत्रंजघन्वाँऽअपतद्ववार ॥ अश्व्योवारोऽअभवस्तदिंद्रसृकेयत्त्वाप्रत्यहंदेवऽएकः । अजयोगाऽअजयःशूरसोममवासृजःसर्तवेसप्तसिंधून् ॥ नास्मैविद्युंनतन्यतुःसिषेधनयांमिहमकिरद्ध्रादुनिंच । इंद्रश्चयद्युयुधातेऽअहिश्चोतापरीभ्योमघवाविजिग्ये ॥ अहेर्यातारंकमपश्यऽइंद्रहृदियत्तेजघ्नुषोभीरगच्छत् । नवचयंनवतिंचस्रवंतीःश्येनोनभीतोऽअतरोरजांसि ॥ इंद्रोयातोवसितस्यराजाशमस्यचशृंगिणोवज्रबाहुः । सेदुराजाक्षयतिचर्षणीनामरांननेमिःपरितावभूव ॥ ३८ ॥ इतिप्रथमाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्वितीयाध्याये वर्गाः ३८ सूक्तानि १३ ऋचः १८९ ॥ त्यागः ॥ ऋभुभ्यइदं. ८ इंद्राग्निभ्यामिदं. ६ अश्विभ्यामिदं. ४ सवित्रइदं. ४ अग्नयइदं. २ देवीभ्यइदं. इंद्राणीवरुणान्यग्नायीभ्यइदं. द्यावापृथिवीभ्यामिदं. २ पृथिव्याइदं. विष्णवइदं. (प्रथमायादेवेभ्योवा) ६ वायवइदं. इंद्रवायुभ्यामिदं. २ मित्रावरुणाभ्यामिदं. ३ मरुद्भ्यः (मरुत्वतइंद्रायवा) इदं. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ३

पूषणइदं. ३ अग्न्यइदं. ७ अग्न्यग्न्यइदं. अग्नयइदं. कायेदं. अग्नयइदं. सवित्रइदं. ३ (अंत्यायाभगायवा) वरुणायेदं. ३१ अग्न-
यइदं. २२ देवेभ्यइदं. इंद्रायेदं. ४ उलूखलायेदं. २ उलूखलमुसलाभ्यामिदं. २ प्रजापतयेहरिश्चंद्राय (अधिषवणचर्मणे) वेदं.
इंद्रायेदं. २३ अश्विभ्यामिदं. ३ उषसइदं. ३ अग्नयइदं. १८ इंद्रायेदं १५ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥

एतत्रिश्चिद्वादशाश्विनंनवम्यंत्येत्रिष्टुभौह्वयाम्येकादशसावित्रंनवमीजगत्यांद्याचसालिंगोक्तदैवतपादांप्रवोविं
शतिःकण्वोघौरआग्नेयंप्रागाथमूर्ध्वऊषुयौप्यौक्रीळंपंचोनांमारुतंहिगायत्रंतुकद्धप्रयद्दशप्रागाथंतूत्तिष्ठाष्टौब्रा
ह्मणस्पत्यंयंरक्षंतिनववरुणमित्रार्यम्णांमध्येतृचआदित्येभ्योगायत्रंहिंसंपूषंदशपौष्णंकद्रुद्रायनवरौद्रंतृतीयामै
त्रावरुणीचांत्यस्तृचःसौम्योंत्यानुष्टुंबग्नेषळूनांप्रस्कण्वःकाण्वआग्नेयंतुप्रागाथंमाद्योद्वृचोश्व्युषसांचत्वमग्नेदशा
नुष्टुभमर्धर्चोत्योदैवएषोपंचोनाश्विनंतुगायत्रं ॥ ३ ॥

हरिःओ३म् ॥ (१।७।३) एतायामोपगव्यंतऽइंद्रंमस्माकंसुप्रमंतिंवावृधाति। अनामृणःकुविदादस्यरायोगवांकेतंपरं
मावर्जतेनः ॥ उपेदहंधनदामप्रतीतंजुष्टांनश्येनोवसतिंपतामि । इंद्रंनमस्यन्नुपमेभिरर्कैर्यःस्तोतृभ्योहव्योऽअस्तिया
मन् ॥ निसर्वसेनऽइषुधींऽरसक्तसमर्योगाऽअंजतियस्यवष्टि । चोष्कूयमाणइंद्रभूरिवामंमापणिर्भूरस्मदधिप्रवृद्ध ॥

(१।७।३) एतायामेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यहिरण्यस्तूपइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

वधीहिंदस्युंधनिनंघनेनँऽएकश्चरंन्नुपशाकेभिरिंद्र । धनोरधिविषुणक्तेव्यायन्नयंज्वानःसनकाःप्रेतिमीयुः ॥ पराचि
च्छीर्षावंवृजुस्तइंद्रायंज्वानोयज्वंभिःस्पर्धमानाः । प्रयद्दिवोहरिवःस्थातरुग्रनिरंव्रताँऽअधमोरोदस्योः ॥ १ ॥ अयु
युत्सन्ननवद्यस्यसेनामयातयंतक्षितयोनवंग्वाः । वृषायुधोनवध्रयोनिरष्टाःप्रवद्भिरिंद्राच्चितयंतआयन् ॥ त्वमेतान्रुद
तोजक्षंतश्चायोधयोरजंसऽइंद्रपारे । अवादहोदिवऽआदस्युमुच्चाप्रसुन्वतःस्तुवतःशंसमावः ॥ चक्राणासःपरीणहंपृथि
व्याहिरंण्येनमणिनाशुंभमानाः । नहिन्वानासस्तितिरुस्तऽइंद्रंपरिस्पशोऽअदधात्सूर्येण ॥ परियदिंद्ररोदसीऽउभेऽअबु
भोजीर्महिनाविश्वतःसीम् । अमन्यमानाँऽअभिमन्यमानैर्निर्ब्रह्मभिरधमोदस्युमिंद्र ॥ नयेदिवःपृथिव्याऽअंतमापुर्न
मायाभिर्धनदांपर्यभूवन् । युजंवज्रंवृषभश्चक्रऽइंद्रोनिर्ज्योतिषातमसोगाऽअदुक्षत् ॥ २ ॥ अनुस्वधामक्षरन्नापो
ऽअस्यावर्धतमध्यऽआनाव्यानां । सध्रीचीनेनमनसातमिंद्रऽओजिष्ठेनहन्मनाहन्नभिद्यून्+ ॥ न्याविध्यदिलीबिशस्य
दृह्वाविशृंगिणमभिनच्छुष्णमिंद्रः । यावत्तरोमघवन्यावदोजोवज्रेणशत्रुमवधीःपृतन्युं+ ॥ अभिसिध्मोअजिगादस्यश
त्रून्वितिग्मेनंवृषभेणापुरोभेत् । संवज्रेणासृजद्वृत्रमिंद्रःप्रस्वांमतिमतिरच्छाशदानः ॥ आवःकुत्समिंद्रयस्मिंचाक
न्प्रावोयुध्यंतंवृषभंदशद्युं । शफच्युतोरेणुर्नक्षतद्यामुच्छ्वैत्रेयोनृषाह्यायतस्थौ ॥ आवःशमंवृषभंतुग्र्यासुक्षेत्रजेषेमघव

न्छ्रित्र्युंगां ॥ ज्योक्किदत्रंतस्थिवांसोऽअक्रन्छत्रूयतामधंरावेदंनाकः ॥ ३ ॥ (१।७।४) त्रिश्चिंन्नोअद्याभंवतंनवेदसावि
भुर्वांयामंउतरातिरंश्विना । युवोर्हिंयंत्रंहिम्येववासंसोभ्यायंसेन्यांभवतंमनीषिभिः ॥ त्रयंःपवयोंमधुवाहंनेरथेसोमं
स्यवेनामनुविश्वइद्विदुः । त्रयंःस्कंभासंःस्कभितासंऽआरभेत्रिर्नक्तंयाथस्त्रिवंश्विनादिवां ॥ समानेऽअहंत्रिरंवद्यगो
हनात्रिरद्ययज्ञंमधुनामिमिक्षतं । त्रिर्वाजंवतीरिषोंऽअश्विनायुवंदोषाऽअस्मभ्यंमुषसंश्चपिन्वतं ॥ त्रिर्वर्तिर्यांतंत्रिरनुं
व्रतेजनेत्रिःसुप्राव्यैत्रेधेवंशिक्षतं । त्रिर्नांद्यंवहतमश्विनायुवंत्रिःपृक्षोंऽअस्मेऽअक्षरेवपिन्वतं ॥ त्रिनोंरयिंवहतमश्वि
नायुवंत्रिर्देवतांतात्रिरुतावतंधियंः । त्रिःसौभगत्वंत्रिरुतःश्रवांसिनस्त्रिष्ठंवांसूरेदुहितारुंहद्रथं ॥ त्रिनोंऽअश्वि
नादिव्यानिंभेषजात्रिःपार्थिंवानित्रिरुंदत्तमद्भ्यः । ओमानंशंयोर्ममंकायसूनवेंत्रिधातुशर्मंवहतंशुभस्पती ॥ ४ ॥ त्रि
नोंऽअश्विनायजतादिवेदिंवेपरिंत्रिधातुंपृथिवीमंशायतं । तिस्रोनांसत्यारथ्यापरावतंऽआत्मेववातःस्वसंराणिगच्छ
तं ॥ त्रिरंश्विनासिंधुभिःसप्तमांतृभिस्त्रयंऽआहावास्त्रेधाहविष्कृतं । तिस्रःपृथिवीरुपरिंप्रवादिवोनाकंरक्षेथेद्युभिर
क्तुभिर्हितं+ ॥ क्वं१त्रीचक्रात्रिवृतोरथंस्यक्वं१त्रयोंवंधुरोयेसनींळाः । कुदायोगोंवाजिनोरासंभस्ययेनंयज्ञंनांसत्योपया
थः+ ॥ आनांसत्यागच्छंतंहूयतेंहविर्मध्वंःपिबतंमधुपेभिंरासभिः । युवोर्हिंपूर्वंसवितोषसोरथंमृतायंचित्रंघृतवंतमि

(१।७।४) त्रिश्चिदितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यहिरण्यस्तूपोश्विनौजगतीनवम्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

॥१७॥

ष्यति ॥ आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना । प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा ॥ आ नो अश्विना त्रिवृता रथेनार्वाञ्चं रयिं वहतं सुवीरं । शृण्वन्ता वामवसे जोहवीमि वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥५॥ (१।७।५) ह्वयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये ह्वयामि मित्रावरुणाविहावसे । ह्वयामि रात्रीं जगतो निवेशनीं ह्वयामि देवं सवितारमूतये ॥ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥ याति देवः प्रवता यात्युद्वता याति शुभ्राभ्यां यजतो हरिभ्यां । आ देवो याति सविता परावतोऽप विश्वा दुरिता बाधमानः ॥ अभीवृतं कृशनैर्विश्वरूपं हिरण्यशम्यं यजतो बृहन्तं । आस्थाद्रथं सविता चित्रभानुः कृष्णा रजांसि तविषीं दधानः ॥ वि जनाञ्छ्यावाः शितिपादो अख्यन्रथं हिरण्यप्रउगं वहन्तः । शश्वद्विशः सवितुर्दैव्यस्योपस्थे विश्वा भुवनानि तस्थुः ॥ तिस्रो द्यावः सवितुर्द्वा उपस्थाँ एका यमस्य भुवने विराषाट् । आणिं न रथ्यममृताधि तस्थुरिह ब्रवीतु य उ तच्चिकेतत् ॥ ६ ॥ वि सुपर्णो अन्तरिक्षाण्यख्यद्गभीरवेपा असुरः सुनीथः । क्वेदानीं सूर्यः कश्चिकेत कतमां द्यां रश्मिरस्या ततान ॥ अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून् । हिरण्याक्षः सविता देव आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥

(१।७।५) ह्वयामीत्येकादशर्चस्य सूक्तस्य हिरण्यस्तूपः सविता त्रिष्टुप् । आद्यायाश्चतुर्षु पादेषु क्रमेणाग्निमित्रावरुणरात्रिसवितारो देवताः आद्यानवम्यौ जगत्यौ ।

॥१८॥

हिरण्यपाणिःसविताविचर्षणिरुभेद्यावापृथिवीऽअंतरीयते। अपामीवांबाधतेवेतिसूर्यमभिकृष्णेनरजसाद्यामृणोति ॥
हिरण्यहस्तोअसुरःसुनीथःसुमृळीकःस्ववांयात्वर्वाङ् । अपसेधन्रक्षसोयातुधानानस्थाद्देवःप्रतिदोषंगृणानः+ ॥ येतेपंथाःसवितःपूर्व्यासोरेणवःसुकृताऽअंतरिक्षे ॥ तेभिर्नोऽअद्यपथिभिःसुगेभीरक्षाचनोऽअधिचब्रूहिदेव ॥७॥ (१।८।१)
प्रवोयह्वंपुरूणांविशांदेवयतीनां । अग्निंसूक्तेभिर्वचोभिरीमहेयंसीमिदन्यईळते ॥ जनासोऽअग्निंदधिरेसहोवृधंहविष्मंतोविधेमते । सत्वंनोऽअद्यसुमनाऽइहाविताभवावाजेषुसंत्य ॥ प्रत्वादूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं । महस्तेसतोविचरंत्यर्चयोदिविस्पृशंतिभानवः ॥ देवासस्त्वावरुणोमित्रोऽअर्यमासंदूतंप्रत्नमिंधते। विश्वंसोऽअग्नेजयतित्वयाधनंयस्तेददाशमर्त्यः ॥ मंद्रोहोतागृहपतिरग्नेदूतोविशामसि । त्वेविश्वासंगतानिव्रताध्रुवायानिदेवाऽअकृण्वत ॥ ८ ॥ त्वेऽइदग्नेसुभगेयविष्ठ्यविश्वमाहूयतेहविः । सत्वंनोऽअद्यसुमनाऽउतापरंयक्षिदेवान्त्सुवीर्या ॥ तंघेमित्थानमस्विनऽउपस्वराजमासते । होत्राभिरग्निंमनुषःसमिंधतेतितिर्वांसोऽअतिस्रिधः ॥ घ्नंतोवृत्रमतरन्रोदसीऽअपऽउरुक्षयायचक्रिरे । भुवत्कण्वेवृषाद्युम्न्याहुतःक्रंददश्वोगविष्टिषु ॥ संसीदस्वमहाँअसिशोचस्वदेववीतमः ॥ विधूममग्नेअरुषंमियेध्यसृजप्रशस्तदर्शतं+ ॥ यंत्वादेवासोमनवेदधुरिहयजिष्ठंहव्यवाहन। यंकण्वोमेध्यातिथिर्धनस्पृतंयंवृषायमुपस्तुतः+ ॥९॥

(१।८।१) प्रवोयह्वमितिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यघौरःकण्वोग्निःऊर्ध्वऊषुणइतिद्वयोर्यूपःप्रगाथा (अयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यइत्यर्थः) ॥

यमग्निंमेध्यातिथिः कण्वईध ऽऋतादधि ॥ तस्यप्रेषोदीदियुस्तमिमाऽऋचस्तमग्निंवर्धयामसि ॥ रायस्पूर्धिस्वधावो स्तिहितेग्नेदेवेष्वाप्यं ॥ त्वंवाजस्यश्रुत्यस्यराजसिसनोमृळमहाँअसि ॥ ऊर्ध्वऽऊषुणऽऊतयेतिष्ठादेवोनसविता । ऊर्ध्वोवाजस्यसनितायदंजिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥ ऊर्ध्वोनःपाह्यंहसोनिकेतुनाविश्वंसमत्रिणंदह । कृधीनऽऊर्ध्वां चरथायजीवसेविदादेवेषुनोदुवः ॥ पाहिनोऽअग्नेरक्षसःपाहिधूर्तेरराव्णः । पाहिरीषतऽउतवाजिघांसतोबृहद्भानो यविष्ठ्य ॥ १० ॥ घनेवविष्वग्विजह्यराव्णस्तपुर्जंभयोऽअस्मध्रुक् । योमर्त्यःशिशीतेऽअत्यक्तुभिर्मानःसरिपुरीशत ॥ अग्निर्वव्नेसुवीर्यमग्निःकण्वायसौभगं । अग्निःप्रावन्मित्रोतमेध्यातिथिमग्निःसाताऽउपस्तुतं+ ॥ अग्निनातुर्वशंयदुं परावतऽउग्रादेवंहवामहे ॥ अग्निर्नयन्नववास्त्वंबृहद्रथंतुर्वीतिंदस्यवेसहः ॥ नित्वामग्नेमनुर्दधेज्योतिर्जनायशश्वते ॥ दीदेथकण्वऽऋतजातऽउक्षितोयन्नमस्यंतिकृष्टयः ॥ त्वेषासोऽअग्नेरमवंतोऽअर्चयोभीमासोनप्रतीतये ॥ रक्षस्विनःसदमिद्यातुमावतोविश्वंसमत्रिणंदह ॥ ११ ॥ (१।८।२) क्रीळंवःशर्धोमारुतमनर्वाणंरथेशुभं । कण्वाऽअभिप्रगायत ॥ येपृषतीभिर्ऋष्टिभिःसाकंवाशीभिरंजिभिः । अजायंतस्वभानवः ॥ इहेवशृण्वऽएषांकशाहस्तेषुयद्वदान् । नियामंचित्रमृंजते ॥ प्रवःशर्धायघृष्वयेत्वेषद्युम्नायशुष्मिणे । देवत्तंब्रह्मगायत ॥ प्रशंसागोष्वघ्न्यंक्रीळंयच्छर्धोमारुतं ।

(१।८।२) क्रीळंवइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकण्वोमरुतोगायत्री ।

जंभेरसंस्यवावृधे ॥ १२ ॥ कोवोवर्षिष्ठऽआनरोदिवश्चग्मश्चधूतयः । यत्सीमंतंनधूनुथ+ ॥ निवोयामायमानुषोदध्रऽउ
ग्रायमन्यवे । जिहीतपर्वतोगिरिः+ ॥ येषामज्मेषुपृथिवीजुजुर्वाँऽइवविश्पतिः ॥ भियायामेषुरेजते । स्थिरंहिजानमेषां
वयोमातुर्निरेतवे । यत्सीमनुद्विताशवः ॥ उदुत्येसूनवोगिरःकाष्ठाऽअज्मेष्वत्नत । वाश्राऽअभिज्ञुयातवे ॥१३॥ त्यं
चिद्घादीर्घंपृथुंमिहोनपातममृध्रं । प्रच्यावयंतियामभिः ॥ मरुतोयद्धवोबलंजनाँऽअचुच्यवीतन । गिरीँऽरचुच्यवीत
न ॥ यद्धयांतिमरुतःसंहब्रुवतेध्वन्ना ॥ शृणोतिकश्चिदेषां ॥ प्रयातशीभमाशुभिःसंतिकण्वेषुवोदुवः ॥ तत्रोषुमादया
ध्वै ॥ अस्तिहिष्मामदायवःस्मसिष्मावयमेषां । विश्वंचिदायुर्जीवसे ॥ १४ ॥ (१।८।३) कद्धनूनंकधप्रियःपितापुत्रं
नहस्तयोः । दधिध्वेवृक्तबर्हिषः ॥ क्वनूनंकद्वोऽअर्थंगंतादिवोनपृथिव्याः । क्ववोगावोनरण्यंति ॥ क्ववःसुम्नानव्यांसि
मरुतःक्वसुविता । क्वो३विश्वानिसौभगा ॥ यद्यूयंपृश्निमातरोमर्तासःस्यातन । स्तोतावोऽअमृतःस्यात् ॥ मावोमृगोन
यवसेजरिताभूदजोष्यः । पथायमस्यगादुप ॥ १५ ॥ मोषुणःपरापरानिर्ऋतिर्दुर्हणावधीत् । पदीष्टतृष्णयासह+ ॥
सत्यंत्वेषाऽअमवंतोधन्वंचिदारुद्रियासः । मिहंकृण्वंत्यवातां+ ॥ वाश्रेवविद्युन्मिमातिवत्संनमातासिषक्ति । यदेषां
वृष्टिरसर्जि ॥ दिवाचित्तमःकृण्वंतिपर्जन्येनोदवाहेन । यत्पृथिवींव्युंदंति ॥ अधस्वनान्मरुतांविश्वमासद्मपार्थिवं ।

(१।८।३) कद्धनूनमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकण्वोमरुतोगायत्री ।

अरेजंतप्रमानुषाः ॥ १६ ॥ मरुतोवीळुपाणिभिश्चित्रारोधस्वतीरनु । यातेमखिद्रयामभिः ॥ स्थिरावःसंतुनेमयोर
थाऽअश्वासऽएषां । सुसंस्कृताऽअभीशवः ॥ अच्छावदातनागिराजरायैब्रह्मणस्पतिं । अग्निंमित्रंनदर्शतं+ ॥ मिमी
हिश्लोकमास्येपर्जन्यइवततनः । गायगायत्रमुक्थ्यं* ॥ वंदस्वमारुतंगणंत्वेषंपनस्युमर्किणं । अस्मेवृद्धाऽअसन्निह+ ॥
॥ १७ ॥ (११८।४) प्रयदित्थापरावतःशोचिर्नमानमस्यथ । कस्यक्रत्वामरुतःकस्यवर्पसाकंयाथकंहधूतयः ॥
स्थिरावःसंत्वायुधापराणुदेवीळूऽउतप्रतिष्कभे । युष्माकमस्तुतविषीपनीयसीमामर्त्यस्यमायिनः ॥ पराहयत्स्थिरंह
थनरोवर्तयथागुरु । वियाथनवनिनःपृथिव्याव्याशाःपर्वतानां ॥ नहिवःशत्रुर्विविदेऽअधिद्यविनभूम्यांरिशादसः ।
युष्माकमस्तुतविषीतनायुजारुद्रासोनूचिदाधृषे ॥ प्रवेपयंतिपर्वतान्विविंचंतिवनस्पतीन् । प्रोऽआरतमरुतोदुर्मदा
ऽइवदेवासःसर्वयाविशा+ ॥ १८ ॥ उपोरथेषुपृषतीरयुग्ध्वंप्रष्टिर्वहतिरोहितः । आवोयामायपृथिवीचिदश्रोदबीभयं
तमानुषाः ॥ आवोमक्षूतनायकंरुद्राऽअवोवृणीमहे । गंतानूनंनोवसायथापुरेत्थाकण्वायबिभ्युषे ॥ युष्मेषितोमरु
तोमर्त्येषितऽआयोनोअभ्वऽईषते । वितंयुयोतशवसाव्योजसावियुष्माकाभिरूतिभिः ॥ असामिहिप्रयज्यवःकण्वंद
दप्रचेतसः । असामिभिर्मरुतआनऽऊतिभिर्गंतावृष्टिंनविद्युतः ॥ असाम्योजोबिभृथासुदानवोसामिधूतयःशवः ।

(११८।४) प्रयदित्थेतिदशर्चस्यसूक्तस्यकण्वोमरुतोबार्हतप्रगाथाः (अयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः) ।

ऋषिद्विषेमरुतःपरिमन्यवऽइषुंनसृजतद्विषं ॥ १९ ॥ (१।८।५) उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेदेवयंतस्त्वेमहे । उपप्रयंतुमरुतःसुदानवऽइंद्रप्राशूर्भवासचा ॥ त्वामिद्धिसहसस्पुत्रमर्त्यउपब्रूतेधनेहिते । सुवीर्यंमरुतऽआस्वश्व्यंदधीतयोवऽआचके+ ॥ प्रैतुब्रह्मणस्पतिःप्रदेव्येतुसूनृता । अच्छावीरंनर्यंपंक्तिराधसंदेवायज्ञंनयंतुनः ॥ योवाघतेददातिसूनरंवसुसधत्तेअक्षितिश्रवः । तस्माऽइळांसुवीरामायजामहेसुप्रतूर्तिमनेहसं ॥ प्रनूनंब्रह्मणस्पतिर्मंत्रंवदत्युक्थ्यं । यस्मिन्निंद्रोवरुणोमित्रोऽअर्यमादेवाऽओकांसिचक्रिरे+ ॥ २० ॥ तमिद्वोचेमाविदथेषुशंभुवंमंत्रंदेवाऽअनेहसं । इमांचवाचंप्रतिहर्यथानरोविश्वेद्वामावोऽअश्नवत् ॥ कोदेवयंतमश्नवज्जनंकोवृक्तबर्हिषं । प्रप्रदाश्वान्पस्त्याभिरस्थितांतर्वावत्क्षयंदधे ॥ उपक्षत्रंपृंचीतहंतिराजभिर्भयेचित्सुक्षितिंदधे । नास्यवर्तानतरुतामहाधनेनार्भेऽअस्तिवज्रिणः ॥ २१ ॥ (१।८।६) यंरक्षंतिप्रचेतसोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । नूचित्सदभ्यतेजनः ॥ यंबाहुतेवपिप्रतिपांतिमर्त्यंरिषः । अरिष्टःसर्वऽएधते ॥ विदुर्गाविद्विषःपुरोघ्नंतिराजानऽएषां । नयंतिदुरितातिरः+॥ सुगःपंथाऽअनृक्षरआदित्यासऋतंयते । नात्रावखादोऽअस्तिवः ॥ यंयज्ञंनयथानरऽआदित्याऋजुनापथा । प्रवःसधीतयेनशत् ॥ २२ ॥ सरत्नंमर्त्योवसु

(१।८।५) उत्तिष्ठेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकण्वोब्रह्मणस्पतिःअयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः ।(१।८।६) यंरक्षन्तीतिनवर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वःआद्यानांतिसृणामंत्यानांतिसृणांचवरुणमित्रार्यमणस्तृतीयादितिसृणामादित्यागायत्री ।

विश्वंतोकमुतत्मना ॥ अच्छागच्छत्यस्तृतः ॥ कुथाराधामसखायःस्तोमंमित्रस्यार्यम्णः । महिप्सरोवरुणस्य ॥ मावो
घ्नंतंमाशपंतंप्रतिवोचेदेवयंतं । सुम्नैरिद्वऽआविवासे ॥ चतुरश्चिद्ददमानाद्बिभीयादानिधातोः । नदुरुक्तायस्पृहये
त् ॥ २३ ॥ (१।८।७) संपूषन्नध्वनस्तिरव्यंहोविमुचोनपात् । सक्ष्वादेवप्रणस्पुरः+ ॥ योनःपूषन्नघोवृकोदुःशेव
आदिदेशति । अपस्मतंपथोजहि ॥ अपत्यंपरिपंथिनंमुषीवाणंहुरश्चितं । दूरमधिस्रुतेरज ॥ त्वंतस्यद्वयाविनोघशंस
स्यकस्यचित् । पदाभितिष्ठतपुषिं ॥ आतत्तेदस्रमंतुमःपूषंनवोवृणीमहे । येनपितॄनचोदयः ॥ २४ ॥ अधानोविश्व
सौभगहिरण्यवाशीमत्तम । धनानिसुषणाकृधि ॥ अतिनःसश्चतोनयसुगानःसुपथाकृणु । पूषन्निहक्रतुंविदः ॥ अ
भिसूयवसंनयननवज्वारोऽअध्वने । पूषन्निहक्रतुं० ॥ शग्धिपूर्धिप्रयंसिचशिशीहिप्रास्युदरं । पूषन्निहक्रतुं० ॥
नपूषणंमेथामसिसूक्तैरभिगृणीमसि । वसूनिदस्ममीमहे ॥ २५ ॥ (१।८।८) कद्रुद्रायप्रचेतसेमीह्लुष्टमायतव्यसे ।
वोचेमशंतमंहृदे+ ॥ यथानोऽअदितिःकरत्पश्वेनृभ्योयथागवे । यथातोकायरुद्रियं ॥ यथानोमित्रोवरुणोयथारुद्र
श्चिकेतति । यथाविश्वेसजोषसः ॥ गाथपतिंमेधपतिंरुद्रंजलाषभेषजं । तच्छंयोःसुम्नमीमहे ॥ यःशुक्रऽइवसूर्योहि

(१।८।७) संपूषन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यकण्वःपूषागायत्री । (१।८।८) कद्रुद्रायेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकण्वोरुद्रस्तृतीयायामित्रावरुणौच सप्तम्यादितृचस्यसोमोगायत्र्यन्त्यानुष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.१अ.३ ॥२१॥

रण्यमिवरोचते । श्रेष्ठोदेवानांवसुः ॥ २६ ॥ शंनःकरत्यर्वतेसुगंमेषायमेष्ये । नृभ्योनारिभ्योगवे ॥ अस्मेसोमश्रिय मधिनिधेहिशतस्यनृणां । महिश्रवस्तुविनृम्णं ॥ मानःसोमपरिबाधोमारातयोजुहुरंत । आनऽइंदोवाजेभज ॥ यास्तेप्रजाऽअमृतस्यपरस्मिन्धामन्नृतस्य । मूर्धानाभासोमवेनऽआभूषंतीःसोमवेदः ॥ २७ ॥ (१।९।१) अग्नेविवं स्वदुषसश्चित्रंराधोऽअमर्त्य । आदाशुषेजातवेदोवहात्वमद्यादेवाँऽउषर्बुधः ॥ जुष्टोहिदूतोऽअसिहव्यवाहनोग्नेरथीर ध्वराणां । सजूरश्विभ्यामुषसासुवीर्यमस्मेधेहिश्रवोबृहत् ॥ अद्यादूतंवृणीमहेवसुमग्निंपुरुप्रियं । धूमकेतुंभाऽऋजीकं व्युष्टिषुयज्ञानामध्वरश्रियं ॥ श्रेष्ठंयविष्ठमतिथिंस्वाहुतंजुष्टंजनायदाशुषे । देवाँअच्छायातवेजातवेदसमग्निमीळेव्यु ष्टिषु ॥ स्तविष्यामित्वामहंविश्वस्यामृतभोजन । अग्नेत्रातारममृतंमियेध्ययजिष्ठंहव्यवाहन ॥ २८ ॥ सुशंसोबोधि गृणतेयविष्ठ्यमधुजिह्वःस्वाहुतः । प्रस्कण्वस्यप्रतिरन्नायुर्जीवसेनमस्यादैव्यंजनं ॥ होतारंविश्ववेदसंसंहित्वाविशऽ इंधते । सऽआवहपुरुहूतप्रचेतसोग्नेदेवाँऽइहद्रवत् ॥ सवितारमुषसमश्विनाभगमग्निंव्युष्टिषुक्षपः । कण्वासस्त्वासु तसोमासऽइंधतेहव्यवाहंस्वध्वर ॥ पतिर्ह्यध्वराणामग्नेदूतोविशामसि । उषर्बुधऽआवहसोमपीतयेदेवाँऽअद्यस्वर्दृशः ॥ अग्नेपूर्वाअनूषसोविभावसोदीदेथविश्वदर्शतः । असिग्रामेष्ववितापुरोहितोसियज्ञेषुमानुषः ॥ २९ ॥ नित्वायज्ञस्य

मंडल १ अनु. ९ ॥२१॥

(१।९।१) अग्नेविवस्वदितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वोग्निरार्द्येअश्व्युषश्चअयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः ।

साधंनमग्नेहोतारमृत्विजं । मनुष्वद्देवधीमहिप्रचेतसंजीरंदूतममर्त्यं ॥ यद्देवानांमित्रमहःपुरोहितोंतरोयासिदूत्यं ।
सिंधोरिवप्रस्वनितासऊर्मयोग्नेभ्राजंतेअर्चयः ॥ श्रुधिश्रुत्कर्णवह्निभिर्देवैरग्नेसयावभिः । आसीदंतुबर्हिषिमित्रोऽ
अर्यमाप्रातर्यावाणोअध्वरं+ ॥ शृण्वंतुस्तोमंमरुतःसुदानवोग्निजिह्वाऋतावृधः । पिबंतुसोमंवरुणोधृतव्रतोश्विभ्यां
मुषसासजूः+ ॥ ३० ॥ (१।९।२) त्वमग्नेवसूँरिहरुद्राँआदित्याँउत । यजास्वध्वरंजनंमनुजातंघृतप्रुषं ॥ श्रु
ष्टीवानोहिदाशुषेदेवाअग्नेविचेतसः । तान्रोहिदश्वगिर्वणस्त्रयस्त्रिंशतमावह ॥ प्रियमेधवदत्रिवज्जातवेदोविरूपव
त् । अंगिरस्वन्महिव्रतप्रस्कण्वस्यश्रुधीहवं ॥ महिकेरवऊतयेप्रियमेधाअहूषत । राजंतमध्वराणामग्निंशुक्रेणशो
चिषा ॥ घृताहवनसंत्येमाउषुश्रुधीगिरः । याभिःकण्वस्यसूनवोहवंतेवसेत्वा ॥ ३१ ॥ त्वांचित्रश्रवस्तमहवंतेविक्षु
जंतवः । शोचिष्केशंपुरुप्रियाग्नेहव्यायवोळ्हवे ॥ नित्वाहोतारमृत्विजंदधिरेवसुवित्तमं । श्रुत्कर्णंसप्रथस्तमंविप्राअग्ने
दिविष्टिषु ॥ आत्वाविप्राअचुच्यवुःसुतसोमाअभिप्रयः । बृहद्भाबिभ्रतोहविरग्नेमर्तायदाशुषे ॥ प्रातर्यावणःसह
स्कृतसोमपेयायसंत्य । इहाद्यदैव्यंजनंबर्हिरासादयावसो ॥ अर्वांचंदैव्यंजनमग्नेयक्ष्वसहूतिभिः । अयंसोमःसुदान

(१।९।२) त्वमग्नेवसूनितिदशर्चस्यसूक्तस्यप्रस्कण्वोग्निरन्त्यायादेवाश्चानुष्टुप् ।

वस्तंपाततिरोऽअंह्रयम् ॥ ३२ ॥ (१।९।३) एषोऽउषाअपूर्व्याव्युच्छतिप्रियादिवः । स्तुषेवामश्विनाबृहत्+ ॥ यादस्रासिंधुमातरामनोतरारयीणां । धियादेवावसुविदा ॥ वच्यंतेवांककुहासोजूर्णायामधिविष्टपि । यद्वांरथोविभिष्पतात् ॥ हविषाजारोऽअपांपिपर्तिपपुरिर्नरा । पिताकुटस्यचर्षणिः+ ॥ आदारोवांमतीनांनासत्यामतवचसा । पातंसोमस्यधृष्णुया+ ॥ ३३ ॥ यानःपीपरदश्विनाज्योतिष्मतीतमस्तिरः । तामस्मेरासाथामिषं ॥ आनोनावामतीनांयातंपारायगंतवे । युंजाथामश्विनारथं ॥ अरित्रंवांदिवस्पृथुतीर्थेसिंधूनांरथः । धियायुयुज्रऽइंदवः ॥ दिवस्कण्वासऽइंदवोवसुसिंधूनांपदे । स्वंवव्रिंकुहधित्सथः ॥ अभूदुभाऽउंऽअंशवेहिरण्यंप्रतिसूर्यः । व्यख्यज्जिह्वयासितः ॥ ३४ ॥ अभूदुपारमेतवेपंथाऽऋतस्यसाधुया । अदर्शिविस्रुतिर्दिवः+ ॥ तत्तदिदश्विनोरवोजरिताप्रतिभूषति । मदेसोमस्यपिप्रतोः ॥ वावसानाविवस्वतिसोमस्यपीत्यागिरा । मनुष्वच्छंभूऽआगतं ॥ युवोरुषाऽअनुश्रियंपरिज्मनोरुपाचरत् । ऋतावनथोऽअक्तुभिः ॥ उभापिबतमश्विनोभानःशर्मयच्छतं । अविद्रियाभिरूतिभिः ॥ ३५ ॥ इतिप्रथमाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

(१।९।३) एषोउषाइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यप्रस्कण्वोश्विनौगायत्री ।

तृतीयाध्याये वर्गाः ३५ सूक्तानि १४ ऋचः १७३ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. १५ अश्विभ्यामिदं. १२ अग्निमित्रावरुणरात्रिसवितृभ्यइदं. सवित्रइदं. १० अग्नयइदं. १२ यूपायेदं. २ अग्नयइदं. ६ मरुद्भ्यइदं. ४० ब्रह्मणस्पतयइदं. ८ वरुणमित्रार्यमभ्यइदं. ३ आदित्येभ्यइदं. ३ वरुणमित्रार्यमभ्यइदं. ३ पूषणइदं. १० रुद्रायेदं. २ मित्रावरुणरुद्रेभ्यइदं. रुद्रायेदं. ३ सोमायेदं. ३ अग्न्यश्व्युषोभ्यइदं. २ अग्नयइदं. २१ अग्निदेवेभ्यइदं. अश्विभ्यामिदं. १५॥ इतिप्रथमेतृतीयोऽध्यायः ॥

अयंदशप्रागाथंतुसहषोळशोषस्त्वंतूंषश्चतुष्कमानुष्टुभंतूदुत्यंसप्तोनासौर्यैनवाद्यागायत्र्यौत्यस्तृचोरोगघ्नंउपनिषदंत्योर्धर्चोद्विषघ्नोऽभित्यंपंचोनासव्योद्वित्रिष्टुबंतमंगिराइंद्रतुल्यंपुत्रमिच्छन्नभ्यध्यायत्सव्यइतींद्रएवास्यपुत्रोजायतत्यंसुत्रयोदश्यंत्येत्रिष्टुभौन्यूष्वेकादशांत्येत्रिष्टुभौमानोत्यात्रिष्टुंप्षष्ठ्यष्टमीनवमीचंदिवश्चिदष्टौजागतंह्येषप्रषट्प्रमंहिष्ठायनूचिन्नवनोधागौतमंआग्नेयंहिचतुस्त्रिष्टुबंतंवयाइत्सप्तवैश्वानरीयंवह्निंपंचास्माइदुषोळश ॥४॥

हरिः ॐ३म् ॥ (१।९।४) अयंवांमधुमत्तमःसुतःसोमऽऋतावृधा । तमश्विनापिबतंतिरोऽअह्न्यंधत्तंरत्नानिदाशुषे ॥ त्रिवंधुरेणत्रिवृतासुपेशसारथेनायातमश्विना । कण्वासोवांब्रह्मकृण्वंत्यध्वरेतेषांसुशृणुतंहवं ॥ अश्विनामधुमत्तमंपातंसोममृतावृधा । अथाद्यदस्रावसुबिभ्रतारथेदाश्वांसमुपगच्छतं ॥ त्रिषधस्थेबर्हिषिविश्ववेदसामध्वायज्ञं

(१।९।४) अयंवामितिदशर्चस्यसूक्तस्यप्रस्कण्वोश्विनौअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

मिमिक्षतं । कण्वासोवांसुतसोमाऽअभिद्यवोयुवांहवंतेऽअश्विना ॥ याभिःकण्वमभिष्टिभिःप्रावतंयुवमश्विना । ताभिःष्वं१स्माँऽअवतंशुभस्पतीपातंसोममृतावृधा ॥ १ ॥ सुदासेदस्रावसुबिभ्रतारथेपृक्षोवहतमश्विना । रयिंसमुद्रादुतवादिवस्पर्यस्मेधत्तंपुरुस्पृहं ॥ यन्नासत्यापरावतियद्वास्थोअधितुर्वशे । अतोरथेनसुवृताऽनऽआगतंसाकंसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ अर्वाचावांसप्तयोध्वरश्रियोवहंतुसवनेदुप । इषंपृंचंतासुकृतेसुदानवऽआबर्हिःसीदतंनरा ॥ तेननासत्यागतंरथेनसूर्यत्वचा । येनशश्वदूहथुर्दाशुषेवसुमध्वःसोमस्यपीतये ॥ उक्थेभिरर्वागवसेपुरूवसूऽअर्कैश्चनिह्वयामहे । शश्वत्कण्वानांसदसिप्रियेहिकंसोमंपपथुरश्विना ॥ २ ॥ (१।९।५) सहवामेननऽउषोव्युच्छादुहितर्दिवः । सहद्युम्नेनबृहताविभावरिरायादेविदास्वती ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्विश्वसुविदोभूरिच्यवंतवस्तवे । उदीरयप्रतिमासूनृताऽउषश्चोदराधोमघोनां ॥ उवासोषाऽउच्छाच्चनुदेवीजीरारथानां । येऽअस्याऽआचरणेषुदध्रिरेसमुद्रेनश्रवस्यवः ॥ उषोयेतेप्रयामेषुयुंजतेमनोदानायसूरयः । अत्राहतत्कण्वऽएषांकण्वतमोनामगृणातिनृणां+ ॥ आघायोषेवसूनर्युषायातिप्रभुंजती । जरयंतीवृजनंपद्वदीयतऽउत्पातयतिपक्षिणः ॥ ३ ॥ वियासृजतिसमनंव्य१र्थिनःपदंनवेत्योदती । वयोनकिष्टेपप्तिवांसऽआसतेव्युष्टौवाजिनीवति ॥ एषायुक्तपरावतःसूर्यस्योदयनादधि । शतंरथेभिःसुभगोषाऽइयंविया

(१।९।५) सहवामेनेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यप्रस्कण्वउषाःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

त्यभिमानुषान् ॥ विश्वमस्यानानामचक्षसेजगज्ज्योतिष्कृणोतिसूनरी । अपद्वेषोमघोनीदुहितादिवउषाउच्छदप
स्रिधः ॥ उषआभाहिभानुनाचंद्रेणदुहितर्दिवः । आवहंतीभूर्यस्मभ्यंसौभंगंव्युच्छंतीदिविष्टिषु ॥ विश्वस्यहिप्राण
नंजीवनंत्वेवियदुच्छसिसूनरि । सानोरथेनबृहताविभावरिश्रुधिचित्रामघेहवं ॥ ४ ॥ उषोवाजंहिवंस्वयश्चित्रोमानु
षेजने । तेनावहसुकृतोअध्वराँउपयेत्वागृणंतिवह्नयः ॥ विश्वान्देवाँआवहसोमपीतयेंतरिक्षादुषस्त्वं । सास्मासु
धागोमदश्वावदुक्थ्यं१मुषोवाजंसुवीर्यम् ॥ यस्यारुशंतोअर्चयःप्रतिभद्राअदृक्षत । सानोरयिंविश्ववारंसुपेशसमु
षादंदातुसुग्म्यं ॥ येचिद्धित्वामृषयःपूर्वऊतयेजुहूरेवसेमहि । सानःस्तोमाँअभिगृणीहिराधसोषःशुक्रेणशोचिषा ॥
उषोयदद्यभानुनाविद्वारावृणवोदिवः । प्रनोयच्छतादवृकंपृथुच्छर्दिःप्रदेविगोमतीरिषः ॥ संनोरायाबृहताविश्वपेश
सामिमिक्ष्वासमिळाभिरा । संद्युम्नेनविश्वतुरोषोमहिसंवाजैर्वाजिनीवति ॥ ५ ॥ (१।९।६) उषोभद्रेभिरागहिदि
वश्चिद्रोचनादधि । वहंत्वरुणप्सवउपत्वासोमिनोगृहं ॥ सुपेशसंसुखंरथंयमध्यस्थाउषस्त्वं । तेनासुश्रवसंजनंप्रा
वाद्यदुहितर्दिवः ॥ वयश्चित्तेपतत्रिणोद्विपच्चतुष्पदर्जुनि । उषःप्रारन्नृतूँरनुदिवोअंतेभ्यस्परि ॥ व्युच्छंतीहिरश्मि

(१।९।६) उषोभद्रेभिरितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यप्रस्कण्वउषाअनुष्टुप् ।

भिर्विश्वमाभासिरोचनं । तांत्वामुषर्वसूयवोगीर्भिःकण्वाऽअहूषत ॥ ६ ॥ (१।९।७) उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिके तवः । दृशेविश्वायसूर्यम् ॥ अपत्येतायवोयथानक्षत्रायंत्यक्तुभिः । सूरायविश्वचक्षसे ॥ अदृश्रमस्यकेतवोविरश्मयो जनाँऽअनु । भ्राजंतोऽअग्नयोयथा ॥ तरणिर्विश्वदर्शतोज्योतिष्कृदसिसूर्य । विश्वमाभासिरोचनं+ ॥ प्रत्यङ्देवा नांविशःप्रत्यङ्ङुदेषिमानुषान् । प्रत्यङ्विश्वंस्वर्दृशे+ ॥ ७ ॥ येनापावकचक्षसाभुरण्यंतंजनाँऽअनु । त्वंवरुणपश्यसि ॥ विद्यामेषिरजस्पृथ्वहामिमानोऽअक्तुभिः । पश्यंजन्मानिसूर्य ॥ सप्तत्वाहरितोरथेवहंतिदेवसूर्य । शोचिष्केशंविचक्ष ण ॥ अयुक्तसप्तशुंध्युवःसूरोरथस्यनप्त्यः । ताभिर्यातिस्वयुक्तिभिः ॥ उद्वयंतमसस्परिज्योतिष्पश्यंतऽउत्तरं । देवं देवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमं+ ॥ उद्यन्नद्यमित्रमहऽआरोहन्नुत्तरांदिवं । हृद्रोगंममसूर्यहरिमाणंचनाशय ॥ शुकेषु मेहरिमाणंरोपणाकासुदध्मसि । अथोहारिद्रवेषुमेहरिमाणंनिदध्मसि ॥ उदगादयमादित्योविश्वेनसहसासह । द्वि षंतंमह्यंरंधयन्मोऽअहंद्विषतेरधं ॥ ८ ॥ (१।१०।१) अभित्यंमेषंपुरुहूतमृग्मियमिंद्रंगीर्भिर्मदतावस्वोऽअर्णवं । यस्यद्यावोनविचरंतिमानुषाभुजेमंहिष्ठमभिविप्रमर्चत ॥ अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोंतरिक्षप्रांतविषीभिरावृतं । इंद्रं

(१।९।७) उदुत्यमितित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यप्रस्कण्वःसूर्योगायत्रीअंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः (अंत्यस्तृचोरोगघ्नउपनिषदंत्योर्धर्चोद्विषघ्नइतिगुणः) ।
(१।१०।१) अभित्यमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यआंगिरसःसव्यइंद्रोजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

दक्षासऽऋभवोमदच्युतंशतक्रतुंजवनीसूनृतारुहत् ॥ त्वंगोत्रमंगिरोभ्योवृणोरपोतात्रयेशतदुरेषुगातुवित् । ससेनंचि
द्विमदायावहोवस्वाजावद्रिंवावसानस्यनर्तयन् ॥ त्वमपामपिधानावृणोरपाधारयःपर्वतेदानुमद्वसु । वृत्रंयदिंद्रशव
सावधीरहिमादित्सूर्यंदिव्यारोहयोदृशे ॥ त्वंमायाभिरपमायिनोधमःस्वधाभिर्येऽअधिशुप्तावजुह्वत । त्वंपिप्रोर्नृम
णःप्रारुजःपुरःप्रऽऋजिश्वानंदस्युहत्येष्वाविथ ॥ ९ ॥ त्वंकुत्संशुष्णहत्येष्वाविथारंधयोतिथिग्वायशंबरम् । महांतंचि
दर्बुदंनिक्रमीःपदासनादेवदस्युहत्यायजज्ञिषे ॥ त्वेविश्वातविषीसध्र्यग्घितातवराधःसोमपीथायहर्षते । तववज्रश्चि
कितेबाह्वोर्हितोवृश्चाशत्रोरवविश्वानिवृष्ण्या ॥ विजानीह्यार्यान्येचदस्यवोबर्हिष्मतेरंधयाशासदव्रतान् । शाकीभव
यजमानस्यचोदिताविश्वेत्तातेसधमादेषुचाकन ॥ अनुव्रतायरंधयन्नपव्रतानाभूभिरिंद्रःश्नथयन्ननाभुवः ॥ वृद्धस्य
चिद्वर्धतोद्यामिनक्षतःस्तवानोवम्रोविजघानसंदिहः ॥ तक्षद्यत्तऽउशनासहसासहोविरोदसीमज्मनाबाधतेशवः ।
आत्वावातस्यनृमणोमनोयुजऽआपूर्यमाणमवहन्नभिश्रवः ॥ १० ॥ मंदिष्टयदुशनेकाव्येसचाँऽइंद्रोवंकूवंकुतराधिति
ष्ठति । उग्रोययिंनिरपःस्रोतसासृजद्विशुष्णस्यदृंहिताऽऐरयत्पुरः ॥ आस्मारथंवृषपाणेषुतिष्ठसिशार्यातस्यप्रभृतायेषु
मंदसे । इंद्रयथासुतसोमेषुचाकनोनर्वाणंश्लोकमारोहसेदिवि ॥ अददाऽअर्भामहतेवचस्यवेकक्षीवतेवृचयामिंद्रसु
न्वते । मेनाभवोवृषणश्वस्यसुक्रतोविश्वेत्तातेसवनेषुप्रवाच्या ॥ इंद्रोऽअश्रायिसुध्योनिरेकेपज्रेषुस्तोमोदुर्योनयूपः ।

सं. ५

अश्वयुर्गव्यूरथयुर्वसूयुरिंद्र इद्रायः क्षयति प्रयंता+ ॥ इदंनमो वृषभाय स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेवाचि । अस्मिन्निंद्र वृजनेसर्ववीराः स्मत्सूरिभिस्तवशर्मन्स्याम ॥ ११ ॥ (१।१०।२) त्वंसुमेषंमहया स्वर्विदंशतंयस्यसुभ्वः साकमीरते । अत्यंनवाजंहवनस्यदंरथमेंद्रंववृत्यामवसेसुवृक्तिभिः ॥ सपर्वतोनधरुणेष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषुवावृधे । इंद्रोयद्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसिजर्हृषाणोऽअंधसा ॥ सहिद्वरोद्वरिषुवव्रऽऊधनिचंद्रबुध्नोमदवृद्धोमनीषिभिः । इंद्रंतमह्वेस्वपस्ययाधियामंहिष्ठरातिंसहिपप्रिरंधसः ॥ आयंपृणंतिदिविसद्मबर्हिषःसमुद्रंनसुभ्वः१स्वाऽअभिष्टयः । तंवृत्रहत्येऽअनुतस्थुरूतयःशुष्माइंद्रमवाताऽअह्रुतप्सवः ॥ अभिस्ववृष्टिंमदेअस्ययुध्यतोरघ्वीरिवप्रवणेसस्रुरूतयः । इंद्रोयद्वज्रीधृषमाणोऽअंधसाभिनद्वलस्यपरिधींऽरिवत्रितः+ ॥ १२ ॥ परींघृणाचरतितित्विषेशवोपोवृत्वीरजसोबुध्नमाशयत् । वृत्रस्ययत्प्रवणेदुर्गृभिश्वनोनिजघंथहन्वोरिंद्रतन्यतुं+ ॥ ह्रदंनहित्वान्यृषंत्यूर्मयोब्रह्माणींद्रतवयानिवर्धना । त्वष्टाचित्तेयुज्यंवावृधेशवस्ततक्षवज्रमभिभूत्योजसं ॥ जघन्वाँऽउहरिभिःसंभृतक्रतविंद्रवृत्रंमनुषेगातुयन्नपः । अयच्छथाबाह्वोर्वज्रमायसमधारयोदिव्यासूर्यंदृशे+ ॥ बृहत्स्वश्चंद्रममवद्यदुक्थ्य१मकृण्वतभियसारोहणंदिवः । यन्मानुषप्रधनाऽइंद्रमूतयःस्वर्नृषाचोमरुतोमदन्ननु ॥ द्यौश्चिदस्यामवाँऽअहेःस्वनादयोयवीद्भियसावज्रऽइंद्रते । वृत्रस्ययद्ब

(१।१०।२) त्वंसुमेषमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यसव्यइंद्रोजगतीत्रयोदश्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

द्धधानस्यंरोदसीमदेसुतस्यशवसाभिनच्छिरः ॥ १३ ॥ यदिन्विंद्रपृथिवीदर्शभुजिरहानिविश्वाततनंतकृष्टयः । अ
त्राहतेमघवन्विश्रुतंसहोद्यामनुशवसाबर्हणाभुवत् ॥ त्वमस्यपारेरजसोव्योमनःस्वभूत्योजाऽअवसेधृषन्मनः । चकृषे
भूमिंप्रतिमानमोजसोपःस्वःपरिभूरेष्यादिवं ॥ त्वंभुवःप्रतिमानंपृथिव्याऽऋष्ववीरस्यबृहतःपतिर्भूः । विश्वमाप्राऽ
अंतरिक्षंमहित्वासत्यमद्धानकिरन्यस्त्वावान् ॥ नयस्यद्यावापृथिवीऽअनुव्यचोनसिंधवोरजसोऽअंतमानशुः । नोत
स्ववृष्टिंमदेअस्ययुध्यतऽएकोऽअन्यच्चकृषेविश्वमानुषक् ॥ आर्चन्नत्रमरुतःसस्मिन्नाजौविश्वेदेवासोऽअमदन्ननुत्वा ।
वृत्रस्ययद्भृष्टिमताव्वधेननित्वमिंद्रप्रत्यानंजघंथ ॥ १४ ॥ (१।१०।३) न्यू३षुवाचंप्रमहेभरामहेगिरऽइंद्रायसदने
विवस्वतः । नूचिद्धिरत्नंससतामिवाविदन्नदुष्टुतिर्द्रविणोदेषुशस्यते ॥ दुरोऽअश्वस्यदुरऽइंद्रगोरसिदुरोयवस्यवसुनऽइ
नस्पतिः । शिक्षानरःप्रदिवोऽअकामकर्शनःसखासखिभ्यस्तमिदंगृणीमसि ॥ शचीवऽइंद्रपुरुकृद्द्युमत्तमतवेदिदमभि
तश्चेकितेवसु । अतःसंगृभ्याभिभूतऽआभरमात्वायतोजरितुःकाममूनयीः ॥ एभिर्द्युभिःसुमनाएभिरिंदुभिर्निरुंधा
नोऽअमतिंगोभिरश्विना । इंद्रेणदस्युंदरयंतऽइंदुभिर्युतद्वेषसःसमिषारभेमहि ॥ समिंद्ररायासमिषारभेमहिसंवाजे
भिःपुरुश्चंद्रैरभिद्युभिः । संदेव्याप्रमत्यावीरशुष्मयागोऽअग्रयाश्वावत्यारभेमहि ॥ १५ ॥ तेत्वामदाऽअमदन्तानिवृ

(१।१०।३) न्यूषुवाचमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यसव्यइंद्रोजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

ष्ण्यातेसोमासोवृत्रहत्येषुसत्पते । यत्कारवेदशवृत्राण्यप्रतिबर्हिष्मतेनिसहस्राणिबर्हयः ॥ युधायुधमुपघेदेषिधृष्णुया पुरापुरंसमिदंहंस्योजसा । नम्यायदिंद्रसख्यापरावतिनिबर्हयोनमुचिंनाममायिनं ॥ त्वंकरंजमुतपर्णयंवधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्यवर्तनी । त्वंशतावंगृदस्याभिनत्पुरोनानुदःपरिषूताऽऋजिश्वना ॥ त्वमेतान्जनराज्ञोद्विर्दशाबंधुनासुश्रवसोपजग्मुषः । षष्टिंसहस्रानवतिंनवश्रुतोनिचक्रेणरथ्यादुष्पदावृणक् ॥ त्वमाविथसुश्रवसंतवोतिभिस्तवत्रामभिरिंद्रतूर्वयाणं । त्वमस्मैकुत्समतिथिग्वमायुंमहेराज्ञेयूनेऽअरंधनायः ॥ यऽउदृचींद्रदेवगोपाःसखायस्तेशिवतमाऽअसाम । त्वांस्तोषामत्वयासुवीराद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः ॥ १६ ॥ (१।१०।४) मानोऽअस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसिनहितेऽअंतःशवसःपरीणशे । अक्रंदयोनद्योरोरुवद्वनाकथानक्षोणीर्भियसासमारत ॥ अर्चाशक्रायशाकिनेशचीवते शृण्वंतमिंद्रंमहयन्नभिष्टुहि । योधृष्णुनाशवसारोदसीऽउभेवृषावृषत्वावृषभोन्यृंजते ॥ अर्चादिवेबृहतेशूष्यं१वचःस्वक्षत्रंयस्यधृषतोधृषन्मनः । बृहच्छ्रवाऽअसुरोबर्हणाकृतःपुरोहरिभ्यांवृषभोरथोहिषः+ ॥ त्वंदिवोबृहतःसानुकोपयोवत्मनाधृषताशंबरंभिनत् । यन्मायिनोव्रंदिनोमंदिनाधृषच्छितांगभस्तिमशनिंपृतन्यसि ॥ नियद्वृणक्षिश्वसनस्यमूर्धनिशुष्णस्यचिद्व्रंदिनोरोरुवद्वना । प्राचीनेनमनसाबर्हणावतायदद्याचित्कृणवःकस्त्वापरि ॥ १७ ॥ त्वमाविथनर्यंतुर्व

(१।१०।४) मानोअस्मिन्नित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यसव्यइंद्रोजगतीषष्ठ्यष्टमीनवम्येकादश्यस्त्रिष्टुभः ।

शंयदुंत्वंतुवींतिंवय्यँशतक्रतो । त्वंरथमेतंशंकृत्व्येधनेत्वंपुरोनवतिंदंभयोनवं ॥ सघाराजासत्पतिःशूशुवज्जनोरातहं व्यःप्रतियःशासमिन्वति । उक्थावायोऽअभिगृणातिराधसादानुरस्माऽउपरापिन्वतेदिवः+ ॥ असमंक्षत्रमसमामनी षाप्रसोमपाऽअपसासंतुनेमें । येतऽइंद्रददुषोवर्धयंतिमहिक्षत्रंस्थविरंवृष्ण्यंच ॥ तुभ्येदेतेबहुलाऽअद्रिदुग्धाश्चमूषद श्चमसाऽइंद्रपानाः । व्यंश्नुहितर्पयाकाममेषामथामनोवसुदेयायकृष्व ॥ अपामतिष्ठद्धरुणह्वरंतमोंतर्वृत्रस्यजठरेषुप र्वतः । अभीमिंद्रोनद्योवव्रिणाहितविश्वाऽअनुष्ठाःप्रवणेषुजिघ्नते ॥ सशेवृधमधिधाद्युम्नमस्मेमहिक्षत्रंजनाषाळिंद्रत व्यं ॥ रक्षाचनोमघोनःपाहिसूरीन्रायेचनःस्वपत्याऽइषेधाः ॥ १८ ॥ (१।१०।५) दिवश्चिदस्यवरिमाविपप्रथऽइंद्रं नमह्नापृथिवीचनप्रति । भीमस्तुविष्मान्चर्षणिभ्यऽआतपःशिशीतेवज्रंतेजसेनवंसगः ॥ सोऽअर्णवोननद्यःसमुद्रियः प्रतिगृभ्णातिविश्रितावरीमभिः । इंद्रःसोमस्यपीतयेवृषायतेसनात्सयुध्मऽओजसापनस्यते ॥ त्वंतमिंद्रपर्वतंनभोजं सेमहोनृम्णस्यधर्मणामिरज्यसि । प्रवीर्येणदेवतातिचेकितेविश्वस्माऽउग्रःकर्मणेपुरोहितः ॥ सऽइद्वनेनमस्युभिर्वच स्यतेचारुजनेषुप्रब्रुवाणऽइंद्रियं । वृषाछंदुर्भवतिहर्यतोवृषाक्षेमेणधेनांमघवायदिन्वति ॥ सऽइन्महानिसमिथानिम ज्मनाकृणोतियुध्मऽओजसाजनेभ्यः । अधाचनश्रद्दधतित्विषीमतऽइंद्रायवज्रंनिघनिघ्नतेवधं+ ॥ १९ ॥ सहिश्रव

(१।१०।५) दिवश्चिदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यसव्यइंद्रोजगती ।

स्युःसदनानिकृत्रिमाक्ष्मयावृधानऽओजसाविनाशयन् । ज्योतींषिकृण्वन्नवृकाणियज्यवेवसुक्रतुःसर्तवाऽअपःसृजत् ॥
दानायमनःसोमपावन्नस्तुतेर्वाचाहरीवंदनश्रुदाकृधि । यमिष्ठासःसारथयोयऽइंद्रतेनत्वाकेताऽआदभ्नुवंतिभूर्णयः ॥
अप्रक्षितंवसुबिभर्षिहस्तयोरषाळ्हंसहस्तन्विश्रुतोदधे । आवृतासोवतासोनकर्तृभिस्तनूषुतेक्रतवऽइंद्रभूरयः ॥ २० ॥
(१।१०।६) एषप्रपूर्वीरवतस्यचम्रिषोत्योनयोषामुदयंस्तभुर्वणिः । दक्षंमहेपाययतेहिरण्ययंरथमावृत्याहरियोगमृभ्वसं ॥ तंगूर्तयोनेमन्निषःपरीणसःसमुद्रंनसंचरणेसनिष्यवः । पतिंदक्षस्यविदथस्यनूसहोगिरिंनवेनाऽअधिरोहतेजसा ॥ सतुर्वणिर्महाँऽअरेणुपौंस्येगिरेर्भृष्टिर्नभ्राजतेतुजाशवः । येनशुष्णंमायिनमायसोमदेदुध्रऽआभूषुरामयन्निदामनि ॥ देवीयदितविषीत्वावृधोतयऽइंद्रंसिषक्त्युषसंनसूर्यः । योधृष्णुनाशवसाबाधतेतमऽइयर्तिरेणुंबृहदर्हरिष्वणिः ॥
वियत्तिरोधरुणमच्युतंरजोतिष्ठिपोदिवऽआतासुबर्हणा । स्वर्मीळ्हेयन्मदऽइंद्रहर्ष्याहन्वृत्रंनिरपामौब्जोऽअर्णवं ॥
त्वंदिवोधरुणंधिषऽओजसापृथिव्याऽइंद्रसदनेषुमाहिनः । त्वंसुतस्यमदेऽअरिणाऽअपोविवृत्रस्यसमयापाष्यारुजः
॥ २१ ॥ (१।१०।७) प्रमंहिष्ठायबृहतेबृहद्रयेसत्यशुष्मायतवसेमतिंभरे । अपामिवप्रवणेयस्यदुर्धरंराधोविश्वायुशवसेऽअपावृतं ॥ अधतेविश्वमनुहासदिष्टयऽआपोनिम्नेवसवनाहविष्मतः । यत्पर्वतेनसमशीतहर्यतऽइंद्रस्यवज्रः

(१।१०।६) एषप्रपूर्वीरितिषळर्चस्यसूक्तस्यसव्यइंद्रोजगती । (१।१०।७) प्रमंहिष्ठायेतिषळर्चस्यसूक्तस्यसव्यइंद्रोजगती ।

श्नथिंताहिरण्ययं: ॥ अस्मैभीमायनमंसासमंध्वरऽउषोनशुंभ्रऽआभंरापनीयसे । यस्यधामश्रवंसेनामेंद्रियंज्योतिर
कांरिहरितोनायंसे ॥ इमेतंऽइंद्रतेवयंपुंरुष्टुतयेत्वारभ्यचरांमसिप्रभूवसो । नहित्वदन्योगिंर्वणोगिरः सघंत्क्षोणीरिंव
प्रतिंनोहर्यतद्वचंः ॥ भूरिंतऽइंद्रवीर्यं१ तवंस्मस्यस्यस्तोतुमेंघवन्काममापृंण । अनुंतेद्यौर्बृहतीवीर्यंममऽइयंचंतेपृथिवी
नेंमऽओजंसे ॥ त्वंतमिंद्रपर्वंतंमहामुरुंवज्रेणवज्रिन्पर्वशश्चंकर्तिंथ । अवांसृजोनिवृंताः सर्तवाऽअपः सत्राविश्वंदधिषे
केवंलंसहंः ॥ २२ ॥ (इतिप्रथमेमण्डलेदशमोनुवाकः) ॥ (१।११।१) नूचित्सहोजाऽअमृतोनितुंदतेहोतायद्दूतोऽअ
भंवद्विवस्वंतः । विसाधिंष्ठेभिःपथिभीरजोंममऽआदेवतांताहविषांविवासति ॥ आस्वमद्मंयुवमांनोऽअजरंस्तृष्वं
विष्यन्नंतसेषुंतिष्ठति । अत्योनपृष्ठंप्रुंषितस्यंरोचतेदिवोनसानुंस्तनयंन्नचिक्रदत् ॥ क्राणारुद्रेभिर्वसुंभिःपुरोहिंतोहोता
निषंत्तोरयिषाळमंर्त्यः । रथोनविक्ष्वृंजसानऽआयुषुव्यांनुषग्वार्यांदेवऽऋंण्वति ॥ विवातंजूतोऽअतसेषुंतिष्ठतेवृथांजु
ह्वभिःसृण्यांतुविष्वणिंः । तृषुयदंग्नेवनिनोंवृषायसेंकृष्णंतऽएमरुंशदूर्मेऽअजर ॥ तपुंर्जंभोवनआवातंचोदितोयूथेन
साह्वाँऽअवंवातिवंसंगः । अभिव्रजंनक्षितंपाजंसारजंःस्थातुश्चरथंभयतेपतत्रिणंः ॥ २३ ॥ दधुष्ट्वाभृगंवोमानुंषेष्वार
यिंनचारुंसुहवंजनेंभ्यः । होतांरमग्नेऽअतिंथिंवरेंण्यंमित्रंनशेवंदिव्यायजन्मंने ॥ होतांरंसप्तजुह्वो३ यजिंष्ठंयंवाघतोंवृ

(१।११।१) नूचिदितिनवर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधाअग्निर्जगतीअंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टुभः ।

णतेऽअध्वरेषु । अग्निंविश्वेषामरतिंवसूनांसपर्यामिप्रयसायामिरत्नं ॥ अच्छिद्रासूनोसहसोनोऽअद्यस्तोतृभ्योमित्रमहः
शर्मयच्छ । अग्नेगृणंतमंहसऽउरुष्योर्जोनपात्पूर्भिरायसीभिः ॥ भवावरूथंगृणतेविभावोभवामघवन्मघवद्भ्यःशर्म । उरु
ष्याग्नेऽअंहसोगृणंतंप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ २४ ॥ (१।११।२) वयाऽइदग्नेऽअग्नयस्तेऽअन्येत्वेविश्वेऽअमृता
मादयंते । वैश्वानरनाभिरसिक्षितीनांस्थूणेवजनाँऽउपमिद्ययंथ ॥ मूर्धादिवोनाभिरग्निःपृथिव्याऽअथाभवदरतीरोद
स्योः । तंत्वादेवासोजनयंतदेवंवैश्वानरज्योतिरिदार्याय ॥ आसूर्येनरश्मयोध्रुवासोवैश्वानरेदधिरेग्नावसूनि । यापर्व
तेष्वोषधीष्वप्सुयामानुषेष्वसितस्यराजा ॥ बृहतीऽइवसूनवेरोदसीगिरोहोतामनुष्योनदक्षः । स्वर्वतेसत्यशुष्मायपू
र्वीर्वैश्वानरायनृतमाययह्वीः+ ॥ दिवश्चित्तेबृहतोजातवेदोवैश्वानरप्ररिरिचेमहित्वं । राजाकृष्टीनामसिमानुषीणांयु
धादेवेभ्योवरिवश्चकर्थ ॥ प्रनूमहित्वंवृषभस्यवोचंयंपूरवोवृत्रहणंसचंते । वैश्वानरोदस्युमग्निर्जघन्वाँऽअधूनोत्का
ष्ठाऽअवशंबरंभेत् ॥ वैश्वानरोमहिम्नाविश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषुयजतोविभावा । शातवनेयेशतिनीभिरग्निःपुरुणीथेजरते
सूनृतावान् ॥ २५ ॥ (१।११।३) वह्निंयशसंविदथस्यकेतुंसुप्राव्यंदूतंसद्योऽअर्थं । द्विजन्मानंरयिमिवप्रशस्तंरा
तिंभरद्भृगवेमातरिश्वा ॥ अस्यशासुरुभयासःसचंतेहविष्मंतऽउशिजोयेचमर्ताः । दिवश्चित्पूर्वोन्यसादिहोतापृच्छ्यो

(१।११।२) वयाइदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यनोधावैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् । (१।११।३) वह्निंयशसमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यनोधाअग्निस्त्रिष्टुप् ।

विश्पतिर्विक्षुवेधाः+ ॥ तंनव्यसीहृदऽआजायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः । यमृत्विजोवृजनेमानुषासःप्रयस्वं
तऽआयवोजीजनंत ॥ उशिक्पावकोवसुर्मानुषेषुवरेण्योहोताधायिविक्षु । दमूनागृहपतिर्दमऽआँऽअग्निर्भुवद्रयिपती
रयीणां+ ॥ तंत्वावयंपतिमग्नेरयीणांप्रशंसामोमतिभिर्गोतमासः । आशुंनवाजंभरंमर्जयंतःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जग
म्यात् ॥ २६ ॥ (१।११।४) अस्माऽइदुप्रतवसेतुरायप्रयोनहर्मिस्तोमंमाहिनाय । ऋचीषमायाध्रिगवऽओहमिंद्रायब्र
ह्माणिराततमा ॥ अस्माऽइदुप्रयऽइवप्रयंसिभराम्यांगूषंबाधेसुवृक्ति । इंद्रायहृदामनसामनीषाप्रत्नायपत्येधियोमर्जयं
त ॥ अस्माऽइदुत्यमुपमंस्वर्षांभराम्यांगूषमास्येन । मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनांसुवृक्तिभिःसूरिंवावृधध्यै ॥ अस्माऽइदु
स्तोमंसंहिनोमिरथंनतष्टेवतत्सिनाय । गिरश्चगिर्वाहसेसुवृक्तींद्रायविश्वमिन्वंमेधिराय ॥ अस्माऽइदुसप्तिमिवश्रवस्येंद्रा
यार्कंजुह्वा३समंजे । वीरंदानौकसंवंदध्यैपुरांगूर्तश्रवसंदर्माणं ॥ २७ ॥ अस्माऽइदुत्वष्टातक्षद्वज्रंस्वपस्तमंस्वर्यं१रणा
य । वृत्रस्यचिद्विदद्येनमर्मतुजन्नीशानस्तुजताकियेधाः+ ॥ अस्येदुमातुःसवनेषुसद्योमहःपितुंपपिवांचार्वन्ना । मुषा
यद्विष्णुःपचतंसहीयान्विध्यद्वराहंतिरोऽअद्रिमस्ता ॥ अस्माऽइदुग्नाश्चिद्देवपत्नीरिंद्रायार्कमहिहत्यऽऊवुः । परिद्या
वापृथिवीजभ्रउर्वीनास्यतेमहिमानंपरिष्टः ॥ अस्येदेवप्ररिरिचेमहित्वंदिवस्पृथिव्याःपर्यंतरिक्षात् । स्वराळिंद्रोदमऽ

(१।११।४) अस्माइद्विति षोळशर्चस्यसूक्तस्यनोधाइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

आविश्वगूर्तःस्वरिरमंत्रोववक्षेरणाय ॥ अस्येदेवशर्वसाशुषंतंविवृश्चद्वज्रेणवृत्रमिंद्रः । गानव्राणाऽअवनीरमुंचदभिश्र
वोदावनेसचेताः ॥ २८ ॥ अस्येदुत्वेषसारंतसिंधवःपरियद्वज्रेणसीमयच्छत् । ईशानकृद्दाशुषेदशस्यन्तुर्वीतयेगाधं
तुर्वणिःकः ॥ अस्माऽइदुप्रभरातूतुजानोवृत्रायवज्रमीशानःकियेधाः । गोर्नपर्वविरदातिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपांचरध्यै ॥
अस्येदुप्रब्रूहिपूर्व्याणितुरस्यकर्माणिनव्यऽउक्थैः । युधेयदिष्णानऽआयुधान्यृघायमाणोनिरिणातिशत्रून् ॥ अस्येदु
भियागिरयश्चदृह्वाद्यावाचभूमाजनुषस्तुजेते । उपोवेनस्यजोगुवानऽओणिंसद्योभुवद्वीर्यायनोधाः ॥ अस्माऽइदुत्यद
नुदाय्येषामेकोनद्वन्नेभूरेरीशानः । प्रैतशंसूर्येपस्पृधानंसौवश्व्येसुष्विमावदिंद्रः ॥ एवातेहारियोजनासुवृक्तींद्रब्रह्माणि
गोतमासोऽअक्रन् । ऐषुविश्वपेशसंधियंधाःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥२९॥ इतिप्रथमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥४॥

चतुर्थाध्यायेवर्गाः २९ सूक्तानि १५ ऋचः १५२ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्यामिदं. १० उषसइदं. २० सूर्यायेदं. १३ इंद्रायेदं. ७२
अग्नयइदं. ९ अग्नयेवैश्वानरायेदं. ७ अग्नयइदं. ५ इंद्रायेदं. १६ ॥ इतिप्रथमेचतुर्थः ॥

प्रसप्तोनात्वंनववृष्णेपञ्चोनामारुतंत्रिष्टुबंतंपरमाग्नेयमैंद्रात्पश्चादशपराशरःशाक्त्योद्वैपदंतद्रयिर्वनेषुश्रीणन्छुक्रोवने
मैकादशोपंप्रदशनिकाव्यारयिर्नोपप्रयंतोनवगोतमोराहूगणोगायत्रंतुंजुषस्वपंचकातंकथाभित्वागायत्रंतुंहिरण्यकेशो
द्वादशाद्यौतृचौत्रैष्टुभौष्णिहौपूर्वोग्नयेवामध्यमायेत्थाषोळशैंद्रंपांक्तंहियामित्यस्यांनिपातिनोदध्यङ्ङनुरथर्वाचेति ५

हरिः ओ३म् ॥ (१।११।५) प्रमंन्महेशवसानायंशूषमांगूषंगिर्वणसेऽअंगिरस्वत् । सुवृक्तिभिःस्तुवतऽऋग्मि
यायार्चामार्कंनरेविश्रुताय ॥ प्रवोमहेमहिनमोभरध्वमांगूष्यंशवसानायसाम । येनानःपूर्वेपितरःपदज्ञाऽअर्चंतोऽ
अंगिरसोगाऽअविंदन् ॥ इंद्रस्यांगिरसांचेष्टौविदत्सरमातनयायधासिं । बृहस्पतिर्भिनदद्रिंविदद्गाःसमुस्त्रियाभिर्वाव
शंतनरः ॥ ससुष्टुभासस्तुभासप्तविप्रैःस्वरेणाद्रिंस्वर्यो३नवग्वैः । सरण्युभिःफलिगमिंद्रशक्रवलंरवेणदरयोदशग्वैः ॥
गृणानोऽअंगिरोभिर्दस्मविवंरुषसासूर्येणगोभिरंधः । विभूम्याऽअप्रथयऽइंद्रसानुंदिवोरजऽउपरमस्तभायः ॥ १ ॥
तदुप्रयंक्षतममस्यकर्मदस्मस्यचारुतममस्तिदंसः । उपह्वरेयदुपराऽअपिन्वन्मध्वर्णसोनद्य१श्चतस्रः ॥ द्विताविवव्रेसन
जासनीळेऽअयास्यस्तवमानेभिरर्कैः । भगोनमेनेपरमेव्योमन्नधारयद्रोदसीसुदंसाः ॥ सनाद्दिवंपरिभूमाविरूपेपुनर्भु
वायुवतीस्वेभिरेवैः । कृष्णेभिरक्तोषारुशद्भिर्वपुर्भिराचरतोऽअन्यान्या ॥ सनेमिसख्यंस्वपस्यमानःसूनुर्दाधारशव
सासुदंसाः । आमासुचिद्दधिषेपक्वमंतःपयःकृष्णासुरुशद्रोहिणीषु ॥ सनात्सनीळाऽअवनीरवाताव्रतारक्षंतेऽअमृताः
सहोभिः । पुरूसहस्राजनयोनपत्नीर्दुवस्यंतिस्वसारोऽअह्रयाणं ॥ २ ॥ सनायुवोनमसानव्योऽअर्कैर्वसूयवोमतयोद
स्मदद्रुः । पतिंनपत्नीरुशतीरुशंतंस्पृशंतित्वाशवसावन्मनीषाः+ ॥ सनादेवतवरायोगभस्तौनक्षीयंतेनोपदस्यंतिदस्म ।

(१।११।५) प्रमन्महइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यनोधाइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

द्युमाँऽअसिक्रतुमाँऽइंद्रधीरःशिक्षाशचीवःस्तवंनःशचीभिः ॥ सनायतेगोतमऽइंद्रनव्यमतक्षद्ब्रह्महरियोजनाय । सु
नीथायनःशवसाननोधाःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ३ ॥ (१।११।६) त्वंमहाँऽइंद्रयोहशुष्मैर्द्यावाजज्ञानःपृ
थिवीऽअमेधाः । यद्धंतेविश्वागिरयश्चिदभ्वाभियादृह्वासःकिरणानैजन् ॥ आयद्धरीऽइंद्रविव्रताबेरातेवज्रंजरिताबा
ह्वोधात् । येनाविहर्यतक्रतोऽअमित्रान्पुरऽइष्णासिपुरुहूतपूर्वीः+ ॥ त्वंसत्यऽइंद्रधृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षानर्यस्त्वंषाट् ।
त्वंशुष्णंवृजनेपृक्षऽआणौयूनेकुत्सायद्युमतेसचाहन् ॥ त्वंहत्यदिंद्रचोदीःसखावृत्रंयद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः । यद्धंशूर
वृषमणःपराचैर्विदस्यूँर्योनावकृतोवृथाषाट्+ ॥ त्वंहत्यदिंद्रारिषण्यन्दृह्ळस्यचिन्मर्तानामजुष्टौ । व्य१स्मदाकाष्ठाऽअ
र्वतेवर्घनेववज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् ॥ ४ ॥ त्वांहत्यदिंद्रार्णसातौस्वर्मीह्ळेनरऽआजाहवंते ॥ तवस्वधावऽइयमासमर्यऽ
ऊतिर्वाजेष्वतसाय्याभूत् ॥ त्वंहत्यदिंद्रसप्तयुध्यन्पुरोवज्रिन्पुरुकुत्सायदर्दः । बर्हिर्नयत्सुदासेवृथावर्गंहोराजन्वरिवः
पूरवेकः ॥ त्वंत्यान्नऽइंद्रदेवचित्रामिषमापोनपीपयःपरिज्मन् । ययाशूरप्रत्यस्मभ्यंयंसित्मनमूर्जंनविश्वधक्षरध्यै ॥
अकारितऽइंद्रगोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्तानमसाहरिभ्यां । सुपेशसंवाजमाभरानःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥
(१।११।७) वृष्णेशर्धायसुमखायवेधसेनोधःसुवृक्तिंप्रभरामरुद्भ्यः । अपोनधीरोमनसासुहस्त्योगिरःसमंजेविदथे

(१।११।६) त्वंमहानितिनवर्चस्यसूक्तस्यनोधाइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१।११।७) वृष्णेशर्धायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यनोधामरुतोजगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।

ष्वाभुवः ॥ तेजज्ञिरेदिवऽऋष्वासऽउक्षणोरुद्रस्यमर्याऽअसुराऽअरेपसः । पावकासःशुचयःसूर्याऽइवसत्वानोनद्र
प्सिनोघोरवर्पसः ॥ युवानोरुद्राऽअजराऽअभोग्घनोववक्षुरध्रिगावःपर्वताऽइव । दृह्लाचिद्विश्वाभुवनानिपार्थिवाप्र
च्यावयंतिदिव्यानिमज्मना ॥ चित्रैरंजिभिर्वपुषेव्यंजतेवक्षःसुरुक्माँऽअधियेतिरेशुभे । अंसेष्वेषांनिमिमृक्षुऽऋष्टयः
साकंजज्ञिरेस्वधयादिवोनरः ॥ ईशानकृतोधुनयोरिशादसोवातान्विद्युतस्तविषीभिरक्रत । दुहंत्यूधर्दिव्यानिधूत
योभूमिंपिन्वंतिपयसापरिज्रयः ॥ ६ ॥ पिन्वंत्यपोमरुतःसुदानवःपयोघृतवद्विदथेष्वाभुवः । अत्यंनमिहेविनयं
तिवाजिनमुत्संदुहंतिस्तनयंतमक्षितं ॥ महिषासोमायिनश्चित्रभानवोगिरयोनस्वतवसोरघुष्यदः । मृगाऽइवहस्तिनः
खादथावनायदारुणीषुतविषीरयुग्ध्वं ॥ सिंहाऽइवनानदतिप्रचेतसःपिशाऽइवसुपिशोविश्ववेदसः । क्षपोजिन्वंतःपृ
षतीभिऽऋष्टिभिःसमित्सबाधःशवसाहिमन्यवः ॥ रोदसीआवदतागणश्रियोनृषाचःशूराःशवसाहिमन्यवः । आवं
धुरेष्वमतिर्नदर्शताविद्युन्नतस्थौमरुतोरथेषुवः ॥ विश्ववेदसोरयिभिःसमोकसःसंमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः ।
अस्तारऽइषुंदधिरेगभस्त्योरनंतशुष्मावृषखादयोनरः ॥ ७ ॥ हिरण्ययेभिःपविभिःपयोवृधऽउज्जिघ्नंतऽआपथ्यो३न
पर्वतान् । मखाऽअयासःस्वसृतोध्रुवच्युतोदुध्रकृतोमरुतोभ्राजदृष्टयः ॥ घृषुंपावकंवनिनंविचर्षणिंरुद्रस्यसूनुंहवसा
गृणीमसि । रजस्तुरंतवसंमारुतंगणमृजीषिणंवृषणंसश्चतश्रिये+ ॥ प्रनूसमर्तःशवसाजनाँऽअतितस्थौवऊतीमरुतो

यमावंत । अर्वद्भिर्वाजंभरतेधनानृभिरापृच्छ्यंक्रतुमाक्षेतिपुष्यंति॥ चर्कृत्यंमरुतःपृत्सुदुष्टरंद्युमंतंशुष्मंमघवत्सुधत्तन । धनस्पृतमुक्थ्यंविश्वचर्षणिंतोकंपुष्येमतनयंशतंहिमाः॥ नूष्ठिरंमरुतोवीरवंतमृतीषाहंरयिमस्मासुधत्त । सहस्रिणंशतिनंशूशुवांसंप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥८॥ (१।१२।१) पश्वानतायुंगुहाचतंतंनमोयुजानंनमोवहंतं॥ सजोषाधीराःपदैरनुग्मन्नुपत्वासीदन्विश्वेयजत्राः॥ ऋतस्यदेवाऽअनुव्रतागुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्नभूम ॥ वर्धंतीमापःपन्वासुशिश्विमृतस्ययोनागर्भेसुजातं ॥ पुष्टिर्नरण्वाक्षितिर्नपृथ्वीगिरिर्नभुज्मक्षोदोनशंभु ॥ अत्योनाज्मन्त्सर्गप्रतक्तःसिंधुर्नक्षोदःकऽईंवराते ॥ जामिःसिंधूनांभ्रातेवस्वस्रामिभ्यान्नराजावनान्यत्ति ॥ यद्वातजूतोवनाव्यस्थादग्निर्हदातिरोमापृथिव्याः॥ श्वसित्यप्सुहंसोनसीदन्क्रत्वाचेतिष्ठोविशामुषर्भुत् ॥ सोमोनवेधाऽऋतप्रजातःपशुर्नशिश्वाविभुर्दूरेभाः ॥ ९ ॥ (१।१२।२) रयिर्नचित्रासूरोनसंदृगायुर्नप्राणोनित्योनसूनुः ॥ तक्वानभूर्णिर्वनासिषक्तिपयोनधेनुःशुचिर्विभावा ॥ दाधारक्षेममोकोनरण्वोयवोनपक्वोजेताजनानां ॥ ऋषिर्नस्तुभ्वाविक्षुप्रशस्तोवाजीनप्रीतोवयोदधाति ॥ दुरोकशोचिःक्रतुर्ननित्योजायेवयोनावरंविश्वस्मै ॥ चित्रोयदभ्राट्छ्वेतोनविक्षुरथोनरुक्मीत्वेषःसमत्सु ॥ सेनेवसृष्टामंदधात्यस्तुर्नदिद्युत्त्वेषप्रतीका ॥ यमोहजातोयमोजनित्वंजारःकनीनांपतिर्जनीनां ॥ तंवश्चराथावयंवसत्यास्तंनगावोनक्षंतऽइद्धं ॥

(१।१२।१) पश्वानेतिदशर्चस्यसूक्तस्यशाक्त्यःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट्। (१।१२।२) रयिर्नेतिदशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् ।

सिंधुर्नक्षोदः प्रनीचीरैनोन्नवंतगावः स्वंर्दृशीके ॥ १० ॥ (१।१२।३) वनेषुजायुर्मर्तेषुमित्रोवृणीतेश्रुष्टिंराजेवाजुर्यं ॥ क्षेमोनसाधुः क्रतुर्नभद्रोभुवत्स्वाधीर्होताहव्यवाट् ॥ हस्तेदधानोनृम्णाविश्वान्यमेदेवान्धाद्गुहानिषीदन् ॥ विदंतीमत्रनरोधियंधाहृदायत्तष्टान्मंत्राँऽअशंसन् ॥ अजोनक्षांदाधारपृथिवींतस्तंभद्यांमंत्रेभिः सत्यैः ॥ प्रियापदानिपश्वोनिपाहिविश्वायुरग्नेगुहागुहंगाः ॥ यऽईंचिकेतगुहाभवंतमायः ससादधारामृतस्य ॥ वियेचृतंत्यृतासपंतऽआदिद्वसूनिप्रववाचास्मै ॥ वियोवीरुत्सुरोधन्महित्वोतप्रजाऽउतप्रसूष्वंतः+ ॥ चित्तिरपांदमेविश्वायुः सद्मेवधीराः संमायचक्रुः ॥ ११ ॥ (१।१२।४) श्रीणन्नुपस्थाद्दिवंभुरण्युः स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् ॥ परियदेषामेकोविश्वेषांभुवद्देवोदेवानांमहित्वा+ ॥ आदित्तेविश्वेक्रतुंजुषंतशुष्काद्यद्देवजीवोजनिष्ठाः ॥ भजंतविश्वेदेवत्वंनामऽऋतंसपंतोऽअमृतमेवैः ॥ ऋतस्यप्रेषाऽऋतस्यधीतिर्विश्वायुर्विश्वेऽअपांसिचक्रुः ॥ यस्तुभ्यंदाशाद्योवातेशिक्षात्तस्मैचिकित्वान्रयिंदयस्व ॥ होतानिषत्तोमनोरपत्येसचिन्न्वासांपतीरयीणां+ ॥ इच्छंतरेतोमिथस्तनूषुसंजानतस्वैर्दक्षैरमूराः ॥ पितुर्नपुत्राः क्रतुंजुषंतश्रोषन्येऽअस्यशासंतुरासः ॥ विरायऽऔर्णोद्दुरः पुरुक्षुः पिपेशनाकंस्तृभिर्दमूनाः ॥ १२ ॥ (१।१२।५) शुक्रः शुशु

(१।१२।३) वनेष्वितिदशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् । (१।१२।४) श्रीणन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् । (१।१२।५) शुक्रइतिदशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् ।

क्राँऽउषोनजारःपप्रासमीचीदिवोनज्योतिः ॥ परिप्रजातःक्रत्वाबभूथभुवोदेवानांपितापुत्रःसन्+ ॥ वेधाऽअदृप्तोऽ
अग्निर्विजानन्नूधर्नगोनांस्वाद्माॅपितूनां+ ॥ जनेनशेवऽआहूर्यःसन्मध्येनिषत्तोरण्वोदुरोणे+ ॥ पुत्रोनजातोरण्वोदुरो
णेवाजीनप्रीतोविशोवितारीत् ॥ विशोयदह्वेनृभिःसनीळाऽअग्निर्देवत्वाविश्वान्यश्याः ॥ नकिष्टऽएताव्रतामिनंतिनृ
भ्योयदेभ्यःश्रुष्टिंचकर्थ ॥ तत्तुतेदंसोयदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तोविवेरपांसि ॥ उषोनजारोविभावोस्रःसंज्ञातरूपश्चिके
तदस्मै ॥ त्मनावहंतोदुरोव्यृण्वन्नवंतविश्वेस्वऽर्दृशीके ॥ १३ ॥ (१।१२।६) वनेमपूर्वीरर्योमनीषाऽअग्निःसुशो
कोविश्वान्यश्याः ॥ आदैव्यानिव्रताचिकित्वानामानुषस्यजनस्यजन्म ॥ गर्भोयोऽअपांगर्भोवनानांगर्भश्चस्थातांगर्भ
श्चरथां ॥ अद्रौचिदस्माऽअंतर्दुरोणेविशांनविश्वोऽअमृतःस्वाधीः+ ॥ सहिक्षपावाँऽअग्नीरयीणांदाशद्योऽअस्माऽअ
रंसूक्तैः+ ॥ एताचिकित्वोभूमानिपाहिदेवानांजन्ममर्तांश्चविद्वान्+ ॥ वर्धान्यंपूर्वीःक्षपोविरूपाःस्थातुश्चरथमृतप्र
वीतं ॥ अराधिहोतास्वऽर्निषत्तःकृण्वन्विश्वान्यपांसिसत्या+ ॥ गोषुप्रशस्तिंवनेषुधिषेभरंतविश्वेबलिंस्वर्णः ॥ वित्वा
नरःपुरुत्रासपर्यन्पितुर्नजिव्रेर्विवेदोभरंत ॥ साधुर्नगृध्नुरस्तेवशूरोयातेवभीमस्त्वेषःसमत्सु ॥ १४ ॥ (१।१२।७)
उपप्रजिन्वन्नुशतीरुशंतंपतिंननित्यंजनयःसनीळाः । स्वसारःश्यावीमरुषीमजुष्रन्चित्रमुच्छंतीमुषसंनगावः ॥ वीळुचि

(१।१२।६) वनेमेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् । (१।१२।७) उपप्रजिन्वन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

दृळ्हापितरोनऽउक्थैरद्रिंरुजन्नंगिरसोरवेण । चक्रुर्दिवोबृहतोगातुमस्मेऽअहःस्वर्विविदुःकेतुमुस्राः+ ॥ दधन्नृतंधनयन्नस्यधीतिमादिदर्योदिधिष्वो३विभृत्राः । अतृष्यंतीरपसोयंत्यच्छादेवान्जन्मप्रयसावर्धयंतीः ॥ मथीद्यदींविभृतोमातरिश्वागृहेगृहेश्येतोजेन्योभूत् । आदींराज्ञेनसहीयसेसचासन्नादूत्यं१भृगवाणोविवाय ॥ महेयत्पित्रऽईंरसंदिवेकरवत्सरत्पृशन्यश्चिकित्वान् । सृजदस्ताधृषतादिद्युमस्मैस्वायांदेवोदुहितरित्विषिंधात् ॥ १५ ॥ स्वऽआयस्तुभ्यंदमऽआविभातिनमोवादाशादुशतोऽअनुद्यून् । वर्धोऽअग्नेवयोऽअस्यद्विबर्हायासद्रायासरथंयंजुनासि ॥ अग्निंविश्वाऽअभिपृक्षःसचंतेसमुद्रंनस्रवतःसप्तयह्वीः । नजामिभिर्विचिकितेवयोनोविदादेवेषुप्रमतिंचिकित्वान्+ ॥ आयदिषेनृपतिंतेजऽआनट्छुचिरेतोनिषिक्तंद्यौरभीके । अग्निःशर्धमनवद्यंयुवानंस्वाध्यंजनयत्सूदयच्च ॥ मनोनयोध्वनःसद्यऽएत्येकःसत्रासूरोवस्वऽईशे । राजानामित्रावरुणासुपाणीगोषुप्रियममृतंरक्षमाणा ॥ मानोऽअग्नेसख्यापित्र्याणिप्रमर्षिष्ठाऽअभिविदुष्कविःसन् । नभोनरूपंजरिमामिनातिपुरातस्याऽअभिशस्तेरधीहि ॥ १६ ॥ (१ । १२ । ८)
निकाव्यावेधसःशश्वतस्कर्हस्तेदधानोनर्यापुरूणि । अग्निर्भुवद्रयिपतीरयीणांसत्राचक्राणोऽअमृतानिविश्वा ॥ अस्मेवत्संपरिषंतंनविंदन्निच्छंतोविश्वेऽअमृताऽअमूराः । श्रमयुवःपदव्योधियंधास्तस्थुःपदेपरमेचार्वग्नेः+ ॥ तिस्रोयदग्ने

(१।१२।८) निकाव्येतिदशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.१अ.५ ॥२३॥

मंडलं १ अनु. १२

शरदस्त्वामिच्छुचिंघृतेनशुचयःसपर्यान् । नामानिचिद्दधिरेयज्ञियान्यसूदयंततन्वः१ःसुजाताः ॥ आरोदसीबृहती वेविदानाःप्ररुद्रियाजभ्रिरेयज्ञियासः । विदन्मतोनेमधिताचिकित्वानग्निंपदेपरमेतस्थिवांसं ॥ संजानानाऽउपसीद न्नभिज्ञुपत्नीवंतोनमस्यंन्नमस्यन् । रिरिक्वांसस्तन्वःकृण्वतस्वाःसखासख्युर्निमिषिरक्षमाणाः ॥ १७ ॥ त्रिःसप्तयद्गु ह्यानित्वेऽइत्पदाविदन्निहितायज्ञियासः । तेभीरक्षंतेऽअमृतंसजोषाःपशूंश्चस्थातॄन्चरथंचपाहि ॥ विद्वाँऽअग्नेवयुना निक्षितीनांव्यानुषक्छुरुधोजीवसेधाः । अंतर्विद्वाँऽअध्वनोदेवयानानतंद्रोदूतोऽअभवोहविर्वाट्+ ॥ स्वाध्योदिवऽ आसप्तयह्वीरायोदुरोव्यृतज्ञाऽअजानन् । विदद्गव्यंसरमादृह्ळमूर्वंयेनानुकंमानुषीभोजतेविट्+ ॥ आयेविश्वास्वपत्या नितस्थुःकृण्वानासोऽअमृतत्वायगातुं । मह्नामहद्भिःपृथिवीवितस्थेमातापुत्रैरदितिर्धायसेवेः+ ॥ अधिश्रियंनिदधु श्चारुमस्मिन्दिवोयदक्षीऽअमृताऽअकृण्वन् । अधक्षरंतिसिंधवोनसृष्टाःप्रनीचीरग्नेऽअरुषीरजानन् ॥ १८ ॥

(१।१२।९) रयिर्नयःपितृवित्तोवयोधाःसुप्रणीतिश्चिकितुषोनशासुः । स्योनशीरतिथिर्नप्रीणानोहोतेवसद्मविधतो वितारीत् ॥ देवोनयःसवितासत्यमन्माक्रत्वानिपातिवृजनानिविश्वा । पुरुप्रशस्तोऽअमतिर्नसत्यऽआत्मेवशेवोदिधि षाय्योभूत् ॥ देवोनयःपृथिवींविश्वधायाऽउपक्षेतिहितमित्रोनराजा । पुरःसदःशर्मसदोनवीराऽअनवद्यापतिजुष्टेव

॥२३॥

(१।१२।९) रयिर्नेतिदशर्चस्यसूक्तस्यपराशरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

नारी ॥ तंत्वानरोदमआनित्यमिद्धमग्नेसचंतक्षितिषुध्रुवासु । अधिद्युम्नंनिदधुर्भूर्यस्मिन्भवाविश्वायुर्धरुणोरयीणां+ ॥ विपृक्षोऽअग्नेमघवानोऽअश्युर्विसूरयोददतोविश्वमायुः । सनेमवाजंसमिथेष्वर्योभागंदेवेषुश्रवसेदधानाः ॥ १९ ॥ ऋतस्यहिधेनवोवावशानाःस्मदूध्नीःपीपयंतद्युभक्ताः । परावतःसुमतिंभिक्षमाणाविसिंधवःसमयासस्रुरद्रिं ॥ त्वेऽअग्नेसुमतिंभिक्षमाणादिविश्रवोदधिरेयज्ञियासः । नक्ताचचक्रुरुषसाविरूपेकृष्णंचवर्णमरुणंचसंधुः ॥ यान्रायेमर्तान्त्सुषूदोऽअग्नेतेस्यामघवानोवयंच । छायेवविश्वंभुवनंसिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसीऽअंतरिक्षं ॥ अर्वद्भिरग्नेऽअर्वतोनृभिर्नॄन्वीरैर्वीरान्वनुयामात्वोताः । ईशानासःपितृवित्तस्यरायोविसूरयःशतहिमानोऽअश्युः ॥ एतातेऽअग्नऽउचथानिवेधोजुष्टानिसंतुमनसेहृदेच । शकेमरायःसुधुरोयमंतेधिश्रवोदेवभक्तंदधानाः ॥ २० ॥ (१।१३।१) उपप्रयंतोऽअध्वरंमंत्रंवोचेमाग्नये । आरेऽअस्मेचशृण्वते+ ॥ यःस्नीहितीषुपूर्व्यःसंजग्मानासुकृष्टिषु । अरक्षद्दाशुषेगयं ॥ उतब्रुवंतुजंतवऽउदग्निर्वृत्रहाजनि । धनंजयोरणेरणे ॥ यस्यदूतोऽअसिक्षयेवेषिहव्यानिवीतये । दस्मत्कृणोष्यध्वरम्+ ॥ तमित्सुहव्यमंगिरःसुदेवंसहसोयहो । जनाऽआहुःसुबर्हिषं ॥ २१ ॥ आचवहासितांऽइहदेवाँऽउपप्रशस्तये । हव्यासुश्चंद्रवीतये ॥ नयोरुपब्दिरश्व्यःशृण्वेरथस्यकच्चन । यदग्नेयासिदूत्यं* ॥ त्वोतोवाज्यह्रयोभिपूर्वस्मादपरः । प्रदाश्वाँ

(१।१३।१) उपप्रयन्तइतिनवर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोग्निर्गायत्री ।

ऽअंग्नेऽअस्थात् ॥ उतद्युमत्सुवीर्यंबृहदंग्नेविवासंसि । देवेभ्योदेवदाशुषे ॥ २२ ॥ (१।१३।२) जुषस्वंसप्रथंस्तमं
वचोदेवप्संरस्तमं । हव्याजुह्वांनऽआसनिं ॥ अथांतेऽअंगिरस्तमाग्नेंवेधस्तमप्रियं । वोचेमब्रह्मसानसि+ ॥ कस्तेंजा
मिर्जनांनामग्नेकोदाश्वंध्वरः । कोहकस्मिन्नसिश्रितः+ ॥ त्वंजामिर्जनांनामग्नेंमित्रोऽअंसिप्रियः । सखासखिभ्यऽईं
ड्यः ॥ यजांनोमित्रावरुंणायजांदेवाँऽऋतंबृहत् । अग्नेयक्षिस्वंदमं ॥ २३ ॥ (१।१३।३) कातऽउपेंतिर्मनंसोवरां
यभुवंदग्नेशंतंमाकामंनीषा । कोवांयज्ञैःपरिदक्षंतऽआपकेनंवातेमनंसादाशेम । एह्यंग्नऽइहहोतानिषीदादंब्धःसुपुरऽ
एताभंवानः । अवंतांत्वारोदंसीविश्वमिन्वेयजांमहेसौंमनसायंदेवान्+ ॥ प्रसुविश्वांन्रक्षसोधक्ष्यंग्नेभवांयज्ञानांमभि
शस्तिपावां । अथावंहसोमंपतिंहरिंभ्यामातिथ्यमंस्मैचकृमासुदाव्ने ॥ प्रजावंतावचंसावह्निरासाचंहुवेनिचंसत्सीहदे
वैः । वेषिंहोत्रमुतपोत्रंयंजत्रबोधिप्रयंतर्जनितर्वसूंनां ॥ यथाविप्रस्यमनुंषोहविर्भिर्देवाँऽअयंजःकविभिःकविःसन् ।
एवाहोंतःसत्यतरत्वमद्याग्नेंमंद्रयांजुह्वांयजस्व ॥ २४ ॥ (१।१३।४) कथादांशेमाग्नयेकास्मैदेवजुंष्टोच्यतेभामिने
गीः । योमर्त्येष्वमृतंऽऋतावाहोतायजिष्ठऽइत्कृणोतिंदेवान्+ ॥ योऽअंध्वरेषुशंतंमऽऋतावाहोतातमूनमोंभिराकृंणु

(१।१३।२) जुषस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगोतमोग्निर्गायत्री । (१।१३।३) कातइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगोतमोग्निस्त्रिष्टुप् । (१।१३।४)
कथादाशेमेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगोतमोग्निस्त्रिष्टुप् ।

ध्वं । अग्निर्यद्वेर्मर्तायदेवान्त्सचाबोधातिमनसायजाति ॥ सहिक्रतुःसमर्यःससाधुर्मित्रोनभूदद्भुतस्यरथीः । तंमेधे षुप्रथमंदैवयंतीर्विशउपब्रुवतेदस्ममारीः ॥ सनोनृणांनृतमोरिशादाऽअग्निर्गिरोवसावेतुधीतिं । तनाचयेमघवानःश विष्ठावाजंप्रसूताऽइषयंतमन्म ॥ एवाग्निर्गोतमेभिऽर्ऋतावाविप्रेभिरस्तोष्टजातवेदाः । सऽएषुद्युम्नंपीपयत्सवाजंसपु ष्टिंयातिजोषमाचिकित्वान्+ ॥ २५ ॥ (१।१३।५) अभित्वागोतमागिराजातवेदोविचर्षणे । द्युम्नैरभिप्रणोनुमः ॥ तमुत्वागोतमोगिरारायस्कामोदुवस्यति । द्युम्नै० ॥ तमुत्वावाजसातममंगिरस्वद्धवामहे । द्युम्नै० ॥ तमुत्वावृत्रहं तमंयोदस्यूँरवधूनुषे । द्युम्नै० ॥ अवोचामरहूगणाऽअग्नयेमधुमद्वचः । द्युम्नै० ॥ २६ ॥ (१।१३।६) हिरण्यके शोरजसोविसारेहिर्धुनिर्वातऽइवध्रजीमान् । शुचिभ्राजाऽउषसोनवेदायशस्वतीरपस्युवोनसत्याः+ ॥ आतेसुपर्णाऽ अमिनंतँऽएवैःकृष्णोनोनाववृषभोयदीदं । शिवाभिर्नस्मयमानाभिरागात्पतंतिमिहःस्तनयंत्यभ्रा+ ॥ यदीमृतस्यप यसापियानोनयन्नृतस्यपथिभीरजिष्ठैः । अर्यमामित्रोवरुणःपरिज्मात्वचंपृंचंत्युपरस्ययोनौ । अग्नेवाजस्यगोमतऽई शानःसहसोयहो । अस्मेधेहिजातवेदोमहिश्रवः ॥ सऽइधानोवसुष्कविरग्निरीळेन्योगिरा । रेवदस्मभ्यंपुर्वणीकदी

(१।१३।५) अभित्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगोतमोग्निर्गायत्री । (१।१३।६) हिरण्यकेशइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यगोतमोग्निर्गायत्रीआद्या स्तिस्रोनुष्टुभःततस्तिस्रउष्णिहः (आद्यानांतिसृणांमध्यमोग्निःपार्थिवोवा)।

दिहि ॥ क्षपोराजन्नुतत्मनाग्नेवस्तोरुतोषसः । सतिग्मजंभरक्षसोदहप्रति ॥ २७ ॥ अवानोऽअग्नऽऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि । विश्वासुधीषुवंद्य ॥ आनोऽअग्नेरयिंभरसत्रासाहंवरेण्यं । विश्वासुपृत्सुदुष्टरं ॥ आनोऽअग्नेसुचेतुनारयिंविश्वायुपोषसं । मार्डीकंधेहिजीवसे ॥ प्रपूतास्तिग्मशोचिषेवाचोगोतमाग्नये । भरस्वसुम्नयुर्गिरः ॥ योनोऽअग्नेभिदासत्यंतिदूरेपदीष्टसः । अस्माकमिद्वृधेभव ॥ सहस्राक्षोविचर्षणिरग्नीरक्षांसिसेधति । होतागृणीतऽउक्थ्यः ॥ २८ ॥ (१।१३।७) इत्थाहिसोमऽइन्मदेब्रह्माचकारवर्धनं । शविष्ठवज्रिन्नोजसापृथिव्यानिःशशाऽअहिमर्चन्ननुस्वराज्यं ॥ सत्वामदद्वृषामदःसोमःश्येनाभृतःसुतः । येनावृत्रंनिरद्भ्योजघंथवज्रिन्नोजसार्चन्ननु० ॥ प्रेह्यभीहिधृष्णुहिनतेवज्रोनियंसते । इंद्रंनृम्णंहितेशवोहनोवृत्रंजयाऽअपोर्चन्ननु० ॥ निरिंद्रभूम्याऽअधिवृत्रंजघंथनिर्दिवः । सृजामरुत्वतीरवंजीवधन्याऽइमाऽअपोर्चन्न०॥ इंद्रोवृत्रस्यदोधतःसानुंवज्रेणहीळितः । अभिक्रम्यावजिघ्नतेपःसर्मायचोदयन्नर्चन्न० ॥ २९ ॥ अधिसानौनिजिघ्नतेवज्रेणशतपर्वणा । मंदानऽइंद्रोऽअंधसःसखिभ्योगातुमिच्छत्यर्चन्न० ॥ इंद्रतुभ्यमिदद्रिवोनुत्तंवज्रिन्वीर्यं । यद्धत्यंमायिनंमृगंतमुत्वंमाययावधीरर्चन्न० ॥ वितेवज्रासोऽअस्थिरन्नवतिंनाव्याऽ३अनु । महत्तऽइंद्रवीर्यंबाह्वोस्तेबलंहितमर्चन्न० ॥ सहस्रंसाकमर्चतपरिष्टोभतविंशतिः । शतैनमन्ववनोनवुरिंद्रा

(१।१३।७) इत्थाहीतिषोडशर्चस्यसूक्तस्यगोतमइंद्रोत्यायादध्यङ्ङनुरथर्वाचपंक्तिः ।

यब्रह्मोद्यंतमर्चन्न० ॥ इंद्रोवृत्रस्यतविषींनिरहन्त्सहसासहः । महत्तदस्यपौंस्यंवृत्रंजघन्वाँऽअसृजदर्चन्न० ॥ ३० ॥ इमेचित्तवमन्यवेवेपेतेभियसामही । यदिंद्रवज्रिन्नोजसावृत्रंमरुत्वाँऽअवधीरर्चन्न० ॥ नवेपसानतन्यतेंद्रंवृत्रोविबी भयत् । अभ्येनंवज्रऽआयसःसहस्रभृष्टिरायतार्चन्न० ॥ यद्वृत्रंतवचाशनिंवज्रेणसमयोधयः । अहिमिंद्रजिघांसतो दिविर्तेबद्धधेशवोर्चन्न० ॥ अभिष्टनेतेऽअद्रिवोयत्स्थाजगच्चरेजते । त्वष्टाचित्तवमन्यवऽइंद्रवेविज्यतेभियार्चन्न० ॥ नहिनुयादधीमसींद्रंकोवीर्यापरः । तस्मिन्नृम्णमुतक्रतुंदेवाऽओजांसिसंदधुरर्चन्न० ॥ यामथर्वामनुष्पितादध्यङ्धिय मत्नत । तस्मिन्ब्रह्माणिपूर्वथेंद्रऽउक्थासमग्मतार्च० ॥ ३१ ॥ इतिप्रथमाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

पंचमाध्यायेवर्गाः सूक्तानि ऋचः १८५ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. २२ मरुद्भ्यइदं. १५ अग्नयइदं. १२० मध्यमायाग्नयइदं. ३ अग्न यइदं. ९ इंद्रायेदं. ११ ॥ इतिप्रथमेपंचमोऽध्यायः ॥

इंद्रोनवोपोषुषड्जगत्यंतमश्वावतिजागतंमसाविविंशतिःषळनुष्टुभंऔष्णिहपांक्तगायत्रंत्रैष्टुभास्तृचाःप्रगाथः प्रयेद्वादशमारुतंहंपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौमरुतोदशगायत्रंप्रत्वक्षसःषड्जागतंमाविद्युन्मद्भिराद्यांत्येप्रस्तारपंक्तींपंच मीविराड्रूपांनोदशवैश्वदेवंतुपंचाद्याःसप्तमीचजगत्यःषष्ठीविराट्स्थानंऋजुनीतीनवगायत्रंमंत्यानुष्टुप्त्वंसोम त्र्यधिकासौम्यंपंचम्यादिगायत्र्योद्वादशोष्णिक्चैताउत्याद्यूनोषस्यंचतुर्जगत्यादिषळुष्णिगंतंतृचोंत्यआश्वि

नोऽग्नीषोमौद्वादशाग्नीषोमीयमाद्यास्तिस्रोनुष्टुभउपांत्यास्तिस्रोगायत्र्योष्टमीजगतीवेमंषोळशंकुत्सआग्नेयंतद्द्वित्रि
ष्टुबंतंपूर्वोदेवास्त्रयःपादादेवास्तन्नोमित्रोर्धर्चौलिंगोक्तदेवतौयद्दैवत्यंवासूक्तम् ॥ ६ ॥ ॥ ॥

हरिःओ३म् ॥ (१।१३।८) इंद्रोमदायवावृधेशवसेवृत्रहानृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतेमभँहवामहेसवाजेषुप्र
नोविषत् ॥ असिहिवीरसेन्योसिभूरिपरादुदिः । असिदभ्रस्यचिद्वृधोयजमानायशिक्षसिसुन्वतेभूरितेवसु॥ यदुदीर
तऽआजयोधृष्णवेधीयतेधना । युक्ष्वामदच्युताहरीकंहनःकंवसौदधोस्माँऽइंद्रवसौदधः ॥ ऋत्वामहाँऽअनुष्वधंभी
मऽआवावृधेशवः । श्रियऽऋष्वऽउपाकयोर्निशिप्रीहरिवान्दधेहस्तयोर्वज्रमायसं+ ॥ आपप्रौपार्थिवंरजोबद्बधेरोच
नादिवि । नत्वावाँऽइंद्रकश्चननजातोनजनिष्यतेतिविश्वंववक्षिथ ॥ १ ॥ योऽअर्योमर्तभोजनंपराददातिदाशुषे ।
इंद्रोऽअस्मभ्यंशिक्षतुविभजाभूरितेवसुभक्षीयतवराधसः ॥ मदेमदेहिनोददिर्यूथागवामृजुक्रतुः । संगृभायपुरूशतो
भयाहस्त्यावसुशिशीहिरायऽआभर ॥ मादयस्वसुतेसचाशवसेशूरराधसे । विद्माहित्वापुरूवसुमुपकामान्ससृज्महे
थानोविताभव ॥ एतेतऽइंद्रजंतवोविश्वंपुष्यंतिवार्यं । अंतर्हिख्योजनानामर्योवेदोऽअदाशुषांतेषांनोवेदऽआभर
॥ २ ॥ (१।१३।९) उपोषुशृणुहीगिरोमघवन्मातथाऽइव । यदानःसूनृतावतःकरऽआदर्थयासऽइद्योजान्विद्रते

(१।१३।८) इंद्रोमदायेतिनवर्चस्यसूक्तस्यगोतमइंद्रःपंक्तिः । (१।१३।९) उपोष्वितिषळर्चस्यसूक्तस्यगोतमइंद्रःपंक्तिरंत्याजगती ।

हरी ॥ अक्षन्नमीमदंतह्यवप्रिया ऽअधूषत । अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठयामतीयोजा० ॥ सुसंदृशंत्वावयंमघवन्वं
दिषीमहि । प्रनूनंपूर्णवंधुरःस्तुतोयाहिवशाँ ऽअनुयोजा० ॥ सघातंवृषणंरथमधितिष्ठातिगोविदं । यःपात्रंहारियोज
नंपूर्णमिंद्रचिकेततियोजा० ॥ युक्तस्तेअस्तुदक्षिण ऽउतसव्यःशतक्रतो । तेनजायामुपप्रियांमंदानोयाह्यंधसोयोजा०॥
युनज्मितेब्रह्मणाकेशिनाहरी ऽउपप्रयाहिदधिषेगभस्त्योः । उत्त्वासुतासोरभसा ऽअमंदिषुःपूषण्वान्वज्रिन्त्समुपत्न्या
मदः ॥ ३ ॥ (१।१३।१०) अश्वावतिप्रथमोगोषुगच्छतिसुप्रावीरिंद्रमर्त्यस्तवोतिभिः । तमित्पृणक्षिवसुनाभवी
यसासिंधुमापोयथाभितोविचेतसः ॥ आपोनदेवीरुपयंतिहोत्रियमवःपश्यंतिविततंयथारजः । प्राचैर्देवासःप्रणयंति
देवयुंब्रह्मप्रियंजोषयंतेवरा ऽइव ॥ अधिद्वयोरदधा ऽउक्थ्यं१वचोयतस्रुचामिथुनायासपर्यतः । असंयत्तोव्रतेतेक्षेति
पुष्यतिभद्राशक्तिर्यजमानायसुन्वते+ ॥ आदंगिराःप्रथमंदधिरेवय ऽइद्धाग्नयःशम्यायेसुकृत्यया । सर्वंपणेःसमविंदं
तभोजनमश्वावंतंगोमंतमापशुंनरः ॥ यज्ञैरथर्वाप्रथमःपथस्ततेततःसूर्योव्रतपावेन ऽआजनि । आगा ऽआजदुशनाका
व्यःसचायमस्यजातममृतंयजामहे ॥ बर्हिर्वायत्स्वपत्यायवृज्यतेर्कोवाश्लोकमाघोषतेदिवि । ग्रावायत्रवदतिकारुरु
क्थ्य१स्तस्येदिंद्रोअभिपित्वेषुरण्यति ॥ ४ ॥ (१।१३।११) असाविसोम ऽइंद्रतेशविष्ठधृष्णवागहि । आत्वापृण

(१।१३।१०) अश्वावतीतिषळर्चस्यसूक्तस्यगोतमइंद्रोजगती । (१।१३।११) असावीतिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगोतमइंद्रआद्याःषळनुष्टुभः

क्विवद्रियंरजःसूर्योनरश्मिभिः ॥ इंद्रमिद्धरीवहतोप्रतिधृष्टशवसं । ऋषीणांचस्तुतीरुपयज्ञंचमानुषाणां ॥ आतिष्ठ
वृत्रहन्रथंयुक्तातेब्रह्मणाहरी । अर्वाचीनंसुतेमनोग्रावाकृणोतुवग्नुना ॥ इममिंद्रसुतंपिबज्येष्ठममर्त्यंमदं । शुक्रस्यत्वा
भ्यक्षरन्धाराऽऋतस्यसादने ॥ इंद्रायनूनमर्चतोक्थानिचब्रवीतन । सुताऽअमत्सुरिंदवोज्येष्ठंनमस्यतासहः ॥ ५ ॥
नकिष्ट्वद्रथीतरोहरीयदिंद्रयच्छसे । नकिष्ट्वानुमज्मनानकिःस्वश्वऽआनशे ॥ यऽएकऽइद्विदयतेवसुमर्तायदाशुषे ।
ईशानोऽअप्रतिष्कुतऽइंद्रोऽअंग+ ॥ कदामर्तमराधसंपदाक्षुंपमिवस्फुरत् । कदानःशुश्रवद्गिरइंद्रो० ॥ यश्चिद्धित्वा
बहुभ्यऽआसुतावाँऽआविवासति । उग्रंतत्पत्यतेशवऽइंद्रो० ॥ स्वादोरित्थाविषूवतोमध्वःपिबंतिगौर्यः । याऽइंद्रेण
सयावरीर्वृष्णामदंतिशोभसेवस्वीरनुस्वराज्यं ॥ ६ ॥ ताऽअस्यपृशनायुवःसोमंश्रीणंतिपृश्नयः । प्रियाऽइंद्रस्यधेनवो
वज्रंहिन्वंतिसायकंवस्वी० ॥ ताऽअस्यनमसासहःसपर्यंतिप्रचेतसः । व्रतान्यस्यसश्चिरेपुरूणिपूर्वचित्तयेवस्वी० ॥
इंद्रोदधीचोऽअस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघाननवतीर्नव ॥ इच्छन्नश्वस्ययच्छिरःपर्वतेष्वपश्रितं । तद्विदच्छर्यणा
वति ॥ अत्राहगोरमन्वतनामत्वष्टुरपीच्यं । इत्थाचंद्रमसोगृहे+ ॥ ७ ॥ कोऽअद्ययुंक्तेधुरिगाऽऋतस्यशिमीवतोभा
मिनोदुर्हृणायून् । आसन्निषून्हृत्स्वसोमयोभून्यऽएषांभृत्यामृणधत्सजीवात् ॥ कऽईषतेतुज्यतेकोबिभायकोमंसते

सप्तम्याद्यास्तिस्रउष्णिहःदशम्याद्यास्तिस्रःपंक्तयःत्रयोदशाद्यास्तिस्रोगायत्र्यःषोळश्याद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभःअंत्येद्वेबृहतीसतोबृहत्यौ ।

संतमिंद्रंकोऽअंति । कस्तोकायकऽइभायोतरायेधिब्रवत्तन्वे३ कोजनाय ॥ कोऽअग्निमीट्टेहविषाघृतेनस्रुचायजाताऽऋ
तुभिर्ध्रुवेभिः । कस्मैदेवाऽआवहानाशुहोमकोमंसतेवीतिहोत्रःसुदेवः+ ॥ त्वमंगप्रशंसिषोदेवःशविष्ठमर्त्यं । नत्वद्
न्योमघवन्नस्तिमर्डितेंद्रब्रवीमितेवचः ॥ मातेराधांसिमातऽऊतयोवसोस्मान्कदाचनादभन् । विश्वाचनऽउपमिमी
हिमानुषवसूनिचर्षणिभ्यऽआ+ ॥ ८ ॥ (१।१४।१) प्रयेशुंभंतेजनयोनसप्तयोयामन्रुद्रस्यसूनवःसुदंससः । रो
दसीहिमरुतश्चक्रिरेवृधेमदंतिवीराविदथेषुघृष्वयः ॥ तऽउक्षितासोमहिमानमाशतदिविरुद्रासोऽअधिचक्रिरेसदः ।
अर्चंतोऽअर्कंजनयंतऽइंद्रियमधिश्रियोदधिरेपृश्निमातरः ॥ गोमातरोयच्छुभयंतेऽअंजिभिस्तनूषुशुभ्रादधिरेविरु
क्मतः । बाधंतेविश्वमभिमातिनमपवर्त्मान्येषामनुरीयतेघृतं+ ॥ वियेभ्राजंतेसुमखासऽऋष्टिभिःप्रच्यावयंतोऽअच्यु
ताचिदोजसा । मनोजुवोयन्मरुतोरथेष्वावृषव्रातासःपृषतीरयुग्ध्वं ॥ प्रयद्रथेषुपृषतीरयुग्ध्वंवाजेऽअद्रिंमरुतोरंहयं
तः । उतारुषस्यविष्यंतिधाराश्चर्मेवोदभिर्व्युंदंतिभूम ॥ आवोवहंतुसप्तयोरघुष्यदोरघुपत्वानःप्रजिगातबाहुभिः ।
सीदताबर्हिरुरुवःसदस्कृतंमादयध्वंमरुतोमध्वोऽअंधसः ॥ ९ ॥ तेवर्धंतस्वतवसोमहित्वनानाकंतस्थुरुरुचक्रिरेसदः ।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणंमदच्युतंवयोनसीदन्नधिबर्हिषिप्रिये+ ॥ शूराऽइवेद्युयुधयोनजग्मयःश्रवस्यवोनपृतनासुयेतिरे ।

(१।१४।१) प्रयेशुंभंतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यगोतमोमरुतोजगतीपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

भयंतेविश्वाभुवनामरुद्भ्योराजानऽइवत्वेषसंदृशोनरः ॥ त्वष्टायद्वज्रंसुकृतंहिरण्ययंसहस्रभृष्टिंस्वपाऽअवर्तयत् । धत्तऽइंद्रोनर्यपांसिकर्तवेहन्वृत्रंनिरपामौब्जदर्णवं ॥ ऊर्ध्वंनुनुद्रेवतंतऽओजसादादृहाणंचिद्बिभिदुर्विपर्वतं । धमंतोवाणंमरुतःसुदानवोमदेसोमस्यरण्यानिचक्रिरे ॥ जिह्मंनुनुद्रेवतंतयादिशासिंचन्नुत्संगोतमायतृष्णजे । आगच्छंतीमवसाचित्रभानवःकामंविप्रस्यतर्पयंतधामभिः ॥ यावःशर्मशशमानायसंतित्रिधातूनिदाशुषेयच्छताधि । अस्मभ्यंतानिमरुतोवियंतरयिंनोधत्तवृषणःसुवीरं ॥ १० ॥ (१।१४।२) मरुतोयस्यहिक्षयेपाथादिवोविमहसः । ससुगोपातमोजनः ॥ यज्ञैर्वायज्ञवाहसोविप्रस्यवामतीनां । मरुतःशृणुताहवं ॥ उतवायस्यवाजिनोनुविप्रमतक्षत । सगंतागोमतिव्रजे ॥ अस्यवीरस्यबर्हिषिसुतःसोमोदिविष्टिषु । उक्थंमदश्चशस्यते ॥ अस्यश्रोषंत्वाभुवोविश्वायश्चर्षणीरभि । सूरंचित्सस्रुषीरिषः ॥ ११ ॥ पूर्वीभिर्हिददाशिमशरद्भिर्मरुतोवयं । अवोभिश्चर्षणीनां ॥ सुभगःसप्रयज्यवोमरुतोऽअस्तुमर्त्यः । यस्यप्रयांसिपर्षथ ॥ शशमानस्यवानरःस्वेदस्यसत्यशवसः । विदाकामस्यवेनतः ॥ यूयंतत्सत्यशवसऽआविष्कर्तमहित्वना । विध्यताविद्युतारक्षः ॥ गूहतागुह्यंतमोवियातविश्वमत्रिणं । ज्योतिष्कर्तायदुश्मसि ॥ १२ ॥ (१।१४।३) प्रत्वक्षसःप्रतवसोविरप्शिनोऽनानताऽअविथुराऽऋजीषिणः । जुष्टतमासोनृतमासो

(१।१४।२) मरुतोयस्येतिदशर्चस्यसूक्तस्यगोतमोमरुतोगायत्री । (१।१४।३) प्रत्वक्षसइतिषळर्चस्यसूक्तस्यगोतमोमरुतोजगती ।

ऽअंजिभिर्व्यानज्रेकेचिदुस्राऽइवस्तृभिः ॥ उपह्वरेषुयदचिध्वंययिंवयऽइवमरुतःकेनचित्पथा । श्चोतंतिकोशाऽउप
वोरथेष्वाघृतमुक्षतामधुवर्णमर्चते ॥ प्रैषामज्मेषुविथुरेवरेजतेभूमिर्यामेषुयद्धयुंजतेशुभे । तेक्रीळयोधुनयोभ्राजदृष्टयः
स्वयंमहित्वंपनयंतधूतयः ॥ सहिस्वसृत्पृषदश्वोयुवागणो३या ऽईशानस्तविषीभिरावृतः । असिसत्यऽऋणयावानेद्यो
स्याधियःप्राविताथावृषागणः+ ॥ पितुःप्रत्नस्यजन्मनावदामसिसोमस्यजिह्वाप्रजिगातिचक्षसा । यदीमिंद्रंशम्यृक्वा
णऽआशतादिन्नामानियज्ञियानिदधिरे ॥ श्रियसेकंभानुभिःसंमिमिक्षिरेतेरश्मिभिस्तऽऋक्वभिःसुखादयः । तेवाशी
मंतऽइष्मिणोऽअभीरवोविद्रेप्रियस्यमारुतस्यधाम्नः ॥ १३ ॥ (१।१४।४) आविद्युन्मद्भिर्मरुतःस्वर्कैरथेभिर्यातऽ
ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः । आवर्षिष्ठयानऽइषावयोनपप्ततासुमायाः ॥ तैरुणेभिर्वरमापिशंगैःशुभेकंयांतिरथतूर्भिरश्वैः ।
रुक्मोनचित्रःस्वधितीवान्पव्यारथस्यजंघनंतभूम ॥ श्रियेकंवोऽअधितनूषुवाशीर्मेधावनानकृणवंतऽऊर्ध्वा । युष्म
भ्यंकंमरुतःसुजातास्तुविद्युम्नासोधनयंतेऽअद्रिं ॥ अहानिगृध्राःपर्यावऽआगुरिमांधियंवार्कार्यांचदेवीं । ब्रह्मकृण्वं
तोगोतमासोऽअर्कैरूर्ध्वंनुनुद्रऽउत्सधिंपिबध्यै ॥ एतत्त्यन्नयोजनमचेतिसस्वर्हयन्मरुतोगोतमोवः । पश्यन्हिरण्यच
क्रानयोदंष्ट्रान्विधावतोवराहून् ॥ एषास्यावोमरुतोनुभर्त्रीप्रतिष्टोभतिवाघतोनवाणीं । अस्तोभयद्वृथासामनुस्वधांग

(१।१४।४) आविद्युन्मद्भिरितिषळर्चस्यसूक्तस्यगोतमोमरुतस्त्रिष्टुप्आद्यांत्येप्रस्तारपंक्तीपंचमीविराड्रूपा ।

भंस्त्योः ॥ १४ ॥ (१।१४।५) आनोंभद्राःक्रतवोयंतुविश्वतोदंब्धासोऽअपंरीतासऽउद्भिदंः । देवानोयथासदमि
द्वृधेऽअसन्नप्रायुवोरक्षितारोंदिवेदिंवे ॥ देवानांभद्रासुमतिर्ऋंजूयतांदेवानांरातिरभिनोनिवंर्ततां । देवानांसख्यमुपं
सेदिमावयंदेवानऽआयुःप्रतिंरंतुजीवसें ॥ तान्पूर्वयानिविदांहूमहेवयंभगंमित्रमदिंतिंदक्षंमस्रिधं । अर्यमणंवरुंणंसो
मंमश्विनासरंस्वतीनःसुभगामयंस्करत् ॥ तन्नोवातोंमयोभुवांतुभेषजंतन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः । तद्ग्रावाणःसोम
सुतोंमयोभुवस्तदंश्विनाशृणुतंधिष्ण्यायुवं+ ॥ तमीशांनंजगंतस्तस्थुषस्पतिंधियंजिन्वमवंसेहूमहेवयं । पूषानोयथावे
दंसामसंद्वृधेरंक्षितापायुरदंब्धःस्वस्तयें ॥ १५ ॥ स्वस्तिनऽइंद्रोंवृद्धश्रंवाःस्वस्तिनंःपूषाविश्ववेंदाः । स्वस्तिनस्तार्क्ष्यो
ऽअरिंष्टनेंमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिंर्दधातु ॥ पृषंदश्वामरुतःपृश्निमातरःशुभंयावांनोविदथेंषुजग्मंयः । अग्निर्जिह्वामनं
वःसूरंचक्षसोविश्वेंनोदेवाऽअवसागंमन्निह+ ॥ भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदेवाभद्रंपंश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरंगैस्तुष्टु
वांसंस्तनूभिर्व्यशेमदेवहिंतंयदायुः ॥ शतमिन्नुशरदोऽअंतिदेवायत्रांनश्चक्राजरसंतनूनां । पुत्रासोयत्रपितरोभवंति

(१।१४।५) आनोभद्राइतिदशर्चस्यसूक्तस्यगोतमोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आद्यापंचसप्तमीचजगत्यःषष्ठीविराट्स्थाना । (सूक्तभेदप्रयोगप
क्षेतुआद्यानांचतसृणांविश्वेदेवाःततएकस्याइंद्रापूषणौततश्चतसृणांविश्वेदेवाःततएकस्याअदितिःएवंदश । ऋजुनीतीत्येतदव्यवहिताग्रिम
सूक्तेतुभेदप्रयोगकरणाशक्यत्वान्नवानामपिविश्वेदेवाएव) ।

मानोमध्यारीरिषतायुर्गतोः ॥ अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षमदितिर्मातासपितासपुत्रः । विश्वेदेवाऽअदितिःपंचजनाऽअदितिर्जातमदितिर्जनित्वं ॥ १६ ॥ (१।१४।६) ऋजुनीतीनोवरुणोमित्रोनयतुविद्वान् । अर्यमादेवैःसजोषाः ॥ तेहिवस्वोवसवानास्तेऽअप्रमूरामहोभिः । व्रतारक्षंतेविश्वाहा ॥ तेऽअस्मभ्यंशर्मयंसन्नमृतामर्त्येभ्यः । बाधमानाऽअपद्विषः ॥ विनःपथःसुवितायचियंत्विंद्रोमरुतः । पूषाभगोवंद्यासः ॥ उतनोधियोगोऽअग्राःपूषन्विष्णवेवयावः । कर्तानःस्वस्तिमतः ॥ १७ ॥ मधुवाताऽऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवः । माध्वीर्नःसंत्वोषधीः ॥ मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवंरजः । मधुद्यौरस्तुनःपिता+ ॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमाँऽअस्तुसूर्यः । माध्वीर्गावोभवंतुनः ॥ शंनोमित्रःशंवरुणःशंनोभवत्वर्यमा । शंनऽइंद्रोबृहस्पतिःशंनोविष्णुरुरुक्रमः+ ॥ १८ ॥ (१।१४।७) त्वंसोमप्रचिकितोमनीषात्वंरजिष्ठमनुनेषिपंथां । तवप्रणीतीपितरोनऽइंदोदेवेषुरत्नमभजंतधीराः ॥ त्वंसोमक्रतुभिःसुक्रतुर्भूस्त्वंदक्षैःसुदक्षोविश्ववेदाः । त्वंवृषावृषत्वेभिर्महित्वाद्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवोनृचक्षाः ॥ राज्ञोनुतेवरुणस्यव्रतानिबृहद्गंभीरंतवसोमधाम । शुचिष्ट्वमसिप्रियोनमित्रोदक्षाय्योऽअर्यमेवासिसोम ॥ यातेधामानिदिवियापृथिव्यांयापर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । ते

(१।१४।६) ऋजुनीतीनइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगोतमोविश्वेदेवागायत्रीअंत्यानुष्टुप् । (१।१४।७) त्वंसोमइतित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगोतमःसोमस्त्रिष्टुप्पंचम्यादिद्वादशगायत्र्यःसप्तदश्युष्णिक् ।

भिर्नोविश्वैःसुमनाऽअहेळन्राजन्त्सोमप्रतिहव्यागृभाय ॥ त्वंसोमासिसत्पतिस्त्वंराजोतवृत्रहा । त्वंभद्रोऽअसिक्रतुः ॥ १९ ॥ त्वंचसोमनोवशोजीवातुंनमरामहे । प्रियस्तोत्रोवनस्पतिः ॥ त्वंसोममहेभगंत्वंयूनऽऋतायते । दक्षंदधासिजीवसे ॥ त्वंनःसोमविश्वतोरक्षाराजन्नघायतः । नरिष्येत्त्वावतःसखा ॥ सोमयास्तेमयोभुवऽऊतयःसंतिदाशुषे । ताभिर्नोविताभव ॥ इमंयज्ञमिदंवचोजुजुषाणऽउपागहि । सोमत्वंनोवृधेभव ॥ २० ॥ सोमगीर्भिष्ट्वावयंवर्धयामोवचोविदः । सुमृळीकोनऽआविश ॥ गयस्फानोऽअमीवहावसुवित्पुष्टिवर्धनः । सुमित्रःसोमनोभव ॥ सोमरारंधिनोहृदिगावोनयवसेष्वा । मर्यऽइवस्वऽओक्ये* ॥ यःसोमसख्येतवरारणद्देवमर्त्यः । तंदक्षःसचतेकविः+ ॥ उरुष्याणोऽअभिशस्तेःसोमनिपाह्यंहसः । सखासुशेवऽएधिनः ॥ २१ ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यं । भवावाजस्यसंगथे+ ॥ आप्यायस्वमदिन्तमसोमविश्वेभिरंशुभिः । भवानःसुश्रवस्तमःसखावृधे+ ॥ संतेपयांसिसमुयंतुवाजाःसंवृष्ण्यान्यभिमातिषाहः । आप्यायमानोऽअमृतायसोमदिविश्रवांस्युत्तमानिधिष्व ॥ यातेधामानिहविषायजंतितातेविश्वापरिभूरस्तुयज्ञं । गयस्फानःप्रतरणःसुवीरोवीरहाप्रचरासोमदुर्यान् ॥ सोमोधेनुंसोमोऽअर्वंतमाशुंसोमोवीरंकर्मण्यंददाति । सादन्यंविदथ्यंसभेयंपितृश्रवणंयोददाशदस्मै ॥ २२ ॥ अषाळ्हंयुत्सुपृतनासुपप्रिंस्वर्षामप्सांवृजनस्यगोपां । भरेषुजांसुक्षितिंसुश्रवसंजयंतंत्वामनुमदेमसोम ॥ त्वमिमाऽओषधीःसोमविश्वास्त्वमपोऽअज

नयस्त्वंगाः । त्वमाततंथोर्व१ंतरिक्षंत्वंज्योतिषावितमोववर्थ ॥ देवेनंनोमनसादेवसोमरायोभागंसहसावन्नभियुध्य ।
मात्वातनदीशिषेवीर्यस्योभयेभ्यःप्रचिकित्सागविष्टौ ॥ २३ ॥ (१।१४।८) एताऽउत्याऽउषसःकेतुमक्रतपूर्वेऽअ
र्धेरजसोभानुमंजते । निष्कृण्वानाऽआयुधानीवधृष्णवःप्रतिगावोरुषीर्यंतिमातरः ॥ उदपप्तन्नरुणाभानवोवृथास्वा
युजोऽअरुषीर्गाऽअयुक्षत । अक्रन्नुषासोवयुनानिपूर्वथारुशंतंभानुमरुषीरशिश्रयुः ॥ अर्चंतिनारीरपसोनविष्टिभिः
समानेनयोजनेनापरावतः । इषंवहंतीःसुकृतेसुदानवेविश्वेदहयजमानायसुन्वते+ ॥ अधिपेशांसिवपतेनृतूरिवापो
र्णुतेवक्षऽउस्रेवबर्जहं । ज्योतिर्विश्वस्मैभुवनायकृण्वतीगावोनव्रजंव्यु१षाऽआवर्तमः ॥ प्रत्यर्चीरुशदस्याऽअदर्शिवि
तिष्ठतेबाधतेकृष्णमभ्वं । स्वरुंनपेशोविदथेष्वंजन्चित्रंदिवोदुहिताभानुमश्रेत् ॥ २४ ॥ अतारिष्मतमसस्पारमस्यो
षाऽउच्छंतीवयुनाकृणोति । श्रियेछंदोनस्मयतेविभातीसुप्रतीकासौमनसायाजीगः ॥ भास्वतीनेत्रीसूनृतानांदिवस्त
वेदुहितागोतमेभिः । प्रजावतोनृवतोऽअश्वबुध्यानुषोगोऽअग्राँऽउपमासिवाजान् ॥ उषस्तमश्यांयशसंसुवीरंदासप्र
वर्गंरयिमश्वबुध्यं । सुदंससाश्रवसायाविभासिवाजप्रसूतासुभगेबृहंतं ॥ विश्वानिदेवीभुवनाभिचक्ष्याप्रतीचीचक्षुरु
र्वियाविभाति । विश्वंजीवंचरसेबोधयंतीविश्वस्यवाचमविदन्मनायोः+ ॥ पुनःपुनर्जायमानापुराणीसमानंवर्णमभि

(१।१४।८) एताउत्याइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यगोतमउषाःअंत्यानांतिसृणामश्विनौआद्याश्चतस्रोजगत्यःततोष्टौत्रिष्टुभःअंत्याःषळुष्णिहः ।

शुंभमाना । श्वघ्नीवकृत्नुर्विजऽआमिनानामर्तस्यदेवीजरयंत्यायुः ॥ २५ ॥ व्यूर्ण्वतीदिवोऽअंताँऽअबोध्यपस्वसारं सनुतर्युयोति । प्रमिनतीर्मनुष्यायुगानियोषाजारस्यचक्षसाविभाति ॥ पशून्नचित्रासुभगाप्रथानासिंधुर्नक्षोदऽउर्विया व्यश्वैत् । अमिनतीदैव्यानिव्रतानिसूर्यस्यचेतिरश्मिभिर्दृशाना+ ॥ उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यंवाजिनीवति । येन तोकंचतनयंचधामहे ॥ उषोऽअद्येहगोमत्यश्वावतिविभावरि । रेवदस्मेव्युच्छसूनृतावति ॥ युक्ष्वाहिवाजिनीवत्यश्वाँऽअद्यारुणाँऽउषः । अथानोविश्वासौभगान्यावह ॥ २६ ॥ अश्विनावर्तिरस्मदागोमद्दस्राहिरण्यवत् । अर्वाग्रथंसमनसानियच्छतं ॥ यावित्थाश्लोकमादिवोज्योतिर्जनायचक्रथुः । आनऽऊर्जंवहतमश्विनायुवं+ ॥ एहदेवामयोभुवादस्राहिरण्यवर्तनी । उषर्बुधोवहंतुसोमपीतये ॥ २७ ॥ (१।१४।९) अग्नीषोमाविमंसुमेशृणुतंवृषणाहवं । प्रतिसूक्तानिहर्यतंभवतंदाशुषेमयः ॥ अग्नीषोमायोऽअद्यवामिदंवचःसपर्यति । तस्मैधत्तंसुवीर्यंगवांपोषंस्वश्व्यं ॥ अग्नीषोमायऽआहुतिंयोवांदाशाद्धविष्कृतिं । सप्रजयासुवीर्यंविश्वमायुर्व्यश्नवत् ॥ अग्नीषोमाचेतितद्वीर्यंवांयदमुष्णीतमवसंपणिंगाः । अवातिरतंबृसयस्यशेषोविंदतंज्योतिरेकंबहुभ्यः ॥ युवमेतानिदिविरोचनान्यग्निश्चसोमसक्रतू अधत्तं । युवंसिंधूँऽरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुंचतंगृभीतान्+ ॥ आन्यंदिवोमातरिश्वाजभारामथ्नादन्यंपरिश्येनो

(१।१४।९) अग्नीषोमावितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यगोतमोग्नीषोमौत्रिष्टुप् आद्यास्तिस्रोनुष्टुभो(ष्टमीजगतीवा)नवम्यादितिस्रोगायत्र्यः ।

ऽअद्रेः । अग्नीषोमाब्रह्मणावावृधानोरुंयज्ञायचक्रथुरुलोकं+ ॥ २८ ॥ अग्नीषोमाहविषःप्रस्थितस्यवीतंहर्यतंवृषणा
जुषेथां । सुशर्माणास्ववसाहिभूतमथाधत्तंयजमानायशंयोः ॥ योऽअग्नीषोमाहविषासपर्याद्देवद्रीचामनसायोघृतेन ।
तस्यंव्रतंरक्षतंपातमंहसोविशेजनायमहिशर्मयच्छतं ॥ अग्नीषोमासवेदसासहूतीवनतंगिरः । संदेवत्राबभूवथुः ॥
अग्नीषोमावनेनवांयोवांघृतेनदाशति । तस्मैदीदयतंबृहत्+ ॥ अग्नीषोमाविमानिनोयुवंहव्याजुजोषतं । आयातमुप
नःसचा ॥ अग्नीषोमापिपृतमर्वतोनऽआप्यायंतामुस्रियाहव्यसूदः । अस्मेबलानिमघवत्सुधत्तंकृणुतंनोऽअध्वरंश्रुष्टि
मंतं ॥ २९ ॥ (१।१५।१) इमंस्तोममर्हतेजातवेदसेरथमिवसंमहेमामनीषया । भद्राहिनःप्रमतिरस्यसंसद्यग्नेस
ख्येमारिषामावयंतव ॥ यस्मैत्वमायजसेससाधत्यनर्वाक्षेतिदधतेसुवीर्यं । सतूतावनैनमश्नोत्यंहतिरग्ने० ॥ शकेमत्वा
समिधंसाधयाधियस्त्वेदेवाहविरदंत्याहुतं । त्वमादित्याँआवहतान्ह्युश्मस्यग्ने० ॥ भरामेध्मंकृणवामाहवींषितेचि
तयंतःपर्वणापर्वणावयं । जीवातवेप्रतरंसाधयाधियोग्ने० ॥ विशांगोपाऽअस्यचरंतिजंतवोद्विपच्चयदुतचतुष्पदक्तु
भिः । चित्रःप्रकेतऽउषसोमहाँऽअस्यग्ने० ॥ ३० ॥ त्वमध्वर्युरुतहोतासिपूर्व्यःप्रशास्तापोताजनुषापुरोहितः । वि

(१।१५।१) इमंस्तोममितिषोळशर्चस्यसूक्तस्यआङ्गिरसःकुत्सोग्निःपूर्वोदेवाइत्यस्यादेवाअग्निश्चतन्नोमित्रइत्यंत्यार्धर्चस्यमित्रवरुणादि
तिसिंधुपृथिवीद्यावोजगतीअंत्येत्रिष्टुभौ(यद्दैवत्यंवासूक्तमितिपक्षेऽग्निरेवदेवता) ।

श्वाविद्वाँऽआर्त्विज्याधीरपुष्य्स्यग्ने० ॥ योविश्वतःसुप्रतीकःसदृङ्ङसिदूरेचित्संतळिदिवातिरोचसे । रात्र्याश्चिदंधो ऽअतिदेवपश्यस्यग्ने० ॥ पूर्वोदेवाभवतुसुन्वतोरथोस्माकंशंसोऽअभ्यंस्तुदूढ्यः । तदाजानीतोतपुष्यतावचोग्ने० ॥ वधैर्दुःशंसाँऽअपदूढ्योजहिदूरेवायेऽअंतिवाकेचिदत्रिणः । अथायज्ञायगृणतेसुगंकृध्यग्ने० ॥ यदयुक्थाऽअरुषारो हितारथेवातजूतावृषभस्येवतेरवः । आदिन्वसिवनिनोधूमकेतुनाग्ने० ॥ ३१ ॥ अधस्वनादुतबिभ्युःपतत्रिणोद्रप्सा यत्तेयवसादोव्यस्थिरन् ॥ सुगंतत्तेतावकेभ्योरथेभ्योग्ने० ॥ अयंमित्रस्यवरुणस्यधायसेवयातांमरुतांहेळोऽअद्भुतः । मृळासुनोभूत्वेषांमनःपुनरग्ने० ॥ देवोदेवानामसिमित्रोऽअद्भुतोवसुर्वसूनामसिचारुरध्वरे । शर्मन्त्स्यामतवसप्रथ स्तमेग्ने०॥ तत्तेभद्रंयत्समिद्धःस्वेदमेसोमाहुतोजरसेमृळयत्तमः । दधासिरत्नंद्रविणंचदाशुषेग्ने०॥ यस्मैत्वंसुद्रविणोददा शोनागास्त्वमदितेसर्वताता । यंभद्रेणशवसाचोदयासिप्रजावताराधसातेस्याम ॥ सत्वमग्नेसौभगत्वस्यविद्वानस्माक मायुःप्रतिरेहदेव । तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृथिवीऽउतद्यौः ॥३२॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेषष्ठोऽध्यायः॥६॥

षष्ठाध्यायेवर्गाः ३२ सूक्तानि १४ ऋचः १६३ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. ४१ मरुद्भ्यइदं. ३४ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ४ इंद्रापूषभ्यामिदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ४ अदित्याइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ९ सोमायेदं. २३ उषसइदं. १५ अश्विभ्यामिदं. ३ अग्नीषोमाभ्यामिदं. १२ अग्नयइदं. ७ देवाग्निभ्यइदं (देवेभ्योऽग्निभ्य.) अग्नयइदं. ७ अग्निमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्यइदं. ॥ इतिप्रथमेषष्ठोध्यायः ॥

द्वेएकादशौषसायवाग्नयैंसप्रत्नथानवद्द्रविणोदसैंपनोष्टौशुचयेगायत्रँवैश्वानरस्यतृचंवैश्वानरीयंजातवेदसएका
जातवेदस्यमेतदादीन्येकभूयांसिसूक्तसहस्रमेतत्तुकश्यपार्षंसयोवृषैकोनांवार्षागिराऋज्राश्वांबरीषंसहदेवभय
मानसुराधसःप्रमंदिनएकादशकुत्सश्चतुस्त्रिष्टुबंतंमाद्यागर्भस्त्राविण्युपनिषदिमांतेत्यात्रिष्टुप्त्तेष्टौयोनिर्नवचंद्र
माएकोनाह्यस्त्रितोवांवैश्वदेवंहिपांक्तमंत्यात्रिष्टुंबष्टमीमहाबृहतीयवमध्येंद्रंमित्रंसप्तत्रिष्टुबंतंयज्ञस्तृचंयइंद्रा
ग्नीसप्तोनैंद्राग्नंतुविद्यष्टौततंनवार्भवंतुपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौतक्षन्पंचांत्यात्रिष्टुंबीळेपंचाधिकाश्विनंमाद्यौपादौलिङ्गो
क्तदेवतांवंत्येत्रिष्टुभौ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःओ३म् ॥ (१।१५।२) द्वेविरूपेचरतःस्वर्थैऽअन्यान्यावत्समुपधापयेते । हरिरन्यस्यांभवतिस्वधावान्छु
क्रोऽअन्यस्यांददृशेसुवर्चाः ॥ दशेमंत्वष्टुर्जनयंतगर्भमतंद्रासोयुवतयोविभृत्रं । तिग्मानीकंस्वयशसंजनेषुविरोचमानं
परिषींनयंति ॥ त्रीणिजानापरिभूषंत्यस्यसमुद्रऽएकंदिव्येकमप्सु । पूर्वामनुप्रदिशंपार्थिवानामृतून्प्रशासद्विदधावनु
ष्ठु+ ॥ कऽइमंवोनिण्यमाचिकेतवत्सोमातृर्जनयतस्वधाभिः । बह्वीनांगर्भोऽअपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरतिस्वधा
वान् ॥ आविष्ट्योवर्धतेचारुरासुजिह्मानामूर्ध्वःस्वयशाऽउपस्थे । उभेत्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीचीसिंहंप्रतिजोषयेते

(१।१५।२) द्वेविरूपेइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकुत्सउषोग्निस्त्रिष्टुप् । (इतआरभ्यजातवेदसइत्यतंशुद्धोग्निर्वा) ।

॥ १ ॥ उभेभद्रेजोषयेतेनमेनेगावोनवाश्राऽउपतस्थुरेवैः । सदक्षाणांदक्षपतिर्बभूवांजंतियंदक्षिणतोहविर्भिः ॥ उद्यं
यमीतिसवितेवबाहूउभेसिचौयततेभीमऽऋंजन् । उच्छुक्रमत्कमजतेसिमस्मान्नवामातृभ्योवसनाजहाति ॥ त्वेषंरूपं
कृणुतऽउत्तरंयत्संपृंचानःसदनेगोभिरद्भिः । कविर्बुध्नंपरिमर्मृज्यतेधीःसादेवताताससमितिर्बभूव ॥ उरुतेज्रयःपर्येति
बुध्नंविरोचमानंमहिषस्यधाम । विश्वेभिरग्नेस्वयशोभिरिद्धोदब्धेभिःपायुभिःपाह्यस्मान्+ ॥ धन्वन्त्स्रोतःकृणुतेगा
तुमूर्मिंशुक्रैरूर्मिभिरभिनक्षतिक्षां । विश्वासनानिजठरेषुधत्तेंतर्नवासुचरतिप्रसूषु ॥ एवानोऽअग्नेसमिधावृधानोरेव
त्पावकश्रवसेविभाहि । तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृथिवीऽउतद्यौः+ ॥ २ ॥ (१।१५।३) सप्रत्नथा
सहसाजायमानःसद्यःकाव्यानिबळधत्तविश्वा । आपश्चमित्रंधिषणाचसाधन्देवाऽअग्निंधारयन्द्रविणोदां ॥ सपूर्व
यानिविदाकव्यतायोरिमाःप्रजाऽअंजनयन्मनूनां । विवस्वताचक्षसाद्यामपश्चदेवा० ॥ तमीळतप्रथमंयज्ञसाधंविश
ऽआरीराहुतमृंजसानं । ऊर्जःपुत्रंभरतंसृप्रदानुंदेवा० ॥ समातरिश्वापुरुवारपुष्टिर्विदद्गातुंतनयायस्वर्वित् । विशां
गोपाजनितारोदस्योर्देवा० ॥ नक्तोषासावर्णमामेम्यानेधापयेतेशिशुमेकंसमीची । द्यावाक्षामारुक्मोऽअंतर्विभातिदे
वा० ॥ ३ ॥ रायोबुध्नःसंगमनोवसूनांयज्ञस्यकेतुर्मन्मसाधनोवेः । अमृतत्वंरक्षमाणासऽएनंदेवा० ॥ नूचपुराचसदनं

(१।१५।३) सप्रत्नथेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोद्रविणोदाअग्निस्त्रिष्टुप् ।

रयीणांजातस्यचजायमानस्यचक्षां । सतश्चगोपांभवतश्चभूरेर्देवा० ॥ द्रविणोदाद्रविणसस्तुरस्यद्रविणोदाःसनरस्य प्रयंसत् । द्रविणोदावीरवतीमिषंनोद्रविणोदारासतेदीर्घमायुः ॥ एवानोऽअग्नेसमिधावृधानोरेवत्पावकश्रवसेविभा हि । तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृथिवीऽउतद्यौः ॥ ४ ॥ (१।१५।४) अपनःशोशुचदघमग्नेशुशु ग्ध्यारयिं । अपनःशोशुचदघं+ ॥ सुक्षेत्रियासुगातुयावसूयाचयजामहे । अपनः० ॥ प्रयद्भंदिष्ठऽएषांप्रास्माकासश्च सूरयः । अपनः० ॥ प्रयत्तेऽअग्नेसूरयोजायेमहिप्रतेवयं । अपनः० ॥ प्रयदग्नेःसहस्वतोविश्वतोयंतिभानवः । अप नः० ॥ त्वंहिविश्वतोमुखविश्वतःपरिभूरसि । अपनः० ॥ द्विषोनोविश्वतोमुखातिनावेवपारय । अपनः० ॥ सनः सिंधुमिवनावयातिपर्षास्वस्तये । अपनः० ॥ ५ ॥ (१।१५।५) वैश्वानरस्यसुमतौस्यामराजाहिकंभुवनानामभि श्रीः । इतोजातोविश्वमिदंविचष्टेवैश्वानरोयततेसूर्येण ॥ पृष्टोदिविपृष्टोऽअग्निःपृथिव्यांपृष्टोविश्वाऽओषधीराविवे श । वैश्वानरःसहसापृष्टोऽअग्निःसनोदिवासरिषःपातुनक्तं ॥ वैश्वानरतवतत्सत्यमस्त्वस्मात्रायोमघवानःसचंतां । तन्नोमित्रो० ॥ ६ ॥ (१।१५।६) जातवेदसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः । सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वा

(१।१५।४) अपनइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकुत्सःशुचिरग्निर्गायत्री । (१।१५।५) वैश्वानरस्येतितृचस्यसूक्तस्यकुत्सोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् । (१।१५।६) जातवेदसइत्येकर्चस्यसूक्तस्यमारीचःकश्यपोजातवेदाअग्निस्त्रिष्टुप् ।

नावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः ॥ ७ ॥ (१।१५।७) सयोवृषावृष्ण्येभिःसमोकामहोदिवःपृथिव्याश्चसम्राट् । सतीनसत्वाहव्योभरेषुमरुत्वान्नोभवत्विंद्रऽऊती ॥ यस्यानाप्तःसूर्यस्येवयामोभरेभरेवृत्रहाशुष्मोऽअस्ति । वृषन्तमःसखिभिःस्वेभिरेवैर्मरु० ॥ दिवोनयस्यरेतसोदुघानाःपंथासोयंतिशवसापरीताः । तरद्वेषाःसासहिःपौंस्येभिर्मरु० ॥ सोऽअंगिरोभिरंगिरस्तमोभूद्वृषावृषभिःसखिभिःसखासन् । ऋग्मिभिर्ऋग्मीगातुभिर्ज्येष्ठोमरु० ॥ ससूनुभिर्नरुद्रेभिर्ऋभ्वान्नृषाह्येसासह्वाँऽअमित्रान् । सनीळेभिःश्रवस्यानितूर्वन्मरु० ॥ ८ ॥ समन्युमीःसमदनस्यकर्तास्माकेभिर्नृभिःसूर्यंसनत् । अस्मिन्नहन्त्सत्पतिःपुरुहूतोमरु० ॥ तमूतयोरणयन्छूरसातौतंक्षेमस्यक्षितयःकृण्वतत्रां । सविश्वस्यकरुणस्येशऽएकोमरु० ॥ तमप्संतशवसऽउत्सवेषुनरोनरमवसेतंधनाय । सोऽअंधेचित्तमसिज्योतिर्विदन्मरु० ॥ ससव्येनयमतिव्राधतश्चित्सदक्षिणेसंगृभीताकृतानि । सकीरिणाचित्सनिताधनानिमरु० ॥ सग्रामेभिःसनितासरथेभिर्विदेविश्वाभिःकृष्टिभिर्न्वद्य । सपौंस्येभिरभिभूरशस्तीर्मरु० ॥ ९ ॥ सजामिभिर्यत्समजातिमीळ्हेजामिभिर्वापुरुहूतऽएवैः । अपांतोकस्यतनयस्यजेषेमरु० ॥ सवज्रभृद्दस्युहाभीमऽउग्रःसहस्रचेताःशतनीथऽऋभ्वा । चम्रीषोनशवसापांचजन्य

(१।१५।७) सयोवृषेत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवार्षागिराऋज्राश्वांबरीषसहदेवभयमानसुराधसइंद्रस्त्रिष्टुप् । (इतआरभ्यमरुत्वानिंद्र इतिकश्चित् । तन्न । सर्वानुक्रमादिभिरनादृतत्वात्)।

न्योमरु० ॥ तस्यवज्रः क्रंदतिस्मत्स्वर्षादिवोनत्वेषोरवथःशिमीवान् । तंसचंतेसनयस्तंधनानिमरु० ॥ यस्याजस्रंशव
सामानमुक्थंपरिभुजद्रोदसीविश्वतःसीं । सपारिषत्क्रतुभिर्मंदसानोमरु० ॥ नयस्यदेवादेवतानमर्ताऽआपश्चनशव
सोऽअंतमापुः । सप्ररिक्वात्वक्षसाक्ष्मोदिवश्चमरु० ॥ १० ॥ रोहिच्छ्यावासुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षाराय‍ऽऋज्राश्वस्य । वृ
षण्वंतंबिभ्रतीधूर्षुरथंमंद्राचिकेतनाहुषीषुविक्षु+ ॥ एतत्त्यत्तऽइंद्रवृष्णऽउक्थंवार्षागिराऽअभिगृणंतिराधः । ऋज्रा
श्वःप्रष्टिभिरंबरीषःसहदेवोभयमानःसुराधाः ॥ दस्यून्छिम्यूँऽश्चपुरुहूतऽएवैर्हत्वापृथिव्यांशर्वानिबर्हीत् । सनत्क्षेत्रं
सखिभिःश्वित्न्येभिःसनत्सूर्यंसनदपःसुवज्रः ॥ विश्वाहेंद्रोअधिवक्तानोऽअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजं । तन्नोमित्रो०
॥ ११ ॥ (१।१५।८) प्रमंदिनेपितुमदर्चतावचोयःकृष्णगर्भानिरहन्नृजिश्वना । अवस्यवोवृषणंवज्रदक्षिणंमरुत्वंतं
सख्यायहवामहे ॥ योव्यंसंजाहृषाणेनमन्युनायःशंबरंयोऽअहन्पिप्रुमव्रतं । इंद्रोयःशुष्णमशुषंन्यावृणङ्मरु० ॥
यस्यद्यावापृथिवीपौंस्यंमहद्यस्यव्रतेवरुणोयस्यसूर्यः । यस्येंद्रस्यसिंधवःसश्चतिव्रतंमरु० ॥ योऽअश्वानांयोगवांगोपति
र्वशीयऽआरितःकर्मणिकर्मणिस्थिरः । वीळोश्चिदिंद्रोयोऽअसुन्वतोवधोमरु० ॥ योविश्वस्यजगतःप्राणतस्पतिर्योब्रह्म
णेप्रथमोगाऽअविंदत् । इंद्रोयोदस्यूँरधराँऽअवातिरन्मरु० ॥ यःशूरेभिर्हव्योयश्चभीरुभिर्योधावद्भिर्हूयतेयश्चजिग्यु

(१।१५।८) प्रमंदिनइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकुत्सइंद्रोजगतीअंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टुभः । (आद्यागर्भस्राविणीतिगुणः) ।

भिः । इंद्रंयंविश्वाभुवनाभिसंदधुर्मरु० ॥ १२ ॥ रुद्राणामेतिप्रदिशाविचक्षणोरुद्रेभिर्योषातनुतेपृथुज्रयः । इंद्रंम
नीषाऽअभ्यर्चतिश्रुतंमरु० ॥ यद्वामरुत्वःपरमेसधस्थेयद्वावमेवृजनेमादयासे । अतऽआयाह्यध्वरंनोऽअच्छात्वाया
हविश्चकृमासत्यराधः ॥ त्वायेंद्रसोमंसुषुमासुदक्षत्वायाहविश्चकृमाब्रह्मवाहः । अधानियुत्वःसगणोमरुद्भिरस्मिन्य
ज्ञेबर्हिषिमादयस्व ॥ मादयस्वहरिभिर्येतऽइंद्रविष्यस्वशिप्रेविसृजस्वधेने । आत्वासुशिप्रहरयोवहंतूशन्हव्यानिप्रति
नोजुषस्व ॥ मरुत्स्तोत्रस्यवृजनस्यगोपावयमिंद्रेणसनुयामवाजं । तन्नोमित्रो० ॥ १३ ॥ (१।१५।९) इमांतेधियंप्र
भरेमहोमहीमस्यस्तोत्रेधिषणायत्तऽआनजे । तमुत्सवेचप्रसवेचसासहिमिंद्रंदेवासःशवसामदन्ननु ॥ अस्यश्रवोनद्यः
सप्तबिभ्रतिद्यावाक्षामापृथिवीदर्शतंवपुः । अस्मेसूर्याचंद्रमसाभिचक्षेश्रद्धेकमिंद्रचरतोवितर्तुरं+ ॥ तंस्मारथंमघव
न्प्रावसातयेजैत्रंयंतेऽअनुमदामसंगमे । आजानइंद्रमनसापुरुष्टुतत्वायद्भ्योमघवन्छर्मयच्छनः ॥ वयंजयेमत्वयायु
जावृतमस्माकमंशमुदवाभरेभरे । अस्मभ्यमिंद्रवरिवःसुगंकृधिप्रशत्रूणांमघवन्वृष्ण्यारुज ॥ नानाहित्वाहवमानाज
नाऽइमेधनानांधर्तरवसाविपन्यवः । अस्माकंस्मारथमातिष्ठसातयेजैत्रंहींद्रनिभृतंमनस्तव ॥ १४ ॥ गोजिताबाहूऽ
अमितक्रतुःसिमःकर्मन्कर्मन्छतमूतिःखजंकरः । अकल्पऽइंद्रःप्रतिमानमोजसाथाजनाविह्वयंतेसिषासवः ॥ उत्तेश

(१।१५।९) इमांतइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्रोजगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।

तान्मघवन्नुच्चभूयसऽउत्सहस्राद्रिरिचेकृष्टिषुश्रवः । अमात्रंत्वाधिषणातितिविषेमह्यधावृत्राणिजिघ्नसेपुरंदर ॥ त्रिवि
ष्टिधातुप्रतिमानमोजसस्तिस्रोभूमीर्नृपतेत्रीणिरोचना । अतीदंविश्वंभुवनंववक्षिथाशत्रुरिंद्रजनुषासनादसि ॥ त्वां
देवेषुप्रथमंहवामहेत्वंबभूथपृतनासुसासहिः । सेमंनःकारुमुपमन्युमुद्भिदमिंद्रःकृणोतुप्रसवेरथंपुरः+ ॥ त्वंजिगेथन
धनारुरोधिथार्भेष्वाजामघवन्महत्सुच । त्वामुग्रमवसेसंशिशीमस्यथानऽइंद्रहवनेषुचोदय ॥ विश्वाहेंद्रोऽअधिवक्ता
नोऽअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजं । तन्नोमित्रो० ॥१५॥ (१।१५।१०) तत्तऽइंद्रियंपरमंपराचैरधारयंतकवयःपुरे
दं । क्षमेदमन्यद्दिव्य१न्यदस्यसमीपृच्यतेसमनेवकेतुः+ ॥ सधारयत्पृथिवींपप्रथच्चवज्रेणहत्वानिरपःससर्ज । अह
न्नहिमभिनद्रौहिणंव्यहन्व्यंसंमघवाशचीभिः ॥ सजातूभर्माश्रद्दधानऽओजःपुरोविभिंदन्नचरद्विदासीः । विद्वान्व
ज्रिन्दस्यवेहेतिमस्यार्यंसहोवर्धयाद्युम्नमिंद्र ॥ तदूचुषेमानुषेमायुगानिकीर्तेन्यंमघवानामबिभ्रत् । उपप्रयन्दस्युहत्या
यवज्रीयद्धसूनुःश्रवसेनामदधे+॥ तदस्येदंपश्यताभूरिपुष्टंश्रदिंद्रस्यधत्तनवीर्याय । सगाऽअविंदत्सोऽअविंददश्वान्त्स
ऽओषधीःसोऽअपःसवनानि ॥ १६ ॥ भूरिकर्मणेवृषभायवृष्णेसत्यशुष्मायसुनवामसोमं । यऽआदृत्यापरिपंथीवशू
रोयज्वनोविभजन्नेतिवेदः ॥ तदिंद्रप्रेववीर्यंचकर्थयत्ससंतंवज्रेणाबोधयोहिं । अनुत्वापत्नीर्हृषितंवयश्चविश्वेदेवासोऽ

(१।१५।१०) तत्तइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

अमदन्ननुत्वा ॥ शुष्णंपिप्रुंकुयवंवृत्रमिंद्रयदावधीर्विपुरःशंबरस्य । तन्नोमित्रो० ॥ १७ ॥ (१।१५।११) योनिष्ट
ऽइंद्रनिषदेऽअकारितमानिषीदस्वानोनार्वा । विमुच्यावयोवसायाश्वान्दोषावस्तोर्वहीयसःप्रपित्वे+ ॥ ओत्येनरऽइं
द्रमूतयेगुर्नूचित्तान्त्सद्योऽअध्वनोजगम्यात् । देवासोमन्युंदासस्यश्चम्नन्तेनऽआवक्षन्त्सुवितायवर्णं ॥ अवत्मनाभर
तेकेतवेदाऽअवत्मनाभरतेफेनमुदन् । क्षीरेणस्नातःकुयवस्ययोषेहतेतेस्यातांप्रवणेशिफायाः ॥ युयोपनाभिरुपरस्या
योःप्रपूर्वाभिस्तिरतेराष्टिशूरः । अंजसीकुलिशीवीरपत्नीपयोहिन्वानाऽउदभिर्भरंते ॥ प्रतियत्स्यानीथादर्शिदस्योरो
कोनाच्छासदनंजानतीगात् । अधस्मानोमघवन्चर्कृतादिन्मानोमघेवनिष्षपीपरादाः ॥ १८ ॥ सत्वंनऽइंद्रसूर्येसोऽ
अप्स्वनागास्त्वऽआभजजीवशंसे । मांतरांभुजमारीरिषोनःश्रद्धितंतेमहतऽइंद्रियाय ॥ अधामन्येश्रत्तेऽअस्माऽअ
धायिवृषाचोदस्वमहतेधनाय । मानोऽअकृतेपुरुहूतयोनाविंद्रक्षुध्यद्भ्योवयऽआसुतिंदाः ॥ मानोवधीरिंद्रमापरादा
मानःप्रियाभोजनानिप्रमोषीः । आंडामानोमघवन्छक्रनिर्भेन्मानःपात्राभेत्सहजानुषाणि ॥ अर्वाङेहिसोमकामंत्वा
हुरयंसुतस्तस्यपिबामदाय । उरुव्यचाजठरऽआवृषस्वपितेवनःशृणुहिहूयमानः ॥ १९ ॥ (१।१५।१२) चंद्रमाऽ

(१।१५।११) योनिष्टइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१।१५।१२) चंद्रमाइत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यआप्त्यस्त्रितोविश्वेदेवाः
पंक्तिःअंत्यात्रिष्टुप्अष्टमीमहाबृहतीयवमध्या । (सूक्तभेदप्रयोगपक्षेतुआद्यायाविश्वेदेवाःद्वितीयायारोदसीतृतीयायाविश्वेदेवाःचतुर्थ्या

अप्स्वं१तरासुपर्णोधावतेदिवि । नवोहिरण्यनेमयःपदंविंदंतिविद्युतोवित्तंमेऽअस्यरोदसी ॥ अर्थमिद्वाऽउंऽअर्थिन
ऽआजायायुवतेपतिं । तुंजातेवृष्ण्यंपयःपरिदायरसंदुहेवित्तं० ॥ मोषुदेवाऽअदःस्वं१रवंपादिदिवस्परि । मासोम्य
स्यंशंभुवःशूनेभूमकदाचनवित्तं०॥ यज्ञंपृच्छाम्यवमंसतद्दूतोविवोचति । क्वंऽऋतंपूर्व्यंगतंकस्तद्विंभर्तिनूतनोवित्तं०॥
अमीयेदेवाःस्थनत्रिष्वारोचनेदिवः । कद्वंऽऋतंकदनृतंक्वप्रत्नावऽआहुतिर्वित्तं० ॥ २० ॥ कद्वंऽऋतस्यधर्णसिकद्व
रुणस्यचक्षणं । कदर्यम्णोमहस्पथातिक्रामेमदूढ्योवित्तं० ॥ अहंसोऽअस्मियःपुरासुतेवदामिकानिचित् । तंमाव्यं
त्याध्यो३वृकोनतृष्णजंमृगंवित्तं० ॥ संमातपंत्यभितःसपत्नीरिवपर्शवः । मूषोनशिश्नाव्यदंतिमाध्यःस्तोतारंतेशतक्र
तोवित्तं० ॥ अमीयेसप्तरश्मयस्तत्रामेनाभिराततता । त्रितस्तद्वेदाप्त्यःसजामित्वायरेभतिवित्तं० ॥ अमीयेपंचोक्षणो
मध्येतस्थुर्महोदिवः । देवत्रानुप्रवाच्यंसध्रीचीनानिवावृतुर्वित्तं० ॥ २१ ॥ सुपर्णाऽएतऽआसतेमध्यऽआरोधनेदि
वः । तेसेधंतिपथोवृकंतरंतंयह्वतीरपोवित्तं० ॥ नव्यंतदुक्थ्यंहितंदेवासःसुप्रवाचनं । ऋतमर्षंतिसिंधवःसत्यंतातान
सूर्योवित्तं० ॥ अग्नेतवत्यदुक्थ्यंदेवेष्वस्त्याप्यं । सनःसत्तोमनुष्वदादेवान्यक्षिविदुष्टरोवित्तं० ॥ सत्तोहोतामनुष्वदा

अग्निरोदस्यःततस्तिसृणांविश्वेदेवाःअष्टम्याइंद्ररोदस्यःनवम्याःसूर्यरश्मिरोदस्यःदशम्याविश्वेदेवाःएकादश्याःसूर्यरश्मिरोदस्यःद्वादश्यावि
श्वेदेवाःततोद्वयोरग्निरोदसीततएकस्यावरुणरोदस्यःततोद्वयोर्विश्वेदेवाःततएकस्यारोदसीअंत्यायाविश्वेदेवाः । उत्तरसूक्तद्वयेविश्वेदेवाएव) ।

देवाँऽअच्छाविदुष्टरः । अग्निर्हव्यासुषूदतिदेवोदेवेषुमेधिरोवित्तं० ॥ ब्रह्माकृणोतिवरुणोगातुविदंतमीमहे ॥ व्यूर्णोतिहृदामतिंनव्योजायतामृतंवित्तं० ॥ २२ ॥ असौयःपंथाऽआदित्योदिविप्रवाच्यंकृतः । नसदेवाऽअतिक्रमेतंमर्तासोनपश्यथवित्तं० ॥ त्रितःकूपेवहितोदेवान्हवतऽऊतये । तच्छुश्रावबृहस्पतिःकृण्वन्नंहूरणादुरुवित्तं० ॥ अरुणोमासकृद्वृकःपथायंतंददर्शहि । उज्जिहीतेनिचाय्यातष्टेवपृष्ठ्यामयीवित्तं० ॥ एनांगूषेणवयमिंद्रवंतोभिष्यामवृजनेसर्ववीराः । तन्नोमित्रो० ॥ २३ ॥ (१।१६।१) इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमूतयेमारुतंशर्धोऽअदितिंहवामहे । रथंनदुर्गाद्वसवःसुदानवोविश्वस्मान्नोऽअंहसोनिष्पिपर्तन ॥ तऽआदित्याऽआगतासर्वतातयेभूतदेवावृत्रतूर्येषुशंभुवः । रथंन० । अवंतुनःपितरःसुप्रवाचनाऽउतदेवीदेवपुत्रेऽऋतावृधा । रथंन० ॥ नराशंसंवाजिनंवाजयन्निहक्षयद्वीरंपूषणंसुम्नैरीमहे । रथंन० ॥ बृहस्पतेसदमिन्नःसुगंकृधिशंयोर्यत्तेमनुर्हितंतदीमहे । रथंन० ॥ इंद्रंकुत्सोवृत्रहणंशचीपतिंकाटेनिबाह्वऽऋषिरह्वदूतये । रथंन० ॥ देवैर्नोदेव्यदितिर्निपातुदेवस्त्राताात्रायतामप्रयुच्छन् । तन्नोमित्रो० ॥ २४ ॥ (१।१६।२) यज्ञोदेवानांप्रत्येतिसुम्नमादित्यासोभवतामृळयंतः । आवोर्वाचीसुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्यावरिवोवित्त

(१।१६।१) इंद्रंमित्रमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोविश्वेदेवाजगतीअंत्यात्रिष्टुप् । (१।१६।२) यज्ञोदेवानामितितृचस्यसूक्तस्यकुत्सोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

रासत् ॥ उपनोदेवाऽअवसागमंत्वंगिरसांसामभिःस्तूयमानाः । इंद्रऽइंद्रियैर्मरुतोमरुद्भिरादित्यैर्नोऽअदितिःशर्मयं
सत् ॥ तन्नऽइंद्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमातत्सविताचनोधात् । तन्नोमित्रो० ॥ २५ ॥ (१।१६।३) यऽइंद्राग्नी
चित्रतमोरथोवामभिविश्वानिभुवनानिचष्टे । तेनायातंसरथंतस्थिवांसाथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥ यावदिदंभुवनंवि
श्वमस्त्युरुव्यचावरिमतागभीरं । तावांऽअयंपातवेसोमोऽअस्त्वरमिंद्राग्नीमनसेयुवभ्यां ॥ चक्राथेहिसध्र्य१ङ्नाम
भद्रंसध्रीचीनावृत्रहणाऽउतस्थः । ताविंद्राग्नीसध्र्यंचानिषद्यावृष्णःसोमस्यवृषणावृषेथां ॥ समिद्धेष्वग्निष्वानजाना
यतस्रुचाबर्हिरुतिस्तिराणा । तीव्रैःसोमैःपरिषिक्तेभिरर्वागेंद्राग्नीसौमनसाययातं ॥ यानींद्राग्नीचक्रथुर्वीर्याणियानि
रूपाण्युतवृष्ण्यानि । यावांप्रत्नानिसख्याशिवानितेभिःसोमस्यपिबतंसुतस्य ॥ २६ ॥ यदब्रवंप्रथमंवांवृणानो३यंसो
मोऽअसुरैर्नोविहव्यः । तांसत्यांश्रद्धामभ्याहियातमथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥ यदिंद्राग्नीमदथःस्वेदुरोणेयद्ब्रह्मणिरा
जनिवायजत्रा । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीयदुषुतुर्वशेषुयद्द्रुह्युष्वनुषुपूरुषुस्थः । अतःपरिवृषणा
वाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीऽअवमस्यांपृथिव्यांमध्यमस्यांपरमस्यामुतस्थः । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥
यदिंद्राग्नीपरमस्यांपृथिव्यांमध्यमस्यामवमस्यामुतस्थः । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीदिविष्ठोयत्पृथि

(१।१६।३) यइंद्राग्नीइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्राग्नीत्रिष्टुप् ।

व्यांयत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीऽउदिंतासूर्यस्यमध्येदिवःस्वधयामादयेथे ।
अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ एवेंद्राग्नीपपिवांसासुतस्यविश्वास्मभ्यंसंजयतंधनानि । तन्नोमित्रो० ॥ २७ ॥
(१।१६।४) विह्यख्यंमनसावस्यऽइच्छन्निंद्राग्नीज्ञासऽउतवासजातान् । नान्यायुवत्प्रमतिरस्तिमह्यंसवांधियंवाज
यंतीमतक्षं ॥ अश्रवंहिभूरिदावत्तरावांविजामातुरुतवाघास्यालात् । अथासोमस्यप्रयंतीयुवभ्यामिंद्राग्नीस्तोमंजनया
मिनव्यं ॥ माच्छेद्मरश्मीँरितिनाधमानाःपितृणांशक्तीरनुयच्छमानाः । इंद्राग्निभ्यांकंवृषणोमदंतिताह्यद्रीधिषणा
याऽउपस्थे ॥ युवाभ्यांदेवीधिषणामदायेंद्राग्नीसोममुशतीसुनोति । तावश्विनाभद्रहस्तासुपाणीऽआधावतंमधुनापृ
ङ्क्तमप्सु+ ॥ युवामिंद्राग्नीवसुनोविभागेतवस्तमाशुश्रववृत्रहत्ये । तावासद्याबर्हिषियज्ञेऽअस्मिन्प्रचर्षणीमादयेथांसुत
स्य ॥ २८ ॥ प्रचर्षणिभ्यःपृतनाहवेषुप्रपृथिव्यारिरिचाथेदिवश्च । प्रसिंधुभ्यःप्रगिरिभ्योमहित्वाप्रेंद्राग्नीविश्वाभुव
नात्यन्या+ ॥ आभरतंशिक्षतंवज्रबाहूअस्माँऽइंद्राग्नीअवतंशचीभिः । इमेनुतेरश्मयःसूर्यस्ययेभिःसपित्वंपितरोनऽ
आसन् ॥ पुरंदराशिक्षतंवज्रहस्तास्माँऽइंद्राग्नीऽअवतंभरेषु । तन्नोमित्रो० ॥ २९ ॥ (१।१६।५) ततंमेऽअपस्तदु
तायतेपुनःस्वादिष्ठाधीतिरुचथायशस्यते । अयंसमुद्रऽइहविश्वदेव्यःस्वाहाकृतस्यसमुतृप्णुतऽऋभवः ॥ आभोगयं

(१।१६।४)विह्यख्यमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्राग्नीत्रिष्टुप् । (१।१६।५)ततंमइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकुत्सऋभवोजगतीपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

प्रयदिच्छंतऽऐतनापाकाःप्रांचोममकेचिदापयः । सौधन्वनासश्चरितस्यभूमनागच्छतसवितुर्दाशुषोगृहं+ ॥ तत्सवितावोमृतत्वमासुवदगोह्यंयच्छ्रवयंतऽऐतन । त्यंचिच्चमसमसुरस्यभक्षणमेकंसंतमकृणुताचतुर्वयं ॥ विष्ट्वीशमीतरणित्वेनवाघतोमर्तासःसंतोऽअमृतत्वमानशुः । सौधन्वनाऽऋभवःसूरचक्षसःसंवत्सरेसमपृच्यंतधीतिभिः ॥ क्षेत्रमिवविममुस्तेजनेनँऽएकंपात्रमृभवोजेहमानं । उपस्तुताऽउपमंनाधमानाऽअमर्त्येषुश्रवऽइच्छमानाः ॥ ३० ॥ आमनीषामंतरिक्षस्यनृभ्यःस्रुचेवघृतंजुहवामविद्मना । तरणित्वायेपितुरस्यसश्चिरऽऋभवोवाजमरुहंदिवोरजः ॥ ऋभुर्नऽइंद्रःशवसानवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः । युष्माकंदेवाऽअवसाहनिप्रियेऽभितिष्ठेमपृत्सुतीरसुन्वतां ॥ निश्चर्मणऽऋभवोगामपिंशतसंवत्सेनासृजतामातरंपुनः । सौधन्वनासःस्वपस्ययानरोजिव्रीयुवानापितराकृणोतन ॥ वाजेभिर्नोवाजसातावविड्ढ्यृभुमाँऽइंद्रचित्रमादर्षिराधः । तन्नोमित्रो० ॥ ३१ ॥ (१।१६।६) तक्षन्रथंसुवृतंविद्मनापसस्तक्षन्हरीइंद्रवाहावृषण्वसू । तक्षन्पितृभ्यामृभवोयुवद्वयस्तक्षन्वत्सायमातरंसचाभुवं ॥ आनोयज्ञायतक्षतऽऋभुमद्वयःक्रत्वेदक्षायसुप्रजावतीमिषं । यथाक्षयामसर्ववीरयाविशातन्नःशर्धायधासथास्विंद्रियं+ ॥ आतक्षतसातिमस्मभ्यमृभवःसातिंरथायसातिमर्वतेनरः । सातिंनोजैत्रींसंमहेतविश्वहाजामिमजामिंपृतनासुसक्षणिं ॥ ऋभुक्षणमिंद्रमाहुवऽ

(१।१६।६) तक्षन्रथमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकुत्सऋभवोजगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।

ऊतयेऽऋभून्वाजान्मरुतःसोमपीतये । उभामित्रावरुणानूनमश्विनातेनोहिन्वंतुसातयेधियेजिषे ॥ ऋभुर्भरायसंशिशातुसातिंसमर्यजिद्वाजोऽअस्माँऽअविष्टु । तन्नोमित्रो० ॥ २२ ॥ (१।१६।७) ईळेद्यावापृथिवीपूर्वचित्तयेग्निंघर्मंसुरुचंयामन्निष्टये । याभिर्भरेकारमंशायजिन्वथस्ताभिरूषुऽऊतिभिरश्विनागतं ॥ युवोर्दानायसुभराऽअसश्चतोरथमातस्थुर्वचसंनमंतवे । याभिर्धियोवथःकर्मन्निष्टयेताभि० ॥ युवंतासांदिव्यस्यप्रशासनेविशांक्षयथोऽअमृतस्यमज्मना । याभिर्धेनुमस्वं१ पिन्वथोनराताभि० ॥ याभिःपरिज्मातनयस्यमज्मनाद्विमातातूर्षुतरणिर्विभूषति । याभिस्त्रिमंतुरभवद्विचक्षणस्ताभि० ॥ याभीरेभंनिवृतंसितमद्भ्यऽउद्वंदनमैरयतंस्वर्दृशे । याभिःकण्वंप्रसिषासंतमावतंताभि० ॥ २३ ॥ याभिरंतकंजसमानमारणेभुज्युंयाभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः । याभिःकर्कंधुंवय्यंचजिन्वथस्ताभि० ॥ याभिःशुचंतिंधनसांसुषंसदंतप्तंघर्ममोम्यावंतमत्रये । याभिःपृश्निगुंपुरुकुत्समावतंताभि० ॥ याभिःशचीभिर्वृषणापरावृजंप्रांधंश्रोणंचक्षसऽएतवेकृथः । याभिर्वर्तिकांग्रसितामभुंचतंताभि० ॥ याभिःसिंधुंमधुमंतमसश्चतंवसिष्ठंयाभिरजरावजिन्वतं । याभिःकुत्संश्रुतर्यंनर्यमावतंताभि० ॥ याभिर्विश्पलांधनसामथर्व्यंसहस्रमीळ्हऽआजावजिन्वतं । याभिर्वशमश्व्यंप्रेणिमावतंताभि० ॥ २४ ॥ याभिःसुदानूऽऔशिजायवणिजेदीर्घश्रवसेमधुकोशोऽअक्षरत् । कक्षी

(१।१६।७) ईळेद्यावापृथिवीइतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकुत्सःआद्यायाद्यावापृथिव्यन्यश्विनःशिष्टानामश्विनौजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

वंतंस्तोतारंयाभिरावंतंताभिं० ॥ याभीरसांक्षोदंसोद्गःपिंपिन्वथुरनश्वंयाभीरथमावतंजिषे । याभिंस्त्रिशोकंऽउस्त्रि
यांऽउदाजंतंताभिं० ॥ याभिःसूर्यंपरियाथःपरावतिमंधातारंक्षैत्रपत्येष्वावतं । याभिर्विप्रंप्रभरद्वाजमावतंताभिं० ॥
याभिर्महामतिथिग्वंकशोजुवंदिवोदासंशंबरहत्यऽआवतं । याभिःपूर्भिद्येत्रसदस्युमावतंताभिं० ॥ याभिर्वम्रंविपि
पानमुंपस्तुतंकलिंयाभिर्वित्तजानिंदुवस्यथः । याभिर्व्यश्वमुतपृथिमावतंताभिं० ॥ ३५ ॥ याभिर्नराशयवेयाभिरत्र
येयाभिःपुरामनवेगातुमीषथुः । याभिःशारीराजतंस्यूमरश्मयेताभिं० ॥ याभिःपठर्वाजठरस्यमज्मनाग्निर्नादीदेच्चि
तऽइद्धोऽअज्मन्ना । याभिःशर्यातमवथोमहाधनेताभिं० ॥ याभिरंगिरोमनसानिरण्यथोग्रंगच्छथोविवरेगोऽअर्ण
सः । याभिर्मनुंशूरमिषासमावतंताभिं० ॥ याभिःपत्नीर्विमदायन्यूहथुराघवायाभिररुणीरशिक्षतं । याभिःसुदासऽ
ऊहथुःसुदेव्यं१ताभिं० ॥ याभिःशंतातीभवथोददाशुषेभुज्युंयाभिरवथोयाभिरध्रिगुं । ओम्यावतींसुभरामृतस्तुभं
ताभिं० ॥ ३६ ॥ याभिःकृशानुमसनेदुवस्यथोजवेयाभिर्यूनोऽअर्वंतमावतं । मधुप्रियंभरथोयत्सरड्भ्यस्ताभिं० ॥
याभिर्नरंगोषुयुधंनृषाह्येक्षेत्रस्यसातातनयस्यजिन्वथः । याभीरथाँऽअवथोयाभिरर्वतस्ताभिं० ॥ याभिःकुत्समार्जुनेयं
शंतक्रतूप्रतुर्वीतिंप्रचदभीतिमावतं । याभिर्ध्वसंतिंपुरुषंतिमावतंताभिं० ॥ अप्नस्वतीमश्विनावाचमस्मेकृतंनोदस्रावृ

षणामनीषां । अद्यूत्येवसेनिह्वयेवांवृधेचनोभवतुंवाजसातौ ॥ द्युभिरक्तुभिःपरिपातमस्मानरिष्टेभिरश्विनासौभगे भिः । तन्नोमित्रो० ॥ ३७ ॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

सप्तमाध्यायेवर्गाः ३७ सूक्तानि १८ ऋचः १७९ ॥ त्यागः ॥ उषसेऽग्नयइदं. ११ द्रविणोदसेऽग्नयइदं. ९ अग्नयेशुचयइदं. ८ अग्नयेवैश्वानरायेदं. ३ जातवेदसेऽग्नयइदं. इंद्रायेदं. ५८ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. रोदसीभ्यामिदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. अग्निरोदसीभ्यइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ३ इंद्ररोदसीभ्यइदं. सूर्यरश्मिरोदसीभ्यइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. सूर्यरश्मिरोदसीभ्यइदं. विश्वोभ्योदेवेभ्यइदं. अग्निरोदसीभ्यइदं. २ वरुणरोदसीभ्यइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. २ रोदसीभ्यामिदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ११ इंद्राग्निभ्यामिदं. २१ ऋभुभ्यइदं. १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विभ्यइदं. अश्विभ्यामिदं. २४ ॥ इतिप्रथमेसप्तमोऽध्यायः ॥

इदंविंशतिरुषस्यंद्वितीयोर्धर्चोरात्र्येश्चेमाएकादशरौद्रंद्वित्रिष्टुबंतंचित्रंषट्सौर्यंनासत्याभ्यांपंचाधिकांकक्षीवान्दैर्घतमसंउशिक्प्रसूतआश्विनंवैमध्वआवामेकादशांवारथंदशजागतंकाराधद्वादशांत्यादुःस्वप्ननाशिन्याद्यागायत्रींद्वितीयाककुप्तृतीयाचतुर्थ्यौकाविराण्नष्टरूप्यौपंचमीतनुशिरांषष्ठ्यक्षरैरुष्णिग्विष्टारबृहतींकृतिर्विराट्तिस्रोगायत्र्यःकंदित्थापंचोनावैश्वदेवंवा ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् (१।१६।८) इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरागाच्चित्रःप्रकेतोऽअजनिष्टविभ्वा । यथाप्रसूतासवितुःसवायँ

(१।१६।८) इदंश्रेष्ठमितिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकुत्सउषाद्वितीयायाअर्धर्चोरात्रिस्त्रिष्टुप् ।

ऽएवारात्र्युषसेयोनिमारैक् ॥ रुशद्वत्सारुशतीश्वेत्यागादारैगुकृष्णासदनान्यस्याः । समानबंधूऽअमृतेऽअनूचीद्या
वावर्णचरतऽआमिनाने+ ॥ समानोऽअध्वास्वस्रोरनंतस्तमन्यान्याचरतोदेवशिष्टे । नमेथेतेनतस्थतुःसुमेकेनक्तोषा
सासमनसाविरूपे ॥ भास्वतीनेत्रीसूनृतानामचेतिचित्राविदुरोनऽआवः । प्रार्प्याजगव्युनोरायोऽअख्यदुषाऽअजी
गर्भुवनानिविश्वा ॥ जिह्मश्ये३ चरितवेमघोन्याभोगयऽइष्टयेरायऽउत्वं । दभ्रंपश्यद्भ्यऽउर्विंयाविचक्षऽउषा० ॥
॥ १ ॥ क्षत्रायत्वंश्रवसेत्वंमहीयाऽइष्टयेत्वमर्थमिवत्वमित्यै । विसदृशाजीविताभिप्रचक्षऽउषा० ॥ एषादिवोदुहि
ताप्रत्यदर्शिव्युच्छंतीयुवतिःशुक्रवासाः । विश्वस्येशानापार्थिवस्यवस्वऽउषोऽअद्येहसुभगेव्युच्छ ॥ परायतीनामन्वे
तिपाथऽआयतीनांप्रथमाशश्वतीनां । व्युच्छंतीजीवमुदीरयंत्युषामृतंकंचनबोधयंती ॥ उषोयदग्निंसमिधेचकर्थवि
यदावश्चक्षसासूर्यस्य । यन्मानुषान्यक्ष्यमाणाँऽअजीगस्तद्देवेषुचकृषेभद्रमप्नः ॥ कियात्यायत्समयाभवातियाव्यूषुर्या
श्चनूनंव्युच्छान् । अनुपूर्वाःकृपतेवावशानाप्रदीध्यानाजोषमन्याभिरेति ॥ २ ॥ ईयुष्टेयेपूर्वतरामपश्यन्व्युच्छंतीमु
षसंमर्त्यासः । अस्माभिरूनुप्रतिचक्ष्याभूदोतेयंतियेऽअपरीषुपश्यान् ॥ यावयद्द्वेषाऽऋतपाऽऋतेजाःसुम्नावरीसूनृता
ईरयंती । सुमंगलीर्बिभ्रतीदेववीतिमिहाद्योषःश्रेष्ठतमाव्युच्छ ॥ शश्वत्पुरोषाव्युवासदेव्यथोऽअद्येदंव्यावोमघोनी ।
अथोव्युच्छादुत्तराँऽअनुद्यूनजरामृताचरतिस्वधाभिः ॥ व्यं१जिभिर्दिवऽआतास्वद्यौदपकृष्णांनिर्णिजंदेव्यावः ।

प्रबोधयंत्यरुणेभिरश्वैरोषायातिसुयुजारथेन ॥ आवहंतीपोष्यावार्याणिचित्रंकेतुंकृणुतेचेकिताना । ईयुषीणामुपमा
शश्वतीनांविभातीनांप्रथमोषाव्यश्वैत् ॥ ३ ॥ उदीर्ध्वंजीवोऽअसुर्नऽआगादपप्रागात्तमऽआज्योतिरेति । आरैक्पं
थांयातवेसूर्यायागन्मयत्रप्रतिरंतऽआयुः ॥ स्यूमनावाचऽउदियर्तिवह्निःस्तवानोरेभऽउषसोविभातीः । अद्यातदुच्छ
गृणतेमघोन्यस्मेऽआयुर्निदिदीहिप्रजावत् ॥ यागोमतीरुषसःसर्ववीराव्युच्छंतिदाशुषेमर्त्याय । वायोरिवसूनृतानामु
दर्केताऽअश्वदाऽअश्नवत्सोमसुत्वा ॥ मातादेवानामदितेरनीकंयज्ञस्यकेतुर्बृहतीविभाहि । प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणेनोव्यु१
च्छानोजनेजनयविश्ववारे ॥ यच्चित्रमप्नऽउषसोवहंतीजानायशशमानायभद्रं । तन्नोमित्रो० ॥ ४ ॥ (१।११६।९)
इमारुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतीः । यथाशमसद्द्विपदेचतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेऽअस्मिन्ननातुरं+ ॥ मृ
ळानोरुद्रोतनोमयस्कृधिक्षयद्वीरायनमसाविधेमते । यच्छंचयोश्चमनुरायेजेपितातदश्यामतवरुद्रप्रणीतिषु ॥ अश्या
मतेसुमतिंदेवयज्ययाक्षयद्वीरस्यतवरुद्रमीढ्वः । सुम्नायन्निद्विशोऽअस्माकमाचरारिष्टवीराजुहवामतेहविः+ ॥ त्वेषं
वयंरुद्रंयज्ञसाधंवंकुंकविमवसेनिह्वयामहे । आरेऽअस्मद्दैव्यंहेळोऽअस्यतुसुमतिमिद्वयमस्यावृणीमहे ॥ दिवोवराहम
रुषंकपर्दिनंत्वेषंरूपंनमसानिह्वयामहे। हस्तेबिभ्रद्भेषजावार्याणिशर्मवर्मच्छर्दिरस्मभ्यंयंसत् ॥५॥ इदंपित्रेमरुतामुच्यते

(१।११६।९) इमारुद्रायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रोजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

वचंःस्वादोःस्वादीयोरुद्रायवर्धनं । रास्वांचनोऽअमृतमर्तभोजनंत्मनेंतोकायतनंयायमृळ ॥ मानोंमहातंमुतमानोंऽअर्भ
कंमानऽउक्षंतमुतमानंउक्षितं । मानोंवधीःपितरंमोतमातरंमानंःप्रियास्तन्वोंरुद्ररीरिषः ॥ मानंस्तोकेतनंयेमानंऽआयौ
मानोगोषुमानोऽअश्वेषुरीरिषः । वीरान्मानोंरुद्रभामितोवंधीर्हविष्मंतःसदमित्त्वांहवामहे ॥ उपंतेस्तोमांन्पशुपाऽइ
वाकंरंरास्वांपितर्मरुतांसुम्नमस्मे । भद्राहितेंसुमतिर्मृळयत्तमाथांवयमवऽइत्तेंवृणीमहे ॥ आरेतेंगोघ्नमुतपूरुषघ्नंक्षयं
द्वीरसुम्नमस्मेतेंऽअस्तु । मृळाचंनोअधिंचब्रूहिदेवाधांचनःशर्मंयच्छद्विबर्हाः ॥ अवोंचामनमोंऽअस्माऽअवस्यवंःशृणो
तुंनोहवंरुद्रोमरुत्वांन् । तन्नोंमित्रो० ॥ ६ ॥ (१।१६।१०) चित्रंदेवानामुदंगादनींकंचक्षुर्मित्रस्यवरुंणस्याग्नेः ।
आप्राद्यावांपृथिवीऽअंतरिंक्षंसूर्यंऽआत्माजगंतस्तस्थुषंश्च ॥ सूर्योंदेवीमुषसंरोचंमानांमर्योंनयोषांमभ्येंतिपश्चात् ।
यत्रानरोंदेवयंतोंयुगानिंवितन्वतेप्रतिंभद्रायंभद्रं+ ॥ भद्राऽअश्वांहरितःसूर्यंस्यचित्राऽएतंग्वाऽअनुमाद्यांसः । नम
स्यंतोंदिवऽआपृष्ठमंस्थुःपरिद्यावांपृथिवीयंतिसद्यः+ ॥ तत्सूर्यंस्यदेवत्वंतन्मंहित्वंमध्याकर्तोर्विततंसंजंभार । यदेद
युंक्तहरितंःसधस्थादाद्रात्रीवासंस्तनुतेसिमस्मै ॥ तन्मित्रस्यवरुंणस्याभिचक्षेसूर्योंरूपंकृणुतेद्योरुपस्थे । अनंतमन्यद्रु
शंदस्यपाजंःकृष्णमन्यद्धरितःसंभंरंति ॥ अद्यादेंवाऽउदिंतासूर्यंस्यनिरंहंसःपिपृतानिरंवद्यात् । तन्नोंमित्रो० ॥ ७ ॥

(१।१६।१०) चित्रंदेवानामितिषळर्चस्यसूक्तस्यकुत्सःसूर्यस्त्रिष्टुप् ।

(१।१७।१) नासत्याभ्यांबर्हिरिवप्रवृंजेस्तोमाँऽइयर्म्यभ्रियेववातः । यावर्भगायविमदायजायांसेनाजुवान्यूहतूर
थेन ॥ वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वादेवानांवाजूतिभिःशाशदाना । तद्रासभोनासत्यासहस्रमाजायमस्यप्रधनेजिगाय ॥
तुग्रोहभुज्युमश्विनोदमेघेरयिंनकश्चिन्ममृवाँऽअवाहाः । तमूहथुर्नौभिरात्मन्वतीभिरंतरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥ ति
स्रःक्षपस्त्रिरहातिव्रजद्भिर्नासत्याभुज्युमूहथुःपतंगैः । समुद्रस्यधन्वन्नार्द्रस्यपारेत्रिभीरथैःशतपद्भिःषळश्वैः ॥ अनारं
भणेतदवीरयेथामनास्थानेअग्रभणेसमुद्रे । यदश्विनाऊहथुर्भुज्युमस्तंशतारित्रांनावमातस्थिवांसं ॥ ८ ॥ यमश्वि
नादुदथुःश्वेतमश्वमघाश्वायशश्वदित्स्वस्ति । तद्वांदात्रंमहिकीर्तेन्यंभूत्पैद्वोवाजीसदमिद्धव्योऽअर्यः+ ॥ युवंनरास्तु
वतेपज्रियायकक्षीवतेऽअरदतंपुरंधिं । कारोतराच्छफादश्वस्यवृष्णःशतंकुंभाँऽअसिंचतंसुरायाः ॥ हिमेनाग्निंघ्रंसमवार
येथांपितुमतीमूर्जमस्माऽअधत्तं । ऋबीसेअत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुःसर्वगणंस्वस्ति+ ॥ परावतंनासत्यानुदेथामु
च्चाबुध्नंचक्रथुर्जिह्मबारं । क्षरन्नापोनपायनायरायेसहस्रायतृष्यतेगोतमस्य ॥ जुजुरुषोनासत्योतवव्रिंप्रामुंचतंद्रापि
मिवच्यवानात् । प्रातिरतंजहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतंकनीनां ॥ ९ ॥ तद्वांनराशंस्यंराध्यंचाभिष्टिमन्नासत्या
वरूथं । यद्विद्वांसानिधिमिवापगूळ्हमुद्दर्शतादूपथुर्वंदनाय ॥ तद्वांनरासनयेदंसऽउग्रमाविष्कृणोमितन्यतुर्नवृष्टिं ।

(१।१७।१) नासत्याभ्यामितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् ।

दध्यङ्‌ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीर्ष्णा प्र यदीमुवाच ॥ अजोहवीन्नासत्या करा वां महे यामन्पुरुभुजा पुरंधिः । श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिमत्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तं ॥ आस्नो वृकस्य वर्तिकामभीके युवं नरा नासत्यामुमुक्तं । उतो कविं पुरुभुजा युवं ह कृपमाणमकृणुतं विचक्षे ॥ चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पर्णमाजा खेलस्य परितक्म्यायां । सद्यो जंघामायसीं विश्पलायै धने हिते सर्तवे प्रत्यधत्तं ॥ १० ॥ शतं मेषान्वृक्ये चक्षदानमृज्राश्वं तं पितांधं चकार । तस्मा अक्षी नासत्या विचक्ष आधत्तं दस्रा भिषजावनर्वन्+ ॥ आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य काष्मेवातिष्ठदर्वता जयंती । विश्वे देवा अन्वमन्यंत हृद्भिः समु श्रिया नासत्या सचेथे ॥ यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरद्वाजायाश्विना हयंता । रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता+ ॥ रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यमायुः सुवीर्यं नासत्या वहंता । आ जह्नावीं समनसोप वाजैस्त्रिरह्नो भागं दधतीमयातं ॥ परिविष्टं जाहुषं विश्वतः सीं सुगेभिर्नक्तमूहथू रजोभिः । विभिंदुना नासत्या रथेन वि पर्वताँ अजरयू अयातं ॥ ११ ॥ एकस्या वस्तोरावतं रणाय वशमश्विना सनये सहस्रा । निरहतं दुच्छुना इंद्रवंता पृथुश्रवसो वृषणावरातीः ॥ शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादुच्चा चक्रथुः पातवे वाः । शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरये स्तर्यं पिप्यथुर्गां+ ॥ अवस्यते स्तुवते कृष्णियाय ऋजूयते नासत्या शचीभिः । पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ॥ दश रात्रीरशिवेना नव द्यूनवनद्धं श्नथितमप्स्वंतः । विप्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्तमुन्निन्यथुः सोममिव स्रुवेण ॥ प्र वां दंसांस्यश्विनाववोचमस्य पतिः स्यां

सुगवः सुवीरः । उतपश्यन्नश्नुवन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणंजगम्यां ॥ १२ ॥ (१।१७।२) मध्वः सोमस्याश्विना मदायप्रत्नोहोताविवासतेवां । बर्हिष्मतीरातिर्विश्रितागीरिषायातंनासत्योपवाजैः ॥ योवामश्विनामनसोजवीयान्रथः स्वश्वोविशऽआजिगाति । येनगच्छथः सुकृतोदुरोणंतेननरावर्तिरस्मभ्यंयातं ॥ ऋषिंनरावंहसः पांचजन्यमृबीसादत्रिंमुंचथोगणेन । मिनंतादस्योरशिवस्यमायाऽअनुपूर्वंवृषणाचोदयंता ॥ अश्वंनगूळ्हमश्विनादुरेवैर्ऋषिंनरावृषणारेभमप्सु । संतंरिणीथोविप्रुतंदंसोभिर्नवांजूर्यंतिपूर्व्याकृतानि ॥ सुषुप्वांसंननिर्ऋतेरुपस्थेसूर्यंनदस्रातमसिक्षियंतं । शुभेरुक्मंनदर्शतंनिखातमुदूपथुरश्विनावंदनाय ॥ १३ ॥ तद्वांनराशंस्यंपज्रियेणकक्षीवतानासत्यापरिज्मन् । शफादश्वस्यवाजिनोजनायशतंकुंभाँऽअसिंचतंमधूनां ॥ युवंनरास्तुवतेकृष्णियायविष्णाप्वंददथुर्विश्वकाय । घोषायैचित्पितृषदेदुरोणेपतिंजूर्यंत्याऽअश्विनावदत्तं ॥ युवंश्यावायरुशतीमदत्तंमहः क्षोणस्याश्विनाकण्वाय । प्रवाच्यंतद्वृषणाकृतंवांयन्नार्षदायश्रवोऽअध्यधत्तं ॥ पुरूवर्पांस्यश्विनादधानानिपेदवऽऊहथुराशुमश्वं । सहस्रसांवाजिनमप्रतीतमहिहनंश्रवस्यं१तरुत्रं ॥ एतानिवांश्रवस्यासुदानूब्रह्मांगूषंसदनंरोदस्योः । यद्वांपज्रासोऽअश्विनाहवंतेयातमिषाचविदुषेचवाजं ॥ १४ ॥ सूनोर्मानेनाश्विनागृणानावाजंविप्रायभुरणारदंता । अगस्त्येब्रह्मणावावृधानासंविश्पलांना

(१।१७।२) मध्वः सोमस्येतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् ।

सत्यारिणीतं ॥ कुहयांतासुष्टुतिंकाव्यस्यदिवोनपातावृषणाशयुत्रा । हिरंण्यस्येवकलशंनिखातमुदूपथुर्दशमेऽअश्वि
नाहंन् ॥ युवंच्यवानमश्विनाजरंतंपुनर्युवानंचक्रथुःशचीभिः । युवोरथंदुहितासूर्यस्यसहश्रियानासत्यावृणीत ॥ युवं
तुग्रायपूर्व्येभिरेवैःपुनर्मन्यावभवतंयुवाना । युवंभुज्युमर्णसोनिःसमुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः ॥ अजोहवीदश्वि
नातौग्र्योवांप्रोह्ळःसमुद्रमंव्यथिर्जगन्वान् । निष्टमूहथुःसुयुजारथेनमनोजवसावृषणास्वस्ति+ ॥ १५ ॥ अजोहवीद
श्विनावर्तिकावामास्नोयत्सीममुंचतंवृकस्य । विजयुषाययथुःसान्वद्रेर्जातंविष्वाचोऽअहतंविषेण ॥ शतंमेषान्वृक्ये
मामहानंतमःप्रणीतमशिवेनपित्रा । आक्षीऽऋज्राश्वेऽअश्विनावधत्तंज्योतिरंधायचक्रथुर्विचक्षे ॥ शुनमंधायभरमह्व
यत्सावृकीरश्विनावृषणानरेति । जारःकनीनऽइवचक्षदानऽऋज्राश्वःशतमेकंचमेषान्+ ॥ महीवामूतिरश्विनामयो
भूरुतस्त्रामंधिष्ण्यासंरिणीथः । अथायुवामिदह्वयत्पुरंधिरागच्छतंसीवृषणाववोभिः ॥ अधेनुंदस्रास्तर्यं१विषक्ताम
पिन्वतंशयवेऽअश्विनागां । युवंशचीभिर्विमदायजायांन्यूहथुःपुरुमित्रस्ययोषां ॥ १६ ॥ यवंवृकेणाश्विनावपंतेषंदु
हंतामनुषायदस्रा । अभिदस्युंबकुरेणाधमंतोरुज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥ आथर्वणायाश्विनादधीचेश्व्यंशिरःप्रत्यैरयतं ।
सवांमधुप्रवोचदृतायन्त्वाष्ट्रंयदस्रावपिकक्ष्यंवां ॥ सदाकवीसुमतिमाचकेवांविश्वाधियोऽअश्विनाप्रावतंमे । अस्मेर
यिंनासत्याबृहंतमपत्यसाचंश्रुत्यंरराथां ॥ हिरंण्यहस्तमश्विनारराणापुत्रंनरावध्रिमत्याऽअदत्तं । त्रिधाहश्यावमश्वि

नाविकंस्तमुज्जीवसंऽऐरयतंसुदानू ॥ एतानिंवामश्विनावीर्याणिप्रपूर्व्याण्यायवोंवोचन् । ब्रह्मंकृण्वंतोंवृषणायुव भ्यांसुवीरांसोविदथमावंदेम ॥ १७ ॥ (१ । १७ । ३) आवांरथोंऽअश्विनाश्येनपत्वासुमृळीकःस्ववांयात्ववांङ् । योमर्त्यस्यमनंसोजवींयान्त्रिवंधुरोवृषणावातरंहाः ॥ त्रिवंधुरेणंत्रिवृतारथेंनत्रिचक्रेणंसुवृतायांतमर्वाक् । पिन्वं तंगाजिन्वंतमर्वतोनोवर्धयंतमश्विनावीरमस्मे+ ॥ प्रवद्यांमनासुवृतारथेंनदस्रांविमंशृणुतंश्लोकमद्रेः । किमंगवांप्रत्य वंर्तिंगमिष्ठाहुर्विप्रांसोऽअश्विनापुराजाः+ ॥ आवांश्येनासोंऽअश्विनावहंतुरथेंयुक्तासंऽआशवंःपतंगाः । येऽअप्तुरों दिव्यासोनगृध्रांऽअभिप्रयोंनासत्यावहंति ॥ आवांरथंयुवतिस्तिष्ठदत्रंजुष्ट्वीनंरादुहितासूर्यस्य । परिंवामश्वावपुषः पतंगावयोंवहंत्वरुषाऽअभीके ॥ १८ ॥ उद्वंदंनमैरतंदंसनाभिरुद्रेभंदस्रावृषणाशचींभिः । निष्टौग्र्यंपारयथःसमु द्रात्पुनश्च्यवांनंचक्रथुर्युवांनं ॥ युवमत्रयेवंनीतायतप्तमूर्जमोमानंमश्विनावधत्तं । युवंकण्वायापिंरिप्तायचक्षुःप्रत्यंध त्तंसुष्टुतिंजुंजुषाणा+ ॥ युवंधेनुंशयवेंनाधितायापिन्वतमश्विनापूर्व्याय । अमुंचतंवर्तिंकामंहसोनिःप्रतिजंघांविश्प लांयाऽअधत्तं ॥ युवंश्वेतंपेदवऽइंद्रंजूतमहिहनंमश्विनादत्तमश्वं । जोहूत्रंमर्योंऽअभिभूतिमुग्रंसंहस्रसांवृषंणंवीड्वंगं ॥ तावांनरास्ववंसेसुजाताहवांमहेऽअश्विनानाधंमानाः । आनऽउपवसुंमतारथेंनगिरोंजुषाणासुंवितायंयातं ॥ आश्ये

(१।१७।३) आवांरथइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् ।

नस्यजवसानूतंनेनास्मेयातंनासत्यासजोषाः । हवेहिवामश्विनारातहव्यःशश्वत्तमायाऽउषसोव्युष्टौ॥१९॥(१।१७४)
आवांरथंपुरुमायंमनोजुवंजीराश्वंयज्ञियंजीवसेहुवे । सहस्रकेतुंवनिनंशतद्वसुंश्रुष्टीवानंवरिवोधामभिप्रयः ॥ ऊर्ध्वा
धीतिःप्रत्यस्यप्रयामन्यधायिशस्मन्त्समयंतऽआदिशः । स्वदामिघर्मंप्रतियंत्यूतयऽआवामूर्जानीरथमश्विनारुहत् ॥
संयन्मिथःपस्पृधानासोऽअग्मतशुभेमखाऽअमिताजायवोरणे । युवोरहप्रवणेचेकितेरथोयदश्विनावहथःसूरिमावरं ॥
युवंभुज्युंभुरमाणंविभिर्गतंस्वयुक्तिभिर्निवहंतापितृभ्यऽआ । यासिष्टंवर्तिर्वृषणाविजेन्यं१दिवोदासायमहिचेतिवाम
वः ॥ युवोरश्विनावपुषेयुवायुजंरथंवाणीयेमतुरस्यशर्ध्यं । आवांपतित्वंसख्यायजग्मुषीयोषावृणीतजेन्यायुवांपती ॥
॥ २० ॥ युवंरेभंपरिषूतेरुरुष्यथोहिमेनघर्मंपरितप्तमत्रये । युवंशयोरवसंपिप्यथुर्गविप्रदीर्घेणवंदनस्तार्यायुषा ॥ यु
वंवंदनंनिरृतंजरण्ययारथंनदस्राकरणासमिन्वथः । क्षेत्रादाविप्रंजनथोविपन्ययाप्रवामत्रविधतेदंसनाभुवत् ॥ अग
च्छतंकृपमाणंपरावतिपितुःस्वस्यत्यजसानिबाधितं । स्वर्वतीरितऽऊतीर्युवोरहचित्राऽअभीकेऽअभवन्नभिष्टयः ॥
उतस्यावांमधुमन्मक्षिकारपन्मदेसोमस्यौशिजोहुवन्यति । युवंदधीचोमनऽआविवासथोथाशिरःप्रतिवामश्व्यंवदत् ॥
युवंपेदवेपुरुवारमश्विनास्पृधांश्वेतंतरुतारंदुवस्यथः । शर्यैरभिद्युंपृतनासुदुष्टरंचर्कृत्यमिन्द्रमिवचर्षणीसहं ॥ २१ ॥

(१।१७४) आवांरथमितिदशर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवानश्विनौजगती ।

(१।१७।५) कारांधद्धोत्रांश्विनावांकोवांजोषंऽउभयोंः । कुथाविंधात्यप्रंचेताः ॥ विद्वांसाविदुरंःपृच्छेदविंद्वानि
त्थापंरोऽअचेताः । नूचिन्नुमर्तेऽअक्रौं ॥ ताविद्वांसांहवामहेवांतानोंविद्वांसामन्मंवोचेतमद्य । प्रार्चद्दयंमानोयुवा
कुंः ॥ विपृंच्छामिपाक्याऽनदेवान्वषंट्कृतस्याद्भुतस्यंदस्रा । पातंचसह्यंसोयुवंचरभ्यंसोनः ॥ प्रयाघोषेभृगंवाणेनशो
भेययांवाचायजंतिपज्रियोवां । प्रैषयुर्नविद्वान्+ ॥ २२ ॥ श्रुतंगांयत्रंतकंवानस्याहंचिद्धिरिरेभांश्विनावां । आक्षी
शुंभस्पतीदन्+ ॥ युवंह्यास्तंमहोरन्युवंवायन्निरतंतंसतं । तानोंवसूसुगोपास्यांतंपातंनोवृकांदघायोः+ ॥ माकस्मैंधा
तमभ्यंमित्रिणेंनोमाकुत्रांनोगृहेभ्योंधेनवोंगुः । स्तनाभुजोऽअशिंश्वीः ॥ दुहीयन्मित्रधिंतयेयुवाकुंरायेचंनोमिमीतं
वाजंवत्यै । इषेचंनोमिमीतंधेनुमत्यै ॥ अश्विनोंरसनंरथमनश्वंवाजिनींवतोः । तेनाहंभूरिंचाकन ॥ अयंसंमहमात
नूह्यातेजनाँऽअनुं । सोमपेयंसुखोरथंः ॥ अधस्वप्नंस्यनिर्विंदेभुंजतश्चरेवतंः । उभातावस्निनश्यतः॥२३॥ (१।१८।१)
कदित्थानॄंःपात्रंदेवयतांश्रवद्गिरोऽअंगिंरसांतुरण्यन् । प्रयदानड्विशऽआहर्म्यस्योरुक्रंसतेऽअध्वरेयजंत्रः ॥ स्तंभींद्ध

(१।१७।५) काराधदितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवानश्विनौआद्यागायत्रीद्वितीयाककुप्तृतीयाकाविराट्चतुर्थीनष्टरूपीपंचमीतनुशि
राषष्ठ्युष्णिक्सप्तमीविष्टारबृहत्यष्टमीकृतिर्नवमीविराड्अंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः (अंत्यादुःस्वप्ननाशिनी) । (१।१८।१) कदित्थेतिपंचद
शर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवानिंद्रस्त्रिष्टुप् (विश्वेदेवावा) ।

द्यांसधरुणंप्रुषायदृभुर्वाजायद्रविणंनरोगोः । अनुस्वजांमहिषश्चक्षतव्रांमेनामश्वस्यपरिमातरंगोः+ ॥ नक्षद्धवमरुणीः
पूर्व्यंराद्तुरोविशामंगिरसामनुद्यून् । तक्षद्वज्रंनियुतंतस्तंभद्द्यांचतुष्पदेनर्यायद्विपादे ॥ अस्यमदेस्वर्यंदाऽऋतायापीं
वृतमुस्त्रियाणामनीकं । यद्धप्रसर्गेत्रिककुम्निवर्तदपद्रुहोमानुषस्यदुरोवः ॥ तुभ्यंपयोयत्पितरावनीतांराधःसुरेतस्तु
रणेभुरण्यू । शुचियत्तेरेक्णऽआयजंतसबर्दुघायाःपयऽउस्त्रियायाः ॥ २४ ॥ अधप्रजज्ञेतरणिर्ममत्तुप्ररोच्यस्याऽउष
सोनसूरः । इंदुर्येभिराष्टस्वेदुहव्यैःस्त्रुवेणसिंचंजरणाभिधाम ॥ स्विध्मायद्वनधितिरपस्यात्सूरोऽअध्वरेपरिरोधना
गोः । यद्धप्रभासिकृत्व्याँऽअनुद्यूननर्विशेपश्विषेतुराय ॥ अष्टामहोदिवऽआदोहरीऽइहद्युम्नासाहमभियोधानऽउत्सं ।
हरिंयत्तेमंदिनंदुक्षन्वृधेगोरभसमद्रिभिर्वाताप्यं ॥ त्वमायसंप्रतिवर्तयोगोर्दिवोऽअश्मानमुपनीतमृभ्वा । कुत्सायय
त्रपुरुहूतवन्वञ्छुष्णमनंतैःपरियासिवधैः+ ॥ पुरायत्सूरस्तमसोऽअपीतेस्तमद्रिवःफलिगंहेतिमस्य । शुष्णस्यचित्प
रिहितंयदोजोदिवस्परिसुग्रथितंतदादः ॥ २५ ॥ अनुत्वामहीपाजसीऽअचक्रेद्यावाक्षामामदतामिंद्रकर्मन् । त्वंवृत्र
माशयानंसिरासुमहोवज्रेणसिष्वपोवराहुं ॥ त्वमिंद्रनर्योयाँऽअवोनॄन्तिष्ठावातस्यसुयुजोवहिष्ठान् । यंतेकाव्यऽउश
नामंदिनंदाद्वृत्रहणंपार्यंततक्षवज्रं ॥ त्वंसूरोहरितोरामयोनॄन्भरच्चक्रमेतशोनायमिंद्र । प्रास्यपारंनवतिंनाव्यानाम
पिकर्तमवर्तयोयज्यून् ॥ त्वंनोऽअस्याऽइंद्रदुर्हणायाःपाहिवज्रिवोदुरितादभीके । प्रनोवाजान्रथ्योऽ३अश्वबुध्यानिषे

यँधि॒श्रवंसेसू॒नृतांयै ॥ मासातेंऽअ॒स्मत्सु॑म॒तिर्विदंस॒द्वाजंप्रमहृ॒ःसमिषोंवरंत । आनोंभजमघव॒न्गोष्व॒र्योमंहिंष्ठास्तेसध॒मार्दःस्याम ॥ २६ ॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥

अष्टमाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि ९ ऋचः १३५ ॥ त्यागः ॥ उषोरात्रिभ्यामिदं. उषसइदं. १८ उषोमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्यइदं. रुद्रायेदं. ११ सूर्यायेदं. ९ अश्विभ्यामिदं. ८३ इंद्रायेदं. १५ इतिप्रथमेष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥

॥ इतिप्रथमाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथद्वितीयाष्टकप्रारंभः ॥

ॐप्रवोवैश्वदेवंमावोविराड्रूपेंपृथुःसप्तोनोषस्यंतूषाउच्छंतीप्रातारत्नंसप्तस्वनयस्यदानस्तुतिंरुपजगत्यांवमंदानि
तिंकक्षीवान्दानतुष्टंःपंचभिर्भावयव्यंतुष्टावांत्येअनुष्टुभौभावयव्यरोमशयोंर्दंपत्योःसंवादोंग्निमेकादशपरुच्छे
पोंदैवोदासिराग्नेयंतुंपारुच्छेपंसर्वमात्यष्टंतत्रातिधृतिःषष्ठ्यंयंजायताष्टौंयंत्वमेकादशषष्ठ्यैंदवींप्रप्रावोतिशक्वर्यां
वष्टिरंत्यैंद्रयाहिदशांत्यात्रिष्टुंबिंद्रायसप्तत्वयावयंषड्युंवंतमैंद्रापार्वतोर्धंचैंउभेसप्तादौत्रिष्टुंप्तिस्रोनुष्टुभौंगायत्री
धृतिरष्टिंरात्वाषड्वायव्यंत्वंत्याष्टिंःस्तीर्णनवचतुर्थ्याद्याःपंचैंद्यश्चोपांत्येअष्टींप्रसुसप्तमैत्रावरुणंत्वंत्येलिंगोक्तदेव
तेंअंत्यात्रिष्टुप् ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् ॥ (१।१८।२) प्रवःपांतंरघुमन्युवोंधोंयज्ञंरुद्रायंमीळ्हुषेंभरध्वं । दिवोऽअंस्तोष्यसुंरस्यवीरैरिंषुध्येव
मरुतोरोदंस्योः ॥ पत्नींवपूर्वहूंतिंवावृधध्यांऽउषासानक्तांपुरुधाविदांने । स्तरीर्नात्कंव्युतंवसांनासूर्यस्यश्रियासुदृशी
हिरंण्यैः ॥ ममत्तुंनःपरिंज्मावसर्हांममत्तुवातोंअपांवृषंण्वान् । शिशीतमिंद्रापर्वतायुवंनस्तन्नोविश्वेवरिवस्यंतुदेवाः+॥
उतत्यामेंयशसांश्वेतनायैंव्यंतापांतौंशिजोहुवध्यै । प्रवोनपांतमपांकृंणुध्वंप्रमातरांरास्पिनस्यायोः+ ॥ आवोंरुवण्यु

(१।१८।२) प्रवःपांतमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवान्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्पंचमीषष्ठयौविराड्रूपे ।(भेदप्रयोगपक्षेतुआद्यानां
षण्णांक्रमेणरुद्रमरुतउषासानक्ताविश्वेदेवाअश्विनौविश्वेदेवामित्रावरुणसिंधवोदेवताःततोद्वयोर्विश्वेदेवाःततोद्वयोर्मित्रावरुणौअंत्यपंचानां
विश्वेदेवाःएवं १५) ।

ऋक्सं.
अ.२अ.१
॥ २ ॥

मौशिजोहुवध्यैघोषैवशंसमर्जुनस्यनंशे । प्रवःपूष्णेदावनऽआँऽअच्छावोचेयवसुतातिमग्नेः+ ॥ १ ॥ श्रुतंमेमित्रावरु
णाहवेमोतश्रुतंसदनेविश्वतःसीं । श्रोतुनःश्रोतुरातिःसुश्रोतुःसुक्षेत्रासिंधुरद्भिः+ ॥ स्तुषेसावांवरुणमित्ररातिर्गवांश
तापृक्षयामेषुपज्रे । श्रुतरथेप्रियरथेदधानाःसद्यःपुष्टिंनिरुंधानासोऽग्मन् ॥ अस्यस्तुषेमाहिमघस्यराधःसचासनेमन
हुषःसुवीराः । जनोयःपज्रेभ्योवाजिनीवानश्वावतोरथिनोमह्यंसूरिः+ ॥ जनोयोमित्रावरुणावभिध्रुगपोनवांसुनोत्य
क्ष्णयाध्रुक् । स्वयंसयक्ष्मंहृदयेनिधत्तऽआपयदींहोत्राभिर्ऋतावा ॥ सव्राधतोनहुषोदंसुजूतःशर्धस्तरोनरांगूर्तश्रवाः ।
विसृष्टरातिर्यातिबाळ्हसृत्वाविश्वासुपृत्सुसदमिच्छूरः ॥ २ ॥ अधग्मंतानहुषोहवंसूरेःश्रोताराजानोऽअमृतस्यमंद्राः ।
नभोजुवोयन्निरवस्यराधःप्रशस्तयेमहिनारथवते ॥ एतंशर्धंधामयस्यसूरेरित्यवोचन्दशतयस्यनंशे । द्युम्नानियेषुवसु
तातीरारन्विश्वेसन्वंतुप्रभृथेषुवाजं ॥ मंदामहेदशतयस्यधासेर्द्विर्यत्पंचबिभ्रतोयंत्यन्ना । किमिष्टाश्वऽइष्टरश्मिरेतऽ
ईशानासस्तरुषऽऋंजतेनॄन्+ ॥ हिरण्यकर्णमणिग्रीवमर्णस्तन्नोविश्वेवरिवस्यंतुदेवाः । अर्योगिरःसद्यऽआजग्मुषीरो
स्राश्चाकंतूभयेष्वस्मे+ ॥ चत्वारोमामशर्शारस्यशिश्वस्त्रयोराज्ञऽआयवसस्यजिष्णोः । रथोवांमित्रावरुणादीर्घाप्साः
स्यूमगभस्तिःसूरोनाद्यौत् ॥ ३ ॥ (१।१८।३) पृथूरथोदक्षिणायाऽअयोज्यैनंदेवासोऽअमृतासोऽअस्थुः । कृष्णादु

(१।१८।३) पृथूरथइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवानुषात्रिष्टुप् ।

मंडलं १
अनु. १८
॥ २ ॥

दंस्थादर्या३विहायाश्चिकित्संतीमानुषायक्षयाय ॥ पूर्वाविश्वस्माद्भुवनादबोधिजयँतीवाजँबृहतीसनुत्री । उच्चाव्यं
ख्यद्युवतिःपुनर्भूरोषाऽअगन्प्रथमापूर्वहूतौ ॥ यदद्यभागंविभजासिनृभ्यऽउषोदेविमर्त्यत्रासुजाते । देवोनोऽअत्रस
वितादमूनाऽअनागसोवोचतिसूर्याय ॥ गृहंगृहमहनायात्यच्छादिवेदिवेऽअधिनामादधाना । सिषासंतीद्योतनाश
श्वदागादग्रमग्रमिद्भजतेवसूनां ॥ भगस्यस्वसावरुणस्यजामिरुषःसूनृतेप्रथमाजरस्व । पश्चासदघ्यायोऽअघस्यधाता
जयेमतंदक्षिणयारथेन ॥ ४ ॥ उदीरतांसूनृताऽउत्पुरंधीरुदग्नयःशुशुचानासोऽअस्थुः । स्पार्हावसूनितमसापगूह्ळा
विष्कृण्वंत्युषसोविभातीः+ ॥ अपान्यदेत्यभ्य१न्यदेतिविषुरूपेऽअहनीसंचरेते । परिक्षितोस्तमोऽअन्यागुहाकरद्यौ
दुषाःशोशुचतारथेन ॥ सदृशीरद्यसदृशीरिदुश्वोदीर्घंसचंतेवरुणस्यधाम । अनवद्यास्त्रिंशतंयोजनान्येकैकाक्रतुंपरियं
तिसद्यः+ ॥ जानत्यह्नःप्रथमस्यनामशुक्राकृष्णादजनिष्टश्वितीची । ऋतस्ययोषानमिनातिधामाहरहर्निष्कृतमाचरं
ती ॥ कन्येवतन्वा३शाशदानाँऽएषिदेविदेवमियक्षमाणं । संस्मयमानायुवतिःपुरस्तादाविर्वक्षांसिकृणुषेविभाती+
॥ ५ ॥ सुसंकाशामातृमृष्टेवयोषाविस्तन्वंकृणुषेदृशेकं । भद्रात्वमुषोवितरंव्युच्छनतत्तेऽअन्याऽउषसोनशंत ॥ अ
श्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारायतमानारश्मिभिःसूर्यस्य । पराचयंतिपुनराचयंतिभद्रानामवहमानाऽउषासः ॥ ऋत
स्यरश्मिमनुयच्छमानाभद्रंभद्रंक्रतुमस्मासुधेहि । उषोनोऽअद्यसुहवाव्युच्छास्मासुरायोमघवत्सुचस्युः ॥ ६ ॥

(१।११८।४) उषाऽउच्छंतींसमिधानेऽअग्नाऽउद्यन्त्सूर्यंऽउर्वियाज्योतिरश्रेत् । देवोनोऽअत्रसवितान्वर्थंप्रासावीद्द्विपत्प्रचतुष्पदित्यै+ ॥ अमिनतीदैव्यानिव्रतानिप्रमिनतीमनुष्यायुगानि । ईयुषीणामुपमाशश्वतीनामायतीनांप्रथमोषाव्यद्यौत् ॥ एषादिवोदुहिताप्रत्यदर्शिज्योतिर्वसानासमनापुरस्तात् । ऋतस्यपंथामन्वेतिसाधुप्रजानतीवनदिशोमिनाति ॥ उपोऽअदर्शिशुंध्युवोनवक्षोनोधाऽइवाविरकृतप्रियाणि । अद्मसन्नससतोबोधयंतीशश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणां ॥ पूर्वेऽअर्धेरजसोऽअप्त्यस्यगवांजनित्र्यकृतप्रकेतुं । व्युप्रथतेवितरंवरीयऽओभापृणंतीपित्रोरुपस्था ॥ ७ ॥ एवेदेषापुरुतमादृशेकंनाजामिंनपरिवृणक्तिजामिं । अरेपसातन्वाशाशदानानार्भादीषतेनमहोविभाती+ ॥ अभ्रातेवपुंसऽएतिप्रतीचीगर्तारुगिवसनयेधनानां । जायेवपत्यऽउशतीसुवासाऽउषाहस्रेवनिरिणीतेऽअप्सः ॥ स्वसास्वस्रेज्यायस्यैयोनिमारैगपैत्यस्याःप्रतिचक्ष्येव । व्युच्छंतीरश्मिभिःसूर्यस्यांज्यंक्तेसमनगाऽइवव्राः+ ॥ आसांपूर्वासामहसुस्वसॄणामपरापूर्वामभ्येतिपश्चात् । ताःप्रत्नवन्नव्यसीर्नूनमस्मेरेवदुच्छंतुसुदिनाऽउषासः ॥ प्रबोधयोषःपृणतोमघोन्यबुध्यमानाःपणयःससंतु । रेवदुच्छमघवद्भ्योमघोनिरेवत्स्तोत्रेसूनृतेजारयंती ॥ ८ ॥ अवेयमश्वैद्युवतिःपुरस्ताद्युंक्तेगवामरुणानामनीकं । विनूनमुच्छादसतिप्रकेतुर्गृहंगृहमुपतिष्ठातेऽअग्निः+ ॥ उत्तेवयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्चयेपितुभा

(१।११८।४) उषाउच्छंतीतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवानुषास्त्रिष्टुप् ।

जोव्युंष्टौ । अमासतेवंहसिभूरिंवाममुषोंदेविदाशुषेमर्त्यांय ॥ अस्तोंढ्वंस्तोम्याब्रह्मंणामेवींवृधध्वमुशतीरुंषासः । युष्मा कंदेवीरवंसासनेमसहस्रिणंचशतिनंचवाजं ॥ ९ ॥ (१।१८।५) प्रातारत्नंप्रातरित्वांदधातितंचिकित्वान्प्रतिगृह्यानिधं त्ते । तेनंप्रजांवर्धयंमानऽआयूरायस्पोषेंणसचतेसुवीरंः ॥ सुगुरंसत्सुहिरण्यःस्वश्वोंबृहदंस्मैवयऽइंद्रोंदधाति । यस्त्वा यंतंवसुंनाप्रातरित्वोमुक्षीजंयेवपदिंमुत्सिनाति ॥ आर्यमद्यसुकृतंप्रातरिच्छन्निष्टेःपुत्रंवसुंमतारथेंन । अंशोःसुतंपायय मत्सरस्यंक्षयद्वीरंवर्धयसूनृताभिः ॥ उपंक्षरंतिसिंधंवोमयोभुवंऽईजानंचंयक्ष्यमाणंचधेनवंः । पृणंतंचपपुरिंचश्रवस्य वोघृतस्यधाराऽउपंयंतिविश्वतंः ॥ नाकंस्यपृष्ठेऽअधिंतिष्ठतिश्रितोयःपृणातिसहंदेवेषुंगच्छति । तस्माऽआपोंघृतमंर्षं तिसिंधंवस्तस्मांऽइयंदक्षिंणापिन्वतेसदां ॥ दक्षिंणावतामिदिमानिंचित्रादक्षिंणावतांदिविसूर्यांसः । दक्षिंणावंतोऽ अमृतंभजंतेदक्षिंणावंतःप्रतिरंतऽआयुंः ॥ मापृणंतोदुरिंतमेनऽआरन्माजांरिषुःसूरयंःसुव्रतासंः । अन्यस्तेषांपरिधि रंस्तुकश्चिदपृंणंतमभिसंयंतुशोकांः ॥ १० ॥ (१।१८।६) अमंदान्त्स्तोमान्प्रभंरेमनीषासिंधावधिंक्षियतोभाव्यस्यं ।

(१।१८।५) प्रातारत्नमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवान्स्वनयस्यदानस्तुतिस्त्रिष्टुप्चतुर्थीपंचम्यौजगत्यौ । (स्वनयनाम्नोराज्ञोदानस्तुति रतःस्वनयोदेवता) । (१।१८।६) अमंदानितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकक्षीवानृषिःअगाधितेत्यस्यभावयव्यऋषिःरोमशादेवताउपोपमइत्यस्यरो मशाऋषिकास्वनयोदेवतात्रिष्टुप् । (स्वनयएवभावयव्यशब्देनोच्यतेरोमशास्वनयभार्याअंत्येद्वेऋचौतयोःपरस्परंसंवादःआद्याभिःपंचभि

योमेसहस्रममिमीतसवानतूर्तोराजाश्रवइच्छमानः ॥ शतंराज्ञोनाधमानस्यनिष्काच्छतमश्वान्प्रयतान्त्सद्यऽआदं । शतंकक्षीवाँऽअसुरस्यगोनांदिविश्रवोजरमाततान ॥ उपमाश्यावाःस्वनयेनदत्तावधूमंतोदशरथासोऽअस्थुः । षष्टिः सहस्रमनुगव्यमागात्सनत्कक्षीवाँऽअभिपित्वेऽअह्नां ॥ चत्वारिंशद्दशरथस्यशोणाःसहस्रस्याग्रेश्रेणिंनयंति । मदच्युतःकृशनावतोऽअत्यान्कक्षीवंतऽउदमृक्षंतपज्राः+ ॥ पूर्वामनुप्रयतिमाददेवस्त्रीन्युक्ताँऽअष्टावरिधायसोगाः । सुबंधवोयेविश्याऽइवव्राऽअनस्वंतःश्रवऽऐषंतपज्राः+ ॥ आगधितापरिगधितायाकशीकेवजंगहे । ददातिमह्यंयादुरीयाशूनांभोज्याशता+ ॥ उपोपमेपरामृशमामेदभ्राणिमन्यथाः । सर्वाहमस्मिरोमशागंधारीणामिवाविका+ ॥ ११ ॥

(१।११९।१) अग्निंहोतारंमन्येदास्वंतंवसुंसूनुंसहसोजातवेदसंविप्रंनजातवेदसं । यऽऊर्ध्वयास्वध्वरोदेवोदेवाच्याकृपा । घृतस्यविभ्राष्टिमनुवष्टिशोचिषाजुह्वानस्यसर्पिषः ॥ यजिष्ठंत्वायजमानाहुवेमज्येष्ठमंगिरसांविप्रमन्मभिर्विप्रेभिःशुक्रमन्मभिः । परिज्मानमिवद्यांहोतारंचर्षणीनां । शोचिष्केशंवृषणंयमिमाविशःप्रावंतुजूतयेविशः ॥ सहिपुरूचिदोजसाविरुक्मतादीद्यानोभवतिद्रुहंतरःपरशुर्नद्रुहंतरः । वीळुचिद्यस्यसमृतौश्रुवद्वनेवयत्स्थिरं । निष्षहमाणोय

दानतुष्टःकक्षीवान्भावयव्यमस्तौत्ततश्चसएवदेवता) । (१।११९।१) अग्निंहोतारमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोरग्निरत्यष्टी षष्ठ्यतिधृतिः । ॥ ४ ॥

मतेनायंतेधन्वासहानायंते ॥ दृह्ळाचिदस्माऽअनुदुर्यथाविदेतेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्ट्यवसेग्नयेदाष्ट्यवसे । प्रयःपुरूणि
गाहतेतक्षद्वनेवशोचिषा । स्थिराचिदन्नानिरिणात्योजसानिस्थिराणिचिदोजसा ॥ तमस्यपृक्षमुपरासुधीमहिनक्तंयः
सुदर्शतरोदिवातरादप्रायुषेदिवातरात् । आदस्यायुर्ग्रभणवद्वीळुशर्मनसूनवे । भक्तमभक्तमवोव्यंतोऽअजराऽअग्न
योव्यंतोऽअजराः ॥ १२ ॥ सहिशर्धोनमारुतंतुविष्वणिरप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरातनास्विष्टनिः । आदद्धव्यान्याद
दिर्यज्ञस्यकेतुरर्हणा । अधस्मास्यहर्षतोहृषीवतोविश्वेजुषंतपंथांनरःशुभेनपंथां ॥ द्वितायदींकीस्तासोऽअभिद्यवोनम
स्यंतऽउपवोचंतभृगवोमथ्नंतोदाशाभृगवः । अग्निरीशेवसूनांशुचिर्योधर्णिरेषां । प्रियाँऽअपिधीँऽवनिषीष्टमेधिरऽआ
वनिषीष्टमेधिरः ॥ विश्वासांत्वाविशांपतिंहवामहेसर्वासांसमानंदंपतिंभुजेसत्यगिर्वाहसंभुजे । अतिथिंमानुषाणांपि
तुर्नयस्यासया । अमीचविश्वेऽअमृतासऽआवयोहव्यादेवेष्वावयः ॥ त्वमग्नेसहसासहन्तमःशुष्मिन्तमोजायसेदेव
तातयेरयिर्नदेवतातये । शुष्मिन्तमोहितेमदोद्युम्निन्तमऽउतक्रतुः । अधस्मातेपरिचरंत्यजरश्रुष्टीवानोनाजर ॥
प्रवोमहेसहसासहस्वतऽउषर्बुधेपशुषेनाग्नयेस्तोमोबभूत्वग्नये । प्रतियदींहविष्मान्विश्वासुक्षासुजोगुवे । अग्रेरेभोनज
रतऽऋषूणांजूर्णिर्होतऽऋषूणां+ ॥ सनोनेदिष्ठंददृशानऽआभराग्नेदेवेभिःसचनाःसुचेतुनामहोरायःसुचेतुना । महि

शविष्ठनस्कृधिसंचक्षेभुजेऽअस्यै । महिंस्तोतृभ्योमघवन्त्सुवीर्यंमथीरुग्रोनशवसा ॥ १३ ॥ (१।१९।२) अयंजाय
तमनुषोधरीमणिहोतायजिष्ठउशिजामनुव्रतमग्निःस्वमनुव्रतं । विश्वश्रुष्टिःसखीयतेरयिरिवश्रवस्यते । अदब्धोहोता
निषददिळस्पदेपरिवीतइळस्पदे+ ॥ तंयज्ञसाधमपिवातयामस्यृतस्यपथानमसाहविष्मताद्देवताताहविष्मता । सनं
ऽऊर्जामुपाभृत्ययाकृपानजूर्यति । यंमातरिश्वामनवेपरावतोदेवंभाःपरावतः ॥ एवेनसद्यःपर्येतिपार्थिवंमुहुर्गीरेतो
वृषभःकनिक्रदद्दधद्रेतःकनिक्रदत् । शतंचक्षाणोऽअक्षभिर्देवोवनेषुतुर्वणिः । सदोदधानऽउपरेषुसानुष्वग्निःपरेषुसानु
षु ॥ ससुक्रतुःपुरोहितोदमेदमेग्निर्यज्ञस्याध्वरस्यचेततिक्रत्वायज्ञस्यचेतति । क्रत्वावेधाऽइषूयतेविश्वाजातानिपस्पशे ।
यतोघृतश्रीरतिथिरजायतवह्निर्वेधाऽअजायत ॥ क्रत्वायदस्यतविषीषुपृंचतेग्नेरवेणमरुतांनभोज्येषिरायनभोज्या । सहि
ष्मादानमिन्वतिवसूनांचमज्मना । सनंस्त्रासतेदुरितादभिह्रुतःशंसादघादभिह्रुतः ॥१४॥ विश्वोविहायाऽअरतिर्वसुर्द
धेहस्तेदक्षिणेतरणिर्नशिश्रथच्छ्रवस्ययानशिश्रथत् । विश्वस्माऽइदिषुध्यतेदेवत्राहव्यमोहिषे । विश्वस्माऽइत्सुकृतेवार
मृण्वत्यग्निर्द्वाराव्यृण्वति ॥ समानुषेवृजनेशंतमोहितो३ग्निर्यज्ञेषुजेन्योनविश्पतिःप्रियोयज्ञेषुविश्पतिः । सहव्यामा
नुषाणामिळाकृतानिपत्यते । सनंस्त्रासतेवरुणस्यधूर्तेर्महोदेवस्यधूर्तेः+ ॥ अग्निंहोतारमीळतेवसुधितिंप्रियंचेतिष्ठमर

(१।१९।२) अयंजायतेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपोग्निरत्यष्टी ।

तिंन्यैरिरेहव्यवाहंन्यैरिरे । विश्वायुंविश्ववेंदसंहोतारंयजतंकविं । देवासोरण्वमवंसेवसूयवोंगीर्भीरण्वंवंसूयवः ॥ १५ ॥ (१।१२९।३) यंत्वंरथमिंद्रमेधसांतयेपाकासंतमिषिरप्रणयंसिप्रानंवद्यनयंसि । सद्यश्चित्तमभिष्टयेकरोव शंश्चवाजिनं । सास्माकमनवद्यतूतुजानवेधसामिमांवाचंनवेधसां ॥ सःश्रुधियःस्मापृतनासुकासुचिद्दक्षाय्यंऽइंद्रभरं हूतयेनृभिरसिप्रतूंर्तयेनृभिः । यःशूरैःस्वंः१सनितायोविप्रैर्वाजंतरुता । तमीशानासंऽइरधंतवाजिनंपृक्षमत्यंनवाजि नं ॥ दस्मोहिष्मावृषंणंपिन्वसित्वचंकंचिद्यावीररंरुंशूरमत्यंपरिवृणक्षिमत्यं । इंद्रोततुभ्यंतद्दिवेतद्रुद्रायस्वयंशसे । मित्रायंवोचंवरुणायसप्रथःसुमृळीकायंसप्रथः ॥ अस्माकंवऽइंद्रमुश्मसीष्टयेसखायंविश्वायुंप्रासहंयुजंवाजेषुप्रासहंयु जं । अस्माकंब्रह्मोतयेवांपृत्सुषुकासुचित् । नहित्वाशत्रुःस्तरंतेस्तृणोषियंविश्वंशत्रुंस्तृणोषियं+ ॥ निषूनमातिंमतिंकयं स्यचित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभिरुग्राभिरुग्रोतिभिः । नेषिणोयथापुरानेनाःशूरमन्यसे । विश्वानिपूरोरपपर्षिवह्निं रासावह्निर्नोऽअच्छ ॥ १६ ॥ प्रतद्वोचेयंभव्यायेंदवेहव्योनयऽइषवान्मन्मरेजंतिरक्षोहामन्मरेजंति । स्वयंसोऽअस्मदा निदोवधैरंजेतदुर्मतिं । अवंस्रवेदघशंसोवतरमवंक्षुद्रमिंवस्रवेत् ॥ वनेमतद्धोत्रयाचितंत्यावनेमरयिंरयिवःसुवीयंर ण्वंसंतंसुवीयं । दुर्मन्मानंसुमंतुभिरेमिषापृचीमहि । आसत्याभिरिंद्रंद्युम्नहूतिभिर्यजत्रंद्युम्नहूतिभिः ॥ प्रप्रावोऽअ

(१।१२९।३) यंत्वंरथमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपइंद्रःषष्ठयाइंदुरत्यष्टीअष्टमीनवम्यावतिशक्कर्यावेकादश्यष्टिः ।

स्मेस्वयशोभिरूतीपरिवर्गऽइंद्रोदुर्मतीनांदरीमन्दुर्मतीनां । स्वयंसारिषयध्यैयानऽउपेषेऽअत्रैः । हुतेमंसन्नवंक्षतिक्षि
प्राजूर्णिर्नवक्षति ॥ त्वंनऽइंद्ररायापरीणसायाहिपथाँऽअनेहसापुरोयाह्यरक्षसा । सचस्वनःपराकऽआसचस्वास्तमी
कऽआ । पाहिनोदूरादारादभिष्टिभिःसदापाह्यभिष्टिभिः ॥ त्वंनऽइंद्ररायातरूषसोग्रंचित्त्वामहिमासक्षदवसेमहेमि
त्रंनावसे । ओजिष्ठत्रातरवितारथंकंचिदमर्त्य । अन्यमस्मद्रिरिषेःकंचिदद्रिवोरिरिक्षंतंचिदद्रिवः ॥ पाहिनऽइंद्रसु
ष्टुतस्रिधोवयातासदमिद्दुर्मतीनांदेवःसन्दुर्मतीनां ॥ हंतापापस्यरक्षसस्त्रातावित्रस्यमावतः । अधाहित्वाजनिताजी
जनद्वसोरक्षोहणंत्वाजीजनद्वसो ॥ १७ ॥ (१।१९।४) एंद्रयाह्युपनःपरावतोनायमच्छाविदथानीवसत्पतिरस्तंरा
जेवसत्पतिः । हवामहेत्वावयंप्रयस्वंतःसुतेसचा । पुत्रासोनपितरंवाजसातयेमंहिष्ठंवाजसातये ॥ पिबासोममिंद्रसुवान
मद्रिभिःकोशेनसिक्तमवतंनवंसगस्तातृषाणोनवंसगः । मदायहर्यतायतेतुविष्टमायधायसे । आत्वायच्छंतुहरितोन
सूर्यमहाविश्वेवसूर्यं ॥ अविंददिवोनिहितंगुहानिधिंवेर्नगर्भपरिवीतमश्मन्यनंतेऽअंतरश्मनि । व्रजंवज्रीगवामिवसिषा
सन्नंगिरस्तमः । अपावृणोदिषऽइंद्रःपरीवृताद्वारऽइषःपरीवृताः ॥ दादृहाणोवज्रमिंद्रोगभस्त्योःक्षद्मेवतिग्ममसनाय
संश्यदहिहत्यायसंश्यत् । संविव्यानऽओजसाशवोभिरिंद्रमज्मना । तष्टेववृक्षंवनिनोनिवृश्चसिपरश्वेवनिवृश्चसि ॥

(१।१९।४) एंद्रयाहीतिदशर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपइंद्रोत्यष्टिरंत्यात्रिष्टुप् । (अष्टीअष्टिरित्युभयविधोपिप्रयोगःसाधुः) ।

त्वंवृथानद्यऽइंद्रसर्तवेच्छासमुद्रमसृजोरथाँऽइववाजयतोरथाँऽइव। इतऽऊतीरयुंजतसमानमर्थमक्षितं। धेनूरिवमनवे
विश्वदोहसोजनायविश्वदोहसः ॥ १८ ॥ इमांतेवाचंवसूयंतऽआयवोरथंनधीरःस्वपाऽअतक्षिषुःसुम्नायत्वामतक्षिषुः ।
शुंभंतोजेन्यंयथावाजेषुविप्रवाजिनं। अत्यमिवशवसेसातयेधनाविश्वाधनानिसातये ॥ भिनत्पुरोनवतिमिंद्रपूरवेदिवो
दासायमहिदाशुषेनृतोवज्रेणदाशुषेनृतो । अतिथिग्वायशंबरंगिरेरुग्रोऽअवाभरत्। महोधनानिदयमानऽओजसाविश्वाधनान्योजसा ॥ इंद्रःसमत्सुयजमानमार्यंप्रावद्विश्वेषुशतमूतिराजिषुस्वर्मीह्ळेष्वाजिषु । मनवेशासदव्रतान्त्वचंकृष्णामरंधयत्। दक्षन्नविश्वंततृषाणमोषतिन्यर्शसानमोषति ॥ सूरश्चक्रंप्रवृहज्जातऽओजसाप्रपित्वेवाचमरुणोमुषायतीशानऽआमुषायति । उशनायत्परावतोजगन्नूतयेकवे । सुम्नानिविश्वामनुषेवतुर्वणिरहाविश्वेवतुर्वणिः ॥ सनोनव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैःपुरांदर्तःपायुभिःपाहिशग्मैः । दिवोदासेभिरिंद्रस्तवानोवावृधीथाऽअहोभिरिवद्यौः+ ॥ १९ ॥
(१।१९।५) इंद्रायहिद्यौरसुरोऽअनम्नतेंद्रायमहीपृथिवीवरीमभिर्द्युम्नसातावरीमभिः । इंद्रंविश्वेसजोषसोदेवासो
दधिरेपुरः । इंद्रायविश्वासवनानिमानुषारातानिसंतुमानुषा ॥ विश्वेषुहित्वासवनेषुतुंजतेसमानमेकंवृषमण्यवःपृथक्
स्वःसनिष्यवःपृथक् । तंत्वानावंनपर्षणिंशूषस्यधुरिधीमहि । इंद्रंनयज्ञैश्चितयंतऽआयवःस्तोमेभिरिंद्रमायवः ॥ वि

(१।१९।५) इंद्रायहीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपइंद्रोत्यष्टिः ।

त्वांततस्नेमिथुनाऽअवस्यवोव्रजस्यसातागव्यस्यनिःसृजःसक्षंतऽइंद्रनिःसृजः । यद्गव्यंताद्वाजनास्व१र्यंतासमूहसि ।
आविष्करिक्रद्वृषणंसचाभुवंवज्रमिंद्रसचाभुवं ॥ विदुष्टेऽअस्यवीर्यस्यपूरवःपुरोयदिंद्रशारदीरवातिरःसासहानोऽ
अवातिरः । शासस्तमिंद्रमर्त्यमयज्युंशवसस्पते । महीममुष्णाःपृथिवीमिमाऽअपोमंदसानऽइमाऽअपः+ ॥ आदित्ते
ऽअस्यवीर्यस्यचर्किरन्मदेषुवृषन्नुशिजोयदाविथसखीयतोयदाविथ । चकर्थकारमेभ्यःपृतनासुप्रवंतवे । तेऽअन्यामन्यांनद्यंसनिष्णतश्रवस्यंतःसनिष्णत ॥ उतोनोऽअस्याऽउषसोजुषेतह्य१र्कस्यबोधिहविषोहवीमभिःस्वर्षाताहवीमभिः । यदिंद्रहंतवेमृधोवृषावज्रिन्चिकेतसि । आमेऽअस्यवेधसोनवीयसोमन्मश्रुधिनवीयसः ॥ त्वंतमिंद्रवावृधानोऽअस्मयुरमित्रयंतंतुविजातमर्त्यंवज्रेणशूरमर्त्यं । जहियोनोऽअघायतिशृणुष्वसुश्रवस्तमः । रिष्टंनयामन्नपभूतुदुर्मतिर्विश्वापभूतुदुर्मतिः+ ॥ २० ॥ (१।१९।६) त्वयावयंमघवन्पूर्व्येधनऽइंद्रत्वोताःसासह्यामपृतन्यतोवनुयामवनुष्यतः । नेदिष्ठेऽअस्मिन्नहन्यधिवोचानुसुन्वते । अस्मिन्यज्ञेविचयेमाभरेकृतंवाजयंतोभरेकृतं+ ॥ स्वर्जेषे भरेऽआप्रस्यवक्मन्युषर्बुधःस्वस्मिन्नंजसिक्राणस्यस्वस्मिन्नंजसि । अहन्निंद्रोयथाविदेशीर्ष्णाशीर्ष्णोपवाच्यः । अस्मत्रातेसध्र्यक्संतुरातयोभद्राभद्रस्यरातयः ॥ तत्तुप्रयःप्रत्नथातेशुशुक्वनंयस्मिन्यज्ञेवारमकृण्वतक्षयमृतस्यवारसिक्षयं ।

(१।१९।६) त्वयावयमितिषळर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपइंद्रोयुवंतामिंद्रेत्यर्धर्चइंद्रापर्वतावत्यष्टिः ।

वितद्वौचेरधद्विताताः पश्यंतिरश्मिभिः । सघाविदेऽअन्विंद्रोगवेषणोबंधुक्षिद्भ्योगवेषणः ॥ नूऽइत्थातेपूर्वथाचप्रवा
च्यंयदंगिरोभ्योवृणोरपव्रजमिंद्रशिक्षन्नपव्रजं । ऐभ्यःसमान्यादिशास्मभ्यंजेषियोत्सिच । सुन्वद्भ्योरंधयाकंचिदव्रतं
हृणायंतंचिदव्रतं+ ॥ संयज्जनान्क्रतुभिःशूरऽईक्षयद्धनेहितेतरुषंतश्रवस्यवःप्रयक्षंतश्रवस्यवः । तस्माऽआयुःप्रजाव
दिद्बाधेऽअर्चंत्योजसा । इंद्रऽओक्यंदिधिषंतधीतयोदेवाँऽअच्छानधीतयः ॥ युवंतमिंद्रापर्वतापुरोयुधायोनःपृत
न्यादपतंतमिद्धतंवज्रेणतंतमिद्धतं । दूरेचत्तायच्छन्त्सद्गहनंयदिनक्षत् । अस्माकंशत्रून्परिशूरविश्वतोदर्मादर्षीष्टवि
श्वतः ॥ २१ ॥ (१।१९।७) उभेपुनामिरोदसीऽऋतेनद्रुहोदहामिसंमहीरनिंद्राः । अभिव्लग्ययत्रहताऽअमित्रा
वैलस्थानंपरितृह्ळाऽअशेरन् ॥ अभिव्लग्याचिदद्रिवःशीर्षायातुमतीनां । छिंधिवटूरिणापदामहावटूरिणापदा+ ॥
अवासांमघवन्जहिशर्धोयातुमतीनां । वैलस्थानकेऽअर्मकेमहावैलस्थेऽअर्मके+ ॥ यासांतिस्रःपंचाशतोभिव्लंगैरपाव
पः । तत्सुतेमनायतितकत्सुतेमनायति ॥ पिशंगभृष्टिमंभृणंपिशाचिमिंद्रसंमृण । सर्वंरक्षोनिबर्हय ॥ अवर्महइंद्र
दादृहिश्रुधीनःशुशोचहिद्यौःक्षानभीषाँऽअद्रिवोघृणान्नभीषाँऽअद्रिवः। शुष्मिन्तमोहिशुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे। अ
पूरुषघ्नोऽअप्रतीतशूरसत्वभिस्त्रिसप्तैःशूरसत्वभिः ॥ वनोतिहिसुन्वन्क्षयंपरीणसःसुन्वानोहिष्मायजत्यवद्विषोदेवा

(१।१९।७) उभेपुनामीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपइंद्रआद्यात्रिष्टुप्द्वितीयादितिस्रोनुष्टुभःपंचमीगायत्रीषष्ठीधृतिःसप्तम्यष्टिः ।

नामवद्विषः । सुन्वानऽइत्सिषासतिसहस्रावाज्यवृतः । सुन्वानायेंद्रोददात्याभुवंरयिंददात्याभुवं॥२२॥(१।२०।१) आत्वाजुवोरारहाणाऽअभिप्रयोवायोवहेत्विहपूर्वपीतयेसोमस्यपूर्वपीतये । ऊर्ध्वातेऽअनुसूनृतामनस्तिष्ठतुजानती । नियुत्वतारथेनायाहिदावनेवायोमखस्यदावने ॥ मंदंतुत्वामंदिनोवायविंदवोस्मत्क्राणासःसुकृताऽअभिद्यवोगोभिः क्राणाऽअभिद्यवः । यद्धक्राणाऽइरध्यैदक्षंसचंतऽऊतयः । सध्रीचीनानियुतोदावनेधियऽउपब्रुवतईंधियः ॥ वायुर्युंक्तेरोहितावायुररुणावायूरथेऽअजिराधुरिवोह्ळवेवहिष्ठाधुरिवोह्ळवे । प्रबोधयापुरंधिंजारऽआससतीमिव । प्रचक्षयरोदसीवासयोषसःश्रवसेवासयोषसः ॥ तुभ्यमुषासःशुचयःपरावतिभद्रावस्त्रातन्वतेदंसुरश्मिषुचित्रानव्येषुरश्मिषु । तुभ्यंधेनुःसबर्दुघाविश्वावसूनिदोहते । अजनयोमरुतोवक्षणाभ्योदिवऽआवक्षणाभ्यः ॥ तुभ्यंशुक्रासःशुचयस्तुरण्यवोमदेषूग्राऽइषणंतभुर्वण्यपामिषंतभुर्वणि । त्वांत्सारीदसमानोभगमीट्टेतक्ववीये । त्वंविश्वस्माद्भुवनात्पासिधर्मणासुर्यात्पासिधर्मणा ॥ त्वंनोवायवेषामपूर्व्यःसोमानांप्रथमःपीतिमर्हसिसुतानांपीतिमर्हसि । उतोविहुत्मतीनांविशांववर्जुषीणां । विश्वाऽइत्तेधेनवोदुह्रऽआशिरंघृतंदुह्रतऽआशिरम् ॥ २३ ॥ (१।२०।२) स्तीर्णबर्हिरुपनोयाहि

(१।२०।१) आत्वाजुवइतिषळर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपोवायुरत्यष्टिरंत्याष्टिः । (१।२०।२) स्तीर्णबर्हिरितिनवर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपो-वायुश्चतुर्थ्यादिपंचानामिंद्रोवाअत्यष्टिःसप्तम्यष्टम्यावष्टी ।

वीतयेंसहस्रेणनियुतांनियुत्वतेशतिनींभिर्नियुत्वते । तुभ्यंहिपूर्वपीतयेदेवादेवाययेमिरे । प्रतेंसुतासोमधुमंतोऽअस्थि
रन्मदायक्रत्वेऽअस्थिरन् ॥ तुभ्यायंसोमःपरिपूतोऽअद्रिभिःस्पार्हावसानःपरिकोशमर्षतिशुक्रावसानोऽअर्षति ।
तवायंभागऽआयुषुसोमोदेवेषुहूयते । वहवायोनियुतोयाह्यस्मयुर्जुषाणोयाह्यस्मयुः+ ॥ आनोनियुद्भिःशतिनीभिर
ध्वरंसहस्रिणीभिरुपयाहिवीतयेवायोहव्यानिवीतये । तवायंभागऽऋत्वियःसरश्मिःसूर्येसचा । अध्वर्युभिर्भरमाणा
ऽअयंसतवायोशुक्राऽअयंसत ॥ आवांरथोनियुत्वान्वक्षदवसेभिप्रयांसिसुधितानिवीतयेवायोहव्यानिवीतये । पिब
तंमध्वोऽअंधसःपूर्वपेयंहिवांहितं । वायवाचंद्रेणराधसागतमिंद्रश्चराधसागतं ॥ आवांधियोववृत्युरध्वरांऽउपेमामिं
दुंमर्मृजंतवाजिनमाशुमत्यंनवाजिनं । तेषांपिबतमस्मयूऽआनोगंतमिहोत्या । इंद्रवायूसुतानामाद्रिभिर्युवंमदायवा
जदायुवं+ ॥ २४ ॥ इमेवांसोमाऽअप्स्वासुताऽइहाध्वर्युभिर्भरमाणाऽअयंसतवायोशुक्राऽअयंसत । एतेवामभ्यसृक्ष
ततिरःपवित्रमाशवः। युवायवोतिरोमाण्यव्ययासोमासोऽअत्यव्यया ॥ अतिवायोससतोयाहिशश्वंतोयत्रग्रावावदति
तत्रगच्छतंगृहमिंद्रश्चगच्छतं। विसूनृतादद्दशेरीयंतेघृतमापूर्णयानियुतायाथोऽअध्वरमिंद्रश्चयाथोऽअध्वरं+॥ अत्राहत
द्वहेथेमध्वऽआहुतिंयमश्वत्थमुपतिष्ठंतजायवोस्मेतेसंतुजायवः। साकंगावःसुवंतेपच्यंतेयवोनतेवायऽउपदस्यंतिधेनवो
नापदस्यंतिधेनवः ॥ इमेयेतेसुवायोबाह्वोजसोंतर्नदीतेपतयंत्युक्षणोमहिव्राधंतऽउक्षणः । धन्वंश्चिद्येऽअनाशवोजीरा

श्चिदगिरौकसः । सूर्यस्येवरश्मयोदुर्नियंतवोहस्तयोर्दुर्नियंतवः ॥ २५ ॥ (१।२०।३) प्रसुज्येष्ठंनिचिराभ्यांबृहन्नमो
हव्यंमतिंभरतामृळयद्भ्यांस्वादिष्ठंमृळयद्भ्यां । तासम्राजाघृतासुतीयज्ञेयज्ञऽउपस्तुता । अथैनोःक्षत्रंनकुतश्चनाधृषेदेव
त्वंनूचिदाधृषे ॥ अदर्शिगातुरुरवेवरीयसीपंथाऽऋतस्यसमयंस्तरश्मिभिश्चक्षुर्भगस्यरश्मिभिः । द्युक्षंमित्रस्यसादनमर्य
म्णोवरुणस्यच । अथादधातेबृहदुक्थ्यं१ वयऽउपस्तुत्यंबृहद्वयः ॥ ज्योतिष्मतीमदितिंधारयत्क्षितिंस्वर्वतीमासचेते
दिवेदिवेजागृवांसादिवेदिवे । ज्योतिष्मत्क्षत्रमाशातेऽआदित्यादानुनस्पती । मित्रस्तयोर्वरुणोयातयज्जनोर्यमायात
यज्जनः ॥ अयंमित्रायवरुणायशंतमःसोमोभूत्ववपानेष्वाभगोदेवोदेवेष्वाभगः । तंदेवासोजुषेरतविश्वेऽअद्यसजोष
सः । तथाराजानाकरथोयदीमहऽऋतावानायदीमहे ॥ योमित्रायवरुणायाविधज्जनोनवार्णंतंपरिपातोऽअंहसोदा
श्वांसंमर्तमंहसः । तमर्यमाभिरक्षत्यृजूयंतमनुव्रतं । उक्थैर्यऽएनोःपरिभूषतिव्रतंस्तोमैराभूषतिव्रतं+ ॥ नमोदिवेबृ
हतेरोदसीभ्यांमित्रायवोचंवरुणायमीळ्हुषेसुमृळीकायमीळ्हुषे । इंद्रमग्निमुपस्तुहिद्युक्षमर्यमणंभगं । ज्योग्जीवंतःप्रज

(१।२०।३) प्रसुज्येष्ठमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपोमित्रावरुणौनमोदिवइत्यस्यारोदसीमित्रावरुणेंद्राग्न्यर्यमभगसोमादेवताःऊतीदे
वानामित्यस्यादेवमरुदग्निमित्रवरुणमघवंतोदेवताअत्यष्टिःअंत्यात्रिष्टुप् ।

यांसचेमहिसोमस्योतीसचेमहि ॥ ऊतीदेवानांवयमिंद्रवंतोमंसीमहिस्वयंशसोमरुद्भिः । अग्निर्मित्रोवरुणःशर्मयंसन्त
दश्याममघवानोवयंच ॥ २६ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

द्वितीयाष्टके सूक्तानि ११९ ऋचः ११५७

नवमाध्याये वर्गाः २६ सूक्तानि १५ ऋचः १३७ ॥ त्यागः ॥ रुद्रमरुद्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्यामिदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. अश्विभ्यामिदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. मित्रावरुणसिंधुभ्यइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. २ मित्रावरुणाभ्यामिदं. २ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ५ उषसइदं. २६ स्वनयायेदं. ७ भावयव्यायेदं. ५ रोमशायेदं. भावयव्यायेदं. अग्नयइदं. १९ इंद्रायेदं. ५ इंदवइदं. इंद्रायेदं. २७ इंद्रापर्वतेंद्रेभ्यइदं. इंद्रायेदं. ७ वायवइदं. ९ इंद्रवायुभ्यामिदं. ५ वायवइदं. मित्रावरुणाभ्यामिदं. ९ सूर्यरोदसीमित्रावरुणरुद्रेंद्राग्न्यर्यमभगसोमेभ्यइदं. देवेंद्रमरुदग्निमित्रावरुणेभ्यइदं. १ ॥ इतिद्वितीयेप्रथमः ॥ १ ॥

सुसुमतृचमतिशाक्करंप्रप्रचतुष्कंपौष्णमस्तुश्रौषळेकादशवैश्वदेवीमैत्रावरुण्याश्विन्यस्तिस्त्रऐंद्राग्नेयीमारुत्यै
द्राग्नीबार्हस्पत्यावैश्वदेव्यंत्यात्रिष्टुप्पंचमीबृहतीवैश्वदेवमेतदेवमन्यासामपिसूक्तप्रयोगेवैश्वदेवत्वंसूक्तभेदप्रयो
गेयल्लिंगंसादेवतावेदिषदेसप्तोनादीर्घतमाऔचथ्यआग्नेयंतुद्वित्रिष्टुबंतंतुत्रिष्टुब्दशमीवांबळित्थासमिद्धआप्रि
यंआनुष्टुभमंत्यैंद्रीप्रतव्यसीमष्टावाग्नेयंतुतत्रिष्टुबंतमेतिप्रसप्तजागतंतंपृच्छतपंचांत्यात्रिष्टुप्त्रिमूर्धानंकथामथीं

न्महःसवैराजँपुरुतृचमौष्णिहँमित्रंनवमैत्रावरुणंहिंजागतंमैत्र्याद्यांयुवंसप्तयजामहेचतुष्कंविष्णोःषड्वैष्णवंहिं
प्रवोजागतंत्वैंद्रश्चाद्यस्तृचोंभवपंचाबोधिषळाश्विनंत्वंत्येत्रिष्टुभौ ॥ १ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् (१।२०।४) सुषुमायांतमद्रिभिर्गोश्रीतामत्सराऽइमेसोमांसोमत्सराऽइमे। आरांजानादिविस्पृशास्मत्रागं
तमुपंनः । इमेवांमित्रावरुणागवांशिरःसोमांःशुक्रागवांशिरः ॥ इमऽआयांतमिंद्वःसोमांसोदध्यांशिरःसुतासोदध्यां
शिरः । उतवांमुषसोंबुधिसाकंसूर्यस्यरश्मिभिः । सुतोमित्रायवरुणायपीतयेचारुर्ऋतायपीतये ॥ तांवांधेनुंनवांसरीमंशुं
दुहंत्यद्रिभिःसोमंदुहंत्यद्रिभिः । अस्मत्रागंतमुपंनोर्वाचासोमंपीतये । अयंवांमित्रावरुणानृभिःसुतःसोमऽआपीतये
सुतः+॥ १ ॥ (१।२०।५) प्रप्रंपूषणस्तुंविजातस्यंशस्यतेमहित्वमंस्यतवसोनतंदतेस्तोत्रमंस्यनतंदते । अर्चामिसुम्नयन्नहमं
त्यूतिंमयोभुवं । विश्वस्ययोमनंऽआयुयुवेमखोदेवऽआंयुयुवेमखः+ ॥ प्रहित्वांपूषन्नजिरंनयामंनिस्तोमेभिःकृण्वऽऋ
णवोयथामृधऽउष्ट्रोनपींपरोमृधः । हुवेयत्त्वांमयोभुवंदेवंसख्यायमर्त्यः । अस्माकमांगूषान्द्युम्निनंस्कृधिवाजेषुद्युम्नि
नंस्कृधि ॥ यस्यंतेपूषन्त्सख्येविपन्यवःक्रत्वांचित्संतोवंसाबुभुज्रिरऽइतिक्रत्वांबुभुज्रिरे । तामनुंत्वानवीयसींनियुतं
रायऽईमहे । अहेळमानऽउरुशंससरींभववाजेवाजेसरींभव ॥ अस्याऽऊषुणऽउपंसातयेंभुवोहेळमानोररिवाँऽअंजा

॥१०॥

(१।२०।४) सुषुमेतितृचस्यसूक्तस्यपरुच्छेपोमित्रावरुणावतिशकरी। (१।२०।५) प्रप्रपूषणइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यपरुच्छेपःपूषात्यष्टिः।

श्वश्रवस्यतामंजाश्व । ओषुत्वांववृतीमहिस्तोमेभिर्दस्मसाधुभिः । नहित्वांपूषन्नतिमन्यऽआघृणेनतेसख्यमपह्नुवे+ ॥
॥ २ ॥ (१।२०।६) अस्तुश्रौषट्पुरोऽअग्निंधियादधऽआनुतच्छर्धोदिव्यंवृणीमहऽइंद्रवायूवृणीमहे । यद्धक्राणा
विवस्वतिनाभासंदायिनव्यसी । अधप्रसूनऽउपयंतुधीतयोदेवाँऽअच्छानधीतयः ॥ यद्धत्यन्मित्रावरुणावृतादध्या
ददाथेऽअनृतंस्वेनमन्युनादक्षस्यस्वेनमन्युना । युवोरित्थाधिसद्मस्वपश्यामहिरण्ययं । धीभिश्चनमनसास्वेभिरक्षभिः
सोमस्यस्वेभिरक्षभिः ॥ युवांस्तोमेभिर्देवयंतोऽअश्विनाश्रावयंतऽइवश्लोकमायवोयुवांहव्याभ्या३यवः । युवोर्विश्वा
ऽअधिश्रियःपृक्षश्चविश्ववेदसा । प्रुषायंतेवांपवयोहिरण्ययेरथेदस्राहिरण्यये ॥ अचेतिदस्राव्यु१नाकमृण्वथोयुंजते
वांरथयुजोदिविष्टिष्वध्वस्मानोदिविष्टिषु । अधिवांस्थामवंधुरेरथेदस्राहिरण्यये । पथेवयंतावनुशासंतारजोंजसाशा
संतारजः ॥ शचीभिर्नःशचीवसूदिवानक्तंदशस्यतं । मावांरातिरुपदसत्कदाचनास्मद्रातिःकदाचन+ ॥ ३ ॥ वृषन्निं

(१।२०।६) अस्तुश्रौषळित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यपरुच्छेपआद्यायाविश्वेदेवाःद्वितीयायामित्रावरुणौतृतीयादितिसृणामाश्विनौषष्ठयाइंद्रः
सप्तम्याअग्निरष्टम्यामरुतोनवम्याइंद्राग्नीदशम्याबृहस्पतिरंत्यायाविश्वेदेवाअत्यष्टिःपंचमीबृहत्यंत्यात्रिष्टुप् । (वैश्वदेवमेतत्सूक्तं । अत्रप्रत्येकं
देवताविभागस्त्वाकरएवपठितः । अनयैवदिशासर्वत्रापिवैश्वदेवसूक्तेदेवताविभागःकर्तव्यइतिहितदनुज्ञा । यथाह—एवमन्यासामपिसूक्त-
प्रयोगेवैश्वदेवत्वं सूक्तभेदप्रयोगेतुयल्लिङ्गंसादेवतेति) ।

द्रवृषपाणासऽइंद्रवऽइमेसुताऽअद्रिषुतासऽउद्भिदस्तुभ्यंसुतासऽउद्भिदः । तेत्वामंदंतुदावनेमहेचित्रायराधसे । गीर्भिर्गिर्वाहःस्तवमानऽआगहिसुमृळीकोनऽआगहि ॥ ओषूणोऽअग्नेश्रृणुहित्वमीळितोदेवेभ्योब्रवसियज्ञियेभ्योराजभ्योयज्ञियेभ्यः । यद्धत्यामंगिरोभ्योधेनुंदेवाऽअदत्तन । वितांदुहेऽअर्यमाकर्तरीसचाँऽएषतांवेदमेसचा ॥ मोषुवोऽअस्मदभितानिपौंस्यासनाभूवन्द्युम्नानिमोतजारिषुरस्मत्पुरोतजारिषुः । यद्वश्चित्रंयुगेयुगेनव्यंघोषादमर्त्यं । अस्मासुतन्मरुतोयच्चदुष्टरंदिधृतायच्चदुष्टरं ॥ दध्यङ्हमेजनुषंपूर्वोऽअंगिराःप्रियमेधःकण्वोऽअत्रिर्मनुर्विदुस्तेमेपूर्वेमनुर्विदुः । तेषांदेवेष्वायतिरस्माकंतेषुनाभयः । तेषांपदेनमह्यानमेगिरेंद्राग्नीऽआनमेगिरा+ ॥ होतायक्षद्वनिनोवंतवार्यं बृहस्पतिर्यजतिवेनऽउक्षभिःपुरुवारेभिरुक्षभिः । जगृभ्मादूरऽआदिशंश्लोकमद्रेरधत्मना । अधारयदररिंदानिसुक्रतुःपुरूसद्मानिसुक्रतुः ॥ येदेवासोदिव्येकादशस्थपृथिव्यामध्येकादशस्थ । अप्सुक्षितोमहिनैकादशस्थतेदेवासोयज्ञमिमंजुषध्वं ॥ ४ ॥ (१।२१।१) वेदिषदेप्रियधामायसुद्युतेधासिमिंवप्रभरायोनिमग्नये । वस्त्रेणेववासयामन्मनाशुचिंज्योतीरथंशुक्रवर्णंतमोहनं ॥ अभिद्विजन्मात्रिवृदन्नमृज्यतेसंवत्सरेवावृधेजग्धमीपुनः । अन्यस्यासाजिह्वयाजेन्योवृषान्य१न्येनवनिनोमृष्टवारणः+ ॥ कृष्णप्रुतौवेविजेऽअस्यसक्षिताउभातरेतेऽअभिमातराशिशुं । प्राचाजिह्वं

(१।२१।१) वेदिषदइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यऔचथ्योदीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौदशमीत्रिष्टुब्वा ।

ध्वसयँतंतृषुच्युतमासाच्यंकुर्पयंवर्धनंपितुः+ ॥ मुमुक्ष्वोईमर्नवेमानवस्यतेरघुद्रुवंः कृष्णसीतासऽऊजुवंः । असमनाऽ
अंजिरासोरघुष्यदोवातंजूताउपंयुज्यंतऽआशवंः ॥ आदस्यतेध्वसयँतोवृथेरतेकृष्णमभ्वंमहिवर्पः करिक्रतः । यत्सीं
महीमवनिंप्राभिममृंशदभिश्वसन्त्स्तनयन्नेतिनानंदत् ॥ ५ ॥ भूषन्नयोधिबभ्रूषुनम्नंतेवृषेवपत्नीरभ्येतिरोरुवत् ।
ओजायमानस्तन्वंश्चशुंभतेभीमोनश्रृंगादविधावदुर्गृभिः ॥ ससंस्तिरोविष्टिरः संगृभायतिजानन्नेवजानतीर्नित्यऽआ
शये । पुनर्वर्धतेऽअपियंतिदेव्यंमन्यद्वर्पैः पित्रोः कृण्वतेसचा ॥ तमग्रुवंः केशिनीः संहिरेभिरऽऊर्ध्वास्तस्थुर्मम्रुषीः प्राय
वेपुनंः । तासाँजरांप्रमुंचन्नेतिनानदद्सुंपरँजनयँजीवमस्तृतं ॥ अधीवासंपरिमातूरिहन्नहतुविग्रेभिः सत्वभिर्यातिवि
ज्रयंः । वयोदधत्पद्वतेरेरिहत्सदानुश्येनीसचतेवर्तनीरह ॥ अस्माकमग्नेमघवंत्सुदीदिह्यधश्वसीवान्वृषभोदमूनाः ।
अवास्याशिशुंमतीरदीदेर्वर्मेवयुत्सुपरिजर्भुराणः ॥ ६ ॥ इदमंग्नेसुधितंदुर्धितादधिप्रियादुचिन्मन्मनः प्रेयोऽअस्तुते ।
यत्तेशुक्रंतन्वोईरोचंतेशुचितेनास्मभ्यँवनसेरत्नमात्वं+ ॥ रथायनावंमुतनोगृहायनित्यारित्रांपद्वतीँऽरास्यग्ने । अस्मा
कंवीराऽउतनोमघोनोजनाँश्चयापारयाच्छर्मयाच ॥ अभीनोऽअग्नऽउक्थमिज्जुगुर्याद्यावाक्षामासिंधवश्चस्वगूर्ताः ।
गव्यंयव्यंयंतोदीर्घाहेषंवरमरुण्योवरंत ॥ ७ ॥ (१।२१।२) बळित्थातद्वपुषेधायिदर्शतंदेवस्यभर्गः सहसोयतोजनि ।

(१।२१।२) बळित्थेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

यदीमुपह्वरतेसाधतेमतिर्ऋतस्यधेनाऽअनयंतसस्रुतः ॥ पृक्षोवपुःपितुमान्नित्यऽआशयेद्वितीयमासप्तशिवासुमातृषु ।
तृतीयमस्यवृषभस्यदोहसेदशप्रमतिंजनयंतयोषणः ॥ निर्यदींबुध्नान्महिषस्यवर्पसऽईशानासःशवसाक्रंतसूरयः । यदी
मनुप्रदिवोमध्वऽआधवेगुहासंतंमातरिश्वामथायति ॥ प्रयत्पितुःपरमान्नीयतेपर्यापृक्षुधोवीरुधोदंसुरोहति । उभाय
दस्यजनुषंयदिन्वतऽआदिद्यविष्ठोऽअभवद्घृणाशुचिः ॥ आदिन्मातॄराविशद्यास्वाशुचिरहिंस्यमानऽउर्वियाविवावृ
धे । अनुयत्पूर्वाऽअरुहत्सनाजुवोनिनव्यसीष्ववरासुधावते ॥ ८ ॥ आदिद्धोतारंवृणतेदिविष्टिषुभगमिवपपृचाना
सऽऋंजते । देवान्यत्क्रत्वामज्मनापुरुष्टुतोमर्तंशंसंविश्वधावेतिधायसे ॥ वियदस्थाद्यजतोवातचोदितोह्वारोनवक्वाज
रणाऽअनाकृतः । तस्यपत्मन्दक्षुषःकृष्णजंहसःशुचिजन्मनोरजऽआव्यध्वनः ॥ रथोनयातःशिक्वभिःकृतोद्यामंगेभि
ररुषेभिरीयते । आदस्यतेकृष्णासोदक्षिसूरयःशूरस्येवत्वेषथादीषतेवयः ॥ त्वयाह्यग्नेवरुणोधृतव्रतोमित्रःशाशद्रेऽअ
र्यमासुदानवः । यत्सीमनुक्रतुनाविश्वथाविभुररान्ननेमिःपरिभूरजायथाः ॥ त्वमग्नेशशमानायसुन्वतेरत्नंयविष्ठदेव
तातिमिन्वसि । तंत्वानुनव्यंसहसोयुवन्वयंभगंनकारेमहिरत्नधीमहि ॥ अस्मेरयिंनस्वर्थंदमूनसंभगंदक्षंनपपृचासिध
र्णसिं । रश्मीँऽरिवयोयमतिजन्मनीऽउभेदेवानांशंसमृतऽआचसुक्रतुः ॥ उतनःसुद्योत्माजीराश्वोहोतामंद्रःशृणवच्चं
द्ररथः । सनोनेषन्नेषतमैरमूरोग्निर्वामंसुवितंवस्योऽअच्छ ॥ अस्ताव्यग्निःशिमीवद्भिरर्कैःसाम्राज्यायप्रतरंदधानः ।

अमीचयेमघवानोवयंचमिहंनसूरोऽअतिनिष्टतन्युः ॥ ९ ॥ (१।२२१।३) समिद्धोऽअग्नऽआवहदेवाँऽअद्ययतस्रुचे । तंतुंतनुष्वपूर्व्यंसुतसोमायदाशुषे ॥ घृतवंतमुपमासिमधुमंतंतनूनपात् । यज्ञंविप्रस्यमावतःशशमानस्यदाशुषः ॥ शुचिःपावकोऽअद्भुतोमध्वायज्ञंमिमिक्षति । नराशंसस्त्रिरादिवोदेवोदेवेषुयज्ञियः ॥ ईळितोऽअग्नऽआवहेंद्रंचित्रमिह प्रियं । इयंहित्वामतिर्ममाच्छासुजिह्ववच्यते ॥ स्तृणानासोयतस्रुचोबर्हिर्यज्ञेस्वध्वरे । वृंजेदेवव्यचस्तममिंद्रायशर्मस प्रथः ॥ विश्रयंतामृतावृधःप्रयैदेवेभ्योमहीः । पावकासःपरुस्पृहोद्वारोदेवीरसश्चतः ॥ १० ॥ आभंदमानेऽउपाके नक्तोषासासुपेशसा । यह्वीऽऋतस्यमातरासीदतांबर्हिरासुमत्[+] ॥ मंद्रजिह्वाजुगुर्वणीहोतारादैव्याकवी । यज्ञंनोय क्षतामिमंसिध्रमद्यदिविस्पृशं ॥ शुचिर्देवेष्वर्पिताहोत्रामरुत्सुभारती । इळासरस्वतीमहीबर्हिःसीदंतुयज्ञियाः ॥ त न्नस्तुरीपमद्भुतंपुरुवारंपुरुत्मना । त्वष्टापोषायविष्यतुरायेनाभानोऽअस्मयुः[+] ॥ अवसृजन्नुपत्मनादेवान्यक्षिवनस्प ते । अग्निर्हव्यासुषूदतिदेवोदेवेषुमेधिरः ॥ पूषण्वतेमरुत्वतेविश्वदेवायवायवे । स्वाहागायत्रवेपसेहव्यमिंद्रायकर्त न ॥ स्वाहाकृतान्यागह्युपहव्यानिवीतये । इंद्रागहिश्रुधीहवंत्वांहवंतेऽअध्वरे[+] ॥ ११ ॥ (१।२१।४) प्रतव्यसीं

(१।२१।३) समिद्धोअग्नइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाऋषिःइध्मस्तनूनपान्नराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वती ळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवताःअनुष्टुप्। (१।२१।४) प्रतव्यसीमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्यात्रिष्टुप्।

नव्यसींधीतिमग्नयेवाचोमतिंसहसःसूनवेंभरे । अपांनपाद्योवसुभिःसहप्रियोहोतापृथिव्यांन्यसींदद्दत्वियः ॥ सजाय
मानःपरमेव्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने । अस्यक्रत्वासमिधानस्यमज्मनाप्रद्यावाशोचिःपृथिवीऽअरोचयत् ॥
अस्यत्वेषाऽअजराऽअस्यभानवःसुसंदृशःसुप्रतीकस्यसुद्युतः । भात्वक्षसोऽअत्यक्तुर्नसिंधवोग्नेरेजंतेऽअससंतोऽअज
राः ॥ यमेरिरेभृगवोविश्ववेदसंनाभापृथिव्याभुवनस्यमज्मना । अग्निंतंगीर्भिर्हिनुहिस्वऽआदमेयऽएकोवस्वोवरुणो
नराजति ॥ नयोवरायमरुतामिवस्वनःसेनेवसृष्टादिव्यायथाशनिः । अग्निर्जंभैस्तिगितैरत्तिभर्वतियोधोनशत्रून्त्सव
नान्यृंजते ॥ कुविन्नोऽअग्निरुचथस्यवीरसद्वसुष्कुविद्वसुभिःकाममावरत् । चोदःकुवित्तुतुज्यात्सातयेधियःशुचिप्रती
कंतमयाधियागृणे ॥ घृतप्रतीकंवऽऋतस्यधूर्षदमग्निंमित्रंनसमिधानऽऋंजते । इंधानोऽअक्रोविदथेषुदीद्यच्छुक्रवर्णा
मुदुनोयंसतेधियं ॥ अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्नेशिवेभिर्नःपायुभिःपाहिशग्मैः । अदब्धेभिरदृपितेभिरिष्टेनिमिषद्भिः
परिपाहिनोजाः+ ॥ १२ ॥ (१।२१।५) एतिप्रहोताव्रतमस्यमाययोर्ध्वांदधानःशुचिपेशसंधियं । अभिस्रुचःक्रम
तेदक्षिणावृतोयाऽअस्यधामप्रथमंहनिंसते ॥ अभीमृतस्यदोहनाऽअनूषतयोनौदेवस्यसदनेपरीवृताः । अपामुपस्थेवि
भृतोयदावसदधस्वधाऽअधयद्याभिरीयते ॥ युयूषतःसवयसातदिद्वपुःसमानमर्थंवितरित्रतामिथः । आदींभगोन

(१।२१।५) एतीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निर्जगती ।

हव्यः समस्मदावोह्लुर्नरश्मीन्त्समयंस्तसारथिः ॥ यमींद्वासवयसासपर्यतः समानेयोनामिथुनासमोकसा । दिवानन
क्तंपलितोयुवाजनिपुरूचरन्नजरोमानुषायुगा+ ॥ तमींहिन्वंतिधीतयोदशव्रिशोदेवंमर्तासऽऊतयेहवामहे । धनोर
धिप्रवतऽआसऽऋण्वत्यभिव्रजद्भिर्वयुनानवाधित ॥ त्वंह्यंग्नेदिव्यस्यराजसित्वंपार्थिवस्यपशुपाऽइवत्मना । एनीतऽ
एतेबृहतीऽअभिश्रियाहिरण्ययीवक्करीबर्हिराशाते ॥ अग्नेजुषस्वप्रतिहर्यतद्वचोमंद्रस्वधावऽऋतजातसुक्रतो । योवि
श्वतःप्रत्यङ्ङसिदर्शतोरण्वःसंदृष्टौपितुमाँऽइवक्षयः ॥ १३ ॥ (१।२११६) तंपृच्छतासजगामासवेदसचिकित्वाँईय
तेसान्वीयते । तस्मिन्त्संतिप्रशिषस्तस्मिन्निष्टयःसवाजस्यशवसःशुष्मिणस्पतिः ॥ तमित्पृच्छंतिनसिमोविपृच्छतिस्वे
नेवधीरोमनसायदग्रभीत् । नमृष्यतेप्रथमंनापरंवचोस्यक्रत्वासचतेऽअप्रदृपितः ॥ तमिद्गच्छंतिजुह्व१स्तमर्वतीर्वि
श्वान्येकःशृणवद्वचाँसिमे । पुरुप्रैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोच्छिद्रोतिःशिशुरादत्तसंरभः ॥ उपस्थायंचरतियत्समारतसद्यो
जातस्तत्सारयुज्येभिः । अभिश्वांतंमृशतेनांद्येमुदेयदीगच्छंत्युशतीरपिष्ठितं+ ॥ सईंमृगोऽअप्योवनर्गुरुपत्वच्युपम
स्यांनिधायि । व्यब्रवीद्वयुनामर्त्येभ्योग्निर्विद्वाँऽऋतचिद्धिसत्यः+ ॥ १४ ॥ (१।२११७) त्रिमूर्धानंसप्तरश्मिंगृणी
षेनूनमग्निंपित्रोरुपस्थे । निषत्तमस्यचरतोध्रुवस्यविश्वादिवोरोचनापप्रिवांसं ॥ उक्षामहाँऽअभिववक्षऽएनेऽअजरस्त

(१।२११६) तंपृच्छतेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।(१।२११७)त्रिमूर्धानमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निस्त्रिष्टुप् ।

स्थावितऽऊतिर्क्रुष्वः । उर्व्याःपदोनिदधातिसानौरिहंत्यूधोऽअरुषासोऽअस्य ॥ समानंवत्समभिसंचरंतीविष्वक्धे
नूविचरतःसुमेके । अनपवृज्याँऽअध्वनोमिमानेविश्वान्केताँऽअधिमहोदधाने ॥ धीरासःपदंकवयोनयंतिनानाहृदा
रक्षमाणाऽअजुर्यं । सिषासंतःपर्यपश्यंतसिंधुमाविरेभ्योऽअभवत्सूर्योनॄन्+ ॥ दिदृक्षेण्यःपरिकाष्ठासुजेन्यऽईळेन्यो
महोऽअर्भायजीवसे । पुरुत्रायदभवत्सूरहैभ्योगर्भेभ्योमघवाविश्वदर्शतः॥१५॥ (१।२१।८) कृथातेऽअग्नेशुचयंतऽआ
योर्ददाशुर्वाजेभिराशुषाणाः । उभेयत्तोकेतनयेदधानाऽऋतस्यसामन्रणयंतदेवाः+ ॥ बोधामेऽअस्यवचसोयविष्ठमं
हिष्ठस्यप्रभृतस्यस्वधावः । पीयतित्वोऽअनुत्वोगृणातिवंदारुस्तेतन्वंवंदेऽअग्ने ॥ येपायवोमामतेयंतेऽअग्नेपश्यंतोऽअं
धंदुरितादरक्षन् । ररक्षतान्त्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतऽइद्रिपवोनाहदेभुः ॥ योनोऽअग्नेऽअररिवाँऽअघायुररातीवा
मर्चयतिद्वयेन । मंत्रोगुरुःपुनरस्तुसोऽअस्माऽअनुमृक्षीष्टतन्वंदुरुक्तैः+ ॥ उतवायःसहस्यप्रविद्वान्मर्तोमर्तंमर्चयति
द्वयेन । अतःपाहिस्तवमानस्तुवंतमग्नेमाकिर्नोदुरितायधायीः ॥ १६ ॥ (१।२१।९) मथीद्यदींविष्टोमातरिश्वाहो
तारंविश्वाप्सुंविश्वदेव्यं । नियंदधुर्मनुष्यासुविक्षुस्व१र्णचित्रंवपुषेविभावं ॥ ददानमिन्नददभंतमन्माग्निर्वरूथंममत
स्यचाकन् । जुषंतविश्वान्यस्यकर्मोपस्तुतिंभरमाणस्यकारोः+ ॥ नित्येचिन्नुयंसदनेजगृभ्रेप्रशस्तिभिर्दधिरेयज्ञियां

(१।२१।८) कथातइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निस्त्रिष्टुप् । (१।२१।९) मथीद्यदीमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निस्त्रिष्टुप् ।

सः । प्रसूनंयंतगृभयंतऽइष्टावश्वांसोनरथ्योरारहाणाः + ॥ पुरूणिदस्मोनिरिणातिजंभैराद्रोचतेवनऽआविभावां ।
आदस्यवातोऽअनुवातिशोचिरस्तुर्नशर्यामसनामनुद्यून् + ॥ नयंरिपवोनरिषण्यवोगर्भेसंतंरेषणारेषयंति । अंधाऽअ
पश्यानदभन्नभिख्यानित्यांसऽईंप्रेतारोऽअरक्षन् ॥ १७ ॥ (१।२१।१०) महःसरायऽएषंतेपतिर्दन्निनऽइनस्यव
सुनःपदऽआ । उपध्रजंतमद्रयोविधन्नित् + ॥ सयोवृषानरांनरोदस्योःश्रवोभिरस्तिजीवपीतसर्गः । प्रयःसस्राणःशि
श्रीतयोनौ ॥ आयःपुरंनार्मिणीमदीदेदत्त्यःकविर्नभन्योऽ३नार्वा । सूरोनरुरुक्वान्छतात्मा ॥ अभिद्विजन्मात्रीरोच
नानिविश्वारजांसिशुशुचानोऽअस्थात् । होतायजिष्ठोऽअपांसधस्थे ॥ अयंसहोतायोद्विजन्माविश्वादधेवार्याणिश्रव
स्या । मर्तोयोऽअस्मैसुतुकोददाश ॥ १८ ॥ (१।२१।११) पुरुत्वादाश्वान्वोचेरिरग्नेतववस्विदा । तोदस्येवशरण
ऽआमहस्य ॥ व्यनिनऽस्यधनिनःप्रहोषेचिदररुषः । कदाचनप्रजिगतोऽअदेवयोः ॥ सचंद्रोविप्रमर्त्योमहोव्राधन्त
मोदिवि । प्रप्रेत्तेऽअग्नेवनुषःस्याम ॥१९॥ (१।२१।१२) मित्रंनयंशिम्यागोषुगव्यवःस्वाध्योविदथेऽअप्सुजीजनन् ।
अरेजेतांरोदसीपाजसागिराप्रतिप्रियंयजतंजनुषामवः ॥ यद्धत्यद्वांपुरुमीह्ळस्यसोमिनःप्रमित्रासोनदधिरेस्वाभुवः ।

(१।२१।१०) महःसरायइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निर्विराट् । (१।२१।११) पुरुत्वेतितृचस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअग्निरुष्णिक् ।
(१।२१।१२) मित्रंनयमितिनवर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमामित्रावरुणावाद्यायामित्रोजगती ।

अधक्रतुंविदतंगातुमर्चंतऽउतश्रुतंवृषणापस्त्यावतः ॥ आवांभूषन्क्षितयोजन्मरोदस्योःप्रवाच्यंवृषणादक्षसेमहे ।
यदीमृतायभरथोयदर्वतेप्रहोत्रयाशिम्यावीथोऽअध्वरं+ ॥ प्रसाक्षितिरसुरयामहिंप्रियऽऋतावानावृतमाघोषथोबृहत् ।
युवंदिवोबृहतोदक्षमाभुवंगांनधुर्युपयुंजाथेऽअपः+ ॥ महीऽअत्रमहिनावारमृण्वथोरेणवस्तुजऽआसद्मन्धेनवः । स्वरं
तिताऽउपरतातिसूर्यमानिम्रुचऽउषसस्तक्ववीरिव ॥ २० ॥ आवामृतायकेशिनीरनूषतमित्रयत्रवरुणगातुमर्चथः ।
अवत्मनासृजतंपिन्वतंधियोयुवंविप्रस्यमन्मनामिरज्यथः ॥ योवांयज्ञैःशशमानोहदाशतिकविर्होतायजतिमन्मसाध
नः । उपाहतंगच्छथोवीथोऽअध्वरमच्छागिरःसुमतिंगंतमस्मयू+ ॥ युवांयज्ञैःप्रथमागोभिरंजतऽऋतावानामनसोन
प्रयुक्तिषु । भरंतिवांमन्मनासंयतागिरोदृप्यतामनसारेवदाशाथे ॥ रेवद्वयोदधाथेरेवदाशाथेनरामायाभिरितऽऊ
तिमाहिनं । नवांद्यावोहभिर्नोतसिंधवोनदेवत्वंपणयोनानशुर्मघं+ ॥ २१ ॥ (१।२१।१३) युवंवस्त्राणिपीवसाव
साथेयुवोरच्छिद्रामंतवोहसर्गाः । अवातिरतमनृतानिविश्वऽऋतेनमित्रावरुणासचेथे ॥ एतच्चनत्वोविचिकेतदेषांस
त्योमंत्रःकविशस्तऽऋघावान् । त्रिरश्रिंहंतिचतुरश्रिरुग्रोदेवनिदोहप्रथमाऽअजूर्यन् ॥ अपादेतिप्रथमापद्वतीनांकस्त
द्वांमित्रावरुणाचिकेत । गर्भोभारंभरत्याचिदस्यऽऋतंपिपर्त्यनृतंनितारीत् ॥ प्रयंतमित्परिजारंकनीनांपश्यामसिनो

(१।२१।१३) युवंवस्त्राणीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमामित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

पनिपद्यमानं । अनवपृग्णावितताबसानंप्रियंमित्रस्यवरुणस्यधाम ॥ अनश्वोजातोऽअनभीशुरर्वाकनिक्रदत्पतयदूर्ध्व
सानुः । अचित्तंब्रह्मजुजुषुर्युवानःप्रमित्रेधामवरुणेगृणंतः ॥ आधेनवोमामतेयमवंतीर्ब्रह्मप्रियंपीपयन्त्सस्मिन्नूधन् ।
पित्वोभिक्षेतवयुनानिविद्वानासाविवासन्नदितिमुरुष्येत् ॥ आवांमित्रावरुणाहव्यजुष्टिंनमसादेवावसावत्यां ।
अस्माकंब्रह्मपृतनासुसह्याऽअस्माकंवृष्टिर्दिव्यासुपारा+ ॥२२॥ (१।२१।१४) यजामहेवांमहःसजोषाहव्येभिर्मित्रावरु
णानमोभिः । घृतैर्घृतस्नूऽअधयद्वामस्मेऽअध्वर्यवोनधीतिभिर्भरंति ॥ प्रस्तुतिर्वांधामनप्रयुक्तिरयामिमित्रावरुणासुवृ
क्तिः । अनक्तियद्वांविदथेषुहोतासुम्नंवांसूरिर्वृषणावियक्षन् ॥ पीपायधेनुरदितिर्ऋतायजनायमित्रावरुणाहविर्दे ।
हिनोतियद्वांविदथेसपर्यन्त्सरातहव्योमानुषोनहोता ॥ उतवांविक्षुमद्यास्वंधोगावऽआपश्चपीपयंतदेवीः । उतोनोऽ
अस्यपूर्व्यःपतिर्दन्वीतंपातंपयसऽउस्रियायाः ॥ २३ ॥ (१।२१।१५) विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपार्थिवानिवि
ममेरजांसि । योऽअस्कभायदुत्तरंसधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः+ ॥ प्रतद्विष्णुःस्तवतेवीर्येणमृगोनभीमःकुचरोगि
रिष्ठाः । यस्योरुषुत्रिषुविक्रमणेष्वधिक्षियंतिभुवनानिविश्वा ॥ प्रविष्णवेशूषमेतुमन्मगिरिक्षितऽउरुगायायवृष्णे ।

(१।२१।१४) यजामहइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यदीर्घतमामित्रावरुणौत्रिष्टुप् । (१।२१।१५) विष्णोर्नुकमितिषळर्चस्यसूक्तस्यदीर्घ
तमाविष्णुस्त्रिष्टुप् ।

यऽइदंदीर्घंप्रयतंसधस्थमेकोविममेत्रिभिरित्पदेभिः ॥ यस्यत्रीपूर्णामधुनापदान्यक्षीयमाणाःस्वधयामदंति । यऽउत्रि
धातुपृथिवीमुतद्यामेकोदाधारभुवनानिविश्वा॥तदस्यप्रियमभिपाथोऽअश्यांनरोयत्रदेवयवोमदंति । उरुक्रमस्यसहिबं
धुरित्थाविष्णोःपदेपरमेमध्वऽउत्सः ॥ तावांवास्तून्युश्मसिगमध्यैयत्रगावोभूरिशृंगाऽअयासः । अत्राहतदुरुगायस्य
वृष्णःपरमंपदमवभातिभूरि ॥ २४ ॥ (१।२१।१६) प्रवःपांतमंधसोधियायतेमहेशूरायविष्णवेचार्चत । यासानुनि
पर्वतानामदाभ्यामहस्तस्थतुरर्वतेवसाधुना ॥ त्वेषमित्थासमरणंशिमीवतोरिंद्राविष्णूसुतपावामुरुष्यति । यामर्त्या
यप्रतिधीयमानमित्कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः ॥ ताऽईंवर्धंतिमह्यस्यपौंस्यंनिमातरानयतिरेतसेभुजे । दधातिपुत्रोव
रंपरंपितुर्नामतृतीयमधिरोचनेदिवः+ ॥ तत्तदिदस्यपौंस्यंगृणीमसीनस्यत्रातुरवृकस्यमीळ्हुषः । यःपार्थिवानित्रिभिरि
द्विगामभिरुरुक्रमिष्टोरुगायायजीवसे ॥ द्वेऽइदस्यक्रमणेस्वर्दृशोभिख्यायमर्त्योभुरण्यति । तृतीयमस्यनकिरादधर्ष
तिवयश्चनपतयंतःपतत्रिणः ॥ चतुर्भिःसाकंनवतिंचनामभिश्चक्रंनवृत्तंव्यतीँरवीविपत् । बृहच्छरीरोविमिमानऽऋक्व
भिर्युवाकुमारःप्रत्येत्याहवं+ ॥ २५ ॥ (१।२१।१७) भवामित्रोनशेव्योघृतासुतिर्विभूतद्युम्नऽएवयाऽउसप्रथाः ।

(१।२१।१६) प्रवःपांतमितिषळर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाआद्यानांतिसृणामिंद्राविष्णूततस्तिसृणांविष्णुर्जगती । (१।२१।१७) भवा
मित्रइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाविष्णुर्जगती ।

अधातेविष्णोविदुषाचिदर्ध्यःस्तोमोयज्ञश्चराध्योहविष्मता ॥ यःपूर्व्यायवेधसेनवीयसेसुमज्जानयेविष्णवेददाशति ।
योजातमस्यमहतोमहिब्रवत्सेदुश्रवोभिर्युज्यंचिदभ्यसत् ॥ तमुस्तोतारःपूर्व्यंयथाविदऽऋतस्यगर्भंजनुषापिपर्तन ।
आस्यजानंतोनामचिद्विवक्तनमहस्तेविष्णोसुमतिंभजामहे ॥ तमस्यराजावरुणस्तमश्विनाक्रतुंसचंतमारुतस्यवेधसः ।
दाधारदक्षमुत्तममहर्विदंव्रजंचविष्णुःसखिवाँऽअपोर्णुते ॥ आयोविवायसचथायदैव्यऽइंद्रायविष्णुःसुकृतेसुकृत्तरः ।
वेधाऽअजिन्वत्रिषधस्थऽआर्यमृतस्यभागेयजमानमाभजत् ॥ २६ ॥ (१।२२।१) अबोध्यग्निर्ज्मऽउदेतिसूर्योव्यु१
षाश्चंद्रामह्यावोऽअर्चिषा । आयुक्षातामश्विनायातवेरथंप्रासावीद्देवःसविताजगत्पृथक् ॥ यद्युंजाथेवृषणमश्विनारथं
घृतेननोमधुनाक्षत्रमुक्षतं । अस्माकंब्रह्मपृतनासुजिन्वतंवयंधनाशूरसाताभजेमहि ॥ अर्वाङ्त्रिचक्रोमधुवाहनोरथो
जीराश्वोऽअश्विनोर्यातुसुष्टुतः । त्रिवंधुरोमघवाविश्वसौभगःशंनऽआवक्षद्द्विपदेचतुष्पदे ॥ आनऽऊर्जंवहतमश्विना
युवंमधुमत्यानःकशयामिमिक्षतं । प्रायुस्तारिष्टंनीरपांसिमृक्षतंसेधतंद्वेषोभवतंसचाभुवा ॥ युवंहगर्भंजगतीषुधत्थोयु
वंविश्वेषुभुवनेष्वंतः । युवमग्निंचवृषणावपश्चवनस्पतीँरश्विनावैरयेथां ॥ युवंहस्थोभिषजाभेषजेभिरथोहस्थोरथ्या३
राथ्येभिः । अथोहक्षत्रमधिधत्थऽउग्रायोवांहविष्मान्मनसाददाश ॥२७॥ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः॥२॥

(१।२२।१) अबोध्यग्निरितिषळर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअश्विनौजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

सं. १३

ऋक्सं.

अ.२अ.३

॥१७॥

दशमाध्याये वर्गाः २७ सूक्तानि २१ ऋचः १४३ ॥ त्यागः—मित्रावरुणाभ्यामिदं. ३ पूष्णइदं. ४ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. मित्रावरुणाभ्यामिदं. अश्विभ्यामिदं. ३ इंद्रायेदं. अग्नयइदं. मरुद्भ्यइदं. इंद्राग्निभ्यामिदं. बृहस्पतयइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. अग्नयइदं. २६ समिद्धायाग्नयइदं. तनूनपातइदं. नराशंसायेदं. इळायेदं. बर्हिषइदं. देवीभ्योद्वार्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्यामिदं. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं. सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं. त्वष्ट्रइदं. वनस्पतयइदं. स्वाहाकृतीभ्यइदं. इंद्रायेदं. अग्नयइदं. ४३ मित्रायेदं. मित्रावरुणाभ्यामिदं. १९ विष्णवइदं. ६ इंद्राविष्णुभ्यामिदं. ३ विष्णवइदं. ८ अश्विभ्यामिदं. ६ ॥ इतिद्वितीयेद्वितीयः ॥ २ ॥

वसूअंत्यानुष्टुप्प्रद्यावापंचद्यावापृथिवीयंतुजागतंतुंतेहिकिमुश्रेष्ठःषळूनार्भवंत्रिष्टुबंतंमानोव्यधिकाश्वस्तुतिस्तुं तृतीयाषष्ठ्यौजगत्यौयदक्रंदःसप्तोनास्यद्विपंचाशदल्पस्तवंत्वेतंतसंशयोत्थापनप्रश्नंप्रतिवाक्यान्यत्रप्रायेणज्ञान मोक्षाक्षरप्रशंसाचपंचपादंसाकंजानांयद्गायत्रेयंसर्शिक्तेसप्तार्धगर्भागौरीरितिजगत्यएतदंतंतुवैश्वदेवंतस्याःस मुद्राइतिवाचःसमुद्राआपोक्षरंसाप्रस्तारपंक्तिःशकमयमितिशकधूमंउक्षाणंपृश्निमितिसोमस्त्रयःकेशिनइत्यग्निः सूर्योवायुश्चकेशिनश्चत्वारिवाग्वाचंइंद्रंमित्रंसौर्यौद्वादशेतिसंवत्सरसंस्थंकालचक्रवर्णनंयस्तेसरस्वत्यैयज्ञेनसा ध्येभ्यःपरानुष्टुप्सौरीपर्जन्याग्निदेवतावांत्यासरस्वतेसूर्यायवाकयापंचोनासंवादस्तृतीयाद्ययुजोमरुतांवाक्यमं त्यस्तृचोगस्त्यस्यर्चशिष्टाइंद्रस्यैकादशीचमरुत्वांस्त्विंद्रोदेवता ॥ ३ ॥ ॥ ॥

मंडलं १

अनु. २२

॥१७॥

हरिः ओम् ॥ (१।२२।२) वसूरुद्रापुरुमंतूवृधंतादशस्यतंनोवृषणावभिष्टौ । दस्राहयद्रेक्णऽऔचथ्योवांप्रयत्स
स्राथेऽअकवाभिरूती+ ॥ कोवांदाशत्सुमतयेचिदस्यैवसूयद्धेथेनमसापदेगोः । जिगृतमस्मेरेवतीःपुरंधीःकामप्रेणेव
मनसाचरंता ॥ युक्तोहयद्वांतौग्र्यायपेरुर्विमध्येऽअर्णसोधायिपज्रः । उपवामवःशरणंगमेयंशूरोनाज्मपतयद्भिरेवैः॥
उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येन्मामामिमेपतत्रिणीविदुग्धां । मामामेधोदशतयश्चितोधाक्प्रयद्वांबद्धस्त्मनिखादतिक्षां+ ॥
नमांगरन्नद्योमातृतमादासायदींसुसमुब्धमवाधुः । शिरोयदस्यत्रैतनोवितक्षत्स्वयंदासऽउरोऽअंसावपिग्ध ॥ दीर्घत
मामामतेयोजुजुर्वान्दशमेयुगे । अपामर्थंयतीनांब्रह्माभवतिसारथिः ॥ १ ॥ (१।२२।३) प्रद्यावायज्ञैःपृथिवीऽ
ऋतावृधामहीस्तुषेविदथेषुप्रचेतसा । देवेभिर्येदेवपुत्रेसुदंससेत्थाधियावार्याणिप्रभूषतः ॥ उतमन्येपितुरद्रुहोमनो
मातुर्महिस्वतवस्तद्धवीमभिः । सुरेतसापितराभूमचक्रतुरुरुप्रजायाऽअमृतंवरीमभिः ॥ तेसूनवःस्वपसःसुदंससो
महीजज्ञुर्मातरापूर्वचित्तये । स्थातुश्चसत्यंजगतश्चधर्मणिपुत्रस्यपाथःपदमद्वयाविनः ॥ तेमायिनोममिरेसुप्रचेतसो
जामीसयोनीमिथुनासमोकसा । नव्यंनव्यंतंतुमातन्वतेदिविसमुद्रेऽअंतःकवयःसुदीतयः ॥ तद्राधोऽअद्यसवि

(१।२२।२) वसूरुद्राइतिषळर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअश्विनौत्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् । (१।२२।३) प्रद्यावायज्ञैरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यदीर्घ-
तमाद्यावापृथिव्यौजगती ।

तुर्वरेण्यंवयंदेवस्यप्रसवेमंनामहे । अस्मभ्यंद्यावापृथिवीसुचेतुनारयिंधत्तंवसुमंतंशतग्विनं ॥ २ ॥ (१।२२।४)
तेहिद्यावापृथिवीविश्वशंभुवऽऋतावरीरजसोधारयत्कवी । सुजन्मनीधिषणेऽअंतरीयतेदेवोदेवीधर्मणासूर्यःशुचिः ॥
उरुव्यचसामहिनीऽअसश्चतापितामाताचभुवनानिरक्षतः । सुधृष्टमेवपुष्ये३नरोदसीपितायत्सीमभिरूपैरवासयत् ॥
सवह्निःपुत्रःपित्रोःपवित्रवान्पुनातिधीरोभुवनानिमायया । धेनुंचपृश्निंवृषभंसुरेतसंविश्वाहाशुक्रंपयोऽअस्यदुक्षत ॥
अयंदेवानामपसामपस्तमोयोजजानरोदसीविश्वशंभुवा । वियोममेरजसीसुक्रतूययाजरेभिःस्कंभनेभिःसमानृचे ॥
तेनोगृणानेमहिनीमहिश्रवःक्षत्रंद्यावापृथिवीधासथोबृहत् । येनाभिकृष्टीस्ततनामविश्वहापनाय्यमोजोऽअस्मेसमि
न्वतं ॥ ३ ॥ (१।२२।५) किमुश्रेष्ठःकिंयविष्ठोनऽआजगन्किमीयतेदूत्यं१कद्यदूचिम । ननिंदिमचमसंयोमहाकु
लोग्नेभ्रातर्द्रुणऽइद्भूतिमूदिम ॥ एकंचमसंचतुरःकृणोतनतद्वोदेवाऽअब्रुवंतद्वऽआगमं । सौधन्वनायद्येवाकरिष्यथ
साकंदेवैर्यज्ञियासोभविष्यथ ॥ अग्निंदूतंप्रतियदब्रवीतनाश्वःकर्त्वोरथऽउतेहकर्त्वः । धेनुःकर्त्वायुवशाकर्त्वाद्वातानि
भ्रातरनुवःकृत्व्येमसि ॥ चकृवांसऽऋभवस्तदपृच्छतक्वेदभूद्यःस्यदूतोनऽआजगन् । यदावाख्यच्चमसांचतुरःकृताना

(१।२२।४) तेहीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाद्यावापृथिव्यौजगती । (१।२२।५) किमुश्रेष्ठइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाऋभवो जगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

दित्त्वष्टाग्नास्वंतन्यींनजे ॥ हनामैनाँऽइतित्वष्टायदब्रवीच्चमसंयेदैवपानमनिंदिषुः । अन्यानामानिकृण्वतेसुतेसचाँ
ऽअन्यैरेनान्कन्याइनामभिःस्परत् ॥ ४ ॥ इंद्रोहरीयुयुजेऽअश्विनारथंबृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत । ऋभुर्विभ्वावा
जोदेवाँऽअगच्छतस्वपसोयज्ञियंभागमैतन ॥ निश्चर्मणोगामरिणीतधीतिभिर्याजरंतायुवशाताकृणोतन । सौधन्व
नाऽअश्वादश्वमतक्षतयुक्त्वारथमुपदेवाँऽअयातन ॥ इदमुदकंपिबतेत्यब्रवीतनेदंवाघापिबतामुंजनेजनं । सौधन्व
नायदितन्नेवहर्यथतृतीयेघासवनेमादयाध्वै ॥ आपोभूयिष्ठाऽइत्येकोऽअब्रवीदग्निर्भूयिष्ठऽइत्यन्योऽअब्रवीत् । वधर्यं
तींबहुभ्यःप्रैकोऽअब्रवीदृतावदंतश्चमसाँऽअपिंशत ॥ श्रोणामेकंऽउदकंगामवाजतिमांसमेकःपिंशतिसूनयाभृतं ।
आनिम्रुचःशकृदेकोऽअपाभरत्किंस्वित्पुत्रेभ्यःपितराऽउपावतुः ॥ ५ ॥ उद्वत्स्वस्माऽअकृणोतनातृणंनिवत्स्वपःस्व
पस्ययानरः । अगोह्यस्ययदसस्तनागृहेतदद्येदमृभवोनानुगच्छथ ॥ संमील्ययद्भुवनापर्यसर्पतक्वस्वित्तात्यापितरावऽ
आसतुः । अशपतयःकरस्नंवऽआददेयःप्राब्रवीत्प्रोतस्माऽअब्रवीतन ॥ सुषुप्वांसऽऋभवस्तदपृच्छतागोह्यकऽइदंनो
ऽअबूबुधत् । श्वानंबस्तोबोधयितारमब्रवीत्संवत्सरऽइदमद्याव्यख्यत ॥ दिवायांतिमरुतोभूम्याग्निरयंवातोऽअंतरि
क्षेणयाति । अद्भिर्यातिवरुणःसमुद्रैर्युष्माँऽइच्छन्तःशवसोनपातः ॥ ६ ॥ (१।२२।६) मानोमित्रोवरुणोऽअर्य

(१।२२।६) मानोमित्रइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअश्वस्त्रिष्टुपूतृतीयाषष्ठ्यौजगत्यौ । (अश्वस्तुत्याश्वोदेवता) ।

मायुरिंद्रऽऋभुक्षामरुतःपरिख्यन् । यद्वाजिनोदेवजातस्यसप्तेःप्रवक्ष्यामोविदथेवीर्याणि ॥ यन्निर्णिजारेक्णसाप्रावृ
तस्यरातिंगृभीतांमुखतोनयंति । सुप्राङजोमेम्यद्विश्वरूपऽइंद्रापूष्णोःप्रियमप्येतिपाथः ॥ एषच्छागःपुरोऽअश्वेनवा
जिनापूष्णोभागोनीयतेविश्वदेव्यः । अभिप्रियंयत्पुरोळाशमर्वतात्वष्टेदेनंसौश्रवसायजिन्वति ॥ यद्धविष्यमृतुशोदे
वयानंत्रिर्मानुषाःपर्यश्वंनयंति । अत्रापूष्णःप्रथमोभागऽएतियज्ञंदेवेभ्यःप्रतिवेदयन्नजः+ ॥ होताध्वर्युरावयाऽअग्नि
मिंधोग्रावग्राभऽउतशंस्तासुविप्रः । तेनयज्ञेनस्वरंकृतेनस्विष्टेनवक्षणाऽआपृणध्वं ॥ ७ ॥ यूपव्रस्काऽउतयेयूपवाहा
श्चषालंयेऽअश्वयूपायतक्षति । येचार्वतेपचनंसंभरंत्युतोतेषामभिगूर्तिर्नऽइन्वतु ॥ उपप्रागात्सुमन्मेधायिमन्मदेवा
नामाशाऽउपवीतपृष्ठः । अन्वेनंविप्राऽऋषयोमदंतिदेवानांपुष्टेचकृमासुबंधुं ॥ यद्वाजिनोदामसंदानमर्वतोयाशीर्ष
ण्यारशनारज्जुरस्य । यद्वाघास्यप्रभृतमास्ये३तृणंसर्वातातेऽअपिदेवेष्वस्तु ॥ यदश्वस्यक्रविषोमक्षिकाशयद्वास्वरौस्व
धितौरिप्तमस्ति । यद्धस्तयोःशमितुर्यन्नखेषुसर्वातातेऽअपिदेवेष्वस्तु ॥ यदूवध्यमुदरस्यापवातियऽआमस्यक्रविषोगं
धोऽअस्ति । सुकृतातच्छमितारःकृण्वंतूतमेधंशृतपाकंपचंतु ॥ ८ ॥ यत्तेगात्रादग्निनापच्यमानादभिशूलंनिहतस्या
वधावति । मातद्भूम्यामाश्रिषन्मातृणेषुदेवेभ्यस्तदुशद्भ्योरातमस्तु ॥ येवाजिनंपरिपश्यंतिपक्वंयऽईमाहुःसुरभिर्निर्हृ
रेति । येचार्वतोमांसभिक्षामुपासतऽउतोतेषामभिगूर्तिर्नऽइन्वतु ॥ यन्नीक्षणंमांस्पचन्याऽउखायायापात्राणियूष्णऽ

आसेचनानि । ऊष्मण्यापिधानाचरूणामंकाःसूनाःपरिभूषंत्यश्वं ॥ निक्रमणंनिषदंनंविवर्तनंयच्चपड्बीशमवतः । य
च्चपपौयच्चघासिंजघाससर्वातातेऽअपिदेवेष्वस्तु ॥ मात्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगंधिर्मोखाभ्राजंत्यभिविक्तजघ्रिः । इष्टंवीत
मभिगूर्तंवषट्कृतंतंदेवासःप्रतिगृभ्णंत्यश्वं ॥ ९ ॥ यदश्वायवासऽउपस्तृणंत्यधीवासंयाहिरण्यान्यस्मै । संदानमवंतं
पड्बीशंप्रियादेवेष्वायामयंति ॥ यत्तेसादेमहसाशूकृतस्यपाष्ण्यावाकशयावातुतोद । स्रुचेवताहविषोऽअध्वरेषुसर्वा
तातेब्रह्मणासूदयामि ॥ चतुस्त्रिंशद्वाजिनोदेवबंधोर्वंक्रीरश्वस्यस्वधितिःसमेति । अच्छिद्रागात्रावयुनाकृणोतपरुष्प
रुरनुघुष्याविशस्त ॥ एकस्त्वष्टुरश्वस्याविशस्ताद्वायंतारांभवतस्तथऽऋतुः । यातेगात्राणामृतुथाकृणोमितातापिंडा
नांप्रजुहोम्यग्नौ+ ॥ मात्वातपत्प्रियऽआत्मापियंतंमास्वधितिस्तन्वआतिष्ठिपत्ते । मातेगृध्नुरविशस्तातिहायछिद्रा
गात्राण्यसिनामिथूकः ॥ नवाउऽएतन्म्रियसेनरिष्यसिदेवाँऽइदेषिपथिभिःसुगेभिः । हरीतेयुंजापृषतीऽअभूतामुपा
स्थाद्वाजीधुरिरासभस्य ॥ सुगव्यंनोवाजीस्वश्व्यंपुंसःपुत्राँऽउतविश्वापुषंरयिं । अनागास्त्वंनोऽअदितिःकृणोतुक्षत्रं
नोऽअश्वोवनतांहविष्मान् ॥ १० ॥ (१।२२।७) यदक्रंदःप्रथमंजायमानऽउद्यन्त्समुद्रादुतवापुरीषात् । श्येनस्य
पक्षाहरिणस्यबाहूऽउपस्तुत्यंमहिजातंतेऽअर्वन् ॥ यमेनदत्तंत्रितऽएनमायुनगिंद्रऽएणंप्रथमोऽअध्यतिष्ठत् । गंधर्वोऽ

(१।२२।७) यदक्रंदइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यदीर्घतमाअश्वस्त्रिष्टुप् ।

अस्यरशनामगृभ्णात्सूरादश्वंवसवोनिरतष्ट ॥ असियमोऽअस्यादित्योऽअर्वन्नसित्रितोगुह्येनव्रतेन । असिसोमेनसम
याविपृक्तऽआहुस्तेत्रीणिदिविबंधनानि ॥ त्रीणितऽआहुर्दिविबंधनानित्रीण्यप्सुत्रीण्यंतःसमुद्रे । उतेवमेवरुणश्छ
न्त्स्यर्वन्यत्रातऽआहुःपरमंजनित्रं ॥ इमातेवाजिन्नवमार्जनानीमाशफानांसनितुर्निधाना । अत्रातेभद्रारशनाऽअप
श्यमृतस्ययाऽअभिरक्षंतिगोपाः+ ॥ ११ ॥ आत्मानंतेमनसारादजानामवोदिवापतयंतंपतंगं । शिरोऽअपश्यंपथि
भिःसुगेभिररेणुभिर्जेहमानंपतत्रि+ ॥ अत्रातेरूपमुत्तममपश्यंजिगीषमाणमिषऽआपदेगोः । यदातेमर्तोऽअनुभोग
मानळादिद्ग्रसिष्ठऽओषधीरजीगः ॥ अनुत्वारथोऽअनुमर्योऽअर्वन्ननुगावोनुभगःकनीनां । अनुव्रातासस्तवसख्यमी
युरनुदेवाममिरेवीर्यंते ॥ हिरण्यशृंगोयोऽअस्यपादामनोजवाऽअवरऽइंद्रऽआसीत् । देवाऽइदस्यहविरद्यमायन्योऽ
अर्वतंप्रथमोऽअध्यतिष्ठत् ॥ ईर्मातासःसिलिकमध्यमासःसंशूरणासोदिव्यासोऽअत्याः । हंसाऽइवश्रेणिशोयतंते य
दाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥ १२ ॥ तवशरीरंपतयिष्ण्वर्वन्तवचित्तंवातऽइवध्रजीमान् । तवशृंगाणिविष्ठितापुरुत्रा
रण्येषुजर्भुराणाचरंति ॥ उपप्रागाच्छसनंवाज्यर्वादेवद्रीचामनसादीध्यानः । अजःपुरोनीयतेनाभिरस्यानुपश्चात्कव
योयंतिरेभाः+ ॥ उपप्रागात्परमंयत्सधस्थमर्वाऽअच्छापितरंमातरंच । अद्यादेवान्जुष्टतमोहिगम्याऽअथाशास्तेदाशु

षेवार्याणि ॥ १३ ॥ (१।२२।८) अस्यवामस्यपलितस्यहोतुस्तस्यभ्रातामध्यमोऽअस्त्यश्नः । तृतीयोभ्राताघृतपृष्ठो
ऽअस्यात्रापश्यंविश्पतिंसप्तपुत्रं ॥ सप्तयुंजंतिरथमेकचक्रमेकोऽअश्वोवहतिसप्तनामा । त्रिनाभिचक्रमजरमनर्वंयत्रे
माविश्वाभुवनाधितस्थुः+ ॥ इमंरथमधियेसप्ततस्थुःसप्तचक्रंसप्तवहंत्यश्वाः । सप्तस्वसारोऽअभिसंनवंतेयत्रगवांनि
हितासप्तनाम ॥ कोददर्शप्रथमंजायमानमस्थन्वंतंयदनस्थाबिभर्ति । भूम्याऽअसुरसृग्गत्माक्वस्वित्कोविद्वांसमुपगा
त्प्रष्टुमेतत्+ ॥ पाकःपृच्छामिमनसाविजानन्देवानामेनानिहितापदानि । वत्सेबष्कयेधिसप्ततंतून्वितत्निरेकवयऽओ
तवाऽउ ॥ १४ ॥ अचिकित्वान्चिकितुषश्चिदत्रकवीन्पृच्छामिविद्मनेनविद्वान् । वियस्तस्तंभषळिमारजांस्यजस्यरूपे
किमपिस्विदेकं ॥ इहब्रवीतुयऽईमंगवेदास्यवामस्यनिहितंपदंवेः । शीर्ष्णःक्षीरंदुह्रतेगावोऽअस्यवव्रिंवसानाऽउदकं

(१।२२।८) अस्यवामस्येतिद्विपंचाशदृचस्यसूक्तस्यदीर्घतमाआद्यानामेकचत्वारिंशदृचांविश्वेदेवास्तस्याःसमुद्राइत्यस्यावाक्समुद्राक्षरापः
शकमयमित्यस्याःशकधूमसोमौत्रयःकेशिनइत्यस्याअग्निसूर्यवायवो (केशिनइतिगुणः) चत्वारिवागित्यस्यावाकूइंद्रंमित्रमितिद्वयोःसूर्यो
द्वादशप्रधयेत्यस्याःकालचक्रं (अत्रसंवत्सरसंस्थंकालचक्रवर्णनं) यस्याइत्यस्याःसरस्वतीयज्ञेनेत्यस्याःसाध्याःसमानमित्यस्याःसूर्यो (पर्ज
न्याग्नीवा) दिव्यंसुपर्णमित्यस्याःसरस्वान् (सूर्योवा) त्रिष्टुप् द्वादशीपंचदशीत्रयोविंशीएकोनत्रिंशीषट्त्रिंश्येकचत्वारिंशीचजगत्यःद्विच
त्वारिंशीप्रस्तारपंक्तिःएकपंचाशदनुष्टुप् ।

पदार्पुः ॥ मातापितरमृतऽआबभाजधीत्यग्रेमनसासंहिजग्मे । साबीभत्सुर्गर्भरसानिविद्धानमस्वंतऽइदुपवाकमी
युः ॥ युक्तामातासीद्धुरिदक्षिणायाऽअतिष्ठद्गर्भोवृजनीष्वंतः । अमीमेद्वत्सोऽअनुगामपश्यद्विश्वरूप्यंत्रिषुयोजनेषु॥
तिस्रोमातृस्त्रीन्पितृन्बिभ्रदेकऽऊर्ध्वस्तस्थौनेमवग्लापयंति । मंत्रयंतेदिवोऽअमुष्यपृष्ठेविश्वविदंवाचमविश्वमिन्वां
॥ १५ ॥ द्वादशारंनहितज्जरायवर्वर्तिचक्रंपरिद्यामृतस्य । आपुत्राऽअग्नेमिथुनासोऽअत्रसप्तशतानिविंशतिश्चत
स्थुः ॥ पंचपादंपितरंद्वादशाकृतिंदिवऽआहुःपरेऽअर्धेपुरीषिणं । अथेमेऽअन्यऽउपरेविचक्षणंसप्तचक्रेषळरऽआहु
रर्पितं ॥ पंचारेचक्रेपरिवर्तमानेतस्मिन्नातस्थुर्भुवनानिविश्वा । तस्यनाक्षस्तप्यतेभूरिभारःसनादेवनशीर्यतेसनाभिः ॥
सनेमिचक्रमजरंविवावृतऽउत्तानायांदशयुक्तावहंति । सूर्यस्यचक्षूरजसैत्यावृतंतस्मिन्नार्पिताभुवनानिविश्वा ॥ साकं
जानांसप्तथमाहुरेकजंषळिद्यमाऽऋषयोदेवजाऽइति । तेषामिष्टानिविहितानिधामशःस्थात्रेरेजंतेविकृतानिरूपशः+
॥ १६ ॥ स्त्रियःसतीस्ताँऽउमेपुंसऽआहुःपश्यदक्षण्वान्नविचेतदंधः । कविर्यःपुत्रःसईमाचिकेतयस्ताविजानात्सपितु
ष्पितासत् ॥ अवःपरेणपरऽएनावरेणपदावत्संबिभ्रतीगौरुदस्थात् । साकद्रीचीकंस्विदर्धंपरागात्कस्वित्सूतेनहियूथे
ऽअंतः+ ॥ अवःपरेणपितरंयोऽअस्यानुवेदपरऽएनावरेण । कवीयमानःकऽइहप्रवोचद्देवंमनःकुतोऽअधिप्रजातं ॥
येऽअर्वाचस्ताँऽउपराचऽआहुर्येपराचस्ताँऽउऽअर्वाचऽआहुः । इंद्रश्चयाचक्रथुःसोमतानिधुरानयुक्तारजसोवहंति ॥

द्वासुपर्णासयुजासखायासमानंवृक्षंपरिषस्वजाते । तयोरन्यःपिप्पलंस्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्योऽअभिचाकशीति ॥ १७ ॥
यत्रासुपर्णाऽअमृतस्यभागमनिमेषंविदथाभिस्वरंति । इनोविश्वस्यभुवनस्यगोपाःसमाधीरःपाकमत्राविवेश ॥ यस्मि
न्वृक्षेमध्वदःसुपर्णानिविशंतेसुवतेचाधिविश्वे । तस्येदाहुःपिप्पलंस्वाद्वग्रेतन्नोन्नशद्यःपितरंनवेद ॥ यद्गायत्रेऽअधि
गायत्रमाहितंत्रैष्टुभाद्वात्रैष्टुभंनिरतक्षत । यद्वाजगज्जगत्याहितंपदंयऽइत्तद्विदुस्तेऽअमृतत्वमानशुः ॥ गायत्रेणप्रतिमि
मीतेऽअर्कमर्केणसामत्रैष्टुभेनवाकं । वाकेनवाकंद्विपदाचतुष्पदाक्षरेणमिमतेसप्तवाणीः ॥ जगतासिंधुंदिव्यस्तभायद्रथं
तरेसूर्यपर्यपश्यत् । गायत्रस्यसमिधस्तिस्रऽआहुस्ततोमह्नाप्ररिरिचेमहित्वा+ ॥ १८ ॥ उपह्वयेसुदुघांधेनुमेतांसुहस्तो
गोधुगुतदोहदेनां । श्रेष्ठंसवंसवितासाविषन्नोभीद्धोघर्मस्तदुषुप्रवोचं ॥ हिंकृण्वतीवसुपत्नीवसूनांवत्समिच्छंतीमनसा
भ्यागात् । दुहामश्विभ्यांपयोऽअघ्न्येयंसावर्धतांमहतेसौभगाय ॥ गौरमीमेदनुवत्संमिषंतंमूर्धानंहिङ्ङकृणोन्मात
वाऽउ । सृक्वाणंघर्ममभिवावशानामिमातिमायुंपयतेपयोभिः ॥ अयंसशिंक्तेयेनगौरभीवृतामिमातिमायुंध्वसनाव
धिश्रिता । साचित्तिभिर्निहिचकारमर्त्यंविद्युद्भवंतीप्रतिवव्रिमौहत ॥ अनच्छयेतुरगातुजीवमेजद्ध्रुवंमध्यऽआपस्त्यां
नां । जीवोमृतस्यचरतिस्वधाभिरमर्त्योमर्त्येनासयोनिः ॥ १९ ॥ अपश्यंगोपामनिपद्यमानमाचपराचपथिभिश्चरं
तं । ससध्रीचीःसविषूचीर्वसानऽआवरीवर्तिभुवनेष्वंतः+ ॥ यऽईंचकारनसोऽअस्यवेदयऽईंददर्शहिरुगिन्नुतस्मात् ।

समातुर्योनापरिवीतोऽअंतर्बहुप्रजानिर्ऋतिमाविवेश ॥ द्यौर्मेपिताजनितानाभिरत्रबंधुर्मेमातापृथिवीमहीयं । उत्तान
योश्चम्वो३र्योनिरंतरत्रापितादुहितुर्गर्भमाधात् ॥ पृच्छामित्वापरमंतंपृथिव्याःपृच्छामियत्रभुवनस्यनाभिः । पृच्छा
मित्वावृष्णोऽअश्वस्यरेतःपृच्छामिवाचःपरमंव्योम ॥ इयंवेदिःपरोऽअंतःपृथिव्याऽअयंयज्ञोभुवनस्यनाभिः । अयं
सोमोवृष्णोऽअश्वस्यरेतोब्रह्मायंवाचःपरमंव्योम ॥ २० ॥ सप्तार्धगर्भाभुवनस्यरेतोविष्णोस्तिष्ठंतिप्रदिशाविधर्मणि ।
तेधीतिभिर्मनसातेविपश्चितःपरिभुवःपरिभवंतिविश्वतः ॥ नविजानामियदिवेदमस्मिनिण्यःसंनद्धोमनसाचरामि ।
यदामागन्प्रथमजाऽऋतस्यादिद्वाचोऽअश्नुवेभागमस्याः+ ॥ अपाङ्प्राङेतिस्वधयागृभीतोमर्त्योमर्त्येनासयोनिः ।
ताशश्वंताविषूचीनावियंतान्य१न्यंचिक्युर्ननिचिक्युरन्यं+ ॥ ऋचोऽअक्षरेपरमेव्योमन्यस्मिन्देवाऽअधिविश्वेनिषे
दुः । यस्तन्नवेदकिमृचाकरिष्यतियइत्तद्विदुस्तऽइमेसमासते ॥ सूयवसाद्भगवतीहिभूयाऽअथोवयंभगवंतःस्याम ।
अद्धितृणमघ्न्येविश्वदानींपिबशुद्धमुदकमाचरंती ॥ २१ ॥ गौरीर्मिमायसलिलानितक्षत्येकपदीद्विपदीसाचतुष्पदी ।
अष्टापदीनवपदीबभूवुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन् ॥ तस्याःसमुद्राऽअधिविक्षरंतितेनजीवंतिप्रदिशश्चतस्रः । ततःक्ष
रत्यक्षरंतद्विश्वमुपजीवति ॥ शकमयंधूममारादपश्यंविषूवतापरऽएनावरेण । उक्षाणंपृश्निमपचंतवीरास्तानिधर्माणि
प्रथमान्यासन् ॥ त्रयःकेशिनऽऋतुथाविचक्षतेसंवत्सरेवपतऽएकएषां । विश्वमेकोऽअभिचष्टेशचीभिर्ध्राजिरेकस्यद

इशेनरूपं + ॥ चत्वारिवाक्परिमितापदानितानिविदुर्ब्राह्मणायेमनीषिणः । गुहात्रीणिनिहितानेंगयंतितुरीयंवाचो मनुष्यावदंति ॥ इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहुरथोदिव्यःससुपर्णोगरुत्मान् । एकंसद्विप्राबहुधावदंत्यग्निंयमंमातरिश्वान माहुः ॥ २२ ॥ कृष्णंनियानंहरयःसुपर्णाऽअपोवसानादिवमुत्पतंति । तऽआववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद्घृतेनपृथिवी व्युद्यते ॥ द्वादशप्रधयश्चक्रमेकंत्रीणिनभ्यानिकऽउतच्चिकेत । तस्मिन्त्साकंत्रिशतानशंकवोऽर्पिताःषष्टिर्नचलाचला सः ॥ यस्तेस्तनःशशयोयोमयोभूर्येनविश्वापुष्यसिवार्याणि । योरत्नधावसुविद्यःसुदत्रःसरस्वतितमिहधातवेकः ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् । तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः + ॥ समान मेतदुदकमुच्चैत्यवचाहभिः । भूमिंपर्जन्याजिन्वंतिदिवंजिन्वंत्यग्नयः ॥ दिव्यंसुपर्णवायसंबृहंतमपांगर्भंदर्शतमोषधी नां । अभीपतोवृष्टिभिस्तर्पयंतंसरस्वंतमवसेजोहवीमि ॥ २३ ॥ (१।२३।१) कयाशुभासवयसःसनीळाःसमान्या मरुतःसंमिमिक्षुः । कयामतीकुतऽएतासऽएतेर्चंतिशुष्मंवृषणोवसूया + ॥ कस्यब्रह्माणिजुजुषुर्युवानःकोऽअध्वरेमरु तऽआववर्त । श्येनाँऽइवध्रजतोऽअंतरिक्षेकेनमहामनसारीरमाम ॥ कुतस्त्वमिंद्रमाहिनःसन्नेकोयासिसत्पतेकिंतऽ

(१।२३।१) कयाशुभेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यतृतीयाद्ययुगृचामेकादशीवर्ज्यानांमरुतःत्रयोदश्यादितिसृणामगस्त्यःशिष्टानामिंद्रऋषिः सर्वसूक्तस्यमरुत्वानिंद्रोदेवतात्रिष्टुप्छंदः ।

इत्था । संपृच्छसेसमराणःशुभानैर्वोचेस्तन्नोहरिवोयत्तेऽअस्मे+ ॥ ब्रह्माणिमेमतयःशंसुतासःशुष्मइयर्तिप्रभृतोमेऽअद्रिः । आशासतेप्रतिहर्यंत्युक्थेमाहरीवहतस्तानोऽअच्छ ॥ अतोवयमंतमेभिर्युजानाःस्वक्षत्रेभिस्तन्वः शुंभमानाः । महोभिरेताँऽउपयुज्महेन्विंद्रस्वधामनुहिनोबभूथ ॥ २४ ॥ क्व स्यावोमरुतःस्वधासीद्यन्मामेकंसमधत्ताहिहत्ये । अहंह्यु ग्रस्तविषस्तुविष्मान्विश्वस्यशत्रोरनमंवधस्नैः+ ॥ भूरिचकर्थयुज्येभिरस्मेसमानेभिर्वृषभपौंस्येभिः । भूरीणिहिकृणवामाशविष्ठेंद्रक्रत्वामरुतोयद्वशाम ॥ वधींवृत्रंमरुतऽइंद्रियेणस्वेनभामेनतविषोबभूवान् । अहमेतामनवेविश्वश्चंद्राःसुगाऽअपश्चकरवज्रबाहुः ॥ अनुत्तमातेमघवन्नकिर्नुनत्वावाँऽअस्तिदेवताविदानः । नजायमानोनशतेनजातोयानिकरिष्याकृणुहिप्रवृद्ध ॥ एकस्यचिन्मेविभ्व स्त्वोजोयानुदधृष्वान्कृणवैमनीषा । अहंह्यु ग्रोमरुतोविदानोयानिच्यवमिंद्रऽइदीशऽएषां ॥ २५ ॥ अमंदन्मामरुतःस्तोमोऽअत्रयन्मेनरःश्रुत्यंब्रह्मचक्र । इंद्रायवृष्णेसुमखायमह्यंसख्येसखायस्तन्वेतनूभिः ॥ एवेदेतेप्रतिमारोचमानाऽअनेद्यःश्रवऽएषोदधानाः । संचक्ष्यामरुतश्चंद्रवर्णाऽअच्छांतमेछदयाथाचनूनं+ ॥ कोन्वत्रमरुतोमामहेवःप्रयातनसखीँऽरच्छासखायः । मन्मानिचित्राऽअपिवातयंतऽएषांभूतनवेदामऽऋतानां ॥ आयद्दुवस्याद्दुवसेनकारुरस्मान्चक्रेमान्यस्यमेधा । ओषुवर्तमरुतोविप्रमच्छेमाब्रह्माणिजरिता

वोँऽअर्चत् ॥ एषवः॒स्तोमो॑मरुतऽइ॒यंगीर्मा॑दा॒र्यस्य॑मा॒न्यस्य॑का॒रोः । एषाया॑सीष्ट॒तन्वे॑व॒यांवि॒द्यामे॒षंवृ॒जनं॑जी॒रदा॑नुं ॥
॥ २६ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

एकादशाध्याये वर्गाः २६ सूक्तानि ८ ऋचः १३२ ॥ त्यागः॥ अश्विभ्यामिदं. ६ द्यावापृथिवीभ्यामिदं.१० ऋभुभ्यइदं. १४ अश्वायेदं. ३५ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ४१ वाक्समुद्राक्षरोभ्यइदं(वागभ्यइतिवा). शकधूमसोमाभ्यामिदं. केश्यग्निसूर्यवायुभ्यइदं. वाचइदं. सूर्यायेदं. २ कालचक्रायेदं. सरस्वत्याइदं. साध्येभ्यइदं. पर्जन्याग्निभ्यामिदं. सरस्वतइदं. मरुत्वत. इंद्रायेदं. १५॥इतिद्वितीयेतृतीयः ॥३॥

तन्नवगस्त्योमारुतंहिद्वित्रिष्टुबंतंमित्रावरुणयोर्दीक्षितयोरुर्वशीमप्सरसंदृष्ट्वावासतीवरेकुंभेरेतोपतत्ततोगस्त्यव सिष्ठावजायेतांसहस्रमेकादशाद्यैंद्रीयज्ञायज्ञादशत्रित्रिष्टुबंतंमहोष्टौद्वितीयाविराण्नंनूनंपंचागस्त्येनैंद्रेहविषिम रुतामुद्यतंइंद्रागस्त्ययोःसंवादऐंद्रस्तत्राद्यातृतीयाचेंद्रवाक्यंचतुर्थीचादौबृहतींतिस्रोनुष्टुभंःप्रतिवःषण्मारुतं तुंचतस्रोत्यामरुत्वतीयाश्चित्रस्तृचंगायत्रंगायत्सप्तोनात्वंराजादशमत्सिषळानुष्टुभंतुत्रिष्टुबंतंत्वाद्यास्कंधोग्री वीवांमत्सिनआचर्षणिप्राःपंचयद्धस्यापूर्वीःषड्जायापत्योर्लोपामुद्रायांअगस्त्यस्यचद्व्यृचाभ्यांरत्यर्थंसंवादंश्रु त्वांतेवासीब्रह्मचार्यंत्येबृहत्यादीअपश्यद्द्युवोर्दशाश्विनंवैकदुनवाभूदिदमष्टौषष्ठ्यंत्येत्रिष्टुभौतंयुंजाथांषट् ॥४॥

हरिः ओम् ॥ (१।२३।२) तन्नुवोचामरभसायजन्मनेपूर्वंमहित्वंवृषभस्यकेतवे । ऐधेवयामन्मरुतस्तुविष्वणो युधेवशक्रास्तविषाणिकर्तन ॥ नित्यंनसूनुंमधुबिभ्रतउपक्रीळंतिक्रीळाविदथेषुघृष्वयः । नक्षंतिरुद्राऽअवसानमस्विनंनमर्धंतिस्वतवसोहविष्कृतं ॥ यस्माऽऊमासोऽअमृताअरासतरायस्पोषंचहविषाददाशुषे । उक्षंत्यस्मैमरुतोहिताऽइवपुरूरजांसिपयसामयोभुवः ॥ आयेरजांसितविषीभिरव्यंतप्रवऽएवासःस्वयतासोऽअध्रजन् । भयंतेविश्वाभवनानिहर्म्याचित्रोवोयामःप्रयतास्वृष्टिषु ॥ यत्त्वेषयामानदयंतपर्वतान्दिवोवापृष्ठंनर्याऽअचुच्यवुः । विश्वोवोऽअज्मन्भयतेवनस्पतीरथीयंतीवप्रजिहीतऽओषधिः ॥ १ ॥ यूयंनऽउग्रामरुतःसुचेतुनारिष्टग्रामाःसुमतिंपिपर्तन । यत्रावोदिद्युद्रदतिक्रिविर्दतीरिणातिपश्वःसुधितेवबर्हणा ॥ प्रस्कंभदेष्णाऽअनवभ्रराधसोलातृणासोविदथेषुसुष्टुताः । अर्चंत्यर्कंमदिरस्यपीतयेविदुर्वीरस्यप्रथमानिपौंस्या ॥ शतभुजिभिस्तमभिह्रुतेरघात्पूर्भीरक्षतामरुतोयमावत । जनंयमुग्रास्तवसोविरप्शिनःपाथनाशंसात्तनयस्यपुष्टिषु ॥ विश्वानिभद्रामरुतोरथेषुवोमिथस्पृध्येवतविषाण्याहिता । अंसेष्वावःप्रपथेषुखादयोक्षोवश्चक्रासमयाविवावृते ॥ भूरीणिभद्रानर्येषुबाहुषुवक्षःसुरुक्मारभसासोऽअंजयः । अंसेष्वेताःपविषुक्षुराऽअधिवयोनपक्षान्व्यनुश्रियोधिरे ॥ २ ॥ महांतोमह्नाविभ्वो३ विभूतयोदूरेदृशोयेदिव्याऽइवस्तृभिः ।

(१।२३।२) तन्नुवोचामेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योमरुतोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

मंद्राःसुजिह्वाःस्वरितारऽआसभिःसंमिश्लाऽइंद्रेमरुतःपरिष्टुभः ॥ तद्वःसुजातामरुतोमहित्वनंदीर्घवोदात्रमदितेरि वव्रतं । इंद्रश्चनत्यजसाविह्रुणातितज्जनाययस्मैसुकृतेऽअराध्वं ॥ तद्वोजामित्वंमरुतःपरेयुगेपुरूयच्छंसममृतासऽआ वत । अयाधियामनवेश्रुष्टिमाव्यासाकंनरोदंसनैराचिकित्रिरे ॥ येनदीर्घंमरुतःशूशवामयुष्माकेनपरीणसातुरासः । आयत्ततनन्वृजनेजनासऽएभिर्यज्ञेभिस्तदभीष्टिमश्यां ॥ एषवःस्तोमोमरुतइयंगीर्मांदार्यस्यमान्यस्यकारोः । एषायां सीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ३ ॥ (१।२३।३) सहस्रंतऽइंद्रोतयोनःसहस्रमिषोहरिवोगूर्ततमाः । सह स्रंरायोमादयध्यैसहस्रिणऽउपनोयंतुवाजाः ॥ आनोवोभिर्मरुतोयांत्वच्छाज्येष्ठेभिर्वाबृहद्दिवैःसुमायाः । अधयदेषां नियुतःपरमाःसमुद्रस्यचिद्धनयंतपारे ॥ मिम्यक्षयेषुसुधिताघृताचीहिरण्यनिर्णिगुपरानऽऋष्टिः । गुहाचरंतीमनु षोनयोषासभावतीविदथ्येवसंवाक् ॥ पराशुभ्राऽअयासोयव्यासाधारण्येवमरुतोमिमिक्षुः । नरोदसीऽअपनुदंत घोराजुषंतवृधंसख्यायदेवाः ॥ जोषद्यदीमसुर्यासचध्यैविषितस्तुकारोदसीनृमणाः । आसूर्येवविधतोरथंगात्त्वेषप्र तीकानभसोनेत्या ॥ ४ ॥ आस्थापयंतयुवतिंयुवानःशुभेनिमिश्लांविदथेषुपज्रां । अर्कोयद्वोमरुतोहविष्मान्गायद्गा थंसुतसोमोदुवस्यन् ॥ प्रतंविवक्मिवक्म्योयऽएषांमरुतांमहिमासत्योऽअस्ति । सचायदींवृषमणाऽअहंयुःस्थिरा

(१।२३।३) सहस्रंतइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योमरुतआद्यायाइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

चिज्जनीर्वहतेसुभागाः+ ॥ पांतिमित्रावरुणाववद्याच्चयतईमर्यमोऽअप्रशस्तान् । उतच्यवंतेऽअच्युताध्रुवाणिवावृधऽ
ईंमरुतोदातिवारः ॥ नहीनुवोमरुतोऽअंत्यस्मेऽआरात्ताच्चिच्छवसोऽअंतमापुः। तेधृष्णुनाशवसाशूशुवांसोर्णोनद्वेषोधृ
षतापरिष्ठुः ॥ वयमद्येंद्रस्यप्रेष्ठावयंश्वोवोचेमहिसमर्ये । वयंपुरामहिचनोऽअनुद्यून्तन्नऽऋभुक्षानरामनुष्यात् ॥ एष
वःस्तोमोमरुतऽइयंगीर्मांदार्यस्यमान्यस्यकारोः । एषायासीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ५ ॥ (१।२३।४)
यज्ञायज्ञावःसमनातुतुर्वणिर्धियंधियंवोदेवयाऽउदधिध्वे । आवोर्वाचःसुवितायरोदस्योर्महेववृत्यामवसेसुवृक्तिभिः ॥
वव्रासोनयेस्वजाःस्वतवसऽइषंस्वरभिजायंतधूतयः । सहस्रियासोऽअपांनोर्मयऽआसागावोवंद्यासोनोक्षणः ॥ सोमा
सोनयेसुतास्तृप्तांशवोहृत्सुपीतासोदुवसोनासते । ऐषामंसेषुरंभिणीवरारभेहस्तेषुरवादिश्चकृतिश्चसंदधे ॥ अवस्वयु
क्तादिवऽआवृथाययुरमर्त्याःकशयाचोदतत्मना । अरेणवस्तुविजाताऽअचुच्यवुर्दृह्लानिचिन्मरुतोभ्राजदृष्टयः ॥
कोवोंतर्मरुतऽऋष्टिविद्युतोरेजतित्मनाहन्वेववजिह्वया । धन्वच्युतऽइषांनयामनिपुरुप्रैषाऽअहन्योॆ३ नैतशः ॥ ६ ॥
क्वस्विदस्यरजसोमहस्परंक्वावरंमरुतोयस्मिन्नायय । यच्च्यावयथविथुरेवसंहितंव्यद्रिणापतथत्वेषमर्णवं+ ॥ सातिर्न
वोमवतीस्वर्वतीत्वेषाविपाकामरुतःपिपिष्वती । भद्रावोरातिःपृणतोनदक्षिणापृथुज्रयीऽअसुर्येवजंजती ॥ प्रतिष्टो

(१।२३।४) यज्ञायज्ञेतिदशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योमरुतोजगतीअंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

भंतिसिंधवःपविभ्योयदभ्रियांवाचमुदीरयंति । अर्वस्मयंतविद्युतःपृथिव्यांयदीघृतंमरुतःप्रुष्णुवंति ॥ असूतपृश्निर्म
हतेरणायत्वेषमयासांमरुतामनीकं । तेसप्सरासोजनयंताभ्वमादित्स्वधामिषिरांपर्यपश्यन् ॥ एषवःस्तोमोमरुतऽइ
यंगीर्मांदार्यस्यमान्यस्यकारोः । एषायासीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ७ ॥ (१।२३।५) महश्चित्त्वमिंद्र
यतऽएतान्महश्चिदसित्यजसोवरूता । सनोवेधोमरुतांचिकित्वान्त्सुम्नावनुष्वतवहिप्रेष्ठा ॥ अयुंजन्तऽइंद्रविश्वकृ
ष्टीर्विदानासोनिष्षिधोमर्त्यत्रा । मरुतांपृत्सुतिर्हासमानास्वर्मीह्ळस्यप्रधनस्यसातौ+ ॥ अम्यक्सातइंद्रऋष्टिरस्मेसने
म्यभ्वंमरुतोजुनंति । अग्निश्चिद्धिष्मातसेशुशुक्वानापोनद्वीपंदधतिप्रयांसि ॥ त्वंतूनऽइंद्रतंरयिंदाऽओजिष्ठयादक्षि
णयेवरातिं । स्तुतश्चयास्तेचकनंतवायोःस्तनंनमध्वःपीपयंतवाजैः ॥ त्वेरायऽइंद्रतोशतमाःप्रणेतारःकस्यचिदृतायोः ।
तेषुणोमरुतोमृळयंतुयेस्मापुरागातूयंतीवदेवाः+ ॥ ८ ॥ प्रतिप्रयाहींद्रमीह्ळुषोनॄन्महःपार्थिवेसदनेयतस्व । अधयदे
षांपृथुबुध्नासऽएतास्तीर्थेनार्यःपौंस्यानितस्थुः+ ॥ प्रतिघोराणामेतानामयासांमरुतांशृण्वऽआयतामुपब्दिः । येम
र्त्यंपृतनायंतमूमैर्ऋणावानंनपतयंतसर्गैः ॥ त्वंमानेभ्यऽइंद्रविश्वजन्यारदामरुद्भिःशुरुधोगोऽअग्राः । स्तवानेभिःस्तव

(१।२३।५) महश्चिदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप्द्वितीयाविराट् ।

सेदेवदेवैर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ९ ॥ (१।२३।६) ननूनमस्तिनोश्वःकस्तद्वेदयदद्भुतं । अन्यस्यचित्तमभिसं
चरेण्यमुताधीतंविनश्यति ॥ किंनऽइंद्रजिघांससिभ्रातरोमरुतस्तव । तेभिःकल्पस्वसाधुयामानःसमरणेवधीः ॥
किंनोभ्रातरगस्त्यसखासन्नतिमन्यसे । विद्माहितेयथामनोस्मभ्यमिन्नदित्ससि॥ अरंकृण्वंतुवेदिंसमग्निमिंधतांपुरः ।
तत्रामृतस्यचेतनंयज्ञंतेतनवावहै ॥ त्वमीशिषेवसुपतेवसूनांत्वंमित्राणांमित्रपतेधेष्ठः । इंद्रत्वंमरुद्भिःसंवदस्वाधप्रा
शानऽऋतुथाहवींषि ॥ १० ॥ (१।२३।७) प्रतिवऽएनानमसाहमेमिसूक्तेनभिक्षेसुमतिंतुराणां । रराणतामरुतो
वेद्याभिर्निहेळोधत्तविमुचध्वमश्वान् ॥ एषवःस्तोमोमरुतोनमस्वान्हृदातष्टोमनसाधायिदेवाः । उपेमायातमनसाजु
षाणायूयंहिष्ठानमसऽइद्वृधासः ॥ स्तुतासोनोमरुतोमृळयंतूतस्तुतोमघवाशंभविष्ठः । ऊर्ध्वानःसंतुकोम्यावनान्यहा
निविश्वामरुतोजिगीषा+ ॥ अस्मादहंतविषादीषमाणऽइंद्राद्भियामरुतोरेजमानः । युष्मभ्यंहव्यानिशितान्यासन्ता
न्यारेचकृमामृळतानः ॥ येनमानासश्चितयंतऽउस्राव्युष्टिषुशवसाशश्वतीनां । सनोमरुद्भिर्वृषभश्रवोधाउग्रऽउग्रे
भिःस्थऽविरःसहोदाः+ ॥ त्वंपाहींद्रसहीयसोनॄन्भवामरुद्भिरवयातहेळाः । सुप्रकेतेभिःसासहिर्दधानोविद्यामेषंवृजनं

(१।२३।६) ननूनमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यप्रथमतृतीयचतुर्थीनामृचामिंद्रोगस्त्योद्वितीयापंचम्योरगस्त्यऋषिरिंद्रोदेवताआद्याबृहतीतत
स्तिस्रोनुष्टुभोंत्यात्रिष्टुप् । (१।२३।७) प्रतिवइतिषळर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योमरुतःअंत्यानांचतसृणांमरुत्वानिंद्रस्त्रिष्टुप् ।

जीरदानुं ॥ ११ ॥ (१।२३।८) चित्रोवोस्तुयामश्चित्रऽऊतीसुदानवः । मरुतोऽअहिभानवः ॥ आरेसावःसु
दानवोमरुतऽऋंजतीशरुः । आरेऽअश्मायमस्यथ ॥ तृणस्कंदस्यनुविशःपरिवृंक्तसुदानवः । ऊर्ध्वान्नःकर्तजीवसे
॥ १२ ॥ (१।२३।९) गायत्सामनभन्यं१यथावेरर्चामतद्वावृधानंस्वर्वत् । गावोधेनवोबर्हिष्यदब्धाऽआयत्सद्मा
नंदिव्यंविवासान् ॥ अर्चद्वृषावृषभिःस्वेदुहव्यैर्मृगोनाश्नोऽअतियज्जुगुर्यात् । प्रमंदयुर्मनांगूर्तहोताभरतेमर्योमिथुना
यजत्रः ॥ नक्षद्धोतापरिसद्मंमितायन्भरद्गर्भमाशरदःपृथिव्याः । क्रंददश्वोनयमानोरुवद्गौरंतर्दूतोनरोदसीचरद्वा
क्+ ॥ ताकर्माषतरास्मैप्रच्यौत्नानिदेवयंतोभरंते । जुजोषदिंद्रोदस्मवर्चानासत्येवसुग्म्योरथेष्ठाः+ ॥ तमुष्टुहींद्रंयोह
सत्वायःशूरोमघवायोरथेष्ठाः । प्रतीचश्चिद्योधीयान्वृषण्वान्ववव्रुषश्चित्तमसोविहंता+ ॥ १३ ॥ प्रयदित्थामहिना
नृभ्योऽअस्त्यरंरोदसीकक्ष्ये३नास्मै । संविव्यऽइंद्रोवृजनंनभूमाभर्तिस्वधावाँऽओपशमिवद्यां+ ॥ समत्सुत्वाशूरसता
मुराणंप्रपथिंतमंपरितंसयध्यै । सजोषसऽइंद्रंमदेक्षोणीःसूरिंचिद्येऽअनुमदंतिवाजैः ॥ एवाहितेशंसवनासमुद्रऽआ
पोयत्तऽआसुमदंतिदेवीः । विश्वातेऽअनुजोष्याभूद्गौःसूरीँऽश्चिद्यदिधिषावेषिजनान् ॥ असामयथासुषखायऽएन
स्वभिष्टयोनरांनशंसैः । असद्यथानऽइंद्रोवंदनेष्ठास्तुरोनकर्मनयमानऽउकथा+ ॥ विष्पर्धसोनरांनशंसैरस्माकासदिं

(१।२३।८) चित्रोवइतितृचस्यागस्त्योमरुतोगायत्री । (१।२३।९) गायत्सामेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

द्रोवज्रहस्तः । मित्रायुवोनपूर्पतिंसुशिष्टौमध्यायुवऽउपशिक्षंतियज्ञैः+ ॥ १४ ॥ यज्ञोहिष्मेंद्रंकश्चिदृंधन्जुहुराणश्चिन्म
नंसापरीयन् । तीर्थेनाच्छातातृषाणमोकोदीर्घोनसिध्रमाकृणोत्यध्वा ॥ मोषूणऽइंद्रात्रपृत्सुदेवैरस्तिहिष्मातेशुष्मिन्न
वयाः । महश्चिद्यस्यमीढुषोयव्याहविष्मतोमरुतोवंदतेगीः+ ॥ एषःस्तोमऽइंद्रतुभ्यमस्मेऽएतेनगातुंहरिवोविदोनः ।
आनोववृत्याःसुवितायदेवविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १५ ॥ (१।२३।१०) त्वंराजेंद्रयेचदेवारक्षानृन्पाह्यसुरत्वम
स्मान् । त्वंसत्पतिर्मघवानस्तरुत्रस्त्वंसत्योवसवानःसहोदाः+ ॥ दनोविशऽइंद्रमृध्रवाचःसप्तयत्पुरःशर्मशारदीर्दत् ।
ऋणोरपोऽअनवद्यार्णायूनेवृत्रंपुरुकुत्सायरंधीः ॥ अजावृतऽइंद्रशूरपत्नीर्द्यांचयेभिःपुरुहूतनूनं । रक्षोऽअग्निमशुषं
तूर्वयाणंसिंहोनदमेऽअपांसिवस्तोः ॥ शेषन्नुतऽइंद्रसस्मिन्योनौप्रशस्तयेपवीरवस्यमह्ना । सृजदर्णास्यवयद्युधागास्ति
ष्ठद्धरींधृषतामृष्टवाजान् ॥ वहकुत्समिंद्रयस्मिन्चाकन्त्स्यूमन्यूऽऋज्राावातस्याश्वा । प्रसूरश्चक्रंवृहतादभीकेभिस्पृधो
यासिषद्वज्रबाहुः ॥ १६ ॥ जघन्वाँऽइंद्रमित्रेरूंन्चोदप्रवृद्धोहरिवोऽअदाशून् । प्रयेपश्यन्नर्यमणंसचायोस्त्वयाशूर्ता
वहमानाऽअपत्यं ॥ रपत्कविरिंद्रार्कसातौक्षांदासायोपबर्हणींकः । करत्तिस्रोमघवादानुचित्रानिदुर्योणेकुयवाचंमृ
धिश्रेत् ॥ सनातातऽइंद्रनव्याऽआगुःसहोनभोविरणायपूर्वीः । भिनत्पुरोनभिदोऽअदेवीर्ननमोवधरदेवस्यपीयोः+ ॥

(१।२३।१०) त्वंराजेतिदशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्वंधुनिरिंद्रधुनिमतीर्ऋणोरपः सीरानस्रवंतीः । प्रयत्समुद्रमतिशूरपर्षिपारयांतुर्वशंयदुंस्वस्ति ॥ त्वमस्माकमिंद्रवि
श्वर्धस्याऽअवृकतमोनरांनृपाता । सनोविश्वासांस्पृधांसहोदाविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १७ ॥ (१।२३।११) म
त्स्यपायितेमहः पात्रस्येवहरिवोमत्सरोमदः । वृषातेवृष्णऽइंदुर्वाजीसहस्रसातमः ॥ आनस्तेगंतुमत्सरोवृषामदोवरे
ण्यः । सहावाँऽइंद्रसानसिः पृतनाषाळमर्त्यः ॥ त्वंहिशूरः सनिताचोदयोमनुषोरथं । सहावांदस्युमव्रतमोषः पात्रंनशो
चिषा ॥ मुषायसूर्यंकवेचक्रमीशानऽओजसा । वहशुष्णायवधंकुत्संवातस्याश्वैः ॥ शुष्मिन्तमोहितेमदोद्युम्निन्तमऽ
उतक्रतुः । वृत्रघ्नावरिवोविदामंसीष्ठाऽअश्वसातमः ॥ यथापूर्वेभ्योजरितृभ्यऽइंद्रमयऽइवापोनतृष्यतेबभूथ । ता
मनुत्वानिविदंजोहवीमिविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १८ ॥ (१।२३।१२) मत्सिनोवस्यइष्टयऽइंद्रमिंदोवृषाविश ।
ऋघायमाणऽइन्वसिशत्रुमंतिनविंदसि ॥ तस्मिन्नावेशयागिरोयऽएकश्चर्षणीनां । अनुस्वधायमुप्यतेयवंनचर्कृषद्वृषा ॥
यस्यविश्वानिहस्तयोः पंचक्षितीनांवसु । स्पाशयस्वयोऽअस्मध्रुग्दिव्येवाशनिर्जहि ॥ असुन्वंतंसमंजहिदूणाशंयोनते
मयः । अस्मभ्यमस्यवेदनंदद्धिसूरिश्चिदोहते ॥ आवोयस्यद्विबर्हसोर्केषुसानुषगसत् । आजाविंद्रस्येंदोप्रावोवाजेषु

(१।२३।११) मत्स्यपायीतिषळर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्यइंद्रोनुष्टुप्आद्यास्कंधोग्रीवीअंत्यात्रिष्टुप् । (१।२३।१२) मत्सिनइतिषळर्चस्यसू
क्तस्यअगस्त्यइंद्रोनुष्टुबंत्यात्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.२अ.४ ॥२८॥

वाजिनं ॥ यथापूर्वेभ्योजरितृभ्यंऽइंद्रमयंऽइवापोनतृष्यतेबभूथं । तामनुत्वानिविदंजोहवीमिविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १९ ॥ (१।२३।१३) आचर्षणिप्रावृषभोजनानांराजाकृष्टीनांपुरुहूतऽइंद्रः । स्तुतःश्रवस्यन्नवसोपमद्रिग्युक्त्वाहरीवृषणायाह्यर्वाङ् ॥ येतेवृषणोवृषभासऽइंद्रब्रह्मयुजोवृषरथासोऽअत्याः । ताँऽआतिष्ठतेभिरायाह्यर्वाङ्हवामहेत्वासुतऽइंद्रसोमे ॥ आतिष्ठरथंवृषणंवृषातेसुतःसोमःपरिषिक्तामधूनि । युक्त्वावृषभ्यांवृषभक्षितीनांहरिभ्यांयाहिप्रवतोपमद्रिक् ॥ अयंयज्ञोदेवयाऽअयंमियेधऽइमाब्रह्माण्ययमिंद्रसोमः । स्तीर्णबर्हिरातुशक्रप्रयाहिपिबानिषद्यविमुचाहरीऽइह ॥ ओसुष्टुतऽइंद्रयाह्यर्वाङुपब्रह्माणिमान्यस्यकारोः । विद्यामवस्तोरवसागृणंतोविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २० ॥ (१।२३।१४) यद्धस्यातऽइंद्रश्रुष्टिरस्तिययाबभूथंजरितृभ्यऽऊती । मानःकाममहयंतमाधग्विश्वातेऽअश्यांपर्यापऽआयोः ॥ नघाराजेंद्रऽआदभन्नोयानुस्वसाराकृणवंतयोनौ । आपश्चिदस्मैसुतुकाऽअवेषन्गमन्नऽइंद्रःसख्यावयश्च ॥ जेतानृभिरिंद्रःपृत्सुशूरःश्रोताहवंनाधमानस्यकारोः । प्रभर्तारथंदाशुषऽउपाकऽउद्यंताग्गिरोयदिंचत्मनाभूत् ॥ एवानृभिरिंद्रःसुश्रवस्याप्रखादःपृक्षोऽअभिमित्रिणोभूत् । समर्यऽइषःस्तवतेविवाचिसत्राकरोयजमानस्यशंसः ॥ त्वयावयंमघवन्निंद्रशत्रूनभिष्यामहतोमन्यमानान् । त्वंत्रातात्वमुनोवृधेभूः

(१।२३।१३) आचर्षणिप्राइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१।२३।१४) यद्धस्यातइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

मंडलं १ अनु. २३ ॥२८॥

विंद्यामेषंवृजनंजीरदांनुं ॥ २१ ॥ (१।२३।१५) पूर्वीरहंशरदंःशश्रमाणादोषावस्तोंरुषसोंजरयंतीः । मिनातिश्रि
यंजरिमातनूनामप्यूनुपत्नीर्वृषंणोजगम्युः ॥ येचिद्धिपूर्वंऽऋतसापऽआसंन्त्साकंदेवेभिरवंदन्नृतानिं । तेचिदवांसुर्न
ह्यंतंमापुःसमूनुपत्नीर्वृषंभिर्जगम्युः ॥ नमृषांश्रांतंयदवंतिदेवाविश्वाऽइत्स्पृधोंऽअभ्यंश्नवाव । जयावेदत्रंशतनींथमा
जिंयत्संम्यंचांमिथुनावभ्यजांव ॥ नदस्यंमारुधतःकामऽआगंन्नितऽआजांतोऽअमुतःकुतंश्चित् । लोपांमुद्रावृषंणंनी
रिंणातिधीरमधींराधयतिश्वसंतं ॥ इमंनुसोममंतिंतोहृत्सुपीतमुपंब्रुवे । यत्सीमागंश्चकृमातत्सुमृंळतुपुलुकामोहिम
र्त्यंः ॥ अगस्त्यःखनंमानःखनित्रैंःप्रजामपंत्यंबलंमिच्छमांनः । उभौवर्णावृषिंरुग्रःपुंपोषसत्यादेवेष्वाशिषोंजगाम
॥ २२ ॥ (१।२४।१) युवोरजांसिसुयमांसोऽअश्वारथोयद्वांपर्यर्णांसिदीयंत् । हिरण्ययांवांपवयंःप्रुषायन्मध्वःपि
बंताऽउषसंःसचेथे ॥ युवमत्यस्यावंनक्षथोयद्विपंत्मनोनर्यस्यप्रयंज्योः । स्वसायद्वांविश्वगूर्तींभरांतिवाजायेट्टेमधुपा
विषेचं ॥ युवंपयंऽउस्रियांयामधत्तंपक्कमामायामवपूर्व्यंगोः । अंतर्यद्वनिनोंवामृतप्सूह्वारोनशुचिर्यजंतेहविष्मांन् ॥
युवंहंघर्मंमधुंमंतमत्रंयेपोनक्षोदोंवृणीतमेषे । तद्वांनरावश्विनापश्वंऽइष्टीरथ्यैवचक्राप्रतिंयंतिमध्वंः ॥ आवांदानायं

(१।२३।१५) पूर्वीरहमितिषळर्चस्यसूक्तस्यागस्त्यःआद्ययोर्द्वयोर्लोपामुद्राऋषिकाअंत्ययोर्द्वयोरगस्त्यंतेवासीब्रह्मचारीऋषिःसर्वासांर
तिर्देवतात्रिष्टुप्पंचमीबृहती । (१।२४।१) युवोरजांसीतिदशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् ।

ववृतीयदस्राग़ोरोहेंणतौग्र्योनजिव्रिः । अपःक्षोणीसंचतेमाहिनावांजूर्णोवामक्षुरंहंसोयजत्रा ॥ २३ ॥ नियद्युवेथेनियुतःसुदानूऽउपस्वधाभिःसृजथःपुरंधिं । प्रेषद्वेषद्वातोनसूरिरामहेददेसुव्रतोनवाजं ॥ वयंचिद्धिवांजरितारःसत्याविपन्यामहेविपणिर्हितावान् । अधाचिद्धिष्माश्विनावनिंद्यापाथोहिष्मावृषणावंतिदेवं ॥ युवांचिद्धिष्माश्विनावनुद्यून्विरुद्रस्यप्रस्रवणस्यसातौ । अगस्त्योनरांनृषुप्रशस्तःकाराधुनीवचितयत्सहस्रैः ॥ प्रयद्वहेथेमहिनारथस्यप्रस्पंद्रायाथोमनुषोनहोता । धत्तंसूरिभ्यंऽउतवास्वश्व्यंनासत्यारयिषाचःस्याम ॥ तंवांरथंवयमद्याहुवेमस्तोमैरश्विनासुवितायनव्यं । अरिष्टनेमिंपरिद्यामियानंविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २४ ॥ (१।२४।२) कदुप्रेष्ठाविषांरयीणामध्वर्यंताय दुन्निनीथोऽअपां । अयंवांयज्ञोऽअकृतप्रशस्तिंवसुधितीऽअवितारा जनानां ॥ आवामश्वासःशुचयःपयस्पावातरंहसोदिव्यासोऽअत्याः । मनोजुवोवृषणोवीतपृष्ठाऽएहस्वराजोऽअश्विनावहंतु ॥ आवांरथोवनिर्नप्रवत्वान्त्सृप्रवंधुरःसुवितायगम्याः । वृष्णःस्थातारामनसोजवीयानहंपूर्वोयजतोधिष्ण्यायः+ ॥ इहेहजातासमवावशीतामरेपसातन्वानामभिःस्वैः । जिष्णुर्वामन्यःसुमखस्यसूरिर्दिवोऽअन्यःसुभगःपुत्रऽऊहे ॥ प्रवांनिचेरुःककुहोवशाँऽअनुपिशंगरूपःसदनानिगम्याः । हरीऽअन्यस्यपीपयंतवाजैर्मथ्नारजांस्यश्विनाविघोषैः ॥ २५ ॥ प्रवांशरद्वान्वृषभोननिःषाट्पूर्वी

(१।२४।२) कदुप्रेष्ठेतिनवर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् ।

रिषंश्चरतिमध्वंऽइष्णन् । एवैरन्यस्यपीपयंतवाजैर्वेषंतीरूर्ध्वानद्योनऽआगुः ॥ असंर्जिवांस्थविंरावेधसागीर्बाह्वेऽअं
श्विनात्रेधाक्षरंती । उपंस्तुतावंवतंनाधंमानंयामन्नयामन्छृणुतंहवंमे ॥ उतस्यावांरुशंतोवप्संसोगीस्त्रिबर्हिषिसदंसि
पिन्वतेनॄन् । वृषांवांमेघोवृंषणापीपायगोर्नसेकेमनुंषोदशस्यन्+ ॥ युवांपूषेवांश्विनापुरंधिरग्निमुषांनजंरतेहविष्मां
न् । हुवेयद्वांवरिवस्यागृंणानोविद्यामेषंवृजनंजीरदांनुं ॥ २६ ॥ (१।२४।३) अभूंदिदंवयुनमोषुभूंषतारथोवृष
ण्वान्मदंतामनीषिणः । धियंजिन्वाधिष्ण्यांविश्पलांवसूदिवोनपांतासुकृतेशुचिंव्रता ॥ इंद्रंतमाहिधिष्ण्यांमरुत्तंमा
दस्रादंसिष्ठारथ्यारथीतंमा । पूर्णंरथंवहेथेमध्वऽआचिंतंतेनंदाश्वांसमुपंयाथोऽअश्विना ॥ किमत्रंदस्राकृणुथःकिमां
साथेजनोयःकश्चिदहंविर्महीयतें । अतिक्रमिष्टंजुरतंपणेरसुंज्योतिर्विप्रांयकृणुतंवचस्यवें ॥ जंभयंतमभितोरायंतःशु
नोंहतंमृधोंविदथुस्तान्यंश्विना । वाचंवाचंजरितूरत्निनींकृतमुभाशंसंनासत्यावतंमर्मं ॥ युवमेतंचक्रथुःसिंधुंषुप्लवमां
त्मन्वंतंपक्षिणंतौग्र्यायकं । येनंदेवत्रामनंसानिरूहथुःसुपप्तनीपेंतथुःक्षोदंसोमहः+ ॥ २७ ॥ अवंविद्धंतौग्र्यमप्स्वं१
तरंनारंभणेतमंसिप्रविंद्धं । चतंस्रोनावोजठंलस्यजुष्टाऽउदश्विभ्यांमिषिताःपांरयंति ॥ कःस्विद्वृक्षोनिष्ठिंतोमध्येऽ
अर्णसोयंतौग्र्योनांधितःपर्यषंस्वजत् । पर्णामृगस्यंपतरोंरिवारभऽउदंश्विनाऽऊहथुःश्रोमंतायकं+ ॥ तद्वांनरानास

(१।२४।३) अभूदिदमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योश्विनौजगतीषष्ठ्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

ऋक्सं. अ.२अ.५ ॥३०॥

त्यावर्नुष्याद्यद्व्रामानांसऽउचथमवोचन् । अस्माद्यसदंसःसोम्यादाविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २८ ॥ (१।२४।४) तंयुंजाथांमनंसोयोजवीयान्त्रिवंधुरोवृषणायस्त्रिचक्रः । येनोपयाथःसुकृतोदुरोणंत्रिधातुनापतथोविर्नपर्णैः+ ॥ सुवृद्रथोवर्ततेयन्नभिक्षांयत्तिष्ठथःक्रतुमंतानुपृक्षे । वपुर्वपुष्यासंचतामियंगीर्दिवोदुहित्रोषसासचेथे ॥ आतिष्ठतंसुवृतंयोरथोवामनुव्रतानिवर्ततेहविष्मान् । येननरानासत्येषयध्यैवर्तिर्याथस्तनयायत्मनेच ॥ मावांवृकोमावृकीरादधर्षीन्मापरिवर्क्तमुतमातिधक्तं । अयंवांभागोनिहितऽइयंगीर्दस्राविमेवांनिधयोमधूनां ॥ युवांगोतमःपुरुमीळ्होऽअत्रिर्दस्राहवतेवसेहविष्मान् । दिशंनदिष्टामृजूयेवयंतामेहवंनासत्योपयातं ॥ अतारिष्मतमसस्पारमस्यप्रतिवांस्तोमोऽअश्विनावधायि । एहयातंपथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २९ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥

द्वादशाध्याये वर्गाः २९ सूक्तानि १८ ऋचः १४२ ॥ त्यागः ॥ मरुद्भ्यइदं. १५ इंद्रायेदं. मरुद्भ्यइदं. २० इंद्रायेदं. १३ मरुद्भ्यइदं. २ मरुत्वतइंद्रायेदं. ४ मरुद्भ्यइदं. ३ इंद्रायेदं. ४५ रत्याइदं. ६ अश्विभ्यामिदं. २३ ॥ इतिद्वितीयेचतुर्थः ॥ ४ ॥

तावांकतरैकादशंद्यावापृथिवीयमानोवैश्वदेवंपितुंन्वन्नस्तुतिर्गायत्रंत्वाद्यानुष्टुब्गर्भातृतीयांत्येपंचम्यांद्याश्वतस्रोनुष्टुभौत्याबृहतीवासमिद्धआप्रियोग्नेनयाष्टावाग्नेयमनर्वाणंबार्हस्पत्यंकंकतःषोळशोपनिषदतृणसौर्यमानु

मंडलं १ अनु. २४ ॥३०॥

(१।२४।४) तंयुंजाथामितिषळर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् ।

ष्टुभं विषशंकावानगस्त्यः प्राब्रवीद् दशम्याद्याश्चतिस्रो महापंक्तयो महाबृहती चंय आंगिरसः शौनहोत्रो भूत्वा भार्ग
वः शौनको भवत्सगृत्समदो द्वितीयं मंडलमपश्यत्त्वमग्नेजागतं तुयज्ञेन सप्तोनासमिद्ध एकादशाप्रं सप्तमी जगती हु
वे नवसोमाहुतिभिर्भार्गवोऽहं होताष्टावानुष्टुभं मिमां मे गायत्रं हिं श्रेष्ठं षड्वाजयन्निवांत्यानुष्टुप् ॥ १ ॥

हरिः ओम् ॥ (१।२४।५) तावाम्द्यतावपरंहुवेमोच्छंत्यामुषसिवह्निरुक्थैः । नासत्याकुहचित्संतावर्योदिवोन
पातासुदास्तराय ॥ अस्मेऽऊषुवृषणामादयेथामुत्पणीँऽहतमूर्म्यामदंता । श्रुतंमेऽअच्छोक्तिभिर्मतीनामेष्टानरानि
चेताराचकर्णैः ॥ श्रियेपूषन्निषुकृतेवदेवानासत्यावहतुंसूर्यायाः । वच्यंतेवांककुहाऽअप्सुजातायुगाजूर्णेववरुणस्यभू
रेः ॥ अस्मेसावांमाध्वीरातिरस्तुस्तोमंहिनोतंमान्यस्यकारोः । अनुयद्वांश्रवस्यासुदानूसुवीर्यायचर्षणयोमदंति ॥ ए
षवांस्तोमोऽअश्विनावकारिमानेभिर्मघवानासुवृक्ति । यातंवर्तिस्तनयायत्मनेचागस्त्येनासत्यामदंता ॥ अतारिष्मत
मसस्पारमस्यप्रतिवांस्तोमोऽअश्विनावधायि । एहयातंपथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १ ॥ (१।२४।६)
कतरापूर्वाकतरापरायोःकथाजातेकवयःकोविवेद । विश्वंत्मनाबिभृतोयद्धनामविवर्ततेऽअहनीचक्रियेव ॥ भूरिंद्वेऽ
अचरंतीचरंतंपद्वंतंगर्भमपदीदधाते । नित्यंनसूनुंपित्रोरुपस्थेद्यावारक्षतंपृथिवीनोऽअभ्वात् ॥ अनेहोदात्रमदितेरन

(१।२४।५) तावामितिषळर्चस्यसूक्तस्यागस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् । (१।२४।६) कतरेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योद्यावापृथिवीत्रिष्टुप् ।

वँहुवेस्वर्वदवधंनमंस्वत् । तद्रोदसीजनयतंजरित्रेद्यावा० ॥ अतंप्यमानेऽअवसावंतीऽअनुंष्यामरोदंसीदेवपुंत्रे । उभेदेवानांमुभयेंभिरह्नांद्यावा० ॥ संगच्छंमानेयुवतीसमंतेस्वसांराजामीपित्रोरुपस्थें । अभिजिघ्रंतीभुवंनस्यनाभिंद्यावा० ॥ २ ॥ उर्वींसद्मंनीबृहतीऽऋतेनंहुवेदेवानामवंसाजनिंत्री । दधातेयेऽअमृतंसुप्रतींकेद्यावा० ॥ उर्वींपृथ्वीबंहुलेदूरेऽअंतेऽउपंब्रुवेनमंसायज्ञेऽअस्मिन् । दधातेयेसुभगेंसुप्रतूंर्तींद्यावा० ॥ देवान्वायच्चंकृमाकच्चिदागःसखांयंवासदमिज्जास्पंतिंवा । इयंधीर्भूंयाऽअवयानंमेषांद्यावा० ॥ उभाशंसानर्यामामंविष्टामुभेमामूतीऽअवंसासचेता । भूरिंचिदर्यःसुदास्तंरायेषामदंतऽइषयेमदेवाः ॥ ऋतंदिवेतदंवोचंपृथिव्याऽअंभिश्रावायंप्रथमंसुमेधाः । पातामंवद्यादुरितादभीकेंपितामातांचंरक्षतामवोंभिः ॥ इदंद्यावापृथिवीसत्यमंस्तुपितर्मातर्यदिहोपंब्रुवेवां । भूतंदेवानांमवमेऽअवोंभिर्विद्यामेषंवृजनंजीरदांनुं ॥ ३ ॥ (१।२४।७) आनऽइळांभिर्विदथेंसुशस्तिविश्वानंरःसवितादेवऽएंतु । अपियथांयुवानोमत्संथानोविश्वंजगंदभिपित्वेमंनीषा+ ॥ आनोविश्वऽआस्क्रांगमंतुदेवामित्रोऽअंर्यमावरुंणःसजोषांः । भुवन्यथांनोविश्वेवृधासःकरंन्त्सुषाहांविथुरंनशवंः ॥ प्रेष्ठंवोऽअतिंथिंगृणीषेग्निंशस्तिभिंस्तुर्वणिंःसजोषांः ।

(१।२४।७) आनइळेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (सूक्तभेदप्रयोगेतु-आद्यचतसृणांविश्वेदेवाःततएकस्याअहिर्बुध्न्यःततएकस्यास्त्वष्टाततएकस्याइंद्रःततोद्वयोर्मरुतःततोद्वयोर्विश्वेदेवाःएवमेकादश) ।

असद्यथानोवरुणःसुकीर्तिरिषश्चपर्षदरिगूर्तःसूरिः+ ॥ उपवऽएषेनमसाजिगीषोषासानक्तासुदुघेवधेनुः । समानेऽअ
हन्विमिमानोऽअर्कविषुरूपेपयसिसस्मिन्नूधन् ॥ उतनोहिर्बुध्योऽ३ मयस्कःशिशुंनपिप्युषीववेतिसिंधुः । येननपातम
पांजुनाममनोजुवोवृषणोयंवहंति ॥ ४ ॥ उतनऽईत्वष्टागंत्वच्छास्मत्सूरिभिरभिपित्वेसजोषाः । आवृत्रहेंद्रश्चर्षणि
प्रास्तुविष्टमोनरांनऽइहगम्याः ॥ उतनईमतयोश्वयोगाःशिशुंनगावस्तरुणंरिहंति । तमींगिरोजनयोनपत्नीःसुरभिष्ट
मंनरांनसंत ॥ उतनऽईमरुतोवृद्धसेनाःस्मद्रोदसीसमनसःसदंतु । पृषदश्वासोवनयोनरथारिशादसोमित्रयुजोनदे
वाः+ ॥ प्रनुयदेषांमहिनाचिकित्रेप्रयुंजतेप्रयुजस्तेसुवृक्ति । अधयदेषांसुदिनेनशरुर्विश्वमेरिणंप्रुषायंतसेनाः ॥ प्रोऽ
अश्विनाववसेकृणुध्वंप्रपूषणंस्वतवसोहिसंति । अद्वेषोविष्णुर्वातऽऋभुक्षाऽअच्छासुम्नायववृतीयदेवान्+ ॥ इयंसावो
ऽअस्मेदीधितिर्यजत्राऽअपिप्राणीचसदनीचभूयाः । नियादेवेषुयततेवसूयुर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥५॥ (१।२४।८)
पितुंनुस्तोषंमहोधर्माणंतविषीं । यस्यत्रितोव्योजसावृत्रंविपर्वमर्दयत् ॥ स्वादोपितोमधोपितोवयंत्वाववृमहे । अस्मा
कमविताभव ॥ उपनःपितवाचरशिवःशिवाभिरूतिभिः । मयोभुरद्विषेण्यःसखासुशेवोऽअद्वयाः ॥ तवत्येपितोर
सारजांस्यनुविष्ठिताः । दिविवाताऽइवश्रिताः+ ॥ तवत्येपितोददतस्तवस्वादिष्ठतेपितो । प्रस्वाद्मानोरसानांतुविग्री

(१।२४।८) पितुंन्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योन्नंगायत्रीआद्यानुष्टुब्गर्भातृतीयापंचमाद्याश्चतस्रोनुष्टुभोंत्याबृहतीवा ।

वाऽइवेरते ॥ ६ ॥ त्वेपिंतोमहानांदेवानांमनोंहितं । अकारिचारुकेतुनातवाहिमवसावधीत् ॥ यद्दोपितोऽअज गन्विवस्वपर्वतानां । अत्राचिन्नोमधोपितोरंभक्षायगम्याः ॥ यदपामोषधीनांपरिंशमारिशामहे । वातापेपीवऽइद्भ्द्व ॥ यत्तेसोमगवाशिरोयवाशिरोभजामहे । वातापे० ॥ करंभऽओषधेभवपीवोवृक्कऽउदारथिः । वातापे० ॥ तंत्वावयंपितोवचोभिर्गावोनहव्यासुषूदिम । देवेभ्यस्त्वासधमादमस्मभ्यंत्वासधमादं ॥ ७ ॥ (१।२४।९) समि द्धोऽअद्यराजसिदेवोदेवैःसंहस्रजित् । दूतोहव्याकविर्वह ॥ तनूनपादृतंयतेमध्वायज्ञःसमज्यते । दधत्सहस्रिणीरि षः ॥ आजुह्वानोनऽईड्योदेवाँऽआवक्षियज्ञियान् । अग्नेसहस्रसाऽअसि ॥ प्राचीनंबर्हिरोजसासहस्रवीरमस्तृणन् । यत्रादित्याविराजथ ॥ विराट्सम्राड्विभ्वीःप्रभ्वीर्बह्वीश्चभूयसीश्चयाः । दुरोघृतान्यक्षरन् ॥ ८ ॥ सुरुक्मेहिसुपेश साधिश्रियाविराजतः । उषासावेहसीदतां ॥ प्रथमाहिसुवाचसाहोतारादैव्याकवी । यज्ञंनोयक्षतामिमं ॥ भारती ळेसरस्वतियावःसर्वाऽउपब्रुवे । तानश्चोदयतश्रिये[+] ॥ त्वष्टारूपाणिहिप्रभुःपशून्विश्वान्त्समानजे । तेषांनःस्फाति मायज ॥ उपत्मन्यावनस्पतेपाथोदेवेभ्यःसृज । अग्निर्हव्यानिसिष्वदत् ॥ पुरोगाऽअग्निर्देवानांगायत्रेणसमज्यते ।

(१।२४।९) समिद्धइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्यइध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टा वनस्पतिस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवताःगायत्रीच्छंदः ।

स्वाहाकृतीषुरोचते ॥ ९ ॥ (१।२४।१०) अग्नेनयऽसुपथारायेऽअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् । युयोध्य१
स्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठांतेनमऽउक्तिंविधेम ॥ अग्नेत्वंपारयानव्योऽअस्मान्त्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा । पूश्चपृथ्वी
बहुलानऽउर्वीभवातोकायतनयायशंयोः+ ॥ अग्नेत्वमस्मद्युयोध्यमीवाऽअनग्नित्राऽअभ्यमंतकृष्टीः । पुनरस्मभ्यंसु
वितायदेवक्षांविश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र ॥ पाहिनोऽअग्नेपायुभिरजस्रैरुतप्रियेसदनऽआशुशुक्वान् । मातेभयंजरितारंय
विष्ठनूनंविदन्मापरंसहस्वः ॥ मानोऽअग्नेवसृजोऽअघायाविष्यवेरिपवेदुच्छुनायै । मादत्वतेदशतेमादतेनोमारीषते
सहसावन्परादाः ॥ १० ॥ विघत्वावाँऽऋतजातयंसद्गृणानोऽअग्नेतन्वे३वरूथं । विश्वाद्रिरिक्षोरुतवानिनित्सोरभि
ह्रुतामसिहिदेवविष्पट्+ ॥ त्वंताँऽअग्नऽउभयान्विविद्वान्वेषिप्रपित्वेमनुषोयजत्र । अभिपित्वेमनवेशास्योभूर्मर्मृजे
न्यऽउशिग्भिर्नाक्रः+ ॥ अवोचामनिवचनान्यस्मिन्मानस्यसूनुःसहसानेऽअग्नौ । वयंसहस्रमृषिभिःसनेमविद्यामेषंवृ
जनंजीरदानुं ॥ ११ ॥ (१।२४।११) अनर्वाणंवृषभंमंद्रजिह्वंबृहस्पतिंवर्धयानव्यमर्कैः । गाथान्यःसुरुचोयस्यदे
वाऽआशृण्वंतिनवमानस्यमर्ताः ॥ तमृत्वियाऽउपवाचःसचंतेसर्गोनयोदेवयतामसर्जि । बृहस्पतिःसह्यंजोवरांसिवि
भ्वाभवत्समृतेमातरिश्वा ॥ उपस्तुतिंनमसऽउद्यतिंचश्लोकंयंसत्सवितेवप्रबाहू । अस्यक्रत्वाहन्यो३योऽअस्तिमृगोन

(१।२४।१०) अग्नेनयेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योग्निस्त्रिष्टुप् । (१।२४।११) अनर्वाणमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ।

भीमोऽअरक्षसस्तुविष्मान् ॥ अस्यश्लोकोदिवीयतेपृथिव्यामत्योनयंसद्यक्षभृद्विचेताः । मृगाणांनहेतयोयंतिचेमाबृह स्पतेरहिमायाँऽअभिद्यून्+ ॥ येत्वादेवोस्त्रिकंमन्यमानाःपापाभद्रमुपजीवंतिपज्राः । नदूढ्येऽअनुददासिवामंबृहस्प तेचयस्तऽइत्पियारुं ॥ १२ ॥ सुप्रैतुःसूयवसोनपंथादुर्नियंतुःपरिप्रीतोनमित्रः । अनर्वाणोऽअभियेचक्षतेनोपीवृताऽ अपोर्णुवंतोऽअस्थुः ॥ संयंस्तुभोवनयोनयंतिसमुद्रंनस्रवतोरोधचक्राः । सविद्वाँऽउभयंचष्टेऽअंतर्बृहस्पतिस्तरऽआप श्चगृध्रः ॥ एवामहस्तुंविजातस्तुविष्मान्बृहस्पतिर्वृषभोधायिदेवः । सनंःस्तुतोवीरवद्धातुगोमद्विद्यामेषंवृजनंजीरदा नुं ॥ १३ ॥ (१।२४।१२) कंकतोनकंकतोथोसतीनकंकतः । द्वावितिप्लुषीऽइतिन्य१दृष्टाऽअलिप्सत ॥ अदृष्टा न्हंत्यायत्यथोहंतिपरायती । अथोऽअवघ्नतीहंत्यथोपिनष्टिपिंषती+ ॥ शरासःकुशरासोदर्भासःसैर्याऽउत । मौंजा ऽअदृष्टावैरिणाःसर्वेसाकंन्यलिप्सत ॥ निगावोगोष्ठेऽअसदन्निमृगासोऽअविक्षत । निकेतवोजनानांन्य१दृष्टाऽअलि प्सत ॥ एतऽउत्येप्रत्यदृश्रन्प्रदोषंतस्कराऽइव । अदृष्टाविश्वदृष्टाःप्रतिबुद्धाऽअभूतन ॥ १४ ॥ द्यौर्वःपितापृथिवी मातासोमोभ्रातादितिःस्वसा । अदृष्टाविश्वदृष्टास्तिष्ठतेलयतासुकं ॥ येऽअंस्यायेऽअंग्याःसूचीकायेप्रकंकताः । अदृ ष्टाःकिंचनेहवःसर्वेसाकंनिर्जस्यत ॥ उत्पुरस्तात्सूर्यऽएतिविश्वदृष्टोऽअदृष्टहा । अदृष्टान्त्सर्वान्जंभयन्त्सर्वाश्चयातुधा

(१।२४।१२)कंकतइतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यअगस्त्योमृणसूर्याअनुष्टुप्दशम्याद्यास्तिस्रोमहापंक्तयस्त्रयोदशीमहाबृहती(विषघ्नमेतत्सूक्तं) ।

न्यः ॥ उदपप्तदसौसूर्यःपुरुविश्वानिजूर्वन् । आदित्यःपर्वतेभ्योविश्वदृष्टोऽअदृष्टहा+ ॥ सूर्येविषमासंजामिदृतिंसुरा वतोगृहे । सोचिन्नुनमरातिनोवयंमरामारेऽअस्ययोजनंहरिष्ठामधुत्वामधुलाचकार ॥ १५ ॥ इयत्तिकाशकुंतिकास काजंघासतेविषं । सोचिन्नु० ॥ त्रिःसप्तविष्पुलिंगकाविषस्यपुष्पमक्षन् । ताश्चिन्नु० ॥ नवानांनवतीनांविषस्यरोपुंषी णां । सर्वासामग्रभंनामारे० ॥ त्रिःसप्तमयूर्यःसप्तस्वसारोऽअग्रुवः । तास्तेविषंविजभ्रिरऽउदकंकुंभिनीरिव ॥ इय त्तकःकुंषुंभकस्तकंभिनद्म्यश्मना । ततोविषंप्रवावृतेपराचीरनुसंवतः ॥ कुषुंभकस्तदब्रवीद्गिरेःप्रवर्तमानकः । वृश्चिक स्यारसंविषमरसंवृश्चिकतेविषं ॥ १६ ॥ (इतिशातर्चिनंप्रथमंमंडलं ॥ अत्रसूक्तानि १९१) ॥ ॥ (परिशिष्टं ॥ मा बिभेर्नमरिष्यसिपरित्वापामिसर्वतः । घनेनहन्मिवृश्चिकमहिंदंडेनागतं ॥ आदित्यरथवेगेनविष्णुबाहुबलेनच । गरु डपक्षनिपातेनभूमिंगच्छमहायशाः ॥ गरुडस्यजातमात्रेणत्रयोलोकाःप्रकंपिताः । प्रकंपितामहीसर्वासशैलवनकानं ना ॥ गगनंनष्टचंद्रार्कज्योतिषंनप्रकाशते । देवताभयभीताश्चमारुतोनप्लवायतिमारुतोनप्लवायत्योंनमः ॥ भोसर्पभ द्रभद्रंतेदूरंगच्छमहायशाः । जनमेजयस्ययज्ञांतेऽआस्तीकवचनंस्मर ॥ आस्तीकवचनंश्रुत्वायःसर्पोननिवर्तते । शत धाभिद्यतेमूर्ध्निशिंशवृक्षफलंयथा ॥ नर्मदायैनमःप्रातर्नर्मदायैनमोनिशि । नमोस्तुनर्मदेतुभ्यंत्राहिमांविषसर्पतः ॥

योजरत्कारुणाजातोजरत्कन्यांमहायशाः । तस्यसर्पापभद्रंतेदूरंगच्छमहायशाः ॥ १ ॥) ॥ (२।१।१) त्वमग्नेद्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वंवनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वंनृणांनृपतेजायसेशुचिः ॥ तवाग्नेहोत्रंतवपोत्रमृत्वियंतवनेष्ट्रंत्वमग्निदृतायतः । तवप्रशास्त्रंत्वमध्वरीयसिब्रह्माचासिगृहपतिश्चनोदमे ॥ त्वमग्नइंद्रोवृषभःसतामसित्वंविष्णुरुरुगायोनमस्यः । त्वंब्रह्मारयिविद्ब्रह्मणस्पतेत्वंविधर्तःसचसेपुरंध्या ॥ त्वमग्नेराजावरुणोधृतव्रतस्त्वंमित्रोभवसिदस्मईड्यः । त्वमर्यमासत्पतिर्यस्यसंभुजंत्वमंशोविदथेदेवभाजयुः + ॥ त्वमग्नेत्वष्टाविधतेसुवीर्यंतवग्नावोमित्रमहःसजात्यं । त्वमाशुहेमाररिषेस्वश्व्यंत्वंनरांशर्धोअसिपुरूवसुः ॥ १७ ॥ त्वमग्नेरुद्रोअसुरोमहोदिवस्त्वंशर्धोमारुतंपृक्षईशिषे । त्वंवातैररुणैर्यासिशंगयस्त्वंपूषाविधतःपासिनुत्मना ॥ त्वमग्नेद्रविणोदाअरंकृतेत्वंदेवःसवितारत्नधाअसि । त्वंभगोनृपतेवस्वईशिषेत्वंपायुर्दमेयस्तेविधत् ॥ त्वामग्नेदमआविश्पतिंविशस्त्वांराजानंसुविदत्रमृंजते । त्वंविश्वानिस्वनीकपत्यसेत्वंसहस्राणिशतादशप्रति ॥ त्वामग्नेपितरमिष्टिभिर्नरस्त्वांभ्रात्रायशम्यातनूरुचं । त्वंपुत्रोभवसियस्तेविधत्त्वंसखासुशेवःपास्याधृषः ॥ त्वमग्नऋभुराकेनमस्य१स्त्वंवाजस्यक्षुमतोरायईशिषे । त्वंविभास्यनुदक्षिदावनेत्वंविशिक्षुरसियज्ञमातनिः ॥ १८ ॥ त्वमग्नेअदितिर्देवदाशुषेत्वंहोत्राभारं

(२।१।१) (अथगार्त्समदेद्वितीयेमंडलेचतस्रोनुवाकाः) ॥ त्वमग्नइतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोग्निर्जगती ।

तीवर्धसेगिरा । त्वमिळाशतहिमासिदक्षसेत्वंवृत्रहावसुपतेसरस्वती ॥ त्वमग्नेसुभृतऽउत्तमंवयस्तवस्पार्हेवर्णऽआसंदृ
शिश्रियः । त्वंवाजःप्रतरणोबृहन्नसित्वंरयिर्बहुलोविश्वतस्पृथुः+ ॥ त्वामग्नऽआदित्यासऽआस्यं१त्वांजिह्वांशुचयश्च
क्रिरेकवे । त्वांरातिषाचोऽअध्वरेषुसश्चिरेत्वेदेवाहविरदंत्याहुतं ॥ त्वेऽअग्नेविश्वेऽअमृतासोऽअद्रुहऽआसादेवाहवि
रदंत्याहुतं । त्वयामर्तासःस्वदंतऽआसुतिंत्वंगर्भोवीरुधांजज्ञिषेशुचिः ॥ त्वंतान्संचप्रतिचासिमज्मनाग्नेसुजातप्रचदे
वरिच्यसे । पृक्षोयदत्रमहिनावितेभुवदनुद्यावापृथिवीरोदसीऽउभे+ ॥ येस्तोतृभ्योगोऽअग्रामश्वपेशसमग्नेरातिमुपसृ
जंतिसूरयः । अस्मान्चतांश्चप्रहिनेषिवस्यऽआबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ १९ ॥ (२।१।२) यज्ञेनवर्धतजातवेदसम्
ग्निंयजध्वंहविषातनागिरा । समिधानंसुप्रयसंस्वर्णरंद्युक्षंहोतारंवृजनेषुधूर्षदं ॥ अभित्वानक्तीरुषसोववाशिरेग्नेवत्संन
स्वसरेषुधेनवः । दिवऽइवेदरतिर्मानुषायुगाक्षपोभासिपुरुवारसंयतः ॥ तंदेवाबुध्नेरजसःसुदंससंदिवस्पृथिव्योररतिं
न्येरिरे । रथमिववेद्यंशुक्रशोचिषमग्निंमित्रंनक्षितिषुप्रशंस्यं ॥ तमुक्षमाणंरजसिस्वऽआदमेचंद्रमिवसुरुचंह्वारऽआद
धुः । पृश्न्याःपतरंचितयंतमक्षभिःपाथोनपायुंजनसीऽउभेअनु ॥ सहोताविश्वंपरिभूत्वध्वरंतमुहव्यैर्मनुषऽऋंजते
गिरा । हिरिशिप्रोवृधसानासुजर्भुरद्यौर्नस्तृभिश्चितयद्रोदसीऽअनु ॥ २० ॥ सनोरेवत्समिधानःस्वस्तयेसंददस्वान्र

(२।१।२) यज्ञेनेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोग्निर्जगती ।

सं. १६

यिमस्मासुदीदिहि । आनः कृणुष्ववसुवितायरोदसीऽअग्नेहव्यामनुषोदेववीतये ॥ दानोऽअग्नेबृहतोदाःसहस्रिणोदु
रोनवाजंश्रुत्याऽअपावृधि । प्राचीद्यावापृथिवीब्रह्मणाकृधिस्व१र्णशुक्रमुषसोविदिद्युतुः ॥ सऽइधानऽउषसोराम्याऽ
अनुस्व१र्णदीदेदरुषेणभानुना । होत्राभिरग्निर्मनुषःस्वध्वरोराजाविशामतिथिश्चारुरायवे ॥ एवानोऽअग्नेऽअमृतेषु
पूर्व्यधीष्पीपायबृहद्दिवेषुमानुषा । दुहानाधेनुर्वृजनेषुकारवेत्मनाशतिनंपुरुरूपमिषणि ॥ वयमग्नेऽअर्वतावासुवीर्यं
ब्रह्मणावाचितयेमाजनाँऽअति । अस्माकंद्युम्नमधिपंचकृष्टिषूच्चास्व१र्णशुशुचीतदुष्टरं ॥ सनोबोधिसहस्यप्रशंस्योय
स्मिन्त्सुजाताऽइषयंतसूरयः । यमग्नेयज्ञमुपयंतिवाजिनोनित्येतोकेदीदिवांसंस्वेदमे ॥ उभयासोजातवेदःस्यामतेस्तो
तारोऽअग्नेसूरयश्चशर्मणि । वस्वोरायःपुरुश्चंद्रस्यभूयसःप्रजावतःस्वपत्यस्यशग्धिनः ॥ येस्तोतृभ्योगोऽअग्रामश्वपेश
समग्नेरातिमुपसृजंतिसूरयः । अस्माऽन्चतांश्चप्रहिनेषिवस्यऽआबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ २१ ॥ (२।१।३) समिद्धो
ऽअग्निर्निहितःपृथिव्यांप्रत्यङ्विश्वानिभुवनान्यस्थात् । होतापावकःप्रदिवःसुमेधादेवोदेवान्यजत्वग्निरर्हन् ॥ नरा
शंसःप्रतिधामान्यंजन्तिस्रोदिवःप्रतिमह्नास्वर्चिः । घृतप्रुषामनसाहव्यमुंदन्मूर्धन्यज्ञस्यसमनक्तुदेवान्† ॥ ईळितोऽ

(२।१।३) समिद्धोअग्निरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइध्मोनराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळाभारत्य
स्त्वष्टावनस्पतिस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवतात्रिष्टुपूषष्ठीसप्तम्यौजगत्यौ ।

अग्नेमनसानोऽअर्हन्देवान्यक्षिमानुषात्पूर्वोऽअद्य । सऽआवहमरुतांशर्धोऽअच्युतमिंद्रंनरोबर्हिषदंयजध्वं ॥ देवंब
र्हिर्वर्धमानंसुवीरंस्तीर्णंरायेसुभरंवेद्यस्यां । घृतेनाक्तंवसवःसीदतेदंविश्वेदेवाऽआदित्यायज्ञियासः ॥ विश्रयंतामुर्वि
याहूयमानाद्वारोदेवीःसुप्रायणानमोभिः । व्यचस्वतीर्विप्रथंतामजुर्यावर्णंपुनानायशसंसुवीरं ॥ २२ ॥ साध्वपांसि
सनतानऽउक्षितेऽउषासानक्तावय्येवरण्विते । तंतुंततंसंवयंतीसमीचीयज्ञस्यपेशःसुदुघेपयस्वती ॥ दैव्याहोताराप्रथ
माविदुष्टरऽऋजुयक्षतःसमृचावपुष्टरा । देवान्यजंतावृतुथासमंजतोनाभापृथिव्याऽअधिसानुषुत्रिषु+ ॥ सरस्वती
साधयंतीधियंनऽइळादेवीभारतीविश्वतूर्तिः । तिस्रोदेवीःस्वधयाबर्हिरेदमच्छिद्रंपांतुशरणंनिषद्य ॥ पिशंगरूपःसुभ
रोवयोधाःश्रुष्टीवीरोजायतेदेवकामः । प्रजांत्वष्टाविष्यतुनाभिमस्मेऽअथादेवानामप्येतुपाथः ॥ वनस्पतिरवसृजन्नु
पस्थादग्निर्हविःसूदयातिप्रधीभिः । त्रिधासमक्तंनयतुप्रजानन्देवेभ्योदैव्यःशमितोपहव्यं+ ॥ घृतंमिमिक्षेघृतमस्ययो
निर्घृतेश्रितोघृतम्वस्यधाम । अनुष्वधमावहमादयस्वस्वाहाकृतंवृषभवक्षिहव्यं+ ॥ २३ ॥ (२।१।४) हुवेवःसुद्यो
त्मानंसुवृक्तिंविशामग्निमतिथिंसुप्रयसं । मित्रऽइवयोदिधिषाय्योभूद्देवऽआदेवेजनेजातवेदाः ॥ इमंविधंतोऽअपांस
धस्थेद्वितादधुर्भृगवोविक्ष्वा३युोः । एषविश्वान्यभ्यस्तुभूमादेवानामग्निररतिर्जीराश्वः ॥ अग्निंदेवासोमानुषीषुविक्षु

(२।१।४) हुवेवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःसोमाहुतिरग्निस्त्रिष्टुप् ।

प्रियंधुंःक्षेष्यंतोनमित्रं । सदींदयदुशतीरूर्म्याऽआदुक्षाय्य्योयोदास्वंतेदमऽआ+ ॥ अस्यरण्वास्वस्यैवपुष्टिःसंदृष्टिरस्य
हियानस्यदक्षोंः । वियोभरिंभ्रदोषधीषुजिह्वामत्योनरथ्योंदोधवीतिवारांन् ॥ आयन्मेऽअभ्वंवनदःपनंतोशि
ग्भ्योनामिंमीतवर्णं । सचित्रेणंचिकितेरंसुभासाजुंजुर्वायोमुहुरायुवाभूत्+ ॥ २४ ॥ आयोवनांतातृषाणोनभातिवा
र्णपथारथ्यैवस्वानीत् । कृष्णाध्वातपूरण्वांश्चिकेतद्योरिंवस्मयमानोनभोभिः ॥ सयोव्यस्थांदभिदक्षंदुर्वींपशुनैंतिस्वयुर
गोपाः। अग्निःशोचिष्माँऽअतसान्युष्णन्कृष्णव्यंथिरस्वदयन्नभूमं ॥ नूतेपूर्वस्यावंसोऽअधींतौतृतीयेंविदथेमन्मंशंसि।
अस्मेऽअंग्नेसंयद्वीरंबृहंतंक्षुमंतंवाजंस्वपत्यंरयिंदाः ॥ त्वयायथांगृत्समदासोंऽअग्नेगुहांवन्वंतऽउपंराँऽअभिष्युः । सुवी
रांसोऽअभिमातिषाहःस्मत्सूरिभ्योंगृणतेतद्वयोंधाः ॥२५॥ (२।१।५) होतांजनिष्टचेतंनःपितापितृभ्यंऽऊतयें।प्रयक्ष
न्जेन्यंवसुंशकेमंवाजिनोयमँ ॥ आयस्मिन्त्सप्तरश्मयंस्ततायज्ञस्यंनेतरिं । मनुष्वद्दैव्यंमष्टमंपोताविश्वंतदिंन्वति ॥
दधन्वेवायदीमनुवोचद्ब्रह्मांणिवेरुतत् । परिविश्वांनिकाव्यांनेमिश्चक्रमिंवाभवत् ॥ साकंहिशुचिंनाशुचिंःप्रशास्ताक्र
तुनाजंनि । विद्वाँऽअंस्यव्रताध्रुवावयाऽइवानुंरोहते ॥ ताऽअंस्यवर्णंमायुवोनेष्टुंःसचंतधेनवंः । कुविंत्तिसृभ्यऽआव
रंस्वसांरोयाऽइदंययुः+ ॥ यदींमातुरुपस्वसांघृतंभरंत्यस्थित । तासांमध्वर्युरागंतौयवोंवृष्टीवंमोदते ॥ स्वःस्वायधा

(२।१।५) होताजनिष्टेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यसोमाहुतिरग्निरनुष्टुप् ।

यंसेकृणुतामृत्विगृत्विजं । स्तोमंयज्ञंचादरंवनेमाररिमावयं ॥ यथाविद्वाँऽअरंकरद्विश्वेभ्योयजतेभ्यः । अयमग्नेत्वेऽ
अपियंयज्ञंचकृमावयं+ ॥ २६ ॥ (२।१।६) इमांमेऽअग्नेसमिधमिमामुपसदंवनेः । इमाऽउषुश्रुधीगिरंः ॥ अया
तेंऽअग्नेविधेमोर्जोनपादश्वमिष्टे । एनासूक्तेनसुजात ॥ तंत्वांगीर्भिर्गिर्वणसंद्रविणस्युंद्रविणोदः । सपर्येमसपर्यवंः ॥
सबोधिसूरिर्मघवावसुपतेवसुदावन् । युयोध्यं१स्मद्वेषांसि ॥ सनोवृष्टिंदिवस्परिसनोवाजमनर्वाणं । सनंःसहस्त्रिणी
रिषंः ॥ ईळानायावस्यवेयविष्ठदूतनोगिरा । यजिष्ठहोतरागंहि ॥ अंतर्ह्यग्नऽईयसेविद्वान्जन्मोभयाकवे । दूतोजन्येव
मित्र्यः ॥ सविद्वाँऽआचपिप्रयोयक्षिचिकित्वऽआनुषक् । आचास्मिन्त्सत्सिबर्हिषि ॥ २७ ॥ (२।१।७) श्रेष्ठंय
विष्ठभारताग्नेद्युमंतमाभर । वसोपुरुस्पृहंरयिं+ ॥ मानोऽअरातिरीशतदेवस्यमर्त्यस्यच । पर्षितस्याऽउतद्विषः+ ॥
विश्वाऽउतत्वयावयंधाराऽउदन्याऽइव । अतिगाहेमहिद्विषंः ॥ शुचिंःपावकवंद्योग्नेबृहद्विरोचसे । त्वंघृतेभिराहुतः ॥
त्वंनोऽअसिभारताग्नेवशाभिरुक्षभिः । अष्टापदीभिराहुतः ॥ द्रुंनःसर्पिरासुतिःप्रत्नोहोतावरेण्यः । सहसस्पुत्रोऽअद्भुतः
॥ २८ ॥ (२।१।८) वाजयन्निवनूरथान्योगाँऽअग्नेरुपस्तुहि । यशस्तमस्यमीळ्हुषः ॥ यःसुनीथोददाशुषेजुर्योजरयंन्न

(२।१।६) इमांमइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यसोमाहुतिरग्निर्गायत्री । (२।१।७) श्रेष्ठमितिषळर्चस्यसूक्तस्यसोमाहुतिरग्निर्गायत्री ।
(२।१।८) वाजयन्नितिषळर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोग्निर्गायत्र्यंत्यानुष्टुप् ।

रिं। चारुंप्रतीकऽआहुतः ॥ यऽउंश्रियादमेष्वादोषोषसिंप्रशस्यते । यस्यंव्रतंनमीयंते ॥ आयःस्वं१र्णभानुनांचित्रोविभात्यर्चिषां । अंजानोऽअजरैंरभि ॥ अत्रिमनुंस्वराज्यंमग्निमुक्थानिंवावृधुः । विश्वाऽअधिश्रियोंदधे ॥ अग्नेरिंद्रंस्य सोमंस्यदेवानांमूतिभिर्व्वयं । अरिंष्यंतःसचेमह्यभिष्यांमपृतन्यतः ॥ २९ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

त्रयोदशाध्याये वर्गाः २९ सूक्तानि १६ ऋचः १५९ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्यामिदं. ६ द्यावापृथिवीभ्यामिदं. ११ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ४ अहयेबुध्यायेदं. त्वष्ट्रइदं. इंद्रायेदं. मरुद्भ्यइदं. २ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. २ अन्नायेदं. ११ समिद्धायाग्नयइदं. तनूनपातइदं. इळायेदं. बर्हिषइदं. देवीभ्योद्वार्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं. सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं. त्वष्ट्रइदं. वनस्पतयइदं. स्वाहाकृतीभ्यइदं. अग्नयइदं. ८ बृहस्पतयइदं. ८ अप्तृणसूर्येभ्यइदं. १३ अग्नयइदं. २९ समिद्धायाग्नयइदं. नराशंसायेदं. इळायेदं. बर्हिषइदं. देवीभ्योद्वार्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्यामिदं. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं. सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं. त्वष्ट्रइदं. वनस्पतयइदं. स्वाहाकृतीभ्यइदं. अग्नयइदं. ३७ ॥ इतिद्वितीयेपंचमः ॥ ५ ॥

निहोताजोहूत्रःश्रुधिसैकैंद्रंविराट्स्थानमृतेंत्यांयोजातःपंचोनंऋतुःसप्तोनांत्यात्रिष्टुंबध्वर्यवोद्वादशंप्रघदशप्र वोनवांत्यात्रिष्टुंप्सदस्यैद्विःत्रिष्टुबंतंप्रातरपायिवयंतेसनोविराड्रूपांविश्वजितेषट्त्रिष्टुबंतंत्रिकद्रुकेषुचतुष्कंम ह्याद्यतिशाक्करमंत्याष्टिर्वागणानामेकोनाब्राह्मणस्पत्यंहबार्हस्पत्यास्तुद्दष्टलिंगाःपंचदश्यंत्येत्रिष्टुभौ ॥ १ ॥

हरिः ओम् ॥ (२।१।९) निहोताहोतृषदनेविदानस्त्वेषोदीदिवाँऽअसदत्सुदक्षः । अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठःसह
स्रंभरःशुचिजिह्वोऽअग्निः+ ॥ त्वंदूतस्त्वमुनःपरस्पास्त्वंवस्यऽआवृषभप्रणेता । अग्नेतोकस्यनस्तनेतनूनामप्रयुच्छ
न्दीद्यद्बोधिगोपाः+॥ विधेमतेपरमेजन्मन्नग्नेविधेमस्तोमैरवरेसधस्थे । यस्माद्योनेरुदारिथायजेतंप्रत्वेहवींषिजुहुरेसमि
द्धे ॥ अग्नेयजस्वहविषायजीयाञ्छ्रुष्टीदेष्णमभिगृणीहिराधः । त्वंह्यसिरयिपतीरयीणांत्वंशुक्रस्यवचसोमनोता ॥ उ
भयंतेनक्षीयतेवसव्यंदिवेदिवेजायमानस्यदस्म । कृधिक्षुमंतंजरितारमग्नेकृधिपतिंस्वपत्यस्यरायः+ ॥ सैनानीकेनसु
विदत्रोऽअस्मेयष्टादेवाँऽआयजिष्ठःस्वस्ति । अदब्धोगोपाऽउतनःपरस्पाऽअग्नेद्युमदुतरेवद्दिदीहि ॥ १ ॥(२।१।१०)
जोहूत्रोऽअग्निःप्रथमःपितेवेळस्पदेमनुषायत्समिद्धः । श्रियंवसानोऽअमृतोविचेतामर्मृजेन्यःश्रवस्य१ःसवाजी+ ॥
श्रूयाऽअग्निश्चित्रभानुर्हवंमेविश्वाभिर्गीर्भिरमृतोविचेताः । श्यावारथंवहतोरोहितावोतारुषाहचक्रेविभृत्रः ॥ उत्ताना
यामजनयन्त्सुषूतंभुवदग्निःपुरुपेशासुगर्भः । शिरिणायांचिदक्तुनामहोभिरपरीवृतोवसतिप्रचेताः ॥ जिघर्म्यग्निंहवि
षाघृतेनप्रतिक्षियंतंभुवनानिविश्वा । पृथुंतिरश्चावयसाबृहंतंव्यचिष्ठमन्नैरभसंदृशानं ॥ आविश्वतःप्रत्यंचंजिघर्म्यरक्ष
सामनसातज्जुषेत । मर्यश्रीःस्पृहयद्वर्णोऽअग्निर्नाभिमृशेतन्वा३जर्भुराणः ॥ ज्ञेयाभागंसहसानोवरेणत्वादूतासोमनु

(२।१।९) निहोतेतिषळर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोग्निस्त्रिष्टुप् । (२।१।१०) जोहूत्रइतिषळर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोग्निस्त्रिष्टुप् ।

वर्द्धेम । अनूनमग्निंजुह्वावचस्यामधुपृचंधनसाजोहवीमि ॥ २ ॥ (२।१।११) श्रुधीहवमिंद्रमारिषण्यःस्यामतेदावनेवसूनां । इमाहित्वामूर्जोवर्धयंतिवसूयवःसिंधवोनक्षरंतः ॥ सृजोमहीरिंद्रयाऽअपिन्वःपरिष्ठिताऽअहिनाशूरपूर्वीः । अमर्त्यंचिद्दासंमन्यमानमवाभिनदुक्थैर्वावृधानः+ ॥ उक्थेष्विन्नुशूरयेषुचाकन्स्तोमेष्विंद्ररुद्रियेषुच । तुभ्येदेतायासुमंदसानःप्रवायवेसिस्रतेनशुभ्राः+ ॥ शुभ्रंनुतेशुष्मंवर्धयंतःशुभ्रंवज्रंबाह्वोर्दधानाः । शुभ्रस्त्वमिंद्रवावृधानोऽअस्मेदासीर्विशःसूर्येणसह्याः ॥ गुहाहितंगुह्यंगूळ्हमप्स्वपीवृतंमायिनंक्षियंतं । उतोऽअपोद्यांतस्तभ्वांसमहन्नहिंशूरवीर्येण ॥ ३ ॥ स्तवानुतऽइंद्रपूर्व्यामहान्युतस्तवामनूतनाकृतानि । स्तवावज्रंबाह्वोरुशंतंस्तवाहरीसूर्यस्यकेतू+ ॥ हरीनुतऽइंद्रवाजयंताघृतश्चुतंस्वारमस्वार्ष्टां । विसमनाभूमिरप्रथिष्टारंस्तपर्वतश्चित्सरिष्यन्+ ॥ निपर्वतःसाद्यप्रयुच्छन्त्संमातृभिर्वावशानोऽअक्रान् । दूरेपारेवाणींवर्धयंतऽइंद्रेषितांधमनिंपप्रथन्नि+ ॥ इंद्रोमहांसिंधुमाशयानंमायाविनंवृत्रमस्फुरन्निः । अरेजेतांरोदसीभियानेकनिक्रदतोवृष्णोऽअस्यवज्रात् ॥ अरोरवीद्वृष्णोऽअस्यवज्रोमानुषंयन्मानुषोनिजूर्वात् । निमायिनोदानवस्यमायाऽअपादयत्पपिवान्त्सुतस्य ॥ ४ ॥ पिबापिबेदिंद्रशूरसोमंमंदंतुत्वामंदिनःसुतासः । पृणंतस्तेकुक्षीवर्धयंत्वित्थासुतःपौरऽइंद्रमाव ॥ त्वेऽइंद्राप्यभूमविप्राधियंवनेमऽऋतयासपंतः । अवस्यवो

(२।१।११) श्रुधीहवमित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रोविराट्स्थानाअंत्यात्रिष्टुप् ।

धीमहिप्रशस्तिंसद्यस्तैरायोदावनैस्याम ॥ स्यामतेतंऽइंद्रयेतंऽऊतीऽअवस्यवऽऊर्जंवर्धयंतः । शुष्मिन्तमंयंचाकनामदे
वास्मेरयिंरासिवीरवंतं ॥ रासिक्षयंरासिंमित्रमस्मेरासिशर्धंऽइंद्रमारुतंनः । सजोषसोयेचमंदसानाःप्रवायवःपांत्यग्रं
णीतिं ॥ व्यंत्विन्नुयेषुमंदसानस्तृपत्सोमंपाहिद्रह्यदिंद्र । अस्मान्त्सुपृत्स्वातरुत्रावर्धयोद्यांबृहद्भिरर्कैः+ ॥ ५ ॥ बृहंत
ऽइन्नुयेतैतरुत्रोक्थेभिर्वासुम्नमाविवासान्। स्तृणानासोबर्हिःपस्त्यावत्त्वोताऽइदिंद्रवाजमग्मन् ॥ उग्रेष्विन्नुशूरमंद
सानस्त्रिकद्रुकेषुपाहिसोममिंद्र । प्रदोधुवच्छ्मश्रुषुप्रीणानोयाहिहरिभ्यांसुतस्यपीतिं+ ॥ धिष्वाशवःशूरयेनवृत्रमवा
भिनद्दानुमौर्णवाभं । अपावृणोर्ज्योतिरार्यायनिसव्यतःसादिदस्युरिंद्र ॥ सनेमयेतंऽऊतिभिस्तरंतोविश्वाःस्पृधऽआ
र्येणदस्यून् । अस्मभ्यंतत्त्वाष्ट्रंविश्वरूपमरंधयःसाख्यस्यत्रितायं ॥ अस्यसुवानस्यमंदिनस्त्रितस्यन्यर्बुदंवावृधानोऽअ
स्तः । अवर्तयत्सूर्योनचक्रंभिनद्वलमिंद्रोऽअंगिरस्वान् ॥ नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रेदुहीयदिंद्रदक्षिणामघोनी । शिक्षा
स्तोतृभ्योमातिधग्भगोनोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ६ ॥ (२।२।१) योजातऽएवप्रथमोमनस्वान्देवोदेवान्क्रतुना
पर्यभूषत् । यस्यशुष्माद्रोदसीऽअभ्यसेतांनृम्णस्यमह्नासजनासऽइंद्रः ॥ यःपृथिवींव्यथमानामदृंहद्यःपर्वतान्प्रकुपि
ताँऽअरम्णात् । योऽअंतरिक्षंविममेवरीयोयोद्यामस्तभ्नात्सजनासऽइंद्रः ॥ योहत्वाहिमरिणात्सप्तसिंधून्योगाऽउदा

(२।२।१) योजातइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

जंदपधावलस्य । योऽअश्मनोरंतरग्निंजजानसंवृक्समत्सुसजनासऽइंद्रः ॥ येनेमाविश्वाच्यवनाकृतानियोदासंवर्णम
धरंगुहाकः । श्वघ्नीवयोजिगीवाँलक्षमाददर्यःपुष्टानिस० ॥ यंस्मापृच्छंतिकुहसेतिघोरमुतेमाहुर्नैषोऽअस्तीत्येनं । सो
ऽअर्यःपुष्टीर्विजऽइवामिनातिश्रदस्मैधत्तस० ॥ ७ ॥ योरध्रस्यचोदितायःकृशस्ययोब्रह्मणोनाधमानस्यकीरेः । युक्त
ग्राव्णोयोविता सुशिप्रःसुतसोमस्यस० ॥ यस्याश्वासःप्रदिशियस्यगावोयस्यग्रामायस्यविश्वेरथासः । यःसूर्यंयऽउषसं
जजानयोऽअपांनेतासजनासः० ॥ यंक्रंदसीसंयतीविह्वयेतेपरेवरऽउभयाऽअमित्राः । समानंचिद्रथमातस्थिवांसाना
नाहवेतेस० ॥ यस्मान्नऽऋतेविजयंतेजनासोयंयुध्यमानाऽअवसेहवंते । योविश्वस्यप्रतिमानंबभूवयोऽअच्युतच्युत्स०॥
यःशश्वतोमह्येनोदधानानमन्यमानाञ्छर्वाजघान । यःशर्धतेनानुददातिशृध्यांयोदस्योर्हंतास० ॥ ८ ॥ यःशंबरं
पर्वतेषुक्षियंतंचत्वारिंश्यांशरद्यन्वविंदत् । ओजायमानंयोऽअहिंजघानदानुंशयानंस० ॥ यःसप्तरश्मिर्वृषभस्तुविं
ष्मानवासृजत्सर्तवेसप्तसिंधून् । योरौहिणमस्फुरद्वज्रबाहुर्द्यामारोहंतंस० ॥ द्यावाचिदस्मैपृथिवीनमेतेशुष्माच्चिदस्य
पर्वताभयंते । यःसोमपानिचितोवज्रबाहुर्योवज्रहस्तःस० ॥ यःसुन्वंतमवतियःपचंतंयःशंसंतंयःशशमानमूती । यस्य
ब्रह्मवर्धनंयस्यसोमोयस्येदंराधःस०॥ यःसुन्वतेपचतेदुध्रऽआचिद्वाजंदर्दर्षिसकिलासिसत्यः । वयंतऽइंद्रविश्वहप्रिया

सः सुवीरांसोविदथमावदेम ॥ ९ ॥ (२।२।२) ऋतुर्जनित्रीतस्याऽअपस्परिमक्षूजातऽआविशद्यासुवर्धते । तदाहनाऽअभवत्पिप्युषीपयोंशोः पीयूषंप्रथमंतदुक्थ्यं* ॥ सध्रीमायंतिपरिबिभ्रतीः पयोविश्वप्स्न्याय प्रभरंतभोजनं । समानोऽअध्वाप्रवतामनुष्यदेयस्ताकृणोः प्रथमंसास्युक्थ्यः* ॥ अन्वेकोवदतियद्दातितद्रूपामिनन्तदपाऽएकऽईयते । विश्वाऽएकस्यविनुदस्तितिक्षतेयस्ता० । प्रजाभ्यःपुष्टिंविभजंतऽआसतेरयिमिवपृष्ठंप्रभवंतमायते । असिन्वन्दंष्ट्रैःपितुरत्तिभोजनंयस्ता० ॥ अधाकृणोःपृथिवींसंदृशेदिवेयोधौतीनामहिहन्नारिणक्पथः । तंत्वास्तोमेभिरुदभिर्नवाजिनंदेवंदेवाऽअजनन्त्सा० ॥ १० ॥ योभोजनंचदयसेचवर्धनमाद्रादाशुष्कंमधुमद्दुदोहिथ । सशेवधिंनिदधिषेविवस्वतिविश्वस्यैकऽईशिषेसा० ॥ यः पुष्पिणीश्चप्रस्वश्चधर्मणाधिदानेव्य१वनीरधारयः । यश्चासमाऽअजनोदिद्युतोदिवऽउरुरूर्वाँऽअभितः सा० ॥ योनार्मरंसहवसुंनिहंतवेपृक्षायचदासवेशायचावहः । ऊर्जयंत्याऽअपरिविष्टमास्यमुतैवाद्यपुरुकृत्सा० ॥ शतंवायस्यदशसाकमाद्यऽएकस्यश्रुष्टौयद्धचोदमाविथ । अरज्जौदस्यून्त्समुनब्दभीतयेसुप्राव्योऽअभवःसा० ॥ विश्वेदनुरोधनाऽअस्यपौंस्यंदुरस्मैदधिरेकृत्नवेधनं ॥ षळस्तभ्नाविष्टिरःपंचसंदृशःपरिपरोऽअभवःसा० ॥ ॥११॥ सुप्रवाचनंतववीरवीर्य१यदेकेनक्रतुनाविंदसेवसु । जातूष्ठिरस्यप्रवयःसहस्वतोयाचकर्थसेंद्रविश्वास्युक्थ्यः* ॥

(२।२।२) ऋतुर्जनित्रीतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

अरंमयःसरंपसस्तरायकंतुर्वीतयेचवय्यायचस्रुतिं । नीचासंतमुदनयःपरावृजंप्रांधंश्रोणंश्रवयन्त्सा० ॥ अस्मभ्यंतद्व
सोदानायराधःसमर्थयस्वबहुतेवसव्यं । इंद्रयच्चित्रंश्रवस्याऽअनुद्यून्बृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ १२ ॥ (२।२।३)
अध्वर्यवोभरतेंद्रायसोममामत्रेभिःसिंचतामद्यमंधः । कामीहिवीरःसदमस्यपीतिंजुहोतवृष्णेतदिदेषवष्टि ॥ अध्वर्य
वोयोऽअपोवव्रिवांसंवृत्रंजघानाशन्येववृक्षं । तस्माऽएतंभरततद्वशायँऽएषऽइंद्रोऽअर्हतिपीतिमस्य ॥ अध्वर्यवोयोद्द
भीकंजघानयोगाऽउदाजदपहिवलंवः । तस्माऽएतमंतरिक्षेनवातमिंद्रंसोमैरोर्णुतजूर्नवस्त्रैः ॥ अध्वर्यवोयऽउरणंजघा
ननवचख्वांसंनवतिंचबाहून् । योऽअर्बुदमवनीचाबाधेतमिंद्रंसोमस्यभृथेहिनोत ॥ अध्वर्यवोयःस्वश्नंजघानयःशु
ष्णमशुषंयोव्यंसं । यःपिप्रुंनमुचिंयोरुधिक्रांतस्माऽइंद्रायांधसोजुहोत ॥ अध्वर्यवोयःशतंशंबरस्यपुरोबिभेदाश्मनेवपू
र्वीः । योवर्चिनःशतमिंद्रःसहस्रमपावपद्भरतासोममस्मै ॥ १३ ॥ अध्वर्यवोयःशतमासहस्रंभूम्याऽउपस्थेवपज्जघ
न्वान् । कुत्सस्यायोरतिथिग्वस्यवीरान्न्यावृणग्भरतासोममस्मै ॥ अध्वर्यवोयन्नरःकामयाध्वेश्रुष्टीवहंतोनशथातदिं
द्रे । गभस्तिपूतंभरतश्रुतायेंद्रायसोमंयज्यवोजुहोत ॥ अध्वर्यवःकर्तनाश्रुष्टिमस्मैवनेनिपूतंवनऽउन्नयध्वं । जुषाणोह
स्त्यमभिवावशेवऽइंद्रायसोममदिरंजुहोत ॥ अध्वर्यवःपयसोधर्यथागोःसोमेभिरींपृणताभोजमिंद्रं । वेदाहमस्यनिभृं

(२।२।३) अध्वर्यवइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

तंमऽएतद्दित्सँतंभूयौयजतश्चिकेत ॥ अध्वर्यवोयोदिव्यस्यवस्वोयःपार्थिवस्यक्षम्यस्यराजा । तमूर्दरंनपृणतायवेनेंद्रंसोमे
भिस्तदपोवोऽअस्तु ॥ अस्मभ्यंतद्वसोदानायराधःसमर्थयस्वबहुतेवसव्यं । इंद्रयच्चित्रंश्रवस्याऽअनुद्यून्बृहद्वदेमविदथे
सुवीराः ॥ १४ ॥ (२।२।४) प्रघान्वस्यमहतोमहानिसत्यासत्यस्यकरणानिवोचं । त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्यास्यमदेऽअ
हिमिंद्रोजघान ॥ अवंशेद्यामस्तभायद्बृहंतमारोदसीऽअपृणदंतरिक्षं । सधारयत्पृथिवींपप्रथच्चसोमस्यतामदऽइंद्रश्चका
र ॥ सद्मेवप्राचोविमिमायमानैर्वज्रेणखान्यतृणन्नदीनां । वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैःसोमस्य० ॥ सप्रवोळ्हॄन्परिगत्या
दभीतेर्विश्वमधागायुधमिद्धेऽअग्नौ । संगोभिरश्वैरसृजद्रथेभिःसोमस्य० ॥ सऽईंमहींधुनिमेतोररम्णात्सोऽअस्नातॄन
पारयत्स्वस्ति । तऽउत्स्नायरयिमभिप्रतस्थुःसोमस्य० ॥ १५ ॥ सोदंचंसिंधुमरिणान्महित्वावज्रेणानऽउषसःसंपि
पेष । अजवसोजविनीभिर्विवृश्चन्त्सोमस्य० ॥ सविद्वाँऽअपगोहंकनीनामाविर्भवन्नुदतिष्ठत्परावृक् । प्रतिश्रोणःस्था
द्व्यं१नगचष्टसोमस्य० ॥ भिनद्वलमंगिरोभिर्गृणानोविपर्वतस्यदृंहितान्यैरत् । रिणग्रोधांसिकृत्रिमाण्येषांसोमस्य० ॥
स्वप्नेनाभ्युप्याचुमुरिंधुनिंचजघंथदस्युंप्रदभीतिमावः । रंभीचिदत्रविविदेहिरण्यंसोमस्य० ॥ नूनंसाते० ॥ १६ ॥
(२।२।५) प्रवःसतांज्येष्ठतमायसुष्टुतिमग्नाविवसमिधानेहविर्भरे । इंद्रमजुर्यंजरयंतमुक्षितंसनाद्युवानमवसेहवामहे ॥

(२।२।४) प्रघान्वितिदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् । (२।२।५) प्रवःसतामितिनवर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

यस्मादिंद्राद्बृहतःकिंचनेमृतेविश्वान्यस्मिन्त्संभृताधिवीर्या। जठरेसोमंतन्वी३ सहोमहोहस्तेवज्रंभरतिशीर्षणिक्रतुं ॥ न
क्षोणीभ्यांपरिभ्वेत्तऽइंद्रियंनसमुद्रैःपर्वतैरिंद्रतेरथः । नतेवज्रमन्वश्नोतिकश्चनयदाशुभिःपतसियोजनापुरु ॥ विश्वेह्य
स्मैयजतायधृष्णवेक्रतुंभरंतिवृषभायसश्चते । वृषायजस्वहविषाविदुष्टरःपिबेंद्रसोमंवृषभेणभानुना ॥ वृष्णःकोशःपवते
मध्वऽऊर्मिर्वृषभान्नायवृषभायपातवे । वृषणाध्वर्यूवृषभासोऽअद्रयोवृषणंसोमंवृषभायसुष्वति ॥१७॥ वृषातेवज्रऽउ
ततेवृषारथोवृषणाहरीवृषभाण्यायुधा । वृष्णोमदस्यवृषभत्वमीशिषऽइंद्रसोमस्यवृषभस्यतृप्णुहि ॥ प्रतेनावंनसमने
वचस्युवंब्रह्मणायामिसवनेषुदाधृषिः । कुविन्नोऽअस्यवचसोनिबोधिषदिंद्रमुत्संनवसुनःसिचामहे ॥ पुरासंबाधादभ्या
ववृत्स्वनोधेनुर्नवत्संयवसस्यपिप्युषी । सकृत्सुतेसुमतिभिःशतक्रतोसंपत्नीभिर्नवृषणोनसीमहि ॥ नूनंसाते० ॥ १८ ॥
(२।२।६) तदस्मैनव्यमंगिरस्वदर्चतशुष्मायदस्यप्रत्नथोदीरते । विश्वायद्गोत्रासहसापरीवृतामदेसोमस्यदृंहितान्यैर
यत् ॥ सभूतुयोहप्रथमायधायसऽओजोमिमानोमहिमानमातिरत् । शूरोयोयुत्सुतन्वंपरिव्यतशीर्षणिद्यांमहिनाप्र
त्यमुंचत ॥ अधाकृणोःप्रथमंवीर्यमहद्यदस्याग्रेब्रह्मणाशुष्ममैरयः । रथेष्ठेनहर्यश्वेनविच्युताःप्रजीरयःसिस्रतेसध्र्य१
क्पृथक् ॥ अधायोविश्वाभुवनाभिमज्मनेशानकृत्प्रवयाऽअभ्यवर्धत । आद्रोदसीज्योतिषावह्निरातनोत्सीव्यन्तमां

(२।२।६) तदस्माइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

सिदुधितासमव्ययत् ॥ सप्राचीनान्पर्वतान्दृंहदोजसाधराचीनमकृणोदपामपः । अधारयत्पृथिवींविश्वधायसमस्त
भ्नान्मायययाद्यामवस्रसः ॥ १९ ॥ सास्माऽअरंबाहुभ्यांयंपिताकृणोद्विश्वस्मादाजनुषोवेदसस्परि । येनापृथिव्यांनि
क्रिविंशयध्यैवज्रेणहत्व्यवृणक्तुविष्वणिः ॥ अमाजूरिवपित्रोःसचासतीसमानादासदस्त्वामियेभगं । कृधिप्रकेतमु
पमास्याभरदद्धिभागंतन्वो३ येनमामहः ॥ भोजंत्वामिंद्रवयंहुवेमददिष्ट्वमिंद्रापांसिवाजान् । अविड्ढींद्रचित्रयानऊ
तीकृधिवृषन्निंद्रवस्यसोनः ॥ नूनंसातेप्र० ॥ २० ॥ (२।२।७) प्रातारथोनवोयोजिसस्त्रिश्चतुर्युगस्त्रिकशःसप्तर
श्मिः । दशारित्रोमनुष्यःस्वर्षाःसऽइष्टिभिर्मतिभीरंह्योभूत् ॥ सास्माऽअरंप्रथमंसद्वितीयमुतोतृतीयंमनुषःसहोता ।
अन्यस्यागर्भमन्यऽऊंजनंतसोऽअन्येभिःसचतेजेन्योवृषा ॥ हरीनुकंरथऽइंद्रस्ययोजमायैसूक्तेनवचसानवेन । मोषु
त्वामत्रबहवोहिविप्रानिरीरमन्यजमानासोऽअन्ये ॥ आद्वाभ्यांहरिभ्यामिंद्रयाह्याचतुर्भिराषड्भिर्हूयमानः । आष्टाभि
र्दशभिःसोमपेयमयंसुतःसुमखमामृधस्कः ॥ आविंशत्यात्रिंशतायाह्यर्वाङाचत्वारिंशताहरिभिर्युजानः । आपंचाश
तासुरथेभिरिंद्राषष्ट्यासप्तत्यासोमपेयं ॥ २१ ॥ आशीत्यानवत्यायाह्यर्वाङाशतेनहरिभिरुह्यमानः । अयंहितेशुन
होत्रेषुसोमऽइंद्रत्वायापरिषिक्तोमदाय ॥ ममब्रह्मेंद्रयाह्यच्छाविश्वाहरीधुरिधिष्वारथस्य । पुरुत्राहिविहव्योबभूथा

(२।२।७) प्रातारथइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

स्मिन्छूरसवनेमादयस्व ॥ नमऽइंद्रेणसख्यंवियोषदस्मभ्यंमस्यदक्षिणादुहीत । उपज्येष्ठेवरूथेगभस्तौप्रायेप्रायेजिगी
वांसःस्याम ॥ नूनंसाते० ॥ २२ ॥ (२।२।८) अपाय्यस्यांधसोमदायमनीषिणःसुवानस्यप्रयसः । यस्मिन्निंद्रःप्र
दिविवावृधानऽओकोदधेब्रह्मण्यंतश्चनरः ॥ अस्यमंदानोमध्वोवज्रहस्तोहिमिंद्रोऽअर्णोवृतंविवृश्चत् । प्रयद्वयोनस्वस
राण्यच्छाप्रयांसिचनदीनांचक्रमंत ॥ समाहिनऽइंद्रोऽअर्णोऽअपांप्रैरयदहिहाच्छासमुद्रं । अजनयत्सूर्यंविदद्गाऽअक्तु
नाह्नांवयुनानिसाधत् ॥ सोऽअप्रतीनिमनवेपुरूणींद्रोदाशद्दाशुषेहंतिवृत्रं । सद्योयोनृभ्योऽअतसाय्योभूत्पस्पृधाने
भ्यःसूर्यस्यसातौ+ ॥ ससुन्वतऽइंद्रःसूर्यमादेवोरिणङ्मर्त्यायस्तवान् । आयद्रयिंगुहदवद्यमस्मैभरदंशंनैतशोदशस्यन्+
॥ २३ ॥ सरंधयत्सदिवःसारथयेशुष्णमशुषंकुयवंकुत्साय । दिवोदासायनवतिंचनवेंद्रःपुरोव्यैरच्छंबरस्य ॥ एवा
तऽइंद्रोचथमहेमश्रवस्यानत्मनावाजयंतः । अश्यामतत्साप्तमाशुषाणाननमोवधरदेवस्यपीयोः+ ॥ एवातेगृत्समदाः
शूरमन्मावस्यवोनवयुनानितक्षुः । ब्रह्मण्यंतऽइंद्रतेनवीयऽइषमूर्जंसुक्षितिंसुम्नमश्युः ॥ नूनंसाते० ॥२४॥ (२।२।९)
वयंतेवयऽइंद्रविद्धिषुणःप्रभरामहेवाजयुर्नरथं । विपन्यवोदीध्यतोमनीषासुम्नमियक्षंतस्त्वावतोनॄन्+ ॥ त्वंनऽइंद्र
त्वाभिरूतीत्वायतोऽअभिष्टिपासिजनान् । त्वमिनोदाशुषोवरूथेत्थाधीरभियोनक्षतित्वा ॥ सनोयुवेंद्रोजोहूत्रःसखा

(२।२।८।) अपाय्यस्येतिनवर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् । (२।२।९) वयंतइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुपूतृतीयाविराड्रूपा ।

शिवोनरामंस्तुपाता । यः शंसंतंयः शशमानमूतीपचंतंचस्तुवंतंचप्रणेषंत् ॥ तमुंस्तुषऽइंद्रंतंगृणीषेयस्मिन्पुरावांवृधुः शांशदुश्चं । सवस्वः कामंपीपरदियानोब्रंह्मण्यतोनूतंनस्यायोः+ ॥ सोऽअंगिरसामुचथांजुजुष्वान्ब्रह्मांतूतोदिंद्रोंगातु मिष्णन् । मुष्णन्नुषसः सूर्येणस्तवानश्वंस्यचिच्छिश्नथत्पूर्व्याणि ॥ २५ ॥ सहंश्रुतऽइंद्रोनामंदेवऽऊर्ध्वोभुंवन्मनुंषेद् स्मतंमः । अवंप्रियमंर्शसानस्यंसाह्वान्छिरोंभरद्दासस्यंस्वधावांन् ॥ सवृंत्रहेंद्रः कृष्णयोंनीः पुरंदरोदासीरैरयद्वि । अ जंनयन्मनंवेक्षामपश्चंसत्राशंसंयजंमानस्यतूतोत् ॥ तस्मैतवस्यं१मनुंदायिसत्रेंद्रायदेवेभिरर्णसातौ । प्रतियदंस्यवज्रं बाह्वोर्धुर्हत्वीदस्यून्पुरऽआयंसीर्निंतांरीत् ॥ नूनंसाते० ॥२६॥ (२।२।१०) विश्वजितेंधनजितेंस्वर्जितेंसत्राजितेंनृजि तंऽउर्वराजितें । अश्वजितेंगोजितेंऽअब्जितेंभरेंद्रायसोमंयजतायंहर्यतं+ ॥ अभिभुवेंभिभंगायंवन्वतेषांह्लायसहंमानाय वेधसें । तुविग्रयेवह्नयेदुष्टरींतवेसत्रासाहेनमऽइंद्रायवोचत ॥ सत्रासाहोजंनभक्षोजंनंसहश्च्यवंनोयुध्मोऽअनुजोषंमु क्षितः । वृतंचयः सहुरिर्विक्ष्वांरितऽइंद्रंस्यवोचंप्रकृतानिंवीर्या* ॥ अनानुदोवृंषभोदोधंतोवधोगंभीरऽऋष्वोऽअसंम ष्टकाव्यः । रध्रचोदः श्नथंनोवीळितस्पृथुरिंद्रः सुयज्ञऽउषसः स्वंर्जनत् ॥ यज्ञेनंगातुमप्तुरोंविविद्रिरेधियोंहिन्वानाऽउ शिजोंमनीषिणंः । अभिस्वरांनिषदागाऽअंवस्यवऽइंद्रेहिन्वानाद्रविंणान्याशत ॥ इंद्रश्रेष्ठांनिद्रविंणानिधेहिचित्तिं

(२।२।१०) विश्वजितइतिषळर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

दक्षस्यसुभगत्वमस्मे । पोषंरयीणामरिष्टिंतनूनांस्वाद्मानंवाचःसुदिनत्वमह्नां ॥ २७ ॥ (२।२।११) त्रिकद्रु
केषुमहिषोयवाशिरंतुविशुष्मस्तृपत्सोमंमपिबद्विष्णुनासुतंयथावशत् । सऽईंममादमहिकर्मकर्तवेमहामुरुंसैनंसश्चद्दे
वोदेवंसत्यमिंद्रंसत्यऽइंदुः ॥ अधत्विषीमाँऽअभ्योजसाक्रिविंयुधाभवदारोदसीऽअपृणदस्यमज्मनाप्रवावृधे । अध
त्तान्यंजठरेप्रेमरिच्यतसैनं० ॥ साकंजातःक्रतुनासाकमोजसाववक्षिथसाकंवृद्धोवीर्यैःसासहिर्मृधोविचर्षणिः । दा
ताराधःस्तुवतेकाम्यंवसुसैनं० ॥ तवत्यन्नर्यंनृतोपऽइंद्रप्रथमंपूर्व्यंदिविप्रवाच्यंकृतं । यद्देवस्यशवसाप्रारिणाऽअसुंरि
णन्नपः । भुवद्विश्वमभ्यादेवमोजसाविदादूर्जंशतक्रतुर्विदादिषं ॥ २८ ॥ (२।३।१) गणानांत्वागणपतिंहवाम
हेकविंकवीनामुपमश्रवस्तमं । ज्येष्ठराजंब्रह्मणांब्रह्मणस्पतऽआनःशृण्वन्नूतिभिःसीदसादनं ॥ देवाश्चित्तेऽअसुर्यप्रचे
तसोबृहस्पतेयज्ञियंभागमानशुः । उस्राऽइवसूर्योज्योतिषामहोविश्वेषामिज्जनिताब्रह्मणामसि ॥ आविबाध्यापरिरा
पस्तमांसिचज्योतिष्मंतंरथमृतस्यतिष्ठसि । बृहस्पतेभीमममित्रदंभनंरक्षोहणंगोत्रभिदंस्वर्विदं ॥ सुनीतिभिर्नयसि
त्रायसेचनंयस्तुभ्यंदाशान्नतमंहोऽअश्नवत् । ब्रह्मद्विषस्तपनोमन्युमीरसिबृहस्पतेमहितत्तेमहित्वनं+ ॥ नतमंहोनदु

(२।२।११) त्रिकद्रुकेष्वितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रआद्याष्टिस्ततोद्वेअतिशक्कर्यावंत्याष्टिर्वा । (२।३।१) गणानामित्येकोनविं-
शत्यृचस्यसूक्तस्यगृत्समदःआद्यापंचमीनवम्येकादशीसप्तदश्यंत्यानांब्रह्मणस्पतिःशिष्टानांबृहस्पतिर्जगतीपंचदश्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

रितंकुतश्चननारातयस्तितिरुर्नद्वयाविनः । विश्वाऽइदस्माध्वरसोविबाधसेयंसुगोपारक्षसिब्रह्मणस्पते ॥ २९ ॥
त्वंनोगोपाःपथिकृद्विचक्षणस्तवव्रतायमतिभिर्जरामहे । बृहस्पतेयोनोऽअभिह्वरोदधेस्वातंमर्मर्तुदुच्छुनाहरस्वती ॥
उतवायोनोमर्चयादनागसोरातीवामर्तःसानुकोवृकः । बृहस्पतेऽअपतंवर्तयापथःसुगंनोऽअस्यैदेववीतयेकृधि ॥
त्रातारंत्वातनूनांहवामहेवस्पर्तरधिवक्तारमस्मयुं । बृहस्पतेदेवनिदोनिर्बर्हयमादुरेवाऽउत्तरंसुम्नमुन्नशन् ॥ त्वयावयं
सुवृधाब्रह्मणस्पतेस्पार्हावसुमनुष्याददीमहि । यानोदूरेतळितोयाऽअरातयोभिसंतिजंभयाताऽअनप्नसः ॥ त्वयाव
यमुत्तमंधीमहेवयोबृहस्पतेपप्रिणासस्निनायुजा । मानोदुःशंसोऽअभिदिप्सुरीशतप्रसुशंसामतिभिस्तारिषीमहि ॥३०॥
अनानुदोवृषभोजग्मिराहवंनिष्टप्ताशत्रुंपृतनासुसासहिः । असिसत्यऽऋणयाब्रह्मणस्पतऽउग्रस्यचिद्दमितावीळुहर्षि
णः ॥ अदेवेनमनसायोरिषण्यतिशासामुग्रोमन्यमानोजिघांसति । बृहस्पतेमाप्रणक्तस्यनोवधोनिकर्ममन्युंदुरेवस्यश
र्धतः ॥ भरेषुहव्योनमसोपसद्योगंतावाजेषुसनिताधनंधनं । विश्वाऽइदर्योऽअभिदिप्स्वो३मृधोबृहस्पतिर्विववर्हा
रथाँऽइव ॥ तेजिष्ठयातपनीरक्षसस्तपयेत्वानिदेदधिरेदृष्टवीर्यं । आविस्तत्कृष्ववयदसत्तऽउक्थ्यं१बृहस्पतेविपरिरापो
ऽअर्दय ॥ बृहस्पतेऽअतियदर्योऽअर्हाद्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छवसऽऋतप्रजाततदस्मासुद्रविणंधेहि
चित्रं+ ॥ ३१ ॥ मानःस्तेनेभ्योयेऽअभिद्रुहस्पदेनिरामिणोरिपवोन्नेषुजागृधुः । आदेवानामोहतेविव्रयोहृदिबृहस्प

तेनपरःसाम्नोविदुः ॥ विश्वेभ्योहित्वाभुवनेभ्यस्परित्वष्टाजनत्साम्नःसाम्नःकविः । सऽऋणचिदृणयाब्रह्मणस्पतिर्द्रुहो हंतामहऽऋतस्यधर्तरि ॥ तवश्रियेव्यजिहीतपर्वतोगवांगोत्रमुदसृजोयदंगिरः । इंद्रेणयुजातमसापरीवृतंबृहस्पतेनिर पामौब्जोऽअर्णवं ॥ ब्रह्मणस्पतेत्वमस्ययंतासूक्तस्यबोधितनयंचजिन्व । विश्वंतद्भद्रंयदवंतिदेवाबृहद्वदेमविदथेसुवी राः ॥ ३२ ॥ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुर्दशाध्याये वर्गाः ३२ सूक्तानि १५ ऋचः १५७॥ त्यागः॥ अग्नयइदं. १२ इंद्रायेदं. १२३ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं. ३ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं. ३ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं. ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं. ५ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं. ब्रह्मणस्पतयइदं. ॥ इतिद्वितीयेषष्ठः ॥ ६ ॥

सेमांषोळशांत्यात्रिष्टुब्द्वादशीचसैंद्रीचैंधानःपंचजागतंत्वृजुश्चतुष्कंमिमागिरस्त्र्यूनांकूर्मोगार्त्समदोहिवादित्यं मिदमेकादशवारुणंमुपांत्यादुःस्वप्ननाशिनींधृतव्रताःसप्तवैश्वदेवंमृतमेकादशजगत्यंतंषष्ठ्यैंद्रासोमींसरस्वति त्वमितिसारस्वतोर्धर्चौयोनोबार्हस्पत्यांतंवोमारुत्यस्माकंसप्तवैश्वदेवंत्रिष्टुबंतंमस्यमेष्टौजागतंत्र्यनुष्टुबंतंद्यावा पृथिव्यैकांद्वेऐंद्र्यौत्वाष्ट्रचौवांद्वेद्वेराकासिनीवाल्योरंत्यालिंगोक्तदेवतांतेपंचोनारौद्रंधारावरामारुतंत्रिष्टुबंतंमु पेमपोनप्त्रीयंतुभ्यंषळृतव्यंतुजागतंतु ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिः ओम् ॥ (२।३।२) सेमामविड्ढिप्रभृतिंयऽईशिषेयाविधेमनवयामहागिरा । यथानोमीढ्वान्त्स्तवतेसखात
वबृहस्पतेसीषधःसोतनोमतिं+ ॥ योनंत्वान्यनंमन्योजसोतादर्दमन्युनाशंबराणिवि । प्राच्यावयदच्युताब्रह्मणस्पति
राचाविशद्वसुमंतंविपर्वतं ॥ तद्देवानांदेवतमायकर्त्वमश्रश्नन्दृह्वाव्रदंतवीळिता । उद्गाऽआजदभिनद्ब्रह्मणावलमगूह
त्तमोव्यंचक्षयत्स्वः* ॥ अश्मास्यमवतंब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभियमोजसातृणत् । तमेवविश्वेपपिरेस्वर्दृशोबहुसाकंसि
सिचुरुत्समुद्रिणं ॥ सनाताकाचिद्भुवनाभवीत्वामाद्भिःशरद्भिर्दुरोवरंतवः । अयंतंताचरतोऽअन्यदंन्यदिद्याचका
रवयुनाब्रह्मणस्पतिः ॥ १ ॥ अभिनक्षंतोऽअभियेतमानशुर्निधिंपणीनांपरमंगुहाहितं । तेविद्वांसःप्रतिचक्ष्यानृतापु
नर्यतंऽउऽआयंतदुदीयुराविशं ॥ ऋतावानःप्रतिचक्ष्यानृतापुनरातऽआतस्थुःकवयोमहस्पथः । तेबाहुभ्यांधमितम
ग्निमश्मनिनकिष्षोऽअस्त्यरणोजहुर्हितं+ ॥ ऋतज्येनक्षिप्रेणब्रह्मणस्पतिर्यत्रवष्टिप्रतदश्नोतिधन्वना । तस्यसाध्वीरि
षवोयाभिरस्यतिनृचक्षसोदृशयेकर्णयोनयः ॥ ससंनयःसविनयःपुरोहितःससुष्टुतःसयुधिब्रह्मणस्पतिः । चाक्ष्मोयद्वा
जंभरतेमतीधनादित्सूर्यस्तपतितप्यतुर्वृथा ॥ विभुप्रभुप्रथमंमेहनावतोबृहस्पतेःसुविदत्राणिराध्या । इमासातानिवे
न्यस्यवाजिनोयेनजनाऽउभयेभुंजतेविशः ॥२॥ योवरेवृजनेविश्वथाविभुर्महामुरण्वःशवसात्ववक्षिथ । सदेवोदेवान्प्रति

(२।३।२) सेमामितिषोळशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोब्रह्मणस्पतिःप्रथमादशम्योबृहस्पतिर्द्वादश्यैंद्राब्रह्मणस्पतीजगतीद्वादश्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

पप्रथेपृथुविश्वेदुतापरिभूर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ विश्वंसत्यंमघवानायुवोरिदापश्चनप्रमिनंतिव्रतंवां । अच्छेंद्राब्रह्मणस्पतीहविर्नोन्नंयुजेववाजिनाजिगातं ॥ उताशिष्ठाऽअनुशृण्वंतिवह्नयःसभेयोविप्रोभरतेमतीधना । वीळुद्वेषाऽअनुवशऽऋणमाददिःसहवाजीसमिथेब्रह्मणस्पतिः ॥ ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथावशंसत्योमन्युर्महिकर्माकरिष्यतः । योगाऽउदाजत्सदिवेविचाभजन्महीवरीतिःशवसासरत्पृथक् ॥ ब्रह्मणस्पतेसुयमस्यविश्वहारायःस्यामरथ्योवयस्वतः । वीरेषुवीराँऽउपपृंग्धिनस्त्वंयदीशानोब्रह्मणावेषिमेहवं ॥ ब्रह्मणस्पतेत्वमस्ययंतासूक्तस्यबोधितनयंचजिन्व । विश्वंतद्भद्रंयदवंतिदेवाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ३ ॥ (२।३।३) इंधानोऽअग्निंवनवद्वनुष्यतःकृतब्रह्माशूशुवद्रातहव्यऽइत् । जातेनजातमतिसप्रसर्स्रतेयंयंयुजंकृणुतेब्रह्मणस्पतिः ॥ वीरेभिर्वीरान्वनवद्वनुष्यतोगोभीरयिंपप्रथद्बोधतित्मना । तोकंचतस्यतनयंचवर्धतेयंयंयुजं० ॥ सिंधुर्नक्षोदःशिमीवाँऽऋघायतोवृषेववध्रीँरभिवष्ट्योजसा । अग्नेरिवप्रसितिर्नाहवर्तवेयंयंयुजं० ॥ तस्माऽअर्षतिदिव्याऽअसश्चतःससत्वभिःप्रथमोगोषुगच्छति । अनिभृष्टतविषिर्हंत्योजसायंयंयुजं० ॥तस्माऽइद्विश्वेधुनयंतसिंधवोच्छिद्राशर्मदधिरेपुरूणि । देवानांसुम्नेसुभगःसऽएधतेयंयंयुजं० ॥ ४ ॥ (२।३।४) ऋजुरिच्छंसोवनवद्वनुष्यतोदेवयन्निददेवयंतमभ्यसत् । सुप्रावीरिद्वनवत्पृत्सुदुष्टरंयज्वेदयज्योर्विभजातिभोजनं ॥ यजस्ववीरप्रविहिमनायतोभद्रंमनःकृणु

(२।३।३) इंधानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोब्रह्मणस्पतिर्जगती । (२।३।४) ऋजुरिदितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यगृत्समदोब्रह्मणस्पतिर्जगती ।

ष्ववृत्रतूर्ये । हविष्कृणुष्वसुभगोयथाससिब्रह्मणस्पतेरवऽआवृणीमहे ॥ सऽइज्जनेनसविशासजन्मनासपुत्रैर्वाजंभरतेध
नानृभिः । देवानांयःपितरमाविवासतिश्रद्धामनाहविषाब्रह्मणस्पतिं ॥ योऽअस्मैहव्यैर्घृतवद्भिरविधत्प्रतंप्राचानयति
ब्रह्मणस्पतिः । उरुष्यतीमंहसोरक्षतीरिषोंहोश्चिदस्माऽउरुचक्रिरद्भुतः ॥५॥ (२।३।५) इमागिरऽआदित्येभ्योघृतस्नूः
सनाद्राजभ्योजुह्वाजुहोमि । शृणोतुमित्रोऽअर्यमाभगोनस्तुविजातोवरुणोदक्षोऽअंशः ॥ इमंस्तोमंसक्रतवोमेऽअद्यमित्रो
ऽअर्यमावरुणोजुषंत । आदित्यासःशुचयोधारपूताऽअवृजिनाऽअनवद्याऽअरिष्टाः ॥ तऽआदित्यासऽउरवोगभीरा
ऽअदब्धासोदिप्संतोभूर्यक्षाः । अंतःपश्यंतिवृजिनोतसाधुसर्वंराजभ्यःपरमाचिदंति ॥ धारयंतऽआदित्यासोजग
त्स्थादेवाविश्वस्यभुवनस्यगोपाः । दीर्घाधियोरक्षमाणाऽअसुर्यमृतावानश्चयमानाऽऋणानि ॥ विद्यामादित्याऽअवसो
वोऽअस्ययदर्यमन्भयऽआचिन्मयोभु । युष्माकंमित्रावरुणाप्रणीतौपरिश्वभ्रेवदुरितानिवृज्यां ॥ ६ ॥ सुगोहिवोऽ
अर्यमन्मित्रपंथाऽअनृक्षरोवरुणसाधुरस्ति । तेनादित्याऽअधिवोचतानोयच्छतानोदुष्परिहंतुशर्म ॥ पिपर्तुनोऽअदि
तीराजपुत्रातिद्वेषांस्यर्यमासुगेभिः । बृहन्मित्रस्यवरुणस्यशर्मोपस्यामपुरुवीराऽअरिष्टाः ॥ तिस्रोभूमीर्धारयन्त्रीँरुत
द्यून्त्रीणिव्रताविदथेऽअंतरेषां । ऋतेनादित्यामहिवोमहित्वंतदर्यमन्वरुणमित्रचारु ॥ त्रीरोचनादिव्याधारयंतहिर

(२।३।५) इमागिरइतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यगात्सर्मदःकूर्मआदित्यास्त्रिष्टुप् ।

ण्यया॑ः॒ शुच॑यो॒ धार॑पूताः । अस्व॑प्नजो ऽअनिमि॒षा ऽअद॑ब्धा ऽउरु॒शंसा॑ ऽऋ॒जवे॒ मर्त्या॑य ॥ त्वं विश्वे॑षां वरुणासि॒ राजा॒ ये च॑ दे॒वा ऽअ॑सुर॒ ये च॒ मर्ताः॑ । श॒तं नो॑ रास्व श॒रदो॑ वि॒चक्षे॒ऽश्यामायूं॑षि॒ सुधि॑तानि॒ पूर्वा॑ ॥ ७ ॥ न द॑क्षिणा॒ वि चि॑किते॒ न स॒व्या न प्रा॒चीन॑मादित्या॒ नोत प॒श्चा । पा॒क्या॑ चिद्वसवो धी॒र्या॑ चिद्यु॒ष्मानी॑तो ऽअभ॑यं॒ ज्योति॑रश्यां ॥ यो राज॑भ्य ऽऋ॒तनि॒भ्यो॒ द॒दाश॒ यं व॒र्धय॑न्ति पु॒ष्टय॑श्च॒ नित्याः॑ । स रे॒वान्या॑ति प्रथ॒मो रथे॑न वसु॒दावा॑ वि॒दथे॑षु प्रश॒स्तः ॥ शुचि॑र॒पः सू॒यव॑सा ऽअद॑ब्ध॒ ऽउप॑ क्षेति वृ॒द्धव॑याः सु॒वीरः॑ । नकि॒ष्टं घ्न॒न्त्यन्ति॑तो॒ न दू॒राद्य ऽआ॑दि॒त्यानां॒ भव॑ति॒ प्रणी॑तौ ॥ अदि॑ते॒ मित्र॒ वरु॒णोत मृ॑ळ॒ यद्वो॑ व॒यं च॑कृ॒मा कच्चि॒दाग॑ः । उ॒र्व॑श्यामभ॑यं॒ ज्योति॑रिंद्र॒ मा नो॑ दी॒र्घा ऽअ॒भि न॑श॒न्तमि॑स्राः ॥ उ॒भे ऽअ॑स्मै पीपयतः स॒मीची॑ दि॒वो वृ॒ष्टिं सु॒भगो॒ नाम॒ पुष्य॑न् । उ॒भा क्षया॑वा॒जय॑न्याति पृ॒त्सूभा॒वर्धौ॒ भव॑तः सा॒धू ऽअ॑स्मै ॥ या वो॑ मा॒या ऽअ॑भि॒द्रुहे॑ यजत्राः॒ पाशा॑ ऽआदित्या रि॒पवे॒ विचृ॑त्ताः । अ॒श्वीव॒ताँ ऽअति॒ येषं॒ रथे॒नारि॑ष्टा ऽउ॒रावा शर्म॑न्त्स्याम ॥ माहं म॒घोनो॑ वरुण प्रि॒यस्य॑ भूरि॒दाव्न॒ ऽआ वि॑दं॒ शून॑मा॒पेः । मा रा॒यो रा॑जन्त्सु॒यमा॒दव॑ स्थां बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑ ॥ ८ ॥ (२।३।६) इ॒दं क॒वेरा॑दि॒त्यस्य॑ स्व॒राजो॒ विश्वा॑नि॒ सा॑न्त्य॒भ्य॑स्तु म॒ह्ना । अति॒ यो म॒न्द्रो य॒जथा॑य दे॒वः सु॑की॒र्तिं भि॑क्षे॒ वरु॑णस्य॒ भूरेः॑ ॥ तव॑ व्र॒ते सु॒भगा॑सः स्याम स्वा॒ध्यो॑ वरुण तुष्टु॒वांस॑ः । उ॒पाय॑न ऽउ॒षसां॒ गोम॑तीनाम॒ग्नयो॒ न जर॑माणा ऽअनु॒ द्यून् ॥ तव॑ स्याम पुरु॒वीर॑स्य॒ शर्म॑न्नुरु॒शंस॑स्य वरुण प्रणेतः । यू॒यं

(२।३।६) इदं कवेरित्येकादशर्चस्य सूक्तस्य गार्त्समदः कूर्मो वरुणस्त्रिष्टुप् (दशमी दुःस्वप्ननाशिनी त्रिष्वपि सूक्तेषु पाक्षिको गृत्समदोऽस्त्येव) ।

नः पुत्राऽअदितेरदब्धाऽअभिक्षमध्वंयुज्यायदेवाः ॥ प्रसीमादित्योऽअसृजद्विधर्ताँऽऋतंसिंधवोवरुणस्ययंति । नश्रा
म्यंतिनविमुंचंत्येतेवयोनपप्तूरघुयापरिज्मन् ॥ विमच्छ्रथायरशनामिवागऽऋध्यामतेवरुणखामृतस्य । मातंतुश्छेदिव
यंतोधियंमेमामात्राशार्यपसः पुरऽऋतोः + ॥९॥ अपोसुम्यक्षवरुणभियसंमत्सम्राळृतावोनुमागृभाय । दामेववत्साद्वि
मुमुग्ध्यंहोनहित्वदारेनिमिषश्चनेशे ॥ मानोवधैर्वरुणयेतऽइष्टावेनः कृण्वंतमसुरभ्रीणंति । माज्योतिषः प्रवसथानिग
न्मविषूमृधः शिश्रथोजीवसेनः ॥ नमः पुरातेवरुणोतनूनमुतापरंतुविजातब्रवाम । त्वेहिकंपर्वतेनश्रितान्यप्रच्युतानि
दूळभव्रतानि ॥ परऽऋणासावीरधमत्कृतानिमाहंराजन्नन्यकृतेनभोजं । अव्युष्टाऽइन्नुभूयसीरुषासऽआनोजीवान्व
रुणतासुशाधि ॥ योमेराजन्युज्योवासखावास्वप्नेभयंभीरवेमह्यमाह । स्तेनोवायोदिप्सतिनोवृकोवात्वंतस्माद्वरुणपा
ह्यस्मान् + ॥ माहं० ॥१०॥ (२।३।७) धृतव्रताऽआदित्याऽइषिराऽआरेमत्कर्तरहसूरिवागः । शृण्वतोवोवरुणमित्रदेवा
भद्रस्यविद्वाँऽअवसेहुवेवः ॥ यूयंदेवाः प्रमतिर्यूयमोजोयूयंद्वेषांसिसनुतर्युयोत । अभिक्षत्तारोऽअभिचक्षमध्वमद्याचनो
मृळयंतापरंच ॥ किमूनुवः कृणवामापरेणकिंसनेनवसवऽआप्येन । यूयंनोमित्रावरुणादितेचस्वस्तिमिंद्रामरुतोदधात ॥
हयेदेवायूयमिदापयः स्थतेमृळतनाधमानायमह्यं । मावोरथोमध्यमवाळृतेभून्मायुष्मावत्स्वापिषुश्रमिष्म ॥ प्रवऽएको

(२।३।७) धृतव्रताइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगात्र्समदः कूर्मोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदप्रयोगे–आद्यानांषण्णांविश्वेदेवाः अंत्यायावरुणः) ।

मिमयभूर्यागोयन्मापितेवंकितवंशशास। आरेपाशाऽआरेऽअघानिदेवामामाधिपुत्रेविमिवग्रभीष्ट ॥ अर्वांचोऽअद्या
भवतायजत्राऽआवोहार्दिभयमानोव्ययेयं । त्राध्वंनोदेवानिजुरोवृकस्यत्राध्वंकर्तादवपदोयजत्राः ॥ माहं० ॥ ११ ॥
(२।३।८) ऋतंदेवायकृण्वतेसवित्रऽइंद्रायाहिघ्नेनरमंतऽआपः। अहरहर्यात्यक्तुरपांकियात्याप्रथमःसर्गऽआसां ॥ योवृ
त्रायसिनमत्राभरिष्यत्प्रतंजनित्रीविदुषऽउवाच। पथोरदंतीरनुजोषमस्मैदिवेदिवेधुनयोयंत्यर्थं ॥ ऊर्ध्वोह्यस्थादध्यंतरि
क्षेधावृत्रायप्रवधंजभार । मिहंवसानऽउपहीमदुद्रोत्तिग्मायुधोऽअजयच्छत्रुमिंद्रः ॥ बृहस्पतेतपुषाश्नेवविध्यवृकद्वरसो
ऽअसुरस्यवीरान्। यथाजघंथधृषतापुराचिदेवाजहिशत्रुमस्माकमिंद्र ॥ अवक्षिपदिवोऽअश्मानमुच्चायेनशत्रुंमंदसानो
निजूर्वीः। तोकस्यसातौतनयस्यभूरेरस्माँऽअर्धंकृणुतादिंद्रगोनां ॥ १२ ॥ प्रहिक्रतुंवृहथोयंवनुथोरध्रस्यस्थोयजमानस्य
चोदौ । इंद्रासोमायुवमस्माँऽअविष्टमस्मिन्भयस्थेकृणुतमुलोकं+ ॥ नमातमन्नश्रमन्नोततंद्रन्नवोचाममासुनोतेतिसो
मं । योमेपृणाद्योददद्योनिबोधाद्योमासुन्वंतमुपगोभिरायत् ॥ सरस्वतित्वमस्माँऽअविड्ढिमरुत्वतीधृषतीजेषिशत्रून् ।
त्यंचिच्छर्धंतंतविषीयमाणमिंद्रोहंतिवृषभंशंडिकानां ॥ योनःसनुत्यऽउतवाजिघत्नुरभिख्यायतंतिगितेनविध्य । बृ
हस्पतऽआयुधैर्जेषिशत्रून्द्रुहेरीषंतंपरिधेहिराजन् ॥ अस्माकेभिःसत्वभिःशूरशूरैर्वीर्याकृधियानितेकर्त्वानि । ज्योगं

(२।३।८)ऋतंदेवायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदइंद्रःषष्ठयाइंद्रासोमौअष्टम्याःसरस्वतीनवम्याबृहस्पतिरेकादश्यामरुतस्त्रिष्टुबंत्याजगती ।

भूवन्ननुंधूपितासोहुत्वीतेषामाभंरानोवसूंनि ॥ तंवः शर्धंमारुंतंसुम्नयुर्गिरोपंब्रुवेनमंसादैव्यंजनं । यथारयिंसर्ववीरंन शामहाऽअपत्यसाचंश्रुत्यंदिवेदिंवे ॥ १३ ॥ (२।३।९) अस्माकंमित्रावरुणावतंरथंमादित्यैरुद्रैर्वसुंभिःसचाभुवां । प्रयद्वयोनपप्तन्वस्मंनस्परिंश्रवस्यवोहृषींवंतोवनर्षदः ॥ अधंस्मानऽउर्दवतासजोषसोरथंदेवासोऽअभिविक्षुवांजयुं । यदाशवःपद्याभिस्तित्रंतोरजःपृथिव्याःसानौजंघंनंतपाणिभिः ॥ उतस्यनऽइंद्रोविश्वचंर्षणिर्दिवःशर्धंनमारुंतेनसुक्र तुः । अनुनुस्थात्यवृकाभिंरूतिभीरथंमहेसनयेवाजंसातये ॥ उतस्यदेवोभुवंनस्यसक्षणिस्त्वष्टाग्नाभिःसजोषांजूजुवद्र थं । इळाभगोबृहद्दिवोतरोदंसीपूषापुरंधिरश्विनावधापती ॥ उतत्येदेवीसुभगेंमिथूदृशोषासानक्ताजगंतामपीजुवां । स्तुषेयद्वांपृथिविनव्यंसावचंःस्थातुश्चवयस्त्रिवंयाऽउपस्तिरें ॥ उतवःशंसंमुशिजांमिवश्मस्यहिंर्बुध्न्योऽजएकंपादुत । त्रितऽऋभुक्षाःसंविताचनोंदधेपांनपादाशुहेमांधियाशमिं ॥ एतावोंवश्म्युद्यंतायजत्राऽअतंक्षन्नायवोनव्यंसेसं । श्र वस्यवोवाजंचकानाःसप्तिर्नरथ्योऽअहंधीतिमंश्याः ॥ १४ ॥ (२।३।१०) अस्यमेंद्यावापृथिवीऽऋतायतोभूतमंवि

(२।३।९) अस्माकमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोविश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (२।३।१०) अस्यमइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदआद्याया द्यावापृथिवीद्वितीयातृतीययोरिंद्रः (त्वष्टावा) चतुर्थीपंचम्योराकाषष्ठीसप्तम्योःसिनीवालीअंत्यायागुंगूसिनीवालीराकासरस्वतींद्राणीवरु णान्योजगतीअंत्यास्तिस्रोनुष्टुभः । (भेदपक्षेआद्यायामित्रावरुणौद्वितीयाचतुर्थीपंचमीनांविश्वेदेवाःतृतीयायाउषासानक्ताषष्ठ्याद्यावापृथि वीसप्तम्याइंद्रः) ।

त्रीवर्चसःसिषासतः । ययोरायुःप्रतरंतेऽइदंपुरऽउपस्तुतेवसूयुर्वांमहोदधे ॥ मानोगुह्यारिपऽआयोरहन्दभन्मानऽ
आभ्योरीरधोदुच्छुनाभ्यः । मानोवियौःसख्याविद्धितस्यनःसुम्नायतामनसातत्त्वेमहे ॥ अहेळतामनसाश्रुष्टिमाव
हदुहानांधेनुंपिप्युषीमसश्चतं । पद्याभिराशुंवचसाचवाजिनंत्वांहिनोमिपुरुहूतविश्वहा ॥ राकामहंसुहवांसुष्टुतीहुवे
शृणोतुनःसुभगाबोधतुत्मना । सीव्यत्वपःसूच्याच्छिद्यमानयाददातुवीरंशतदायमुक्थ्यं* ॥ यास्तेराकेसुमतयःसुपेश
सोयाभिर्ददासिदाशुषेवसूनि । ताभिर्नोऽअद्यसुमनाऽउपागहिसहस्रपोषंसुभगेरराणा ॥ सिनीवालिपृथुष्टुकेयादेवा
नामसिस्वसा । जुषस्वहव्यमाहुतंप्रजांदेविदिदिड्ढिनः ॥ यासुबाहुःस्वंगुरिःसुषूमाबहुसूवरी । तस्यैविश्पत्न्यैहविःसि
नीवाल्यैजुहोतन ॥ यागुंगूर्यासिनीवालीयाराकायासरस्वती । इंद्राणीमह्वऽऊतयेवरुणानींस्वस्तये ॥ १५ ॥ (२।४।१)
आतेपितर्मरुतांसुम्नमेतुमानःसूर्यस्यसंदृशोयुयोथाः । अभिनोवीरोऽअर्वतिक्षमेतप्रजायेमहिरुद्रप्रजाभिः ॥ त्वादत्ते
भीरुद्रशंतमेभिःशतंहिमाऽअशीयभेषजेभिः । व्य१स्मद्द्वेषोवितरंव्यंहोव्यमीवाश्चातयस्वाविषूचीः ॥ श्रेष्ठोजातस्यरु
द्रश्रियासितवस्तमस्तवसावज्रबाहो । पर्षिणःपारमंहसःस्वस्तिविश्वाऽअभीतीरपसोयुयोधि ॥ मात्वारुद्रचुक्रुधामान
मोभिर्मादुष्टुतीवृषभमासहूती । उन्नोवीराँऽअर्पयभेषजेभिर्भिषक्तमंत्वाभिषजांशृणोमि ॥ हवीमभिर्हवतेयोहविर्भिरव

(२।४।१) आतेपितरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोरुद्रोजगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।

स्तोमेभीरुद्रंदिषीय । ऋदूदरःसुहवोमानोऽअस्यैबभ्रुःसुशिप्रोरीरधन्मनायै ॥ १६ ॥ उन्मामंदवृषभोमरुत्वान्त्वक्षीयसावयसानाधमानं । घृणीवच्छायामरपाऽअशीयाविवासेयंरुद्रस्यसुम्नं+ ॥ क्व१स्यतेरुद्रमृळयाकुर्हस्तोयोऽअस्तिभेषजोजलाषः । अपभर्तारपसोदैव्यस्याभीनुमावृषभचक्षमीथाः ॥ प्रबभ्रवेवृषभायश्वितीचेमहोमहींसुष्टुतिमीरयामि । नमस्याकल्मलीकिनंनमोभिर्गृणीमसित्वेषंरुद्रस्यनाम ॥ स्थिरेभिरंगैःपुरुरूपऽउग्रोबभ्रुःशुक्रेभिःपिपिशेहिरण्यैः । ईशानादस्यभुवनस्यभूरेर्नवाऽउयोषद्रुद्रादसुर्यं* ॥ अर्हन्बिभर्षिसायकानिधन्वार्हन्निष्कंयजतंविश्वरूपं । अर्हन्निदंदयसेविश्वमभ्वंनवाऽओजीयोरुद्रत्वदस्ति ॥ १७ ॥ स्तुहिश्रुतंगर्तसदंयुवानंमृगंनभीममुपहत्नुमुग्रं । मृळाजरित्रेरुद्रस्तवानोन्यंतेऽअस्मन्निवपंतुसेनाः ॥ कुमारश्चित्पितरंवंदमानंप्रतिनानामरुद्रोपयंतं । भूरेर्दातारंसत्पतिंगृणीषेस्तुतस्त्वंभेषजारास्यस्मे+ ॥ यावोभेषजामरुतःशुचीनियाशंतमावृषणोयामयोभु । यानिमनुरवृणीतापितानस्ताशंचयोश्चरुद्रस्यवश्मि ॥ परिणोहेतीरुद्रस्यवृज्याःपरित्वेषस्यदुर्मतिर्महीगात् । अवस्थिरामघवद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकायतनयायमृळ ॥ एवाबभ्रोवृषभचेकितानयथादेवनहृणीषेनहंसि । हवनश्रुन्नोरुद्रेहबोधिबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ १८ ॥ (२।४।२) धारावरामरुतोधृष्ण्वोजसोमृगानभीमास्तविषीभिरर्चिनः । अग्नयोनशुशुचानाऽऋजीषिणोभृमिंधमंतो

(२।४।२) धारावराइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोमरुतोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

ऽअपगाऽअंवृण्वत ॥ द्यावोनस्तृभिश्चितयंतखादिनोव्यं१भ्रियानद्युतयंतवृष्टयः । रुद्रोयद्वोमरुतोरुक्मवक्षसोवृषा जनिपृश्न्याःशुक्रऽऊधनि ॥ उक्षंतेऽअश्वाँऽअत्याँऽइवाजिषुनदस्यकर्णैस्तुरयंतऽआशुभिः । हिरण्यशिप्रामरुतोदविध्वतःपृक्षंयाथपृषतीभिःसमन्यवः ॥ पृक्षेताविश्वाभुवनाववक्षिरेमित्रायवासदमाजीरदानवः । पृषदश्वासोऽअनवभ्रराधसऽऋजिप्यासोनवयुनेषुधूर्षदः ॥ इंधन्वभिर्धेनुभीरप्शदूधभिरध्वस्मभिःपथिभिर्भ्राजदृष्टयः । आहंसासोनस्वसराणिगंतनमधोर्मदायमरुतःसमन्यवः ॥ १९ ॥ आनोब्रह्माणिमरुतःसमन्यवोनरांनशंसःसवनानिगंतन । अश्वामिवपिप्यतधेनुमूधनिकर्ताधियंजरित्रेवाजपेशसं ॥ तंनोदातमरुतोवाजिनंरथऽआपानंब्रह्मचितयद्दिवेदिवे । इषंस्तोतृभ्योवृजनेषुकारवेसनिंमेधामरिष्टंदुष्टरंसहः ॥ यद्युंजतेमरुतोरुक्मवक्षसोश्वात्रथेषुभगऽआसुदानवः । धेनुर्नशिश्वेस्वसरेषुपिन्वतेजनायरातहविषेमहीमिषं ॥ योनोमरुतोवृकतातिमर्त्योरिपुर्दधेवसवोरक्षतारिषः । वर्तयततपुषाचक्रियाभितमवरुद्राऽअशसोहंतनावधः ॥ चित्रंतद्वोमरुतोयामचेकितेपृश्न्यायदूधरप्यापयोदुहुः । यद्वानिदेनवमानस्यरुद्रियास्त्रितंजरायजुरतामदाभ्याः ॥ २० ॥ तान्वोमहोमरुतऽएवयाव्नोविष्णोरेषस्यप्रभृथेहवामहे । हिरण्यवर्णान्ककुहान्यतस्रुचोब्रह्मण्यंतःशंस्यंराधऽईमहे ॥ तेदशग्वाःप्रथमायज्ञमूहिरेतेनोहिन्वंतूषसोव्युष्टिषु । उषानरामीररुणैरपोर्णुतेमहोज्योतिषाशुचतागोऽअर्णसा ॥ तेक्षोणीभिररुणेभिर्नाञ्जिभीरुद्राऽऋतस्यसदनेषुवावृधुः । निमेघमाना

ऽअत्यैनपाजसासुश्चंद्रंवर्णंदधिरेसुपेशसं ॥ ताँऽइयानोमहिवरूथमूतयऽउपघेदेनानमसागृणीमसि । त्रितोनयान्पंच
होतॄनभिष्टयऽआववर्तदवरांचक्रियावसे ॥ ययारधंपारयथात्यंहोययानिदोमुंचथवंदितारं । अर्वाचीसामरुतोयाव
ऽऊतिरोषुवाश्रेवसुमतिर्जिगातु ॥ २१ ॥ (२।४।३) उपेमसृक्षिवाजयुर्वचस्यांचनोदधीतनाद्योगिरोमे । अपांनपा
दाशुहेमाकुवित्ससुपेशसस्करतिजोषिषद्धि ॥ इमंस्वस्मैहृदऽआसुतष्टंमंत्रंवोचेमकुविदस्यवेदत् । अपांनपादसुर्यस्यम
ह्नाविश्वान्यर्योभुवनाजजान ॥ समन्यायंत्युपयंत्यन्याःसमानमूर्वनद्यःपृणंति । तमूशुचिंशुचयोदीदिवांसमपांनपातं
परितस्थुरापः ॥ तमस्मेरायुवतयोयुवानंमर्मृज्यमानाःपरियंत्यापः । सशुक्रेभिःशिक्वभीरेवदस्मेदीदायानिध्मोघृतनि
र्णिगप्सु+ ॥ अस्मैतिस्रोऽअव्यथ्यायनारीर्देवायदेवीर्दिधिषंत्यन्नं । कृताऽइवोपहिप्रसर्स्रेऽअप्सुसपीयूषंधयतिपूर्वसू
नां ॥ २२ ॥ अश्वस्यात्रजनिमास्यचस्वर्द्रुहोरिषःसंपृचःपाहिसूरीन् । आमासुपूर्षुपरोऽअप्रमृष्यंनारातयोविनशन्नानृ
तानि ॥ स्वऽआदमेसुदुघायस्यधेनुःस्वधांपीपायसुभ्वन्नमत्ति । सोऽअपांनपादूर्जयन्नप्स्वं१तर्वसुदेयायविधतेविभा
ति ॥ योऽअप्स्वाशुचिनादैव्येनऽऋतावाजस्रऽउर्वियाविभाति । वयाऽइदन्याभुवनान्यस्यप्रजायंतेवीरुधश्चप्रजा
भिः ॥ अपांनपादाह्यस्थादुपस्थंजिह्मानामूर्ध्वोविद्युतंवसानः । तस्यज्येष्ठंमहिमानंवहंतीर्हिरण्यवर्णाःपरियंतियह्वीः+ ॥

(२।४।३) उपेमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोपांनपात्त्रिष्टुप् ।

हिरण्यरूपः सहिरण्यसंदृगपांनपात्सेदुहिरण्यवर्णः। हिरण्ययात्परियोनेर्निषद्याहिरण्यदाददत्यन्नमस्मै ॥ २३ ॥ तदस्यानीकमुतचारुनामापीच्यंवर्धतेनप्तुरपां । यमिंधतेयुवतयःसमित्थाहिरण्यवर्णंघृतमन्नमस्य ॥ अस्मैबहूनामवमायसख्येयज्ञैर्विधेमनमसाहविर्भिः । संसानुमार्ज्मिदिधिषामिबिल्मैर्दधाम्यन्नैःपरिवंदऽऋग्भिः+ ॥ सऽईंवृषाजनयत्तासुगर्भंसऽईंशिशुर्धयतितंरिहंति । सोऽअपांनपादनभिम्लातवर्णोन्यस्येवेहतन्वाविवेष ॥ अस्मिन्पदेपरमेतस्थिवांसमध्वस्मभिर्विश्वहादीदिवांसं। आपोनप्त्रेघृतमन्नंवहंतीःस्वयमत्कैःपरिदीयंतियह्वीः+ ॥ अयांसमग्नेसुक्षितिंजनायायांसमुमघवद्भ्यःसुवृक्तिं । विश्वंतद्भद्रंयदवंतिदेवाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ २४ ॥ (२।४।४) तुभ्यंहिन्वानोवसिष्टगाऽअपोधुक्षन्त्सीमविभिरद्रिभिर्नरः । पिबेंद्रस्वाहाप्रहुतंवषट्कृतंहोत्रादासोमंप्रथमोयऽईशिषे ॥ यज्ञैःसंमिश्लाःपृषतीभिरृष्टिभिर्यामन्छुभ्रासोऽअंजिषुप्रियाऽउत । आसद्याबर्हिर्भरतस्यसूनवःपोत्रादासोमंपिबतादिवोनरः ॥ अमेवनःसुहवाऽआहिगंतननिबर्हिषिसदतनारणिष्टन । अथामंदस्वजुजुषाणोऽअंधसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिःसुमद्गणः ॥ आवक्षिदेवाँऽइहविप्रयक्षिचोशन्होतर्निषदायोनिषुत्रिषु । प्रतिवीहिप्रस्थितंसोम्यंमधुपिबाग्नीध्रात्तवभागस्यतृप्णुहि ॥ एषस्यतेतन्वोनृम्णवर्धनःसहऽओजःप्रदिविबाह्वोर्हितः । तुभ्यंसुतोमघवन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्यब्राह्मणादातृपत्पिब ॥ जुषेथांयज्ञंबोधतंहवस्य

(२।४।४) तुभ्यमितिषळर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदःइंद्रोमरुतस्त्वष्टाग्निरिंद्रोमित्रावरुणावितिक्रमेणदेवताजगती ।

मेसत्तोहोतानिविदंःपूर्व्याऽअनुं । अच्छाराजानानमंऽएत्यावृतंप्रशास्त्रादापिंबतंसोम्यंमधुं ॥ २५ ॥ द्वितीयेसप्तमः ॥

पंचदशाध्याये वर्गाः २५ सूक्तानि १३ ऋचः १३७॥ त्यागः ॥ बृहस्पतयइदं. ब्रह्मणस्पतयइदं. ८ बृहस्पतय. ब्रह्मणस्पतय. इंद्राब्रह्मणस्पतिभ्या. ब्रह्मणस्पतय. १३ आदित्येभ्य. १७ वरुणाये. ११ विश्वेभ्योदेवेभ्यः ६ वरुणाये. इंद्राये. ५ इंद्रासोमाभ्या. इंद्राये. सरस्वतींइंद्राभ्या. बृहस्पतय. इंद्राये. मरुद्भ्य. मित्रावरुणाभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. उषासानक्ताभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ द्यावापृथिवीभ्या. इंद्राये. २ राकायाइ. २ सिनीवाल्या. २ गुंगूसिनीवालीराकासरस्वतींद्राणीवरुणानीभ्य. रुद्राये. १५ मरुद्भ्य. १५ अपांनप्त्रेग्नय. १५ इंद्रायमधवइ. मरुद्भ्योमाधवायेदं. त्वष्ट्रेशुक्राये. अग्नयेशुचय. इंद्रायनभाये. मित्रावरुणाभ्यां नभस्याये.॥ द्वितीयेसप्तमः ॥७॥

मंदस्वोदुष्यएकादशसावित्रंग्रावाणेवाष्टावाश्विनंसोमापूषणाषट्सोमापौष्णमंत्योर्धर्चोप्यदितेर्वायोसैकागायत्रंमुक्तादेवताःप्रउगेणांद्येतुतृचेंत्यैंद्रवायवींद्यावापृथिव्योंत्यस्तृचोहविर्धानोवांतृतीयःपादोवाग्नेयोंबितमेनुष्टुभौबृहतीचंकनिक्रदत्तृचंप्रदक्षिणिज्जागतंमध्येतिशक्कर्यष्टिर्वैताभ्यांमृषिरध्वनिवाश्यमानंशकुंतंतुष्टावंकुशिकस्त्वैषीरथिंरिंद्रतुल्यंपुत्रमिच्छंन्ब्रह्मचर्यंचचारंतस्यंद्रएवगाथीपुत्रोजज्ञेगाथिनोविश्वामित्रंःसतृतीयंमंडलमपश्यंत्सोमस्यत्र्यधिकांवैश्वानरायपंचोनांवैश्वानरीयंतुजागतंतुंवैश्वानरायैकादशंसमित्समिदाप्रियंःप्रत्यग्निःप्रकारवइत्याग्नेययोंरन्यासामपिनिपातोदृश्यते ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ऋक्सं.
अ.२अ.८
॥५१॥

हरिः ओम् (२।४।५)॥मंदस्वहोत्रादनुजोषमंधसोध्वर्यवःसपूर्णांवष्ट्यासिचं । तस्माऽएतंभरततद्वशोददिर्होत्रात्सोमंद्र विणोदः पिबऽऋतुभिः ॥ यमुपूर्वमहुवेतमिदंहुवेसेदुहव्योददिर्योनामपत्यते । अध्वर्युभिःप्रस्थितंसोम्यंमधुपोत्रात्सोमंद्र वि० ॥ मेद्यंतुतेवह्नयोयेभिरीयसेरिषण्यन्वीळयस्वावनस्पते । आयूयाधृष्णोऽअभिगूर्यात्वंनेष्ट्रात्सोमंद्रवि० ॥ अपां द्धोत्रादुतपोत्रादमत्तोतनेष्ट्रादजुषतप्रयोहितं । तुरीयंपात्रममृक्तममर्त्यंद्रविणोदाःपिंबतुद्राविणोदसः+ ॥ अर्वाचमद्य यय्यंनृवाहणंरथंयुंजाथामिहवांविमोचनं । पृंक्तंहवींषिमधुनाहिकंगतमथासोमंपिबतंवाजिनीवसू ॥ जोष्यग्नेसमिधं जोष्याहुतिंजोषिब्रह्मजन्यंजोषिंसुष्टुतिं । विश्वेभिर्विश्वाँऽऋतुनावसोमहऽउशन्देवाँऽउशतःपाययाहविः ॥ १ ॥ (२।४।६) उदुष्यदेवःसवितासवायशश्वत्तमंतदपावह्निरस्थात् । नूनंदेवेभ्योविहिधातिरत्नमथाभंजद्वीतिहोत्रंस्व स्तौ ॥ विश्वस्यहिश्रुष्टयेदेवऽऊर्ध्वःप्रबाहवापृथुपाणिःसिसर्ति । आपश्चिदस्यव्रतऽआनिमृग्राऽअयंचिद्वातोरमतेपरि ज्मन् ॥ आशुभिश्चिद्यान्विमुचातिनूनमरीरमदतमानंचिदेतोः । अह्यर्षूणांचिन्न्ययाँऽअविष्यामनुव्रतंसवितुर्मोक्या गात् ॥ पुनःसमव्यद्वितंतंवयंतीमध्याकर्तोर्न्यधाच्छक्मधीरः । उत्संहायास्थाव्यृ१तूँरदर्धररमतिःसवितादेवऽआगा

(२।४।५) मन्दस्वेतिषळर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदःआद्यानांचतसृणांद्रविणोदाःपंचम्याआश्विनौषष्ठ्याअग्निर्जगती । (२।४।६) उदुष्य इत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदःसवितात्रिष्टुप् ।

मंडलं २
अनु. ४

॥५१॥

त् ॥ नानौकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः शोको ऽअग्नेः । ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधादन्वस्य केतमिषितं सवित्रा ॥ २ ॥ समाववर्ति विष्ठितो जिगीषुर्विश्वेषां कामश्चरताममाभूत् । शश्वाँऽअपो विकृतं हित्व्यागादनु व्रतं सवितुर्दैव्यस्य ॥ त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः । वनानि विभ्यो नकिरस्य तानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनंति ॥ याद्राध्यं १ वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जर्भुराणः । विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा पशुर्गात्स्थशो जन्मानि सविता व्याकः ॥ नयस्येंद्रो वरुणो न मित्रो व्रतमर्यमा न मिनंति रुद्रः । नारातयस्तमिदं स्वस्ति हुवे देवं सवितारं नमोभिः ॥ भगं धियं वाजयंतः पुरंधिं नराशंसो ग्नास्पतिर्नोऽअव्याः । आये वामस्य संगथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम ॥ अस्मभ्यं तद्दिवो ऽअद्भ्यः पृथिव्यास्त्वया दत्तं काम्यं राधऽआगात् । शं यत्स्तोतृभ्यऽआपये भवात्युरुशंसाय सवितर्जरित्रे ॥ ३ ॥ (२।४।७) ग्रावाणेव तदिदर्थं जरेथे गृध्रेव वृक्षं निधिमंतमच्छ । ब्रह्माणेव विदथऽउक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा ॥ प्रातर्यावाणा रथ्येव वीरा जेव यमा वरमा सचेथे । मेनेऽइव तन्वा३ शुंभमाने दंपतीव क्रतुविदा जनेषु ॥ शृंगेव नः प्रथमा गंतमर्वाक्शफाविव जर्भुराणा तरोभिः । चक्रवाकेव प्रति वस्तोरुस्रार्वाचा यातं रथ्येव शक्रा ॥ नावेव नः पारयतं युगेव नभ्येव नऽउपधीव प्रधीव । श्वानेव नोऽअरिषण्या तनूनां खृगलेव विस्रसः पातमस्मान् ॥ वातेवाजुर्या नद्येव रीतिरक्षीऽइव चक्षुषा यातमर्वा

(२।४।७) ग्रावाणेवेत्यष्टर्चस्य सूक्तस्य गृत्समदो ऽश्विनौ त्रिष्टुप् ।

क्। हस्ताविवतन्वे३शंभविष्ठापादेवनोनयतंवस्योऽअच्छ ॥ ४ ॥ ओष्ठाविवमध्वास्नेवदंतास्तनाविवपिप्यतंजीवसे
नः। नासेवनस्तन्वोरक्षितारा कर्णाविवसुश्रुताभूतमस्मे ॥ हस्तेवशक्तिमभिसंददीनःक्षामेवनःसमजतंरजांसि।
इमागिरोऽअश्विनायुष्मयंतीःक्ष्णोत्रेणेवस्वधितिंसंशिशीतं ॥ एतानिवामश्विनावर्धनानिब्रह्मस्तोमंगृत्समदासोऽअक्र
न्। तानिनराजुजुषाणोपयातंबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ५ ॥ (२४१८) सोमापूषणाजननारयीणांजननादिवो
जननापृथिव्याः। जातौविश्वस्यभुवनस्यगोपौदेवाऽअकृण्वन्नमृतस्यनाभिं ॥ इमौदेवौजायमानौजुषंतेमौतमांसिगू
हतामजुष्टा। आभ्यामिंद्रःपक्वमामास्वंतःसोमापूषभ्यांजनदुस्रियासु ॥ सोमापूषणारजसोविमानंसप्तचक्रंरथमविं
श्वमिन्वं। विषूवृतंमनसायुज्यमानंतंजिन्वथोवृषणापंचरश्मिं ॥ दिव्य१न्यःसदनंचक्रऽउच्चापृथिव्यामन्योऽअध्यं
तरिक्षे। तावस्मभ्यंपुरुवारंपुरुक्षुंरायस्पोषंविष्यतांनाभिमस्मे ॥ विश्वान्यन्योभुवनाजजानविश्वमन्योऽअभिच
क्षाणऽएति। सोमापूषणाववतंधियंमेयुवाभ्यांविश्वाःपृतनाजयेम ॥ धियंपूषाजिन्वतुविश्वमिन्वोरयिंसोमोरयिपति
र्दधातु। अवतुदेव्यदितिरनर्वाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ६ ॥ (२४१९) वायोयेतेसहस्रिणोरथासस्तेभिरागहि।

(२४१८) सोमापूषणेतिषळर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदःसोमापूषणौअंत्यायाःसोमपूषादित्यास्त्रिष्टुप्। (२४१९) वायोइत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्य
गृत्समदआद्ययोर्द्वयोर्वायुस्तृतीयायाइंद्रवायूचतुर्थ्यादितिसृणांमित्रावरुणौसप्तम्यादितिसृणामश्विनौदशम्यादितिसृणामिंद्रःत्रयोदश्यादि

नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ नियुत्वान्वायवागह्ययंशुक्रोऽअयामिते । गंतासिसुन्वतोगृहं+ ॥ शुक्रस्याद्यगवाशिरऽइंद्र
वायूनियुत्वतः । आयातंपिबतंनरा ॥ अयंवांमित्रावरुणासुतःसोमऽऋतावृधा । ममेदिहश्रुतंहवं ॥ राजानावनभि
द्रुहाध्रुवेसदस्युत्तमे । सहस्रस्थूणऽआसाते ॥ ७ ॥ तासम्राजाघृतासुतीऽआदित्यादानुनस्पती । सचेतेऽअनवह्वरं ॥
गोमदूषुनासत्याश्वावद्यातमश्विना । वर्तीरुद्रानृपाय्यं ॥ नयत्परोनांतरऽआदधर्षद्वृषण्वसू । दुःशंसोमर्त्योरिपुः+ ॥
तानऽआवोह्ळमश्विनारयिंपिशंगसंदृशं । धिष्ण्यावरिवोविदं ॥ इंद्रोऽअंगमहद्भयमभीषदपचुच्यवत् । सहिस्थिरो
विचर्षणिः ॥ ८ ॥ इंद्रश्चमृळयातिनोनन‍ःपश्चादघंनशत् । भद्रंभवातिनःपुरः+ ॥ इंद्रऽआशाभ्यस्परिसर्वाभ्योऽअ
भयंकरत् । जेताशत्रून्विचर्षणिः ॥ विश्वेदेवासऽआगतश्रृणुतामऽइमंहवं । एदंबर्हिर्निषीदत ॥ तीव्रोवोमधुमाँऽ
अयंशुनहोत्रेषुमत्सरः । एतंपिबतकाम्यं ॥ इंद्रज्येष्ठामरुद्गणादेवासःपूषरातयः । विश्वेममश्रुताहवं ॥ ९ ॥ अंबित
मेनदीतमेदेवितमेसरस्वति । अप्रशस्ताऽइवस्मसिप्रशस्तिमंबनस्कृधि ॥ त्वेविश्वासरस्वतिश्रितायूंषिदेव्यां । शुन
होत्रेषुमत्स्वप्रजांदेविदिदिड्ढिनः ॥ इमाब्रह्मसरस्वतिजुषस्ववाजिनीवति । यातेमन्मगृत्समदाऽऋतावरिप्रियादेवेषु
जुह्वति ॥ प्रेतांयज्ञस्यशंभुवायुवामिदावृणीमहे । अग्निंचहव्यवाहनं ॥ द्यावानःपृथिवीऽइमंसिध्रमद्यदिविस्पृशं ।

तिसृणांविश्वेदेवाःषोडश्यादितिसृणांसरस्वतीअंत्यानांतिसृणांद्यावापृथिवी (हविर्धानावा)गायत्रीअंबितमइतिद्वेअनुष्टुभौइमाब्रह्मेतिबृहती ।

सं. १९

यज्ञंदेवेषुयच्छतां ॥ आवामुपस्थमद्रुहादेवाःसींदंतुयज्ञियाः । इहाद्यसोमपीतये ॥ १० ॥ (२।४।१०) कनिक्रद ज्जनुषंप्रब्रुवाणऽइयर्तिवाचमरितेवनावं । सुमंगलश्चशकुनेभवासिमात्वाकाचिदभिभाविश्व्याविदत् ॥ मात्वाश्येन ऽउद्वधीन्मासुपर्णोमात्वाविददिषुमान्वीरोऽअस्ता । पित्र्यामनुप्रदिशंकनिक्रदत्सुमंगलोभद्रवादीवदेह ॥ अवक्रंदद क्षिणतोगृहाणांसुमंगलोभद्रवादीशकुंते । मानःस्तेनऽईशतमाघशंसोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ११ ॥ (२।४।११) प्रदक्षिणिदभिगृणंतिकारवोवयोवदंतऽऋतुथाशकुंतयः । उभेवाचौवदतिसामगाऽइवगायत्रंचत्रैष्टुभंचानुराजति ॥ उद्गातेवशकुनेसामगायसिब्रह्मपुत्रऽइवसवनेषुशंससि । वृषेववाजीशिशुमतीरपीत्यासर्वतोनःशकुनेभद्रमावदविश्वतो नःशकुनेपुण्यमावद ॥ आवदंस्त्वंशकुनेभद्रमावदतूष्णीमासीनःसुमतिंचिकिद्धिनः । यदुत्पतन्वदसिकर्करिर्यथाबृह द्वदेमविदथेसुवीराः ॥१२॥ (इतिगार्त्समदंद्वितीयंमंडलंसमाप्तं अत्रसूक्तानि ४३) (परिशिष्टं॥ भद्रंवददक्षिणतोभ द्रमुत्तरतोवद । भद्रंपुरस्तान्नोवदभद्रंपश्चात्कपिंजल ॥ भद्रंवदपुत्रैर्भद्रंवदगृहेषुच । भद्रमस्माकंनोवदभद्रंनोऽअभ यंकृधि ॥ भद्रमधस्तान्नोवदभद्रमुपरिष्टान्नोवद । भद्रंभद्रंनऽआवदभद्रंनःसर्वतोवद ॥ असपत्नःपुरस्तान्नःशिवंदक्षि

(२।४।१०) कनिक्रददितितृचस्यसूक्तस्यगृत्समदःशकुंतस्त्रिष्टुप् । (२।४।११) प्रदक्षिणिदितितृचस्यसूक्तस्यगृत्समदःशकुंतोजगती द्वितीयातिशक्वरीअष्टिर्वा ।

णतस्कृधि । अभयंसततंपश्चाद्भद्रमुत्तरतोगृहे ॥ यौवनानिमहयंसिजिग्युषामिवदुंदुभिः । शकुंतकप्रदक्षिणंशतपत्राभिनोवद ॥ आवदँस्त्वं० ॥ इतिपरिशिष्टं ॥१॥) (३।१।१) सोमस्यमातवसंवक्ष्यग्नेवह्निंचकर्थविदथेयजध्यै । देवाँऽअच्छादीद्यद्युंजेऽअद्रिंशमायेऽअग्नेतन्वंजुषस्व ॥ प्रांचंयज्ञंचकृमवर्धतांगीःसमिद्भिरग्निंनमसादुवस्यन् । दिवःशशासुर्विदथाकवीनांगृत्सायचित्तवसेगातुमीषुः ॥ मयोदधेमेधिरःपूतदक्षोदिवःसुबंधुर्जनुषापृथिव्याः । अविंदन्नुदर्शतमप्स्वंतर्देवासोऽअग्निमपसिस्वसॄणां ॥ अवर्धयन्सुभगंसप्तयह्वीःश्वेतंजज्ञानमरुषंमहित्वा । शिशुंनजातमभ्यारुरश्वादेवासोऽअग्निंजनिमन्वपुष्यन्+ ॥ शुक्रेभिरंगैरजऽआततन्वान्क्रतुंपुनानःकविभिःपवित्रैः । शोचिर्वसानःपर्यायुरपांश्रियोमिमीतेबृहतीरनूनाः ॥ १३ ॥ वव्राजासीमनदतीरदब्धादिवोयह्वीरवसानाऽअनग्नाः । सनाऽअत्रयुवतयःसयोनीरेकंगर्भंदधिरेसप्तवाणीः ॥ स्तीर्णाऽअस्यसंहतोविश्वरूपाघृतस्ययोनौस्रवथेमधूनां । अस्थुरत्रधेनवःपिन्वमानामहीदस्मस्यमातरासमीची+ ॥ बभ्राणःसूनोसहसोव्यद्यौद्दधानःशुक्रारभसावपूंषि । श्चोततिधारामधुनोघृतस्यवृषायत्रवावृधेकाव्येन ॥ पितुश्चिदूधर्जनुषाविवेदव्यस्यधाराऽअसृजद्विधेनाः । गुहाचरंतंसखिभिःशिवेभिर्दिवोयह्वीभिर्नगुहाबभूव ॥ पितुश्चगर्भंजनितुश्चबभ्रेपूर्वीरेकोऽअधयत्पीप्यानाः । वृष्णेसपत्नीशुचयेसबंधूऽउभेऽअस्मैमनुष्ये३

अथवैश्वामित्रेतृतीयेमंडलेपंचानुवाकाः (३।१।१) सोमस्यमेतित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् ।

निपाहि ॥ १४ ॥ उरौमहाँऽअनिबाधेववर्धापोऽअग्निंयशसःसंहिपूर्वीः । ऋतस्ययोनावशयद्दमूनाजामीनामग्निरप
सिस्वसॄणां ॥ अक्रोनबभ्रिःसमिथेमहीनांदिदृक्षेयःसूनवेभाऽऋजीकः । उदुस्रियाजनितायोजजानापांगर्भोनृतमोय
ह्वोऽअग्निः+ ॥ अपांगर्भंदर्शतमोषधीनांवनाजजानसुभगाविरूपं । देवासश्चिन्मनसासंहिजग्मुःपनिष्ठंजातंतवसंदुव
स्यन् ॥ बृहंतऽइद्भानवोभाऽऋजीकमग्निंसचंतविद्युतोनशुक्राः । गुहेववृद्धंसदसिस्वेऽअंतरपारऽऊर्वेऽअमृतंदुहानाः ॥
ईळेचत्वायजमानोहविर्भिरीळेसखित्वंसुमतिंनिकामः । देवैरवोमिमीहिसंजरित्रेरक्षाजनोदम्येभिरनीकैः ॥ १५ ॥
उपक्षेतारस्तवसुप्रणीतेऽग्नेविश्वानिधन्यादधानाः । सुरेतसाश्रवसातुंजमानाऽअभिष्यामपृतनायूँरदेवान् ॥ आदेवाना
मभवःकेतुरग्नेमंद्रोविश्वानिकाव्यानिविद्वान् । प्रतिमर्ताँऽअवासयोदमूनाऽअनुदेवान्रथिरोयासिसाधन् ॥ निर्दुरो
णेऽअमृतोमर्त्यानांराजाससादविदथानिसाधन् । घृतप्रतीकऽउर्वियाव्यद्यौदग्निर्विश्वानिकाव्यानिविद्वान्+ ॥ आ
नोगहिसख्येभिःशिवेभिर्महान्महीभिरूतिभिःसरण्यन् । अस्मेरयिंबहुलंसंतरुत्रंसुवाचंभागंयशसंकृधीनः ॥ एतातेऽ
अग्नेजनिमासनानिप्रपूर्व्यायनूतनानिवोचं । महांतिवृष्णेसवनाकृतेमाजन्मंजन्मन्निहितोजातवेदाः ॥ जन्मंजन्म
न्निहितोजातवेदाविश्वामित्रेभिरिध्यतेऽअजस्रः । तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ इमंयज्ञंसहसाव
न्त्वंनोदेवत्राधेहिसुक्रतोरराणः । प्रयंसिहोतर्बृहतीरिषोनोऽग्नेमहिद्रविणमायजस्व ॥ इळामग्नेपुरुदंसंसनिंगोःशश्वत्त

मंहवमानायसाध । स्यान्नःसूनुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिर्भूत्वस्मे+ ॥ १६ ॥ (३।१।२) वैश्वानरायधिषणामृ
तावृधेघृतंनपूतमग्नयेजनामसि । द्विताहोतारंमनुषश्चवाघतोधियारथंनकुलिशःसमृण्वति ॥ सरोचयज्जनुषारोदसी
ऽउभेसमात्रोरभवत्पुत्रऽईड्यः । हव्यवाळग्निरजरश्चनोहितोदूळभोविशामतिथिर्विभावसुः ॥ क्रत्वादक्षस्यतरुषोविधर्म
णिदेवासोऽअग्निंजनयंतचित्तिभिः । रुरुचानंभानुनाज्योतिषामहामत्यंनवाजंसनिष्यन्नुपब्रुवे ॥ आमंद्रस्यसनिष्यंतोव
रेण्यंवृणीमहेऽअह्रयंवाजमृग्मियं । रातिंभृगूणामुशिजंकविक्रतुमग्निंराजंतंदिव्येनशोचिषा ॥ अग्निंसुम्नायदधिरेपुरोज
नावाजश्रवसमिहवृक्तबर्हिषः । यतस्रुचःसुरुचंविश्वदेव्यंरुद्रंयज्ञानांसाधदिष्टिमपसां ॥ १७ ॥ पावकशोचेतवहिक्ष
यंपरिहोतर्यज्ञेषुवृक्तबर्हिषोनरः । अग्नेदुवऽइच्छमानासऽआप्यमुपासतेद्रविणंधेहितेभ्यः ॥ आरोदसीऽअपृणदा
स्वर्महज्जातंयदेनमपसोऽअधारयन् । सोऽअध्वरायपरिणीयतेकविरत्योनवाजसातयेचनोहितः ॥ नमस्यतहव्यदा
तिंस्वध्वरंदुवस्यतदम्यंजातवेदसं । रथीर्ऋतस्यबृहतोविचर्षणिरग्निर्देवानामभवत्पुरोहितः ॥ तिस्रोयह्वस्यसमिधःप
रिज्मनोग्नेरपुनन्नुशिजोऽअमृत्यवः । तासामेकामदधुर्मर्त्येभुजमुलोकमुद्वेऽउपजामिमीयतुः ॥ विशांकविंविश्पतिंमानु
षीरिषःसंसीमकृण्वन्त्स्वधितिंनतेजसे । सऽउद्वतोनिवतोयातिवेविषत्सगर्भमेषभुवनेषुदीधरत् ॥ १८ ॥ सजिन्वतेजठरे

(३।१।२) वैश्वानरायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोवैश्वानरोग्निर्जगती ।

घुप्रजज्ञिवान्वृषाचित्रेषुनानदन्नसिंहः । वैश्वानरःपृथुपाजाऽअमर्त्योवसुरत्नादयमानोविदाशुषे ॥ वैश्वानरःप्रत्नथाना
कमारुहद्दिवस्पृष्ठंभंदमानःसुमन्मभिः । सपूर्ववज्जनयन्जंतवेधनंसमानमज्मंपर्येतिजागृविः ॥ ऋतावानंयज्ञियंविप्र
मुक्थ्य१मायंदधेमातरिश्वादिविक्षयं । तंचित्रयामंहरिकेशमीमहेसुदीतिमग्निंसुवितायनव्यसे ॥ शुचिंनयामन्नि
षिरंस्वर्दृशंकेतुंदिवोरोचनस्थामुषर्बुधं । अग्निंमूर्धानंदिवोऽअप्रतिष्कुतंतमीमहेनमसावाजिनंबृहत्+ ॥ मंद्रंहोतारंशु
चिमद्वयाविनंदमूनसमुक्थ्यंविश्वचर्षणिं । रथंनचित्रंवपुषायदर्शतंमनुर्हितंसदमिद्रायऽईमहे ॥ १९ ॥ (३।१।३)
वैश्वानरायपृथुपाजसेविपोरत्नाविधंतधरुणेषुगातवे । अग्निर्हिदेवाँऽअमृतोदुवस्यत्यथाधर्माणिसनतानदूदुषत् ॥ अं
तर्दूतोरोदसीदस्मईयतेहोतानिषत्तोमनुषःपुरोहितः । क्षयंबृहंतंपरिभूषतिद्युभिर्देवेभिरग्निरिषितोधियावसुः ॥ केतुंय
ज्ञानांविदथस्यसाधनंविप्रासोऽअग्निंमहयंतचित्तिभिः । अपांसियस्मिन्नधिसंदधुर्गिरस्तस्मिन्त्सुम्नानियजमानऽआच
के ॥ पितायज्ञानामसुरोविपश्चितांविमानमग्निर्वयुनंचवाघतां । आविवेशरोदसीभूरिवर्पसापुरुप्रियोभंदतेधामभिः
कविः+ ॥ चंद्रमग्निंचंद्ररथंहरिव्रतंवैश्वानरमप्सुषदंस्वर्विदं । विगाहंतूर्णितविषीभिरावृतंभूर्णिंदेवासऽइहसुश्रियंदधुः
॥ २० ॥ अग्निर्देवेभिर्मनुषश्चजंतुभिस्तन्वानोयज्ञंपुरुपेशसंधिया । रथीरंतरीयतेसाधदिष्टिभिर्जीरोदमूनाऽअभिश

(३।१।३) वैश्वानरायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोवैश्वानरोग्निर्जगती ।

स्तिचातनः ॥ अग्नेजरस्वस्वपत्यऽआयुन्यूर्जापिन्वस्वसमिषोदिदीहिनः । वयांसिजिन्वबृहतश्चजागृवऽउशिग्देवाना
मसिसुक्रतुर्विपां+ ॥ विश्पतिंयह्वमतिथिंनरःसदायंतारंधीनामुशिजंचवाघतां । अध्वराणांचेतनंजातवेदसंप्रशंसंति
नमसाजूतिभिर्वृधे+ ॥ विभावादेवःसुरणःपरिक्षितीरग्निर्बभूवशवसासुमद्रथः । तस्यव्रतानिभूरिपोषिणोवयमुपभूषे
मदमऽआसुवृक्तिभिः ॥ वैश्वानरतवधामान्याचकेयेभिःस्वर्विदभवोविचक्षण । जातऽआपृणोभुवनानिरोदसीऽअ
ग्नेताविश्वापरिभूरसित्मना ॥ वैश्वानरस्यदंसनाभ्योबृहदरिणादेकःस्वपस्ययाकविः । उभापितरामहयन्नजायताग्नि
र्द्यावापृथिवीभूरिरेतसा ॥ २१ ॥ (३।१।४) समित्समित्सुमनाबोध्यस्मेशुचाशुचासुमतिंरासिवस्वः । आदेवदेवा
न्यजथायवक्षिसखासखीन्त्सुमनायक्ष्यग्ने ॥ यंदेवासस्त्रिरहन्नायजंतेदिवेदिवेवरुणोमित्रोऽअग्निः । सेमंयज्ञंमधुमंतं
कृधीनस्तनूनपाद्घृतयोनिंविधंतं ॥ प्रदीधितिर्विश्ववाराजिगातिहोतारमिळःप्रथमंयजध्यै । अच्छानमोभिर्वृषभंवंद
ध्यैसदेवान्यक्षदिषितोयजीयान् ॥ ऊर्ध्वोवांगातुरध्वरेऽअकार्यूर्ध्वाशोचींषिप्रस्थितारजांसि । दिवोवानाभान्यसादि
होतास्तृणीमहिदेवव्यचाविबर्हिः+ ॥ सप्तहोत्राणिमनसावृणानाऽइन्वंतोविश्वंप्रतियन्नृतेन । नृपेशसोविदथेषुप्रजा

(३।१।४) समित्समिदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीद्वारउषासानक्तादैव्याहोतारौसरस्वतीळाभारत्य
स्त्वष्टावनस्पतिस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवतास्त्रिष्टुप् ।

ताऽअभीऽ३मयज्ञंविचरंतपूर्वीः+ ॥ २२ ॥ आभंदमानेऽउषसाऽउपाकेऽउतस्मयेतेतन्वाऽ३विरूपे । यथानोमित्रोवरुणोजुजोषदिंद्रोमरुत्वाँऽउतवामहोभिः ॥ दैव्याहोताराप्रथमान्यृंजेसप्तपृक्षासःस्वधयामदंति । ऋतंशंसंतऽऋतमित्तऽआहुरनुव्रतंव्रतपादीध्यानाः ॥ आभारतीभारतीभिःसजोषाऽइळादेवैर्मनुष्येभिरग्निः । सरस्वतीसारस्वतेभिरर्वाक्तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदंसदंतु ॥ तन्नस्तुरीपमधपोषयित्नुदेवत्वष्टर्विरराणःस्यस्व । यतोवीरःकर्मण्यःसुदक्षोयुक्तग्रावाजायतेदेवकामः ॥ वनस्पतेवसृजोपदेवानग्निर्हविःशमितासूदयाति । सेदुहोतासत्यतरोयजातियथादेवानांजनिमानिवेद ॥ आयाह्यग्नेसमिधानोऽअर्वाङिंद्रेणदेवैःसरथंतुरेभिः । बर्हिर्नऽआस्तामदितिःसुपुत्रास्वाहादेवाऽअमृतामादयंतां ॥ २३ ॥ (३।१।५) प्रत्यग्निरुषसश्चेकितानोबोधिविप्रःपदवीःकवीनां । पृथुपाजादेवयद्भिःसमिद्धोपद्वारातमसोवह्निरावः ॥ प्रेद्वग्निर्वावृधेस्तोमेभिर्गीर्भिःस्तोतॄणांनमस्यऽउक्थैः । पूर्वीऽऋतस्यसंदृशश्चकानःसंदूतोऽअद्यौदुषसोविरोके+ ॥ अधाय्यग्निर्मानुषीषुविक्ष्व१पांगर्भोमित्रऽऋतेनसाधन् । आहर्यतोयजतःसान्वस्थादभूदुविप्रोहव्योमतीना+ ॥ मित्रोऽअग्निर्भवतियत्समिद्धोमित्रोहोतावरुणोजातवेदाः । मित्रोऽअध्वर्युरिषिरोदमूनामित्रःसिंधूनामुतपर्वै

(३।१।५) प्रत्यग्निरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् (प्रत्यग्निःप्रकारवःसूक्तयोरन्यासांद्यावापृथिव्यादीनांनिपाताद्दृश्यंते अतस्तयोर्लिंगोक्तादेवताःपाक्षिकाः) ।

तानां ॥ पातिप्रियंरिपोऽअग्रंपदंवेःपातियह्वश्चरणंसूर्यस्य । पातिनाभासप्तशीर्षाणमग्निःपातिदेवानामुपमादमृष्वः ॥ २४ ॥ ऋभुश्चक्रऽईड्यंचारुनामविश्वानिदेवोवयुनानिविद्वान् । ससस्यचर्मघृतवत्पदंवेस्तदिदग्नीरक्षत्यप्रयुच्छन् ॥ आयोनिमग्निर्घृतवंतमस्थात्पृथुप्रगाणमुशंतमुशानः । दीद्यानःशुचिर्ऋष्वःपावकःपुनःपुनर्मातरानव्यसीकः ॥ सद्यो जातऽओषधीभिर्ववक्षेयदीवर्धंतिप्रस्वोघृतेन । आपऽइवप्रवताशुंभमानाऽउरुष्यदग्निःपित्रोरुपस्थे ॥ उदुष्टुतःसमिधा यह्वोऽद्यौद्वर्ष्मन्दिवोऽअधिनाभापृथिव्याः । मित्रोऽअग्निरीड्योमातरिश्वादूतोवक्षद्यजथायदेवान्+ ॥ उदस्तंभीत्स मिधानाकमृष्वोऽग्निर्भवन्नुत्तमोरोचनानां । यदीभृगुभ्यःपरिमातरिश्वागुहासंतंहव्यवाहंसमीधे+ ॥ इळामग्ने० ॥२५॥
(३।१।६) प्रकारवोमननावच्यमानादेवद्रीचींनयतदेवयंतः । दक्षिणावाड्वाजिनीप्राच्येतिहविर्भरंत्यग्नयेघृताची ॥ आ रोदसीऽअपृणाजायमानऽउतप्ररिक्थाऽअधनुप्रयज्यो । दिवश्चिदग्नेमहिनापृथिव्यावच्यंतांतेवह्नयःसप्तजिह्वाः ॥ द्यौ श्चत्वापृथिवीयज्ञियासोनिहोतारंसादयंतेदमाय । यदीविशोमानुषीर्देवयंतीःप्रयस्वतीरीळतेशुक्रमर्चिः+ ॥ महान्त्स धस्थेध्रुवऽआनिषत्तोन्तर्द्यावामाहिनेहर्यमाणः । आस्क्रेसपत्नीऽअजरेऽअमृक्तेसबर्दुघेऽउरुगायस्यधेनू+ ॥ व्रतातेऽअ ग्नेमहतोमहानितवक्रत्वारोदसीऽआततंथ । त्वंदूतोऽअभवोजायमानस्त्वंनेतावृषभचर्षणीनां+ ॥ २६ ॥ ऋतस्यवाके

(३।१।६) प्रकारवइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् ।

शिनायोग्याभिर्घृतस्नुवारोहिताधुरिधिष्व । अथावहदेवान्देवविश्वान्त्स्वध्वराकृणुहिजातवेदः ॥ दिवश्चिदातेरुचयं
तरोकाऽउषोविभातीरनुभासिपूर्वीः । अपोयदग्नऽउशधग्वनेषुहोतुर्मंद्रस्यपनयंतदेवाः+ ॥ उरौवायेऽअंतरिक्षेमदंति
दिवोवायेरोचनेसंतिदेवाः । ऊमावायेसुहवासोयजत्राऽआयेमिरेरथ्योऽअग्नेऽअश्वाः ॥ ऐभिरग्नेसरथंयाह्यर्वाङ्नाना
रथंवाविभवोह्यश्वाः । पत्नीवतस्त्रिंशतंत्रींश्चदेवाननुष्वधमावहमादयस्व ॥ सहोतायस्यरोदसीचिदुर्वीयज्ञंयज्ञमभिवृ
धेगृणीतः । प्राचीऽअध्वरेवतस्थतुःसुमेकेऽऋतावरीऽऋतजातस्यसत्ये+ ॥ इळामग्नेपुरुदंससनिंगोःशश्वत्तमंहवमा
नायसाध । स्यान्नःसूनुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिर्भूत्वस्मे+ ॥ २७ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥

षोडशाध्याये वर्गाः २७ सूक्तानि १२ ऋचः १४० ॥ त्यागः ॥ द्रविणोदसेग्नयइषायेदं. द्रविणोदसेग्नयऊर्जाये. द्रविणोदसेग्नयेसहाये.
द्रविणोदसेग्नयेसहस्याये. अश्विभ्यांतपस. अग्नयेतपस्याये. सवित्र. ११ अश्विभ्या. ८ सोमापूषणाभ्या. ६ सोमापूषणादितिभ्य. वायव.
२ इंद्रवायुभ्या. मित्रावरुणाभ्या. ३ अश्विभ्या. ३ इंद्राये. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ सरस्वत्याइ. ३ द्यावापृथिवीभ्या. ३ शकुंताये.
६ अग्नय. २३ वैश्वानरायाग्नय. २६ समिद्धायाग्नय. तनूनपात. इळाये. बर्हिष. देवीभ्योद्वार्भ्य. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यां-
प्रचेतोभ्यामि. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्रइ. वनस्पतय. स्वाहाकृतिभ्य. अग्नयइदं. २२ ॥ इतिद्वितीयेष्टमः ॥

॥ द्वितीयाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ इतिद्वितीयोऽष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथतृतीयाष्टकप्रारंभः ॥

सं. २०

श्रीः ॥ प्रयेंऽजंतियूपस्तुतिंःषष्ठ्याद्याभिर्बह्वौंत्यात्रश्चन्यष्टमीवैश्वदेवीर्वातृतीयासप्तम्यावनुष्टुभौसखायोनव
बार्हतंत्रिष्टुबंतंत्वामग्नऔष्णिहमग्निर्होतागायत्रंत्विंद्राग्नीऐंद्राग्नंप्रवःसप्तऋषभस्त्वानुष्टुभंमाहोताविपाजसांका
त्योत्कीलस्त्वंयमग्निःषड्प्रागाथंसमिध्यमानःपंचकतोवैश्वामित्रस्तुभवानोग्निंहोतारंगाथीहाग्निमुषसंमाद्यांत्ये
वैश्वदेव्यांविमंनउपाद्येअनुष्टुभौविराड्पासतोबृहतीचांत्यांयंसउपांत्यानुष्टुप्पुंरीष्येभ्योग्निभ्योंनिर्मथितोदेवश्र
वादेववातश्चभारतौतृतीयासतोबृहत्यग्नेसहस्वगायत्रमाद्यानुष्टुबग्नेदिवोवैराजंमुपांत्याग्नेंद्रींवैश्वानरंनवतृचौवै
श्वानरीयंमारुतौजागतौद्धृचआत्मस्तुतिर्वांपूर्वात्मगीतांत्योपाध्यायस्तुतिंःप्रवःपंचोनागायत्रंत्वंतव्यावाद्याग्ने
जुषस्वषट्तृतीयाद्युष्णिकत्रिष्टुप्जगत्यौस्तीदंषोळशांद्याचतुर्थीदशमीद्वादश्योनुष्टुभंःषष्ठ्येकादश्युपांत्येचजग
त्यंःपंचम्यृत्विग्भ्योवा ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःओम् ॥ (३।१।७) प्रयऽआरुःशिंतिपृष्ठस्यंधासेरामातरांविविशुःसप्तवाणींः । परि
क्षितांपितरासंचंरेतेप्रसंर्स्रातेदीर्घमायुंःप्रयक्षें ॥ दिवक्षंसोधेनवोवृष्णोऽअश्वांदेवीरातंस्थौमधुंमद्वहंतीः । ऋतस्यंत्वा
सदंसिक्षेमयंतंपर्यंकांचरतिवर्तनिंगौः+ ॥ आसींमरोहत्सुयमाभवंतीःपतिंश्चिकित्वान्त्रयिविद्रंयीणां । प्रनीलंपृष्ठोऽअ

(३।१।७) प्रयआरुरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् ।

तसस्वधासेस्ताऽअवासयत्पुरुधप्रतीकः ॥ महित्वाष्ट्रमूर्जयंतीरजुर्यस्तंभूयमानंवहतोवहंति । व्यंगेभिर्दिद्युतानःसधस्थऽएकामिवरोदसीऽआविवेश ॥ जानंतिवृष्णोऽअरुषस्यशेवमुतब्रध्नस्यशासनेरणंति । दिवोरुचःसुरुचोरोचमानाऽइळायेषांगण्यामाहिनागीः+ ॥ १ ॥ उतोपितृभ्यांप्रविदानुघोषंमहोमहद्भ्यामनयंतशूषं । उक्षाहयत्रपरिधानमक्तोरनुस्वंधामंजरितुर्ववक्ष ॥ अध्वर्युभिःपंचभिःसप्तविप्राःप्रियंरक्षंतेनिहितंपदंवेः । प्रांचोमदंत्युक्षणोऽअजुर्यादेवादेवानामनुहिव्रतागुः+ ॥ दैव्याहोताराप्रथमान्यृंजेसप्तपृक्षासःस्वधयामदंति । ऋतंशंसंतऽऋतमित्तऽआहुरनुव्रतंव्रतपादीध्यानाः ॥ वृषायंतेमहेऽअत्यायपूर्वीर्वृष्णेचित्रायरश्मयःसुयामाः । देवहोतर्मंद्रतरश्चिकित्वान्महोदेवान्रोदसीऽएहवक्षि ॥ पृक्षप्रयजोद्रविणःसुवाचःसुकेतवऽउषसोरेवदूषुः । उतोचिदग्नेमहिनापृथिव्याःकृतंचिदेनःसंमहेदशस्य ॥ इळामग्नेपुरुदंससनिंगोःशश्वत्तमंहवमानायसाध । स्यान्नःसूनुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिर्भूत्वस्मे+ ॥ २ ॥ (३।१।८) अंजंतित्वामध्वरेदेवयंतोवनस्पतेमधुनादैव्येन । यदूर्ध्वस्तिष्ठाद्रविणेहधत्ताद्यद्वाक्षयोमातुरस्याऽउपस्थे ॥ समिद्धस्यश्रयमाणःपुरस्ताद्ब्रह्मवन्वानोऽअजरंसुवीरं । आरेऽअस्मदमतिंबाधमानऽउच्छ्रयस्वमहतेसौभगाय ॥ उच्छ्रयस्ववनस्पते

(३।१।८) अंजंतीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोयूपःषष्ठयादिपंचानांयूपाः (अष्टम्याविश्वेदेवावा) अंत्यायाव्रश्चनस्त्रिष्टुप्तृतीयासप्तम्यावनुष्टुभौ ।

वर्ष्मन्पृथिव्याऽअधि । सुमितीमीयमानोवर्चोधायज्ञवाहसे ॥ युवासुवासाःपरिवीतऽआगात्सऽउश्रेयान्भवतिजा
यमानः । तंधीरासःकवयऽउन्नयंतिस्वाध्योमनसादेवयंतः ॥ जातोजायतेसुदिनत्वेऽअह्नांसमर्यऽआविदथेवर्धमा
नः । पुनंतिधीराऽअपसोमनीषादेवयाविप्रऽउदियर्तिवाचं ॥ ३ ॥ यान्वोनरोदेवयंतोनिमिम्युर्वनस्पतेस्वधितिर्वात
तक्ष । तेदेवासःस्वरवस्तस्थिवांसःप्रजावदस्मेदिधिषंतुरत्नं ॥ येवृक्णासोऽअधिक्षमिनिमितासोयतस्रुचः । तेनोव्यंतु
वार्यंदेवत्राक्षेत्रसाधसः ॥ आदित्यारुद्रावसवःसुनीथाद्यावाक्षामापृथिवीऽअंतरिक्षं । सजोषसोयज्ञमवंतुदेवाऽऊर्ध्वं
कृण्वंत्वध्वरस्यकेतुं+ ॥ हंसाऽइवश्रेणिशोयतानाःशुक्रावसानाःस्वरवोनऽआगुः । उन्नीयमानाःकविभिःपुरस्ताद्देवा
देवानामपियंतिपाथः ॥ शृंगाणीवेच्छृंगिणांसंददृश्रेचषालवंतःस्वरवःपृथिव्यां । वाघद्भिर्वाविहवेश्रोषमाणाऽअस्माँ
ऽअवंतुपृतनाज्येषु ॥ वनस्पतेशतवल्शोविरोहसहस्रवल्शाविवयंरुहेम । यंत्वामयंस्वधितिस्तेजमानःप्रणिनायमहते
सौभगाय ॥ ४ ॥ (३।१।९) सखायस्त्वाववृमहेदेवंमर्तासऽऊतये । अपांनपातंसुभगंसुदीदितिंसुप्रतूर्तिमनेहसं ॥
कायमानोवनात्वंयन्मातृरजगन्नपः । नतत्तेऽअग्नेप्रमृषेनिवर्तनंयद्दूरेसन्निहाभवः ॥ अतितृष्टंववक्षिथाथैवसुमनाऽअ
सि । प्रप्रान्येयंतिपर्यन्यऽआसतेयेषांसख्येऽअसिश्रितः+ ॥ ईयिवांसमतिस्रिधःशश्वतीरतिसश्चतः । अन्वीमविंद

(३।१।९) सखायइतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निर्बृहत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

न्निचिरासोऽअद्रुहोप्सुसिंहमिवश्रितं+ ॥ ससृवांसमिवत्मनाग्निमित्थातिरोहितं । ऐनंनयन्मातरिश्वापरावतोदेवे
भ्योमथितंपरि ॥ ५ ॥ तंत्वामर्ताऽअगृभ्णतदेवेभ्योहव्यवाहन । विश्वान्यद्यज्ञाँऽअभिपासिमानुषतवक्रत्वायवि
ष्ठ्य ॥ तद्भद्रंतवदंसनापाकायचिच्छदयति । त्वांयदग्नेपशवःसमासतेसमिद्धमपिशर्वरे+ ॥ आजुहोतास्वध्वरंशीरंपा
वकशोचिषं । आशुंदूतमजिरंप्रत्नमीड्यंश्रुष्टीदेवंसपर्यत ॥ त्रीणिशतात्रीसहस्राण्यग्निंत्रिंशच्चदेवानवचासपर्यन् ।
औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्माऽआदिद्धोतारंन्यसादयंत ॥ ६ ॥ (३।१।१०) त्वामग्नेमनीषिणःसम्राजंचर्षणीनां ।
देवंमर्तासऽइंधतेसमध्वरे+ ॥ त्वांयज्ञेष्वृत्विजमग्नेहातारमीळते । गोपाऽऋतस्यदीदिहिस्वेदमे ॥ सघायस्तेददाशति
समिधाजातवेदसे । सोऽअंग्नेधत्तेसुवीर्यंसपुष्यति ॥ सकेतुरध्वराणामग्निर्देवेभिरागमत् । अंजानःसप्तहोतृभिर्हविष्म
ते ॥ प्रहोत्रेपूर्व्यंवचोग्नयेभरताबृहत् । विपांज्योतींषिबिभ्रतेनवेधसे ॥ ७ ॥ अग्निंवर्धंतुनोगिरोयतोजायतऽउक्थ्यः ।
महेवाजायद्रविणायदर्शतः+ ॥ अग्नेयजिष्ठोऽअध्वरेदेवान्देवयतेयज । होतामंद्रोविराजस्यतिस्रिधः ॥ सनःपावक
दीदिहिद्युमदस्मेसुवीर्यं । भवास्तोतृभ्योऽअंतमःस्वस्तये ॥ तंत्वाविप्राविपन्यवोजागृवांसःसमिंधते । हव्यवाहममं
र्त्यंसहोवृधं ॥ ८ ॥ (३।१।११) अग्निर्होतापुरोहितोध्वरस्यविचर्षणिः । सवेदयज्ञमानुषक्+ ॥ सहव्यवाळमर्त्य

(३।१।१०) त्वामग्नइतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निरुष्णिक् । (३।१।११) अग्निर्होतेतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निगार्यत्री ।

ऽउशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धियासमृण्वति ॥ अग्निर्धियासचेततिकेतुर्यज्ञस्यपूर्व्यः । अर्थंह्यस्यतरणि ॥ अग्निंसूनुं सनंश्रुतंसहसोजातवेदसं । वह्निंदेवाऽअकृण्वत ॥ अदाभ्यःपुरऽएताविशामग्निर्मानुषीणां । तूर्णीरथःसदानवः ॥ ९ ॥ साह्वान्विश्वाऽअभियुजःक्रतुर्देवानाममृक्तः । अग्निस्तुविश्रवस्तमः ॥ अभिप्रयांसिवाहसादाश्वाँऽअश्नोति मर्त्यः । क्षयंपावकशोचिषः ॥ परिविश्वानिसुधिताग्नेरश्यामुमन्मभिः । विप्रासोजातवेदसः ॥ अग्नेविश्वानिवार्या वाजेषुसनिषामहे । त्वेदेवासऽएरिरे ॥ १० ॥ (३।१।१२) इंद्राग्नीऽआगतंसुतंगीर्भिर्नभोवरेण्यं । अस्यपातंधि येषिता+ ॥ इंद्राग्नीजरितुःसचायज्ञोजिगातिचेतनः । अयापातमिमंसुतं+ ॥ इंद्रमग्निंकविच्छदायज्ञस्यजूत्यावृणे । तासोमस्येहतृंपतां ॥ तोशावृत्रहणाहुवेसजित्वानापराजिता । इंद्राग्नीवाजसातमा ॥ प्रवामर्चंत्युक्थिनोनीथाविदो जरितारः । इंद्राग्नीऽइषऽआवृणे ॥ ११ ॥ इंद्राग्नीनवतिंपुरोदासपत्नीरधूनुतं । साकमेकेनकर्मणा ॥ इंद्राग्नीऽअप सस्पर्युपप्रयंतिधीतयः । ऋतस्यपथ्या३अनु ॥ इंद्राग्नीतविषाणिवांसधस्थानिप्रयांसिच । युवोरप्तूर्यंहितं+ ॥ इंद्राग्नी रोचनादिवःपरिवाजेषुभूषथः । तद्वांचेतिप्रवीर्यं+ ॥ १२ ॥ (३।२।१) प्रवोदेवायाग्नयेबर्हिष्ठमर्चास्मै । गर्मद्देवे भिरासनोयजिष्ठोबर्हिरासदत् ॥ ऋतावायस्यरोदसीदक्षंसचंतऽऊतयः । हविष्मंतस्तमीळतेतंसनिष्यंतोवसे ॥ सयं

(३।१।१२) इंद्राग्नीइतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्राग्नीगायत्री । (३।२।१) प्रवोदेवायेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रऋषभोग्निरनुष्टुप् ।

ताविप्रंऽएषांसयज्ञानामथाहिषः । अग्निंतंवोदुवस्यतदातायोवनितामघं+ ॥ सनःशर्माणिवीतयेग्निर्यच्छतुशंतमा । यतोनःप्रुष्णवद्वसुदिविक्षितिभ्योऽअप्स्वा+ ॥ दीदिवांसमपूर्व्यंवस्वीभिरस्यधीतिभिः । ऋक्वाणोऽअग्निमिंधतेहोतारंविश्पतिंविशां+ ॥ उतनोब्रह्मन्नविषऽउक्थेषुदेवहूतमः । शंनःशोचामरुद्वृधोग्नेसहस्रसातमः ॥ नूनोरास्वसहस्रवत्तोकवत्पुष्टिमद्वसु । द्युमदग्नेसुवीर्यंवर्षिष्ठमनुपक्षितं ॥ १३ ॥ (३।२।२) आहोतामंद्रोविदथान्यस्थात्सत्योयज्वाकवितमःसवेधाः । विद्युद्रथःसहसस्पुत्रोऽअग्निःशोचिष्केशःपृथिव्यांपाजोऽअश्रेत् ॥ अयामितेनमऽउक्तिंजुषस्वऽऋतावस्तुभ्यंचेततेसहस्वः । विद्वाँऽआवक्षिविदुषोनिषत्सिमध्यऽआबर्हिरूतयेयजत्र ॥ द्रवतांतऽउषसावाजयंतीऽअग्नेवातस्यपथ्याभिरच्छ । यत्सीमंजंतिपूर्व्यंहविर्भिरावंधुरेवतस्थतुर्दुरोणे+ ॥ मित्रश्चतुभ्यंवरुणःसहस्वोग्नेविश्वेमरुतःसुम्नमर्चन् । यच्छोचिषासहसस्पुत्रतिष्ठाऽअभिक्षितीःप्रथयन्त्सूर्योनॄन्+ ॥ वयंतेऽअद्यररिमाहिकाममुत्तानहस्तानमसोपसद्य । यजिष्ठेनमनसायक्षिदेवानस्रेधतामन्मनाविप्रोऽअग्ने ॥ त्वद्धिपुत्रसहसोविपूर्वीर्देवस्ययंत्यूतयोविवाजाः । त्वंदेहिसहस्रिणंरयिंनोद्रोघेणवचसासत्यमग्ने ॥ तुभ्यंदक्षकविक्रतोयानीमादेवमर्तासोऽअध्वरेऽअकर्म । त्वंविश्वस्यसुरथस्यबोधिसर्वंतदग्नेऽअमृतस्वदेह+ ॥ १४ ॥ (३।२।३) विपाजसापृथुनाशोशुचानोबाधस्वद्विषोरक्षसोऽअमीं

(३।२।२) आहोतेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यऋषभोग्निस्त्रिष्टुप् । (३।२।३) विपाजसेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकात्यउत्कीलोग्निस्त्रिष्टुप् ।

वाः । सुशर्मणोबृहतःशर्मणिस्यामग्नेरहंसुहवस्यप्रणीतौ ॥ त्वंनोऽअस्याऽउषसोव्युष्टौत्वंसूरऽउदितेबोधिगोपाः । ज
न्मेवनित्यंतनयंजुषस्वस्तोमंमेऽअग्नेतन्वासुजात ॥ त्वंनृचक्षावृषभानुपूर्वीःकृष्णास्वग्नेऽअरुषोविभाहि । वसोनेषिचप
र्षिचात्यंहःकृधीनोरायऽउशिजोयविष्ठ ॥ अषाह्ळोऽअग्नेवृषभोदिदीहिपुरोविश्वाःसौभगासंजिगीवान् । यज्ञस्यनेताप्र
थमस्यपायोर्जातवेदोबृहतःसुप्रणीते ॥ अच्छिद्राशर्मजरितःपुरूणिदेवाँऽअच्छादीद्यानःसुमेधाः । रथोनसस्निरभि
वक्षिवाजमग्नेत्वंरोदसीनःसुमेके ॥ प्रपीपयवृषभजिन्ववाजानग्नेत्वंरोदसीनःसुदोघे । देवेभिर्देवसुरुचारुचानोमानो
मर्तस्यदुर्मतिःपरिष्ठात् ॥ इळामग्ने० ॥ १५ ॥ (३।२।४) अयमग्निःसुवीर्यस्येशेमहःसौभगस्य । रायऽईशेस्वपत्य
स्यगोमतऽईशेवृत्रहथानां ॥ इमंनरोमरुतःसश्चतावृधंयस्मिन्रायःशेवृधासः । अभियेसंतिपृतनासुदूढ्योविश्वाहाशत्रु
मादभुः+ ॥ सत्वंनोरायःशिशीहिमीढ्वोऽअग्नेसुवीर्यस्य । तुविद्युम्नवर्षिष्ठस्यप्रजावतोनमीवस्यशुष्मिणः ॥ चक्रिर्यो
विश्वाभुवनाभिसासहिश्चक्रिर्देवेष्वादुवः । आदेवेषुयततऽआसुवीर्यऽआशंसऽउतनृणां+ ॥ मानोऽअग्नेमतयेमावीर
तायैरीरधः । मागोतायैसहसस्पुत्रमानिदेपद्वेषांस्याकृधि ॥ शग्धिवाजस्यसुभगप्रजावतोग्नेबृहतोऽअध्वरे । संराया

(३।२।४) अयमग्निरितिषळर्चस्यसूक्तस्यउत्कीलोग्निःआद्यातृतीयापंचम्योबृहत्यःद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः ।

भूयसासृजमयोभुनातुविद्युम्नयशस्वता ॥ १६ ॥ (३।२।५) समिध्यमानःप्रथमानुधर्मासमक्तुभिरज्यतेविश्ववारः । शोचिष्केशोघृतनिर्णिक्पावकःसुयज्ञोऽअग्निर्यजथायदेवान्+ ॥ यथायजोहोत्रमग्नेपृथिव्यायथादिवोजातवेदश्चिकित्वान् । एवानेनहविषायक्षिदेवान्मनुष्वद्यज्ञंप्रतिरेममद्य+ ॥ त्रीण्यायूंषितवजातवेदस्तिस्रऽआजानीरुषसस्तेऽअग्ने । ताभिर्देवानामवोयक्षिविद्वानथाभवयजमानायशंयोः+ ॥ अग्निंसुदीतिंसुदृशंगृणंतोनमस्यामस्त्वेड्यंजातवेदः । त्वांदूतमरतिंहव्यवाहंदेवाऽअकृण्वन्नमृतस्यनाभिं ॥ यस्त्वद्धोतापूर्वोऽअग्नेयजीयान्द्विताचसत्तास्वधयाचशंभुः । तस्यानुधर्मप्रयजाचिकित्वोथानोधाऽअध्वरंदेववीतौ ॥ १७ ॥ (३।२।६) भवानोऽअग्नेसुमनाऽउपेतौसखेवसख्येपितरेवसाधुः । पुरुद्रुहोहिक्षितयोजनानांप्रतिप्रतीचीर्दहतादरातीः ॥ तपोष्वग्नेऽअंतराँऽअमित्रान्तपाशंसमररुषःपरस्य । तपोवसोचिकितानोऽअचित्तान्वितेतिष्ठंतामजराऽअयासः ॥ इध्मेनाग्नऽइच्छमानोघृतेनजुहोमिहव्यंतरसेबलाय । यावदीशेब्रह्मणावंदमानऽइमांधियंशतसेयायदेवीं+ ॥ उच्छोचिषासहसस्पुत्रस्तुतोबृहद्वयःशशमानेषुधेहि । रेवदग्नेविश्वामित्रेषुशंयोर्मर्मृज्मातेतन्वं१भूरिकृत्वः ॥ कृधिरत्नंसुसनितर्धनानांसघेदग्नेभवसियत्समिद्धः । स्तोतुर्दुरोणे

(३।२।५) समिध्यमानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रःकतोग्निस्त्रिष्टुप् । (३।२।६) भवानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकतोग्निस्त्रिष्टुप् ।

सुभगस्यरेवत्सृप्राकुरस्नादधिषेवपूंषि ॥ १८ ॥ (३।२।७) अग्निंहोतारंप्रवृणेमियेधेगृत्संकविंविश्वविदममूरं ।
सनोयक्षद्देवताताय़जीयान्राय़ेवाजायवनतेमघानि ॥ प्रतेऽअग्नेहविष्मंतीमियर्म्यच्छासुद्युम्नांरातिनींघृताचीं । प्रद
क्षिणिद्देवतातिमुराणःसंरातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् ॥ सतेजीयसामनसात्वोतऽउतशिक्षस्वपत्यस्यशिक्षोः । अग्नेरायोनृ
तमस्यप्रभूतौभूयामंतेसुष्टुतयश्चवस्वः ॥ भूरीणिहित्वेदधिरेऽअनीकाग्नेदेवस्ययज्यवोजनासः । सऽआवहदेवतातिंय
विष्ठशर्धोयदद्यदिव्यंयजासि ॥ यत्त्वाहोतारमनजन्मियेधेनिषादयंतोयजथायदेवाः । सत्वंनोऽअग्नेवितेहबोध्यधिश्र
वांसिधेहिनस्तनूषु ॥ १९ ॥ (३।२।८) अग्निमुषसमश्विनादधिक्रांव्युष्टिषुहवतेवह्निरुक्थैः । सुज्योतिषोनःशृण्वं
तुदेवाःसजोषसोऽअध्वरंवावशानाः+ ॥ अग्नेत्रीतेवाजिनात्रीषधस्थातिस्रस्तेजिह्वाऽऋतजातपूर्वीः । तिस्रऽउतेतन्वो
देववातास्ताभिर्नःपाहिगिरोऽअप्रयुच्छन् ॥ अग्नेभूरीणितवजातवेदोदेवस्वधावोमृतस्यनाम । याश्चमायामायिनांवि
श्वमिन्वत्वेपूर्वीःसंदधुःपृष्ठबंधो ॥ अग्निर्नेताभगऽइवक्षितीनांदैवीनांदेवऽऋतुपाऽऋतावा । सवृत्रहासनयोविश्ववेदाः
पर्षद्विश्वातिदुरितागृणंतं ॥ दधिक्रामग्निमुषसंचदेवींबृहस्पतिंसवितारंचदेवं । अश्विनामित्रावरुणाभगंचवसून्रुद्राँऽ

(३।२।७) अग्निंहोतारमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकौशिकोगाथ्यग्निस्त्रिष्टुप् । (३।२।८) अग्निमुषसमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथ्यग्निः आद्यांत्ययोर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

आदित्याँऽइहहुवे ॥ २० ॥ (३।२।९) इमंनोयज्ञममृतेषुधेहीमाहव्याजातवेदोजुषस्व । स्तोकानामग्नेमेदसोघृतस्यहोतःप्राशानप्रथमोनिषद्य ॥ घृतवंतःपावकतेस्तोकाश्चोतंतिमेदसः । स्वधर्मन्देववीतयेश्रेष्ठंनोधेहिवार्यं ॥ तुभ्यंस्तोकाघृतश्चुतोग्नेविप्रायसंत्य । ऋषिःश्रेष्ठःसमिध्यसेयज्ञस्यप्राविताभव ॥ तुभ्यंश्चोतंत्यध्रिगोऽशचीवःस्तोकासोऽअग्नेमेदसोघृतस्य । कविशस्तोबृहताभानुनागाहव्याजुषस्वमेधिर ॥ ओजिष्ठंतेमध्यतोमेदऽउद्भृतंप्रतेवयंददामहे । श्चोतंतितेवसोस्तोकाऽअधित्वचिप्रतितान्देवशोविहि ॥ २१ ॥ (३।२।१०) अयंसोऽअग्निर्यस्मिन्त्सोममिंद्रःसुतंदधेजठरेवावशानः । सहस्रिणंवाजमत्यंनसप्तिंससवान्त्सन्स्तूयसेजातवेदः ॥ अग्नेयत्तेदिविवर्चःपृथिव्यांयदोषधीष्वप्स्वायजत्र । येनांतरिक्षमुर्वाततंथत्वेषःसभानुरर्णवोनृचक्षाः ॥ अग्नेदिवोऽअर्णमच्छाजिगास्यच्छादेवाँऽऊचिषेधिष्ण्याये । यारोचनेपरस्तात्सूर्यस्ययाश्चावस्तादुपतिष्ठंतऽआपः ॥ पुरीष्यासोऽअग्नयःप्रावणेभिःसजोषसः । जुषंतांयज्ञमद्रुहोनमीवाऽइषोमहीः+ ॥ इळामग्ने० ॥ २२ ॥ (३।२।११) निर्मथितःसुधितऽआसधस्थेयुवाकविरध्वरस्य

(३।२।९) इमंनइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथ्यग्निःआद्यात्रिष्टुप्द्वितीयातृतीयेअनुष्टुभौचतुर्थीविराड्रूपांत्यासतोबृहती । (३।२।१०) अयंसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथीअग्निरुपांत्यायाःपुरीष्याग्नयस्त्रिष्टुप्चतुर्थ्यनुष्टुप् । (३।२।११) निर्मथितइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारतौदेवश्रवोदेववातावग्निस्त्रिष्टुप् तृतीयासतोबृहती ।

प्रणेता । जूर्यत्स्वग्निरजरोवनेष्वत्रादधेऽअमृतंजातवेदाः ॥ अमंथिष्टांभारतारेवदग्निंदेवश्रवादेववातःसुदक्षं । अ
ग्नेविपश्यबृहताभिरायेषांनोनेताभवतादनुद्यून्+ ॥ दशक्षिपःपूर्व्यंसीमजीजनन्त्सुजातंमातृषुप्रियं । अग्निंस्तुहिदैव
वातंदेवश्रवोयोजनानामसद्वशी+ ॥ नित्वादधेवरऽआपृथिव्याऽइळायास्पदेसुदिनत्वेऽअह्नां । दृषद्वत्यांमानुषऽआप
यायांसरस्वत्यांरेवदग्नेदिदीहि ॥ इळामग्ने० ॥ २३ ॥ (३।२।१२) अग्नेसहस्वपृतनाऽअभिमातीरपास्य । दुष्टरस्तरन्नरा
तीर्वर्चोधायज्ञवाहसे ॥ अग्नऽइळासमिध्यसेवीतिहोत्रोऽअमर्त्यः । जुषस्वसूनोऽअध्वरं+ ॥ अग्नेद्युम्नेनजागृवेसहसःसू
नवाहुत । एदंबर्हिःसदोमम ॥ अग्नेविश्वेभिरग्निभिर्देवेभिर्महयागिरः । यज्ञेषुयऽउचायवः ॥ अग्नेदादाशुषेरयिंवीरवं
तंपरीणसं । शिशीहिनःसूनुमतः ॥२४॥ (३।२।१३) अग्नेदिवःसूनुरसिप्रचेतास्तनापृथिव्याऽउतविश्ववेदाः । ऋधग्दे
वाँऽइहयजाचिकित्वः ॥ अग्निःसनोतिवीर्याणिविद्वान्त्सनोतिवाजममृतायभूषन् । सनोदेवाँऽएहवहापुरुक्षो ॥ अग्नि
र्द्यावापृथिवीविश्वजन्येऽआभातिदेवीऽअमृतेऽअमूरः । क्षयन्वाजैःपुरुश्चंद्रोनमोभिः ॥ अग्नऽइंद्रश्चदाशुषोदुरोणेसुता
वतोयज्ञमिहोपयातं । अमर्धंतासोमपेयायदेवा ॥ अग्नेऽअपांसमिध्यसेदुरोणेनित्यःसूनोसहसोजातवेदः । सधस्था

(३।२।१२) अग्नेसहस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निर्गायत्रीआद्यानुष्टुप् । (३।२।१३) अग्नेदिवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामि
त्रोग्निश्चतुर्थ्याइंद्राग्नीविराट् ।

निमहर्यमानऽऊती+ ॥ २५ ॥ (३।२।१४) वैश्वानरंमनसाग्निंनिचाय्याहविष्मंतोऽअनुषत्यंस्वर्विदं । सुदानुंदेवं
रथिरंवसूयवोगीर्भीरण्वंकुशिकासोहवामहे ॥ तंशुभ्रमग्निमवसेहवामहेवैश्वानरंमातरिश्वानमुक्थ्यं । बृहस्पतिंमनु
षोदेवतातयेविप्रंश्रोतारमतिथिंरघुष्यदं ॥ अश्वोनक्रंदन्जनिभिःसमिध्यतेवैश्वानरःकुशिकेभिर्युगेयुगे । सनोऽअग्निः
सुवीर्यंस्वश्व्यंदधातुरत्नममृतेषुजागृविः ॥ प्रयंतुवाजास्तविषीभिरग्नयःशुभेसंमिश्लाःपृषतीरयुक्षत । बृहदुक्षोमरुतो
विश्ववेदसःप्रवेपयंतिपर्वताँऽअदाभ्याः ॥ अग्निश्रियोमरुतोविश्वकृष्टयऽआत्वेषमुग्रमवऽईमहेवयं । तेस्वानिनोरुद्रि
यावर्षनिर्णिजःसिंहानहेषक्रतवःसुदानवः ॥२६॥ व्रातंव्रातंगणंगणंसुशस्तिभिरग्नेर्भामंमरुतामोजऽईमहे । पृषदश्वासो
ऽअनवभ्रराधसोगंतारोयज्ञंविदथेषुधीराः ॥ अग्निरस्मिजन्मनाजातवेदाघृतंमेचक्षुरमृतंमऽआसन् । अर्कस्त्रिधातू
रजसोविमानोजस्रोघर्मोहविरस्मिनाम ॥ त्रिभिःपवित्रैरपुपोध्य१र्कंहृदामतिंज्योतिरनुप्रजानन् । वर्षिष्ठंरत्नमकृतस्व
धाभिरादिद्द्यावापृथिवीपर्यपश्यत् ॥ शतधारमुत्समक्षीयमाणंविपश्चितंपितरंवक्त्वानां । मेळिंमदंतंपित्रोरुपस्थेतंरो
दसीपिपृतंसत्यवाचं ॥ २७ ॥ (३।२।१५) प्रवोवाजाऽअभिद्यवोहविष्मंतोघृताच्या । देवान्जिगातिसुम्नयुः+ ॥

(३।२।१४) वैश्वानरमितिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रःआद्यानांतिसृणांवैश्वानरोग्निश्चतुर्थ्यादितिसृणांमरुतःसप्तम्यष्टम्योरात्माअंत्या-
याउपाध्यायःआद्याःषट्जगत्योंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।(३।२।१५)प्रवोवाजाइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निःआद्यायाऋतवोवागायत्री ।

ईळेऽअग्निंविपश्चितंगिरायज्ञस्यसाधनं । श्रुष्टीवानंधितावानं ॥ अग्नेशकेमतेवयंयमंदेवस्यवाजिनः । अतिद्वेषांसित
रेम ॥ समिध्यमानोऽअध्वरे३ग्निःपावकऽईड्यः । शोचिष्केशस्तमीमहे ॥ पृथुपाजाऽअमर्त्योघृतनिर्णिक्स्वाहुतः ।
अग्निर्यज्ञस्यहव्यवाट्+ ॥ २८ ॥ तंसबाधोयतस्रुचऽइत्थाधियायज्ञवंतः । आचक्रुरग्निमूतये ॥ होतादेवोऽअमर्त्यः
पुरस्तादेतिमायया । विदथानिप्रचोदयन् ॥ वाजीवाजेषुधीयतेध्वरेषुप्रणीयते । विप्रोयज्ञस्यसाधनः ॥ धियाचक्रेव
रेण्योभूतानांगर्भमादधे । दक्षस्यपितरंतना ॥ नित्वादधेवरेण्यंदक्षस्येळासहस्कृत । अग्नेसुदीतिमुशिजं ॥ २९ ॥
अग्निंयंतुरमप्तुरमृतस्ययोगेवनुषः । विप्रावाजैःसमिंधते ॥ ऊर्जोनपातमध्वरेदीदिवांसमुपद्यवि । अग्निमीळेकविक्र
तुं ॥ ईळेन्योनमस्यस्तिरस्तमांसिदर्शतः । समग्निरिध्यतेवृषा ॥ वृषोऽअग्निःसमिध्यतेश्वोनदेववाहनः । तंहविष्मंत
ऽईळते ॥ वृषणंत्वावयंवृषन्वृषणःसमिधीमहि । अग्नेदीद्यतंबृहत्+ ॥ ३० ॥ (३।२।१६) अग्नेजुषस्वनोहविःपुरो
ळाशंजातवेदः । प्रातःसावेधियावसो ॥ पुरोळाऽअग्नेपचतस्तुभ्यंवाघापरिष्कृतः । तंजुषस्वयविष्ठ्य ॥ अग्नेवीहिपु
रोळाशमाहुतंतिरोऽअह्न्यं । सहसःसूनुरस्यध्वरेहितः+ ॥ माध्यंदिनेसवनेजातवेदःपुरोळाशमिहकवेजुषस्व । अग्नेय
ह्वस्यतवभागधेयंनप्रमिनंतिविदथेषुधीराः ॥ अग्नेतृतीयेसवनेहिकानिषःपुरोळाशंसहसःसूनवाहुतं । अथादेवेष्वध्वरं

(३।२।१६) अग्नेजुषस्वेतिषळर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निर्गायत्रीतृतीयोष्णिक्चतुर्थीत्रिष्टुप्पंचमीजगती ।

विपन्ययाधारत्वंतममृतेषुजागृविं ॥ अग्नेवृधानऽआहुतिंपुरोळाशंजातवेदः । जुषस्वतिरोऽअह्न्यं॥३१॥(३।२।१७)
अस्तीदमधिमंथनमस्तिप्रजननंकृतं । एतांविश्पत्नीमाभराग्निंमंथामपूर्वथा ॥ अरण्योर्निहितोजातवेदागर्भऽइवसुधि
तोगर्भिणीषु । दिवेदिवऽईड्योजागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः+ ॥ उत्तानायामवभराचिकित्वान्त्सद्यःप्रवीता
वृषणंजजान । अरुषस्तूपोरुशदस्यपाजऽइळायास्पुत्रोवयुनेजनिष्ट ॥ इळायास्त्वापदेवयंनाभापृथिव्याऽअधि । जा
तवेदोनिधीमह्यग्नेहव्यायवोळ्हवे ॥ मंथतानरःकविमद्वयंतंप्रचेतसममृतंसुप्रतीकं । यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरस्तादग्निंनरोज
नयतासुशेवं ॥ ३२ ॥ यदीमंथंतिबाहुभिर्विरोचतेश्वोनवाज्यरुषोवनेष्वा । चित्रोनयामन्नश्विनोरनिवृतःपरिवृण
क्त्यश्मनस्तृणादहन् ॥ जातोऽअग्नीरोचतेचेकितानोवाजीविप्रःकविशस्तःसुदानुः । यंदेवासऽइड्यंविश्वविदंहव्यवा
हमदधुरध्वरेषु ॥ सीदहोतःस्वऽउलोकेचिकित्वान्त्सादयायज्ञंसुकृतस्ययोनौ । देवावीर्देवान्हविषायजास्यग्नेबृहद्यज
मानेवयोधाः ॥ कृणोतधूमंवृषणंसखायोस्रेधंतऽइतनवाजमच्छ । अयमग्निःपृतनाषाट्सुवीरोयेनदेवासोऽअसहंत
दस्यून् ॥ अयंतेयोनिर्ऋत्वियोयतोजातोऽअरोचथाः । तंजानन्नग्नऽआसीदाथानोवर्धयागिरः ॥ ३३ ॥ तनूनपा

(३।२।१७) अस्तीदमितिषोळशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् (पंचम्याऋत्विजोवा) आद्याचतुर्थीदशमीद्वादश्योनुष्टुभःषष्ठ्ये-
कादशीपंचदश्योजगत्यः ।

दुच्यतेगर्भोऽआसुरोनराशंसोभवतियद्विजायते । मातरिश्वायदमिमीतमातरिवातस्यसर्गोऽअभवत्सरीमणि ॥ सुनिर्मथानिर्मथितःसुनिधानिहितःकविः । अग्नेस्वध्वराकृणुदेवान्देवयतेयज ॥ अजीजनन्नमृतंमर्त्यासोऽस्रेमाणंतरणिंवीळुजंभं । दशस्वसारोऽअग्रुवःसमीचीःपुमांसंजातमभिसंरभंते ॥ प्रसप्तहोतासनकादरोचतमातुरुपस्थेयदशोचदूधनि । ननिमिषतिसुरणोदिवेदिवेयदसुरस्यजठरादजायत ॥ अमित्रायुधोमरुतामिवप्रयाःप्रथमजाब्रह्मणोविश्वमिद्विदुः । द्युम्नवद्ब्रह्मकुशिकासऽएरिरऽएकऽएकोदमेऽअग्निंसमीधिरे ॥ यदद्यत्वाप्रयतियज्ञेऽअस्मिन्होतश्चिकित्वोवृणीमहीह । ध्रुवमयाध्रुवमुताशमिष्ठाःप्रजानन्विद्वाँऽउपयाहिसोमं ॥ ३४ ॥ ॥ इतितृतीयाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

तृतीयाष्टकेसूक्तानि १२२ ऋचः १२०९

सप्तदशाध्याये वर्गाः ३४ सूक्तानि २३ ऋचः १७६ ॥ त्यागः ॥ अग्नयइदं. ११ यूपायेदं. ५ यूपेभ्य. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. यूपेभ्य. ३ अग्नय. २७ इंद्राग्निभ्या. ९ अग्नय. ४२ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. ८ पुरीष्येभ्योग्निभ्य. अग्नय. १४ इंद्राग्निभ्यामि. अग्नय. वैश्वानरायाग्नय. ३ मरुद्भ्योग्निभ्य. ३ आत्मन. २ उपाध्यायाये. ऋतुभ्य. अग्नय. २४ ऋत्विग्भ्यइ. अग्नय. ११ ॥ इतितृतीयेप्रथमः ॥ १ ॥

इच्छंतिव्यधिकैंद्रंशासत्कुशिकोविश्वामित्रएववांश्रुतेरिंद्रसोमंत्र्यूनांप्रपर्वतानांसप्तोनांसंवादोनदीभिर्विश्वामि त्रस्योत्तितीर्षौस्तत्रनदीवाक्यंचतुर्थीषष्ठ्यष्टमीदशम्यःषष्ठीसप्तम्योस्त्विद्रस्तुतिरंत्यानुष्टुबिंद्रःपूर्भिदेकादशति ष्ठाहरीइमामूषूपांत्यांघोरोपश्यत्सानिर्दहेच्छस्यमानेतिश्रूयतेवार्त्रहत्यायगायत्रमंत्यानुष्टुबभितष्टेवदशप्रजाप तिःसर्वेश्वामित्रोवाच्योवांद्वौवातौनवैकोपींद्रंमतिर्नव ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (३।३।१) इच्छंतित्वासोम्यासःसखायःसुन्वंतिसोमंदधतिप्रयांसि । तितिक्षंतेऽअभिशस्तिंजनानामिंद्रत्वदाकश्चनहिप्रकेतः+ ॥ नतेदूरेपरमाचिद्रजांस्यातुप्रयाहिहरिवोहरिभ्यां । स्थिरायवृष्णेसवनाकृतेमायुक्ताग्रावाणःसमिधानेऽअग्नौ+ ॥ इंद्रःसुशिप्रोमघवातरुत्रोमहाव्रातस्तुविकूर्मिर्ऋघावान् । यदुग्रोधाबाधितोमर्त्येषुक्व१त्यातेवृषभवीर्याणि ॥ त्वंहिष्माच्यावयन्नच्युतान्येकोवृत्राचरसिजिघ्नमानः । तवद्यावापृथिवीपर्वतासोनुव्रतायनिमितेवतस्थुः ॥ उताभयेपुरुहूतश्रवोभिरेकोदृळ्हमवदोवृत्रहासन् । इमेचिदिंद्ररोदसीऽअपारेयत्संगृभ्णामघवन्काशिरित्ते ॥ १ ॥ प्रसूतऽइंद्रप्रवताहरिभ्यांप्रतेवज्रःप्रमृणन्नेतुशत्रून् । जहिप्रतीचोऽअनूचःपराचोविश्वंसत्यंकृणुहिविष्टमस्तु ॥ यस्मैधायुरदधामर्त्यायाभक्तंचिद्भजतेगेह्यं१सः । भद्राऽइंद्रसुमतिर्घृताचीसहस्रदानापुरुहूतरातिः+ ॥

(३।३।१) इच्छंतित्वेतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

सहदानुंपुरुहूतक्षियंतमहस्तमिंद्रसंपिणक्कुणारुं । अभिवृत्रंवर्धमानंपियारुमपादमिंद्रतवसाजघंथ ॥ निसा
मनामिषिरामिंद्रभूमिंमहीमपारांसदनेससत्थ । अस्तभ्नाद्द्यांवृषभोऽअंतरिंक्षमर्षन्त्वापस्त्वयेहप्रसूताः ॥ अलातृणो
वलऽइंद्रव्रजोगोःपुराहंतोर्भयमानोव्यार । सुगान्पथोऽअकृणोन्निरजेगाःप्रावन्वाणीःपुरुहूतंधमंतीः ॥ २ ॥
एकोद्वेवसुमतीसमीचीऽइंद्रऽआपप्रौपृथिवीमुतद्यां । उतांतरिंक्षादभिनःसमीकऽइषोरथीःसयुजःशूरवाजान् ॥ दि
शःसूर्योनमिनातिप्रदिष्टादिवेदिवेहर्यश्वप्रसूताः । संयदानळध्वनऽआदिदश्वैर्विमोचनंकृणुतेतत्त्वस्य ॥ दिदृक्षंतऽउ
षसोयामन्नक्तोर्विवस्वत्यामहिचित्रमनीकं । विश्वेजानंतिमहिनायदागादिंद्रस्यकर्मसुकृतापुरूणि ॥ महिज्योतिर्निहिं
तंवक्षणास्वामापक्वंचरतिबिभ्रतीगौः । विश्वंस्वाद्मसंभृतमुस्रियायांयत्सीमिंद्रोऽअदधाद्भोजनाय ॥ इंद्रदृह्यंयामकोशाऽअभूवन्यज्ञायशिक्षगृणतेसखिंभ्यः । दुर्मायवोदुरेवामर्त्यासोनिषंगिणोरिपवोहंत्वासः ॥ ३ ॥ संघोषःशृण्वेवमैर
मित्रैर्जहीन्येष्वशनिंतपिंष्ठां । वृश्चेमधस्ताद्विरुजासहस्वजहिरक्षोमघवन्रंधयस्व ॥ उद्वृहरक्षःसहमूलमिंद्रवृश्चामध्यंप्र
त्यग्रंशृणीहि । आकीवंतःसललूकंचकर्थब्रह्मद्विषेतपुषिंहेतिमस्य ॥ स्वस्तयेवाजिभिश्चप्रणेतःसंयन्महीरिषऽआसत्सि
पूर्वीः । रायोवंतारोबृहतःस्यामास्मेऽअस्तुभर्गऽइंद्रप्रजावान् ॥ आनोभरभर्गमिंद्रद्युमंतंनितेदेष्णस्यधीमहिप्ररेके ।
ऊर्वऽइवपप्रथेकामोऽअस्मेतमापृणवसुपतेवसूनां ॥ इमंकामंमंदयागोभिरश्वैश्चंद्रवंताराधसापप्रथश्च । स्वर्यवोमति

ऋक्सं.
अ.३अ.२
॥१०॥

मंडलं ३
अनु. ३

भिस्तुभ्यंविप्राऽइंद्रायवाहःकुशिकासोऽअक्रन् ॥ आनोगोत्रादर्दृहिगोपतेगाःसमस्मभ्यंसनयोयंतुवाजाः । दिवक्षाऽ
असिवृषभसत्यशुष्मोस्मभ्यंसुमघवन्बोधिगोदाः+ ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्रमस्मिन्भरेनृतमंवाजसातौ । शृण्वंतमुग्रमू
तयेसमत्सुघ्नंतंवृत्राणिसंजितंधनानां ॥ ४ ॥ (३।३।२) शासद्वह्निर्दुहितुर्नप्त्यंगाद्विद्वाँऽऋतस्यदीधितिंसपर्यन् ।
पितायत्रदुहितुःसेकमृंजन्त्संशग्म्येनमनसादधन्वे+ ॥ नजामयेतान्वोरिक्थमारैक्चकारगर्भंसनितुर्निधानं । यदी
मातरोजनयंतवह्निमन्यःकर्तासुकृतोरन्यऽऋंधन्+ ॥ अग्निर्जज्ञेजुह्वारेजमानोमहस्पुत्राँऽअरुषस्यप्रयक्षे । महान्ग
र्भोमह्याजातमेषांमहीप्रवृद्धर्यश्वस्ययज्ञैः+ ॥ अभिजैत्रीरसचंतस्पृधानंमहिज्योतिस्तमसोनिरजानन् । तंजानतीःप्र
त्युदायन्नुषासःपतिर्गवामभवदेकऽइंद्रः ॥ वीळौसतीरभिधीराऽअतृंदन्प्राचाहिन्वन्मनसासप्तविप्राः । विश्वामविंद
न्पथ्यामृतस्यप्रजानन्नित्तानमसाविवेश ॥ ५ ॥ विदद्यदीसरमारुग्णमद्रेर्महिपाथःपूर्व्यंसध्र्यक्कः । अग्रंनयत्सुपद्यक्षरा
णामच्छारवंप्रथमाजानतीगात् ॥ अगच्छदुविप्रतमःसखीयन्नसूदयत्सुकृतेगर्भमद्रिः । ससानमर्योयुवभिर्मखस्यन्नथा
भवदंगिराःसद्योऽअर्चन् ॥ सतःसंतःप्रतिमानंपुरोभूर्विश्वावेदजनिमाहंतिशुष्णं । प्रणोदिवःपदवीर्गव्युरर्चन्त्सखास
खीँरमुंचन्निरवद्यात्+ ॥ निगव्यतामनसासेदुरर्कैःकृण्वानासोऽअमृतत्वायगातुं । इदंचिन्नुसदनंभूर्येषांयेनमासाँऽ

॥१०॥

(३।३।२) शासद्वह्निरितिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यैषीरथिःकुशिकइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

असिषासन्नृतेन ॥ संपश्यमानाऽअमदन्नभिस्वंपयः प्रत्नस्यरेतसोदुघानाः । विरोदसीऽअतपद्घोषऽएषांजातेनिष्ठाम
दधुर्गोषुवीरान्+ ॥ ६ ॥ सजातेभिर्वृत्रहासेदुहव्यैरुदुस्रियाऽअसृजदिंद्रोऽअर्कैः । उरूच्यस्मैघृतवद्भरंतीमधुस्वाद्म
दुदुहेजेन्यागौः+ ॥ पित्रेचिच्चक्रुःसदनंसमस्मैमहित्विषीमत्सुकृतोविहिख्यन् । विष्कभ्नंतःस्कंभनेनाजनित्रीऽआसी
नाऽऊर्ध्वंरभसंविमिन्वन् ॥ महीयदिंधिषणाशिश्नथेधात्सद्योवृधंविभ्वं१रोदस्योः । गिरोयस्मिन्ननवद्याःसमीचीर्वि
श्वाऽइंद्रायतविषीरनत्ताः ॥ मह्यातेसख्यंवश्मिशक्तीरावृत्रघ्नेनियुतोयंतिपूर्वीः । महिस्तोत्रमवऽआगन्मसूरेरस्माकंसुम
घवन्बोधिगोपाः+ ॥ महिक्षेत्रंपुरुश्चंद्रंविविद्वानादित्सखिभ्यश्चरथंसमैरत् । इंद्रोनृभिरजनद्दीद्यानःसाकंसूर्यमुषसंगा
तुमग्निं+ ॥ ७ ॥ अपश्चिदेषविभ्वो३दमूनाःप्रसध्रीचीरसृजद्विश्वश्चंद्राः । मध्वःपुनानाःकविभिःपवित्रैर्द्युभिर्हिन्वंत्य
क्तुभिर्धनुत्रीः ॥ अनुकृष्णेवसुधितीजिहातेऽउभेसूर्यस्यमंहनायजत्रे । परियत्तेमहिमानंवृजध्यैसखायऽइंद्रकाम्याऽ
ऋजिप्याः+ ॥ पतिर्भववृत्रहन्त्सूनृतानांगिरांविश्वायुर्वृषभोवयोधाः । आनोगहिसख्येभिःशिवेभिर्महान्महीभिरू
तिभिःसरण्यन्+ ॥ तमंगिरस्वन्नमसासपर्यन्नव्यंकृणोमिसन्यसेपुराजां । द्रुहोवियाहिबहुलाऽअदेवीःस्वश्चनोमघव
न्त्सातयेधाः ॥ मिहःपावकाःप्रततताऽअभूवन्त्स्वस्तिनःपिपृहिपारमासां । इंद्रत्वंरथिरःपाहिनोरिषोमक्षूमक्षूकृणुहि
गोजितोनः ॥ अदेदिष्टवृत्रहागोपतिर्गाऽअंतःकृष्णाँऽअरुषैर्धामभिर्गात् । प्रसूनृतादिशमानऽऋतेनदुरश्चविश्वाऽअ

वृणोदपस्वाः+ ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्र० ॥ ८ ॥ (३।३।३) इंद्रसोमंसोमपतेपिबेमंमाध्यंदिनंसवनंचारुयत्ते । प्रप्रुथ्याशिप्रेमघवन्नृजीषिन्विमुच्याहरीइहमादयस्व ॥ गवाशिरंमंथिनमिंद्रशुक्रंपिबासोमंरिमातेमदाय । ब्रह्मकृतामारुतेनागणेनसजोषारुद्रैस्तृपदावृषस्व ॥ येतेशुष्मंयेतविषीमवर्धन्नर्चंतऽइंद्रमरुतस्तऽओजः । माध्यंदिनेसवनेवज्रहस्तपिबारुद्रेभिःसगणःसुशिप्र ॥ तऽइन्न्वस्यमधुमद्विविप्रऽइंद्रस्यशर्धोमरुतोयऽआसन् । येभिर्वृत्रस्येषितोविवेदामर्मणोमन्यमानस्यमर्म ॥ मनुष्वदिंद्रसवनंजुषाणःपिबासोमंशश्वतेवीर्याय । सऽआववृत्स्वहर्यश्वयज्ञैःसरण्युभिरपोऽअर्णासिसर्षि ॥ ९ ॥ त्वमपोयद्धवृत्रंजघन्वाँऽअत्याँऽइवप्रासृजःसर्तवाजौ । शयानमिंद्रचरतावधेनवव्रिवांसंपरिदेवीरदेवं ॥ यजामऽइन्नमसावृद्धमिंद्रंबृहंतमृष्वमजरंयुवानं । यस्यप्रियेममतुर्यज्ञियस्यनरोदसीमहिमानंममाते ॥ इंद्रस्यकर्मसुकृतापुरूणिव्रतानिदेवानमिनंतिविश्वे । दाधारयःपृथिवींद्यामुतेमांजजानसूर्यमुषसंसुदंसाः ॥ अद्रोघसत्यंतवतन्महित्वंसद्योयज्जातोऽअपिबोहसोमं । नद्यावऽइंद्रतवसस्तऽओजोनाहानमासाःशरदोवरंत ॥ त्वंसद्योऽअपिबोजातऽइंद्रमदायसोमंपरमेव्योमन् । यद्धद्यावापृथिवीऽआविवेशीरथाभवःपूर्व्यःकारुधायाः ॥ १० ॥ अहन्नहिंपरिशयानमर्णऽओजायमानंतुविजाततव्यान् । नतेमहित्वमनुभूदधद्यौर्यदन्ययास्फिग्याक्षामवस्थाः ॥ यज्ञोहितंऽ

(३।३।३) इंद्रसोममितिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इंद्रवर्धनोभूदुतप्रियःसुतसोमोमियेधः । यज्ञेनयज्ञमवयज्ञियःसन्यज्ञस्तेवज्रमहिहत्यऽआवत् ॥ यज्ञेनेंद्रमवसाचक्रेऽ
अर्वागैनंसुम्नायनव्यसेववृत्यां । यःस्तोमेभिर्वावृधेपूर्व्येभिर्योमध्यमेभिरुतनूतनेभिः ॥ विवेषयन्माधिषणाजजानस्त
वैपुरापार्यादिंद्रमह्नः । अंहसोयत्रपीपरद्यथानोनावेवयांतमुभयेहवंते ॥ आपूर्णोऽअस्यकलशःस्वाहासेक्तेवकोशंसिसि
चेपिबध्यै । समुप्रियाऽआववृत्रन्मदायप्रदक्षिणिदभिसोमासऽइंद्रं ॥ नत्वागभीरःपुरुहूतसिंधुर्नाद्रयःपरिषंतोवरंत ।
इत्थासखिभ्यऽइषितोयदिंद्राद्दृह्लंचिदरुजोगव्यमूर्वं+ ॥ शुनंहुवेम० ॥ ११ ॥ (३।३।४) प्रपर्वतानामुशतीऽउप
स्थादश्वेऽइवविषितेहासमाने । गावेवशुभ्रेमातरारिहाणेविपाट्छुतुद्रीपयसाजवेते ॥ इंद्रेषितेप्रसवंभिक्षमाणेऽअ
च्छासमुद्रंरथ्येवयाथः । समाराणेऽऊर्मिभिःपिन्वमानेऽअन्यावामन्यामप्येतिशुभ्रे ॥ अच्छासिंधुंमातृतमामयासं
विपाशमुर्वींसुभगामगन्म । वत्समिवमातरासंरिहाणेसमानंयोनिमनुसंचरंती ॥ एनावयंपयसापिन्वमानाऽअनुयो
निंदेवकृतंचरंतीः । नवर्तवेप्रसवःसर्गतक्तःकिंयुर्विप्रोनद्योजोहवीति ॥ रमध्वंमेवचसेसोम्यायऽऋतावरीरुपमुहूर्त
मेवैः । प्रसिंधुमच्छाबृहतीमनीषावस्युरह्वेकुशिकस्यसूनुः+ ॥ १२ ॥ इंद्रोऽअस्माँऽअरदद्वज्रबाहुरपाहन्वृत्रंपरिधिं

(३।३।४) प्रपर्वतानामितित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रऋषिःचतुर्थीषष्ठ्यष्टमीदशमीनांनदीऋषकानद्योदेवताःएनावयमेतद्वचआ-
तेकारोरितितिसृणांविश्वामित्रोदेवताइंद्रोअस्मानितिद्वयोरिंद्रस्त्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् ।

नदीनां । देवोनयत्सवितासुपाणिस्तस्यवयंप्रसवेयामऽउर्वीः+ ॥ प्रवाच्यंशश्वधावीर्यं तदिंद्रस्यकर्मयदहिंविवृश्चत् ।
विवज्रेणपरिषदोजघानायन्नापोयनमिच्छमानाः ॥ एतद्वचोजरितर्मापिमृष्ठाऽआयत्तेघोषानुत्तरायुगानि । उक्थेषु
कारोप्रतिनोजुषस्वमानोनिकःपुरुषत्रानमस्ते ॥ ओषुस्वसारःकारवेशृणोतययौवोदूरादनसारथेन । निषूनमध्वंभव
तासुपाराऽअधोऽअक्षाःसिंधवःस्रोत्याभिः ॥ आतेकारोशृणवामावचांसिययाथदूरादनसारथेन । नितेनंसैपी
प्यानेवयोषामर्यायेवकन्याशश्वचैते ॥ १३ ॥ यदंगत्वाभरताःसंतरेयुर्गव्यन्ग्रामऽइषितऽइंद्रजूतः । अर्षादहप्र
सवःसर्गतक्तऽआवोवृणेसुमतिंयज्ञियानां ॥ अतारिषुर्भरतागव्यवःसमभक्तविप्रःसुमतिंनदीनां । प्रपिन्वध्वमिषयं
तीःसुराधाऽआवक्षणाःपृणध्वंयातशीभं ॥ उद्वऽऊर्मिःशम्याहंत्वापोयोक्त्राणिमुंचत । मादुष्कृतौव्येनसाघ्न्यौशूनमा
रतां ॥ १४ ॥ (३।३।५) इंद्रःपूर्भिदातिरद्दासमर्कैर्विदद्वसुर्दयमानोविशत्रून् । ब्रह्मजूतस्तन्वावावृधानोभूरिदात्र
ऽआपृणद्रोदसीऽउभे+ ॥ मखस्यतेतविषस्यप्रजूतिमियर्मिवाचममृतायभूषन् । इंद्रक्षितीनामसिमानुषीणांविशांदैवी
नामुतपूर्वयावा ॥ इंद्रोवृत्रमवृणोच्छर्धनीतिःप्रमायिनाममिनाद्वर्पणीतिः । अहन्व्यंसमुशधग्वनेष्वाविर्धेनाऽअकृ
णोद्राम्याणां ॥ इंद्रःस्वर्षाजनयन्नहानिजिगायोशिग्भिःपृतनाऽअभिष्टिः । प्रारोचयन्मनवेकेतुमह्नामविंदज्ज्योतिर्बृ

(३।३।५) इंद्रःपूर्भिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

हुतेरणाय ॥ इंद्रस्तुजोबर्हणाऽआविवेशनृवद्दधानोनर्यापुरूणि । अचेतयद्धियऽइमाजरित्रेप्रेमंवर्णमतिरच्छुक्रमासां ॥ १५ ॥ महोमहानिपनयंत्यस्येंद्रस्यकर्मसुकृतापुरूणि । वृजनेनवृजिनान्त्संपिपेषमायाभिर्दस्यूँरभिभूत्योजाः ॥ युधेंद्रोमह्नावरिवश्चकारदेवेभ्यःसत्पतिश्चर्षणिप्राः । विवस्वतःसदनेऽअस्यतानिविप्राऽउक्थेभिःकवयोगृणंति ॥ सत्रासाहंवरेण्यंसहोदांससवांसंस्वरपश्चदेवीः । ससानयःपृथिवींद्यामुतेमामिंद्रंमदंत्यनुधीरणासः ॥ ससानात्याँऽउतसूर्यंससानेंद्रःससानपुरुभोजसंगां । हिरण्ययमुतभोगंससानहत्वीदस्यून्प्रार्यंवर्णमावत् ॥ इंद्रऽओषधीरसनोदहानिवनस्पतीँऽरसनोदंतरिक्षं । बिभेदवलंनुनुदेविवाचोथाभवद्दमिताभिक्रतूनां ॥ शुनंहुवेम० ॥ १६ ॥ (३।३।६) तिष्ठाहरीरथऽआयुज्यमानायाहिवायुर्ननियुतोनोऽअच्छ । पिबास्यंधोऽअभिसृष्टोऽअस्मेऽइंद्रस्वाहाररिमातेमदाय ॥ उपाजिरापुरुहूतायसप्तीहरीरथस्यधूर्ष्वायुनज्मि । द्रवद्यथासंभृतंविश्वतश्चिदुपेमंयज्ञमावहातऽइंद्रं ॥ उपोनयस्ववृषणातपुष्पोतेमवत्वंवृषभस्वधावः । ग्रसैतामश्वाविमुंचेहशोणादिवेदिवेसदृशीरद्धिधानाः+ ॥ ब्रह्मणातेब्रह्मयुजायुनज्मिहरीसखायासधमादऽआशू । स्थिरंरथंसुखमिंद्राधितिष्ठन्प्रजानन्विद्वाँऽउपयाहिसोमं ॥ मातेहरीवृषणावीतपृष्ठानिरीरमन्यजमानासोऽअन्ये । अत्यायाहिशश्वतोवयंतेरंसुतेभिःकृणवामसोमैः ॥ १७ ॥ तवायंसोमस्त्वमेह्यर्वाङ्शश्व

(३।३।६) तिष्ठाहरीइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्तमंसुमनाऽअस्यपाहि । अस्मिन्यज्ञेबर्हिष्यानिषद्यादधिष्वेमंजठरऽइंदुमिंद्र ॥ स्तीर्णंतेबर्हिःसुतऽइंद्रसोमःकृताधाना ऽअत्तवेतेहरिभ्यां । तदोकसेपुरुशाकायवृष्णेमरुत्वतेतुभ्यंराताहवींषि ॥ इमंनरःपर्वतास्तुभ्यमापःसमिंद्रगोभिर्मधुमंतमक्रन् । तस्यागत्यासुमनाऽऋष्वपाहिप्रजानन्विद्वान्पथ्या३ अनुस्वाः+ ॥ याँऽआभजोमरुतऽइंद्रसोमेयेत्वामवर्धन्नभवन्गणस्ते । तेभिरेतंसजोषावावशानो३ग्नेःपिबजिह्वयासोममिंद्र ॥ इंद्रपिबस्वधयाचित्सुतस्याग्नेर्वापाहिजिह्वया यजत्र । अध्वर्योर्वाप्रयतंशक्रहस्ताद्धोतुर्वायज्ञंहविषोजुषस्व ॥ शुनंहुवेम० ॥ १८ ॥ (३।३।७) इमामूषुप्रभृतिंसातयेधाःशश्वच्छश्वदूतिभिर्यादमानः । सुतेसुतेवावृधेवर्धनेभिर्यःकर्मभिर्महद्भिःसुश्रुतोभूत्+ ॥ इंद्रायसोमाःप्रदिवोविदानाऽऋभुर्येभिर्वृषपर्वाविहायाः । प्रयम्यमानान्प्रतिषूगृभायेंद्रपिबवृषधूतस्यवृष्णः ॥ पिबावर्धस्वतवघासुतासऽइंद्रसोमासःप्रथमाऽउतेमे । यथापिबःपूर्व्याँऽइंद्रसोमाँऽएवापाहिपन्योऽअद्यानवीयान् ॥ महाँऽअमत्रोवृजनेविरप्श्युग्रंशवःपत्यतेधृष्ण्वोजः । नाहविव्याचपृथिवीचनैनंयत्सोमासोहर्यश्वममंदन् ॥ महाँऽउग्रोवावृधेवीर्यायसमाचक्रेवृषभःकाव्येन । इंद्रोभगोवाजदाऽअस्यगावःप्रजायंतेदक्षिणाऽअस्यपूर्वीः+ ॥ १९ ॥ प्रयत्सिंधवःप्रसवंयथायन्नापःसमुद्रंरथ्येवजग्मुः ॥ अतश्चिदिंद्रःसदसोवरीयान्यदींसोमःपृणतिदुग्धोऽअंशुः+ ॥ समुद्रेणसिंधवोयादमानाऽ

(३।३।७) इमामूष्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोदशम्याआंगिरसोघोरइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इंद्रायसोमंसुषुतंभरंतः । अंशुंदुहंतिहस्तिनोभरित्रैर्मध्वः पुनंतिधारयापवित्रैः ॥ ह्रदाऽइवकुक्षयःसोमधानाःसमींवि
व्याचसवनापुरूणि । अन्नायदिंद्रःप्रथमाव्याशवृत्रंजघन्वाँऽअवृणीतसोमं ॥ आतूभरमाकिरेतत्परिष्ठाद्विद्माहित्वा
वसुपतिंवसूनां । इंद्रयत्तेमाहिनंदत्रमस्त्यस्मभ्यंतद्धर्यश्वप्रयंधि ॥ अस्मेप्रयंधिमघवन्नृजीषिन्निंद्ररायोविश्ववारस्यभूरेः ।
अस्मेशतंशरदोजीवसेधाऽअस्मेऽवीरान्छश्वंतऽइंद्रशिप्रिन् ॥ शुनंहुवेम० ॥ २० ॥ (३।३।८) वार्त्रहत्यायशवसेपृ
तनाषाह्यायच । इंद्रत्वावर्तयामसि ॥ अर्वाचीनंसुतेमनऽउतचक्षुःशतक्रतो । इंद्रकृण्वंतुवाघतः ॥ नामानितेशतक्र
तोविश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इंद्राभिमातिषाह्ये ॥ पुरुष्टुतस्यधामभिःशतेनमहयामसि । इंद्रस्यचर्षणीधृतः ॥ इंद्रंवृत्रा
यहंतवेपुरुहूतमुपब्रुवे । भरेषुवाजसातये ॥ २१ ॥ वाजेषुसासहिर्भवत्वामीमहेशतक्रतो । इंद्रवृत्रायहंतवे ॥ द्युम्नेषु
पृतनाज्येपृत्सुतूर्षुश्रवःसुच । इंद्रसाक्ष्वाभिमातिषु ॥ शुष्मिन्तमंनऽऊतयेद्युम्निनंपाहिजागृविं । इंद्रसोमंशतक्रतो ॥
इंद्रियाणिशतक्रतोयातेजनेषुपंचसु । इंद्रतानितऽआवृणे ॥ अगन्निंद्रश्रवोबृहद्द्युम्नंदधिष्वदुष्टरं । उत्तेशुष्मंतिरामसि ॥
अर्वावतोनऽआगह्यथोशक्रपरावतः । उलोकोयस्तेऽअद्रिवऽइंद्रेहततऽआगहि ॥ २२ ॥ (३।३।९) अभितष्टेवदी

(३।३।८) वार्त्रहत्यायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रोगायत्रीअंत्यानुष्टुप् । (३।३।९) अभितष्टेवेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रः
प्रजापतिरिंद्रस्त्रिष्टुप् (वाच्यःप्रजापतिर्वाविश्वामित्रोवा) ।

ऋक्सं. अ.३अ.२ ॥१४॥

धयामनीषामत्योनवाजीसुधुरोजिहानः । अभिप्रियाणिमर्मृशत्पराणिकवीँरिच्छामिसंदृशेसुमेधाः+ ॥ इनोतपृच्छ जनिमाकवीनांमनोधृतःसुकृतस्तक्षतद्यां । इमाऽउतेप्रण्यो३ वर्धमानामनोवाताऽअधनुधर्मणिग्मन् ॥ निषीमिदत्रगु ह्यादधानाऽउतक्षत्रायरोदसीसमंजन् । संमात्राभिर्ममिरेयेमुरुर्वीऽअंतर्महीसमृतेधायसेधुः ॥ आतिष्ठंतंपरिविश्वेऽ अभूषञ्छ्रियोवसानश्चरतिस्वरोचिः । महत्तद्वृष्णोऽअसुरस्यनामाविश्वरूपोऽअमृतानितस्थौ ॥ असूतपूर्वोवृषभोज्या यानिमाऽअस्यशुरुधःसंतिपूर्वीः । दिवोनपातावि‌दथस्यधीभिःक्षत्रंराजानाप्रदिवोदधाथे ॥ २३ ॥ त्रीणिराजाना विदथेपुरूणिपरिविश्वानिभूषथःसदांसि । अपश्यमत्रमनसाजगन्वान्व्रतेगंधर्वाँअपिवायुकेशान् ॥ तदिन्न्वस्यवृषभ स्यधेनोरानामभिर्ममिरेसक्म्यंगोः । अन्यदन्यदसुर्यं१वसानानिमायिनोममिरेरूपमस्मिन् ॥ तदिन्न्वस्यसवितुर्नकिं र्मेहिरण्ययीममतिंयामशिश्रेत् । आसुष्टुतीरोदसीविश्वमिन्वेऽअपीवयोषाजनिमानिवव्रे ॥ युवंप्रत्नस्यसाधथोमहोय दैवीस्वस्तिःपरिणःस्यातं । गोपाजिह्वस्यतस्थुषोविरूपाविश्वेपश्यंतिमायिनःकृतानि ॥ शुनंहुवेम० ॥२४॥ (३।४।१) इंद्रंमतिर्हृदऽआवच्यमानाच्छापतिंस्तोमतष्टाजिगाति । याजागृविर्विदथेशस्यमानेंद्रयत्तेजायतेविद्धितस्य ॥ दिव श्चिदापूर्व्याजायमानाविजागृविर्विदथेशस्यमाना । भद्रावस्त्राण्यर्जुनावसानासेयमस्मेसनजापित्र्याधीः+ ॥ यमाचि

मंडलं ३ अनु. ४ ॥१४॥

(३।४।१) इंद्रंमतिरितिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

दत्रंयमसूरंसूतजिह्वायाऽअग्रंपतदाह्यस्थात् । वपूंषिजातामिथुनासंचेतेतमोहनातपुंषोबुध्नऽएतां ॥ नकिरेषांनिंदिता मर्त्येषुयेऽअस्माकंपितरोगोर्षुयोधाः । इंद्रऽएषांदंहितामाहिंनावानुद्गोत्राणिससृजेदंसनावान् ॥ सखाहयत्रसखिभिर्न वग्वैरभिज्ञ्वासत्वभिर्गाऽअनुग्मन् । सत्यंतदिंद्रोदशभिर्दशग्वैःसूर्यविवेदतमसिक्षियंतं ॥२५॥ इंद्रोमधुसंभृतमुस्रियां यांपद्वद्विवेदशफवन्नमेगोः । गुहाहितंगुह्यंगूळ्हमप्सुहस्तेदधेदक्षिणेदक्षिणावान् ॥ ज्योतिर्वृणीततमसोविजानन्नारेस्यां मदुरितादभीके । इमागिरःसोमपाःसोमवृद्धजुषस्वेंद्रपुरुतमस्यकारोः+ ॥ ज्योतिर्यज्ञायरोदसीऽअनुष्यादारेस्यामदु रितस्यभूरेः। भूरिचिद्धितुंजतोमर्त्यस्यसुपारासोवसवोबर्हणावत् ॥ शुनं०॥२६॥ इतितृतीयाष्टकेद्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥

अष्टादशाध्याये वर्गाः २६ सूक्तानि १० ऋचः १३७ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. ६१ नद्याइ. २ नदीभ्य. विश्वामित्रा. नदीभ्य. इंद्राये. २ विश्वामित्राये. नदीभ्य. विश्वामित्राये. नदीभ्य. ३ इंद्राये. ६३ ॥ तृतीयेद्वितीयः ॥ २ ॥

इंद्रत्वागायत्र्यंह्यातूनउपनआयाह्यष्टावयंतेपंचबार्हतंत्वामद्रैर्युध्मस्यमरुत्वान्त्सद्योहशंसामहामिंद्रःस्वाहांचर्षणीधृतं द्वादशाद्यांत्यौतृचौजागतगायत्रौधानावंतमष्टौपूर्वार्धगायत्रंषष्ठीजगतींद्रापर्वताचतुर्विंशतिराद्यैंद्रापार्वतीपंचदश्या दिद्वेवाचैसर्प्यैचतस्रोरथांगस्तुतयोंत्याअभिशापार्थास्तावसिष्ठद्वेषिण्योनवसिष्ठाःश्रृण्वंतिदशमीषोळश्यौजगत्यौ त्रयोदशीगायत्रीद्वादशीविंशीद्वाविंश्योनुष्टुभोष्टादशीबृहतींमंमहेव्यधिकोक्तगोत्रंःप्रजापतिर्हिवैश्वदेवंहोषसः ॥ १ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (३।४।२) इंद्रंत्वावृषभंवयंसुतेसोमेंहवामहे । सपाहिमध्वोऽअंधसः ॥ इंद्रंक्रतुविदंसुतंसोमं हर्यपुरुष्टुत । पिबावृषस्वतातृपिं ॥ इंद्रप्रणोधितावानंयज्ञंविश्वेभिर्देवेभिः । तिरस्तवानविश्पते ॥ इंद्रसोमाःसुताऽ इमेतवप्रयंतिसत्पते । क्षयंचंद्रासऽइंदवः ॥ दधिष्वाजठरेसुतंसोममिंद्रवरेण्यं । तवद्युक्षासऽइंदवः ॥ १ ॥ गिर्वणः पाहिनःसुतंमधोर्धाराभिरज्यसे । इंद्रत्वादातमिद्यशः ॥ अभिद्युम्नानिवनिनऽइंद्रंसचंतेऽअक्षिता । पीत्वीसोमस्यवा वृधे ॥ अर्वावतोनऽआगहिपरावतश्चवृत्रहन् । इमाजुषस्वनोगिरः ॥ यदंतरापरावतमर्वावतंचहूयसे । इंद्रेहततऽ आगहि ॥ २ ॥ ३।४।३) आतूनऽइंद्रमद्र्यंग्घुवानःसोमपीतये । हरिभ्यांयाह्यद्रिवः ॥ सत्तोहोतानऽऋत्वियस्ति स्तिरेबर्हिरानुषक् । अयुज्रन्प्रातरद्रयः ॥ इमाब्रह्मब्रह्मवाहःक्रियंतऽआबर्हिःसीद । वीहिशूरपुरोळाशं ॥ रारंधिस वनेषुणऽएषुस्तोमेषुवृत्रहन् । उक्थेष्विंद्रगिर्वणः ॥ मतयःसोमपामुरुंरिहंतिशवसस्पतिं । इंद्रंवत्संनमातरः ॥ ३ ॥ समंदस्वाह्यंधसोराधसेतन्वामहे । नस्तोतारंनिदेकरः ॥ वयमिंद्रत्वायवोहविष्मंतोजरामहे । उतत्वमस्मयुर्वसो ॥ मारेऽअस्मद्विमुमुचोहरिप्रियार्वाङ्याहि । इंद्रस्वधावोमत्स्वेह ॥ अर्वाचंत्वासुखेरथेवहतामिंद्रकेशिना । घृतस्नूब

(३।४।२) इंद्रत्वेतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रोगायत्री । (३।४।३) आतूनइंद्रेतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रोगायत्री ।

हिरा॑सदे॑ ॥ ४ ॥ (३।४।४) उप॑नः सु॒तमाग॑हि॒सोम॑मिंद्र॒गवा॑शिरं । हरि॑भ्यां॒यस्ते॑ऽअस्म॒युः ॥ तमिं॑द्र॒मद॒माग॑हिब हि॒ष्ठांग्राव॑भिःसु॒तं । कु॒विन्न्व॑स्यतृ॒प्णव॑ः ॥ इंद्र॑मि॒त्थागिरो॒मम॒ाच्छा॑गुरिषि॒ताऽइ॒तः । आ॒वृ॒ते॒सोम॑पीतये ॥ इंद्रं॒सोम॑ स्यपी॒तये॒स्तोमै॑रि॒हह॑वामहे । उ॒क्थेभिः॑कु॒विदा॒गम॑त् ॥ इंद्र॒सोमाः॑सु॒ताऽइ॒मेतान्द॑धिष्वशतक्रतो । ज॒ठरे॑वाजिनीवसो ॥ ५ ॥ वि॒द्माहि॒त्वा॑धनं॒ज॒यं॑वाजे॑षुदधृ॒षं॑कवे । अधा॑तेसु॒म्नमी॑महे ॥ इ॒मम॑िंद्र॒गवा॑शिरं॒यवा॑शिरंचनःपिब । आ॒गत्या॒वृ षभिः॑सु॒तं ॥ तु॒भ्येदिं॑द्र॒स्व॒ऽओ॒क्ये॒३॑सोमं॑चोदामिपी॒तये॑ । ए॒षरा॑रंतुतेहृ॒दि ॥ त्वां॒सु॒तस्य॑पी॒तये॑प्र॒त्नमिं॑द्रहवामहे । कु॒शि॒कासो॑ऽअव॒स्यवः॑ ॥ ६ ॥ (३।४।५) आया॑ह्य॒र्वा॒ङुप॑वंधुरे॒ष्ठास्तवेद॑नु॒प्रदिवः॑सोम॒पेयं॑ । प्रि॒यासखा॑या॒विमु॒चोप॑ ब॒र्हिस्त्वामि॒मेह॑व्य॒वाहो॑हवंते ॥ आया॑हिपू॒र्वीरति॑चर्ष॒णीराँऽअर्य॑ऽआ॒शिष॒ऽउप॑नो॒हरि॑भ्यां । इ॒माहि॒त्वा॑म॒तयः॒स्तोम॑त ष्टा॒ऽइंद्र॒हवं॑ते॒स॒ख्यं॑जु॒षा॒णाः ॥ आनो॑य॒ज्ञंन॑मोवृ॒धंस॒जोषा॒ऽइंद्र॑देव॒हरि॑भिर्या॑हि॒तूयं॑ । अ॒हंहि॒त्वा॑म॒तिभि॒र्जोह॑वीमिघृ त॒प्रयाः॑सधमा॒दे॒मधू॑नां ॥ आ॒च॒त्वामे॒तावृष॑णा॒वहा॑तो॒हरी॒सखा॑यासु॒धुरा॒स्वंगा॑ । धा॒नाव॒दिंद्रः॒सव॑नंजु॒षा॒णःसखा॒स ख्युः॑शृणव॒द्वंद॑नानि ॥ कु॒विन्मा॑गो॒पांकर॑से॒जन॑स्यकु॒विद्राजा॑नंमघवन्नृजीषिन् । कु॒विन्म॒ऽऋषिं॑पपि॒वांसं॑सु॒तस्य॑कु॒विन्मे॒ वस्वो॑ऽअ॒मृत॑स्य॒शिक्षाः॑ ॥ आत्वा॑बृ॒हंतो॒हर॑योयुजा॒नाऽअ॒र्वागिं॑द्रसध॒मादो॑वहंतु । प्रये॑द्वि॒तादि॒वऽऋं॒जंत्याता॒ःसुसं॑मृ

(३।४।४) उपनइतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रोगायत्री । (३।४।५) आयाह्यर्वाङ्क्तियष्टर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

ष्टासोवृषभस्यंमूराः+ ॥ इंद्रपिबवृषधूतस्यवृष्णऽआयंतेश्येनऽउशतेजभार । यस्यमदेच्यावयसिप्रकृष्टीर्यस्यमदेऽअप
गोत्राववर्थ ॥ शुनंहुवेम० ॥ ७ ॥ (३।४।६) अयंतेऽअस्तुहर्यतःसोमऽआहरिभिःसुतः । जुषाणऽइंद्रहरिभिर्नऽ
आगह्यातिष्ठहरितंरथं ॥ हर्यन्नुषसमर्चयःसूर्यंहर्यन्नरोचयः । विद्वाँश्चिकित्वान्हर्यश्ववर्धसऽइंद्रविश्वाऽअभिश्रियः ॥
द्यामिंद्रोहरिधायसंपृथिवींहरिवर्पसं । अधारयद्धरितोर्भूरिभोजनंययोरंतर्हरिश्चरत् ॥ जज्ञानोहरितोवृषाविश्वमाभा
तिरोचनं । हर्यश्वोहरितंधत्तऽआयुधमावज्रंबाह्वोर्हरिं ॥ इंद्रोहर्यंतमर्जुनंवज्रंशुक्रैरभीवृतं । अपावृणोद्धरिभिरद्रि
भिःसुतमुद्गाहरिभिराजत ॥ ८ ॥ (३।४।७) आमंद्रैरिंद्रहरिभिर्याहिमयूररोमभिः । मात्वाकेचिन्नियमन्विंनपा
शिनोतिधन्वेवताँऽइहि ॥ वृत्रखादोवलंरुजःपुरांदर्मोऽअपामजः । स्थातारथस्यहयोरभिस्वरऽइंद्रोदृह्ळाचिदारुजः+॥
गंभीराँऽउदधीँऽरिवक्रतुंपुष्यसिगाऽइव । प्रसुगोपायवसंधेनवोयथाह्रदंकुल्याऽइवाशत ॥ आनस्तुजंरयिंभरांशंनप्र
तिजानते । वृक्षंपक्वंफलमंकीवधूनुहींद्रसंपारणंवसु ॥ स्वयुरिंद्रस्वराळसिस्मदिष्टिःस्वयशस्तरः । सवावृधानऽओजं
सापुरुष्टुतभवानःसुश्रवस्तमः ॥ ९ ॥ (३।४।८) युध्मस्यतेवृषभस्यस्वराजऽउग्रस्ययूनःस्थविरस्यघृष्वेः । अजूर्यतो

(३।४।६) अयंतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रोबृहती । (३।४।७) आमंद्रैरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रोबृहती ।
(३।४।८) युध्मस्यतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

वज्रिणोवीर्याऽ३ णींद्रश्रुतस्यमहतोमहानि ॥ महाँऽअसिमहिषवृष्ण्येभिर्धनस्पृदुग्रसहमानोऽअन्यान् । एकोविश्वस्यभु
वनस्यराजासयोधयाचक्षययाचजनान् ॥ प्रमात्राभीरिरिचेरोचमानःप्रदेवेभिर्विश्वतोऽअप्रतीतः । प्रमज्मनादिवऽ
इंद्रःपृथिव्याःप्रोरोर्महोऽअंतरिक्षादृजीषी ॥ उरुंगभीरंजनुषाभ्युग्रंविश्वव्यचसमवतंमतीनां । इंद्रंसोमासःप्रदिवि
सुतासःसमुद्रंनस्रवतऽआविशंति ॥ यंसोममिंद्रपृथिवीद्यावागर्भनमाताबिभृतस्त्वाया । तंतेहिन्वंतितमुतेमृजंत्यध्व
र्यवोवृषभपातवाऽउ ॥ १० ॥ (३।४।९) मरुत्वाँऽइंद्रवृषभोरणायपिबासोममनुष्वधंमदाय । आसिंचस्वजठरेम
ध्वऽऊर्मिंत्वंराजासिप्रदिवःसुतानां ॥ सजोषाऽइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहाशूरविद्वान् । जहिशत्रूँरपमृधोनुद
स्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः ॥ उतऽऋतुभिर्ऋतुपाःपाहिसोममिंद्रदेवेभिःसखिभिःसुतंनः । याँऽआभजोमरुतोयेत्वा
न्वहन्वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ॥ येत्वाहिहत्येमघवन्नवर्धन्येशांबरेहरिवोयेगविष्टौ । येत्वानूनमनुमदंतिविप्राःपिबेंद्रसो
मंसगणोमरुद्भिः ॥ मरुत्वंतंवृषभंवावृधानमकवारिंदिव्यंशासमिंद्रं । विश्वासाहमवसेनूतनायोग्रंसहोदामिहतंहुवेम
॥ ११ ॥ (३।४।१०) सद्योहजातोवृषभःकनीनःप्रभर्तुमावदंधसःसुतस्य । साधोःपिबप्रतिकामंयथातेरसाशिरःप्रथ
मंसोम्यस्य ॥ यज्जायथास्तदहरस्यकामेंशोःपीयूषमपिबोगिरिष्ठां । तंतेमातापरियोषाजनित्रीमहःपितुर्दमऽआसिंचद

(३।४।९) मरुत्वाँइंद्रेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् । (३।४।१०) सद्योहजातइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

ग्रे ॥ उपस्थायंमातरमन्नमैट्टतिग्मम्पश्यदभिसोममूर्धः । प्रयावयन्नचरद्गृत्सोऽअन्यान्महानिचक्रेपुरुधप्रतीकः ॥ उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजायथावशंतन्वंचक्रऽएषः । त्वष्टारमिंद्रोजनुषाभिभूयामुष्यासोमंमपिबच्चमूषु ॥ शुनंहुवेम० ॥ १२ ॥ (३।४।११) शंसामहामिंद्रंयस्मिन्विश्वाऽआकृष्टयःसोमपाःकाममव्यन् । यंसुक्रतुंधिषणेविभ्वतष्टंघनंवृत्राणांजनयंतदेवाः+ ॥ यंनुनकिःपृतनासुस्वराजंद्विताातरतिनृतमंहरिष्ठं । इनतमःसत्वभिर्योहशूषैःपृथुज्रयाऽअमिनादायुर्दस्योः ॥ सहावापृत्सुतरणिर्नावाव्यानशीरोदसीमेहनावान् । भगोनकारेहव्योमतीनांपितेवचारुःसुहवोवयोधाः+ ॥ धर्तादिवोरजसस्पृष्टऽऊर्ध्वोरथोनवायुर्वसुभिर्नियुत्वान् । क्षपांवस्ताजनितासूर्यस्यविभक्ताभागंधिषणेववाजं ॥ शुनंहुवेम० ॥ १३ ॥ (३।४।१२) इंद्रःस्वाहापिबतुयस्यसोमऽआगत्यातुम्रोवृषभोमरुत्वान् । ओरुव्यचाःपृणतामेभिरन्नैरास्यहविस्तन्वं१ःकाममृध्याः ॥ आतेसपर्यूजवसेयुनज्मिययोरनुप्रदिवःश्रुष्टिमावः । इहत्वाधेयुर्हरयःसुशिप्रपिबात्वं१स्यसुषुतस्यचारोः ॥ गोभिर्मिमिक्षुंदधिरेसुपारमिंद्रंज्यैष्ठ्यायधायसेगृणानाः । मंदानःसोमंपपिवाँऽऋजीषिन्त्समस्मभ्यंपुरुधागाऽइषण्य ॥ इमंकामंमंदयागोभिरश्वैश्चंद्रवताराधसापप्रथश्च । स्वर्यवोमतिभिस्तुभ्यंवि

(३।४।११) शंसामहामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् । (३।४।१२) इंद्रःस्वाहेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

प्राऽइंद्रायवाहःकुशिकासोऽअक्रन् ॥ शुनंहुवेम० ॥ १४ ॥ (३।४।१३) चर्षणीधृतंमघवानमुक्थ्य१मिंद्रंगिरोबृ
हतीरभ्यनूषत । वावृधानंपुरुहूतंसुवृक्तिभिरमर्त्यंजरमाणंदिवेदिवे ॥ शतक्रतुमर्णवंशाकिनंनरंगिरोमऽइंद्रमुपयंति
विश्वतः । वाजसनिंपूर्भिदंतूर्णिमप्तुरंधामसाचमभिषाचंस्वर्विदं ॥ आकरेवसोर्जरितापनस्यतेनेहसःस्तुभऽइंद्रोदुव
स्यति । विवस्वतःसदनऽआहिपिप्रियेसत्रासाहमभिमातिहनंस्तुहि ॥ नृणामुत्वानृतमंगीर्भिरुक्थैरभिप्रवीरमर्चतास
बाधः । संसहसेपुरुमायोजिहीतेनमोऽअस्यप्रदिवऽएकऽईशे ॥ पूर्वीरस्यनिष्षिधोमर्त्येषुपुरूवसूनिपृथिवीबिभर्ति ।
इंद्रायद्यावऽओषधीरुतापोरयिंरक्षंतिजीरयोवनानि ॥ १५ ॥ तुभ्यंब्रह्माणिगिरऽइंद्रतुभ्यंसत्रादधिरेहरिवोजुषस्व ।
बोध्या३पिरवसोनूतनस्यसखेवसोजरितृभ्योवयोधाः ॥ इंद्रमरुत्वऽइहपाहिसोमंयथाशार्यातेऽअपिबःसुतस्य । तवप्र
णीतीतवशूरशर्मन्नाविवासंतिकवयःसुयज्ञाः+ ॥ सवावशानऽइहपाहिसोमंमरुद्भिरिंद्रसखिभिःसुतंनः । जातंयत्त्वा
परिदेवाऽअभूषन्महेभरायपुरुहूतविश्वे ॥ अप्तूर्येमरुतऽआपिरेषोमंदन्निंद्रमनुदातिवाराः । तेभिःसाकंपिबतुवृत्रखा
दःसुतंसोमंदाशुषःस्वेसधस्थे ॥ इदंह्यन्वोजसासुतंराधानांपते । पिबात्व१स्यगिर्वणः ॥ यस्तेऽअनुस्वधामसत्सुतेनि

(३।४।१३) चर्षणीधृतमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुपूआद्यास्तिस्रोजगत्यःअंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः ।

यच्छतन्वं । सत्वाममत्तुसोम्यं+ ॥ प्रतेऽअश्नोतुकुक्ष्योःप्रेंद्रब्रह्मणाशिरः । प्रबाहूशूररराधसे ॥ १६ ॥ (३।४।१४) धानावंतंकरंभिणमपूपवंतमुक्थिनं । इंद्रप्रातर्जुषस्वनः ॥ पुरोळाशंपचत्यंजुषस्वेंद्रागुरस्वच । तुभ्यंहव्यानिसिस्रते ॥ पुरोळाशंचनोघसोजोषयासेगिरश्चनः । वधूयुरिवयोषणां ॥ पुरोळाशंसनश्रुतप्रातःसावेजुषस्वनः । इंद्रक्रतुर्हितेबृहन्+ ॥ माध्यंदिनस्यसवनस्यधानाःपुरोळाशमिंद्रकृष्वेहचारुं । प्रयत्स्तोताजरितातूर्ण्यर्थोवृषायमाणऽउपगीर्भिरीट्टे ॥ १७ ॥ तृतीयेधानाःसवनेपुरुष्टुतपुरोळाशमाहुतंमामहस्वनः । ऋभुमंतंवाजवंतंत्वाकवेप्रयस्वंतऽउपशिक्षेमधीतिभिः ॥ पूषण्वतेतेचकृमाकरंभंहरिवतेहर्यश्वायधानाः । अपूपमद्धिसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहाशूरविद्वान्+ ॥ प्रतिधानाभरततूयमस्मैपुरोळाशंवीरतमायनृणां । दिवेदिवेसदृशीरिंद्रतुभ्यंवर्धंतुत्वासोमपेयायधृष्णो ॥ १८ ॥ (३।४।१५) इंद्रापर्वताबृहतारथेनवामीरिषऽआवहतंसुवीराः । वीतंहव्यान्यध्वरेषुदेवावर्धेथांगीर्भिरिळयामदंता ॥ तिष्ठासुकंमघवन्मापरागाःसोमस्यनुत्वासुषुतस्ययक्षि । पितुर्नपुत्रःसिचमारभेतऽइंद्रस्वादिष्ठयागिराशचीवः ॥ शंसा

(३।४।१४) धानावंतमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप्आद्याश्चतस्रोगायत्र्यःषष्ठीजगती । (३।४।१५) इंद्रापर्वतेतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यविश्वामित्रऋषिरिंद्रोदेवताआद्यायाइंद्रापर्वतौपंचदश्यादिद्वयोर्वाक्ततश्चतसृणांरथांगानित्रिष्टुप् दशमीषोळश्यौजगत्यौ द्वादशीविंशीद्वाविंश्योनुष्टुभःत्रयोदशीगायत्रीअष्टादशीबृहती ।

वाध्वर्योप्रतिमेगृणीहींद्रायवाहःकृणवावजुष्टं । एदंबर्हिर्यजमानस्यसीदाथाचभूदुक्थमिंद्रायशस्तं ॥ जायेदस्तंमघव न्त्सेदुयोनिस्तदित्त्वायुक्ताहरयोवहंतु । यदाकदाचसुनवामसोममग्निष्ट्वादूतोधन्वात्यच्छ ॥ परायाहिमघवन्नाचयाहीं द्रभ्रातरुभयत्रातेऽअर्थं । यत्रारथस्यबृहतोनिधानंविमोचनंवाजिनोरासभस्य ॥ १९ ॥ अपाःसोममस्तमिंद्रप्रयाहि कल्याणीर्जायासुरणंगृहेते । यत्रारथस्यबृहतोनिधानंविमोचनंवाजिनोदक्षिणावत् ॥ इमेभोजाऽअंगिरसोविरूपादि वस्पुत्रासोऽअसुरस्यवीराः । विश्वामित्रायददतोमघानिसहस्रसावेप्रतिरंतऽआयुः ॥ रूपंरूपंमघवाबोभवीतिमायाः कृण्वानस्तन्वं१परिस्वां । त्रिर्यद्दिवःपरिमुहूर्तमागात्स्वैर्मंत्रैरनृतुपाऽऋतावा ॥ महाँऽऋषिर्देवजादेवजूतोस्तभ्नात्सिंधु मर्णवंनृचक्षाः । विश्वामित्रोयदवहत्सुदासमप्रियायतकुशिकेभिरिंद्रः ॥ हंसाऽइवकृणुथश्लोकमद्रिभिर्मदंतोगीर्भिर ध्वरेसुतेसचा । देवेभिर्विप्राऽऋषयोनृचक्षसोविपिबध्वंकुशिकाःसोम्यंमधु ॥ २० ॥ उपप्रेतंकुशिकाश्चेतयध्वमश्वंरा येप्रमुंचतासुदासः । राजावृत्रंजंघनत्प्रागपागुदगथायजातेवरऽआपृथिव्याः ॥ यऽइमेरोदसीऽउभेऽअहमिंद्रमतुष्ट वं । विश्वामित्रस्यरक्षतिब्रह्मेदंभारतंजनं ॥ विश्वामित्राऽअरासतब्रह्मेंद्रायवज्रिणे । करदिन्नःसुराधसः ॥ किंतेकृण्वं तिकीकटेषुगावोनाशिरंदुह्रेनतपंतिघर्मं । आनोभरप्रमगंदस्यवेदोनैचाशाखंमघवन्रंधयानः ॥ ससर्परीरमतिंबाधमा नाबृहन्मिमायजमदग्निदत्ता । आसूर्यस्यदुहितातततानश्रवोदेवेष्वमृतमजुर्यं ॥ २१ ॥ ससर्परीरभरत्तूयमेभ्योधि

सं. २३

श्रवः पांचजन्यासुकृष्टिषु । सापक्ष्या३ नव्यमायुर्दधानायांमैपलस्तिजमदग्नयोददुः ॥ स्थिरौगावौभवतांवीळुरक्षोमेषा विवर्हिमायुगंविशारि । इंद्रः पातल्यैददतांशरीतोररिष्टनेमेऽअभिनः सचस्व ॥ बलंधेहितनूषुनोबलमिंद्रानळुत्सुनः । बलंतोकायतनयायजीवसेत्वंहिबलदाऽअसि ॥ अभिव्ययस्वखदिरस्यसारमोजोधेहिस्पंदनेशिंशपायां । अक्षवीळो वीळितवीळयस्वमायामादस्मादवजीहिपोनः ॥ अयमस्मान्वनस्पतिर्माचहामाचरीरिषत् । स्वस्त्यागृहेभ्यऽआवसाऽ आविमोचनात् ॥ २२ ॥ इंद्रोतिभिर्बहुलाभिर्नोऽअद्ययाच्छ्रेष्ठाभिर्मघवन्छूरजिन्व । योनोद्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्टयमुद्विष्मस्तमुप्राणोजहातु ॥ परशुंचिद्वितपतिशिंबलंचिद्विवृश्चति । उखाचिदिंद्रयेषंतीप्रयस्ताफेनमस्यति ॥ नसायकस्यचिकितेजनासोलोधंनयंतिपशुमन्यमानाः । नावाजिनंवाजिनाहासयंतिनगर्दभंपुरोऽअश्वान्नयंति ॥ इमऽइंद्रभरतस्यपुत्राऽअपपित्वंचिकितुर्नप्रपित्वं । हिन्वंत्यश्वमरणंननित्यंज्यावाजंपरिणयंत्याजौ+ ॥२३॥ (३।५।१) इमंमहेविदथ्यायशूषंशश्वत्कृत्वऽईड्यायप्रजभ्रुः । शृणोतुनोदम्येभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजस्रः ॥ महिमहेदिवेऽअर्चापृथिव्यैका

(३।५।१) इमंमहइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रः प्रजापतिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (सूक्तभेदप्रयोगपक्षेदेवताः क्रमेणअग्निः १ विश्वेदेवाः २ द्यावापृथिवी १ विश्वे. १ सूर्यद्यावापृथिव्यः १ द्यावापृथिवी २ द्यौः १ विश्वेदेवाः १ सविता १ विश्वे. २ विष्णुः १ इंद्रः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः ५ अग्निः १ एवं २२ ॥ उत्तरसूक्तेअखिलाअपिविश्वेदेवाः) ।

मोमऽइच्छन्चरतिप्रजानन् । ययोर्हस्तोमेविदथेषुदेवाःसपर्यवोमादयंतेसचायोः+ ॥ युवोर्ऋतंरोदसीसत्यमस्तुमहेषुणः
सुवितायप्रभूतं । इदंदिवेनमोऽअग्नेपृथिव्यैसपर्यामिप्रयसायामिरत्नं ॥ उतोहिवांपूर्व्याऽआविविद्रऽऋतावरीरोदसी
सत्यवाचः । नरश्चिद्वांसमिथेशूरसातौववंदिरेपृथिविवेविदानाः ॥ कोऽअद्धावेदकऽइहप्रवोचद्देवाँऽअच्छापथ्याइ
कासमेति । दद्दश्रऽएषामवमासदांसिपरेषुयागुह्येषुव्रतेषु ॥ २४ ॥ कविर्नृचक्षाऽअभिषीमचष्टऽऋतस्ययोनाविघृते
मदंती । नानाचक्रातेसदनंयथावेःसमानेनक्रतुनासंविदाने+ ॥ समान्यावियुतेदूरेऽअंतेध्रुवेपदेतस्थतुर्जागरूके । उ
तस्वसारायुवतीभवंतीऽआदुब्रुवातेमिथुनानिनाम ॥ विश्वेदेतेजनिमासंविविक्तोमहोदेवान्बिभ्रतीनव्यथेते । एजं
द्ध्रुवंपत्यतेविश्वमेकंचरत्पतत्रिविषुणंविजातं+ ॥ सनापुराणमध्येम्यारान्महःपितुर्जनितुर्जामितन्नः । देवासोयत्रपनि
तारऽएवैरुरौपथिव्युतेतस्थुरंतः+ ॥ इमंस्तोमंरोदसीप्रब्रवीम्यृदूदराःश्रृणवन्नग्निजिह्वाः । मित्रःसम्राजोवरुणोयुवान
ऽआदित्यासःकवयःपप्रथानाः+ ॥ २५ ॥ हिरण्यपाणिःसवितासुजिह्वस्त्रिरादिवोविदथेपत्यमानः । देवेषुचसवितः
श्लोकमश्रेरादस्मभ्यमासुवसर्वतातिं ॥ सुकृत्सुपाणिःस्ववाँऽऋतावादेवस्त्वष्टावसेतानिनोधात् । पूषण्वंतऽऋभवोमा
दयध्वमूर्ध्वग्रावाणोऽअध्वरमतष्ट ॥ विद्युद्रथामरुतऽऋष्टिमंतोदिवोमर्याऽऋतजाताऽअयासः । सरस्वतीश्रृणवन्य
ज्ञियासोधातारयिंसहवीरंतुरासः ॥ विष्णुंस्तोमासःपुरुदस्ममर्काभगस्येवकारिणोयामनिग्मन् । उरुक्रमःककुहोयस्य

पूर्वीर्नमर्धतीयुवतयोजनित्रीः ॥ इंद्रोविश्वैर्वीर्यैः३ःपत्यमानऽउभेऽआपप्रौरोदसीमहित्वा । पुरंदरोवृत्रहाधृष्णुषेणः संगृभ्यानऽआभराभूरिपश्वः+ ॥ २६ ॥ नासत्यामेपितराबंधुपृच्छासजात्यमश्विनोश्चारुनाम । युवंहिस्थोरयिदौनो रयीणांदात्रंरक्षेथेऽअकवैरदब्धा ॥ महत्तद्वःकवयश्चारुनामयद्धदेवाभवथविश्वऽइंद्रे । सखऽऋभुभिःपुरुहूतप्रियेभिरिमांधियंसातयेतक्षतानः ॥ अर्यमाणोऽअदितिर्यज्ञियासोदब्धानिवरुणस्यव्रतानि । युयोतनोऽअनपत्यानिगंतोः प्रजावान्नःपशुमाँऽअस्तुगातुः+ ॥ देवानांदूतःपुरुधप्रसूतोनागान्नोवोचतुसर्वताता । शृणोतुनःपृथिवीद्यौरुतापःसूर्यो नक्षत्रैरुर्वं१तरिक्षं ॥ शृण्वंतुनोवृषणःपर्वतासोध्रुवक्षेमासऽइळयामदंतः । आदित्यैर्नोऽअदितिःशृणोतुयच्छंतुनोमरुतःशर्मभद्रं+ ॥ सदासुगःपितुमाँऽअस्तुपंथामध्वादेवाऽओषधीःसंपिपृक्त । भगोमेऽअग्नेसख्येनमृध्याऽउद्रायोऽअश्यांसदनंपुरुक्षोः+ ॥ स्वदस्वहव्यासमिषोदिदीह्यस्मद्र्यं१क्संमिमीहिश्रवांसि । विश्वाँऽअग्नेपृत्सुतान्जेषिशत्रूनहाविश्वासुमनादीदिहीनः ॥ २७ ॥ (३।५।२) उषसःपूर्वाऽअधयद्व्यूषुर्महद्विजज्ञेऽअक्षरंपदेगोः । व्रतादेवानामुपनुप्रभूषन्महद्देवानामसुरत्वमेकं ॥ मोषूणोऽअत्रजुहुरंतदेवामापूर्वेऽअग्नेपितरःपदज्ञाः । पुराण्योःसद्मनोःकेतुरंतर्महद्दे०॥ विमेपुरुत्रापतयंतिकामाःशम्यच्छादीद्येपूर्व्याणि । समिद्धेऽअग्नावृतमिद्वदेममहद्दे० ॥ समानोराजाविभृतःपुरुत्रा

(३।५।२) उषसइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यप्रजापतिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

शयेशयासुप्रयुतोवनानु । अन्यावत्संभरतिक्षेतिमातामहद्दे० ॥ आक्षित्पूर्वास्वपराऽअनूरुत्सद्योजातासुतरुणीष्वंतः ।
अंतर्वतीःसुवतेऽअप्रवीतामहद्दे० ॥ २८ ॥ शयुःपरस्तादधनुद्विमाताबंधनश्चरतिवत्सऽएकः । मित्रस्यतावरुणस्यव्र
तानिमहद्दे० ॥ द्विमाताहोताविदथेषुसम्राळन्वग्रंचरतिक्षेतिबुध्नः । प्ररण्यानिरण्यवाचोभरंतेमहद्दे० ॥ शूरस्येवयु
ध्यंतोऽअंतमस्यप्रतीचीनंददृशेविश्वमायत् । अंतर्मतिश्चरतिनिष्षिधंगोर्महद्दे० ॥ निवेवेतिपलितोदूतऽआस्वंतर्महाँ
श्चरतिरोचनेन । वपूंषिबिभ्रदभिनोविचष्टेमहद्दे० ॥ विष्णुर्गोपाःपरमंपातिपाथःप्रियाधामान्यमृतादधानः । अग्नि
ष्टाविश्वाभुवनानिवेदमहद्दे० ॥ २९ ॥ नानाचक्रातेयम्या३वपूंषितयोरन्यद्रोचतेकृष्णमन्यत् । श्यावीचयदरुषीच
स्वसारौमहद्दे० ॥ माताचयत्रदुहिताचधेनूसबर्दुघेधापयेतेसमीची । ऋतस्यतेसदसीळेऽअंतर्महद्दे० ॥ अन्यस्या
वत्संरिहतीमिमायकयाभुवानिदधेधेनुरूधः । ऋतस्यसापयसापिन्वतेळामहद्दे० ॥ पद्यावस्तेपुरुरूपावपूंष्यूर्ध्वात
स्थौत्र्यविंरेरिहाणा । ऋतस्यसद्मविचरामिविद्वान्महद्दे० ॥ पदेऽइवनिहितेदस्मेऽअंतस्तयोरन्यद्गुह्यमाविरन्यत् ।
सध्रीचीनापथ्या३साविषूचीमहद्दे० ॥ ३० ॥ आधेनवोधुनयंतामशिश्वीःसबर्दुघाःशशयाऽअप्रदुग्धाः । नव्यान
व्यायुवतयोभवंतीर्महद्दे० ॥ यदन्यासुवृषभोरोरवीतिसोऽअन्यस्मिन्यूथेनिदधातिरेतः । सहिक्षपावान्त्सभगःसरा
जामहद्दे० ॥ वीरस्यनुस्वश्व्यंजनासःप्रनुवोचामविदुरस्यदेवाः । षोळ्हायुक्ताःपंचपंचावहंतिमहद्दे० ॥ देवस्त्वष्टास

विताविश्वरूपःपुपोषप्रजाःपुरुधाजजान । इमाचविश्वाभुवनान्यस्यमहद्दे० ॥ महीसमैरच्चम्वासमीचीऽउभेतेऽअस्य वसुनान्यृष्टे । शृण्वेवीरोविंदमानोवसूनिमहद्दे० ॥ इमांचनःपृथिवींविश्वधायाऽउपक्षेतिहितमित्रोनराजा । पुरःस दःशर्मसदोनवीरामहद्दे० ॥ निष्षिध्वरीस्तऽओषधीरुतापोरयिंतऽइंद्रपृथिवीबिभर्ति । सखायस्तेवामभाजःस्यामम हद्दे० ॥ ३१ ॥ इतितृतीयाष्टकेतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

एकोनविंशाध्याये वर्गाः ३१ सूक्तानि १६ ऋचः १५८ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. ९० इंद्रापर्वताभ्या. १ इंद्राये. १३ ससर्पर्यै वाचइ. २ रथांगेभ्य. ४ इंद्राये. ४ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सूर्यायद्यावापृथिवीभ्या. द्यावापृ- थिवीभ्या. २ द्यवइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सवित्रइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ विष्णवइ. इंद्राये. अश्विभ्यामि. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २२ ॥ इतितृतीयेतृतीयः ॥ ३ ॥

नताष्टौप्रमेषट्रूधेनुर्नवाश्विनंमित्रोमैत्रंचतुर्गायत्र्यंतमिहेहवःसप्ताभेंवंजागतंतृचोंत्यऐंद्रश्चोषउषस्यंमिमाउद्ध्यूनैं द्रावरुणबार्हस्पत्यपौष्णंसावित्रसौम्यमैत्रावरुणास्तृचांअंत्योजमदग्न्यार्षोवांचतुर्थ्याद्यागायत्र्योयःपूजयितुंदेव पितृमनुष्यान्पेचआंत्राणिशुनःश्येनरूपेणैंद्रोवृत्त्यर्थमाहरन्मधुयस्त्ससवामदेवोगौतमश्चतुर्थमंडलमपश्यत्त्वांह्य ग्नेविंशतिरष्ट्यतिजगतीधृतिरुपाद्याश्चतस्त्रोवारुण्यश्चवांयोमर्त्येष्वावःषोळशाद्यारौद्रींकृणुष्वपंचोनाराक्षोघ्नं॥१॥

॥ हरिःओम् ॥ (३।५।३) नतामिनंतिमायिनोनधीराव्रतादेवानांप्रथमाध्रुवाणि । नरोदसीऽअद्रुहावेद्याभिर्न पर्वतानिनमेतस्थिवांसः ॥ षड्भाराँऽएकोऽअचरन्बिभर्त्यृतंवर्षिष्ठमुपगावऽआगुः । तिस्रोमहीरुपरास्तस्थुरत्यागुहाद्वे निहितेदर्श्येका ॥ त्रिपाजस्योवृषभोविश्वरूपऽउतत्र्युधापुरुधप्रजावान् । त्र्यनीकःपत्यतेमाहिनावान्त्सरेतोधावृषभः शश्वतीनां ॥ अभीकऽआसांपदवीरबोध्यादित्यानामह्वेचारुनाम । आपश्चिदस्माऽअरमंतदेवीःपृथग्व्रजंतीःपरिषीम वृंजन् ॥ त्रीषधस्थासिंधवस्त्रिःकवीनामुतत्रिमाताविदथेषुसम्राट् । ऋतावरीर्योषणास्तिस्रोऽअप्यास्त्रिरादिवोविदथे पत्यमानाः ॥ त्रिरादिवःसवितर्वार्याणिदिवेदिवऽआसुवत्रिर्नोऽअह्नः । त्रिधातुरायऽआसुवावसूनिभगत्रातर्धिषणे सातयेधाः ॥ त्रिरादिवःसवितासोषवीतिराजानामित्रावरुणासुपाणी । आपश्चिदस्यरोदसीचिदुर्वीरत्नंभिक्षंतसवि तुःसवायं ॥ त्रिरुत्तमादूणशारोचनानित्रयोराजंत्यसुरस्यवीराः । ऋतावानऽइषिरादूळभासस्त्रिरादिवोविदथेसंतुदे वाः+ ॥ १ ॥(३।५।४) प्रमेविविक्वाँऽअविदन्मनीषांधेनुंचरंतींप्रयुतामगोपां । सद्यश्चिद्यादुदुहेभूरिधासेरिंद्रस्तदग्निः

(३।५।३) नतामिनंतीत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षेविभागःक्रमेणविश्वेदेवाः १ संवत्सरादित्याः ३ सिंधवः १ सविता १ विश्वेदेवाः २ एवमष्टौ)। (३।५।४) प्रमेविविक्वानितिषळर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे विश्वेदेवाः ४ अग्निः २ एवंषट्)।

पनितारोऽअस्याः ॥ इंद्रःसुपूषावृषणासुहस्तादिवोनप्रीताःशशयंदुदुह्रे । विश्वेयदस्यांरणयंतदेवाःप्रवोत्रवसवःसुम्न
मश्यां ॥ याजामयोवृष्णऽइच्छंतिशक्तिंनमस्यंतीर्जानतेगर्भमस्मिन् । अच्छापुत्रंधेनवोवावशानामहश्चरंतिबिभ्रतंव
पूंषि ॥ अच्छाविवक्मिरोदसीसुमेकेग्राव्णोयुजानोऽअध्वरेमनीषा । इमाऽउतेमनवेभूरिवाराऽऊर्ध्वाभवंतिदर्शताय
जंत्राः ॥ यातेजिह्वामधुमतीसुमेधाऽअग्नेदेवेषूच्यतऽउरूची । तयेहविश्वाँऽअवसेयजत्रानासादयपाययाचामधूनि ॥
यातेऽअग्नेपर्वतस्येवधारासश्चंतीपीपयद्देवचित्रा । तामस्मभ्यंप्रमतिंजातवेदोवसोरास्वसुमतिंविश्वजन्यां ॥ २ ॥
(३।५।५) धेनुःप्रत्नस्यकाम्यंदुहानांतःपुत्रश्चरतिदक्षिणायाः । आद्योतनिंवहतिशुभ्रयामोषसःस्तोमोऽअश्विनाव
जीगः ॥ सुयुग्वहंतिप्रतिवामृतेनोर्ध्वाभवंतिपितरेवमेधाः । जरेथामस्मद्विपणेर्मनीषांयुवोरवश्चकृमायातमर्वाक्+ ॥
सुयुग्भिरश्वैःसुवृतारथेनदस्राविमंशृणुतंश्लोकमद्रेः । किमंगवांप्रत्यवर्तिंगमिष्ठाहुर्विप्रासोऽअश्विनापुराजाः+ ॥ आ
मन्येथामागतंकच्चिदेवैर्विश्वेजनासोऽअश्विनाहवंते । इमाहिवांगोऽऋजीकामधूनिप्रमित्रासोनददुरुस्रोऽअग्रे ॥ तिरः
पुरूचिदश्विनारजांस्यांगूषोवांमघवानाजनेषु । एहयातंपथिभिर्देवयानैर्दस्राविमेवांनिधयोमधूनां ॥ ३ ॥ पुराणमो
कःसख्यंशिवंवांयुवोर्नराद्रविणंजह्राव्यां । पुनःकृण्वानाःसख्याशिवानिमध्वामदेमसहनूसमानाः+ ॥ अश्विनावा

(३।५।५) धेनुःप्रत्नस्येतिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोश्विनौत्रिष्टुप् ।

युनायुवंसुदक्षानियुद्भिश्चसजोषसायुवाना । नासत्यातिरोऽअह्न्यंजुषणासोमंपिबतमस्रिधासुदानू ॥ अश्विनापरि वामिषःपुरूचीरीयुर्गीर्भिर्यतमानाऽअमृध्राः । रथोहवामृतजाऽअद्रिजूतःपरिद्यावापृथिवीयातिसद्यः+ ॥ अश्विना मधुषुत्तमोयुवाकुःसोमस्तंपातमागतंदुरोणे । रथोहवांभूरिवर्पःकरिक्रत्सुतावतोनिष्कृतमागमिष्ठः ॥ ४ ॥ (३।५।६) मित्रोजनान्यातयतिब्रुवाणोमित्रोदाधारपृथिवीमुतद्यां । मित्रःकृष्टीरनिमिषाभिचष्टेमित्रायहव्यंघृतवज्जुहोत ॥ प्रस मित्रमर्तोऽअस्तुप्रयस्वान्यस्तऽआदित्यशिक्षतिव्रतेन । नहन्यतेनजीयतेत्वोतोनैनमंहोऽअश्नोत्यंतितोनदूरात्+ ॥ अनमीवासऽइळयामदंतोमितज्ञवोवरिमन्नापृथिव्याः । आदित्यस्यव्रतमुपक्षियंतोवयंमित्रस्यसुमतौस्याम ॥ अयं मित्रोनमस्यःसुशेवोराजासुक्षत्रोऽअजनिष्टवेधाः । तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ महाँऽआदि त्योनमसोपसद्योयातयज्जनोगृणतेसुशेवः । तस्माऽएतत्पन्यतमायजुष्टमग्नौमित्रायहविराजुहोत ॥ ५ ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतोवोदेवस्यसानसि । द्युम्नंचित्रश्रवस्तमं ॥ अभियोमहिनादिवंमित्रोबभूवसप्रथाः । अभिश्रवोभिःपृथि वीं+ ॥ मित्रायपंचयेमिरेजनाऽअभिष्टिशवसे । सदेवान्विश्वान्बिभर्ति ॥ मित्रोदेवेष्वायुषुजनायवृक्तबर्हिषे । इषऽ

(३।५।६) मित्रोजनानितिनवर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रोमित्रस्त्रिष्टुप् अंत्याश्चतस्रोगायत्र्यः ।

इष्टव्रताऽअकः ॥ ६ ॥ (३।५।७) इहेहवोमनसाबंधुतानरऽउशिजोजग्मुरभितानिवेदसा । याभिर्मायाभिःप्रतिजूतिवर्पसःसौधन्वनायज्ञियंभागमानश ॥ याभिःशचीभिश्चमसाँऽअपिंशतयाधियागामरिणीतचर्मणः । येनहरीमनसानिरतक्षततेनदेवत्वमृभवःसमानश ॥ इंद्रस्यसख्यमृभवःसमानशुर्मनोर्नपातोऽअपसोदधन्विरे । सौधन्वनासोऽअमृतत्वमेरिरेविष्ट्वीशमीभिःसुकृतःसुकृत्यया ॥ इंद्रेणयाथसरथंसुतेसचाँऽअथोवशानांभवथासहश्रिया । नवःप्रतिमैसुकृतानिवाघतःसौधन्वनाऽऋभवोवीर्याणिच ॥ इंद्रऽऋभुभिर्वाजवद्भिःसमुक्षितंसुतंसोममावृषस्वागभस्त्योः । धियेषितोमघवन्दाशुषोगृहेसौधन्वनेभिःसहमत्स्वानृभिः ॥ इंद्रऽऋभुमान्वाजवान्मत्स्वेहनोस्मिन्त्सवनेशच्यापुरुष्टुत । इमानितुभ्यंस्वसराणियेमिरेव्रतादेवानांमनुषश्चधर्मभिः ॥ इंद्रऽऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निहस्तोमंजरितुरुपयाहियज्ञियं । शतंकेतेभिरिषिरेभिरायवेसहस्रणीथोऽअध्वरस्यहोमनि ॥ ७ ॥ (३।५।८) उषोवाजेनवाजिनिप्रचेताःस्तोमंजुषस्वगृणतोमघोनि । पुराणीदेवियुवतिःपुरंधिरनुव्रतंचरसिविश्ववारे ॥ उषोदेव्यमर्त्याविभाहिचंद्ररथासूनृताऽईरयंती । आत्वावहंतुसुयमासोऽअश्वाहिरण्यवर्णापृथुपाजसोये ॥ उषःप्रतीचीभुवनानिविश्वोर्ध्वाति

(३।५।७) इहेहवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रऋभवःअंत्यानांतिसृणामिंद्रऋभवोजगती । (३।५।८) उषोवाजेनेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रउषास्त्रिष्टुप् ।

ष्टस्यमृतस्यकेतुः । समानमर्थंचरणीयमानाचक्रमिवनव्यस्याववृत्स्व ॥ अवस्यूमेवचिन्वतीमघोन्युषायातिस्वसरस्य पत्नी । स्वर्जनंतीसुभगासुदंसाऽआंताद्दिवःपप्रथऽआपृथिव्याः ॥ अच्छावोदेवीमुषसंविभातींप्रवोभरध्वंनमसा सुवृक्तिं । ऊर्ध्वंमधुधादिविपाजोऽअश्रेत्प्ररोचनारुरुचेरण्वसंदृक् ॥ ऋतावरीदिवोऽअर्कैरबोध्यारेवतीरोदसीचित्रम स्थात् । आयतीमग्नऽउषसंविभातींवाममेषिद्रविणंभिक्षमाणः ॥ ऋतस्यबुध्नऽउषसामिषण्यन्वृषामहीरोदसीऽआविवे श । महीमित्रस्यवरुणस्यमायाचंद्रेवभानुंविदधेपुरुत्रा ॥ ८ ॥ (३।५।९) इमाऽउवांभृमयोमन्यमानायुवावतेन तुज्याऽअभूवन् । क्व त्यदिंद्रावरुणायशोवांयेनस्मासिनंभरथःसखिभ्यः ॥ अयमुवांपुरुतमोरयीयन्छश्वत्तममवसे जोहवीति । सजोषाविंद्रावरुणामरुद्भिर्दिवापृथिव्याशृणुतंहवंमे ॥ अस्मेतदिंद्रावरुणावसुष्यादस्मेरयिर्मरुतःसर्ववी रः । अस्मान्वरूत्रीःशरणैरवंत्वस्मान्होत्राभारतीदक्षिणाभिः ॥ बृहस्पतेजुषस्वनोहव्यानिविश्वदेव्य । रास्वरत्नानि दाशुषे । शुचिमर्कैर्बृहस्पतिमध्वरेषुनमस्यत । अनाम्योजऽआचके ॥ ९ ॥ वृषभंचर्षणीनांविश्वरूपमदाभ्यं । बृह

(३।५।९) इमाउवामित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यविश्वामित्रः (अंत्यतृचस्यजमदग्निर्वा) आद्यतिसृणामिंद्रावरुणौचतुर्थ्यादितिसृणांबृहस्पतिःइयंतइत्यादितिसृणांपूषातत्सवितुरित्यादितिसृणांसवितासोमइत्यादितिसृणांसोमआनोइत्यादितिसृणांमित्रावरुणौदेवताःआद्यास्तिस्त्रस्त्रिष्टुभःशिष्टाःपञ्चदशगायत्र्यः ।

स्पतिंवरेण्यं ॥ इयंतेपूषन्नाघृणेसुष्टुतिर्देवनव्यसी । अस्माभिस्तुभ्यंशस्यते ॥ तांजुषस्वगिरंममवाजयंतीमवाधियं ।
वधूयुरिवयोषणां ॥ योविश्वाभिविपश्यतिभुवनासंचपश्यति । सनःपूषाविताभुवत् ॥ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्य
धीमहि । धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ १० ॥ देवस्यसवितुर्वयंवाजयंतःपुरंध्या । भर्गस्यरातिमीमहे ॥ देवंनरःसवि
तारंविप्रायज्ञैःसुवृक्तिभिः । नमस्यंतिधियेषिताः+ ॥ सोमोजिगातिगातुविद्देवानामेतिनिष्कृतं । ऋतस्ययोनिमा
सदं ॥ सोमोऽअस्मभ्यंद्विपदेचतुष्पदेचपशवे । अनमीवाऽइषस्करत् ॥ अस्माकमायुर्वर्धयन्नभिमातीःसहमानः ।
सोमःसधस्थमासदत् ॥ आनोमित्रावरुणाघृतैर्गव्यूतिमुक्षतं । मध्वारजांसिसुक्रतू ॥ उरुशंसानमोवृधामह्नादक्षस्य
राजथः । द्राघिष्ठाभिःशुचिव्रता ॥ गृणानाजमदग्निनायोनावृतस्यसीदतं । पातंसोममृतावृधा ॥ ११ ॥ (इतिवैश्वा
मित्रंतृतीयंमंडलंसमाप्तं अत्रसूक्तानि ६२) (४।१।१) त्वांह्यग्नेसदमित्समन्यवोदेवासोदेवमरतिंन्येरिरइतिक्रत्वान्ये
रिरे । अमर्त्ययजतमर्त्येष्वादेवमादेवंजनतप्रचेतसंविश्वमादेवंजनतप्रचेतसं ॥ सभ्रातरंवरुणमग्नऽआववृत्स्वदेवाँऽ
अच्छासुमतीयज्ञवनसंज्येष्ठंयज्ञवनसं । ऋतावानमादित्यंचर्षणीधृतंराजानंचर्षणीधृषं ॥ सखेसखायमभ्याववृत्स्वाशुं

वामदेवेचतुर्थेमंडलेपंचानुवाकाः (४।१।१) त्वांह्यग्नइतिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निर्द्वितीयादिचतसृणामग्निवरुणौत्रिष्टु-
प्आद्यास्तिस्रःक्रमेणाष्ट्यतिजगतीधृतयः ।

नचक्रंरथ्यैवरंह्यास्मभ्यंदस्मरंह्या । अग्नेमृळीकंवरुणेसचाविदोमरुत्सुविश्वभानुषु । तोकायतुजेशुशुचानशंकृध्यस्म
भ्यंदस्मशंकृधि ॥ त्वंनोऽअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेळोवयासिसीष्ठाः । यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषांसिप्र
मुमुग्ध्यस्मत्+ ॥ सत्वंनोऽअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोऽअस्याऽउषसोव्युष्टौ । अवयक्ष्वनोवरुणंरराणोवीहिमृळीकंसुहवो
नऽएधि ॥ १२ ॥ अस्यश्रेष्ठासुभगस्यसंदृग्देवस्यचित्रतमामर्त्येषु । शुचिघृतंनतप्तमघ्न्यायाःस्पार्हादेवस्यमंहनेवधे
नोः+ ॥ त्रिरस्यतापरमासंतिसत्यास्पार्हादेवस्यजनिमान्यग्नेः । अनंतेऽअंतःपरिवीतऽआगाच्छुचिःशुक्रोऽअर्योरोरु
चानः ॥ सदूतोविश्वेदभिवष्टिसद्माहोताहिरण्यरथोरंसुजिह्वः । रोहिदश्वोवपुष्योविभावासदारण्वःपितुमतीवसंस
त्+ ॥ सचेतयन्मनुषोयज्ञबंधुःप्रतंमह्यारशनयानयंति । सक्षेत्यस्यदुर्यासुसाधन्देवोमर्तस्यसधनित्वमाप ॥ सतूनोऽ
अग्निर्नयतुप्रजानन्नच्छारत्नंदेवभक्तंयदस्य । धियायद्विश्वेऽअमृताऽअकृण्वन्द्यौष्पिताजनितासत्यमुक्षन् ॥ १३ ॥
सजायतप्रथमःपस्त्यासुमहोबुध्नेरजसोऽअस्ययोनौ । अपादशीर्षागुहमानोऽअंतायोयुवानोवृषभस्यनीळे+ ॥ प्रशर्ध
ऽआर्तप्रथमंविपन्याँऽऋतस्ययोनावृषभस्यनीळे । स्पार्होयुवावपुष्योविभावासप्तप्रियासोजनयंतवृष्णे ॥ अस्माकमत्र
पितरोमनुष्याऽअभिप्रसेदुर्ऋतमाशुषाणाः । अश्मव्रजाःसुदुघावव्रेऽअंतरुदुस्राऽआजन्नुषसोहुवानाः+ ॥ तेमर्मृजत
ददृवांसोऽअद्रिंतदेषामन्येऽअभितोविवोचन् । पश्वयंत्रासोऽअभिकारमर्चन्विदंतज्योतिश्चकृपंतधीभिः+ ॥ तेगव्य

तामनसाद्दध्रमुग्धंगायैमानंपरिषंतमाद्रिं । द्दृह्लंनरोवचसादैव्येनव्रजंगोमंतमुशिजोविवव्रुः ॥ १४ ॥ तेमन्वतप्रथमं नामधेनोस्त्रिःसप्तमातुःपरमाणिविंदन् । तज्जानतीरभ्यनूषतव्राऽआविर्भुवदरुणीर्यशसागोः+ ॥ नेशत्तमोदुधितंरो चंतद्यौरुद्देव्याऽउषसोभानुरर्त । आसूर्योबृहतस्तिष्ठदज्राँऽऋजुमर्तेषुवृजिनाचपश्यन् ॥ आदित्पश्चाबुबुधानाव्यख्य न्नादिद्रत्नंधारयंतद्युभक्तं । विश्वेविश्वासुदुर्यासुदेवामित्रधियेवरुणसत्यमस्तु ॥ अच्छावोचेयशुशुचानमग्निंहोतारंवि श्वभरसंयजिष्ठं । शुच्यूधोऽअतृणन्नगवामंधोनपूतंपरिषिक्तमंशोः+ ॥ विश्वेषामदितिर्यज्ञियानांविश्वेषामतिथिर्मानु षाणां । अग्निर्देवानामवऽआवृणानःसुमृळीकोभवतुजातवेदाः ॥ १५ ॥ (४।१।२) योमर्त्येष्वमृतऽऋतावादेवो देवेष्वरतिर्निधायि । होतायजिष्ठोमह्नाशुचध्यैहव्यैरग्निर्मनुषऽईरयध्यै ॥ इहत्वंसूनोसहसोनोऽअद्यजातोजाताँऽउभ याँऽअंतरग्ने । दूतऽईयसेयुयुजानऽऋष्वऽऋजुमुष्कान्वृषणःशुक्राँश्च ॥ अत्यावृधस्नूरोहिताघृतस्नूऽऋतस्यमन्येमनसा जविष्ठा । अंतरीयसेऽअरुषायुजानोयुष्माँश्चदेवान्विशऽआचमर्तान् ॥ अर्यमणंवरुणंमित्रमेषामिंद्राविष्णूमरुतोऽ अश्विनोत । स्वश्वोऽअग्नेसुरथःसुराधाऽएदुवहसुहविषेजनाय ॥ गोमाँऽअग्नेविमाँऽअश्वीयज्ञोनृवत्सखासदमिदप्रमृ ष्यः । इळावाँऽएषोऽअसुरप्रजावान्दीर्घोरयिःपृथुबुध्नःसभावान् ॥ १६ ॥ यस्तऽइध्मंजभरत्सिष्विदानोमूर्धानंवा

(४।१।२) योमर्त्येष्विति विंशत्यृचस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ।

ततपंतेत्वाया । भुवस्तस्यस्वतवाँःपायुरग्नेविश्वस्मात्सीमघायतऽउरुष्य ॥ यस्तेभरादन्नियतेचिदन्नंनिशिषन्मंद्रमतिं
थिमुदीरत् । आदेवयुरिनधत्तेदुरोणेतस्मिन्रयिर्ध्रुवोऽअस्तुदास्वान् ॥ यस्त्वांदोषायऽउषसिप्रशंसात्प्रियंवात्वाकृणवं
तेहविष्मान् । अश्वोनस्वेदमऽआहेम्यावान्तमंहसःपीपरोदाश्वांसं ॥ यस्तुभ्यमग्नेऽअमृतायदाशद्दुवस्त्वेकृणवंतेयत
स्रुक् । नसरायाशशमानोवियोषन्नैनमंहःपरिवरदघायोः+ ॥ यस्यत्वमग्नेऽअध्वरंजुजोषोदेवोमर्तस्यसुधितंरराणः ।
प्रीतेदसद्धोत्रासायविष्ठासामयस्यविधतोवृधासः ॥ १७ ॥ चित्तिमचित्तिंचिनवद्विविद्वान्पृष्ठेववीतावृजिनाचमर्तान्
न् । रायेचनःस्वपत्यायदेवदितिंचरास्वादितिमुरुष्य ॥ कविंशशासुःकवयोदब्धानिधारयंतोदुर्यास्वायोः । अतस्त्वंदृ
श्याँऽअग्नएतान्पड्भिःपश्येरद्भुताँऽअर्यऽएवैः ॥ त्वमग्नेवाघतेसुप्रणीतिःसुतसोमायविधतेयविष्ठ । रत्नंभरशशमानाय
घृष्वेपृथुश्चंद्रमवसेचर्षणिप्राः+ ॥ अधाहयद्वयमग्नेत्वायापड्भिर्हस्तेभिश्चकृमातनूभिः । रथंनक्रंतोऽअपसाभुरिजोर्ऋतं
येमुःसुध्यऽआशुषाणाः+ ॥ अधामातुरुषसःसप्तविप्राजायेमहिप्रथमावेधसोनॄन् । दिवस्पुत्राऽअंगिरसोभवेमाद्रिंरु
जेमधनिनंशुचंतः ॥ १८ ॥ अधायथानःपितरःपरासःप्रत्नासोऽअग्नऽऋतमाशुषाणाः । शुचीदयन्दीधितिमुक्थ
शासःक्षामाभिंदंतोऽअरुणीरपव्रन् ॥ सुकर्माणःसुरुचोदेवयंतोयोनदेवाजनिमाधमंतः । शुचंतोऽअग्निंववृधंतऽइंद्र
मूर्वंगव्यंपरिषदंतोऽअग्मन् ॥ आयूथेवक्षुमतिपश्वोऽअख्यद्देवानांयज्जनिमांत्युग्र । मर्तानांचिदुर्वशीरकृप्रन्वृधेचिद

र्यऽउपरस्यायोः+ ॥ अर्कमतेस्वपसोऽअभूमऽऋतमवस्रन्नुषसोविभातीः । अनूनमग्निंपुरुधासुश्चंद्रंदेवस्यमर्मृजतश्चारुचक्षुः ॥ एतातेऽअग्नऽउचथानिवेधोवोचामकवयेताजुषस्व । उच्छोचस्वकृणुहिवस्यसोनोमहोरायःपुरुवारप्रयंधि ॥ १९ ॥ (४।१।३) आवोराजानमध्वरस्यरुद्रंहोतारंसत्ययजंरोदस्योः । अग्निंपुरातनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसेकृणुध्वं ॥ अयंयोनिश्चकृमायंवयंतेजायेवपत्यऽउशतीसुवासाः । अर्वाचीनःपरिवीतोनिषीदेमाऽउतेस्वपाकप्रतीचीः+ ॥ आशृण्वतेऽअदृपितायमन्मनृचक्षसेसुमृळीकायवेधः । देवायशस्तिममृतायशंसग्रावेवसोतामधुषुद्यमीळे+ ॥ त्वंचिन्नःशम्याऽअग्नेऽअस्याऽऋतस्यबोध्यृतचित्स्वाधीः । कदातऽउक्थासधमाद्यानिकदाभवंतिसख्यागृहेते ॥ कथाहतद्वरुणायत्वमग्नेकथादिवेगर्हसेकन्नऽआगः । कथामित्रायमीळ्हुषेपृथिव्यैब्रवःकदर्यम्णेकद्भगाय ॥ २० ॥ कद्धिष्ण्यासुवृधसानोऽअग्नेकद्वातायप्रतवसेशुभंये । परिज्मनेनासत्यायक्षेब्रवःकदग्नेरुद्रायनृघ्ने+ ॥ कथामहेपुष्टिंभरायपूष्णेकद्रुद्रायसुमखायहविर्दे । कद्विष्णवऽउरुगायायरेतोब्रवःकदग्नेशरवेबृहत्यै+ ॥ कथाशर्धायमरुतामृतायकथासूरेबृहतेपृच्छ्यमानः । प्रतिब्रवोदितयेतुरायसाधादिवोजातवेदश्चिकित्वान्+ ॥ ऋतेनऽऋतंनियतमीळऽआगोरामासचामधुमत्पक्वमग्ने । कृष्णासतीरुशताधासिनैषाजामर्येणपयसापीपाय ॥ ऋतेनहिष्मावृषभश्चिदक्तःपुमाँऽअग्निःपयसापृष्ठ्ये

(४।१।३) आवोराजानमितिषोडशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवआद्यायारुद्रोद्वितीयादीनामग्निस्त्रिष्टुप् ।

न । अस्पंदमानोऽअचरद्वयोधावृषांशुक्रंदुदुहेपृश्निरूधः ॥ २१ ॥ ऋतेनाद्रिंव्यसन्भिदंतःसमंगिरसोनवंतगोभिः । शुनंनरःपरिंषदन्नुषासंमाविःस्वंरभवज्जातेऽअग्नौ+ ॥ ऋतेनंदेवीरमृताऽअमृक्ताऽअर्णोंभिरापोमधुंमद्भिरग्ने । वाजीनसगैंषुप्रस्तुभानःप्रसदमित्स्रवितवेदधन्युः ॥ माकस्यंयक्षंसदमिद्धुरोगामावेशस्यंप्रमिनतोमापेः । माभ्रातुरग्नेऽअनृंजोर्ऋणंवेर्मासख्युर्दक्षंरिपोर्भुजेम ॥ रक्षांणोऽअग्नेतवरक्षंणेभीरारक्षाणःसुमखप्रीणानः । प्रतिष्फुरविरुंजवीड्वंहोजहिरक्षोमहिंचिद्वावृधानं+ ॥ एभिर्भवसुमनाऽअग्नेऽअर्कैरिमान्स्पृंशमन्मंभिःशूरवाजांन् । उतब्रह्मांण्यंगिरोजुषस्वसंतेंशस्तिर्देववांताजरेत ॥ एताविश्वांविदुषेतुभ्यंवेधोनीथान्यंग्नेनिण्यावचांसि । निवचंनाकवयेकाव्यान्यशंसिषंमतिभिर्विप्रऽउक्थैः+ ॥ २२ ॥ (४।१।४) कृणुष्वपाजःप्रसितिंनपृथ्वींयाहिराजेवामंवाँऽइभेन । तृष्वीमनुप्रसितिंद्रूणानोस्तांसिविध्यंरक्षसस्तपिंष्ठैः ॥ तवंभ्रमासंऽआशुयापंतंत्यनुंस्पृशधृषताशोशुंचानः । तपूंष्यग्नेजुह्वांपतंगानसंदितोविसृंजविष्वंगुल्काः+ ॥ प्रतिस्पशोविसृंजतूर्णितमोभवांपायुर्विशोऽअस्याऽअदंब्धः । योनोंदूरेऽअघशंसोयोऽअंत्यग्नेमाकिष्टेव्यथिरादंधर्षीत् ॥ उदंग्नेतिष्ठप्रत्यातंनुष्वन्यं१मित्राँओषतात्तिग्महेते । योनोऽअरांतिंसमिधानचक्रेनीचातंधक्ष्यतसंनशुष्कं ॥ ऊर्ध्वोभंवप्रतिंविध्याध्यस्मदाविष्कृंणुष्वदैव्यान्यंग्ने । अवंस्थिरातंनुहियातुजूनांजामिमजांमिंप्रमृंणीहि

(४।१।४) कृणुष्वेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोरक्षोहाग्निस्त्रिष्टुप् ।

शत्रून् ॥ २३ ॥ सतेजानातिसुमतिंयविष्ठयऽईवतेब्रह्मणेगातुमैरत् । विश्वान्यस्मैसुदिनानिरायोद्युम्नान्यर्योविदुरोऽअभिद्यौत् ॥ सेदग्नेऽअस्तुसुभगःसुदानुर्यस्त्वानित्येनहविषायऽउक्थैः । पिप्रीषतिस्वऽआयुषिदुरोणेविश्वेदस्मैसुदिनासासदिष्टिः+ ॥ अर्चामितेसुमतिंघोष्यर्वाक्संतेवावाताजरतामियंगीः । स्वश्वास्त्वासुरथामर्जयेमास्मेक्षत्राणिधारयेरनुद्यून्+ ॥ इहत्वाभूर्याचरेदुपत्मन्दोषावस्तर्दीदिवांसमनुद्यून् । क्रीळंतस्त्वासुमनसःसपेमाभिद्युम्नातस्थिवांसोजनानां ॥ यस्त्वास्वश्वःसुहिरण्योऽअग्नऽउपयातिवसुमतारथेन । तस्यत्राताभवसितस्यसखायस्तऽआतिथ्यमानुषग्जुजोषत् ॥ २४ ॥ महोरुजामिबंधुतावचोभिस्तन्मापितुर्गोतमादन्वियाय । त्वंनोऽअस्यवचसश्चिकिद्धिहोतर्यविष्ठसुक्रतोदमूनाः ॥ अस्वप्नजस्तरणयःसुशेवाऽअतंद्रासोवृकाऽअश्रमिष्ठाः । तेपायवःसध्र्यंचोनिषद्याग्नेतवनःपांत्वमूर ॥ येपायवोमामतेयंतेऽअग्नेपश्यंतोऽअंधंदुरितादरक्षन् । ररक्षतान्त्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतऽइद्रिपवोनाहदेभुः ॥ त्वयावयंसधन्य१स्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजान् । उभाशंसासूदयसत्यतातेनुष्ठुयाकृणुह्यह्रयाण ॥ अयातेऽअग्नेसमिधाविधेमप्रतिस्तोमंशस्यमानंगृभाय । दहाशसोरक्षसःपाह्य१स्मान्द्रुहोनिदोमित्रमहोऽअवद्यात्+ ॥ २५ ॥ इति तृतीयाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

विंशाध्यायेवर्गाः २५ सूक्तानि ११ ऋचः १३५ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य. संवत्सरादित्येभ्य. ३ सिंधुभ्य. सवित्र. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६ अग्नय. २ अश्विभ्यामि. ९ मित्राय. ९ ऋभुभ्य. ४ इंद्रऋभुभ्य. ३ उषस. ७ इंद्रावरुणाभ्यामि. ३ बृहस्पतय. ३ पूष्णइ. ३ सवित्र. ३ सोमाये. ३ मित्रावरुणाभ्या. ३ अग्नय. अग्नीवरुणाभ्या. ४ अग्नय. ३५ रुद्राये. अग्नय. १५ रक्षोघ्नेग्नय. १५ इतितृतीयेचतुर्थः ॥ ४ ॥

वैश्वानरायवैश्वानरीयंमूर्ध्वंऊष्वेकादशांयमिहादौजगतींपंचानुष्टुभौदूतंवोष्टौगायत्रांत्वग्नेमृळाग्नेतमद्यपदपांक्तीं पंचमीमहापदपंक्तिरंत्योष्णिक्चतुर्थीषष्ठ्युपांत्यावासप्तम्याःपंचकौमुख्यौतृतीयःसप्तकोनवकश्चाष्टम्याःपंचकः पादश्चतुष्कःसप्तकस्त्रैष्टुभश्चंभद्रंषड्व्यस्त्वांप्रत्यग्निःपंचलिंगोक्तदैवतंत्वेकैंप्रत्यग्निरग्निर्होतादशगायत्रंमृषिर्बोध दितिद्वाभ्यांसोमकंसाहदेव्यंमभ्यवदत्पराभ्यामस्याश्विनावायुरयाचतासत्यःसैकैंद्रंत्वंमहाँअसिन्नयामेकपदां यंपंथाःसप्तोनासंवादइंद्रादितिवामदेवानां ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् (४।१।५) वैश्वानरायमीळ्हुषेसजोषाःकथादाशेमाग्नयेबृहद्भाः । अनूनेनबृहतावक्षथेनोपस्तभाय दुपमिन्नरोधः ॥ मानिंदतयऽइमांमह्यंरातिंदेवोददौमर्त्यायस्वधावान् । पाकायगृत्सोऽअमृतोविचेतावैश्वानरोनृत

(४।१।५) वैश्वानरायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

मोयह्वोऽअग्निः+ ॥ सामंद्विबर्हामहिंतिग्मभृष्टिःसहस्रंरेतावृषभस्तुविंष्मान् । पदंनगोरपंगूह्ळंविविद्वानग्निर्मह्यंप्रेदुवो
चन्मनीषां+ ॥ प्रताँऽअग्निर्बंभसत्तिग्मजंभस्तपिंष्ठेनशोचिषायःसुराधाः । प्रयेमिनंतिवरुंणस्यधामंप्रियामित्रस्यचेतं
तोध्रुवाणि ॥ अभ्रातरोनयोषंणोव्यंतंःपतिरिपोनजनंयोदुरेवाः । पापासःसंतोंऽअनृताऽअंसत्याऽइदंपदमंजनताग
भीरं+ ॥ १ ॥ इदंमेंऽअग्नेकियंतेपावकामिंनतेगुरुंभारंनमन्मं । बृहद्दंधाथधृषतागंभीरंयह्वंपृष्ठंप्रयंसासप्तधांतु ॥
तमिन्वे३ वसंमनासंमानमभिक्रत्वांपुनतीधीतिरंश्याः । ससस्यचर्मंन्नधिचारुपृश्नेरग्रेंरुपऽआरुंपितंजबारु ॥ प्रवाच्यं
वचंसःकिंमेंऽअस्यगुहांहितमुपंनिणिग्वंदंति । यदुस्रियांणामपवारिंवव्रन्पातिंप्रियंरुपोऽअग्रंपदंवेः+ ॥ इदमुत्यन्म
हिंमहामनीकंयदुस्रियासचंतपूर्व्यंगौः । ऋतस्यंपदेऽअधिदीद्यांनंगुहांरघुष्यद्रंघुयद्विंवेद ॥ अधंद्युतानःपित्रोःसचा
सामंनुतगुह्यंचारुपृश्नेंः । मातुष्पदेपंरमेऽअंतिषद्गोर्वृष्णंःशोचिषःप्रयंतस्यजिह्वा+ ॥ २ ॥ ऋतंवोंचेनमंसापृच्छमांन
स्तवाशसांजातवेदोयदीदं । त्वमस्यक्षयसियद्धविश्वंदिवियदुद्रविंणंयत्पृथिव्यां+ ॥ किंनोंऽअस्यद्रविंणंकद्धरत्नंविनो
वोचोजातवेदश्चिकित्वान् । गुहाध्वंनःपरमंयन्नोंऽअस्यरेकुंपदंननिंदानाऽअगंन्म ॥ काम्रर्यादांवयुनाकद्धंवाममच्छां
गमेमरघवोनवाजं । कदानोंदेवीरमृतंस्यपत्नीःसूरोवर्णेंनततनन्नुषासंः ॥ अनिरेणवचंसाफल्ग्वेंनप्रतीत्येंनकृधुनांतृपा
संः । अधातेऽअंग्नेकिमिहावंदंत्यनायुधासऽआसंतासचंतां ॥ अस्यश्रियेसंमिधानस्यवृष्णोवसोरनीकंदमऽआरुरोच ।

रुशद्वसांनःसुदृशीकरूपःक्षितिर्नरायापुरुवारोऽद्यौत् ॥ ३ ॥ (४।१।६) ऊर्ध्वऽऊषुणोऽअध्वरस्यहोतरग्नेतिष्ठदेवताता
तायजीयान् । त्वंहिविश्वमभ्यसिमन्मप्रवेधसश्चित्तिरसिमनीषा+ ॥ अमूरोहोतान्यसादिविक्ष्व१ग्निर्मन्द्रोविदथेषुप्र
चेताः । ऊर्ध्वंभानुंसवितेवाश्रेन्मेतेवधूमंस्तभायदुपद्यां+ ॥ यतासुजूर्णीरातिनीघृताचीप्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणः ।
उदुस्वरुर्नवजानाक्रःपश्वोऽअनक्तिसुधितःसुमेकः ॥ स्तीर्णेबर्हिषिसमिधानेऽअग्नाऽऊर्ध्वोऽअध्वर्युर्जुजुषाणोऽअस्था
त् । पर्यग्निःपशुपानहोतात्रिविष्ट्येतिप्रदिवऽउराणः+ ॥ परित्मनामितद्रुरेतिहोताग्निर्मन्द्रोमधुवचाऽऋतावा । द्रवत्य
स्यवाजिनोनशोकाभयन्तेविश्वाभुवनायदभ्राट् ॥ ४ ॥ भद्रातेऽअग्नेस्वनीकऽसंदृग्घोरस्यसतोविषुणस्यचारुः । नय
त्तेशोचिस्तमसावरन्तनध्वस्मानस्तन्वी३रेपऽआधुः ॥ नयस्यसातुर्जनितोरवारिनमातरापितरानूचिदिष्टौ । अधामि
त्रोनसुधितःपावकोऽ३ग्निर्दीदायमानुषीषुविक्षु+ ॥ द्विर्यंपंचजीजनन्त्संवसानाःस्वसारोऽअग्निंमानुषीषुविक्षु । उषर्बुध
मथर्यो३नदन्तंशुक्रंस्वासंपरशुंनतिग्मं+ ॥ तवत्येऽअग्नेहरितोघृतस्नारोहितासऽऋज्वंचःस्वंचः । अरुषासोवृषणऽऋजु
मुष्काऽआदेवतातिमह्वंतदस्माः+ ॥ येहत्येतेसहमानाऽअयासस्त्वेषासोऽअग्नेऽअर्चयश्चरन्ति । श्येनासोनदुवसना
सोऽअर्थंतुविष्वणसोमारुतंनशर्धः ॥ अकारिब्रह्मसमिधानतुभ्यंशंसात्युक्थंयजतेव्यूधाः । होतारमग्निंमनुषोनिषेदु

(४।१।६) ऊर्ध्वऊषुणइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ।

र्नमस्यंतऽउशिजःशंसमायोः+ ॥ ५ ॥ (४।१।७) अयमिहप्रथमोधायिधातृभिर्होतायजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः । यम
प्नवानोभृगवोविरुरुचुर्वनेषुचित्रंविभ्वंविशेविशे ॥ अग्नेकुदातऽआनुषग्भुवद्देवस्यचेतनं । अधाहित्वाजगृभ्रिरेमर्ता
सोविक्ष्वीड्यं ॥ ऋतावानंविचेतसंपश्यंतोद्यामिवस्तृभिः । विश्वेषामध्वराणांहस्कर्तारंदमेदमे ॥ आशुंदूतंविवस्वतो
विश्वायश्चर्षणीरभि । आजभ्रुःकेतुमायवोभृगवाणंविशेविशे ॥ तमींहोतारमानुषक्चिकित्वांसंनिषेदिरे । रण्वंपावक
शोचिषंयजिष्ठंसप्तधामभिः ॥ ६ ॥ तंशश्वतीषुमातृषुवनऽआवीतमश्रितं । चित्रंसंतंगुहाहितंसुवेदंकूचिदर्थिनं ॥
ससस्ययद्वियुतासस्मिन्नूधन्नृतस्यधामन्रणयंतदेवाः । महाँऽअग्निर्नमसारातहव्योवेरध्वरायसदमिदृतावा ॥ वेरध्वर
स्यदूत्यानिविद्वानुभेऽअंतारोदसीसंचिकित्वान् । दूतऽईयसेप्रदिवऽउराणोविदुष्टरोदिवऽआरोधनानि ॥ कृष्णंतऽ
एमरुशतःपुरोभाश्चरिष्ण्व१र्चिर्वपुषामिदेकं । यदप्रवीतादधतेहगर्भंसद्यश्चिज्जातोभवसीदुदूतः+ ॥ सद्योजातस्यदद्द
शानमोजोयदस्यवातोऽअनुवातिशोचिः । वृणक्तितिग्मामतसेषुजिह्वांस्थिराचिदन्नादयतेविजंभैः ॥ तृषुयदन्नातृषु
णावक्षतृषुंदूतंकृणुतेयह्वोऽअग्निः । वातस्यमेळिंसचतेनिजूर्वन्नाशुंनवाजयतेहिन्वेऽअर्वा ॥ ७ ॥ (४।१।८) दूतं

(४।१।७) अयमिहेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप्आद्याजगतीद्वितीयाद्याःपंचानुष्टुभः । (४।१।८) दूतंवइत्यष्टर्चस्यसूक्त
स्यवामदेवोवैश्वानरोग्निर्गायत्री ।

वोविश्ववेदसंहव्यवाहममर्त्यं । यजिष्ठमृंजसेगिरा+ ॥ सहिवेदावसुधितिंमहाँऽआरोधनंदिवः । सदेवाँऽएहवक्षति ॥
सवेददेवऽआनमंदेवाँऽऋतायतेदमे । दातिंप्रियाणिंचिद्वसु ॥ सहोतासेदुदूत्यंचिकित्वाँऽअंतरीयते । विद्वाँऽआरो
धनंदिवः+ ॥ तेस्यामयेऽअग्नयेददाशुर्हव्यदातिभिः । यऽईंपुष्यंतऽइंधते ॥ तेरायातेसुवीर्यैःससवांसोविशृण्विरे ।
येऽअग्नादधिरेदुवः ॥ अस्मेरायोदिवेदिवेसंचरंतुपुरुस्पृहः । अस्मेवाजासऽईरतां ॥ सविप्रश्चर्षणीनांशवसामानुषा
णां । अतिक्षिप्रेवविध्यति ॥ ८ ॥ (४।१।९) अग्नेमृळमहाँऽअसियऽईमादेवयुंजनं । इयेथबर्हिरासदं ॥ समानु
षीषुदूळभोविक्षुप्रावीरमर्त्यः । दूतोविश्वेषांभुवत् ॥ ससद्मपरिणीयतेहोतामंद्रोदिविष्टिषु । उतपोतानिषीदति ॥
उतग्नाऽअग्निरध्वरऽउतोगृहपतिर्दमे । उतब्रह्मानिषीदति ॥ वेषिह्यध्वरीयतामुपवक्ताजनानां । हव्याचमानुषाणां ॥
वेषीद्वस्यदूत्यं१यस्यजुजोषोऽअध्वरं । हव्यंमर्तस्यवोळ्हवे ॥ अस्माकंजोष्यध्वरमस्माकंयज्ञमंगिरः । अस्माकंशृ
णुधीहवं ॥ परितेदूळभोरथोस्माँऽअश्नोतुविश्वतः । येनरक्षसिदाशुषः ॥ ९ ॥ (४।१।१०) अग्नेतमद्याश्वंनस्तो
मैःक्रतुंनभद्रंहृदिस्पृशं । ऋध्यामातऽओहैः ॥ अधाह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्यदक्षस्यसाधोः । रथीर्ऋतस्यबृहतोबभूथ ॥

(४।१।९) अग्नेमृळेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निर्गायत्री । (४।१।१०) अग्नेतमद्येत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निःपदपंक्तिःपंचमीमहा
पदपंक्तिःअंत्येद्वेउष्णिहौ ।

एभिर्नोऽअर्कैर्भवानोऽअर्वाङ्स्वर्णज्योतिः । अग्नेविश्वेभिःसुमनाऽअनीकैः ॥ आभिष्टेऽअद्यगीर्भिर्गृणंतोग्नेदाशेम । प्रतेदिवोनस्तनयंतिशुष्माः ॥ तवस्वादिष्ठाग्नेसंदृष्टिरिदाचिदह्नऽइदाचिदक्तोः । श्रियेरुक्मोनरोचतऽउपाके+ ॥ घृतंनपूतंतनूररेपाःशुचिहिरण्यं । तत्तेरुक्मोनरोचतस्वधावः ॥ कृतंचिद्धिष्मासनेमिद्वेषोग्नऽइनोषिमर्तात् । इत्थायजमानादृतावः ॥ शिवानःसख्यासंतुभ्रात्राग्नेदेवेषुयुष्मे । सानोनाभिःसदनेसस्मिन्नूधन् ॥ १० ॥ (४।२।१) भद्रंतेऽअग्नेसहसिन्ननीकमुपाकऽआरोचतेसूर्यस्य । रुशद्दृशेददृशेनक्तयाचिदरूक्षितंदृशऽआरूपेऽअन्नं ॥ विषाह्यग्नेगृणतेमनीषांखंवेपसातुविजातस्तवानः । विश्वेभिर्यद्वावनःशुक्रदेवैस्तन्नोरास्वसुमहोभूरिमन्म ॥ त्वदग्नेकाव्यात्वन्मनीषास्त्वदुक्थाजायंतेराध्यानि । त्वदेतिद्रविणंवीरपेशाऽइत्थाधियेदाशुषेमर्त्याय ॥ त्वद्वाजीवाजंभरोविहायाऽअभिष्टिकृज्जायतेसत्यशुष्मः । त्वद्रयिर्देवजूतोमयोभुस्त्वदाशुर्जूजुवाँऽअग्नेऽअर्वा ॥ त्वामग्नेप्रथमंदेवयंतोदेवंमर्ताऽअमृतमंद्रजिह्वं । द्वेषोयुतमाविवासंतिधीभिर्दमूनसंगृहपतिममूरं ॥ आरेऽअस्मदमतिमारेऽअंहऽआरेविश्वांदुर्मतिंयन्निपासि । दोषाशिवःसहसःसूनोऽअग्नेयंदेवऽआचित्सचसेस्वस्ति+ ॥ ११ ॥ (४।२।२) यस्त्वामग्नऽइनधतेयतस्रुक्त्रिस्तेऽअन्नंकृणवत्सस्मिन्नहन् । ससुद्युम्नैरभ्यस्तुप्रसक्षत्तवक्रत्वाजातवेदश्चिकित्वान्+ ॥ इध्मंय

(४।२।१) भद्रंतइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् । (४।२।२) यस्त्वामग्नइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ।

स्तेंजभरंच्छश्रमाणोमहोऽअग्नेऽअनींकमासंपर्यन्। सइधानःप्रतिदोषामुषासंपुष्यंन्त्रयिंसंचतेघ्नन्नमित्रान्॥ अग्निरीशेबृहतःक्षत्रियंस्याग्निर्वाजंस्यपरमस्यंरायः । दधातिरत्नंविधतेयविष्ठोव्यानुषङ्मत्यायस्वधावान् ॥ यच्चिद्धितेंपुरुषत्रायंविष्ठाचिंत्तिभिश्चकृमाकच्चिदागंः । कृधीष्वं१स्माँऽअदिंतेरनागान्व्येनांसिसिशिश्रथोविष्वंगग्ने ॥ महश्चिदग्नऽएनंसोऽअभीकंऽऊर्वाद्देवानामुतमर्त्यानां । मातेसखायःसदमिद्रिषामयच्छातोकायतनंयायशंयोः+ ॥ यथाहत्यद्वसवोगौर्यंचित्पदिषितामंमुंचतायजत्राः । एवोष्वं१स्मन्मुंचताव्यंहःप्रतार्यग्नेप्रतरंनऽआयुः ॥ १२ ॥ (४।२।३) प्रत्यग्निरुषसामग्रंमख्यद्विभातीनांसुमनारत्नधेयं । यातमंश्विनासुकृतोदुरोणमुत्सूर्योज्योतिषादेवऽएंति ॥ ऊर्ध्वंभानुंसवितादेवोऽश्रेद्द्रप्संदविंध्वद्गविषोनसत्वा । अनुव्रतंवरुणोयंतिमित्रोयत्सूर्यंदिव्यारोहयंति ॥ यंसीमकृण्वन्तमसेविपृचेंध्रुवक्षेमाऽअनंवस्यंतोऽअर्थं । तंसूर्यंहरितःसप्तयह्वीःस्पशंविश्वस्यजगंतोवहंति ॥ वहिंष्ठेभिर्विहरंन्यासितंतुमवव्ययन्नसितंदेववस्म । दविंध्वतोरश्मयःसूर्यस्यचर्मेवावाधुस्तमोऽअप्स्वं१तः+ ॥ अनायतोऽअनिंबद्धःकुथायन्यंङुत्तानोवंपद्यतेन । कयायातिस्वधयाकोदंदर्शदिवःस्कंभःसमृतःपातिनाकं ॥ १३ ॥ (४।२।४) प्रत्यग्निरुषसोजातवेदाऽअख्यद्देवोरोच

(४।२।३) प्रत्यग्निरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् । (४।२।४) प्रत्यग्निरुषसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् (अनयोः सूक्तयोःकेचिदाचार्यालिङ्गोक्तदेवताआहुःताश्चआद्यसूक्तेआद्यानांतिसृणामग्निःचतुर्थ्याःसवितृवरुणमित्राःपंचम्याःसूर्यः अपरसूक्तेक्रमेण-

मानामहोभिः । आनासत्योरुगायारथेनेमंयज्ञमुपनोयातमच्छं ॥ ऊर्ध्वंकेतुंसविता देवोऽअश्रेज्ज्योतिर्विश्वंस्मैभुवनाय कृण्वन् । आप्राद्यावापृथिवीऽअंतरिक्षंविसूर्योरश्मिभिश्चेकितानः ॥ आवहंत्यरुणीर्ज्योतिषागान्महीचित्राररश्मिभिश्चेकिताना । प्रबोधयंतीसुवितायदेव्युषाऽईयतेसुयुजारथेन ॥ आवांवहिष्ठाऽइहतेवहंतुरथाऽअश्वासऽउषसोव्युष्टौ । इमेहिवांमधुपेयायसोमाऽअस्मिन्यज्ञेवृषणामादयेथां ॥ अनायतो० ॥ १४ ॥ (४।२।५) अग्निर्होतानोऽअध्वरेवाजीसन्परिणीयते । देवोदेवेषुयज्ञियः ॥ परित्रिविष्ट्यध्वरंयात्यग्नीरथीरिव । आदेवेषुप्रयोदधत् ॥ परिवाजपतिःकविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानिदाशुषे ॥ अयंयःसृंजयेपुरोदैववातेसमिध्यते । द्युमाँऽअमित्रदंभनः ॥ अस्यघावीरऽईवतोग्नेरीशीतमर्त्यः । तिग्मजंभस्यमीळ्हुषः ॥ १५ ॥ तमर्वंतंनसानसिमरुषंनदिवःशिशुं । मर्मृज्यंतेदिवेदिवे ॥ बोधद्यन्माहरिभ्यांकुमारःसाहदेव्यः । अच्छानहूतऽउदरं ॥ उतत्यायंजताहरीकुमारात्साहदेव्यात् । प्रयतासद्यऽआददे ॥ एषवांदेवावश्विनाकुमारःसाहदेव्यः । दीर्घायुरस्तुसोमकः ॥ तंयुवंदेवावश्विनाकुमारंसाहदेव्यं । दीर्घायुषंकृणोतन ॥ १६ ॥ (४।२।६) आसत्योयातुमघवाँऽऋजीषीद्रवंत्वस्यहरयऽउपनः । तस्माऽइदंधःसुषुमा

अग्न्यश्विनःसूर्यउषाअश्व्युषसःसूर्यइत्येवं ज्ञेयाः)। (४।२।५) अग्निर्होतेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निःसप्तम्यष्टम्योःसोमःअंत्ययोरश्विनौगायत्री । (४।२।६) आसत्योयात्वित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

सुदक्षमिहाभिपित्वंकरतेगृणानः+ ॥ अवस्यशूराध्वनोनांतेस्मिन्नोऽअद्यसवनेमंदध्यै । शंसात्युक्थमुशनेववेधाश्चिकि
तुषेऽअसुर्यायमन्म ॥ कविर्ननिण्यंविदथानिसाधन्वृषायत्सेकंविपिपानोऽअर्चात् । दिवऽइत्थाजीजनत्सप्तकारून
ह्नाचिच्चक्रुर्वयुनागृणंतः ॥ स्व१र्यद्वेदिसुदृशीकमर्कैर्महिज्योतीरुरुचुर्यद्धवस्तोः । अंधातमांसिदुधितविचक्षेनृभ्यश्च
कारनृतमोऽअभिष्टौ ॥ ववक्षऽइंद्रोऽअमितमृजीष्यु१भेऽआपप्रौरोदसीमहित्वा । अतश्चिदस्यमहिमाविरेच्यभियो
विश्वाभुवनाबभूव ॥ १७ ॥ विश्वानिशक्रोनर्याणिविद्वानपोरिरेचसखिभिर्निकामैः । अश्मानंचिद्येबिभिदुर्वचोभि
र्व्रजंगोमंतमुशिजोविवव्रुः ॥ अपोवृत्रंवव्रिवांसंपराहन्प्रावत्तेवज्रंपृथिवीसचेताः । प्रार्णांसिसमुद्रियाण्यैनोःपतिर्भव
न्छवसाशूरधृष्णो ॥ अपोयदद्रिंपुरुहूतदर्दराविर्भुवत्सरमापूर्व्यंते । सनोनेतावाजमादर्षिभूरिंगोत्रारुजन्नंगिरोभिर्गृ
णानः+ ॥ अच्छाकविंनृमणोगाऽअभिष्टौस्वर्षातामघवन्नाधमानं । ऊतिभिस्तमिषणोद्युम्नहूतौनिमायावानब्रह्मादस्यु
र्रत ॥ आदस्युघ्नामनसायाह्यस्तंभुवत्तेकुत्सःसख्येनिकामः । स्वेयोनौनिषदतंसरूपाविवांचिकित्सदृतचिद्धनारी
॥ १८ ॥ यासिकुत्सेनसरथमवस्युस्तोदोवातस्यहर्योरीशानः । ऋज्रावाजंनगध्यंयुयूषन्कविर्यदहन्पार्यायभूषात् ॥
कुत्सायशुष्णमशुषंनिबर्हीःप्रपित्वेऽअह्नःकुयवंसहस्रा । सद्योदस्यून्प्रमृणकुत्स्येनप्रसूरश्चक्रंवृहतादभीके ॥ त्वंपिप्रुंमृ
गयंशूशुवांसमृजिश्वनेवैदथिनायरंधीः । पंचाशत्कृष्णानिवपःसहस्रात्कंनपुरोजरिमाविददर्दः ॥ सूरऽउपाकेतन्व१ंद

धानोवियत्तेचेत्यमृतंस्यवर्पैः । मृगोनहस्तीतविषीमुषाणःसिंहोनभीमऽआयुधानिबिभ्रत् ॥ इंद्रंकामावसूयंतोऽअग्मन्त्स्वंर्मीह्ळेनसवनेचकानाः । श्रवस्यवःशशमानासऽउक्थैरोकोनरण्वासुदृशीवपुष्टिः+ ॥ १९ ॥ तमिद्वऽइंद्रंसुहवंहुवेमयस्ताचकारनर्यापुरूणि । योमावतेजरित्रेगध्यंचिन्मक्षूवाजंभरतिस्पार्हराधाः ॥ तिग्मायदंतरशनिःपतातिकस्मिन्चिच्छूरमुहुकेजनानां । घोरायदर्यसमृतिर्भवात्यधस्मानस्तन्वोबोधिगोपाः+ ॥ भुवोविताबामदेवस्यधीनांभुवःसखावृकोवाजसातौ । त्वामनुप्रमतिमाजगन्मोरुशंसोजरित्रेविश्वधस्याः ॥ एभिर्नृभिरिंद्रत्वायुभिष्ट्वामघवद्भिर्मघवन्विश्वऽआजौ । द्यावोनद्युम्नैरभिसंतोऽअर्यःक्षपोमदेमशरदश्चपूर्वीः+ ॥ एवेदिंद्रायवृषभायवृष्णेब्रह्माकर्मभृगवोनरथं । नूचिद्यथानःसख्यावियोषदसंन्नऽउग्रोवितातनूपाः+ ॥ नूष्टुतऽइंद्रनूगृणानऽइषंजरित्रेनद्योऽनपीपेः । अकारितेहरिवोब्रह्मनव्यंधियास्यामरथ्यःसदासाः+ ॥ २० ॥ (४।२।७) त्वंमहाँऽइंद्रतुभ्यंहक्षाऽअनुक्षत्रंमंहनामन्यतद्यौः । त्वंवृत्रंशवसाजघन्वान्त्सृजःसिंधूँरहिनाजग्रसानान्+ ॥ तवत्विषोजनिमन्रेजतद्यौरेजद्भूमिर्भियसास्वस्यमन्योः । ऋघायंतसुभ्वःपर्वतासऽआर्दंधन्वानिसरयंतऽआपः ॥ भिनद्गिरिंशवसावज्रमिष्णन्नाविष्कृण्वानःसहसानऽओजः । वधीद्वृत्रंवज्रेणमंदसानःसरन्नापोजवसाहतवृष्णीः ॥ सुवीरस्तेजनितामन्यतद्यौरिंद्रस्यकर्तास्वपस्तमोभूत् । यऽईंजजानस्वर्यं

(४।२।७) त्वंमहानित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप्असिन्नयामित्येकपदाविराट् ।

सुवज्रमनपच्युतंसदसोनभूमं ॥ यऽएकऽइच्च्यावयतिप्रभूमाराजाकृष्टीनांपुरुहूतऽइंद्रः । सत्यमेनमनुविश्वेमदंतिरा
तिंदेवस्यगृणतोमघोनः ॥ २१ ॥ सत्रासोमाऽअभवन्नस्यविश्वेसत्रामदासोबृहतोमदिष्ठाः । सत्राभवोवसुपतिर्वसूनां
दत्रेविश्वाऽअधिथाऽइंद्रकृष्टीः + ॥ त्वमधप्रथमंजायमानोमेविश्वाऽअधिथाऽइंद्रकृष्टीः । त्वंप्रतिप्रवतऽआशयानम
हिंवज्रेणमघवन्विवृश्चः ॥ सत्राहणंदाधृषिंतुम्रमिंद्रंमहामपारंवृषभंसुवज्रं । हंतायोवृत्रंसनितोतवाजंदातामघानिमघवा
सुराधाः ॥ अयंवृतश्चातयतेसमीचीर्यऽआजिषुमघवाशृण्वऽएकः । अयंवाजंभरतियंसनोत्यस्यप्रियासःसख्येस्याम ॥
अयंशृण्वेऽअधजयन्नुतघ्नन्नयमुतप्रकृणुतेयुधागाः । यदासत्यंकृणुतेमन्युमिंद्रोविश्वंदृह्ळंभयतऽएजदस्मात् ॥ २२ ॥
समिंद्रोगाऽअजयत्संहिरण्यासमश्वियामघवायोहपूर्वीः । एभिर्नृभिर्नृतमोऽअस्यशाकैरायोविभक्तासंभरश्चवस्वः ॥ कि
यत्स्विदिंद्रोऽअध्येतिमातुःकियत्पितुर्जनितुर्योजजान । योऽअस्यशुष्मंमुहुकैरियर्तिवातोनजूतःस्तनयद्भिरभ्रैः + ॥ क्षि
यंतंत्वमक्षियंतंकृणोतीयर्तिरेणुंमघवासमोहं । विभंजनुरशनिमाँऽइवद्यौरुतस्तोतारंमघवावसौधात् ॥ अयंचक्रमिष
णत्सूर्यस्यन्येतंशरीरमत्ससृमाणं । आकृष्णऽईंजुहुराणोजिघर्तित्वचोबुध्नेरजसोऽअस्ययोनौ ॥ असिक्न्यांयजमानोन
होता ॥ २३ ॥ गव्यंतऽइंद्रंसख्यायविप्राऽअश्वायंतोवृषणंवाजयंतः । जनीयंतोजनिदामक्षितोतिमाच्यावयामोव
तेनकोशं ॥ त्रातानोबोधिददृशानऽआपिरभिख्याताम‍र्डितासोम्यानां । सखापितापितृतमःपितॄणांकर्तेमुलोकमुश

तेर्वयोधाः+ ॥ सखीयतामविताबोधिसखागृणानऽइंद्रस्तुवतेवयोधाः । वयंह्यातेचकृमासबाधऽआभिःशमीभिर्महयं
तऽइंद्र ॥ स्तुतऽइंद्रोमघवायद्धवृत्राभूरीण्येकोऽअप्रतीनिहंति। अस्यप्रियोजरितायस्यशर्मन्नकिर्देवावारयंतेनमर्ताः॥
एवानऽइंद्रोमघवाविरप्शीकरत्सत्याचर्षणीधृदनर्वा । त्वंराजाजनुषांधेह्यस्मेऽअधिश्रवोमाहिनंयज्जरित्रे+ ॥ नूष्टुतऽ
इंद्र० ॥ २४ ॥ (४।२।८) अयंपंथाऽअनुवित्तःपुराणोयतोदेवाऽउदजायंतविश्वे । अतश्चिदाजनिषीष्टप्रवृद्धोमामा
तरममुयापत्तवेकः ॥ नाहमतोनिरयादुर्गहैतत्तिरश्चतापार्श्वान्निर्गमाणि । बहूनिमेऽअकृताकर्त्वानियुध्यैत्वेनसंत्वेन
पृच्छै ॥ परायतींमातरमन्वचष्टननानुगान्यनुनूगमानि । त्वष्टुर्गृहेऽअपिबत्सोममिंद्रःशतधन्यंचम्वोःसुतस्य ॥ किंस
ऽऋधक्कृणवद्यंसहस्रंमासोजभारशरदश्चपूर्वीः । नहीन्वस्यप्रतिमानमस्त्यंतर्जातेषूतयेजनित्वाः ॥ अवद्यमिवमन्यमा
नागुहाकरिंद्रंमातावीर्येणान्यृष्टं । अथोदस्थात्स्वयमत्कंवसानऽआरोदसीऽअपृणाज्जायमानः॥ २५ ॥ एताऽअर्षत्यल
लाभवंतीऽऋतावरीरिवसंक्रोशमानाः । एताविपृच्छकिमिदंभनंतिकमापोऽअद्रिंपरिधिंरुजंति ॥ किमुष्विदस्मैनि
विदोभनंतेंद्रस्यावद्यंदिधिषंतऽआपः । ममैतान्पुत्रोमहतावधेनवृत्रंजघन्वाँऽअसृजद्विसिंधून् ॥ ममच्चनत्वायुवतिः

(४।२।८) अयंपंथाइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवऋषिःआद्यायाइंद्रऋषिःनहीन्वस्येत्यादिसार्धतिसृणामदितिर्ऋषिकाआद्यायावामदे
वोदेवता नाहमतइत्यादिपंचार्धर्चानामंत्यानांषण्णामृचांचेंद्रोदेवतानहीन्वस्येतिसार्धतिसृणांवामदेवोदेवतात्रिष्टुप् ।

परासममंच्चनत्वांकुषवांजगारं । ममंच्चिदापःशिशंवेममृञ्युर्मर्मच्चिदिंद्रःसहसोदंतिष्ठत् ॥ ममंच्चनतैंमघवन्व्यंसोनि विविध्वाँऽअपहनूंजघानं । अधानिविंद्धऽउत्तंरोबभूवान्चिरोंदासस्यसंपिंणग्वधेनं ॥ गृष्टिःसंसूवस्थविंरंतवागामनाधृ ष्यंवृंषभंतुम्रमिंद्रं । अरींळ्हंवत्संचरथांयमातास्वयंगातुंतन्वंऽइच्छमानं ॥ उतमातामंहिषमन्वंवेनदमीत्वांजहतिपुत्रदे वाः । अथांब्रवीद्वृत्रमिंद्रोंहनिष्यन्त्सखेंविष्णोवितरंविक्रंमस्व ॥ कस्तेंमातरंविधवांमचक्रच्छयुंकस्त्वामंजिघांसच्चरं तं । कस्तेंदेवोऽअधिमार्डीकऽआंसीद्यत्प्राक्षिणाःपितरंपादगृह्यं ॥ अवंत्यांशुनंऽआंत्राणिंपेचेनदेवेषुविविदेमर्डितारं । अपंश्यंजायाममंहीयमानामधांमेश्येनोमध्वाजंभार ॥ २६ ॥ इतितृतीयाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥

एकविंशाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि १४ ऋचः १४८ ॥ त्यागः ॥ वैश्वानरायाग्नय. १५ अग्नय. ५९ सवितृवरुणमित्रेभ्य० सूर्याये. ३ अग्न्यश्विभ्य. सूर्याये. उषस. अश्व्युषोभ्य. सूर्याये. अग्नय. ६ सोमकाये. २ अश्विभ्या. २ इंद्राये. ४२ वामदेवाये. इंद्राये. २ इंद्रवामदेवाभ्या. वामदेवाये. ३ इंद्राये. ६ ॥ इतितृतीयेपंचमः ॥ ५ ॥

एवैकादशानआयातुंयंनःकथोपांत्यस्तिस्रऋतुदेव्योवांकासुष्टुतिरुपांत्यानुष्टुप्कोअद्याष्टावहंमनुःसप्तांद्याभिस्ति सृभिरिंद्रमिवांत्मानमृषिस्तुष्टावैंद्रोवात्मानंपरानवाष्टौवाश्येनस्तुतिर्गर्भेनुपंचांत्याशक्करींत्वायुजेंद्रासोमंवानः

स्तुतौनकिश्चतुर्विंशतिर्दिवश्चित्तृचउषस्यश्चगायत्रंह्यष्टम्यंत्येअनुष्टुभौकयापंचोनाभीषुपादनिचृदातूनश्चतुर्विंशतिरंत्याभ्यामैंद्राश्वौस्तुतौ ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (४।२।९) एवात्वामिंद्रवज्रिन्नत्रविश्वेदेवासःसुहवासऽऊमाः । महामुभेरोदसीवृद्धमृष्वंनिरेकमिद्वृणतेवृत्रहत्ये ॥ अवासृजंतजिव्रयोनदेवाभुवःसम्राळिंद्रसत्ययोनिः । अहन्नहिंपरिशयानमर्णःप्रवर्तनीररदोविश्वधेनाः ॥ अतृप्णुवंतंवियतमबुध्यमबुध्यमानंसुषुपाणमिंद्र । सप्तप्रतिप्रवतऽआशयानमहिंवज्रेणविरिणाऽअपर्वन् ॥ अक्षोदयच्छवसाक्षामबुध्नंवार्णवातस्तविषीभिरिंद्रः । दृह्वान्यौभ्नादुशमानऽओजोवाभिनत्ककुभःपर्वतानां ॥ अभिप्रदद्रुर्जनयोनगर्भंरथाऽइवप्रययुःसाकमद्रयः । अतर्पयोविसृतऽउब्जऽऊर्मीन्त्वंवृताँऽअरिणाऽइंद्रसिंधून् ॥ १ ॥ त्वंमहीमवनिंविश्वधेनांतुर्वीतयेवय्यायक्षरंतीं । अरमयोनमसैजदर्णःसुतरणाँऽअकृणोरिंद्रसिंधून् ॥ प्राग्रुवोनभन्वो३नवक्राध्वस्राऽअपिन्वद्युवतीर्ऋतज्ञाः । धन्वान्यज्राँऽअपृणकृतृषाणाँऽअधोगिंद्रःस्तर्यो३दंसुपत्नीः ॥ पूर्वीरुषसःशरदश्चगूर्तावृत्रंजघन्वाँऽअसृजद्विसिंधून् । परिष्ठिताऽअतृणद्बद्बधानाःसीराऽइंद्रःस्रवितवेपृथिव्या ॥ वम्रीभिःपुत्रमग्रुवोऽअदानंनिवेशनाद्धरिवऽआजभर्थ । व्यं१धोऽअख्यदहिमाददानोनिर्भूदुखच्छित्समरंतपर्व ॥ प्रतेपूर्वाणिकर

(४।२।९) एवात्वामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

णानिविप्राविद्वाँऽआहविदुषेकरांसि । यथायथावृष्ण्यानिस्वगूर्तापांसिराजन्नर्याविवेषीः ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ २ ॥
(४।२।१०) आनऽइंद्रोदूरादानऽआसादभिष्टिकृदवसेयासदुग्रः । ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुःसंगेसमत्सुतुर्वणिः
पृतन्यून्+ ॥ आनऽइंद्रोहरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोवसेराधसेच । तिष्ठातिवज्रीमघवाविरप्शीमंयज्ञमनुनोवाजसातौ ॥
इमंयज्ञंत्वमस्माकमिंद्रपुरोदधत्सनिष्यसिक्रतुंनः । श्वघ्नीववज्रिन्त्सनयेधनानांत्वयावयमर्यऽआजिंजयेम ॥ उशन्नुषु
णःसुमनाऽउपाकेसोमस्यनुसुषुतस्यस्वधावः । पाऽइंद्रप्रतिभृतस्यमध्वःसमंधसाममदःपृष्ठ्येन ॥ वियोररप्शऽऋषिभि
र्नवेभिर्वृक्षोनपक्वःसृण्योनजेता । मर्योनयोषामभिमन्यमानोच्छाविवक्मिपुरुहूतमिंद्रं ॥ ३ ॥ गिरिर्नयःस्वतवाँऽऋ
ष्वऽइंद्रःसनादेवसहसेजातऽउग्रः । आदर्तावज्रंस्थविरंनभीमऽउद्नेवकोशंवसुनान्यृष्टं ॥ नयस्यवर्ताजनुषान्वस्तिन
राधसऽआमरीतामघस्य । उद्वावृषाणस्तविषीवऽउग्रास्मभ्यंदद्धिपुरुहूतरायः+ ॥ ईक्षेरायःक्षयस्यचर्षणीनामुतव्रजम
पवर्तासिगोनां । शिक्षानरःसमिथेषुप्रहावान्वस्वोराशिमभिनेतासिभूरिं ॥ कयातच्छृण्वेशच्याशचिष्ठोययाकृणोतिमु
हुकाचिदृष्वः । पुरुदाशुषेविचयिष्ठोऽअंहोथादधातिद्रविणंजरित्रे+ ॥ मानोमर्धीराभरादद्धितन्नःप्रदाशुषेदातवेभूरियत्ते
ते । नव्येदेष्णेशस्तेऽअस्मिन्तऽउक्थेप्रब्रवामवयमिंद्रस्तुवंतः ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ ४ ॥ (४।२।११) आयात्विंद्रोव

(४।२।१०) आनइंद्रइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् । (४।२।११) आयात्विंद्रइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

सऽउपंनऽइहस्तुतःसंधमादंस्तुशूरंः । वावृधानस्तविषीर्यस्यपूर्वीर्द्यौर्नक्षत्रमभिभूतिपुष्यात् ॥ तस्येदिहस्तवथवृष्ण्यानितुविद्युम्नस्यंतुविराधसोनॄन् । यस्यक्रतुर्विदथ्योऽ३नसम्राट्साह्वान्तरुत्रोऽअभ्यस्तिकृष्टीः+ ॥ आयात्विंद्रोदिवऽआपृथिव्यामक्षूसमुद्रादुतवापुरीषात् । स्वर्णरादवसेनोमरुत्वान्परावतोवासदनादृतस्य ॥ स्थूरस्यरायोबृहतोयऽईशेतमुष्टवामविदथेष्विंद्रं । योवायुनाजयतिगोमतीषुप्रधृष्णुयानयतिवस्योऽअच्छ ॥ उपयोनमोनमसिस्तभायन्नियर्तिवाचंजनयन्यजध्यै । ऋंजसानःपुरुवारऽउक्थैरेंद्रंकृण्वीतसदनेषुहोता ॥ ५ ॥ धिषायदिंधिषण्यंतःसरण्यान्त्सदंतोऽअद्रिमौशिजस्यगोहे । आदुरोषाःपास्त्यस्यहोतायोनोमहान्त्संवरणेषुवह्निः ॥ सत्रायदींभार्वरस्यवृष्णःसिर्षक्तिशुष्मःस्तुवतेभराय । गुहायदीमौशिजस्यगोहेप्रयद्धियेप्रायसेमदाय ॥ वियद्वरांसिपर्वतस्यवृण्वेपयोभिर्जिन्वेऽअपांजवांसि । विदद्गौरस्यंगवयस्यगोहेयदीवाजायसुध्योऽ३वहंति ॥ भद्रातेहस्तासुकृतोतपाणीप्रयंतारास्तुवतेराधऽइंद्र । कातेनिर्षत्तिःकिमुनोममत्सिकिंनोदुदुहर्षसेदातवाऽउ ॥ एवावस्वऽइंद्रःसत्यःसम्राड्ढंतावृत्रंवरिवःपूरवेकः । पुरुष्टुतक्रत्वानःशग्धिरायोभक्षीयतेवसोदैव्यस्य ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ ६ ॥ (४।३।१) यन्नऽइंद्रोजुजुषेयच्चवष्टितन्नोमहान्करतिशुष्म्याचित् । ब्रह्मस्तोमंमघवासोममुक्थायोऽअश्मानंशवसाबिभ्रदेति ॥ वृषावृषंधिंचतुरश्रिमस्यन्नुग्रोबाहुभ्यांनृ

(४।३।१) यन्नइंद्रइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

तमः शचीवान् । श्रियेपरुष्णीमुषमाणऽऊर्णायस्याःपर्वाणिसख्यायविव्ये+ ॥ योदेवोदेवतमोजायमानोमहोवाजेभि

र्महद्भिश्चशुष्मैः । दधानोवज्रंबाह्वोरुशंतंद्यामममेनरेजयत्प्रभूम ॥ विश्वारोधांसिप्रवतश्चपूर्वीर्द्यौर्ऋष्वाज्जनिमन्रेजत

क्षाः । आमातराभरतिशुष्म्यागोर्नृवत्परिज्मन्नोनुवंतवाताः ॥ तातूतऽइंद्रमहतोमहानिविश्वेष्वित्सवनेषुप्रवाच्या ।

यच्छूरधृष्णोधृषताददधृष्वानहिंवज्रेणशवसाविवेषीः ॥ ७ ॥ तातूतेसत्यातुविनृम्णविश्वाप्रधेनवःसिस्रतेवृष्णऽऊध्नः ।

अधाहत्वद्वृषमणोभियानाःप्रसिंधवोजवसाचक्रमंत ॥ अत्राहतेहरिवस्ताऽउंदेवीरवोभिरिंद्रस्तवंतस्वसारः । यत्सीम

नुप्रमुचोबद्बधानादीर्घामनुप्रसितिंस्यंदयध्यै ॥ पिपीळेऽअंशुर्मद्योनसिंधुरात्वाशमीशशमानस्यशक्तिः । अस्मद्र्यक्शुशु

चानस्ययम्याऽआशुर्नरश्मिंतुव्योजसंगोः+ ॥ अस्मेवर्षिष्ठाकृणुहिज्येष्ठानृम्णानिसत्रासहुरेसहांसि । अस्मभ्यंवृत्रासुह

नानिरंधिजहिवधर्वनुषोमर्त्यस्य ॥ अस्माकमित्सुशृणुहित्वमिंद्रास्मभ्यंचित्राँऽउपमाहिवाजान् । अस्मभ्यंविश्वाऽइष

णःपुरंधीरस्माकंसुमघवन्बोधिगोदाः+ ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ ८ ॥ (४।३।२) कथामहामवृधत्कस्यहोतुर्यज्ञंजुषाणोऽअ

भिसोममूधः । पिबन्नुशानोजुषमाणोऽअंधोववक्षऽऋष्वःशुचतेधनाय ॥ कोऽअस्यवीरःसधमादमापसमानंशसुमति

भिःकोऽअस्य । कदस्यचित्रंचिकितेकदूतीवृधेभुवच्छशमानस्ययज्योः ॥ कथाशृणोतिहूयमानमिंद्रःकथाशृण्वन्नवसा

(४।३।२) कथामहामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् (अंत्यानांतिसृणांऋतंदेवतावा) ।

मस्यवेद । काऽअस्यपूर्वीरुपमातयोहकथैनमाहुःपपुरिंजरित्रे+ ॥ कथाऽसबाधःशशमानोऽअस्यनशदभिद्रविणंदी
ध्यानः । देवोभुवन्नवेदामऽऋतानांनमोजगृभ्वाँऽअभियज्जुजोषत् ॥ कथाकदस्याऽउषसोव्युष्टौदेवोमर्तस्यसख्यंजु
जोष । कथाकदस्यसख्यंसखिभ्योयेऽअस्मिन्कामंसुयुजंततस्रे+ ॥ ९ ॥ किमादमत्रंसख्यंसखिभ्यःकदानुतेभ्रात्रंप्रब्र
वाम । श्रियेसुदृशोवपुरस्यसर्गाःस्व१र्णचित्रतममिषऽआगोः+ ॥ द्रुहंजिघांसन्ध्वरसमनिंद्रांतेतिक्तेतिग्मातुजसेऽअ
नीका । ऋणाचिद्यत्रऽऋणयानउग्रोदूरेऽअज्ञाताऽउषसोबबाधे+ ॥ ऋतस्यहिशुरुधःसंतिपूर्वीऋतस्यधीतिर्वृजिनानि
हंति । ऋतस्यश्लोकोबधिरातर्दकर्णाबुधानःशुचमानऽआयोः+ ॥ ऋतस्यदृळ्हाधरुणानिसंतिपुरूणिचंद्रावपुषेवपूं
षि । ऋतेनदीर्घमिषणंतपृक्षऽऋतेनगावऽऋतमाविवेशुः ॥ ऋतंयेमानऽऋतमिद्वनोत्यृतस्यशुष्मस्तुरयाऽउंगव्युः ।
ऋतायपृथ्वीबहुलेगभीरेऽऋतायधेनूपरमेदुहाते ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ १० ॥ (४।३।३) कासुष्टुतिःशवसःसूनुमिंद्रम
र्वाचीनंराधसऽआववर्तत् । ददिर्हिवीरोगृणतेवसूनिसगोपतिर्निष्षिधांनोजनासः ॥ सवृत्रहत्येहव्यःसऽईड्यःससुष्टु
तऽइंद्रःसत्यराधाः । सयामन्नामघवामर्त्यायब्रह्मण्यतेसुष्वयेवरिवोधात् ॥ तमिन्नरोविह्वयंतेसमीकेरिरिक्वांसस्तन्वः
कृण्वतत्रां । मिथोयत्त्यागमुभयासोऽअग्मन्नरस्तोकस्यतनयस्यसातौ+ ॥ ऋतूयंतिक्षितयोयोगऽउग्राशुषाणासोमिथो

(४।३।३) कासुष्टुतिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप्दशम्यनुष्टुप् ।

ऽअर्णसातौ । संयद्विशोववृत्रंतयुध्माऽआदिन्नेमऽइंद्रयंतेऽअभीके ॥ आदिद्धनेमऽइंद्रियंयजंतऽआदित्पक्तिःपुरोळा
शंरिरिच्यात् । आदित्सोमोविपपृच्यादसुष्वीनादिज्जुजोषवृषभंयजध्यै ॥ ११ ॥ कृणोत्यस्मैवरिवोयऽइत्थेंद्रायसोम
मुशतेसुनोति । सध्रीचीनेनमनसाविवेनन्तमित्सखायंकृणुतेसमत्सु ॥ यऽइंद्रायसुनवत्सोममद्यपचात्पक्तीरुतभृज्जा
तिधानाः । प्रतिमनायोरुचथानिहर्यन्तास्मिन्दधद्वृषणंशुष्ममिंद्रः ॥ यदासमर्यंव्यचेदृघावादीर्घंयदाजिमभ्यख्यद
र्यः । अचिक्रदद्वृषणंपत्न्यच्छादुरोणऽआनिशितंसोमसुद्भिः ॥ भूयसावस्नमचरत्कनीयोविक्रीतोऽअकानिषंपुनर्यन् ।
सभूयसाकनीयोनारिरेचीद्दीनादक्षाविदुहंतिप्रवाणं+ ॥ कऽइमंदशभिर्ममेंद्रंक्रीणातिधेनुभिः । यदावृत्राणिजंघनद
थैनंमेपुनर्ददत् ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ १२ ॥ (४।३।४) कोऽअद्यनर्योदेवकामऽउशन्निंद्रस्यसख्यंजुजोष । कोवामहेव
सेपार्यायसमिद्धेऽअग्नौसुतसोमऽईट्टे ॥ कोनानामवचसासोम्यायमनायुर्वाभवतिवस्तऽउस्राः । कऽइंद्रस्ययुज्यंकःस
खित्वंकोभ्रात्रंवष्टिकवयेकऽऊती+ ॥ कोदेवानामवोऽअद्यावृणीतेकऽआदित्याँऽअदितिंज्योतिरीट्टे । कस्याश्विना
विंद्रोऽअग्निःसुतस्यांशोःपिबंतिमनसाविवेनं ॥ तस्माऽअग्निर्भारतःशर्मयंसज्ज्योक्पश्यात्सूर्यमुच्चरंतं । यऽइंद्रायसुन
वामेत्याहनरेनर्यायनृतमायनृणां+ ॥ नतंजिनंतिबहवोनदभ्राऽउर्वस्माऽअदितिःशर्मयंसत् । प्रियःसुकृत्प्रियऽइंद्रेम

(४।३।४) कोअद्येत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियोऽअस्य सोमी ॥ १३ ॥ सुप्राव्यः प्राशुषाळेषवीरः सुष्वेः पक्तिंकृणुतेकेवलेंद्रः । नासुष्वेरापिर्न सखानजामिर्दुष्प्राव्योवहंतेदवाचः ॥ नरेवतापणिनासख्यमिंद्रोऽसुन्वतासुतपाः संगृणीते । आस्यवेदः खिदतिहंति नग्नंविसुष्वयेपक्तयेकेवलोभूत् ॥ इंद्रंपरेवरेमध्यमासऽइंद्रंयांतोवसितासऽइंद्रं । इंद्रंक्षियंतऽउतयुध्यमानाऽइंद्रंनरो वाजयंतोहवंते ॥ १४ ॥ (४।३।५) अहंमनुरभवंसूर्यश्चाहंकक्षीवाँऽऋषिरस्मिविप्रः । अहंकुत्समार्जुनेयंन्यृंजेहंक विरुशनापश्यतामा ॥ अहंभूमिमददामार्यायाहंवृष्टिंदाशुषेमर्त्याय । अहमपोऽअनयंवावशानाममदेवासोऽअनुकेत मायन् ॥ अहंपुरोमंदसानोव्यैरंनवसाकंनवतीः शंबरस्य । शततमंवेश्यंसर्वताताादिवोदासमतिथिग्वंयदावं ॥ प्रसुष विभ्योमरुतोविरस्तुप्रश्येनः श्येनेभ्यऽआशुपत्वा । अचक्रयायत्स्वधयासुपर्णोहव्यंभरन्मनवेदेवजुष्टं ॥ भरद्यदिविर तोवेविजानः पथोरुणामनोजवाऽअसर्जि । तूयंययौमधुनासोम्येनोतश्रवोविविदेश्येनोऽअत्र ॥ ऋजीपीश्येनोददमा नोऽअंशुंपरावतः शकुनोमंद्रंमदं । सोमंभरद्दादृहाणोदेवावान्दिवोऽअमुष्मादुत्तरादादाय ॥ आदायश्येनोऽअभर

(४।३।५) अहंमनुरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवामदेवः आद्यानांतिसृणामात्मादेवताअंत्यानांचतसृणांश्येनस्त्रिष्टुप् (आद्यतृचेवामदेवेंद्रयोर्ऋ षित्वविकल्पमाहुः केचित्) ।

त्सोमँसहस्रँसवाँऽअयुतँचसाकं । अत्रापुरँधिरजहादरातीर्मदेसोर्मस्यमूराऽअमूरः ॥ १५ ॥ (४।३।६) गर्भेनुसन्न न्वेषामवेदमहंदेवानांजनिमानिविश्वा । शतंमापुरऽआयसीररक्षन्नधश्येनोजवसानिरदीयं ॥ नघासमामपजोषंज भाराभीमासत्वक्षसावीर्येण । ईर्मापुरँधिरजहादरातीरुतवाताँऽअतरच्छूशुवानः ॥ अवयच्छ्येनोऽअस्वनीदधद्योर्वि यद्यदिवातऽऊहुःपुरँधिं । सृजद्यदस्माऽअवहक्षिपज्ज्यांकृशानुरस्तामनसाभुरण्यन्+ ॥ ऋजिप्यऽईमिंद्रावतोनभुज्युं श्येनोजभारबृहतोऽअधिष्णोः । अंतःपततपतत्र्यस्यपर्णमधयामनिप्रसितस्यतद्वेः+ ॥ अधश्वेतंकलशंगोभिरक्तमापि प्यानंमघवाशुक्रमंधः । अध्वर्युभिःप्रयतंमध्वोऽअग्रमिंद्रोमदायप्रतिधत्पिबध्यैशूरोमदायप्रतिधत्पिबध्यै ॥ १६ ॥ (४।३।७) त्वायुजातवतत्सोमसख्यऽइंद्रोऽअपोमनवेसस्रुतस्कः । अहन्नहिमरिणात्सप्तसिंधूनपावृणोदपिहितेवखा नि ॥ त्वायुजानिखिदत्सूर्यस्येंद्रश्चक्रंसहसासद्यऽइंदो । अधिष्णुनाबृहतावर्तमानंमहोद्रुहोऽअपविश्वायुधायि ॥ अ हन्निन्द्रोऽअदहदग्निरिंदोपुरादस्यूंन्मध्यंदिनादभीके । दुर्गेदुरोणेक्रत्वानयातांपुरूसहस्राशर्वानिबर्हीत् ॥ विश्वस्मा त्सीमधमाँऽइंद्रदस्यून्विशोदासीरकृणोरप्रशस्ताः । अबाधेथाममृणतंनिशत्रूनविन्देथामपचितिंवधत्रैः ॥ एवासत्यंम

(४।३।६) गर्भेन्विति पंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवःश्येनस्त्रिष्टुबंत्याशक्करी (परानवाष्टौवेत्यनुक्रमण्यामुक्तेरधश्वेतमित्यस्यांपाक्षिकींद्रदेवता यदिश्येनदेवतायाअष्टर्चत्वंस्वीकृतंचेत्) । (४।३।७) त्वायुजेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् (इंद्रासोमौवादेवते) ।

घवानायुवंतदिंद्रंश्चसोमोर्वमश्व्यंगोः । आदर्दृतमपिहितान्यश्नारिरिचथुःक्षाश्चित्ततृदाना॑ ॥ १७ ॥ (४।३।८) आनःस्तुतऽउपवाजेभिरूतीऽइंद्रयाहिहरिभिर्मंदसानः । तिरश्चिदर्यःसवनापुरूण्यांगूषेभिर्गृणानःसत्यराधाः ॥ आ हिष्मायातिनर्यश्चिकित्वान्हूयमानःसोतृभिरुपयज्ञं । स्वश्वोयोऽअभीरुर्मन्यमानःसुष्वाणेभिर्मदतिसंहवीरैः॑ ॥ श्रा वयेदस्यकर्णावाजयध्यैजुष्टामनुप्रदिशंमंदयध्यै । उद्वावृषाणोराधसेतुविष्मान्करन्नऽइंद्रःसुतीर्थाभयंच ॥ अच्छायो गंतानाधमानमूतीऽइत्थाविप्रंहवमानंगृणंतं । उपत्मनिदधानोधुर्यां३शून्सहस्राणिशतानिवज्रबाहुः ॥ त्वोतासोमघ वन्निंद्रविप्रावयंतेस्यामसूरयोगृणंतः । भेजानासोबृहद्दिवस्यरायऽआकाय्यस्यदावनेपुरुक्षोः॑ ॥ १८ ॥ (४।३।९) नकिरिंद्रत्वदुत्तरोनज्यायाँऽअस्तिवृत्रहन् । नकिरेवायथात्वं॑ ॥ सत्राते अनुकृष्टयोविश्वाचक्रेववावृतुः । सत्रामहाँऽ असिश्रुतः॑ ॥ विश्वेचनेदनात्वादेवासऽइंद्रयुयुधुः । यदहानक्तमातिरः ॥ यत्रोतबाधितेभ्यश्चक्रंकुत्साययुध्यते । मुषायऽइंद्रसूर्यं ॥ यत्रदेवाँऽऋघायतोविश्वाँऽअयुध्यऽएकऽइत् । त्वमिंद्रवनूँरहन् ॥ १९ ॥ यत्रोतमर्त्यायकमरिणा ऽइंद्रसूर्यं । प्रावःशचीभिरेतशं ॥ किमादुतासिवृत्रहन्मघवन्मन्युमत्तमः । अत्राहदानुमातिरः ॥ एतद्धेदुतवीर्यं१

(४।३।८) आनःस्तुतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् । (४।३।९) नकिरिंद्रेतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यवामदेवइन्द्रःचतुर्दश्या- दितिसृणामिंद्रोषसौगायत्रीअष्टम्यंतेअनुष्टुभौ ।

मिंद्रचकर्थपौंस्यं । स्त्रियंयद्दुर्हणायुवंवधींर्दुहितरंदिवः ॥ दिवश्चिद्धादुहितरंमहान्महीयमानां । उषासमिंद्रसंपिण क् ॥ अपोषाऽअनसस्सरत्संपिष्टादहबिभ्युषी । नियत्सींशिश्नथद्धृषा ॥ २० ॥ एतदस्याऽअनःशयेसुसंपिष्टंविपा श्या । ससारसींपरावतः ॥ उतसिंधुंविबाल्यंवितस्थानामधिक्षमि । परिष्ठाऽइंद्रमायया ॥ उतशुष्णस्यधृष्णुयाप्रमृ क्षोऽअभिवेदनं । पुरोयदस्यसंपिणक् ॥ उतदासंकौलितरंबृहतःपर्वतादधि । अवाहन्निंद्रशंबरं ॥ उतदासस्यवर्चि नःसहस्राणिशतावधीः । अधिपंचप्रधीँरिव ॥ २१ ॥ उतत्यंपुत्रमग्रुवःपरावृक्तंशतक्रतुः । उक्थेष्विंद्रऽआभजत् ॥ उतत्यातुर्वशायदूऽअस्नातारांशचीपतिः । इंद्रोविद्वाँऽअपारयत् ॥ उतत्यासद्यऽआर्यासरयोरिंद्रपारतः । अर्णाचि त्ररथावधीः ॥ अनुद्वाजहितानयोधंश्रोणंचवृत्रहन् । नतत्तेसुम्नमष्टवे ॥ शतमश्मन्मयीनांपुरामिंद्रोव्यास्यत् । दि वोदासायदाशुषे ॥ २२ ॥ अस्वापयद्दभीतयेसहस्रात्रिंशतंहथैः । दासानामिंद्रोमायया ॥ सघेदुतासिवृत्रहन्त्समा नऽइंद्रगोपतिः । यस्ताविश्वानिचिच्युषे ॥ उतनूनंयदिंद्रियंकरिष्याऽइंद्रपौंस्यं । अद्यानकिष्टदामिनत् ॥ वामंवामं तऽआदुरेदेवोददात्वर्यमा । वामंपूषावामंभगोवामंदेवःकरूळती ॥ २३ ॥ (४।३।१०) कयानश्चित्रऽआभुवदूतीस दावृधःसखा । कयाशचिष्ठयावृता ॥ कस्त्वासत्योमदानांमंहिष्ठोमत्सदंधसः । दृह्ळाचिदारुजेवसु ॥ अभीषुणःस

(४।३।१०) कयानइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रोगायत्रीतृतीयापादनिचृत् ।

खीनामविताजरितॄणां । शतंभवास्यूतिभिः ॥ अभीनऽआववृत्स्वचक्रंनवृत्तमर्वतः । नियुद्भिश्चर्षणीनां+ ॥ प्रवता
हिक्रतूनामाहापदेवगच्छसि । अभक्षिसूर्येसचा ॥ २४ ॥ संयत्तऽइंद्रमन्यवःसंचक्राणिदधन्विरे । अधत्वेऽअधसूर्ये॥
उतस्माहित्वामाहुरिन्मघवानंशचीपते । दातारमविदीधयुं ॥ उतस्मासद्यऽइत्परिशशमानायसुन्वते । पुरूचिन्मंहसे
वसु ॥ नहिष्मातेशतंचनराधोवरंतऽआमुरः । नच्यौत्नानिकरिष्यतः+ ॥ अस्माँऽअवंतुतेशतमस्मान्त्सहस्रमूतयः ।
अस्मान्विश्वाऽअभिष्टयः ॥ २५ ॥ अस्माँऽइहावृणीष्वसख्यायस्वस्तये । महोरायेदिवित्मते ॥ अस्माँऽअविड्ढिवि
श्वहेंद्ररायापरीणसा । अस्मान्विश्वाभिरूतिभिः ॥ अस्मभ्यंताँऽअपावृधिव्रजाँऽअस्तेऽवगोमतः । नवाभिरिंद्रोतिभिः ॥
अस्माकंधृष्णुयारथोद्युमाँऽइंद्रानपच्युतः । गव्युरश्वयुरीयते ॥ अस्माकमुत्तमंकृधिश्रवोदेवेषुसूर्य । वर्षिष्ठंद्यामिवोपरि
॥ २६ ॥ (४।३।११) आतूनऽइंद्रवृत्रहन्नस्माकमर्धमागहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥ भृमिश्चिद्घासितूतुजिराचित्रचि
त्रिणीष्वा । चित्रंकृणोष्यूतये ॥ दभ्रेभिश्चिच्छशीयांसंहंसिव्राधंतमोजसा । सखिभिर्येत्वेसचा ॥ वयमिंद्रत्वेसचावयं
त्वाभिनोनुमः । अस्माँऽअस्माँऽइदुदव ॥ सनश्चित्राभिरद्रिवोनवद्याभिरूतिभिः । अनाधृष्टाभिरागहि ॥ २७ ॥
भूयामोषुत्वावतःसखायऽइंद्रगोमतः । युजोवाजायघृष्वये ॥ त्वंह्येकऽईशिषऽइंद्रवाजस्यगोमतः । सनोयंधिमहीमि

(४।३।११) आतूनइतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रोंत्ययोरिंद्राश्वौगायत्री ।

षं ॥ नत्वावरंतेऽअन्यथायद्दित्ससिस्तुतोमघं । स्तोतृभ्यऽइंद्रगिर्वणः ॥ अभित्वागोतमागिरानूषतप्रदावने । इंद्रवा
जायघृष्वये ॥ प्रतेवोचामवीर्या३यामंदसानऽआरुजः । पुरोदासीरभीत्यं ॥ २८ ॥ तातेगृणंतिवेधसोयानिचकर्थ
पौंस्या । सुतेष्विंद्रगिर्वणः ॥ अवीवृधंतगोतमाऽइंद्रत्वेस्तोमवाहसः । ऐषुधावीरवद्यशः ॥ यच्चिद्धिशश्वतामसींद्रसा
धारणस्त्वं । तंत्वावयंहवामहे ॥ अर्वाचीनोवसोभवास्मेसुमत्स्वांधसः । सोमानामिंद्रसोमपाः ॥ अस्माकंत्वामतीना
मास्तोमऽइंद्रयच्छतु । अर्वागावर्तयाहरी ॥ पुरोळाशंचनोघसोजोषयासेगिरश्चनः । वधूयुरिवयोषणां ॥ २९ ॥
सहस्रंव्यतीनांयुक्तानामिंद्रमीमहे । शतंसोमस्यखार्यः ॥ सहस्रातेशतावयंगवामाच्यावयामसि । अस्मत्राराधऽएतु
ते ॥ दशंतेकलशानांहिरण्यानामधीमहि । भूरिदाऽअसिवृत्रहन् ॥ भूरिदाभूरिदेहिनोमादभ्रंभूर्याभर । भूरिघेदिं
द्रदित्ससि ॥ भूरिदाह्यसिश्रुतःपुरुत्राशूरवृत्रहन् । आनोभजस्वराधसि ॥ प्रतेबभ्रूविचक्षणशंसामिगोषणोनपात् ।
माभ्यांगाऽअनुशिश्रथः ॥ कनीनकेवविद्रधेनवेद्रुपदेऽअर्भके । बभ्रूयामेषुशोभेते ॥ अरंमऽउस्रयाम्णेरमनुस्रयाम्णे ।
बभ्रूयामेष्वस्रिधा ॥ ३० ॥ ॥ इतितृतीयाष्टकेषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥

द्वाविंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १४ ऋचः १५९ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं ५१ ऋताये. ३ इंद्राये. २० आत्मन. ३ सुपर्णात्मनेश्येना
ये. ८ इंद्राये. इंद्रासोमाभ्यामि. ५ इंद्राये. १३ इंद्रोषसाभ्यामि. ३ इंद्राये. ५० इंद्राश्वाभ्या. २ ॥ इतितृतीयेषष्ठः ॥ ६ ॥

प्रऋभुभ्यएकादशार्भवंवांऋभुर्विभ्वेहोपनवानश्वोंत्यात्रिष्टुबुपनोष्टौचतुरनुष्टुबंतंमुतोहिदशदाधिक्रंहिद्यावापृ
थिव्याद्याशुंषळंत्यानुष्टुब्दधिक्राव्णःपंचचतस्रोंत्याजगत्योंत्यासौरीँद्राकोवामेकादशैंद्रावरुणंतुंममद्विताद्शत्र
सदस्युःपौरुकुत्स्यंःषळाद्याआत्मस्तवंःकउश्रवत्सप्तपुरुमीळ्हाजमीळ्हौसौहोत्रौत्वाश्विनांहितंवामेषस्यत्रिष्टुबंतमग्रं
वायव्याद्यैंद्रवायवंतुगायत्रंवायोचतुष्कमानुष्टुभंत्वाद्यावायव्यांविहिपंचवायव्यंमिदंवांषळैंद्राबार्हस्पत्यंगायत्रं
यस्तस्तंभैकादशबार्हस्पत्यमंत्येऐंद्र्यौचोपांत्याजगती ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (४।४।१) प्रऽऋभुभ्योदूतमिंववाचमिष्यऽउपस्तिरेश्वैतरींधेनुमीळे । येवातंजूतास्तरणिभिरे
वैःपरिद्यांसद्योऽअपसोबभूवुः+ ॥ यदारमक्रन्नृभवंःपितृभ्यांपरिविष्टीवेषणादंसनाभिः । आदिद्देवानामुपसख्यमाय
न्धीरासःपुष्टिमवहन्मनायैं ॥ पुनर्येचक्रुःपितरायुवानासनायूपेवजरणाशयाना । तेवाजोविभ्वाँऽऋभुरिंद्रंवंतोमधु
प्सरसोनोवंतुयज्ञं ॥ यत्संवत्समृभवोगामरक्षन्यत्संवत्समृभवोमाऽअपिंशन् । यत्संवत्समभरन्भासोऽअस्यास्ताभिःश
मीभिरमृतत्वमाशुः ॥ ज्येष्ठऽआहचमसाद्वाकरेतिकनीयान्त्रीन्कृणवामेत्याह । कनिष्ठऽआहचतुरस्करेतित्वष्टऽऋभव
स्तत्पनयद्वचोवः ॥ १ ॥ सत्यमूचुर्नरऽएवाहिचक्रुरनुस्वधामृभवोजग्मुरेतां । विभ्राजमानाँश्चमसाँऽअहेवावेनत्त्वष्टा

(४।४।१) प्रऋभुभ्यइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप् ।

चतुरोदद्दश्वान् + ॥ द्वादशद्यून्यदगोह्यस्यातिथ्येरणन्नृभवःससंतः । सुक्षेत्राकृण्वन्ननयंतसिंधून्धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निम्नमापः ॥ रथंयेचक्रुःसुवृतंनरेष्ठांयेधेनुंविश्वजुवंविश्वरूपां । तऽआतक्षंत्वृभवोरयिंनःस्ववसःस्वपसःसुहस्ताः ॥ अपोह्येषामजुषंतदेवाऽअभिक्रत्वामनसादीध्यानाः । वाजोदेवानामभवत्सुकर्मेंद्रस्यऽऋभुक्षावरुणस्यविभ्वा ॥ येहरीमेधयोक्थामदंतऽइंद्रायचक्रुःसुयुजायेऽअश्वा । तेरायस्पोषंद्रविणान्यस्मेधत्तऽऋभवःक्षेमयंतोनमित्रं + ॥ इदाह्नःपीतिमुतवोमदंधुर्नऽऋतेश्रांतस्यसख्यायदेवाः । तेनूनमस्मेऽऋभवोवसूनितृतीयेऽअस्मिन्त्सवनेदधात ॥ २ ॥ (४।४।२) ऋभुर्विभ्वावाजऽइंद्रोनोऽअच्छेमंयज्ञंरत्नधेयोपयात । इदाहिवोधिषणादेव्यह्नामधात्पीतिंसंमदाऽअग्मतावः ॥ विदानासोजन्मनोवाजरत्नाऽउतऽऋतुभिर्ऋभवोमादयध्वं । संवोमदाऽअग्मतसंपुरंधिःसुवीरामस्मेरयिमेरयध्वं ॥ अयंवोयज्ञऽऋभवोकारियमामनुष्वत्प्रदिवोदधिध्वे । प्रवोच्छाजुजुषाणासोऽअस्थुरभूतविश्वेऽअग्रियोतवाजाः ॥ अभूदुवोविधतेरत्नधेयमिदानरोदाशुषेमर्त्याय । पिबतवाजाऽऋभवोददेवोमहितृतीयंसवनंमदाय ॥ आवाजायातोपनऽऋभुक्षामहोनरोद्रविणसोगृणानाः । आवःपीतयोभिपित्वेऽअह्नामिमाऽअस्तंनवस्वऽइवग्मन् ॥ ३ ॥ आनपातःशवसोयातनोपेमंयज्ञंनमसाहूयमानाः । सजोषसःसूरयोयस्यचस्थमध्वःपातरत्नधाऽइंद्रवंतः ॥ सजोषाऽइंद्रवरुणेनसोमंस

(४।४।२) ऋभुर्विभ्वेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप् ।

जोषाःपाहिगिर्वणोमरुद्भिः। अग्नेपाभिर्ऋतुपाभिःसजोषाग्नास्पत्नीभीरत्नधाभिःसजोषाः ॥ सजोषसऽआदित्यैर्मादयध्वं सजोषसऽऋभवःपर्वतेभिः। सजोषसोदैव्येनासवित्रासजोषसःसिंधुभीरत्नधेभिः ॥ येऽअश्विनायेपितरायऽऊतीधेनुंतत‌क्षुर्ऋभवोयेऽअश्वा । येऽअंसत्रायऽऋधग्रोदसीयेविभ्वोनरःस्वपत्यानिचक्रुः+ ॥ येगोमंतंवाजवंतंसुवीरंरयिंधत्थवसुमंतंपुरुक्षुं । तेऽअग्रेपाऽऋभवोमंदसानाऽअस्मेधत्तयेचरातिंगृणंति ॥ नापाभूतनवोतीतृषामानिःशस्ताऽऋभवोयज्ञेऽअस्मिन् । समिंद्रेणमदथसंमरुद्भिःसंराजभीरत्नधेयायदेवाः ॥ ४ ॥ (४।४।३) इहोपयातशवसोनपातःसौधन्वनाऽऋभवोमापभूत। अस्मिन्हिवःसवनेरत्नधेयंगमंत्विंद्रमनुवोमदासः ॥ आगन्नृभूणामिहरत्नधेयमभूत्सोमस्यसुषुतस्यपीतिः । सुकृत्ययायत्स्वपस्ययाचँऽएकंविचक्रचमसंचतुर्धा ॥ व्यकृणोतचमसंचतुर्धासखेविशिक्षेत्यब्रवीत । अथैतवाजाऽअमृतस्यपंथांगणंदेवानामृभवःसुहस्ताः ॥ किंमयस्विच्चमसऽएषऽआसयंकाव्येनचतुरोविचक्र । अथासुनुध्वंसवनंमदायपातऽऋभवोमधुनःसोम्यस्य ॥ शच्याकर्तपितरायुवानाशच्याकर्तचमसंदेवपानं । शच्याहरीधनुतरावतष्टेंद्रवाहावृभवोवाजरत्नाः ॥ ५ ॥ योवःसुनोत्यभिपित्वेऽअह्नांतीव्रंवाजासःसवनंमदाय । तस्मैरयिमृभवःसर्ववीरमातक्षतवृषणोमंदसानाः+ ॥ प्रातःसुतमपिबोहर्यश्वमाध्यंदिनंसवनंकेवलंते । समृभुभिःपिबस्वरत्नधेभिःसखीँऽर्याँऽइंद्र

(४।४।३) इहोपेतिनवर्चस्यसूक्तस्यवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप् ।

चक्रुषेसुकृत्या ॥ येदेवासोऽअभवतासुकृत्याश्येनाऽइवेदधिदिविनिषेद । तेरत्नंधातशवसोनपातःसौधन्वनाऽअभ
वतामृतासः ॥ यत्तृतीयंसवनंरत्नधेयमकृणुध्वंस्वपस्यासुहस्ताः । तदृभवःपरिषिक्तंवऽएतत्संमदेभिरिंद्रियेभिःपिब
ध्वं ॥ ६ ॥ (४।४।४) अनश्वोजातोऽअनभीशुरुक्थ्यो३ रथस्त्रिचक्रःपरिवर्ततेरजः । महत्तद्वोदेव्यस्यप्रवाचनंद्या
मृभवःपृथिवींयच्चपुष्यथ ॥ रथंयेचक्रुःसुवृतंसुचेतसोविह्वरंतंमनसस्परिध्यया । ताँऽऊन्व१स्यसवनस्यपीतयऽआवो
वाजाऽऋभवोवेदयामसि ॥ तद्वोवाजाऽऋभवःसुप्रवाचनंदेवेषुविभ्वोऽअभवन्महित्वनं । जिव्रीयत्संतापितरासना
जुरापुनर्युवानाचरथायतक्षथ ॥ एकंविचक्रचमसंचतुर्वयंनिश्चर्मणोगामरिणीतधीतिभिः । अथादेवेष्वमृतत्वमानश
श्रुष्टीवाजाऽऋभवस्तद्वऽउक्थ्यँ ॥ ऋभुतोरयिःप्रथमश्रवस्तमोवाजश्रुतासोयमजीजनन्नरः । विभ्वतष्टोविदथेषुप्रवा
च्योयंदेवासोवथासविचर्षणिः ॥ ७ ॥ सवाज्यर्वासऽऋषिर्वचस्ययासशूरोऽअस्तापृतनासुदुष्टरः । सरायस्पोषंससुवी
र्यंदधेयंवाजोविभ्वाँऽऋभवोयमाविषुः ॥ श्रेष्ठंवःपेशोऽअधिधायिदर्शतंस्तोमोवाजाऽऋभवस्तंजुजुष्टन । धीरासोहि
ष्ठाकवयोविपश्चितस्तान्वऽएनाब्रह्मणावेदयामसि ॥ यूयमस्मभ्यंधिषणाभ्यस्परिविद्वांसोविश्वानर्याणिभोजना । द्यु
मंतंवाजंवृषशुष्ममुत्तममानोरयिमृभवस्तक्षतावयः ॥ इहप्रजामिहरयिंरराणाऽइहश्रवोवीरवत्तक्षतानः । येनवयंचि

(४।४।४) अनश्वोजातइतिनवर्चस्यसूक्तस्यवामदेवऋभवोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

तयेमात्यन्यान्तंवाजंचित्रमृभवोददानः ॥ ८ ॥ (४।४।५) उपनोवाजाऽअध्वरमृभुक्षादेवायातपथिभिर्देवयानैः । यथायज्ञंमनुषोविक्ष्वा३सुदधिध्वेरण्वाःसुदिनेष्वह्नां ॥ तेवोहृदेमनसेसंतुयज्ञाजुष्टासोऽअद्यघृतनिर्णिजोगुः । प्रवःसुतासोहरयंतपूर्णाःक्रत्वेदक्षायहर्षयंतपीताः+ ॥ त्र्युदायंदेवहितंयथावःस्तोमोवाजाऽऋभुक्षणोददेवः । जुह्वेमनुष्वदुपरासुविक्षुयुष्मेसचाबृहद्दिवेषुसोमं ॥ पीवोऽअश्वाःशुचद्रथाहिभूतायःशिप्रावाजिनःसुनिष्काः । इंद्रस्यसूनोशवसोनपातोनुवश्चेत्यग्रियंमदाय ॥ ऋभुमृभुक्षणोरयिंवाजेवाजिन्तमंयुजं । इंद्रस्वंतंहवामहेसदासातममश्विनं ॥ ९ ॥ सेद्दृभवोयमवथयूयमिंद्रश्चमर्त्यं । सधीभिरस्तुसनितामेधसाताऽसोऽअर्वता ॥ विनोवाजाऽऋभुक्षणःपथश्चितनयष्टवे । अस्मभ्यंसूरयःस्तुताविश्वाऽआशास्तरीषणि ॥ तंनोवाजाऽऋभुक्षणऽइंद्रनासत्यारयिं । समश्वंचर्षणिभ्यऽआपुरुशस्तऽमघत्तये ॥ १० ॥ (४।४।६) उतोहिवांदात्रासंतिपूर्वायापूरुभ्यस्त्रसदस्युर्नितोशे । क्षेत्रासांददथुरुर्वरासांघनंदस्युभ्योऽअभिभूतिमुग्रं+ ॥ उतवाजिनंपुरुनिष्षिध्वानंदधिक्रामुददथुर्विश्वकृष्टिं । ऋजिप्यंश्येनंप्रुषितप्सुमाशुंचर्कृत्यमर्योनृपतिंनशूरं ॥ यंसीमनुप्रवतेवद्रवंतंविश्वःपूरुर्मदतिहर्षमाणः । पड्भिर्गृध्यंतंमेधयुंनशूरंरथतुरंवातमिवध्र

(४।४।५) उपनइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप्अंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः । (४।४।६) उतोहीतिदशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोदधिक्रावाआद्यायाद्यावापृथिवीत्रिष्टुप् ।

जंतं ॥ यःस्मारुंधानोगध्यासमत्सुसनुतरश्चरंतिगोषुगच्छंन् । आविर्ऋंजीकोविदथानिचिक्यत्तिरोऽअरतिंपर्यापऽआ
योः+ ॥ उतस्मैनंवस्त्रमथिंनतायुमनुंक्रोशंतिक्षितयोभरेषु । नीचायमानंजसुरिंनश्येनंश्रवश्चाच्छापशुमच्चयूथं+ ॥११॥
उतस्मासुप्रथमःसंरिष्यन्निवेंवेतिश्रेणिंभीरथानां । स्रजंकृण्वानोजन्योनशुभ्वारेणुंरेरिंहत्किरणंदद्श्वान्+ ॥ उतस्य
वाजीसहुरिर्ऋतावाशुश्रूंषमाणस्तन्वासमर्यें । तुरंयतीषुतुरयंन्नृजिप्योधिभ्रुवोःकिंरतेरेणुमृंजन्+ ॥ उतस्मास्यतन्यतो
रिंवद्योर्ऋंघायतोऽअभियुजोभयंते । यदासहस्रमभिषीमयोधीद्दुर्वर्तुःस्माभवतिभीमऽऋंजन्+ ॥ उतस्मास्यपनयंतिज
नाजूतिंकृष्टिप्रोऽअभिभूंतिमाशोः । उतैनंमाहुःसमिथेवियंतःपरादधिक्राऽअसरत्सहस्रैः ॥ आदधिक्राःशवसापंचकृ
ष्टीःसूर्यंऽइवज्योतिषापस्ततान । सहस्रसाःशंतसावाज्यर्वापृणक्तुमध्वासमिमावचांसि ॥ १२ ॥ (४।४।७) आशुं
दधिक्रांतमुनुष्टवामदिवस्पृथिव्याऽउतचर्किराम । उच्छंतीर्मामुषसःसूदयंत्वतिविश्वानिदुरितानिपर्षन् ॥ महश्चर्क
र्म्यर्वतःक्रतुप्रादधिक्राव्णःपुरुवारस्यवृष्णः । यंपूरुभ्योदीदिवांसंनाग्निंदुदथुर्मित्रावरुणाततुरिं ॥ योऽअश्वस्यदधिक्रा
व्णोऽअकारीत्समिद्धेऽअग्नाऽउषसोव्युंष्टौ । अनागसंतमदितिःकृणोतुसमित्रेणवरुणेनासजोषाः ॥ दधिक्राव्णंऽइष
ऽऊर्जोमहोयदमन्महिमरुतांनामभद्रं । स्वस्तयेवरुणंमित्रमग्निंहवामहऽइंद्रंवज्रबाहुं ॥ इंद्रमिवेदुभयेविह्वयंतऽउदीरा

(४।४।७) आशुमितिषळर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोदधिक्रावात्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् ।

णायज्ञमुपप्रयंतः । दधिक्रामुसूदनंमर्त्यायददथुर्मित्रावरुणानोऽअश्वं ॥ दधिक्राव्णोऽअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजि
नः । सुरभिनोमुखाकरत्प्रणऽआयूंषितारिषत् ॥ १३ ॥ (४।४।८) दधिक्राव्णऽइदुनुचर्किरामविश्वाऽइन्मामुष
सःसूदयंतु । अपामग्नेरुषसःसूर्यस्यबृहस्पतेरांगिरसस्यजिष्णोः+ ॥ सत्वाभरिषोगविषोदुवन्यसच्छ्रवस्यादिषऽउषस
स्तुरण्यसत् । सत्योद्रवोद्रवरःपतंगरोदधिक्रावेषमूर्जंस्वर्जनत् ॥ उतस्मास्यद्रवतस्तुरण्यतःपर्णनवेरनुवातिप्रगर्धिनः ।
श्येनस्येवध्रजतोऽअंकसंपरिदधिक्राव्णःसहोर्जातरित्रतः ॥ उतस्यवाजीक्षिपणिंतुरण्यतिग्रीवायांबद्धोऽअपिकक्षऽआ
सनि । क्रतुंदधिक्राऽअनुसंतवीत्वत्पथामंकांस्यन्वापनीफणत् ॥ हंसःशुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोण
सत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऽऋतजाऽअद्रिजाऽऋतं ॥ १४ ॥ (४।४।९) इंद्राकोवांवरुणासुम्नमाप
स्तोमोहविष्मांऽअमृतोनहोता । योवांहृदिक्रतुमाँऽअस्मदुक्तःपस्पर्शदिंद्रावरुणानमस्वान् ॥ इंद्राहयोवरुणाचक्रऽआ
पीदेवौमर्तःसख्यायप्रयस्वान् । सहंतिवृत्रासमिथेषुशत्रूनवोभिर्वामहद्भिःसप्रशृण्वे ॥ इंद्राहरत्नंवरुणाधेष्ठेत्थानृभ्यः
शशमानेभ्यस्ता । यदीसखायासख्यायसोमैःसुतेभिःसुप्रयसामादयैते ॥ इंद्रायुवंवरुणादिद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रानिव

(४।४।८) दधिक्राव्णइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोदधिक्रावाअंत्यायाःसूर्यस्त्रिष्टुप्अंत्याश्चतस्रोजगत्यः । (४।४।९) इंद्राकोवामित्ये
कादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

धिष्टंवज्रं । योनोदुरेवोवृकतिर्दभीतिस्तस्मिन्मिमाथामभिभूत्योजः ॥ इंद्रायुवंवरुणाभूतमस्याधियःप्रेतारावृषभेवधे
नोः । सानोदुहीयद्यवसेवगत्वीसहस्रधारापयसामहीगौः+ ॥ १५ ॥ तोकेहितेतनयऽउर्वरासुसूरोदृशीकेवृषणश्चपौं
स्ये । इंद्रानोऽअत्रवरुणास्यातामवोभिर्दस्मापरितक्म्यायां ॥ युवामिद्ध्यवसेपूर्व्यायपरिप्रभूतीगविषःस्वापी । वृणीम
हेसख्यायप्रियायशूरामंहिष्ठापितरेवशंभू+ ॥ तावांधियोवसेवाजयंतीराजिंनजग्मुर्युवयूःसुदानू । श्रियेनगावऽउप
सोममस्थुरिंद्रंगिरोवरुणंमेमनीषाः+ ॥ इमाऽइंद्रंवरुणंमेमनीषाऽअग्मन्नुपद्रविणमिच्छमानाः । उपेमस्थुर्जोष्टारऽइव
वस्वोरघ्वीरिवश्रवसोभिक्षमाणाः ॥ अश्व्यस्यत्मनारथ्यस्यपुष्टेर्नित्यस्यरायःपतयःस्याम । ताचक्राणाऽऊतिभिर्नव्य
सीभिरस्मत्रारायोनियुतःसचंतां ॥ आनोबृहंताबृहतीभिरूतीऽइंद्रयातंवरुणवाजसातौ । यद्दिद्यवःपृतनासुप्रक्रीळा
न्तस्यवांस्यामसनितारऽआजेः+ ॥ १६ ॥ (४।४।१०) ममद्विताराष्ट्रंक्षत्रियस्यविश्वायोर्विश्वेऽअमृतायथानः ।
क्रतुंसचंतेवरुणस्यदेवाराजामिकृष्टेरुपमस्यवव्रेः ॥ अहंराजावरुणोमह्यंतान्यसुर्याणिप्रथमाधारयंत । क्रतुंसचंते० ॥
अहमिंद्रोवरुणस्तेमहित्वोर्वीगंभीरेरजसीसुमेके । त्वष्टेवविश्वाभुवनानिविद्वान्त्समैरयंरोदसीधारयंच ॥ अहमपोऽअ
पिन्वमुक्षमाणाधारयंदिवंसदनऽऋतस्य । ऋतेनपुत्रोऽअदितेर्ऋतावोतत्रिधातुप्रथयद्विभूम ॥ मांनरःस्वश्वावाजयंतो

(४।४।१०) ममद्वितेतिदशर्चस्यसूक्तस्यपौरुकुत्स्यस्त्रसदस्युर्ऋषिःआद्यानांषण्णांत्रसदस्युर्देवताअंत्यानांचतसृणामिंद्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

मांवृताःसमरणेहवंते । कृणोम्याजिंमघवाहमिंद्रऽइयर्मिरेणुमभिभूत्योजाः ॥ १७ ॥ अहंताविश्वाचकरंनकिर्मादैव्यं सहोवरतेऽअप्रतीतं । यन्मासोमासोममदन्यदुक्थोभेभयेतेरजसीऽअपारे+ ॥ विदुष्टेविश्वाभुवनानितस्यताप्रब्रवीषिवरुणायवेधः । त्वंवृत्राणिशृण्विषेजघन्वान्त्वंवृताँऽअरिणाऽइंद्रसिंधून् ॥ अस्माकमत्रपितरस्तऽआसन्त्सप्तऽऋषयोदौर्गहेबध्यमाने । तऽआयजंतत्रसदस्युमस्याऽइंद्रंनवृत्रतुरमर्धदेवं+ ॥ पुरुकुत्सानीहिवामदाशद्धव्येभिरिंद्रावरुणानमोभिः । अथाराजानंत्रसदस्युमस्यावृत्रहणंददथुरर्धदेवं+ ॥ रायावयंससवांसोमदेमहव्येनदेवायवसेनगावः । तांधेनुमिंद्रावरुणायुवंनोविश्वाहाधत्तमनपस्फुरंतीं ॥ १८ ॥ (४।४।११) कऽउश्रवत्कतमोयज्ञियानांवंदारुदेवः कतमोजुषाते । कस्येमांदेवीममृतेषुप्रेष्ठांहृदिश्रेषामसुष्टुतिंसुहव्यां+ ॥ कोमृळातिकतमऽआगमिष्ठोदेवानामुकतमःशंभविष्ठः । रथंकमाहुर्द्रवदश्वमाशुंयंसूर्यस्यदुहितावृणीत ॥ मक्षूहिष्मागच्छथऽईवतोद्यूनिंद्रोनशक्तिंपरितक्म्यायां । दिवऽआजातादिव्यासुपर्णाकयाशचीनांभवथःशचिष्ठा ॥ कावांभूदुपमातिःकयानऽआश्विनागमथोहूयमाना । कोवांमहश्चित्त्यजसोऽअभीकऽउरुष्यतंमाध्वीदस्रानऽऊती+ ॥ उरुवांरथःपरिनक्षतिद्यामायत्समुद्रादभिवर्ततेवां । मध्वामाध्वीमधुवांप्रुषायन्यत्सींवांपृक्षोभुरजंतपक्वाः+ ॥ सिंधुर्हवांरसयासिंचदश्वान्घृणावयोरुषासःपरिग्मन् । तदूषु

(४।४।११) कउश्रवदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौहोत्रौपुरुमीह्ळाजमीह्ळावश्विनौत्रिष्टुप् ।

वामजिरंचेतियानंयेनपतीभवथःसूर्यायाः ॥ इहेहयद्वांसमनापपृक्षेसेयमस्मेसुमतिर्वाजरत्ना । उरुष्यतंजरितारंयुवं
हश्रितःकामोनासत्यायुवद्रिक् ॥ १९ ॥ (४।४।१२) तंवांरथंवयमद्याहुवेमपृथुज्रयमश्विनासंगतिंगोः । यःसूर्यां
वहतिवंधुरायुर्गिर्वाहसंपुरुतमंवसूयुं ॥ युवंश्रियमश्विनादेवतातांदिवोनपातावनथःशचीभिः । युवोर्वपुरभिपृक्षःस
चंतेवहंतियत्ककुहासोरथेवां ॥ कोवामद्याकरतेरातहव्यऽऊतयेवासुतपेयायवार्कैः । ऋतस्यवावनुषेपूर्व्यायनमोयेमा
नोऽअश्विनाववर्तत् ॥ हिरण्ययेनपुरुभूरथेनेमंयज्ञंनासत्योपयातं । पिबाथऽइन्मधुनःसोम्यस्यदधथोरत्नंविधतेजना
य ॥ आनोयातंदिवोऽअच्छापृथिव्याहिरण्ययेनसुवृतारथेन । मावामन्येनियमन्देवयंतःसंयद्ददेनाभिःपूर्व्यावां ॥
नूनोरयिंपुरुवीरंबृहंतंदस्रामिमाथामुभयेष्वस्मे । नरोयद्वामश्विनास्तोममावन्त्सधस्तुतिमाजमीह्लासोऽअग्मन् ॥ इ
हेहयद्वां० ॥ २० ॥ (४।४।१३) एषस्यभानुरुदियर्तियुज्यतेरथःपरिज्मादिवोऽअस्यसानवि । पृक्षासोऽअस्मि
न्मिथुनाऽअधित्रयोदृतिस्तुरीयोमधुनोविरप्शते ॥ उद्वांपृक्षासोमधुमंतऽईरतेरथाऽअश्वासऽउषसोव्युष्टिषु । अपोर्णु
वंतस्तमऽआपरीवृतंस्व१र्णशुक्रंतन्वंतऽआरजः ॥ मध्वःपिबतंमधुपेभिरासभिरुतप्रियंमधुनेयुजाथांरथं । आवर्तनिं
मधुनाजिन्वथस्पथोदृतिंवहेथेमधुमंतमश्विना ॥ हंसासोयेवांमधुमंतोऽअस्रिधोहिरण्यपर्णाऽउहुवऽउषर्बुधः । उद्

(४।४।१२) तंवामितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यपुरुमीह्लाजमीह्लावश्विनौत्रिष्टुप्। (४।४।१३)एषस्यइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोश्विनौजगत्यंत्यात्रिष्टुप्।

प्रतोमंदिनोमंदिनिस्पृशोमध्वोनमक्षःसवनानिगच्छथः ॥ स्वध्वरासोमधुमंतोऽअग्नयऽउस्राजरंतेप्रतिवस्तोरश्विना । यन्निक्तहस्तस्तरणिर्विचक्षणःसोमंसुषावमधुमंतमद्रिभिः ॥ आकेनिपासोऽअहभिर्दविध्वतःस्व१र्णशुक्रंतन्वंतऽआरजः । सूरश्चिदश्वान्युयुजानऽईयतेविश्वाँऽअनुस्वधयाचेतथस्पथः+ ॥ प्रवामवोचमश्विनाधियंधारथःस्वश्वोऽअजरोयोऽअस्ति । येनसद्यःपरिरजांसियाथोहविष्मंतंतरणिंभोजमच्छ ॥ २१ ॥ (४।५।१) अग्रंपिबामधूनांसुतंवायोदिविष्टिषु । त्वंहिपूर्वपाऽअसि ॥ शतेनानोऽअभिष्टिभिर्नियुत्वाँऽइंद्रसारथिः । वायोसुतस्यतृंपतं ॥ आवाँसहस्रंहरयऽइंद्रवायूऽअभिप्रयः । वहंतुसोमपीतये ॥ रथंहिरण्यवंधुरमिंद्रवायूस्वध्वरं । आहिस्थाथोदिविस्पृशं ॥ रथेनपृथुपाजसादाश्वांसमुपगच्छतं । इंद्रवायूऽइहागतं ॥ इंद्रवायूऽअयंसुतस्तंदेवेभिःसजोषसा । पिबतंदाशुषोगृहे ॥ इहप्रयाणमस्तुवामिंद्रवायूविमोचनं । इहवांसोमपीतये ॥ २२ ॥ (४।५।२) वायोशुक्रोऽअयामितेमध्वोऽअग्रंदिविष्टिषु । आयाहिसोमपीतयेस्पार्होदेवनियुत्वता ॥ इंद्रश्चवायवेषांसोमानांपीतिमर्हथः । युवांहियंतीदवोनिम्नमापोनसध्र्यक् ॥ वायविंद्रश्चशुष्मिणासरथंशवसस्पती । नियुत्वंतानऽऊतयऽआयातंसोमपीतये ॥ यावांसंतिपुरुस्पृहो

(४।५।१) अग्रंपिबेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवामदेवःइंद्रवायूआद्यायावायुर्गायत्री । (४।५।२) वायोइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्रवायूआद्यायावायुरनुष्टुप् ।

नियुतोंदाशुषेंनरा । अस्मेतायंज्ञवाहसेंद्रवायूनियच्छतं ॥ २३ ॥ (४।५।३) विहिहोत्राऽअवीताविपोनरायोऽअर्यः । वायवाचंद्रेणरथेंनयाहिसुतस्यपीतयें ॥ निर्युवाणोऽअशस्तीर्नियुत्वाँऽइंद्रसारथिः । वायवा० ॥ अनुकृष्णेवसुधितीयेमातेंविश्वपेशसा । वायवा० ॥ वहंतुत्वामनोयुजोयुक्तासोनवतिर्नव । वायवा० ॥ वायोशतंहरीणांयुवस्वपोष्याणां । उतवातेसहस्त्रिणोरथऽआयातुपाजसा ॥ २४ ॥ (४।५।४) इदंवामास्येहविःप्रियमिंद्राबृहस्पती । उक्थंमदश्चशस्यते ॥ अयंवांपरिषिच्यतेसोमऽइंद्राबृहस्पती । चारुर्मदायपीतयें ॥ आनऽइंद्राबृहस्पतीगृहमिंद्रश्चगच्छतं । सोमपासोमपीतये ॥ अस्मेऽइंद्राबृहस्पतीरयिंधत्तंशतग्विनं । अश्वावंतंसहस्त्रिणं ॥ इंद्राबृहस्पतीवयंसुतेगीर्भिर्हवामहे । अस्यसोमस्यपीतयें ॥ सोममिंद्राबृहस्पतीपिबतंदाशुषोगृहे । मादयेथांतदोकसा ॥ २५ ॥ (४।५।५) यस्तस्तंभसहसाविज्मोऽअंतान्बृहस्पतिस्त्रिषधस्थोरवेण । तंप्रत्नासऽऋषयोदीध्यानाःपुरोविप्रादधिरेमंद्रजिह्वं ॥ धुनेतयःसुप्रकेतंमदंतोबृहस्पतेऽअभियेनस्ततस्त्रे । पृषंतंसृप्रमदब्धमूर्वंबृहस्पतेरक्षतादस्ययोनिं ॥ बृहस्पतेयापरमापरावदतऽआतऽऋतस्पृशोनिषेदुः । तुभ्यंखाताऽअवताऽअद्रिदुग्धामध्वःश्चोतंत्यभितोविरप्शं+ ॥ बृहस्पतिःप्रथमंजाय

(४।५।३) विहिहोत्राइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोवायुरनुष्टुप् । (४।५।४) इदंवामितिषळर्चस्यसूक्तस्यवामदेवइंद्राबृहस्पतीगायत्री । (४।५।५) यस्तस्तंभेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोबृहस्पतिरंत्ययोर्द्वयोरिंद्राबृहस्पतीत्रिष्टुप्दशमीजगती ।

मानोमहोज्योतिषःपरमेव्योमन् । सप्तास्यस्तुविजातोरवेणविसप्तरश्मिरधमत्तमांसि ॥ ससुष्टुभासऋक्वतागणेनव
लंरुरोजफलिगंरवेण । बृहस्पतिरुस्रियाहव्यसूदःकनिक्रदद्वावशतीरुदाजत् ॥ २६ ॥ एवापित्रेविश्वदेवायवृष्णेय
ज्ञैर्विधेमनमसाहविर्भिः । बृहस्पतेसुप्रजावीरवंतोवयंस्यामपतयोरयीणां+ ॥ सऽइद्राजाप्रतिजन्यानिविश्वाशुष्मे
णतस्थावभिवीर्येण । बृहस्पतिंयःसुभृतंबिभर्तिवल्गूयतिवंदतेपूर्वभाजं ॥ सऽइत्क्षेतिसुधितऽओकसिस्वेतस्माऽइळा
पिन्वतेविश्वदानीम् । तस्मैविशःस्वयमेवानमंतेयस्मिन्ब्रह्माराजनिपूर्वऽएति ॥ अप्रतीतोजयतिसंधनानिप्रतिजन्या
न्युतयासजन्या । अवस्यवेयोवरिवःकृणोतिब्रह्मणेराजातमवंतिदेवाः+ ॥ इंद्रश्चसोमंपिबतंबृहस्पतेस्मिन्यज्ञेमंदसा
नावृषण्वसू । आवांविशंत्विंदवःस्वाभुवोस्मेरयिंसर्ववीरंनियच्छतं ॥ बृहस्पतऽइंद्रवर्धतंनःसचासावांसुमतिर्भूत्वस्मे ।
अविष्टंधियोजिगृतंपुरंधीर्जजस्तमर्योवनुषामरातीः ॥ २७ ॥ इतितृतीयाष्टकेसप्तमोध्यायः ॥ ७ ॥ ॥

त्रयोविंशाध्यायेवर्गाः २७ सूक्तानि १८ ऋचः १४४ ॥ त्यागः ॥ ऋभुभ्य. ४८ द्याव्यापृथिवीभ्या. दधिक्राव्ण. १९ सूर्याये. इंद्रावरुणाभ्या. ११ त्रसदस्यवआत्मन. ६ इंद्रावरुणाभ्या. ४ अश्विभ्या. २१ वायव. इंद्रावायुभ्या.३ वायव. ५ इंद्राबृहस्पतिभ्या. ६ बृहस्पतय. ९ इंद्राबृहस्पतिभ्या. २ ॥ इतितृतीयेसप्तमः ॥ ७ ॥

इदमुषस्यंतुंप्रतिष्यासप्तगायत्रैंतद्देवस्यसावित्रंतुजागतमंभूद्देवःषड्त्रिष्टुबंतंकोवोदशवैश्वदेवंत्रिगायत्र्यंतंतुंम
हीसप्तद्यावापृथिवीयँक्षेत्रस्याष्टौंतिस्रःक्षैत्रपत्याःशुनायैकापरापुरउष्णिकंसांत्याचशुनासीराभ्यांमुपांत्येसीतायै
तेचानुष्टुभांवाद्याचतुर्थीचंसमुद्रादेकादशांग्नेयंजगत्यंतंसौर्यंवापंवांगव्यंवाघृतस्तुतिर्वांनमोत्रिभ्योभौमोत्रिःपं
चमेमंडलेनुक्तगोत्रमात्रेयंविद्यांत्पंक्त्यंतस्यचसूक्तस्यशेषमानुष्टुभंमबोधिद्वादशबुधगविष्ठिरौंकुमारंकुमारोवृ
शोवाजानंउभौवाशक्कर्यंतंकंवीत्यृचोस्तुवृशएवंत्वमग्नेवसुश्रुतआद्याविराड्तृतीयामारुतरौद्रावैष्णवींत्वामग्नए
कादशंसुसमिद्धायाप्रंगायत्रमंग्निंतंदशपांक्तंसखायइषःपंक्त्यंतंत्वामग्नेसप्तजागतं ॥ १ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (४।५।६) इदमुत्यत्पुंरुतमंपुरस्ताज्ज्योतिस्तमंसोवयुनांवदस्थात् । नूनंदिवोदुंहितरोंविभाती
गांतुंकृणवन्नुषसोजनाय ॥ अस्थुंरुचित्राऽउषसंःपुरस्तान्मिताऽइवस्वरंवोध्वरेषु । व्यूव्रजस्यतमंसोद्वारोच्छंतीरव्रन्छु
चंयःपावकाः+ ॥ उच्छंतींरद्यचितयंतभोजात्रांधोदेयांयोषसौंमघोनींः । अचित्रेऽअंतःपणयंःससंत्वबुध्यमानास्तमं
सोविमंध्ये ॥ कुवित्सदेंवीःसनयोनवोंवायामोंबभूयादुंषसोवोऽअद्य । येनानवंग्वेऽअंगिरेदशंग्वेसप्तास्येंरेवतीरेवदू
ष+ ॥ यूयंहिदेंवीर्ऋतयुग्भिरश्वैःपरिप्रयाथभुवंनानिसद्यः । प्रबोधयंतीरुषसःससंतंद्विपाच्चतुंष्पाच्चरथांयजीवं+ ॥ १ ॥

(४।५।६) इदमुत्यदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवउषास्त्रिष्टुप् ।

क्वस्विदासांकतमापुराणीययाविधानाविदधुर्ऋभूणां । शुभंयच्छुभ्राऽउषसश्चरंतिनविज्ञायंतेसदृशीरजुर्याः+ ॥ ताघा ताभद्राऽउषसंःपुरासुरभिष्टिद्युम्नाऽऋतजातसत्याः । यास्वीजानःशशमानऽउक्थैःस्तुवञ्छंसंद्रविणंसद्यऽआप ॥ ता ऽआचरंतिसमनापुरस्तात्समानतःसमनापप्रथानाः । ऋतस्यदेवीःसदसोबुधानागवांनसर्गाऽउषसोजरंते ॥ ताऽइ न्वे३वसमनासमानीरमीतवर्णाऽउषसश्चरंति । गूहंतीरभ्वमसितंरुशद्भिःशुक्रास्तनूभिःशुचयोरुचानाः+ ॥ रयिंदि वोदुहितरोविभातीःप्रजावंतंयच्छतास्मासुदेवीः । स्योनादावःप्रतिबुध्यमानाःसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ तद्वोदिवोदु हितरोविभातीरुपब्रुवऽउषसोयज्ञकेतुः । वयंस्यामयशसोजनेषुतद्द्यौश्चधत्तांपृथिवीचदेवी+ ॥ २ ॥ (४।५।७) प्र तिष्यासूनरीजनीव्युच्छंतीपरिस्वसुः । दिवोऽअदर्शिदुहिता+ ॥ अश्वेवचित्रारुषीमातागवामृतावरी । सखाभूदश्वि नोरुषाः+ ॥ उतसखास्यश्विनोरुतमातागवामसि । उतोषोवस्वऽईशिषे ॥ यावयद्द्वेषसंत्वाचिकित्वित्सूनृतावरि । प्रतिस्तोमैरभुत्स्महि ॥ प्रतिभद्राऽअदृक्षतगवांसर्गानरश्मयः । ओषाऽअप्राऽउरुज्रयः ॥ आपप्रुषीविभावरिव्याव ज्योतिषातमः । उषोऽअनुस्वधामव ॥ आद्यांतनोषिरश्मिभिरांतरिक्षमुरुप्रियं । उषःशुक्रेणशोचिषा॥३॥ (४।५।८) तद्देवस्यसवितुर्वार्यमहद्वृणीमहेऽअसुरस्यप्रचेतसः । छर्दिर्येनदाशुषेयच्छतित्मनातन्नोमहाँऽउदयान्देवोऽअक्तुभिः ॥

(४।५।७) प्रतिष्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवामदेवउषागायत्री ।(४।५।८) तद्देवस्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवामदेवःसविताजगती ।

दिवोधर्ताभुवनस्यप्रजापतिःपिशंगंद्रापिंप्रतिमुंचतेकविः । विचक्षणःप्रथयन्नापृणन्नुर्वजींजनत्सवितासुम्नमुक्थ्यं ॥
आप्रारजांसिदिव्यानिपार्थिवाश्लोकंदेवःकृणुतेस्वायधर्मणे । प्रबाहूऽअस्राक्सवितासवीमनिनिवेशयन्प्रसुवन्नक्तुभि
र्जगत् ॥ अदाभ्योभुवनानिप्रचाकशद्व्रतानिदेवःसविताभिरक्षते । प्रास्राग्बाहूभुवनस्यप्रजाभ्योधृतव्रतोमहोऽअज्म
स्यराजति ॥ त्रिरंतरिक्षंसवितामहित्वनात्रीरजांसिपरिभूस्त्रीणिरोचना । तिस्रोदिवःपृथिवीस्तिस्रऽइन्वतित्रिभिर्व्रतै
रभिनोरक्षतित्मना ॥ बृहत्सुम्नःप्रसवीतानिवेशनोजगतःस्थातुरुभयस्ययोवशी । सनोदेवःसविताशर्मयच्छत्वस्मेक्षया
यत्रिवरूथमंहसः ॥ आगन्देवऽऋतुभिर्वर्धतुक्षयंदधातुनःसवितासुप्रजामिषं । सनःक्षपाभिरहभिश्चजिन्वतुप्रजावंतं
रयिमस्मेसमिन्वतु ॥ ४ ॥ (४।५।९) अभूद्देवःसवितावंद्योनुनऽइदानीमह्नऽउपवाच्योनृभिः । वियोरत्नाभजति
मानवेभ्यःश्रेष्ठंनोऽअत्रद्रविणंयथादधत् ॥ देवेभ्योहिप्रथमंयज्ञियेभ्योमृतत्वंसुवसिभागमुत्तमं । आदिद्दामानंसवि
तर्व्यूर्णुषेनूचीनाजीवितामानुषेभ्यः ॥ अचित्तीयच्चकृमादैव्येजनेदीनैर्दक्षैःप्रभूतीपूरुषत्वता । देवेषुचसवितर्मानुषेषु
चत्वंनोऽअत्रसुवतादनागसः ॥ नप्रमियेसवितुर्दैव्यस्यतद्यथाविश्वंभुवनंधारयिष्यति । यत्पृथिव्यावरिमन्नास्वंगुरि
र्वर्ष्मन्दिवःसुवतिसत्यमस्यतत्[+] ॥ इंद्रज्येष्ठान्बृहद्भ्यःपर्वतेभ्यःक्षयाँऽएभ्यःसुवसिपस्त्यावतः । यथायथापतयंतोवि

(४।५।९) अभूदेवइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवामदेवःसविताजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

येमिरऽएवैवतस्थुःसवितःसवायते ॥ येतेत्रिरहन्त्सवितःसवासोदिवेदिवेसौभगमासुवंति । इंद्रोद्यावापृथिवीसिंधुरद्भिरादित्यैर्नोऽअदितिःशर्मयंसत् ॥ ५ ॥ (४।५।१०) कोवस्त्रातावसवःकोवरूताद्यावाभूमीऽअदितेत्रासीथांनः । सहीयसोवरुणमित्रमर्तात्कोवोध्वरेवरिवोधातिदेवाः ॥ प्रयेधामानिपूर्व्याण्यर्चान्वियदुच्छान्वियोतारोऽअमूराः । विधातारोवितेदधुरजस्राऽऋतधीतयोरुरुचंतदस्माः⁺ ॥ प्रपस्त्या३मदितिंसिंधुमर्कैःस्वस्तिमीळेसख्यायदेवीं । उभेयथानोऽअहनीनिपातंऽउषासानक्ताकरतामदब्धे ॥ व्यर्यमावरुणश्चेतिपंथामिषस्पतिःसुवितंगातुमग्निः । इंद्राविष्णूनृवदुषुस्तवानाशर्मनोयंतममवद्वरूथं ॥ आपर्वतस्यमरुतामवांसिदेवस्यत्रातुरव्रिभगस्य । पात्पतिर्जन्यादंहसोनोमित्रोमित्रियादुतनंऽउरुष्येत् ॥ ६ ॥ नूरोदसीऽअहिनाबुध्न्येनस्तुवीतदेवीऽअप्येभिरिष्टैः । समुद्रंनसंचरणेसनिष्यवोघर्मस्वरसोनद्यो३अपव्रन् ॥ देवैर्नोदेव्यदितिर्निपातुदेवस्त्रातात्रायतामप्रयुच्छन् । नहिमित्रस्यवरुणस्यधासिमर्हामसिप्रमियंसान्वग्नेः⁺ ॥ अग्निरीशेवसव्यस्याग्निर्महःसौभगस्य । तान्यस्मभ्यंरासते ॥ उषोमघोन्यावहसूनृतेवार्यापुरु । अस्मभ्यंवाजिनीवति ॥ तत्सुनःसविताभगोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । इंद्रोनोराधसागमत्॥७॥ (४।५।११) मही

(४।५।१०) कोवस्त्रातेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्अंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः। (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः ७ अग्निः १ उषाः १ विश्वेदेवाः१एवंदश) । (४।५।११) महीइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोद्यावापृथिवीत्रिष्टुप्अंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः ।

द्यावापृथिवीऽइहज्येष्ठेरुचाभवताशुचयद्भिरर्कैः । यत्सींवरिष्ठेबृहतीविमिन्वन्नुवद्धोक्षापप्रथानेभिरेवैः ॥ देवीदेवेभिर्यजतेयजत्रैरमिनतीतस्थतुरुक्षमाणे । ऋतावरीऽअद्रुहादेवपुत्रेयज्ञस्यनेत्रीशुचयद्भिरर्कैः+ ॥ सऽइत्स्वपाभुवनेष्वासयऽइमेद्यावापृथिवीजजान । उर्वीगंभीरेरजसीसुमेकेऽअवंशेधीरःशच्यासमैरत् ॥ नूरोदसीबृहद्भिर्नोवरूथैःपत्नीवद्भिरिषयंतीसजोषाः । उरूचीविश्वेयजतेनिपातंधियास्यामरथ्यःसदासाः+ ॥ प्रवांमहिद्यवीऽअभ्युपस्तुतिंभरामहे । शुचीऽउपप्रशस्तये ॥ पुनानेतन्वामिथःस्वेनदक्षेणराजथः । ऊह्याथेसनादृतं+ ॥ महीमित्रस्यसाधथस्तरंतीपिप्रतीऽऋतं । परियज्ञंनिषेदथुः ॥ ८ ॥ (४।५।१२) क्षेत्रस्यपतिनावयंहितेनेवजयामसि । गामश्वंपोषयित्न्वासनोमृळातीदृशे ॥ क्षेत्रस्यपतेमधुमंतमूर्मिंधेनुरिवपयोऽअस्मासुधुक्ष्व । मधुश्चुतंघृतमिवसुपूतमृतस्यनःपतयोमृळयंतु ॥ मधुमतीरोषधीर्द्यावऽआपोमधुमन्नोभवत्वंतरिक्षं । क्षेत्रस्यपतिर्मधुमान्नोऽअस्त्वरिष्यंतोऽअन्वेनंचरेम ॥ शुनंवाहाः

(४।५।१२) क्षेत्रस्येत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवामदेवआद्यानांतिसृणांक्षेत्रपतिर्देवताचतुर्थ्याःशुनःपंचम्यष्टम्योःशुनासीरौषष्ठीसप्तम्योःसीताआद्याचतुर्थीषष्ठीसप्तम्योनुष्टुभःपंचमीपुरउष्णिक्शेषास्त्रिष्टुभः (अत्रचतुर्थ्याःशुनोऽदंतः। तथाशुनासीरावित्यत्रकेचिद्वाय्वादित्यावित्युच्चारयन्तितन्नचतुरस्रं यतःवायुःशुनःसूर्यएवात्रसीरःशुनासीरौवायुसूर्यौवदंति। शुनासीरंयास्कइंद्रंतुमेनेसूर्येंद्रौतौमन्यतेशाकपूणिरितिशुनासीरस्वरूपेशौनकेनाचार्यमतदर्शनव्याजेनवैविध्यंप्रतिपादितंतस्मात्प्रकृतिभूतशुनासीरशब्देनोच्चारणंयुक्तं) ।

शुनंनरः शुनंकृषतुलांगलं । शुनंवरत्राबध्यंतांशुनमष्ट्रामुदिंगय ॥ शुनासीराविमांवाचंजुषेथांयद्दिविचक्रथुःपयः । ते नेमामुपसिंचतं ॥ अर्वाचीसुभगेभवसीतेवंदामहेत्वा । यथानःसुभगाससियथानःसुफलाससि ॥ इंद्रःसीतांनिगृह्णातुतांपूषानुयच्छतु । सानःपयस्वतीदुहामुत्तरामुत्तरांसमां ॥ शुनंनःफालाविकृषंतुभूमिंशुनंकीनाशाऽअभियंतुवाहैः । शुनंपर्जन्योमधुनापयोभिःशुनासीराशुनमस्मासुधत्तं ॥ ९ ॥ (४।५।१३) समुद्रादूर्मिर्मधुमाँऽउदारदुपांशुनासममृतत्वमानट् । घृतस्यनामगुह्यंयदस्तिजिह्वादेवानाममृतस्यनाभिः ॥ वयंनामप्रब्रवामाघृतस्यास्मिन्यज्ञेधारयामानमोभिः । उपब्रह्माशृणवच्छस्यमानंचतुःशृंगोवमीद्गौरऽएतत्[+] ॥ चत्वारिशृंगात्रयोऽअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोऽअस्य । त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्याँऽआविवेश ॥ त्रिधाहितंपणिभिर्गुह्यमानंगविदेवासोघृतमन्वविंदन् । इंद्रऽएकंसूर्यऽएकंजजानवेनादेकंस्वधयानिष्टतक्षुः ॥ एताऽअर्षंतिहृद्यात्समुद्राच्छतव्रजारिपुणानावचक्षे । घृतस्यधाराऽअभिचाकशीमिहिरण्ययोवेतसोमध्यऽआसां ॥ १० ॥ सम्यक्स्रवंतिसरितोनधेनाऽअंतर्हृदामनसापूयमानाः । एतेऽअर्षंत्यूर्मयोघृतस्यमृगाऽइवक्षिपणोरीषमाणाः ॥ सिंधोरिवप्राध्वनेशूघनासोवातप्रमियःपतयंतियह्वाः । घृतस्यधाराऽअरुषोनवाजीकाष्ठाभिंदन्नूर्मिभिःपिन्वमानः ॥ अभिप्रवंतसमनेवयोषाःकल्याण्य१ःस्मयमानासोऽअग्निं । घृ

(४।५।१३) समुद्रादूर्मिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोग्निस्त्रिष्टुबंत्याजगती (सूर्योवापोवागावोवाघृतस्तुतिर्वादेवता) ।

तस्य धाराः समिधो नसंतताजुषाणोहर्यतिजातवेदाः ॥ कन्याऽइववहतुमेतवाउऽअंज्यंजानाऽअभिचाकशीमि । यत्र
सोमः सूयतेयत्रयज्ञोघृतस्यधाराऽअभितत्पवंते ॥ अभ्यर्षतसुष्टुतिंगव्यमाजिमस्मासुभद्राद्रविणानिधत्त । इमंयज्ञंनय
तदेवतानोघृतस्यधारामधुमत्पवंते ॥ धामन्तेविश्वंभुवनमधिश्रितमंतःसमुद्रेहृद्यं१तरायुषि । अपामनीकेसमिथेयऽ
आभृतस्तमश्यामधुमंतंतऽऊर्मिं+ ॥ ११ ॥ (इतिवामदेवंचतुर्थमंडलंसमाप्तं अत्रसूक्तानि ५८) (५।१।१) अ
बोध्यग्निःसमिधाजनानांप्रतिधेनुमिवायतीमुषासं । यह्वाऽइवप्रवयामुज्जिहानाःप्रभानवःसिस्रतेनाकमच्छ ॥ अबोधि
होतायजथायदेवानूर्ध्वोऽअग्निःसुमनाःप्रातरस्थात् । समिद्धस्यरुशददर्शिपाजोमहान्देवस्तमसोनिरमोचि ॥ यदींग
णस्यरशनामजीगःशुचिरंक्तेशुचिभिर्गोभिरग्निः । आद्दक्षिणायुज्यतेवाजयंत्युत्तानामूर्ध्वोऽअधयज्जुहूभिः ॥ अग्निम
च्छादेवयतांमनांसिचक्षूंषीवसूर्येसंचरंति । यदींसुवातेऽउषसाविरूपेश्वेतोवाजीजायतेऽअग्रेऽअह्नां ॥ जनिष्टहिजे
न्योऽअग्रेऽअह्नांहितोहितेष्वरुषोवनेषु । दमेदमेसप्तरत्नादधानोग्निर्होतानिषसादायजीयान् ॥ अग्निर्होतान्यसीदद्य
जीयानुपस्थेमातुःसुरभाऽउलोके । युवाकविःपुरुनिष्ठऽऋतावाधर्ताकृष्टीनामुतमध्यऽइद्धः ॥ १२ ॥ प्रणुत्यंविप्रम
ध्वरेषुसाधुमग्निंहोतारमीळतेनमोभिः । आयस्ततानरोदसीऽऋतेननित्यंमृजंतिवाजिनंघृतेन ॥ मार्जाल्योमृज्यतेस्वे

आत्रेयेपंचमेमंडलेषडनुवाकाः (५।१।१) अबोधीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यआत्रेयौबुधगविष्ठिरावग्निस्त्रिष्टुप् ।

दमूनाःकविप्रशस्तोऽअतिथिःशिवोनः । सहस्रशृंगोवृषभस्तदोजाविश्वाँऽअग्नेसहसाप्रास्यन्यान्+ ॥ प्रसद्योऽअग्नेऽअत्येष्यन्यानाविर्यस्मैचारुतमोबभूथ । ईळेन्योवपुष्योविभावाप्रियोविशामतिथिर्मानुषीणां ॥ तुभ्यंभरंतिक्षितयोयविष्ठबलिमग्नेऽअंतितऽओतदूरात् । आभंदिष्ठस्यसुमतिंचिकिद्धिबृहत्तेऽअग्नेमहिशर्मभद्रं+ ॥ आद्यरथंभानुमोभानुमंतमग्नेतिष्ठयजतेभिःसमंतं । विद्वान्पथीनामुर्वं१तरिक्षमेहदेवान्हविरद्यायवक्षि ॥ अवोचामकवयेमेध्यायवचोवंदारुवृषभायवृष्णे । गविष्ठिरोनमसास्तोममग्नौदिवीवरुक्ममुरुव्यंचमश्रेत् ॥ १३ ॥ (५।१।२) कुमारंमातायुवतिःसमुब्धंगुहाबिभर्तिनददातिपित्रे । अनीकमस्यनमिनज्जनासःपुरःपश्यंतिनिहितमरतौ ॥ कमेतंत्वंयुवतेकुमारंपेषीबिभर्षिमहिषीजजान । पूर्वीर्हिगर्भःशरदोववर्धापश्यंजातंयदसूतमाता+ ॥ हिरण्यदंतंशुचिवर्णमारात्क्षेत्रादपश्यमायुधामिमानं । ददानोऽअस्माऽअमृतंविपृक्वत्किंमामनिंद्राःकृणवन्ननुक्थाः+ ॥ क्षेत्रादपश्यंसनुतश्चरंतंसुमद्यूथंनपुरुशोभमानं । नताऽअगृभ्रन्नजनिष्टहिषःपलिक्नीरिद्युवतयोभवंति ॥ केमेमर्यकंविर्यवंतगोभिर्नयेषांगोपाऽअरणश्चिदास । यईंजगृभुरवतेसृजंत्वाजातिपश्वऽउपनश्चिकित्वान्+ ॥ वसांराजानंवसतिंजनानामरातयोनिदधुर्मर्त्येषु । ब्रह्मा

(५।१।२) कुमारमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यआत्रेयःकुमारऋषिःकमेतंविज्योतिषत्यनयोर्जारोवृशोग्निस्त्रिष्टुप्अंत्याशक्वरी (पाक्षिको जारोवृशःसर्वसूक्तेपि । यद्यपिमुद्रितामुद्रितपुस्तकेषुबहुत्रजानोवृशइत्युपलभ्यतेतथापिजरनाम्नऋषेःपुत्रोजारोवृशइतिभाष्येस्पष्टं)।

ण्यत्रेरवतंसृजंतुनिंदितारोनिंद्यासोभवंतु ॥ १४ ॥ शुनंश्चिच्छेपंनिदितंसहस्राद्यूपादमुंचोऽशमिष्टहिषः । एवास्म
दग्नेविमुमुग्धिपाशान्होतश्चिकित्वऽइहतूनिषद्य ॥ हृणीयमानोऽअपहिमदय्येःप्रमेदेवानांव्रतपाऽउवाच । इंद्रोविद्वाँ
ऽअनुहित्वाचचक्षतेनाहमग्नेऽअनुशिष्टऽआगाँ ॥ विज्योतिषाबृहताभात्यग्निराविर्विश्वानिकृणुतेमहित्वा । प्रादेवी
र्मायाःसहतेदुरेवाःशिशीतेशृंगेरक्षसेविनिक्षे ॥ उतस्वानासोदिविषंत्वग्नेस्तिग्मायुधारक्षसेहंतवाऽउ । मदेचिदस्यप्ररु
जंतिभामानवरंतेपरिबाधोऽअदेवीः ॥ एतंतेस्तोमंतुविजातविप्रोरथंनधीरःस्वपाऽअतक्षं । यदीदग्नेप्रतित्वंदेवहर्याः
स्वर्वतीरपऽएनाजयेम ॥ तुविग्रीवोवृषभोवावृधानोशत्र्व१र्यःसमजातिवेदः । इतीममग्निममृताऽअवोचन्बर्हिष्मते
मनवेशर्मयंसद्धविष्मतेमनवेशर्मयंसत् ॥ १५ ॥ (५।१।३) त्वमग्नेवरुणोजायसेयत्त्वंमित्रोभवसियत्समिद्धः । त्वे
विश्वेसहसस्पुत्रदेवास्त्वमिंद्रोदाशुषेमर्त्याय ॥ त्वमर्यमाभवसियत्कनीनांनामस्वधावन्गुह्यंबिभर्षि । अंजंतिमित्रंसु
धितंनगोभिर्यद्दंपतीसमनसाकृणोषि ॥ तवश्रियेमरुतोमर्जयंतरुद्रयत्तेजनिमचारुचित्रं । पदंयद्विष्णोरुपमंनिधायि
तेनपासिगुह्यंनामगोनां ॥ तवश्रियासुदृशोदेवदेवाःपुरूदधानाऽअमृतंसपंत । होतारमग्निंमनुषोनिषेदुर्दशस्यंतऽउ
शिजःशंसमायोः+ ॥ नत्वद्धोताऽपूर्वोऽअग्नेयजीयान्नकाव्यैःपरोऽअस्तिस्वधावः । विशश्चयस्याऽअतिथिर्भवासिसय

(५।१।३) त्वमग्नइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यआत्रेयोवसुश्रुतोग्निस्तृतीयायामरुद्रुद्रविष्णवस्त्रिष्टुबाद्याविराट् ।

ग्नेर्नवनवद्देवमर्तान् ॥ वयमग्नेवनुयामत्वोतावसूयवोहविषाबुध्यमानाः । वयंसमर्येविदथेष्वह्नांवयंरायासहसस्पुत्रम र्तान् ॥ १६ ॥ योनऽआगोऽअभ्येनोभरात्यधीदघमघशंसेदधात । जहीचिकित्वोऽअभिशस्तिमेतामग्नेयोनोमर्चय तिद्वयेन ॥ त्वामस्याव्युषिदेवपूर्वेदूतंकृण्वानाऽअयजंतहव्यैः । संस्थेयदग्नऽईयसेरयीणांदेवोमर्तैर्वसुभिरिध्यमानः ॥ अवस्पृधिपितरंयोधिविद्वान्पुत्रोयस्तेसहसःसूनऽऊहे । कदाचिकित्वोऽअभिचक्षसेनोग्नेकदाँऽऋतचिद्यातयासे ॥ भू रिनामवंदमानोदधातिपितावसोयदितज्जोषयासे । कुविद्देवस्यसहसाचकानःसुम्नमग्निर्वनतेवावृधानः+ ॥ त्वमंगज रितारंयविष्ठविश्वान्यग्नेदुरितातिपर्षि । स्तेनाऽअदृश्रन्रिपवोजनासोऽज्ञातकेतावृजिनाऽअभूवन् ॥ इमेयामासस्त्व द्रिगभूवन्वसवेवातदिदागोऽअवाचि । नाहायमग्निरभिशस्तयेनोनरीषतेवावृधानःपरादात् ॥ १७ ॥ (५।१।४) त्वामग्नेवसुपतिंवसूनामभिप्रमंदेऽअध्वरेषुराजन् । त्वयावाजंवाजयंतोजयेमाभिष्यामपृत्सुतीर्मर्त्यानां ॥ हव्यवाळ ग्निरजरःपितानोविभुर्विभावासुदृशीकोऽअस्मे । सुगार्हपत्याःसमिषोदिदीह्यस्मद्र्यक्संमिमीहिश्रवांसि ॥ विशांक विंविश्पतिंमानुषीणांशुचिंपावकंघृतपृष्ठमग्निं । निहोतारंविश्वविदंदधिध्वेसदेवेषुवनतेवार्याणि ॥ जुषस्वाग्नऽइळया सजोषायतमानोरश्मिभिःसूर्यस्य । जुषस्वनःसमिधंजातवेदऽआचदेवान्हविरद्यायवक्षि ॥ जुष्टोदमूनाऽअतिथिर्दु

(५।१।४) त्वामग्नइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवसुश्रुतोग्निस्त्रिष्टुप् ।

रोणऽइमंनोयज्ञमुपयाहिविद्वान् । विश्वाऽअग्नेऽअभियुजोविहत्याशत्रूयतामाभराभोजनानि ॥ १८ ॥ वधेनदस्युं
प्रहिचातयस्ववयःकृण्वानस्तन्वे३स्वायै । पिपर्षियत्सहसस्पुत्रदेवान्त्सोऽअग्नेपाहिनृतमवाजेऽअस्मान् ॥ वयंतेऽअग्न
ऽउक्थैर्विधेमवयंहव्यैःपावकभद्रशोचे । अस्मेरयिंविश्ववारंसमिन्वास्मेविश्वानिद्रविणानिधेहि ॥ अस्माकमग्नेऽअ
ध्वरंजुषस्वसहसःसूनोत्रिषधस्थहव्यं । वयंदेवेषुसुकृतःस्यामशर्मणानस्त्रिवरूथेनपाहि ॥ विश्वानिनोदुर्गहाजातवेदः
सिंधुंननावादुरितातिपर्षि । अग्नेऽअत्रिवन्नमसागृणानो३स्माकंबोध्यविताततनूनां ॥ यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानोम
र्त्यंमर्त्योजोहवीमि । जातवेदोऽयशोऽअस्मासुधेहिप्रजाभिरग्नेऽअमृतत्वमश्यां ॥ यस्मैत्वंसुकृतेजातवेदऽउलोकमग्ने
कृणवःस्योनं । अश्विनंसपुत्रिणंवीरवंतंगोमंतंरयिंनशतेस्वस्ति ॥ १९ ॥ (५।१।५) सुसमिद्धायशोचिषेघृतंतीव्रंजु
होतन । अग्नयेजातवेदसे ॥ नराशंसःसुषूदतीमंयज्ञमदाभ्यः । कविर्हिमधुहस्त्यः ॥ ईळितोऽअग्नऽआवहेंद्रंचित्रमि
हप्रियं । सुखैरथेभिरूतये ॥ ऊर्णम्रदाविप्रथस्वाभ्य१र्काऽअनूषत । भवानःशुभ्रसातये ॥ देवीर्द्वारोविश्रयध्वंसुप्रा
यणानऽऊतये । प्रप्रयज्ञंपृणीतन ॥ २० ॥ सुप्रतीकेवयोवृधायह्वीऽऋतस्यमातरा । दोषामुषासमीमहे ॥ वातस्यप

(५।१।५) सुसमिद्धायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवसुश्रुतःइध्मोनराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टा
वनस्पतिस्वाहाकृतयोगायत्री ।

त्वंनीळितादैव्याहोतारामनुषः । इमंनोयज्ञमागतं ॥ इळासरस्वतीमहीतिस्रोदेवीर्मयोभुवः । बर्हिःसीदंत्वस्रिधः ॥
शिवस्त्वष्टरिहागहिविभुःपोषऽउतत्मना । यज्ञेयज्ञेनऽउदव ॥ यत्रवेत्थवनस्पतेदेवानांगुह्यानामानि । तत्रहव्यानि
गामय ॥ स्वाहाग्नयेवरुणायस्वाहेंद्रायमरुद्भ्यः । स्वाहादेवेभ्योहविः+ ॥ २१ ॥ (५।१।६) अग्निंतंमन्येयोवसुर
स्तंयंयंतिधेनवः । अस्तमर्वंतऽआशवोस्तंनित्यासोवाजिनऽइषंस्तोतृभ्यऽआभर ॥ सोऽअग्निर्योवसुर्गृणेसंयमायंतिधे
नवः । समर्वंतोरघुद्रुवःसंसुजातासःसूरयऽइषं० ॥ अग्निर्हिवाजिनंविशेददातिविश्वचर्षणिः । अग्नीरायेस्वाभुवंसप्री
तोयातिवार्यमिषं० ॥ आतेऽअग्नऽइधीमहिद्युमंतंदेवाजरं । यद्धस्यातेपनीयसीसमिद्दीदयतिद्यवीषं० ॥ आतेऽअग्न
ऽऋचाहविःशुक्रस्यशोचिषस्पते । सुश्चंद्रदस्मविश्पतेहव्यंवाट्तुभ्यंहूयतऽइषं० ॥ २२ ॥ प्रोत्येऽअग्नयोग्निषुविश्वंपु
ष्यंतिवार्यं । तेहिन्विरेतऽइन्विरेतऽइषण्यंत्यानुषगिषं० ॥ तवत्येऽअग्नेऽअर्चयोमहिव्राधंतवाजिनः । येपत्वभिः
शफानांव्रजाभुरंतगोनामिषं० ॥ नवानोऽअग्नऽआभरस्तोतृभ्यःसुक्षितीरिषः । तेस्यामयऽआनृचुस्त्वादूतासोदमेदम
ऽइषं० ॥ उभेसुश्चंद्रसर्पिषोदर्वीश्रीणीषऽआसनि । उतोनऽउत्पुपूर्याऽउक्थेषुशवसस्पतऽइषं० ॥ एवाँऽअग्निमजुर्य
मुर्गीर्भिर्यज्ञेभिरानुषक् । दधदस्मेसुवीर्यमुतत्यदाश्वश्व्यमिषं० ॥ २३ ॥ (५।१।७) सखायःसंवःसम्यंचमिषंस्तो

(५।१।६) अग्निंतमितिदशर्चस्यसूक्तस्यवसुश्रुतोग्निःपंक्तिः । (५।१।७) सखायःसमितिदशर्चस्यसूक्तस्यआत्रेयइषोग्निरनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

मंचाग्नये । वर्षिष्ठायक्षितीनामूर्जोनप्त्रेसहस्वते ॥ कुत्राचिद्यस्यसमृतौरण्वानरोनृषदने । अर्हंतश्चिद्यमिंधतेसंजन
यंतिजंतवः ॥ संयदिषोवनामहेसंहव्यामानुषाणां । उतद्युम्नस्यशवसऽऋतस्यरश्मिमाददे ॥ सःस्माकृणोतिकेतु
मानक्तंचिद्दूरऽआसते । पावकोयद्वनस्पतीन्प्रस्मामिनात्यजरः ॥ अवस्मयस्यवेषणेस्वेदंपथिषुजुह्वति । अभीमह
स्वजेन्यंभूमापृष्ठेवरुरुहुः ॥ २४ ॥ यंमर्त्यःपुरुस्पृहंविदद्विश्वस्यधायसे । प्रस्वादनंपितूनामस्ततातिंचिदायवे ॥
सहिष्माधन्वाक्षितंदातानदात्यापशुः । हिरिश्मश्रुःशुचिदन्नृभुरनिभृष्टतविषिः ॥ शुचिःष्मयस्माऽअत्रिवत्प्रस्वधि
तीवरीयते । सुषूरसूतमाताक्राणायदानशेभगं ॥ आयस्तेसर्पिरासुतेग्नेशमस्तिधायसे । ऐषुद्युम्नमुतश्रवऽआचित्तं
मर्त्येषुधाः ॥ इतिचिन्मन्युमध्रिजस्त्वादातमापशुंददे । आदग्नेऽअपृणतोत्रिःसासह्याद्दस्यूनिषःसासह्यान्नॄन् +
॥ २५ ॥ (५।१।८) त्वामग्नऽऋतायवःसमीधिरेप्रत्नंप्रत्नासऽऊतयेसहस्कृत । पुरुश्चंद्रंयजतंविश्वधायसंदमूनसंगृ
हपतिंवरेण्यं ॥ त्वामग्नेऽअतिथिंपूर्व्यंविशःशोचिष्केशंगृहपतिंनिषेदिरे । बृहत्केतुंपुरुरूपंधनस्पृतंसुशर्माणंस्ववसंजर
द्विषं ॥ त्वामग्नेमानुषीरीळतेविशोहोत्राविदंविविचिंरत्नधातमं । गुहासंतंसुभगविश्वदर्शतंतुविष्वणसंसुयजंघृतश्रि
यं ॥ त्वामग्नेधर्णसिंविश्वधावयंगीर्भिर्गृणंतोनमसोपसेदिम । सनोजुषस्वसमिधानोऽअंगिरोदेवोमर्तस्ययशसासुदी

(५।१।८) त्वामग्नऋतायवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यइषोग्निर्जगती ।

तिभिः ॥ त्वमंग्नेपुरुरूपोविशेविंशेवयोंदधासिप्रत्नथांपुरुष्टुत । पुरूण्यन्नासहंसाविराजसित्विषिःसातेंतितिविषाणस्य नाधृषें ॥ त्वामंग्नेसमिधानंयविष्ठ्यदेवादूतंचक्रिरेहव्यवाहंनं । उरुत्रयंसंघृतयोनिमाहुतंत्वेषंचक्षुर्दधिरेचोदयन्मति ॥ त्वामंग्नेप्रदिवऽआहुतंघृतैःसुंम्नायवंःसुषमिधासमींधिरे । सवावृधानऽओषधीभिरुक्षितो३भिज्रयांसिपार्थिवाविति ष्ठसे ॥ २६ ॥ इतितृतीयाष्टकेऽष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुर्विंशाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि १६ ऋचः १५२॥ त्यागः ॥ उषस. १८ सवित्र. १३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ७ अग्नय. उषस. विश्वेभ्योदेवेभ्य. द्यावापृथिवीभ्या. ७ क्षेत्रपतय. ३ शुनाये. शुनासीराभ्या. सीताया. २ शुनासीराभ्या. अग्नय. ३७ मरुद्रुद्रवि ष्णुभ्य. अग्नय. २० समिद्धायाग्नय. नराशंसाये. इळाये बर्हिषइ. देवीभ्योद्वार्भ्यइ. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यां. प्रचेतोभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतिभ्य. अग्नय. २७ ॥ इतितृतीयेऽष्टमः ॥ ८ ॥

॥ इतितृतीयोऽष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथचतुर्थाष्टकप्रारंभः ॥

सं. २९

ॐत्वामग्नेगयोंत्यापंचम्यौपंक्तीअग्नओजिष्ठमंत्याचतुर्थ्यौंचंजनस्यषट्सुतंभरोजागतंप्राग्नयेचंतोगायत्रंत्वंग्निंस्तो
मेनंप्रवेधसेपंचांगिरसोधरुणोबृहत्पूरुःपंक्त्यंतंह्यायज्ञैःप्रातर्मृक्तवाहाद्वितोभ्यवस्थावत्रिंर्गायत्रावनुष्टुभौविरा
ड्पांयमग्नेचतुष्कंप्रयस्वंतःपंक्त्यंतंहंमनुष्वत्ससःप्रविश्वसामन्विश्वसामांग्नेद्युम्नोविश्वचर्षणिरंग्नेत्वंगौपायना
लौपायनावांबंधुःसुबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुंश्चैकर्चाद्वैपदंमच्छात्रोनवंवसूयवआनुष्टुभमंग्नेगायत्रमंत्यावैश्वदेव्यं
नस्वंताषट्त्रैवृष्णःपौरुकुत्स्यौद्वौत्र्यरुणत्रसदस्यूराजानौभारतश्चाश्वमेधौंत्यास्तिस्रोनुष्टुभोनात्मात्मनेदद्यादि
तिंसर्वास्वत्रिंकेचिदंत्यैंद्राग्नींसमिद्धोविश्ववारात्रेयींत्रिष्टुब्जगतींत्रिष्टुबनुष्टुबूगायत्र्यौत्र्यर्यमापंचोनागौरिवीतिः
शाक्त्यऐंद्रमुशनायदौशनसोवापादःक्वस्यबभ्रुर्ऋणंचयोप्यत्रराजास्तुतंइंद्रोरथायसप्तोनांवस्युरुग्रमितिंकौत्स्यो
शनसौवापादौपरैंद्राकौत्स्यदर्दद्वादशगातुः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःओम् ॥ (५।१।९) त्वामंग्नेहुविष्मंतोदेवंमर्तासऽईळते । मन्यैत्वाजातवेदसंसह
व्यावंक्ष्यानुषक्+ ॥ अग्निर्होतादास्वंतःक्षयंस्यवृक्तबंर्हिषः । संयज्ञासश्चरंतियंसंवाजांसःश्रवस्यवंः ॥ उतस्मयंशिशुंय
थानवंजनिष्टारणीं । धर्तारंमानुषीणांविशामग्निंस्वध्वरं+ ॥ उतस्मंदुर्गृभीयसेपुत्रोनह्वार्याणां । पुरूयोदग्धासिवनाग्ने

(५।१।९) त्वामग्नइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगयोग्निरनुष्टुप्पंचमीसप्तम्यौपंक्ती ।

पशुर्नयवसे ॥ अधस्मयस्यार्चयःसम्यक्संयंतिधूमिनः । यदीमहत्रितोदिव्युपध्मातैवधमतिशिशीतेध्मातरीयथा ॥
तवाहमग्नऽऊतिभिर्मित्रस्यचप्रशस्तिभिः । द्वेषोयुतोनदुरितातुर्याममर्त्यानां ॥ तंनोऽअग्नेऽअभीनरोरयिंसहस्वऽआ
भर । सक्षेपयत्सपोषयद्भुवद्वाजस्यसातयऽउतैधिपृत्सुनोवृधे+ ॥ १ ॥ (५।१।१०) अग्नऽओजिष्ठमाभरद्युम्नमस्म
भ्यमध्रिगो । प्रनोरायापरीणसारत्सिवाजायपंथां ॥ त्वंनोअग्नेऽअद्भुतक्रत्वादक्षस्यमंहना । त्वेऽअसुर्यं१मारुहत्क्रा
णामित्रोनयज्ञियः ॥ त्वंनोऽअग्नऽएषांगयंपुष्टिंचवर्धय । येस्तोमेभिःप्रसूरयोनरोमघान्यानशुः+ ॥ येऽअंग्नेचंद्रतेगि
रःशुंभंत्यश्वराधसः । शुष्मेभिःशुष्मिणोनरोदिवश्चिद्येषांबृहत्सुकीर्तिर्बोधतित्मना । तवत्येऽअग्नेऽअर्चयोभ्राजंतोयं
तिधृष्णुया । परिज्मानोनविद्युतःस्वानोरथोनवाजयुः+ ॥ नूनोऽअग्नऽऊतयेसबाधसश्चरातये । अस्माकासश्चसूर
योविश्वाऽआशास्तरीषणि ॥ त्वंनोऽअग्नेऽअंगिरःस्तुतस्तवानऽआभर ॥ होतर्विभ्वासहंरयिंस्तोतृभ्यःस्तवसेचनऽउतै
धिपृत्सुनोवृधे+ ॥ २ ॥ (५।१।११) जनस्यगोपाऽअजनिष्टजागृविरग्निःसुदक्षःसुवितायनव्यसे । घृतप्रतीकोबृह
तादिविस्पृशाद्युमद्विभातिभरतेभ्यःशुचिः ॥ यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरोहितमग्निंनरस्त्रिषधस्थेसमीधिरे । इंद्रेणदेवैःसरथं

(५।१।१०) अग्नओजिष्ठमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगयोग्निरनुष्टुप्चतुर्थीसप्तम्यौपंक्ती । (५।१।११) जनस्येतिषळर्चस्यसूक्तस्यात्रेयः सुतंभरोग्निर्जगती ।

॥ २ ॥

सबर्हिषिसीदन्निहोतायजथायसुक्रतुः ॥ असंमृष्टोजायसेमात्रोःशुचिर्मंद्रःकविरुदतिष्ठोविवस्वतः । घृतेनत्वावर्धयन्न
ग्नऽआहुतधूमस्तेकेतुरभवद्दिविश्रितः+ ॥ अग्निर्नोयज्ञमुपवेतुसाधुयाग्निंनरोविभरंतेगृहेगृहे । अग्निर्दूतोऽअभवद्धव्य
वाहनोग्निंवृणानावृणतेकविक्रतुं ॥ तुभ्येदमग्नेमधुमत्तमंवचस्तुभ्यंमनीषाऽइयमस्तुशंहृदे । त्वांगिरःसिंधुमिवाव
नीर्महीरापृणंतिशवसावर्धयंतिच ॥ त्वामग्नेअंगिरसोगुहाहितमन्वविंदन्छिश्रियाणंवनेवने । सजायसेमथ्यमानःस
होमहत्त्वामाहुःसहसस्पुत्रमंगिरः ॥ ३ ॥ (५।१।१२) प्राग्नयेबृहतेयज्ञियायऽऋतस्यवृष्णेऽअसुरायमन्म । घृतं
नयज्ञऽआस्येसुपूतंगिरंभरेवृषभायप्रतीचीं+ ॥ ऋतंचिकित्वऽऋतमिच्चिकिद्धृतस्यधाराऽअनुतृंधिपूर्वीः । नाहंया
तुंसहसानद्वयेनऽऋतंसपाम्यरुषस्यवृष्णः ॥ कयानोऽअग्नऽऋतयन्नृतेनभुवोनवेदाऽउचथस्यनव्यः । वेदामेदेवऽऋ
तुपाऽऋतूनांनाहंपतिंसनितुरस्यरायः+ ॥ केतेऽअग्नेरिपवेबंधनासःकेपायवःसनिषंतद्युमंतः । केधासिमग्नेऽअनृतस्यपां
तिकऽआसंतोवचसःसंतिगोपाः+ ॥ सखायस्तेविषुणाऽअग्नऽएतेशिवासःसंतोऽअशिवाऽअभूवन् । अधूर्षतस्वयमे
तेवचोभिर्ऋजूयतेवृजिनानिब्रुवंतः ॥ यस्तेऽअग्नेनमसायज्ञमीट्टऽऋतंसपात्यरुषस्यवृष्णः । तस्यक्षयःपृथुरासाधुरेतु
प्रसर्स्राणस्यनहुषस्यशेषः ॥ ४ ॥ (५।१।१३) अर्चंतस्त्वाहवामहेर्चंतःसमिधीमहि । अग्नेऽअर्चंतऽऊतये ॥ अग्नेः

(५।१।१२) प्राग्नयइतिषळर्चस्यसूक्तस्यसुतंभरोग्निस्त्रिष्टुप् । (५।१।१३) अर्चंतइतिषळर्चस्यसूक्तस्यसुतंभरोग्निर्गायत्री ।

स्तोमंमनामहेसिध्रमद्यदिंविस्पृशंः । देवस्यद्रविणस्यवंः ॥ अग्निर्जुषतनोगिरोहोतायोमानुषेष्वा । सयक्षद्दैव्यंजनं ॥ त्वमंग्नेसप्रथांऽअसिजुष्टोहोतावरेण्यः । त्वयायज्ञंवितन्वते ॥ त्वामंग्नेवाजसातंमंविप्रावर्धतिसुष्टुतं । सनोरास्वसुवीर्यं ॥ अग्नेनेमिरराँऽइवदेवाँस्त्वंपरिभूरंसि । आराधश्चित्रमृंजसे ॥ ५ ॥ (५।१।१४) अग्निंस्तोमेनबोधयसमिधानोऽअमर्त्यं । हव्यादेवेषुनोदधत् ॥ तमध्वरेष्वीळतेदेवंमर्ताऽअमर्त्यं । यजिष्ठंमानुषेजने ॥ तंहिशश्वंतऽईळतेस्रुचादेवंघृतश्चुता । अग्निंहव्यायवोळ्हवे ॥ अग्निर्जातोऽअरोचतघ्नन्दस्यूञ्ज्योतिषातमः । अविंदद्गाऽअपःस्वः+ ॥ अग्निमीळेन्यंकविंघृतपृष्ठंसपर्यत । वेतुमेशृणवद्धवं ॥ अग्निंघृतेनवावृधुःस्तोमेभिर्विश्वचर्षणिं । स्वाधीभिर्वचस्युभिः ॥ ॥ ६ ॥ (५।२।१) प्रवेधसेकवयेवेद्यायगिरंभरेयशसेपूर्व्याय । घृतप्रसत्तोऽअसुरःसुशेवोरायोधर्ताधरुणोवस्वोऽअग्निः+ ॥ ऋतेनऽऋतंधरुणंधारयंतयज्ञस्यशाकेपरमेव्योमन् । दिवोधर्मन्धरुणेसेदुषोनॄञ्जातैरजाताँऽअभियेनंनक्षुः+ ॥ अंहोयुवस्तन्वस्तन्वतेविवयोमहद्दुष्टरंपूर्व्याय । ससंवतोनवजातस्तुतुर्यात्सिंहंनक्रुद्धमभितःपरिष्ठुः ॥ मातेवयद्भरसेपप्रथानोजनंजनंधायसेचक्षसेच । वयोवयोजरसेयद्दधानःपरित्मनाविषुरूपोजिगासि ॥ वाजोनुतेशवसस्पात्वंतमुरुं

(५।१।१४) अग्निंस्तोमेनेतिषळर्चस्यसूक्तस्यसुतंभरोग्निर्गायत्री । (५।२।१) प्रवेधसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यआंगिरसोग्निर्वरुणस्त्रिष्टुप् ।

दीर्घंधरुणंदेवरायः । पदंनतायुर्गुहादधानोमहोरायेचितयन्नत्रिमस्पः ॥ ७ ॥ (५।२।२) बृहद्वयोहिभानवेर्चादेवा
याग्नये । यंमित्रंनप्रशस्तिभिर्मर्तासोदधिरेपुरः+ ॥ सहिद्युभिर्जनानांहोतादक्षस्यबाह्वोः । विहव्यमग्निरानुषग्भगोन
वारमृण्वति ॥ अस्यस्तोमेमघोनःसख्येवृद्धशोचिषः । विश्वायस्मिन्तुविष्वणिसमर्येशुष्ममादधुः+ ॥ अधाह्यग्नऽएषां
सुवीर्यस्यमंहना । तमिद्यह्वंनरोदसीपरिश्रवोबभूवतुः ॥ नूनऽएहिवार्यमग्नेगृणानऽआभर । येवयंयेचसूरयःस्वस्ति
धामहेसचोतैधिपृत्सुनोवृधे+ ॥ ८ ॥ (५।२।३) आयज्ञैर्देवमर्त्यऽइत्थातव्यांसमूतये । अग्निंकृतेस्वध्वरेपूरुरीळी
तावसे ॥ अस्यहिस्वयशस्तरऽआसाविधर्मन्मन्यसे । तंनाकंचित्रशोचिषंमंद्रंपरोमनीषया ॥ अस्यवासाऽउऽअर्चिषा
यऽआयुक्ततुजागिरा । दिवोनयस्यरेतसाबृहच्छोचंत्यर्चयः ॥ अस्यक्रत्वाविचेतसोदस्मस्यवसुरथऽआ । अधाविश्वा
सुहव्योग्निर्विक्षुप्रशस्यते ॥ नूनऽइद्धिवार्यमासासचंतसूरयः । ऊर्जोनपादभिष्टयेपाहिशग्धिस्वस्तयऽउतैधिपृत्सुनोवृ
धे+ ॥ ९ ॥ (५।२।४) प्रातरग्निःपुरुप्रियोविशस्तवेतातिथिः । विश्वानियोऽअमर्त्योहव्यामर्तेषुरण्यति ॥ द्विता
यंमृक्तवाहसेस्वस्यदक्षस्यमंहना । इंदुंसधत्तऽआनुषक्स्तोताचित्तेऽअमर्त्य ॥ तंवोदीर्घायुशोचिषंगिराहुवेमघोनां ।

(५।२।२) बृहद्वयइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःपूरुरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।३) आयज्ञैरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यपूरुरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः ।
(५।२।४) प्रातरग्निरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोमृक्तवाहाद्वितोग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः ।

अरिष्टोयेषांरथोव्यश्वदावन्नीयते ॥ चित्रावायेषुदीधितिरासन्नुक्थापांतिये । स्तीर्णंबर्हिःस्वर्णरेश्रवांसिदधिरेपरि ॥
येमेपंचाशतंददुरश्वानांसधस्तुति । द्युमदग्नेमहिश्रवोबृहत्कृधिमघोनांनृवदमृतनृणां+ ॥ १० ॥ (५।२।५) अभ्यं
वस्थाःप्रजायंतेप्रवव्रेर्वव्रिश्चिकेत । उपस्थेमातुर्विचष्टे ॥ जुहुरेविचितयंतोनिमिषंनृम्णंपांति । आदृह्लांपुरंविविशुः ॥
आश्वैत्रेयस्यजंतवोद्युमद्वर्धंतकृष्टयः । निष्कग्रीवोबृहदुक्थऽएनामध्वानवाजयुः+ ॥ प्रियंदुग्धंनकाम्यमजामिजा
म्योःसचा । घर्मोनवाजजठरोदब्धःशश्वतोदभः ॥ क्रीळन्नोरश्मऽआभुवःसंभस्मनावायुनावेविदानः । ताऽअस्यस
न्धृषजोनतिग्माःसुसंशितावक्ष्योवक्षणेस्थाः+ ॥ ११ ॥ (५।२।६) यमग्नेवाजसातमत्वंचिन्मन्यसेरयिं । तंनोगी
र्भिःश्रवाय्यंदेवत्रापनयायुजं ॥ येऽअग्नेनेरयंतितेवृद्धाऽउग्रस्यशवसः । अपद्वेषोऽअपह्वरोन्यव्रंतस्यसश्चिरे ॥ होता
रंत्वावृणीमहेग्नेदक्षस्यसाधनं । यज्ञेषुपूर्व्यंगिराप्रयस्वंतोहवामहे ॥ इत्थायथातऽऊतयेसहसावन्दिवेदिवे । रायऽऋ
तायसुक्रतोगोभिःष्यामसधमादोवीरैःस्यामसधमादः ॥ १२ ॥ (५।२।७) मनुष्वत्त्वानिधीमहिमनुष्वत्समिधीम
हि । अग्नेमनुष्वदंगिरोदेवान्देवयतेयज ॥ त्वंहिमानुषेजनेग्नेसुप्रीतऽइध्यसे । स्रुचस्त्वायंत्यानुषक्सुजातसर्पिरासु

(५।२।५) अभ्यवस्थाइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवव्रिरग्निःआद्येद्वेगायत्र्यौतृतीयाचतुर्थ्यावनुष्टुभौपंचमीविराड्रूपा । (५।२।६) यमग्न
इतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रयस्वंतोग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।७) मनुष्वदितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयःससोग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः ।

ते ॥ त्वांविश्वेसजोषसोदेवासोदूतमक्रत । सपर्यंतस्त्वाकवेयज्ञेषुदेवमीळते ॥ देवंवोदेवयज्ययाग्निमीळीतमर्त्यः । समिद्धःशुक्रदीदिह्यृतस्ययोनिमासदःससस्ययोनिमासदः ॥ १३ ॥ (५।२।८) प्रविश्वसामन्नत्रिवदर्चापावकशोचिषे । योऽअध्वरेष्वीड्योहोतामंद्रतमोविशि॑ ॥ न्य१ग्निंजातवेदसंदधातादेवमृत्विजं । प्रयज्ञऽएत्वानुषगद्यादेवव्यचस्तमः ॥ चिकित्विन्मनसंत्वादेवंमर्तासऽऊतये । वरेण्यस्यतेवसऽइयानासोऽअमन्महि ॥ अग्नेचिकिद्ध्य१स्यनऽइदंवचःसहस्य । तंत्वासुशिप्रदंपतेस्तोमैर्वर्धंत्यत्रयोगीर्भिःशुंभंत्यत्रयः ॥ १४ ॥ (५।२।९) अग्नेसहंतमाभरद्युम्नस्यप्रासहारयिं । विश्वायश्चर्षणीरभ्या३सावाजेषुसासहत् ॥ तमग्नेपृतनाषहंरयिंसहस्वऽआभर । त्वंहिसत्योऽअद्भुतोदातावाजस्यगोमतः ॥ विश्वेहित्वासजोषसोजनासोवृक्तबर्हिषः । होतारंसद्मसुप्रियंव्यंतिवार्यापुरु॑ ॥ सहिष्माविश्वचर्षणिरभिमातिसहोदधे । अग्नऽएषुक्षयेष्वारेवन्नःशुक्रदीदिहिद्युमत्पावकदीदिहि ॥१५॥ (५।२।१०) अग्नेत्वंनोऽअंतमऽउतत्रातासिवोभवावरूथ्यः॑ ॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छानक्षिद्युमत्तमंरयिंदाः ॥ सनोबोधिश्रुधीहवमुरुष्या

(५।२।८) प्रविश्वसामन्नितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयोविश्वसामाग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।९) अग्नेसहंतमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयोद्युम्नोविश्वचर्षणिरग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।१०) अग्नेत्वंनइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यगौपायना (लौपायनावा) बंधुःसुबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुश्चक्रमेणर्षयोऽग्निर्द्विपदाविराट् ।

णोऽअघायतःसमस्मात् ॥ तंत्वांशोचिष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः ॥१६॥ (५।२।११) अच्छांवोऽअग्निमवसे
देवंगासिसनोवसुः । रासत्पुत्रऽऋषूणामृतावापर्षतिद्विषः+ ॥ सहिसत्योयंपूर्वेचिद्देवासश्चिद्यमीधिरे । होतारंमंद्रजि
ह्वमित्सुदीतिभिर्विभावसुं ॥ सनोधीतीवरिष्ठयाश्रेष्ठयाचसुमत्या । अग्नेरायोदिदीहिनःसुवृक्तिभिर्वरेण्य ॥ अग्निर्देवे
षुराजत्यग्निर्मर्तेष्वाविशन् । अग्निर्नोहव्यवाहनोग्निंधीभिःसपर्यत ॥ अग्निस्तुविश्रवस्तमंतुविब्रह्माणमुत्तमं । अतूर्तं
श्रावयत्पतिंपुत्रंददातिदाशुषे ॥ १७ ॥ अग्निर्ददातिसत्पतिंसासाहयोयुधानृभिः । अग्निरत्यंरघुष्यदंजेतारमपराजि
तं ॥ यद्वाहिष्ठंतदग्नयेबृहदर्चविभावसो । महिषीवत्वद्रयिस्त्वद्वाजाऽउदीरते ॥ तवद्युमंतोऽअर्चयोग्रावेवोच्यतेबृह
त् । उतोतेतन्यतुर्यथास्वानोऽअर्तत्मनादिवः+ ॥ एवाँऽअग्निंवसूयवःसहसानंववंदिम । सनोविश्वाऽअतिद्विषःपर्ष
न्नावेवसुक्रतुः ॥ १८ ॥ (५।२।१२) अग्नेपावकरोचिषामंद्रयादेवजिह्वया । आदेवान्वक्षियक्षिच ॥ तंत्वाघृतस्न
वीमहेचित्रभानोस्वर्दृशं । देवाँऽआवीतयेवह ॥ वीतिहोत्रंत्वाकवेद्युमंतंसमिधीमहि । अग्नेबृहंतमध्वरे+ ॥ अग्नेवि
श्वेभिरागहिदेवेभिर्हव्यदातये । होतारंत्वावृणीमहे ॥ यजमानायसुन्वतऽआग्नेसुवीर्यंवह । देवैरासत्सिबर्हिषि

(५।२।११) अच्छावइतिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसूयवोग्निरनुष्टुप् । (५।२।१२) अग्नेपावकेतिनवर्चस्यसूक्तस्यवसूयवोग्निरंत्याया विश्वेदेवागायत्री ।

॥ १९ ॥ समिधानःसंहस्रजिदग्नेधर्माणिपुष्यसि । देवानाँदूतऽउक्थ्यः* ॥ न्यं१ग्निंजातवेदसंहोत्रवाहंयविष्ठ्यं । दधातादेवमृत्विजँ ॥ प्रयज्ञऽएंत्वानुषगद्यादेवव्यंचस्तमः । स्तृणीतबर्हिरासदे ॥ एदंमरुतोऽअश्विनामित्रःसीदंतुवरुणः । देवासःसर्वयाविशा+ ॥ २० ॥ (५।२।१३) अनस्वंतासत्पतिर्मामहेमेगावाचेतिष्ठोऽअसुरोमघोनः । त्रैवृष्णोऽअंग्नेदशभिःसहस्रैर्वैश्वानरत्र्यरुणश्चिकेत ॥ योमेशताचंविंशतिंचगोनांहरीचयुक्तासुधुरादंदाति । वैश्वानरसुष्टुतोवावृधानोग्नेयच्छत्र्यरुणायशर्म ॥ एवातेऽअग्नेसुमतिंचकानोनविष्ठायनवमंत्रसदस्युः । योमेगिरस्तुविजातस्यपूर्वीर्युक्तेनाभित्र्यरुणोगृणाति ॥ योमऽइतिप्रवोचत्यश्वमेधायसूरये । दददृचासनिंयतेददन्मेधामृतायते+ ॥ यस्यमापरुषाःशतमुद्धर्षयंत्युक्षणः । अश्वमेधस्यदानाःसोमाऽइवत्र्याशिरः ॥ इंद्राग्नीशतदाव्न्यश्वमेधेसुवीर्यं । क्षत्रंधारयतंबृहद्दिविसूर्यमिवाजरँ ॥ २१ ॥ (५।२।१४) समिद्धोऽअग्निर्दिविशोचिरश्रेत्प्रत्यङ्ङुषसमुर्वियाविभाति । एतिप्रा

(५।२।१३) अनस्वंतेतिषळर्चस्यसूक्तस्यत्रैवृष्णत्र्यरुणःपौरुकुत्स्यस्त्रसदस्युर्भारतोश्वमेधश्चैतेऋषयोऽग्निरंत्यायाइंद्राग्नीत्रिष्टुप् अंत्यास्तिस्रोनुष्टुभः । (अस्मिन्सूक्तेभौमोत्रिरेवदेवतेतिकेचित् अन्यथायोमेशताचविंशतिंचगोनामित्यादिदातृक्रियायाअनुपपत्तेः । नैतदन्येमन्यंतेआत्माध्यासपक्षस्वीकारेणतथाप्युपपत्तेः) । (५।२।१४) समिद्धइतिषळर्चस्यसूक्तस्यात्रेयीविश्ववाराऋषिकाग्निः आद्याःक्रमेणत्रिष्टुब्जगतीत्रिष्टुबनुष्टुभःअंत्येद्वेगायत्र्यौ ।

चींविश्ववारानमोभिर्देवाँऽईळानाहविषाघृताचीं ॥ समिध्यमानोऽअमृतस्यराजसिहविष्कृण्वंतंसचसेस्वस्तये । वि
श्वंसधत्तेद्रविणंयमिन्वस्यातिथ्यमग्नेनिचधत्तऽइत्पुरः ॥ अग्नेशर्धमहतेसौभगायतवद्युम्नान्युत्तमानिसंतु । संजास्प
त्यंसुयममाकृणुष्वशत्रूयतामभितिष्ठामहांसि ॥ समिद्धस्यप्रमहसोग्नेवंदेतवश्रियं । वृषभोद्युम्नवाँऽअसिसमध्वरेष्विं
ध्यसे ॥ समिद्धोऽअग्नऽआहुतदेवान्यक्षिस्वध्वर । त्वंहिहव्यवाळसिं ॥ आजुहोतादुवस्यताग्निंप्रयत्यध्वरे । वृणी
ध्वंहव्यवाहनं ॥ २२ ॥ (५।२।१५) त्र्यर्यमामनुषोदेवताताात्रीरोचनादिव्याधारयंत । अर्चंतित्वामरुतःपूतदक्षा
स्त्वमेषामृषिरिंद्रासिधीरः ॥ अनुयदीमरुतोमंदसानमार्चन्निंद्रंपपिवांसंसुतस्य । आदत्तवज्रमभियदहिंहन्नपोयह्वीर
सृजत्सर्तवाऽउ ॥ उतब्रह्माणोमरुतोमेऽअस्येंद्रःसोमस्यसुषुतस्यपेयाः । तद्धिहव्यंमनुषेगाऽअविंददहन्नहिंपपिवाँऽइं
द्रोऽअस्य ॥ आद्रोदसीवितरंविष्कभायत्संविव्यानश्चिद्भियसेमृगंकः । जिगर्तिमिंद्रोऽअपजर्गुराणःप्रतिश्वसंतमवदा
नवंहन् ॥ अधक्रत्वामघवन्तुभ्यंदेवाऽअनुविश्वेऽअददुःसोमपेयं । यत्सूर्यस्यहरितःपतंतीःपुरःसतीरुपराऽएतशे
कः+ ॥ २३ ॥ नवयदस्यनवतिंचभोगान्त्साकंवज्रेणमघवाविवृश्चत् । अर्चंतीद्रंमरुतःसधस्थेत्रैष्टुभेनवचसाबाधत
द्यां+ ॥ सखासख्येऽअपचत्तूयमग्निरस्यक्रत्वामहिषात्रीशतानि । त्रीसाकमिंद्रोमनुषःसरांसिसुतंपिबद्वृत्रहत्यायसो

(५।२।१५) त्र्यर्यमेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यशाक्त्योगौरिवीतिरिंद्रः(उशनायदितिपादस्योशनावा)त्रिष्टुप् ।

मं ॥ त्रीयच्छतामहिषाणामघोमास्त्रीसरांसिमघवासोम्यापाः । कारंनविश्वेऽअह्वंतदेवाभरमिंद्राययदहिंजघान ॥ उशनायत्सहस्यैरयातंगृहमिंद्रजूजुवानेभिरश्वैः । वन्वानोऽअत्रसरथंययाथकुत्सेनदेवैरवनोर्हशुष्णं ॥ प्रान्यच्चक्रमवृहःसूर्यस्यकुत्सायान्यद्वरिवोयातवेकः । अनासोदस्यूँरमृणोवधेननिदुर्योणऽआवृणङ्मृध्रवाचः ॥ २४ ॥ स्तोमासस्त्वागौरिवीतेरवर्धन्नरंधयोवैदथिनायपिप्रुं । आत्वामृजिश्वासख्यायचक्रेपचन्पक्तीरपिबःसोममस्य ॥ नवग्वासःसुतसोमासऽइंद्रंदशग्वासोऽअभ्यर्चंत्यर्कैः । गव्यंचिदूर्वमपिधानवंतंतंचिन्नरःशशमानाऽअपव्रन् ॥ कथोनुतेपरिचराणिविद्वान्वीर्यामघवन्याचकर्थ । याचोनुनव्याकृणवःशविष्ठप्रेदुतातेविदथेषुब्रवाम ॥ एताविश्वाचकृवाँऽइंद्रभूर्यपरीतोजनुषावीर्येण । याचिन्नुवज्रिन्कृणवोदधृष्वान्नतेवर्तातविष्याऽअस्तितस्याः ॥ इंद्रब्रह्मक्रियमाणाजुषस्वयातेशविष्ठनव्याऽअकर्म । वस्त्रेवभद्रासुकृतावसूयूरथंनधीरःस्वपाऽअतक्षं ॥ २५ ॥ (५।२।१६) कं१स्यवीरःकोऽअपश्यदिंद्रंसुखरथमीयमानंहरिभ्यां । योरायावज्रीसुतसोममिच्छन्तदोकोगंतापुरुहूतऽऊती+ ॥ अवाचचक्षंपदमस्यसस्वरुग्रंनिधातुरन्वायमिच्छन् । अपृच्छमन्याँऽउततेमऽआहुरिंद्रंनरोबुबुधानाऽअशेम ॥ प्रनुवयंसुतेयातेकृतानींद्रब्रवामयानिनोजुजोषः । वेदद्विद्वाञ्छृणवच्चविद्वान्वहतेयंमघवासर्वसेनः ॥ स्थिरंमनश्चकृषेजातऽइंद्रवेषीदेकोयुधयेभू

(५।२।१६) क१स्येतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोबभ्रुरिंद्रोत्यानांचतसृणामृणंचयेंद्रौदेवतेत्रिष्टुप् ।

यंसश्चित् । अश्मानंचिच्छवसादिद्युतोविविदोगवामूर्वमुस्रियाणां ॥ परोयत्त्वंपरमऽआजनिष्ठाःपरावतिश्रुत्यंनाम
बिभ्रत् । अतश्चिदिंद्रादभयंतदेवाविश्वाऽअपोऽअजयद्दासपत्नीः ॥ २६ ॥ तुभ्येदेतेमरुतःसुशेवाऽअर्चंत्यर्कंसुन्वं
त्यंधः । अहिमोहानमपऽआशयानंप्रमायाभिर्मायिनंसक्षदिंद्रः ॥ विषूमृधोजनुषादानमिन्वन्नहन्गवामघवन्त्संचक्रा
नः । अत्रादासस्यनमुचेःशिरोयदवर्तयोमनवेगातुमिच्छन्+ ॥ युजंहिमामकृथाऽआदिदिंद्रशिरोदासस्यनमुचेर्मथा
यन् । अश्मानंचित्स्वर्यं १ वर्तमानंप्रचक्रियेवरोदसीमरुद्भ्यः ॥ स्त्रियोहिदासऽआयुधानिचक्रेकिंमाकरन्नबलाऽअस्य
सेनाः । अंतर्ह्यख्यदुभेऽअस्यधेनेऽअथोपप्रैद्युधयेदस्युमिंद्रः ॥ समत्रगावोभितोनवंतेहेहवत्सैर्वियुताययदासन् । सं
ताऽइंद्रोऽअसृजदस्यशाकैर्यदींसोमासःसुषुताऽअमंदन् ॥ २७ ॥ यदींसोमाबभ्रुधूताऽअमंदन्नरोरवीद्वृषभःसादने
षु । पुरंदरःपपिवाँऽइंद्रोऽअस्यपुनर्गवामददादुस्रियाणां ॥ भद्रमिदंरुशमाऽअग्नेऽअक्रन्गवांचत्वारिददतःसहस्रा ।
ऋणंचयस्यप्रयतामघानिप्रत्यग्रभीष्मनृतमस्यनृणां+ ॥ सुपेशसंमावसृजंत्यस्तंगवांसहस्रैरुशमासोऽअग्ने । तीव्राऽइंद्र
ममंदुःसुतासोक्तोर्व्युष्टौपरितक्म्यायाः ॥ औच्छत्सारात्रीपरितक्म्यायाँऽऋणंचयेराजनिरुशमानां । अत्योनवा
जीरघुरज्यमानोबभ्रुश्चत्वार्यसनत्सहस्रा ॥ चतुःसहस्रंगव्यस्यपश्वःप्रत्यग्रभीष्मरुशमेष्वग्ने । घर्मश्चित्तप्तःप्रवृजेयऽ

आसीदयस्मयस्तम्वादामविप्राः ॥ २८ ॥ (५।२।१७) इंद्रोरथायप्रवतंकृणोतियमध्यस्थान्मघवावाजयंतं । यूथेवपश्वोव्युनोतिगोपाऽअरिष्टोयातिप्रथमःसिषासन् ॥ आप्रद्रवहरिवोमाविवेनःपिशंगरातेऽअभिनःसचस्व । नहित्वदिंद्रवस्योऽअन्यदस्त्यमेनांश्चिज्जनिवतश्चकर्थ ॥ उद्यत्सहःसहसऽआजनिष्टदेदिष्टऽइंद्रऽइंद्रियाणिविश्वा । प्राचोदयत्सुदुघावव्रेऽअंतर्विज्योतिषासंववृत्वत्तमोवः ॥ अनवस्तेरथमश्वायतक्षन्त्वष्टावज्रंपुरुहूतद्युमंतं । ब्रह्माणऽइंद्रंमहयंतोऽअर्कैरवर्धयन्नहयेहंतवाऽउं ॥ वृष्णेयत्तेवृषणोऽअर्कमर्चानिंद्रग्रावाणोऽअदितिःसजोषाः । अनश्वासोयेपवयोरथाऽइंद्रेषिताऽअभ्यवर्ततदस्यून् ॥ २९ ॥ प्रतेपूर्वाणिकरणानिवोचंप्रनूतनामघवन्याचकर्थ । शक्तीवोयद्विभरारोदसीऽउभेजयन्नपोमनवेदानुचित्राः ॥ तदिन्नुतेकरणंदस्मविप्राहिंयद्घ्नन्नोजोऽअत्रामिमीथाः । शुष्णस्यचित्परिमायाऽअगृभ्णाःप्रपित्वंयन्नपदस्यूँऽरसेधः ॥ त्वमपोयदवेतुर्वशायारमयःसुदुघाःपारऽइंद्र । उग्रमयातमवहोहकुत्सं संहयद्वामुशनारंतदेवाः+ ॥ इंद्राकुत्सावहमानारथेनावामत्याऽअपिकर्णेवहंतु । निःषीमद्भ्योधमथोनिःषधस्थान्मघोनोहृदोवरथस्तमांसि ॥ वातस्ययुक्तान्त्सुयुजश्चिदश्वान्कविश्चिदेषोऽअजगन्नवस्युः । विश्वेतेऽअत्रमरुतःसखायऽ

(५।२।१७) इंद्रोरथायेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवस्युरिंद्रः (उग्रमयातमित्यादिपादौकुत्सदैवत्यौउशनोदैवत्यौवा) नवम्या इंद्राकुत्सौत्रिष्टुप् ।

इंद्रब्रह्माणितविषीमवर्धन् ॥ ३० ॥ सूरश्चिद्रथंपरितक्म्यायांपूर्वंकरदुपरंजूजुवांसं । भरच्चक्रमेतशःसंरिणातिपुरो
दधत्सनिष्यतिक्रतुंनः ॥ आयंजनाऽअभिचक्षेजगामेंद्रःसखायंसुतसोममिच्छन् । वदन्ग्रावाववेदिंभ्रियातेयस्यजीर
मध्वर्यवश्चरंति ॥ येचाकनंतचाकनंतनूतेमर्ताऽअमृतमोतेऽअंहऽआरन् । वावंधियज्यूँऽरुततेषुधेह्योजोजनेषुयेषुते
स्याम ॥ ३१ ॥ (५।२।१८) अर्दर्दरुत्समसृजोविखानित्वमर्णवान्बद्बधानाँऽअरम्णाः । महांतमिंद्रपर्वतंवियद्वः
सृजोविधाराऽअवदानवंहन् ॥ त्वमुत्साँऽऋतुभिर्बद्बधानाँऽअरंहऽऊधःपर्वतस्यवज्रिन् । अहिंचिदुग्रप्रयुतंशयानंज
घन्वाँऽइंद्रतविषीमधत्थाः ॥ त्यस्यचिन्महतोनिर्मृगस्यवधर्जघानतविषीभिरिंद्रः । यऽएकऽइदप्रतिर्मन्यमानऽआद
स्मादन्योऽअजनिष्टतव्यान् ॥ त्यंचिदेषांस्वधयामदंतंमिहोनपातंसुवृधंतमोगां । वृषप्रभर्मादानवस्यभामंवज्रेणवज्री
निजघानशुष्णं ॥ त्यंचिदस्यक्रतुभिर्निषत्तममर्मणोविददिदस्यमर्म । यदींसुक्षत्रप्रभृतामदस्ययुयुत्संतंतमसिहर्म्येधाः+॥
त्यंचिदित्थाकत्पयंशयानमसूर्येतमसिवावृधानं । तंचिन्मंदानोवृषभःसुतस्योच्चैरिंद्रोऽअपगूर्याजघान ॥ ३२ ॥ उ
द्यदिंद्रोमहतेदानवायवधर्यमिष्टसहोऽअप्रतीतं । यदींवज्रस्यप्रभृतौददाभविश्वस्यजंतोरधमंचकार ॥ त्यंचिदर्णमधु
पंशयानमसिन्वंवव्रंमह्याददुग्रः । अपादमत्रंमहतावधेननिर्दुर्योणऽआवृणङ्मृध्रवाचं ॥ कोऽअस्यशुष्मंतविषींवरात

(५।२।१८) अर्दर्दरुत्समितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगातुरिंद्रस्त्रिष्टुप् ।

ऽएकोधनाभरतेऽअप्रतीतः । इमेचिंदस्यज्रयंसोनुदेवीऽइंद्रस्यौजसोभियसांजिहाते ॥ न्यंस्मैदेवीस्वधितिर्जिहीतऽइं द्रायगातुरुशतीवयेमे । संयदोजोयुवतेविश्वंमाभिरनुस्वधान्नेक्षितयोनमंत ॥ एकंनुत्वासत्पतिंपांचजन्यंजातंशृणो मियशसंजनेषु । तंमेंजगृभ्रऽआशसोनविष्ठंदोषावस्तोर्हवमानासऽइंद्रं ॥ एवाहित्वामृतुथायातयंतंमघाविप्रेभ्योददं तंशृणोमिं । किंतेंब्रह्माणोगृहतेसखायोयेत्वायानिंदधुःकाममिंद्र ॥ ३३ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

चतुर्थाष्टकेसूक्तानि १३० ऋचः १२६९

पंचविंशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि २४ ऋचः १६८ ॥ त्यागः ॥ अग्नयइदं. १०० विश्वेभ्योदेवेभ्य-अग्नय. ५ इंद्राग्निभ्या. अग्नय. ६ इंद्राये. ८ उशनसइंद्राभ्या. इंद्राये. १७ ऋणंचयेंद्राभ्या. ४ इंद्राये. ७ इंद्रकुत्सोशनोभ्य. इंद्रकुत्साभ्या. इंद्राये. १६ ॥ इतिचतुर्थेप्रथमः ॥

महिदशप्राजापत्यःसंवरणोजातशत्रुंनवत्रिष्टुबंतंयस्तेष्टौप्रभूवसुरांगिरसःपंक्त्यंतंसआगमत्षट्तृतीयाजगतींसं भानुनापंचात्रिरुरोरानुष्टुभंयदिंद्रपंक्त्यंतंमायाहिनवत्र्युष्णिगाद्यंत्यानुष्टुम्मध्येचसासौरींतदादीतिहासःस्तु तिकर्मत्वादत्रिरेवदेवःकोनुविंशतिर्वैश्वदेवंवैतंत्षोळश्याद्यतिजगत्यावंत्यैकपदाप्रशंतमाद्यूनैकादशीरौद्यांधेनव

स्त्र्यूनैतयोरुपांत्यैकपदांतंप्रत्नथापंचोनांकाश्यपोवत्सारोन्येचऋषयोंदृष्टलिंगाद्विस्त्रिष्टुबंतंविदाएकादशसदापृ
णोंहयोष्टौप्रतिक्षत्रौंत्योद्वृचोदेवपत्नीस्तवौंत्यात्रिष्टुप्द्वितीयाच ॥ १ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (५।३।१) महिंमहेतवसेंदीध्येनॄनिंद्रांयेत्थातवसेऽअतव्यान् । योऽअंस्मैसुमतिंवाजंसातौस्तु
तोजनेंसमर्यंश्चिकेतं ॥ सत्वंनंऽइंद्रधियसानोऽअर्कैर्हरीणांवृषन्योक्रंमश्रेः । याऽइत्थामंघवन्ननुजोषंवक्षोंऽअभिप्रार्यः
संक्षिजनांन् ॥ नतेतंऽइंद्राभ्यं१स्मदृष्वायुक्तासोऽअब्रह्मतायदसंन् । तिष्ठारथमधितंवंज्रहस्तारश्मिंदेवयमसेस्वश्वंः॥
पुरूयत्तंऽइंद्रसंत्युक्थागवेंचकर्थोर्वरांसुयुध्यंन् । ततक्षेसूर्यांयचिदोकंसिस्वेवृषांसमत्सुंदासस्यनामंचित् ॥ वयंतेतंऽइं
द्रयेचनरःशर्धौंजज्ञानायाताश्वरथांः । आस्मान्जंगम्यादहिशुष्मसत्वाभगोनहव्यंःप्रभृथेषुचारुंः ॥ १ ॥ पपृक्षेण्यंमिं
द्रत्वेह्योजोंनृम्णानिंचनृतमांनोऽअमंर्तः । सनऽएनींवसवानोरयिंदाःप्रार्यःस्तुंषेतुविमघस्यदानं ॥ एवानंऽइंद्रोतिभिं
रवपाहिगृणतःशूरकारून् । उतत्वचंददंतोवाजंसातौपिप्रीहिमध्वःसुषुंतस्यचारोंः ॥ उतत्येमांपौरुकुत्स्यस्यसूरेस्त्रस
दंस्योर्हिंरणिनोरराणाः । वहंतुमादशश्येतांसोऽअस्यगैरिक्षितस्यक्रतुंभिर्नुसंश्चे ॥ उतत्येमांमारुताश्वंस्यशोणाःक्रत्वां
मघासोविदथंस्यरातौ । सहस्रांमेच्यवंतानोददांनऽआनूकमर्योवपुंषेनाचंत् ॥ उतत्येमांध्वन्यंस्यजुष्टांलक्ष्मण्यंस्यसुरु

(५।३।१) महिमहइतिदशर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्यःसंवरणइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

चोयतानाः । महारायःसंवरणस्यऽऋषेर्व्रजंनगावःप्रयताऽअपिग्मन् ॥ २ ॥ (५।३।२) अजातशत्रुमजरास्वर्वत्य
नुस्वधामिताद्स्ममीयते । सुनोतनपचतब्रह्मवाहसेपुरुष्टुतायप्रतरंदधातन ॥ आयःसोमेनजठरमपिप्रतामंदतमघवा
मध्वोऽअंधसः । यदींमृगायहंतवेमहावधःसहस्रभृष्टिमुशनावधंयमत् ॥ योऽअस्मैघ्रंसऽउतवायऽऊधनिसोमंसुनो
तिभवतिद्युमाँऽअह । अपापशक्रस्ततनुष्टिमूहतितनूशुभ्रंमघवायःकवासखः+ ॥ यस्यावधीत्पितरंयस्यमातरंयस्यश
क्रोभ्रातरंनातऽईषते । वेतीद्वस्यप्रयतायतंकरोनकिल्बिषादीषतेवस्वऽआकरः+ ॥ नपंचभिर्दशभिर्वृष्ट्यारभंनासुन्व
तासचतेपुष्यताचन । जिनातिवेदमुयाहंतिवाधुनिरादेवयुंभजतिगोमतिव्रजे+ ॥ ३ ॥ वित्वक्षणःसमृतौचक्रमास
जोसुन्वतोविषुणःसुन्वतोवृधः । इंद्रोविश्वस्यदमिताविभीषणोयथावशंनयतिदासमार्यः ॥ समींपणेरजतिभोजनंमु
षेविदाशुषेभजतिसूनरंवसु । दुर्गेचनध्रियतेविश्वऽआपुरुजनोयोऽअस्यतविषीमचुक्रुधत् ॥ संयज्जनौसुधनौविश्वश
र्धसाववेदिंद्रोमघवागोषुशुभ्रिषु । युजंह्य१न्यमकृतप्रवेपन्युदींगव्यंसृजतेसत्वभिर्धुनिः ॥ सहस्रसामाग्निवेशिंगृणी
षेशत्रिमग्नऽउपमांकेतुमर्यः । तस्माऽआपःसंयतःपीपयंततस्मिन्क्षत्रममवत्त्वेषमस्तु ॥ ४ ॥ (५।३।३) यस्तेसाधिष्ठो

(५।३।२) अजातशत्रुमितिनवर्चस्यसूक्तस्यसंवरणइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (५।३।३) यस्तेसाधिष्ठइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यआंगिरसः
प्रभूवसुरिंद्रोनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

वसुऽइंद्रक्रतुष्टमाभर । अस्मभ्यंचर्षणीसहंसस्निंवाजेषुदुष्टरं ॥ यदिंद्रतेचतस्रोयच्छूरसंतितिस्रः । यद्वापंचक्षितीना
मवस्तत्सुनऽआभर ॥ आतेवोवरेण्यंवृषन्तमस्यहूमहे । वृषजूतिर्हिजज्ञिषऽआभूभिरिंद्रतुर्वणिः ॥ वृषाह्यसिराधसे
जज्ञिषेवृष्णितेशवः । स्वक्षत्रंतेधृषन्मनःसत्राहमिंद्रपौंस्यं ॥ त्वंतमिंद्रमर्त्यममित्रयंतमद्रिवः । सर्वरथाशतक्रतोनिया
हिशवसस्पते ॥ ५ ॥ त्वामिद्वृत्रहन्तमजनासोवृक्तबर्हिषः । उग्रंपूर्वीषुपूर्व्यंहवंतेवाजसातये ॥ अस्माकमिंद्रदुष्टरंपु
रोयावानमाजिषु । सयावानंधनेधनेवाजयंतमवारथं ॥ अस्माकमिंद्रेहिनोरथमवापुरंध्या । वयंशविष्ठवार्यंदिविश्र
वोदधीमहिदिविस्तोमंमनामहे ॥ ६ ॥ (५।३।४) सऽआगमदिंद्रोयोवसूनांचिकेतद्दातुंदामनोरयीणां । धन्वचरो
नवंसगस्तृषाणश्चकमानःपिबतुदुग्धमंशुं+ ॥ आतेहनूहरिवःशूरशिप्रेरुहत्सोमोनपर्वतस्यपृष्ठे । अनुत्वाराजन्नर्वतोन
हिन्वन्गीर्भिर्मदेमपुरुहूतविश्वे ॥ चक्रंनवृत्तंपुरुहूतवेपतेमनोभियामेऽअमतेरिदद्रिवः । रथादधित्वाजरितासदावृध
कुविन्नुस्तोषन्मघवन्पुरूवसुः ॥ एषग्रावेवजरितातऽइंद्रेयर्तिवाचंबृहदाशुषाणः । प्रसव्येनमघवन्यंसिरायःप्रदक्षिणि
द्धरिवोमाविवेनः ॥ वृषात्वावृषणंवर्धतुद्यौर्वृषावृषभ्यांवहसेहरिभ्यां । सनोवृषावृषरथःसुशिप्रवृषक्रतोवृषावज्रिन्भ
रेधाः ॥ योरोहितौवाजिनौवाजिनीवान्त्रिभिःशतैःसचमानावदिष्ट । यूनेसमस्मैक्षितयोनमंतांश्रुतरथायमरुतोदुवो

(५।३।४) सआगमदितिषळर्चस्यसूक्तस्यप्रभूवसुरिंद्रस्त्रिष्टुप्तृतीयाजगती ।

या+ ॥ ७ ॥ (५।३।५) संभानुनायततेसूर्यस्याजुह्वानोघृतपृष्ठःस्वंचाः । तस्माऽअमृध्राऽउषसोव्युच्छान्यऽइंद्रा
यसुनवामेत्याह ॥ समिद्धाग्निर्वनवत्स्तीर्णबर्हिर्युक्तग्रावासुतसोमोजराते । ग्रावाणोयस्येषिरंवदंत्ययदध्वर्युर्हविषाव
सिंधुं ॥ वधूरियंपतिमिच्छंत्येतियऽईंवहातेमहिषीमिषिरां । आस्यश्रवस्याद्रथऽआचघोषात्पुरूसहस्रापरिवर्तयाते ॥
नसराजाव्यथतेयस्मिन्निंद्रस्तीव्रंसोमंपिबतिगोसखायं । आसत्वनैरजतिहंतिवृत्रंक्षेतिक्षितीःसुभगोनामपुष्यन् ॥ पु
ष्यात्क्षेमेऽअभियोगेभवात्युभेवृतौसंयतीसंजयाति । प्रियःसूर्येप्रियोऽअग्नाभवातियऽइंद्रायसुतसोमोददाशत् ॥८॥
(५।३।६) उरोष्टऽइंद्रराधसोविभ्वीरातिःशतक्रतो । अधानोविश्वचर्षणेद्युम्नासुक्षत्रमंहय ॥ यदीमिंद्रश्र
वाय्यमिषंशविष्ठदधिषे । प्रप्रथेदीर्घश्रुत्तमंहिरण्यवर्णदुष्टरं ॥ शुष्मासोयेतेऽअद्रिवोमेहनाकेतसापः । उभादेवाव
भिष्टयेदिवश्चग्मश्चराजथः ॥ उतोनोऽअस्यकस्यचिद्दक्षस्यतववृत्रहन् । अस्मभ्यंनृम्णमाभरास्मभ्यंनृमणस्यसे ॥
नूतऽआभिरभिष्टिभिस्तवशर्मन्छतक्रतो । इंद्रस्यामसुगोपाःशूरस्यामसुगोपाः+ ॥ ९ ॥ (५।३।७) यदिंद्रचित्र
मेहनास्तित्वादातमद्रिवः । राधस्तन्नोविदद्वसऽउभयाहस्त्याभर ॥ यन्मन्यसेवरेण्यमिंद्रद्युक्षंतदाभर । विद्याम

(५।३।५) संभानुनेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरिंद्रस्त्रिष्टुप् । (५।३।६) उरोष्टइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रिरिंद्रोनुष्टुप् । (५।३।७) य
दिंद्रेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रिरिंद्रोनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

तस्यंतेवयमकूपारस्यदावनें ॥ यत्तेंदित्सुप्रराध्यंमनोऽअस्तिंश्रुतंबृहत् । तेनंदृह्ळाचिंदद्रिवऽआवाजंदर्षिसातयें ॥
मंहिंष्ठंवोमघोनांराजांनंचर्षणीनां । इंद्रमुपप्रशंस्तयेपूर्वीभिर्जुजुषेगिरंः ॥ अस्माऽइत्काव्यंवचंऽउक्थमिंद्रायशंस्यं ।
तस्माऽउब्रह्मंवाहसेगिरोंवर्धंत्यत्रंयोगिरंःशुंभंत्यत्रंयः ॥ १० ॥ (५।३।८) आयाह्यद्रिंभिःसुतंसोमंसोमपतेपिब ।
वृषंन्निंद्रवृषंभिर्वृत्रहंतम ॥ वृषाग्रावावृषामदोवृषासोमोंऽअयंसुतः । वृषंन्निंद्र० ॥ वृषांत्वावृषंणंहुवेवज्रिंन्चित्राभिरू
तिभिंः । वृषंन्निंद्र० ॥ ऋजीषीवज्रीवृषभस्तुराषाट्छुष्मीराजांवृत्रहासोंमपावां । युक्त्वाहरिंभ्यामुपंयासदर्वाङ्मा
ध्यंदिनेसवंनेमत्सदिंद्रंः ॥ यत्त्वांसूर्यस्वंर्भानुस्तमसाविंध्यदासुरः । अक्षेत्रविद्यथांमुग्धोभुवंनान्यदीधयुः ॥ ११ ॥
स्वंर्भानोरधयदिंद्रमायाऽअवोदिवोवर्तमानाऽअवाहंन् । गूळ्हंसूर्यंतमसापंव्रतेनतुरीयेंणब्रह्मंणाविंददत्रिंः ॥ मामामि
मंतवसंतंमत्रऽइरस्याद्रुग्धोभियसानिगारीत् । त्वंमित्रोऽअंसिसत्यरांधास्तौमेहावंतंवरुणश्चराजा ॥ ग्राव्णोंब्रह्मायुंयु
जानःसंपर्यन्कीरिणांदेवान्नमंसोपशिक्षंन् । अत्रिःसूर्यंस्यदिविचक्षुराधात्स्वंर्भानोरपंमायाऽअंघुक्षत् ॥ यंवैसूर्यंस्वंर्भा
नुस्तमसाविंध्यदासुरः । अत्रंयस्तमन्वंविंदन्नह्यं१न्येऽअशंक्नुवन् ॥ १२ ॥ (५।३।९) कोनुवांमित्रावरुणावृताय

(५।३।८)आयाहीतिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रिःआद्यानांचतसृणामिंद्रःपंचम्याःसूर्यःषष्ठ्यादिचतसृणामत्रिर्देवता आद्यास्तिस्रउष्णिहःपंचम्यं
त्येऽनुष्टुभौशिष्टास्त्रिष्टुभः।(५।३।९) कोनुवामितिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यात्रिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्षोडशीसप्तदश्यावतिजगत्यावंत्यैकपदा। (भेदपक्षे

न्दिवोवांमहःपार्थिवस्यवादे । ऋतस्यवासदंसित्रासीथांनोयज्ञायतेवापशुषोनवाजांन् ॥ तेनोमित्रोवरुणोऽअर्यमायु
रिंद्रंऽऋभुक्षामरुतोजुषंत । नमोभिर्वायेदधंतेसुवृक्तिंस्तोमंरुद्रायमीढुषेसजोषाः ॥ आवांयेष्ठाश्विनाहुवध्यैवातस्यप
त्मन्नथ्यस्यपुष्टौ । उतवादिवोऽअसुरायमन्मप्रांधांसीवयज्यवेभरध्वं ॥ प्रसक्षणोदिव्यःकण्वहोतात्रितोदिवःसजोषा
वातोऽअग्निः । पूषाभगःप्रभृथेविश्वभोजाऽआजिंनजंग्मुराश्वश्वतमाः ॥ प्रवोरयिंयुक्ताश्वंभरध्वंरायऽएषेवसेदधी
तधीः । सुशेवऽएवैरौशिजस्यहोतायेवऽएवामरुतस्तुराणां ॥ १३ ॥ प्रवोवायुंरथयुजंकृणुध्वंप्रदेवंविप्रंपनितारम
कैः । इषुध्यवंऽऋतसापःपुरंधीर्वस्वीर्नोऽअत्रपत्नीराधियेधुः ॥ उपवऽएषेवंद्येभिःशूषैःप्रयह्वीदिवश्चितयद्भिरर्कैः । उ
षासानक्ताविदुषीवविश्वमाहावहतोमर्त्याययज्ञं ॥ अभिवोऽअर्चेपोष्यावतोनॄन्वास्तोष्पतिंत्वष्टारंरराणः । धन्यास
जोषाधिषणानमोभिर्वनस्पतीँऽरोषधीरायऽएषे ॥ तुजेनस्तनेपर्वताःसंतुस्वैतवोयेवसवोनवीराः । पनितऽआप्त्योयज
तःसदानोवर्धान्नःशंसंनर्योऽअभिष्टौ ॥ वृष्णोऽअस्तोषिभूम्यस्यगर्भंत्रितोनपातमपांसुवृक्ति । गृणीतेऽअग्निरेतरीनशू
षैःशोचिष्केशोनिरिणातिवना ॥ १४ ॥ कुथामहेरुद्रियायब्रवामकद्रायेचिकितुषेभगाय । आपऽओषधीरुतनोवंतु

—मित्रावरुणौ १ विश्वदेवाः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः १ मरुतः १ विश्वेदेवाः १ उषासानक्ते १ विश्वेदेवाः २ अग्निः १ विश्वेदेवाः २ मरुतः १ विश्वेदेवाः १ भूमिः १ विश्वेदेवाः ३ भूमिः १ विश्वे १ एवं २० ।

द्यौर्वनागिरयोवृक्षकेशाः ॥ शृणोतुनऽऊर्जांपतिर्गिरःसनभस्तरीयाँऽइषिरःपरिज्मा । शृण्वंत्वापःपुरोनशुभ्राःपरिस्रु
चोबबृहाणस्याद्रेः ॥ विदाचिन्नुमहांतोयेवऽएवाब्रवामदस्मावार्यंदधानाः । वयश्चनसुभ्वं१आवयंतिक्षुभामर्तमनुय
तंवधस्नैः+ ॥ आदैव्यानिपार्थिवानिजन्मापश्चाच्छासुमखायवोचं । वर्धंतांद्यावोगिरश्चंद्राग्राऽउदावर्धतामभिषाता
ऽअर्णाः ॥ पदेपदेमेजरिमानिधायिवरूत्रीवाशक्रायापायुभिश्च । सिषक्तुमातामहीरसानःस्मत्सूरिभिर्ऋजुहस्तऽऋजु
वनिः ॥ १५ ॥ कथादाशेमनमसासुदानूनेवयामरुतोऽअच्छोक्तौप्रश्रवसोमरुतोऽअच्छोक्तौ । मानोहिर्बुध्न्योरिषेधा
दस्माकंभूदुपमातिवनिः ॥ इतिचिन्नुप्रजायैपशुमत्यैदेवासोवनतेमर्त्योवऽआदेवासोवनतेमर्त्योवः । अत्राशिवांतन्वो
धासिमस्याजरांचिन्मेनिर्ऋतिर्जग्रसीत ॥ तांवोदेवाःसुमतिमूर्जयंतीमिषमश्यामवसवःशसागोः । सानःसुदानुर्मृळयं
तीदेवीप्रतिद्रवंतीसुवितायगम्याः ॥ अभिनऽइळायूथस्यमातास्मन्नदीभिरुर्वशीवागृणातु । उर्वशीवाबृहद्दिवागृणाना
भ्यूर्ण्वानाप्रभृथस्यायोः + ॥ सिषक्तुनऽऊर्जव्यस्यपुष्टेः+ ॥ १६ ॥ (५।३।१०) प्रशंतमावरुणंदीधितीगीर्मित्रंभग
मदितिंनूनमश्याः । पृषद्योनिःपंचहोताशृणोत्वतूर्तपंथाऽअसुरोमयोभुः+ ॥ प्रतिमेस्तोममदितिर्जगृभ्यात्सूनुंनमा

(५।३।१०) प्रशंतमेत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यात्रिर्विश्वेदेवाःएकादश्यारुद्रस्त्रिष्टुप्सप्तदश्येकपदा । (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः २ सविता १ इंद्रः १ विश्वेदेवाः १ इंद्रः १ बृहस्पतिः ३ मरुतः १ रुद्रः १ विश्वेदेवाः १ पर्जन्यः २ मरुतः १ विश्वेदेवाः २ अश्विनौ १ एवं १८)।

ताहृद्यंसुशेवं । ब्रह्मप्रियंदेवहितंयदस्त्यहंमित्रेवरुणेयन्मयोभु+ ॥ उदीरयकवितमंकवीनामुनत्तैनमभिमध्वाघृतेन ।
सनोवसूनिप्रयताहितानिचंद्राणिदेवःसवितासुवाति ॥ समिंद्रणोमनसानेषिगोभिःसंसूरिभिर्हरिवःसंस्वस्ति । संब्रह्म
णादेवहितंयदस्तिसंदेवानांसुमत्यायज्ञियानां ॥ देवोभगःसवितारायोऽअंशऽइंद्रोवृत्रस्यसंजितोधनानां । ऋभुक्षा
वाजऽउतवापुरंधिरवंतुनोऽअमृतासस्तुरासः ॥ १७ ॥ मरुत्वतोऽअप्रतीतस्यजिष्णोरजूर्यतःप्रब्रवामाकृतानि । नते
पूर्वेमघवन्नापरासोनवीर्यं१नूतनःकश्चनाप ॥ उपस्तुहिप्रथमंरत्नधेयंबृहस्पतिंसनितारंधनानां । यःशंसतेस्तुवतेशंभ
विष्ठःपुरूवसुरागमज्जोहुवानं ॥ तवोतिभिःसचमानाऽअरिष्टाबृहस्पतेमघवानःसुवीराः । येऽअश्वदाऽउतवासंतिगो
दायेवस्त्रदाःसुभगास्तेषुरायः ॥ विसर्माणंकृणुहिवित्तमेषांयेभुंजतेऽअपृणंतोनऽउक्थैः । अपव्रतान्प्रसवेवावृधानान्ब्र
ह्मद्विषःसूर्याद्यावयस्व ॥ यऽओहतेरक्षसोदेववीतावचक्रेभिस्तंमरुतोनियात । योवःशमींशशमानस्यनिंदात्तुच्छ्या
न्कामान्करतेसिष्विदानः+ ॥ १८ ॥ तमुष्टुहियःस्विषुःसुधन्वायोविश्वस्यक्षयतिभेषजस्य । यक्ष्वामहेसौमनसायरु
द्रंनमोभिर्देवमसुरंदुवस्य ॥ दमूनसोऽअपसोयेसुहस्तावृष्णःपत्नीर्नद्योविभ्वतष्टाः । सरस्वतीबृहद्दिवोतराकादशस्यं
तीर्वरिवस्यंतुशुभ्राः+ ॥ प्रसूमहेसुशरणायमेधांगिरंभरेनव्यसींजायमानां । यऽआहनादुहितुर्वक्षणासुरूपामिनानोऽ
अकृणोदिदंनः ॥ प्रसुष्टुतिःस्तनयंतंरुवंतमिळस्पतिंजरितर्नूनमश्याः । योऽअब्दिमाँऽउदनिमाँऽइयर्तिप्रविद्युतारोद

सीऽउक्षमाणः ॥ एषः स्तोमो मारुतं शर्धोऽअच्छा रुद्रस्य सूनूँर्युवन्यूँ रुदश्याः । कामो राये हवते मास्वस्त्युप स्तुहि पृषदश्वाँ ऽअयासः ॥ प्रैष स्तोमः पृथिवीमंतरिक्षं वनस्पतीँरोषधी राये ऽअश्याः । देवोदेवः सुहवो भूतु मह्यं मानो माता पृथिवी दुर्मतौ धात् ॥ उरौ देवाऽअनिबाधे स्याम ॥ समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम । आनो रयिं वहतमोत वीरा नाविश्वान्यमृता सौभगानि ॥ १९ ॥ (५।३।११) आधेनवः पयसा तूर्ण्यर्थाऽअमर्धंतीरुप नोयंतु मध्वा । महोराये बृहतीः सप्तविप्रो मयोभुवो जरिता जोहवीति ॥ आसुष्टुती नमसा वर्तयध्यै द्यावावाजाय पृथिवीऽअमृध्रे । पितामाता मधुवचाः सुहस्ता भरेभरे नोयशसावविष्टां ॥ अध्वर्यवश्चकृवांसो मधूनि प्रवायवे भरत चारु शुक्रं । होतेव नः प्रथमः पाह्यस्य देव मध्वो ररिमा ते मदाय ॥ दशक्षिपो युंजते बाहूऽअद्रिं सोमस्य याशमितारा सुहस्ता । मध्वो रसं सुगभस्तिर्गिरिष्ठां चनिश्चदद्दुदुहे शुक्रमंशुः + ॥ असावि ते जुजुषाणाय सोमः क्रत्वे दक्षाय बृहते मदाय । हरी रथे सुधुरा योगेऽअर्वागिंद्र प्रिया कृणुहि हूयमानः ॥ २० ॥ आनो महीमरमतिं सजोषा ग्नां देवीं नमसा रातहव्यां । मधोर्मदाय बृहतीमृतज्ञामाग्ने वह पथिभिर्देवयानैः ॥ अंजंति यं प्रथयंतो न विप्रा वपावंतं नाग्निना तपंतः । पितुर्न पुत्रऽउपसि प्रेष्ठऽआघर्मोऽअग्निमृतयन्नसादि॥

(५।३।११) आधेनवइतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यात्रिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्षोडश्येकपदाविराट् (भेदपक्षे—नदी १ द्यावापृथिवी १ वायुः १ सोमः१ इंद्रः १ अग्निः १ घर्मः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः २ सरस्वती १ बृहस्पतिः १ अग्निः ३ विश्वेदेवाः १ अश्विनौ १ एवं १७)।

अच्छामहीबृहतीशंतमागीर्दूतोनगंत्वश्विनाहुवध्यै । मयोभुवासरथायातमर्वाग्गंतंनिधिंधुरमाणिर्ननाभिं ॥ प्रतव्यं
सोनमऽउक्तिंतुरस्याहंपूष्णऽउतवायोरदिक्षि । याराधसाचोदितारामतीनांयावाजस्यद्रविणोदाऽउतत्मन्+ ॥ आनामं
भिर्मरुतोवक्षिविश्वानारूपेभिर्जातवेदोहुवानः । यज्ञंगिरोजरितुःसुष्टुतिंचविश्वेगंतमरुतोविश्वऽऊती+ ॥ २१ ॥ आ
नोदिवोबृहतःपर्वतादासरस्वतीयजतागंतुयज्ञं । हवंदेवीजुजुषाणाघृताचीशग्मांनोवाचमुशतीशृणोतु ॥ आवेधसं
नीलपृष्ठंबृहंतंबृहस्पतिंसदनेसादयध्वं । सादद्योनिंदमऽआदीदिवांसंहिरण्यवर्णमरुषंसपेम ॥ आधर्णसिर्बृहद्दिवोररा
णोविश्वेभिर्गंत्वोमभिर्हुवानः । ग्नावसानऽओषधीरमृध्रस्त्रिधातुशृंगोवृषभोवयोधाः+ ॥ मातुष्पदेपरमेशुक्रऽआयो
र्विपन्यवोरास्पिरासोऽअग्मन् । सुशेव्यंनमसारातहव्याःशिशुंमृजंत्यायवोनवासे+ ॥ बृहद्वयोबृहतेतुभ्यमग्नेधिया
जुरोमिथुनासःसचंत । देवोदेवःसुहवोभूतुमह्यंमानोमातापृथिवीदुर्मतौधात् ॥ उरौदेवाऽअनिबाधेस्याम ॥ सम
श्विनोरवसानूतनेनमयोभुवासुप्रणीतीगमेम । आनोरयिंवहतमोतवीरानाविश्वान्यमृतासौभगानि॥२२॥(५।३।१२)
तंप्रत्नथापूर्वथाविश्वथेमथाज्येष्ठतातिंबर्हिषदंस्वर्विदं । प्रतीचीनंवृजनंदोहसेगिराशुंजयंतमनुयासुवर्धसे ॥ श्रियेसुदृ

(५।३।१२) तंप्रत्नथेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारोविश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुभौ (भेदपक्षे—इंद्रः २ अग्निः १ सूर्यः १ अग्निः १ विश्वेदेवाः १ सूर्यः १ अग्निः १ सूर्यः २ विश्वेदेवाः २ सुतंभरः १ अग्निः २ एवं १५)।

ऋक्सं.

अ.४अ.२

॥१४॥

श्रीरुपरस्ययाःस्वर्विरोचमानःककुभामचोदते । सुगोपाऽअसिनदभायसुक्रतोपरोमायाभिर्ऋतऽआसनामते ॥ अत्यं हविःसंचतेसच्चधातुचारिष्टगातुःसहोतासहोभरिः । प्रसस्राणोऽअनुबर्हिर्वृषाशिशुर्मध्येयुवाजरोविस्रुहाहितः+ ॥ प्र वऽएतेसुयुजोयामन्निष्टयेनीचीरमुष्मैयम्यऽऋतावृधः । सुयंतुभिःसर्वशासैरभीशुभिःक्रिविर्नामानिप्रवणेमुषायति ॥ संजर्भुराणस्तरुभिःसुतेगृभंवयाकिनंचित्तगर्भासुसुस्वरुः । धारवाकेष्वृजुगाथशोभसेवर्धस्वपत्नीरभिजीवोऽअध्वरे+ ॥ २३ ॥ यादृगेवददृशेतादृगुच्यतेसंच्छाययादधिरेसिध्रयाप्स्वा । महीमस्मभ्यमुरुषामुरुज्रयोबृहत्सुवीरमनपच्युतं सहः ॥ वेत्यग्रुर्जनिवान्वाऽअतिस्पृधःसमर्यतामनसासूर्यःकविः । घ्रंसंरक्षंतंपरिविश्वतोगयमस्माकंशर्मवनवत्स्वाव सुः ॥ ज्यायांसमस्ययतुनस्यकेतुनऽऋषिस्वरंचरतियासुनामते । यादृश्मिन्धायितमपस्ययाविदद्यऽउस्वयंवहतेसोऽ अरंकरत् ॥ समुद्रमासामवतस्थेऽअग्रिमानरिष्यतिसवनंयस्मिन्नायता । अत्रानहार्दिक्रवणस्यरेजतेयत्रामतिर्विद्यते पूतबंधनी ॥ सहिक्षत्रस्यमनसस्यचित्तिभिरेवावदस्ययजतस्यसध्रेः । अवत्सारस्यस्पृणवामरण्वभिःशविष्ठंवाजंविदुषा चिदर्ध्यं ॥ २४ ॥ श्येनऽआसामदितिःकक्ष्योमदोविश्ववारस्ययजतस्यमायिनः । समन्यमन्यमर्थयंत्येतवेविदुर्विषा णंपरिपानमंतिते+ ॥ सदापृणोयजतोविद्विषोवधीद्बाहुवृक्तःश्रुतवित्तर्योवःसचा । उभासवराप्रत्यैतिभातिचयदींग णंभजंतेसुप्रयावभिः ॥ सुतंभरोयजमानस्यसत्पतिर्विश्वासामूधःसधियामुदंचनः । भरद्धेनूरसवच्छिश्रियेपयोनुब्रु

मंडल ५

अनु. ३

॥१४॥

वाणोऽध्यैतिनस्वपन्+ ॥ योजागारतमृचंःकामयंतेयोजागारतमुसामानियंति । योजागारतमयंसोमंऽआहतवाह

मस्मिसख्येन्योकाः ॥ अग्निर्जागारतमृचंःकामयंतेग्निर्जागारतमुसामानियंति । अग्निर्जागारतमयंसोमंऽआहतवाह

मस्मिसख्येन्योकाः ॥ २५ ॥ (परिशिष्टं ॥ जागर्षित्वंभुवनेजातवेदोजागर्षियत्रयजंतेहविष्मान् । इदंहविःश्रद्दधा

नोजुहोमितेनपासिगुह्यंनामगोनां ॥ (५।४।१) विदादिवोविष्यन्नद्रिमुक्थैरायत्याऽउषसोऽअर्चिनोगुः । अपावृ

तव्रजिनीरुत्स्वर्गाद्विदुरोमानुषीर्देवआवः ॥ विसूर्योऽअमतिंनश्रियंसादोर्वाद्गवांमाताजानतीगात् । धन्वर्णसोनद्यः

खादोऽअर्णाःस्थूणेवसुमितादृंहतद्यौः+ ॥ अस्माऽउक्थायपर्वतस्यगर्भोमहीनांजनुषेपूर्व्याय । विपर्वतोजिहीतसा

धंतद्यौराविवासंतोदसयंतभूम ॥ सूक्तेभिर्वोवचोभिर्देवजुष्टैरिंद्रान्वग्नीऽअवसेहुवध्यै । उक्थेभिर्हिष्माकवयःसुय

ज्ञाऽआविवासंतोमरुतोयजंति ॥ एतोन्वद्यसुध्योभवामप्रदुच्छुनामिनवामावरीयः । आरेद्वेषांसिसनुतर्दधामा

यामप्रांचोयजमानमच्छ ॥ २६ ॥ एताधियंकृणवामासखायोपयामाताँऋणुतव्रजंगोः । ययामनुर्विशिशिप्रंजिगाय

ययावणिग्वंकुरापापुरीषं ॥ अनूनोदत्रहस्तयतोऽअद्रिरार्चन्येनदशमासोनवग्वाः । ऋतंयतीसरमागाऽअविंदद्विश्वा

(५।४।१) विदादिवइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःसदापृणोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–इंद्रसूर्यौ १ विश्वेदेवाः २ इंद्राग्नी १ विश्वेदेवाः ६ आपः १ एवं ११ । अत्रसूक्तेसदापृणर्षेयजतइत्यादिलिंगोक्तऋषिभिःसमुच्चयइतिकश्चित्) ।

निसत्यांगिराश्चकार ॥ विश्वेऽअस्याव्युषिमाहिनायाःसंयद्गोभिरंगिरसोनवंत। उत्संऽआसांपरमेसधस्थेऽऋतस्यपथा
सरमाविदद्गाः+ ॥ आसूर्योयातुसप्ताश्वःक्षेत्रंयदस्योर्वियादीर्घयाथे । रघुःश्येनःपतयदंधोऽअच्छायुवाकविर्दीदय
द्गोषुगच्छन् ॥ आसूर्योऽअरुहच्छुक्रमर्णोयुक्तयद्धरितोवीतपृष्ठाः । उद्नाननावमनयंतधीराऽआश्रृण्वतीरापोऽअर्वा
गतिष्ठन् ॥ धियंवोऽअप्सुदधिषेस्वर्षांययातरन्दशमासोनवग्वाः । अयाधियास्यामदेवगोपाऽअयाधियातुतुर्यामा
त्यंहः ॥ २७ ॥ (५।४।२) हयोनविद्वाँऽअयुजिस्वयंधुरितांवहामिप्रतरणीमवस्युवं । नास्यावश्मिविमुचंनावृतंपु
नर्विद्वान्पथःपुरऽएतऽऋजुनेषति ॥ अग्नऽइंद्रवरुणमित्रदेवाःशर्धःप्रयंतमारुतोतविष्णो । उभानासत्यारुद्रोऽअध
ग्नाःपूषाभगःसरस्वतीजुषंत ॥ इंद्राग्नीमित्रावरुणादितिंस्वःपृथिवींद्यांमरुतःपर्वताँऽअपः । हुवेविष्णुंपूषणंब्रह्मणस्प
तिंभगंनुशंसंसवितारमूतये ॥ उतनोविष्णुरुतवातोऽअस्रिधोद्रविणोदाऽउतसोमोमयस्करत् । उतऽऋभवऽउतराये
नोऽअश्विनोतत्वष्टोतविभ्वानुमंसते ॥ उतत्यन्नोमारुतंशर्धऽआगमद्दिविक्षयंयजतंबर्हिरासदे । बृहस्पतिःशर्मपूषोत
नोयमद्वरूथ्यं१ वरुणोमित्रोऽअर्यमा+ ॥ उतत्येनःपर्वतासःसुशस्तयःसुदीतयोनद्य१स्त्रामणेभुवन् । भगोविभक्ताश

(५।४।२) हयोनेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिक्षत्रोविश्वेदेवाजगतीसप्तम्यष्टम्योर्देवपत्न्यःद्वितीयांत्येत्रिष्टुभौ (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः ६ देवपत्न्यः २ एवं ८)।

वसावसार्गमदुरुव्यचाऽअदितिःश्रोतुमेहवं ॥ देवानांपत्नीरुशतीरवंतुनःप्रावंतुनस्तुजयेवाजसातये । याःपार्थिवा
सोयाऽअपामपिंव्रतेतानोंदेवीःसुहवाःशर्मयच्छत ॥ उतग्नाव्यंतुदेवपत्नीरिंद्राण्य१ग्नाय्यश्विनीराट् । आरोदसीवरु
णानीश्रृंणोतुव्यंतुदेवीर्यऽऋतुर्जनीनां ॥ २८ ॥ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

षड्विंशाध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १४ ऋचः १४६ ॥त्यागः॥ इंद्रायेदं. ५२ सूर्याये. अत्रय. ४ मित्रावरुणाभ्या. विश्वेभ्योदेवे
भ्य. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. मरुद्भ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. उषासानक्ताभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ मरुद्भ्य.
विश्वेभ्योदेवेभ्य. भूम्याइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ भूम्याइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ सवित्र. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. बृहस्पतय.३ मरुद्भ्य.
रुद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. पर्जन्याये. २ मरुद्भ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ अश्विभ्या. नद्याइ. द्यावापृथिवीभ्या. वायव. सोमाये. इंद्राये.
अग्नय. घर्माये. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ सरस्वत्या. बृहस्पतय. अग्नय. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अश्विभ्या. इंद्राये. २ अग्नय.
सूर्याये. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सूर्याये. अग्नय. सूर्याये. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ सुतंभराये. अग्नय. २ इंद्रसूर्याभ्यामि. विश्वेभ्योदे
वेभ्य. २ इंद्राग्निभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६ अद्भ्यइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६ देवानांपत्नीभ्य. २ ॥ इतिचतुर्थेद्वितीयः ॥

प्रयुंजतीसप्तप्रतिरथंःकदुपंचप्रतिभानुर्जागतंदेवंवःप्रतिभोत्यातृणपाणिर्विश्वःस्वस्त्यात्रेयःपंक्त्यंतमग्नेपंचोनां
चतुर्थ्यैंद्रवायवींवायव्यैकैंद्रवायव्यौंचतस्रोगायत्र्यःषळुष्णिर्हस्तिस्रोजगत्यस्त्रिष्टुभोवांत्येअनुष्टुभौंप्रश्यावाश्व

त्र्यूनांश्यावाश्वोमारुतंहर्तत्पंक्तिःषष्ठ्यंत्येचंकोवेदषोळशंककुब्बृहत्यनुष्टुप्पुरउष्णिक्ककुप्सतोबृहत्यौंगायत्रीसतो
बृहतींककुभौगायत्रीसतोबृहत्यौंककुप्सतोबृहतींप्रशर्धायपंचोनाजागतंमुपात्यात्रिष्टुप्प्रयज्यवोदशांत्यात्रिष्टुब
ग्नेनवबार्हतंतृतीयासप्तम्यौसतोबृहत्यांवारुद्रासोष्टौद्विंत्रिष्टुबंतंतमुप्रवस्त्रिष्टुबंतंमीळेद्विजगत्यंतंमाग्नेयंचवाके
ष्टैकोनागायत्रंश्यावाश्वोत्रवैददश्वींतरंतपुरुमीह्ळौदार्भ्यरथवीतिंमरुतश्चंदानतुष्टःप्रशशंसबुद्ध्वाचतरंतमहिषीं
शशीयसींपंचम्यनुष्टुम्नवमीसतोबृहत्यृतेननवश्रुतविंन्मैत्रावरुणंवैतत् ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ॐम् ॥ ॥ (५।४।३) प्रयुंजतीदिवऽएतिब्रुवाणामहीमातादुंहितुर्बोधयंती । आविवासंतीयुवतिर्म
नीषापितृभ्यऽआसदंनेजोहुंवाना ॥ अजिरासस्तदंपऽईयंमानाऽआतस्थिवांसोऽअमृतंस्यनाभिं । अनंतासंऽउरवो
विश्वतंःसींपरिद्यावांपृथिवीयंतिपंथाः ॥ उक्षासंमुद्रोऽअंरुषःसुंपर्णःपूर्वस्ययोनिंपितुराविवेश । मध्येदिवोनिहिंतःपृ
श्निरश्माविचंक्रमेरजंसस्पात्यंतौ ॥ चत्वारंऽईबिभ्रतिक्षेमयंतोदशगर्भंचरसेंधापयंते । त्रिधातंवःपरमाऽअंस्यगावो
दिवश्चंरंतिपरिंसद्योऽअंतान् ॥ इदंवपुर्निवचंनंजनासश्चरंतियन्नद्यस्तस्थुरापः । द्वेयदींबिभृतोमातुरन्येऽइहेहंजाते

(५।४।३) प्रयुंजतीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिरथोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे—उषाः १ सूर्यरश्मयः १ सूर्यः ३ विश्वेदेवाः १ मित्रावरुणाग्नयः १ एवं ७) ।

यम्याउ्सबंधू ॥ वितन्वतेधियोऽअस्माऽअपांसिवस्त्रापुत्रायमातरोवयंति । उपप्रक्षेवृषणोमोदमानादिवस्पथावध्वो
यंत्यच्छ ॥ तदस्तुमित्रावरुणातदग्नेशंयोरस्मभ्यमिदमस्तुशस्तं । अशीमहिगाधमुतप्रतिष्ठांनमोदिवेबृहतेसादनाय
॥ १ ॥ (५।४।४) कदुप्रियायधाम्नेमनामहेस्वक्षत्रायस्वयशसेमहेवयं । आमेन्यस्यरजसोयदभ्रऽआँऽअपोवृणा
नावितनोतिमायिनी ॥ ताऽअत्नतवयुनंवीरवक्षणंसमान्यावृतयाविश्वमारजः । अपोऽअपाचीरपराऽअपेजतेप्रपूर्वा
भिस्तिरतेदेवयुर्जनः ॥ आग्रावभिरहन्येभिरक्तुभिर्वरिष्ठंवज्रमाजिघर्तिमायिनि । शतंवायस्यप्रचरन्त्स्वेदमेसंवर्तयं
तोविचवर्तयन्नहा ॥ तामस्यरीतिंपरशोरिवप्रत्यनीकमख्यंभुजेऽअस्यवर्पसः । सचायदिपितुमंतमिवक्षयंरत्नंदधाति
भरहूतयेविशे+ ॥ सजिह्वयाचतुरनीकऽऋंजतेचारुवसानोवरुणोयतन्नरिं । नतस्यविद्मपुरुषत्वतावयंयतोभगःसवि
तादातिवार्यं ॥ २ ॥ (५।४।५) देवंवोऽअद्यसवितारमेषेभगंचरत्नंविभजंतमायोः । आवांनरापुरुभुजाववृत्यांदि
वेदिवेचिदश्विनासखीयन्+ ॥ प्रतिप्रयाणमसुरस्यविद्वान्त्सूक्तैर्देवंसवितारंदुवस्य । उपब्रुवीतनमसाविजानञ्ज्येष्ठंच
रत्नंविभजंतमायोः+ ॥ अदत्रयादयतेवार्याणिपूषाभगोऽअदितिर्वस्तऽउस्रः । इंद्रोविष्णुर्वरुणोमित्रोऽअग्निरहानिभ

(५।४।४) कदुप्रियायेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिभानुर्विश्वेदेवाजगती (भेदपक्षे–विद्युतोग्निः १ उषाः १ इंद्रसूर्यौ १ अग्निः २ एवं ५) (५।४।५) देवंवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिप्रभुर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः १ सूर्यः १ विश्वेदेवाः ३ एवं ५)।

द्राजनयंतदस्माः+ ॥ तन्नोऽअनर्वासवितावरूथंतत्सिंधवऽइषयंतोऽअनुगमन् । उपयद्वोचेऽअध्वरस्यहोतारायःस्यां मपतयोवाजरत्नाः ॥ प्रयेवसुभ्यऽईवदानमोदुर्येमित्रेवरुणेसूक्तवाचः । अवैत्वभ्वंकृणुतावरीयोदिवस्पृथिव्योरवसा मदेम ॥ ३ ॥ परिशिष्टं ॥ सूक्तांतेतृणान्यन्नावरण्यैवोदकेपिवा ॥ यत्स्तृणैरध्ययनंतदधीतंस्तृणानिभवतेभव ॥ वा पीकूपतडागानांसमुद्रंगच्छस्वाहा ॥ ॥ (५।४।६) विश्वोदेवस्यनेतुर्मर्तोवुरीतसख्यं । विश्वोरायऽइषुध्यतिद्यु म्नंवृणीतपुष्यसे ॥ तेतेदेवनेतर्येचेमाँऽअनुशसे । तेरायातेह्याउपृचेसचेमहिसचथ्यैः* ॥ अतोनऽआनृनतिथीनतःप त्नीर्दशस्यत । आरेविश्वंपथेष्ठांद्विषोयुयोतुयूयुविः ॥ यत्रवह्निरभिहितोदुद्रवद्द्रोण्यःपशुः । नृमणावीरपस्त्योर्णाधीरे वसनिता ॥ एषतेदेवनेतारथस्पतिःशंरयिः । शंरायेशंस्वस्तयऽइषःस्तुतोमनामहेदेवस्तुतोमनामहे ॥ ४ ॥ (५।४।७) अग्नेसुतस्यपीतयेविश्वैरूमेभिरागहि । देवेभिर्हव्यदातये ॥ ऋतंधीतयऽआगतसत्यधर्माणोऽअध्वरं । अग्नेःपिबतजि

(५।४।६) विश्वोदेवस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवाअनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः (भेदपक्षे सविता २ विश्वेदेवाः १ सविता २ एवं ५) (५।४।७) अग्नेसुतस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवाश्चतुर्थीषष्ठीसप्तमीनामिंद्रवायुःपंचम्यावायुःआद्याश्चतस्रोगाय त्र्यःपंचम्यादिषळुष्णिहःएकादश्यादितिस्रोजगत्यः (त्रिष्टुभोवा) अंत्येद्वेतुष्टुभौ (भेदपक्षे–अग्निः २ विश्वेदेवाः १ इंद्रवायू १ वायुः १ इंद्रवायू २ अग्निः ३ विश्वेदवाः ५ एवं १५) ।

ह्वयां ॥ विप्रेभिर्विप्रसंत्यप्रातर्यावभिरागहि । देवेभिःसोमपीतये ॥ अयंसोमश्चमूसुतोऽमंत्रेपरिषिच्यते । प्रियऽइं
द्रायवायवे ॥ वायवायाहिवीतयेजुषाणोहव्यदातये । पिबासुतस्यांधसोऽअभिप्रयः ॥ ५ ॥ इंद्रश्चवायवेषांसुतानां
पीतिमर्हथः । तान्जुषेथामरेपसावभिप्रयः ॥ सुताऽइंद्रायवायवेसोमासोदध्याशिरः । निम्नंनयंतिसिंधवोभिप्रयः ॥
सजूर्विश्वेभिर्देवेभिरश्विभ्यामुषसासजूः । आयाह्यग्नेऽअत्रिवत्सुतेरण ॥ सजूर्मित्रावरुणाभ्यांसजूःसोमेनविष्णुना ।
आयाह्यग्नेऽअत्रिवत्सुतेरण ॥ सजूरादित्यैर्वसुभिःसजूरिंद्रेणवायुना । आयाह्यग्नेऽअत्रिवत्सुतेरण ॥ ६ ॥ स्वस्ति
नोमिमीतामश्विनाभगःस्वस्तिदेव्यदितिरनर्वणः । स्वस्तिपूषाऽअसुरोदधातुनःस्वस्तिद्यावापृथिवीसुचेतुना ॥ स्वस्त
येवायुमुपब्रवामहैसोमंस्वस्तिभुवनस्ययस्पतिः । बृहस्पतिंसर्वगणंस्वस्तयेस्वस्तयऽआदित्यासोभवंतुनः ॥ विश्वेदेवा
नोऽअद्यास्वस्तयेवैश्वानरोवसुरग्निःस्वस्तये । देवाऽअवंत्वृभवःस्वस्तयेस्वस्तिनोरुद्रःपात्वंहसः ॥ स्वस्तिमित्रावरुणा
स्वस्तिपथ्येरेवति । स्वस्तिनऽइंद्रश्चाग्निश्चस्वस्तिनोऽअदितेकृधि ॥ स्वस्तिपंथामनुचरेमसूर्याचंद्रमसाविव । पुनर्ददता
घ्नताजानतासंगमेमहि ॥ ७ ॥ (परिशिष्टं ॥ ॥ स्वस्त्ययनंताक्ष्यमरिष्टनेमिंमहद्भूतंवायसंदेवतानां । असुरघ्नमिं
द्रसखंसमत्सुबृहद्यशोनावमिवारुहेम ॥ अंहोमुचमांगिरसंगयंचस्वस्त्यात्रेयंमनसाचताक्ष्यं । प्रयतपाणिःशरणंप्रपद्ये

स्वस्तिसंबाधेष्वभयंनोऽअस्तु ॥) (५।४।८) प्रश्यावाश्वधृष्णुयार्चामरुद्भिऽर्ऋक्वभिः । येऽअद्रोघमनुष्वधंश्रवोम
दंतियज्ञियाः ॥ तेहिस्थिरस्यशवसःसखायःसंतिधृष्णुया । तेयामन्नाधृषद्विनस्त्मनापांतिशश्वतः ॥ तेस्पंद्रासोनोक्ष
णोतिष्कंदंतिशर्वरीः । मरुतामधामहोदिविक्षमाचमन्महे ॥ मरुत्सुवोदधीमहिस्तोमंयज्ञंचधृष्णुया । विश्वेयेमानुषा
युगापांतिमर्त्यंरिषः+ ॥ अर्हंतोयेसुदानवोनरोऽअसामिशवसः । प्रयज्ञंयज्ञियेभ्योदिवोऽअर्चामरुद्भ्यः ॥ ८ ॥ आरु
क्मैरायुधानरऽऋष्वाऽऋष्टीरसृक्षत । अन्वेनाँऽअहविद्युतोमरुतोजज्झतीरिवभानुरर्तत्मनादिवः+ ॥ येवावृधंत
पार्थिवायऽउरावंतरिक्षऽआ । वृजनेवानदीनांसधस्थेवामहोदिवः+ ॥ शर्धोमारुतमुच्छंससत्यशवसमृभ्वसं । उतस्म
तेशुभेनरःप्रस्पंद्रायुजतत्मना ॥ उतस्मतेपरुष्ण्यामूर्णावसतशुंध्यवः । उतपव्यारथानामद्रिंभिंदंत्योजसा ॥ आपथ
योविपथयोंतस्पथाऽअनुपथाः । एतेभिर्मह्यंनामभिर्यज्ञंविष्टारऽओहते ॥ ९ ॥ अधानरोन्योहतेधानियुतऽओहते ।
अधापारावताऽइतिचित्रारूपाणिदश्या ॥ छंदःस्तुभःकुभन्यवऽउत्समाकीरिणोनृतुः । तेमेकेचिन्नतायवऽऊमाऽआ
सन्दृशिविषे+ ॥ यऽऋष्वाऽऋष्टिविद्युतःकवयःसंतिवेधसः । तमृषेमारुतंगणंनमस्यारमयागिरा+ ॥ अच्छऽऋषे
मारुतंगणंदानामित्रंनयोषणां । दिवोवाधृष्णवऽओजसास्तुताधीभिरिषण्यत ॥ नूमन्वानऽएषांदेवाँऽअच्छानवक्ष

(५।४।८) प्रश्यावाश्वेतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोनुष्टुप्षष्ठ्यंत्यपंक्ती।

र्णा । दानासंचेतसूरिभिर्यामश्रुतेभिरंजिभिः ॥ प्रयेमेबंध्वेषेगांवोचंतसूरयः पृश्निंवोचंतमातरं । अधापितरमिष्मिणं
रुद्रंवोचंतशिक्वसः ॥ सप्तमेसप्तशाकिनऽएकमेकाशतादंदुः । यमुनायामधिश्रुतमुद्राधोगव्यंमृजेनिराधोऽअश्व्यंमृ
जे ॥ १० ॥ (५।४।९) कोवेदजानमेषांकोवापुरासुम्नेष्वासमरुतां । यद्युयुज्रेकिलास्यः* ॥ ऐतान्रथेषुतस्थुषःकः
शुश्रावकथायंयुः । कस्मैसस्रुःसुदासेऽअन्वापयऽइळाभिर्वृष्टयःसह+ ॥ तेमऽआहुर्यऽआययुरुपद्युभिर्विभिर्मदे । न
रोमर्याऽअरेपसऽइमान्पश्यन्निति ष्टुहि ॥ येऽअंजिषुयेवाशीषुस्वभानवःस्रक्षुरुक्मेषुखादिषु । श्रायारथेषुधन्वसु ॥
युष्माकंस्मारथाँऽअनुमुदेदधेमरुतोजीरदानवः । वृष्टीद्यावोयतीरिव ॥ ११ ॥ आयंनरःसुदानवोददाशुषेदिवःको
शमचुच्यवुः । विपर्जन्यंसृजंतिरोदसीऽअनुधन्वनायंतिवृष्टयः ॥ ततृदानाःसिंधवःक्षोदसारजःप्रसस्रुर्धेनवोयथा ।
स्यंनाऽअश्वाऽइवाध्वनोविमोचनेवियद्वर्तंतऽएन्यः* ॥ आयातमरुतोदिवऽआंतरिक्षादमादुत । मावस्थातपरावतः ॥
मावोरसानितभाकुभाक्रुमुर्मावःसिंधुर्निरीरमत् । मावःपरिष्ठात्सरयुःपुरीषिण्यस्मेऽइत्सुम्नमस्तुवः ॥ तंवःशर्धंरथा
नांत्वेषंगणंमारुतंनव्यसीनां । अनुप्रयंतिवृष्टयः ॥ १२ ॥ शर्धंशर्धंवऽएषांव्रातंव्रातंगणंगणंसुशस्तिभिः । अनुक्रामे

(५।४।९) कोवेदेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतः क्रमेणककुप्बृहत्यनुष्टुप्पुरउष्णिक्ककुप्सतोबृहतीसतोबृहतीगायत्रीसतोबृहती
ककुप्ककुब्गायत्रीसतोबृहतीसतोबृहतीककुप्सतोबृहत्यः ।

मधीतिभिः ॥ कस्मांऽअद्यसुजातायरातहंव्यायप्रयंयुः । एनायामैनमरुतंः ॥ येनंतोकायतनंयायधान्यं१बीजंवहं
ध्वेऽअक्षितं । अस्मभ्यंतद्धंत्तनयद्वऽईमंहेराधोंविश्वायुसौभंगं ॥ अतींयामनिदस्तिरःस्वस्तिभिर्हित्वावद्यमरांतीः ।
वृष्ट्वीशंयोरापंऽउस्रिभेषजंस्यामंमरुतःसह+ ॥ सुदेवःसमहासतिसुवीरोंनरोमरुतःसमर्त्यः । यंत्रायंध्वेस्यामते+ ॥
स्तुहिभोजान्स्तुवतोऽअंस्ययामंनिरणन्गावोनयवसे । यतःपूर्वांऽइवसखींऽरनुंह्वयगिरागृणीहिकामिनंः ॥ १३ ॥
(५।४।१०) प्रशर्धायमारुंतायस्वभानवऽइमांवाचंमनजापर्वतच्युते । घर्मस्तुभेदिवऽआपृष्ठयज्वंनेद्युम्नश्रंवसेमहिंनृ
म्णमर्चत ॥ प्रवोंमरुतस्तविषाऽउंदन्यवोंवयोवृधोंऽअश्वयुजःपरिंज्रयः । संविद्युतादधंतिवाशंतित्रितःस्वरंत्यापोव
नापरिंज्रयः ॥ विद्युन्मंहसोनरोऽअश्मदिद्यवोवातंत्विषोमरुतःपर्वतच्युतः । अब्दयाचिन्मुहुराह्रादुनीवृतस्तनयंद
मारभसाऽउदोंजसः ॥ व्यं१क्तून्रुंद्राव्यहांनिशिक्कसोव्यं१तरिंक्षंविरजांसिधूतयः । वियदज्राँऽअजथनावंऽईयथावि
दुर्गाणिमरुतोनाहंरिष्यथ ॥ तद्वीर्यंवोमरुतोमहित्वनंदीर्घंततानसूर्योनयोजनं । एतानयामेऽअगृंभीतशोचिषोनश्व
दायन्नयातनागिरिं+ ॥ १४ ॥ अभ्राजिशर्धोमरुतोयदर्णसंमोषथावृक्षंकंपनेवंवेधसः । अधस्मानोऽअरमंतिंसजोष
सश्चक्षुरिवयंतमनुंनेषथासुगं+ ॥ नसजीयतेमरुतोनहंन्यतेनस्रेधतिनव्यंथतेनरिष्यति । नास्यरायऽउपदस्यंतिनोतय

(५।४।१०) प्रशर्धायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतोजगतीचतुर्दशीत्रिष्टुप् ।

ऽऋषिंवायंराजानंवासुषूदथ ॥ नियुत्वंतोग्रामजितोयथानरोर्यमणोनमरुतःकवंधिनः । पिन्वंत्युत्संयदिनासोऽअ
स्वरन्व्युंदंतिपृथिवींमध्वोऽअंधसा ॥ प्रवत्वंतीयंपृथिवीमरुद्भ्यःप्रवत्वंतीद्यौर्भवतिप्रयद्भ्यः । प्रवत्वंतीःपथ्याऽअंतरि
क्ष्याःप्रवत्वंतःपर्वताजीरदानवः ॥ यन्मरुतःसभरसःस्वर्णरःसूर्यऽउदितेमदथादिवोनरः । नवोश्वाःश्रथयंताहसिस्र
तःसद्योऽअस्याध्वनःपारमश्नुथ ॥ १५ ॥ अंसेषुवऽऋष्टयःपत्सुखादयोवक्षःसुरुक्मामरुतोरथेशुभः । अग्निभ्राजसो
विद्युतोगभस्त्योःशिप्राःशीर्षसुवितताहिरण्ययीः ॥ तंनाकमर्योऽअगृभीतशोचिषंरुशत्पिप्पलंमरुतोविधूनुथ । सम
च्यंतवृजनातित्विषंतयत्स्वरंतिघोषंविततमृतायवः ॥ युष्मादत्तस्यमरुतोविचेतसोरायःस्यामरथ्योऽ३ वयस्वतः । नयो
युच्छतितिष्योऽ३ यथादिवोऽ३ स्मेरारंतमरुतःसहस्रिणं ॥ यूयंरयिंमरुतःस्पार्हवीरंयूयमृषिमवथसामविप्रं । यूयमर्वंतंभ
रतायवाजंयूयंधत्थराजानंश्रुष्टिमंतं ॥ तद्वोयामिद्रविणंसद्यऽऊतयोयेनास्वर्णततनामनॄंरभि । इदंसुमेमरुतोहर्यता
वचोयस्यतरेमतरसाशतंहिमाः ॥ १६ ॥ (५।४।११) प्रयज्यवोमरुतोभ्राजदृष्टयोबृहद्वयोदधिरेरुक्मवक्षसः । ई
यंतेऽअश्वैःसुयमेभिराशुभिःशुभंयातामनुरथाऽअवृत्सत ॥ स्वयंदधिध्वेतविषींयथाविदबृहन्महांतऽउर्वियाविराज
थ । उतांतरिक्षंममिरेव्योजसाशुभं० ॥ साकंजाताःसुभ्वःसाकमुक्षिताःश्रियेचिदाप्रतरंवावृधुर्नरः । विरोकिणःसूर्य

(५।४।११) प्रयज्यवइतिदशर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतोजगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।

स्येवरश्मयःशुभं० ॥ आभूषेण्यंवोमरुतोमहित्वनंदिदृक्षेण्यंसूर्यस्येवचक्षणं । उतोऽअस्माँऽअमृतत्वेदधातनशुभं० ॥ उदीरयथामरुतःसमुद्रतोयूयंवृष्टिंवर्षयथापुरीषिणः । नवोदस्राऽउपदस्यंतिधेनवःशुभं० ॥ १७ ॥ यदश्वान्धूर्षुपृषतीरयुग्ध्वंहिरण्ययान्प्रत्यत्काँऽअमुग्ध्वं । विश्वाऽइत्स्पृधोमरुतोव्यस्यथशुभं० ॥ नपर्वतानन्द्योवरंतवोयत्राचिध्वंमरुतोगच्छथेदुतत् । उतद्यावापृथिवीयाथनापरिशुभं० ॥ यत्पूर्व्यंमरुतोयच्चनूतनंयदुद्यतेवसवोयच्चशस्यते । विश्वस्यतस्यभवथानवेदसःशुभं० ॥ मृळतनोमरुतोमावधिष्टनास्मभ्यंशर्मबहुलंवियंतन । अधिस्तोत्रस्यसख्यस्यगातनशुभं० ॥ यूयमस्मान्नयतवस्योऽअच्छानिरंहतिभ्योमरुतोगृणानाः । जुषध्वंनोहव्यदातिंयजत्रावयंस्यामपतयोरयीणां+ ॥ १८ ॥ (५।४।१२) अग्नेशर्धंतमागणंपिष्टंरुक्मेभिरंजिभिः । विशोऽअद्यमरुतामवह्वयेदिवश्चिद्रोचनादधि ॥ यथाचिन्मन्यसेहृदातदिन्मेजग्मुराशसः । येतेनेदिष्ठंहवनान्यागमन्तान्वर्धभीमसंदृशः ॥ मीळ्हुष्मंतीवपृथिवीपराहतामदंत्येत्यस्मदा । ऋक्षोनवोमरुतःशिमीवाँऽअमोदुध्रोगौरिवभीमयुः+ ॥ नियेरिणंत्योजसावृथागावोनदुर्धुरः । अश्मानंचित्स्वर्यं१पर्वतंगिरिंप्रच्यावयंतियामभिः ॥ उत्तिष्ठनूनमेषांस्तोमैःसमुक्षितानां । मरुतांपुरुतममपूर्व्यंगवांसर्गमिवह्वये ॥ १९ ॥ युङ्ध्वंह्यरुषीरथेयुङ्ध्वंरथेषुरोहितः । युङ्ध्वंहरीऽअजिराधुरिवोढ्वेवहिष्ठाधुरिवोढ्वे ॥ उत

(५।४।१२) अग्नेशर्धंतमितिनवर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतोबृहतीतृतीयासप्तम्यौसतोबृहत्यौ ।

स्ववाज्यंरुषस्नुंविष्वणिंरिहस्संधायिदर्शतः । मावोयामेषुमरुतश्चिरंकरत्प्रतंरथेषुचोदत ॥ रथंनुमारुतंवयंश्रवस्युमा
हुवामहे । आयस्मिन्तस्थौसुरणानिबिभ्रतीसचामरुत्सुरोदसी+ ॥ तंवःशर्धंरथेशुभंत्वेषंपनस्युमाहुवे । यस्मिन्त्सुजा
तासुभगामहीयतेसचामरुत्सुमीह्लुषी+ ॥ २० ॥ (५।५।१) आरुद्रासऽइंद्रवंतःसजोषसोहिरण्यरथाःसुवितायगं
तन । इयंवोऽअस्मत्प्रतिहर्यतेमतिस्तृष्णजेनदिवऽउत्साऽउदन्यवे ॥ वाशीमंतऽऋष्टिमंतोमनीषिणःसुधन्वानऽइषुमं
तोनिषंगिणः । स्वश्वास्थसुरथाःपृश्निमातरःस्वायुधामरुतोयाथनाशुभं ॥ धूनुथद्यांपर्वतान्दाशुषेवसुनिवोवनाजिहते
यामनोभिया । कोपयथपृथिवींपृश्निमातरःशुभेयदुग्राःपृषतीरयुग्ध्वं ॥ वाततविषोमरुतोवर्षनिर्णिजोयमाऽइवसुस
दृशःसुपेशसः । पिशंगाश्वाऽअरुणाश्वाऽअरेपसःप्रत्वक्षसोमहिनाद्यौरिवोरवः ॥ पुरुद्रप्साऽअंजिमंतःसुदानवस्त्वेष
संदृशोऽअनवभ्रराधसः । सुजातासोजनुषारुक्मवक्षसोदिवोऽअर्काऽअमृतंनामभेजिरे ॥ २१ ॥ ऋष्टयोवोमरुतोऽ
अंसयोरधिसहऽओजोबाह्वोर्वोबलंहितं । नृम्णाशीर्षस्वायुधारथेषुवोविश्वावःश्रीरधितनूषुपिपिशे ॥ गोमदश्वावद्रथ
वत्सुवीरंचंद्रवद्राधोमरुतोददानः । प्रशस्तिंनःकृणुतरुद्रियासोभक्षीयवोवसोदैव्यस्य ॥ हयेनरोमरुतोमृळतानस्तुवी

(५।५।१) आरुद्रासइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

ऋक्सं. मंडलं ५

अ.४अ.३ अनु. ५

॥२१॥

मघासोऽअमृताऽऋतंज्ञाः । सत्यंश्रुतःकवयोयुवानोबृहद्गिरयोबृहदुक्षमाणाः ॥ २२ ॥ (५।५।२) तमुनूनंतविषी
मंतमेषांस्तुषेगणंमारुतंनव्यसीनां । यऽआश्वश्वाऽअमवद्वहंतऽउतेशिरेऽअमृतस्यस्वराजः ॥ त्वेषंगणंतवसंखादिहस्तं
धुनिव्रतंमायिनंदातिवारं । मयोभुवोयेऽअमितामहित्वावंदस्वविप्रतुविराधसोनॄन्+ ॥ आवोयंतूदवाहासोऽअद्य
वृष्टिंयेविश्वेमरुतोजुनंति । अयंयोऽअग्निर्मरुतःसमिद्धऽएतंजुषध्वंकवयोयुवानः ॥ यूयंराजानमिर्यंजनायविभ्वतष्टं
जनयथायजत्राः । युष्मदेतिमुष्टिहाबाहुजूतोयुष्मत्सदश्वोमरुतःसुवीरः ॥ अराऽइवेदचरमाऽअहेवप्रप्रजायंतेऽअकं
वामहोभिः । पृश्नेःपुत्राऽउपमासोरभिष्ठाःस्वयामत्यामरुतःसंमिमिक्षुः ॥ यत्प्रायासिष्टपृषतीभिरश्वैर्वीळुपविभिर्मरु
तोरथेभिः । क्षोदंतऽआपोरिणतेवनान्यवोस्रियोवृषभःक्रंदतुद्यौः+ ॥ प्रथिष्टयामन्पृथिवीचिदेषांभर्तेवगर्भंस्वमिच्छ
वोधुः । वातान्ह्यश्वान्धुर्यायुयुज्रेवर्षंस्वेदंचक्रिरेरुद्रियासः ॥ हयेनरो० ॥२३॥ (५।५।३) प्रवःस्पळक्रन्त्सुवितायदाव
नेर्चादिवेप्रपृथिव्याऽऋतंभरे । उक्षंतेऽअश्वान्तरुषंतऽआरजोनुस्वंभानुंश्रथयंतेऽअर्णवैः+ ॥ अमादेषांभियसाभूमिरेज
तिनौर्नपूर्णाक्षरतिव्यथिर्यती । दूरेदृशोयेचितयंतऽएमभिरंतर्महेविदथेयेतिरेनरः ॥ गवामिवश्रियसेशृंगमुत्तमंसूर्योन
चक्षूरजसोविसर्जने । अत्याऽइवसुभ्वं१श्चारवस्थनमर्याऽइवश्रियसेचेतथानरः ॥ कोवोमहांतिमहतामुदश्नवत्कस्का

॥२१॥

(५।५।२) तमुनूनमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतस्त्रिष्टुप् । (५।५।३) प्रवःस्पळित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

व्यामरुतःकोहपौंस्या । यूयंहभूमिंकिरणंनरेजथप्रयद्भरध्वेसुवितायदावने ॥ अश्वाऽइवेदरुषासःसबंधवःशूराऽइवप्रयु
धःप्रोतयुयुधुः । मर्याऽइवसुवृधोवावृधुर्नरःसूर्यस्यचक्षुःप्रमिनंतिवृष्टिभिः ॥ तेऽअज्येष्ठाऽअकनिष्ठासऽउद्भिदोमध्य
मासोमहसाविवावृधुः । सुजातासोजनुषापृश्निमातरोदिवोमर्याऽआनोऽअच्छाजिगातन ॥ वयोनयेश्रेणीःपप्तुरोजसा
तान्दिवोबृहतःसानुनस्परि । अश्वासऽएषामुभयेयथाविदुःप्रपर्वतस्यनभनूँरचुच्यवुः ॥ मिमातुद्यौरदितिर्वीतयेनःसं
दानुचित्राऽउषसोयतंतां । आचुच्यवुर्दिव्यंकोशमेतऽऋषेरुद्रस्यमरुतोगृणानाः+ ॥ २४॥ (५।५।४) ईळेऽअग्निंस्वव
संनमोभिरिहप्रसत्तोविचयत्कृतंनः । रथैरिवप्रभरेवाजयद्भिःप्रदक्षिणिन्मरुतांस्तोमंमृध्यां ॥ आयेतस्थुःपृषतीषुश्रुता
सुसुखेषुरुद्रामरुतोरथेषु । वनाचिदुग्राजिहतेनिवोभियापृथिवीचिद्रेजतेपर्वतश्चित् ॥ पर्वतश्चिन्महिवृद्धोबिभायदि
वश्चित्सानुरेजतस्वनेवः । यत्क्रीळथमरुतऽऋष्टिमंतऽआपऽइवसध्र्यंचोधवध्वे ॥ वराऽइवेद्रैवतासोहिरण्यैरभि
स्वधाभिस्तन्वःपिपिश्रे । श्रियेश्रेयांसस्तवसोरथेषुसत्रामहांसिचक्रिरेतनूषु ॥ अज्येष्ठासोऽअकनिष्ठासऽएतेसंभ्रा
तरोवावृधुःसौभगाय । युवापितास्वपारुद्रऽएषांसुदुघापृश्निःसुदिनामरुद्भ्यः ॥ यदुत्तमेमरुतोमध्यमेवायद्वावमेसुभ
गासोदिविष्ठ । अतोनोरुद्राऽउतवान्व१स्याग्नेवित्ताद्धविषोयद्यजाम ॥ अग्निश्चयन्मरुतोविश्ववेदसोदिवोवहध्वऽउत्त

(५।५।४) ईळेअग्निमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वोमरुतस्त्रिष्टुबंत्येद्वेजगत्यौ (आग्नेयंचवेत्यनुक्रमण्युक्तेरग्नामरुतोवा) ।

रादधिष्णुभिः । तेमंदसानाधुनयोरिशादसोवामंधत्तयजमानायसुन्वते+ ॥ अग्नेमरुद्भिःशुभयद्भिर्ऋक्वभिःसोमंपिब मंदसानोगणश्रिभिः । पावकेभिर्विश्वमिन्वेभिरायुभिर्वैश्वानरप्रदिवाकेतुनासजूः+ ॥ २५ ॥ (५।५।५) केष्ठानरः श्रेष्ठतमायऽएकऽएकऽआयय । परमस्याःपरावतः ॥ क१वोश्वाःक्वा३भीशवःकथंशेककथायय । पृष्ठेसदोनसोर्यमः ॥ जघनेचोदऽएषांविसक्थानिनरोयमुः । पुत्रकृथेनजनयः ॥ परावीरासऽएतनमर्यासोभद्रजानयः । अग्नितपोयथासथ ॥ सनत्साश्व्यंपशुमुतगव्यंशतावयं । श्यावाश्वस्तुताययादोर्वीरायोपबर्बृहत् ॥ २६ ॥ उतत्वास्त्रीशशीयसीपुंसोभवतिवस्यसी । अदेवत्रादराधसः ॥ वियाजानातिजसुरिंवितृष्यंतंविकामिनं । देवत्राकृणुतेमनः ॥ उतघानेमोऽअस्तुतःपुमाँऽइतिब्रुवेपणिः । सवैरदेयऽइत्समः+ ॥ उतमेरपद्युवतिर्ममंदुषीप्रतिश्यावायवर्तनिं । विरोहिंतापुरुमीळ्हाययेमतुर्विप्रायदीर्घयशसे ॥ योमेधेनूनांशतंवैददश्विर्यथाददत् । तरंतऽइवमंहना ॥ २७ ॥ यऽईंवहंतऽआशुभिःपिबंतोमदिरंमधु । अत्रश्रवांसिदधिरे ॥ येषांश्रियाधिरोदसीविभ्राजंतेरथेष्वा । दिविरुक्मऽइवोपरि ॥

(५।५।५) केष्ठानरइत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यश्यावाश्वः आद्यानांतिसृणांयईवहंतइत्यादिषण्णांचमरुतःपंचम्यादितिसृणांतरंतमहिषीशशीयसी उतमेरपदित्यस्याःपुरमीळ्होयोमेधेनूनामित्यस्यास्तरंतःएतंमेस्तोममित्यादितिसृणांरथवीतिर्गायत्रीपंचम्यनुष्टुप्नवमीसतोबृहती । (अत्रयौपुरुमीळ्हतरंतौवैददश्वी रथवीतिर्दार्भ्यः) ।

युवासमारुतोगणस्त्वेषरथोऽअनेद्यः । शुभंयावाप्रतिष्कुतः ॥ कोवेदनूनमेषांयत्रामदंतिधूतयः । ऋतजाताऽअरेपसः ॥ यूयंमर्तंविपन्यवःप्रणेतारऽइत्थाधिया । श्रोतारोयामहूतिषु ॥ २८ ॥ तेनोवसूनिकाम्यापुरुश्चंद्रारिशादसः । आयज्ञियासोववृत्तन ॥ एतंमेस्तोममूर्म्येदाभ्यायपरावह । गिरोदेविरथीरिव ॥ उतमेवोचतादितिसुतसोमेरथवीतौ । नकामोऽअपवेतिमे ॥ एषक्षेतिरथवीतिर्मघवागोमतीरनु । पर्वतेष्वपश्रितः ॥ २९ ॥ (५।५।६) ऋतेनऽऋतमपिहितंध्रुवंवांसूर्यस्ययत्रविमुचंत्यश्वान् । दशशतासहतस्थुस्तदेकंदेवानांश्रेष्ठंवपुषामपश्यं ॥ तत्सुवांमित्रावरुणामहित्वमीर्मातस्थुषीरहभिर्दुदुह्रे । विश्वाःपिन्वथःस्वसरस्यधेनाऽअनुवामेकःपविरावर्वर्त ॥ अधारयतंपृथिवीमुतद्यांमित्रराजानावरुणामहोभिः । वर्धयतमोषधीःपिन्वतंगाऽअववृष्टिंसृजतंजीरदानू ॥ आवामश्वासःसुयुजोवहंतुयतरश्मयऽउपयंत्वर्वाक् । घृतस्यनिर्णिगनुवर्ततेवामुपसिंधवःप्रदिविक्षरंति ॥ अनुश्रुताममतिंवर्धदुर्वीबर्हिरिवयजुषारक्षमाणा । नमस्वंताधृतदक्षाधिगर्तेमित्रासाथेवरुणेळास्वंतः[+] ॥ ३० ॥ अक्रविहस्तासुकृतेपरस्पायंत्रासाथेवरुणेळास्वंतः । राजानाक्षत्रमहृणीयमानासहस्रस्थूणंबिभृथःसहद्वौ[+] ॥ हिरण्यनिर्णिगयोऽअस्यस्थूणाविभ्राजतेदिव्य१श्वाजनीव । भद्रेक्षेत्रेनिमितातिल्विलेवासनेममध्वोऽअधिगर्त्यस्य ॥ हिरण्यरूपमुषसोव्युष्टावयःस्थू

(५।५।६) ऋतेनऋतमितिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्रुतविन्मित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

णमुदितासूर्यस्य । आरोहथोवरुणमित्रगर्तमतश्चक्षाथेऽअदितिंदितिंच ॥ यद्बंहिष्ठंनातिविधेसुदानूऽअच्छिद्रंशर्मभु
वनस्यगोपा । तेनंनोमित्रावरुणावविष्टंसिषासंतोजिगीवांसःस्याम ॥ ३१ ॥ इतिचतुर्थाऽष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥३॥

सप्तविंशाध्यायेवर्गाः ३१ सूक्तानि १६ ऋचः १६१ ॥ त्यागः ॥ उषसइ. सूर्यरश्मिभ्य. सूर्याये. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. मित्रा-
वरुणाभ्यामग्नय. विद्युतेग्नय. उषस. इंद्रसूर्याभ्या. अग्नय. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. सूर्याये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ सवित्र. २ विश्वेभ्योदेवे.
सवित्र. २ अग्नय. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्रवायुभ्या. २ अग्नय. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ मरुद्भ्य. ९१ अग्नामरु
द्भ्य. ८ मरुद्भ्य. ४ शसीयस्याइ. ४ पुरुमीह्लाये. तरंताये. मरुद्भ्य. ६ रथवीतय. ३ मित्रावरुणाभ्या. ९ ॥ इतिचतुर्थेतृतीयः ॥

ऋतस्यसप्तार्चनानाजागतंवरुणंपंक्त्यंतंतुयश्चिकेतषड्ातहव्यंआचिकितानानुष्टुभंतुबळित्थापंचयजतःप्रवोगा
यत्रंत्रीरोचनाचतुष्कमुरुचक्रिःपुरूरुणागायत्रंत्वांनस्तृचंबाहुवृक्तआमित्रऔष्णिहंयदद्यदशपौरआश्विनंतदा
नुष्टुभंतुकूष्ठःप्रतिनवावस्युःपांक्तमाभातिपंचात्रिःप्रातर्यावाणाश्विनौनवंसप्तवध्रिरुष्ण्युष्णिगादिंचतुर्थीत्रिष्टुप्पं
चानुष्टुभौत्याःपंचगर्भस्त्राविण्यउपनिषन्महेदशसत्यश्रवाउषस्यंतुपांक्तंद्युतद्यामानंषड्युंजतेपंचश्यावाश्वःसावि
त्रंतुजागतंतत्सवितुर्नवगायत्रमाद्यानुष्टुबच्छदशात्रिःपार्जन्यमुपाद्यास्तिस्रोजगत्यंउपांत्यानुष्टुब्बळित्थातृचंपा
र्थिवमानुष्टुभंप्रसम्राजेष्टौवारुणमिंद्राग्नीषळैंद्राग्नमानुष्टुभंविराट्पूर्वांतंप्रवोनवैवयामरुन्मारुतमतिजागतंबार्ह
स्पत्योभरद्वाजःषष्ठंमंडलमपश्यंत्त्वंह्यग्नेसप्तोना ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (५।५।७) ऋतस्यगोपावधितिष्ठथोरथंसत्यधर्माणापरमेव्योमनि । यमत्रमित्रावरुणावथोयुवं
तस्मैवृष्टिर्मधुमत्पिन्वतेदिवः+ ॥ सम्राजावस्यभुवनस्यराजथोमित्रावरुणाविदथेस्वर्दृशा । वृष्टिंवांराधोऽअमृतत्व
मीमहेद्यावापृथिवीविचरंतितन्यवः ॥ सम्राजाऽउग्रावृषभादिवस्पतीपृथिव्यामित्रावरुणाविचर्षणी । चित्रेभिरभ्रैरुप
तिष्ठथोरवंद्यांवर्षयथोऽअसुरस्यमायया ॥ मायावांमित्रावरुणादिविश्रितासूर्योज्योतिश्चरतिचित्रमायुधं । तमभ्रेण
वृष्ट्यागूहथोदिविपर्जन्यद्रप्सामधुमंतऽईरते ॥ रथंयुंजतेमरुतःशुभेसुखंशूरोनमित्रावरुणागविष्टिषु । रजांसिचित्रा
विचरंतितन्यवोदिवःसम्राजापयसानऽउक्षतं ॥ वाचंसुमित्रावरुणाविरावतींपर्जन्यश्चित्रांवदतित्विषीमतीं । अभ्रा
वसतमरुतःसुमाययाद्यांवर्षयतमरुणामरेपसं ॥ धर्मणामित्रावरुणाविपश्चितावृतारक्षेथेऽअसुरस्यमायया । ऋतेन
विश्वंभुवनंविराजथःसूर्यमाधत्थोदिविचित्र्यंरथं ॥ १ ॥ (५।५।८) वरुणंवोरिशादसमृचामित्रंहवामहे । परिव्र
जेवबाह्वोर्जगन्वांसास्वर्णरं ॥ ताबाहवासुचेतुनाप्रयंतमस्माऽअर्चते । शेवंहिजार्यंवांविश्वासुक्षासुजोगुवे ॥ यन्नूनम
श्यांगतिंमित्रस्ययायांपथा । अस्यप्रियस्यशर्मण्यहिंसानस्यसश्चिरे+ ॥ युवाभ्यांमित्रावरुणोपमंधेयामृचा । यद्धक्षये

(५।५।७) ऋतस्यगोपावितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोर्चनानामित्रावरुणौजगती । (५।५।८) वरुणंवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यार्चनानामि
त्रावरुणावनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

ऋक्सं.
अ.४अ.४
॥२४॥

मघोनांस्तोतॄणांचस्पूर्धसे ॥ आनोमित्रसुदीतिभिर्वरुणश्चसधस्थऽआ । स्वेक्षयेमघोनांसखीनांचवृधसे ॥ युवंनोयेषुव रुणक्षत्रंबृहच्चबिभृथः । उरुणोवाजसातयेकृतंरायेऽस्वस्तये ॥ उच्छंत्यांमेयजतादेवक्षत्रेरुशद्गवि । सुतंसोमंनहस्ति भिरापड्भिर्धावतंनराबिभ्रतावर्चनानसं ॥ २ ॥ (५।५।९) यश्चिकेतससुक्रतुर्देवत्रासब्रवीतुनः । वरुणोयस्यदर्शतोमित्रो वावनंतेगिरः ॥ ताहिश्रेष्ठवर्चसाराजानादीर्घश्रुत्तमा । तासत्पतीऽऋतावृधऽऋतावानाजनेजने ॥ तावामियानोवसेपू र्वाऽउपब्रुवेसचा । स्वश्वासःसुचेतुनावाजाँऽअभिप्रदावने ॥ मित्रोऽअंहोश्चिदादुरुक्षयायगातुंवनते । मित्रस्यहिप्रतूर्व तःसुमतिरस्तिविधतः+ ॥ वयंमित्रस्यावसिस्यामसप्रथस्तमे । अनेहसस्त्वोतयःसत्रावरुणशेषसः ॥ युवंमित्रेमंजनंयत थःसंचनयथः । मामघोनःपरिख्यतंमोऽअस्माकमृषीणांगोपीथेनऽउरुष्यतं ॥ ३ ॥ (५।५।१०) आचिकितावसु क्रतूदेवौमर्तरिशादसा । वरुणायऽऋतपेशसेदधीतप्रयसेमहे+ ॥ ताहिक्षत्रमविह्रुतंसम्यगसुर्य१माशाते । अधव्रतेव मानुषंस्व१र्णधायिदर्शतं+ ॥ तावामेषेरथानामुर्वींगव्यूतिमेषां । रातहव्यस्यसुष्टुतिंदधृक्स्तोमैर्मनामहे ॥ अधाहि काव्यायुवंदक्षस्यपूर्भिरद्भुता । निकेतुनाजनानांचिकेथेपूतदक्षसा ॥ तदृतंपृथिविबृहच्छ्रवऽएषऽऋषीणां । ज्रयसा

मंडल ५
अनु. ५
॥२४॥

(५।५।९) यश्चिकेतेतिषळृचस्यसूक्तस्यात्रेयोरातहव्योमित्रावरुणावनुष्टुबंत्यापंक्तिः । (५।५।१०) आचिकितानेतिषळृचस्यसूक्तस्य रातहव्योमित्रावरुणावनुष्टुप् ।

नावरैंपृथ्वतिक्षरंतियामंभिः ॥ आयद्वांमीयचक्षसामित्रंवयंचसूरयः । व्यचिष्ठेबहुपाय्येयतेमहिस्वराज्ये ॥ ४ ॥
(५।५।११) बळित्थादेवनिष्कृतमादित्यायजतंबृहत् । वरुणमित्रार्यमन्वर्षिष्ठंक्षत्रमाशाथे ॥ आयद्योनिंहिरण्ययं
वरुणमित्रसदथः । धर्तारांचर्षणीनांयंतंसुम्नंरिशादसा ॥ विश्वेहिविश्ववेदसोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । व्रतापदेवसश्चि
रेपांतिमर्त्यरिषः+ ॥ तेहिसत्याऽऋतस्पृशऽऋतावानोजनेजने । सुनीथासःसुदानवोंहोश्चिदुरुचक्रयः ॥ कोनुवांमि
त्रास्तुतोवरुणोवातनूनां । तत्सुवामेषंतेमतिरत्रिभ्यऽएषतेमतिः+ ॥ ५ ॥ (५।५।१२) प्रवोमित्रायगायतवरुणा
यविपागिरा । महिक्षत्रावृतंबृहत्+ ॥ सम्राजायाघृतयोनीमित्रश्चोभावरुणश्च । देवादेवेषुप्रशस्ता+ ॥ तानःशक्तंपा
र्थिवस्यमहोरायोदिव्यस्य । महिवांक्षत्रंदेवेषु ॥ ऋतमृतेनसपंतेषिरंदक्षमाशाते । अद्रुहादेवौवर्धते ॥ वृष्टिद्यावारीत्या
पेषस्पतीदानुमत्याः । बृहंतंगर्तमाशाते ॥ ६ ॥ (५।५।१३) त्रीरोचनावरुणत्रीँऽरुतद्यून्त्रीणिमित्रधारयथोरजांसि । वा
वृधानावमतिंक्षत्रियस्यानुव्रतंरक्षमाणावजुर्य+ ॥ इरावतीर्वरुणधेनवोवांमधुमद्वांसिंधवोमित्रदुह्रे । त्रयस्तस्थुर्वृष
भासस्तिसृणांधिषणानांरेतोधाविद्युमंतः ॥ प्रातर्देवीमदितिंजोहवीमिमध्यंदिनऽउदितासूर्यस्य । रायेमित्रावरुणा

(५।५।११) बळित्थादेवेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोयजतोमित्रावरुणावनुष्टुप् । (५।५।१२) प्रवोमित्रायेतिपंचर्चस्यसूक्तस्ययजतो मित्रावरुणौगायत्री । (५।५।१३) त्रीरोचनेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयउरुचक्रिर्मित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

सर्वतातेळैतोकायतनयायशंयोः+ ॥ याधर्तारारजंसोरोचनस्योतादित्यादिव्यापार्थिवस्य । नवांदेवाऽअमृताऽआमिं
नंतिव्रतानिंमित्रावरुणाध्रुवाणि ॥ ७ ॥ (५।५।१४) पुरूरुणाचिद्ध्यस्त्यवोनूनंवांवरुण । मित्रवंसिंवांसुमतिं+ ॥
तावांसम्यगंद्रुह्वाणेषमश्यामधायंसे । वयंतेरुद्रास्याम ॥ पातंनोरुद्रापायुभिरुतत्रांयेथांसुत्रात्रा । तुर्याम्दस्यून्तनू
भिः ॥ माकस्याद्भुतक्रतूयक्षंभुंजेमातनूभिः । माशेषसामातनंसा ॥ ८ ॥ (५।५।१५) आनोगंतंरिशादसावरुण
मित्रबर्हणा । उपेमंचारुमध्वरं+ ॥ विश्वंस्यहिप्रंचेतसावरुणमित्रराजथः । ईशानापिप्यतंधियः ॥ उपनःसुतमागंतं
वरुणमित्रंदाशुषः । अस्यसोमस्यपीतये ॥ ९ ॥ (५।५।१६) आमित्रेवरुणेवयंगीर्भिर्जुहुमोऽअत्रिवत् । निबर्हिषि
सदतंसोमपीतये ॥ व्रतेनस्थोध्रुवक्षेमाधर्मणायातयज्जना । निबर्हिषि० ॥ मित्रश्चनोवरुणश्चजुषेतांयज्ञमिष्टये । निब
र्हिषिसदतांसोम० ॥१०॥ (५।६।१) यदद्यस्थःपरावतियदर्वावत्यश्विना । यद्वांपुरूपुरुभुजायदंतरिक्षऽआगंतं ॥
इहत्यापुरुभूतमापुरूदंसांसिबिभ्रता । वरस्यायाम्यध्रिगूहुवेतुविष्टमाभुजे+ ॥ ईर्मान्यद्वपुषेवपुश्चक्रंरथस्ययेमथुः । पर्य

(५।५।१४) पुरूरुणेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्योरुचक्रिर्मित्रावरुणौगायत्री । (५।५।१५) आनोगंतमितितृचस्यसूक्तस्यात्रेयोबाहुवृक्तोमि
त्रावरुणौगायत्री । (५।५।१६) आमित्रइतितृचस्यसूक्तस्यबाहुवृक्तोमित्रावरुणावुष्णिक् । (५।६।१) यदद्यस्थइतिदशर्चस्यसूक्तस्या
त्रेयःपौरोश्विनावनुष्टुप् ।

न्यानाहुंषायुगामह्वारजाँसिदीयथः ॥ तदूषुवामेनाकृतंविश्वायद्वामनुष्टवे । नानाजातावरेपसासमस्मेबंधुमेयथुः ॥
आयद्वाँसूर्यारथंतिष्ठद्रघुष्यदंसदा । परिवामरुषावयोघृणावरंतऽआतपः ॥ ११ ॥ युवोरत्रिश्चिकेततिनरासुम्नेनचे
तसा । घर्मंयद्वामरेपसंनासत्यास्नाभुरण्यति ॥ उग्रोवांककुहोययिःशृण्वेयामेषुसंतनिः । यद्वांदंसोभिरश्विनात्रिर्न
राववर्तति ॥ मध्वऽऊषुमधूयुवारुद्रासिषक्तिपिप्युषी । यत्समुद्रातिपर्षथःपक्वाःपृक्षोभरंतवां ॥ सत्यमिद्वाऽउऽअश्वि
नायुवामाहुर्मयोभुवा । तायामन्यामहूतमायामन्नामृळयत्तमा ॥ इमाब्रह्माणिवर्धनाश्विभ्यांसंतुशंतमा । यातक्षा
मरथाँऽइवावोचामबृहन्नमः ॥ १२ ॥ (५।६।२) कूष्ठोदेवावश्विनाद्यादिवोमनावसू । तच्छ्रवथोवृषण्वसूऽअत्रि
र्वामाविवासति ॥ कुहत्याकुहनुश्रुतादिविदेवानासत्या । कस्मिन्नायतथोजनेकोवांनदीनांसचा ॥ कंयाथःकंहग
च्छथःकमच्छायुंजाथेरथं । कस्यब्रह्माणिरण्यथोवयंवामुश्मसीष्टये ॥ पौरंचिद्ध्युदप्रुतंपौरपौरायजिन्वथः । यदींगृ
भीततातयेसिंहमिवद्रुहस्पदे+ ॥ प्रच्यवानाज्जुजुरुषोवव्रिमत्कंनमुंचथः । युवायदीकृथःपुनराकाममृण्वेवध्वः+ ॥ १३ ॥
अस्तिहिवामिहस्तोतास्मसिवांसंदृशिश्रिये । नूश्रुतंमऽआगतमवोभिर्वाजिनीवसू ॥ कोवामद्यपुरूणामावव्नेमर्त्यानां ।
कोविप्रोविप्रवाहसाकोयज्ञैर्वाजिनीवसू ॥ आवांरथोरथानांयेष्ठोयात्वश्विना । पुरूचिदस्मयुस्तिरऽआँगूषोमर्त्येष्वा+ ॥

(५।६।२) कूष्ठोदेवावितिदशर्चस्यसूक्तस्यपौरोश्विनावनुष्टुप् ।

शमूषुवांमधूयुवास्माकमस्तुचर्कृतिः । अर्वाचीनाविचेतसाविभिःश्येनेवदीयतं ॥ अश्विनायद्धकर्हिचिच्छुश्रूयातमि मंहवं । वस्वीरूषुवांभुजःपृंचंतिसुवांपृचः ॥ १४ ॥ (५।६।३) प्रतिप्रियतमंरथंवृषणंवसुवाहनं । स्तोतावामश्वि नावृषिःस्तोमेनप्रतिभूषतिमाध्वीममश्रुतंहवं ॥ अत्यायातमश्विनातिरोविश्वाऽअहंसना । दस्राहिरण्यवर्तनीसुषुम्ना सिंधुवाहसामाध्वी० ॥ आनोरत्नानिबिभ्रतावश्विनागच्छतंयुवं । रुद्राहिरण्यवर्तनीजुषाणावाजिनीवसूमाध्वी० ॥ सुष्टुभोवांवृषण्वसूरथेवाणीच्याहिता । उतवांककुहोमृगःपृक्षःकृणोतिवापुषोमाध्वी० ॥ बोधिन्मनसारथ्येषिराहवन श्रुता । विभिश्चयवानमश्विनानियाथोऽअद्वयाविनंमाध्वी० ॥ १५ ॥ आवांनरामनोयुजोश्वासःप्रुषितप्सवः । वयोवहंतुपीतयेसहसुम्नेभिरश्विनामाध्वी० ॥ अश्विनावेहगच्छतंनासत्यामाविवेनतं । तिरश्चिदर्ययापरिवर्तिर्यातम दाभ्यामाध्वी० ॥ अस्मिन्यज्ञेऽअदाभ्याजरितारंशुभस्पती । अवस्युमश्विनायुवंगृणंतमुपभूषथोमाध्वी० ॥ अभूदु षारुशत्पशुराग्निरधाय्यृत्वियः । अयोजिवांवृषण्वसूरथोदस्रावमर्त्योमाध्वी० ॥ १६ ॥ (५।६।४) आभात्यग्निरु षसामनीकमुद्विप्राणांदेवयावाचोऽअस्थुः । अर्वाचानूनंरथ्येहयातंपीपिवांसमश्विनाघर्ममच्छ ॥ नसंस्कृतंप्रमिमीतो गमिष्ठांतिनूनमश्विनोपस्तुतेह । दिवाभिपित्वेवसागमिष्ठाप्रत्यवर्तिदाशुषेशंभविष्ठा ॥ उतायातंसंगवेप्रातरह्नोमध्यं

(५।६।३)प्रतिप्रियतममितिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवस्युरश्विनौपंक्तिः।.(५।६।४)आभात्यग्निरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरश्विनौत्रिष्टुप् ।

दिन ऽउदिंतासूर्यस्य । दिवानक्तमवंसाशंतंमेननेदानींपीतिरश्विनाततान ॥ इदंहिवांप्रदिविस्थानमोकंऽइमेगृहाऽअ
श्विनेदंदुरोणं । आनोंदिवोबृहतःपर्वतादाद्भ्योयातमिषमूर्जंवहंता ॥ समश्विनोरवंसानूतंनेनमयोभुवासुप्रणीतीगमे
म । आनोंरयिंवंहतमोतवीरानाविश्वान्यमृतासौभंगानि ॥ १७ ॥ (५।६।५) प्रातर्यावाणाप्रथमायंजध्वंपुराग्
ध्रादररुषःपिबातः । प्रातर्हियज्ञमश्विनांदधातेप्रशंसंतिकवयंःपूर्वभाजंः ॥ प्रातर्यंजध्वमश्विनांहिनोतनसायमंस्तिदे
वयाऽअजुंष्टं । उतान्योऽअस्मद्यंजतेविचावःपूर्वःपूर्वोयजंमानोवनीयान् ॥ हिरंण्यत्वङ्मधुंवर्णोघृतस्नुःपृक्षोवहन्नारथो
वर्ततेवां । मनोंजवाऽअश्विनावातंरंहायेनांतियाथोदुरितानिविश्वां ॥ योभूयिष्ठंनासंत्याभ्यांविवेषचनिंष्ठंपित्वोररंते
विभागे । सतोकमंस्यपीपरच्छमीभिरनूंर्ध्वभासःसदमित्तुंतुर्यात् ॥ समश्विनो० ॥ १८ ॥ (५।६।६) अश्विनावे
हगंच्छतंनासंत्यामाविवेंनतं । हंसाविंवपततमासुतॉऽउपं ॥ अश्विंनाहरिणाविंवगौराविवानुयवंसं । हंसाविंव० ॥
अश्विंनावाजिनीवसूजुषेथांयज्ञमिष्टयें । हंसाविंव० ॥ अत्रिर्यद्वांमवरोहंन्नृबीसमजोंहवीन्नाधंमानेवयोषां । श्येनस्यं
चिज्जवंसानूतंनेनागंच्छतमश्विनाशंतंमेन ॥ १९ ॥ विजिंहीष्ववनस्पतेयोनिःसूष्यंत्याऽइव । श्रुतंमेंऽअश्विनाहवंस

(५।६।५) प्रातर्यावाणेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोश्विनौत्रिष्टुप् । (५।६।६) अश्विनावितिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःसप्तवध्रिरश्विनावनुष्टुप्
आद्यास्तिस्रउष्णिहश्चतुर्थीत्रिष्टुप् (पंचम्यादिपंचगर्भस्राविण्यउपनिषदः) ।

सर्वध्रिंचमुंचतं ॥ भीतायनाधमानायऽऋषयेसप्तवध्रये । मायाभिरश्विनायुवंवृक्षंसंचविचाचथः ॥ यथावातःपुष्करिणींसमिंगयतिसर्वतः । एवातेगर्भऽएजतुनिरैतुदशमास्यः ॥ यथावातोयथावनंयथासमुद्रऽएजति । एवात्वंदशमास्यसहावेहिजरायुणा ॥ दशमासान्छशयानःकुमारोऽअधिमातरि । निरैतुजीवोऽअक्षतोजीवोजीवंत्याऽअधि ॥ २० ॥ (५।६।७) महेनोऽअद्यबोधयोषोरायेदिवित्मती । यथाचिन्नोऽअबोधयःसत्यश्रवसिवाय्येसुजातेऽअश्वसूनृते ॥ यासुनीथेशौचद्रथेव्यौच्छोदुहितर्दिवः । साव्युच्छसहीयसिसत्य० ॥ सानोऽअद्याभरद्वसुव्युच्छादुहितर्दिवः । योव्यौच्छःसहीयसिसत्य० ॥ अभियेत्वांविभावरिस्तोमैर्गृणंतिवह्नयः । मघैर्मघोनिसुश्रियोदामन्वंतःसुरातयःसुजाते० ॥ यच्चिद्धितेगणाऽइमेछदयंतिमघत्तये । परिचिद्वष्टयोदधुर्ददतोराधोऽअह्रयंसुजाते० ॥ २१ ॥ ऐषुधावीरवद्यशऽउषोमघोनिसूरिषु । येनोराधांस्यह्रयामघवानोऽअरासतसुजा० ॥ तेभ्योद्युम्नंबृहद्यशऽउषोमघोन्यावह । येनोराधांस्यश्व्यागव्याभजंतसूरयःसुजा० ॥ उतनोगोमतीरिषऽआवहादुहितर्दिवः । साकंसूर्यस्यरश्मिभिःशुक्रैःशोचद्भिरर्चिभिःसुजा० ॥ व्युच्छादुहितर्दिवोमाचिरंतनुथाऽअपः । नेत्त्वास्तेनंयथारिपुंतपातिसूरोऽअर्चिषासुजा० ॥ एतावद्वेदुषस्त्वंभूयोवादातुमर्हसि । यास्तोतृभ्योविभावर्युच्छंतीनप्रमीयसेसुजा० ॥२२॥ (५।६।८) द्युतद्यामानंबृहतीमृतेनऽऋतावरीमरुणप्सुं

(५।६।७) महेनइतिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःसत्यश्रवाउषाःपंक्तिः । (५।६।८) द्युतद्यामानमितिषळर्चस्यसूक्तस्यसत्यश्रवाउषास्त्रिष्टुप् ।

विभातीं । देवीमुषसंस्वरावहंतींप्रतिविप्रासोमतिभिर्जरंते ॥ एषाजनंदर्शताबोधयंतीसुगान्पथःकृण्वतीयात्यग्रे । बृह
द्रथाबृहतीविश्वमिन्वोषाज्योतिर्यच्छत्यग्रेऽअह्नां ॥ एषागोभिररुणेभिर्युजानास्रेधंतीरयिमप्रायुचक्रे । पथोरदंतीसुवि
तायदेवीपुरुष्टुताविश्ववाराविभाति ॥ एषाव्येनीभवतिद्विबर्हाऽआविष्कृण्वानातन्वंपुरस्तात् । ऋतस्यपंथामन्वेतिसा
धुप्रजानतीवनदिशोमिनाति ॥ एषाशुभ्रानतन्वोविदानोर्ध्वेवस्नातीदृशयेनोऽअस्थात् । अपद्वेषोबाधमानातमांस्युषा
दिवोदुहिताज्योतिषागात् ॥ एषाप्रतीचीदुहितादिवोनॄन्योषेवभद्रानिरिणीतेऽअप्सः । व्यूर्ण्वतीदाशुषेवार्याणिपुन
र्ज्योतिर्युवतिःपूर्वथाकः ॥२३॥ (५।६।९) युंजतेमनऽउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितः । विहोत्रादधेवयु
नाविदेकऽइन्महीदेवस्यसवितुःपरिष्टुतिः ॥ विश्वारूपाणिप्रतिमुंचतेकविःप्रासावीद्भद्रंद्विपदेचतुष्पदे । विनाकमख्य
त्सवितावरेण्योनुप्रयाणमुषसोविराजति ॥ यस्यप्रयाणमन्वन्यऽइद्ययुर्देवादेवस्यमहिमानमोजसा । यःपार्थिवानिवि
ममेसऽएतशोरजांसिदेवःसवितामहित्वना ॥ उतयासिसवितस्त्रीणिरोचनोतसूर्यस्यरश्मिभिःसमुच्यसि । उतरा
त्रीमुभयतःपरीयसऽउतमित्रोभवसिदेवधर्मभिः ॥ उतेशिषेप्रसवस्यत्वमेकऽइदुतपूषाभवसिदेवयामभिः । उतेदंवि
श्वंभुवनंविराजसिश्यावाश्वस्तेसवितःस्तोममानशे ॥ २४ ॥ (५।६।१०) तत्सवितुर्वृणीमहेवयंदेवस्यभोजनं । श्रे

(५।६।९) युंजतेमनइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वःसविताजगती । (५।६।१०) तत्सवितुरितिनवर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वःसवि-

ऋक्सं.
अ.४अ.४
॥२८॥

ष्ठंसर्वधातमंतुरंभगस्यधीमहि ॥ अस्यहिस्वयंशस्तरंसवितुःकच्चनप्रियं । नमिनंतिस्वराज्यं ॥ सहिरत्नानिदाशुषेसुवातिसविताभगः । तंभागंचित्रमीमहे ॥ अद्यानोदेवसवितःप्रजावत्सावीःसौभगं । परादुष्वप्न्यंसुव ॥ विश्वानिदेवसवितर्दुरितानिपरासुव । यद्भद्रंतन्नऽआसुव ॥ २५ ॥ अनागसोऽअदितयेदेवस्यसवितुःसवे । विश्वावामानिधीमहि ॥ आविश्वदेवंसत्पतिंसूक्तैरद्यावृणीमहे । सत्यसवंसवितारं ॥ यऽइमेऽउभेऽअहनीपुरऽएत्यप्रयुच्छन् । स्वाधीर्देवःसविता ॥ यऽइमाविश्वाजातान्याश्रावयतिश्लोकेन । प्रचसुवातिसविता ॥ २६ ॥ (५।६।११) अच्छावदतवसंगीर्भिराभिःस्तुहिपर्जन्यंनमसाविवास । कनिक्रदद्वृषभोजीरदानूरेतोदधात्योषधीषुगर्भं ॥ विवृक्षान्हंत्युतहंतिरक्षसोविश्वंबिभायभुवनंमहावधात् । उतानागाऽईषतेवृष्ण्यावतोयत्पर्जन्यःस्तनयन्हंतिदुष्कृतः ॥ रथीवकशयाश्वाँऽअभिक्षिपन्नाविर्दूतान्कृणुतेवर्ष्याँ३ अह । दूरात्सिंहस्यस्तनथाऽउदीरतेयत्पर्जन्यःकृणुतेवर्ष्यं१नभः ॥ प्रवातावांतिपतयंतिविद्युतऽउदोषधीर्जिहतेपिन्वतेस्वः । इराविश्वस्मैभुवनायजायतेयत्पर्जन्यःपृथिवींरेतसावति ॥ यस्यव्रतेपृथिवीनन्नमीतियस्यव्रतेशफवज्जर्भुरीति । यस्यव्रतऽओषधीर्विश्वरूपाःसनःपर्जन्यमहिशर्मयच्छ ॥ २७ ॥ दिवोनोवृष्टिंमरुतोररीध्वंप्रपिन्वतवृष्णोऽअश्वस्यधाराः । अर्वाङेतेनस्तनयित्नुनेह्यपोनिषिंचन्नसुरःपितानः ॥ अभिक्रंद

तागायत्रीआद्यानुष्टुप् । (५।६।११) अच्छावदेतिदशर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिःपर्जन्यस्त्रिष्टुप्द्वितीयादितिस्रोजगत्योनवम्यनुष्टुप् ।

मंडलं ५
अनु. ६
॥२८॥

स्तनयगर्भमाधाऽउदन्वतापरिदीयारथेन । दृतिंसुकर्षविषितंन्यंचंसमाभवंतूद्वतोनिपादाः+ ॥ महांतंकोशमुदचानि
षिंचस्यंदंतांकुल्याविषिताःपुरस्तात् । घृतेनद्यावापृथिवीव्युंधिसुप्रपाणंभवत्वघ्न्याभ्यः ॥ यत्पर्जन्यकनिक्रदत्स्तनय
न्हंसिदुष्कृतः । प्रतीदंविश्वंमोदतेयत्किंचपृथिव्यामधि ॥ अवर्षीर्वर्षमुदुषूगृभायाकर्धन्वान्यत्येतवाऽउं । अजीजन
ऽओषधीर्भोजनायकमुतप्रजाभ्योविदोमनीषां+ ॥ २८ ॥ (५।६।१२) बळित्थापर्वतानांखिद्रंबिभर्षिपृथिवि ।
प्रयाभूमिंप्रवत्वतिमह्नाजिनोषिमहिनि ॥ स्तोमासस्त्वाविचारिणिप्रतिष्टोभंत्यक्तुभिः । प्रयावाजंनहेषंतंपेरुमस्यस्यर्जु
नि ॥ दृह्ळाचिद्यावनस्पतीन्क्ष्मयादर्धर्ष्योजसा । यत्तेऽअभ्रस्यविद्युतोदिवोवर्षंतिवृष्टयः ॥ २९ ॥ ॥ (परिशिष्टं ॥
वर्षंतुतेविभावरिदिवोऽअभ्रस्यविद्युतः । रोहंतुसर्वबीजान्यवंब्रह्मद्विषोजहि ॥) (५।६।१३) प्रसम्राजेबृहदर्चा
गभीरंब्रह्मप्रियंवरुणायश्रुताय । वियोजघानशमितेवचर्मोपस्तिरेपृथिवींसूर्याय ॥ वनेषुव्यं१तरिक्षंततानवाजमर्वत्सु
पयंऽउस्रियासु । हृत्सुक्रतुंवरुणोऽअप्स्वं१ग्निंदिविसूर्यमदधात्सोममद्रौ ॥ नीचीनबारंवरुणःकवंधंप्रससर्जरोदसीऽ
अंतरिक्षं । तेनविश्वस्यभुवनस्यराजायवंनवृष्टिर्व्युनत्तिभूम ॥ उनत्तिभूमिंपृथिवीमुतद्यांयदादुग्धंवरुणोवष्ट्यादित् ।
समभ्रेणवसतपर्वतासस्तविषीयंतःश्रथयंतवीराः ॥ इमामूष्वासुरस्यश्रुतस्यमहींमायांवरुणस्यप्रवोचं । मानेनेवतस्थि

(५।६।१२) बळित्थेतितृचस्यसूक्तस्यभौमोत्रिःपृथिव्यनुष्टुप् । (५।६।१३) प्रसम्राजइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिर्वरुणस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं.
अ.४अ.४
॥२९॥

मंडलं ५
अनु. ६

वाँऽअंतरिक्षेवियोममेपृथिवींसूर्येण ॥ ३० ॥ इमामूनुकवितमस्यमायांमहींदेवस्यनकिरादधर्ष । एकंयदुद्नानपृणंत्ये नीरासिंचंतीरवनयःसमुद्रं+ ॥ अर्यम्यंवरुणमित्र्यंवासखायंवासदमिद्भ्रातरंवा । वेशंवानित्यंवरुणारणंवायत्सीमाग श्चकृमाशिश्रथस्तत्+ ॥ कितवासोयद्रिरिपुर्नदीवियद्वाघासत्यमुतयन्नविद्म । सर्वाताविष्यशिथिरेवदेवाधातेस्यामव रुणप्रियासः ॥ ३१ ॥ (५।६।१४) इंद्राग्नीयमवथऽउभावाजेषुमर्त्यं । दृळ्हाचित्सप्रभेदतिद्युम्नावाणीरिवत्रितः+ ॥ यापृतनासुदुष्टरायावाजेषुश्रवाय्या । यापंचचर्षणीरभींद्राग्नीताहवामहे ॥ तयोरिदमवच्छवस्तिग्मादिद्युन्मघो नोः । प्रतिद्रुणागभस्त्योर्गवांवृत्रघ्नऽएषते ॥ तावामेषेरथानामिंद्राग्नीहवामहे । पतीतुरस्यराधसोविद्वांसागिर्वणस्त मा ॥ तावृधंतावनुद्यूनमर्तायदेवावदभा । अर्हंताचित्पुरोदधेंशेवदेवाववर्तते ॥ एवेंद्राग्निभ्यामहाविहव्यंशूष्यंघृतंनपू तमद्रिभिः । तासूरिषुश्रवोबृहद्रयिंगृणत्सुदिधृतमिषंगृणत्सुदिधृतं ॥ ३२ ॥ (५।६।१५) प्रवोमहेमतयोयंतुविष्ण वेमरुत्वतेगिरिजाऽएवयामरुत् । प्रशर्धायप्रयज्यवेसुखादयेतवसेभंददिष्टयेधुनिव्रतायशवसे ॥ प्रयेजातामहिनायेच नुस्वयंप्रविद्मनाब्रुवतऽएवयामरुत् । क्रत्वातद्वोमरुतोनाधृषेशवोदानामह्नातदेषामधृष्टासोनाद्रयः ॥ प्रयेदिवोबृह

(५।६।१४) इंद्राग्नीयमितिषळर्चस्यसूक्तस्यैंद्राग्न्यनुष्टुप्अंत्याविराट्पूर्वा । (५।६।१५) प्रवोमहइतिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयएवयामरु न्मरुतोऽतिजगती ।

॥२९॥

तः शृंण्विरेगिरासुशुक्वांनःसुभ्वंऽएवयामरुत् । नयेषामिरींसधस्थऽईष्टऽआँऽअग्नयोनस्वविंद्युतःप्रस्पंद्रासोधुनीनां ॥
सचंक्रमेमहतोनिरुरुक्रमःसंमानस्मात्सदंसऽएवयामरुत् । यदायुक्तत्मनास्वादधिष्णुभिर्विष्पर्धसोविमहसोजिगाति
शेवृंधोनृभिः ॥ स्वनोनवोमवान्रेजयद्वृषात्वेषोययिस्तविषऽएवयामरुत् । येनासहंतऽऋंजतस्वरोचिषःस्थारश्मानोहिर
ण्ययास्वायुधासऽइष्मिणः ॥ ३३ ॥ अपारोवोमहिमावृद्धशवसस्त्वेषंशवोवत्वेवयामरुत् । स्थातारोहिप्रसितौ
संदृशिस्थनतेनंऽउरुष्यतानिदःशुशुक्वांसोनाग्नयः ॥ तेरुद्रासःसुमखाऽअग्नयोयथातुविद्युम्नाऽअवंत्वेवयामरुत् । दी
र्घपृथुपप्रथेसद्मपार्थिवंयेषामज्मेष्वामहःशर्धास्यद्भुतैनसां ॥ अद्वेषोनोमरुतोगातुमेतनश्रोताहवंजरितुरेवयामरुत् ।
विष्णोर्महःसंमन्यवोयुयोतनस्मद्रथ्योडनदंसनापद्वेषांसिसनुतः+ ॥ गंतानोयज्ञंयज्ञियाःसुशमिश्रोताहवमरक्षऽएव
यामरुत् ।ज्येष्ठासोनपर्वतासोव्योमनियूयंतस्यप्रचेतसःस्यातदुर्धर्तवोनिदः+ ॥३४॥ (इत्यात्रेयंपंचमंमंडलंसमाप्तम् ॥
अत्रसूक्तानि ८७) ॥ ५ ॥ (॥ परिशिष्टं ॥ हिरण्यवर्णांहरिणींसुवर्णरजतस्रजां । चंद्रांहिरण्मयींलक्ष्मींजातवे
दोमऽआवह ॥ तांमऽआवहजातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीं । यस्यांहिरण्यंविंदेयंगामश्वंपुरुषानहं ॥ अश्वपूर्वांरथमध्यां
हस्तिनादप्रमोदिनीं । श्रियंदेवीमुपह्वयेश्रीर्मादेवीजुषतां ॥ कांसोस्मितांहिरण्यप्राकारामार्द्रांज्वलंतींतृप्तांतर्पयंतीं ।
पद्मेस्थितांपद्मवर्णांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ चंद्रांप्रभासांयशसाज्वलंतींश्रियंलोकेदेवजुष्टामुदारां । तांपद्मिनीमींशरणमहं

प्रपंद्येऽलक्ष्मीर्मेनश्यतांत्वांवृणे ॥ १ ॥ आदित्यवर्णेतपसोधिंजातोवनस्पतिस्तववृक्षोथबिल्वः । तस्यफलांनितपसानुंदंतुमायांतंरायाश्चंबाह्याऽअंलक्ष्मीः ॥ उपैतुमांदेवसखःकीर्तिश्चमणिनासह । प्रादुर्भूतोस्मिराष्ट्रेस्मिन्कीर्तिमृद्धिंददातुंमे ॥ क्षुत्पिपासामंलांज्येष्ठामलक्ष्मींनांशयाम्यहं । अभूंतिमसंमृद्धिंचसर्वांनिर्णुदमेगृहात् ॥ गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यंपुष्टांकरीषिणीं । ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपंह्वयेश्रियं ॥ मनंसःकाममाकूतंवाचःसत्यमंशीमहि । पशूनांरूपंमन्नस्यमयिश्रीःश्रंयतांयशंः ॥ २ ॥ कर्दमेनप्रंजाभूतामयिसंभवकर्दम । श्रियंवासयंमेकुलेमातरंपद्ममालिनीं ॥ आपस्रजंतुस्निग्धांनिचिक्लींतवसंमेगृहे । निचंदेवींमातरंश्रियंवासयंमेकुले ॥ आर्द्रांपुष्करिणींपुष्टिंसुवर्णांहेममालिनीं । सूर्यांहिरण्मंयींलक्ष्मींजातंवेदोमऽआवंह ॥ आर्द्रांयःकरिंणींयष्टिंपिंगलांपद्ममालिनीं । चंद्रांहिरण्मंयींलक्ष्मींजातंवेदोमऽआवंह ॥ तांमऽआवंहजातवेदोलक्ष्मीमनंपगामिनीं । यस्यांहिरंण्यंप्रभूंतंगावोदास्योश्वांन्विंदेयंपुरुंषानहं ॥ ३ ॥ यःशुचिःप्रयंतोभूत्वाजुहुयांदाज्यमन्वंहं । सूक्तंपंचदंशर्चंचश्रीकामंःसततंजंपेत् ॥ पद्माननेपंद्मऽऊरूपद्माक्षींपद्मसंभंवे । तन्मेंभजसिंपद्माक्षीयेनसौख्यंलभाम्यंहं ॥ अश्वदायींगोदायीधनदांयीमहाधंने । धनंमेजुषंतांदेविसर्वकांमांश्चदेहिंमे ॥ पद्मांननेपंद्मविपंद्मपत्रेपद्मंप्रियेपद्मदलांयताक्षी । विश्वंप्रियेविश्वमनोंनुकूलेत्वत्पांदपद्मंमयिसंनिंधत्स्व ॥ पुत्रपौत्रधंनंधान्यंहस्त्यश्वांदिगवेरंथं । प्रजानांभंवसीमाताऽआयुष्मंतंकरोतुंमे ॥ धनंमग्निर्धनंवायुर्धनंसूर्योधनंवसुंः । धनमिंद्रोबृ

हस्पतिर्वरुणंधनमस्तुते ॥ वैनतेयसोमंपिबसोमंपिबतुवृत्रहा । सोमंधनस्यसोमिनोमह्यंददातुसोमिनः ॥ नक्रोधोन
चमात्सर्यंनलोभोनाशुभामतिः । भवंतिकृतपुण्यानांभक्तानांश्रीसूक्तंजपेत् ॥ सरसिजनिलयेसरोजहस्तेधवलतरां
शुकगंधमाल्यशोभे । भगवतिहरिवल्लभेमनोज्ञेत्रिभुवनभूतिकरिप्रसीदमह्यं ॥ विष्णुपत्नींक्षमांदेवींमाधवींमाधवप्रि
यां । लक्ष्मींप्रियसखींदेवींनमाम्यच्युतवल्लभां ॥ महालक्ष्मीचविद्महेविष्णुपत्नीचधीमहि । तन्नोलक्ष्मीःप्रचोदयात्॥
श्रीवर्चस्वमायुष्यमारोग्यमाविधाच्छोभमानंमहीयते । धान्यंधनंपशुंबहुपुत्रलाभंशतसंवत्सरंदीर्घमायुः ॥ ४ ॥
इतिपरिशिष्टं ॥ ६ ॥) (६।१।१) त्वंह्यग्नेप्रथमोमनोतास्याधियोऽअभवोदस्महोता । त्वंसींवृषन्नकृणोर्दुष्टरींतु
सहोविश्वस्मैसहसेसहध्यै ॥ अधाहोतान्यसीदोयजीयानिळस्पदऽइषयन्नीड्यःसन् । तंत्वानरःप्रथमंदेवयंतोमहोराये
चितयंतोऽअनुग्मन् ॥ वृतेवयंतंबहुभिर्वसव्यैः३ स्त्वेरयिंजागृवांसोऽअनुग्मन् । रुशंतमग्निंदर्शतंबृहंतंवपावंतंविश्वहा
दीदिवांसं ॥ पदंदेवस्यनमसाव्यंतःश्रवस्यवःश्रवऽआपन्नमृक्तं । नामानिचिद्दधिरेयज्ञियानिभद्रायांतेरणयंतसंदृ
ष्टौ ॥ त्वांवर्धंतिक्षितयःपृथिव्यांत्वांरायऽउभयासोजनानां । त्वंत्रातातरणेचेत्योभूःपितामातासदमिन्मानुषाणां
॥ ३५ ॥ सपर्येण्यःसप्रियोविक्ष्व१ग्निर्होतामंद्रोनिषसादायजीयान् । तंत्वावयंदमऽआदीदिवांसमुपज्ञुबाधोनमसा

भारद्वाजेषष्ठेमंडलेषडनुवाकाः । (६।१।१) त्वंह्यग्नइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.४अ.५ ॥३१॥

मंडलं ६ अनु. १

सदेम ॥ तंत्वावयंसुध्योऽ३नव्यमग्नेसुम्नायवऽईमहेदेवयंतः । त्वंविशोऽअनयोदीद्यानोदिवोऽअग्नेबृहतारोचनेन ॥ विशांकविंविश्पतिंशश्वतीनांनितोशनंवृषभंचर्षणीनां । प्रेतीषणिमिषयंतंपावकंराजन्तमग्निंयजतंरयीणां ॥ सोऽअग्नऽईजेशशमेचमर्तोयस्तऽआनट्समिधाहव्यदातिं । यऽआहुतिंपरिवेदानमोभिर्विश्वेत्सवामादधतेत्वोतः ॥ अस्माऽउंतेमहिंमहेविधेमनमोभिरग्नेसमिधोतहव्यैः । वेदीसूनोसहसोगीर्भिरुक्थैरातेभद्रायांसुमतौयतेम ॥ आयस्ततंथरोदसीविभासाश्रवोभिश्चश्रवस्य१स्तरुत्रः । बृहद्भिर्वाजैःस्थविरेभिरस्मेरेवद्भिरग्नेवितरंविभाहि ॥ नृवद्वसोसदमिद्धेह्यस्मेभूरितोकायतनयायपश्वः । पूर्वीरिषोबृहतीरारेऽअघाऽअस्मेभद्रासौश्रवसानिसंतु ॥ पुरूण्यग्नेपुरुधात्वायावसूनिराजन्वसुतातेऽअश्यां । पुरूणिहित्वेपुरुवारसंत्यग्नेवसुविधतेराजनित्वे ॥ ३६ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥४॥

अष्टाविंशाध्याये वर्गाः ३६ सूक्तानि २६ ऋचः १७७ ॥ त्यागः ॥ मित्रावरुणाभ्या. ५० अश्विभ्या. ४८ उषस. १६ सवित्र. १४ पर्जन्याये. १० पृथिव्या. ३ वरुणाये. ८ इंद्राग्निभ्यां. ६ मरुद्भ्य. ९ अग्नय. १३ ॥ इतिचतुर्थेचतुर्थः ॥

त्वंह्येकादशानुष्टुभंशक्वर्यंतमग्नेऽष्टौयथाहोतर्हुवेसप्तप्रनव्यसामूर्धानंवैश्वानरीयंहिंद्विजगत्यंतंपृक्षस्यांत्यात्रिष्टुबंहश्वपुरोवोद्विपदांतंयजस्वषणमध्यैत्वद्भिश्वाग्नायआनुष्टुभंशक्वर्यंतमिममूष्वेकोनावीतहव्यऋषिर्वाजागतंप्रा

॥३१॥

गदशम्यास्तृतीयापंचदश्यौशक्वर्यौषष्ठ्यतिशक्वर्यनुष्टुब्बृहत्याउपांत्येत्वमग्नेष्टाचत्वारिंशद्गायत्रंवर्धमानाद्याषष्ठी
चंसप्तविंश्यनुष्टुप्त्रिष्टुप्पूर्वेचांत्ये ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (६।१।२) त्वंहिक्षैतवद्यशोग्नेमित्रोनपत्यसे । त्वंविचर्षणेश्रवोवसोपुष्टिंनपुष्यसि ॥ त्वांहिष्मा
चर्षणयोयज्ञेभिर्गीर्भिरीळते । त्वांवाजीयात्यवृकोरजस्तूर्विश्वचर्षणिः ॥ सजोषस्त्वादिवोनरोयज्ञस्यकेतुमिंधते ।
यद्धस्यमानुषोजनःसुम्नायुर्जुह्वेऽअध्वरे+ ॥ ऋधद्यस्तेसुदानवेधियामर्तःशशमते । ऊतीषबृहतोदिवोद्विषोऽअंहोनत
रति ॥ समिधायस्तऽआहुतिंनिशितिंमर्त्योनशत् । वयावंतंसपुष्यतिक्षयमग्नेशतायुषं ॥ १ ॥ त्वेषस्तेधूमऽऋण्वति
दिविषञ्छुक्रऽआततः । सूरोनहिद्युतात्वंकृपापावकरोचसे ॥ अधाहिविक्ष्वीड्योसिप्रियोनोऽअतिथिः । रण्वःपुरी
वजूर्यःसूनुर्नत्रययाय्यः ॥ क्रत्वाहिद्रोणेऽअज्यसेग्नेवाजीनकृत्व्यः । परिज्मेवस्वधागयोत्योनह्वार्यःशिशुः ॥ त्वंत्या
चिदच्युताग्नेपशुर्नयवसे । धामाहयत्तेऽअजरवनावृश्चंतिशिक्वसः ॥ वेषिह्यध्वरीयतामग्नेहोतादमेविशां । समृधोवि
श्पतेकृणुजुषस्वहव्यमंगिरः ॥ अच्छानोमित्रमहोदेवदेवानग्नेवोचःसुमतिंरोदस्योः । वीहिस्वस्तिंसुक्षितिंदिवोनॄन्द्वि

(६।१।२) त्वंहिक्षैतवदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निरनुष्टुबंत्याशक्वरी ।

षोऽअंहांसिदुरितातरेमतातरेमतवावसातरेम ॥ २ ॥ (६।१।३) अग्नेसक्षैषद्दतपाऽऋतंतेजाऽउरुज्योतिर्नशतेदेवयुष्टे। यंत्वंमित्रेणवरुणःसजोषादेवपासित्यजसामर्तमंहः ॥ ईजेयज्ञेभिःशशमेशमीभिर्ऋधद्वारायाग्नयेददाश । एवाचनतंयशसामजुष्टिर्नांहोमर्तंनशतेनप्रदृप्तिः ॥ सूरोनयस्यदृशतिररेपाभीमायदेतिशुचतस्तऽआधीः । हेषस्वतःशुरुधोनायमक्तोःकुत्राचिद्रण्वोवसतिर्वनेजाः[+] ॥ तिग्मंचिदेममहिवर्पोऽअस्यभसदश्वोनयमसानऽआसा । विजेहमानःपरशुर्नजिह्वांद्रविर्नद्रावयतिदारुधक्षत् ॥ सऽइदस्तेवप्रतिधादसिष्यञ्छिशीततेजोयसोनधाराम् । चित्रध्रजतिररतिर्योऽअक्तोर्वेर्नद्रुषद्वारघुपत्मजंहाः ॥ ३ ॥ सऽईंरेभोनप्रतिवस्तऽउस्राःशोचिषारारपीतिमित्रमहाः । नक्तंयऽईमरुषोयोदिवानॄनमर्त्योऽअरुषोयोदिवानॄन्[+] ॥ दिवोनयस्यविधतोनवीनोद्वृषारुक्षऽओषधीषुनूनोत् । घृणानयोध्रजसापत्मनायन्नारोदसीवसुनादंसुपत्नी ॥ धायोभिर्वायोयुज्येभिरर्कैर्विद्युन्नदविद्योत्स्वेभिःशुष्मैः । शर्धोवायोमरुतांततक्षऽऋभुर्नत्वेषोरभसानोऽअद्यौत् ॥ ४ ॥ (६।१।४) यथाहोतर्मनुषोदेवतातायज्ञेभिःसूनोसहसोयजासि । एवानोऽअद्यसमनासमानानुशन्नग्नऽउशतोयक्षिदेवान्[+] ॥ सनोविभावाचक्षणिर्नवस्तोरग्निर्वदारुवेद्यश्चनोधात् । विश्वायुर्योऽअमृतोमर्त्येषूषर्भुद्भूदतिथिर्जातवेदाः ॥ द्यावोनयस्यपनयंत्यभ्वंभासांसिवस्तेसूर्योनशुक्रः । वियऽइनोत्यजरःपावकोश्न

(६।१।३) अग्नेसक्षेषदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप्। (६।१।४) यथाहोतरित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप्।

स्यचिच्छिश्नथत्पूर्व्याणि ॥ वज्राहिसूनोऽअस्यद्मसद्वाचक्रेऽअग्निर्जनुषाज्मान्नं । सत्वंनऽऊर्जसनऽऊर्जंधाराजेवजेर
वृकेक्षेष्यंतः+ ॥ निर्तिक्तियोवारणमन्नमत्तिवायुर्नराष्ट्र्यत्येत्यक्तून् । तुर्यामयस्तऽआदिशामरातीरत्योनहुतःपततः
परिहुत्+ ॥ ५ ॥ आसूर्योनभानुमद्भिरर्कैरग्नेततंथरोदसीविभासा । चित्रोनयत्परितमांस्यक्तःशोचिषापत्मन्नौशिजो
नदीयन् ॥ त्वांहिमंद्रतममर्कशोकैर्ववृमहेमहिनःश्रोष्यग्ने । इंद्रंनत्वाशवसादेवतावायुंपृणंतिराधसानृतमाः ॥ नूनो
ऽअग्नेवृकेभिःस्वस्तिवेषिरायःपथिभिःपर्ष्यहः । तासूरिभ्योगृणतेरासिसुम्नंमदेमशतहिमाःसुवीराः ॥ ६ ॥ (६।१।५)
हुवेवःसूनुंसहसोयुवानमद्रोघवाचंमतिभिर्यविष्ठं । यऽइन्वतिद्रविणानिप्रचेताविश्ववाराणिपुरुवारोऽअध्रुक्+ ॥ त्वे
वसूनिपुर्वणीकहोतर्दोषावस्तोरेरिरेयज्ञियासः । क्षामेवविश्वाभुवनानियस्मिन्त्संसौभगानिदधिरेपावके+ ॥ त्वंविक्षु
प्रदिवःसीदऽआसुक्रत्वारथीरभवोवार्याणां । अतऽइनोषिविधतेचिकित्वोव्यानुषग्जातवेदोवसूनि ॥ योनःसनुत्यो
ऽअभिदासदग्नेयोऽअंतरोमित्रमहोवनुष्यात् । तमजरेभिर्वृषभिस्तवस्वैस्तपातपिष्ठतपसातपस्वान् ॥ यस्तेयज्ञेनसमि
धायऽउक्थैरर्केभिःसूनोसहसोददाशत् । समर्त्येष्वमृतप्रचेताराचायाद्युम्नेनश्रवसाविभाति ॥ सतत्कृधीषितस्तूयमग्ने
स्पृधोबाधस्वसहसासहस्वान् । यच्छस्यसेद्युभिरक्तोवचोभिस्तज्जुषस्वजरितुर्घोषिमन्म ॥ अश्यामतंकाममग्नेतवोतीऽ

(६।१।५) हुवेवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् ।

अश्यामरयिंरयिवःसुवीरं । अश्यामवाजमभिवाजयंतोश्यामद्युम्नमजराजरंते ॥७॥ (६।१।६) प्रनव्यसासहसःसूनुमच्छायज्ञेनगातुमवइच्छमानः । वृश्चद्वनंकृष्णयामरुशंतंवीतीहोतारंदिव्यंजिगाति ॥ सःश्वितानस्तन्यतूरोचनस्थाऽअजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः । यःपावकःपुरुतमःपुरूणिपृथून्यग्निरनुयातिभर्वन् ॥ वितेविष्वग्वातजूतासोऽअग्नेभामासःशुचेशुचयश्चरंति । तुविम्रक्षासोदिव्यानवग्वावनावनंतिधृषतारुजंतः ॥ येतेशुक्रासःशुचयःशुचिष्मःक्षांवपंतिविषितासोऽअश्वाः । अधभ्रमस्तऽउर्वियाविभातियातयमानोऽअधिसानुपृश्नेः ॥ अधजिह्वापापतीतिप्रवृष्णोगोषुयुधोनाशनिःसृजाना । शूरस्येवप्रसितिःक्षातिरग्नेर्दुर्वर्तुर्भीमोदयतेवनानि ॥ आभानुनापार्थिवानिज्रयांसिमहस्तोदस्यधृषतातंतंथ । सबाधस्वापभयासहोभिःस्पृधोवनुष्यन्वनुषोनिर्जूर्व ॥ सचित्रचित्रंचितयंतमस्मेचित्रक्षत्रचित्रतमंवयोधां । चंद्रंरयिंपुरुवीरंबृहंतंचंद्रचंद्राभिर्गृणतेयुवस्व ॥ ८ ॥ (६।१।७) मूर्धानंदिवोऽअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतऽआजातमग्निं । कविंसम्राजमतिथिंजनानामासन्नापात्रंजनयंतदेवाः+ ॥ नाभिंयज्ञानांसदनंरयीणांमहामाहावमभिसंनवंत । वैश्वानरंरथ्यमध्वराणांयज्ञस्यकेतुंजनयंतदेवाः+ ॥ त्वद्विप्रोजायतेवाज्यग्नेत्वद्वीरासोऽअभिमातिषाहः । वैश्वानरत्वमस्मासुधेहिवसूनिराजन्स्पृहयाय्याणि ॥ त्वांविश्वेऽअमृतजायमानंशिशुंनदेवाऽअभिसंनवंते । तवक्रतु

(६।१।६)प्रनव्यसेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप्।(६।१।७)मूर्धानमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योवैश्वानरस्त्रिष्टुबंत्येद्वेजगत्यौ ।

भिरमृतत्वमायन्वैश्वानरयत्पित्रोरदीदेः ॥ वैश्वानरतवतानिव्रतानिमहान्यग्नेनकिरादधर्ष । यज्जायमानःपित्रोरुप
स्थेविंदःकेतुंवयुनेष्वह्नां ॥ वैश्वानरस्यविमितानिचक्षसासानूनिदिवोऽअमृतस्यकेतुना । तस्येदुविश्वाभुवनाधिमूर्ध
निवयाऽइवरुरुहुःसप्तविस्रुहः ॥ वियोरजांस्यमिमीतसुक्रतुर्वैश्वानरोविदिवोरोचनाकविः । परियोविश्वाभुवनानिप
प्रथेदब्धोगोपाऽअमृतस्यरक्षिता ॥ ९ ॥ (६।१।८) पृक्षस्यवृष्णोऽअरुषस्यनूसहःप्रनुवोचंविदथाजातवेदसः ।
वैश्वानरायमतिर्नव्यसीशुचिःसोमऽइवपवतेचारुरग्नये ॥ सजायमानःपरमेव्योमनिव्रतान्यग्निर्व्रतपाऽअरक्षत । व्यं१
तरिक्षममिमीतसुक्रतुर्वैश्वानरोमहिनानाकमस्पृशत् ॥ व्यस्तभ्नाद्रोदसीमित्रोऽअद्भुतोंतर्वावदकृणोज्ज्योतिषातमः ।
विचर्मणीवधिषणेऽअवर्तयद्वैश्वानरोविश्वमधत्तवृष्ण्यं ॥ अपामुपस्थेमहिषाऽअगृभ्णतविशोराजानमुपतस्थुऽऋग्मि
यं । आदूतोऽअग्निर्मभरद्विवस्वतोवैश्वानरंमातरिश्वापरावतः ॥ युगेयुगेविदथ्यंगृणद्भ्योग्नेरयिंयशसंधेहिनव्यसीं ।
पव्येवराजन्नघशंसमजरनीचानिवृश्चवनिनंनतेजसा ॥ अस्माकमग्नेमघवत्सुधारयानामिक्षत्रमजरंसुवीर्यं । वयंजयेम
शतिनंसहस्रिणंवैश्वानरवाजमग्नेतवोतिभिः ॥ अदब्धेभिस्तवगोपाभिरिष्टेस्माकंपाहित्रिषधस्थसूरीन् । रक्षाचनोदद्दु

(६।१।८) पृक्षस्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोवैश्वानरोग्निर्जगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

षांशधौंऽअग्नेवैश्वानरप्रचंतारीःस्तवानः ॥ १० ॥ (६।१।९) अहश्चकृष्णमहरर्जुनंचविवर्तेतेरजसीवेद्याभिः । वैश्वानरोजायमानोनराजावातिरज्ज्योतिषाग्निस्तमांसि ॥ नाहंतंतुंनविजानाम्योतुंनयंवयंतिसमरेतमानाः । कस्यस्वित्पुत्रऽइहवक्त्वानिपरोवदात्यवरेणपित्रा+ ॥ सऽइत्तंतुंसविजानात्योतुंसवक्त्वान्यृतुथावदाति । यऽईंचिकेतदमृतस्यगोपाऽअवश्चरंन्परोऽअन्येनपश्यन् ॥ अयंहोताप्रथमःपश्यतेममिदंज्योतिरमृतंमर्त्येषु । अयंसजज्ञेध्रुवऽआनिषत्तोमर्त्यस्तन्वा३वर्धमानः ॥ ध्रुवंज्योतिर्निहितंदृशयेकंमनोजविष्ठंपतयत्स्वंतः । विश्वेदेवाःसमनसःसकेताऽएकंक्रतुमभिवियंतिसाधु+ ॥ विमेकर्णापतयतोविचक्षुर्वी३दंज्योतिर्हृदयऽआहितंयत् । विमेमनश्चरतिदूरऽआधीःकिंस्विद्वक्ष्यामिकिमुनूमनिष्ये ॥ विश्वेदेवाऽअनमस्यन्भियानास्त्वामग्नेतमसितस्थिवांसं । वैश्वानरोवतूतयेनोमर्त्योवतूतयेनः ॥ ११ ॥ (६।१।१०) पुरोवोमंद्रंदिव्यंसुवृक्तिंप्रयतियज्ञेऽअग्निमध्वरेदधिध्वं । पुरऽउक्थेभिःसहिनोविभावास्वध्वराकरतिजातवेदाः ॥ तमुद्युमःपुर्वणीकहोतरग्नेऽअग्निभिर्मनुषऽइधानः । स्तोमंयमस्मैममतेवशूषंघृतंनशुचिमतयःपवंते ॥ पीपायसःश्रवसामर्त्येषुयोऽअग्नयेददाशविप्रऽउक्थैः । चित्राभिस्तमूतिभिश्चित्रशोचिर्व्रजस्यसातागोमतो

(६।१।९) अहश्चकृष्णमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।१०) पुरोवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोग्निस्त्रिष्टुबंत्याद्विपदाविराट् ।

दधाति ॥ आयःप्रौजायमानऽउर्वीदूरेदृशाभासाकृष्णाध्वा । अधबहुचित्तमऽऊर्म्यायास्तिरःशोचिषाददृशेपाव
कः+ ॥ नूनंश्चित्रंपुरुवाजाभिरूतीऽअग्नेरयिंमघवद्भ्यश्चधेहि । येराधसाश्रवसाचात्यन्यान्त्सुवीर्येभिश्चाभिसंतिजना
न् ॥ इमंयज्ञंचनोधाऽअग्नऽउशन्यंतऽआसानोजुहुतेहविष्मान् । भरद्वाजेषुदधिषेसुवृक्तिमवीर्वाजस्यगध्यस्यसातौ+॥
विद्वेषांसीनुहिवर्धयेळांमदेमशतहिमाःसुवीराः ॥ १२ ॥ (६।१।११) यजस्वहोतरिषितोयजीयानग्नेबाधोमरुतां
नप्रयुक्ति । आनोमित्रावरुणानासत्याद्यावाहोत्रायपृथिवीववृत्याः ॥ त्वंहोतामंद्रतमोनोऽअध्रुगंतर्देवोविदथामर्त्ये
षु । पावकयाजुह्वा३वह्निरासाग्नेयजस्वतन्वं१तवस्वां+ ॥ धन्याचिद्धित्वेधिषणावष्टिप्रदेवान्जन्मगृणतेयजध्यै । वे
पिष्ठोऽअंगिरसांयद्धविप्रोमधुच्छंदोभनतिरेभऽइष्टौ+ ॥ अदिद्युतत्स्वपाकोविभावाग्नेयजस्वरोदसीऽउरूची । आयुं
नयंनमसारातहव्याऽअंजंतिसुप्रयसंपंचजनाः ॥ वृंजेहयन्नमसाबर्हिरग्नावयामिस्रुग्घृतवतीसुवृक्तिः । अम्यक्षिसद्मस
दनेपृथिव्याऽअश्रायियज्ञःसूर्येनचक्षुः ॥ दशस्यानःपुर्वणीकहोतर्देवेभिरग्नेऽअग्निभिरिधानः । रायःसूनोसहसोवाव
सानाऽअतिस्रसेमवृजनंनांहः ॥ १३ ॥ (६।१।१२) मध्येहोतादुरोणेबर्हिषोराळग्निस्तोदस्यरोदसीयजध्यै । अयं
ससूनुःसहसऽऋतावादूरात्सूर्योनशोचिषाततान ॥ आयस्मिन्त्वेस्वपाकेयजत्रयक्षद्राजन्त्सर्वतातेवनुद्यौः । त्रिषध

(६।१।११) यजस्वहोतरितिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।१२) मध्येहोतेतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् ।

स्थंस्ततरुषोनजंहोहव्यामघानिमानुषायजध्यै ॥ तेजिष्ठायस्यारतिर्वनेराट्तोदोऽअध्वन्नवृधसानोऽअद्यौत् । अद्रोघो
नद्रविताचेततित्मन्नमर्त्योवर्त्रऽओषधीषु ॥ सास्माकेभिरेतरीनशूषैरग्निष्टवेदमऽआजातवेदाः । द्रन्नोवन्वन्क्रत्वाना
र्वोस्रःपितेवजारयायियज्ञैः+ ॥ अधस्मास्यपनयंतिभासोवृथायत्तक्षदनुयातिपृथ्वीं । सद्योयस्पंद्रोविषितोधवीयानृ
णोनतायुरतिधन्वाराट् ॥ सत्वंनोऽअर्वन्निदायाविश्वेभिरग्नेऽअग्निभिरिधानः । वेषिरायोवियासिदुच्छुनामदेमश
तहिमाःसुवीराः ॥ १४ ॥ (६।१।१३) त्वद्विश्वासुभगसौभगान्यग्नेवियंतिवनिनोनवयाः । श्रुष्टीरयिर्वाजोवृत्रतू
र्येदिवोवृष्टिरीड्योरीतिरपां+ ॥ त्वंभगोनऽआहिरत्नमिषेपरिज्मेवक्षयसिदस्मवर्चाः । अग्नेमित्रोनबृहतऽऋतस्यासि
क्षत्तावामस्यदेवभूरेः ॥ ससत्पतिःशवसाहंतिवृत्रमग्नेविप्रोविपणेर्भर्तिवाजं । यंत्वंप्रचेतऽऋतजातरायासजोषानप्त्रा
पांहिनोषि ॥ यस्तेसूनोसहसोगीर्भिरुक्थैर्यज्ञैर्मर्तोनिशितिंवेद्यानट् । विश्वंसदेवप्रतिवारमग्नेधत्तेधान्यं१पत्यतेवस
व्यैः* ॥ तानृभ्यऽआसौश्रवसासुवीराग्नेसूनोसहसःपुष्यसेधाः । कृणोषियच्छवसाभूरिपश्वोवयोवृकायारयेजसु
रये ॥ वद्मासूनोसहसोनोविहायाऽअग्नेतोकंतनयंवाजिनोदाः । विश्वाभिर्गीर्भिरभिपूर्तिमश्यांमदेमशतहिमाः
सुवीराः ॥ १५ ॥ (६।१।१४) अग्नायोमर्त्योदुवोधियंजुजोषधीतिभिः । भसन्नुषप्रपूर्व्यऽइषंवुरीतावसे ॥

(६।१।१३) त्वद्विश्वेतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।१४) अग्नायइतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोऽग्निरनुष्टुबंत्याशक्वरी ।

ऽअग्निरिद्धिप्रचेताऽअग्निर्वेधस्तमऽऋषिः । अग्निंहोतारमीळतेयज्ञेषुमनुषोविशः ॥ नानाह्यं१ग्नेवसेस्पर्धन्तेरायो
ऽअर्यः । तूर्वन्तोदस्युमायवोव्रतैःसीक्षन्तोऽअव्रतं+ ॥ अग्निरप्सामृतीषहंवीरंददातिसत्पतिं । यस्यत्रसन्तिशवसः
संचक्षिशत्रवोभिया+ ॥ अग्निर्हिविद्मनानिदोदेवोमर्तमुरुष्यति । सहावायस्यावृतोरयिर्वाजेष्ववृतः ॥ अच्छानोमि
त्रमहोदेवदेवानग्नेवोचःसुमतिंरोदस्योः । वीहिस्वस्तिंसुक्षितिंदिवोनॄन्द्विषोऽअंहांसिदुरितातरेमतातरेमतवावसातरे
म ॥ १६ ॥ (६।१।१५) इममूषुवोऽअतिथिमुषर्बुधंविश्वासांविशांपतिमृंजसेगिरा । वेतीद्दिवोजनुषाकच्चिदाशु
चिर्ज्योक्चिदत्तिगर्भोयदच्युतं ॥ मित्रंनयंसुधितंभृगवोदधुर्वनस्पतावीड्यमूर्ध्वशोचिषं । सत्वंसुप्रीतोवीतहव्येऽअद्भु
तप्रशस्तिभिर्महयसेदिवेदिवे ॥ सत्वंदक्षस्यावृकोवृधोभूरर्यःपरस्यान्तरस्यतरुषः । रायःसूनोसहसोमर्त्येष्वाछर्दिर्यच्छ
वीतहव्यायसप्रथोभरद्वाजायसप्रथः ॥ द्युतानंवोऽअतिथिंस्वर्णरमग्निंहोतारंमनुषःस्वध्वरं । विप्रंनद्युक्षवचसंसुवृक्ति
भिर्हव्यवाहमरतिंदेवमृंजसे ॥ पावकयायश्चितयंत्याकृपाक्षामन्रुरुचऽउषसोनभानुना । तूर्वन्नयामन्नेतशस्यनूरणऽ
आयोघृणेनततृषाणोऽअजरः ॥ १७ ॥ अग्निमग्निंवःसमिधादुवस्यतप्रियंप्रियंवोऽअतिथिंगृणीषणि । उपवोगीर्भिर

(६।१।१५) इममूष्वित्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसोवीतहव्यो (भरद्वाजोवा) ग्निर्जगतीतृतीयापंचदश्यौशक्वर्यौषष्ठ्यतिशक्वरी
सप्तदश्यनुष्टुप्अष्टादशीबृहतीशेषास्त्रिष्टुभः ।

मृतंविवासतदेवोदेवेषुवनतेहिवार्यंदेवोदेवेषुवनतेहिनोदुवः ॥ समिद्धमग्निंसमिधागिरागृणेशुचिंपावकंपुरोऽध्वरे ध्रुवं । विप्रंहोतारंपुरुवारमद्रुहंकविंसुम्नैरीमहेजातवेदसं ॥ त्वांदूतमग्नेऽअमृतंयुगेयुगेहव्यवाहंदधिरेपायुमीड्यं । देवासश्चमर्तासश्चजागृविंविभुंविश्पतिंनमसानिषेदिरे ॥ विभूषन्नग्नऽउभयाँऽअनुव्रतादूतोदेवानांरजसीसमीयसे । यत्तेधीतिंसुमतिमावृणीमहेधस्मानस्त्रिवरूथःशिवोभव ॥ तंसुप्रतीकंसुदृशंस्वंचमाविद्वांसोविदुष्टरंसपेम । सयक्षद्विश्वावयुनानिविद्वान्प्रहव्यमग्निरमृतेषुवोचत् ॥ १८ ॥ तमग्नेपास्युततंपिपर्षियस्तऽआनट्कवयेशूरधीतिं । यज्ञस्यवानिशितिंवोदितिंवातमित्पृणक्षिशवसोतरायाᐩ ॥ त्वमग्नेवनुष्यतोनिपाहित्वमुनःसहसावन्नवद्यात् । संत्वाध्वस्मन्वदभ्येतुपाथःसंरयिःस्पृहयाय्यःसहस्रीᐩ ॥ अग्निर्होतागृहपतिःसराजाविश्वावेदजनिमाजातवेदाः । देवानामुतयोमर्त्यानांयजिष्ठःसप्रयजतामृतावा ॥ अग्नेयदद्यविशोऽअध्वरस्यहोतःपावकशोचेवेष्ट्वंहियज्वा । ऋतायजासिमहिनावियद्भूर्हव्यावहयविष्ठयातेऽअद्यᐩ ॥ अभिप्रयांसिसुधितानिहिख्योनित्वादधीतरोदसीयजध्यै । अवानोमघवन्वाजसातावग्नेविश्वानिदुरितातरेमतातरेमतवावसातरेम ॥ १९ ॥ अग्नेविश्वेभिःस्वनीकदेवैरूर्णावन्तंप्रथमःसीदयोनिं । कुलायिनंघृतवन्तंसवित्रेयज्ञंनययजमानायसाधुᐩ ॥ इममुत्यमथर्ववदग्निंमन्थंतिवेधसः । यमंकूयन्तमानयन्नमूरंश्याव्याभ्यः ॥ जनिष्वादेववीतयेसर्वतातास्वस्तये । आदेवान्वक्ष्यमृताऽऋतावृधोयज्ञंदेवेषुपिस्पृशः ॥ वयमुत्वागृह

पतेजनानामग्नेऽअर्कर्मसमिधाबृहंतं । अस्थूरिनोगार्हपत्यानिसंतुतिग्मेननस्तेजसासंशिशाधि ॥ २० ॥ (६।२।१)
त्वमग्नेयज्ञानांहोताविश्वेषांहितः । देवेभिर्मानुषेजने ॥ सनोमंद्राभिरध्वरेजिह्वाभिर्यजामहः । आदेवान्वक्षियक्षि
च ॥ वेत्थाहिवेधोऽअध्वनःपथश्चदेवांजसा । अग्नेयज्ञेषुसुक्रतो ॥ त्वामीळेऽअधद्विताभरतोवाजिभिःशुनं । ईजेय
ज्ञेषुयज्ञियं ॥ त्वमिमावार्यापुरुदिवोदासायसुन्वते । भरद्वाजायदाशुषे ॥ २१ ॥ त्वंदूतोऽअमर्त्यऽआवहादैव्यंज
नं । शृण्वन्विप्रस्यसुष्टुतिं+ ॥ त्वामग्नेस्वाध्योः३ मर्तासोदेववीतये । यज्ञेषुदेवमीळते ॥ तवप्रयंक्षिसंदृशमुतक्रतुंसुदा
नवः । विश्वेजुषंतकामिनः ॥ त्वंहोतामनुर्हितोवह्निरासाविदुष्टरः । अग्नेयक्षिदिवोविशः ॥ अग्नऽआयाहिवीतयेगृ
णानोहव्यदातये । निहोतासत्सिबर्हिषि ॥ २२ ॥ तंत्वासमिद्भिरंगिरोघृतेनवर्धयामसि । बृहच्छोचायविष्ठ्य ॥ स
नःपृथुश्रवाय्यमच्छादेवविवाससि । बृहदग्नेसुवीर्यं ॥ त्वामग्नेपुष्करादध्यथर्वानिरमंथत । मूर्ध्नोविश्वस्यवाघतः ॥
तमुत्वादध्यङ्ऽऋषिःपुत्रऽईधेऽअथर्वणः । वृत्रहणंपुरंदरं+ ॥ तमुत्वापाथ्योवृषासमीधेदस्युहंतमं । धनंजयंरणेरणे
॥ २३ ॥ एह्यूषुब्रवाणितेग्नऽइत्थेतरागिरः । एभिर्वर्धासऽइंदुभिः ॥ यत्रक्वचतेमनोदक्षंदधसऽउत्तरं । तत्रासदःकृ

(६।२।१) त्वमग्नेयज्ञानामित्यष्टाचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निर्गायत्रीआद्याषष्ठ्यौवर्धमानेसप्तविंश्यनुष्टुप्षट्चत्वारिं
शीत्रिष्टुप्अंत्येद्वेअनुष्टुभौ ।

णवसे ॥ नहितेपूर्तमक्षिपद्भुवन्नेमानांवसो । अथादुवौवनवसे ॥ आग्निरगामिभारतोवृत्रहापुरुचेतनः । दिवोदा
सस्यसत्पतिः ॥ सहिविश्वातिपार्थिवारयिंदाशन्महित्वना । वन्वन्नवातोऽअस्तृतः ॥ २४ ॥ सप्रत्नवन्नवीयसाग्नेद्यु
म्नेनसंयता । बृहत्ततंथभानुना ॥ प्रवःसखायोऽअग्नयेस्तोमंयज्ञंचधृष्णुया । अर्चगायचवेधसे ॥ सहियोमानुषायु
गासीदद्धोताकविक्रतुः । दूतश्चहव्यवाहनः ॥ ताराजानाशुचिव्रतादित्यान्मारुतंगणं । वसोयक्षीहरोदसी ॥ वस्वी
तेऽअग्नेसंदृष्टिरिषयतेमर्त्याय । ऊर्जोनपादमृतस्य ॥ २५ ॥ क्रत्वादाऽअस्तुश्रेष्ठोद्यत्वावन्वन्त्सुरेक्णाः । मर्तऽआना
शसुवृक्तिं+ ॥ तेतेऽअग्नेत्वोताऽइषयंतोविश्वमायुः । तरंतोऽअर्योऽअरातीर्वन्वंतोऽअर्योऽअरातीः ॥ अग्निस्तिग्मेन
शोचिषायासद्विश्वंन्यत्रिणं । अग्निर्नोवनतेरयिं+ ॥ सुवीरंरयिमाभरजातवेदोविचर्षणे । जहिरक्षांसिसुक्रतो ॥
त्वंनःपाह्यंहसोजातवेदोऽअघायतः । रक्षाणोब्रह्मणस्कवे ॥ २६ ॥ योनोऽअग्नेदुरेवऽआमर्तोवधायदाशति । तस्मा
न्नःपाह्यंहसः ॥ त्वंतंदेवजिह्वयापरिबाधस्वदुष्कृतं । मर्तोयोनोजिघांसति ॥ भरद्वाजायसप्रथःशर्मयच्छसहंत्य ।
अग्नेवरेण्यंवसु ॥ अग्निर्वृत्राणिजंघनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धःशुक्रऽआहुतः ॥ गर्भेमातुःपितुष्पिताविदिद्युता
नोऽअक्षरे । सीदन्नृतस्ययोनिमा+ ॥ २७ ॥ ब्रह्मप्रजावदाभरजातवेदोविचर्षणे । अग्नेयद्दीदयद्दिवि+ ॥ उपत्वार
ण्वसंदृशंप्रयस्वंतःसहस्कृत । अग्नेससृज्महेगिरः ॥ उपछायामिवघृणेरगन्मशर्मतेवयं । अग्नेहिरण्यसंदृशः ॥ यऽउ

ग्रऽईवशर्य्हातिग्मशृंगोनवंसंगः । अग्नेपुरोरुरोजिंथ ॥ आयंहस्तेनखादिनंशिशुंजातंनबिभ्रति । विशामग्निंस्वंध्वरं+ ॥ २८ ॥ प्रदेवंदेववीतयेभरतावसुवित्तमं । आस्वेयोनौनिषीदतु ॥ आजातंजातवेदसिप्रियंशिशीतातिथिं । स्योनऽआगृहपतिं ॥ अग्नेयुक्ष्वाहियेतवाश्वासोदेवसाधवः । अरंवहंतिमन्यवे ॥ अच्छानोयाह्यावहाभिप्रयांसिवीतये । आदेवान्त्सोमपीतये ॥ उदग्नेभारतद्युमदजस्रेणदविद्युतत् । शोचाविभाह्यजर ॥ २९ ॥ वीतीयोदेवंमतोंदुवस्येदग्निमीळीताऽध्वरेहविष्मान् । होतारंसत्ययजंरोदस्योरुत्तानहस्तोनमसाविवासेत् ॥ आतेऽअग्नऽऋचाहविर्हृदातष्टंभरामसि । तेतेभवंतूक्षणऽऋषभासोवशाऽउत+ ॥ अग्निंदेवासोऽअग्रियमिंधतेवृत्रहन्तमं । येनावसून्याभृतातृह्णारक्षांसिवाजिना ॥ ३० ॥ इतिचतुर्थाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

एकोनत्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १५ ऋचः १६० ॥ त्यागः ॥ अग्नय. ४१ वैश्वानरायाग्नय. २१ अग्नय. ९८ ॥ इति चतुर्थेपंचमः ॥

पिबपंचोनैंद्रंत्रैष्टुभंद्विपदांतंतमुष्टुहिमहान्त्ससोनाद्यौर्नविंक्षिप्रोर्विराळिमाउद्वादशनवम्येकादश्यौवैश्वदेव्यौयएकएकादशसुतइद्दशंवृषायातेनवश्रुधीनोष्टौकिमस्यांत्याचायमानस्याभ्यावर्तिनोदानस्तुतिरागावोगव्यंद्वितीयैंद्रीचांत्यश्चपादोंत्यानुष्टुब्जागतस्तृचोद्वितीयादिः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (६।२।२) पिबासोममभियमुग्रतर्दऽऊर्वंगव्यंमहिगृणानऽइंद्र । वियोधृष्णोवधिषोवज्रहस्तविश्वावृत्रममित्रियाशवोभिः ॥ सऽईंपाहियऽऋजीषीतरुत्रोयःशिप्रवान्वृषभोयोमतीनां । योगोत्रभिद्वज्रभृद्योहरिष्ठाः सऽइंद्रचित्राँऽअभितृंधिवाजान् ॥ एवापाहिप्रत्नथामंदतुत्वाश्रुधिब्रह्मवावृधस्वोतगीर्भिः । आविःसूर्यंकृणुहिपीपिहीषोजहिशत्रूँरभिगाऽइंद्रतृंधि ॥ तेत्वामदाबृहदिंद्रस्वधावऽइमेपीताऽउक्षयंतद्युमंतं । महामनूनंतवसंविभूतिंमत्सरासोजर्हृषंतप्रसाहं ॥ येभिःसूर्यमुषसंमंदसानोवासयोपद्द्ह्वानिदद्रंत् । महामद्रिंपरिगाऽइंद्रसंतंनुत्थाऽअच्युतंसदसस्परिस्वात्[+] ॥ १ ॥ तवक्रत्वातवतद्दंसनाभिरामासुपक्वंशच्यानिदीधः । और्णोर्दुरऽउस्रियाभ्योविदृह्वोदूर्वाद्गाऽअसृजोऽअंगिरस्वान् ॥ पप्राथक्षांमहिदंसोव्युर्वीमुपद्यामृष्वोबृहदिंद्रस्तभायः । अधारयोरोदसीदेवपुत्रेप्रत्नेमातरायह्वीऽऋतस्य ॥ अधत्वाविश्वेपुरऽइंद्रदेवाऽएकंतवसंदधिरेभराय । अदेवोयदभ्यौहिष्टदेवान्त्स्वर्षाताव‍ृणतऽइंद्रमत्र ॥ अधद्यौश्चित्तेऽअपसानुवज्राद्द्वितानमद्भियसास्वस्यमन्योः । अहिंयदिंद्रोऽअभ्योहसानंनिचिद्विश्वायुःशयथेजघान ॥ अधत्वष्टातेमहऽउग्रवज्रंसहस्रभृष्टिंववृतच्छताश्रिं । निकाममरमणसंयेननवंतमहिंसंपिणगृजीषिन् ॥ २ ॥ वर्धान्यंविश्वेमरुतःसजोषाःपचच्छतंमहिषाँऽइंद्रतुभ्यं । पूषाविष्णुस्त्रीणिसरांसिधावन्वृत्रहणंमदिरमंशुमस्मै ॥ आ

(६।२।२) पिबासोममितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुबंत्याद्विपदात्रिष्टुप् ।

क्षोदोमहिवृतंनदीनांपरिष्ठितमसृजऽऊर्मिमपां । तासामनुप्रवतऽइंद्रपंथांप्रार्दयोनीचीरपसःसमुद्रं+ ॥ एवाताविश्वा
चकृवांसमिंद्रंमहामुग्रमंजुर्यंसहोदां । सुवीरंत्वास्वायुधंसुवज्रमाब्रह्मनव्यमवसेववृत्यात् ॥ सनोवाजायश्रवसऽइषेच
रायेधेहिद्युमतऽइंद्रविप्रान् । भरद्वाजेनृवतऽइंद्रसूरीन्दिविचस्मैधिपायेनऽइंद्र ॥ अयावाजंदेवहितंसनेममदेमशत
हिमाःसुवीराः ॥ ३ ॥ (६।२।३) तमुंष्टुहियोऽअभिभूत्योजावन्वन्नवातःपुरुहूतऽइंद्रः । अषाळ्हमुग्रंसहमानमाभि
र्गीर्भिर्वर्धवृषभंचर्षणीनां+ ॥ सयुध्मःसत्वाखजकृत्समद्वातुविम्रक्षोनदनुमाँऽऋजीषी । बृहद्रेणुश्च्यवनोमानुषीणामे
कःकृष्टीनामभवत्सहावा ॥ त्वंहनुत्यददमायोदस्यूँरेकःकृष्टीरवनोरार्याय । अस्तिस्विन्नुवीर्यं१तत्तऽइंद्रनस्विदस्तितदृ
तुथाविवोचः ॥ सदिद्धितेतुविजातस्यमन्येसहःसहिष्ठतुरतस्तुरस्य । उग्रमुग्रस्यतवसस्तवीयोरध्रस्यरध्रतुरोबभूव ॥
तन्नःप्रत्नंसख्यमस्तुयुष्मेऽइत्थावदद्भिर्वलमंगिरोभिः । हन्नच्युतच्युद्दस्मेषयंतमृणोःपुरोविदुरोऽअस्यविश्वाः ॥ ४ ॥
सहिधीभिर्हव्योऽअस्त्युग्रऽईशानकृन्महतिवृत्रतूर्ये । सतोकसातातनयेसवज्रीवितंतसाय्योऽअभवत्समत्सु ॥ सम
ज्मनाजनिममानुषाणाममर्त्येननाम्नातिप्रसर्स्रे । सद्युम्नेनसशवसोतरायासवीर्येणनृतमःसमोकाः ॥ सयोनमुहेनमि
थूजनोभूत्सुमंतुनामाचुमुरिंधुनिंच । वृणक्पिप्रुंशंबरंशुष्णमिंद्रःपुरांच्यौत्नायशयथायनूचित् ॥ उदावतात्वक्षसाप

(६।२।३) तमुष्टुहीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

न्यंसाचवृत्रहत्यायरथमिंद्रतिष्ठ । धिष्ववज्रंहस्तऽआदक्षिणत्राभिप्रमंदपुरुदत्रमायाः+ ॥ अग्निर्नशुष्कंवनमिंद्रहेतीरक्षोनिधक्ष्यशनिर्नभीमा । गंभीरयऽऋष्वयायोरुरोजाध्वानयद्दुरितादंभयच्च ॥ ५ ॥ आसहस्रंपथिभिरिंद्ररायातुविद्युम्नतुविवाजेभिरर्वाक् । याहिसूनोसहसोयस्यनूचिददेवऽईशेपुरुहूतयोतोः ॥ प्रतुविद्युम्नस्यस्थविरस्यघृष्वेर्दिवोररप्शेमहिमापृथिव्याः । नास्यशत्रुर्नप्रतिमानमस्तिनप्रतिष्ठिःपुरुमायस्यसह्योः ॥ प्रतत्तेऽअद्याकरणंकृतंभूत्कुत्संयदायुमतिथिग्वमस्मै । पुरूसहस्रानिशिशाऽअभिक्षामुत्तूर्वयाणंधृषतानिनेथ ॥ अनुत्वाहिघ्नेऽअधदेवदेवामदन्विश्वेकवितमंकवीनां । करोयत्रवरिवोबाधितायदिवेजनायतन्वेगृणानः+ ॥ अनुद्यावापृथिवीतत्तऽओजोमर्त्याजिहतऽइंद्रदेवाः । कृष्वाकृत्नोऽअकृतंयत्तेऽअस्त्युक्थंनवीयोजनयस्वयज्ञैः+ ॥ ६ ॥ (६।२।४) महाँऽइंद्रोनृवदाचर्षणिप्राऽउतद्विबर्हाऽअमिनःसहोभिः । अस्मद्र्यग्वावृधेवीर्यायोरुःपृथुःसुकृतःकर्तृभिर्भूत् ॥ इंद्रमेवधिषणासातयेधाद्बृहंतमृष्वमजरंयुवानं । अषाळ्हेनशवसाशूशुवांसंसद्यश्चिद्योवावृधेऽअसामि ॥ पृथूकरस्नाबहुलागभस्तीऽअस्मद्र्य१क्संमिमीहिश्रवांसि । यूथेवपश्वःपशुपादमूनाऽअस्माँऽइंद्राभ्याववृत्स्वाजौ+ ॥ तंवऽइंद्रंचतिनमस्यशाकैरिहनूनंवाजयंतोहुवेम । यथाचित्पूर्वेजरितारऽआसुरनेद्याऽअनवद्याऽअरिष्टाः ॥ धृतव्रतोधनदाःसोमवृद्धःसहिवामस्यवसुनःपुरुक्षुः । संजग्मिरे

(६।२।४) महाँइंद्रइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

पथ्या३ रायोऽअस्मिन्त्समुद्रेनसिंधवोयादमानाः ॥ ७ ॥ शविंष्ठंनऽआभरशूरशवऽओजिष्ठमोजोऽअभिभूतऽउग्रं । विश्वाद्युम्नावृष्ण्यामानुषाणामस्मभ्यंदाहरिवोमादयध्यै ॥ यस्तेमदःपृतनाषाळमृध्रऽइंद्रतंनऽआभरशूशुवांसं । येनतोकस्यतनयस्यसातौमंसीमहिजिगीवांसस्त्वोताः ॥ आनोभरवृषणंशुष्ममिंद्रधनस्पृतंशूशुवांसंसुदक्षं । येनवंसामपृतनासुशत्रून्तवोतिभिरुतजामीँऽरजामीन् ॥ आतेशुष्मोवृषभऽएतुपश्चादोत्तरादधरादापुरस्तात् । आविश्वतोऽअभिसमेत्वर्वाङिंद्रद्युम्नंस्वर्वद्धेह्यस्मे+ ॥ नृवत्तऽइंद्रनृतमाभिरूतीवंसीमहिवामंश्रोमतेभिः । ईक्षेहिवस्वऽउभयस्यराजन्धारत्नंमहिस्थूरंबृहंतं ॥ मरुत्वंतंवृषभंवावृधानमकवारिंदिव्यंशासमिंद्रं । विश्वासाहमवसेनूतनायोग्रंसहोदामिहतंहुवेम ॥ जनंवज्रिन्महिचिन्मन्यमानमेभ्योनृभ्योरंधयायेष्वस्मि । अधाहित्वापृथिव्यांशूरसातौहवामहेतनयेगोष्वप्सु+ ॥ वयंतऽएभिःपुरुहूतसख्यैःशत्रोःशत्रोरुत्तरऽइत्स्याम । घ्नंतोवृत्राण्युभयानिशूररायामदेमबृहतात्वोताः ॥८॥ (६।२।५) द्यौर्नयऽइंद्राभिभूमार्यस्तस्थौरयिःशवसापृत्सुजनान् । तंनःसहस्रभरमुर्वरासांदद्धिसूनोसहसोवृत्रतुरं ॥ दिवोनतुभ्यमन्विंद्रसत्रासुर्यंदेवेभिर्धायिविश्वं । अहिंयद्वृत्रमपोवव्रिवांसंहन्नृजीषिन्विष्णुनासचानः+ ॥ तूर्वन्नोजीयान्तवसस्तवीयान्कृतब्रह्मेंद्रोवृद्धमहाः । राजाभवन्मधुनःसोम्यस्यविश्वासांयत्पुरांदर्त्नुमावत् ॥ शतैरपद्रन्पणयऽ

(६।२।५) द्यौर्नयइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप्सप्तमीविराट्पंक्तिः ।

इंद्रात्रदशोणयेकवयेर्कसातौ । वधैःशुष्णस्याशुषस्यमायाःपित्वोनारिरेचीत्किंचनप्र+ ॥ महोद्रुहोऽअपविश्वायुधायि
वज्रस्ययत्पतनेपादिशुष्णः । उरुषसरथंसारथयेकरिंद्रःकुत्सायसूर्यस्यसातौ+ ॥ ९ ॥ प्रश्येनोनमदिरमंशुमस्मैशिरो
दासस्यनमुचेर्मथायन् । प्रावन्नमींसाप्यंससंतंपृणग्रायासमिषासंस्वस्ति+ ॥ विपिप्रोरहिमायस्यदृह्ळाःपुरोवज्रिन्छव
सानदर्दः । सुदामन्तद्रेक्णोऽअप्रमृष्यमृजिश्वनेदात्रंदाशुषेदाः ॥ सवेतसुंदशमायंदशोणिंतूतुजिमिंद्रःस्वभिष्टिसु
म्नः । आतुग्रंशश्वदिभंद्योतनायमातुर्नसीमुपसृजाऽइयध्यै ॥ सईस्पृधोवनतेऽअप्रतीतोबिभ्रद्वज्रंवृत्रहणंगभस्तौ ।
तिष्ठद्धरीऽअध्यस्तेवगर्तेवचोयुजावहतऽइंद्रमृष्वं+ ॥ सनेमतेवसानव्यंऽइंद्रप्रपूरवस्तवंतऽएनायज्ञैः । सप्तयत्पुरःश
र्मशारदीर्दर्द्धन्दासीःपुरुकुत्सायशिक्षन् ॥ त्वंवृधऽइंद्रपूर्व्योभूर्वरिवस्यन्नुशनेकाव्याय । परानववास्त्वमनुदेयंमहेपि
त्रेददाथस्वन्नपातं ॥ त्वंधुनिरिंद्रधुनिमतीर्ऋणोरपःसीरानस्रवंतीः । प्रयत्समुद्रमतिशूरपर्षिपारयातुर्वशंयदुंस्वस्ति+॥
तवहत्यदिंद्रविश्वमाजौसस्तोधुनीचुमुरीयाहसिष्वप् । दीदयदित्तुभ्यंसोमेभिःसुन्वन्दभीतिरिध्मभृतिःपक्थ्यर्कैः+
॥ १० ॥ (६।२।६) इमाऽउत्वापुरुतमस्यकारोर्हव्यंवीरहव्याहवंते । धियोरथेष्ठामजरंनवीयोरयिर्विभूतिरीयते
वचस्या+ ॥ तमुस्तुषऽइंद्रंयोविदानोगिर्वाहसंगीर्भिर्यज्ञवृद्धं । यस्यदिवमतिमह्नापृथिव्याःपुरुमायस्यरिरिचेमहि

(६।२।६) इमाउत्वेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रोनवम्येकादश्योर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्।

त्वं+ ॥ सऽइत्तमोवयुनंततन्वत्सूर्येणवयुनंवच्चकार । कुदातेमर्ताऽअमृतस्यधामेयक्षंतोनमिनंतिस्वधावः॥ यस्ताचका
रसकुहंस्विदिंद्रःकमाजनंचरतिकासुविक्षु । कस्तेयज्ञोमनसेशंवरायकोऽअर्कऽइंद्रकतमःसहोता ॥ इदाहितेवेविषतः
पुराजाःप्रत्नासऽआसुःपुरुकृत्सखायः । येमध्यमासऽउतनूतनासऽउतावमस्यपुरुहूतबोधि ॥ ११ ॥ तंपृच्छंतोवरा
सःपराणिप्रत्नातऽइंद्रश्रुत्यानुयेमुः । अर्चामसिवीरब्रह्मवाहोयादेवविद्मतात्त्वामहांतं ॥ अभित्वापाजोरक्षसोवितस्थे
महिजज्ञानमभितत्सुतिष्ठ । तवप्रत्नेनयुज्येनसख्यावज्रेणधृष्णोऽअपतानुदस्व ॥ सतुश्रुधींद्रनूतनस्यब्रह्मण्यतोवीर
कारुधायः । त्वंह्याऽ३पिःप्रदिविपितॄणांशश्वद्बभूथसुहवऽएष्टौ ॥ प्रोतयेवरुणंमित्रमिंद्रंमरुतःकृष्वावसेनोऽअद्य ।
प्रपूषणंविष्णुमग्निंपुरंधिंसवितारमोषधीःपर्वताँश्च ॥ इमऽउत्वापुरुशाकप्रयज्योजरितारोऽअभ्यर्चंत्यर्कैः । श्रुधीहव
माहुवतोहुवानोनत्वावाँऽअन्योऽअमृतत्वदस्ति ॥ नूमऽआवाचमुपयाहिविद्वान्विश्वेभिःसूनोसहसोयजत्रैः । येऽअ
ग्निजिह्वाऽऋतसापऽआसुर्येमनुंचक्रुरुपरंदसाय ॥ सनोबोधिपुरऽएतासुगेषूतदुर्गेषुपथिकृद्विदानः । येऽअश्रमासऽउर
वोवहिष्ठास्तेभिर्नऽइंद्राभिवक्षिवाजं ॥ १२ ॥ (६।२।७) यऽएकइद्धव्यश्चर्षणीनामिंद्रंतंगीर्भिरभ्यर्चऽआभिः ।
यःपत्यतेवृषभोवृष्ण्यावान्त्सत्यःसत्वापुरुमायःसहस्वान् ॥ तमुनःपूर्वेपितरोनवग्वाःसप्तविप्रासोऽअभिवाजयंतः ।

(६।२।७) यएकइदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नक्षद्दाभंततुरिंपर्वतेष्ठामद्रोघवाचंमतिभिःशविष्ठं ॥ तमीमहइंद्रमस्यरायःपुरुवीरस्यनृवतःपुरुक्षोः । योऽअस्कृधो
युरजरःस्वर्वान्तमाभरहरिवोमादयध्यै ॥ तन्नोविवोचोयदितेपुराचिज्जरितारआनशुःसुम्नमिंद्र । कस्तेभागःकिंव
योदुध्रखिद्वःपुरुहूतपुरूवसोसुरघ्नः+ ॥ तंपृच्छंतीवज्रहस्तंरथेष्ठामिंद्रंवेपीवक्वरीयस्यनूगीः । तुविग्राभंतुविकूर्मिरभो
दांगातुमिषेनक्षतेतुम्रमच्छ ॥ १३ ॥ अयाहत्यंमाययावावृधानंमनोजुवास्वतवःपर्वतेन । अच्युताचिद्वीळितास्वोजो
रुजोविदृळ्हाधृषताविरप्शिन् ॥ तंवोधियानव्यस्याशविष्ठंप्रत्नंप्रत्नवत्परितंसयध्यै । सनोवक्षदनिमानःसुवह्मेंद्रोविश्वा
न्यतिदुर्गहाणि ॥ आजनायद्रुह्वणेपार्थिवानिदिव्यानिदीपयोंतरिक्षा । तपावृषन्विश्वतःशोचिषातान्ब्रह्मद्विषेशोच
यक्षामपश्च ॥ भुवोजनस्यदिव्यस्यराजापार्थिवस्यजगतस्त्वेषसंदृक् । धिष्ववज्रंदक्षिणइंद्रहस्तेविश्वाऽअजुर्यदयसे
विमायाः+ ॥ आसंयतमिंद्रणःस्वस्तिंशत्रुतूर्यायबृहतीममृध्रां । ययादासान्यार्याणिवृत्राकरोवज्रिन्त्सुतुकानाहुषा
णि ॥ सनोनियुद्भिःपुरुहूतवेधोविश्ववाराभिरागहिप्रयज्यो । नयाऽअदेवोवरतेनदेवऽआभिर्याहितूयमामद्र्यद्रिक्+
॥ १४ ॥ (६।२।८) सुतऽइत्त्वंनिमिश्लऽइंद्रसोमेस्तोमेब्रह्मणिशस्यमानऽउक्थे । यद्वायुक्ताभ्यांमघवन्हरिभ्यांबिभ्रद्व
ज्रंबाह्वोरिंद्रयासि ॥ यद्वादिविपार्येसुष्विमिंद्रवृत्रहत्येवसिशूरसातौ । यद्वादक्षस्यबिभ्युषोऽअबिभ्यदरंधयःशर्धतऽ

(६।२।८) सुतइदितिदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इंद्रदस्यून् ॥ पातासुतमिंद्रोऽअस्तुसोमंप्रणेनीरुग्रोजरितारमूती । कर्तावीरायसुष्वयऽउलोकंदातावसुस्तुवतेकीरयेचित् ॥ गंतेयांतिसवनाहरिभ्यांबभ्रिर्वज्रंपपिःसोमंददिर्गाः । कर्तावीरंनर्यंसर्ववीरंश्रोताहवंगृणतःस्तोमवाहाः ॥ अस्मैवयंयद्वावानतद्विविष्मऽइंद्राययोनःप्रदिवोऽअपस्कः । सुतेसोमेस्तुमसिशंसदुक्थेंद्रायब्रह्मवर्धनंयथासत् ॥१५॥ ब्रह्माणिहिचकृषेवर्धनानितावत्तऽइंद्रमतिभिर्विविष्मः । सुतेसोमेसुतपाःशंतमानिरांद्र्याक्रियास्मवक्षणानियज्ञैः ॥ सनोबोधिपुरोळाशंरराणःपिबातुसोमंगोऽऋजीकमिंद्र । एदंबर्हिर्यजमानस्यसीदोरुंकृधित्वायतऽउलोकं ॥ समंदस्वाह्यनुजोषमुग्रप्रत्वायज्ञासऽइमेऽअश्नुवंतु । प्रेमेहवासःपुरुहूतमस्मेऽआत्वेयंधीरवसऽइंद्रयम्याः ॥ तंवःसखायःसंयथासुतेषुसोमेभिरींपृणताभोजमिंद्रं । कुवित्तस्माऽअसतिनोभरायनसुष्विमिंद्रोवसेमृधाति ॥ एवेदिंद्रःसुतेऽअस्ताविसोमेभरद्वाजेषुक्षयदिन्मघोनः । असद्यथाजरित्रऽउतसूरिरिंद्रोरायोविश्ववारस्यदाता ॥ १६ ॥ (६।३।१) वृषामदऽइंद्रेश्लोकऽउक्थासचासोमेषुसुतपाऽऋजीषी । अर्चत्र्योमघवानृभ्यऽउक्थैर्द्युक्षोराजागिरामक्षितोतिः ॥ ततुरिर्वीरोनर्योविचेताःश्रोताहवंगृणतऽउर्व्यूतिः । वसुःशंसोनरांकारुधायावाजीस्तुतोविदथेदातिवाजं ॥ अक्षोनचक्र्योःशूरबृहन्प्रतेमह्नारिरिचेरोदस्योः । वृक्षस्यनुतेपुरुहूतवयाव्यू३तयोरुरुहुरिंद्रपूर्वीः ॥ शचीवतस्तेपुरुशाकशा

(६।३।१) वृषामदइतिदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

कागवामिवस्तुतयःसंचरणीः । वत्सानांनतंतयस्तऽइंद्रदामन्वंतोऽअदामानःसुदामन् ॥ अन्यदद्यकर्वरमन्यदुश्वोस
च्चसन्मुहुराचक्रिरिंद्रः । मित्रोनोऽअत्रवरुणश्चपूषार्योवशस्यपर्येतास्ति ॥ १७ ॥ वित्वदापोनपर्वतस्यपृष्ठादुक्थेभिरिं
द्रानयंतयज्ञैः । तंत्वाभिःसुष्टुतिभिर्वाजयंतऽआजिंनजग्मुर्गिर्वाहोऽअश्वाः ॥ नयंजरंतिशरदोनमासानद्यावऽइंद्रम
वकर्शयंति । वृद्धस्यचिद्वर्धतामस्यतनूःस्तोमेभिरुक्थैश्चशस्यमाना ॥ नवीळवेनमतेनस्थिरायनशर्धतेदस्युजूतायस्त
वान् । अज्राऽइंद्रस्यगिरयश्चिदृष्वागंभीरेचिद्भवतिगाधमस्मै ॥ गंभीरेणनऽउरुणामत्रिन्प्रेषोयंधिसुतपावन्वाजा
न् । स्थाऽऊषुऽऊर्ध्वऽऊतीऽअरिषण्यन्नक्तोर्व्युष्टौपरितक्म्यायां ॥ सचस्वनायमवसेऽअभीकऽइतोवातमिंद्रपाहिरि
षः । अमाचैनमरण्येपाहिरिषोमदेमशतहिमाःसुवीराः ॥ १८ ॥ (६।३।२) यातऽऊतिरवमायापरमायामध्यमें
द्रशुष्मिन्नस्ति । ताभिरूषुवृत्रहत्येवीर्नऽएभिश्चवाजैर्महान्नऽउग्र ॥ आभिःस्पृधोमिथतीररिषण्यन्नमित्रस्यव्यथयाम
न्युमिंद्र । आभिर्विश्वाऽअभियुजोविषूचीरार्यायविशोवतारीर्दासीः ॥ इंद्रजामयऽउतयेजामयोर्वाचीनासोवनुषोयु
युज्रे । त्वमेषांविथुराशवांसिजहिवृष्ण्यानिकृणुहीपराचः ॥ शूरोवाशूरंवनतेशरीरैस्तनूरुचातरुषियत्कृण्वैते । तोके
वागोषुतनयेयदप्सुविक्रंदसीऽउर्वरासुब्रवैते ॥ नहित्वाशूरोनतुरोनधृष्णुर्नत्वायोधोमन्यमानोयुयोध । इंद्रनकिष्ट्वाप्र

(६।३।२) यातऊतिरितिनवर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्वंस्त्येषांविश्वांजातान्यभ्यंसितानि ॥ १९ ॥ सपत्यतऽउभयोर्नृम्णमयोर्यदीवेधसःसमिथेहवंते । वृत्रेवामहोनृवति
क्षयेंवाव्यचंस्वंतायदिवितंतसैतें ॥ अधस्मातेचर्षणयोयदेजानिंद्रत्रातोतभवावरूता । अस्माकासोयेनृतमासोऽअर्यऽ
इंद्रसूरयोंदधिरेपुरोनः ॥ अनुतेदायिमहऽइंद्रियायसत्रातेविश्वमनुवृत्रहत्ये । अनुक्षत्रमनुसहोयजत्रेंद्रदेवेभिरनुतेनृ
षह्ये ॥ एवानःस्पृधःसमंजासमत्स्विद्ररारंधिमिथतीरदेवीः । विद्यामवस्तोरवसागृणंतोभरद्वाजाऽउतत्तऽइंद्रनूनं+
॥ २० ॥ (६।३।३) श्रुधीनऽइंद्रह्वयामसित्वामहोवाजंस्यसातौवावृषाणाः । संयद्विशोयंतशूरसाताऽउग्रंनोवःपा
र्येऽअहन्दाः ॥ त्वांवाजीहंवतेवाजिनेयोमहोवाजंस्यगध्यंस्यसातौ । त्वांवृत्रेष्विंद्रसत्पतिंतरुत्रंत्वांचष्टेमुष्टिहागोषुयुध्यं
न् ॥ त्वंकविंचोदयोर्कसातौत्वंकुत्सायशुष्णंदाशुषेवर्क् । त्वंशिरोऽअमर्मणःपराहन्नतिथिग्वायशंस्यंकरिष्यन्+ ॥
त्वंरथंप्रभरोयोधमृष्वमावोयुध्यंतंवृषभंदशद्युं । त्वंतुग्रंवेतसवेसचाहन्त्वंतुजिंगृणंतमिंद्रतूतोः ॥ त्वंतदुक्थमिंद्रवर्ह
णाकःप्रयच्छतासहस्राशूरदर्षि । अवंगिरेर्दासंशंबरंहन्प्रावोदिवोदासंचित्राभिरूती+ ॥ २१ ॥ त्वंश्रद्धाभिर्मंदसानः
सोमैर्दभीतयेचुमुरिमिंद्रसिष्वप् । त्वंरजिंपिठीनसेदशस्यन्षष्टिंसहस्राशच्यासचाहन् ॥ अहंचनतत्सूरिभिरानश्यांत
वज्यायऽइंद्रसुम्नमोजः । त्वयायत्स्तवंतेसधवीरवीरास्त्रिवरूथेननहुषाशविष्ठ ॥ वयंतेऽअस्यामिंद्रद्युम्नहूतौसखायः

(६।३।३) श्रुधीनइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

स्याममहिन्प्रेष्ठाः । प्रातर्दनिःक्षत्रश्रीरस्तुश्रेष्ठोघनेवृत्राणांसनयेधनानां ॥ २२ ॥ (६।३।४) किमस्यमदेकिम्वस्य पीताविंद्रःकिमस्यसख्येचकार । रणावायेनिषदिकिंतेऽअस्यपुराविविद्रेकिमुनूतनासः ॥ सदस्यमदेसद्वस्यपीताविं द्रःसदस्यसख्येचकार । रणावायेनिषदिसत्तेऽअस्यपुराविविद्रेसदुनूतनासः ॥ नहिनुतेमहिमनःसमस्यनमघवन्मघ वत्त्वस्यविद्म । नराधसोराधसोनूतनस्येंद्रनकिर्ददृशऽइंद्रियंते ॥ एतत्त्यत्तऽइंद्रियमचेतियेनावधीर्वरशिखस्यशेषः । वज्रस्ययत्तेनिहतस्यशुष्मात्स्वनाच्चिदिंद्रपरमोददार ॥ वधीदिंद्रोवरशिखस्यशेषोभ्यावर्तिनेचायमानायशिक्षन् । वृ चीवंतोयद्धरियूपीयायांहन्पूर्वेऽअर्धेभियसापरोदर्त् ॥ २३ ॥ त्रिंशच्छतंवर्मिणऽइंद्रसाकंयव्यावत्यांपुरुहूतश्रवस्या । वृचीवंतःशरवेपत्यमानाःपात्राभिंदानान्यर्थान्यायन् ॥ यस्यगावावरुषासूयवस्यूऽअंतरूषुचरतोरेरिहाणा । ससृंज यायतुर्वशंपरादाद्वृचीवंतोदैववातायशिक्षन् ॥ द्वयाँऽअग्नेरथिनोविंशतिंगावधूमतोमघवामह्यंसम्राट् । अभ्यावर्ती चायमानोददातिदूणाशेयंदक्षिणापार्थवानाम् ॥ २४ ॥ (६।३।५) आगावोऽअग्मन्नुतभद्रमक्रन्त्सीदंतुगोष्ठेरण यंत्वस्मे । प्रजावतीःपुरुरूपाऽइहस्युरिंद्रायपूर्वीरुषसोदुहानाः ॥ इंद्रोयज्वनेपृणतेचशिक्षत्युपेद्ददातिनस्वंमुषायति ।

(६।३।४) किमस्यमदइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रःअंत्यायाश्चायमानोराजात्रिष्टुप् । (६।३।५) आगावइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजो गौस्त्रिष्टुप् (द्वितीयायाइंद्रश्चांत्यपादस्यच) द्वितीयाद्यास्तिस्रोजगत्योंत्यानुष्टुप् ।

भूयोभूयोरयिमिदस्यवर्धयन्नभिन्नेखिल्येनिदधातिदेवयुं+ ॥ नतानशंतिनदभातितस्करोनासामामित्रोव्यथिरादधर्ष
ति। देवाँश्चयाभिर्यजंतेददातिचज्योगित्ताभिःसचतेगोपतिःसह+॥ नताऽअर्वारेणुककाटोऽअश्नुतेनसंस्कृतत्रमुपयंति
ताऽअभि । उरुगायमभयंतस्यताऽअनुगावोमर्तस्यविचरंतियज्वनः ॥ गावोभगोगावऽइंद्रोमेऽअच्छान्गावःसोमस्य
प्रथमस्यभक्षः। इमायागावःसजनासऽइंद्रइच्छामीद्धृदामनसाचिदिंद्रं ॥ यूयंगावोमेदयथाकृशंचिदश्रीरंचित्कृणुथासु
प्रतीकं । भद्रंगृहंकृणुथभद्रवाचोबृहद्वोवयऽउच्यतेसभासु ॥ प्रजावतीःसूयवसंरिशंतीःशुद्धाऽअपःसुप्रपाणेपिबंतीः।
मावस्तेनऽईशतमाघशंसःपरिवोहेतीरुद्रस्यवृज्याः ॥ उपेदमुपपर्चनमासुगोषूपपृच्यतां । उपऽऋषभस्यरेतस्युपेंद्रतव
वीर्ये* ॥ २५ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

त्रिंशाध्यायेवर्गाः २५ सूक्तानि १२ ऋचः १३२ ॥ त्यागः॥ इंद्रायेदं. ६४ विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. ९६
चायमानाये. गोभ्यइ. गवेंद्राभ्या गोभ्य. ५ गवेंद्राभ्या. ॥ इतिचतुर्थेषष्ठः ॥

इंद्रंषड्भूयःपंचाभूरेकःसुहोत्रस्तुचतुर्थीशक्रर्यपूर्व्यायओजिष्ठःशुनहोत्रस्तुसंचत्वेकदानरस्तुसत्रावांगपान्मंद्र
स्यैंद्रपिबाहेळमानःप्रत्यस्मैचतुष्कमानुष्टुभंबृहत्यंतंयस्यौष्णिहंयोरयिवश्चतुर्विंशतिःशंयुर्बार्हस्पत्योह्यादौषळनु
ष्टुभस्तिस्रश्चविराजोमध्यमैववासाँयआनयन्त्रयस्त्रिंशद्गायत्रंपुरूतममतिनिचृदधिबृबुःपादनिचृदंत्यानुष्टुप्तृचं

त्येबृबुस्तक्षादैवतंत्वामिद्धिषळूनाप्रागाथंस्वादुरेकत्रिंशद्वर्गः पंचादौसौम्योंगव्यूत्यर्धर्चोलिंगोक्तदैवतः प्रस्तो
कइतित्रिष्टुबनुष्टुबूगायत्रीद्विपदासाञ्जयस्यप्रस्तोकस्यदानस्तुतिः परौतृचौरथदुंदुभिदैवत्यावैंद्रौत्योर्धर्चौयुजा
नोबृहतीत्रिष्टुब्द्विपदादिवस्पृथिव्याजगती ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (६।३।६) इंद्रंवोनरंः सख्यायंसेपुर्महोयंतंः सुमतयेंचकानाः । महोहिदातावज्रंहस्तोऽअस्तिम
हामुरण्वमवंसेयजध्वं ॥ आयस्मिन्हस्तेनर्यामिमिक्षुरारथेहिरण्ययेरथेष्ठाः । आरश्मयोगभंस्त्योः स्थूरयोराध्वन्नश्वा
सोवृषंणोयुजानाः + ॥ श्रियेतेपादादुवऽआमिमिक्षुर्धृष्णुर्वज्रीशवंसादक्षिणावान् । वसानोऽअत्कंसुरभिंदृशेकंस्व१
र्णनृतविषिरोबंभूथ ॥ ससोमऽआमिश्लतमः सुतोभूद्यस्मिन्पक्तिः पच्यतेसंतिधानाः । इंद्रंनरंः स्तुवंतोब्रह्मकाराऽउ
क्थाशंसंतोदेववाततमाः ॥ नतेऽअंतः शवंसोधाय्यस्यवितुबाबधेऽरोदंसीमहित्वा । आतासूरिः पृणतितूतुंजानोयूथे
वाप्सुसमीजंमानऽऊती + ॥ एवेदिंद्रः सुहवंऽऋष्वोऽअंस्तूतीऽअनूतीहिरिशिप्रः सत्वा । एवाहिजातोऽअसंमात्योजाः पु
रूचंवृत्राहंनतिनिदस्यून् ॥ १ ॥ (६।३।७) भूयऽइद्वावृधेवीर्यायँऽएकोऽअजुर्योदयतेवसूनि । प्ररिरिचेदिवऽइंद्रः पृथि
व्याऽअर्धमिदंस्यप्रतिरोदंसीऽउभे + ॥ अधामन्येबृहदंसुर्यंमस्ययानिदाधारनकिरामिनाति । दिवेदिवेसूर्योदर्शतोभू

(६।३।६) इंद्रंवइतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।७) भूयइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

द्विसर्भान्युर्वियासुक्रतुर्धात् ॥ अद्याचिन्नूचित्तदपोनदीनांयदाभ्योऽअरदोगातुमिंद्र । निपर्वताऽअद्मसदोनसेदुस्त्व
यादृह्ळानिसुक्रतोरजांसि ॥ सत्यमित्तन्नत्वावाँऽअन्योऽअस्तींद्रदेवोनमर्त्योज्यायान् । अहन्नहिंपरिशयानमर्णोवासृ
जोऽअपोऽअच्छासमुद्रं ॥ त्वमपोविदुरोविषूचीरिंद्रदृह्ळमरुजःपर्वतस्य । राजाभवोजगतश्चर्षणीनांसाकंसूर्यंजनय
न्द्यामुषासं ॥ २ ॥ (६।३।८) अभूरेकोरयिपतेरयीणामाहस्तयोरधिथाऽइंद्रकृष्टीः । वितोकेऽअप्सुतनयेचसूरेवो
चंतचर्षणयोविवाचः ॥ त्वद्भियेंद्रपार्थिवानिविश्वाच्युताचिच्च्यावयंतेरजांसि । द्यावाक्षामापर्वतासोवनानिविश्वंदृ
ह्ळंभयतेऽअज्मन्नाते ॥ त्वंकुत्सेनाभिशुष्णमिंद्राशुषंयुध्यकुयवंगविष्टौ । दशप्रपित्वेऽअधसूर्यस्यमुषायश्चक्रमविवेरपां
सि ॥ त्वंशतान्यवशंबरस्यपुरोजघंथाप्रतीनिदस्योः । अशिक्षोयत्रशच्याशचीवोदिवोदासायसुन्वतेसुतक्रेभरद्वाजाय
गृणतेवसूनि ॥ ससत्यसत्वन्महतेरणायरथमातिष्ठतुविनृम्णभीमं । याहिप्रपथिन्नवसोपमद्रिक्प्रचश्रुतश्रावयचर्षणि
भ्यः ॥ ३ ॥ (६।३।९) अपूर्व्यापुरुतमान्यस्मैमहेवीरायतवसेतुराय । विरप्शिनेवज्रिणेशंतमानिवचांस्यासास्थ
विरायतक्षं ॥ समातरासूर्येणाकवीनामवासयद्रुजदद्रिंगृणानः । स्वाधीभिर्ऋक्वभिर्वावशानऽउदुस्रियाणामसृजन्नि

(६।३।८) अभूरेकइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वजाःसुहोत्रइंद्रस्त्रिष्टुप्चतुर्थीशक्वरी (सुहोत्रःशुनहोत्रोनरोगर्गऋजिश्वाइत्येतेऋषयोबृह
स्पतेःपौत्राउतदौष्षंतेर्भरतस्यपौत्राइतिविषयेइतिहासःश्रूयते) । (६।३।९) अपूर्व्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यसुहोत्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

दानै ॥ सवह्निभिऽर्ऋक्वभिर्गोषुशश्वन्मितज्ञुभिःपुरुकृत्वाजिगाय । पुरःपुरोहासखिभिःसखीयन्दृह्लारुरोजकविभिः कविःसन्+ ॥ सनीव्याभिर्जरितारमच्छामहोवाजेभिर्महद्भिश्चशुष्मैः । पुरुवीराभिर्वृषभक्षितीनामागिर्वणःसुविताय प्रयाहि ॥ ससर्गेणशवसातक्तोऽअत्यैरपऽइंद्रोदक्षिणतस्तुराषाट् । इत्थासृजानाऽअनपावृदर्थंदिवेदिवेविविषुरप्रमृष्यं+ ॥ ४ ॥ (६।३।१०) यऽओजिष्ठऽइंद्रतंसुनोदामदोवृषन्त्स्वभिष्टिर्दास्वान् । सौवश्व्यंयोवनवत्स्वश्वोवृत्रासमत्सुसासहदमित्रान् ॥ त्वांहीं३द्रावसेविवाचोहवंतेचर्षणयःशूरसातो । त्वंविप्रेभिर्विपणीँऽरशायस्त्वोतऽइत्सनिता वाजमर्वा ॥ त्वंताँऽइंद्रोभयाँऽअमित्रान्दासावृत्राण्यार्याचशूर । वधीर्वनेववसुधितेभिरत्कैरापृत्सुदर्षिनृणांनृतम ॥ सत्वंनऽइंद्राकवाभिरूतीसखाविश्वायुरविताबृधेभूः । स्वर्षातायद्धयामसित्वायुध्यंतोनेमधितापृत्सुशूर ॥ नूनंनऽइंद्रापरायचस्याभवामृळीकऽउतनोऽअभिष्टौ । इत्थागृणंतोमहिनस्यशर्मन्दिविष्याममपार्येगोषतमाः ॥५॥ (६।३।११) संचत्वेजग्मुर्गिरऽइंद्रपूर्वीर्विचत्वद्यंतिविभ्वोमनीषाः । पुरानूनंचस्तुतयऽऋषीणांपस्पृध्रऽइंद्रेऽअध्युक्थार्का+ ॥ पुरुहूतोयःपुरुगूर्तऽऋभ्वाँऽएकःपुरुप्रशस्तोऽअस्तियज्ञैः । रथोनमहेशवसेयुजानो३स्माभिरिंद्रोऽअनुमाद्योभूत् । नयंहिंसंतिधीतयोनवाणीरिंद्रंनक्षंतीदभिवर्धयंतीः । यदिस्तोतारःशतंयत्सहस्रंगृणंतिगिर्वणसंशंतदस्मै ॥ अस्माऽएतद्धि

(६।३।१०) यओजिष्ठइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःशुनहोत्रइंद्रस्त्रिष्टुप्। (६।३।११) संचत्वइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यशुनहोत्रइंद्रस्त्रिष्टुप्।

व्यं१चैवंमासामिमिक्षऽइंद्रेन्यंयामिसोमं: । जनंनधन्वंन्नभिसंयदापः सत्रावांवृधुर्हवंनानियज्ञैः+ ॥ अस्मांऽएतन्मह्यां गूषमंस्माऽइंद्रांयस्तोत्रंमतिभिरवाचि । असद्यथांमहतिवृंत्रतूर्यऽइंद्रोविश्वायुंरविताबृधश्च ॥ ६ ॥ (६।३।१२) कुदाभुंवन्नथंक्षयाणिब्रह्मंकुदास्तोत्रेसंहस्रपोष्यंदाः । कुदास्तोमंवासयोस्यरायाकुदाधियंःकरसिवाजंरत्नाः ॥ कर्हिस्वित्तदिंद्रयन्नभिर्नृन्वीरैर्वीरान्नीळयासेजयाजीन् । त्रिधातुगाऽअधिंजयासिगोष्विंद्रंद्युम्नंस्वंर्वद्धेह्यस्मे+ ॥ कर्हिस्वित्तदिंद्रयज्जंरित्रेविश्वप्सुब्रह्मंकुणवःशविष्ठ । कुदाधियोननियुतोंयुवासेकुदागोमंघाहवंनानिगच्छाः ॥ सगोमंघाजरित्रेऽअश्वंश्चंद्रावाजंश्रवसोऽअधिंधेहिपृक्षंः । पीपिहीषंःसुदुघांमिंद्रधेनुंभरद्वांजेषुसुरुचोंरुरुच्याः ॥ तमानूनंवृजनंमन्यथांचिच्छूरोयच्छंक्रविदुरोंगृणीषे । मानिरंरंशुक्रदुर्घस्यधेनोरांगिरसान्ब्रह्मंणाविप्रजिन्व ॥ ७ ॥ (६।३।१३) सत्रामदासस्तवंविश्वजंन्याःसत्रारायोधयेपार्थिवासः । सत्रावाजांनामभवोविभक्तायद्देवेषुधारयंथाऽअसुर्यं* ॥ अनुप्रयेजेजनऽओजोंऽअस्यसत्रादंधिरेऽअनुंवीर्याय । स्यूमगृभेदुधयेर्वेतेचक्रतुंवृंजंत्यपिंवृत्रहत्ये ॥ तंसध्रीचींरूतयोवृष्ण्यांनिपौंस्यांनिनियुतंःसश्चुरिंद्रं । समुद्रंनसिंधवऽउक्थशुंष्माऽउरुव्यचंसंगिरऽआविंशंति ॥ सरायस्खामुपंसृजागृणानः

(६।३।१२) कदाभुवन्नितिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजोनरइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१३) सत्रामदासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोनरइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

पुरुश्चंद्रस्यत्वमिंद्रवस्वः । पतिर्बभूथासमोजनानामेकोविश्वस्यभुवनस्यराजा ॥ सतुश्रुधिश्रुत्यायोदुवोयुर्द्यौर्नभूमाभि रायोऽअर्यः । असोयथानःशवसाचकानोयुगेयुगेवयसाचेकितानः ॥ ८ ॥ (६।३।१४) अर्वाग्रथंविश्ववारंतऽउग्रें द्रयुक्तासोहरयोवहंतु । कीरिश्चिद्धित्वाहवतेस्ववांनृधीमहिंसधमादस्तेऽअद्य ॥ प्रोद्रोणेऽहरयःकर्माग्मन्पुनानासऽ ऋज्यंतोऽअभूवन् । इंद्रोनोऽअस्यपूर्व्यःपपीयाद्युक्षोमदस्यसोम्यस्यराजा ॥ आससाणासःशवसानमच्छेंद्रंसुचक्रेरथ्या सोऽअश्वाः । अभिश्रवऽऋज्यंतोवहेयुर्नूचिन्नुवायोरमृतंविदस्येत् ॥ वरिष्ठोऽअस्यदक्षिणामियर्तींद्रोमघोनांतुविकूर्मि तमः । ययावज्रिवःपरियास्यंहोमघाचधृष्णोदयसेविसूरीन् ॥ इंद्रोवाजस्यस्थविरस्यदातेंद्रोगीर्भिर्वर्धतांवृद्धमहाः । इंद्रोवृत्रंहनिष्ठोऽअस्तुसत्वातासूरिःपृणतितूतुजानः ॥ ९ ॥ (६।३।१५) अपादितऽउदुनश्चित्रतमोमहींभर्षद्द्युम तीमिंद्रहूतिं । पन्यसींधीतिंदैव्यस्ययामन्जनस्यरातिंवनतेसुदानुः ॥ दूराच्चिदावसतोऽअस्यकर्णाघोषादिंद्रस्यतन्यति ब्रुवाणः । एयमेनंदेवहूतिर्ववृत्यान्मद्र्य१गिंद्रमियमृच्यमाना ॥ तंवोधियापरमयापुराजामजरमिंद्रमभ्यनूष्यर्कैः । ब्रह्माचगिरोदधिरेसमस्मिन्महाँश्चस्तोमोऽअधिवर्धदिंद्रे ॥ वर्धाद्यंयज्ञऽउतसोमऽइंद्रंवर्धाद्ब्रह्मगिरऽउक्थाचमन्म । वर्धाहैनमुषसोयामन्नक्तोर्वर्धान्मासाःशरदोद्यावऽइंद्रं ॥ एवाजज्ञानंसहसेऽअसामिवावृधानंराधसेचश्रुताय । महा

(६।३।१४) अर्वाग्रथमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१५) अपादितइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

मुग्रमवसेविप्रनूनमाविवासेमवृत्रतूर्येषु ॥ १० ॥ (६।३।१६) मंद्रस्यंकवेर्दिव्यस्यवह्नेर्विप्रमन्मनोवचनस्यमध्वः । अपानस्तस्यंसचनस्यंदेवेषौयुवस्वगृणतेगोऽअंग्राः ॥ अयमुशानःपर्यद्रिमुस्राऽऋतधीतिभिर्ऋतयुग्युजानः । रुजदरुग्णंविवलस्यसानुंपणीँऽर्वचोभिरभियोधदिंद्रः ॥ अयंद्योतयदद्युतोव्य१क्तून्दोषावस्तोःशरदऽइंदुरिंद्र । इमंकेतुमंदधुर्नूचिदह्नांशुचिजन्मनऽउषसश्चकार ॥ अयंरोचयदरुचोरुचानो३यंवासयद्व्यृ१तेनपूर्वीः । अयमीयतऽऋतयुग्भिरश्वैःस्वर्विदानाभिनाचर्षणिप्राः+ ॥ नूगृणानोगृणतेप्रत्नराजन्निषःपिन्ववसुदेयायपूर्वीः । अपऽओषधीरविषावनानिगाऽअर्वतोनृनृचसेरिरीहि ॥ ११ ॥ (६।३।१७) इंद्रपिबतुभ्यंसुतोमदायावस्यहरीविमुचासखाया । उतप्रगायगणऽआनिषद्याथायज्ञायगृणतेवयोधाः ॥ अस्यपिबयस्यजज्ञानऽइंद्रमदायक्रत्वेऽअपिबोविरप्शिन् । तमुतेगावोनरऽआपोऽअद्रिरिंदुंसमह्यन्पीतयेसमस्मै ॥ समिद्धेऽअग्नौसुतऽइंद्रसोमऽआत्वावहंतुहरयोवहिष्ठाः । त्वायतामनसाजोहवीमींद्रायाहिसुवितायमहेनः ॥ आयाहिशश्वदुशतायायाथेंद्रमहामनसासोमपेयं । उपब्रह्माणिशृणवऽइमानोथातेयज्ञस्तन्वे३वयोधात् ॥ यदिंद्रदिविपार्येयदृधग्यद्वास्वेसदनेयत्रवासिं । अतोनोयज्ञमवसेनियुत्वान्त्स

(६।३।१६) मंद्रस्यकवेरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१७) इंद्रपिबेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

जोषाःपाहिगिर्वणोमरुद्भिः ॥ १२ ॥ (६।३।१८) अहेळमानऽउपयाहियज्ञंतुभ्यंपवंतऽइंदवःसुतासः । गावोन वज्रिन्त्स्वमोकोऽअच्छेंद्रागहिप्रथमोयज्ञियानां ॥ यातेकाकुत्सुकृतायावरिष्ठायययाशश्वत्पिबसिमध्वऽऊर्मिं । तया पाहिप्रतेऽअध्वर्युरस्थात्संतेवज्रोवर्ततामिंद्रगव्युः+ ॥ एषद्रप्सोवृषभोविश्वरूपऽइंद्रायवृष्णेसमकारिसोमः । एतंपिब हरिवःस्थातरुग्रयस्येशिषेप्रदिवियस्तेऽअन्नं ॥ सुतःसोमोऽअसुतादिंद्रवस्यानयंश्रेयान्चिकितुषेरणाय । एतंतितिर्व ऽउपयाहियज्ञंतेनविश्वास्तविषीरापृणस्व ॥ ह्वयामसित्वेंद्रयाह्यर्वाङरंतेसोमस्तन्वेभवाति । शतक्रतोमादयस्वासुते षुप्रास्माँऽअवपृतनासुप्रविक्षु+ ॥ १३ ॥ (६।३।१९) प्रत्यस्मैपिपीषतेविश्वानिविदुषेभर । अरंगमायजग्मये पश्चाद्दघ्वनेनरे ॥ एमेनंप्रत्येतनसोमेभिःसोमपातमं । अमत्रेभिर्ऋजीषिणमिंद्रंसुतेभिरिंदुभिः ॥ यदीसुतेभिरिंदु भिःसोमेभिःप्रतिभूषथ । वेदाविश्वस्यमेधिरोधृषत्तंतमिदेषते ॥ अस्माऽअस्माऽइदंधसोध्वर्योप्रभरासुतं । कुवित्समस्य जेन्यस्यशर्धतोभिशस्तेरवस्परत् ॥ १४ ॥ (६।३।२०) यस्त्यच्छंबरंमदेदिवोदासायरंधयः । अयंससोमऽइंद्र तेसुतःपिब ॥ यस्यंतीव्रसुतंमदंमध्यमंतंचरक्षसे । अयंस० ॥ यस्यगाऽअंतरश्मनोमदेदृळ्हाऽअवासृजः । अयंस० ॥

(६।३।१८) अहेळमानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१९) प्रत्यस्माइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रोनुष्टुबंत्या बृहती । (६।३।२०) यस्त्यदितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रउष्णिक् ।

यस्यमंदानोऽअंधसोमाधोनंदधिषेशवः । अयंस० ॥ १५ ॥ (६।४।१) योरयिवोरयिंतमोयोद्युम्नैर्द्युम्नवत्तमः । सोमःसुतःसऽइंद्रतेस्तिस्वधापतेमदः ॥ यःशग्मस्तुविशग्मतेरायोदामामतीनां । सोमःसुतः० ॥ येनवृद्धोनशवसा तुरोनस्वाभिरूतिभिः । सोमःसुतः० ॥ त्यमुवोऽअप्रहणंगृणीषेशवसस्पतिं । इंद्रंविश्वासाहंनरंमंहिष्ठंविश्वचर्षणिं ॥ यंवर्धयंतीद्गिरःपतिंतुरस्यराधसः । तमिन्न्वस्यरोदसीदेवीशुष्मंसपर्यतः ॥ १६ ॥ तद्वऽउक्थस्यबर्हणेंद्रायोपस्तृणी षणि । विपोनयस्योतयोवियद्रोहंतिसक्षितः ॥ अविदद्दक्षंमित्रोनवीयान्पपानोदेवेभ्योवस्योऽअचैत् । ससवान्स्तौ लाभिर्धौतरीभिरुरुष्यापायुरभवत्सखिभ्यः ॥ ऋतस्यपथिवेधाऽअपायिश्रियेमनांसिदेवासोऽअक्रन् । दधानोनाम महोवचोभिर्वपुर्दृशयेवेन्योव्यावः ॥ द्युमत्तमंदक्षंधेह्यस्मेसेधाजनानांपूर्वीररातीः । वर्षीयोवयःकृणुहिशचीभिर्धनं स्यसातावस्माँऽअविड्ढि ॥ इंद्रतुभ्यमिन्मघवन्नभूमवयंदात्रेहरिवोमाविवेनः । नकिरापिर्ददृशेमर्त्यत्राकिमंगरध्रचोद नंत्वाहुः ॥ १७ ॥ माजस्वनेवृषभनोररीथामातेरेवतःसख्येरिषाम । पूर्वीष्टऽइंद्रनिष्षिधोजनेषुजह्यसुष्वीन्प्रवृहापृ णतः ॥ उदभ्राणीवस्तनयन्नियर्तींद्रोराधांस्यश्व्यानिगव्या । त्वमसिप्रदिवःकारुधायामात्वादामानऽआदभन्मघो

(६।४।१) योरयिवइतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यःशंयुरिंद्रस्त्रिष्टुबाद्याःषळनुष्टुभःसप्तम्यादितिस्रोविराट्पंक्तयः। (तिसृष्वष्टम्ये वविराट्सप्तमीनवम्यौतुत्रिष्टुभाविविकेचित्) ।

नः ॥ अध्वर्यवोवीरप्रमहेसुतानामिंद्रायभरसह्यस्यराजा । यःपूर्व्याभिरुतनूतनाभिर्गीर्भिर्वावृधेगृणतामृषीणां ॥ अस्यमदेपुरुवर्पांसिविद्वानिंद्रोवृत्राण्यप्रतीजघान । तमुप्रहोषिमधुमंतमस्मैसोमंवीरायशिप्रिणेपिबध्यै ॥ पातासुतमिंद्रोऽअस्तुसोमंहंतावृत्रंवज्रेणमंदसानः । गंतायज्ञंपरावतश्चिदच्छावसुर्धीनामविताकारुधायाः ॥ १८ ॥ इदंत्यत्पात्रमिंद्रपानमिंद्रस्यप्रियममृतमपायि । मत्सद्यथासौमनसायदेवंव्य१स्मद्द्वेषोयुयवद्व्यंहः ॥ एनामंदानोजहिशूरशत्रून्जामिमजामिंमघवन्नमित्रान् । अभिषेणाँऽअभ्या३देदिशानान्पराचऽइंद्रप्रमृणाजहीच ॥ आसुष्माणोमघवन्निंद्रपृत्स्व१स्मभ्यंमहिवरिवःसुगंकः । अपांतोकस्यतनयस्यजेषऽइंद्रसूरीन्कृणुहिस्मानोऽअर्धं+ ॥ आत्वाहरयोवृषणोयुजानावृषरथासोवृषरश्मयोत्याः । अस्मत्रांचोवृषणोवज्रवाहोवृष्णेमदायसुयुजोवहंतु ॥ आतेवृषन्वृषणोद्रोणमस्थुर्घृतप्रुषोनोर्मयोमदंतः । इंद्रप्रतुभ्यंवृषभिःसुतानांवृष्णेभरंतिवृषभायसोमं ॥ १९ ॥ वृषासिदिवोवृषभःपृथिव्यावृषासिंधूनांवृषभस्तियानां । वृष्णेतऽइंदुर्वृषभपीपायस्वादूरसोमधुपेयोवराय ॥ अयंदेवःसहसाजायमानऽइंद्रेणयुजापणिमस्तभायत् । अयंस्वस्यपितुरायुधानींदुरमुष्णादशिवस्यमायाः+ ॥ अयमकृणोदुषसःसुपत्नीरयंसूर्येऽअदधाज्ज्योतिरंतः। अयंत्रिधातुदिविरोचनेषुत्रितेषुविंददमृतंनिगूह्ळं ॥ अयंद्यावापृथिवीविष्कभायदयंरथमयुनक्सप्तरश्मिं । अयंगोषुशच्यापक्वमंतःसोमोदाधारदशयंत्रमुत्सं ॥ २० ॥ (परिशिष्टं ॥ ॥ चक्षुश्चश्रोत्रंचमनश्चवाक्चप्राणापानौदे

हइदंशरीरं ॥ द्वौप्रत्यंचावनुलोमौविसर्गावेतंतंमन्येदशयंत्रमुत्सं ॥ नखंश्चपृष्ठश्चकरौचबाहूजंघेचोरूऽउदरंशिरश्च ॥ रोमाणिमांसंरुधिरंस्थिमज्जमेतच्छरीरंजलबुद्बुदोपमं ॥ भ्रुवौललाटेचतथाचकर्णौहनूकपोलौछुबुकस्तथाच । ओष्ठौ चदंताश्चतथैवजिह्वामेतच्छरीरंमुखरत्नकोशं ॥) (६।४।२) यऽआनयत्परावतःसुनीतीतुर्वशंयदुं । इंद्रःसनोयुवा सखा ॥ अविप्रेचिद्वयोदधदनाशुनाचिदर्वता । इंद्रोजेताहितंधनं ॥ महीरस्यप्रणीतयःपूर्वीरुतप्रशस्तयः । नास्यक्षी यंतऽऊतयः ॥ सखायोब्रह्मवाहसेर्चतप्रचगायत । सहिनःप्रमतिर्मही⁺ ॥ त्वमेकस्यवृत्रहन्नविताद्वयोरसि । उतेदृ शेयथावयं⁺ ॥ २१ ॥ नयसीद्वतिद्विषःकृणोष्युक्थशंसिनः । नृभिःसुवीरऽउच्यसे ॥ ब्रह्माणंब्रह्मवाहसंगीर्भिःस खायमृग्मियं । गांनदोहसेहुवे ॥ यस्यविश्वानिहस्तयोरूचुर्वसूनिनिद्विता । वीरस्यपृतनाषहः ॥ विद्वह्वानिचिदद्रि वोजनानांशचीपते । वृहमायाऽअनानत ॥ तमुत्वासत्यसोमपाऽइंद्रवाजानांपते । अहूमहिश्रवस्यवः ॥ २२ ॥ तमुत्वायःपुरासिथयोवानूनंहितेधने । हव्यःसःश्रुधीहवं ॥ धीभिरर्वद्भिरर्वतोवाजाँऽइंद्रश्रवाय्यान् । त्वयाजेष्महि तंधनं ॥ अभूरुवीरगिर्वणोमहाँऽइंद्रधनेहिते । भरेवितंतसाय्यः ॥ यातऽऊतिरमित्रहन्मक्षूजवस्तमासति । तया नोहिनुहीरथं ॥ सरथेनरथीतमोस्माकेनाभियुग्वना । जेषिजिष्णोहितंधनं ॥ २३ ॥ यऽएकइत्तमुष्टुहिकृष्टीनांविच

(६।४।२) यआनयदितित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यशंयुरिंद्रोंत्यतृचस्यबृबुस्तक्षागायत्रीएकोनत्रिंश्यतिनिचृदेकात्रिंशीपादनिचृदंत्यानुष्टुप् ।

र्षणिः । पतिर्जज्ञेवृषक्रतुः ॥ योगृणतामिदासिथापिरूतीशिवःसखा । सत्वंनऽइंद्रमृळय ॥ धिष्ववज्रंगभस्त्योर
क्षोहत्यायवज्रिवः । सासहीष्ठाऽअभिस्पृधः ॥ प्रत्नंरयीणांयुजंसखायंकीरिचोदनं । ब्रह्मवाहस्तमंहुवे ॥ सहिविश्वा
निपार्थिवाँऽएकोवसूनिपत्यते । गिर्वणस्तमोऽअध्रिगुः ॥ २४ ॥ सनोनियुद्भिरापृणकामंवाजेभिरश्विभिः । गोम
द्भिर्गोपतेधृषत्+ ॥ तद्वोगायसुतेसचापुरुहूतायसत्वने । शंयद्गवेनशाकिने ॥ नघावसुर्नियमतेदानंवाजस्यगोमतः ।
यत्सीमुपश्रवद्गिरः ॥ कुवित्सस्यप्रहिव्रजंगोमंतंदस्युहागमत् । शचीभिरपनोवरत् ॥ इमाऽउत्वाशतक्रतोभिप्रणोनु
वुर्गिरः । इंद्रंवत्संनमातरः ॥ २५ ॥ दूणाशंसख्यंतवगौरसिवीरगव्यते । अश्वोऽअश्वायतेभव ॥ समंदस्वाह्यंध
सोराधसेतन्वामहे । नस्तोतारंनिदेकरः ॥ इमाऽउत्वासुतेसुतेनक्षंतेगिर्वणोगिरः । वत्संगावोनधेनवः ॥ पुरूतमंपुरू
णांस्तोतॄणांविवाचि । वाजेभिर्वाजयतां+ ॥ अस्माकमिंद्रभूतुतेस्तोमोवाहिष्ठोऽअंतमः । अस्मान्रायेमहेहिनु ॥ अधि
बृबुःपणीनांवर्षिष्ठेमूर्धन्नस्थात् । उरुःकक्षोनगांग्यः+ ॥ यस्यवायोरिवद्रवद्भद्रारातिःसहस्रिणी । सद्योदानायमंहते ॥
तत्सुनोविश्वेऽअर्यऽआसदागृणंतिकारवः । बृबुंसहस्रदातमंसूरिंसहस्रसातमं ॥ २६ ॥ (६।४।३) त्वामिद्धिहवा
महेसातावाजस्यकारवः । त्वांवृत्रेष्विंद्रसत्पतिंनरस्त्वांकाष्ठास्ववंतः ॥ सत्वंनश्चित्रवज्रहस्तधृष्णुयामहस्तवानोऽअ

(६।४।३) त्वामिद्धीतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यशंयुरिंद्रःअयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः ।

द्रिवः । गामश्वंरथ्यमिंद्रसंकिरसत्रावाजंनजिग्युषे ॥ यःसत्राहाविचर्षणिरिंद्रंतंहूमहेवयं । सहस्रमुष्कतुविनृम्णसत्पं
तेभवासमत्सुनोवृधे+ ॥ बाधसेजनान्वृषभेवमन्युनाघृषौमीह्ळऽऋचीषम । अस्माकंबोध्यवितामहाधनेतनूष्वप्सुसूर्ये ॥
इंद्रज्येष्ठंनऽआभरँऽओजिष्ठंपपुरिश्रवः । येनेमेचित्रवज्रहस्तरोदसीऽओभेसुशिप्रप्राः+ ॥ २७ ॥ त्वामुग्रमवसेचर्ष
णीसहंराजंन्देवेषुहूमहे । विश्वासुनोविथुरापिब्दनावसोमित्रान्त्सुषहान्कृधि ॥ यदिंद्रनाहुषीष्वाँऽओजोनृम्णंचकृष्टि
षु । यद्वापंचक्षितीनांद्युम्नमाभरसत्राविश्वानिपौंस्या ॥ यद्वातृक्षौमघवन्द्रुह्यावाजनेयत्पूरौकच्चवृष्ण्यं । अस्मभ्यंत
द्रिरीहिसंनृषाह्येमित्रान्पृत्सुतुर्वणे ॥ इंद्रत्रिधातुशरणंत्रिवरूथंस्वस्तिमत् । छर्दिर्यच्छमघवंद्भ्यश्चमह्यंचयावयादिद्युमे
भ्यः ॥ येगव्यतामनसाशत्रुमादभुरभिप्रघ्नंतिधृष्णुया । अधस्मानोमघवन्निंद्रगिर्वणस्तनूपाऽअंतमोभव ॥ २८ ॥
अधस्मानोवृधेभवेंद्रनायमवायुधि । यदंतरिक्षेपतयंतिपर्णिनोदिद्यवस्तिग्ममूर्धानः ॥ यत्रशूरासस्तन्वोवितन्वतेप्रि
याशर्मपितृणां । अधस्मायच्छतन्वे३तनेचच्छर्दिरचित्तंयावयद्द्वेषः ॥ यदिंद्रसर्गेऽअर्वतश्चोदयासेमहाधने । असमने
ऽअध्वनिवृजिनेपथिश्येनाँऽइवश्रवस्यतः+ ॥ सिंधूँऽरिवप्रवणऽआशुयायतोयदिक्रोशमनुष्वणि । आयेवयोनवर्वृत
त्यामिषिगृभीताबाह्वोर्गवि ॥ २९ ॥ (६।४।४) स्वादुष्किलायंमधुमाँऽउतायंतीव्रःकिलायंरसवाँऽउतायं ।

(६।४।४) स्वादुष्किलायमित्येकत्रिंशदृचस्यसूक्तस्यभारद्वाजोगर्गइंद्रःआद्यानांपंचानांसोमोगव्यूतीत्यस्यादेवभूमींद्राःप्रस्तोकइत्यादि

उतोन्व१स्यपपिवांसमिंद्रंनकश्चनसंहतऽआहवेषु ॥ अयंस्वादुरिहमदिष्ठऽआसयस्येंद्रोवृत्रहत्येममाद । पुरूणियश्च्यौ त्नाशंबरस्यविनवतिंनवचदेह्यो३हन्+ ॥ अयंमेपीतऽउदियर्तिवाचमयंमनीषामुशतीमजीगः । अयंषळुर्वीरमिमी तधीरोनयाभ्योभुवनंकच्चनारे+ ॥ अयंसयोवरिमाणंपृथिव्यावर्ष्माणंदिवोऽअकृणोदयंसः । अयंपीयूषंतिसृषुप्रव त्सुसोमोदाधारोर्व१तरिक्षं ॥ अयंविदच्चित्रदृशीकमर्णःशुक्रसद्मनामुषसामनीके । अयंमहान्महतास्कंभनेनोद्या मस्तभ्नाद्वृषभोमरुत्वान् ॥ ३० ॥ धृषत्पिबकलशेसोममिंद्रवृत्रहाशूरसमरेवसूनां । माध्यंदिनेसवनऽआवृष स्वरयिस्थानोरयिमस्मासुधेहि ॥ इंद्रप्रणःपुरऽएतेवपश्यप्रनोनयप्रतरंवस्योऽअच्छ । भवासुपारोऽअतिपारयोनो भवासुनीतिरुतवामनीतिः ॥ उरुंनोलोकमनुनेषिविद्वान्त्स्वर्वज्ज्योतिरभयंस्वस्ति । ऋष्वातऽइंद्रस्थविरस्यबाहूऽ उपस्थेयामशरणाबृहंता ॥ वरिष्ठेनऽइंद्रवंधुरेधावहिष्ठयोःशतावन्नश्वयोरा । इषमावक्षीषांवर्षिष्ठांमानस्तारीन्मघव न्रायोऽअर्यः+ ॥ इंद्रमृळमह्यंजीवातुमिच्छचोदयधियमयसोनधारां । यत्किंचाहंत्वायुरिदंवदामितज्जुषस्वकृधिमा देववंतं ॥ ३१ ॥ त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रंहवेहवेसुहवंशूरमिंद्रं । ह्वयामिशक्रंपुरुहूतमिंद्रंस्वस्तिनोमघवाधात्विंद्रः ॥

चतसृणांप्रस्तोकोवनस्पतइत्यादितिसृणांरथउपश्वासयेतिद्वयोर्दुंदुभिःआयूरजइत्यस्यादुंदुभींद्रौत्रिष्टुप् एकोनविंशीबृहतीत्रयोविंश्यनुष्टुपूच तुर्विंशीगायत्रीपंचविंशीद्विपदासप्तविंशीजगती ।

इंद्रः सुत्रामास्ववाँऽअवोभिः सुमृळीको भवतु विश्ववेदाः । बाधतांद्वेषोऽअभयंकृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ तस्यव
यंसुमतौ यज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम । ससुत्रामास्ववाँऽइंद्रोऽअस्मेऽआराच्चिद्द्वेषःसनुतर्युयोतु ॥ अवत्वेऽइंद्रप्र
वतोनोर्मिंगिरोब्रह्माणिनियुतोधवंते । उरूनराधःसवनापुरूण्यपोगावज्रिन्युवसेसमिंदून् ॥ कऽईंस्तवत्कःपृणात्को
यंजातेयदुग्रमिन्मघवाविश्वहावेत् । पादाविवप्रहरन्नन्यमन्यंकृणोतिपूर्वमपरंशचीभिः ॥ ३२ ॥ शृण्वेवीरऽउग्रमु
ग्रंदमायन्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः । एधमानद्विळुभयस्यराजाचोष्कूयतेविशऽइंद्रोमनुष्यान्* ॥ परापूर्वेषांसख्या
वृणक्तिवितर्तुराणोऽअपरेभिरेति । अनानुभूतीरवधून्वानःपूर्वीरिंद्रःशरदस्तर्तरीति ॥ रूपंरूपंप्रतिरूपोबभूवतदस्य
रूपंप्रतिचक्षणाय । इंद्रोमायाभिःपुरुरूपऽईयतेयुक्ताह्यस्यहरयःशतादश ॥ युजानोहरितारथेभूरित्वष्टेहराजति ।
कोविश्वाहाद्विषतःपक्षऽआसतऽउतासीनेषुसूरिषु ॥ अगव्यूतिक्षेत्रमागन्मदेवाऽउर्वीसतीभूमिरंहूरणाहूत् । बृह
स्पतेप्रचिकित्सागविष्टावित्थासतेजरित्रऽइंद्रपंथां ॥ ३३ ॥ दिवेदिवेसदृशीरन्यमर्धंकृष्णाऽअसेधदपसद्मनोजाः ।
अहन्दासावृषभोवस्नयंतोदव्रजेवर्चिनंशंबरंच ॥ प्रस्तोकऽइन्नुराधसस्तऽइंद्रदशकोशयीर्दशवाजिनोदात् । दिवोदा
सादतिथिग्वस्यराधःशांबरंवसुप्रत्यग्रभीष्म ॥ दशाश्वान्दशकोशान्दशवस्त्राधिभोजना । दशोहिरण्यपिंडान्दिवो
दासादसानिषं ॥ दशरथान्प्रष्टिमतःशतंगाऽअथर्वभ्यः । अश्वथःपायवेदात् ॥ महिराधोविश्वजन्यंदधानान्भर

द्वांजान्त्साङ्र्ग्योऽअभ्यंयष्ट ॥ ३४ ॥ वनस्पतेवीड्वंगोहिभूयाऽअस्मत्संखाप्रतरंणःसुवीरः । गोभिःसंनंद्धोऽअसिवीळयंस्वास्थातातेंजयतुजेत्वांनि ॥ दिवस्पृथिव्याःपर्योजऽउद्भृतंवनस्पतिभ्यःपर्याभृंतंसहः । अपामोज्मानंपरिगोभिरावृंतमिंद्रस्यवज्रंहविषारथंयज ॥ इंद्रस्यवज्रोमरुतामनीकंमित्रस्यगर्भोवरुणस्यनाभिः । सेमांनोहव्यदांतिंजुषाणोदेवंरथप्रतिहव्यागृंभाय ॥ उपंश्वासयपृथिवीमुतद्यांपुरुत्रातेंमनुतांविष्ठितंजगंत् । सदुंदुभेसजूरिंद्रेणदेवैर्दूराद्दवीयोऽअपंसेधशत्रून् ॥ आक्रंदयबलमोजोंनऽआधानिष्टंनिहिदुरिताबाधमानः । अपंप्रोथदुंदुभेदुच्छुनांऽइतऽइंद्रस्यमुष्टिरंसिवीळयंस्व ॥ आमूरंजप्रत्यावंर्तयेमाःकेतुमद्दुंदुभिर्वांवदीति । समश्वंपर्णाश्चरंतिनोनरोस्माकमिंद्ररथिनोजयंतु ॥ ३५ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेसप्तमोध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

एकत्रिंशाध्यायेवर्गाः ३५ सूक्तानि १९ ऋचः १७६ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. १२८ बृबवइ. तक्षणइ. ३ इंद्राये. १४ सोमाये. ५ इंद्राये. १४ देवभूमिबृहस्पतींद्रेभ्य. इंद्राये. प्रस्तोकाये. ४ रथाये. दुंदुभ्या. २ दुंदुभींद्राभ्या. ॥ इतिचतुर्थेसप्तमः ॥

यज्ञायज्ञाव्यधिकांशंयुस्तृणपाणिकंपृश्निसूक्तंप्रगाथौबृहतीमहासतोबृहतींमहाबार्हतबार्हतौप्रगाथावित्याग्नेय्यंःकाकुभःप्रगाथःपुरउष्णिग्बृहत्यतिजगतीतिमारुत्यौंत्यास्तिस्रोवांसांलिंगोक्तदेवताःकाकुभःप्रगाथःपुरउष्णिग्बृहतीतिपौष्ण्यौबृहतीमहाबृहतीयवमध्यांत्यानुष्टुम्मारुत्यौंत्याद्यावाभूम्योर्वापृश्नेर्वास्तुषेपंचोनऋजिश्वा

हवैश्वदेवंहशक्कर्यंतंहुवेवउदुत्यत्षोळशंत्र्युष्णिगनुष्टुबंतैंनतंत्र्यूनांसप्तम्याद्याःषड्गायत्र्यंश्चतुर्दशीजगतींसुहोत्रा
दयोनुक्तगोत्राभारद्वाजाःपौत्राबृहस्पतेर्दौष्षंतेर्वाभरतस्यंवयंदशपौष्णंतद्गायत्रंवैयांपूषन्ननुष्टुप्सँपूषन्नेहिवांष
ड्यंएनमंत्यानुष्टुबिंद्रान्वैंद्रंचंशुक्रंचतुष्कंद्वितीयाजगतींप्रनुदशैंद्राग्नंतुबार्हतंचतुरनुष्टुबंतंश्वथत्पंचोनागायत्रंतु
त्रित्रिष्टुबादिंत्रिष्टुब्बृहत्यनुष्टुबंतंमियंषळूनासारस्वतंत्रिजगत्यादिंजगतीत्रिष्टुबंतं ॥ १ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (६।४।५) य॒ज्ञायं॑ज्ञावो॒ऽअ॒ग्नयें॒गि॒रागि॑राच॒दक्षं॑से । प्रप्रं॑व॒यम॒मृतं॑जा॒तवे॑दसंप्रि॒यंमि॒त्रंनशं॑सि
षं ॥ ऊ॒र्जोनपा॑तं॒सहि॒नाय॒मंस्म॒युर्दाशे॑मह॒व्यदा॑तये । भुव॒द्वाजे॒ष्ववि॒ताभुव॑द्वृ॒धऽउ॒तत्रा॒ताता॒नूनां॑ ॥ वृ॒षाह्यं॑ग्ने॒ऽअ॒ज
रो॒म॒हान्वि॒भास्य॒र्चिषा॑ । अज॑स्रेणशो॒चिषा॒शोशु॑चच्छुचेसुदी॒तिभिः॒सुदी॑दिहि ॥ म॒होदे॒वान्यज॑सिय॒क्ष्या॑नुषक्तव॒क्रत्वो॒
तदं॒सना॑ । अ॒र्वाचः॑सीं॑कृणुह्यग्ने॒वसे॒रास्व॒वा॒जोतवं॑स्व ॥ यमापो॒ऽअद्र॑यो॒वना॒गर्भ॑मृ॒तस्य॒पिप्र॑ति । सह॑सा॒योमं॑थि॒तोजाय॑ते॒
नृभिः॑पृथि॒व्याऽअधि॒सान॑वि ॥ १ ॥ आयःप॒प्रौभा॒नुना॒रोद॑सीऽउ॒भेधू॒मेन॑धावतेदि॒वि । ति॒रस्तमो॑दद्दृश॒ऽऊर्म्या॒स्वा

(६।४।५) यज्ञायज्ञावइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यःशंयुः आद्यानांदशानामग्निरेकादश्यादिपंचानांमरुतस्ततश्चतुर्णांपूषाततस्तृ
चस्यमरुतः (त्रयोदश्यादितिसृणामिंद्रार्यमपूषविष्णवाद्यालिंगोक्तदेवतावाअंत्ययोर्द्यावाभूमीवापृश्निर्वा) आद्याबृहतीद्वितीयासतो
बृहतीतृतीयाबृहतीचतुर्थीसतोबृहतीपंचमीबृहतीषष्ठीमहासतोबृहतीसप्तमीमहाबृहतीअष्टमीमहासतोबृहतीनवमीबृहतीदशमीसतोबृहती

श्यावास्वंरुषोवृषांश्यावाऽअंरुषोवृषां ॥ बृहद्भिंरग्नेऽअर्चिभिंःशुक्रेणंदेवशोचिषां । भरद्वांजेसमिधानोयंविष्ठ्यरेवन्नंः शुक्रदीदिहिद्युमत्पांवकदीदिहि ॥ विश्वांसांगृहपंतिर्विशामंसित्वमंग्नेमानुंषीणां । शतंपूर्भिर्यविष्ठपाह्यंहंसःसमेद्धारं शतंहिमांःस्तोतृभ्योयेचददंति ॥ त्वंनंश्चित्रऽऊत्यावसोराधांसिचोदय । अस्यरायस्त्वमंग्नेरथीरंसिविदागाधंतुचेतु नंः ॥ पर्षितोकंतनंयंपर्तृभिष्ट्वमदंब्धैरप्रंयुत्वभिः । अग्नेहेळांसिदैव्यांयुयोधिनोदेवानिह्वरांसिच ॥ २ ॥ आसंखायः सबर्दुघांधेनुमंजध्वमुपनव्यंसावचंः । सृजध्वमनंपस्फुरां ॥ याशर्धायमारुंतायस्वभांनवेश्रवोमृत्युधुक्षंत । यामृंळी केमरुतांतुराणांयासुम्नैरेवयावंरी ॥ भरद्वांजायावंधुक्षतद्विता । धेनुंचविश्वदोहसमिषंचविश्वभोंजसं ॥ तंवऽइंद्रंनसु क्रतुंवरुंणमिवमायिनं । अर्यमणंनमंद्रंसृप्रभोंजसंविष्णुंनस्तुंषऽआदिशें ॥ त्वेषंशर्धोनमारुंतंतुविष्वण्यंनर्वाणंपूषणं संयथांशता । संसहस्राकारिंषच्चर्षणिभ्यऽआँऽआविर्गूळ्हावसूकरत्सुवेदांनोवसूकरत् ॥ आमांपूषन्नुपंद्रवशंसिषंनुतेऽ अपिकर्णऽआंघृणे । अघाऽअर्योऽअरांतयः ॥ ३ ॥ माकांकंबीरमुद्वृहोवनस्पतिमशंस्तीर्विहिनीनंशः । मोतसूरोऽ अहंएवाचनग्रीवाऽआदधंतेवेः+ ॥ दृतेंरिवतेवृकमंस्तुसख्यं । अच्छिद्रस्यदधन्वतःसुपूर्णस्यदधन्वतंः ॥ परोहिम

एकादशीककुप्द्वादशीसतोबृहतीत्रयोदशीपुरउष्णिक्चतुर्दशीबृहतीपंचदश्यतिजगतीषोडशीककुप्सप्तदशीसतोबृहतीअष्टादशीपुरउष्णिक् एकोनविंशीबृहतीविंशीबृहतीएकविंशीमहाबृहतीयवमध्याद्वाविंश्यनुष्टुप् । (पृश्निसूक्तमिदंतृणपाणिकंच) ।

त्यैरसिंसमोदेवैरुतश्रिया । अभिख्यःपूषन्पृतनासुनस्त्वमवानूनंयथापुरा+ ॥ वामीवामस्यधूतयःप्रणीतिरस्तुसूनृ
ता । देवस्यवामरुतोमर्त्यस्यवेजानस्यप्रयज्यवः ॥ सद्यश्चिद्यस्यचर्कृतिःपरिद्यांदेवोनैतिसूर्यः । त्वेषंशवोदधिरेनाम
यज्ञियंमरुतोवृत्रहंशवोज्येष्ठंवृत्रहंशवः ॥ सकृद्ध्द्यौरजायतसकृद्भूमिरजायत । पृश्न्यादुग्धंसकृत्पयस्तदन्योनानुजाय
ते ॥ ४ ॥ (परिशिष्टं । सूक्तांतेतृणान्यग्नावरण्यैवोदकेपिवा । यस्तृणैरध्ययनंतदधीतंस्तृणानिभवतेभवं ॥ वा
पीकूपतडागानांसमुद्रंगच्छस्वाहा ॥) (६।४।६) स्तुषेजनंसुव्रतंनव्यसीभिर्गीर्भिर्मित्रावरुणासुम्नयंता । तऽआग
मंतुतइहश्रुवंतुसुक्षत्रासोवरुणोमित्रोऽअग्निः+ ॥ विशोविशईड्यमध्वरेष्वदृप्तक्रतुमरतिंयुवत्योः । दिवःशिशुंसहसः
सूनुमग्निंयज्ञस्यकेतुमरुषंयजध्यै ॥ अरुषस्यदुहितराविरूपेस्तृभिरन्यापिपिशेसूरोऽअन्या । मिथस्तुराविचरंतीपा
वकेमन्मश्रुतंनक्षतऽऋच्यमाने ॥ प्रवायुमच्छाबृहतीमनीषाबृहद्रयिंविश्ववारंरथप्रां । द्युतद्यामानियुतःपत्यमानः
कविःकविमियक्षसिप्रयज्यो ॥ समेवपुश्छदयदश्विनोर्योरथोविरुक्मान्मनसायुजानः । येननरानासत्येषयध्यैवर्ति
र्याथस्तनयायत्मनेच ॥ ५ ॥ पर्जन्यवातावृषभापृथिव्याःपुरीषाणिजिन्वतमप्यानि । सत्यश्रुतःकवयोयस्यगीर्भिर्ज

(६।४।६) स्तुषेजनमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुबंत्याशक्करी (इतश्चत्वारिवैश्व. । भेदपक्षे–विश्वेदेवाः १
अग्निः १ अहोरात्रे १ वायुः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः १ सरस्वती १ पूषा १ अग्नित्वष्टारौ१रुद्रः१मरुतः२विष्णुः१विश्वेदेवाः२एवं१५)

गंतःस्यातर्जगदाकृणुध्वं ॥ पावीरवीकन्याचित्रायुःसरस्वतीवीरपत्नीधियंधात् । ग्नाभिरच्छिद्रंशरणंसजोषादुराधर्षंगृणतेशर्मयंसत् ॥ पथस्पथःपरिपतिंवचस्याकामेनकृतोऽअभ्यानळर्कं । सनोरासच्छुरुधश्चंद्राग्राधियंधियंसीषधातिप्रपूषा ॥ प्रथमभाजंयशसंवयोधांसुपाणिंदेवंसुगभस्तिमृभ्वं । होतायक्षद्यजतंपस्त्यानामग्निस्त्वष्टारंसुहवंविभावा ॥ भुवनस्यपितरंगीर्भिराभीरुद्रंदिवावर्धयारुद्रमक्तौ । बृहंतमृष्वमजरंसुषुम्नमृधग्घुवेमकविनेषितासः ॥ ६ ॥ आयुवानःकवयोयज्ञियासोमरुतोगंतगृणतोवरस्यां । अचित्रंचिद्धिजिन्वथावृधंतऽइत्थानक्षंतोनरोऽअंगिरस्वत् ॥ प्रवीरायप्रतवसेतुरायाजायूथेवपशुरक्षिरस्तं । सपिस्पृशतितन्विश्रुतस्यस्तृभिर्ननाकंवचनस्यविपः ॥ योरजांसिविममेपार्थिवानित्रिश्चिद्विष्णुर्मनवेबाधितायं । तस्यतेशर्मन्नुपदद्यमानेरायामदेमतन्वा३तनाच ॥ तन्नोहिर्बुध्न्योऽअद्भिरर्कैस्तत्पर्वतस्तत्सविताचनोधात् । तदोषधीभिरभिरातिषाचोभगःपुरंधिर्जिन्वतुप्रराये ॥ नूनोरयिंरथ्यंचर्षणिप्रांपुरुवीरंमहऽऋतस्यगोपां । क्षयंदाताजरंयेनजनान्स्पृधोऽअदेवीरभिचक्रमामविशऽआदेवीरभ्य३श्नवाम ॥ ७ ॥ (६।५।१) हुवेवोदेवीमदितिंनमोभिर्मृळीकायवरुणंमित्रमग्निं । अभिक्षदामर्यमणंसुशेवंत्रातॄन्देवान्त्सवितारंभगं

(६।५।१) हुवेवइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वे. १ सूर्यः १ द्यावापृथिवी १ मरुतः २ इंद्रः १ अपः १ सविता १ अग्निः १ अश्विनौ १ विश्वे०५ एवं १५) ।

च ॥ सुज्योतिषः सूर्यदक्षपितॄननागास्त्वेसुमहोवीहिदेवान् । द्विजन्मानोयऽऋतसापःसत्याःस्वर्वतोयजताऽअग्निजि
ह्वाः+ ॥ उतद्यावापृथिवीक्षत्रमुरुबृहद्रोदसीशरणंसुषुम्ने । महस्करथोवरिवोयथानोस्मेक्षयायधिषणेऽअनेहः+ ॥
आनोरुद्रस्यसूनवोनमंतामद्याहूतासोवसवोधृष्टाः । यदीमर्भेमहतिवाहितासोबाधेमरुतोऽअह्वामदेवान्+ ॥ मिम्य
क्षयेषुरोदसीनुदेवीसिषक्तिपूषाऽअभ्यर्धयज्वा । श्रुत्वाहवंमरुतोयद्धयाथभूमारेजंतेऽअध्वन्निप्रविक्ते ॥ ८ ॥ अभि
त्यंवीरंगिर्वणसमर्चेंद्रंब्रह्मणाजरितर्नवेन । श्रवदिद्धवमुपचस्तवानोरासद्वाजाँऽउपमहोगृणानः+ ॥ ओमानमापो
मानुषीरमृक्तंधाततोकायतनयायशंयोः । यूयंहिष्ठाभिषजोमातृतमाविश्वस्यस्थातुर्जगतोजनित्रीः ॥ आनोदेवःस
वितात्रायमाणोहिरण्यपाणिर्यजतोजगम्यात् । योदत्रवाँऽउषसोनप्रतीकंव्यूर्णुतेदाशुषेवार्याणि ॥ उतत्वंसूनोसह
सोनोऽअद्यादेवाँऽअस्मिन्नध्वरेववृत्याः । स्यामहंतेसदमिद्रातौतवस्यामग्नेवंसासुवीरः ॥ उतत्यामेहवमाजग्म्यातंना
सत्याधीभिर्युवमंगविप्रा । अत्रिंनमहस्तमसोमुमुक्तंतूर्वतंनरादुरितादभीके ॥ ९ ॥ तेनोरायोद्युमतोवाजवतोदाता
रोभूतनृवतःपुरुक्षोः । दशस्यंतोदिव्याःपार्थिवासोगोजाताऽअप्यामृळताचदेवाः ॥ तेनोरुद्रःसरस्वतीसजोषामीह्ळु
ष्मंतोविष्णुर्मृळंतुवायुः । ऋभुक्षावाजोदैव्योविधातापर्जन्यावातापिप्यतामिषंनः ॥ उतस्यदेवःसविताभगोनोपांन
पादवतुदानुपप्रिः । त्वष्टादेवेभिर्जनिभिःसजोषाद्यौर्देवेभिःपृथिवीसमुद्रैः+ ॥ उतनोहिर्बुध्न्यःशृणोत्वजऽएकपात्पृ

थिवीसमुद्रः । विश्वेदेवाऽऋतावृधोहुवानास्तुतामंत्राःकविशस्ताऽअवंतु ॥ एवानपातोममतस्यधीभिर्भरद्वाजाऽअ
भ्यर्चंत्यर्कैः । ग्नाहुतासोवसवोधृष्टाविश्वेस्तुतासोभूतायजत्राः ॥१०॥ (६।५।२) उदुत्यच्चक्षुर्महिमित्रयोराँऽएतिप्रियं
वरुणयोरदब्धं । ऋतस्यशुचिदर्शतमनीकंरुक्मोनदिवऽउदिताव्यद्यौत् ॥ वेदयस्त्रीणिविदथान्येषांदेवानांजन्म
सनुतराचविप्रः । ऋजुमर्तेषुवृजिनाचपश्यन्नभिचष्टेसूरोअर्यऽएवान् ॥ स्तुषऽउवोमहऽऋतस्यगोपानदितिंमित्रंवरु
णंसुजातान् । अर्यमणंभगमदब्धधीतीनच्छावोचेसधन्यःपावकान्+ ॥ रिशादसःसत्पतीँऽरदब्धान्महोराज्ञःसुवस
नस्यदातॄन् । यूनःसुक्षत्रान्क्षयतोदिवोनॄनादित्यान्याम्यदितिंदुवोयु+ ॥ द्यौ३ष्पितःपृथिविमातरध्रुगग्नेभ्रातर्वसवो
मृळतानः । विश्वऽआदित्याऽअदितेसजोषाऽअस्मभ्यंशर्मबहुलंवियंत ॥ ११ ॥ मानोवृकायवृक्येसमस्माऽअघाय
तेरीरधतायजत्राः । यूयंहिष्ठारथ्योनस्तनूनांयूयंदक्षस्यवचसोबभूव+ ॥ मावएनोऽअन्यकृतंभुजेममातत्कर्मवसवो
यच्चयध्वे । विश्वस्यहिक्षयथविश्वदेवाःस्वयंरिपुस्तन्वंरीरिषीष्ट ॥ नमऽइदुग्रंनमऽआविवासेनमोदाधारपृथिवीमुत
द्यां । नमोदेवेभ्योनमऽईशऽएषांकृतंचिदेनोनमसाविवासे ॥ ऋतस्यवोरथ्यःपूतदक्षानृतस्यपस्त्यसदोऽअदब्धान् ।

(६।५।२) उदुत्यदितिषोळशर्चस्यसूक्तस्यऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्त्रयोदश्याद्यास्तिस्रउष्णिहोंत्यानुष्टुप् (भेदपक्षे–सूर्यः २ विश्वेदे-
वाः १० अग्निः १ सोमः १ विश्वेदेवाः २ एवं १६)।

ताँऽआनमोभिरुरुचक्षसोनृन्विश्वान्वऽआनमेमहोयजत्राः ॥ तेहिश्रेष्ठवर्चसस्तऽउनस्तिरोविश्वानिदुरितानयंति । सुक्षत्रासोवरुणोमित्रोऽअग्निर्ऋतधीतयोवक्मराजसत्याः ॥ १२ ॥ तेनऽइंद्रः पृथिवीक्षामवर्धन्पूषाभगोऽअदितिःपंचजनाः । सुशर्माणःस्ववसःसुनीथाभवंतुनःसुत्रात्रासःसुगोपाः+ ॥ नूसद्मानंदिव्यंनंशिदेवाभारद्वाजःसुमतियातिहोता । आसानेभिर्यजमानोमियेधैर्देवानांजन्मवसूयुर्ववंद ॥ अपत्यंवृजिनंरिपुंस्तेनमग्नेदुराध्यं । दविष्ठमस्यसत्पतेकृधीसुगं+ ॥ ग्रावाणःसोमनोहिकंसखित्वनायवावशुः । जहीन्य१त्रिणंपणिंवृकोहिषः+ ॥ यूयंहिष्ठासुदानवऽइंद्रज्येष्ठाऽअभिद्यवः । कर्तानोऽअध्वन्नासुगंगोपाऽअमा+ ॥ अपिपंथामगन्महिस्वस्तिगामनेहसं । येनविश्वाःपरिद्विषोवृणक्तिविंदतेवसु ॥ १३ ॥ (६।५।३) नतद्दिवानपृथिव्यानुमन्येनयज्ञेननोतशमीभिराभिः । उब्जंतुतंसुभ्व१ःपर्वतासोनिहीयतामतियाजस्ययष्टा+ ॥ अतिवायोमरुतोमन्यतेनोब्रह्मवायःक्रियमाणंनिनित्सात् । तपूंषितस्मैवृजिनानिसंतुब्रह्मद्विषमभितंशोचतुद्यौः+ ॥ किमंगत्वाब्रह्मणःसोमगोपांकिमंगत्वाहुरभिशस्तिपांनः । किमंगनःपश्यसिनिद्यमानान्ब्रह्मद्विषेतपुषिंहेतिमस्य ॥ अवंतुमामुषसोजायमानाऽअवंतुमासिंधवःपिन्वमानाः । अवंतुमापर्वतासो

(६।५।३) नतद्दिवेतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्सप्तम्याद्याःषड्गायत्र्यश्चतुर्दशीजगती (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः २ सोमः १ विश्वे० ८ अग्निः १ विश्वे० ३ अग्निपर्जन्यौ १ विश्वे० १ एवं १७)।

ध्रुवासोवंतुमापितरौदेवहूतौ ॥ विश्वदानींसुमनसःस्यामपश्येमनुसूर्यमुच्चरंतं । तथाकरद्वसुपतिर्वसूनांदेवाँऽओहानोवसार्गमिष्ठः ॥ १४ ॥ इंद्रोनेदिष्ठमवसार्गमिष्ठःसरस्वतीसिंधुभिःपिन्वमाना । पर्जन्योनऽओषधीभिर्मयोभुरग्निःसुशंसःसुहवःपितेव ॥ विश्वेदेवासऽआगतशृणुतामऽइमंहवं । एदंबर्हिर्निषीदत ॥ योवोदेवाघृतस्नुनाहव्येनप्रतिभूषति । तंविश्वऽउपगच्छथ ॥ उपनःसूनवोगिरःशृण्वंत्वमृतस्ययेे । सुमृळीकाभवंतुनः ॥ विश्वेदेवाऽऋतावृधऽऋतुभिर्हवनश्रुतः । जुषंतांयुज्यंपयः ॥ १५ ॥ स्तोत्रमिंद्रोमरुद्गणस्त्वष्टृमान्मित्रोऽअर्यमा । इमाहव्याजुषंतनः ॥ इमंनोऽअग्नेऽअध्वरंहोतर्वयुनशोयज । चिकित्वान्दैव्यंजनं ॥ विश्वेदेवाःशृणुतेमंहवंमेयेऽअंतरिक्षेयऽउपद्यविष्ठ । येऽअग्निजिह्वाऽउतवायजत्राऽआसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वं ॥ विश्वेदेवाममशृण्वंतुयज्ञियाऽउभेरोदसीऽअपांनपाच्चमन्म । मावोवचांसिपरिचक्ष्याणिवोचंसुम्नेष्विद्वोऽअंतमामदेम ॥ येकेचज्मामहिनोऽअहिमायादिवोजज्ञिरेऽअपांसधस्थे । तेऽअस्मभ्यमिषयेविश्वमायुःक्षपऽउस्रावरिवस्यंतुदेवाः ॥ अग्नीपर्जन्याववतंधियंमेस्मिन्हवेसुहवासुष्टुतिंनः । इळामन्योजनयद्गर्भमन्यःप्रजावतीरिषऽआधत्तमस्मे ॥ स्तीर्णेबर्हिषिसमिधानेऽअग्नौसूक्तेनमहानमसाविवासे । अस्मिन्नोऽअद्यविदथेयजत्राविश्वेदेवाहविषिमादयध्वं ॥ १६ ॥ (६।५।४) वयमुत्वापथस्पतेरथंनवाजसातये ।

(६।५।४) वयमुत्वेतिदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःपूषागायत्रीअष्टम्यनुष्टुप् ।

धियेपूषन्नयुज्महि ॥ अभिनोनर्यंवसुवीरंप्रयंतदक्षिणं । वामंगृहपतिंनय ॥ अदित्संतंचिदाघृणेपूषन्दानायचोदय । पणेश्चिद्विम्रदामनः ॥ विपथोवाजसातयेचिनुहिविमृधोजहि । साधंतामुग्रनोधियः ॥ परितृंधिपणीनामारयाहृदयाकवे । अथेमस्मभ्यंरंधय ॥ १७ ॥ विपूषन्नारयातुदपणेरिच्छहृदिप्रियं । अथे० ॥ आरिखकिकिराकृणुपणीनांहृदयाकवे । अथे० ॥ यांपूषन्ब्रह्मचोदनीमारांबिभर्ष्याघृणे । तयासमस्यहृदयमारिखकिकिराकृणु ॥ यातेऽअष्ट्रागोऽओपशाघृणेपशुसाधनी । तस्यास्तेसुम्नमीमहे ॥ उतनोगोषणिंधियमश्वसांवाजसामुत । नृवत्कृणुहिवीतये ॥ १८ ॥ (६।५।५) संपूषन्विदुषानययोऽअंजसानुशासति । यऽएवेदमितिब्रवत् ॥ समुपूष्णागमेमहियोगृहाँऽअभिशासति । इमऽएवेतिचब्रवत् ॥ पूष्णश्चक्रंनरिष्यतिनकोशोवपद्यते । नोऽअस्यव्यथतेपविः+ ॥ योऽअस्मैहविषाविधन्नतंपूषापिमृष्यते । प्रथमोविंदतेवसु ॥ पूषागाऽअन्वेतुनःपूषारक्षत्ववंतः । पूषावाजंसनोतुनः ॥ १९ ॥ पूषन्ननुप्रगाऽइहियजमानस्यसुन्वतः । अस्माकंस्तुवतामुत+ ॥ माकिर्नेशन्माकींरिषन्माकींसंशारिकेवटे । अथारिष्टाभिरागहि ॥ शृण्वंतंपूषणंवयमिर्यमनष्टवेदसं । ईशानंरायऽईमहे ॥ पूषन्तवव्रतेवयंनरिष्येमकदाचन । स्तोतारस्तऽइहस्मसि ॥ परिपूषापरस्ताद्धस्तंदधातुदक्षिणं । पुनर्नोनष्टमाजतु ॥ २० ॥ (६।५।६) एहिवांविमुचोनपा

(६।५।५) संपूषन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःपूषागायत्री । (६।५।६) एहिवामितिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःपूषागायत्री ।

दाघृणेसंसंचावहै । रथीर्ऋतस्यनोभव ॥ रथीतमंकपर्दिनमीशानंराधसोमहः । रायःसखायमीमहे ॥ रायोधारा
स्याघृणेवसोराशिरजाश्व । धीवतोधीवतःसखा ॥ पूषणंन्व१जाश्वमुपस्तोषामवाजिनं । स्वसुर्योजारउच्यते ॥
मातुर्दिधिषुमब्रवंस्वसुर्जारःशृणोतुनः । भ्रातेंद्रस्यसखामम ॥ आजासःपूषणंरथेनिशृंभास्तेजनश्रियं । देवंवहंतुबि
भ्रतः॥२१॥ (६।५।७)यएनमादिदेशतिकरंभादितिपूषणं।नतेनदेवआदिशे॥उतघासरथीतमःसख्यासत्पतिर्युजा।
इंद्रोवृत्राणिजिघ्नते ॥ उतादःपरुषेगविसूरश्चक्रंहिरण्ययं । न्यैरयद्रथीतमः ॥ यदद्यत्वापुरुष्टुतब्रवामदस्रमंतुमः ।
तत्सुनोमन्मसाधय ॥ इमंचनोगवेषणंसातयेसीषधोगणं । आरात्पूषन्नसिश्रुतः+ ॥ आतेस्वस्तिमीमहआरेअघा
मुपावसुं । अद्याचसर्वतातयेश्वश्चसर्वतातये ॥ २२ ॥ (६।५।८) इंद्रानुपूषणावयंसख्यायस्वस्तये । हुवेमवाजसा
तये ॥ सोममन्यउपासदत्पातवेचम्वोःसुतं । करंभमन्यइच्छति ॥ अजाअन्यस्यवह्नयोहरीअन्यस्यसंभृता ।
ताभ्यांवृत्राणिजिघ्नते ॥ यदिंद्रोअनयद्रितोमहीरपोवृषन्तमः । तत्रपूषाभवत्सचा ॥ तांपूष्णःसुमतिंवयंवृक्षस्यप्रव
यामिव । इंद्रस्यचारभामहे ॥ उत्पूषणंयुवामहेभीशूँरिवसारथिः । मह्याइंद्रंस्वस्तये ॥ २३ ॥ (६।५।९) शुक्रं

(६।५।७) यएनमितिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःपूषागायत्रीअंत्यानुष्टुप् । (६।५।८) इंद्रान्वितिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रापूषणौ
गायत्री । (६।५।९) शुक्रंतइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यभरद्वाजःपूषात्रिष्टुप्द्वितीयाजगती ।

तेऽअन्यद्यजतंतेऽअन्यद्विषुरूपेऽअहनीद्यौरिवासि । विश्वाहिमायाऽअवसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु ॥ अ
जाश्वःपशुपावाजपस्त्योधियंजिन्वोभुवनेविश्वेऽअर्पितः । अष्ट्रांपूषाशिथिरामुद्वरीवृजत्संचक्षाणोभुवनादेवऽईयते॥
यास्तेपूषन्नावोऽअंतःसमुद्रेहिरण्ययीरंतरिक्षेचरंति । ताभिर्यासिदूत्यांसूर्यस्यकामेनकृतश्रवऽइच्छमानः ॥ पूषासुबं
धुर्दिवऽआपृथिव्याऽइळस्पतिर्मघवादस्मवर्चाः । यंदेवासोऽअददुःसूर्यायैकामेनकृतंतवसंस्वंचं ॥ २४ ॥(६।५।१०)
प्रनुवोचासुतेषुवांवीर्या३यानिचक्रथुः । हतासोवांपितरोदेवशत्रवऽइंद्राग्नीजीवथोयुवं+ ॥ बळित्थामहिमावामिंद्रा
ग्नीपनिष्ठऽआ । समानोवांजनिताभ्रातरायुवंयमाविहेहमातरा ॥ ओकिवांसासुतेसचाँऽअश्वासप्तीऽइवादने । इं
द्रान्व१ग्नीऽअवसेहवज्रिणावयंदेवाहवामहे ॥ यऽइंद्राग्नीसुतेषुवांस्तवत्तेष्वृतावृधा । जोषवाकंवदतःपज्रहोषिणान
देवाभसथश्चन+ ॥ इंद्राग्नीकोऽअस्यवांदेवौमर्तश्चिकेतति । विषूचोऽअश्वान्युयुजानऽईयतऽएकःसमानऽआरथे
॥ २५ ॥ इंद्राग्नीऽअपादियंपूर्वागात्पद्वतीभ्यः । हित्वीशिरोजिह्वयावावदच्चरत्त्रिंशत्पदान्यक्रमीत् ॥ इंद्राग्नीऽआ
हितन्वतेनरोधन्वानिबाह्वोः । मानोऽअस्मिन्महाधनेपरावर्क्तंगविष्टिषु ॥ इंद्राग्नीतपंतिमाघाऽअर्योऽअरातयः ।
अपद्वेषांस्याकृतंयुयुतंसूर्यादधि ॥ इंद्राग्नीयुवोरपिवसुदिव्यानिपार्थिवा । आनऽइहप्रयच्छतंरयिंविश्वायुपोषसं ॥

(६।५।१०) प्रनुवोचेतिदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्राग्नीबृहतीअंत्याश्वतस्रोनुष्टुभः ।

इंद्राग्नीऽउक्थवाहसास्तोमेभिर्हवनश्रुता । विश्वाभिर्गीर्भिरागतमस्यसोमस्यपीतये ॥ २६ ॥ (६।५।११) अथवृ
त्रमुतसंनोतिवाजमिंद्रायोऽअग्नीसहुरीसपर्यात् । इरज्यंतावसव्यस्यभूरेःसहस्तमासहसावाजयंता ॥ तायोधिष्टम
भिगाऽइंद्रनूनमपःस्वरुषसोऽअग्नऽऊह्ळाः । दिशःस्वरुषसऽइंद्रचित्राऽअपोगाऽअग्नेयुवसेनियुत्वान् ॥ आवृत्रहणा
वृत्रहभिःशुष्मैरिंद्रयातंनमोभिरग्नेऽअर्वाक् । युवंराधोभिरकवेभिरिंद्राग्नेऽअस्मेभवतमुत्तमेभिः ॥ ताहुवेययोरिदंप
प्नेविश्वंपुराकृतं । इंद्राग्नीनमर्धतः ॥ उग्राविघनिनामृधऽइंद्राग्नीहवामहे । तानोमृळातऽईदृशे ॥ २७ ॥ हतोवृत्रा
ण्यार्याहतोदासानिसत्पती । हतोविश्वाऽअपद्विषः ॥ इंद्राग्नीयुवामिमे३भिस्तोमाऽअनूषत । पिबतंशंभुवासुतं ॥
यावांसंतिपुरुस्पृहोनियुतोदाशुषेनरा । इंद्राग्नीताभिरागतं ॥ ताभिरागच्छतंनरोपेदंसवनंसुतं । इंद्राग्नीसोमपीत
ये ॥ तमीळिष्वयोऽअर्चिषावनाविश्वापरिष्वजत् । कृष्णाकृणोतिजिह्वया ॥ २८ ॥ यऽइद्धऽआविवासतिसुम्नमिं
द्रस्यमर्त्यः । द्युम्नायसुतराऽअपः+ ॥ तानोवाजवतीरिषऽआशून्पिपृतमर्वतः । इंद्रमग्निंचवोळ्हवे ॥ उभावामिंद्रा
ग्नीऽआहुवध्याऽउभाराधसःसहमादयध्यै । उभादातारविषांरयीणामुभावाजस्यसातयेहुवेवां ॥ आनोगव्येभिर
श्व्यैर्वसव्यै३रुपगच्छतं । सखायौदेवौसख्यायशंभुवेंद्राग्नीताहवामहे ॥ इंद्राग्नीशृणुतंहवंयजमानस्यसुन्वतः । वीतं

(६।५।११) अथवृत्रमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्राग्नीगायत्रीआद्यास्तिस्रस्त्रयोदशीचत्रिष्टुभःचतुर्दशीबृहत्यंत्यानुष्टुप् ।

हव्यान्यागतंपिबतंसोम्यंमधु ॥ २९ ॥ (६।५।१२) इयमददाद्रभसमृणच्युतंदिवोदासंवध्र्यश्वायदाशुषे । या शश्वंतमाचखादावसंपणितातेदात्राणितविषासरस्वति ॥ इयंशुष्मेभिर्बिसखाऽइवारुजत्सानुगिरीणांतविषेभिरूर्मिभिः । पारावतघ्नीमवसेसुवृक्तिभिःसरस्वतीमाविवासेमधीतिभिः ॥ सरस्वतिदेवनिदोनिबर्हयप्रजांविश्वस्यबृसयस्य मायिनः । उतक्षितिभ्योवनीरविंदोविषमेभ्योऽअस्रवोवाजिनीवति ॥ प्रणोदेवीसरस्वतीवाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामवित्र्यवतु ॥ यस्त्वांदेविसरस्वत्युपब्रूतेधनेहिते । इंद्रंनवृत्रतूर्ये ॥ ३० ॥ त्वंदेविसरस्वत्यवावाजेषुवाजिनि । रदापूषेवनःसनिं+ ॥ उतस्यानःसरस्वतीघोराहिरण्यवर्तनिः । वृत्रघ्नीवष्टिसुष्टुतिं+ ॥ यस्याऽअनंतोऽअह्रुतस्त्वेषश्चरिष्णुरर्णवः । अमश्चरतिरोरुवत् ॥ सानोविश्वाऽअतिद्विषःस्वसॄरन्याऽऋतावरी । अतन्नहेवसूर्यः ॥ उतनःप्रियाप्रियासुसप्तस्वसासुजुष्टा । सरस्वतीस्तोम्याभूत् ॥ ३१ ॥ आपप्रुषीपार्थिवान्युरुरजोऽअंतरिक्षं । सरस्वतीनिदस्पातु ॥ त्रिषधस्थासप्तधातुःपंचजातावर्धयंती । वाजेवाजेहव्याभूत् ॥ प्रयामहिम्नामहिनासुचेकितेद्युम्नेभिरन्याऽअपसामपस्तमा । रथऽइवबृहतीविभ्वनेकृतोपस्तुत्याचिकितुषासरस्वती ॥ सरस्वत्यभिनोनेषिवस्योमापस्फरीःपयसामानऽआधक् । जुषस्वनःसख्यावेश्याचमात्वत्क्षेत्राण्यरणानिगन्म ॥ ३२ ॥ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

(६।५।१२) इयमददादितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःसरस्वतीगायत्रीआद्यास्तिस्रस्त्रयोदशीचजगत्योंत्यात्रिष्टुप् ।

द्वात्रिंशाध्यायेवर्गाः ३२ सूक्तानि १४ ऋचः १६६ ॥ त्यागः ॥ अग्नय. १० मरुद्ध्य. २ धेनवइषाये. इंद्रावरुणार्यमविष्णुभ्य. मरुद्ध्यः. पूष्ण. पूष्ण. ४ पृश्नय. २ द्यावाभूमिभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. अहोरात्राभ्या. वायव. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सरस्वत्याइ. पूष्ण. अग्नयेत्वष्ट्रइ. रुद्राये. मरुद्ध्य. २ विष्णव. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ सूर्यायेदं. द्यावापृथिवीभ्या. मरुद्ध्य. २ इंद्राये. अद्ध्य. सवित्र. अग्नय. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ सूर्याये. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १० अग्नय. सोमाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ४ सोमाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ८ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ अग्निपर्जन्याभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. पूष्णइ. ३२ इंद्रापूषभ्या. ६ पूष्ण. ४ इंद्राग्निभ्या. २५ सरस्वत्याइ. १४ ॥ इतिचतुर्थेऽष्टमः ॥

॥ इतिचतुर्थाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथपंचमाष्टकप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ स्तुषएकादशाश्विनंतुक्तत्यैकपदांतंत्रैष्टुभंमाद्येविराजांवुदुश्रियेषळुषस्यंत्वेषास्यावपुन्वैकादशमारुतंविश्वेषांमैत्रावरुणंश्रुष्टीवामैंद्रावरुणंमुपांत्येजगत्यौसंवामष्टावैंद्रावैष्णवंघृतवतीषट्द्यावापृथिवीयंजागतंमुदुष्यःसावित्रंत्रित्रिष्टुबंतंमिंद्रासोमापंचैंद्रासोमंयोअद्रिभित्तृचंबार्हस्पत्यंसोमारुद्राचतुष्कंसोमारौद्रंजीमूतस्येवैकोनांपायुर्भारद्वाजःसंग्रामांगान्यृक्शोभितुष्टावंवर्मधनुर्ज्यामार्त्नीइषुधिंजगत्यर्धेसारथिमर्धेरश्मीनश्वान्त्रथंरथगोपान्जगत्याद्यालिंगोक्तदेवतांद्वाभ्यामिषून्प्रतोदंहस्तघ्नंद्वाभ्यामिषून्परांःपंक्त्यादयोलिंगोक्तदेवताःसंग्रामाशिषोंत्यानुष्टुब्जीतआलाक्तेतिचद्वेद्वेयोव्यःसंभूतोंवसतीवरीषुगृह्यमाणासुपुष्करेस्थितवान्सर्वतःपुष्करंतत्रविश्वेदेवाअधारयंन्नुत्थापयतोमहत्तपश्चकारांदृष्टमिंद्रमन्यैर्ऋषिभिर्योदृष्टवांस्तपसापूर्वंस्तोमभागान्परितुष्टःशक्रःप्रब्रूतेंयस्यसगुणतोनामजज्ञेवसतःश्रैष्ठ्यकर्मणःससप्तमंमंडलंवसिष्ठोपश्यंदग्निंपंचाधिकांविराजोष्टादशाद्याः ॥ १ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ हरिःओम् ॥ (६।६।१) स्तुषेनरांदिवोऽअस्यप्रसंताश्विनांहुवेजरमाणोऽअर्कैः । यासद्यऽउस्राव्युषिज्मोऽअंतान्युयूषतःपर्युरूवरांसि ॥ तायज्ञमाशुचिंभिश्चक्रमाणारथस्यभानुंरुरुचूरजोभिः । पुरूवरांस्यमितामिमानापोधन्वान्यतियाथोऽअज्रान् ॥ ताहत्यद्वर्तिर्यदरध्रमुग्रेत्थाधियंऽऊहथुःशश्वदश्वैः । मनोजवे

षष्ठेनुवाकेचतुर्दशसूक्तानि (६।६।१) स्तुषेनरेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोश्विनौत्रिष्टुप् ।

भिरिषिरैःशयध्यैपरिव्यथिर्दाशुषोमर्त्यस्य ॥ तानव्यंसोजरमाणस्यमन्मोपभूषतोयुयुजानसप्ती । शुभंपृक्षमिषमूर्जंवहंताहोतायक्षत्प्रत्नोऽअध्रुग्युवाना ॥ तावल्गूदस्रापुरुशाकतमाप्रत्नानव्यसावचसाविवासे । याशंसंतेस्तुवतेशंभविष्ठाबभूवतुर्गृणतेचित्रराती ॥ १ ॥ ताभुज्युंविभिरद्भ्यःसमुद्रात्तुग्रस्यसूनुमूहथूरजोभिः । अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजंतापतत्रिभिरर्णसोनिरुपस्थात् ॥ विजयुषारथ्यायातमद्रिंश्रुतंहवंवृषणावध्रिमत्याः । दशस्यंताशयवेपिप्यथुर्गामितिच्यवानासुमतिंभुरण्यू ॥ यद्रोदसीप्रदिवोऽअस्तिभूमाहेळोदेवानामुतमर्त्यत्रा । तदादित्यावसवोरुद्रियासोरक्षोयुजेतपुरघंदधात ॥ यऽईंराजानावृतुथाविदधद्रजसोमित्रोवरुणश्चिकेतत् । गंभीरायरक्षसेहेतिमस्यद्रोघायचिद्वचसऽआनवाय ॥ अंतरैश्चक्रैस्तनयायवर्तिर्द्युमतायातंनृवतारथेन । सनुत्येनत्यजसामर्त्यस्यवनुष्यतामपिशीर्षाववृक्तं ॥ आपरमाभिरुतमध्यमाभिर्नियुद्भिर्यातमवमाभिरर्वाक् । दृळ्हस्यचिद्गोमतोविव्रजस्यदुरोवर्तंगृणतेचित्रराती ॥ २ ॥

(६।६।२) क१त्यावल्गूपुरुहूताद्यदूतोनस्तोमोविदन्नमस्वान् । आयोऽअर्वाङ्नासत्याववर्तप्रेष्ठाह्यसथोऽअस्यमन्मन् ॥ अरंमेगंतंहवनायास्मैगृणानायथापिबाथोऽअंधः । परिहुत्यद्वर्तिर्याथोरिषोनयत्परोनांतरस्तुतुर्यात्⁺ ॥ अकारिवामंधसोवरीमन्नस्तारिबर्हिःसुप्रायणतमं । उत्तानहस्तोयुवयुर्ववंदावांनक्षंतोऽअद्रयऽआंजन् ॥ ऊर्ध्वोवामग्निरध्व

(६।६।२) क१त्येत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोश्विनौत्रिष्टुप्आद्याविराळंत्यैकपदा ।

रेष्वंस्थात्प्ररातिरैंतिजूर्णिनींघृताचीं । प्रहोतांगूर्तमंनाऽउराणोयुंक्तयोनासंत्याहवींमन् ॥ अधिंश्रियेदुंहितासूर्यंस्य
रथंतस्थौपुरुभुजाशुतोतिं । प्रमायाभिंर्मायिनाभूतमत्रनरांनृतूजनिंमन्यज्ञियांनां ॥ ३ ॥ युवंश्रीभिर्दंर्शताभिंराभिः
शुभेपुष्टिमूंहथुःसूर्यायाः । प्रवांवयोवपुषेनुंपप्तन्नक्षद्वाणीसुष्टुंताधिष्ण्यावां ॥ आवांवयोश्वांसोवहिंष्ठाऽअभिप्रयोंना
सत्यावहंतु । प्रवांरथोमनोंजवाऽअसर्जींषःपृक्षऽइषिधोऽअनुंपूर्वींः+ ॥ पुरुहिवांपुरुभुजादेष्णंधेनुंनऽइषंपिन्वतमसं
क्रां । स्तुतश्चवांमाध्वीसुष्टुतिश्चरसांश्चयेवामनुंरातिमग्मंन् ॥ उतमंऽक्रुज्रेपुरंयस्यरघ्वीसुंमीह्ळेशतंपैरुकेचंपक्वा । शां
डोदांद्धिरणिनःस्माद्दिंष्टीन्दशंवशासोंऽअभिषाचंऽक्रुष्वान्+ ॥ संवांशतानांसत्यासहस्राश्वांनांपुरुपंथांगिरेदांत् ।
भरद्वांजायवीरनूगिरेदांद्धतारक्षांसिपुरुदंससास्युः ॥ आवांसुम्नेवरिंमन्सूरिभिंःष्यां ॥ ४ ॥ (६।६।३) उदुंश्रिय
ऽउषसोरोचंमानाऽअस्थुंरपांनोर्मयोरुशंतः । कृणोतिविश्वांसुपथांसुगान्यभूंदुवस्वीदक्षिंणामघोनीं ॥ भद्रादंदृक्षऽउ
र्विंयाविभास्युत्तेंशोचिर्भानवोद्यामंपप्तन् । आविर्वक्षंःकृणुषेशुंभमानोषोंदेविरोचंमानामहोंभिः ॥ वहंतिसीमरुणा
सोरुशंतोगावंःसुभगांमुर्विंयाप्रंथानां । अपेंजतेशूरोऽअस्तैंवशत्रून्बाधंतेतमोंऽअजिरोनवोह्ळां ॥ सुगोततेंसुपथापर्वंते
ष्ववातेऽअपस्तंरसिस्वभानो । सानऽआवंहपृथुयामन्नृष्वेरयिंदिंवोदुहितरिषयध्यैं ॥ सावंहयोक्षभिरवातोषोवरंवह

(६।६।३) उदुश्रियइतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजउषास्त्रिष्टुप् ।

सिजोषमनुं । त्वंदिवोदुहितर्याहदेवीपूर्वहूतौमंहनादर्शताभूः ॥ उत्तेवयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्चयेपितुभाजोव्युष्टौ । अमासतेवहसिभूरिवाममुषोदेवदाशुषेमर्त्याय ॥ ५ ॥ (६।६।४) एषास्यानोदुहितादिवोजाःक्षितीरुच्छंतीमानुषीरजीगः । याभानुनारुशताराम्यास्वज्ञायितिरस्तमसश्चिदक्तून् ॥ वितयुरुरणयुग्भिरश्वैश्चित्रंभांत्युषसश्चंद्ररथाः । अग्रंयज्ञस्यबृहतोनयंतीविंताबाधंतेतमऽऊर्म्यायाः ॥ श्रवोवाजमिषमूर्जंवहंतीर्निदाशुषऽउषसोमर्त्याय । मघोनीर्वीरवत्पत्यमानाऽअवोधातविधतेरत्नमद्य ॥ इदाहिवोविधतेरत्नमस्तीदावीरायदाशुषऽउषासः । इदाविप्रायजरतेयदुक्थानिष्ममावतेवहथापुराचित् ॥ इदाहितऽउषोऽअद्रिसानोगोत्रागवामंगिरसोगृणंति । व्यर्केणबिभिदुर्ब्रह्मणाचसत्यानृणामभवद्देवहूतिः ॥ उच्छादिवोदुहितःप्रत्नवन्नोभरद्वाजवद्विधतेमघोनि । सुवीरंरयिंगृणतेरिरीह्युरुगायमधिधेहिश्रवोनः ॥ ६ ॥ (६।६।५) वपुर्नुतच्चिकितुषेचिदस्तुसमानंनामधेनुपत्यमानं । मर्तेष्वन्यद्दोहसेपीपायसकृच्छुक्रंदुदुहेपृश्निरूधः ॥ येऽअग्नयोनशोशुचन्निधानाद्विर्यत्त्रिर्मरुतोवावृधंत । अरेणवोहिरण्ययासऽएषांसाकंनृम्णैःपौंस्येभिश्चभूवन् ॥ रुद्रस्ययेमीळ्हुषःसंतिपुत्रायांश्चोनुदाधृविर्भरध्यै । विदेहिमातामहोमहीषासेत्पृश्निःसुभ्वे३ गर्भमाधात् ॥ नयऽईषंतेजनुषोयान्वं१तःसंतोवद्यानिपुनानाः । निर्यद्दुहेशुचयोनुजोषमनुश्रियातन्वमुक्षमाणाः ॥

(६।६।४) एषास्येतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजउषास्त्रिष्टुप् । (६।६।५) वपुर्न्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोमरुतस्त्रिष्टुप् ।

मक्षूनयेषुदोहसेचिद्याऽआनामधृष्णुमारुतंदधानाः । नयेस्तौनाऽअयासोमह्नानूचित्सुदानुरवयासदुग्रान्+ ॥ ७ ॥ तऽइदुग्राःशवसाधृष्णुषेणाऽउभेयुजंतरोदसीसुमेके । अधस्मैषुरोदसीस्वशोचिरामवत्सुतस्थौनरोकः ॥ अनेनोवोमरुतोयामोऽअस्त्वनश्वश्चिद्यमजत्यरथीः । अनवसोऽअनभीशूरजस्तूर्विरोदसीपथ्यायातिसाधन् ॥ नास्यवर्तानतरुतान्वस्तिमरुतोयमवथवाजसातौ । तोकेवागोषुतनयेयमप्सुसव्रजंदर्तापार्येऽअधद्योः+ ॥ प्रचित्रमर्कंगृणतेतुरायमारुतायस्वतवसेभरध्वं । येसहांसिसहसासहंतेरेजतेऽअग्नेपृथिवीमखेभ्यः ॥ त्विषीमंतोऽअध्वरस्येवदिद्युत्तृषुच्यवसोजुह्वो३नाग्नेः । अर्चत्रयोधुनयोनवीराभ्राजज्जन्मानोमरुतोऽअधृष्टाः ॥ तंवृधंतंमारुतंभ्राजदृष्टिंरुद्रस्यसूनुंहवसाविवासे । दिवःशर्धायशुचयोमनीषागिरयोनापऽउग्राऽअस्पृध्रन् ॥ ८ ॥ (६।६।६) विश्वेषांवःसतांज्येष्ठतमागीर्भिर्मित्रावरुणावावृधध्यै । संयारश्मेवयमतुर्यमिष्ठाद्वाजनाँऽअसमाबाहुभिःस्वैः+ ॥ इयंमद्वांप्रस्तृणीतेमनीषोपप्रियानमसाबर्हिरच्छ । यंतंनोमित्रावरुणावधृष्टंच्छर्दिर्यद्वांवरूथ्यंसुदानू ॥ आयातंमित्रावरुणासुशस्त्युपप्रियानमसाहूयमाना । संयावप्नःस्थोऽअपसेवजनान्छ्रुधीयतश्चिद्यतथोमहित्वा+ ॥ अश्वानयावाजिनापूतबंधूऽऋतायद्गर्भमदितिर्भरध्यै । प्रयामहिमहांताजायमानाघोरामर्तायरिपवेनिदीधः ॥ विश्वेयद्वांमंहनामंदमानाःक्षत्रंदेवासोऽअदधुःसजो

(६।६।६) विश्वेषामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

षांः । परियद्भूथोरोदसीचिदुर्वीसंतिस्पशोऽअदब्धासोऽअमूराः ॥ ९ ॥ ताहिक्षत्रंधारयेथेऽअनुद्यून्दृंहेथेसानुमुप
मादिवद्योः । दृह्ळोनक्षत्रऽउतविश्वदेवोभूमिमातान्द्यांधासिनायोः+ ॥ ताविग्रंधैथेजठरंपृणध्याऽआयत्सद्मसभृत
यःपृणंति । नमृष्यंतेयुवतयोवाताविय्यत्पयोविश्वजिन्वाभरंते ॥ ताजिह्वयासदमेदंसुमेधाऽआयद्वांसत्योऽअरतिर्ऋ
तेभूत् । तद्वांमहित्वंघृतान्नावस्तुयुवंदाशुषेविचयिष्टमंहः ॥ प्रयद्वांमित्रावरुणास्पूर्धन्प्रियाधामयुवधितामिनंति ।
नयेदेवासऽओहसानमर्ताऽअयज्ञसाचोऽअप्योनपुत्राः+ ॥ वियद्वाचंकीस्तासोभरंतेशंसंतिकेचिन्निविदोमनानाः ।
आद्वांब्रवामसत्यान्युक्थानकिर्देवेभिर्यतथोमहित्वा+ ॥ अवोरित्थावांछर्दिषोऽअभिष्टौयुवोर्मित्रावरुणावस्कृधो
यु । अनुयद्गावःस्फुरानृजिप्यंधृष्णुंयद्रणेवृषणंयुनजन् ॥ १० ॥ (६।६।७) श्रुष्टीवांऽयज्ञऽउद्यतःसजोषामनुष्व
दृक्तबर्हिषोयजध्यै । आयऽइंद्रावरुणाविषेऽअद्यमहेसुम्नायमहऽआववर्तत् ॥ ताहिश्रेष्ठादेवतातातुजाशूराणांशवि
ष्ठाताहिभूतं । मघोनांमंहिष्ठातुविशुष्मऽऋतेनवृत्रतुरासर्वसेना ॥ तागृणीहिनमस्येभिःशूषैःसुम्नेभिरिंद्रावरुणाचका
ना । वज्रेणान्यःशवसाहंतिवृत्रंसिषक्त्यन्योवृजनेषुविप्रः ॥ ग्नाश्चयन्नरश्चवावृधंतविश्वेदेवासोनरांस्वगूर्ताः । प्रैभ्य
ऽइंद्रावरुणामहित्वाद्यौश्चपृथिविभूतमुर्वी+ ॥ सऽइत्सुदानुःस्ववाँऽऋतावेंद्रायोवांवरुणदाशतित्मन् । इषासद्विष

(६।६।७) श्रुष्टीवामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रावरुणौत्रिष्टुप्नवमीसप्तम्यौजगत्यौ ।

स्तरेद्दास्वान्वंसद्रयिंरयिवतश्च जनान् ॥ ११ ॥ यंयुवंदाश्वध्वरायदेवारयिंधत्थोवसुमंतंपुरुक्षुं । अस्मेसऽइंद्रावरुणा वर्पिष्यात्प्रयोभनक्तिवनुषामशस्तीः ॥ उतनःसुत्रात्रोदेवगोपाःसूरिभ्यऽइंद्रावरुणारयिःष्यात् । येषांशुष्मःपृतनासु साह्वान्प्रसद्योद्युम्नातिरतेततुरिः ॥ नूनंऽइंद्रावरुणागृणानापृंक्तंरयिंसौश्रवसायदेवा । इत्थागृणंतोमहिनस्यशर्धोपो ननावादुरितातरेम ॥ प्रसम्राजेबृहतेमन्मनुप्रियमर्चदेवायवरुणायसप्रथः । अयंयऽउर्वीमहिनामहिव्रतःक्रत्वावि भात्यजरोनशोचिषा ॥ इंद्रावरुणासुतपाविमंसुतंसोमंपिबतंमद्यंधृतव्रता । युवोरथोऽअध्वरंदेववीतयेप्रतिस्वसरमु पयातिपीतये ॥ इंद्रावरुणामधुमत्तमस्यवृष्णःसोमस्यवृषणावृषेथां । इदंवामंधःपरिषिक्तमस्मेऽआसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयेथां ॥ १२ ॥ (६।६।८) संवांकर्मणासमिषाहिनोमींद्राविष्णूऽअपसस्पारेऽअस्य । जुषेथांयज्ञंद्रविणंचधत्तम रिष्टैर्नःपथिभिःपारयंता ॥ याविश्वासांजनितारामतीनामिंद्राविष्णूकलशासोमधाना । प्रवांगिरःशस्यमानाऽअवं तुप्रस्तोमासोगीयमानासोऽअर्कैः+ ॥ इंद्राविष्णूमदपतीमदानामासोमंयातंद्रविणोदधाना । संवामंजंत्वक्तुभिर्मती नांसंस्तोमासःशस्यमानासऽउक्थैः+ ॥ आवामश्वासोऽअभिमातिषाहऽइंद्राविष्णूसधमादोवहंतु । जुषेथांविश्वाह वनामतीनामुपब्रह्माणिश्रृणुतंगिरोमे ॥ इंद्राविष्णूतत्पनयाय्यंवांसोमस्यमदऽउरुचंक्रमाथे । अकृणुतमंतरिक्षंवरीयो

(६।६।८) संवामित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्राविष्णूत्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.५अ.१ ॥ ५ ॥

मंडलं ६ अनु. ६

प्रथतंजीवसेनोरजांसि ॥ इंद्राविष्णूहविषावावृधानाग्रांद्वानानमसारातहव्या । घृतासुतीद्रविणंधत्तमस्मेसमुद्रःस्थः कलशःसोमधानः ॥ इंद्राविष्णूपिबतंमध्वोऽअस्यसोमस्यदस्राजठरंपृणेथां । आवामंधांसिमदिराण्यग्मन्नुपब्रह्माणि शृणुतंहवंमे ॥ उभाजिग्यथुर्नपराजयेथेनपराजिग्येकतरश्चनैनोः । इंद्रश्चविष्णोयदपस्पृधेथांत्रेधासहस्रंवितदैरये थां ॥ १३ ॥ (६।६।९) घृतवतीभुवनानामभिश्रियोर्वीपृथ्वीमधुदुघेसुपेशसा । द्यावापृथिवीवरुणस्यधर्मणावि ष्कभितेऽअजरेभूरिरेतसा ॥ असश्चंतीभूरिधारेपयस्वतीघृतंदुहातेसुकृतेशुचिव्रते । राजंतीऽअस्यभुवनस्यरोदसीऽ अस्मेरेतःसिंचतंयन्मनुर्हितं ॥ योवामृजवेक्रमणायरोदसीमर्तोददाशधिषणेससाधति । प्रप्रजाभिर्जायतेधर्मणस्प रिंयुवोःसिक्ताविषुरूपाणिसव्रता ॥ घृतेनद्यावापृथिवीऽअभीवृतेघृतश्रियाघृतपृचाघृतावृधा । उर्वीपृथ्वीहोतृवूर्येपु रोहितेतेऽइद्विप्राऽईळतेसुम्नमिष्टये ॥ मधुनोद्यावापृथिवीमिमिक्षतांमधुश्चुतामधुदुघेमधुव्रते । दधानेयज्ञंद्रविणंच देवतामहिश्रवोवाजमस्मेसुवीर्यं ॥ ऊर्जंनोद्यौश्चपृथिवीचपिन्वतांपितामाताविश्वविदासुदंससा । संरराणेरोदसीवि श्वशंभुवासनिंवाजंरयिमस्मेसमिन्वतां ॥ १४ ॥ (६।६।१०) उदुष्यदेवःसविताहिरण्ययाबाहूऽअयंस्तसवनायसु

(६।६।९) घृतवतीतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोद्यावापृथिव्यौजगती । (६।६।१०) उदुष्येतिषळर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःसविताजगती अंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

क्रतुः । घृतेनपाणीऽअभिप्रष्णुतेमखोयुवासुदक्षोरजसोविधर्मणि ॥ देवस्यवयंसवितुःसवीमनिश्रेष्ठेस्यामवसुनश्चदाव
नें । योविश्वस्यद्विपदोयश्चतुष्पदोनिवेशनेप्रसवेचासिभूमनः ॥ अदब्धेभिःसवितःपायुभिष्ट्वंशिवेभिरद्यपरिपाहिनोग
यं । हिरण्यजिह्वःसुवितायनव्यसेरक्षामाकिर्नोऽअघशंसऽईशत ॥ उदुष्यदेवःसवितादमूनाहिरण्यपाणिःप्रतिदोषम
स्थात् । अयोहनुर्यजतोमंद्रजिह्वऽआदाशुषेसुवतिभूरिवामं+ ॥ उदूऽअयाँऽउपवक्तेवबाहूहिरण्ययासवितासुप्रतीका ।
दिवोरोहांस्यरुहत्पृथिव्याऽअरीरमत्पतयत्कच्चिदभ्वं ॥ वाममद्यसवितर्वाममुश्वोदिवेदिवेवाममस्मभ्यंसावीः । वाम
स्यहिक्षयस्यदेवभूरेरयाधियावामभाजःस्याम ॥ १५ ॥ (६।६।११) इंद्रासोमामहितद्वांमहित्वंयुवंमहानिप्रथमानिच
क्रथुः । युवंसूर्यंविविदथुर्युवंस्वः विश्वातमांस्यहतंनिदश्च ॥ इंद्रासोमावासयथऽउषासमुत्सूर्यंनयथोज्योतिषासह ।
उपद्यांस्कंभथुःस्कंभनेनाप्रथतंपृथिवींमातरंवि+ ॥ इंद्रासोमावहिमपःपरिष्ठांहथोवृत्रमनुवांद्यौरमन्यत । प्रार्णांस्यै
रयतंनदीनामासमुद्राणिपप्रथुःपुरूणि ॥ इंद्रासोमापक्वमामास्वंतर्निगवामिद्दधथुर्वक्षणासु । जगृभथुरनपिनद्धमासु
रुशच्चित्रासुजगतीष्वंतः+ ॥ इंद्रासोमायुवमंगतरुत्रमपत्यसाचंश्रुत्यंरराथे । युवंशुष्मंनर्यंचर्षणिभ्यःसंविव्यथुःपृत
नाषाहमुग्रा ॥ १६ ॥ (६।६।१२) योऽअद्रिभित्प्रथमजाऽऋतावाबृहस्पतिरांगिरसोहविष्मान् । द्विबर्हज्माप्राघ

(६।६।११)इंद्रासोमेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजइंद्रासोमौत्रिष्टुप् । (६।६।१२)योअद्रिभिदितितृचस्यसूक्तस्यभरद्वाजोबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं.
अ.५अ.१
॥ ६ ॥

मंडलं ६
अनु. ६

र्मसत्पितानऽआरोदसीवृषभोरोरवीति ॥ जनायचिद्यऽईवतऽउलोकंबृहस्पतिर्देवहूतौचकार। घ्नन्वृत्राणिविपुरोदर्द रीतिजयञ्छत्रूँरमित्रान्पृत्सुसाहन् ॥ बृहस्पतिःसमजयद्वसूनिमहोव्रजान्गोमतोदेवऽएषः। अपःसिषासन्त्स्व१रप्रती तोबृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमर्कैः+ ॥ १७॥ (६।६।१३) सोमारुद्राधारयेथामसुर्यं१प्रवामिष्टयोरमश्नुवंतु । दमेदमेसप्तरत्ना दधानाशंनोभूतंद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ सोमारुद्राविवृहतंविषूचीममीवायानोगयमाविवेश । आरेबाधेथांनिर्ऋतिंपराचैर स्मेभद्रासौश्रवसानिसंतु ॥ सोमारुद्रायुवमेतान्यस्मेविश्वातनूषुभेषजानिधत्तं । अवस्यतंमुंचतंयन्नोऽअस्तितनूषुबद्धंकृ तमेनोऽअस्मत्+ ॥ तिग्मायुधौतिग्महेतीसुशेवौसोमारुद्राविहसुमृळतंनः । प्रनोमुंचतंवरुणस्यपाशाद्गोपायतंनःसुमन स्यमाना ॥ १८ ॥ (६।६।१४) जीमूतस्येवभवतिप्रतीकंयद्वर्मीयातिसमदामुपस्थे । अनाविद्धयातन्वाजयत्वंसत्वा वर्मणोमहिमापिपर्तु ॥ धन्वनागाधन्वनाजिंजयेमधन्वनातीव्राःसमदोजयेम । धनुःशत्रोरपकामंकृणोतिधन्वनास

(६।६।१३) सोमारुद्रेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यभरद्वाजःसोमारुद्रौत्रिष्टुप् । (६।६।१४) जीमूतस्येवेत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यभार द्वाजःपायुः आद्यानांनवानांक्रमेणवर्मधनुर्ज्याधनुष्कोटीषुधिःसारथीरश्मयोऽश्वारथोरथगोपाः । दशम्यात्राह्मणपितृसोमपृथिवीपूषाणः । एकादश्यादिद्वयोरिषवःत्रयोदश्याःप्रतोदःचतुर्दश्याहस्तत्राणं पंचदशीषोडश्योरिषवः सप्तदश्यायुद्धभूमिकवचब्रह्मणस्पत्यदित्यः अष्टा दश्यावर्मसोमवरुणाःअंत्यायादेवब्रह्माणित्रिष्टुप् । षष्ठीदशम्यौजगत्यौद्वादशीत्रयोदशीपंचदशीषोळश्यंत्यानुष्टुभःसप्तदशीपंक्तिः । (त्रयो-

॥ ६ ॥

वीः प्रदिशोजयेम ॥ वक्ष्यंतीवेदागनीगंतिकर्णंप्रियंसखायंपरिषस्वजाना । योषेवशिंक्ते वितताधिधन्वञ्ज्याऽइयंसमनेपा
रयंती ॥ तेऽआचरंतीसमनेवयोषामातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थे । अपशत्रून्विध्यतांसंविदानेऽआर्त्नीऽइमेविष्फुरंतीऽअ
मित्रान् ॥ बह्वीनांपिताबहुरस्यपुत्रश्चिश्चाकृणोतिसमनावगत्य । इषुधिःसंकाःपृतनाश्चसर्वाःपृष्ठेनिनद्धोजयतिप्रसूतः
॥ १९ ॥ रथेतिष्ठन्नयतिवाजिनःपुरोयत्रयत्रकामयतेसुषारथिः । अभीशूनांमहिमानंपनायतमनःपश्चादनुयच्छंतिर
श्मयः ॥ तीव्रान्घोषान्कृण्वतेवृषपाणयोश्वारथेभिःसहवाजयंतः । अवक्रामंतःप्रपदैरमित्रान्क्षिणंतिशत्रूरनपव्ययं
तः ॥ रथवाहनंहविरस्यनामयत्रायुधंनिहितमस्यवर्म । तत्रारथमुपशग्मंसदेमविश्वाहावयंसुमनस्यमानाः ॥ स्वादु
षंसदःपितरोवयोधाःकृच्छ्रेश्रितःशक्तीवंतोगभीराः । चित्रसेनाऽइषुबलाऽअमृध्राःसतोवीराऽउरवोव्रातसाहाः+ ॥
ब्राह्मणासःपितरःसोम्यासःशिवेनोद्यावापृथिवीऽअनेहसा । पूषानःपातुदुरितादृतावृधोरक्षामाकिर्नोऽअघशंसऽई
शत ॥ २० ॥ सुपर्णंवस्तेमृगोऽअस्यादंतोगोभिःसंनद्धापततिप्रसूता । यत्रानरःसंचविचद्रवंतितत्रास्मभ्यमिषवःशर्म
यंसन् ॥ ऋजीतेपरिवृंग्धिनोश्मा भवतुनस्तनूः । सोमोऽअधिब्रवीतुनोदितिःशर्मयच्छतु ॥ आजंघंतिसान्वेषांजघनाँ

दश्याःप्रतोदइत्यत्राश्वोदेवतेतिकेचित् । चतुर्दश्याहस्तघ्नमित्यत्रहस्तत्राणंचतुर्दश्यामितिशौनकोक्तेर्हस्तत्राणमेवयुक्तं । पराःपंक्त्यादयोलिं
गोक्तदेवताइत्येवमनुक्रमण्यांसत्यामंत्ययोर्द्वयोर्विश्वेदेवाइतिकेचिन्मन्यंतेबहुदैवतत्वात् पंचदश्यादिद्वयोर्विषाक्तमुखबाणइतिशौनकः) ।

ऽउपजिघ्नते । अश्वाजनिप्रचेतसोश्वान्त्समत्सुचोदय ॥ अहिरिवभोगैःपर्येतिबाहुंज्यायाहेतिंपरिबाधमानः । हस्तघ्नो
विश्वावयुनानिविद्वान्पुमान्पुमांसंपरिपातुविश्वतः ॥ आलाक्तायारुरुशीर्ष्ण्यथोयस्याऽअयोमुखं । इदंपर्जन्यरेतस
ऽइष्वैदेव्यैबृहन्नमः ॥ २१ ॥ अवसृष्टापरापतशरव्येब्रह्मसंशिते । गच्छामित्रान्प्रपद्यस्वमामीषांकंचनोच्छिषः ॥
यत्रबाणाःसंपतंतिकुमाराविशिखाऽइव । तत्रानोब्रह्मणस्पतिरदितिःशर्मयच्छतुविश्वाहाशर्मयच्छतु ॥ मर्माणितेव
र्मणाछादयामिसोमस्त्वाराजामृतेनानुवस्ता । उरोर्वरीयोवरुणस्तेकृणोतुजयंतंत्वानुदेवामदंतु ॥ योनःस्वोऽअरणो
यश्चनिष्ट्योजिघांसति । देवास्तंसर्वेधूर्वंतुब्रह्मवर्ममममांतरं ॥ २२ ॥ (इतिभारद्वाजंषष्ठंमंडलंसमाप्तं अत्रसूक्तानि७५)
(७।१।१) अग्निंनरोदीधितिभिररण्योर्हस्तच्युतीजनयंतप्रशस्तं । दूरेदृशंगृहपतिमथर्युं+ ॥ तमग्निमस्तेवसवोन्यृ
ण्वन्त्सुप्रतिचक्षमवसेकुतश्चित् । दक्षाय्योयोदमऽआसनित्यः ॥ प्रेद्धोऽअग्नेदीदिहिपुरोनोजस्रयासूर्म्यायविष्ठ ।
त्वांशश्वंतऽउपयंतिवाजाः ॥ प्रतेऽअग्नयोग्निभ्योवरंनिःसुवीरासःशोशुचंतद्युमंतः । यत्रानरःसमासतेसुजाताः+ ॥
दानोऽअग्नेधियारयिंसुवीरंस्वपत्यंसहस्यप्रशस्तं । नयंयावातरतियातुमावान् ॥ २३ ॥ उपयमेतियुवतिःसुदक्षंदो
षावस्तोर्हविष्मतीघृताची । उपस्वैनमरमतिर्वसूयुः+ ॥ विश्वाऽअग्नेपदहारातीर्येभिस्तपोभिरदहोजरूथं । प्रनिस्वरं

वासिष्ठेसप्तमेमंडलेषडनुवाकाः (७।१।१) अग्निंनरइतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निर्विराट्अंत्याःसप्तत्रिष्टुभः ।

चातयस्वामीवां ॥ आयस्तेऽअग्नऽइधतेऽअनीकंवसिष्ठशुक्रदीदिवःपावक । उतोनऽएभिःस्तवथैरिहस्याः ॥ वियेते
ऽअग्नेभेजिरेऽअनीकंमर्तानरःपित्र्यासःपुरुत्रा । उतोनऽएभिःसुमनाऽइहस्याः ॥ इमेनरोवृत्रहत्येषुशूराविश्वाऽअदे
वीरभिसंतुमायाः । येमेधियंपनयंतप्रशस्तां+ ॥ २४ ॥ माशूनेऽअग्नेनिषदामनृणांमाशेषसोवीरतापरित्वा । प्रजाव
तीषुदुर्यासुदुर्य ॥ यमश्वीनित्यमुपयातियज्ञंप्रजावंतंस्वपत्यंक्षयंनः । स्वजन्मनाशेषसावावृधानं+ ॥ पाहिनोऽअग्नेर
क्षसोऽअजुष्टात्पाहिधूर्तेररुषोऽअघायोः । त्वायुजापृतनायूँरभिष्यां ॥ सेदग्निरग्नीँऽरत्यस्त्वन्यान्यत्रवाजीतनयोवी
ळुपाणिः । सहस्रपाथाऽअक्षरासमेति ॥ सेदग्निर्योवनुष्यतोनिपातिसमेद्धारमंहसऽउरुष्यात् । सुजातासःपरिचरं
तिवीराः+ ॥ २५ ॥ अयंसोऽअग्निराहुतःपुरुत्रायमीशानःसमिदिंधेहविष्मान् । परियमेत्यध्वरेषुहोता ॥ त्वेऽअग्नऽ
आहवनानिभूरीशानासऽआजुहुयामनित्या । उभाकृण्वंतोवहतूमियेधे ॥ इमोऽअग्नेवीततमानिहव्याजस्रोवक्षिदेव
तातिमच्छ । प्रतिनऽईंसुरभीणिव्यंतु ॥ मानोऽअग्नेवीरतेपरादादुर्वाससेमतयेमानोऽअस्यै । मानःक्षुधेमारक्षसऽऋ
तावोमानोदमेमावनऽआजुहूर्थाः ॥ नूमेब्रह्माण्यग्नऽउच्छशाधित्वंदेवमघवद्भ्यःसुषूदः । रातौस्यामोभयासऽआतेयू
यंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ २६ ॥ त्वमग्नेसुहवोरण्वसंदृक्सुदीतीसूनोसहसोदिदीहि । मात्वेसचातनयेनित्यऽआध
ङ्मावीरोऽअस्मन्नर्योविदासीत् ॥ मानोऽअग्नेदुर्भृतयेसचैषुदेवेद्धेष्वग्निषुप्रवोचः । मातेऽअस्मान्दुर्मतयोभृमाच्चिद्देव

स्यंसूनोसहसोनशंत ॥ समतौंअग्नेस्वनीकरेवानमंर्त्यैयऽआंजुहोतिंहुव्यं । सदेवतांवसुवानिंदधातियंसूरिरर्थीपृच्छमा नऽएति ॥ महोनोऽअग्नेसुवितस्यंविद्वान्रयिंसूरिभ्यऽआवंहाबृहंतं । येनंवयंसंहसावन्मदेमाविंक्षितासऽआयुंषासुवी रांः ॥ नूमेब्रह्मांण्य० ॥ २७ ॥ इतिपंचमाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

पंचमाष्टकेसूक्तानि १२९ ऋचः १२६३

त्रयस्त्रिंशाष्टकेवर्गाः २७ सूक्तानि १५ ऋचः १४३॥त्यागः॥ अश्विभ्यामिदं. २२ उषस. १२ मरुद्ध्य. ११ मित्रावरुणाभ्या. ११ इंद्रावरुणाभ्या. ११ इंद्राविष्णुभ्या. ८ द्यावापृथिवीभ्या. ६ सवित्र. ६ इंद्रासोमाभ्या. ५ बृहस्पतय. ३ सोमारुद्राभ्या. ४ वर्मणइ. धनुषइ. ज्यायाइ. धनुष्कोट्या. इषुध्याइ.सारथिरश्मिभ्य. अश्वेभ्य. रथाये. रथगोपेभ्य. ब्राह्मणपितृसोमद्यावापृथिवीपूषभ्य. इषुभ्य. २ प्रतोदाये. हस्तत्राणाये. इषुभ्य. २ युद्धभूमिकवचब्रह्मणस्पत्यदितिभ्य. वर्मसोमवरुणेभ्य. देवब्रह्मभ्य. अग्नये. २९ इतिपंचमेप्रथमः ॥

जुषस्वैकादशाप्रंमग्निंवोदशप्रवंःप्राग्नयेनववैश्वानरीयंतुंप्रसम्राजःसप्तंप्रवोदेवमिंधेंबोधिषळुषोनपंचंमहानगन्म तृचंप्राग्नयेवैश्वानरीयंसमिधाबृहत्यांद्युपसद्यायपंचोनागायत्रंमेनावोद्वादशप्रागाथमंग्नेभवसप्तद्वैपदंत्रैष्टुभंत्वे हपंचाधिकैंद्रंसुदासःपैजवनस्यंचतस्रोंत्यादानस्तुतिर्यस्तिग्मश्रृंगएकादश ॥ २ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (७।१।२) जुषस्वनःसमिधमग्नेऽअद्यशोचाबृहद्यजतंधममृण्वन् । उपस्पृशदिव्यंसानुस्तूपैः
संरश्मिभिस्ततनःसूर्यस्य ॥ नराशंसस्यमहिमानमेषामुपस्तोषामयजतस्ययज्ञैः । येसुक्रतवःशुचयोधियंधाःस्वदंतिदे
वाऽउभयानिहव्या ॥ ईळेन्यंवोऽअसुरंसुदक्षमंतर्दूतंरोदसीसत्यवाचं । मनुष्वदग्निंमनुनासमिद्धंसमध्वरायसदमि
न्महेम ॥ सपर्यवोभरमाणाऽअभिज्ञुप्रवृंजतेनमसाबर्हिरग्नौ । आजुह्वानाघृतपृष्ठंपृषद्वदध्वर्यवोहविषामर्जयध्वं ॥
स्वाध्योऽविदुरोदेवयंतोशिश्रयूरथयुर्देवताता । पूर्वीशिशुंनमातरारिहाणेसमग्रुवोनसमनेष्वंजन् ॥ १ ॥ उतयोषं
णेदिव्येमहीनऽउषासानक्तासुदुघेवधेनुः । बर्हिषदापुरुहूतेमघोनीऽआयज्ञियेसुवितायश्रयेतां ॥ विप्रायज्ञेषुमानुषेषु
कारूमन्येवांजातवेदसायजध्यै । ऊर्ध्वंनोऽअध्वरंकृतंहवेषुतादेवेषुवनथोवार्याणि ॥ आभारतीभारतीभिःसजोषाऽ
इळादेवैर्मनुष्येभिरग्निः । सरस्वतीसारस्वतेभिरर्वाक्तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदंसदंतु ॥ तन्नस्तुरीपमधपोषयित्नुदेवत्वष्टर्विर
राणःस्यस्व । यतोवीरःकर्मण्यःसुदक्षोयुक्तग्रावाजायतेदेवकामः ॥ वनस्पतेवसृजोपदेवानग्निर्हविःशमितासूदयाति ।
सेदुहोतासत्यतरोयजातियथादेवानांजनिमानिवेद ॥ आयाह्यग्नेसमिधानोऽअर्वाङिंद्रेणदेवैःसरथंतुरेभिः । बर्हि

(७।१।२) जुषस्वेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःइध्मोनराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळाभारत्य
स्त्वष्टावनस्पतिस्वाहाकृतयस्त्रिष्टुप् ।

नॅऽआस्तामदितिःसुपुत्रास्वाहांदेवाऽअमृतांमादयंतां ॥ २ ॥ (७।१।३) अग्निंवोदेवमग्निभिःसजोषायजिष्ठंदूत
मध्वरेकृणुध्वं । योमर्त्येषुनिध्रुविर्ऋतावातपुर्मूर्धाघृतान्नःपावकः+ ॥ प्रोथदश्वोनयवसेविष्यन्यदामहःसंवरणाद्व्यस्था
त् । आदस्यवातोऽअनुवातिशोचिरधस्मतेव्रजनंकृष्णमस्ति ॥ उद्यस्यतेनवजातस्यवृष्णोग्नेचरंत्यजराऽइधानाः ।
अच्छाद्यामरुषोधूमऽएतिसंदूतोऽअग्नऽईयसेहिदेवान्+ ॥ वियस्यतेपृथिव्यांपाजोऽअश्रेत्तृषुयदन्नासमवृक्तजंभैः ।
सेनेवसृष्टाप्रसितिष्टऽएतियवंनदस्मजुह्वाविवेक्षि ॥ तमिद्दोषातमुषसियविष्ठमग्निमत्यंनमर्जयंतनरः । निशिशानाऽ
अतिथिमस्ययोनौदीदायशोचिराहुतस्यवृष्णः ॥ ३ ॥ सुसंदृक्तेस्वनीकप्रतीकंवियद्रुक्मोनरोचसऽउपाके । दिवोनते
तन्यतुरेतिशुष्मश्चित्रोनसूरःप्रतिचक्षिभानुं+ ॥ यथावःस्वाहाग्नयेदाशेमपरीळाभिर्घृतवद्भिश्चहव्यैः । तेभिर्नोऽअग्ने
ऽअमितैर्महोभिःशतंपूर्भिरायसीभिर्निपाहि ॥ यावातेसंतिदाशुषेऽअधृष्टागिरोवायाभिर्नृवतीरुरुष्याः । ताभिर्नः
सूनोसहसोनिपाहिस्मत्सूरीन्जरितृन्जातवेदः ॥ निर्यत्पूतेवस्वधितिःशुचिर्गात्स्वयाकृपातन्वा३रोचमानः । आयोमा
त्रोरुशेन्योजनिष्टदेवयज्यायसुक्रतुःपावकः+ ॥ एतानोऽअग्नेसौभगादिदीह्यपिक्रतुंसुचेतसंवतेम । विश्वास्तोतृभ्यो
गृणतेचसंतुयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ४ ॥ (७।१।४) प्रवःशुक्रायभानवेभरध्वंहव्यंमतिंचाग्नयेसुपूतं । योदै

(७।१।३) अग्निंवइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।४) प्रवःशुक्रायेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् ।

व्यानिमानुषाजनूंष्यंतर्विश्वानिविद्मनाजिगाति ॥ सगृत्सोऽअग्निस्तरुणश्चिदस्तुयतोयविष्ठोऽअजनिष्टमातुः । संयो
वनायुवतेशुचिदन्भूरिंचिदन्नासमिदत्तिसद्यः+ ॥ अस्यदेवस्यसंसद्यनीकेयंमर्तासःश्येतंजगृभ्रे । नियोगृभंपौरुषेयी
मुवोचदुरोकमग्निरायवेशुशोच ॥ अयंकविरकविषुप्रचेतामर्तेष्वग्निरमृतोनिधायि । समानोऽअत्रंजुहुरःसहस्वःसदा
त्वेसुमनसःस्याम ॥ आयोयोनिंदेवकृतंससादक्रत्वाह्य१ग्निरमृताँऽअतारीत् । तमोषधीश्चवनिनश्चगर्भंभूमिश्चविश्व
धायसंबिभर्ति ॥ ५ ॥ ईशेह्य१ग्निरमृतस्यभूरेरीशेरायःसुवीर्यस्यदातोः । मात्वावयंसहसावन्नवीरामाप्सवःपरिष
दाममादुवः ॥ परिषद्यंह्यरणस्यरेक्णोनित्यस्यरायःपतयःस्याम । नशेषोऽअग्नेऽअन्यजातमस्त्यचेतानस्यमापथोवि
दुक्षः+ ॥ नहिग्रभायारणःसुशेवोन्योदर्योमनसामंतवाऽउ । अधाचिदोकःपुनरित्सऽएत्यानोवाज्यभीषाळेतुनव्यः ॥
त्वमग्नेवनुष्यतोनिपाहित्वमुनःसहसावन्नवद्यात् । संत्वाध्वस्मन्वदभ्येतुपाथःसंरयिःस्पृहयाय्यःसहस्री+ ॥ एतानो
ऽअग्नेसौभगादिदीह्यपिक्रतुंसुचेतसंवतेम । विश्वास्तोतृभ्योगृणतेचसंतुयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥६॥ (७।१।५) प्रा
ग्नयेतवसेभरध्वंगिरंदिवोऽअरतयेपृथिव्याः । योविश्वेषाममृतानामुपस्थेवैश्वानरोवावृधेजागृवद्भिः ॥ पृष्टोदिवि
धाय्यग्निःपृथिव्यांनेतासिंधूनांवृषभःस्तियानां । समानुषीरभिविशोविभातिवैश्वानरोवावृधानोवरेण ॥ त्वद्भिया

(७।१।५) प्राग्नयइतिनवर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

विशऽआयन्नसिक्नीरसमनाजहतीर्भोजनानि । वैश्वानरपूरवेशोशुचानःपुरोयदग्नेदरयन्नदीदेः ॥ तवत्रिधातुपृथिवी
ऽउतद्यौर्वैश्वानरव्रतमग्नेसचंत । त्वंभासारोदसीऽआततंथाजस्रेणशोचिषाशोशुचानः ॥ त्वामग्नेहरितोवावशाना
गिरःसचंतेधुनयोघृताचीः । पतिंकृष्टीनांरथ्यंरयीणांवैश्वानरमुषसांकेतुमह्नाँऽ ॥ ७ ॥ त्वेऽअसुर्यं१वसवोन्यृण्वन्क्र
तुंहितेमित्रमहोजुषंत । त्वंदस्यूँरोकसोऽअग्नऽआजऽउरुज्योतिर्जनयन्नार्याय ॥ सजायमानःपरमेव्योमन्वायुर्नपाथः
परिपासिसद्यः । त्वंभुवनाजनयन्नभिक्रन्नपत्यायजातवेदोदशस्यन्+ ॥ तामग्नेऽअस्मेऽइषमेरयस्ववैश्वानरद्युमतीं
जातवेदः । ययाराधःपिन्वसिविश्ववारपृथुश्रवोदाशुषेमर्त्याय ॥ तंनोऽअग्नेमघवद्भ्यःपुरुक्षुंरयिंनिवाजंश्रुत्यंयुवस्व ।
वैश्वानरमहिनःशर्मयच्छरुद्रेभिरग्नेवसुभिःसजोषाः ॥ ८ ॥ (७।१।६) प्रसम्राजोऽअसुरस्यप्रशस्तिंपुंसःकृष्टीनाम
नुमाद्यस्य । इंद्रस्येवप्रतवसस्कृतानिवंदेदारुंवंदमानोविवक्मि ॥ कविंकेतुंधासिंभानुमद्रेर्हिन्वंतिशंराज्यंरोदस्योः ।
पुरंदरस्यगीर्भिराविवासेऽग्नेर्व्रतानिपूर्व्यामहानि ॥ न्यक्रतून्ग्रथिनोमृध्रवाचःपणीँरश्रद्धाँऽअवृधाँऽअयज्ञान् । प्रप्रता
न्दस्यूँरग्निर्विवायपूर्वश्चकारापराँऽअयज्यून्+ ॥ योऽअपाचीनेतमसिमदंतीःप्राचीश्चकारनृतमःशचीभिः । तमीशा
नंवस्वोऽअग्निंगृणीषेनानतंदमयंतंपृतन्यून्+ ॥ योदेह्यो३अनमयद्वधस्नैर्योऽअर्यपत्नीरुषसश्चकार । सनिरुध्यानहु

(७।१।६) प्रसम्राजइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

षोयह्वोऽअग्निर्विशश्चक्रेबलिहृतःसहोभिः ॥ यस्यशर्मन्नुपविश्वेजनासऽएवैस्तस्थुःसुमतिंभिक्षमाणाः । वैश्वानरोव
रमारोदस्योराग्निःससादपित्रोरुपस्थं ॥ आदेवोददेबुध्न्या३वसूनिवैश्वानरऽउदितासूर्यस्य । आसमुद्रादवरादापरं
स्मादाग्निर्ददेदिवऽआपृथिव्याः+ ॥ ९ ॥ (७।१।७) प्रवोदेवंचित्सहसानमग्निमश्वंनवाजिनंहिषेनमोभिः । भवानो
दूतोऽअध्वरस्यविद्वान्त्मनादेवेषुविविदेमितद्रुः ॥ आयाह्यग्नेपथ्या३ अनुस्वामंद्रोदेवानांसख्यंजुषाणः । आसानुशु
ष्मैर्नदयन्पृथिव्याजंभेभिर्विश्वमुशधग्वनानि ॥ प्राचीनोयज्ञःसुधितंहिबर्हिःप्रीणीतेऽअग्निरीळितोनहोता । आमा
तराविश्ववारेहुवानोयतोयविष्ठजज्ञिषेसुशेवः ॥ सद्योऽअध्वरेरथिरंजनंतमानुषासोविचेतसोयऽएषां । विशामधा
यिविश्पतिर्दुरोणे३ग्निर्मंद्रोमधुवचाऽऋतावा ॥ असादिवृतोवह्निराजगन्वानग्निर्ब्रह्मानृषदनेविधर्ता । द्यौश्चयंपृथि
वीवावृधातेऽआयंहोतायजतिविश्ववारं ॥ एतेद्युम्नेभिर्विश्वमातिरंतमंत्रंयेवारंनर्याऽअतक्षन् । प्रयेविशस्तिरंतश्रोष
माणाऽआयेमेऽअस्यदीधयन्नृतस्य ॥ नूत्वामग्नऽईमहेवसिष्ठाऽईशानंसूनोसहसोवसूनां । इषंस्तोतृभ्योमघवद्भ्यऽआ
नड्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ १० ॥ (७।१।८) इंधेराजासमर्योनमोभिर्यस्यप्रतीकमाहुतंघृतेन । नरोहव्येभि
रीळतेसबाधऽआग्निरग्रंऽउषसामशोचि ॥ अयमुष्यसुमहाँऽअवेदिहोतामंद्रोमनुषोयह्वोऽअग्निः । विभाऽअकःसस्

(७।१।७) प्रवोदेवमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।८) इंधेराजेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् ।

जानःपृथिव्यांकृष्णपविरोषधीभिर्ववक्षे ॥ कयानोऽअग्नेविवसःसुवृक्तिंकामुस्वधामृणवःशस्यमानः । कुदाभवेमपत
यःसुदत्ररायोवंतारोदुष्टरस्यसाधोः+ ॥ प्रप्रायमग्निर्भरतस्यशृण्वेवियत्सूर्योनरोचतेबृहद्भाः । अभियःपूरुंपृतनासुत
स्थौद्युतानोदैव्योऽअतिथिःशुशोच ॥ असन्नित्वेऽआहवनानिभूरिभुवोविश्वेभिःसुमनाऽअनीकैः । स्तुतश्चिदग्नेशृ
ण्विषेगृणानःस्वयंवर्धस्वतन्वंसुजात ॥ इदंवचःशतसाःसंसहस्रमुदग्नयेजनिषीष्टद्विबर्हाः । शंयत्स्तोतृभ्यऽआपयेभ
वातिद्युमदमीवचातनंरक्षोहा+ ॥ नूत्वामग्नऽईमहेवसिष्ठाऽईशानंसूनोसहसोवसूनां । इषंस्तोतृभ्योमघवद्भ्यऽआन
ड्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ११ ॥ (७।१।९) अबोधिजारऽउषसामुपस्थाद्धोतामंद्रःकवितमःपावकः । दधा
तिकेतुमुभयस्यजंतोर्हव्यादेवेषुद्रविणंसुकृत्सु ॥ ससुक्रतुर्योविदुरःपणीनांपुनानोऽअर्कंपुरुभोजसंनः । होतामंद्रोवि
शांदमूनास्तिरस्तमोददृशेराम्याणां ॥ अमूरःकविरदितिर्विवस्वान्त्सुसंसन्मित्रोऽअतिथिःशिवोनः । चित्रभानुरुषसां
भात्यग्रेपांगर्भःप्रस्व१आविवेश ॥ ईळेन्योवोमनुषोयुगेषुसमनगाऽअशुचज्जातवेदाः । सुसंदृशाभानुनायोविभातिप्र
तिगावःसमिधानंबुधंत ॥ अग्नेयाहिदूत्यं१मारिषण्योदेवाँऽअच्छाब्रह्मकृतागणेन । सरस्वतींमरुतोऽअश्विनापोय
क्षिदेवान्रत्नधेयायविश्वान् ॥ त्वामग्नेसमिधानोवसिष्ठोजरूथंहन्यक्षिरायेपुरंधिं । पुरुणीथाजातवेदोजरस्वयूयंपातस्व

(७।१।९) अबोधिजारइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् ।

स्तिभिः सदा नः ॥ १२ ॥ (७।१।१०) उषोनजारःपृथुपाजोऽअश्रेद्दविद्युतद्दीद्यच्छोशुचानः । वृषाहरिःशुचिरा भातिभासाधियोहिन्वानऽउशतीरजीगः ॥ स्व१र्णवस्तोरुषसामरोचियज्ञंतन्वानाऽउशिजोनमन्म । अग्निर्जन्मानि देवऽआविविद्वान्द्रवद्दूतोदेवयावावनिष्ठः ॥ अच्छागिरोमतयोदेवयंतीरग्निंयंतिद्रविणंभिक्षमाणाः । सुसंदृशंसुप्र तीकंस्वंचंहव्यवाहमरतिंमानुषाणां ॥ इंद्रंनोऽअग्नेवसुभिःसजोषारुद्रंरुद्रेभिरावहाबृहंतं । आदित्येभिरदितिंविश्व जन्यांबृहस्पतिमृक्वभिर्विश्ववारं ॥ मंद्रंहोतारमुशिजोयविष्ठमग्निंविशऽईळतेऽअध्वरेषु । सहिक्षपावाँऽअभवद्रयीणा मतंद्रोदूतोयजथायदेवान्+ ॥ १३ ॥ (७।१।११) महाँऽअस्यध्वरस्यप्रकेतोनऽऋतेत्वदमृतामादयंते । आविश्वे भिःसरथंयाहिदेवैर्न्यग्नेहोताप्रथमःसदेह+ ॥ त्वामीळतेऽअजिरंदूत्यायहविष्मंतःसदमिन्मानुषासः । यस्यदेवैरास दोबर्हिरग्नेहान्यस्मैसुदिनाभवंति ॥ त्रिश्चिदक्तोःप्रचिकितुर्वसूनित्वेऽअंतर्दाशुषेमर्त्याय । मनुष्वदग्नऽइहयक्षिदेवा न्भवानोदूतोऽअभिशस्तिपावा ॥ अग्निरीशेबृहतोऽअध्वरस्याग्निर्विश्वस्यहविषःकृतस्य । क्रतुंह्यस्यवसवोजुषंताथादे वादधिरेहव्यवाहं ॥ आग्नेवहहविरद्यायदेवानिंद्रज्येष्ठासऽइहमादयंतां । इमंयज्ञंदिविदेवेषुधेहियूयंपातस्वस्तिभिः

(७।१।१०) उषोनजारइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।११) महाँअसीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् ।

सदानः ॥ १४ ॥ (७।१।१२) अगन्ममहानमसायविष्ठंयोदीदायसमिद्धःस्वेदुरोणे । चित्रभानुंरोदसीऽअंतरुर्वी स्वाहुतंविश्वतःप्रत्यंचं ॥ समह्नाविश्वादुरितानिसाह्वानग्निष्टवेदमऽआजातवेदाः । सनोरक्षिषद्दुरितादवद्यादस्मा न्गृणतऽउतनोमघोनः ॥ त्वंवरुणऽउतमित्रोऽअंग्नेत्वांवर्धंतिमतिभिर्वसिष्ठाः । त्वेवसुसुषणनानिसंतुयूयंपातस्वस्ति भिःसदानः ॥ १५ ॥ (७।१।१३) प्राग्नयेविश्वशुचेधियंधेसुरघ्नेमन्मंधीतिंभरध्वं । भरेहविर्नबर्हिषिप्रीणानोवै श्वानरायुयतयेमतीनां+ ॥ त्वमंग्नेशोचिषाशोशुचानऽआरोदसीऽअपृणाजायमानः । त्वंदेवाँऽअभिशस्तेरमुंचोवै श्वानरजातवेदोमहित्वा ॥ जातोयदंग्नेभुवनाव्यख्यंःपशून्नगोपाऽइर्यःपरिज्मा । वैश्वानरब्रह्मणेविंदगातुंयूयंपातस्व स्तिभिःसदानः ॥ १६ ॥ (७।१।१४) समिधाजातवेदसेदेवायदेवहूतिभिः । हविर्भिःशुक्रशोचिषेनमस्विनोवयंदा शेमाग्नये ॥ वयंतेऽअग्नेसमिधाविधेमवयंदाशेमसुष्टुतीयंजत्र । वयंघृतेनाध्वरस्यहोतर्वयंदेवहविषाभद्रशोचे ॥ आ नोदेवेभिरुपदेवहूतिमग्नेयाहिवषट्कृतिंजुषाणः । तुभ्यंदेवायदाशतःस्यामयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः॥१७॥(७।१।१५) उपसद्यायमीळ्हुषऽआस्येजुहुताहविः । योनोनेदिष्ठमाप्यं ॥ यःपंचचर्षणीरभिनिषसाददमेदमे । कविर्गृहपतिर्युवा ॥

(७।१।१२) अगन्मेतितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।१३) प्राग्नयइतितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।१४) समिधेतितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुबाद्याबृहती। (७।१।१५) उपसद्यायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निर्गायत्री ।

सनोवेदोऽअमात्यमग्नीरक्षतुविश्वतः । उतास्मान्पात्वंहसः ॥ नवंनुस्तोममग्नयेदिवःश्येनायजीजनं । वस्वःकुविद्वना
तिनः ॥ स्पार्हायस्यश्रियोदृशेरयिर्वीरवतोयथा ॥ अग्रेयज्ञस्यशोचतः ॥ १८ ॥ सेमांवेतुवषट्कृतिमग्निर्जुषतनोगिरः ।
यजिष्ठोहव्यवाहनः ॥ नित्वानक्ष्यविश्पतेद्युमंतंदेवधीमहि । सुवीरमग्नऽआहुत ॥ क्षपऽउस्रश्चदीदिहिस्वग्नयस्त्वया
वयं । सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥ उपत्वासातयेनरोविप्रासोयंतिधीतिभिः । उपाक्षरासहस्रिणी ॥ अग्नीरक्षांसिसेधतिशु
क्रशोचिरमर्त्यः । शुचिःपावकऽईड्यः ॥ १९ ॥ सनोराधांस्याभरेशानःसहसोयहो । भगश्चदातुवार्यं ॥ त्वमग्नेवी
रवद्यशोदेवश्चसविताभगः । दितिश्चदातिवार्यं ॥ अग्नेरक्षाणोअंहसःप्रतिष्मदेवरीषतः । तपिष्ठैरजरोदह ॥ अधा
महीनऽआयस्यनाधृष्टोनृपीतये । पूर्भवाशतभुजिः ॥ त्वंनःपाह्यंहसोदोषावस्तरघायतः । दिवानक्तमदाभ्य ॥२०॥
(७।१।१६) एनावोऽअग्निंनमसोर्जोनपातमाहुवे । प्रियंचेतिष्ठमरतिंस्वध्वरंविश्वस्यदूतममृतं ॥ सयोजतेऽअरुषा
विश्वभोजसासदुद्रवत्स्वाहुतः । सुब्रह्मायज्ञःसुशमीवसूनांदेवंराधोजनानां ॥ उदस्यशोचिरस्थादाजुह्वानस्यमीळ्हुषः ।
उद्धूमासोऽअरुषासोदिविस्पृशःसमग्निमिंधतेनरः ॥ तंत्वादूतंकृण्महेयशस्तमंदेवाँऽआवीतयेवह । विश्वासूनोसह
सोमर्तभोजनारास्वतद्यत्त्वेमहे ॥ त्वमग्नेगृहपतिस्त्वंहोतानोऽअध्वरे । त्वंपोताविश्ववारप्रचेतायक्षिवेषिचवार्यं ॥ कृधि

(७।१।१६) एनावोअग्निमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निःप्रथमाद्ययुजोबृहत्यःद्वितीयादियुजःसतोबृहत्यः ।

रत्नंयजमानायसुक्रतोत्वंहिरत्नधाऽअसि । आनंऽऋतेशिशीहिविश्वमृत्विजंसुशंसोयश्चदक्षते ॥ २१ ॥ त्वेऽअग्नेस्वाहुतप्रियासःसंतुसूरयः । यंतारोयेमघवानोजनानामूर्वांदयंतगोनां ॥ येषामिळाघृतहस्तादुरोणऽआँऽअपिप्रातानिषीदंति । ताँस्त्रायस्वसहस्यद्रुहोनिदोयच्छानःशर्मदीर्घश्रुत् ॥ समंद्रयाचजिह्वयावह्निरासाविदुष्टरः । अग्नेरयिंमघवंद्भ्योनऽआवहहव्यदातिंचसूदय ॥ येराधांसिददत्यश्व्यामघाकामेनश्रवसोमहः । ताँऽअंहसःपिपृहिपर्तृभिष्ट्वंशतंपूर्भिर्यविष्ठ्य ॥ देवोवोद्रविणोदाःपूर्णांविवष्ट्यासिचं । उद्वासिंचध्वमुपवापृणध्वमादिद्वोदेवऽओहते ॥ तंहोतारमध्वरस्यप्रचेतसंवह्निंदेवाऽअकृण्वत । दधातिरत्नंविधतेसुवीर्यमग्निर्जनायदाशुषे ॥ २२ ॥ (७।१।१७) अग्नेभवसुषमिधासमिद्धऽउतबर्हिरुर्वियाविस्तृणीतां ॥ उतद्वारऽउशतीर्विश्रयंतामुतदेवाँऽउशतऽआवहेह ॥ अग्नेवीहिहविषायक्षिदेवान्त्स्वध्वराकृणुहिजातवेदः ॥ स्वध्वराकरतिजातवेदायक्षद्देवाँऽअमृतान्पिप्रयच्च ॥ वंस्वविश्वावार्याणिप्रचेतःसत्याभवंत्वाशिषोनोऽअद्य ॥ त्वामुतेदधिरेहव्यवाहंदेवासोऽअग्नऽऊर्जऽआनपातं ॥ तेतेदेवायदाशतःस्याममहोनोरत्नाविदधऽइयानः ॥ २३ ॥ (७।२।१) त्वेहयत्पितरश्चिन्नऽइंद्रविश्वावामाजरितारोऽअसंन्वन् । त्वे

(७।१।१७) अग्नेभवेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोग्निर्द्विपदात्रिष्टुप् ॥ द्वितीयेनुवाकेषोडशसूक्तानि (७।२।१) त्वेहयदितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रोंत्यानांचतसृणांसुदास्त्रिष्टुप् (सुदाइतिसांतः) ।

गावःसुदुघास्त्वेह्यश्वास्त्वंवसुदेवयतेवनिष्ठः ॥ राजेवहिजनिभिःक्षेष्येवाबद्युभिरभिविदुष्कविःसन् । पिशागिरोमघ
वन्गोभिरश्वैस्त्वायतःशिशीहिरायेऽअस्मान्+ ॥ इमाऽउत्वापस्पृधानासोऽअत्रमंद्रागिरोदेवयंतीरुपस्थुः । अर्वाचीं
तेपथ्याराय एतुस्यामतेसुमताविंद्रशर्मन् ॥ धेनुंनत्वासूयवसेदुदुक्षन्नुपब्रह्माणिससृजेवसिष्ठः । त्वामिन्मेगोपतिंवि
श्वऽआहानऽइंद्रःसुमतिंगंत्वच्छ ॥ अर्णासिचित्पप्रथानासुदासऽइंद्रोगाधान्यकृणोत्सुपारा । शर्धंतंशिम्युमुचथस्य
नव्यःशापंसिंधूनामकृणोदशस्तीः ॥ २४ ॥ पुरोळाऽइत्तुर्वशोयक्षुरासीद्रायेमत्स्यासोनिशिताऽअपीव । श्रुष्टिंचक्रुर्भृ
गवोद्रुह्यवश्चसखासखायमतरद्विषूचोः ॥ आपक्थासोभलानसोभनंतालिनासोविषाणिनःशिवासः । आयोनयत्स
धमाऽआर्यस्यगव्यातृत्सुभ्योऽअजगन्युधानृन्+ ॥ दुराध्योऽअदितिंस्रेवयंतोचेतसोविजगृभ्रेपरुष्णीं । मह्नाविव्य
क्पृथिवींपत्यमानःपशुष्कविरशयच्चायमानः ॥ ईयुरर्थंनन्यर्थंपरुष्णीमाशुश्चनेदभिपित्वंजगाम । सुदासऽइंद्रःसुतु
काँऽअमित्रानरंधयन्मानुषेवध्रिवाचः ॥ ईयुर्गावोनयवसादगोपायथाकृतमभिमित्रंचितासः । पृश्निगावःपृश्निनिप्रे
षितासःश्रुष्टिंचक्रुर्नियुतोरंतयश्च ॥ २५ ॥ एकंचयोविंशतिंचश्रवस्यावैकर्णयोर्जनान्राजान्यस्तः । दस्मोनसद्मन्निशि
शातिबर्हिःशूरःसर्गमकृणोदिंद्रऽएषां ॥ अधश्रुतंकवषंवृद्धमप्स्वनुद्रुह्युंनिवृणक्वज्रबाहुः । वृणानाऽअत्रसख्यायस
ख्यंत्वायंतोयेऽअमदन्ननुत्वा ॥ विसद्योविश्वादृंहितान्येषामिंद्रःपुरःसहसासप्तदर्दः । व्यानवस्यतृत्सवेगयंभागजेष्म

पूरुंविदथेमृध्रवाचं ॥ निगव्यवोनवोद्रुह्यवश्चषष्टिःशतासुषुपुःषट्सहस्रा । षष्टिर्वीरासोऽअधिषड्दुवोयुविश्वेदिंद्रस्य
वीर्याकृतानि ॥ इंद्रेणैतेतृत्सवोवेविषाणाऽआपोनसृष्टाऽअधवंतनीचीः । दुर्मित्रासःप्रकलविन्मिमानाजहुर्विश्वानि
भोजनासुदासे ॥ २६ ॥ अर्धंवीरस्यशृतपामनिंद्रंपराशर्धंतंनुनुदेऽअभिक्षां । इंद्रोमन्युंमन्युम्योमिमायभेजेपथोव
र्तनिंपत्यमानः ॥ आध्रेणचित्तद्वेकंचकारसिंह्यंचित्पेत्वेनाजघान । अवस्रक्तीर्वेश्यावृश्चदिंद्रःप्रायच्छद्विश्वाभोजना
सुदासे ॥ शश्वंतोहिशत्रवोरारधुष्टेभेदस्यचिच्छर्धतोविंदरंधिं । मर्ताऽएनःस्तुवतोयःकृणोतितिग्मंतस्मिन्निजहिवज्र
मिंद्र ॥ आवदिंद्रंयमुनातृत्सवश्चप्रात्रभेदंसर्वतातामुषायत् । अजासश्चशिग्रवोयक्षवश्चबलिंशीर्षाणिजभ्रुरश्व्यानि ॥
नतऽइंद्रसुमतयोनरायःसंचक्षेपूर्वाऽउषसोननूत्नाः । देवकंचिन्मान्यमानंजघंथावत्मनाबृहतःशंबरंभेत् ॥ २७ ॥
प्रयेगृहादममदुस्त्वायापराशरःशतयातुर्वसिष्ठः । नतेभोजस्यसख्यंमृषंताधासूरिभ्यःसुदिनाव्युच्छान् ॥ द्वेनप्तुर्देव
वतःशतेगोर्द्वारथावधूमंतासुदासः । अर्हन्नग्नेपैजवनस्यदानंहोतेवसद्मपर्येमिरेभन् ॥ चत्वारोमापैजवनस्यदानाःस्म
द्दिष्टयःकृशनिनोनिरेके । ऋज्रासोमापृथिविष्ठाःसुदासस्तोकंतोकायश्रवसेवहंति ॥ यस्यश्रवोरोदसीऽअंतरुर्वीशी
र्ष्णेशीर्ष्णेविबभाजाविभक्ता । सप्तेदिंद्रंनस्रवतोगृणंतिनियुध्यामधिमशिशादभीके ॥ इमंनरोमरुतःसश्चतानुदिवो

दासंनपितरंसुदासः । अविष्टनापैजवनस्यकेतंदूणाशंक्षत्रमजरंदुवोयु+ ॥ २८ ॥ (७।२।२) यस्तिग्मशृंगोवृषभो
नभीमऽएकःकृष्टीश्च्यावयतिप्रविश्वाः । यःशश्वतोऽअदाशुषोगयस्यप्रयंतासिसुष्वितरायवेदः ॥ त्वंहत्यदिंद्रकुत्स
मावःशुश्रूषमाणस्तन्वासमर्ये । दासंयच्छुष्णंकुयवंन्यस्माऽअरंधयऽआर्जुनेयायशिक्षन् ॥ त्वंधृष्णोधृषतावीतहव्यं
प्रावोविश्वाभिरूतिभिःसुदासं । प्रपौरुकुत्सिंत्रसदस्युमावःक्षेत्रसातावृत्रहत्येषुपूरुं+ ॥ त्वंनृभिर्नृमणोदेववीतौभूरी
णिवृत्राहर्यश्वहंसि । त्वंनिदस्युंचुमुरिंधुनिंचास्वापयोदभीतयेसुहंतु ॥ तवच्यौत्नानिवज्रहस्ततानिनवयत्पुरोनवतिं
चसद्यः । निवेशनेशततमाविवेषीरहन्चवृत्रंनमुचिमुताहन् ॥ २९ ॥ सनातातऽइंद्रभोजनानिरातहव्यायदाशुषेसु
दासे । वृष्णेतेहरीवृषणायुनज्मिव्यंतुब्रह्माणिपुरुशाकवाजं ॥ मातेऽअस्यांसहसावन्परिष्टावघायभूमहरिवःपरादै ।
त्रायस्वनोवृकेभिर्वरूथैस्तवप्रियासःसूरिषुस्याम ॥ प्रियासऽइत्तेमघवन्नभिष्टौनरोमदेमशरणेसखायः । नितुर्वशंनि
याद्वंशिशीह्यतिथिग्वायशंस्यंकरिष्यन्+ ॥ सद्यश्चिन्नुतेमघवन्नभिष्टौनरःशंसंत्युक्थशासऽउक्था । येतेहवेभिर्विपणीं
ऽरदान्नस्मान्वृणीष्वयुज्यायतस्मै ॥ एतेस्तोमानरांनृतमतुभ्यमस्मद्र्यंचोददतोमघानि । तेषामिंद्रवृत्रहत्येशिवोभूःस

(७।२।२) यस्तिग्मशृंगइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

स्वांचशूरोंवितांचनृणां ॥ नूइंद्रशूरस्तवमानऊतीब्रह्मंजूतस्तन्वांवावृधस्व । उपनोवाजांन्मिमीह्युपस्तीन्यूयंपात०
॥ ३० ॥ ॥ इतिपंचमाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुस्त्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १८ ऋचः १५६ ॥ त्यागः ॥ समिद्धायाग्नय. नराशंसाये. इळाये. बर्हिषइ. देवीभ्योद्वार्भ्यइ. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. अग्नय. २० वैश्वानरायाग्नय. १६ अग्नय. ३३ वैश्वानरायाग्नय. ३ अग्नय. ३७ इंद्राये. २१ सुदासइ. ४ इंद्राये. २१ ॥ इतिपंचमेद्वितीयः ॥

उग्रोदशासविपिबनवंवैराजमृतेंत्यामुदुर्षज्योनिरातेनसोमःपंचेंद्रंनरोब्रह्माणोंयंसोमआनःप्रवोद्वादशगायत्रं त्रिविराळंतंमोषुसप्ताधिकाप्रगाथंतृतीयाद्विपदांसौदासैरग्नौप्रक्षिप्यमाणाःशक्तिरंत्यंप्रगाथमालेभेसोर्धर्चउक्ते दह्यतंतंपुत्रोक्तंवसिष्ठःसमापयतेतिशाट्यायनकंवसिष्ठस्यैवहतपुत्रस्यार्षमितितांडकंश्चित्यंचःषळूनासंस्तवोव सिष्ठस्यसपुत्रस्येंद्रेणवासंवादःप्रशुक्रपंचाधिकावैश्वदेवंहांद्याएकविंशतिर्द्विपदांअब्जामहेरर्धर्चउत्तरोहिर्बुध्न्या यशंनःपंचोनाशांतिः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (७।२।३) उग्रोजंज्ञेवीर्यायस्वधावान्चक्रिरपोनर्योयत्करिष्यन् । जग्मिर्युवांनृषदनमवोभिस्त्राता

(७।२।३) उग्रोजज्ञइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नऽइंद्रऽएनंसोमहश्चित् ॥ हंतावृत्रमिंद्रःशूशुवानःप्रावीन्नुवीरोजरितारमूती । कर्तासुदासेऽअहवाऽउलोकंदातावसु
मुहुरादाशुषेभूत् ॥ युध्मोऽअनर्वाखजकृत्समद्वाशूरःसत्राषाड्जनुषेमषाढः । व्यासऽइंद्रःपृतनाःस्वोजाऽअधाविश्वं
शत्रूयंतंजघान ॥ उभेचिदिंद्ररोदसीमहित्वापप्राथतविषीभिस्तुविष्मः । निवज्रमिंद्रोहरिवान्मिमिक्षन्त्समंधसाम
देषुवाऽउवोच ॥ वृषाजजानवृषणंरणायतमुचिन्नारीनर्यंससूव । प्रयःसेनानीरधनृभ्योऽअस्तीनःसत्वागवेषणःसधृ
ष्णुः+ ॥ १ ॥ नूचित्सभ्रेषतेजनोनरेषन्मनोयोऽअस्यघोरमाविवासात् । यज्ञैर्यऽइंद्रेदधतेदुवांसिक्षयत्सरायऽऋतपा
ऽऋतेजाः+ ॥ यदिंद्रपूर्वोऽअपरायशिक्षन्नयज्ज्यायान्कनीयसोदेष्णं+ । अमृतऽइत्पर्यासीतदूरमाचित्रचित्र्यंभरार
यिंनः ॥ यस्तऽइंद्रप्रियोजनोददाशदसन्निरेकेऽअद्रिवःसखाते । वयंतेऽअस्यांसुमतौचनिष्ठाःस्यामवरूथेऽअघ्नतोनृपी
तौ ॥ एषःस्तोमोऽअचिक्रदद्वृषातऽउतस्तामुर्मघवन्नक्रपिष्ट । रायस्कामोजरितारंतऽआगन्त्वमंगशक्रवस्वऽआशको
नः ॥ सनऽइंद्रत्वयताया ऽइषेधास्त्मनाचयेमघवानोजुनंति । वस्वीषुतेजरित्रेऽअस्तुशक्तिर्यूयं० ॥ २ ॥ (७।२।४)
असाविदेवंगोऽऋजीकमंधोन्यस्मिन्निंद्रोजनुषेमुवोच । बोधामसित्वाहर्यश्वयज्ञैर्बोधानःस्तोममंधसोमदेषु ॥ प्रयंति
यज्ञंविपयंतिबर्हिःसोममादोविदथेदुध्रवाचः । न्युभ्रियंतेयशसोगृभादादूरऽउपब्दोवृषणोनृषाचः ॥ त्वमिंद्रस्रवित

(७।२।४) असाविदेवमितिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

वाऽअपस्कःपरिष्ठिताऽअहिनाशूरपूर्वीः । त्वद्वावक्रेरथ्योऽ३नधेनारेजंतेविश्वाकृत्रिमाणिभीषा ॥ भीमोविवेषायुधे
भिरेषामपांसिविश्वानर्याणिविद्वान् । इंद्रःपुरोजर्हृषाणोविदूधोद्विवज्रहस्तोमहिनाजघान ॥ नयातवऽइंद्रजूजुवुर्नो
नवंदनाशविष्ठवेद्याभिः । सशर्धदर्योविषुणस्यजंतोर्माशिश्नदेवाऽअपिगुर्ऋतंनः ॥ ३ ॥ अभिक्रत्वेंद्रभूरधज्मन्नतेवि
व्यङ्महिमानंरजांसि । स्वेनाहिवृत्रंशवसाजघंथनशत्रुरंतंविविदद्युधाते ॥ देवाश्चित्तेऽअसुर्यायपूर्वेनुक्षत्रायममिरेस
हांसि । इंद्रोमघानिदयतेविषह्येंद्रंवाजस्यजोहुवंतसातौ ॥ कीरिश्चिद्धित्वामवसेजुहावेशानमिंद्रसौभगस्यभूरेः ।
अवोबभूथशतमूतेऽअस्मेऽअभिक्षत्तुस्त्वावतोवरूता ॥ सखायस्तऽइंद्रविश्वहस्यामनमोवृधासोमहिनातरुत्र । वन्वं
तुस्मातेवसासमीकेऽ३भीतिमर्योवनुषांशवांसि ॥ सनऽइंद्रत्वयतायाऽइषेधास्त्मनाचयेमघवानोजुनंति । वस्वीषुतेज
रित्रेऽअस्तुशक्तिर्यूयं०॥४॥(७२१५)पिबासोममिंद्रमंदतुत्वायंतेसुषावहर्यश्वाद्रिः । सोतुर्बाहुभ्यांसुयतोनार्वा ॥ यस्ते
मदोयुज्यश्चारुरस्तियेनवृत्राणिहर्यश्वहंसि । सत्वामिंद्रप्रभूवसोममत्तु ॥ बोधासुमेमघवन्वाचमेमांयांतेवसिष्ठोऽअर्च
तिप्रशस्तिं । इमाब्रह्मसधमादेजुषस्व ॥ श्रुधीहवंविपिपानस्याद्रेर्बोधाविप्रस्यार्चतोमनीषां । कृष्वादुवांस्यंतमासचे
मा ॥ नतेगिरोऽअपिमृष्येतुरस्यनसुष्टुतिमसुर्यस्यविद्वान् । सदातेनामस्वयशोविवक्मि ॥ ५ ॥ भूरिहितेसवना

(७२१५) पिबासोममितिनवर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रोविराळंत्यात्रिष्टुप् ।

मानुषेषुभूरिंमनीषीहवतेत्वामित् । मारेऽअस्मन्मघवन्ज्योकः ॥ तुभ्येदिमासवनाशूरविश्वातुभ्यंब्रह्माणिवर्धनाकृ
णोमि । त्वंनृभिर्हव्योविश्वधासि ॥ नूचिन्नुतेमन्यमानस्यदस्मोदश्नुवंतिमहिमानमुग्र । नवीर्यमिंद्रतेनराधः ॥ येच
पूर्वऽऋषयोयेचनूत्नाऽइंद्रब्रह्माणिजनयंतविप्राः । अस्मेतेसंतुसख्याशिवानियूयं० ॥ ६ ॥ (७।२।६) उदुब्रह्मा
ण्यैरतश्रवस्येंद्रंसमर्येमहयावसिष्ठ । आयोविश्वानिशवसाततानोपश्रोतामऽईवतोवचांसि ॥ अयामिघोषऽइंद्रदेव
जामिरिरज्यंतयच्छुरुधोविवाचि । नहिस्वमायुश्चिकितेजनेषुतानीदंहांस्यतिपर्ष्यस्मान्+ ॥ युजेरथंगवेषणंहरिभ्या
मुपब्रह्माणिजुजुषाणमस्थुः । विबाधिष्टस्यरोदसीमहित्वेंद्रोवृत्राण्यप्रतीजघन्वान्+ ॥ आपश्चित्पिप्युस्तर्यो३ नगावो
नक्षन्नृतंजरितारस्तऽइंद्र । याहिवायुर्ननियुतोनोऽअच्छात्वंहिधीभिर्दयसेविवाजान् ॥ तेत्वामदाऽइंद्रमादयंतुशु
ष्मिणंतुविराधसंजरित्रे । एकोदेवत्रादयसेहिमर्तानस्मिन्छूरसवनेमादयस्व ॥ एवेदिंद्रंवृषणंवज्रबाहुंवसिष्ठासोऽअ
भ्यर्चंत्यर्कैः । सनःस्तुतोवीरवद्धातुगोमद्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ७ ॥ (७।२।७) योनिष्टऽइंद्रसदनेऽअकारि
तमानृभिःपुरुहूतप्रयाहि । असोयथानोविताबृधेचददोवसूनिममदश्चसोमैः ॥ गृभीतंतेमनऽइंद्रद्विबर्हाःसुतःसोमः
परिषिक्तामधूनि । विसृष्टधेनाभरतेसुवृक्तिरियमिंद्रंजोहुवतीमनीषा+ ॥ आनोदिवऽआपृथिव्याऽऋजीषिन्निदंब

(७।२।६) उदुब्रह्माणीतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।७) योनिष्टइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

हिंःसोमपेयाययाहि । वहंतुत्वाहरयोमद्र्यंचमांगूषमच्छांतवसंमदाय ॥ आनोविश्वाभिरूतिभिःसजोषाब्रह्मजुषाणो हर्यश्वयाहि । वरीवृजत्स्थविरेभिःसुशिप्रास्मेदधद्वृषणंशुष्ममिंद्र ॥ एषःस्तोमोमहऽउग्रायवाहेधुरी३ वात्योनवाजयन्नधायि । इंद्रंत्वायमर्कऽईट्टेवसूनांदिवीवद्यामधिनःश्रोमंतंधाः ॥ एवानऽइंद्रवार्यस्यपूर्धिप्रतेमहींसुमतिंवेविदाम । इषंपिन्वमघवद्भ्यःसुवीरांयूयंपात० ॥ ८ ॥ (७।२।८) आतेमहऽइंद्रोत्युग्रसमन्यवोयत्समरंतसेनाः । पतातिदिद्युन्नर्यस्यबाह्वोर्मातेमनोविष्वद्र्य१ग्विचारीत् ॥ निदुर्गऽइंद्रश्नथिह्यमित्रानभियेनोमतासोऽअमंति । आरेतंशंसंकृणुहिनिनित्सोरानोभरसंभरणंवसूनां ॥ शतंतेशिप्रिन्नूतयःसुदासेसहस्रंशंसाऽउतरातिरस्तु । जहिवधर्वनुषोमर्त्यस्यास्मेद्युम्नमधिरत्नंचधेहि ॥ त्वावतोहींद्रक्रत्वेऽअस्मित्वावतोवितुःशूररातौ । विश्वेदहानितविषीवऽउग्रँऽओकःकृणुष्वहरिवोनमर्धीः ॥ कुत्साऽएतेहर्यश्वायशूषमिंद्रेसहोदेवजूतमियानाः । सत्राकृधिसुहनाशूरवृत्रावयंतरुत्राःसनुयामवाजं ॥ एवानऽइंद्रवार्यस्यपूर्धिप्रतेमहींसुमतिंवेविदाम । इषंपिन्वमघवद्भ्यःसुवीरांयूयंपात० ॥ ९ ॥ (७।२।९) नसोमऽइंद्रमसुतोममादनाब्रह्माणोमघवानंसुतासः । तस्माऽउक्थंजनयेयज्जुजोषन्नृवन्नवीयःशृणवद्यथानः ॥ उक्थउक्थेसोमऽइंद्रंममादनीथेनीथेमघवानंसुतासः । यदींसबाधःपितरंनपुत्राःसमानदक्षाऽअवसेहवंते ॥ चकारताकृ

(७।२।८) आतेमहइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।९) नसोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

णवंन्नूनमन्यायानिंब्रुवंतिंवेधसंःसुतेषुं । जनींरिवपतिरेकंःसमानोनिमांमृजेपुरऽइंद्रःसुसर्वीः ॥ एवातमांहुरुतशृंण्व ऽइंद्रऽएकोंविभक्तातरणिर्मघानां । मिथस्तुरंऽऊतयोयस्यंपूर्वीरस्मेभद्राणिसश्चतप्रियाणि ॥ एवावसिंष्ठऽइंद्रंमूतयेनॄन्कृंष्टीनांवृंषभंसुतेगृंणाति । सहस्रिणऽउपंनोमाहिवाजांन्यूयंपात० ॥ १० ॥ (७।२।१०) इंद्रंनरोंनेमधिताहवंतेयत्पार्यायुनजंतेधियस्ताः । शूरोनृषांताशवंसश्चकानऽआगोमंतिव्रजेभंजात्वंनंः ॥ यऽइंद्रशुष्मोंमघवन्तेऽअस्तिशिक्षासखिंभ्यःपुरुहूतनृभ्यंः । त्वंहिदृह्ळामंघवन्विचैताऽअपांवृधिपरिंवृतंनराधंः ॥ इंद्रोराजाजगंतश्चर्षणीनामधिक्षमिविषुंरूपंयदस्तिं । ततोंददातिदाशुषेवसूंनिचोदद्राधऽउपंस्तुतश्चिदर्वाक्+ ॥ नूचिंन्नऽइंद्रोंमघवासहूंतीदानोवाजंनियंमतेनऽऊती । अनूंनायस्यदक्षिंणापीपायंवामंनृभ्योंऽअभिवींतासखिंभ्यः ॥ नूऽइंद्ररायेवरिंवस्कृधीनऽआतेमनोंववृत्याममघायं । गोमदश्वांवद्रथंवद्व्यंतोयूयंपात० ॥ ११ ॥ (७।२।११) ब्रह्मांणऽइंद्रोपंयाहिविद्वानर्वांचंस्तेहरंयःसंतुयुक्ताः । विश्वेंचिद्धित्वांविहवंतमर्ताऽअस्माकमिच्छृंणुहिविश्वमिन्व ॥ हवंतऽइंद्रमहिमाव्यांनड्ब्रह्मयत्पासिंशवसिन्नृषीणां । आयद्वज्रंदधिषेहस्तंऽउग्रघोरःसन्क्रत्वांजनिष्ठाऽअषांह्ळः ॥ तवप्रणींतींद्रजोहुंवानान्त्संयन्नॄन्नरोदंसीनिनेथं । महेक्षत्रायशवंसेहिजज्ञेतूंतुजिंचित्तूतुंजिरशिश्नत् ॥ एभिर्नंऽइंद्राहंभिर्दशस्यदुर्मित्रासोहिक्षितयःपवंते ।

(७।२।१०) इंद्रंनरइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।११) ब्रह्माणइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

प्रतियच्चष्टेऽअनृतमनेनाऽअवद्वितावरुणोमायीनःसात् ॥ वोचेमेदिंद्रंमघवानमेनंमहोरायोराधसोयद्ददन्नः । योऽअर्चतोब्रह्मकृतिमविष्ठोयूयंपात० ॥ १२ ॥ (७।२।१२) अयंसोमऽइंद्रतुभ्यंसुन्वऽआतुप्रयाहिहरिवस्तदोकाः । पिबात्वं१स्यसुषुतस्यचारोर्ददोमघानिमघवन्नियानः+ ॥ ब्रह्मन्वीरब्रह्मकृतिंजुषाणोर्वाचीनोहरिभिर्याहितूयं । अस्मिन्नूषुसवनेमादयस्वोपब्रह्माणिशृणवऽइमानः ॥ कातेऽअस्त्यरंकृतिःसूक्तैःकदानूनंतेमघवन्दाशेम । विश्वामतीराततनेत्वायाधाम ऽइंद्रशृणवोहवेमा+ ॥ उतोघातेपुरुष्या३इदासन्येषांपूर्वेषामशृणोर्ऋषीणां । अधाहंत्वामघवन्जोहवीमित्वंनइंद्रासिप्रमतिःपितेव ॥ वोचेमेदिंद्रंमघवानमेनंमहोरायोराधसोयद्ददन्नः । योऽअर्चतोब्रह्मकृतिमविष्ठोयूयंपात० ॥ १३ ॥ (७।२।१३) आनोदेवशवसायाहिशुष्मिन्भवावृधऽइंद्रायोऽअस्य । महेनृम्णायनृपतेसुवज्रमहिक्षत्रायपौंस्यायशूर ॥ हवंतऽउत्वाहव्यंविवाचितनूषुशूराःसूर्यस्यसातौ । त्वंविश्वेषुसेन्योजनेषुत्वंवृत्राणिरंधयासुहंतु ॥ अहायदिंद्रसुदिनाव्युच्छान्दधोयत्केतुमुपमंसमत्सु । न्यं१ग्निःसीददसुरोनहोताहुवानोऽअत्रसुभगायदेवान्+॥ वयंतेतऽइंद्रयेचदेवस्तवंतशूरददतोमघानि । यच्छासूरिभ्यऽउपमंवरूथंस्वाभुवोजरणामश्नवंत ॥ वोचेमेदिंद्रंमघवा

(७।२।१२) अयंसोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।१३) आनोदेवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नमेनंमहोरायोराधसोयद्ददन्नः । योऽअर्चतोब्रह्मकृतिमविष्ठोयूयंपात० ॥ १४ ॥ (७।२।१४) प्रवऽइंद्रायमादनं
हर्यश्वायगायत । सखायःसोमपाव्ने ॥ शंसेदुक्थंसुदानवऽउतद्युक्षंयथानरः । चकृमासत्यराधसे ॥ त्वंनऽइंद्रवाज
युस्त्वंगव्युःशतक्रतो । त्वंहिरण्ययुर्वसो ॥ वयमिंद्रत्वायवोभिप्रणोनुमोवृषन् । विद्धीत्व१स्यनोवसो ॥ मानोनिदे
चवक्तवेर्योरंधीररावणे । त्वेऽअपिक्रतुर्मम ॥ त्वंवर्मासिसप्रथःपुरोयोधश्चवृत्रहन् । त्वयाप्रतिब्रुवेयुजा+ ॥ १५ ॥
महाँऽउतासियस्यतेनुस्वधावरीसहः । मम्नातेऽइंद्ररोदसी ॥ तंत्वामरुत्वतीपरिभुवद्वाणीसयावरी । नक्षमाणासह
द्युभिः ॥ ऊर्ध्वासस्त्वान्विंदवोभुवन्दस्ममुपद्यवि । संतेनमंतकृष्टयः ॥ प्रवोमहेमहिवृधेभरध्वंप्रचेतसेप्रसुमतिंकृणु
ध्वं । विशःपूर्वीःप्रचराचर्षणिप्राः+ ॥ उरुव्यचसेमहिनेसुवृक्तिमिंद्रायब्रह्मजनयंतविप्राः । तस्यव्रतानिनमिनंतिधी
राः ॥ इंद्रंवाणीरनुत्तमन्युमेवसत्राराजानंदधिरेसहध्यै । हर्यश्वायबर्हयासमापीन्+ ॥ १६ ॥ (७।२।१५) मोषु
त्वावाघतश्चनारेऽअस्मन्निरीरमन् । आरात्ताच्चित्सधमादंनऽआगहीहवासन्नुपश्रुधि ॥ इमेहितेब्रह्मकृतःसुतेसचाम

(७।२।१४) प्रवइंद्रायेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रोगायत्र्यंत्यास्तिस्रोविराजः । (७।२।१५) मोषुत्वेतिसप्तविंशत्यृचस्यसूक्तस्यव
सिष्ठइंद्रः प्रथमाचतुर्थीषष्ठ्यादियुगृचश्चबृहत्यःद्वितीयापंचम्याद्ययुगृचश्चसतोबृहत्यःरायस्कामइतितृतीयाद्विपदाविराट् (इंद्रक्रतुन्नइत्यर्धर्चो
वासिष्ठःशक्तिऋषिरितिशाट्यायनब्राह्मणं, इंद्रक्रतुन्नइत्यृग्द्वयात्मकस्यशक्तिऋषिरितितांडकब्राह्मणं) ।

धौनमक्षऽआसंते । इंद्रेकामंजरितारोवसूयवोरथेनपादमादधुः ॥ रायस्कामोवज्रहस्तंसुदक्षिणंपुत्रोनपितरंहुवे ॥
इमऽइंद्रायसुन्विरेसोमासोदध्याशिरः । ताँऽआमदायवज्रहस्तपीतयेहरिभ्यांयाह्योकऽआ+ ॥ श्रवच्छुत्कर्णऽईयतेव
सूनांनूचिंन्नोमधिषद्गिरः । सद्यश्चिद्यःसहस्राणिशतादददन्नकिर्दित्संतमामिनत् ॥ १७ ॥ सवीरोऽअप्रतिष्कुतऽइंद्रे
णशूशुवेनृभिः । यस्तेगभीरासवनानिवृत्रहन्त्सुनोत्याचधावति ॥ भवावरूथंमघवन्मघोनांयत्समजासिशर्धतः । वि
त्वाहतस्यवेदनंभजेमह्यादूणाशोभरागयं ॥ सुनोतासोमपाव्नेसोममिंद्रायवज्रिणे । पचतापक्तीरवसेकृणुध्वमित्पृणन्नि
त्पृणतेमयः ॥ मास्रेधतसोमिनोदक्षतामहेकृणुध्वंरायऽआतुजे । तरणिरिज्जयतिक्षेतिपुष्यतिनदेवासःकवत्नवे ॥
नकिःसुदासोरथंपर्यासनरीरमत् । इंद्रोयस्याविताययस्यमरुतोगमत्सगोमतिव्रजे+ ॥ १८ ॥ गमद्वाजंवाजयन्निंद्रम
र्त्योयस्यत्वमविताभुवः । अस्माकंबोध्यवितारथानामस्माकंशूरनृणां+ ॥ उदिन्न्वस्यरिच्यतेंशोधनंनजिग्युषः । यऽ
इंद्रोहरिवान्नदभंतितंरिपोदक्षंदधातिसोमिनि ॥ मंत्रमखर्वंसुधितंसुपेशसंदधातयज्ञियेष्वा । पूर्वीश्चनप्रसितयस्तरंति
तंयऽइंद्रेकर्मणाभुवत् ॥ कस्तमिंद्रत्वावसुमामर्त्योदधर्षति । श्रद्धाऽइत्तेमघवन्पार्येदिविवाजीवाजंसिषासति ॥ म
घोनःस्मवृत्रहत्येषुचोदयेयेददतिप्रियावसु । तवप्रणीतीहर्यश्वसूरिभिर्विश्वातरेमदुरिता+ ॥ १९ ॥ तवेदिंद्रावमंव
सुत्वंपुष्यसिमध्यमं । सत्राविश्वस्यपरमस्यराजसिनकिष्ट्वागोषुवृण्वते ॥ त्वंविश्वस्यधनदाऽअसिश्रुतोयऽईंभवंत्याज

यः । तवायंविश्वःपुरुहूतपार्थिवोवस्युर्नामभिक्षते ॥ यदिंद्रयावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतारमिद्दिधिषेयरदाव
सोनपापत्वायरासीय ॥ शिक्षेयमिन्महयतेदिवेदिवेरायऽआकुहचिद्विदे । नहित्वदन्यन्मघवन्नऽआप्यंवस्योऽअ
स्तिपिताचन+ ॥ तरणिरित्सिषासतिवाजंपुरंध्यायुजा । आवऽइंद्रंपुरुहूतंनमेगिरानेमिंतष्टेवसुद्रुं ॥ २० ॥ नदुष्टु
तीमर्त्योविंदतेवसुनस्रेधंतंरयिर्नशत् । सुशक्तिरिन्मघवन्तुभ्यंमावतेदेष्णंयत्पार्येदिवि+ ॥ अभित्वाशूरनोनुमोदु
ग्धाऽइवधेनवः । ईशानमस्यजगतःस्वर्दृशमीशानमिंद्रतस्थुषः ॥ नत्वावाँऽअन्योदिव्योनपार्थिवोनजातोनजनि
ष्यते । अश्वायंतोमघवन्निंद्रवाजिनोगव्यंतस्त्वाहवामहे ॥ अभीषतस्तदाभरेंद्रज्यायःकनीयसः । पुरूवसुर्हिमघव
न्त्सनादसिभरेभरेचहव्यः ॥ पराणुदस्वमघवन्नमित्रान्त्सुवेदानोवसूकृधि । अस्माकंबोध्यवितामहाधनेभवावृधःसखी
नां ॥ इंद्रक्रतुंनऽआभरपितापुत्रेभ्योयथा । शिक्षाणोऽअस्मिन्पुरुहूतयामनिजीवाज्योतिरशीमहि ॥ मानोऽअज्ञा
तावृजनादुराध्योऽ३माशिवासोऽअवक्रमुः । त्वयावयंप्रवतःशश्वतीरपोतिशूरतरामसि ॥ २१ ॥ (७।२।१६) श्वि
त्यंचोमादक्षिणतस्कपर्दाधियंजिन्वासोऽअभिहिप्रमंदुः । उत्तिष्ठन्वोचेपरिबर्हिषोनॄन्नमेदूरादवितवेवसिष्ठाः ॥ दूरा

(७।२।१६) श्वित्यंचइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठऋषिःआद्यानांपंचानांवसिष्ठपुत्राऋषयःआद्यानांनवानांवसिष्ठपुत्रादेवताःअंत्या-
नांपंचानांवसिष्ठोदेवतात्रिष्टुप् (आद्यानांनवानामिंद्रोदेवताअंत्यानांपंचानांवसिष्ठोदेवताव्यत्यासेनमिथऋषीतौवा)।

दिंद्रंमनयन्नासुतेनंतिरोवैशंतमतिपांतमुग्रं । पाशंद्युम्नस्यवायतस्यसोमात्सुतादिंद्रोऽवृणीतावसिष्ठान् ॥ एवेन्नुकंसिं
धुंमेभिस्ततारेवेन्नुकंभेदमेभिर्जघान । एवेन्नुकंदाशराज्ञेसुदासंप्रावदिंद्रोब्रह्मणावोवसिष्ठाः ॥ जुष्टीनरोब्रह्मणावःपि
तृणामक्षमव्ययंनकिलारिषाथ । यच्छक्करीषुबृहतारवेणेंद्रेशुष्ममदधातावसिष्ठाः ॥ उद्द्यामिवेत्तृष्णजोनाथितासो
दीधयुर्दाशराज्ञेवृतासः । वसिष्ठस्यस्तुवतऽइंद्रोऽअश्रोदुरुंतृत्सुभ्योऽअकृणोदुलोकं ॥ २२ ॥ दंडाऽइवेद्गोऽअज
नासऽआसन्परिच्छिन्नाभरताऽअर्भकासः । अभवच्चपुरऽएतावसिष्ठऽआदित्तृत्सूनांविशोऽअप्रथंत ॥ त्रयःकृण्वंति
भुवनेषुरेतस्तिस्रःप्रजाऽआर्याज्योतिरग्राः । त्रयोघर्मासऽउषसंसचंतेसर्वाँऽइत्ताँऽअनुविदुर्वसिष्ठाः ॥ सूर्यस्येववक्ष
थोज्योतिरेषांसमुद्रस्येवमहिमागंभीरः । वातस्येवप्रजवोनान्येनस्तोमोवसिष्ठाऽअन्वेतवेवः ॥ तऽइन्निण्यंहृदयस्यप्र
केतैःसहस्रवल्शमभिसंचरंति । यमेनततंपरिधिंवयंतोऽप्सरसऽउपसेदुर्वसिष्ठाः ॥ विद्युतोज्योतिःपरिसंजिहानंमि
त्रावरुणायदपश्यतांत्वा । तत्तेजन्मोतैकंवसिष्ठागस्त्योयत्त्वाविशऽआजभार ॥ २३ ॥ उतासिमैत्रावरुणोवसिष्ठोर्व
श्याब्रह्मन्मनसोधिजातः । द्रप्संस्कन्नंब्रह्मणादैव्येनविश्वेदेवाःपुष्करेत्वाददंत ॥ सप्रकेतऽउभयस्यप्रविद्वान्त्सहस्र
दानऽउतवासदानः । यमेनततंपरिधिंवयिष्यन्नप्सरसःपरिजज्ञेवसिष्ठः ॥ सत्रेहजाताविषितानमोभिःकुंभेरेतःसि
षिचतुःसमानं । ततोहमानऽउदियायमध्यात्ततोजातमृषिमाहुर्वसिष्ठं ॥ उक्थभृतंसामभृतंबिभर्तिग्रावाणंबिभ्रत्प्र

वंदात्यग्रैं । उपैंनमाध्वंसुमनस्यमाना ऽआवोंगच्छातिप्रतृदोवसिंष्ठः ॥ २४ ॥ (७।३।१) प्रशुक्रैतुंदेवीमंनीषाऽअ
स्मत्सुतंष्टोरथोनवाजी+ ॥ विदुःपृथिव्यादिवोजनित्रंशृण्वंत्यापोऽअधक्षरंतीः ॥ आपंश्चिदस्मैपिन्वंतपृथ्वीर्वृत्रेषुशूरा
मंसंतऽउग्राः+ ॥ आधूर्ष्वंस्मैदधाताश्वानिंद्रोनवज्रीहिरंण्यबाहुः ॥ अभिप्रस्थाताहेवयज्ञंयातेवपत्मन्त्मनाहिनोत ॥
त्मनासमत्सुहिनोतंयज्ञंदधातकेतुंजनायवीरं+ ॥ उदंस्यशुष्मांद्भानुर्नार्तंबिभर्तिभारंपृथिवीनभूमं ॥ ह्वयामिदेवाँऽ
अयातुरग्नेसाधन्नृतेनधियंदधामि ॥ अभिवोदेवींधियंदधिध्वंप्रवोदेवत्रावाचंकृणुध्वं ॥ आचंष्टऽआसांपाथोनदीनां
वरुंणऽउग्रःसहस्रंचक्षाः ॥ २५ ॥ राजाराष्ट्राणांपेशोनदीनामनुंत्तमस्मैक्षत्रंविश्वायु ॥ अविंष्टोऽअस्मान्विश्वासुवि
क्ष्वद्युंकृणोतशंसंनिनित्सोः+ ॥ व्येतुदिद्युद्विषामशेवायुयोतविष्वग्रपस्तनूनां ॥ अवींन्नोऽअग्निर्हव्यान्नमोभिःप्रेष्ठोऽ
अस्माऽअधायिस्तोमः ॥ सजूर्देवेभिरपांनपातंसखांयंकृध्वंशिवोनोऽअस्तु ॥ अब्जामुक्थैरहिंगृणीषेबुध्नेनदीनांरजः
सुषीदन् ॥ मानोहिर्बुध्न्योरिषेधान्मायज्ञोऽअंस्यस्रिधदृतायोः+ ॥ उतनऽएषुनृषुश्रवोधुःप्ररायेयंतुशर्धंतोऽअर्यः+ ॥

तृतीयेनुवाकेद्वाविंशतिसूक्तानि (७।३।१) प्रशुक्रैत्विति पंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवाद्विपदाविराट् अंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टुभः अब्जामु
क्थैरितिद्विपदायाअहिर्देवता मानोहिर्बुध्न्योरित्यस्याअहिर्बुध्न्यः (इतश्चत्वारिवैश्वदेवसूक्तानि। भेदपक्षे–देवाः १ आपः १ इंद्रः २ यज्ञः ३
देवाः २ वरुणः १ देवाः ३ अग्निः १ अपांनपात् १ अहिः १ अहिर्बुध्न्यः १ देवाः २ देवपत्नीत्वष्टारः १ त्वष्टा १ विश्वे. ४ एवं २५)

तपंतिशत्रुंस्व१र्णभूमामहासेनासोऽअमेभिरेषां ॥ आयन्नःपत्नीर्गमन्त्यच्छात्वष्टासुपाणिर्दधातुवीरान् + ॥ २६ ॥ प्रतिनःस्तोमंत्वष्टाजुषेतस्याद्स्मेऽअरमतिर्वसूयुः + ॥ तानोरासत्रातिषाचोवसून्यारोदसीवरुणानीशृणोतु । वरूत्रीभिःसुशरणोनोऽअस्तुत्वष्टासुदत्रोविदधातुरायः ॥ तन्नोरायःपर्वतास्तन्नऽआपस्तद्रातिषाचऽओषधीरुतद्यौः । वनस्पतिभिःपृथिवीसजोषाऽउभेरोदसीपरिपासतोनः ॥ अनुतदुर्वीरोदसीजिहातामनुद्युक्षोवरुणऽइंद्रसखा । अनुविश्वेमरुतोयेसहासोरायःस्यामधरुणंधियध्यै ॥ तन्नऽइंद्रोवरुणोमित्रोऽअग्निरापऽओषधीर्वनिनोजुषंत । शर्मन्त्स्याममरुतामुपस्थेयूयंपात० ॥ २७ ॥ (७।३।२) शंनऽइंद्राग्नीभवतामवोभिःशंनऽइंद्रावरुणारातहव्या । शमिंद्रासोमासुवितायशंयोःशंनऽइंद्रापूषणावाजसातौ ॥ शंनोभगःशमुनःशंसोऽअस्तुशंनःपुरंधिःशमुसंतुरायः । शंनःसत्यस्यसुयमस्यशंसःशंनोऽअर्यमापुरुजातोऽअस्तु ॥ शंनोधाताशमुधर्तानोऽअस्तुशंनऽउरूचीभवतुस्वधाभिः । शंरोदसीबृहतीशंनोऽअद्रिःशंनोदेवानांसुहवानिसंतु ॥ शंनोऽअग्निर्ज्योतिरनीकोऽअस्तुशंनोमित्रावरुणावश्विनाशं । शंनःसुकृतांसुकृतानिसंतुशंनऽइषिरोऽअभिवातुवातः ॥ शंनोद्यावापृथिवीपूर्वहूतौशमंतरिक्षंदृशयेनोऽअस्तु । शंनऽओषधीर्वनिनोभवंतुशंनोरजसस्पतिरस्तुजिष्णुः + ॥ २८ ॥ शंनऽइंद्रोवसुभिर्देवोऽअस्तुशमादित्येभिर्वरुणःसुशंसः । शं

(७।३।२) शंनइंद्राग्नीइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (अत्रसूक्तेसर्वेपिविश्वेदेवाः)।

नोरुद्रोरुद्रेभिर्जलाषः शंनस्त्वष्टाग्नाभिरिहश्रृणोतु ॥ शंनःसोमोभवतुब्रह्मशंनः शंनोग्रावाणःशमुसंतुयज्ञाः । शंनःस्व रूणांमितयोभवंतुशंनःप्रस्व१ःशम्वस्तुवेदिः ॥ शंनःसूर्यऽउरुचक्षाऽउदेतुशंनश्चतस्त्रःप्रदिशोभवंतु । शंनःपर्वताध्रुव योभवंतुशंनःसिंधवःशमुसंत्वापः ॥ शंनोऽअदितिर्भवतुव्रतेभिःशंनोभवंतुमरुतःस्वर्काः । शंनोविष्णुःशमुपूषानोऽ अस्तुशंनोभवित्रंशम्वस्तुवायुः+ ॥ शंनोदेवःसविताात्रायमाणःशंनोभवंतूषसोविभातीः । शंनःपर्जन्योभवतुप्रजाभ्यः शंनःक्षेत्रस्यपतिरस्तुशंभुः+ ॥ २९ ॥ शंनोदेवाविश्वदेवाभवंतुशंसरस्वतीसहधीभिरस्तु । शमभिषाचःशमुरातिषा चःशंनोदिव्याःपार्थिवाःशंनोऽअप्याः ॥ शंनःसत्यस्यपतयोभवंतुशंनोऽअर्वतःशमुसंतुगावः । शंनऽऋभवःसुकृतः सुहस्ताःशंनोभवंतुपितरोहवेषु ॥ शंनोऽअजऽएकपाद्देवोऽअस्तुशंनोहिर्बुध्न्य१ःशंसमुद्रः । शंनोऽअपांनपात्पेरुरस्तु शंनःपृश्निर्भवतुदेवगोपा ॥ आदित्यारुद्रावसवोजुषंतेदंब्रह्मक्रियमाणंनवीयः । शृण्वंतुनोदिव्याःपार्थिवासोगोजा ताऽउतयेयज्ञियासः ॥ येदेवानांयज्ञियायज्ञियानांमनोर्यजत्राऽअमृताऽऋतज्ञाः। तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपात० ॥ ३० ॥ (अथपरिशिष्टं ॥ शंवतीःपारयंत्येतेतंपृच्छंतिवचोयुजा । अभ्यारंतंयमाकेतुंयऽएवेदमितिब्रवन् ॥ भा साकेतुंपरिस्रुतंभारतीर्ब्रह्मवर्धनीः । संजानानामहीमातायऽएवेदमितिब्रवत् ॥ इंद्रस्तंकिंविभुंप्रभुंभानुनेयंसरस्वती । येनंसूर्यमरोचयद्येनेमेरोदसीऽउभे ॥ जुषस्वाग्नेऽअंगिरःकाण्वंमेध्यातिथिं । मात्वासोमस्यबर्बृहत्सुतस्यमधुमत्तमः ॥

त्वमग्नेऽअंगिरः शोचस्वदेववीतमः । आशंतमशंतमाभिरष्टिभिः शांतिःस्वस्तिमंकुर्वत ॥ शंनःकनिंक्रदद्देवःपर्जन्योऽअभिर्वर्षतु । शंनोद्यावापृथिवीशंप्रजाभ्यः शंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ १ ॥) इतिपंचमाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

पंचत्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १६ ऋचः १६५ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. १११ वसिष्ठपुत्रेभ्य. ९ वसिष्ठाये. ५ देवेभ्य. अभ्यइ. इंद्राये. २ यज्ञाये. ३ देवेभ्य. २ वरुणाये. देवेभ्य. ३ अग्नय. अपांनप्त्रेग्नय. अहयेग्नय. अहयेबुध्यायाग्नय. देवेभ्य. २ देवपत्नीत्वष्ट्रभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. १९ ॥ इतिपंचमेतृतीयः ॥

प्रब्रह्मनवावोष्टावुदुष्यःसावित्रमंत्येवाजिन्यौभगमितिभागोवार्धचैऊर्ध्वःसप्तवैश्वदेवंत्वोश्रुष्टिःप्रातर्भागंजगत्याद्यालिंगोक्तदेवतांत्योषस्याप्रब्रह्माणःषड्वैश्वदेवंतुप्रवःपंचदधिक्रांदाधिक्रंजगत्याद्यालिंगोक्तदेवतादेवश्चतुष्कंसावित्रमिमारौद्रंत्रिष्टुबंतमापोयमापमृभुक्षणआर्भवमंत्यावैश्वदेवीवासमुद्रज्येष्ठाआपमामांमैत्रावरुण्याग्नेयींवैश्वदेवीनदीस्तुतिर्जागतमंत्यातिजगतीशक्करीवादित्यानांतृचमादित्यंत्वादित्यासःप्रद्यावाद्यावापृथिवीयंवास्तोर्वास्तोष्पत्यममीवहाष्टौवास्तोष्पत्यांद्यागायत्रीशेषास्त्र्युपरिष्टाद्बृहत्यादयोनुष्टुभंःप्रस्वापिन्यउपनिषत्कईपंचाधिकामारुतंहाद्याएकादशद्विपदामध्वःसप्तप्रसाकमुक्षेषड्ंत्रायध्वेद्वादशत्रिप्रगाथादिनवम्याद्यागायत्र्योंत्यानुष्टुब्रौद्रीमृत्युविमोचनी ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ॐम् ॥ (७।३।३) प्रब्रह्मैतुसदनादृतस्यविरश्मिभिःससृजेसूर्योगाः । विसानुनापृथिवीसंस्रऽउर्वीपृथु प्रतीकमध्येधेऽअग्निः+ ॥ इमांवांमित्रावरुणासुवृक्तिमिषंनकृण्वेऽअसुरानवीयः । इनोवामन्यःपदवीरदब्धोजनंच मित्रोयततिब्रुवाणः+ ॥ आवातस्यध्रजतोरंतऽइत्याऽअपीपयंतधेनवोनसूदाः । महोदिवःसदनेजायमानोचिक्रदद्वृष भःसस्मिन्नूधन् ॥ गिरायऽएतायुनजद्धरीतऽइंद्रंप्रियासुरथाशूरधायू । प्रयोमन्युंरिरिक्षतोमिनात्यासुक्रतुमर्यमणंव वृत्यां ॥ यजंतेऽअस्यसख्यंवयश्चनमस्विनःस्वऽऋतस्यधामन् । विपृक्षोबाबधेनृभिःस्तवानऽइदंनमोरुद्रायप्रेष्ठं ॥१॥ आयत्साकंयशसोवावशानाःसरस्वतीसप्तथीसिंधुमाता । याःसुष्वयंतसुदुघाःसुधाराऽअभिस्वेनपयसापीप्यानाः ॥ उतत्येनोमरुतोमंदसानाधियंतोकंचवाजिनोवंतु । मानःपरिख्यदक्षराचरंत्यवीवृधन्युज्यंतेरयिंनः ॥ प्रवोमहीमरम तिंकृणुध्वंप्रपूषणंविदथ्यं१नवीरं । भगंधियोवितारंनोऽअस्याःसातौवाजंरातिषाचंपुरंधिं ॥ अच्छायंवोमरुतःश्लो कऽएत्वच्छाविष्णुंनिषिक्तपामवोभिः । उतप्रजायैगृणतेवयोधुर्यूयंपात० ॥ २ ॥ (७।३।४) आवोवाहिष्ठोवहतु

(७।३।३) प्रब्रह्मेतिनवर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः ३ इंद्रार्यमणौ १ रुद्रः १ नद्यः १ मरुतः १ विश्वेदेवाः १ विष्णुमरुतः १ एवं ९)। (७।३।४) आवोवाहिष्ठइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–ऋभवः २ इंद्रः ६ एवमष्टौ)।

स्तवध्यैरथोवाजाऽऋभुक्षणोऽअमृक्तः । अभित्रिपृष्ठैःसवनेषुसोमैर्मदेसुशिप्रामहभिःपृणध्वं ॥ यूयंहरत्नंमघवत्सुध त्थस्वर्दृशऽऋभुक्षणोऽअमृक्तं । संयज्ञेषुस्वधावंतःपिबध्वंविनोराधांसिमतिभिर्दयध्वं ॥ उवोचिथहिमघवन्देष्णंम होऽअर्भस्यवसुनोविभागे । उभातेपूर्णावसुनागभस्तीनसूनृतानियमतेवसव्या* ॥ त्वामिंद्रस्वयशाऽऋभुक्षावाजोनसा धुरस्तमेष्यृक्वा । वयंनुतेदाश्वांसःस्यामब्रह्मकृण्वंतोहरिवोवसिष्ठाः ॥ सनितासिप्रवतोदाशुषेचिद्याभिर्विवेषोहर्यश्व धीभिः । ववन्मानुतेयुज्याभिरूतीकदानऽइंद्ररायऽआदशस्येः ॥ ३ ॥ वासयंसीववेधसस्त्वंनःकदानऽइंद्रवचसोबु बोधः । अस्तंतात्याधियारयिंसुवीरंपृक्षोनोऽअर्वान्युहीतवाजी+ ॥ अभियंदेवीनिर्ऋतिश्चिदीशेनक्षंतऽइंद्रंशरदःसुपृ क्षः । उपत्रिबंधुर्जरदष्टिमेत्यस्ववेशंयंकृणवंतमर्ताः ॥ आनोराधांसिसवितःस्तवध्याऽआरायोयंतुपर्वतस्यरातौ । स दानोदिव्यःपायुःसिषक्तुयूयंपात० ॥ ४ ॥ (७।३।५) उदुष्यदेवःसविताययामहिरण्ययीममतिंयामशिश्रेत् । नूनंभगोहव्योमानुषेभिर्वियोरत्नापुरूवसुर्दधाति ॥ उदुतिष्ठसवितःश्रुध्य१स्यहिरण्यपाणेप्रभृतावृतस्य । व्यु१र्वीपृ थ्वीममतिंसृजानऽआनृभ्योमर्तभोजनंसुवानः+ ॥ अपिष्टुतःसवितादेवोऽअस्तुयमाचिद्विश्वेवसवोगृणंति । सनःस्तो मान्नमस्य१श्चनोधाद्विश्वेभिःपातुपायुभिर्निसूरीन्+ ॥ अभियंदेव्यदितिर्गृणातिसवंदेवस्यसवितुर्जुषाणा । अभिसम्रा

(७।३।५) उदुष्यदेवइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठःआद्यानांषण्णांसविताअंत्ययोर्द्वयोर्वाजिनस्त्रिष्टुप् । (भगमित्यर्धर्चस्यभगोवा) ।

जोवरुणोगृणंत्यभिमित्रासोऽअर्यमासजोषाः ॥ अभियेमिथोवनुषःसपंतेरातिंदिवोरातिषाचःपृथिव्याः । अहिर्बु
ध्न्यऽउतनःशृणोतुवरूत्र्येकधेनुभिर्निपातु ॥ अनुतन्नोजास्पतिर्मंसीष्टरत्नंदेवस्यसवितुरियानः । भर्गमुग्रोवसेजोहवी
तिभगमनुग्रोऽअर्धयातिरत्नं ॥ शंनोभवंतुवाजिनोहवेषुदेवतातामितद्रवःस्वर्काः । जंभयंतोहिंवृकंरक्षांसिसनेम्यस्म
द्युयवन्नमीवाः ॥ वाजेवाजेवतवाजिनोनोधनेषुविप्राऽअमृताऽऋतज्ञाः । अस्यमध्वःपिबतमादयध्वंतृप्तायातपथिभि
र्देवयानैः ॥ ५ ॥ (७।३।६) ऊर्ध्वोऽअग्निःसुमतिंवस्वोऽअश्रेत्प्रतीचीजूर्णिर्देवतातिमेति । भेजातेऽअद्रीरथ्येव
पंथामृतंहोतानऽइषितोयजाति ॥ प्रवावृजेसुप्रयाबर्हिरेषामाविश्पतीवबीरिटऽइयाते । विशामक्तोरुषसःपूर्वहूतौवा
युःपूषास्वस्तयेनियुत्वान् ॥ ज्मयाऽअत्रवसवोरंतदेवाऽउरावंतरिक्षेमर्जयंतशुभ्राः । अर्वाक्पथऽउरुज्रयःकृणुध्वंश्रो
तादूतस्यजग्मुषोनोऽअस्य+ ॥ तेहियज्ञेषुयज्ञियासऽऊमाःसधस्थंविश्वेऽअभिसंतिदेवाः । ताँऽअध्वरऽउशतोयक्ष्यग्ने
श्रुष्टीभगंनासत्यापुरंधिं ॥ आग्नेगिरोदिवऽआपृथिव्यामित्रंवहवरुणमिंद्रमग्निं । आर्यमणमदितिंविष्णुमेषांसरस्व
तीमरुतोमादयंतां ॥ ररेहव्यंमतिभिर्यज्ञियानांनक्षत्कामंमर्त्यानामसिन्वन् । धातारयिमविदस्यंसदासांसक्षीमहियु
ज्येभिर्नुदेवैः ॥ नूरोदसीऽअभिष्टुतेवसिष्ठैर्ऋतावानोवरुणोमित्रोऽअग्निः । यच्छंतुचंद्राऽउपमंनोऽअर्कंयूयंपात०

(७।३।६) ऊर्ध्वोअग्निरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः १ वायुपूषणौ १ विश्वेदेवाः ५ एवं ७)।

ऋक्सं. अ.५अ.४ ॥२४॥

॥ ६ ॥ (७।३।७) ओश्रुष्टिर्विदथ्या३ समैतुप्रतिस्तोमंदधीमहितुराणां । यदृद्यदेवःसवितासुवातिस्यामास्यरत्निनोविभागे ॥ मित्रस्तन्नोवरुणोरोदसीचद्युभक्तमिंद्रोऽअर्यमाददातु । दिदेंष्टुदेव्यदितीरेक्णोवायुश्चयन्नियुवैतेभगश्च ॥ सेदुग्रोऽअस्तुमरुतःसशुष्मीयंमर्त्यंपृषदश्वाऽअवाथ । उतेमग्निःसरस्वतीजुनंतिनतस्यरायःपर्येतास्ति ॥ अयंहिनेतावरुणऽऋतस्यमित्रोराजानोऽअर्यमापोधुः । सुहवादेव्यदितिरनर्वातेनोऽअंहोऽअतिपर्षन्नरिष्टान् ॥ अस्यदेवस्यमीळ्हुषोवयाविष्णोरेषस्यप्रभृथेहविर्भिः । विदेहिरुद्रोरुद्रियंमहित्वंयासिष्टंवर्तिरश्विनाविरावत् ॥ मात्रपूषन्नाघृणऽइरस्योवरूत्रीयद्रातिषाचश्चरासन् । मयोभुवोनोऽअर्वंतोनिपांतुवृष्टिंपरिज्मावातोददातु ॥ नूरोदसीऽअभिष्टुतेवसिष्ठैरृतावानोवरुणोमित्रोऽअग्निः । यच्छंतुचंद्राऽउपमंनोऽअर्कंयूयंपात० ॥ ७ ॥ (७।३।८) प्रातरग्निंप्रातरिंद्रंहवामहेप्रातर्मित्रावरुणाप्रातरश्विना । प्रातर्भगंपूषणंब्रह्मणस्पतिंप्रातःसोममुतरुद्रंहुवेम ॥ प्रातर्जितंभगमुग्रंहुवेमवयंपुत्रमदितेर्योविधर्ता । आध्रश्चिद्यंमन्यमानस्तुरश्चिद्राजाचिद्यंभगंभक्षीत्याह ॥ भगप्रणेतर्भगसत्यराधोभगेमांधियमुदवाददन्नः । भगप्रणोजनयगोभिरश्वैर्भगप्रनृभिर्नृवंतःस्याम ॥ उतेदानींभगवंतःस्यामोतप्रपित्वऽउत

मंडलं ७ अनु० ३ ॥२४॥

(७।३।७) ओश्रुष्टिरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (अत्राखिलाविश्वेदेवाः) । (७।३।८) प्रातरग्निमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोभगः आद्यायाअग्नींद्रमित्रावरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिरुद्रादेवताःअंत्यायाउषा आद्याजगतीशेषास्त्रिष्टुभः ।

मध्येऽअह्नां । उतोदितामघवन्त्सूर्यस्यवयंदेवानांसुमतौस्याम ॥ भगऽएवभगवाँऽअस्तुदेवास्तेनवयंभगवंतःस्याम ।
तंत्वाभगसर्वऽइज्जोहवीतिसनोभगपुरऽएताभवेह+ ॥ समध्वरायोषसोनमंतदधिक्रावेवशुचयेपदाय । अर्वाचीनंव
सुविदंभगंनोरथमिवाश्वावाजिनऽआवहंतु ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्नऽउषासोवीरवतीःसदमुच्छंतुभद्राः । घृतंदुहाना
विश्वतःप्रपीतायूयंपात० ॥ ८ ॥ (७।३।९) प्रब्रह्माणोऽअंगिरसोनक्षंतप्रक्रंदनुर्नभन्यस्यवेतु । प्रधेनवऽउदप्रु
तोनवंतयुज्याताम‌द्रीऽअध्वरस्यपेशः ॥ सुगस्तेऽअग्नेसनवित्तोऽअध्वायुक्ष्वासुतेहरितोरोहितश्च । येवासद्मन्नरुषावी
रवाहोहुवेदेवानांजनिमानिसत्तः+ ॥ समुवोयज्ञंमहयन्नमोभिःप्रहोतामंद्रोरिरिचऽउपाके । यजस्वसुपुर्वणीकदेवा
नायज्ञियामरमतिंववृत्याः ॥ यदावीरस्यरेवतोदुरोणेस्योनशीरतिथिराचिकेतत् । सुप्रीतोऽअग्निःसुधितोदमऽआ
सविशेदातिवार्यमियत्यै ॥ इमंनोऽअग्नेऽअध्वरंजुषस्वमरुत्स्विंद्रेयशसंकृधीनः । आनक्ताबर्हिःसदतामुषासोशंतामि
त्रावरुणायजेह+ ॥ एवाग्निंसहस्यं१वसिष्ठोरायस्कामोविश्वप्स्न्यस्यस्तौत् । इषंरयिंपप्रथद्वाजमस्मेयूयंपात० ॥ ९ ॥
(७।३।१०) प्रवोयज्ञेषुदेवयंतोऽअर्चन्द्यावानमोभिःपृथिवीऽइषध्यै । येषांब्रह्माण्यसमानिविप्राविष्वग्वियंतिवनि

(७।३।९) प्रब्रह्माणइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः १ अग्निः १ देवाः १ अग्निः ३ एवं ६) ।
(७।३।१०) प्रवोयज्ञेष्वितिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः १ यज्ञः १ विश्वेदेवाः २ अग्निः १ दधिक्रा-

नोनशाखाः ॥ प्रयज्ञऽएंतुहेत्वोनसप्तिरुद्यच्छध्वंसमनसोघृताचीः । स्तृणीतबर्हिरध्वरायसाधूर्ध्वाशोचींषिदेवयून्यस्थुः ॥ आपुत्रासोनमातरंविभृत्राःसानौदेवासोबर्हिषःसदंतु । आविश्वाचीविदथ्यामनक्त्वग्नेमानोदेवतातामृधस्कः ॥ तेसीषपंतजोषमायजत्राऽऋतस्यधाराःसुदुघादुहानाः । ज्येष्ठंवोऽअद्यमहऽआवसूनामागंतनसमनसोयतिष्ठ+ ॥ एवानोऽअग्नेविक्ष्वादशस्यत्वयावयंसहसावन्नास्क्राः । रायायुजासधमादोऽअरिष्टायूयंपात० ॥ १० ॥

(७।३।११) दधिक्रांवःप्रथममश्विनोषसमग्निंसमिद्धंभगमूतयेहुवे । इंद्रंविष्णुंपूषणंब्रह्मणस्पतिमादित्यान्द्यावापृथिवीऽअपःस्वः* ॥ दधिक्रामुनमसाबोधयंतऽउदीराणायज्ञमुपप्रयंतः । इळांदेवींबर्हिषिसादयंतोश्विनाविप्रासुहवाहुवेम ॥ दधिक्रावाणंबुबुधानोऽअग्निमुपब्रुवऽउषसंसूर्यंगां । ब्रध्नंमांश्चतोर्वरुणस्यबभ्रुंतेविश्वास्मद्दुरितायावयंतु ॥ दधिक्रावाप्रथमोवाज्यर्वाग्रेरथानांभवतिप्रजानन् । संविदानऽउषसासूर्येणादित्येभिर्वसुभिरंगिरोभिः ॥ आनोदधिक्राःपथ्यामनक्त्वृतस्यपंथामन्वेतवाऽउ । शृणोतुनोदैव्यंशर्धोऽअग्निःशृण्वंतुविश्वेमहिषाऽअमूराः ॥ ११ ॥

श्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यापः १ एवं ६) । (७।३।११) दधिक्रांवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोदधिक्रा आद्यायादधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यापस्त्रिष्टुबाद्याजगती ।

(७।३।१२) आदेवोयातुसवितासुरत्नोंतरिक्षप्रावहमानोऽअश्वैः। हस्तेदधानोनर्यापुरूणिनिवेशयन्चप्रसुवन्चभूम ॥ उदस्यबाहूशिथिराबृहंताहिरण्ययादिवोऽअंताँऽअनष्टां। नूनंसोऽअस्यमहिमापनिष्टसूरश्चिदस्माऽअनुदादपस्यां+ ॥ सघानोदेवःसवितासहावासाविषद्वसुपतिर्वसूनि। विश्रयमाणोऽअमतिमुरूचींमर्तभोजनमधरासतेनः ॥ इमागिरःसवितारंसुजिह्वंपूर्णगभस्तिमीळतेसुपाणिं। चित्रंवयोबृहदस्मेदधातुयूयंपात० ॥ १२ ॥ (७।३।१३) इमारुद्रायस्थिरधन्वनेगिरःक्षिप्रेषवेदेवायस्वधान्ने। अषाह्लायसहमानायवेधसेतिग्मायुधायभरताशृणोतुनः ॥ सहिक्षयेणक्ष्म्यस्यजन्मनःसाम्राज्येनदिव्यस्यचेतति। अवन्नवंतीरुपनोदुरश्चरानमीवोरुद्रजासुनोभव ॥ यातेदिद्युदवसृष्टादिवस्परिक्ष्मयाचरतिपरिसावृणक्तुनः। सहस्रंतेस्वपिवातभेषजामानस्तोकेषुतनयेषुरीरिषः ॥ मानोवधीरुद्रमापरादामातेभूमप्रसितौहीळितस्य। आनोभजबर्हिषिजीवशंसेयूयंपात० ॥ १३ ॥ (७।३।१४) आपोयंवःप्रथमंदेवयंतऽइंद्रपानमूर्मिमकृण्वतेळः। तंवोवयंशुचिमरिप्रमद्यघृतप्रुषंमधुमंतंवनेम ॥ तमूर्मिमापोमधुमत्तमंवोपांनपादवत्वाशुहेमा। यस्मिन्निंद्रोवसुभिर्मादयातेतमश्यामदेवयंतोवोऽअद्य+ ॥ शतपवित्राःस्वधयामदंतीदेवीर्देवानामपियंतिपा

(७।३।१२) आदेवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवसिष्ठःसवितात्रिष्टुप्। (७।३।१३) इमारुद्रायेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोरुद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप्। (७।३।१४) आपोयंवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवसिष्ठआपस्त्रिष्टुप्।

र्थः । ताऽइंद्रस्यनमिनंतिव्रतानिसिंधुभ्योहव्यंघृतवंज्जुहोत ॥ याःसूर्योरश्मिभिराततानयाभ्यऽइंद्रोऽअरदद्गातुमू र्मिं । तेसिंधवोवरिवोधातनानोयूयंपात० ॥ १४ ॥ (७।३।१५) ऋभुक्षणोवाजामादयध्वमस्मेनरोमघवानःसुतस्य । आवोर्वाचःक्रतवोनयातांविभ्वोरथंनर्यवर्तयंतु ॥ ऋभुर्ऋभुभिरभिवःस्यामविभ्वोविभुभिःशवसाशवांसि । वाजोऽअ स्माँऽअवतुवाजसाताविंद्रेणयुजातरुषेमवृत्रं+ ॥ तेचिद्धिपूर्वीरभिसंतिशासाविश्वाँऽअर्यऽउपरतातिवन्वन् । इंद्रो विभ्वाँऽऋभुक्षावाजोऽअर्यःशत्रोर्मिथत्याकृणवन्विनृम्णं+॥ नूदेवासोवरिवःकर्तनानोभूतनोविश्वेवसेसजोषाः । सम स्मेऽइषंवसवोददीरन्यूयंपात० ॥ १५ ॥ (७।३।१६) समुद्रज्येष्ठाःसलिलस्यमध्यात्पुनानायंत्यनिविशमानाः । इंद्रोयावज्रीवृषभोररादताऽआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ याऽआपोदिव्याऽउतवास्रवंतिखनित्रिमाऽउतवायाःस्वयंजाः । समुद्रार्थायाःशुचयःपावकास्ताऽआपो० ॥ यासांराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेऽअवपश्यन्जनानां । मधुश्चुतःशुच योयाःपावकास्ताऽआपो० ॥ यासुराजावरुणोयासुसोमोविश्वेदेवायासूर्जमदंति । वैश्वानरोयाःस्वग्निःप्रविष्टस्ताऽ आपो० ॥ १६ ॥ (७।३।१७) आमांमित्रावरुणेहरक्षतंकुलाययद्विश्वयन्मानऽआगन् । अजकावंदुर्दृशीकंतिरो

(७।३।१५)ऋभुक्षणइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवसिष्ठऋभवस्त्रिष्टुप्अंत्यायाविश्वेदेवावा।(७।३।१६)समुद्रज्येष्ठाइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवसि ष्ठआपस्त्रिष्टुप्।(७।३।१७)आमामितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमित्रावरुणावग्निर्विश्वेदेवानद्यइतिक्रमेणदेवताजगत्यंत्यातिजगतीशक्करीवा।

दधेमामांपद्यैनरपसाविदुत्त्सरुः ॥ यद्विजामन्परुषिवंदनंभुवदष्ठीवंतौपरिकुल्फौचदेहत् । अग्निष्टच्छोचन्नपबाधता मितोमामां० ॥ यच्छल्मलौभवतियन्नदीषुयदोषधीभ्यःपरिजायतेविषं । विश्वेदेवानिरितस्तत्सुवंतुमामां० ॥ याः प्रवतोनिवतऽउद्वतऽउदन्वतीरनुदकाश्चयाः । ताऽअस्मभ्यंपयसापिन्वमानाःशिवादेवीरशिपदाभवंतुसर्वानद्योऽअ शिमिदाभवंतु ॥ १७ ॥ (७।३।१८) आदित्यानामवसानूतनेनसक्षीमहिशर्मणाशंतमेन । अनागास्त्वेऽअदिति त्वेतुरासऽइमंयज्ञंदधतुश्रोषमाणाः ॥ आदित्यासोऽअदितिर्मादयंतांमित्रोऽअर्यमावरुणोरजिष्ठाः । अस्माकंसंतुभुव नस्यगोपाःपिबंतुसोममवसेनोऽअद्य+ ॥ आदित्याविश्वेमरुतश्चविश्वेदेवाश्चविश्वऽऋभवश्चविश्वे । इंद्रोऽअग्निरश्वि नातुष्टुवानायूयंपात० ॥ १८ ॥ (७।३।१९) आदित्यासोऽअदितयःस्यामपूर्देवत्रावसवोमर्त्यत्रा । सनेममित्रावरु णासनंतोभवेमद्यावापृथिवीभवंतः ॥ मित्रस्तन्नोवरुणोमामहंतशर्मतोकायतनयायगोपाः । मावोभुजेमान्यजातमे नोमातत्कर्मवसवोयच्चयध्वे ॥ तुरण्यवोंगिरसोनक्षंतरत्नंदेवस्यसवितुरियानाः । पिताचतन्नोमहान्यजत्रोविश्वेदे वाःसमनसोजुषंत ॥ १९ ॥ (७।३।२०) प्रद्यावायज्ञैःपृथिवीनमोभिःसबाधऽईळेबृहतीयजत्रे । तेचिद्धिपूर्वेकव

(७।३।१८) आदित्यानामितितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठआदित्यास्त्रिष्टुप्। (७।३।१९) आदित्यासइतितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठआदित्यास्त्रिष्टुप्। (७।३।२०) प्रद्यावेतितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोद्यावापृथिव्यौत्रिष्टुप्।

सं. ४३

यौगृणंतःपुरोमहीदधिरेदेवपुत्रे ॥ प्रपूर्वजेपितरानव्यसीभिर्गीर्भिःकृणुध्वंसदनेऽऋतस्य । आनोद्यावापृथिवीदैव्येन जनेनयातंमहिवांवरूथं । उतोहिवांरत्नधेयानिसंतिपुरूणिद्यावापृथिवीसुदासे । अस्मेधत्तंयदसदस्कृधोयुयूयंपात० ॥ २० ॥ (७।३।२१) वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्त्स्वावेशोऽअनमीवोभवानः । यत्त्वेमहेप्रतितन्नोजुषस्वशंनोभव द्विपदेशंचतुष्पदे ॥ वास्तोष्पतेप्रतरणोनऽएधिगयस्फानोगोभिरश्वेभिरिंदो । अजरासस्तेसख्येस्यामपितेवपुत्रान्प्रतिनोजुषस्व ॥ वास्तोष्पतेशग्मयासंसदातेसक्षीमहिरण्वयागातुमत्या । पाहिक्षेमऽउतयोगेवरंनोयूयंपात० ॥ २१ ॥ (७।३।२२) अमीवहावास्तोष्पतेविश्वारूपाण्याविशन् । सखासुशेवऽएधिनः ॥ यदर्जुनसारमेयदतःपिशंगयच्छसे । वीवभ्राजंतऽऋष्टयऽउपस्रक्वेषुबप्सतोनिषुस्वप ॥ स्तेनंरायसारमेयतस्करंवापुनःसर । स्तोतॄनिंद्रस्यरायसिकिमस्मान्दुच्छुनायसे० ॥ त्वंसूकरस्यदर्दृहितववदर्दर्तुसूकरः । स्तोतॄनिंद्रस्यरायसिकिमस्मा० ॥ सस्तुमातासस्तुपिता सस्तुश्वासस्तुविश्पतिः । ससंतुसर्वेज्ञातयःसस्त्वयमभितोजनः ॥ यऽआस्तेयश्चचरतियश्चपश्यतिनोजनः । तेषांसंहन्मोऽअक्षाणियथेदंहर्म्यंतथा ॥ सहस्रशृंगोवृषभोयःसमुद्रादुदाचरत् । तेनासहस्येनावयंनिजनान्त्स्वापयामसि ॥

(७।३।२१) वस्तोष्पतइतितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवास्तोष्पतिस्त्रिष्टुप् । (७।३।२२)अमीवहेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठःआद्यायावास्तोष्पतिः द्वितीयादिसप्तानांप्रस्वापिनीआद्यागायत्रीततस्तिस्रउपरिष्टाद्बृहत्यःअंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ।

प्रोष्ठेशयावंह्येशयानारीर्यास्तल्पशीवरीः । स्त्रियोयाःपुण्यगंधास्ताःसर्वाःस्वापयामसि ॥ २२ ॥ (॥ परिशिष्टं ॥
स्वप्नस्वप्नाधिकरणेसर्वंनिष्वापयाजनं । आसूर्यमन्यान्त्स्वापयव्युं १ ह्वंजाग्रियादहं ॥ अजंगरोनामसर्पःसर्पिरंविषोम
हान् । तस्मिन्हिसर्पःसुधितस्तेनत्वास्वापयामसि ॥ सर्पःसर्पोऽअजगरःसर्पिरंविषोमहान् । तस्यसर्पात्सिंधवस्तस्य
गाधमशीमहि ॥ कालिकोनामसर्पोनवनागसहस्रबळः । यमुनह्रदेहसोजातो३ योनारायणवाहनः ॥ यदिकालिकदू
तस्ययदिकाःकालिकाद्भयात् । जन्मभूमिर्मतिक्रांतोनिर्विषोयातिकालिकः ॥ आर्याहींद्रपथिभिरीळितेभिर्यज्ञमिमं
नोभागधेयंजुषस्व । तृप्तांजहुर्मातुळस्येवयोषाभागस्तेपैतृष्वसेयीवपामिव ॥ यशस्करंबलवंतंप्रभुत्वंतमेवराजाधिप
तिर्बभूव । संकीर्णनागाश्वपतिर्नराणांसुमंगल्यंसततंदीर्घमायुः ॥ कर्कोटकोनामसर्पोयोदृष्टीविषऽउच्यते । तस्यसर्प
स्यसर्पत्वंतस्मैसर्पनमोस्तुते ॥ १ ॥) (७।४।१) कईव्यक्तानरःसनीळारुद्रस्यमर्याऽअधास्वश्वाः ॥ नकिर्ह्येषांज
नूंषिवेदतेऽअंगविद्रेमिथोजनित्रं ॥ अभिस्वपूभिर्मिथोवपंतवातस्वनसःश्येनाऽअस्पृध्रन् ॥ एतानिधीरोनिण्याचि
केतपृश्निर्यदूधोमहीजभार ॥ साविट्सुवीरामरुद्भिरस्तुसनात्सहंतीपुष्यंतीनृम्णं+ ॥ यामंयेष्ठाःशुभाशोभिष्ठाःश्रिया

चतुर्थेनुवाकेपंचदशसूक्तानि (७।४।१) कईव्यक्ताइतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमरुतस्त्रिष्टुप्आद्याएकादशद्विपदाविराजः । (अत्रांत्या
यावैश्वदेवत्वंकश्चिन्मन्यतेतन्मानाभावादुपेक्ष्यं) ।

संमिश्लाऽओजोभिरुग्राः ॥ उग्रंवऽओजः स्थिराशवांस्यधामरुद्भिर्गणस्तुविष्मान् ॥ शुभ्रोवःशुष्मःक्रुध्मीमनांसि धुनिर्मुनिरिवशर्धस्यधृष्णोः ॥ सनेम्यस्मद्युयोतदिद्युंमावोदुर्मतिरिहप्रणङ्गः ॥ प्रियावोनामहुवेतुराणामायत्तृपन्मरुतोवावशानाः ॥ २३ ॥ स्वायुधासऽइष्मिणःसुनिष्काऽउतस्वयंतन्वः शुंभमानाः ॥ शुचीवोहव्यामरुतःशुचीनांशुचिंहिनोम्यध्वरंशुचिभ्यः । ऋतेनसत्यमृतसापऽआयन्छुचिजन्मानःशुचयःपावकाः ॥ अंसेष्वामरुतःखादयोवोवक्षःसुरुक्माऽउपशिश्रियाणाः । विविद्युतोनवृष्टिभीरुचानाऽअनुस्वधामायुधैर्यच्छमानाः ॥ प्रबुध्न्यावऽईरतेमहांसिप्रनामानिप्रयज्यवस्तिरध्वं । सहस्रियंदम्यंभागमेतंगृहमेधीयंमरुतोजुषध्वं ॥ यदिस्तुतस्यमरुतोऽअधीथेत्थाविप्रस्यवाजिनोहवीमन् । मक्षूरायःसुवीर्यस्यदातनूचिद्यमन्यऽआदभदरावा ॥२४॥ अत्यासोनयेमरुतःस्वंचोयक्षदृशोनशुभयंतमर्याः । तेहर्म्येष्ठाःशिशवोनशुभ्रावत्सासोनप्रक्रीळिनःपयोधाः ॥ दशस्यंतोनोमरुतोमृळंतुवरिवस्यंतोरोदसीसुमेके । आरेगोहानृहावधोवोऽअस्तुसुम्नेभिरस्मेवसवोनमध्वं ॥ आवोहोताजोहवीतिसत्तःसत्राचींरातिंमरुतोगृणानः । यऽईवतोवृषणोऽअस्तिगोपाःसोऽअद्वयावीहवतेवऽउक्थैः ॥ इमेतुरंमरुतोरामयंतीमेसहःसहसऽआनमंति । इमेशंसंवनुष्यतोनिपांतिगुरुद्वेषोऽअररुषेदधंति ॥ इमेरध्रंचिन्मरुतोजुनंतिभृमिंचिद्यथावसवोजुषंत । अपबाधध्वंवृषणस्तमांसिधत्तविश्वंतनयंतोकमस्मे ॥ २५ ॥ मावोदात्रान्मरुतोनिरराममापश्चाद्दध्मरथ्योविभागे । आनःस्पा

र्हभंजतनावसव्ये३ यदींसुजातंवृषणोवोऽअस्ति ॥ संयद्धनंतमन्युभिर्जनासःशूरायह्वीष्वोषधीषुविक्षु । अधस्मानोम
रुतोरुद्रियासस्त्रातारोभूतपृतनास्वर्यः+ ॥ भूरिचक्रमरुतःपित्र्याण्युक्थानियावःशस्यंतेपुराचित् । मरुद्भिरुग्रःपृत
नासुसाह्वामरुद्भिरित्सनितावाजमर्वा ॥ अस्मेवीरोमरुतःशुष्म्यस्तुजनानांयोऽअसुरोविधर्ता । अपोयेनसुक्षितयेतरे
माधस्वमोकोऽअभिवःस्याम ॥ तन्नऽइंद्रोवरुणोमित्रोऽअग्निरापऽओषधीर्वनिनोजुषंत । शर्मन्त्स्याममरुतामुपस्थेयू
यंपात०॥२६॥ (७।४।२) मध्वोवोनाममारुतंयजत्राःप्रयज्ञेषुशवसामदंति। येरेजयंतिरोदसीचिदुर्वीपिन्वंत्युत्संयदया
सुरुग्राः+ ॥ निचेतारोहिमरुतोगृणंतंप्रणेतारोयजमानस्यमन्म । अस्माकमद्यविदथेषुबर्हिरावीतयेसदतपिप्रिया
णाः+ ॥ नैतावदन्येमरुतोयथेमेभ्राजंतेरुक्मैरायुधैस्तनूभिः । आरोदसीविश्वपिशःपिशानाःसमानमंज्यंजतेशुभे
कं+ ॥ ऋधक्सावोमरुतोदिद्युदस्तुयद्वऽआगःपुरुषताकराम । मावस्तस्यामपिभूमायजत्राऽअस्मेवोऽअस्तुसुमतिश्च
निष्ठा ॥ कृतेचिदत्रमरुतोरणंतानवद्यासःशुचयःपावकाः । प्रणोवतसुमतिभिर्यजत्राःप्रवाजेभिस्तिरतपुष्यसेनः ॥
उतस्तुतासोमरुतोव्यंतुविश्वेभिर्नामभिर्नरोहवींषि । ददातनोऽअमृतस्यप्रजायैजिगृतरायःसूनृतामघानि ॥
आस्तुतासोमरुतोविश्वऽऊतीऽअच्छासूरीन्त्सर्वतातांजिगात । येनस्त्मनाशतिनोवर्धयंतियूयंपात० ॥ २७ ॥

(७।४।२) मध्वोवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमरुतस्त्रिष्टुप् ।

(७।४।३) प्रसा॒कमु॒क्षेऽअर्च॑तागणाय॒योदैव्य॑स्य॒धाम्न॒स्तुवि॑ष्मान् । उ॒तक्षो॑दंति॒रोद॑सीमहि॒त्वानक्ष॑न्तेनाकं॒निर्ऋ॑तेरवं॒शात्+ ॥ ज॒नूश्चि॑द्वोमरुतस्त्वे॒ष्ये॑ण॒भीमा॑स॒स्तुवि॑मन्य॒वोया॑सः । प्रयेमहो॑भि॒रोज॑सो॒तसंति॒विश्वो॑वो॒यामं॑न्भयतेस्व॒र्दृक्+ ॥ बृ॒हद्वयो॑म॒घव॑द्भ्योदधातु॒जुजो॑ष॒न्निन्म॒रुतः॑सुष्टु॒तिं नः॑ । ग॒तोनाध्वा॒विति॑रातिज॒न्तुंप्रणः॑स्पा॒र्हाभि॑रू॒तिभि॑स्तिरेत ॥ यु॒ष्मोतो॒विप्रो॑मरुतःशत॒स्वीयु॒ष्मोतो॒ऽअर्वा॒सहु॑रिःसह॒स्री । यु॒ष्मोतः॑स॒म्राळु॒तह॑न्तिवृ॒त्रंप्रतद्वो॑ऽअस्तुधूतयोदे॒ष्णं+ ॥ ताँऽआरु॒द्रस्य॑मी॒ळ्हुषो॑विवासेकु॒विन्नंस॑न्तेम॒रुतः॒पुन॒र्नः॑ । यत्स॒स्वर्ता॑जिहीळि॒रेयदा॒विरव॒तदेन॑ऽईमहेतु॒राणा॑म् ॥ प्रसावा॑चिसुष्टु॒तिर्म॒घोना॑मि॒दंसू॒क्तंम॒रुतो॑जुषंत । आ॒राच्चि॒द्द्वेषो॑वृषणोयुयोतयू॒यंपा॑त० ॥ २८ ॥ (७।४।४) यं॒त्राय॑ध्वऽइ॒दमि॒दंदे॒वासो॒यंचनय॑थ । तस्मा॑ऽअग्ने॒वरु॑णमित्रार्य॑म॒न्मरु॑तः॒शर्म॑यच्छत ॥ यु॒ष्माकं॑दे॒वाऽअव॒साह॑नि॒प्रिय॑ऽईजा॒नस्त॑रति॒द्विषः॑ । प्रसक्षयं॑तिर॒तेविम॒हीरि॒षोयोवो॒वरा॑य॒दाश॑ति ॥ न॒हिवश्च॒रमं॑च॒नवसि॑ष्ठःप॒रिमंस॑ते । अ॒स्माक॑म॒द्यम॑रुतः॒सु॒तेसच्चा॒विश्वे॑पिबतका॒मिनः॑ ॥ न॒हिव॑ऽऊ॒तिःपृत॑नासु॒मर्ध॑तिय॒स्मा॑ऽअरा॑ध्वंनरः । अ॒भिव॒ऽआव॑र्त्सुम॒तिर्नवी॑यसी॒तूयं॑यातपिपीषवः ॥ ओ॒षुघृ॒ष्विराधसो॒यातनांधां॑सिपी॒तये॑ । इ॒मावो॑ह॒व्याम॑रुतोर॒रेहिकं॒मोष्व१॒॑न्यत्र॑गंतन ॥ आर्च

(७।४।३) प्रसाकमुक्षइतिषळृर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमरुतस्त्रिष्टुप् । (७।४।४) यंत्रायध्वइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमरुतोंत्यायारुद्रः आद्यातृतीयापंचम्योबृहत्यःद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यःसप्तम्यष्टम्यौत्रिष्टुभौनवम्याद्यास्तिस्रोगायत्र्योंत्यानुष्टुप् ।

नोबर्हिःसदंताविताचंनःस्पार्हाणिदातवेवसु । अस्रेधंतोमरुतःसोम्येमधौस्वाहेहमादयाध्वै ॥ २९ ॥ सस्वश्चिद्धित
न्वं१ःशुंभमानाऽआहंसासोनीलपृष्ठाऽअपप्तन् । विश्वंशर्धोऽअभितोमानिषेदनरोनरण्वाःसवनेमदंतः ॥ योनोमरुतो
ऽअभिदुर्हृणायुस्तिरश्चित्तानिवसवोजिघांसति । द्रुहःपाशान्प्रतिसमुंचीष्टतपिष्ठेनहन्मनाहंतनातं⁺ ॥ सांतपनाऽइ
दंहविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन । युष्माकोतीरिशादसः ॥ गृहमेधासऽआगतमरुतोमापभूतन । युष्माकोतीसुदानवः ॥
इहेहवःस्वतवसःकवयःसूर्यत्वचः । यज्ञंमरुतऽआवृणे ॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं । उर्वारुकमिवबंधनान्मृ
त्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ ३० ॥ इतिपंचमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

षट्त्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि २४ ऋचः १५६ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइ. ३ इंद्रार्यमभ्या. रुद्राये. नदीभ्य. मरुद्भ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. विष्णुमरुद्भ्य. ऋभुभ्य. २ इंद्राये. ६ सवित्र. ६ वाजिभ्य. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. वायुपूषभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. १२ अग्नींद्रमित्रावरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिसोमरुद्रेभ्य. भगाये. ५ उषसइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. देवेभ्य. अग्नय. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. यज्ञाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ अग्नय. दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यब्भ्यइ. दधिक्राइ. ४ सवित्र. ४ रुद्राये. ४ अद्भ्य. ४ ऋभुभ्य. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अद्भ्य. ४ मित्रावरुणाभ्या. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. नदीभ्य. आदित्येभ्य. ६ द्यावापृथिवीभ्या. ३ वास्तोष्पतय. ४ प्रस्वापिन्या. ७ मरुद्भ्य. ४९ रुद्राये. ॥ इतिपंचमेचतुर्थः ॥

यदद्यमैत्रावरुणंतुवैसौर्याद्योद्वांसप्तौत्सूर्यःषळाद्यास्तिस्रःसौर्यैंउद्वेतीतिचार्धपंचमांदिविपंचप्रतिवांप्रमित्रयोरे कोनागायत्रैंदशम्यादयस्त्रयःप्रगाथाःपुरउष्णिकर्चंतुर्थ्याद्यादशादित्यास्तिस्रःसौर्यैंःप्रतिवांदशाश्विनंतुतदाशु भ्रानवसप्ताद्याविराजंआवांरथोष्टावाविश्ववाराःसप्तांपस्वसुःषळागोमतापंचांतारिष्मेमाउवांषट्प्रागाथंव्यु षाअष्टाउषस्यंतुवांउदुसप्तोपोरुरुचेषट्प्रतिपंचव्युषाःप्रतितृचं ॥ ५ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (७।४।५) यदद्यसूर्यंब्रवोनागाऽउद्यन्मित्रायवरुणायसत्यं । वयंदेवत्रादितेस्यामतवप्रियासो ऽअर्यमन्गृणंतः ॥ एषःस्यमित्रावरुणानृचक्षाऽउभेऽउदेतिसूर्योऽअभिज्मन् । विश्वस्यस्थातुर्जगतश्चगोपाऽऋजुमर्तेषु वृजिनाचपश्यन् ॥ अयुक्तसप्तहरितःसधस्थाद्याऽईंवहंतिसूर्यंघृताचीः । धामानिमित्रावरुणायुवाकुःसंयोयूथेवज निमानिचष्टे ॥ उद्वांपृक्षासोमधुमंतोऽअस्थुरासूर्योऽअरुहच्छुक्रमर्णः । यस्माऽआदित्याऽअध्वनोरदंतिमित्रोऽअर्य मावरुणःसजोषाः ॥ इमेचेतारोऽअनृतस्यभूरेर्मित्रोऽअर्यमावरुणोहिसंति । इमऽऋतस्यवावृधुर्दुरोणेशग्मासःपु त्राऽअदितेरदब्धाः ॥ इमेमित्रोवरुणोदूळभासोचेतसंचिच्चितयंतिदक्षैः । अपिक्रतुंसुचेतसंवतंतस्तिरश्चिदंहःसुपथा नयंति ॥ १ ॥ इमेदिवोऽअनिमिषापृथिव्याश्चिकित्वांसोऽअचेतसंनयंति । प्रव्राजेचिन्नद्योगाधमस्तिपारंनोऽअ

(७।४।५) यदद्येतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमित्रावरुणावाद्यायाःसूर्यस्त्रिष्टुप् ।

स्याविंष्पितस्यंपर्षन् ॥ यद्गोपावददिंतिःशर्मंभद्रंमित्रोयच्छंतिवरुंणःसुदासें । तस्मिन्नातोकंतनयंदधानामार्कमंदेववहे

ळंनंतुरासः ॥ अत्रवेदिंहोत्रांभिर्यजेतरिपःकाश्चिद्वरुणध्रुतःसः । परिंद्वेषोंभिरर्यमावृणक्तूरुंसुदासेंवृषणाऽउलोकं+ ॥

सस्वश्चिद्धिसमृंतिस्त्वेष्येषामपीच्येंनसहंसासहंते । युष्मद्भियावृषणोरेजंमानादक्षंस्यचिन्महिनामृळतांनः ॥ योब्रह्मं

णेसुमतिमायजांतेवाजंस्यसातौपरमस्यंरायः । सीक्षंतमन्युंमघवांनोऽअर्यऽउरुक्षयांयचक्रिरेसुधातुं ॥ इयंदेवपुरोहिं

तिर्युवभ्यांयज्ञेषुंमित्रावरुणावकारि । विश्वांनिदुर्गापिंपृतंतिरोनोंयूयंपांत० ॥ २ ॥ (७।४।६) उद्वांचक्षुंर्वरुणसु

प्रतीकंदेवयोरेतिसूर्यस्ततन्वान् । अभियोविश्वाभुवंनानिचष्टेसमन्युंमर्त्येष्वाचिंकेत ॥ प्रवांसमित्रावरुणावृतावावि

प्रोमन्मांनिदीर्घश्रुदिंयर्ति । यस्यब्रह्मांणिसुक्रतूऽअवांथऽआयत्क्रत्वानशरदंःपृणैथें ॥ प्रोरोमिंत्रावरुणापृथिव्याःप्र

दिवऽक्रष्वाद्बृहतःसुंदानू । स्पशोंदधाथेऽओषंधीषुविक्ष्वृधंग्यतोऽअनिंमिषंरक्षमाणा ॥ शंसांमित्रस्यवरुंणस्यधाम

शुष्मोरोदंसीबद्धधेमहित्वा । अयन्मासाऽअयंज्वनामवीराःप्रयज्ञमंन्मावृजनंतिराते ॥ अमूराविश्वांवृषणाविमावां

नयासुंचित्रंददृंशेनयक्षं । द्रुहंःसचंतेऽअनृंताजनांनांनवांनिण्यान्यचितेंऽअभूवन् ॥ समुंवांयज्ञंमंहयंनमोंभिर्हुवेवां

(७।४।६) उद्वांचक्षुरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

मित्रावरुणासबाधः । प्रवांमन्मांन्यृचसेनवांनिकृतानिब्रह्मंजुजुषन्निमानि ॥ इयंदेवपुरोहितिः०॥ ३ ॥ (७।४।७)
उत्सूर्योबृहदर्चींष्यश्रेत्पुरुविश्वाजनिममानुषाणां । समोदिवाददृशेरोचमानःक्रत्वाकृतःसुकृतःकर्तृभिर्भूत् ॥ ससूर्य
प्रतिपुरोनऽउद्गाऽएभिःस्तोमेभिरेतशेभिरेवैः । प्रनोमित्रायवरुणायवोचोनागसोऽअर्यम्णेऽअग्नयेच ॥ विनःसहस्रं
शुरुधोरदंत्वृतावानोवरुणोमित्रोऽअग्निः । यच्छंतुचंद्राऽउपमंनोऽअर्कमानःकामंपूपुरंतुस्तवानाः ॥ द्यावाभूमीऽअ
दितेत्रासीथांनोयेवांजज्ञुःसुजनिमानऽऋष्वे । माहेळेभूमवरुणस्यवायोर्मामित्रस्यप्रियतमस्यनृणां+॥ प्रबाहवासिसृतंजी
वसेनऽआनोगव्यूतिमुक्षतंघृतेन । आनोजनेश्रवयतंयुवानाश्रुतंमेमित्रावरुणाहवेमा+॥ नूमित्रोवरुणोऽअर्यमानस्त्मने
तोकायवरिवोदधंतु । सुगानोविश्वासुपथानिसंतुयूयंपात०॥४॥ (७।४।८) उद्वेतिसुभगोविश्वचक्षाःसाधारणःसूर्योमा
नुषाणां । चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्यदेवश्चर्मेववयःसमविव्यक्तमांसि॥ उद्वेतिप्रसवीताजनानांमहान्केतुरर्णवःसूर्यस्य । समानं
चक्रंपर्याविवृत्सन्यदेतशोवहतिधूर्षुयुक्तः ॥ विभ्राजमानऽउषसामुपस्थाद्रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः । एषमेदेवःसविताच
च्छंदयःसमानंनप्रमिनातिधाम ॥ दिवोरुक्मऽउरुचक्षाऽउदेतिदूरेऽअर्थस्तरणिर्भ्राजमानः । नूनंजनाःसूर्येणप्रसूताऽ

(७।४।७) उत्सूर्यइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठआद्यानांतिसृणांसूर्यस्ततस्तिसृणांमित्रावरुणौत्रिष्टुप् । (७।४।८) उद्वेतीतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठःआद्यानांसार्धचतसृणांसूर्यस्ततोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

अयन्नर्थानिकृणवन्नपांसि ॥ यत्राचक्रुरमृतागातुमस्मैश्येनोनदीयन्नन्वेतिपार्थः । प्रतिवांसूरऽउदितेविधेमनमोभि
र्मित्रावरुणोतहव्यैः+ ॥ नूमित्रोवरुणो० ॥ ५ ॥ (७।४।९) दिविक्षयंतारजसःपृथिव्यांप्रवांघृतस्यनिर्णिजोददीर
न् । हव्यंनोमित्रोऽअर्यमासुजातोराजासुक्षत्रोवरुणोजुषंत ॥ आराजानामहऽऋतस्यगोपासिंधुपतीक्षत्रियायातमर्वाक् ।
इळांनोमित्रावरुणोतवृष्टिमवदिवऽइन्वतंजीरदानू ॥ मित्रस्तन्नोवरुणोदेवोऽअर्यःप्रसाधिष्ठेभिःपथिभिर्नयंतु । ब्रवद्य
थानऽआदरिःसुदासऽइषामदेमसहदेवगोपाः ॥ योवांगर्तंमनसातक्षदेतमूर्ध्वांधीतिंकृणवद्धारयच्च । उक्षेथां
मित्रावरुणाघृतेनताराजानासुक्षितीस्तर्पयेथां ॥ एषःस्तोमोवरुणमित्रतुभ्यंसोमःशुक्रोनवायवेयामि । अविष्टंधियोजि
गृतंपुरंधीर्यूयंपात० ॥ ६ ॥ (७।४।१०) प्रतिवांसूरऽउदितेसूक्तैर्मित्रंहुवेवरुणंपूतदक्षं । ययोरसुर्य१मक्षितंज्येष्ठंवि
श्वस्ययामन्नाचिताजिगत्नु+ ॥ ताहिदेवानामसुरातावर्यातानःक्षितीःकरतमूर्जयंतीः । अश्याममित्रावरुणावयंवांद्या
वाचयत्रपीपयन्नहाच ॥ ताभूरिपाशावनृतस्यसेतूदुरत्येतूरिपवेमर्त्याय । ऋतस्यमित्रावरुणापथावामपोननावादु
रितातरेम ॥ आनोमित्रावरुणाहव्यजुष्टिंघृतैर्गव्यूतिमुक्षतमिळाभिः । प्रतिवामत्रवरमाजनायपृणीतमुद्नोदिव्यस्यचारोः ॥

(७।४।९) दिविक्षयंतेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् । (७।४।१०) प्रतिवामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

एषःस्तोमो० ॥ ७ ॥ (७।४।११) प्रमित्रयोर्वरुणयोःस्तोमोनऽएतुशूष्यः । नमस्वान्तुविजातयोः ॥ याधारयंतदेवाः सुदक्षादक्षपितरा । असुर्यायप्रमहसा ॥ तानःक्षितिपातनूपावरुणजरितॄणां । मित्रसाधयतंधियः ॥ यदद्यसूरऽउदितेनागामित्रोऽअर्यमा । सुवातिसविताभगः ॥ सुप्रावीरस्तुसक्षयःप्रनुयामन्त्सुदानवः । येनोऽअंहोतिपिप्रति ॥८॥ उतस्वराजोऽअदितिरदब्धस्यव्रतस्ययं । महोराजानऽईशते ॥ प्रतिवांसूरऽउदितेमित्रंगृणीषेवरुणं । अर्यमणंरिशादसं ॥ रायाहिरण्ययामतिरियमवृकायशवसे । इयंविप्रामेधसातये ॥ तेस्यामदेववरुणतेमित्रसूरिभिःसह । इषंस्वश्चधीमहि ॥ बहवःसूरचक्षसोग्निजिह्वाऽऋतावृधः । त्रीणियेयेमुर्विदथानिधीतिभिर्विश्वानिपरिभूतिभिः ॥ ९ ॥ वियेदधुःशरदंमासमादहर्यज्ञमक्तुंचाहृचं । अनाप्यंवरुणोमित्रोऽअर्यमाक्षत्रंराजानऽआशत ॥ तद्वोऽअद्यमनामहे सूक्तैःसूरऽउदिते । यदोहतेवरुणोमित्रोऽअर्यमायूयमृतस्यरथ्यः ॥ ऋतावानऽऋतजाताऽऋतावृधोघोरासोऽअनृतद्विषः । तेषांवःसुम्नेसुच्छर्दिष्टमेनरःस्यामयेचसूरयः ॥ उदुत्यदर्शतंवपुर्दिवऽएतिप्रतिह्वरे । यदीमाशुर्वहतिदेवऽएतशोविश्वस्मैचक्षसेऽअरं ॥ शीर्ष्णःशीर्ष्णोजगतस्तस्थुषस्पतिंसमयाविश्वमारजः । सप्तस्वसारःसुवितायसूर्यंवहं

(७।४।११) प्रमित्रयोरित्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठोमित्रावरुणौचतुर्थ्यादिदशानामादित्यःचतुर्दश्यादितिसृणांसूर्योगायत्री दशमीद्वादशीचतुर्दश्योबृहत्यःएकादशीत्रयोदशीपंचदश्यःसतोबृहत्यःषोडशीपुरउष्णिक् ।

तिहरितोरथे ॥ १० ॥ तच्चक्षुर्देवहितंशुक्रमुच्चरत् । पश्येमशरदःशतंजीवेमशरदःशतं+ ॥ काव्येभिरदाभ्यायां
तंवरुणद्युमत् । मित्रश्चसोमपीतये ॥ दिवोधामभिर्वरुणमित्रश्चायातमद्रुहा । पिबतंसोममातुजी+ ॥ आयातंमि
त्रावरुणाजुषाणावाहुतिंनरा । पातंसोमममृतावृधा ॥ ११ ॥ (७।४।१२) प्रतिवांरथंनृपतीजरध्यैहविष्मतामनं
सायज्ञियेन । योवांदूतोनधिष्ण्यावजीगरच्छासूनुर्नपितराविवक्मि ॥ अशोच्यग्निःसमिधानोऽअस्मेऽउपोऽअदृश्र
न्तमसश्चिदंताः । अचेतिकेतुरुषसःपुरस्ताच्छ्रियेदिवोदुहितुर्जायमानः ॥ अभिवांनूनमश्विनासुहोतास्तोमैःसिषक्ति
नासत्याविवक्वान् । पूर्वीभिर्यातंपथ्याभिरर्वाक्स्वर्विदावसुमतारथेन ॥ अवोर्वांनूनमश्विनायुवाकुर्हुवेयद्वांसुतेमाध्वी
वसूयुः । आवांवहंतुस्थविरासोऽअश्वाःपिबाथोऽअस्मेसुषुतामधूनि ॥ प्राचीमुदेवाश्विनाधियंमेमृध्रांसातयेकृतंवसू
युं । विश्वाऽअविष्टंवाजऽआपुरंधीस्तानःशक्तंशचीपतीशचीभिः ॥ १२ ॥ अविष्टंधीष्वश्विनानऽआसुप्रजावद्रेतोऽ
अह्वयंनोऽअस्तु । आवांतोकेतनयेतूतुजानाःसुरत्नासोदेववीतिंगमेम ॥ एषस्यवांपूर्वगत्वेवसख्येनिधिर्हितोमाध्वी
रातोऽअस्मे । अहेळतामनसायातमर्वागश्नंताहव्यंमानुषीषुविक्षु+ ॥ एकस्मिन्योगेभुरणासमानेपरिवांसप्तस्रवतोर
थोगात् । नवायंतिसुभ्वोदेवयुक्तायेवांधूर्षुतरणयोवहंति ॥ असश्चतामघवद्भ्योहिभूतंयेरायामघदेयंजुनंति । प्रयेबं

(७।४।१२) प्रतिवामितिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ।

धुंसूनृताभिस्तिरंतेगव्यांपृंचंतोऽअश्व्यामघानि ॥ नूमेहवमाशृणुतंयुवानायासिष्टंवर्तिरश्विनाविरावत् । धत्तंरत्नानि जरतंचसूरीन्यूयंपात० ॥ १३ ॥ (७।४।१३) आशुभ्रायातमश्विनास्वश्वागिरोदस्राजुजुषाणायुवाकोः। हव्यानि चप्रतिभृतावीतंनः ॥ प्रवामंधांसिमद्यान्यस्थुररंगंतंहविषोवीतयेमे । तिरोऽअर्योहवनानिश्रुतंनः ॥ प्रवांरथोमनो जवाऽइयर्तितिरोरजांस्यश्विनाशतोतिः । अस्मभ्यंसूर्यावसूऽइयानः+ ॥ अयंहयद्वांदेवयाऽउऽअद्रिरूर्ध्वोविवक्ति सोमसुद्युवभ्यां । आवल्गूविप्रोववृतीतहव्यैः+ ॥ चित्रंहयद्वांभोजनंन्वस्तिन्यत्रयेमहिष्वंतंयुयोतं । योवांमोमानंद धंतेप्रियःसन्+ ॥ १४ ॥ उतत्यद्वांजुरतेऽअश्विनाभूच्च्यवानायप्रतीत्यंहविर्दे । अधियद्वर्पऽइतऽऊतिधत्थः+ ॥ उत त्यंभुज्युमश्विनासखायोमध्येजहुर्दुरेवासःसमुद्रे । निरींपर्षदरावायोयुवाकुः ॥ वृकायचिज्जसमानायशक्तमुतश्रुतं शयवेहूयमाना । यावघ्न्यामपिन्वतमपोनस्तर्यंचिच्छक्त्यश्विनाशचीभिः ॥ एषस्यकारुर्जरतेसूक्तैरग्रेबुधानऽउषसां सुमन्मा । इषातंवर्धदघ्न्यापयोभिर्यूयंपात० ॥ १५ ॥ (७।४।१४) आवांरथोरोदसीबद्बधानोहिरण्ययोवृषभि र्यात्वश्वैः । घृतवर्तनिःपविभीरुचानऽइषांवोळ्हानृपतिर्वाजिनीवान् ॥ सपप्रथानोऽअभिपंचभूमात्रिवंधुरोमनसायातु

(७।४।१३) आशुभ्रेतिनवर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप्‌आद्याःसप्तविराजः । (७।४।१४) आवांरथइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठो श्विनौत्रिष्टुप् ।

तुयुक्तः । विशोयेनगच्छथोदेवयंतीःकुत्राचिद्यामंमश्विनादधाना ॥ स्वश्वायशसायातमर्वाग्दस्रानिधिंमधुमंतंपिबा
थः । विवांरथोवध्वा३ यादमानोंतान्दिवोबाधतेवर्तनिभ्यां ॥ युवोःश्रियंपरियोषावृणीतसूरोदुहितापरितक्म्यायां ।
यद्देवयंतमवथःशचीभिःपरिघ्रंसमोमनावांवयोगात् ॥ योहस्यवांरथिरावस्तऽउस्राथोयुजानःपरियातिवर्तिः । ते
ननःशंयोरुषसोव्युष्टौन्यश्विनावहतंयज्ञेऽअस्मिन् ॥ नरागौरेवविद्युतंतृषाणास्माकमद्यसवनोपयातं । पुरुत्राहिवांम
तिभिर्ववंतेमावामन्येनियमन्देवयंतः ॥ युवंभुज्युमवविद्धंसमुद्रऽउदूहथुरर्णसोऽअस्रिधानैः । पतत्रिभिरश्रमैरव्य
थिभिर्दंसनाभिरश्विनापारयंता ॥ नूमेहवमाशृणुतंयुवानायासिष्टंवर्तिरश्विनाविरावत् । धत्तंरत्नानिजरतंचसूरी
न्यूयंपात० ॥ १६ ॥ (७।४।१५) आविश्ववाराश्विनागतंनःप्रतत्स्थानमवाचिवांपृथिव्यां । अश्वोनवाजीशुनपृ
ष्ठोऽअस्थादायत्सेदथुर्ध्रुवसेनयोनिं ॥ सिषक्तिसावांसुमतिश्चनिष्ठातापिघर्मोमनुषोदुरोणे । योवांसमुद्रान्त्सरितःपि
पर्त्येतग्वाचिन्नसुयुजायुजानः+ ॥ यानिस्थानान्यश्विनादधाथेदिवोयह्वीष्वोषधीषुविक्षु । निपर्वतस्यमूर्धनिसदंतेषं
जनायदाशुषेवहंता ॥ चनिष्टंदेवाऽओषधीष्वप्सुयद्योग्याऽअश्नवैथेऽऋषीणां । पुरूणिरत्नादधतौन्य१स्मेऽअनुपूर्वा
णिचख्यथुर्युगानि ॥ शुश्रुवांसाचिदश्विनापुरूण्यभिब्रह्माणिचक्षाथेऽऋषीणां । प्रतिप्रयातंवरमाजनायास्मेवामस्तु

(७।४।१५) आविश्ववारेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ।

सुमतिश्च्वनिष्ठा ॥ योवांयज्ञोनासत्याहविष्मान्कृतब्रह्मासमर्यो३भवाति । उपप्रयातंवरमावसिष्ठमिमाब्रह्माण्यृच्यंते युवभ्यां ॥ इयंमनीषाऽइयमश्विनागीरिमांसुवृक्तिंवृषणाजुषेथां । इमाब्रह्माणियुवयून्यंग्मन्यूयंपात० ॥ १७ ॥ (७।५।१) अपस्वसुरुषसोनग्जिहीतेरिणक्तिकृष्णीररुषायपंथां । अश्वामघागोमघावांहुवेमदिवानक्तंशरुमस्मद्युयोतं ॥ उपायातंदाशुषेमर्त्यायरथेनवाममश्विनावहंता । युयुतमस्मदनिरामममीवांदिवानक्तंमाध्वीत्रासीथांनः ॥ आवांरथमवमस्यांव्युष्टौसुम्नायवोवृषणोवर्तयंतु । स्यूमंगभस्तिमृतयुग्भिरश्वैराश्विनावसुमंतंवहेथां ॥ योवांरथोनृपतीऽअस्ति वोळ्हात्रिवंधुरोवसुमाँऽउस्रयामा । आनऽएनानासत्योपयातमभियद्वांविश्वप्स्न्योजिगाति ॥ युवंच्यवानंजरसोमुमुक्तं निपेदवंऽऊहथुराशुमश्वं । निरंहसस्तमसःस्पर्तमत्रिंनिजाहुषंशिथिरेधातमंतः ॥ इयंमनीषा० ॥ १८ ॥ (७।५।२) आगोमतानासत्यारथेनाश्वावतापुरश्चंद्रेणयातं । अभिवांविश्वानियुतःसचंतेस्पार्हयाश्रियातन्वाशुभाना ॥ आनोदेवेभिरुपयातमर्वाक्सजोषसानासत्यारथेन । युवोर्हिनःसख्यापित्र्याणिसमानोबंधुरुततस्यवित्तं ॥ उदुस्तोमासोऽअश्विनोरबुध्रन्जामिब्रह्माण्युषसश्चदेवीः । आविवासन्रोदसीधिष्ण्येमेऽअच्छाविप्रोनासत्याविवक्ति ॥ विचेदुच्छंत्यश्विनाऽउषासःप्रवांब्रह्माणिकारवोभरंते । ऊर्ध्वंभानुंसविताद्देवोऽअश्रेद्बृहदग्नयःसमिधाजरंते ॥ आपश्चातान्नासत्यापु

(७।५।१) अपस्वसुरितिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् । (७।५।२) आगोमतेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ।

रस्तादाश्विनायातमधरादुदक्तात् । आविश्वतःपांचजन्येनरायायूयंपात० ॥ १९ ॥ (७।५।३) अतारिष्मतमस
स्पारमस्यप्रतिस्तोमंदेवयंतोदधानाः । पुरुदंसापुरुतमापुराजामर्त्याहवतेऽअश्विनागीः+ ॥ न्युप्रियोमनुषःसादिहो
तानासत्यायोयजतेवंदतेच । अश्नीतंमध्वोऽअश्विनाऽउपाकऽआवांवोचेविदथेषुप्रयस्वान् ॥ अहेमयज्ञंपथामुराणाऽ
इमांसुवृक्तिंवृषणाजुषेथां । श्रुष्टीवेवप्रेषितोवामबोधिप्रतिस्तोमैर्जरमाणोवसिष्ठः ॥ उपत्यावह्नीगमतोविशंनोरक्षोह
णासंभृतावीळुपाणी । समंधांस्यग्मतमत्सराणिमानोमर्धिष्टमागतंशिवेन ॥ आपश्चातान्नासत्या० ॥२०॥ (७।५।४)
इमाऽउवांदिविष्टयऽउस्राहवंतेऽअश्विना । अयंवामह्वेवसेशचीवसूविशंविशंहिगच्छथः ॥ युवंचित्रंददथुर्भोजनंनरा
चोदेथांसूनृतावते । अर्वाग्रथंसमनसानियच्छतंपिबतंसोम्यंमधु ॥ आयातमुपभूषतंमध्वःपिबतमश्विना । दुग्धंपयो
वृषणाजेन्यावसूमानोमर्धिष्टमागतं ॥ अश्वासोयेवामुपदाशुषोगृहंयुवांदीयंतिबिभ्रतः । मक्षूयुभिर्नराहयेभिरश्वि
नादेवायातमस्मयू ॥ अधाहयंतोऽअश्विनापृक्षःसचंतसूरयः । तायंसतोमघवद्भ्योध्रुवंयशश्छर्दिरस्मभ्यंनासत्या ॥
प्रयेययुरवृकासोरथाऽइवनृपातारोजनानां । उतस्वेनशवसाशूशुवुर्नरऽउतक्षियंतिसुक्षितिं ॥ २१ ॥ (७।५।५) व्युषा

(७।५।३) अतारिष्मेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् । (७।५।४) इमाउवामितिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोश्विनौबृहतीद्विती
याचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः । (७।५।५) व्युषाआवइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् ।

ऽआंवोदिविजाऽऋतेनांविष्कृण्वानामंहिमानमागांत् । अपद्रुहस्तमंऽआवरंजुष्टमंगिंरस्तमापथ्यांऽअजीगः ॥ महे
नोंऽअद्यसुंवितायंबोध्युषोंमहेसौभंगायप्रयंधि । चित्रंरयिंयशसंधेह्यस्मेदेविमतैंषुमानुषिश्रवस्युं+ ॥ एतेत्येभान
वोंदर्शतायांश्चित्राऽउषसोंऽअमृतांसऽआगुंः । जनयंतोदैव्यांनिव्रतान्यांपृणंतोंऽअंतरिक्षाव्यंस्थुः ॥ एषास्यायुंजाना
पंराकात्पंचंक्षितीःपरिंसद्योजिंगाति । अभिपश्यंतीवयुनाजनांनांदिवोदुंहिताभुवंनस्यपत्नीं ॥ वाजिनींवतीसूर्यंस्ययो
षांचित्रामंघारायऽईंशेवसूंनां । ऋषिंष्टुताजरयंतीमघोन्युंषाऽउंच्छतिवह्निंभिर्गृणाना+ ॥ प्रतिंद्युतानामंरुषासोऽअ
श्वांश्चित्राऽअंदृश्रन्नुषसंवहंतः । यातिंशुभ्राविंश्वपिशारथेंनदधांतिरत्नंविधतेजनांय ॥ सत्यासत्येभिंर्महतीमहद्भिंर्दे
वीदेवेभिंर्यजतायजंत्रैः । रुजद्दृह्ळानिददंदुस्रियांणांप्रतिगावंऽउषसंवावशंत ॥ नूनोगोमंद्वीरवंद्धेहिरत्नमुषोऽअश्वांव
त्पुरुभोजोंऽअस्मे । मानोंबर्हिःपुंरुषतांनिदेकर्यूयंपांत० ॥ २२ ॥ (७५।६) उदुज्योतिंरमृतंविश्वजंन्यंविश्वानंरः
सविताद्वोऽअंश्रेत् । क्रत्वांदेवानांमजनिष्टचक्षुंराविरंकर्भुवंनंविश्वंमुषाः+ ॥ प्रमेपंथांदेवयानांऽअदृश्रन्नमंर्धंतोवसुं
भिरिष्कृंतासः । अभूंदुकेतुरुषसंःपुरस्तांत्प्रतीच्यागादधिंहर्म्येभ्यंः ॥ तानीदहांनिबहुलान्यांसन्याप्राचीनमुदिंतासू
र्यंस्य । यतःपरिंजारऽइवाचरंत्युषोंददृक्षेनपुनर्यतीवं ॥ तऽइद्देवानांसधमादंऽआसन्नृतावानंःकवयंःपूर्व्यासंः । गूह्ळं

(७५।६) उदुज्योतिरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् ।

ज्योतिः पितरोऽअन्वविंदन्त्सत्यमंत्राऽअजनयन्नुषासं ॥ समानऽऊर्वेऽअधिसंगतासः संजानतेनयतंतेमिथस्ते । तेदेवा नांनमिनंतिव्रतान्यमर्धंतोवसुभिर्यादमानाः ॥ प्रतित्वास्तोमैरीळतेवसिष्ठाऽउषर्बुधः सुभगेतुष्टुवांसः । गवांनेत्रीवाज पत्नीनऽउच्छोषः सुजातेप्रथमाजरस्व ॥ एषानेत्रीराधसः सूनृतानामुषाऽउच्छंतीरिभ्यतेवसिष्ठैः । दीर्घश्रुतंरयिमस्मे दधानायूयंपात० ॥ २३ ॥ (७।५।७) उपोरुरुचेयुवतिर्नयोषाविश्वंजीवंप्रसुवंतीचरायै । अभूदग्निः समिधेमानु षाणामकर्ज्योतिर्बाधमानातमांसि ॥ विश्वंप्रतीचीसप्रथाऽउदस्थाद्रुशद्वासोबिभ्रतीशुक्रमश्वैत् । हिरण्यवर्णासुदृशी कसंदृग्गवांमातानेत्र्यह्नामरोचि ॥ देवानांचक्षुः सुभगावहंतीश्वेतंनयंतीसुदृशीकमश्वं । उषाऽअदर्शिरश्मिभिर्व्यक्ता चित्रामघाविश्वमनुप्रभूता ॥ अंतिवामादूरेऽअमित्रमुच्छोर्वींगव्यूतिमभयंकृधीनः । यावयद्द्वेषऽआभरावसूनिचोद यराधोगृणतेमघोनि ॥ अस्मेश्रेष्ठेभिर्भानुभिर्विभाह्युषोदेविप्रतिरंतीनऽआयुः । इषंचनोदधतीविश्ववारेगोमदश्वाव द्रथवच्चराधः ॥ यांत्वादिवोदुहितर्वर्धयंत्युषः सुजातेमतिभिर्वसिष्ठाः । सास्मासुधारयिमृष्वंबृहंतंयूयंपात० ॥ २४ ॥ (७।५।८) प्रतिकेतवः प्रथमाऽअदृश्रन्नूर्ध्वाऽअस्याऽअंजयोविश्रयंते । उषोऽअर्वाचाबृहतारथेनज्योतिष्मतावाम मस्मभ्यंवक्षि ॥ प्रतिषीमग्निर्जरतेसमिद्धः प्रतिविप्रासोमतिभिर्गृणंतः । उषायातिज्योतिषाबाधमानाविश्वातमांसिदु

(७।५।७) उपोरुरुचइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् । (७।५।८) प्रतिकेतवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् ।

रितापदेवी+ ॥ एताऽउत्याःप्रत्यदृश्रन्पुरस्ताज्ज्योतिर्यच्छंतीरुषसोविभातीः । अजीजनन्त्सूर्यंयज्ञमग्निमपाचीनंतमो ऽअगादजुष्टं ॥ अचेतिदिवोदुहितामघोनीविश्वेपश्यंत्युषसंविभातीं । आस्थाद्रथंस्वधयायुज्यमानमायमश्वासःसुयु जोवहंति ॥ प्रतित्वाद्यसुमनसोबुधंतास्माकासोमघवानोवयंच । तिल्विलायध्वमुषसोविभातीर्यूयंपात० ॥ २५ ॥ (७।५।९) व्युं१षाऽआवःपथ्या३ जनानांपंचक्षितीर्मानुषीर्बोधयंती । सुसंदृग्भिरुक्षभिर्भानुमश्रेद्विसूर्योरोदसीचक्ष सावः ॥ व्यंजतेदिवोऽअंतेष्वक्तून्विशोनयुक्ताऽउषसोयतंते । संतेगावस्तमऽआवर्तयंतिज्योतिर्यच्छंतिसवितेवबा हू+ ॥ अभूदुषाऽइंद्रतमामघोन्यजीजनत्सुवितायश्रवांसि । विदिवोदेवीदुहितादधात्यंगिरस्तमासुकृतेवसूनि ॥ ता वंदुषोराधोऽअस्मभ्यंरास्वयावत्स्तोतृभ्योऽअरदोगृणाना । यांत्वाजज्ञुर्वृषभस्यारवेणविदृह्ळस्यदुरोऽअद्रेरौर्णोः ॥ देवं देवंराधसेचोदयंत्यस्मद्र्यक्सूनृताऽईरयंती । व्युच्छंतीनःसनयेधियोधायूयंपात० ॥ २६ ॥ (७।५।१०) प्रतिस्तो मेभिरुषसंवसिष्ठागीर्भिर्विप्रासःप्रथमाऽअबुध्रन् । विवर्तयंतींरजसीसमंतेऽआविष्कृण्वतींभुवनानिविश्वा ॥ एषास्या नव्यमायुर्दधानागूढ्वीतमोज्योतिषोषाऽअबोधि । अग्रऽएतियुवतिरह्रयाणाप्राचिकितत्सूर्यंयज्ञमग्निं+ ॥ अश्वावती

(७।५।९) व्युषाआवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् । (७।५।१०) प्रतिस्तोमेभिरितितृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् ।

गोमतीर्नऽउषासोवीरवतीःसदमुच्छंतुभद्राः । घृतंदुहानाविश्वतःप्रपीतायूयंपात० ॥ २७ ॥ ॥ इतिपंचमाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सप्तत्रिंशाध्यायेवर्गाः २७ सूक्तानि २१ ऋचः १५० ॥ त्यागः ॥ सूर्याये. मित्रावरुणाभ्या. १८ सूर्याये. ३ मित्रावरुणाभ्या. ३ सूर्याये. ४ सूर्यमित्रावरुणेभ्य. मित्रावरुणाभ्या. १४ आदित्येभ्य. १० सूर्याये. ३ मित्रावरुणाभ्या. ३ अश्विभ्या. ५६ उषस. ३४ ॥ इतिपंचमेपंचमः ॥

प्रत्युषट्प्रागाथंमिंद्रावरुणादशैंद्रावरुणंहजागतंतुयुवांनरावांपंचपुनीषेधीराष्टौवारुणंहरदत्सप्तप्रशुंध्युवंमंत्या पाशविमोचनींमोषुपंचगायत्रंजगत्यंतंप्रवीरयासप्तवायव्यंह्यैंद्रश्चयाद्विवदुक्ताःकुविदंगावायोपंचशुचिंन्वष्टावैं द्राग्नंत्विंयंवांद्वादशगायत्रमंत्यानुष्टुप्प्रक्षोदसाषट्सारस्वतंतुतृतीयासरस्वतेबृहदुप्रगाथःप्रस्तारपंक्तिःपरास्ति स्रोगायत्र्यंःसरस्वतेयज्ञेदशैंद्र्यादिंबार्हस्पत्यमंत्यैंद्रीचंतृतीयानवम्यावैंद्राब्राह्मणस्पत्येंअध्वर्यवःसप्तोक्तदेवतांत्यां परोवैष्णवंतूरुंमित्यैंद्र्यश्चतिस्रोनूमर्तः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (७।५।११) प्रत्युंऽअदर्श्यायत्युं१च्छंतींदुहितादिवः । अपोमहिंव्ययतिचक्षसेतमोज्योतिंष्कृ

(७।५।११) प्रत्युअदर्शीतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठउषाबृहतीद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः ।

णोतिसूनरीं ॥ उदुस्त्रियाःसृजतेसूर्यःसचाँऽउद्यन्नक्षत्रमर्चिवत् । तवेदुषोव्युषिसूर्यस्यचसंभक्तेनगमेमहि ॥ प्रतित्वा
दुहितर्दिवऽउषोजीराऽअभुत्स्महि । यावहसिपुरुस्पार्हंवनन्वतिरत्नंदाशुषेमयः ॥ उच्छंतीयाकृणोषिमंहनामहिप्र
ख्यैदेविस्वर्दृशे । तस्यास्तेरत्नभाजऽईमहेवयंस्याममातुर्नसूनवः ॥ तच्चित्रंराधऽआभरोषोयद्दीर्घश्रुत्तमं । यत्तेदिवो
दुहितर्मर्तभोजनंतद्रास्वभुनजामहै ॥ श्रवःसूरिभ्योऽअमृतंवसुत्वनंवाजाँऽअस्मभ्यंगोमतः । चोदयित्रीमघोनःसूनृ
तावत्युषाऽउच्छदपस्रिधः ॥ १ ॥ (७।५।१२) इंद्रावरुणायुवमध्वरायनोविशेजनायमहिशर्मयच्छतं । दीर्घप्रय
ज्युमतियोवनुष्यतिवयंजयेमपृतनासुदूढ्यः* ॥ सम्राळन्यःस्वराळन्यऽउच्यतेवांमहांताविंद्रावरुणामहावसू । विश्वे
देवासःपरमेव्योमनिसंवामोजोवृषणासंबलंदधुः ॥ अन्वपाखान्यतृंतमोजसासूर्यमैरयतंदिविप्रभुं । इंद्रावरुणामदे
ऽअस्यमायिनोपिन्वतमपितःपिन्वतंधियः ॥ युवामिद्युत्सुपृतनासुवह्नयोयुवांक्षेमस्यप्रसवेमितज्ञवः । ईशानावस्वऽ
उभयस्यकारवऽइंद्रावरुणासुहवाहवामहे ॥ इंद्रावरुणायदिमानिचक्रथुर्विश्वाजातानिभुवनस्यमज्मना । क्षेमेणमि
त्रोवरुणंदुवस्यतिमरुद्भिरुग्रःशुभमन्यऽईयते ॥ २ ॥ महेशुल्कायवरुणस्यनुत्विषऽओजोमिमातेध्रुवमस्ययत्स्वं । अ
जामिमन्यःश्नथयंतमातिरद्दभ्रेभिरन्यःप्रवृणोतिभूयसः ॥ नतमंहोनदुरितानिमर्त्यमिंद्रावरुणानतपःकुतश्चन ।

(७।५।१२) इंद्रावरुणेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रावरुणौजगती ।

यस्यं देवा आगच्छंथो वीथो॒ऽअ॑ध्व॒रंनतंमर्तं॑स्यनश॒ते परि॑ह्वृतिः ॥ अ॒र्वाङ्नंरा दैव्ये॑नावसाग॑तंशृणु॒तंहवं॑यदिमे॒जुजो॑षथः ।
युवोर्हिसख्य॑मु॒तवा॒यदाप्यं॑मार्डीकमिं॑द्रावरुणानिर्यं॑च्छतं ॥ अ॒स्माकमिंद्रावरुणाभरे॑भरेपुरो॒योधा॑भवतंकृष्ट्योजसा ।
यद्वाँहवं॑तऽउ॒भये॑ऽअध॑स्पृ॒धिनर॑स्तोकस्य॒तन॑यस्यसातिषु ॥ अ॒स्मेऽइंद्रोवरु॑णोमि॒त्रोऽअ॑र्य॒मा द्युम्नं॑यच्छंतु॒महि॒शर्म॑स॒प्रथः ।
अ॒वध्रंज्योति॒रदि॑ते॒र्ऋ॒ता॒वृधो॑दे॒वस्य॒श्लोकं॑सवि॒तुर्म॑नामहे ॥ ३ ॥ (७।५।१३) यु॒वांन॑रा॒पश्य॑मानास॒ऽआप्यं॑प्राचा ग॒
व्यंतः॑पृथुपर्शवोययुः । दासा॑च॒वृत्राह॒तमार्या॑णिचसु॒दास॑मिंद्रावरु॒णावसावतं ॥ यत्रा॒नरः॑स॒मयं॑ते कृ॒तध्व॑जो॒यस्मि॑न्ना
जाभव॑ति॒किंचनप्रियं । यत्रा॒भयं॑ते॒भुव॑नास्व॒र्दृश॒स्तत्रा॑नऽइंद्रावरुणाधिवोचतं ॥ संभूम्याऽअंता॑ध्वसि॒राऽअ॑दृक्षतेंद्रा॑व
रुणादि॒विघोष॒ऽआरु॑हत् । अस्थुर्जना॑नामुप॒मामरा॑तयो॒र्वा॑गवसाहवनश्रु॒तागं॑तं ॥ इंद्रा॑वरुणाव॒धना॑भिरप्रति॒भेदं॑व॒न्वं
ताप्रसु॒दास॑मावतं । ब्रह्मा॑ण्येषांशृणु॒तंहवी॑मनिस॒त्याऽतृत्सू॑नामभवत्पु॒रोहि॑तिः ॥ इंद्रा॑वरुणाव॒भ्यात॑पंति॒माघान्य॒र्यो॑व
नु॒षामरा॑तयः । युवंहिवस्व॑ऽउ॒भय॑स्यराज॒थोधस्मा॑नोवतंपार्ये॑दि॒वि+ ॥ ४ ॥ यु॒वांहवं॑तऽउ॒भया॑सऽआ॒जिष्विंद्रं॑च॒व
स्वो॒वरु॑णंचसा॒तये॑ । यत्र॒राज॑भिर्द॒शभि॒र्निबा॑धितंप्रसु॒दास॒मावं॑तंतृत्सु॒भिः॑स॒ह+ ॥ दश॒राजा॑नः॒समि॑ताऽअय॑ज्यवःसु
दास॑मिंद्रावरु॒णानयु॑युधुः । स॒त्यानृ॒णाम॑द्म॒सदा॑मु॒प॑स्तुति॒र्दे॒वाऽए॑षामभवन्दे॒वहू॑तिषु ॥ दा॒शरा॒ज्ञेपरि॑यत्तायवि॒श्वतः

(७।५।१३) युवांनरेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रावरुणौजगती ।

ऋक्सं.
अ.५अ.६
॥३८॥

सुदासऽइंद्रावरुणावशिक्षतं । श्वित्यंचोयत्रनमसाकपर्दिनोधियाधीवंतोऽअसपंततृत्संवः ॥ वृत्राण्यन्यःसमिथेषुजिघ्नतेव्रतान्यन्योऽअभिरक्षतेसदा । हवामहेवांवृषणासुवृक्तिभिरस्मेइंद्रावरुणाशर्मयच्छतं ॥ अस्मेऽइंद्रोवरुणोमित्रोऽअर्यमाद्युम्नंयच्छंतुमहिशर्मसप्रथः । अवध्रंज्योतिरदितेर्ऋतावृधोदेवस्यश्लोकंसवितुर्मनामहे ॥ ५ ॥ (७।५।१४) आवांराजानावध्वरेववृत्यांहव्येभिरिंद्रावरुणानमोभिः । प्रवांघृताचीबाह्वोर्दधानापरित्मनाविषुरूपाजिगाति ॥ युवोराष्ट्रंबृहदिन्वतिद्यौर्यौसेतृभिररज्जुभिःसिनीथः । परिनोहेळोवरुणस्यवृज्याऽउरुंनऽइंद्रःकृणवदुलोकं ॥ कृतंनोयज्ञंविदथेषुचारुंकृतंब्रह्माणिसूरिषुप्रशस्ता । उपोरयिर्देवजूतोनऽएतुप्रणःस्पार्हाभिरूतिभिस्तिरेतं ॥ अस्मेऽइंद्रावरुणाविश्ववारंरयिंधत्तंवसुमंतंपुरुक्षुं । प्रयऽआदित्योऽअनृतामिनात्यमिताशूरोदयतेवसूनि ॥ इयमिंद्रंवरुणमष्टमेगीःप्रावत्तोकेतनयेतूतुंजाना । सुरत्नासोदेववीतिंगमेमयूयंपात० ॥ ६ ॥ (७।५।१५) पुनीषेवामरक्षसंमनीषांसोममिंद्रायवरुणायजुह्वत् । घृतप्रतीकामुषसंनदेवीतानोयामन्नुरुष्यतामभीके ॥ स्पर्धंतेवाऽउदेवहूयेऽअत्रयेषुध्वजेषुदिद्यवःपतंति । युवंताँइंद्रावरुणावमित्रान्हतंपराचःशर्वाविषूचः ॥ आपश्चिद्धिस्वयशसःसदःसुदेवीरिंद्रंवरुणंदेवताधुः । कृष्टीरन्योधारयतिप्रविक्तावृत्राण्यन्योऽअप्रतीनिहंति ॥ ससुक्रतुर्ऋतचिदस्तुहोतायऽआदित्यशवसावांनमस्वान् ।

(७।५।१४)आवांराजानावितिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रावरुणौत्रिष्टुप्।(७।५।१५)पुनीषेवामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रावरुणौत्रिष्टुप्।

मंडलं ७
अनु. ५
॥३८॥

आववर्तदवसेवाहविष्मानसदित्ससुवितायप्रयस्वान् ॥ इयमिंद्रंवरुणमष्टमेगीःप्रावत्तोकेतनयेतूतुजाना । सुरत्नासो
देववीतिंगमेमयूयंपात० ॥ ७ ॥ (७।५।१६) धीरात्वस्यमहिनाजनूंषिवियस्तस्तंभरोदसीचिदुर्वी । प्रनाकमृष्वंनु
नुदेबृहंतंद्विनक्षत्रंपप्रथच्चभूम ॥ उतस्वयातन्वा३संवदेतत्कदान्वं१तर्वरुणेभुवानि । किंमेहव्यमहृणानोजुषेतक
दामृळीकंसुमनाऽअभिख्यं ॥ पृच्छेतदेनोवरुणदिदृक्षूपोऽएमिचिकितुषोविपृच्छं । समानमिन्मेकवयश्चिदाहुरयं
हतुभ्यंवरुणोहृणीते ॥ किमागऽआसवरुणज्येष्ठंयत्स्तोतारंजिघांससिसखायं । प्रतन्मेवोचोदूळभस्वधावोवत्वाने
नानमसातुरऽईयां ॥ अवद्रुग्धानिपित्र्यासृजानोवयावयंचकृमातनूभिः । अवराजन्पशुतृपंनतायुंसृजावत्संनदाम्नो
वसिष्ठं ॥ नसःस्वोदक्षोवरुणध्रुतिःसासुरामन्युर्विभीदकोऽअचित्तिः । अस्तिज्यायान्कनीयसऽउपारेस्वप्नश्चनेदनृ
तस्यप्रयोता+ ॥ अरंदासोनमीळ्हुषेकराण्यहंदेवायभूर्णयेनागाः । अचेतयदचितोदेवोऽअर्योगृत्संरायेकवितरोजुना
ति ॥ अयंसुतुभ्यंवरुणस्वधावोहृदिस्तोमऽउपश्रितश्चिदस्तु । शंनःक्षेमेशमुयोगेनोऽअस्तुयूयंपातस्वस्तिभिः० ॥ ८ ॥
(७।५।१७) रदत्पथोवरुणःसूर्यायप्रार्णांसिसमुद्रियानदीनां । सर्गोनसृष्टोऽअर्वतीर्ऋतायन्चकारमहीरवनीरहभ्यः ॥
आत्मातेवातोरजऽआनवीनोत्पशुर्नभूर्णिर्यवसेससवान् । अंतर्महीबृहतीरोदसीमेविश्वातेधामवरुणप्रियाणि ॥ परि

(७।५।१६) धीरात्विल्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवरुणस्त्रिष्टुप् । (७।५।१७) रदत्पथइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवरुणस्त्रिष्टुप् ।

स्पशोवरुणस्यस्मदिष्टाऽउभेपश्यंतिरोदसीसुमेके । ऋतावानःकवयोयज्ञधीराःप्रचेतसोयऽइषयंतमन्म ॥ उवाचमेव
रुणोमेधिरायत्रिःसप्तनामाघ्न्याबिभर्ति । विद्वान्पदस्यगुह्यानवोचद्युगायविप्रऽउपरायशिक्षन् ॥ तिस्रोद्यावोनिहिता
ऽअंतरस्मिन्तिस्रोभूमीरुपराःषड्विधानाः । गृत्सोराजावरुणश्चक्रऽएतंदिविप्रेंखंहिरण्ययंशुभेकं ॥ अवसिंधुंवरुणो
द्यौरिवस्थाद्द्रप्सोनश्वेतोमृगस्तुविष्मान् । गंभीरशंसोरजसोविमानःसुपारक्षत्रःसतोऽअस्यराजा ॥ योमृळयातिचक्रु
षेचिदागोवयंस्यामवरुणेऽअनागाः । अनुव्रतान्यदितेर्ऋधंतोयूयंपात० ॥ ९ ॥ (७।५।१८) प्रशुंध्युवंवरुणायप्रे
ष्ठांमतिंवसिष्ठमीळ्हुषेभरस्व । यईमर्वांचंकरतेयजत्रंसहस्रामघंवृषणंबृहंतं ॥ अधान्वस्यसंदृशंजगन्वानग्नेरनीकंवरुण
स्यमंसि । स्व१र्यदश्मन्नधिपाऽउऽअंधोभिमावपुर्दृशयेनिनीयात् ॥ आयद्रुहाववरुणश्चनावंप्रयत्समुद्रमीरयावमध्यं ।
अधियदपांस्नुभिश्चरावप्रप्रेंखऽईंखयावहैशुभेकं ॥ वसिष्ठंहवरुणोनाव्याधादृषिंचकारस्वपामहोभिः । स्तोतारंविप्रः
सुदिनत्वेऽअह्नांयान्नुद्यावस्ततनन्यादुषासः ॥ क्व१त्यानिनौसख्याबभूवुःसचावहेयदवृकंपुराचित् । बृहंतंमानंवरुण
स्वधावःसहस्रद्वारंजगमागृहंते ॥ यऽआपिर्नित्योवरुणप्रियःसन्त्वामागांसिकृणवत्सखाते । मातऽएनस्वंतोयक्षिन्भु
जेमयुंधिष्माविप्रःस्तुवतेवरूथं ॥ ध्रुवासुत्वासुक्षितिषुक्षियंतोव्य१स्मत्पाशंवरुणोमुमोचत् । अवोवन्वानाऽअदितेरु

(७।५।१८) प्रशुंध्युवमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवरुणस्त्रिष्टुबंत्याजगती । (अंत्यापाशविमोचनीतिगुणः) ।

पस्थाँयूयंपात० ॥ १० ॥ (७।५।१९) मोषुवरुणमृन्मयंगृहंराजन्नहंगमं । मृळासुक्षत्रमृळय ॥ यदेमिप्रस्फुरन्निव
दृतिर्नध्मातोऽअद्रिवः । मृळा० ॥ क्रत्वःसमहदीनताप्रतीपंजगमाशुचे । मृळा० ॥ अपांमध्येतस्थिवांसंतृष्णाविद
ज्जरितारं । मृळा० ॥ यत्किंचेदंवरुणदैव्येजनेभिद्रोहंमनुष्याइश्चरामसि । अचित्तीयत्तवधर्मायुयोपिममानस्तस्मादे
नसोदेवरीरिषः ॥ ११ ॥ (७।६।१) प्रवीरयाशुचयोदद्रिरेवामध्वर्युभिर्मधुमंतःसुतासः । वहवायोनियुतोयाह्य
च्छापिबासुतस्यांधसोमदाय ॥ ईशानायप्रहुतिंयस्तऽआनट्शुचिंसोमंशुचिपास्तुभ्यंवायो । कृणोषितंमर्त्येषुप्रशस्तं
जातोजातोजायतेवाज्यस्य ॥ रायेनुयंजज्ञतूरोदसीमेरायेदेवीधिषणाधातिदेवं । अधवायुंनियुतःसश्चतस्वाऽउतश्वे
तंवसुधितिंनिरेके+ ॥ उच्छन्नुषसःसुदिनाऽअरिप्राऽउरुज्योतिर्विविदुर्दीध्यानाः । गव्यंचिदूर्वमुशिजोविवव्रुस्तेषामनुप्र
दिवःसस्रुरापः ॥ तेसत्येनमनसादीध्यानाःस्वेनयुक्तासःक्रतुनावहंति । इंद्रवायूवीरवाहंरथंवामीशानयोरभिपृक्षःस
चंते ॥ ईशानासोयेदधतेस्वर्णोगोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हिरण्यैः । इंद्रवायूसूरयोविश्वमायुरर्वद्भिर्वीरैःपृतनासुसह्युः ॥
अर्वंतोनश्रवसोभिक्षमाणाऽइंद्रवायूसुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः । वाजयंतःस्ववसेहुवेमयूयंपात० ॥ १२ ॥ (७।६।२) कुवि

(७।५।१९) मोषुवरुणेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवरुणोगायत्र्यंत्याजगती । (७।६।१) प्रवीरयेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठः आद्यानां चतसृणांवायुरंत्यानांतिसृणामिंद्रवायूत्रिष्टुप् । (७।६।२) कुविदंगेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रवायूआद्यातृतीययोर्वायुस्त्रिष्टुप् ।

दंगनमंसायेवृधासः पुरादेवाऽअनवद्यासऽआसन् । तेवायवेमनवेबाधितायावासयन्नुषसंसूर्येण ॥ उशंतादूतानदभा
यगोपामासश्चपाथःशरदश्चपूर्वीः । इंद्रवायूसुष्टुतिर्वामियानामार्डीकमीट्टेसुवितंचनव्यं ॥ पीवोऽअन्नाँरयिवृधःसुमे
धाःश्वेतःसिषक्तिनियुतामभिश्रीः । तेवायवेसमनसोवितस्थुर्विश्वेन्नरःस्वपत्यानिचक्रुः ॥ यावत्तरस्तन्वो३ यावदोजो
यावन्नरश्चक्षसादीध्यानाः । शुचिंसोमंशुचिपापातमस्मेऽइंद्रवायूसदतंबर्हिरेदं ॥ नियुवानानियुतःस्पार्हवीराऽइंद्रवायू
सरथंयातमर्वाक् । इदंहिवांप्रभृतंमध्वोऽअग्रमधप्रीणानाविमुमुक्तमस्मे ॥ यावांशतंनियुतोयाःसहस्रमिंद्रवायूविश्व
वाराःसचंते । आभिर्यातंसुविदत्राभिरर्वाक्पातंनराप्रतिभृतस्यमध्वः ॥ अर्वंतोनश्रवसोभिक्षमाणाऽइंद्रवायूसुष्टुति
भिर्वसिष्ठाः । वाजयंतःस्ववसेहुवेमयूयंपात० ॥ १३ ॥ (७।६।३) आवायोभूषशुचिपाऽउपनःसहस्रंतेनियुतोवि
श्ववार । उपोतेऽअंधोमद्यमयामियस्यदेवदधिषेपूर्वपेयं ॥ प्रसोताजीरोऽअध्वरेष्वस्थात्सोममिंद्रायवायवेपिबध्यै ।
प्रयद्वांमध्वोऽअग्रियंभरंत्यध्वर्यवोदेवयंतःशचीभिः ॥ प्रयाभिर्यासिदाश्वांसमच्छानियुद्भिर्वायविष्टयेदुरोणे । निनो
रयिंसुभोजसंयुवस्वनिवीरंगव्यमश्व्यंचराधः ॥ येवायवऽइंद्रमादनासऽआदेवासोनितोशनासोऽअर्यः । घ्नंतोवृत्रा
णिसूरिभिःष्यामसासह्वांसोयुधानृभिरमित्रान् ॥ आनोनियुद्भिःशतिनीभिरध्वरंसहस्रिणीभिरुपयाहियज्ञं । वायो

(७।६।३) आवायोइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोवायुर्द्वितीयाचतुर्थ्योरिंद्रवायूत्रिष्टुप् ।

ऽअस्मिन्त्सवनेमादयस्वयूयंपात० ॥ १४ ॥ (७।६।४) शुचिंनुस्तोमंनवजातमद्येंद्राग्नीवृत्रहणाजुषेथां । उभाहि
वांसुहवाजोहवीमितावाजंसद्यऽउशतेधेष्ठा ॥ तासानसीशवसानाहिभूतंसाकंवृधाशवसाशूशुवांसा । क्षयंतौरायोय
वसस्यभूरेःपृंक्तंवाजस्यस्थविरस्यघृष्वेः ॥ उपोहयद्विदथंवाजिनोगुर्धीभिर्विप्राःप्रमतिमिच्छमानाः । अर्वंतोनकाष्ठां
नक्षमाणाऽइंद्राग्नीजोहुवतोनरस्ते+ ॥ गीर्भिर्विप्रःप्रमतिमिच्छमानऽईट्टेरयिंयशसंपूर्वभाजं । इंद्राग्नीवृत्रहणासुवज्रा
प्रनोनव्येभिस्तिरतंदेष्णैः+ ॥ संयन्महीमिथतीस्पर्धमानेतनूरुचाशूरसातायतैते । अदेवयुंविदथेदेवयुभिःसत्राहतं
सोमसुताजनेन ॥ १५ ॥ इमामुषुसोमसुतिमुपनऽएंद्राग्नीसौमनसाययातं । नूचिद्धिपरिमम्नाथेऽअस्मानावांशश्व
द्भिर्ववृतीयवाजैः ॥ सोऽअग्नऽएनानमसासमिद्धोच्छामित्रंवरुणमिंद्रंवोचेः । यत्सीमागश्चकृमातत्सुमृळतदर्यमादि
तिःशिश्रथंतु ॥ एताऽअग्नऽआशुषाणासऽइष्टीर्युवोःसचाभ्यश्यामवाजान् । मेंद्रोनोविष्णुर्मरुतःपरिख्यन्यूयंपात०
॥ १६ ॥ (७।६।५) इयंवामस्यमन्मनऽइंद्राग्नीपूर्व्यस्तुतिः । अभ्राद्वृष्टिरिवाजनि ॥ शृणुतंजरितुर्हवमिंद्राग्नीव
नतंगिरः । ईशानापिप्यतंधियः ॥ मापापत्वायनोनरेंद्राग्नीमाभिशस्तये । मानोरीरधतंनिदे ॥ इंद्रेऽअग्नानमोबृह
त्सुवृक्तिमेरयामहे । धियाधेनाऽअवस्यवः ॥ ताहिशश्वंतऽईळतऽइत्थाविप्रासऽऊतये । सबाधोवाजसातये ॥ ता

(७।६।४) शुचिंन्वित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्राग्नीत्रिष्टुप् । (७।६।५।) इयंवामितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्राग्नीगायत्र्यंत्यानुष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.५अ.६ ॥४१॥

मंडलं ७ अनु. ६

वांगीर्भिर्विपन्यवःप्रयस्वंतोहवामहे । मेधसातासनिष्यवंः ॥ १७ ॥ इंद्रांग्नीऽअवसागंतमस्मभ्यंचर्षणीसहा । मा
नोदुःशंसऽईशत ॥ माकस्यनोऽअररुषोधूर्तिःप्रणङ्मर्त्यस्य । इंद्रांग्नीशर्मयच्छतं ॥ गोमद्धिरण्यवद्वसुयद्वामश्वावदी
महे । इंद्रांग्नीतद्वनेमहि ॥ यत्सोमऽआसुतेनरंऽइंद्राग्नीऽअजोहवुः । सप्तीवंतासपर्यवंः ॥ उक्थेभिर्वृत्रहंतमायामं
दानाचिदागिरा । आंगूषैराविवासतः ॥ ताविद्दुःशंसंमर्त्यंदुर्विद्वांसंरक्षस्विनं । आभोगंहन्मनाहतमुदधिंहन्मनाह
तं ॥ १८ ॥ (७।६।६) प्रक्षोदसाधायसासस्रऽएषासरस्वतीधरुणमायसीपूः । प्रबाबधानारथ्येवयातिविश्वाऽअ
पोमहिनासिंधुरन्याः+ ॥ एकाचेतत्सरस्वतीनदीनांशुचिर्यतीगिरिभ्यऽआसमुद्रात् । रायश्चेतंतीभुवनस्यभूरेर्घृतंप
योदुदुहेनाहुषाय ॥ सवावृधेनर्योयोषणासुवृषाशिशुर्वृषभोयज्ञियासु । सवाजिनंमघवद्भ्योदधातिविसातयेतन्वंमा
मृजीत ॥ उतस्यानःसरस्वतीजुषाणोपश्रवत्सुभगायज्ञेऽअस्मिन् । मितज्ञुभिर्नमस्यैरियानारायायुजाचिदुत्तरासखि
भ्यः ॥ इमाजुह्वानायुष्मदानमोभिःप्रतिस्तोमंसरस्वतिजुषस्व । तवशर्मन्प्रियतमेदधानाऽउपस्थेयामशरणंनवृक्षं+ ॥
अयमुतेसरस्वतिवसिष्ठोद्वारावृतस्यसुभगेव्यावः । वर्धशुभ्रेस्तुवतेरासिवाजान्यूयंपात० ॥ १९ ॥ (७।६।७) बृहदु

(७।६।६) प्रक्षोदसेतिषळर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठःसरस्वतीतृतीयायाःसरस्वान्त्रिष्टुप् । (७।६।७) बृहदुगायिषइतिषळर्चस्यसूक्तस्य
वसिष्ठःसरस्वतीअंत्यानांतिसृणांसरस्वान्आद्याबृहतीद्वितीयासतोबृहतीतृतीयाप्रस्तारपंक्तिःअंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः ।

गायिषेवचाँसुर्यानदीनां । सरस्वतीमिन्महयासुवृक्तिभिःस्तोमैर्वसिष्ठरोदसी ॥ उभेयत्तेमहिनाशुभ्रेऽअंधसीऽअ
धिक्षियंतिपूरवः । सानोबोध्यवित्रीमरुत्सखाचोदराधोमघोनां ॥ भद्रमिद्भद्राकृणवत्सरस्वत्यकवारीचेततिवाजिनी
वती । गृणानाजमदग्निवत्स्तुवानाचवसिष्ठवत्+ ॥ जनीयंतोन्वग्रवःपुत्रीयंतःसुदानवः । सरस्वंतंहवामहे ॥ येतेस
रस्वऽऊर्मयोमधुमंतोघृतश्चुतः । तेभिर्नोऽविताभव ॥ पीपिवांसंसरस्वतःस्तनंयोविश्वदर्शतः । भक्षीमहिप्रजामिषं
॥ २० ॥ (७।६।८) यज्ञेदिवोनृषदनेपृथिव्यानरोयत्रदेवयवोमदंति । इंद्राययत्रसवनानिसुन्वेगमन्मदायप्रथमंवय
श्च ॥ आदैव्यावृणीमहेवांसिबृहस्पतिर्नोमहऽआसखायः । यथाभवेममीढुषेऽअनागायोनोदातापरावतःपितेव ॥
तमुज्येष्ठंनमसाहविर्भिःसुशेवंब्रह्मणस्पतिंगृणीषे । इंद्रंश्लोकोमहिदैव्यःसिषक्तुयोब्रह्मणोदेवकृतस्यराजा ॥ सऽआ
नोयोनिंसदतुप्रेष्ठोबृहस्पतिर्विश्ववारोयोऽअस्ति । कामोरायःसुवीर्यस्यतंदात्पर्षन्नोऽअतिसश्चतोऽअरिष्टान् ॥ तमानो
ऽअर्कममृतायजुष्टमिमेधासुरमृतासःपुराजाः । शुचिक्रंदंयजतंपस्त्यानांबृहस्पतिमनर्वाणंहुवेम ॥ २१ ॥ तंशग्मा
सोऽअरुषासोऽअश्वाबृहस्पतिंसहवाहोवहंति । सहश्चिद्यस्यनीलवत्सधस्थंनभोनरूपमरुषंवसानाः ॥ सहिशुचिःशत
पत्रःसशुंध्युर्हिरण्यवाशीरिषिरःस्वर्षाः । बृहस्पतिःसस्वावेशऽऋष्वःपुरूसखिभ्यऽआसुतिंकरिष्ठः ॥ देवीदेवस्यरोद

(७।६।८) यज्ञेदिवइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोबृहस्पतिः आद्यायाइंद्रःतृतीयानवम्योरिंद्राब्रह्मणस्पतीअंत्यायाइंद्राबृहस्पतीत्रिष्टुप् ।

सीजनित्रीबृहस्पतींवावृधतुर्महित्वा । दक्षाय्यायदक्षतासखायःकरद्ब्रह्मणेसुतरासुगाधा ॥ इयंवांब्रह्मणस्पतेसुवृक्तिर्ब्रह्मेंद्रायवज्रिणेऽअकारि । अविष्टंधियोजिगृतंपुरंधीर्जजस्तमर्योवनुषामरातीः ॥ बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वोदिव्यस्येशाथेऽउतपार्थिवस्य । धत्तंरयिंस्तुवतेकीरयेचिद्यूयंपात० ॥ २२ ॥ (७।६।९) अध्वर्यवोरुणंदुग्धमंशुंजुहोतनवृषभायक्षितीनां । गौराद्वेदीयाँऽअवपानमिंद्रोविश्वाहेद्यातिसुतसोममिच्छन् ॥ यद्दधिषेप्रदिविचार्वन्नंदिवेदिवेपीतिमिदस्यवक्षि । उतहृदोतमनसाजुषाणऽउशन्निंद्रप्रस्थितान्पाहिसोमान् ॥ जज्ञानःसोमंसहसेपपाथप्रतेमातामहिमानमुवाच । एंद्रपप्राथोर्वं१तरिक्षंयुधादेवेभ्योवरिवश्चकर्थ ॥ यद्योधयामहतोमन्यमानान्त्साक्षामतान्बाहुभिःशाशदानान् । यद्वानृभिर्वृतंऽइंद्राभियुध्यास्तंत्वयाजिंसौश्रवसंजयेम ॥ प्रेंद्रस्यवोचंप्रथमाकृतानिप्रनूतनामघवायाचकार । यदेददेवीरसहिष्टमायाऽअथाभवत्केवलःसोमोऽअस्य ॥ तवेदंविश्वमभितःपशव्यं१यत्पश्यसिचक्षसासूर्यस्य । गवामसिगोपतिरेकऽइंद्रभक्षीमहितेप्रयतस्यवस्वः ॥ बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वोदिव्यस्येशाथेऽउतपार्थिवस्य । धत्तंरयिंस्तुवतेकीरयेचिद्यूयंपात० ॥ २३ ॥ (७।६।१०) परोमात्रयातन्वावृधाननतेमहित्वमन्वश्नुवंति । उभेते

(७।६।९) अध्वर्यवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रोंत्यायाइंद्राबृहस्पतीत्रिष्टुप् । (७।६।१०) परोमात्रयेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविष्णुःउरुंयज्ञायेतितिसृणामिंद्राविष्णूत्रिष्टुप् ।

विभ्नरजंसीपृथिव्याविष्णोदेवत्वंपरमस्यंवित्से ॥ नतेविष्णोजायमानोनजातोदेवमहिम्नःपरमंतमाप । उदस्तभ्नाना
कंमृष्वंबृहंतंदाधर्थप्राचींककुभंपृथिव्याः + ॥ इरांवतीधेनुमतीहिभूतंसूयवसिनीमनुषेदशस्या । व्यंस्तभ्नारोदसीवि
ष्णवेतेदाधर्थपृथिवीमभितोमयूखैः ॥ उरुंयज्ञायचक्रथुरुलोकंजनयंतासूर्यमुषासमग्निं । दासस्यचिद्वृषशिप्रस्यमाया
जघ्नथुर्नरापृतनाज्येषु ॥ इंद्राविष्णूदृंहिताःशंबरस्यनवपुरोनवतिंचश्नथिष्टं । शतंवर्चिनःसहस्रंचसाकंहथोऽअप्रत्य
सुरस्यवीरान् + ॥ इयंमनीषाबृहतीबृहंतोरुक्रमातवसावर्धयंती । ररेवांस्तोमंविदथेषुविष्णोपिन्वतमिषोवृजनेष्विंद्र ॥
वषट्तेविष्णवासऽआकृणोमितन्मेजुषस्वशिपिविष्टहव्यं । वर्धंतुत्वासुष्टुतयोगिरोमेयूयंपात० ॥ २४ ॥ (७।६।११)
नूमर्तोदयतेसनिष्यन्योविष्णवऽउरुगायायदाशत् । प्रयःसत्राचामनसायजातऽएतावंतंनर्यमाविवासात् ॥ त्वंवि
ष्णोसुमतिंविश्वजन्यामप्रयुतामेवयावोमतिंदाः । पर्चोयथानःसुवितस्यभूरेरश्वावतःपुरुश्चंद्रस्यरायः + ॥ त्रिर्देवःपृ
थिवीमेषऽएतांविचक्रमेशतर्चसंमहित्वा । प्रविष्णुरस्तुतवसस्तवीयान्त्वेषंह्यस्यस्थविरस्यनाम ॥ विचक्रमेपृथिवीमे
षऽएतांक्षेत्रायविष्णुर्मनुषेदशस्यन् । ध्रुवासोऽअस्यकीरयोजनासऽउरुक्षितिंसुजनिमाचकार ॥ प्रतत्तेऽअद्यशिपिवि
ष्टनामार्यःशंसामिवयुनानिविद्वान् । तंत्वागृणामितवसमतव्यान्क्षयंतमस्यरजसःपराके + ॥ किमित्तेविष्णोपरिचक्ष्यं

(७।६।११) नूमर्तइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविष्णुस्त्रिष्टुप् ।

भूत्प्रयद्वक्षेशिंपिविष्टोऽअस्मि । मावर्पोऽअस्मदपगूहऽएतद्यदन्यरूपःसमिथेबभूथ ॥ वषट्तेविष्णवासऽआकृणोमितन्मेंजुषस्वशिपिविष्टहव्यं । वर्धंतुत्वासुष्टुतयोगिरोमेयूयंपात० ॥ २५ ॥ इतिपंचमाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

अष्टत्रिंशाध्यायेवर्गाः २५ सूक्तानि २० ऋचः १४५ ॥ त्यगः ॥ उषस. ६ इंद्रावरुणाभ्या. ३० वरुणाये. २७ वायव. ४ इंद्रवायुभ्या. ३ वायव. इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्रवायुभ्या. ४ वायव. इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्राग्निभ्या. २० सरस्वत्या. २ सरस्वत. सरस्वत्या. ६ सरस्वत. ३ इंद्राये. बृहस्पतय. इंद्राब्रह्मणस्पतिभ्या. बृहस्पतय. ५ इंद्राब्रह्मणस्पतिभ्या. इंद्राबृहस्पतिभ्या इंद्राये. ६ इंद्राबृहस्पतिभ्या. विष्णव. ३ इंद्राविष्णुभ्या. ३ विष्णव. ८ ॥ इतिपंचमेषष्ठः ॥

तिस्रःषट्पार्जन्यंतुपर्जन्यायतृचंगायत्रंद्वितीयापादनिचृदेतेकुमारआग्नेयोपश्यद्वसिष्ठएववावृष्टिकामःसंवत्सरंदशपर्जन्यस्तुतिःसंहृष्टान्मंडूकांस्तुष्टावाद्यानुष्टुबिंद्रासोमापंचाधिकैंद्रासोमंराक्षोघ्नंशापाभिशापप्रायंषट्सप्तवाद्याजगत्यएकविंशीत्रयोविंश्यौचाष्टादशीमारुतीचंदशमीचतुर्दश्यावाग्नेय्यौदैव्यैकादश्यंत्यानुष्टुम्नवमीद्वादशीत्रयोदशीसौम्यःसप्तदशीग्राव्णर्यष्टमीषोळश्यावैंद्र्यौप्रवर्तयेतिचतस्रऐंद्र्योमानोरक्षइत्यृषेरात्मानआशीरुत्तरोर्धर्चःपृथिव्यंतरिक्षंद्यौरितिदैवतःपरंगायत्रंप्राग्वत्सप्रैंकृषिश्चानुक्तगोत्रःप्राज्ञस्त्यात्काण्वोष्टमंमंडलंमाचिच्चतुस्त्रिंशन्मेधातिथिमेध्यातिथीऐंद्रंबार्हतंद्विप्रगाथादिद्वित्रिष्टुबंतमाद्यंद्व्यृचंप्रगाथोपश्यत्सघौरःसन्भ्रातुःकण्व

स्यपुत्रतामगात्प्लायोगिश्चासंगोर्यःस्त्रीभूत्वापुमानभूत्समेध्यातिथयेदानंदत्त्वास्तुहिस्तुहीतिचतसृभिरात्मानं
तुष्टावपत्नीचास्यांगिरसीशश्वतींपुंस्त्वमुपलभ्यैनंप्रीतांत्ययातुष्टावेंदंवसोद्विचत्वारिंशन्मेधातिथिरागिरसश्चप्रि
यमेधःस्वादवोनुष्टुबंत्याभ्यांमेधातिथिर्विभिंदोर्दानंतुष्टावपिबचतुर्विंशतिर्मेध्यातिथिःप्रागाथंत्वंनुष्टुब्गाय
त्र्यौबृहतीचांत्याःकौरयाणस्यपाकस्थाम्नोदानस्तुतिर्यदिंद्रसैकादेवातिथिस्तृचोंत्यःपुरउष्णिगंतःकुरुंगस्यदान
स्तुतिस्तत्पूर्वाश्चतस्रःपौष्णयोवा ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःॐम् ॥ (७।६।१२) तिस्रोवाचःप्रवदज्योतिरग्रायाऽएतद्दुह्रेमधुदोघमूधः । सवत्संकृण्वन्गर्भमोषधी
नांसद्योजातोवृषभोरोरवीति ॥ योवर्धनऽओषधीनांयोऽअपांयोविश्वस्यजगतोदेवऽईशे । सत्रिधातुशरणंशर्मयंसत्रि
वर्तुज्योतिःस्वभिष्ट्य१स्मे ॥ स्तरीरुत्वद्भवतिसूतऽउत्वद्यथावशंतन्वंचक्रऽएषः । पितुःपयःप्रतिगृभ्णातिमातातेनपि
तावर्धतेतेनपुत्रः+ ॥ यस्मिन्विश्वानिभुवनानितस्थुस्तिस्रोद्यावस्त्रेधासस्रुरापः । त्रयःकोशासऽउपसेचनासोमध्वः
श्चोतंत्यभितोविरप्शं+ ॥ इदंवचःपर्जन्यायस्वराजेहृदोऽअस्त्वंतरंतज्जुजोषत् । मयोभुवोवृष्टयःसंत्वस्मेसुपिप्पलाऽ
ओषधीर्देवगोपाः ॥ सरेतोधावृषभःशश्वतीनांतस्मिन्नात्माजगतस्तस्थुषश्च। तन्मऽऋतंपातुशतशारदाययूयंपात० ॥

(७।६।१२) तिस्रोवाचइतिषळर्चस्यसूक्तस्यआग्नेयःकुमारःपर्जन्यस्त्रिष्टुप्। (तिस्रोवाचःपर्जन्यायेतिसूक्तयोर्वृष्टिकामोवसिष्ठःपाक्षिकः)

॥ १ ॥ (७।६।१३) पर्जन्यांयप्रगांयतदिवस्पुत्रायंमीह्लुषे । सनोयवंसमिच्छतु ॥ योगर्भमोषंधीनांगवांकृणोत्यर्वं तां । पर्जन्यंःपुरुषीणाँ ॥ तस्माऽइदास्यैहविर्जुहोतामधुंमत्तमं । इळांनःसंयतंकरत् ॥ २ ॥ (७।६।१४) संवत्सरंशं शयानाब्रांह्मणाव्रंतचारिणंः । वाचंपर्जन्यंजिन्विताप्रमंडूकांऽअवादिषुः ॥ दिव्याऽआपोंऽअभियदेंनमायन्दृतिंनशु ष्कंसरसीशयांनं । गवामहनमायुर्वत्सिनींनांमंडूकांनांवग्नुरत्रासमेंति ॥ यदीमेनाँऽउशतोऽअभ्यवंर्षींत्तृष्यावंतःप्रावृ ष्यागंतायां । अक्खलीकृत्यांपितरंनपुत्रोऽअन्योऽअन्यमुपवदंतमेति ॥ अन्योऽअन्यमनुंगृभ्णात्येनोरपांप्रंसर्गेयदमं दिषातां । मंडूकोयदभिवृंष्टःकनिंष्कन्पृश्निःसंपृंक्तेहरिंतेनवाचँ ॥ यदेंषामन्योऽअन्यस्यवाचंशाक्तस्येंववदंतिशिक्षं माणः । सर्वंतदेंषांसमृधेंवपर्वंयत्सुवाचोवदंथनाध्यप्सु + ॥ ३ ॥ गोमांयुरेकोंऽअजमांयुरेकःपृश्निरेकोहरिंतऽएकंऽए षां । समानंनामबिभ्रंतोविरूंपाःपुरुत्रावाचंपिपिशुर्वदंतः ॥ ब्राह्मणासोंऽअतिरात्रेनसोमेसरोनपूर्णमभितोवदंतः । संवत्सरस्यतदहःपरिंष्ठयन्मंडूकाःप्रावृषीणंबभूवं ॥ ब्राह्मणासंःसोमिनोवाचंमकतब्रह्मंकृण्वंतंःपरिवत्सरीणं । अध्वर्यं वोंघर्मिणंःसिष्विदानाऽआविर्भंवंतिगुह्यानकेचित् ॥ देवहिंतिंजुगुपुर्द्वादशस्यंऽऋतुंनरोनप्रमिंनंत्येते । संवत्सरेप्रावृ

(७।६।१३) पर्जन्यायेतितृचस्यसूक्तस्याग्नेयःकुमारःपर्जन्योगायत्री । (७।६।१४) संवत्सरमितिदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठःपर्जन्यस्तु तिहृष्टमंडूकास्त्रिष्टुबाद्यानुष्टुप् ।

ष्यागतायांतप्तघर्माऽअश्नुवतेविसर्गं+ ॥ गोमायुरदादजमायुरदात्पृश्निरदाद्धरितोनोवसूनि । गवांमंडूकाददतः
शतानिसहस्रसावेप्रतिरंतऽआयुः ॥ ४ ॥ (परिशिष्टं ॥ उपप्लवदमंडूकीवर्षमावदतादुरि । मध्येह्रदस्यप्लवस्यनि
गृह्यचतुरःपरः ॥) (७।६।१५) इंद्रासोमातपतंरक्षऽउब्जतंन्यर्पयतंवृषणातमोवृधः । पराश्रृणीतमचितोन्योषतं
हतंनुदेथांनिशिशीतमत्रिणः ॥ इंद्रासोमासमघशंसमभ्य१घंतपुर्ययस्तुचरुरग्निवाँऽइव । ब्रह्मद्विषेक्रव्यादेघोरचक्षसे
द्वेषोधत्तमनवायंकिमीदिने ॥ इंद्रासोमादुष्कृतोवव्रेऽअंतरनारंभणेतमसिप्रविध्यतं । यथानातःपुनरेकश्चनोदयत्त
द्वामस्तुसहसेमन्युमच्छवः ॥ इंद्रासोमावर्तयतंदिवोवधंसंपृथिव्याऽअघशंसायतर्हणं । उत्तक्षतंस्वर्य१पर्वतेभ्योयेनर
क्षोवावृधानंनिजूर्वथः ॥ इंद्रासोमावर्तयतंदिवस्पर्यग्नितप्तेभिर्युवमश्महन्मभिः । तपुर्वधेभिरजरेभिरत्रिणोनिपर्शानेे
विध्यतंयंतुनिस्वरं+ ॥ ५ ॥ इंद्रासोमापरिवांभूतुविश्वतऽइयंमतिःकक्ष्याश्वेववाजिना । यांवांहोत्रांपरिहिनोमिमेध
येमाब्रह्माणिनृपतीवजिन्वतं ॥ प्रतिस्मरेथांतुजयद्भिरेवैर्हतंद्रुहोरक्षसोभंगुरावतः । इंद्रासोमादुष्कृतेमासुगंभूद्योनः

(७।६।१५) इंद्रासोमाइतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवसिष्ठइंद्रासोमौअष्टमीषोडशीएकोनविंशीविंश्येकविंशीद्वाविंशीचतुर्विंशीनामिंद्रः नवमीद्वादशीत्रयोदशीनांसोमःदशमीचतुर्दश्योरग्निःएकादश्याविश्वेदेवाःसप्तदश्याग्रावाणःअष्टादश्यामरुतःत्रयोविंश्याःवसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षद्यावः आद्याःषडष्टादशीद्वाविंशीत्रयोविंश्योजगत्योंत्यानुष्टुप्शिष्टास्त्रिष्टुभः (अस्मिन्सूक्तेरक्षोघ्नत्वंगुणःसर्वासांदेवतानांवक्तव्यः)।

कदाचिदभिदासतिद्रुहा+ ॥ योमापाकेनमनसाचरंतमभिचष्टेऽअनृतेभिर्वचोभिः । आपऽइवकाशिनासंगृभीताऽ
असन्नस्त्वासतऽइंद्रवक्ता+ ॥ येपाकशंसंविहरंतऽएवैर्येवाभद्रंदूषयंतिस्वधाभिः । अहयेवातान्प्रददातुसोमऽआवा
दधातुनिर्ऋतेरुपस्थे ॥ योनोरसंदिप्सतिपित्वोऽअग्नेयोऽअश्वानांयोगवांयस्तनूनां । रिपुःस्तेनःस्तेयकृद्दभ्रमेतुनिषहीं
यतांतन्वा३तनाच ॥ ६ ॥ परःसोऽअस्तुतन्वा३तनाचतिस्रःपृथिवीरधोऽअस्तुविश्वाः । प्रतिशुष्यतुयशोऽअस्यदे
वायोनोदिवादिप्सतियश्चनक्तं ॥ सुविज्ञानंचिकितुषेजनायसच्चासच्चवचसीपस्पृधाते । तयोर्यत्सत्यंयतरदृजीयस्तदि
त्सोमोवतिहंत्यासत् ॥ नवाऽउसोमोवृजिनंहिनोतिनक्षत्रियंमिथुयाधारयंतं । हंतिरक्षोहंत्यासद्वदंतमुभाविंद्रस्यप्रसि
तौशयाते ॥ यदिवाहमनृतदेवऽआसमोघंवादेवाँऽअप्यूहेऽअग्ने । किमस्मभ्यंजातवेदोहृणीषेद्रोघवाचस्तेनिर्ऋथंसचं
तां ॥ अद्यामुरीययदियातुधानोऽअस्मियदिवायुस्ततपपूरुषस्य । अधासवीरैर्दशभिर्वियूयायोमामोघंयातुधानेत्याह
॥ ७ ॥ योमायातुंयातुधानेत्याहयोवारक्षाःशुचिरस्मीत्याह । इंद्रस्तंहंतुमहतावधेनविश्वस्यजंतोरधमस्पदीष्ट ॥ प्र
याजिगातिखर्गलेवनक्तमपद्रुहातन्वं१गूहमाना । वव्राँऽअनंताँऽअवसापदीष्टग्रावाणोघ्नंतुरक्षसऽउपब्दैः+ ॥ वि
तिष्ठध्वंमरुतोविक्ष्वि१च्छतगृभायतरक्षसःसंपिनष्टन । वयोयेभूत्वीपतयंतिनक्तभिर्येवारिपोदधिरेदेवेऽअध्वरे+ ॥
प्रवर्तयदिवोऽअश्मानमिंद्रसोमशितंमघवन्त्संशिशाधि । प्राक्तादपाक्तादधरादुदक्तादभिजहिरक्षसःपर्वतेन ॥ एत

ऽउत्येपंतयंतिश्वयातवऽइंद्रंदिप्संतिदिप्सवोदाभ्यं । शिशींतेशक्रःपिशुनेभ्योवधंनूनंसृजदशनिंयातुमद्भ्यः ॥ ८ ॥
इंद्रोयातूनामभवत्पराशरोहविर्मथीनामभ्या३विवासतां । अभीदुशक्रःपरशुर्यथावनंपात्रेवभिंदन्त्सतऽएतिरक्षसः ॥
उलूकयातुंशुशुलूकयातुंजहिश्वयातुमुतकोकयातुं । सुपर्णयातुमुतगृध्रयातुंदृषदेवप्रमृणरक्षऽइंद्र ॥ मानोरक्षोऽअभि
नड्यातुमावतामपोच्छतुमिथुनायाकिमीदिना । पृथिवीनःपार्थिवात्पात्वंहसोंतरिक्षंदिव्यात्पात्वस्मान्[+] ॥ इंद्रंजहि
पुमांसंयातुधानमुतस्त्रियंमायया शाशदानां । विग्रीवासोमूरदेवाऽऋदंतुमातेदृशन्त्सूर्यमुच्चरंतं ॥ प्रतिचक्ष्वविचक्ष्वें
द्रश्चसोमजागृतं । रक्षोभ्योवधमस्यतमशनिंयातुमद्भ्यः ॥ ९ ॥ (इतिवासिष्ठंसप्तमंमंडलंसमाप्तंअत्रसूक्तानि१००)
(८।१।१) माचिदन्यद्विशंसतसखायोमारिषण्यत । इंद्रमित्स्तोतावृषणंसचासुतेमुहुरुक्थाचशंसत ॥ अवक्रक्षि
णंवृषभंयथाजुरंगांनचर्षणीसहं । विद्वेषणंसंवननोभयंकरंमंहिष्ठमुभयाविनं ॥ यच्चिद्धित्वाजनाऽइमेनानाहवंतऽऊ

प्रागाथेष्टमेमंडलेदशानुवाकाःतत्रप्रथमेनुवाकेपंचसूक्तानि(८।१।१) माचिदन्यदितिचतुस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यआद्ययोर्द्वयोःकाण्वःप्रगाथ ऋषिःशिष्टानांकाण्वौमेधातिथिमेध्यातिथीऋषी स्तुहिस्तुहीत्यादिचतसृणांप्लायोगिरासंगऋषिःअंत्यायाआंगिरसीशश्वतीऋषिकाइंद्रोदेवता स्तुहिस्तुहीत्यादिपंचानामासंगोदेवताबृहती द्वितीयासतोबृहतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ (काण्वःप्रगाथइत्यत्रत्यःप्रगाथोवस्तुतोघौरःसन्भ्रातुःकण्वस्य पुत्रत्वांगतइतीतिहासःश्रूयते) ।

तये । अस्माकंब्रह्मेदमिंद्रभूतुतेहाविश्वाचवर्धनं ॥ वितर्तूर्यंतेमघवन्विपश्चितोर्योविपोजनानां । उपक्रमस्वपुरुरूप
माभरवाजंनेदिष्ठमूतये ॥ महेचनत्वामद्रिवःपराशुल्कायदेयां । नसहस्राययनायुतायवज्रिवोनशतायशतामघ ॥१०॥
वस्याँऽइंद्रासिमेपितुरुतभ्रातुरभुंजतः । माताचमेछदयथःसमावसोवसुत्वनायराधसे ॥ क्वेयथक्वेदसिपुरुत्राचिद्धिते
मनः । अलर्षियुध्मखजकृत्पुरंदरप्रगायत्राऽअंगासिषुः ॥ प्रास्मैगायत्रमर्चतवावातुर्यःपुरंदरः । याभिःकाण्वस्योपब
र्हिरासदंयासद्वज्रीभिनत्पुरः ॥ येतेसंतिदशग्विनःशतिनोयेसहस्रिणः । अश्वासोयेतेवृषणोरघुद्रुवस्तेभिर्नःस्तूयमा
गहि ॥ आत्व१द्यसबर्दुघांहुवेगायत्रवेपसं । इंद्रंधेनुंसुदुघामन्यामिषमुरुधारामरंकृतं ॥ ११ ॥ यत्तुदत्सूरऽएतशंवं
कूवातस्यपर्णिना । वहत्कुत्समार्जुनेयंशतक्रतुस्त्सरद्गंधर्वमस्तृतं ॥ यऽऋतेचिदभिश्रिषःपुराजत्रुभ्यऽआतृदः । सं
धातासंधिंमघवापुरूवसुरिष्कर्ताविह्रुतंपुनः ॥ माभूमनिष्ट्याऽइवेंद्रत्वदरणाऽइव । वनानिनप्रजहितान्यद्रिवोदुरोषा
सोऽअमन्महि ॥ अमन्महीदनाशवोनुग्रासश्चवृत्रहन् । सकृत्सुतेमहताशूरराधसानुस्तोमंमुदीमहि ॥ यदिस्तोमंमम
श्रवदस्माकमिंद्रमिंदवः । तिरःपवित्रंससृवांसऽआशवोमंदंतुतुग्र्यावृधः ॥ १२ ॥ आत्व१द्यसधस्तुतिंवावातुःसख्यु
रागहि । उपस्तुतिर्मघोनांप्रत्वावत्वधातेवश्मिसुष्टुतिं+ ॥ सोताहिसोममद्रिभिरेमेनमप्सुधावत । गव्यावस्त्रेववास
यंतऽइन्नरोनिर्धुक्षन्वक्षणाभ्यः ॥ अधज्मोऽअधवादिवोबृहतोरोचनादधि । अयावर्धस्वतन्वागिरामभमाजातासुक्र

तोपृण ॥ इंद्रायसुमदिंतमंसोमंसोतावरेण्यं । शक्रऽएणंपीपयद्विश्वयाधियाहिन्वानंनवाजयुं+ ॥ मात्वासोमस्यगल्द
यासदायाचंन्नहंगिरा । भूर्णिंमृगंनसवनेषुचुक्रुधंकऽईशानंनयाचिषत् ॥१३॥ मदेनेषितंमदमुग्रमुग्रेणशवसा । विश्वे
षातरुतारंमदच्युतंमदेहिष्मादर्दातिनः ॥ शेवारेवार्यापुरुदेवोमर्तायदाशुषे । ससुन्वतेचस्तुवतेचरासतेविश्वगूर्तोऽअ
रिष्टुतः+ ॥ एंद्रयाहिमत्स्वचित्रेणदेवराधसा । सरोनप्रास्युदरंसपीतिभिरासोमेभिरुरुस्फिरं+ ॥ आत्वासहस्रमाश
तंयुक्तारथेहिरण्यये । ब्रह्मयुजोहरयऽइंद्रकेशिनोवहंतुसोमपीतये ॥ आत्वारथेहिरण्ययेहरीमयूरशेप्या । शितिपृष्ठा
वहतांमध्वोऽअंधसोविवक्षणस्यपीतये ॥ १४ ॥ पिबात्व१स्यगिर्वणःसुतस्यपूर्वपाऽइव । परिष्कृतस्यरसिनऽइयमासु
तिश्चारुर्मदायपत्यते ॥ यऽएकोऽअस्तिदंसनामहाँऽउग्रोऽअभिव्रतैः । गमत्सशिप्रीनसयोषदागमद्धवन्नपरिवर्जति ॥
त्वंपुरंचरिष्णवंवधैःशुष्णस्यसंपिणक् । त्वंभाऽअनुचरोऽअधद्विताय दिंद्रहव्योभुवः ॥ ममत्वासूरऽउदितेममम ध्यंदिने
दिवः । ममप्रपित्वेऽअपिशर्वरेवसवास्तोमासोऽअवृत्सत ॥ स्तुहिस्तुहीदेतेघातेमंहिष्ठासोमघोनां । निंदिताश्वःप्रप
थीपरमज्यामघस्यमेध्यातिथे ॥ १५ ॥ आयदश्वान्वनन्वतःश्रद्धयाहंरथेरुहं । उतवामस्यवसुनश्चिकेततियोऽअस्ति
याद्वःपशुः+ ॥ यऽऋज्राम ह्यंमामहेसहत्वचाहिरण्यया । एषविश्वान्यभ्यस्तुसौभगासंगस्यस्वनद्रथः ॥ अधप्लायोगि
रतिदासदन्यानासंगोऽअग्नेदशभिःसहस्रैः । अधोक्षणोदशमह्यंरुशंतोनळाऽइवसरसोनिरतिष्ठन् ॥ अन्वस्यस्थूरंद

दशेपुरस्तादनस्थऽऊरुरवरंबमाणः । शश्वतीनार्यभिचक्ष्याहसुभद्रमर्यभोजनंबिभर्षि ॥ १६ ॥ (८।१।२) इदंवं सोसुतमंधःपिबासुपूर्णमुदरं । अनाभयिन्नरिमाते ॥ नृभिर्धूतःसुतोऽअश्नैरव्योवारैःपरिपूतः । अश्वोननिक्तोनदी षु ॥ तंतेयवंयथागोभिःस्वादुमकर्मश्रीणंतः । इंद्रत्वास्मिन्त्सधमादे ॥ इंद्रऽइत्सोमपाऽएकऽइंद्रःसुतपाविश्वायुः । अंतर्देवान्मर्त्यांश्च ॥ नयंशुक्रोनदुराशीर्नतृप्राऽउरुव्यचसं । अपस्पृण्वतेसुहार्दं ॥ १७ ॥ गोभिर्यदीमन्येऽअस्मन्मृ गंनव्रामृगयंते । अभित्सरंतिधेनुभिः ॥ त्रयऽइंद्रस्यसोमाःसुतासःसंतुदेवस्य । स्वेक्षयेसुतपाव्नः ॥ त्रयःकोशासः श्चोतंतितिस्रश्चम्वः सुपूर्णाः । समानेऽअधिभार्मन् ॥ शुचिरसिपुरुनिःष्ठाःक्षीरैर्मध्यतऽआशीर्तः । दध्नामंदिष्ठःशूर स्य ॥ इमेतऽइंद्रसोमास्तीव्राऽअस्मेसुतासः । शुक्राऽआशिरंयाचंते ॥ १८ ॥ ताँऽआशिरंपुरोळाशमिंद्रेमंसो मंश्रीणीहि । रेवंतंहित्वाशृणोमि ॥ हृत्सुपीतासोयुध्यंतेदुर्मदासोनसुरायां । ऊधर्ननग्नाजरंते ॥ रेवाँऽइद्रेवतःस्तोता स्यात्वावतोमघोनः । प्रेदुहरिवःश्रुतस्य ॥ उक्थंचनशस्यमानमगोररिराचिकेत । नगायत्रंगीयमानं ॥ मानऽइंद्र पीयत्नवेमाशर्धतेपरादाः । शिक्षाशचीवःशचीभिः ॥ १९ ॥ वयमुत्वातदिदर्थाऽइंद्रत्वायंतःसखायः । कण्वाऽउ

(८।१।२) इदंवसोइतिद्विचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यमेधातिथिरांगिरसःप्रियमेधश्चेत्युभावृषीअंत्ययोर्द्वयोर्मेधातिथिर्ऋषिरिंद्रःअंत्ययोर्विभिं दुर्गायत्रीअष्टाविंश्यनुष्टुप् ।

क्थेभिर्जरंते ॥ नघेमन्यदापपनवज्रिन्नपसोनाविष्टौ । तवेदुस्तोमंचिकेत ॥ इच्छंतिदेवाःसुन्वंतंनस्वप्नायस्पृहयंति ।
यंतिप्रमादमतंद्राः ॥ ओषुप्रयाहिवाजेभिर्माहृणीथाऽअभ्य१स्वान् । महाँऽइवयुवजानिः ॥ मोष्व१द्यदुर्हणावान्त्सा
यंकरदारेऽअस्मत् । अश्रीरऽइवजामाता ॥ २० ॥ विद्माह्यस्यवीरस्यभूरिदावरींसुमतिं । त्रिषुजातस्यमनांसि ॥
आतूषिंचकण्वमंतंनघाविद्मशवसानात् । यशस्तरंशतमूतेः ॥ ज्येष्ठेनसोतरिंद्रायसोमंवीरायशक्राय । भरापिबन्नर्याय ॥
योवेदिष्ठोऽअव्यथिष्वश्वावंतंजरितृभ्यः । वाजंस्तोतृभ्योगोमंतं ॥ पन्यंपन्यमित्सोतारऽआधावतमद्याय । सोमंवीराय
शूराय ॥ २१ ॥ पातावृत्रहासुतमाघागमन्नारेऽअस्मत् । नियमतेशतमूतिः ॥ एहहरीब्रह्मयुजाशग्माववक्षतःसखा
यं । गीर्भिःश्रुतंगिर्वणसं ॥ स्वादवःसोमाऽआयाहिश्रीताःसोमाऽआयाहि । शिप्रिन्नृषीवःशचीवोनायमच्छासधमा
दं ॥ स्तुतश्चयास्त्वावर्धंतिमहेराधसेनृम्णाय । इंद्रकारिणंवृधंतः ॥ गिरश्चयास्तेगिर्वाहऽउक्थाचतुभ्यंतानि । सत्रा
दधिरेशवांसि ॥ २२ ॥ एवेदेषतुविकूर्मिर्वाजाँऽएकोवज्रहस्तः । सनादमृक्तोदयते ॥ हंतावृत्रंदक्षिणेनेंद्रःपुरूपुरुहूतः ।
महान्महीभिःशचीभिः ॥ यस्मिन्विश्वाश्चर्षणयऽउतच्यौत्नाज्रयांसिच । अनुघेन्मंदीमघोनः ॥ एषऽएतानिचकारें
द्रोविश्वायोतिशृण्वे । वाजदावामघोनां ॥ प्रभर्तारथंगव्यंतमपाकाच्चिद्यमवति । इनोवसुसहिवोढा ॥ २३ ॥
सनिताविप्रोऽअर्वद्भिर्हंतावृत्रंनृभिःशूरः । सत्योविताविधंतं ॥ यजध्वैनंप्रियमेधाऽइंद्रंसत्राचामनसा । योभूत्सोमैः

सत्यमंद्धा ॥ गाथश्रवसंसत्पतिंश्रवस्कामंपुरुत्मानं । कण्वासोगातवाजिनं ॥ यऽऋतेचिद्गास्पदेभ्योदात्सखानृभ्यःश चीवान् । येऽअस्मिन्काममश्रियन् ॥ इत्थाधीवंतमद्रिवःकाण्वंमेध्यातिथिं । मेषोभूतो३भियन्नयः ॥ शिक्षाविभिं दोऽअस्मैचत्वार्ययुतादददत् । अष्टापरःसहस्रा ॥ उतसुत्येपयोवृधामाकीरणंस्यनप्त्या । जनित्वनायमामहे ॥ २४ ॥

(८।१।३) पिबासुतस्यरसिनोमत्स्वानऽइंद्रगोमतः । आपिनोबोधिसधमाद्योवृधे३स्माँऽअवंतुतेधियः ॥ भूयामते सुमतौवाजिनोवयंमानःस्तरभिमातये । अस्मान्चित्राभिरवतादभिष्टिभिरानःसुम्नेषुयामय ॥ इमाऽउत्वापुरूवसो गिरोवर्धंतुयाममं । पावकवर्णाःशुचयोविपश्चितोभिस्तोमैरनूषत ॥ अयंसहस्रमृषिभिःसहस्कृतःसमुद्रऽइवपप्रथे । सत्यःसोऽअस्यमहिमागृणेशवोयज्ञेषुविप्रराज्ये ॥ इंद्रमिद्देवतातयऽइंद्रंप्रयत्यध्वरे । इंद्रंसमीकेवनिनोहवामहऽइंद्रं धनस्यसातये ॥ २५ ॥ इंद्रोमह्नारोदसीपप्रथच्छवऽइंद्रःसूर्यमरोचयत् । इंद्रेहविश्वाभुवनानियेमिरऽइंद्रेसुवानास ऽइंदवः ॥ अभित्वापूर्वपीतयऽइंद्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनासऽऋभवःसमस्वरन्रुद्रागृणंतपूर्व्यं ॥ अस्येदिंद्रोवावृ धेवृष्ण्यंशवोमदेसुतस्यविष्णवि । अद्यातमस्यमहिमानमायवोनुष्टुवंतिपूर्वथा ॥ तत्त्वायामिसुवीर्यंतद्ब्रह्मपूर्वचित्तये ।

(८।१।३) पिबासुतस्येतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यमेध्यातिथिरिंद्रःअंत्यचतसृणांपाकस्थामादेवता प्रथमाद्येकोनविंश्यंताविषमाबृहत्यः द्वितीयादिविंश्यंताःसमाःसतोबृहत्यःअंत्याश्चतस्रःक्रमेणानुष्टुब्गायत्र्यौबृहतीच ।

येनायतिभ्योभृगवेधनेहितेयेनप्रस्कण्वमाविथ ॥ येनासमुद्रमसृजोमहीरपस्तदिंद्रवृष्णितेशवः । सद्यःसोऽअस्यम
हिमानसंनशेयंक्षोणीरनुचक्रदे ॥ २६ ॥ शग्धीनऽइंद्रयत्त्वारयिंयामिसुवीर्यं । शग्धिवाजायप्रथमंसिषासतेशग्धि
स्तोमायपूर्व्य ॥ शग्धीनोऽअस्ययद्धपौरमाविथधियऽइंद्रसिषासतः। शग्धियथारुशमंश्यावकंकृप१मिंद्रप्रावःस्वर्णरं ॥
कन्नव्योऽअतसीनांतुरोगृणीतमर्त्यः । नहीन्वस्यमहिमानमिंद्रियंस्वर्गृणंतऽआनशुः ॥ कदुस्तुवंतऽऋतयंतदेवतऽऋ
षिःकोविप्रऽओहते । कदाहवंमघवन्निंद्रसुन्वतःकदुस्तुवतऽआगमः ॥ उदुत्येमधुमत्तमागिरःस्तोमासऽईरते । सत्रा
जितोधनसाऽअक्षितोतयोवाजयंतोरथाऽइव ॥ २७ ॥ कण्वाऽइवभृगवःसूर्याऽइवविश्वमिद्धीतमानशुः । इंद्रंस्तोमे
भिर्महयंतऽआयवःप्रियमेधासोऽअस्वरन् ॥ युक्ष्वाहिवृत्रहन्तमहरीऽइंद्रपरावतः । अर्वाचीनोमघवन्त्सोमपीतयऽ
उग्रऽऋष्वेभिरागहि ॥ इमेहितेकारवोवावशुर्धियाविप्रासोमेधसातये । सत्वंनोमघवन्निंद्रगिर्वणोवेनोनशृणुधीहवं ॥
निरिंद्रबृहतीभ्योवृत्रंधनुभ्योऽअस्फुरः । निरर्बुदस्यमृगयस्यमायिनोनिःपर्वतस्यगाऽआजः ॥ निरग्नयोरुरुचुर्निरुसू
र्योनिःसोमऽइंद्रियोरसः । निरंतरिक्षादधमोमहामहिंकृषेतदिंद्रपौंस्यं ॥ २८ ॥ यंमेदुरिंद्रोमरुतःपाकस्थामाकौर
याणः । विश्वेषांत्मनाशोभिष्ठमुपेवदिविधावमानं ॥ रोहितंमेपाकस्थामासुधुरंकक्ष्यप्रां । अदाद्रायोविबोधनं ॥ य
स्मांऽअन्येदशप्रतिधुरंवहंतिवह्नयः । अस्तंवयोनतुग्र्यं ॥ आत्मापितुस्तनूर्वासऽओजोदाऽअभ्यंजनं । तुरीयमिद्रो

हितस्यपाकस्थामानंभोजंदातारमब्रवं ॥ २९ ॥ (८।१।४) यदिंद्रप्रागपागुदङ्न्यग्वाहूयसेनृभिः । सिमापुरूनृषू तोऽअस्यानवेसिप्रशर्धतुर्वशे ॥ यद्वारुमेरुशमेश्यावकेकृपऽइंद्रमादयसेसचा । कण्वासस्त्वाब्रह्मभिःस्तोमवाहसऽइंद्रायं च्छंत्यागहि ॥ यथागौरोऽअपाकृतंतृष्यन्नेत्यवेरिणं । आपित्वेनःप्रपित्वेतूयमागहिकण्वेषुसुसचापिब ॥ मंदंतुत्वा मघवन्निंद्रेंदवोराधोदेयायसुन्वते । आमुष्यासोममपिबश्चमूसुतंज्येष्ठंतद्दधिषेसहः ॥ प्रचक्रेसहसासहोबभंजमन्युमो जसा । विश्वेतऽइंद्रपृतनायवोयहोनिवृक्षाऽइवयेमिरे ॥ ३० ॥ सहस्रेणेवसचतेयवीयुधायस्तऽआनळुपस्तुतिं । पुत्रं प्रावर्गंकृणुतेसुवीर्येदाश्नोतिनमऽउक्तिभिः ॥ माभेममाश्रमिष्मोग्रस्यसख्येतव । महत्तेवृष्णोऽअभिचक्ष्यंकृतंपश्येमतु र्वशंयदुं ॥ सव्यामनुस्फिग्यंवावसेवृषानदानोऽअस्यरोषति । मध्वासंपृक्ताःसारघेणधेनवस्तूयमेहिद्रवापिब ॥ अश्वी रथीसुरूपऽइद्गोमाँऽइदिंद्रतेसखा । श्वात्रभाजावयसासचतेसदाचंद्रोयातिसभामुप ॥ ऋश्योनतृष्यन्नवपानमागहि पिबासोमंवशाँऽअनु । निमेघमानोमघवन्दिवेदिवऽओजिष्ठंदधिषेसहः ॥ ३१ ॥ अध्वर्योद्रावयात्वंसोममिंद्रःपिपास ति । उपनूनंयुयुजेवृषणाहरीऽआचजगामवृत्रहा+ ॥ स्वयंचित्समन्यतेदाशुरिर्जनोयत्रासोमस्यतृंपसि । इदंतेऽअ

(८।१।४) यदिंद्रेत्येकाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वोदेवातिथिरिंद्रःअंत्यतिसृणांकुरुंगः विषमाबृहत्यःसमाःसतोबृहत्यःअंत्यापुरउष्णिक् (प्रपूषणमित्यादिचतसृणांपूषादेवतावा) ।

न्नंयुज्यंसमुंक्षितंतस्येहिप्रद्रंवापिबं॥ रथेष्ठायांध्वर्यवःसोममिंद्रायसोतन। अधिंब्रध्नस्याद्रंयोविचंक्षतेसुन्वंतोंदाश्वंध्वरं॥
उपंब्रध्नंवावातावृषंणाहरीऽइंद्रंमपसुंवक्षतः। अर्वांचंत्वासप्तंयोध्वरश्रियोवहंतुसवनेदुपं॥ प्रपूषणंवृणीमहेयुज्यांयपुरू
वसुं। सशंक्रशिक्षपुरुहूतनोधियातुजेंरायेविंमोचन॥ ३२॥ संनंःशिशीहिभुरिजोंरिवक्षुरंरास्वंरायोविंमोचन। त्वेत
न्नंःसुवेदंमुस्रियंवसुयंत्वंहिनोषिमर्त्यं॥ वेमिंत्वापूषन्नृंजसेवेमिस्तोतंवऽआघृणे। नतस्यंवेम्यरंणंहितद्वंसोस्तुषेपज्रायसा
म्नें॥ परागावोयवंसंकच्चिंदाघृणेनित्यंरेक्णोंऽअमर्त्यं। अस्माकंपूषन्नवितांशिवोभंवमंहिंष्ठोवाजंसातये॥ स्थूरंराधंः
शताश्वंकुरुंगस्यदिविंष्टिषु। राज्ञंस्त्वेषस्यंसुभगंस्यरातिषुंतुर्वशेंष्वमन्महि॥ धीभिःसातानिंकाण्वस्यंवाजिनंःप्रियमेंधै
रभिद्युंभिः। षष्टिंसहस्रानुनिर्मंजामजेनिर्यूथानिगवामृषिंः॥ वृक्षार्श्चिन्मेऽअभिपित्वेऽअंरारणुः। गांभंजंतमेहनाश्वं
भजंतमेहनां॥ ३३॥ इतिपंचमाष्टकेसप्तमोऽध्यायः॥ ७॥ ॥ ॥ ॥

एकोनचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि ८ ऋचः १६५॥ त्यागः॥ पर्जन्याये. ९ मंडूकेभ्य. १० इंद्रासोमाभ्या. ७ इंद्राये. सोमाये. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सोमाये. २ अग्नय. इंद्रासोमाभ्यामि. इंद्राये. ग्रावणइ. मरुद्भ्य. इंद्राये. ४ वसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षेभ्य. इंद्रासोमाभ्या. २ इंद्राये. २९ आसंगाये. ५ इंद्राये. ४० विभिंदव. २ इंद्राये. २० पाकस्थाम्न. ४ इंद्राये. १८ कुरुंगाये. ३॥ इति पंचमेसप्तमः॥

दूरादेकान्नचत्वारिंशद्ब्रह्मातिथिराश्विनौद्विबृहत्यनुष्टुबंतमंत्याःपंचार्धर्चाश्चैद्यस्यकशोर्दानस्तुतिर्महाँइंद्रोष्टाच
त्वारिंशद्वत्सस्तृचोत्यस्तिरिंदिरस्यपार्शव्यस्यदानस्तुतिःप्रयद्वःषट्त्रिंशत्पुनर्वत्सोमारुतमानव्ययधिकासध्वंस
आश्विनंह्यानुष्टुभंत्वांनूनंसैकाशशकर्णोत्येगायत्र्याउपाद्येचाद्याचतुर्थीषष्ठीचतुर्दश्याद्येचबृहत्यःपंचमीककुब्द
शम्याद्यास्त्रिष्टुब्विराड्जगत्यौयत्स्थःषट्प्रगाथोपश्यंद्बृहतीमध्येज्योतिरनुष्टुबास्तारपंक्तिःप्रगाथस्त्वमग्नेदशव
त्सआग्नेयेगायत्रंत्यादैवीत्रिष्टुबाद्याप्रतिष्ठोपाद्यावर्धमाना ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।१।५) दूरादिहेवयत्सत्यरुणप्सुरशिश्वितत् । विभानुंविश्वधातनत् ॥ नृवद्दस्रामनोयुजा रथेनपृथुपाजसा । सचेथेऽअश्विनोषसं ॥ युवाभ्यांवाजिनीवसूप्रतिस्तोमाऽअदृक्षत । वाचंदूतोयथोहिषे ॥ पुरुप्रियाणऽऊतयेपुरुमंद्रापुरूवसू । स्तुषेकण्वासोऽअश्विना ॥ मंहिष्ठावाजसातमेषयंताशुभस्पती । गंताराददाशुषोगृहं ॥ १ ॥ तासुदेवायदाशुषेसुमेधामवितारिणीं । घृतैर्गव्यूतिमुक्षतं ॥ आनःस्तोममुपद्रवत्तूयंश्येनेभिराशुभिः । यातमश्वेभिरश्विना ॥ येभिस्तिस्रःपरावतोदिवोविश्वानिरोचना । त्रीँरक्तून्परिदीयथः ॥ उतनोगोमतीरिषऽउतसाती

(८।१।५) दूरादिहेवेत्येकोनचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वोब्रह्मातिथिरश्विनौ यथाचिच्चैद्यःकशुरित्यादिसार्धद्वयोःकशुर्गायत्रीअंत्यास्तिस्रःक्रमेणबृहत्यावनुष्टुप् ।

रहविंदा ॥ विपथःसातयेसितं ॥ आनोगोमंतमश्विनासुवीरंसुरथंरयिं । वोह्ळमश्वावतीरिषः ॥२॥ वावृधानाशुभस्प
तीदस्राहिरण्यवर्तनी । पिबतंसोम्यंमधु ॥ अस्मभ्यंवाजिनीवसूमघवंद्भ्यश्चसप्रथः । छर्दिर्यंतमदाभ्यं ॥ निषुब्रह्मज
नानांयाविष्टंतूयमागतं । मोष्वन्यॉंऽउपारतं ॥ अस्यपिबतमश्विनायुवंमदस्यचारुणः । मध्वोरातस्यधिष्ण्या ॥
अस्मेऽआवहतंरयिंशतवंतंसहस्रिणं । पुरुक्षुंविश्वधायसं ॥ ३ ॥ पुरुत्राचिद्धिवांनराविह्वयंतेमनीषिणः । वाघद्भिर
श्विनागतं ॥ जनासोवृक्तबर्हिषोहविष्मंतोऽअरंकृतः । युवांहवंतेऽअश्विना ॥ अस्माकमद्यवामयंस्तोमोवाहिष्ठोऽअंत
मः । युवाभ्यांभूत्वश्विना ॥ योहवांमधुनोदृतिराहितोरथचर्षणे । ततःपिबतमश्विना ॥ तेननोवाजिनीवसूपश्वेतो
कायशंगवे । वहतंपीवरीरिषः ॥ ४ ॥ उतनोदिव्याऽइषऽउतसिंधूँऽरहविंदा । अपद्वारेववर्षथः ॥ कदावांतौग्र्यो
विधत्समुद्रेजहितोनरा । यद्वांरथोविभिष्पतात् ॥ युवंकण्वायनासत्यापिरिप्तायहर्म्ये । शश्वदूतीर्दशस्यथः ॥ ताभि
रायातमूतिभिर्नव्यसीभिःसुशस्तिभिः । यद्वांवृषण्वसूहुवे ॥ यथाचित्कण्वमावतंप्रियमेधमुपस्तुतं । अत्रिंशिंजार
मश्विना ॥ ५ ॥ यथोतकृत्व्येधनेंशुंगोष्वगस्त्यं । यथावाजेषुसोभरिं ॥ एतावद्वांवृषण्वसूऽअतोवाभूयोऽअश्विना ।
गृणंतःसुम्नमीमहे ॥ रथंहिरण्यवंधुरंहिरण्याभीशुमश्विना । आहिस्थाथोदिविस्पृशं ॥ हिरण्ययीवांरभिरीषाऽअक्षो
हिरण्ययः । उभाचक्राहिरण्यया ॥ तेननोवाजिनीवसूपरावतश्चिदागतं । उपेमांसुष्टुतिंमम ॥ ६ ॥ आवहेथेपराका

त्पूर्वीरश्वंतावश्विना । इषोदासीरमर्त्या ॥ आनोद्युम्नैराश्रवोभिरारायायातमश्विना । पुरुश्चंद्रानासत्या ॥ एहवांप्रु
षितप्सवोवयोवहंतुपर्णिनः । अच्छास्वध्वरंजनं ॥ रथंवामनुगायसंयऽइषावर्ततेसह । नचक्रमभिबाधते ॥ हिरण्य
येनरथेनद्रवत्पाणिभिरश्वैः । धीजवनानासत्या ॥ ७ ॥ युवंमृगंजागृवांसंस्वदथोवावृषण्वसू । तानःपृंक्तमिषार
यिं ॥ तामेऽअश्विनासनीनांविद्यातंनवानां । यथाचिच्चैद्यःकशुःशतमुष्ट्रानांददत्सहस्रादशगोनां ॥ योमेहिरण्यसं
दृशोदशराज्ञोऽअमंहत । अधस्पदाऽइच्चैद्यस्यकृष्टयश्चर्मम्नाऽअभितोजनाः ॥ माकिरेनापथागाद्येनेमेयंतिचेदयः ।
अन्योनेत्सूरिरोहतेभूरिदावत्तरोजनः ॥ ८ ॥ (८।२।१) महाँऽइंद्रोयऽओजसापर्जन्योवृष्टिमाँऽइव । स्तोमैर्वत्स
स्यवावृधे ॥ प्रजामृतस्यपिप्रतःप्रयद्भरंतवह्नयः । विप्राऽऋतस्यवाहसा ॥ कण्वाऽइंद्रंयदक्रतस्तोमैर्यज्ञस्यसाधनं ।
जामिब्रुवतऽआयुधं ॥ समस्यमन्यवेविशोविश्वानमंतकृष्टयः । समुद्रायेवसिंधवः ॥ ओजस्तदस्यतित्विषऽउभेयत्स
मवर्तयत् । इंद्रश्चर्मेवरोदसी ॥ ९ ॥ विचिद्वृत्रस्यदोधतोवज्रेणशतपर्वणा । शिरोबिभेदवृष्णिना ॥ इमाऽअभिप्र
णोनुमोविपामग्रेषुधीतयः । अग्नेःशोचिर्नदिद्युतः ॥ गुहासतीरुपत्मनाप्रयच्छोचंतधीतयः । कण्वाऽऋतस्यधारया ॥
प्रतमिंद्रनशीमहिरयिंगोमंतमश्विनं । प्रब्रह्मपूर्वचित्तये ॥ अहमिद्धिपितुष्परिमेधामृतस्यजग्रभ । अहंसूर्यऽइवाज

(८।२।१) महाँइंद्रइत्यष्टाचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वोवत्सइंद्रोंत्यतिसृणांतिरिंदिरोगायत्री ।

नि ॥ १० ॥ अहंप्रत्नेनमन्मनागिरःशुंभामिकण्ववत् । येनेंद्रःशुष्ममिद्दधे+ ॥ येत्वामिंद्रनतुष्टुवुर्ऋषयोयेचतुष्टुवुः ।
ममेद्वर्धस्वसुष्टुतः ॥ यदस्यमन्युरध्वनीद्विवृत्रंपर्वशोरुजन् । अपःसमुद्रमैरयत् ॥ निशुष्णऽइंद्रधर्णसिंवज्रंजघंथदस्यं
वि । वृषाह्युग्रशृण्विषे+ ॥ नद्यावऽइंद्रमोजसानांतरिक्षाणिवज्रिणं । नविव्यचंतभूमयः ॥ ११ ॥ यस्तऽइंद्रमहीर
पःस्तभूयमानऽआशयत् । नितंपद्यासुशिश्नथः ॥ यऽइमेरोदसीमहीसमीचीसमजग्रभीत् । तमोभिरिंद्रतंगुहः ॥
यऽइंद्रयतयस्त्वाभृगवोयेचतुष्टुवुः । ममेदुग्रश्रुधीहवं ॥ इमास्तऽइंद्रपृश्नयोघृतंदुहतऽआशिरं । एनामृतस्यपिप्यु
षीः ॥ याऽइंद्रप्रस्वस्त्वासागर्भमचक्रिरन् । परिधर्मेवसूर्यं ॥ १२ ॥ त्वामिच्छवसस्पतेकण्वाऽउक्थेनवावृधुः । त्वांसु
तासऽइंदवः ॥ तवेदिंद्रप्रणीतिषूतप्रशस्तिरद्रिवः । यज्ञोवितंतसाय्यः ॥ आनऽइंद्रमहीमिषंपुरंनदर्षिगोमतीं । उत
प्रजांसुवीर्यं ॥ उतत्यदाश्वश्व्यंयदिंद्रनाहुषीष्वा । अग्रेविक्षुप्रदीदयत् ॥ अभिव्रजंनतत्निषेसूरऽउपाकचक्षसं । यदिंद्र
मृळयासिनः ॥ १३ ॥ यदंगतविषीयसऽइंद्रप्रराजसिक्षितीः । महाँऽअपारऽओजसा ॥ तंत्वाहविष्मतीर्विशऽउप
ब्रुवतऽऊतये । उरुज्रयसमिंदुभिः ॥ उपह्वरेगिरीणांसंगथेचनदीनां । धियाविप्रोऽअजायत ॥ अतःसमुद्रमुद्वतश्चि
कित्वाँऽअवपश्यति । यतोविपानऽएजति ॥ आदित्प्रत्नस्यरेतसोज्योतिष्पश्यंतिवासरं । परोयदिध्यतेदिवा+
॥ १४ ॥ कण्वासऽइंद्रतेमतिंविश्वेवर्धंतिपौंस्यं । उतोशविष्ठवृष्ण्यं ॥ इमांमऽइंद्रसुष्टुतिंजुषस्वप्रसुमामव ।

उतप्रवर्धयामतिं+ ॥ उतब्रह्मण्यावयंतुभ्यंप्रवृद्धवज्रिवः । विप्राऽअतक्ष्मजीवसे ॥ अभिकण्वाऽअनूषतापोनप्रवता यतीः । इंद्रंवनन्वतीमतिः+ ॥ इंद्रमुक्थानिवावृधुःसमुद्रमिवसिंधवः । अनुत्तमन्युमजरं ॥ १५ ॥ आनोया हिपरावतोहरिभ्यांहर्यताभ्यां । इममिंद्रसुतंपिब ॥ त्वामिद्वृत्रहंतमजनासोवृक्तबर्हिषः । हवंतेवाजसातये ॥ अनुत्वारोदसीऽउभेचक्रंनवर्त्येतशं । अनुसुवानासऽइंदवः ॥ मंदस्वासुस्वर्णरऽउतेंद्रशर्यणावति । मत्स्वाविवस्वतो मती+ ॥ वावृधानऽउपद्यविवृषावज्र्यरोरवीत् । वृत्रहासोमपातमः ॥ १६ ॥ ऋषिर्हिपूर्वजाऽअस्येकऽईशानऽओ जसा । इंद्रचोष्कूयसेवसु ॥ अस्माकंत्वासुताँऽउपवीतपृष्ठाऽअभिप्रयः । शतंवहंतुहरयः ॥ इमांसुपूर्व्यांधियंमधोर्घृत स्यपिप्युषीं । कण्वाऽउक्थेनवावृधुः ॥ इंद्रमिद्विमहीनांमेधेवृणीतमर्त्यः । इंद्रंसनिष्युरूतये ॥ अर्वांचंत्वापुरुष्टुतप्रि यमेधस्तुताहरी । सोमपेयायवक्षतः ॥ शतमहंतिरिंदिरेसहस्रंपर्शावाददे । राधांसियाद्वानां ॥ त्रीणिशतान्यर्वतां सहस्रादशगोनां । ददुष्पज्रायसाम्ने ॥ उदानट्ककुहोदिवमुष्ट्रांन्चतुर्युजोददत् । श्रवसायाद्वंजनं ॥१७॥ (८।२।२) प्रयद्वस्त्रिष्टुभमिषंमरुतोविप्रोऽअक्षरत् । विपर्वतेषुराजथ ॥ यदंगतविषीयवोयामंशुभ्राऽअचिध्वं । निपर्वताऽअहा सत ॥ उदीरयंतवायुभिर्वाश्रासःपृश्निमातरः । धुक्षंतपिप्युषीमिषं ॥ वपंतिमरुतोमिहंप्रवेपयंतिपर्वतान् । यद्यामं

(८।२।२) प्रयद्वइतिषट्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वःपुनर्वत्सोमरुतोगायत्री ।

यांतिंवायुभिः ॥ नियद्यामायवोगिरिर्निसिंधवोविधर्मणे । महेशुष्माययेमिरे+ ॥ १८ ॥ युष्माँऽउनक्तमूतयेयुष्मा
न्दिवाहवामहे । युष्मान्प्रयत्यध्वरे+ ॥ उदुत्येऽअरुणप्सवश्चित्रायामेभिरीरते । वाश्राऽअधिष्णुनादिवः+ ॥ सृजं
तिरश्मिमोजसापंथांसूर्याययातवे । तेभानुभिर्वितस्थिरे ॥ इमांमेमरुतोगिरमिमंस्तोममृभुक्षणः । इमंमेवनताहवं ॥
त्रीणिसरांसिपृश्नयोदुदुह्रेवज्रिणेमधु । उत्संकवंधमुद्रिणं ॥ १९ ॥ मरुतोयद्धवोदिवःसुम्नायंतोहवामहे । आतूनऽ
उपगंतन ॥ यूयंहिष्ठासुदानवोरुद्राऽऋभुक्षणोदमे । उतप्रचेतसोमदे ॥ आनोरयिंमदच्युतंपुरुक्षुंविश्वधायसं । इयं
तामरुतोदिवः+ ॥ अधीवयद्गिरीणांयामंशुभ्राऽअचिध्वं । सुवानैर्मंदध्वऽइंदुभिः ॥ एतावतश्चिदेषांसुम्नंभिक्षेतम
र्त्यः । अदाभ्यस्यमन्मभिः ॥ २० ॥ येद्रप्साऽइवरोदसीधमंत्यनुवृष्टिभिः । उत्संदुहंतोऽअक्षितं ॥ उदुस्वानेभिरी
रतऽउद्रथैरुदुवायुभिः । उत्स्तोमैःपृश्निमातरः ॥ येनावतुर्वशंयदुंयेनकण्वंधनस्पृतं । रायेसुतस्यधीमहि ॥ इमाऽउ
वःसुदानवोघृतंनपिप्युषीरिषः । वर्धान्काण्वस्यमन्मभिः ॥ क्वनूनंसुदानवोमदथावृक्तबर्हिषः । ब्रह्माकोवःसपर्यति
॥ २१ ॥ नहिष्मयद्धवःपुरास्तोमेभिर्वृक्तबर्हिषः । शर्धाँऽऋतस्यजिन्वथ ॥ समुत्येमहतीरपःसंक्षोणीसमुसूर्यं । संव
ज्रंपर्वशोदधुः ॥ विवृत्रंपर्वशोययुर्विपर्वताँऽअराजिनः । चक्राणावृष्णिपौंस्यं ॥ अनुत्रितस्ययुध्यतःशुष्ममावन्नुतक्र
तुं । अन्विंद्रंवृत्रतूर्ये ॥ विद्युद्धस्ताऽअभिद्यवःशिप्राःशीर्षन्हिरण्ययीः । शुभ्राव्यंजतश्रिये+ ॥ २२ ॥ उशनायत्प

रावर्तऽउक्ष्णोरंध्रमयातन । द्यौर्नचक्रदद्भिया+ ॥ आनोमखस्यदावनेश्वैर्हिरंण्यपाणिभिः । देवासऽउपगंतन ॥ यदे षांपृषतीरथेप्रष्टिर्वहतिरोहितः । यांतिशुभ्राारिणन्नपः+ ॥ सुषोमेशर्यणावत्यार्जीकेपस्त्यावति । ययुर्निचक्रयानरः ॥ कुदागच्छाथमरुतऽइत्थाविप्रंहवमानं । मार्डीकेभिर्नाधमानं ॥ २३ ॥ कद्धनूनंकधप्रियोयदिंद्रमजहातन । कोवः सखित्वऽओहते ॥ सहोषुणोवज्रहस्तैःकण्वासोऽअग्निंमरुद्भिः । स्तुषेहिरंण्यवाशीभिः ॥ ओषुवृष्णःप्रयज्यूनानव्य सेसुवितायं । ववृत्यांचित्रवाजान् ॥ गिरयश्चिन्निजिहतेपर्शानासोमन्यमानाः । पर्वताश्चिन्नियेमिरे ॥ आक्षणयावा नोवहत्यंतरिक्षेणपततः । धातारःस्तुवतेवयः ॥ अग्निर्हिजानिपूर्व्यश्छंदोनसूरोऽअर्चिषा । तेभानुभिर्वितस्थिरे ॥ २४ ॥ (८।२।३) आनोविश्वाभिरूतिभिरश्विनागच्छंतंयुवं । दस्राहिरंण्यवर्तनीपिबतंसोम्यंमधु ॥ आनूनंया तमश्विनारथेनसूर्यत्वचा । भुजीहिरंण्यपेशसाकवीगंभीरचेतसा ॥ आयातंनहुषस्पर्यांतरिक्षात्सुवृक्तिभिः । पिबा थोऽअश्विनामधुकण्वानांसवनेसुतं+ ॥ आनोयातंदिवस्पर्यांतरिक्षादधप्रिया । पुत्रःकण्वस्यवामिहसुषावसोम्यंम धु ॥ आनोयातमुपश्रुत्यश्विनासोमपीतये । स्वाहास्तोमस्यवर्धनाप्रकवीधीतिभिर्नरा ॥ २५ ॥ यच्चिद्धिवांपुरऽऋष योजुहूरेवसेनरा । आयातमश्विनागतमुपेमांसुष्टुतिंमम ॥ दिवश्चिद्रोचनादध्यानोगंतंस्वर्विदा । धीभिर्वत्सप्रचेतसा

(८।२।३) आनोविश्वाभिरितित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वःसध्वंसोश्विनावनुष्टुप् ।

स्तोमेभिर्हवनश्रुता ॥ किमन्येपर्यासतेस्मत्स्तोमेभिरश्विना । पुत्रःकण्वस्यवामृषिर्गीर्भिर्वत्सोऽअवीवृधत् ॥ आवांविप्रऽ
इहावसेह्वत्स्तोमेभिरश्विना । अरिप्रावृत्रहंतमातानोभूतंमयोभुवा ॥ आयद्वांयोषणारथमतिष्ठद्वाजिनीवसू । विश्वान्य
श्विनायुवंप्रधीतान्यगच्छतं ॥ २६ ॥ अतःसहस्रनिर्णिजारथेनायातमश्विना । वत्सोवांमधुमद्वचोशंसीत्काव्यःक
विः ॥ पुरुमंद्रापुरूवसूमनोतरारयीणां । स्तोममेऽअश्विनाविममभिवह्नीऽअनूषातां ॥ आनोविश्वान्यश्विनाधत्तंरा
धांस्यह्रया । कृतंनऽऋत्वियावतोमानोरीरधतंनिदे ॥ यन्नासत्यापरावतियद्वास्थोऽअध्यंबरे । अतःसहस्रनिर्णिजा
रथेनायातमश्विना ॥ योवांनासत्यावृषिर्गीर्भिर्वत्सोऽअवीवृधत् । तस्मैसहस्रनिर्णिजमिषंधत्तंघृतश्चुतं ॥ २७ ॥ प्रा
स्माऽऊर्जंघृतश्चुतमश्विनायच्छतंयुवं । योवांसुम्नायतुष्टवद्वसूयाद्दानुनस्पती ॥ आनोगंतंरिशादसेमंस्तोमंपुरुभुजा ।
कृतंनःसुश्रियोनरेमादातमभिष्टये ॥ आवांविश्वाभिरूतिभिःप्रियमेधाऽअहूषत । राजंतावध्वराणामश्विनायामहू
तिषु ॥ आनोगंतंमयोभुवाश्विनाशंभुवायुवं । योवांविपन्यूधीतिभिर्गीर्भिर्वत्सोऽअवीवृधत् ॥ याभिःकण्वंमेधाति
थिंयाभिर्वशंदशव्रजं । याभिर्गोशर्यमावतंताभिर्नोवतंनरा ॥ २८ ॥ याभिर्नरात्रसदस्युमावतंकृत्व्येधने । ताभिः
ष्व१स्माँऽअश्विनाप्रावतंवाजसातये ॥ प्रवांस्तोमाःसुवृक्तयोगिरोवर्धंत्वश्विना । पुरुत्रावृत्रहंतमातानोभूतंपुरुस्पृ

हा ॥ त्रीणिपदान्यश्विनोराविःसांतिगुहापरः । कवीऽऋतस्यपत्मभिरर्वाग्जीवेभ्यस्परि ॥ २९ ॥ (८।२।४) आ
नूनमश्विनायुवंवत्सस्यगंतमवसे । प्रास्मैयच्छतमवृकंपृथुच्छर्दिर्युयुतंयाऽरातयः ॥ यदंतरिक्षेयद्दिवियत्पंचमानुषाँ
ऽअनु । नृम्णंतद्धत्तमश्विना ॥ येवांदंसांस्यश्विनाविप्रासःपरिमामृशुः । एवेत्काण्वस्यबोधतं ॥ अयंवांघर्मोऽअश्वि
नास्तोमेनपरिषिच्यते । अयंसोमोमधुमान्वाजिनीवसूयेनवृत्रंचिकेतथः ॥ यदप्सुयद्वनस्पतौयदोषधीषुपुरुदंससाकृ
तं । तेनमाविष्टमश्विना ॥ ३० ॥ यन्नासत्याभुरण्यथोयद्वादेवभिषज्यथः । अयंवांवत्सोमतिभिर्नविंधतेहविष्मंतं
हिगच्छथः ॥ आनूनमश्विनोर्ऋषिःस्तोमंचिकेतवामया । आसोमंमधुमत्तमंघर्मंसिंचादथर्वणि ॥ आनूनंरघुवर्तनिंर
थंतिष्ठाथोऽअश्विना । आवांस्तोमाऽइमेममनभोनचुच्यवीरत ॥ यदद्यवांनासत्योक्थैराचुच्युवीमहि । यद्वावाणी
भिरश्विनेवेत्काण्वस्यबोधतं ॥ यद्वांकक्षीवाँऽउतयद्व्यश्वऽऋषिर्यद्वांदीर्घतमाजुहाव । पृथीयद्वांवैन्यःसादनेष्वेवेदतो
ऽअश्विनाचेतयेथां ॥ ३१ ॥ यातंछर्दिष्पाऽउतनःपरस्पाभूतंजगत्पाऽउतनस्तनूपा ॥ वर्तिस्तोकायतनयाययातं ॥
यदिंद्रेणसरथंयाथोऽअश्विनायद्वावायुनाभवथःसमोकसा । यदादित्येभिर्ऋभुभिःसजोषसायद्वाविष्णोर्विक्रमणेषुति

(८।२।४) आनूनमित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वःशशकर्णोश्विनावनुष्टुप् आद्याचतुर्थीषष्ठीचतुर्दशीपंचदश्योबृहत्यःद्वितीयातृतीया विंश्येकविंश्योगायत्र्यःपंचमीककुप्दशमीत्रिष्टुबेकादशीविराड्द्वादशीजगती ।

ष्ठथः ॥ यद्द्याश्विनावहंहुवेयवाजसातये । यत्पृत्सुतुर्वणेसहस्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः ॥ आनूनंयातमश्विनेमाह
व्यानिवांहिता । इमेसोमासोऽअधितुर्वशेयदाविमेकण्वेषुवामथ ॥ यन्नासत्यापराकेऽअर्वाकेऽअस्तिभेषजं ।
तेनंनूनंविमदायप्रचेतसाछर्दिर्वत्सायंयच्छतं ॥ ३२ ॥ अभुत्स्युप्रदेव्यासाकंवाचाहमश्विनोः । व्यावर्देव्याम
तिंविरातिंमर्त्येभ्यः ॥ प्रबोधयोषोऽअश्विनाप्रदेविसूनृतेमहि । प्रयंज्ञहोतरानुषक्प्रमदायश्रवोबृहत् ॥ यदु
षोयासिभानुनासंसूर्येणरोचसे । आहायमश्विनोरथोवर्तियातिनृपाय्यं ॥ यदापीतासोऽअंशवोगावोनदुह्रऽऊधभिः ।
यद्वावाणीरनूषतप्रदेवयंतोऽअश्विना ॥ प्रद्युम्नायप्रशवसेप्रनृषाह्यायशर्मणे । प्रदक्षायप्रचेतसा ॥ यन्नूनंधीभिरश्वि
नापितुर्योनानिषीदथः । यद्वासुम्नेभिरुक्थ्या ॥ ३३ ॥ (८।२।५) यत्स्थोदीर्घप्रसद्मनियद्वादोरोचनेदिवः । यद्वा
समुद्रेऽअध्याकृतेगृहेतऽआयातमश्विना ॥ यद्वायज्ञंमनवेसंमिमिक्षथुरेवेत्काण्वस्यबोधतं । बृहस्पतिंविश्वान्देवाँऽअहं
हुवऽइंद्राविष्णूऽअश्विनावाशुहेषसा ॥ त्यान्व१श्विनाहुवेसुदंससागृभेकृता । ययोरस्तिप्रणःसख्यंदेवेष्वध्याप्यं ॥
ययोरधिप्रयज्ञाऽअसूरेसंतिसूरयः । तायज्ञस्याध्वरस्यप्रचेतसास्वधाभिर्यापिबतःसोम्यंमधु ॥ यद्द्याश्विनावपाग्य
त्प्राक्स्थोवाजिनीवसू । यद्द्रुह्यव्यनविर्तुर्वशेयदौहुवेवामथमागतं ॥ यदंतरिक्षेपतथःपुरुभुजायद्वेमेरोदसीऽअनु । यद्वा

(८।२।५) यत्स्थइतिषळर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथोश्विनौक्रमेणबृहतीमध्येज्योतिरनुष्टुबास्तारपंक्तिर्बृहतीसतोबृहती ।

स्वधाभिरधितिष्ठथोरथमतऽआयातमश्विना ॥ ३४ ॥ (८।२।६) त्वमग्नेव्रतपाऽअसिदेवऽआमर्त्येष्वा । त्वंयज्ञेष्वीड्यः ॥ त्वमसिप्रशस्योविदथेषुसहंत्य । अग्नेरथीरध्वराणां ॥ सत्वमस्मदपद्विषोयुयोधिजातवेदः । अदेवीरग्नेऽअरातीः ॥ अंतिचित्संतमहयज्ञंमर्तस्यरिपोः । नोपवेषिजातवेदः ॥ मर्ताऽअमर्त्यस्यतेभूरिनाममनामहे । विप्रासोजातवेदसः ॥ ३५ ॥ विप्रंविप्रासोवसेदेवंमर्तासऊतये । अग्निंगीर्भिर्हवामहे ॥ आतेवत्सोमनोयमत्परमाच्चित्सधस्थात् । अग्नेत्वांकामयागिरा ॥ पुरुत्राहिसदृङ्ङसिविशोविश्वाऽअनुप्रभुः । समत्सुत्वाहवामहे ॥ समत्स्वग्निमवसेवाजयंतोहवामहे । वाजेषुचित्रराधसं ॥ प्रत्नोहिकमीड्योऽअध्वरेषुसनाच्चहोतानव्यश्चसत्सि । स्वांचाग्नेतन्वंपिप्रयस्वास्मभ्यंचसौभगमायजस्व ॥ ३६ ॥ इतिपंचमाष्टकेऽष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥ इतिपंचमोष्टकः ॥ ५ ॥ ॥

चत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३६ सूक्तानि ७ ऋचः १८३ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्या. ३६ अश्विकशुभ्य. कशव. २ इंद्राये. ४५ तिरिंदिराये. ३ मरुद्भ्य. ३६ अश्विभ्या. ५० अग्नय. १० ॥ इतिपंचमेऽष्टमः ॥

(८।२।६) त्वमग्नइतिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोवत्सोग्निर्गायत्रीप्रथमाप्रतिष्ठाद्वितीयावर्धमानांत्यात्रिष्टुप् ।

॥ इतिपंचमाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथषष्ठाष्टकप्रारंभः ॥

ॐ यइंद्रत्रयस्त्रिंशत्पर्वतऔष्णिहंत्विंद्रःसुतेषुनारदौयदिंद्रपंचोनांगोषूक्त्यश्वसूक्तिनौकाण्वायनौतम्वभिसप्तो
नौष्णिहंप्रसम्राजंद्वादशेरिंबिठिंरायाहिपंचोनाप्रगाथांतमिदंहृद्ध्यधिकादित्यमौष्णिहमष्टम्यश्विभ्यांपराग्निसू
र्यानिळानां (देवेभिरित्यदितेरदितिर्नइतिचद्वे) तंगूर्धयासप्तात्रिंशत्सोभरिराग्नेयंकाकुभंप्रागाथंहपितुर्नद्विपदां
त्येककुप्पंक्तींत्रसदस्योर्दानस्तुतिस्तत्पूर्वेउष्णिक्सतोबृहत्यावादित्येभ्यआगंतषाड्विंशतिर्मारुतं ॥ १ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःओम् ॥ (८।२।७) यऽइंद्रसोमपातमोमदःशविष्ठचेतति । येनाहंसिन्य१त्रिणंतमीम
हे ॥ येनादशग्वमध्रिगुंवेपयंतंस्वर्णरं । येनासमुद्रमाविथातमीमहे ॥ येनसिंधुंमहीरपोरथाँऽइवप्रचोदयः । पंथामृ
तस्ययातवेतमीमहे ॥ इमंस्तोममभिष्टयेघृतंनपूतमद्रिवः । येनानुसद्यऽओजसाववक्षिथ ॥ इमंजुषस्वगिर्वणःसमुद्र
इवपिन्वते । इंद्रविश्वाभिरूतिभिर्ववक्षिथ ॥ १ ॥ योनोदेवःपरावतःसखित्वनायमामहे । दिवोनवृष्टिंप्रथयन्ववव
क्षिथ ॥ ववक्षुरस्यकेतवऽउतवज्रोगभस्त्योः । यत्सूर्योनरोदसीऽअवर्धयत् ॥ यदिंप्रवृद्धसत्पतेसहस्रंमहिषाँऽअघः ।
आदित्तऽइंद्रियंमहिप्रवावृधे ॥ इंद्रःसूर्यस्यरश्मिभिन्यर्शसानमोषति । अग्निर्वनेवसासहिःप्रवावृधे ॥ इयंतऽऋ
त्वियावतीधीतिरेतिनवीयसी । सपर्यंतीपुरुप्रियामिमीतऽइत्+ ॥ २ ॥ गर्भोयज्ञस्यदेवयुःक्रतुंपुनीतऽआनुषक् । स्तो

(८।२।७) यइंद्रइतित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वःपर्वतइंद्रउष्णिक् ।

ऋक्सं.

अ.६अ.१

॥ २ ॥

मैरिंद्रस्यवावृधेमिमीतऽइत् ॥ सनिर्मित्रस्यपप्रथऽइंद्रःसोमस्यपीतये । प्राचीवाशीवसुन्वतेमिमीतऽइत् ॥ यंविप्राऽ उक्थवाहसोभिप्रमंदुरायवः । घृतंनपिप्यऽआसन्यृतस्ययत् ॥ उतस्वराजेऽअदितिःस्तोममिंद्रायजीजनत् । पुरुप्र शस्तमूतयऽऋतस्ययत् ॥ अभिवह्नयऽऊतयेनूषतप्रशस्तये । नदेवविव्रताहरीऽऋतस्ययत् ॥३॥ यत्सोममिंद्रविष्णविय द्वाघत्रितऽआप्त्ये । यद्वामरुत्सुमंदसेसमिंदुभिः ॥ यद्वाशक्रपरावतिसमुद्रेऽअधिमंदसे । अस्माकमित्सुतेरणासमिंदुभिः ॥ यद्वासिसुन्वतोवृधोयजमानस्यसत्पते । उक्थेवायस्यरण्यसिसमिंदुभिः ॥ देवंदेवंवोवसऽइंद्रमिंद्रंगृणीषणि । अ धायज्ञायतुर्वणेव्यानशुः ॥ यज्ञेभिर्यज्ञवाहसंसोमेभिःसोमपातमं । होत्राभिरिंद्रंवावृधुर्व्यानशुः ॥ ४ ॥ महीरस्यप्र णीतयःपूर्वीरुतप्रशस्तयः । विश्वावसूनिदाशुषेव्यानशुः ॥ इंद्रंवृत्रायहंतवेदेवासोदधिरेपुरः । इंद्रंवाणीरनूषतास मोजसे ॥ महांतंमहिनावयंस्तोमेभिर्हवनश्रुतं । अर्कैरभिप्रणोनुमःसमोजसे ॥ नयंविविक्तोरोदसीनांतरिक्षाणिवज्रि णं । अमादिदस्यतित्विषेसमोजसः ॥ यदिंद्रपृतनाज्येदेवास्त्वादधिरेपुरः । आदित्तेहर्यताहरीववक्षतुः ॥ ५ ॥ य दावृत्रंनदीवृतंशवसावज्रिन्नवधीः । आदित्ते० ॥ यदातेविष्णुरोजसात्रीणिपदाविचक्रमे । आदित्ते० ॥ यदातेहर्य ताहरीवावृधातेदिवेदिवे । आदित्तेविश्वाभुवनानियेमिरे ॥ यदातेमारुतीर्विशस्तुभ्यमिंद्रनियेमिरे । आदित्ते० ॥ यदासूर्यममुंदिविशुक्रंज्योतिरधारयः । आदित्ते० ॥ इमांतऽइंद्रसुष्टुतिंविप्रऽइयर्तिधीतिभिः । जामिंपदेवपिप्रतींप्रा

मंडलं ८

अनु. २

॥ २ ॥

ध्वरे ॥ यदस्यधामनिप्रियेसमीचीनासोऽअस्वरन् । नाभायज्ञस्यदोहनाप्राध्वरे+ ॥ सुवीर्यंस्वश्व्यंसुगव्यमिंद्रदद्धिनः ।
होतेवपूर्वचित्तयेप्राध्वरे ॥ ६ ॥ (८।३।१) इंद्रःसुतेषुसोमेषुक्रतुंपुनीतऽउक्थ्यं । विदेवृधस्यदक्षसोमहान्हिषः+ ॥
सप्रथमेव्योमनिदेवानांसदनेवृधः । सुपारःसुश्रवस्तमःसमप्सुजित्+ ॥ तमह्वेवाजसातयऽइंद्रंभरायशुष्मिणं । भवा
नःसुम्नेऽअंतमःसखावृधे+ ॥ इयंतऽइंद्रगिर्वणोरातिःक्षरतिसुन्वतः । मंदानोऽअस्यबर्हिषोविराजसि ॥ नूनंतदिंद्र
दद्धिनोयत्त्वासुन्वंतऽईमहे । रयिंनश्चित्रमाभरास्वर्विदं ॥ ७ ॥ स्तोतायत्तेविचर्षणिरतिप्रशर्धयद्गिरः । वयाऽइवानु
रोहतेजुषंतयत्+ ॥ प्रत्नवज्जनयागिरःशृणुधीजरितुर्हवं । मदेमदेववक्षिथासुकृत्वने ॥ क्रीळंत्यस्यसूनृताऽआपोनप्र
वतायतीः । अयाधियायऽउच्यतेपतिर्दिवः+ ॥ उतोपतिर्यऽउच्यतेकृष्टीनामेकऽइद्वशी । नमोवृधैरवस्युभिःसुतेर
ण ॥ स्तुहिश्रुतंविपश्चितंहरीयस्यप्रसक्षिणा । गंतारादाशुषोगृहंनमस्विनः ॥ ८ ॥ तूतुजानोमहेमतेश्वेभिःप्रुषितप्सु
भिः । आयाहियज्ञमाशुभिःशमिद्धिते ॥ इंद्रशविष्ठसत्पतेरयिंगृणत्सुधारय । श्रवःसूरिभ्योऽअमृतंवसुत्वनं+ ॥ हवे
त्वासूरऽउदितेहवेमध्यंदिनेदिवः । जुषाणऽइंद्रसप्तिभिर्नऽआगहि ॥ आतूगहिप्रतुद्रवमत्स्वासुतस्यगोमतः । तंतुंतनुष्व
पूर्व्यंयथाविदे+ ॥ यच्छक्रासिपरावतियदर्वावतिवृत्रहन् । यद्वासमुद्रेऽअंधसोवितेदसि ॥ ९ ॥ इंद्रंवर्धंतुनोगिरऽइंद्रं

तृतीयेनुवाकेष्टसूक्तानि (८।३।१) इंद्रःसुतेष्वितित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वोनारदइंद्रउष्णिक् ।

सुतासऽइंदवः। इंद्रेहविष्मतीर्विशोऽअराणिषुः॥ तमिद्विप्राऽअवस्यवःप्रवत्वतीभिरूतिभिः। इंद्रंक्षोणीरवर्धयन्वयाऽ इव ॥ त्रिकद्रुकेषुचेतनंदेवासोयज्ञमत्नत। तमिद्वर्धंतुनोगिरःसदावृधं ॥ स्तोतायत्तेऽअनुव्रतऽउक्थान्यृतुथादधे। शुचिःपावकऽउच्यतेसोऽअद्भुतः॥ तदिद्रुद्रस्यचेततियह्वंप्रत्नेषुधामसु। मनोयत्रावितद्दधुर्विचेतसः॥ १० ॥ यदि मेसख्यमावरऽइमस्यपाह्यंधसः। येनविश्वाऽअतिद्विषोऽअतारिम ॥ कदातऽइंद्रगिर्वणःस्तोताभवातिशंतमः। कदानोगव्येऽअश्व्येवसौदधः॥ उततेसुष्टुताहरीवृषणावहतोरथं। अजुर्यस्यमदिंतमंयमीमहे ॥ तमीमहेपुरुष्टुतंयह्वं प्रत्नाभिरूतिभिः। निबर्हिषिप्रियेसदद्धद्विता[+] ॥ वर्धस्वासुपुरुष्टुतऽऋषिष्टुताभिरूतिभिः। धुक्षस्वपिप्युषीमिषम वाचनः॥ ११ ॥ इंद्रत्वमवितेदसीत्थास्तुवतोऽअद्रिवः। ऋतादियर्मितेधियंमनोयुजं ॥ इहत्यासधमाद्यायुजानः सोमपीतये। हरीऽइंद्रप्रतद्वसूऽअभिस्वर॥ अभिस्वरंतुयेतवरुद्रासःसक्षतश्रियं। उतोमरुत्वतीर्विशोऽअभिप्रयः॥ इमाऽअस्यप्रतूर्तयःपदंजुषंतयद्दिवि। नाभायज्ञस्यसंदधुर्यथाविदे[+] ॥ अयंदीर्घायचक्षसेप्राचिप्रयत्यध्वरे। मिमीते यज्ञमानुषग्विचक्ष्य॥ १२ ॥ वृषायमिंद्रतेरथऽउतोतेवृषणाहरी। वृषात्वंशतक्रतोवृषाहवः॥ वृषाग्रावावृषामदोवृ षासोमोऽअयंसुतः। वृषायज्ञोयमिन्वसिवृषाहवः॥ वृषात्वावृषणंहुवेवज्रिन्चित्राभिरूतिभिः। वावंथहिप्रतिष्टुतिं

वृषाहवः ॥ १३ ॥ (८।३।२) यदिंद्राहंयथात्वमीशीयवस्वऽएकऽइत् । स्तोतामेगोषखास्यात् ॥ शिक्षेयमस्मैदित्सेयंशचीपतेमनीषिणे । यदहंगोपतिःस्यां ॥ धेनुष्टऽइंद्रसूनृतायजमानायसुन्वते । गामश्वंपिप्युषींदुहे ॥ नतेवर्तास्तिराधसऽइंद्रदेवोनमर्त्यः । यद्दित्ससिस्तुतोमघं ॥ यज्ञऽइंद्रमवर्धयद्यद्भूमिंव्यवर्तयत् । चक्राणऽओपशंदिवि ॥ १४ ॥ वावृधानस्यतेवयंविश्वाधनानिजिग्युषः । ऊतिमिंद्रावृणीमहे ॥ व्यं१तरिक्षमतिरन्मदेसोमस्यरोचना । इंद्रोयदभिनद्वलं ॥ उद्गाऽआजदंगिरोभ्यऽआविष्कृण्वन्गुहासतीः । अर्वांचंनुनुदेवलं ॥ इंद्रेणरोचनादिवोदृढानिदृंहितानिच । स्थिराणिनपराणुदे ॥ अपामूर्मिर्मदन्निवस्तोमऽइंद्राजिरायते । वितेमदाऽअराजिषुः ॥ १५ ॥ त्वंहिस्तोमवर्धनऽइंद्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतॄणामुतभद्रकृत् ॥ इंद्रमित्केशिनाहरीसोमपेयायवक्षतः । उपयज्ञंसुराधसं ॥ अपांफेनेननमुचेःशिरऽइंद्रोदवर्तयः । विश्वायदजयःस्पृधः ॥ मायाभिरुत्सिसृप्सतऽइंद्रद्यामारुरुक्षतः । अवदस्यूँरधूनुथाः ॥ असुन्वामिंद्रसंसदंविषूचींव्यनाशयः । सोमपाऽउत्तरोभवन् ॥ १६ ॥ (८।३।३) तम्वभिप्रगायतपुरुहूतंपुरुष्टुतं । इंद्रंगीर्भिस्तविषमाविवासत ॥ यस्यद्विबर्हसोबृहत्सहोदाधाररोदसी । गिरीँरज्राँऽअपःस्व

(८।३।२) यदिंद्राहमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्व्यायनोगोषूक्त्यश्वसूक्तिनाविंद्रोगायत्री । (८।३।३) तम्वभीतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यगोषूक्त्यश्वसूक्तिनाविंद्रउष्णिक् ।

वृषत्वना+ ॥ सराजसिपुरुष्टुतँऽएकोवृत्राणिजिघ्नसे । इंद्रजैत्राश्रवस्याचयंतवे ॥ तंतेमदंगृणीमसिवृषणंपृत्सुसास
हिं । उलोककृत्नुमद्रिवोहरिश्रियँ ॥ येनज्योतींष्यायवेमनवेचविवेदिथ । मंदानोऽअस्यबर्हिषोविराजसि ॥ १७ ॥
तदद्याचित्तऽउक्थिनोनुष्टुवंतिपूर्वथा । वृषपत्नीरपोजयादिवेदिवे ॥ तवत्यदिंद्रियंबृहत्तवशुष्ममुतक्रतुं । वज्रंशिशा
तिधिषणावरेण्यं ॥ तवद्यौरिंद्रपौंस्यंपृथिवीवर्धतिश्रवः । त्वामापःपर्वतासश्चहिन्विरे ॥ त्वांविष्णुर्बृहन्क्षयोमित्रोगृ
णातिवरुणः । त्वांशर्धोमदत्यनुमारुतं ॥ त्वंवृषाजनानांमंहिष्ठऽइंद्रजज्ञिषे । सत्राविश्वास्वपत्यानिदधिषे ॥ १८ ॥
सत्रात्वंपुरुष्टुतँऽएकोवृत्राणितोशसे । नान्यऽइंद्रात्करणंभूयऽइन्वति ॥ यदिंद्रमन्मशस्त्वानानाहवंतऽऊतये । अ
स्माकेभिर्नृभिरत्रास्वर्जय ॥ अरंक्षयायनोमहेविश्वारूपाण्याविशन् । इंद्रंजैत्रायहर्षयाशचीपतिं ॥ १९ ॥ (८।३।४)
प्रसम्राजंचर्षणीनामिंद्रंस्तोतानव्यंगीर्भिः । नरंनृषाहंमंहिष्ठं ॥ यस्मिन्नुक्थानिरण्यंतिविश्वानिचश्रवस्या । अपामवो
नसमुद्रे+ ॥ तंसुष्टुत्याविवासेज्येष्ठराजंभरेकृत्नुं । महोवाजिनंसनिभ्यः ॥ यस्यानूनागभीरामदाऽउरवस्तरुत्राः ।
हर्षुमंतःशूरसातौ ॥ तमिद्धनेषुहितेष्वधिवाकायहवंते । येषामिंद्रस्तेजयंति ॥ तमिच्च्यौत्नैरार्यंतितंकृतेभिश्चर्षणयः ।
एषऽइंद्रोवरिवस्कृत्+ ॥ २० ॥ इंद्रोब्रह्मेंद्रऽऋषिरिंद्रःपुरूपुरुहूतः । महान्महीभिःशचीभिः ॥ सःस्तोम्यःसहव्यः

(८।३।४) प्रसम्राजमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वइरिंबिठिरिंद्रोगायत्री ।

सत्यःसत्वांतुविकूर्मिः । एकश्चित्सन्नभिभूतिः ॥ तमर्केभिस्तंसामभिस्तंगायत्रैश्चर्षणयः । इंद्रंवर्धंतिक्षितयः ॥ प्रणेता रंवस्योऽअच्छाकर्तारंज्योतिःसमत्सु । सासह्वांसंयुधामित्रान् ॥ सनःपप्रिःपारयातिस्वस्तिनावापुरुहूतः । इंद्रोविश्वा अतिद्विषः ॥ सत्वंनऽइंद्रवाजेभिर्दशस्याचगातुयाच । अच्छाचनःसुम्नंनेषि ॥ २१ ॥ (८।३।५) आयाहिसुषुमा हितऽइंद्रसोमंपिबाऽइमं । एदंबर्हिःसदोमम ॥ आत्वाब्रह्मयुजाहरीवहतामिंद्रकेशिना । उपब्रह्माणिनःशृणु ॥ ब्र ह्माणस्त्वावयंयुजासोमपामिंद्रसोमिनः । सुतावंतोहवामहे ॥ आनोयाहिसुतावतोस्माकंसुष्टुतीरुप । पिबासुशिप्रि न्नंधसः ॥ आतेसिंचामिकुक्ष्योरनुगात्राविधावतु । गृभायजिह्वयामधु ॥ २२ ॥ स्वादुष्टेऽअस्तुसंसुदेमधुमान्तन्वे३ तव । सोमःशमस्तुतेहृदे+ ॥ अयमुत्वाविचर्षणेजनीरिवाभिसंवृतः । प्रसोमऽइंद्रसर्पतु ॥ तुविग्रीवोवपोदरःसुबा हुरंधसोमदे । इंद्रोवृत्राणिजिघ्नते ॥ इंद्रप्रेहिपुरस्त्वंविश्वस्येशानऽओजसा । वृत्राणिवृत्रहन्जहि ॥ दीर्घस्तेऽअस्त्वंकु शोयेनावसुप्रयच्छसि । यजमानायसुन्वते+ ॥ २३ ॥ अयंतऽइंद्रसोमोनिपूतोऽअधिबर्हिषि । एहीमस्यद्रवापिब ॥ शाचिगोशाचिपूजनायंरणायतेसुतः । आखंडलप्रहूयसे ॥ यस्तेश्रृंगवृषोनपात्प्रणपात्कुंडपाय्यः । न्यस्मिन्दध्रऽआ

(८।३।५) आयाहीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यइरिंबिठिरिंद्रोगायत्रीअंत्येद्वेबृहतीसतोबृहत्यौ । (वास्तोष्पतइत्यस्यावास्तोष्पतिर्देवतेतिशौन कः । उपोत्तमायाअर्धर्चेदेवोवास्तोष्पतिःस्तुतइतिहितद्वाक्यम्) ।

मनः ॥ वास्तोष्पतेध्रुवास्थूणांसंत्रंसोम्यानां । द्रप्सोभेत्तापुरांशश्वतीनामिंद्रोमुनीनांसखा ॥ पृदाकुसानुर्यजतोगवे
षणऽएकःसन्नभिभूयसः । भूर्णिमश्वंनयत्तुजापुरोगृभेंद्रंसोमस्यपीतये ॥ २४ ॥ (८।३।६) इदंहनूनमेषांसुम्नंभिक्षे
तमर्त्यः । आदित्यानामपूर्व्यंसवीमनि ॥ अनर्वाणोह्येषांपंथाऽआदित्यानां । अदब्धाःसंतिपायवःसुगेवृधः ॥ तत्सु
नःसविताभगोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । शर्मयच्छंतुसप्रथोयदीमहे ॥ देवेभिर्देव्यदितेरिष्टभर्मन्नागहि । स्मत्सूरिभिःपु
रुप्रियेसुशर्मभिः ॥ तेहिपुत्रासोऽअदितेर्विदुर्द्वेषांसियोतवे । अंहोश्चिदुरुचक्रयोनेहसः ॥ २५ ॥ अदितिर्नोदिवापशु
मदितिर्नक्तमद्वयाः । अदितिःपात्वंहसःसदावृधा ॥ उतस्यानोदिवामतिरदितिरूत्यागमत् । साशंतातिमयस्कर
दपस्रिधः ॥ उतत्यादैव्याभिषजाशंनःकरतोऽअश्विना । युयुयातामितोरपोऽअपस्रिधः ॥ शमग्निरग्निभिःकरच्छंन
स्तपतुसूर्यः । शंवातोवात्वरपाऽअपस्रिधः ॥ अपामीवामपस्रिधमपसेधतदुर्मतिं । आदित्यासोयुयोतनानोऽअंहसः
॥ २६ ॥ युयोताशरुमस्मदाँऽआदित्यासऽउतामतिं । ऋधग्द्वेषःकृणुतविश्ववेदसः ॥ तत्सुनःशर्मयच्छतादित्याय
न्मुमोचति । एनस्वंतंचिदेनसःसुदानवः ॥ योनःकश्चिद्रिरिक्षतिरक्षस्त्वेनमर्त्यः । स्वैःषऽएवैरिरिषीष्टयुर्जनः ॥ स
मित्तमघमश्नवद्दुःशंसंमर्त्यंरिपुं । योऽअस्मत्रादुर्हणावाँऽउपद्वयुः+ ॥ पाकत्रास्थनदेवाहृत्सुजानीथमर्त्यं । उपद्वयुंचा

(८।३।६)इदंहेतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यइरिंबिठिरादित्याःचतुर्थीषष्ठीसप्तमीनामदितिःअष्टम्याअश्विनौनवम्याअग्निसूर्यानिलाउष्णिक् ।

द्वयुंचवसवः ॥ २७ ॥ आशर्मपर्वतानामोतापांवृणीमहे । द्यावाक्षामारेऽअस्मद्रपस्कृतं ॥ तेनोभद्रेणशर्मणायुष्मा
कंनावावसवः । अतिविश्वानिदुरितापिपर्तन ॥ तुचेतनायतत्सुनोद्राघीयऽआयुर्जीवसे । आदित्यासःसुमहसःकृ
णोतन ॥ यज्ञोहीळोवोऽअंतरऽआदित्याऽअस्तिमृळत । युष्मेऽइद्बोऽअपिष्मसिसजात्ये* ॥ बृहद्वरूथंमरुतांदेवंत्रा
तारमश्विना । मित्रमीमहेवरुणंस्वस्तये ॥ अनेहोमित्रार्यमन्नृवद्वरुणशंस्यं । त्रिवरूथंमरुतोयंतनश्छर्दिः+ ॥ येचि
द्धिमृत्युबंधवऽआदित्यामनवःस्मसि । प्रसूनऽआयुर्जीवसेतिरेतन ॥ २८ ॥ (८।३।७) तंगूर्धयास्वर्णरंदेवासोदे
वमरतिंदधन्विरे । देवत्राहव्यमोहिरे ॥ विभूतरातिंविप्रचित्रशोचिषमग्निमीळिष्वयंतुरं । अस्यमेधस्यसोम्यस्यसो
भरेप्रेमध्वरायपूर्व्यं ॥ यजिष्ठंत्वाववृमहेदेवंदेवत्राहोतारममर्त्यं । अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ ऊर्जोनपातंसुभगंसुदीदितिम
ग्निंश्रेष्ठशोचिषं । सनोमित्रस्यवरुणस्यसोऽअपामासुम्नंयक्षतेदिवि+ ॥ यःसमिधायऽआहुतीयोवेदेनददाशमर्तोऽअ
ग्नये । योनमसास्वध्वरः+ ॥ २९ ॥ तस्येदर्वतोरंहयंतऽआशवस्तस्यद्युम्नितमंयशः । नतमंहोदेवकृतंकुतश्चननमर्त्यकृ

(८।३।७) तंगूर्धयेतिसप्तत्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिरग्निः चतुस्त्रिंशीपंचत्रिंश्योरादित्याअंत्ययोर्द्वयोस्त्रसदस्युःप्रथमादिपंचविंश्यं
ताविषमाःकाकुभःद्वितीयादिषड्विंश्यंताःसमाःसतोबृहत्यःपितुर्नेतिसप्तविंशीद्विपदाअष्टाविंशीत्रिंशीद्वात्रिंशीषट्त्रिंश्यःककुभःएकोनत्रिं
श्येकत्रिंशीत्रयस्त्रिंशीपंचत्रिंश्यःसतोबृहत्यःचतुस्त्रिंश्युष्णिक्सप्तत्रिंशीपंक्तिः ।

तंनशत् ॥ स्वग्नयोवोऽअग्निभिःस्यामसूनोसहसऽऊर्जांपते । सुवीरस्त्वमस्मयुः+ ॥ प्रशंसमानोऽअतिथिर्नमित्रियो
ग्नीरथोनवेद्यः । त्वेक्षेमासोऽअपिसंतिसाधवस्त्वंराजारयीणां+ ॥ सोऽअद्धादाश्वध्वरोग्नेमर्तःसुभगसप्रशंस्यः । सधी
भिरस्तुसनिता ॥ यस्यत्वमूर्ध्वोऽअध्वरायतिष्ठसिक्षयद्वीरःससाधते । सोऽअर्वद्भिःसनितासविपन्युभिःसशूरैःसनि
ताकृतं+ ॥ ३० ॥ यस्याग्निर्वपुर्गृहेस्तोमंचनोदधीतविश्ववार्यः । हव्यावावेविषद्विषः ॥ विप्रस्यवास्तुवतःसहसोय
होमक्षूतमस्यरातिषु । अवोदेवमुपरिमर्त्यकृधिवसोविविदुषोवचः ॥ योऽअग्निंहव्यदातिभिर्नमोभिर्वासुदक्षमाविवा
सति । गिरावाजिरशोचिषं ॥ समिधायोनिशितीदाशददितिंधामभिरस्यमर्त्यः । विश्वेत्सधीभिःसुभगोजनाँऽअति
द्युम्नैरुद्नऽइवतारिषत् ॥ तदग्नेद्युम्नमाभरयत्सासहत्सदनेकंचिदत्रिणं । मन्युंजनस्यदूढ्यः* ॥ ३१ ॥ येनचष्टेवरु
णोमित्रोऽअर्यमायेननासत्याभगः । वयंतत्तेशवसागातुवित्तमाऽइंद्रत्वोताविधेमहि ॥ तेघेदग्नेस्वाध्योऽयेत्वाविप्रनि
दधिरेनृचक्षसं । विप्रासोदेवसुक्रतुं ॥ तऽइद्वेदिंसुभगतऽआहुतिंतेसोतुंचक्रिरेदिवि । तऽइद्वाजेभिर्जिग्युर्महद्धनंये
त्वेकामंन्येरिरे+ ॥ भद्रोनोऽअग्निराहुतोभद्रारातिःसुभगभद्रोऽअध्वरः । भद्राऽउतप्रशस्तयः ॥ भद्रंमनःकृणुष्ववृ
त्रतूर्येयेनासमत्सुसासहः । अवस्थिरातनुहिभूरिशर्धतांवनेमातेऽअभिष्टिभिः ॥ ३२ ॥ ईळेगिरामनुर्हितंयंदेवादूत
मरतिंन्येरिरे । यजिष्ठंहव्यवाहनं ॥ तिग्मजंभायतरुणायराजतेप्रयोगायस्यग्नये । यःपिंशतेसूनृताभिःसुवीर्यमग्निर्घृते

भिराहुतः ॥ यदींघृतेभिराहुतोवाशींमग्निर्भरतऽउच्चावच । असुरऽइवनिर्णिजं ॥ योहव्यान्यैरयतामनुर्हितोदेवऽ
आसासुगंधिना । विवासतेवार्याणिस्वध्वरोहोतादेवोऽअमर्त्यः ॥ यदंग्नेमर्त्यस्त्वंस्यामहंमित्रमहोऽअमर्त्यः । सहंसः
सूनवाहुत ॥ ३३ ॥ नत्वारासीयाभिशस्तयेवसोनपापत्वायंसंत्य । नमेस्तोतामतीवानदुर्हितः स्यादंग्नेनपापया ॥
पितुर्नपुत्रःसुभृंतोदुरोणऽआदेवाँऽएतुप्रणोहविः+ ॥ तवाहमंग्नऽऊतिभिर्नेदिष्ठाभिःसचेयजोषमावसो । सदादेवस्य
मर्त्यः ॥ तवक्रत्वासनेयंतवरातिभिरग्नेतवप्रशस्तिभिः । त्वामिदाहुःप्रमतिंवसोममाग्नेहर्षस्वदातवे ॥ प्रसोऽअंग्नेतवो
तिभिःसुवीराभिस्तिरतेवाजभर्मभिः । यस्यत्वंसख्यमावरः ॥ ३४ ॥ तवंद्रप्सोनीलंवान्वाशऽऋत्वियऽइंधानःसिष्ण
वाददे । त्वंमहीनामुषसामसिप्रियःक्षपोवस्तुषुराजसि ॥ तमागन्मसोभरयःसहस्रमुष्कंस्वभिष्टिमवसे । सम्राजंत्रास
दस्यवं ॥ यस्यंतेऽअग्नेऽअन्येऽअग्नयंऽउपक्षितोवयाऽइव । विपोनद्युम्नानियुवेजनानांतवक्षत्राणिवर्धयन् ॥ यमादि
त्यासोऽअद्रुहःपारंनयंथमर्त्यं । मघोनांविश्वेषांसुदानवः ॥ यूयंराजानःकंचिंच्चर्षणीसहःक्षयंतंमानुषाँऽअनु । वयंते
वोवरुणमित्रार्यमन्त्स्यामेद्दतस्यरथ्यः* ॥ अदान्मेपौरुकुत्स्यःपंचाशतंत्रसदस्युर्वधूनां । मंहिष्ठोऽअर्यःसत्पतिः ॥ उत
मेप्रयियोर्वयियोःसुवास्त्वाऽअधितुग्वनि । तिसृणांसप्ततीनांश्यावःप्रणेताभुवद्वसुर्दियानांपतिः ॥ ३५ ॥ (८।३।८) आगं

(८।३।८) आगंतेतिषड्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यसोभरिर्मरुतः विषमाःककुभःसमाःसतोबृहत्यः ।

सं. ४९

तामारिषण्यतप्रस्थावानोमापस्थातासमन्यवः । स्थिराचिन्नमयिष्णवः ॥ वीळुपविभिर्मरुतऽऋभुक्षणऽआरुद्रासःसुदीतिभिः । इषानोऽअद्यागतापुरुस्पृहोयज्ञमासोभरीयवः ॥ विद्माहिरुद्रियाणांशुष्ममुग्रंमरुतांशिमीवतां । विष्णोरेषस्यमीळ्हुषां ॥ विद्वीपानिपापतंतिष्ठदुच्छुनोभेयुजंतरोदसी । प्रधन्वान्यैरतशुभ्रखादयोयदेजथस्वभानवः ॥ अच्युताचिद्वोऽअज्मन्नानानदतिपर्वतासोवनस्पतिः । भूमिर्यामेषुरेजते ॥३६॥ अमायवोमरुतोयातवेद्यौर्जिहीतऽउत्तराबृहत् । यत्रानरोदेदिशतेतनूष्वात्वक्षांसिबाह्वोजसः ॥ स्वधामनुश्रियंनरोमहित्वेषाऽअमवंतोवृषप्सवः । वहंतेऽअह्रुतप्सवः ॥ गोभिर्वाणोऽअज्यतेसोभरीणांरथेकोशेहिरण्यये । गोबंधवःसुजातासऽइषेभुजेमहांतोनःस्परसेनु+ ॥ प्रतिवोवृषदंजयोवृष्णेशर्धायमारुतायभरध्वं । हव्यावृषप्रयाव्णे ॥ वृषणश्वेनमरुतोवृषप्सुनारथेनवृषनाभिना । आश्येनासोनपक्षिणोवृथानरोहव्यानोवीतयेगत ॥ ३७ ॥ समानमंज्येषांविभ्राजंतेरुक्मासोऽअधिबाहुषु । दविद्युतत्यृष्टयः ॥ तऽउग्रासोवृषणऽउग्रबाहवोनकिष्टनूषुयेतिरे । स्थिराधन्वान्यायुधारथेषुवोनीकेष्वधिश्रियः ॥ येषामर्णोनसप्रथोनामत्वेषंशश्वतामेकमिद्भुजे । वयोनपित्र्यंसहः ॥ तान्वंदस्वमरुतस्ताँऽउपस्तुहितेषांहिधुनीनां । अराणांनचरमस्तदेषांदानामह्नातदेषां ॥ सुभगःसवऽऊतिष्वासपूर्वासुमरुतोव्युष्टिषु । योवानूनमुतासति ॥ ३८ ॥ यस्यवायूयंप्रतिवाजिनोनरऽआहव्यावीतयेगथ । अभिषद्युम्नैरुतवाजसातिभिःसुम्नावोधूतयोनशत् ॥ यथारुद्रस्य

सूनवोदिवोवशंत्यसुरस्यवेधसः । युवानस्तथेदसत् ॥ येचार्हंतिमरुतःसुदानवःस्मन्मीह्ळुषश्चरंतिये । अतश्चिदानऽ उपवस्यसाहृदायुवानऽआववृध्वं ॥ यूनऽऊषुनविष्ठयावृष्णःपावकाँऽअभिसोभरेगिरा । गायगाऽइवचर्कृषत् ॥ साहायेसंतिमुष्टिहेवहव्योविश्वासुपृत्सुहोतृषु । वृष्णश्चंद्रान्नसुश्रवस्तमान्गिरावंदस्वमरुतोऽअह ॥ ३९ ॥ गावश्चि द्धासमन्यवःसजात्येनमरुतःसबंधवः । रिहतेककुभोमिथः+ ॥ मर्तश्चिद्वोनृतवोरुक्मवक्षसऽउपभ्रातृत्वमायति । अधिनोगातमरुतःसदाहिवऽआपित्वमस्तिनिध्रुवि ॥ मरुतोमारुतस्यनऽआभेषजस्यवहतासुदानवः । यूयंसखायः सप्तयः ॥ याभिःसिंधुमवथयाभिस्तूर्वथयाभिर्दशस्यथाक्रिविं । मयोनोभूतोतिभिर्मयोभुवःशिवाभिरसचद्विषः ॥ यत्सिंधौयदसिक्न्यांयत्समुद्रेषुमरुतःसुबर्हिषः । यत्पर्वतेषुभेषजं+ ॥ विश्वंपश्यंतोबिभृथातनूष्वातेनानोऽअधिवो चत । क्षमारपोमरुतऽआतुरस्यनऽइष्कर्ताविह्रुतंपुनः ॥ ४० ॥ इतिषष्ठाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥

षष्ठाष्टकेसूक्तानि १२४ ऋचः १६५०

एकचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ४० सूक्तानि ९ ऋचः २०६ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये. ११९ वास्तोष्पतींद्राभ्यामि. इंद्राये. आदित्येभ्य. ५ अदित्याइ. २ अश्विभ्या. अग्निसूर्यानिलेभ्य. आदित्येभ्य. १३ अग्नय. ३३ आदित्येभ्य. २ त्रसदस्यव. २ मरुद्भ्य. २६ ॥ इतिषष्ठेप्रथमः ॥

वयमुद्यूनाँत्येद्दृचेचित्रस्यदानस्तुतिंरोत्यमाश्विनंत्रिप्रगाथादिंबृहत्यनुष्टुबेकादश्याद्यैककुम्मध्येज्योतिषींईळि
ष्वत्रिंशद्विश्वमनावैयश्वंआग्नेयमौष्णिहंहंसखायस्तृचोंत्यंःसौषाम्णस्यवरोर्दानस्तुतिंरंत्यानुष्टुंसावांचतुर्विंशति
मैंत्रावरुणंदशम्याद्यास्तिस्रोवैश्वदेव्यंउपांत्योष्णिग्गर्भायुवोःपंचाधिकांव्यश्वोवांगिरसआश्विनंविंश्याद्यावाय
व्यांस्तत्पूर्वाश्चतस्रोगायत्र्यौंत्यैकविंश्यौचविंश्यनुष्टुबंग्निरुक्थेद्व्यधिकांमनुर्वैवस्वतोंवैश्वदेवंहप्रगाथंयेत्रिंशतिपं
चोपांत्यापुरउष्णिंग्बभ्रुर्दशकश्यपोवांमारीचोद्वैपदंनहिवश्चतुष्कंपुरउष्णिग्बृहत्यनुष्टुबंतंयोयजातिद्यूनात्रेज्या
स्तवोयजमानप्रशंसाचंयेत्यादिपंचदंपत्योंःशिष्टास्तदाशिषोनुष्टुप्पूंचतुष्पंक्त्यंतंनवम्यनुष्टुंब्दशमीपादनिचृत्॥२॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।४।१) वयमुत्वामंपूर्व्यस्थूरंनकच्चिद्भरंतोवस्यवंः । वाजेंचित्रंहंवामहे ॥ उपंत्वाकर्मंन्नूतये सनोयुवोग्रश्चंक्रामयोधृषत् । त्वामिद्ध्यंवितारंववृमहेसखांयऽइंद्रसानसिं+ ॥ आयांहीमऽइंदवोश्वंपतेगोपंतऽउर्वं रापते । सोमंसोमपतेपिब ॥ वयंहित्वाबंधुंमंतमबंधवोविप्रांसऽइंद्रयेमिम । यातेधामांनिवृषभतेभिरागंहिविश्वेंभिः सोमंपीतये ॥ सीदंतस्तेवयोंयथागोश्रींतेमधौंमदिरेविवक्षंणे । अभित्वामिंद्रनोनुमः ॥ १ ॥ अच्छांचत्वैनानमंसाव दांमसिकिंमुहुंश्चिद्विदींधयः । संतिकामांसोहरिवोदद्दिष्ट्वंस्मोवयंसंतिंनोधियंः ॥ नूत्नाऽइदिंद्रतेवयमूतीऽअंभूमनहि

॥ ८ ॥

चतुर्थेनुवाकेदशसूक्तानि (८।४।१) वयमुत्वेत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिरिंद्रोंत्ययोर्द्वयोश्चित्रःविषमाःकुकुभःसमाःसतोबृहत्यः।

नूतेऽअद्रिवः । विद्मापुरापरीणसः ॥ विद्मासखित्वमुतशूरभोज्यं१मातेतावज्रिन्नीमहे । उतोसमस्मिन्नाशिशीहिनो वसोवाजेसुशिप्रगोमति ॥ योनऽइदमिदंपुराप्रवस्यऽआनिनायतमुवःस्तुषे । सखायऽइंद्रमूतये ॥ हर्यश्वंसत्पतिंचर्ष णीसहंसहिष्मायोऽअमंदत । आतुनःसवयतिगव्यमश्व्यंस्तोतृभ्योमघवाशतं+ ॥ २ ॥ त्वयाहस्विद्युजावयंप्रतिश्व संतंवृषभब्रुवीमहि । संस्थेजनस्यगोमतः ॥ जयेमकारेपुरुहूतकारिणोभितिष्ठेमदूढ्यः । नृभिर्वृत्रंहन्यामशूशुयामचा वेरिंद्रप्रणोधियः । अभ्रातृव्योऽअनात्वमनापिरिंद्रजनुषासनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ नकीरेवंतंसख्याय विंदसेपीयंतितेसुराश्वः । यदाकृणोषिनदनुंसमूहस्यादित्पितेवहूयसे ॥ मातेऽअमाजुरोयथामूरासऽइंद्रसख्येत्वाव तः । निषदामसचासुते+ ॥ ३ ॥ मातेगोदत्रनिरराममराधसऽइंद्रमातेगृहामहि । दृह्लाचिदर्यःप्रमृशाभ्याभरनतेदा मानऽआदभे ॥ इंद्रोवाघेदियन्मघंसरस्वतीवासुभगाददिर्वसु । त्वंवाचित्रदाशुषे ॥ चित्रऽइद्राजाराजकाऽइदन्य केयकेसरस्वतीमनु । पर्जन्यऽइवततनद्धिवृष्ट्यासहस्रमयुताददत् ॥ ४ ॥ (८।४।२) ओत्यमह्वऽआरथमद्यादंसि ष्ठमूतये । यमश्विनासुहवारुद्रवर्तनीऽआसूर्यायैतस्थथुः ॥ पूर्वायुषंसुहवंपुरुस्पृहंभुज्युंवाजेषुपूर्व्यं । सचनावंतंसुम

(८।४।२) ओत्यमह्वइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यसोभरिरश्विनौ प्रथमातृतीयापंचमीसप्तमीबृहत्यःद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यःअष्टम्यनुष्टुप् नवमीत्रयोदशीपंचदशीसप्तदश्यःककुभःदशमीचतुर्दशीषोडश्यष्टादश्यःसतोबृहत्यः एकादशीद्वादश्यौककुम्मध्येज्योतिषी ।

ऋक्सं.
अ.६अ.२
॥ ९ ॥

तिभिः॑सोभरेविद्वेषसमनेहसं ॥ इहत्यापुरुभूतमादेवानमोभिरश्विना । अर्वाचीनास्ववसेकरामहेगंतारादाशुषो
गृहं ॥ युवोरथस्यपरिचक्रमीयतईर्मान्यद्वामिषण्यति । अस्माँअच्छासुमतिर्वांशुभस्पतीआधेनुरिवधावतु ॥
रथोयोवांत्रिवंधुरोहिरण्याभीशुरश्विना । परिद्यावापृथिवीभूषतिश्रुतस्तेननासत्यागतं ॥ ५ ॥ दशस्यंतामनवेपूर्व्यं
दिवियवंवृकेणकर्षथः । तावामद्यसुमतिभिःशुभस्पतीअश्विनाप्रस्तुवीमहि ॥ उपनोवाजिनीवसूयातमृतस्यपथि
भिः । येभिस्तृक्षिंवृषणात्रासदस्यवंमहेक्षत्रायजिन्वथः ॥ अयंवामद्रिभिःसुतःसोमोनरावृषण्वसू । आयातंसोमपी
तयेपिबतंदाशुषोगृहे ॥ आहिरुहतमश्विनारथेकोशेहिरण्ययेवृषण्वसू । युंजाथांपीवरीरिषः ॥ याभिःपक्थमव
थोयाभिरध्रिगुंयाभिर्बभ्रुंविजोषसं । ताभिर्नोमक्षूतूयमश्विनागतंभिषज्यतंयदातुरं ॥ ६ ॥ यदध्रिगावोअध्रिगू
इदाचिदह्नोअश्विनाहवामहे । वयंगीर्भिर्विपन्यवः ॥ ताभिरायातंवृषणोपमेहवंविश्वप्सुंविश्ववार्यं । इषामंहिष्ठा
पुरुभूतमानरायाभिःक्रिविंवावृधुस्ताभिरागतं ॥ ताविदाचिदहानांतावश्विनावंदमानउपब्रुवे । ताऊनमोभिरीम
हे ॥ ताविद्दोषाताउषसिशुभस्पतीतायामन्रुद्रवर्तनी । मानोमर्तायरिपवेवाजिनीवसूपरोरुद्रावतिख्यतं ॥ आसु
ग्म्यायसुग्म्यंप्रातारथेनाश्विनावासक्षणी । हुवेपितेवसोभरी ॥ ७ ॥ मनोजवसावृषणामदच्युतामक्षुंगमाभिरूति
भिः । आरात्ताच्चिद्भूतमस्मेअवसेपूर्वीभिःपुरुभोजसा ॥ आनोअश्वावदश्विनावर्तिर्यासिष्टंमधुपातमानरा । गो

मंडलं ८
अनु. ४
॥ ९ ॥

मंहस्राहिरण्यवत् ॥ सुप्रावर्गंसुवीर्यंसुष्टुवार्यमनाधृष्टंरक्षस्विना । अस्मिन्नावामायानैवाजिनीवसूविश्वावामानिधीमहि ॥ ८ ॥ (८।४।३) ईळिष्वाहिप्रतीव्यं१यजस्वजातवेदसं । चरिष्णुधूममगृभीतशोचिषं ॥ दामानैविश्वचर्षणेऽग्निंविश्वमनोगिरा । उतस्तुषेविष्पर्धसोरथानां ॥ येषामाबाधऽऋग्मियऽइषःपृक्षश्चनिग्रभे । उपविदावह्निर्विंदतेवसु ॥ उदस्यशोचिरस्थाद्दीदियुषोव्य१जरं । तपुर्जंभस्यसुद्युतोगणश्रियः ॥ उदुतिष्ठस्वध्वरस्तवानोदेव्याकृपा । अभिख्याभासाबृहताशुशुक्वनिः ॥ ९ ॥ अग्नेयाहिसुशस्तिभिर्हव्याजुह्वानऽआनुषक् । यथादूतोबभूथहव्यवाहनः ॥ अग्निंवःपूर्व्यंहुवेहोतारंचर्षणीनां । तमयावाचागृणेतमुवःस्तुषे ॥ यज्ञेभिरद्भुतक्रतुंयंकृपासूदयंतऽइत् । मित्रंनजनेसुधितमृतावनि ॥ ऋतावानमृतायवोयज्ञस्यसाधनंगिरा । उपोऽएनंजुजुषुर्नमसस्पदे+ ॥ अच्छानोऽअंगिरस्तमंयज्ञासोयंतुसंयतः । होतायोऽअस्तिविक्ष्वायशस्तमः ॥ १० ॥ अग्नेतवत्येऽअजरेंधानासोबृहद्भाः । अश्वाऽइववृषणस्तविषीयवः ॥ सत्वंनऽऊर्जांपतेरयिंरास्वसुवीर्यं । प्रावनस्तोकेतनयेसमत्स्वा+ ॥ यद्वाऽउविश्पतिःशितःसुप्रीतोमनुषोविशि । विश्वेदग्निःप्रतिरक्षांसिसेधति ॥ श्रुष्ट्यग्नेनवस्यमेस्तोमस्यवीरविश्पते । निमायिनस्तपुषारक्षसोदह ॥ नतस्यमाययाचनरिपुरीशीतमर्त्यः । योऽअग्नयेददाशहव्यदातिभिः ॥ ११ ॥ व्यश्वस्त्वावसुविदमुक्षण्युरप्रीणादृ

(८।४।३) ईळिष्वेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यवैयश्वोविश्वमनाअग्निरुष्णिक् ।

षिंः । महोरायेतमुंत्वासमिंधीमहि ॥ उशनाकाव्यस्त्वानिहोतारमसादयत् । आयजिंत्वामनवेजातवेदसं ॥ विश्वेहि त्वासजोषसोदेवासोदूतमक्रंत । श्रुष्टीदेवप्रथमोयज्ञियोभुवः ॥ इमंघावीरोऽअमृतंदूतंकृण्वीतमर्त्यः । पावकंकृष्ण वर्तनिंविहायसं ॥ तंहुंवेमयतस्रुचःसुभासंशुक्रशोचिषं । विशामग्निमजरंप्रत्नमीड्यं ॥ १२ ॥ योऽअस्मैहव्यदाति भिराहुतिंमर्तोविधत् । भूरिपोषंसधत्तेवीरवद्यशः ॥ प्रथमंजातवेदसमग्निंयज्ञेषुपूर्व्यं । प्रतिस्रुगेतिनमसाहविष्मती ॥ आभिर्विधेमाग्नयेज्येष्ठाभिर्व्यश्ववत् । मंहिष्ठाभिर्मतिभिःशुक्रशोचिषे ॥ नूनमर्चविहायसेस्तोमेभिःस्थूरयूपवत् । ऋषेवैयश्वदम्यायाग्नये ॥ अतिथिंमानुषाणांसूनुंवनस्पतीनां । विप्राऽअग्निमवसेप्रत्नमीळते ॥ १३ ॥ महोविश्वाँऽअ भिषतोऽभिहव्यानिमानुषा । अग्नेनिषत्सिनमसाधिबर्हिषि ॥ वंस्वानोवार्यापुरुवंस्वरायःपुरुस्पृहः । सुवीर्यस्यप्रजा वतोयशस्वतः ॥ त्वंवरोसुषाम्णेग्नेजनायचोदय । सदावसोरातिंयविष्ठशश्वते ॥ त्वंहिसुप्रतूरसित्वंनोगोमतीरिषः । महोरायःसातिमग्नेऽअपावृधि ॥ अग्नेत्वंयशाऽअस्यामित्रावरुणावह । ऋतावानासम्राजापूतदक्षसा ॥ १४ ॥ (८।४।४) सखायऽआशिषामहिब्रह्मेंद्रायवज्रिणे । स्तुषऽऊषुवोनृतमायधृष्णवे ॥ शवसाह्यसिश्रुतोवृत्रहत्येनवृत्र हा । मघैर्मघोनोऽअतिशूरदाशसि ॥ सनःस्तवानऽआभररयिंचित्रश्रवस्तमं । निरेकेचिद्योहरिवोवसुर्ददिः+ ॥

(८।४।४) सखायइतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यविश्वमनाइंद्रोंत्यतृचस्यवरुरुष्णिगंत्यानुष्टुप् (वरुःसौषाम्णोयंराजा)।

आनिरेकमुतप्रियमिंद्रदर्षिजनानां । धृषताधृष्णोस्तवमानऽआभर ॥ नतेसव्यंनदक्षिणंहस्तंवरंतऽआमुरः । नपरिबा
धोहरिवोगविष्टिषु ॥ १५ ॥ आत्वागोभिरिवव्रजंगीर्भिर्ऋणोम्यद्रिवः । आस्माकामंजरितुरामनःपृण ॥ विश्वानि
विश्वमनसोधियानोवृत्रहंतम । उग्रप्रणेतरधिषूवसोगहि ॥ वयंतेऽअस्यवृत्रहन्विद्यामशूरनव्यसः । वसोःस्पार्हस्य
पुरुहूतराधसः ॥ इंद्रयथाह्यस्तितेपरीतंनृतोशवः । अमृक्तारातिःपुरुहूतदाशुषे ॥ आवृषस्वमहामहमहेनृतमराधसे ।
दृह्ळश्चिदृह्यमघवन्मघत्तये ॥ १६ ॥ नूऽअन्यत्राचिदद्रिवस्त्वंनोजग्मुराशसः । मघवन्छग्धितवतन्नऽऊतिभिः ॥
नह्यं१गनृतोत्वदन्यंविंदामिराधसे । रायेद्युम्नायशवसेचगिर्वणः ॥ एंदुमिंद्रायसिंचतपिबातिसोम्यंमधु । प्रराधसा
चोदयातेमहित्वना+ ॥ उपोहरीणांपतिंदक्षंपृंचंतमब्रवं । नूनंश्रुधिस्तुवतोऽअश्व्यस्य ॥ नह्यं१गपुराचनजज्ञेवीरतर
स्त्वत् । नकीरायानैवथानभंदना ॥ १७ ॥ एदुमध्वोमदिन्तरंसिंचवाध्वर्योऽअंधसः । एवाहिवीरःस्तवतेसदावृ
धः ॥ इंद्रस्थातर्हरीणांनकिष्टेपूर्व्यस्तुतिं । उदानंशशवसानभंदना ॥ तंवोवाजानांपतिमहूमहिश्रवस्यवः । अप्रायु
भिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यं ॥ एतोन्विंद्रंस्तवामसखायःस्तोम्यंनरं । कृष्टीर्योविश्वाऽअभ्यस्त्येकऽइत्+ ॥ अगोरुधायगवि
षेद्युक्षायदस्म्यंवचः । घृतात्स्वादीयोमधुनश्चवोचत ॥ १८ ॥ यस्यामितानिवीर्या३नराधःपर्येतवे । ज्योतिर्नविश्व
मभ्यस्तिदक्षिणा ॥ स्तुहींद्रंव्यश्ववदनूर्मिंवाजिनंयमं । अर्योगयंमंहमानंविदाशुषे ॥ एवानूनमुपस्तुहिवैयश्वदशमं

ऋक्सं. अ.६ अ.२ ॥११॥

नवं । सुविद्वांसंचर्कृत्यंचरणीनां ॥ वेत्थाहिनिर्ऋतीनांवज्रहस्तपरिवृजं । अहरहःशुंध्युःपरिपदामिव ॥ तदिंद्रावऽ आभरयेनादंसिष्ठकृत्वने । द्विताकुत्सायशिश्नथोनिचोदय ॥ १९ ॥ तमुत्वानूनमीमहेनव्यंदंसिष्ठसन्यसे । सत्वंनो विश्वाऽअभिमातीःसक्षणिः ॥ यऽऋक्षादंहसोमुचद्योवार्यात्सप्तसिंधुषु । वधर्दासस्यतुविनृम्णनीनमः ॥ यथावरो सुषाम्णेसनिभ्यऽआवहोरयिं । व्यश्वेभ्यःसुभगेवाजिनीवति ॥ आनार्यस्यदक्षिणाव्यश्वाँऽएतुसोमिनः । स्थूरंचरा धःशतवत्सहस्रवत् ॥ यत्त्वापृच्छादीजानःकुहयाकुहयाकृते । एषोऽअपश्रितोवलोगोमतीमवतिष्ठति ॥ २० ॥ (८।४।५) तावांविश्वस्यगोपादेवादेवेषुयज्ञिया । ऋतावानायजसेपूतदक्षसा ॥ मित्रातनानरथ्या३ वरुणोयश्चसु क्रतुः । सनात्सुजातातनयाधृतव्रता ॥ तामाताविश्ववेदसासुर्यायप्रमहसा । महीजजानादितिर्ऋतावरी ॥ महांता मित्रावरुणासम्राजादेवावसुरा । ऋतावानावृतमाघोषतोबृहत्+ ॥ नपाताशवसोमहःसूनूदक्षस्यसुक्रतू । सृप्रदानूऽ इषोवास्त्वधिक्षितः ॥ २१ ॥ संयादानूनियेमथुर्दिव्याःपार्थिवीरिषः । नभस्वतीरावांचरंतुवृष्टयः ॥ अधियाबृहतो दिवो३ भियूथेवपश्यतः । ऋतावानासम्राजानमसेहिता+ ॥ ऋतावानानिषेदतुःसाम्राज्यायसुक्रतू । धृतव्रताक्षत्रिया क्षत्रमाशतुः ॥ अक्षणश्चिद्गातुवित्तरानुल्बणेनचक्षसा । निचिन्मिषंतानिचिरानिचिक्यतुः ॥ उतनोदेव्यदितिरुरुष्य

मंडलं ८ अनु. ४ ॥११॥

(८।४।५) तावांविश्वस्येतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यविश्वमनामित्रावरुणौदशम्यादितिस्तृणांविश्वेदेवाउष्णिक्कूउपांत्योष्णिग्गर्भा ।

तांनासत्या । उरुष्यंतुंमरुतौवृद्धशवसः ॥ २२ ॥ तेनोनावमुरुष्यतदिवानक्तंसुदानवः । अरिष्यंतोनिपायुभिःसचे
महि ॥ अघ्नंतेविष्णवेवयमरिष्यंतःसुदानवे । श्रुधिस्वयावन्त्सिंधोपूर्वचित्तये ॥ तद्वार्यंवृणीमहेवरिष्ठंगोपयत्यं ।
मित्रोयत्पांतिवरुणोयदर्यमा+ ॥ उतनःसिंधुरपांतन्मरुतस्तदश्विना । इंद्रोविष्णुर्मीढ्वांसःसजोषसः ॥ तेहिष्मावनु
षोनरोभिमातिंकयस्यचित् । तिग्मंनक्षोदःप्रतिघ्नंतिभूर्णयः ॥ २३ ॥ अयमेकऽइत्थापुरूरुचष्टेविविश्पतिः । तस्य
व्रतान्यनुवश्चरामसि ॥ अनुपूर्वाण्योक्यासाम्राज्यस्यसश्चिम । मित्रस्यव्रतावरुणस्यदीर्घश्रुत्+ ॥ परियोरश्मिनादि
वोंतान्ममेपृथिव्याः । उभेऽआपप्रौरोदसीमहित्वा+ ॥ उदुष्यशरणेदिवोज्योतिरयंस्तसूर्यः । अग्निर्नशुक्रःसमिधान
ऽआहुतः ॥ वचोदीर्घप्रसद्मनीशेवाजस्यगोमतः । ईशेहिपित्वोविषस्यदावने ॥ २४ ॥ तत्सूर्यंरोदसीऽउभेदोषाव
स्तोरुपब्रुवे । भोजेष्वस्माँऽअभ्युच्चरासदा ॥ ऋज्रमुक्षण्यायनेरजतंहरयाणे । रथंयुक्तमसनामसुषामणि ॥ तामेऽअ
श्व्यानाहरीणांनितोशना । उतोनुकृत्व्यानांनृवाहसा ॥ स्मदभीशूकशावंताविप्रानविष्ठयामती । महोवाजिनावर्वं
तासचासनं ॥ २५ ॥ (८।४।६) युवोरुषूरथंहुवेसधस्तुत्यायसूरिषु । अतूर्तदक्षावृषणावृषण्वसू ॥ युवंवरोसुषा

(८।४।६) युवोरुष्वितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसोव्यश्वोश्विनावंत्यषण्णांवायुरुष्णिक् बाहिष्ठोवामित्यादिचतस्रोगायत्र्यःविंश्येक
विंशयंत्याअनुष्टुभः (व्यश्वोवेतिसर्वानुक्रमोक्तावपिशौनकेनव्यश्वस्यैवमुख्यत्वद्योतनादत्रव्यश्वेमुख्यत्वमादृतंतेनपाक्षिकोविश्वमनाः) ।

ण्णेमुहेतनैनासत्या । अवोभिर्याथोवृषणावृषण्वसू ॥ तावांमुद्यहंवामहेहुव्येभिर्वाजिनीवसू । पूर्वीरिषऽइ्षयंताव
तिंक्षपः॥ आवांवाहिंष्ठोऽअश्विनारथोयातुश्रुतोनंरा । उपस्तोमान्तुरस्यंदर्शथःश्रिये ॥ जुहुराणाचिदश्विनाम
न्येथांवृषण्वसू । युवंहिरुंद्रापर्षथोऽअतिद्विषः ॥ २६ ॥ दस्राहिविश्वमानुषङ्मक्षूभिःपरिदीयथः । धियंजिन्वाम
धुंवर्णांशुभस्पती ॥ उपनोयातमश्विनारायाविश्वपुषासह । मघवानासुवीरावनंपच्युता ॥ आमेऽअस्यप्रतीव्य१मिं
द्रंनासत्यागतं । देवादेवेभिरुद्यसचनंस्तमा ॥ वयंहिवांहवामहऽउक्षण्यंतोव्यश्ववत् । सुमतिभिरुपविप्राविहागंतं ॥
अश्विनास्वृषेस्तुहिकुवित्तेश्रवतोहवं । नेदीयसःकूळयातःपणीँऽरुत ॥ २७ ॥ वैयश्वस्यंश्रुतंनरोतोमेऽअस्यवेदथः ।
सजोषंसावरुणोमित्रोऽअर्यमा ॥ युवादंत्तस्यधिष्ण्यायुवानीतस्यसूरिभिः । अहंरहर्वृषणामह्यंशिक्षतं ॥ योवांय
ज्ञेभिरावृतोधिवस्त्रावधूरिव । सपर्यतांशुभेचक्रातेऽअश्विना ॥ योवामुरुव्यचंस्तमंचिकेततिनृपाय्यं । वर्तिरश्विनापरि
यातमस्मयू ॥ अस्मभ्यंसुवृषण्वसूयातंवर्तिर्नृपाय्यं । विषुद्रुहेवयज्ञमूहथुर्गिरा ॥ २८ ॥ वाहिष्ठोवांहवानांस्तोमोदूतोहुव
न्नरा । युवाभ्यांभूत्वश्विना ॥ यदुदोदिवोऽअर्णवऽइषोवामदथोगृहे । श्रुतमिन्मेऽअमर्त्या ॥ उतस्याश्वेतयावरीवाहिष्ठा
वांनदीनां । सिंधुर्हिरण्यवर्तनिः ॥ स्मदेतयासुकीर्त्याश्विनाश्वेतयाधिया । वहेथेशुभ्रयावाना ॥ युक्ष्वाहित्वंरथासहायु
वस्वपोष्यावसो । आन्नोवायोमधुपिबास्माकंसवनागहि ॥ २९ ॥ तववायवृतस्पतेत्वष्टुर्जामातरद्भुत । अवांस्यावृणीमहे ॥

त्वष्टुर्जामातरंवयमीशानंरायऽईमहे । सुतावंतोवायुंद्युम्नाजनासः ॥ वायोयाहिशिवादिवोवहस्वासुस्वश्व्यं । वहस्व
महःपृथुपक्षसारथे ॥ त्वांहिसुप्सरस्तमंनृषदनेषुहूमहे । ग्रावाणंनाश्वपृष्ठंमंहना ॥ सत्वंनोदेवमनसावायोमंदानोऽअग्रि
यः । कृधिवाजाँऽअपोधियः ॥३०॥ (८।४।७) अग्निरुक्थेपुरोहितोग्रावाणोबर्हिरध्वरे । ऋचायामिमरुतोब्रह्मणस्पतिंदे
वाँऽअवोवरेण्यं ॥ आपशुंगासिपृथिवींवनस्पतीनुषासानक्तमोषधीः । विश्वेचनोवसवोविश्ववेदसोधीनांभूतप्रावि
तारः ॥प्रसूनंऽएत्वध्वरो३ग्नादेवेषुपूर्व्यः । आदित्येषुप्रवरुणेधृतव्रतेमरुत्सुविश्वभानुषु॥विश्वेहिष्मामनवेविश्ववेदसोभु
वन्वृधेरिशादसः । अरिष्टेभिःपायुभिर्विश्ववेदसोयंतानोवृकंच्छर्दिः+॥आनोऽअद्यसमनसोगंताविश्वेसजोषसः । ऋचा
गिरामरुतोदेव्यदितेसदनेपस्त्येमहि ॥३१॥ अभिप्रियामरुतोयावोऽअश्व्याहव्यामित्रप्रयाथन । आबर्हिरिंद्रोवरुणस्तु
रानरऽआदित्यासःसदंतुनः ॥ वयंवोवृक्तबर्हिषोहितप्रयसऽआनुषक् । सुतसोमासोवरुणहवामहेमनुष्वदिद्धाग्नयः ॥
आप्रयातमरुतोविष्णोऽअश्विनापूषन्माकीनयाधिया । इंद्रऽआयातुप्रथमःसनिष्युभिर्वृषायोवृत्रहागृणे+ ॥ विनोदे
वासोऽअद्रुहोच्छिद्रंशर्मयच्छत । नयद्दूराद्वसवोनूचिदंतितोवरूथमादधर्षति ॥ अस्तिहिवःसजात्यंरिशादसोदेवासोऽ

(८।४।७) अग्निरुक्थइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुर्विश्वेदेवाः विषमाबृहत्यःसमाःसतोबृहत्यः (अग्निरुक्थइत्यादिवैश्वदेवेषु
चतुःसूक्तेषुआद्ययोरंत्येचसर्वेविश्वेदेवाएवनात्रभेदः) ।

अस्त्याप्यं॑ । प्रणः॑ पूर्वं॑स्मै सुवि॒ताय॑ वोचत म॒क्षू सु॒म्नाय॒ नव्य॑से ॥ ३२॥ इ॒दा हि व॒ऽउप॑स्तुतिमि॒दा वा॒मस्य॑ भ॒क्तये॑ । उप॑ वो विश्ववेदसो नम॒स्युरा~ँऽअसृ॒क्ष्यन्या॑मिव ॥ उदु॒ ष्य वः॑ सवि॒ता सु॑प्रणीत॒योस्था॑दू॒र्ध्वो वरे॑ण्यः । नि द्वि॒पाद॒श्चतु॑ष्पादो॒ऽअर्थि॑नो॒ऽविश्र॑न्पत यि॒ष्णवः॑ ॥ दे॒वंदे॑वं॒ वोऽव॑से दे॒वंदे॑वम॒भिष्ट॑ये । दे॒वंदे॑वं हुवेम॒ वाज॑सातये गृ॒णंतो॑ दे॒व्या धि॒या[+] ॥ दे॒वासो॒ हि ष्मा॒ मन॑वे॒ सम॑न्य वो॒ विश्वे॑ सा॒कं सरा॑तयः । ते नो॑ऽअ॒द्य तेऽअ॑प॒रं तु॒चे तु॒नो भव॑न्तु वरि॒वो॒विदः॑ ॥ प्र वः॑ शंसाम्यद्रुहः सं॒स्थ॒ऽउप॑स्तुतीनां । न तं धू॒र्तिर्व॑रुण मित्र॒ मर्त्यं॒ यो वो॒ धाम॒भ्योऽवि॑धत् ॥ प्र स क्षयं॑ तिरते॒ वि म॒हीरिषो॒ यो वो॒ वरा॑य॒ दाश॑ति । प्र प्र॒जाभि॑र्जायते॒ धर्म॑ण॒स्पर्यरि॑ष्टः॒ सर्व॑ऽएधते ॥ ३३ ॥ ऋ॒ते स वि॑न्दते यु॒धः सु॒गेभि॑र्या॒त्यध्व॑नः । अ॒र्य॒मा मि॒त्रो वरु॑णः॒ सरा॑तयो॒ यं त्राय॑न्ते स॒जोष॑सः ॥ अज्रे॑ चिदस्मै कृणुथा॒ न्यं॑चनं दु॒र्गे चि॒दा सु॑सर॒णं । ए॒षा चि॑दस्माद॒शनिः॑ प॒रो नु॒ सास्रे॑धन्ती॒ वि न॑श्यतु ॥ यद॒द्य सूर्य॑ऽउद्य॒ति प्रिय॑क्षत्राऽऋ॒तं द॒ध । यन्नि॒म्रुचि॑ प्र॒बुधि॑ विश्ववेदसो॒ यद्वा॑ म॒ध्यंदि॑ने दि॒वः[+] ॥ यद्वा॑भिपि॒त्वेऽअ॑सुराऽऋ॒तं य॒ते छ॒र्दिर्ये॒म वि दा॒शुषे॑ । व॒यं तद्वो॑ वसवो विश्ववेदस॒ऽउप॑स्थेयाम॒ मध्य॒ऽआ[+] ॥ यद॒द्य सूर॒ऽउदि॑ते॒ यन्म॒ध्यंदि॑नऽआ॒तुचि॑ । वा॒मं ध॒त्थ मन॑वे विश्ववेदसो॒ जुह्वा॑नाय॒ प्रचे॑तसे ॥ व॒यं तद्वः॑ सम्राज॒ऽआ वृ॑णीमहे पु॒त्रो न ब॑हु॒पाय्यं॑ । अ॒श्याम॒ तदा॑दित्या॒ जुह्व॑तो ह॒विर्येन॒ वस्यो॒ नशा॑महै ॥ ३४ ॥ (८।४।८) ये त्रिं॒शति॒ त्रय॑स्प॒रो दे॒वासो॑ ब॒र्हिरास॑दन् । वि॒दन्नह॑ द्वि॒तास॑नन् ॥ वरु॑णो मि॒त्रोऽ

(८।४।८) ये त्रिंशतीति पंचर्चस्य सूक्तस्य मनुर्विश्वे देवा गायत्री चतुर्थी पुरउष्णिक् ।

अर्यमास्मद्रातिषाचोऽअग्नर्यः । पत्नीवंतोवषट्कृताः ॥ तेनोंगोपाऽअपाच्यास्तऽउदक्तऽइत्थान्यक् । पुरस्तात्सर्वयाविशा+ ॥ यथावशंतिदेवास्तथेदसत्तदेषांनकिरामिनत् । अरावाचनमर्त्यः ॥ सप्तानांसप्तऽऋष्टयःसप्तद्युम्नान्येषां । सप्तोऽअधिश्रियोधिरे ॥ ३५ ॥ (८।४।९) बभ्रुरेकोविषुणःसूनरोयुवांज्यंक्तेहिरण्ययं ॥ योनिमेकऽआससादद्योतनोंतर्देवेषुमेधिरः ॥ वाशीमेकोबिभर्तिहस्तऽआयसीमंतर्देवेषुनिध्रुविः ॥ वज्रमेकोबिभर्तिहस्तऽआहितंतेनवृत्राणिजिघ्नते ॥ तिग्ममेकोबिभर्तिहस्तऽआयुधंशुचिरुग्रोजलाषभेषजः ॥ पथऽएकःपीपायतस्करोयथाँऽएषवेदनिधीनां+ ॥ त्रीण्येकऽउरुगायोविचक्रमेयत्रदेवासोमदंति ॥ विभिर्द्वाचरतऽएकयासहप्रप्रवासेववसतः ॥ सदोद्वाचक्रातेऽउपमादिविसम्राजासर्पिरासुती ॥ अर्चंतऽएकेमहिसामंमन्वततेनसूर्यमरोचयन् ॥ ३६ ॥ (८।४।१०) नहिवोऽअस्त्यर्भकोदेवासोनकुमारकः । विश्वेसतोमहांतऽइत्+ ॥ इतिस्तुतासोऽअसथारिशादसोयेस्थत्रयश्चत्रिंशच्च । मनोर्देवायज्ञियासः ॥ तेनस्त्राध्वंतेवततऽउनोऽअधिवोचत । मानःपथःपित्र्यान्मानवादधिदूरंनैष्टपरावतः ॥ येदेवा

(८।४।९) बभ्रुरेकइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुर्विश्वेदेवाद्विपदाविराट् (भेदपक्षे—सोमः १ अग्निः १ त्वष्टा १ इंद्रः १ रुद्रः १ पूषा १ विष्णुः १ अश्विनौ १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ १ एवंदश । अस्मिन्मारीचःकश्यपर्षिःपाक्षिकः) । (८।४।१०) नहिवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमनुर्विश्वेदेवागायत्रीपुरउष्णिग्बृहत्यनुष्टुभः ।

सऽइहस्थनविश्वैवैश्वानराऽउत । अस्मभ्यंशर्मसप्रथोगवेश्वायययच्छत ॥ ३७ ॥ (८।५।१) योयजातियजातऽइ
त्सुनवच्चपचातिच । ब्रह्मेदिंद्रस्यचाकनत् ॥ पुरोळाशंयोऽअस्मैसोमंररतऽआशिरं । पादित्तंशक्रोऽअंहसः ॥ तस्य
द्युमाँऽअसद्रथोदेवजूतःसशूशुवत् । विश्वावन्वन्नमित्रिया ॥ अस्यप्रजावतीगृहेसश्चंतीदिवेदिवे । इळाधेनुमतीदु
हे ॥ यादंपतीसमनसासुनुतऽआचधावतः । देवासोनित्ययाशिरा ॥ ३८ ॥ प्रतिप्राशव्याँऽइतःसम्यंचाबर्हिराशाते।
नतावाजेषुवायतः ॥ नदेवानामपिह्नुतःसुमतिंनजुगुक्षतः । श्रवोबृहद्विवासतः ॥ पुत्रिणाताकुमारिणाविश्वमायुर्व्य
श्नुतः । उभाहिरण्यपेशसा ॥ वीतिहोत्राकृतद्वसूदशस्यंतामृतायकं । समूधोरोमशंहतोदेवेषुकृणुतोदुवः ॥ आशर्म
पर्वतानांवृणीमहेनदीनां । आविष्णोःसचाभुवः ॥ ३९ ॥ ऐतुपूषारयिर्भगःस्वस्तिसर्वधातमः । उरुरध्वास्वस्तये ॥
अरमतिरनर्वणोविश्वोदेवस्यमनसा । आदित्यानामनेहऽइत्[+] ॥ यथानोमित्रोऽअर्यमावरुणःसंतिगोपाः । सुगाऽऋ
तस्यपंथाः ॥ अग्निंवःपूर्व्यंगिरादेवमीळेवसूनां । सपर्यंतःपुरुप्रियंमित्रंनक्षेत्रसाधसं ॥ मक्षूदेववतोरथःशूरोवापृत्सु

पंचमेनुवाकेद्वादशसूक्तानि (८।५।१)योयजातीत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुः यज्ञोदेवतातृतीयादिद्वयोर्यजमानःपंचम्यादीनांदंपती दशम्यादिनवानांदंपत्याशिषोगायत्रीनवमीचतुर्दश्यावनुष्टुभौदशमीपादनिचृदंत्याश्चतस्रःपंक्तयः (प्रथमयोर्द्वयोरिंद्रोदेवतेतिकेचित् दशम्या यजमानपत्न्याशीःततोद्वयोःपूषाततएकस्यामित्रार्यमवरुणाःततएकस्याअग्निःअंत्यचतसृणांयजमानइतिशौनकाद्यभिप्रायेणकेचिदाहुः) ।

कासुचित् ॥ देवानांयऽइन्मनोयजमानऽइयंक्षत्यभीदयज्वनोभुवत् ॥ नयजमानरिष्यसिनसुन्वाननदेवयो । देवानांय० ॥ नकिष्टंकर्मणानशन्नप्रयोषन्नयोषति । देवानांय० ॥ असदत्रसुवीर्यमुतत्यदाश्वश्व्यं । देवानांय० ॥ ४० ॥

इतिषष्ठाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्विचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ४० सूक्तानि ११ ऋचः २०४ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये. १६ चित्राये. २ अश्विभ्या. १८ अग्नय. ३० इंद्राये. २७ वरव. ३ मित्रावरुणाभ्या. ९ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ मित्रावरुणाभ्या. १२ अश्विभ्या. १९ वायव. ६ विश्वेभ्योदेवेभ्य. २७ सोमाये. अग्नय. त्वष्ट्र. इंद्राये. रुद्राय. पूष्ण. विष्णव. अश्विभ्या. मित्रावरुणाभ्या. अश्विभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ४ यज्ञाय. २ इंद्राय. २ दंपतीभ्या. ५ दंपत्यार्शीर्भ्य. ९ (शौ० पक्षेतु—इंद्राये. २ यजमानाये. २ दंपतीभ्या. ५ यजमानपत्न्याशीर्भ्य. पूष्णइ. २ मित्रार्यमवरुणेभ्य. अग्नय. यजमानाये. ४) ॥ इतिषष्ठेद्वितीयः ॥

प्रकृतानित्रिंशन्मेधातिथिर्वेयंघैकोनामेध्यातिथिर्बार्हतंत्रिगायत्र्यनुष्टुबंतमेंद्रयाहिह्यूनानीपातिथिरानुष्टुभंतृचोंत्योगायत्रस्तंसहस्रंवसुरोचिषोंगिरसोपश्यंन्नग्निनाचतुर्विंशतिःश्यावाश्वआश्विनमुपरिष्टाज्योतिषंपंक्तिमहाबृहतीपंक्त्यंतमंवितासिसप्तशाक्करंमहापंक्त्यंतंप्रेदंमहापांक्तमाद्यातिजगतींयज्ञस्यदशैंद्राग्नमंग्निमस्तोषिनाभाकंआग्नेयंमहापांक्तंहींद्राग्नीद्वादशैंद्राग्नमंत्यात्रिष्टुप्द्वितीयाशक्कर्यंस्माऊषुदशवारुणंत्वंस्तभ्नात्षळर्चनानावात्रैष्टु

भंमंत्यंवातृचमाश्विनंमानुष्टुभमपश्यंदिमेत्रयस्त्रिंशद्विरूपआंगिरसआग्नेयंतुसमिधाग्निंत्रिंशदाद्यद्विचत्वारिंशं त्रिशोकआद्याग्नेंद्री ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (८।५।२) प्रकृतान्यृजीषिणःकण्वाऽइंद्रस्यगाथया ॥ मदेसोमस्यवोचत ॥ यःसृबिंदमनंर्श निंपिप्रुंदासमहीशुवं । वधींदुग्रोरिणन्नपः ॥ न्यर्बुदस्यविष्टपंवर्ष्माणंबृहतस्तिर । कृषेतदिंद्रपौंस्यं ॥ प्रतिश्रुताय वोधृषत्तूर्णाशंनगिरेरधि । हुवेसुशिप्रमूतये ॥ सगोरश्वस्यविव्रजंमंदानःसोम्येभ्यः । पुरंनशूरदर्षसि ॥ १ ॥ यदिंमे रारणःसुतऽउक्थेवादधसेचनः । आरादुपस्वधागहि ॥ वयंघातेऽअपिष्मसिस्तोतारऽइंद्रगिर्वणः । त्वंनोजिन्वसोम पाः ॥ उतनःपितुमाभरसंरराणोऽअविक्षितं । मघवन्भूरितेवसु ॥ उतनोगोमतस्कृधिहिरण्यवतोऽअश्विनः । इळाभिःसंरभेमहि ॥ बृबदुक्थंहवामहेसृप्रकरस्नमूतये ॥ साधुकृण्वंतमवसे ॥ २ ॥ यःसंस्थेचिच्छतक्रतुरादींकृणो तिवृत्रहा । जरितृभ्यःपुरूवसुः ॥ सनःशक्रश्चिदाशकद्दानवाँऽअंतराभरः । इंद्रोविश्वाभिरूतिभिः ॥ योरायोऽवनिर्म हान्त्सुपारःसुन्वतःसखा । तमिंद्रमभिगायत ॥ आयंतारंमहिस्थिरंपृतनासुश्रवोजितं । भूरेरीशानमोजसा ॥ नकि रस्यशचीनांनियंतासूनृतानां । नकिर्वक्तानदादिति ॥ ३ ॥ ननूनंब्रह्मणामृणंप्राशूनामस्तिसुन्वतां । नसोमोऽअप्र

(८।५।२) प्रकृतानीतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यमेधातिथिरिंद्रोगायत्री ।

तार्पपे ॥ पन्यऽइदुपंगायतपन्यंऽउक्थानिशंसत । ब्रह्माकृणोतपन्यऽइत्⁺ ॥ पन्यऽआदर्दिरच्छतासहस्रावाज्यवृ
तः । इंद्रोयोयज्वनोवृधः⁺ ॥ विषूचरस्वधाऽअनुकृष्टीनामन्वाहुवः । इंद्रपिबसुतानां ॥ पिबस्वधैनवानामुतयस्तुग्र्ये
सचा । उतायमिंद्रयस्तव ॥ ४ ॥ अतींहिमन्युषाविणंसुषुवांसमुपारणे । इमंरातंसुतंपिब ॥ इहितिस्रःपरावतऽइहि
पंचजनाँऽअति । धेनाऽइंद्रावचाकशत् ॥ सूर्योरश्मिंयथासृजात्वायच्छंतुमेगिरः । निम्नमापोनसध्र्यक्⁺ ॥ अध्व
र्यवातुहिषिंचसोमंवीरायशिप्रिणे । भरासुतस्यपीतये ॥ यऽउद्नःफलिगंभिनन्न्यं१क्सिंधूँऽरवासृजत् । योगोषुपक्वं
धारयत् ॥ ५ ॥ अहन्वृत्रमृचीषमऽऔर्णवाभमहीशुवं । हिमेनाविध्यदर्बुदं ॥ प्रवऽउग्रायनिष्टुरेषाह्वायप्रसक्षिणे ।
देवत्तंब्रह्मगायत ॥ योविश्वान्यभिव्रतासोमस्यमदेऽअंधसः । इंद्रोदेवेषुचेतति ॥ इहत्यासधमाद्याहरीहिरण्यके
श्या । वोह्ळामभिप्रयोहितं⁺ ॥ अर्वांचंत्वापुरुष्टुतप्रियमेधस्तुताहरी । सोमपेयायवक्षतः ॥ ६ ॥ (८।५।३)
वयंघत्वासुतावंतऽआपोनवृक्तबर्हिषः । पवित्रस्यप्रस्रवणेषुवृत्रहन्परिस्तोतारऽआसते ॥ स्वरंतित्वासुतेनरोवसोनिरेकऽ
उक्थिनः । कदासुतंतृषाणऽओकऽआगमऽइंद्रस्वब्दीववंसगः ॥ कण्वेभिर्धृष्णवाधृषद्वाजंदर्षिसहस्रिणं । पि
शंगरूपंमघवन्विचर्षणेमक्षूगोमंतमीमहे ॥ पाहिगायांधसोमदऽइंद्रायमेध्यातिथे । यःसंमिश्लोहर्योर्यःसुतेसचा

(८।५।३) वयंघेत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमेध्यातिथिरिंद्रोबृहतीषोडश्याद्यास्तिस्रोगायत्र्योंत्यानुष्टुप् ।

वज्रीरथोहिरण्ययः ॥ यःसुषव्यःसुदक्षिणऽइनोयःसुक्रतुर्गृणे । यऽआकरःसहस्राyःशतामघऽइंद्रोयःपूर्भिदारितः+ ॥ ७ ॥ योधृषितोयोवृतोयोऽअस्तिश्मश्रुषुश्रितः । विभूतद्युम्नश्च्यवनःपुरुष्टुतःक्रत्वागौरिवशाकिनः+ ॥ कईंवेदसुतेसचापिबंतंकद्वयोदधे । अयंयःपुरोविभिनत्त्योजसामंदानःशिप्र्यंधसः ॥ दानामृगोनवारणःपुरुत्राचरथंदधे । नकिष्ट्वानियमदासुतेगमोमहाँश्चरस्योजसा ॥ यऽउग्रःसन्ननिःष्टृतःस्थिरोरणायसंस्कृतः । यदिस्तोतुर्मघवाशृणवद्धवंनेंद्रोयोषत्यागमत् ॥ सत्यमित्थावृषेदसिवृषजूतिर्नोवृतः । वृषाह्युग्रशृण्विषेपरावतिवृषोऽअर्वावतिश्रुतः ॥ ८ ॥ वृषणस्तेऽअभीशवोवृषाकशाहिरण्ययी । वृषारथोमघवन्वृषणाहरीवृषात्वंशतक्रतो ॥ वृषासोतासुनोतुतेवृषन्नृजीपिन्नाभर । वृषादधन्वेवृषणंनदीष्वातुभ्यंस्थातर्हरीणां ॥ एंद्रयाहिपीतयेमधुशविष्ठसोम्यं । नायमच्छामघवाशृणवद्गिरोब्रह्मोक्थाचसुक्रतुः ॥ वहंतुत्वारथेष्ठामाहरयोरथयुजः । तिरश्चिदर्यसवनानिवृत्रहन्नन्येषांयाशतक्रतो ॥ अस्माकमद्यांतमंस्तोमंधिष्वमहामह । अस्माकंतेसवनासंतुशंतमामदायद्युक्षसोमपाः ॥ ९ ॥ नहिषस्तवनोममशास्त्रेऽअन्यस्यरण्यति । योऽअस्मान्वीरऽआनयत् ॥ इंद्रश्चिद्धातदब्रवीत्स्त्रियाऽअशास्यंमनः । उतोऽअहक्रतुंरघुं+ ॥ सप्तीचिद्धामदच्युतामिथुनावहतोरथं । एवेद्धूर्वृष्णऽउत्तरा ॥ अधःपश्यस्वमोपरिसंतरांपादकौहर । मातेक

शग्धूकौद्दशन्त्स्त्रीहिब्रह्माबभूविथ ॥ १० ॥ (८।५।४) एंद्रयाहिहरिभिरुपकण्वस्यसुष्टुतिं । दिवोऽअमुष्यशास
तोदिवंययदिवावसो ॥ आत्वाग्रावावदन्निहसोमीघोषेणयच्छतु । दिवो० ॥ अत्राविनेमिरेषामुरांनधूनुतेवृकः ।
दिवो० ॥ आत्वाकण्वाऽइहावसेहवंतेवाजसातये । दिवो० ॥ दधामितेसुतानांवृष्णेनपूर्वपाय्यं । दिवो० ॥ ११ ॥
स्मत्पुरंधिर्नऽआगहिविश्वतोधीर्नऽऊतये । दिवो० ॥ आनोयाहिमहेमतेसहस्रोतेशतामघ । दिवो० ॥ आत्वाहो
तामनुर्हितोदेवत्रावक्षदीड्यः । दिवो० ॥ आत्वामदच्युताहरीश्येनंपक्षेववक्षतः । दिवो० ॥ आयाह्यर्यऽआपरिस्वा
हासोमस्यपीतये । दिवो० ॥ १२ ॥ आनोयाह्युपश्रुत्युक्थेषुरणयाऽइह । दिवो० ॥ सरूपैरासुनोगहिसंभृतैःसंभृ
ताश्वः । दिवो० ॥ आयाहिपर्वतेभ्यःसमुद्रस्याधिविष्टपः । दिवो० ॥ आनोगव्यान्यश्व्यासहस्राशूरदर्दृहि । दि
वो० ॥ आनःसहस्रशोभरायुतानिशतानिच । दिवो० ॥ आयदिंद्रश्चदद्वहेसहस्रंवसुरोचिषः । ओजिष्ठमश्व्यंपशुं+॥
यऽऋज्रावातरंहसोरुषासोरघुष्यदः । भ्राजंतेसूर्याऽइव ॥ पारावतस्यरातिषुद्रवच्चक्रेष्वाशुषु । तिष्ठंवनस्यमध्यऽ
आ+ ॥ १३ ॥ (८।५।५) अग्निनेंद्रेणवरुणेनविष्णुनादित्यैरुद्रैर्वसुभिःसचाभुवा । सजोषसाऽउषसासूर्येणचसोमं

(८।५।४)एंद्रयाहीत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यनीपातिथिरिंद्रः आयदिंद्रइत्यादितिसृणामांगिरसाः सहस्रवसुरोचिषऋषयइंद्रोऽनुष्टुप् अंत्यास्ति
स्रोगायत्र्यः ।(८।५।५)अग्निनेंद्रेणेतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोऽश्विनावुपरिष्टाज्ज्योतिरंत्यास्तिस्रः क्रमेणपंक्तिमहाबृहतीपंक्तयः ।

पिबतमश्विना ॥ विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेनवाजिनादिवापृथिव्याद्रिभिःसचाभुवा । सजोषसा० ॥ विश्वैर्देवैस्त्रिभिरे कादशैरिहाद्भिर्मरुद्भिर्भृगुभिःसचाभुवा । सजोषसा० ॥ जुषेथांयज्ञंबोधतंहवस्यमेविश्वेहदेवौसवनावगच्छतं । सजोषसाऽउषसासूर्येणचेषंनोवोळ्हमश्विना ॥ स्तोमंजुषेथांयुवशेवकन्यनांविश्वेहदेवौसवनावगच्छतं । सजोषसा० ॥ गिरोजुषेथामध्वरंजुषेथांविश्वेहदेवौसवनावगच्छतं । सजोषसा० ॥ १४ ॥ हारिद्रवेवपतथोवनेदुपसोमंसुतंमहिषेवावगच्छथः । सजोषसाऽउषसासूर्येणचत्रिर्वर्तिर्यातमश्विना ॥ हंसाविवपतथोऽअध्वगाविवसोमंसुतंमहिषेवावगच्छथः । सजोषसा० ॥ श्येनाविवपतथोहव्यदातयेसोमंसुतंमहिषेवावगच्छथः । सजोषसा० ॥ पिबतंचतृप्णुतंचाचंगच्छतंप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तं । सजोषसाऽउषसासूर्येणचोर्जंनोधत्तमश्विना ॥ जयतंचप्रस्तुतंचप्रचावतंप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तं । सजोषसा० ॥ हतंचशत्रून्यततंचमित्रिणःप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तं ॥ सजोषसा० ॥ १५ ॥ मित्रावरुणवंताऽउतधर्मवंतामरुत्वंताजरितुर्गच्छथोहवं । सजोषसाऽउषसासूर्येणचादित्यैर्यातमश्विना ॥ अंगिरस्वंताऽउतविष्णुवंतामरुत्वंताजरितुर्गच्छथोहवं । सजोषसा० ॥ ऋभुमंतावृषणावाजवंतामरुत्वंताजरितुर्गच्छथोहवं । सजोषसा० ॥ ब्रह्मजिन्वतमुतजिन्वतंधियोहतंरक्षांसिसेधतममीवाः । सजोषसाऽउषसासूर्येणचसोमंसुन्वतोऽअश्विना ॥ क्षत्रंजिन्वतमुतजिन्वतंनॄन्हतंरक्षांसिसेधतममीवाः । सजोषसा० ॥ धेनूर्जिन्वतमुतजिन्वतंविशोहतंरक्षां

सिसेधंतममीवाः । सजोषसा० ॥ १६ ॥ अत्रेरिवश्रृणुतंपूर्व्यस्तुतिंश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता । सजोषसाऽउष सासूर्येणचाश्विनातिरोऽअह्न्यं ॥ सर्गाँऽइवसृजतंसुष्टुतीरुपश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता । सजोषसा० ॥ रश्मीँऽ रिवयच्छतमध्वराँऽउपश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता ॥ सजोषसा० ॥ अर्वाग्रथंनियच्छतंपिबतंसोम्यंमधु । आया तमश्विनागतमवस्युर्वामहंहुवेधत्तंरत्नानिदाशुषे ॥ नमोवाकेप्रस्थितेऽअध्वरेनराविवक्षणस्यपीतये । आयात० ॥ स्वाहाकृतस्यतृंपतंसुतस्यदेवावंधसः । आयात० ॥ १७ ॥ (८।५।६) अवितासिसुन्वतोवृक्तबर्हिषःपिबासोमंमदा यकंशतक्रतो । यंतेभागमधारयन्विश्वाःसेहानःपृतनाऽउरुज्रयःसमप्सुजिन्मरुत्वाँऽइंद्रसत्पते ॥ प्रावस्तोतारंमघव न्नवत्वांपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥ ऊर्जादेवाँऽअवस्योजसात्वांपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभा ग० ॥ जनितादिवोजनितापृथिव्याःपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥ जनिताश्वानांजनितागवामसिपि बासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥ अत्रीणांस्तोममद्रिवोमहस्कृधिपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥ श्यावाश्वस्यसुन्वतस्तथाश्रृणुयथाश्रृणोरत्रेःकर्माणिकृण्वतः । प्रत्रसदस्युमाविथत्वमेकऽइन्नृषाह्यऽइंद्रब्रह्माणिवर्ध यंन् ॥ १८ ॥ (८।५।७) प्रेदंब्रह्मवृत्रतूर्येष्वाविथप्रसुन्वतःशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्यसवन

(८।५।६) अवितासीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वइंद्रःशकर्यत्यामहापंक्तिः । (८।५।७) प्रेदमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वइंद्रोमहापंक्तिराद्या

स्यवृत्रहन्ननेद्यपिबासोमस्यवज्रिवः ॥ सेहानऽउग्रपृतनाऽअभिद्रुहःशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥
एकराळस्यभुवनस्यराजसिशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥ सस्थावानायवयसित्वमेकऽइच्छचीप
तऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥ क्षेमस्यचप्रयुजश्चत्वमीशिषेशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदि
नस्य० ॥ क्षत्रायत्वमवसिनत्वमाविथशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥ श्यावाश्वस्यरेभतस्तथाशृ
णुयथाशृणोरत्रेःकर्माणिकृण्वतः । प्रत्रसदस्युमाविथत्वमेकऽइन्नृषाह्यऽइंद्रक्षत्राणिवर्धयन् ॥ १९ ॥ (८।५।८)
यज्ञस्यहिस्थऽऋत्विजासस्नीवाजेषुकर्मसु । इंद्राग्नीतस्यबोधतं ॥ तोशासारथयावानावृत्रहणापराजिता । इंद्राग्नी० ॥
इदंवांमदिरंमध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नरः । इंद्राग्नी० ॥ जुषेथांयज्ञमिष्टयेसुतंसोमंसधस्तुती । इंद्राग्नीऽआगतंनरा ॥ इमा
जुषेथांसवनायेभिर्हव्यान्यूहथुः । इंद्राग्नी० ॥ इमांगायत्रवर्तनिंजुषेथांसुष्टुतिंमम । इंद्राग्नी० ॥ २० ॥ प्रातर्याव
भिरागतंदेवेभिर्जेन्यावसू । इंद्राग्नीसोमपीतये ॥ श्यावाश्वस्यसुन्वतोत्रीणांशृणुतंहवं । इंद्राग्नी० ॥ एवावामह्वऽऊ
तयेयथाहुवंतमेधिराः । इंद्राग्नी० ॥ आहंसरस्वतीवतोरिंद्राग्न्योरवोवृणे । याभ्यांगायत्रमृच्यते ॥ २१ ॥ (८।५।९)
अग्निमस्तोष्यृग्मियमग्निमीळायजध्यै । अग्निर्देवाँऽअनक्तुनऽउभेहिविदथेकविरंतश्चरतिदूत्यं१नभंतामन्यकेसमे ॥

तिजगती । (८।५।८) यज्ञस्येतिदशर्चस्यसूक्तस्यश्यावाश्वइंद्राग्नीगायत्री । (८।५।९) अग्निमितिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोनाभाकोग्निर्महापंक्तिः ।

न्यग्नेनव्यंसावर्चस्तनूषुशंसमेषां । न्यरातीररांव्णांविश्वांऽअर्योऽअरातीरितोयुच्छंत्वामुरोनभंता० ॥ अग्नेमन्मांनि
तुभ्यंकंघृतंनजुह्वऽआसनि । सदेवेषुप्रचिकिद्धित्वंह्यसिपूर्व्यःशिवोदूतोविवस्वंतोनभंता० ॥ तत्तदग्निर्वयोंदधेयथांय
थाकृपण्यतिं । ऊर्जाहुतिर्वसूनांशंचयोश्चमयोंदधेविश्वस्यैदेवहूत्यैनभंता० ॥ सचिकेतसहीयसाग्निश्चित्रेणकर्मणा ।
सहोताशश्वंतीनांदक्षिणाभिरभीवृंतऽइनोतिंचप्रतीव्यं१नभंता० ॥ २२ ॥ अग्निर्जातादेवानांमग्निर्वेदमर्तानामपी
च्यं । अग्निःसद्रविणोदाऽअग्निर्द्वारव्यूर्णुतेस्वांहुतोनवीयसानभंता० ॥ अग्निर्देवेषुसंवंसुःसविक्षुयज्ञियास्वा । समु
दाकाव्यांपुरुविश्वंभूमेवपुष्यतिदेवोदेवेषुयज्ञियोनभंता० ॥ योऽअग्निःसप्तमानुषःश्रितोविश्वेषुसिंधुषु । तमागन्मत्रि
पस्त्यंमंधातुर्दस्युहंतममग्निंयज्ञेषुपूर्व्यंनभंता० ॥ अग्निस्त्रीणित्रिधातून्याक्षेतिविदथाकविः । सत्रीँऽरेकादशाँऽइहय
क्षच्चपिप्रयच्चनोविप्रोदूतःपरिष्कृतोनभंता० ॥ त्वंनोऽअग्नऽआयुषुत्वंदेवेषुपूर्व्यवस्वऽएकऽइरज्यसि । त्वामापःपरिस्रु
तःपरियंतिस्वसेतवोनभंता॥२३॥(८।५।१०) इंद्राग्नीयुवंसुनःसहंतादासंथोरयिं । येनंदृह्वासमत्स्वावीळुचित्साहिषीम
ह्यग्निर्वनेवंवातऽइन्नभंता०॥नहिवांवव्रयामहेथेंद्रमिद्यंजामहेशविष्ठंनृणांनरं । सनःकुदाचिदर्वतागमदावाजसातयेगम
दामेधसातयेनभंता०॥ताहिमध्यंभराणामिंद्राग्नीऽअधिक्षितः। ताऽउकवित्वनाकवीपृच्छ्यमानासखीयतेसंधीतमश्नुतं

(८।५।१०) इंद्राग्नीइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यनाभाकइंद्राग्नीमहापंक्तिर्द्वितीयाशकर्यंत्यात्रिष्टुप् ।

नरानभंता०॥अभ्यर्चनभाकवदिंद्राग्नीयजसागिरा।ययोर्विश्वमिदंजगदियंद्यौःपृथिवीमह्यु१पस्थेबिभृतोवसुनभंता०॥ प्रब्रह्माणिनभाकवदिंद्राग्निभ्यामिरज्यत । यासप्तबुध्नमर्णवंजिह्मबारमपोर्णुतऽइंद्रऽईशानऽओजसानभंता० ॥ अपिवृश्चपुराणवद्व्रततेरिवगुष्पितमोजोदासस्यदंभय । वयंतदस्यसंभृतंवस्विंद्रेणविभजेमहिनभंता० ॥२४॥ यदिंद्राग्नीजनाऽइमेविह्वयंतेतनागिरा । अस्माकेभिर्नृभिर्वयंसासह्यामपृतन्यतोवनुयामवनुष्यतोनभंता० ॥ यानुश्वेतावथोदिवऽउच्चरातऽउपद्युभिः । इंद्राग्न्योरनुव्रतमुहानायंतिसिंधवोयान्त्सींबंधादमुंचतांनभंता० ॥ पूर्वीष्टऽइंद्रोपमातयःपूर्वीरुतप्रशस्तयःसूनोहिन्वस्यहरिवः । वस्वोवीरस्यापृचोयानुसाधंतनोधियोनभंता० ॥ तंशिशीतासुवृक्तिभिस्त्वेषंसत्वानमृग्मियं । उतोनुचिद्यऽओजसाशुष्णस्यांडानिभेदतिजेषत्स्वर्वतीरपोनभंता० ॥ तंशिशीतास्वध्वरंसत्यंसत्वानमृत्वियं । उतोनुचिद्यऽओहतऽआंडाशुष्णस्यभेदत्यजैःस्वर्वतीरपोनभंता० ॥ एवेंद्राग्निभ्यांपितृवन्नवीयोमंधातृवदंगिरस्वदवाचि।त्रिधातुनाशर्मणापातमस्मान्वयंस्यामपतयोरयीणां॥२५॥(८।५।११)अस्माऽऊषुप्रभूतयेवरुणायमरुद्भ्योर्चाविदुष्टरेभ्यः। योधीतामानुषाणांपश्वोगाऽइवरक्षतिनभंता०॥ तमूषुसमनागिरापितॄणांचमन्मभिः । नाभाकस्यप्रशस्तिभिर्यःसिंधूनामुपोदयेसप्तस्वसासमध्यमोनभंता० ॥ सक्षपःपरिषस्वजेन्यु१स्रोमाययादधेसविश्वंपरिदर्श

(८।५।११) अस्माऊष्विवतिदशर्चस्यसूक्तस्यनाभाकोवरुणोमहापंक्तिः ।

तः । तस्यवेनीरनुंव्रतमुषस्तिस्रोऽअंवर्धयन्नभंता० ॥ यःकुकुभोंनिधारयःपृथिव्यामधिंदर्शतः । समातांपूर्व्यंपदंतद्व
रुंणस्यसस्यंसहिगोपाऽइवेर्योनभंता० ॥ योधर्ताभुवनानांयऽउस्राणांमपीच्याऽ३ वेदनामांनिगुह्यां । सकविःकाव्यां
पुरुरूपंद्यौरिंवपुष्यतिनभंता० ॥ २६ ॥ यस्मिन्विश्वांनिकाव्यांचक्रेनाभिरिंवश्रिता । त्रितंजूतीसंपर्यतव्रजेगावोन
संयुजेंयुजेऽअश्वाँऽअयुक्षतनभंता० ॥ यऽआस्वत्कंऽआशयेविश्वांजातान्यैषां । परिधामांनिमर्मृशद्वरुंणस्यपुरोगये
विश्वेंदेवाऽअनुंव्रतंनभंता० ॥ ससंमुद्रोऽअंपीच्यंस्तुरोद्यामिंवरोहतिनियदांसुयजुंर्दधे । समायाऽअर्चिनांपदास्तृंणा
न्नाकमारुंहन्नभंता० ॥ यस्यंश्वेताविंचक्षणातिस्रोभूमींरधिक्षितः । त्रिरुत्तंराणिपप्रतुर्वरुंणस्यध्रुवंसदः ससंप्तानामिंर
ज्यतिनभंता० ॥ यःश्वेताँऽअधिंनिर्णिजश्चक्रेकृष्णाँऽअनुंव्रता । सधामंपूर्व्यंमंमेयःस्कंभेनविरोदंसीऽअजोनद्यामधां
रयन्नभंता० ॥ २७ ॥ (८।५।१२) अस्तंभ्नाद्द्यामसुंरोविश्ववेंदाऽअमिंमीतवरिमाणंपृथिव्याः । आसींदद्विश्वाभु
वंनानिसम्राड्विश्वेत्तानिवरुंणस्यव्रतानिं ॥ एवावंदस्ववरुंणंबृहंतंनमस्याधीरंममृतंस्यगोपां । सनःशर्मंत्रिवरूंथंवियंस
त्पातंनोंद्यावापृथिवीऽउपस्थें ॥ इमांधियंशिक्षंमाणस्यदेवक्रतुंदक्षंवरुणसंशिंशाधि । ययातिविश्वांदुरितातरेंमसुत
र्माणमधिनावंरुहेम ॥ आवांग्रावांणोऽअश्विनाधीभिर्विप्रांऽअचुच्यवुः । नासंत्यासोमंपीतयेनभंता० ॥ यथांवाम

(८।५।१२) अस्तभ्नादितिषळर्चस्यसूक्तस्यनाभाकऋषिरंत्यानांतिसृणामात्रेयार्चनानाऋषिराद्यानांतिसृणांवरुणोंऽत्यानांतिसृणाम
श्विनौआद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभोंत्यास्तिस्रोनुष्टुभः ।

त्रिरश्विनागीर्भिर्विप्रोऽअजोहवीत् । नासत्यासोमपीतयेनभंता० ॥ एवावामह्वऽऊतयेयथाहुवंतमेधिराः । नासत्या सोमपीतयेनभंता० ॥ २८ ॥ (८।६।१) इमेविप्रस्यवेधसोग्नेरस्तृतयज्वनः । गिरःस्तोमासऽईरते ॥ अस्मैतेप्रतिह र्यतेजातवेदोविचर्षणे । अग्नेजनामिसुष्टुतिं+ ॥ आरोकाऽइवघेदहतिग्माऽअग्नेतवत्विषः । दद्भिर्वनानिबप्सति ॥ हरयोधूमकेतवोवातजूताऽउपद्यवि । यतंतेवृथगग्नयः ॥ एतेत्येवृथगग्नयऽइद्धासःसमदृक्षत । उषसामिवकेत वः ॥ २९ ॥ कृष्णारजांसिपत्सुतःप्रयाणेजातवेदसः । अग्निर्यद्रोधतिक्षमि ॥ धासिंकृण्वानऽओषधीर्बप्सदग्निर्नवा यति । पुनर्यंतरुणीरपि ॥ जिह्वाभिरहनंनमदर्चिषाजंजणाभवन् । अग्निर्वनेषुरोचते ॥ अप्स्वग्नेसधिष्टवसौषधीरनु रुध्यसे । गर्भेसंजायसेपुनः ॥ उदग्नेतवतद्घृतादर्चीरोचतऽआहुतं । निंसानंजुह्वोमुखे ॥३०॥ उक्षान्नायवशान्नाय सोमपृष्ठायवेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नये ॥ उतत्वानमसावयंहोतर्वरेण्यक्रतो । अग्नेसमिद्भिरीमहे ॥ उतत्वाभृगुवच्छु चेमनुष्वदग्नऽआहुत । अंगिरस्वद्धवामहे ॥ त्वंह्यग्नेऽअग्निनाविप्रोविप्रेणसन्त्सता । सखासख्यासमिध्यसे ॥ सत्वं विप्रायदाशुषेरयिंदेहिसहस्रिणं । अग्नेवीरवतीमिषं ॥ ३१ ॥ अग्नेभ्रातःसहस्कृतरोहिदश्वशुचिव्रत । इमंस्तोमंजुष स्वमे ॥ उतत्वाग्नेममस्तुतोवाश्रायप्रतिहर्यते । गोष्ठंगावऽइवाशत ॥ तुभ्यंताऽअंगिरस्तमविश्वाःसुक्षितयःपृथक् ।

षष्ठेनुवाकेषट्सूक्तानि (८।६।१) इमेविप्रस्येतित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसोविरूपोग्निर्गायत्री ।

अग्नेकामाययेमिरे ॥ अग्निंधीभिर्मनीषिणोमेधिरासोविपश्चितः । अद्मसद्यायहिन्विरे ॥ तंत्वामज्मेषुवाजिनंतन्वानाऽ
अग्नेऽअध्वरं । वह्निंहोतारमीळते ॥३२॥ पुरुत्राहिसदृङ्ङसिविशोविश्वाऽअनुप्रभुः । समत्सुत्वाहवामहे ॥ तमीळिष्व
यऽआहुतोग्निर्विभ्राजतेघृतैः । इमंनःशृणवद्धवं ॥ तंत्वावयंहवामहेशृण्वंतंजातवेदसं । अग्नेघ्नंतमपद्विषः ॥ विशांराजा
नमद्भुतमध्यक्षंधर्मणामिमं । अग्निमीळेसऽउश्रवत् ॥ अग्निंविश्वायुवेपसंमर्यनवाजिनंहितं । सप्तिंनवाजयामसि ॥३३॥
घ्नन्मृध्राण्यपद्विषोदहन्रक्षांसिविश्वहा । अग्नेतिग्मेनंदीदिहि ॥ यंत्वाजनासऽइंधतेमनुष्वदंगिरस्तम । अग्नेसबोधिमे
वचः ॥ यदग्नेदिविजाऽअस्यप्सुजावासहस्कृत । तंत्वागीर्भिर्हवामहे ॥ तुभ्यंघेत्तेजनाऽइमेविश्वाःसुक्षितयःपृथक् ।
धासिंहिन्वंत्यत्तवे ॥ तेघेदग्नेस्वाध्योहाविश्वानृचक्षसः । तरंतःस्यामदुर्गहा ॥ ३४ ॥ अग्निंमंद्रंपुरुप्रियंशीरंपावकशो
चिषं । हृद्भिर्मंद्रेभिरीमहे ॥ सत्वमग्नेविभावसुःसृजन्त्सूर्योनरश्मिभिः । शर्धन्तमांसिजिघ्नसे ॥ तत्त्वेसहस्वऽईमहे
दात्रंयन्नोपदस्यति । त्वदग्नेवार्यंवसु ॥ ३५ ॥ (८।६।२) समिधाग्निंदुवस्यतघृतैर्बोधयतातिथिं । आस्मिन्हव्या
जुहोतन ॥ अग्नेस्तोमंजुषस्वमेवर्धस्वानेनमन्मना । प्रतिसूक्तानिहर्यनः ॥ अग्निंदूतंपुरोदधेहव्यवाहमुपब्रुवे । देवाँऽ
आसादयादिह+ ॥ उत्तेबृहंतोऽअर्चयःसमिधानस्यदीदिवः । अग्नेशुक्रासऽईरते ॥ उपत्वाजुह्वो३ममघृताचीर्यंतुहर्य

(८।६।२) समिधाग्निमितित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यविरूपोग्निर्गायत्री ।

ऋक्सं.
अ.६अ.३
॥२१॥

त । अग्नेहव्याजुषस्वनः ॥ ३६ ॥ मंद्रंहोतारमृत्विजंचित्रभानुंविभावसुं । अग्निमीळेसऽउश्रवत् ॥ प्रत्नंहोतारमी
ड्यंजुष्टमग्निंकविक्रतुं । अध्वराणामभिश्रियं ॥ जुषाणोऽअंगिरस्तमेमाहव्यान्यानुषक् । अग्नेयज्ञंनयऽऋतुथा+ ॥
समिधानऽउसंत्यशुक्रशोचऽइहावह । चिकित्वान्दैव्यंजनं ॥ विप्रंहोतारमद्रुहंधूमकेतुंविभावसुं । यज्ञानांकेतुमीम
हे ॥ ३७ ॥ अग्नेनिपाहिनस्त्वंप्रतिष्मदेवरीषतः । भिंधिद्वेषःसहस्कृत ॥ अग्निःप्रत्नेनमन्मनाशुंभानस्तन्वं१स्वां । क
विर्विप्रेणवावृधे ॥ ऊर्जोनपातमाहुवेग्निंपावकशोचिषं । अस्मिन्यज्ञेस्वध्वरे+ ॥ सनोमित्रमहस्त्वमग्नेशुक्रेणशोचि
षा । देवैरासत्सिबर्हिषि ॥ योऽअग्निंतन्वो३दमेदेवंमर्तःसपर्यति । तस्माऽइद्दीदयद्वसु ॥३८॥ अग्निर्मूर्धादिवःककु
त्पतिःपृथिव्याऽअयं । अपांरेतांसिजिन्वति ॥ उदग्नेशुचयस्तवशुक्राभ्राजंतऽईरते । तवज्योतींष्यर्चयः ॥ ईशिषेवा
र्यस्यहिदात्रस्याग्नेस्वर्पतिः । स्तोतास्यांतवशर्मणि ॥ त्वामग्नेमनीषिणस्त्वांहिन्वंतिचित्तिभिः । त्वांवर्धंतुनोगिरः ॥
अदब्धस्यस्वधावतोदूतस्यरेभतःसदा । अग्नेःसख्यंवृणीमहे ॥ ३९ ॥ अग्निःशुचिव्रततमःशुचिर्विप्रःशुचिःकविः ।
शुचीरोचतऽआहुतः ॥ उतत्वाधीतयोममगिरोवर्धंतुविश्वहा । अग्नेसख्यस्यबोधिनः ॥ यदग्नेस्यामहंत्वंत्वंवाघास्या
ऽअहं । स्युष्टेसत्याऽइहाशिषः ॥ वसुर्वसुपतिर्हिकमस्यग्नेविभावसुः । स्यामतेसुमतावपि ॥ अग्नेधृतव्रतायतेसमुद्राये
वसिंधवः । गिरोवाश्रासऽईरते ॥ ४० ॥ युवानंविश्पतिंकविंविश्वादंपुरुवेपसं । अग्निंशुंभामिमन्मभिः ॥ यज्ञानां

मंडलं ८
अनु. ६
॥२१॥

रथ्येंवयंतिग्मजंभायवीळवें । स्तोमैंरिषेमाग्नयें ॥ अयमंग्नेत्वेऽअपिंजरिताभूंतुसंत्य । तस्मैंपावकमृळय ॥ धीरोह्यस्यं
झसद्विप्रोनजागृंविःसदा । अग्नेंदीदयंसिद्यविं ॥ पुराग्नेंदुरितेभ्यंःपुरामृध्रेभ्यंःकवे । प्रणऽआयुर्वसोतिर ॥ ४१ ॥
(८।६।३) आघायेऽअग्निमिंधतेस्तृणंतिंबर्हिरांनुषक् । येषामिंद्रोयुवासखां ॥ बृहन्निदिध्मऽएंषांभूरिंशस्तंपृथुःस्व
रुः । येषामिंद्रोयुवासखां ॥ अयुंद्धऽइद्युधावृतंशूरऽआजंतिसत्वंभिः । येषामिंद्रोयुवासखां ॥ आबुंदंवृत्रहाददेजा
तःपृंच्छद्विमातरं । कऽउग्राःकेहंशृण्विरे ॥ प्रतिंत्वाशवसीवंदद्गिरावप्सोनयोंधिषत् । यस्तेंशत्रुत्वमांचके+ ॥ ४२ ॥
उतत्वंमंघवन्छृणुयस्तेवष्टिंववक्षितत् । यद्वीळयांसिवीळुतत्+ ॥ यदाजिंयात्यांजिकृदिंद्रंःस्वश्वयुरुपं । रथीतंमोर
थीनां ॥ विषुविश्वांऽअभियुजोवज्रिन्विष्वग्यथांवृह । भवांनःसुश्रवंस्तमः ॥ अस्माकंसुरथंपुरऽइंद्रंःकृणोतुसातयें ।
नयंधूर्वंतिधूर्तयंः ॥ वृज्यामंतेपरिद्विषोरंतेशक्रदावनें । गमेमेदिंद्रगोमंतः ॥ ४३ ॥ शनैंश्चिद्यंतोंऽअद्रिवोश्वांवंतः
शतग्विनंः । विवक्षणाऽअनेहसंः ॥ ऊर्ध्वाहितेंदिवेदिंवेसहस्रासूनृतांशता । जरितृभ्योंविमंहते ॥ विद्माहित्वांधनं
जयमिंद्रंदृह्ळाचिंदारुजं । आदारिणंयथागयं ॥ ककुहंचित्त्वाकवेमंदंतुधृष्णविंदंवः । आत्वांपणिंयदीमंहे ॥ यस्तेंरे
वाँऽअदांशुरिःप्रममर्षंमघत्तंये । तस्यंनोवेदऽआभंर ॥ ४४ ॥ इमऽउंत्वाविचंक्षतेसखांयऽइंद्रसोमिनंः । पुष्टावंतोय

(८।६।३) आघायइतिद्विचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वस्त्रिशोकइंद्रआद्यायाअग्नींद्रागायत्री ।

थापशुं ॥ उतत्वाबधिरंवयंश्रुत्कर्णंसंतमूतये । दूरादिहहवामहे ॥ यच्छुश्रूयाइमंहवंदुर्मर्षंचक्रियाउत । भवेरापिर्नोऽअंतमः ॥ यच्चिद्धितेऽअपिव्यथिर्जगन्वांसोऽअमन्महि । गोदाऽइदिंद्रबोधिनः ॥ आत्वारंभंनजिव्रयोररभ्माशवसस्पते । उश्मसित्वासधस्थऽआ ॥ ४५ ॥ स्तोत्रमिंद्रायगायतपुरुनृम्णायसत्वने । नकिर्यंवृण्वतेयुधि ॥ अभित्वावृषभासुतेसुतंसृजामिपीतये । तृंपाव्यश्नुहीमदं ॥ मात्वामूराऽअविष्यवोमोपहस्वानऽआदभन् । माकींब्रह्मद्विषोवनः ॥ इहत्वागोपरीणसामहेमंदंतुराधसे । सरोगौरोयथापिब ॥ यावृत्रहापरावतिसनानवाचचुच्युवे । तासंसत्सुप्रवोचत ॥ ४६ ॥ अपिबत्कद्रुवःसुतमिंद्रःसहस्रबाह्वे । अत्रादेदिष्टपौंस्यं ॥ सत्यंतत्तुर्वशेयदौविदानोऽअह्नवाय्यं । व्यानट्तुर्वणेशमिं ॥ तरणिंवोजनानांत्रदंवाजस्यगोमतः । समानमुप्रशंसिषं ॥ ऋभुक्षणंनवर्तवऽउक्थेषुतुग्र्यावृधं । इंद्रंसोमेसचासुते ॥ यःकृंतदिद्वियोन्यंत्रिशोकायगिरिंपृथुं । गोभ्योगातुंनिरेतवे ॥ ४७ ॥ यद्दधिषेमनस्यसिमंदानःप्रेदियक्षसि । मातत्करिंद्रमृळय ॥ दभ्रंचिद्धित्वावतःकृतंशृण्वेऽअधिक्षमि । जिगात्विंद्रतेमनः ॥ तवेदुताःसुकीर्तयोसन्नुतप्रशस्तयः । यदिंद्रमृळयासिनः ॥ मानऽएकस्मिन्नागसिमाद्वयोरुतत्रिषु । वधीर्माशूरभूरिषु ॥ बिभयाहित्वावतऽउग्रादभिप्रभंगिणः । दस्मादहमृतीषहः ॥ ४८ ॥ मासख्युःशूनमाविदेमापुत्रस्यप्रभूवसो । आवृत्वद्भूतुतेमनः ॥ कोनुमर्याऽअमिथितःसखासखायमब्रवीत् । जहाकोऽअस्मदीषते ॥ एवारेवृषभासुतेसिन्व

न्भूयींवयः । श्वघ्नीवंनिवताचरंन् ॥ आतंऽएतावंचोयुजाहरींगृभ्णेसुमद्रंथा । यदींब्रह्मभ्यऽइद्दंः ॥ भिंधिविश्वा ऽअपद्विषःपरिबाधोंजहीमृधंः । वसुंस्पार्हंतदाभंर ॥ यद्वीळाविंद्रयत्स्थिरेयत्पर्शानेपराभृतं । वसुं० ॥ यस्यंतेविश्व मांनुषोभूरेर्दत्तस्यवेदंति । वसुं० ॥ ४९ ॥ इतिषष्ठाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥

त्रिचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ४९ सूक्तानि १४ ऋचः २९८॥ त्यागः ॥ इंद्राये. ६७ अश्विभ्या. २४ इंद्राये. १४ इंद्राग्निभ्यां.१० अग्नय. १० इंद्राग्निभ्यां. १२ वरुणाये. १३ अश्विभ्या. ३ अग्नय. ६३ अग्नींद्राभ्या. इंद्राये. ४१ ॥ इतिषष्ठेतृतीयः ॥

त्वावतस्त्रयस्त्रिंशद्वशोश्व्यंआसआदिकानीतस्यंपृथुश्रवसोदानस्तुतिराद्यापादनिचृत्पंचम्यादिककुब्गायत्रीं बृहत्यनुष्टुप्सतोबृहतीगायत्रींविपरीतोत्तराप्रगाथौद्विपदाचतुर्विंशिकाबृहतीपिपीलिकमध्याककुन्न्यंकुशिरा विराड्जगत्युपरिष्टाद्बृहतीबृहत्यौविषमपदोत्तरापंक्तिःसंस्तारपंक्तिर्गायत्रींपंक्तिःप्रगाथौवायव्यौचगायत्रीद्वि पदोष्णिक्पंक्तिर्वायव्यागायत्रींमहिवोब्यूनांत्रितआप्त्यआदित्येभ्योंत्यादुःस्वप्नघ्नंयंःपंचोषसेपिमहापांक्तंस्वादोः पंचोनाप्रगाथंःसौम्यंत्रैष्टुभंपंचमीजगत्यंभिप्रदशप्रस्कण्वःप्रागाथंतंत्प्रसुश्रुतंपुष्टिर्गुर्यथामनौश्रुष्टिर्गुर्यथामना वायुरुपमंत्वाष्टौमेध्यंएतत्तेमातरिश्वानौविश्वइतिवैश्वदेवःप्रगाथौभूरीत्पंचकृशःप्रस्कण्वस्यदानस्तुतिर्गायत्रं तुतृतीयांत्येअनुष्टुभौप्रतितेपृषध्रोंत्याग्निसौरीपंक्तिर्युवंदेवाचतुष्कंमेध्याआश्विनंत्रैष्टुभंयमृत्विजस्तृचंवैश्वदेवं

माद्यऋत्विक्स्तुतिर्वैमानिर्वासप्तसुपर्णऐंद्रावरुणंजागतमंन्नआविंशतिर्भर्गःप्रागाथंआग्नेयंप्रागाथंतूभयंब्धूनां
प्रोअस्मैद्वादशप्रगाथःपांक्तैसप्तम्याद्यास्तिस्रोबृहत्यःसपूर्व्योगायत्रमाद्याचतुर्थ्यादिर्द्वेसप्तमीचानुष्टुभोगायत्रं
त्यादैवीत्रिष्टुबुत्त्वायदिंद्रतरोभिःपंचोनाकलिःप्रागाथःप्रागाथंमंत्यानुष्टुप्त्यांनुसैकामत्स्यःसांमदौमैत्रावरुणि
र्मान्योवाबहवोवामत्स्याजालनद्धाआदित्यानस्तुवन्दंशम्याद्यास्तिस्रोप्यदितेः ॥ ४ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।६।४) त्वावंतःपुरूवसोवयमिंद्रप्रणेतः । स्मसिस्थातर्हरीणां ॥ त्वांहिसत्यमद्रिवोविद्मदा
तारमिषां । विद्मदातारंरयीणां ॥ आयस्यंतेमहिमानंशतंमूतेशतंक्रतो । गीर्भिर्गृणंतिकारवः ॥ सुनीथोघासमर्त्यो
यंमरुतोयमर्यमा । मित्रःपांत्यद्रुहः ॥ दधानोगोमदश्ववत्सुवीर्यमादित्यजूतऽएधते । सदारायापुरुस्पृहा ॥ १ ॥ त
मिंद्रंदानमीमहेशवसानमभीर्वं । ईशानंरायऽईमहे ॥ तस्मिन्हिसंत्यूतयोविश्वाऽअभीरवःसचा । तमावहंतुस

(८।६।४।) त्वावतइतित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्याश्व्योवशऋषिःपृथुश्रवादेवता आद्यानांविंशत्यृचामिंद्रोदेवताआनोवायवित्यादिचतस्रृ
णांशतंदासइत्यस्याश्चवायुर्देवताआद्यापादनिचृत्द्वितीयादितिस्रोगायत्र्यःपंचम्याद्याःक्रमेणककुब्गायत्रीबृहत्यनुष्टुप्सतोबृहतीगायत्रीबृहती
विपरीताद्विपदागायत्रीबृहतीपिपीलिकमध्याककुब्न्यंकुशिराविराड्जगत्युपरिष्टद्बृहतीबृहतीविषमपदाबृहतीपंक्तिसंस्तारपंक्तिगायत्रीपंक्ति
बृहतीसतोबृहतीबृहतीसतोबृहतीगायत्रीद्विपदाविराडुष्णिक्पंक्तिगायत्र्यः । (पृथुश्रवाःकानीतोराजा) ।

संयः पुरूवसुंमदायहरंयःसुतं+ ॥ यस्तेमदोवरैण्योयऽइंद्रवृत्रहंतमः । यऽआददिःस्वं१र्नृभिर्यःपृतनासुदुष्टरः ॥
योदुष्टरोविश्ववारश्रवाय्योवाजेष्वस्तितरुता । सनःशविष्ठसवनावसोगहिगमेमगोमतिव्रजे+ ॥ गव्योषुणोयथापुरा
श्वयोतरथया । वरिवस्यमहामह ॥ २ ॥ नहितेशूरराधसोंतंविंदामिसत्रा । दशस्यानोमघवन्नूचिदद्रिवोधि
योवाजेभिराविथ ॥ यऽऋष्वःश्रावयत्सखाविश्वेत्सवेदजनिमापुरुष्टुतः । तंविश्वेमानुषायुगेंद्रंहवंतेतविषंयतस्रुचः ॥
सनोवाजेष्वविता पुरूवसुःपुरस्थातामघवावृत्रहाभुवत् ॥ अभिवोवीरमंधसोमदेषुगायगिरामहाविचेतसं । इंद्रंनाम
श्रुत्यंशाकिनंवचोयथा ॥ ददीरेक्णस्तन्वेददिर्वसुददिर्वाजेषुपुरुहूतवाजिनं । नूनमथ ॥ ३ ॥ विश्वेषामिरज्यंतंवसू
नांसासह्वांसंचिदस्यवर्पसः । कृपयतोनूनमत्यथ ॥ महःसुवोऽअरमिषेस्तवामहेमीह्लुषेऽअरंगमायजग्मये । यज्ञेभि
र्गीर्भिर्विश्वमनुषांमरुतामियक्षसिगायेत्वानमसागिरा+ ॥ येपातयंतेऽअज्मभिर्गिरीणांस्नुभिरेषां । यज्ञंमहिष्वणी
नांसुम्नंतुविष्वणीनांप्राध्वरे+ ॥ प्रभंगंदुर्मतीनामिंद्रशविष्ठाभर । रयिमस्मभ्यंयुज्यंचोदयन्मतेज्येष्ठंचोदयन्मते ॥
सनितःसुसनितरुग्रचित्रचेतिष्ठसूनृत । प्रासहासम्राट्सहुरिंसहंतंभुज्युंवाजेषुपूर्व्यं ॥ ४ ॥ आसऽएंतुयऽईवदाँऽअ
देवःपूर्तमाददे । यथाचिद्वशोऽअश्व्यःपृथुश्रवसिकानीतेऽस्याव्युष्याददे+ ॥ षष्टिंसहस्राश्व्यस्यायुतासनमुष्ट्रानां
विंशतिंशता । दशश्यावीनांशतादशत्र्यरुषीणांदशगवांसहस्रा ॥ दशश्यावाऽऋधद्रयोवीतवारासऽआशवः ।

मश्वानेमिंनिवांवृतुः ॥ दानांसःपृथुश्रवंसःकानीतस्यंसुराधंसः । रथंहिरण्ययंददन्मंहिष्ठःसूरिरंभूद्वर्षिष्ठमकृतश्र
वंः ॥ आनोंवायोमहेतनैयाहिमखायपाजंसे । वयंहितेंचकृमाभूरिंदावनैसद्यश्चिन्महिंदावनैं॥५॥ योऽअश्वेभिर्वहंतेव
स्तंऽउस्त्राख्रिःसप्तसंप्ततीनां । एभिःसोमैभिःसोमसुद्भिःसोमपादानायंशुक्रपूतपाः ॥ योमंऽइमंचिंदुत्मनामंदच्चित्रंदाव
नैं । अरट्वेऽअक्षेनहुंषेसुकृत्वंनिसुकृत्त्वंरायसुक्रतुंः ॥ उचथ्येऽ३ वपुंषियःस्वराळुतवांयोघृतस्त्राः । अश्वेषितंरजेषितंशुनेषितं
प्राज्मतदिदन्नुतत्⁺॥अधंप्रियमिंषिरायंषष्टिंसहस्रासनं । अश्वांनामिन्नवृष्णां ॥ गावोनयूथमुपंयंतिवध्रंयऽउपमायंति
वध्रंयः ॥ अधयच्चारंथेगणेशतमुष्ट्राँऽअचिंक्रदत् । अधश्वित्नेषुविंशतिंशता⁺॥शतंदासेबंल्बूथेविप्रस्तरुंक्षऽआदंदे । तेतैं
वायविमेजनामदंतींद्रंगोपामदंतिदेवगौंपाः॥अधस्यायोषंणामहीप्रंतीचीवशंमश्व्यं । अधिरुक्मावितींयते॥६॥(८।६।५)
महिंवोमहतामवोवरुंणमित्रंदाशुषें । यमांदित्याऽअभिद्रुहोरक्षंथानेमघंनंशदनेहसोंवऽऊतयंःसुऽऊतयोंवऽऊतयंः ॥
विदादेवाऽअघानामादिंत्यासोऽअपाकृंतिं । पक्षावयोयथोपरिव्यं१स्मेशर्मंयच्छतानेहसों० ॥ व्यं१स्मेऽअधिशर्मंत
त्पक्षावयोनयंतन । विश्वांनिविश्ववेदसोवरूथ्यांमनामहेनेहसों० ॥ यस्माऽअरांसतक्षयंजीवातुंचप्रचेंतसः । मनो
र्विश्वंस्यघेदिमऽआंदित्याराययऽईशतेनेहसों० ॥ परिंणोवृणजन्नघादुर्गाणिंरथ्योंयथा । स्यामेदिंद्रंस्यशर्मंण्यादित्या

(८।६।५) महिवइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यात्स्यख्रितआदित्याअंत्यपंचानामादित्योषसोमहापंक्तिः । (अंत्याःपंचदुःस्वप्नघ्न्यः) ।

नामुतावस्यनेहसो॰ ॥ ७ ॥ परिह्वृतेदनाजनोयुष्मादत्तस्यवायति । देवाऽअदभ्रमाशवोयमादित्याऽअहेतनानेह सो॰ ॥ नतंतिग्मंचनत्यजोनद्रासदभितंगुरु । यस्माऽउशर्मसप्रथऽआदित्यासोऽअराध्वमनेहसो॰ ॥ युष्मेदेवाऽअ पिष्मसियुध्यंतऽइववर्मसु । यूयंमहोनऽएनसोयूयमभोदुरुष्यतानेहसो॰ ॥ अदितिर्नऽउरुष्यत्वदितिःशर्मयच्छतु । मातामित्रस्यरेवतोर्यम्णोवरुणस्यचानेहसो॰ ॥ यद्देवाःशर्मशरणंयद्भद्रंयदनातुरं । त्रिधातुयद्वरूथ्यं१तदस्मासुवियं तनानेहसो॰ ॥ ८ ॥ आदित्याऽअवहिख्यताधिकूलादिवस्पशः । सुतीर्थमर्वतोयथानुनोनेषथासुगमनेहसो॰ ॥ नेहभद्रंरक्षस्विनेनावयैनोपयाऽउत । गवेचभद्रंधेनवेवीरायचश्रवस्यतेनेहसो॰ ॥ यदाविर्यदपीच्यं१देवासोऽअस्ति दुष्कृतं । त्रितेतद्विश्वमाप्त्यऽआरेऽअस्मद्धातनानेहसो॰ ॥ यच्चगोषुदुःष्वप्न्यंयच्चास्मेदुहितर्दिवः । त्रितायतद्वि भावर्याप्त्यायपरावहानेहसो॰ ॥ निष्कंवाघाकृणवतेस्रजंवादुहितर्दिवः । त्रितेदुःष्वप्न्यंसर्वमाप्त्येपरिदद्मस्यनेहसो॰ ॥ ९ ॥ तदन्नायतदपसेतंभागमुपसेदुषे । त्रितायचद्वितायचोषोदुःष्वप्न्यंवहानेहसो॰ ॥ यथाकलांयथाशफंयथऽ ऋणंसंनयामसि । एवादुःष्वप्न्यंसर्वमाप्त्येसंनयामस्यनेहसो॰ ॥ अजैष्माद्यासनामचाभूमानागसोवयं । उषोयस्मा दुःष्वप्न्यादभैष्मापतदुच्छत्वनेहसो॰ ॥ १० ॥ (८।६।६) स्वादोरभक्षिवयसःसुमेधाःस्वाध्योवरिवोवित्तरस्य ।

(८।६।६) स्वादोरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथःसोमस्त्रिष्टुप् (पंचमीजगती ।)

विश्वेयंदेवाऽउतमर्त्यासोमधुंब्रुवंतोऽअभिसंचरंति ॥ अंतश्चप्रागाऽअदितिर्भवास्यवयाताहरंसोदैव्यस्य । इंदविंद्रस्यसख्यंजुषाणःश्रौष्टीवधुरमनुरायऽऋध्याः ॥ अपामसोमममृताऽअभूमागन्मज्योतिरविंदामदेवान् । किंनूनमस्मान्कृणवदरातिःकिमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्य ॥ शंनोभवहृदऽआपीतऽइंदोपितेवसोमसूनवेसुशेवः । सखेवसख्यऽउरुशंसधीरःप्रणऽआयुर्जीवसेसोमतारीः ॥ इमेमापीतायशसऽउरुष्यवोरथंनगावःसमनाहपर्वसु । तेमारक्षंतुविस्रसश्चरित्रादुतमास्रामाद्यवयंत्विंदवः ॥ ११ ॥ अग्निंनमामथितंसंदिदीपःप्रचक्षयकृणुहिवस्यसोनः । अथाहितेमदऽआसोममन्येरेवाँऽइवप्रचरापुष्टिमच्छ ॥ इषिरेणतेमनसासुतस्यभक्षीमहिपित्र्यस्येवरायः । सोमराजन्प्रणऽआयूंषितारीरहानीवसूर्योवासराणि ॥ सोमराजन्मृळयानःस्वस्तितवस्मसिव्रत्या३स्तस्यविद्धि । अलर्तिदक्षऽउतमन्युरिंदोमानोऽअर्योऽअनुकामंपरादाः ॥ त्वंहिनस्तन्वःसोमगोपागात्रेगात्रेनिषसत्थानृचक्षाः । यत्तेवयंप्रमिनामव्रतानिसनोमृळसुषखादेववस्यः ॥ ऋदूदरेणसख्यासचेययोमानरिष्येद्धर्यश्वपीतः । अयंयःसोमोन्यधाय्यस्मेतस्माऽइंद्रंप्रतिरमेम्यायुः ॥ १२ ॥ अपत्याऽअस्थुरनिराऽअमीवानिरत्रसन्तमिषीचीरभैषुः । आसोमोऽअस्माँऽअरुहद्विहायाऽअगन्मयत्रप्रतिरंतऽआयुः ॥ योनऽइंदुःपितरोहृत्सुपीतोमर्त्योमर्त्याँऽआविवेश । तस्मैसोमायहविषाविधेममृळीकेऽअस्यसुमतौस्याम ॥ त्वंसोमपितृभिःसंविदानोनुद्यावापृथिवीऽआततंथ । तस्मैतऽइंदोहविषाविधेमवयंस्यामपतयोरयीणां+ ॥

त्रातारोदेवाऽअधिवोचतानोमानोनिद्राऽईशतमोतजल्पिः । वयंसोमस्यविश्वहप्रियासःसुवीरासोविदथमावदेम ॥
त्वंनःसोमविश्वतोवयोधास्त्वंस्वर्विदाविशानृचक्षाः । त्वंनऽइंदऽऊतिभिःसजोषाःपाहिपश्चातादुतवापुरस्तात्॥१३॥
(अथवालखिल्यानि ॥ (१) अभिप्रवःसुराधसमिंद्रमर्चयथाविदे । योजरितृभ्योमघवापुरूवसुःसहस्रेणेवशिक्ष
ति ॥ शतानीकेवप्रजिगातिधृष्णुयाहंतिवृत्राणिदाशुषे । गिरेरिवप्ररसाऽअस्यपिन्विरेदत्राणिपुरुभोजसः ॥ आत्वा
सुतासऽइंदवोमदायऽइंद्रगिर्वणः । आपोनुवज्रिन्नन्वोक्यं१सरःपृणंतिशूरराधसे ॥ अनेहसंप्रतरणंविवक्षणंमध्वः
स्वादिष्ठमींपिब । आयथामंदसानःकिरासिनःप्रक्षुद्रेवत्मनाधृषत् ॥ आनःस्तोममुपद्रवद्धियानोऽअश्वोनसोतृभिः ।
यंतेस्वधावन्त्स्वदयंतिधेनवऽइंद्रकण्वेषुरातयः ॥ १४ ॥ उग्रंनवीरंनमसोपसेदिमविभूतिमक्षितावसुं । उद्रीवंवज्रि

१(अथैकादशसूक्तात्मकंवालखिल्याख्यंभागंपाठकाअस्मिन्नध्यायेपठंति तत्तुवेदपारायणादौनेष्यतेखिलत्वात्।(केचित्तुवालखिल्यान्यपिपठनीयानि–'सूक्तसहस्रं ससप्तदशकमृग्वेदेपारायणपाठेशाकल्ये'इतिवचनात्वालखिल्यान्वितायाएवशाकलशाखायाःसूक्तसहस्रमित्याद्युक्तसंख्याप्रतीतेरित्याहुः।) सर्वानुक्रमकारेणापितस्या नुक्रमणीनोदाहृता वालखिल्यानांखिलत्वात् । अतश्चप्रतिज्ञातंहिअथऋग्वेदाम्नायेशाकलकइति । सत्यप्येवंपाठकानांपठनेप्यृष्यादिज्ञानेननिःश्रेयसावाप्तिरित्यभिप्रे त्यकेनचिदनुक्रमण्युदाहृतास्तितदभिप्रायेणसूक्तप्रतीकाद्यंलिख्यते । अनुक्रान्तस्यमूलंतुमृग्यम् ।)

(१) अभिप्रेतिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वइंद्रःअयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः।

न्नवतोनसिंचतेक्षरंतींद्रधीतयः ॥ यद्धनूनंयद्वायज्ञेयद्वापृथिव्यामधि । अतोनोयज्ञमाशुभिर्महेमतऽउग्रऽउग्रेभिरागंहि ॥ अजिरासोहरयोयेतऽआशवोवाताऽइवप्रसक्षिणः । येभिरपत्यंमनुषःपरीयसेयेभिर्विश्वंस्वर्दृशे ॥ एतावतस्तऽईमहऽइंद्रसुम्नस्यगोमतः । यथाप्रावोमघवन्मेध्यातिथिंयथानीपातिथिंधने ॥ यथाकण्वेमघवन्त्रसदस्यवियथापक्थेदशव्रजे । यथागोशर्येऽअसनोर्ऋजिश्वनींद्रगोमद्धिरण्यवत् ॥ १५ ॥ (२) प्रसुश्रुतंसुराधसमर्चाशक्रमभिष्टये । यःसुन्वतेस्तुवतेकाम्यंवसुसहस्रेणेवमंहते ॥ शतानीकाहेतयोऽअस्यदुष्टराऽइंद्रस्यसमिषोमहीः । गिरिर्नभुज्मामघवत्सुपिन्वतेयदींसुताऽअमंदिषुः ॥ यदींसुतासऽइंदवोभिप्रियममंदिषुः । आपोनधायिसवनंमऽआवसोदुघाऽइवोपदाशुषे ॥ अनेहसंवोहवमानमूतयेमध्वःक्षरंतिधीतयः । आत्वावसोहवमानासऽइंदवऽउपस्तोत्रेषुदधिरे ॥ आनःसोमेस्वध्वरऽइयानोऽअत्योनतोशते । यंतेस्वदावन्त्स्वदंतिगूर्तयःपौरेछंदयसेहवं ॥ १६ ॥ प्रवीरमुग्रंविविचिंधनस्पृतंविभूतिंराधसोमहः । उद्रीवववज्रिन्नवतोवसुत्वनासदापीपेथदाशुषे ॥ यद्धनूनंपरावतियद्वापृथिव्यांदिवि । युजानऽइंद्रहरिभिर्महेमतऽऋष्वऽऋष्वेभिरागहि ॥ रथिरासोहरयोयेतेऽअस्रिधऽओजोवातस्यपिप्रति । येभिर्निदस्युंमनुषोनिघोषयोयेभिःस्वःपरीयसे ॥ एतावतस्तेवसोविद्यामशूरनव्यसः । यथाप्रावऽएतशंकृत्व्येधनेयथावशंदशव्रजे ॥

(२) प्रसुश्रुतमितिदशर्चस्यसूक्तस्यपुष्टिगुरिंद्रःअयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः ।

यथाकण्वेमघवन्मेधेऽअध्वरेदीर्घनीथेदमूनसि । यथागोर्शयेऽअसिषासोऽअद्रिवोमयिगोत्रंहरिश्रियं ॥ १७ ॥ (३) यथामनौसांवरणौसोममिंद्रापिबःसुतं । नीपातिथौमघवन्मेध्यातिथौपुष्टिगौश्रुष्टिगौसचा ॥ पार्षद्वाणःप्रस्कण्वंसमसादयच्छयानंजिव्रिमुद्धितं । सहस्राण्यसिषासद्गवामृषिस्त्वोतोदस्यवेवृकः ॥ यऽउक्थेभिर्नविंधतेचिकिद्यऽऋषिचोदनः । इंद्रंतमच्छावदनव्यस्यामत्यविष्यंतंनभोजसे ॥ यस्माऽअर्कंसप्तशीर्षाणमानृचुस्त्रिधातुमुत्तमेपदे । सत्विमा विश्वाभुवनानिचिक्रददादिज्जनिष्टपौंस्यं ॥ योनोदातावसूनामिंद्रंतंहूमहेवयं । विद्माह्यस्यसुमतिंनवीयसींगमेमगोमति व्रजे ॥ १८ ॥ यस्मैत्वंवसोदानायशिक्षसिसरायस्पोषमश्नुते । तंत्वावयंमघवन्निंद्रगिर्वणःसुतावंतोहवामहे ॥ कदाचनस्तरीरसिनेंद्रसश्चसिदाशुषे । उपोपेन्नुमघवन्भूयऽइन्नुतेदानंदेवस्यपृच्यते ॥ प्रयोननक्षेऽअभ्योजसाक्रिविंवधैः शुष्णंनिघोषयन् । यदेदस्तंभीत्प्रथयन्नमूंदिवमादिज्जनिष्टपार्थिवः ॥ यस्यायंविश्वऽआर्योदासःशेवधिपाऽअरिः । तिरश्चिदर्येरुशमेपवीरवितुभ्येत्सोऽअज्यतेरयिः ॥ तुरण्यवोमधुमंतंघृतश्चुतंविप्रासोऽअर्कमानृचुः । अस्मेरयिःपप्रथेवृष्ण्यंशवोस्मेसुवानासऽइंदवः ॥ १९ ॥ (४) यथामनौविवस्वतिसोमंशक्रापिबःसुतं । यथात्रितेछंदऽइंद्रजुजो

---

(३) यथामनाविवितिदशर्चस्यसूक्तस्यश्रुष्टिगुरिंद्रोऽयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः । (४) यथामनाविवितिदशर्चस्यसूक्तस्यायुरिंद्रोऽयुजो बृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः ।

षस्यायौमादयसेसचा ॥ पृषध्रेमेध्येमातरिश्वनींद्रसुवानेऽअमंदथाः । यथासोमंदशशिप्रेदशोण्येस्यूमरश्मावृजूनसि ॥ यऽउक्थाकेवलादधेयःसोमंधृषितापिबत् । यस्मैविष्णुस्त्रीणिपदाविचक्रमऽउपमित्रस्यधर्मभिः ॥ यस्यत्वमिंद्रस्तोमेषुचाकनोवाजेवाजिन्छतक्रतो । तंत्वावयंसुदुघामिवगोदुहोजुहूमसिश्रवस्यवः ॥ योनोदातासनःपितामहाँऽउग्रऽईशानकृत् । अयामन्नुग्रोमघवापुरूवसुर्गोरश्वस्यप्रदातुनः ॥ २० ॥ यस्मैत्वंवसोदानायमंहसेसरायस्पोषमिन्वति । वसूयवोवसुपतिंशतक्रतुंस्तोमैरिंद्रंहवामहे ॥ कदाचनप्रयुच्छस्युभेनिपासिजन्मनी । तुरीयादित्यहवनंतऽइंद्रियमातस्थावमृतंदिवि ॥ यस्मैत्वंमघवन्निंद्रगिर्वणःशिक्षोशिक्षसिदाशुषे । अस्माकंगिरऽउतसुष्टुतिंवसोकण्ववच्छृणुधीहवं ॥ अस्तांविमन्मपूर्व्यंब्रह्मेंद्रायवोचत । पूर्वीर्ऋतस्यबृहतीरनूषतस्तोतुर्मेधाऽअसृक्षत ॥ समिंद्रोरायोबृहतीरधूनुतसंक्षोणीसमुसूर्यं । संशुक्रासःशुचयःसंगवाशिरःसोमाऽइंद्रममंदिषुः ॥ २१ ॥ (५) उपमंत्वामघोनांज्येष्ठंचवृषभाणां । पूर्भित्तमंमघवन्निंद्रगोविदमीशानंरायऽईमहे ॥ यऽआयुंकुत्समतिथिग्वमर्दयोवावृधानोदिवेदिवे । तंत्वावयंहर्यश्वंशतक्रतुंवाजयंतोहवामहे ॥ आनोविश्वेषांरसंमध्वःसिंचंत्वद्रयः । येपरावतिसुन्विरेजनेष्वायेऽअर्वावतींदवः ॥ विश्वाद्वेषांसिजहिचावचाकृधिविश्वेसन्वंत्वावसु । शीष्टेषुचित्तेमदिरासोऽअंशवोयत्रासोमस्यतृंपसि ॥ २२ ॥ इंद्रने

(५) उपमंत्वेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमेध्यइंद्रःअयुजोबृहत्यो युजःसतोबृहत्यः ।

दीयऽएदिंहिमितमेंधाभिरूतिभिंः । आशंतमशंतमाभिरभिष्टिंभिरास्वापेस्वापिभिः ॥ आजितुरंसत्पतिंविश्वचर्षणिं
कृधिप्रजास्वाभगं । प्रसूतिंराशचींभिर्येतऽउक्थिनःक्रतुंपुनतऽआनुषक् ॥ यस्तेसाधिष्ठोवसेतेस्यामभरेषुते । वयंहो
त्राभिरुतदेवहूतिभिःससवांसोमनामहे ॥ अहंहितेहरिवोब्रह्मवाजयुराजिंयामिसदोतिभिः । त्वामिदेवतममेसम
श्वयुर्गव्युरग्रेमथीनां ॥ २३ ॥ (६) एतत्तऽइंद्रवीर्यंगीर्भिर्गृणंतिकारवः । तेस्तोभंतऽऊर्जमावन्घृतश्चुतंपौरासोन
क्षन्धीतिभिः ॥ नक्षंतऽइंद्रमवसेसुकृत्ययायेषांसुतेषुमंदसे । यथासंवर्तेऽअमदोयथाकृशऽएवास्मेऽइंद्रमत्स्व ॥ आ
नोविश्वेसजोषसोदेवासोगंतनोपनः । वसवोरुद्राऽअवसेनऽआगमन्छृण्वंतुमरुतोहवं ॥ पूषाविष्णुर्हवनंमेसरस्वत्यवं
तुसप्तसिंधवः । आपोवातःपर्वतासोवनस्पतिंःशृणोतुपृथिवीहवं ॥ २४ ॥ यदिंद्रराधोऽअस्तितेमाघोनंमघवत्तम ।
तेनंनोबोधिसधमाद्योवृधेभगोदानायवृत्रहन् ॥ आजिंपतेनृपतेत्वमिद्धिनोवाजऽआवक्षिसुक्रतो । वीतीहोत्राभिरुतदे
ववींतिभिःससवांसोविशृण्विरे ॥ संतिह्य१र्यऽआशिषऽइंद्रऽआयुर्जनानां । अस्मान्नक्षस्वमघवन्नुपावसेधुक्षस्वपिप्यु
षीमिषं ॥ वयंतऽइंद्रस्तोमेभिर्विधेमत्वमस्माकंशतक्रतो । माहिस्थूरंशशयंराधोऽअह्रयंप्रस्कण्वायनितोशय ॥ २५ ॥

---

(६) एतत्तइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमातरिश्वानइंद्रस्तृतीयाचतुर्थ्योर्विश्वेदेवाः अयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

(७) भूरीदिंद्रस्यवीर्यं१व्यख्यमभ्यायति । राधस्तेदस्यवेवृक ॥ शतंश्वेतासऽउक्षणोदिवितारोनरोचंते । मह्नादिवंनतस्तभुः ॥ शतंवेणूञ्छतंशुनःशतंचर्माणिम्लातानि । शतंमेबल्बजस्तुकाऽअरुषीणांचतुःशतं ॥ सुदेवाःस्थकाण्वायनावयोवयोविचरंतः । अश्वासोनचंक्रमत ॥ आदित्साप्तस्यचर्किरन्नानूनस्यमहिश्रवः । श्यावीरतिध्वसन्पथश्चक्षुषाचनसंनशे ॥ २६ ॥ (८) प्रतितेदस्यवेवृकराधोऽअदर्श्यह्रयं । द्यौर्नप्रथिनाशवः ॥ दशमह्यंपौतक्रतःसहस्रादस्यवेवृकः । नित्याद्रायोऽअमंहत ॥ शतंमेगर्दभानांशतमूर्णावतीनां । शतंदासाँऽअतिस्रजः ॥ तत्रोऽअपिप्राणीयतपूतक्रतायैव्यक्ता । अश्वानामिन्नयूथ्यां* ॥ अचेत्यग्निश्चिकितुर्हव्यवाट्ससुमद्रथः । अग्निःशुक्रेणशोचिषाबृहत्सूरोऽअरोचतदिविसूर्योऽअरोचत ॥ २७ ॥ (९) युवंदेवाक्रतुनापूर्व्येणयुक्तारथेनतविषंयजत्रा । आगच्छतंनासत्याशचीभिरिदंतृतीयंसवनंपिबाथः ॥ युवांदेवास्त्रयऽएकादशासःसत्याःसत्यस्यददृशेपुरस्तात् । अस्माकंयज्ञंसवनंजुषाणापातंसोममश्विनादीद्यग्नी ॥ पनाय्यंतदश्विनाकृतंवांवृषभोदिवोरजसःपृथिव्याः । सहस्रंशंसाऽउतयेगविष्टौसर्वाँऽइत्ताँऽउपयातापिबध्यै ॥ अयंवांभागोनिहितोयजत्रेमागिरोनासत्योपयातं । पिबतंसोमंमधुमंतमस्मेप्रदा

(७) भूरीदितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकृशइंद्रोगायत्रीतृतीयापंचम्यावनुष्टुभौ । (८) प्रतितइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यपृषध्रइंद्रोंत्यायाअग्निसूर्यौगायत्रीअंत्यापंक्तिः । (९) युवंदेवेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमेध्योश्विनौत्रिष्टुप् ।

श्वांसंमवतंशचीभिः ॥ २८ ॥ (१०) यमृत्विजोबहुधाकल्पयंतःसचेतसोयज्ञमिमंवहंति । योऽअनूचानोब्राह्मणो युक्तऽआसीत्कास्वित्तत्रयजमानस्यसंवित् ॥ एकऽएवाग्निर्बहुधासमिद्धऽएकःसूर्योविश्वमनुप्रभूतः । एकैवोषाःसर्वमिदंविभात्येकंवाऽइदंविबभूवसर्वं ॥ ज्योतिष्मंतंकेतुमंतंत्रिचक्रंसुखंरथंसुषदंभूरिवारं । चित्रामघायस्ययोगेधिजज्ञे तंवांहुवेऽअतिरिक्तंपिबध्यै ॥ २९ ॥ (११) इमानिवांभागधेयानिसिस्त्रतऽइंद्रावरुणाप्रमहेसुतेषुवां । यज्ञेयज्ञेहसवनाभुरण्यथोयत्सुन्वतेयजमानायशिक्षथः ॥ निःषिध्वरीरोषधीरापऽआस्तामिंद्रावरुणामहिमानमाशत । यासिस्त्रतूरजसःपारेऽअध्वनोययोःशत्रुर्नकिरादेवऽओहते ॥ सत्यंतदिंद्रावरुणाकृशस्यवांमध्वऽऊर्मिंदुहतेसप्तवाणीः । ताभिर्दाश्वांसमवतंशुभस्पतीयोवामदब्धोऽअभिपातिचित्तिभिः ॥ घृतप्रुषःसौम्याजीरदानवःसप्तस्वसारःसदनऽऋतस्य । याहंवामिंद्रावरुणाघृतश्चुतस्ताभिर्धत्तंयजमानायशिक्षतं ॥ ३० ॥ अवोचाममहतेसौभगायसत्यंत्वेषाभ्यांमहिमानमिंद्रियं । अस्मान्त्स्विंद्रावरुणाघृतश्चुतस्त्रिभिःसाप्तेभिरवतंशुभस्पती ॥ इंद्रावरुणायदृषिभ्योमनीषांवाचोमतिंश्रुतमदत्तमग्रे । यानिस्थानान्यसृजंतधीरायज्ञंतन्वानास्तपसाभ्यपश्यं ॥ इंद्रावरुणासौमनसमदृप्तंरायस्पोषंयजमा

---

(१०) यमृत्विजइतितृचस्यसूक्तस्यमेध्योश्विनौत्रिष्टुप् (आद्यायाऋत्विजोदेवतावा) । (११) इमानिवामितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसुपर्णइंद्रावरुणौजगती ।

नेषुधत्तं । प्रजापुष्टिंभूतिमस्मासुंधत्तंदीर्घायुत्वायप्रतिरतंनऽआयुः ॥ ३१ ॥ इतिवालखिल्यानि ॥) (८।७।१)
अग्नऽआयांह्यग्निभिर्होतांरंत्वावृणीमहे । आत्वामंनक्तुप्रयंताहविष्मंतीयजिष्ठंबर्हिरासदें ॥ अच्छाहित्वांसहसःसूनो
ऽअंगिरःस्रुचश्चरंत्यध्वरे । ऊर्जोनपांतंघृतकेंशमीमहेग्निंयज्ञेषुपूर्व्यं+ ॥ अग्नेंकविर्वेधाऽअंसिहोतांपावकयक्ष्यः । मंं
द्रोयजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्योविप्रेंभिःशुक्रमन्मंभिः ॥ अद्रोंघमावंहोशतोयंविष्ठ्यदेवाँऽअंजस्रवीतयें । अभिप्रयाँसिसु
धितावंसोगहिमंदंस्वधीतिभिंर्हितः+ ॥ त्वमित्सप्रथांऽअस्यग्नेंत्रातर्ऋतस्कविः । त्वांविप्रांसःसमिधानदीदिवऽआविं
वासंतिवेधसंः ॥ ३२ ॥ शोचांशोचिष्ठदीदिहिविशेमयोरास्वंस्तोत्रेमहाँऽअंसि । देवानांशर्मन्ममसंतुसूरयंःशत्रूषाहंः
स्वग्नयंः ॥ यथांचिद्वृद्धमंतसमग्नेंसंजूर्वंसिक्षमिं । एवादंहमित्रमहोयोऽअंस्मध्रुग्दुर्मन्माकश्चवेनंति ॥ मानोमर्तायरि
पवेंरक्षस्विनेमाघशंसायरीरधः । अस्रेंधद्भिस्तरणिंभिर्यविष्ठ्यशिवेभिंःपाहिपायुभिंः ॥ पाहिनोंऽअग्नऽएकंयापाह्युं१
तद्वितीयंया । पाहिगीर्भिंस्तिसृभिंरूर्जांपतेपाहिचंतसृभिंर्वसो ॥ पाहिविश्वंस्माद्रक्षसोऽअरांव्णःप्रस्मवाजेंषुनोव ।
त्वामिद्धिनेदिंष्ठंदेवतांतयऽआपिंनक्षांमहेवृधे+ ॥ ३३ ॥ आनोंऽअग्नेवयोवृधंरयिंपांवकशंस्यं । रास्वांचनऽउपमा
तेपुरुस्पृहंसुनीतीस्वयंशस्तरं ॥ येनवंसांमपृतनासुशर्धंतस्तरंतोऽअर्यऽआदिशंः । सत्वंनोंवर्धप्रयंसाशचीवसोजिन्वा

सप्तमेनुवाकेदशसूक्तानि (८।७।१) अग्नआयाहीतिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यप्रागाथोभर्गोग्निरयुजोबृहत्यो युजःसतोबृहत्यः ।

धियोवसुविदः ॥ शिशानोवृषभोयथाग्निःशृंगेदविध्वत् । तिग्माऽअस्यहनवोनप्रतिधृषेसुजंभःसहसोयहुः+ ॥ नहि
तेऽअग्नेवृषभप्रतिधृषेजंभासोयद्वितिष्ठसे । सत्वंनोहोतःसुहुतंहविष्कृधिवंस्वानोवार्यापुरु+ ॥ शेषेवनेषुमात्रोःसंत्वा
मर्तासइंधते । अतंद्रोहव्यावहसिहविष्कृतऽआदिद्देवेषुराजसि ॥ ३४ ॥ सप्तहोतारस्तमिदीळतेत्वाग्नेसुत्यजमह्वयं ।
भिनत्स्यद्रितपसाविशोचिषाप्राग्नेतिष्ठजनाँऽअति ॥ अग्निमग्निंवोऽअध्रिगुंहुवेमवृक्तबर्हिषः । अग्निंहितप्रयसःशश्वती
ष्वाहोतारंचर्षणीनां ॥ केतेनशर्मन्त्सचतेसुषामण्यग्नेतुभ्यंचिकित्वना । इषण्ययानःपुरुरूपमाभरवाजंनेदिष्ठमूतये ॥
अग्नेजरितर्विश्पतिस्तेपानोदेवरक्षसः । अप्रोषिवान्गृहपतिर्महाँऽअसिदिवस्पायुर्दुरोणयुः+ ॥ मानोरक्षऽआवेशीदा
घृणीवसोमायातुर्यातुमावतां । परोगव्यूत्यनिरामपक्षुधमग्नेसेधरक्षस्विनः ॥ ३५ ॥ (८।७।२) उभयंशृणवच्चनऽइं
द्रोऽअर्वागिदंवचः । सत्राच्यामघवासोमपीतयेधियाशविष्ठऽआगमत् ॥ तंहिस्वराजंवृषभंतमोजसेधिषणेनिष्टतक्ष
तुः । उतोपमानांप्रथमोनिषीदसिसोमकामंहितेमनः ॥ आवृषस्वपुरूवसोसुतस्येंद्रांधसः । विद्माहित्वाहरिवःपृत्सुसा
सहिमधृष्टंचिद्दधृष्वणिं ॥ अप्रामिसत्यमघवन्तथेदसदिंद्रक्रत्वायथावशः । सनेमवाजंतवशिप्रिन्नवसामक्षूचिद्यंतोऽ
अद्रिवः ॥ शग्ध्यूषुशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । भगंनहित्वायशसंवसुविदमनुशूरचरामसि ॥ ३६ ॥ पौरोऽ

(८।७।२) उभयमित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यभर्गइंद्रोऽयुजोबृहत्यो युजःसतोबृहत्यः ।

अश्वस्यपुरुकृद्गवामस्युत्सोदेवहिरण्ययः । नकिर्हिदानंपरिमर्धिषत्त्वेयद्यद्यामितदाभर ॥ त्वंह्येहिचेरवेविदाभगंवसु
त्तये । उद्वावृषस्वमघवन्गविष्टयऽउदिंद्राश्वमिष्टये ॥ त्वंपुरूसहस्राणिशतानिचयूथादानायमंहसे । आपुरंदरंचकृ
मविप्रवचसऽइंद्रंगायंतोवसे ॥ अविप्रोवायदविधद्विप्रोवेंद्रतेवचः । सप्रममंदत्त्वायाशतक्रतोप्राचामन्योऽअहंसन ॥
उग्रबाहुर्म्रक्षकृत्वापुरंदरोयदिमेशृणवद्धवं । वसूयवोवसुपतिंशतक्रतुंस्तोमैरिंद्रंहवामहे ॥ ३७ ॥ नपापासोमनामहे
नारायासोनजल्हवः । यदिन्न्विंद्रंवृषणंसचासुतेसखायंकृणवामहै ॥ उग्रंयुयुज्मपृतनासुसासहिमृणकातिमदाभ्यं ।
वेदाभृमंचित्सनितारथीतमोवाजिनंयमिदूनशत् ॥ यतऽइंद्रभयामहेततोनोऽअभयंकृधि । मघवञ्छग्धितवतन्नऽ
ऊतिभिर्विद्विषोविमृधोजहि ॥ त्वंहिराधस्पतेराधसोमहःक्षयस्यासिविधतः । तंत्वावयंमघवन्निंद्रगिर्वणःसुतावंतोह
वामहे ॥ इंद्रःस्पळुतवृत्रहापरस्पानोवरेण्यः । सनोरक्षिषच्चरमंसमध्यमंसपश्चात्पातुनःपुरः+ ॥ ३८ ॥ त्वंनःपश्चा
दधरादुत्तरात्पुरऽइंद्रनिपाहिविश्वतः । आरेऽअस्मत्कृणुहिदैव्यंभयमारेहेतीरदेवीः ॥ अद्याद्याश्वश्वऽइंद्रत्रास्वपरे
चनः । विश्वाचनोजरितॄन्त्सत्पतेऽअहादिवानक्तंचरक्षिषः ॥ प्रभंगीशूरोमघवातुवीमघःसंमिश्लोवीर्यायकं । उभाते
बाहूवृषणाशतक्रतोनियावज्रंमिमिक्षतुः ॥ ३९ ॥ (८।७।३) प्रोऽअस्माऽउपस्तुतिंभरतायज्जुजोषति । उक्थैरिंद्रं

(८।७।३) प्रोअस्माइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यप्रगाथइंद्रःपंक्तिःसप्तम्याद्यास्तिस्रोबृहत्यः ।

स्यमाहिन्नवयोवर्धतिसोमिनोभद्राऽइंद्रस्यरातयः ॥ अयुजोऽअसमोनृभिरेकःकृष्टीरयास्यः । पूर्वीरतिप्रवावृधेविश्वा
जातान्योजसाभद्रा० ॥ अहितेनचिदर्वताजीरदानुःसिषासति । प्रवाच्यमिंद्रतत्तववीर्याणिकरिष्यतोभद्रा० ॥
आयाहिकृणवामतऽइंद्रब्रह्माणिवर्धना । येभिःशविष्ठचाकनोभद्रमिहश्रवस्यतेभद्रा० ॥ धृषताश्चिद्धृषन्मनःकृणोषीं
द्रयत्त्वं । तीव्रैःसोमैःसपर्यतोनमोभिःप्रतिभूषतोभद्रा० ॥ अवचष्टऽऋचीषमोवताँऽइवमानुषः । जुष्ट्वीदक्षस्यसोमि
नःसखायंकृणुतेयुजंभद्रा० ॥ ४० ॥ विश्वेतऽइंद्रवीर्यंदेवाऽअनुक्रतुंददुः । भुवोविश्वस्यगोपतिःपुरुष्टुतभद्रा० ॥
गृणेतदिंद्रतेशवऽउपमंदेवतातये । यद्धंसिवृत्रमोजसाशचीपतेभद्रा० ॥ समनेववपुष्यतःकृणवन्मानुषायुगा । विदे
तदिंद्रश्चेतनमधश्रुतोभद्रा० ॥ उज्जातमिंद्रतेशवऽउत्त्वामुत्तवक्रतुं । भूरिगोभूरिवावृधुर्मघवन्तवशर्मणिभद्रा० ॥
अहंचत्वंचवृत्रहन्त्संयुज्यावसनिभ्यऽआ । अरातीवाचिदद्रिवोनुनौशूरमंसतेभद्रा० ॥ सत्यमिद्वाऽउतंवयमिंद्रंस्तवा
मनानृतं । महाँऽअसुन्वतोवधोभूरिज्योतींषिसुन्वतोभद्रा० ॥ ४१ ॥ (८।७।४) सपूर्व्योमहानांवेनःक्रतुभिरान
जे । यस्यद्वारामनुष्पितादेवेषुधियऽआनजे+ ॥ दिवोमानंनोत्सदन्त्सोमपृष्ठासोऽअद्रयः । उक्थाब्रह्मचशंस्या ॥
सविद्वाँऽअंगिरोभ्यऽइंद्रोगाऽअवृणोदप । स्तुषेतदस्यपौंस्यं ॥ सप्रत्नथाकविवृधऽइंद्रोवाकस्यवक्षणिः । शिवोऽअर्क

(८।७।४) सपूर्व्यइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथइंद्रोंत्यायादेवागायत्रीआद्याचतुर्थीपंचमीसप्तम्योनुष्टुभःअंत्यात्रिष्टुप् ।

स्यहोमन्यस्मत्रागंत्ववसे ॥ आदूनुतेऽअनुक्रतुंस्वाहावरस्ययज्यवः । श्वात्रमर्काऽअनूषतेंद्रंगोत्रस्यदावने ॥ इंद्रेवि श्वानिवीर्याकृतानिकर्त्वानिच । यमर्काऽअध्वरंविदुः+ ॥ ४२ ॥ यत्पांचजन्ययाविशेंद्रेघोषाऽअसृक्षत । अस्तृणाद्ब र्हणाविपो३र्योमानस्यसक्षयः ॥ इयमुंतेऽअनुष्टुतिश्चकृषेतानिपौंस्या । प्रावश्चक्रस्यवर्तनिं+ ॥ अस्यवृष्णोव्योदनऽउ रुक्रमिष्टजीवसे । यवंनपश्वऽआददे ॥ तद्दधानाऽअवस्यवोयुष्माभिर्दक्षपितरः । स्याममरुत्वतोवृधे+ ॥ बळृत्विया यधाम्नऽऋक्वभिःशूरनोनुमः । जेषामेंद्रत्वयायुजा+ ॥ अस्मेरुद्रामेहनापर्वतासोवृत्रहत्येभरहूतौसजोषाः । यःशंसते स्तुवतेधायिपज्रऽइंद्रज्येष्ठाऽअस्माँऽअवंतुदेवाः+ ॥ ४३ ॥ (८।७।५) उत्त्वामंदंतुस्तोमाःकृणुष्वराधोऽअद्रिवः । अवब्रह्मद्विषोजहि ॥ पदापणीँरराधसोनिबाधस्वमहाँऽअसि । नहित्वाकश्चनप्रति ॥ त्वमीशिषेसुतानामिंद्रत्वमसु तानां । त्वंराजाजनानां ॥ एहिप्रेहिक्षयोदिव्या३घोषन्चर्षणीनां । ओभेपृणासिरोदसी ॥ त्यंचित्पर्वतंगिरिंशतवंतंस हस्रिणं । विस्तोतृभ्योरुरोजिथ ॥ वयमुत्वादिवासुतेवयंनक्तंहवामहे । अस्माकंकाममापृण ॥ ४४ ॥ क्व१स्यवृषभो युवातुविग्रीवोऽअनानतः । ब्रह्माकस्तंसपर्यति ॥ कस्यस्वित्सवनंवृषाजुजुष्वाँऽअवगच्छति । इंद्रंकऽउस्विदाचके ॥ कंतेदानाऽअसक्षतवृत्रहन्कंसुवीर्या । उक्थेकऽउस्विदंतमः ॥ अयंतेमानुषेजनेसोमःपूरुषुसूयते । तस्येहिप्रद्रवापि

(८।७।५) उत्त्वामंदंत्वितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यप्रगाथइंद्रोगायत्री ।

बं ॥ अयंतेंशर्यणावंतिसुषोमायामधिंप्रियः । आर्जीकीयेंमदिन्तंमः ॥ तमद्यराधंसेमहेचारुंमदांयघृष्वंये । एहींमिंद्र द्रवापिबं ॥ ४५ ॥ (८।७।६) यदिंद्रप्रागपागुदङ्न्यंग्वाहूयसेनृभिः । आयांहितूयंमाशुभिः ॥ यद्वाप्रस्रवंणेदि वोमादयांसेस्वंर्णरे । यद्वासमुद्रेऽअंधसः ॥ आत्वांगीर्भिर्महामुरुंहुवेगामिंवभोजंसे । इंद्रसोमंस्यपीतयें ॥ आतंऽइं द्रमहिमानंहरंयोदेवतेमहंः । रथेवहंतुबिभ्रंतः ॥ इंद्रंगृणीषऽउंस्तुषेमहाँऽउग्रऽईशानकृत् । एहिंनःसुतंपिबं ॥ सुतावंतस्त्वावयंप्रयंस्वंतोहवामहे । इदंनोंबर्हिरासदें ॥ ४६ ॥ यच्चिद्धिशश्वंतामसींद्रसाधांरणस्त्वम् । तंत्वांवयंहं वामहे ॥ इदंतेंसोम्यंमध्वधुंक्षन्नद्रिभिर्नरंः । जुषाणऽइंद्रतत्पिब ॥ विश्वाँऽअर्योविंपश्चितोतिंख्यस्तूयमागंहि । अ स्मेधेंहिश्रवोंबृहत्+ ॥ दातामेपृषंतीनाँराजांहिरण्यवीनां । मादेंवामघवांरिषत् ॥ सहस्रेपृषंतीनामधिंश्चंद्रंबृहत्पृथु । शुक्रंहिरंण्यमादंदे ॥ नपांतोदुर्गहंस्यमेसहस्रेणसुराधंसः । श्रवोंदेवेष्वंक्रत ॥ ४७ ॥ (८।७।७) तरोंभिर्वोविदद्वं सुमिंद्रंसबाधंऽऊतयें । बृहद्गायंतःसुतसोंमेऽअध्वरेहुवेभरंनकारिणं ॥ नयंदुध्रावरंतेनस्थिरामुरोमदेंसुशिप्रमंधंसः । यऽआदृत्यांशशमानायंसुन्वतेदातांजरित्रऽउक्थ्यं* ॥ यःशक्रोमृक्षोऽअश्व्योयोवाकीजोंहिरण्ययंः । सऽऊर्वस्यंरेज

(८।७।६) यदिंद्रेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यप्रगाथइंद्रोगायत्री । (८।७।७) तरोंभिरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यप्रागाथःकलिरिंद्रः प्रथमादित्रयो दश्यंताअयुजोबृहत्यःद्वितीयादियुजःसतोबृहत्यःअंत्यानुष्टुप् ।

यत्यपावृतिमिंद्रोगव्यंस्यवृत्रहा+ ॥ निखातंचिद्यःपुरुसंभृतंवसूदिद्वपतिदाशुषे । वज्रीसुशिप्रोहर्यश्वऽइत्करदिंद्रःक्र
त्वायथावशत् ॥ यद्वावंथपुरुष्टुतपुराचिच्छूरनृणां । वयंतत्तऽइंद्रसंभरामसियज्ञमुक्थंतुरंवचः ॥ ४८ ॥ सचासोमे
षुपुरुहूतवज्रिवोमदायद्युक्षसोमपाः । त्वमिद्धिब्रह्मकृतेकाम्यंवसुदेष्ठःसुन्वतेभुवः ॥ वयमेनमिदाह्योपीपेमेहवज्रिणं ।
तस्माऽउअद्यसमनासुतंभरानूनंभूषतश्रुते+ ॥ वृकश्चिदस्यवारणऽउरामथिरावयुनेषुभूषति । सेमंनःस्तोमंजुजुषाणऽ
आगहींद्रप्रचित्रयाधिया+ ॥ कदून्व१स्याकृतमिंद्रस्यास्तिपौंस्यं । केनोनुकंश्रोमतेननशुश्रुवेजनुषःपरिवृत्रहा+ ॥
कदूमहीरधृष्टाऽअस्यतविषीःकदुवृत्रघ्नोऽअस्तृतं । इंद्रोविश्वान्बेकनाटाँऽअहर्दृशऽउतक्रत्वापणीँऽरभि+ ॥ ४९ ॥
वयंघातेऽअपूर्व्यैंद्रब्रह्माणिवृत्रहन् । पुरूतमासःपुरुहूतवज्रिवोभृतिंनप्रभरामसि ॥ पूर्वीश्चिद्धित्वेतुविकूर्मिन्नाशसोह
वंतऽइंद्रोतयः । तिरश्चिदर्यःसवनावसोगहिशविष्ठश्रुधिमेहवं ॥ वयंघातेत्वेऽइद्धिंद्रविप्राऽअपिष्मसि । नहित्वद
न्यःपुरुहूतकश्चनमघवन्नस्तिमर्डिता+ ॥ त्वंनोऽअस्याऽअमतेरुतक्षुधो३भिशस्तेरवस्पृधि । त्वंनऽऊतीतवचित्रयाधि
याशिक्षाशचिष्ठगातुवित्+ ॥ सोमऽइद्वःसुतोऽअस्तुकलयोमाबिभीतन । अपेदेषध्वस्मायतिस्वयंघैषोऽअपायति
॥ ५० ॥ (८।७।८) त्यान्नुक्षत्रियाँऽअवऽआदित्यान्याचिषामहे । सुमृळीकाँऽअभिष्टये ॥ मित्रोनोऽअत्यंहतिंवरु

(८।७।८)त्यान्विवत्येकविंशत्यृ.सू.सांमदोमत्स्यआदित्यादशम्यादितिसृणामदितिर्गायत्री(मैत्रावरुणिर्मान्योबहवोवामत्स्याजालनद्धाऋष.)।

णःपर्षदर्यमा । आदित्यासोयथाविदुः+ ॥ तेषांहिचित्रमुक्थ्यं१वरूथमस्तिदाशुषे । आदित्यानामरंकृते ॥ महिवो
महतामवोवरुणमित्रार्यमन् । अवांस्यावृणीमहे ॥ जीवान्नोऽअभिधेतनादित्यासःपुराहथात् । कद्धस्थहवनश्रुतः
॥ ५१ ॥ यद्वःश्रांतायसुन्वतेवरूथमस्तियच्छर्दिः । तेनानोऽअधिवोचत ॥ अस्तिदेवाऽअंहोरुर्वस्तिरत्नमनागसः ।
आदित्याऽअद्भुतैनसः ॥ मानःसेतुःसिषेदयंमहेवृणक्तुनस्परि । इंद्रऽइद्धिश्रुतोवशी+ ॥ मानोमृचारिपूणांवृजिना
नामविष्यवः । देवाऽअभिप्रमृक्षत ॥ उतत्वामदितेमह्यहंदेव्युपब्रुवे । सुमृळीकामभिष्टये ॥ ५२ ॥ पर्षिदीनेगभीर
ऽआँऽउग्रपुत्रेजिघांसतः । माकिस्तोकस्यनोरिषत् ॥ अनेहोनऽउरुव्रजऽउरूचिविप्रसर्तवे । कृधितोकायजीवसे ॥
येमूर्धानःक्षितीनामदब्धासःस्वयशसः । व्रतारक्षंतेऽअद्रुहः ॥ तेनऽआस्नोवृकाणामादित्यासोमुमोचत । स्तेनंबद्ध
मिवादिते ॥ अपोषुणऽइयंशरुरादित्याऽअपदुर्मतिः । अस्मदेत्वजघ्नुषी ॥ ५३ ॥ शश्वद्धिवःसुदानवऽआदित्याऽ
ऊतिभिर्वयं । पुरानूनंबुभुज्महे ॥ शश्वंतंहिप्रचेतसःप्रतियंतंचिदेनसः । देवाःकृणुथजीवसे ॥ तत्सुनोनव्यंसन्यसऽ
आदित्यायन्मुमोचति । बंधाद्बद्धमिवादिते ॥ नास्माकमस्तितत्तरऽआदित्यासोऽअतिष्कदे । यूयमस्मभ्यंमृळत ॥
मानोहेतिर्विवस्वतऽआदित्याःकृत्रिमाशरुः । पुरानुजरसोवधीत् ॥ विषुद्वेषोव्यंहतिमादित्यासोविसंहितं । विष्व
ग्विवृहतारपः ॥ ५४ ॥ ॥ इतिषष्ठाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुश्चत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ५४ सूक्तानि ११ ऋचः १८८ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये. २० पृथुश्रवस. ४ वायव. ४ इंद्राये. ३ वायव. इंद्राये. आदित्येभ्य. १३ आदित्योषोभ्य. ५ सोमाये. १५ अग्नय. २० इंद्राये. ४१ देवेभ्य. इंद्राये. ३९ आदित्येभ्य. ९ अदित्या. ३ आदित्येभ्य. ९ ॥ इतिषष्ठेचतुर्थः ॥

आत्वैकोनाप्रियमेधआदावनुष्टुम्मुखास्तृचाश्चत्वारोँत्याःषळृक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिःप्रप्रव्यूनानुष्टुभंद्विबृहत्यंतं द्वितीयोष्णिक्चतुर्थ्याद्यास्तिस्रोगायत्र्यःषोळश्येकादश्यौपंक्तीअपाद्वैश्वदेवोर्धर्चस्त्रयोवारुणायोराजापंचोना पुरुहुन्माबार्हतंत्रिप्रगाथाद्युष्णिगनुष्टुप्पुरउष्णिगंतंत्वंनःसुदीतिपुरुमीळ्हौतयोर्वान्यतरआग्नेयंतुत्रिप्रगाथांतंह विर्व्यूनाहर्यतःप्रागाथोहविषांस्तुतिर्वोदीराथांगोपवनआत्रेयःसप्तवध्रिर्वाश्विनंविशोविशोवःपंचोनाग्नेयंत्वनुष्टु म्मुखास्तृचाश्चत्वारोँत्यास्तिस्रोनुष्टुभंआर्क्षस्यश्रुतर्वणोदानस्तुतिर्युक्ष्वाहिषोळशविरूपइमंनुद्वादशकुरुसुतिःका ण्वोजज्ञानएकादशप्रगाथांतंपुरोळाशंदशबृहत्यंतंमयंकृत्नुर्नवकृत्नुभार्गवःसौम्यमंत्यानुष्टुम्नंह्यन्यंदशैकद्यूर्नौध सोगायत्रंत्यादैवीत्रिष्टुबातूनोनवकुसीदीकाण्वः ॥ ५ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।७।९) आत्वारथंयथोतयेसुम्नायवर्तयामसि । तुविकूर्मिमृतीषहमिंद्रशविष्ठसत्पते ॥ तु

(८।७।९)आत्वेत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रियमेधइंद्रश्चतुर्दश्यादिषण्णामृक्षाश्वमेधौगायत्रीआद्याचतुर्थीसप्तमीदशम्योनुष्टुभः ।

विंशुष्मतुविंक्रतोशचींवोविश्वंयामते । आपंप्राथमहित्वना+ ॥ यस्यंतेमहिनामहःपरिंज्मायंतमीयतुः । हस्तावज्रंहिरण्ययं ॥ विश्वानंरस्यवस्पतिमनांनतस्यशवंसः । एवैंश्चचर्षणीनामूतीहुंवेरथांनाम् ॥ अभिष्टंयेसदावृंधंस्वंर्मीह्ळेषुयंनरः । नानाहवंतऽऊतयें ॥ १ ॥ परोमात्रमृचींषममिंद्रमुग्रंसुराधंसं । ईशांनंचिद्वसूनां ॥ तंतमिद्राधंसेमहऽइंद्रंचोदामिपीतयें । यःपूर्व्यामनुंष्टुतिमीशेंकृष्टीनांनृतुः+ ॥ नयस्यंतेशवसानसख्यमानंशमर्त्यः । नकिःशवांसितेनशत् ॥ त्वोतांसस्त्वायुजाप्सुसूर्येमहद्धनं । जयेंमपृत्सुवंज्रिवः ॥ तंत्वांयज्ञेभिरीमहेतंगीर्भिर्गिर्वणस्तम । इंद्रयथांचिदाविंथवाजेंषुपुरुमाय्यं ॥ २ ॥ यस्यंतेस्वादुसख्यंस्वाद्वीप्रणींतिरद्रिवः। यज्ञोवितंतसाय्यंः ॥ उरुणंस्तन्वेंतनंऽउरुक्षयांयनस्कृधि । उरुणोंयंधिजीवसें ॥ उरुंनृभ्यंऽउरुंगवंऽउरुंरथांयपंथां । देववींतिंमनामहे ॥ उपंमाषड्द्वाद्वानरःसोमंस्यहर्ष्यां । तिष्ठंतिस्वादुरातयंः ॥ ऋज्रावंिंद्रोतऽआदंदेहरीऽऋक्षंस्यसूनविं । आश्वमेधस्यरोहिंता ॥ ३ ॥ सुरथाँऽआतिथिग्वेस्वंभीशूँरार्क्षे । आश्वमेधेसुपेशंसः ॥ षळश्वाँऽआतिथिग्वऽइंद्रोतेवधूमंतः । सचांपूतक्रंतौसनं ॥ ऐषुचेतद्वृषंण्वत्यंतर्ऋज्रेष्वरुंषी । स्वभीशुःकशांवती ॥ नयुष्मेवांजबंधवोनिनित्सुश्चनमर्त्यः । अवद्यमधिंदीधरत् ॥ ४ ॥ (८।७।१०) प्रप्रवस्त्रिष्टुभमिषंमंदद्वीरायेंदवे । धियावोंमेधसांतयेपुरंध्याविंवासति ॥ नदंवऽओदंतीनांनदंयो

(८।७।१०) प्रप्रवइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यप्रियमेधइंद्रःअपादिंद्रइत्यस्यविश्वेदेववरुणादेवताःसुदेवइत्यस्यवरुणोनुष्टुप्द्वितीयोष्णिक्

युवतीनां । पतिंर्वोऽअघ्न्यानांधेनूनामिषुध्यसि ॥ ताऽअस्यसूददोहसःसोमंश्रीणंतिपृश्नयः । जन्मंदेवानांविशस्त्रि
ष्वारोचनेदिवः ॥ अभिप्रगोपतिंगिरेंद्रमर्चयथाविदे । सूनुंसत्यस्यसत्पतिं ॥ आहरयःसस्त्रिरेरुषीरधिबर्हिषि । य
त्राभिसंनवामहे ॥ ५ ॥ इंद्रायगावऽआशिरंदुदुह्रेवज्रिणेमधु । यत्सीमुपह्वरेविदत्+ ॥ उद्यद्ब्रध्नस्यविष्टपंगृहमिंद्र
श्चगन्वहि । मध्वःपीत्वासचेवहित्रिःसप्तसख्युःपदे+ ॥ अर्चतप्रार्चतप्रियमेधासोऽअर्चत । अर्चंतुपुत्रकाऽउतपुरंन
धृष्ण्वर्चत ॥ अवस्वरातिगर्गरोगोधापरिसनिष्वणत् । पिंगापरिचनिष्कददिंद्रायब्रह्मोद्यतं ॥ आयत्पतंत्येन्यःसुदु
घाऽअनपस्फुरः । अपस्फुरंगृभायतसोममिंद्रायपातवे ॥ ६ ॥ अपादिंद्रोऽअपादग्निर्विश्वेदेवाऽअमत्सत । वरुणऽ
इदिहक्षयत्तमापोऽअभ्यनूषतवत्संसंशिश्वरीरिव ॥ सुदेवोऽअसिवरुणयस्यतेसप्तसिंधवः । अनुक्षरंतिकाकुदंसूर्म्यंसु
षिरामिव ॥ योव्यतीँऽरफाणयत्सुयुक्ताँऽउपदाशुषे । तक्वोनेताताददिद्वपुरुपमायोऽअमुच्यत ॥ अतीदुशक्रऽओहत
ऽइंद्रोविश्वाऽअतिद्विषः । भिनत्कनीनऽओदनंपच्यमानंपरोगिरा+ ॥ अर्भकोनकुमारकोधितिष्ठन्नवंरथं । सपक्षन्म
हिषंमृगंपित्रेमात्रेविभुक्रतुं ॥ आतूसुशिप्रदंपतेरथंतिष्ठाहिरण्ययं । अधद्युक्षंसचेवहिसहस्रपादमरुषंस्वस्तिगामनेह
सं ॥ तंघेमित्थानमस्विनऽउपस्वराजमासते । अर्थंचिदस्यसुधितंयदेतवऽआवर्तयंतिदावने ॥ अनुप्रत्नस्यौकसःप्रि

चतुर्थ्याद्यास्तिस्रोगायत्र्यःएकादशीषोळश्यौपंक्तीअंत्येद्वेबृहत्यौ ।

यमेधासऽएषां । पूर्वामनुप्रयतिंवृक्तबर्हिषोहितप्रयसऽआशत ॥ ७ ॥ (८।८।१) योराजाचर्षणीनांयातारथेभिर ध्रिगुः । विश्वासांतरुतापृतनानांज्येष्ठोयोवृत्रहागृणे+ ॥ इंद्रंतंशुंभपुरुहन्मन्नवसेयस्यद्विताविधर्तरि । हस्तायवज्रःप्रति धायिदर्शतोमहोदिवेनसूर्यः ॥ नकिष्टंकर्मणानशद्यश्चकारसदावृधं । इंद्रंनयज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टंधृष्णवोजसं ॥ अषाह्ळमुग्रंपृतनासुसासहिंयस्मिन्महीरुरुज्रयः । संधेनवोजायमानेऽअनोनवुर्द्यावःक्षामोऽअनोनवुः ॥ यद्द्यावऽइंद्रते शतंशतंभूमीरुतस्युः । नत्वावज्रिन्त्सहस्रंसूर्याऽअनुनजातमष्टरोदसी ॥ ८ ॥ आपप्राथमहिनावृष्ण्यावृषन्विश्वाश विष्ठशवसा । अस्माँऽअवमघवन्गोमतिव्रजेवज्रिन्चित्राभिरूतिभिः ॥ नसीमदेवऽआपदिषंदीर्घायोमर्त्यः । एतग्वा चिद्यऽएतशायुयोजतेहरीऽइंद्रोयुयोजते ॥ तंवोमहोमहाय्यमिंद्रंदानायसक्षणिं । योगाधेषुयऽआरणेषुहव्योवाजेष्व स्तिहव्यः ॥ उदूषुणोवसोमहेमृशस्वशूरराधसे । उदूषुमह्यैमघवन्मघत्तयऽउदिंद्रश्रवसेमहे+ ॥ त्वंनऽइंद्रऽऋतयुस्त्वा निदोनितृंपसि । मध्येवसिष्वतुविनृम्णोर्वोर्निदासंशिश्नथोहथैः ॥ ९ ॥ अन्यव्रतममानुषमयज्वानमदेवयुं । अव स्वःसखादुधुवीतपर्वतःसुघ्नायदस्युंपर्वतः ॥ त्वंनऽइंद्रासांहस्तेशविष्ठदावने । धानानांनसंगृभायास्मयुर्द्विःसंगृभाया

अष्टमेनुवाकेएकादशसूक्तानि (८।८।१) योराजेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःपुरुहन्मेंद्रोबृहती द्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः त्रयोदश्युष्णिक् चतुर्दश्यनुष्टुबंत्यापुरउष्णिक् ।

स्मयुः+ ॥ सखायःक्रतुमिच्छतकथाराधामशरस्य । उपस्तुतिंभोजःसूरिर्योऽअह्रयः ॥ भूरिभिःसमहऋषिभिर्बर्हि ष्मद्भिःस्तविष्यसे । यदित्थमेकमेकमिच्छरवत्सान्पराददः ॥ कर्णगृह्यामघवाशौरदेव्योवत्संनस्त्रिभ्यऽआनयत् । अजां सूरिर्नधातवे ॥ १० ॥ (८।८।२) त्वंनोऽअग्नेमहोभिःपाहिविश्वस्याऽअरातेः । उतद्विषोमर्त्यस्य ॥ नहिमन्युः पौरुषेयऽईशेहिवःप्रियजात । त्वमिदसिक्षपावान् ॥ सनोविश्वेभिर्देवेभिरूर्जोनपाद्भद्रशोचे । रयिंदेहिविश्ववारं ॥ नतमग्नेऽअरातयोमर्तंयुवंतरायः । यंत्रायसेदाश्वांसं ॥ यंत्वंविप्रमेधसातावग्नेहिनोषिधनाय । सतवोतीगोषुगंता ॥ ११ ॥ त्वंरयिंपुरुवीरमग्नेदाशुषेमर्ताय । प्रणोनयवस्योऽअच्छ ॥ उरुष्याणोमापरादाऽअघायतेजातवेदः । दुरा ध्ये३मर्ताय ॥ अग्नेमाकिष्टेदेवस्यरातिमदेवोयुयोत । त्वमीशिषेवसूनां ॥ सनोवस्वऽउपमास्यूर्जोनपान्माहिनस्य । सखेवसोजरितृभ्यः ॥ अच्छानःशीरशोचिषंगिरोयंतुदर्शतम् । अच्छायज्ञासोनमसापुरूवसुंपुरुप्रशस्तमूतये ॥ १२ ॥ अग्निंसूनुंसहसोजातवेदसंदानायवार्याणां । द्विताय़ोभूदमृतोमर्त्येष्वाहोतामंद्रतमोविशि+ ॥ अग्निंवोदेवयज्यया ग्निंप्रयत्यध्वरे । अग्निंधीषुप्रथममग्निमर्वत्यग्निंक्षैत्रायसाधसे ॥ अग्निरिषांसख्येददातुनऽईशेयोवार्याणां । अग्निंतोके

(८।८।२) त्वंनोअग्नइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यसुदीतिपुरुमीह्ळावाग्निर्गायत्री दशमीद्वादशीचतुर्दश्योबृहत्यः एकादशीत्रयोदशीपंचद- श्यःसतोबृहत्यः । (अत्रसुदीतिपुरुमीह्ळयोरन्यतरोवाऋषिः) ।

तनयेशश्वदीमहेवसुंसंतंतनूपां+ ॥ अग्निमीळिष्वावसेगाथाभिःशीरशोचिषं । अग्निंरायेपुरुमीळ्हश्रुतंनरोग्निंसुदीतये
च्छर्दिः+ ॥ अग्निंद्वेषोयोतवैनोगृणीमस्यग्निंशंयोश्चदातवे । विश्वासुविक्ष्ववितेवहव्योभुवद्वस्तुर्ऋषूणां+ ॥ १३ ॥
(८।८।३) हविष्कृणुध्वमागमदध्वर्युर्वनतेपुनः । विद्वाँऽअस्यप्रशासनं ॥ नितिग्ममभ्यं१शुंसीदद्धोतामनावधि ।
जुषाणोऽअस्यसख्यं+ ॥ अंतरिच्छंतितंजनेरुद्रंपरोमनीषया । गृभ्णंतिजिह्वयाससं+ ॥ जाम्यतीतपेधनुर्वयोधाऽअ
रुहद्वनं । दृषदंजिह्वयावधीत् ॥ चरन्वत्सोरुशन्निहनिदातारंनाविंदते । वेतिस्तोतवऽअंब्यं* ॥ १४ ॥ उतोन्वस्यय
न्महदश्वावद्योजनंबृहत् । दामारथस्यददृशे ॥ दुहंतिसप्तैकामुपद्वापंचसृजतः । तीर्थेसिंधोरधिस्वरे+ ॥ आदशभि
र्विवस्वतऽइंद्रःकोशमचुच्यवीत् । खेदयात्रिवृतादिवः+ ॥ परित्रिधातुरध्वरंजूर्णिरेतिनवीयसी । मध्वाहोतारोऽअं
जते ॥ सिंचंतिनमसावतमुच्चाचक्रंपरिज्मानं । नीचीनबारमक्षितं ॥ १५ ॥ अभ्यारमिदद्रयोनिषिक्तंपुष्करेमधु ।
अवतस्यविसर्जने ॥ गावऽउपावतावतंमहीयज्ञस्यरप्सुदा । उभाकर्णाहिरण्यया ॥ आसुतेसिंचतश्रियंरोदस्योरभि
श्रियं । रसादधीतवृषभं+ ॥ तेजानतस्वमोक्यं१संवत्सासोनमातृभिः । मिथोनसंतजामिभिः ॥ उपस्रक्वेषुबप्सतः
कृण्वतेधरुणंदिवि । इंद्रेऽअग्नानमःस्वः* ॥ १६ ॥ अधुक्षत्पिप्युषीमिषमूर्जंसप्तपदीमरिः । सूर्यस्यसप्तरश्मिभिः ॥

(८।८।३) हविरित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यप्रागाथोहर्यतोग्निर्गायत्री ।

सोमंस्यमित्रावरुणोदितासूरऽआदंदे । तदातुरस्यभेषजं ॥ उतोन्वंस्ययत्पदंहर्यतस्यंनिधान्यं । परिद्यांजिह्वयांतनत् ॥ १७ ॥ (८।८।४) उदीराथामृतायतेयुंजाथांमश्विनारथं । अंतिषद्भूतुवामवंः ॥ निमिषंश्चिज्जवीयसारथेना यांतमश्विना । अंति० ॥ उपंस्तृणीतमत्रयेहिमेनंघर्ममंश्विना । अंति० ॥ कुहंस्थःकुहंजग्मथुःकुहंश्येनेवंपेतथुः । अंति० ॥ यदद्यकर्हिकर्हिचिच्छुश्रूयातमिमंहवं । अंति० ॥ १८ ॥ अश्विनायामहूतंमानेदिंष्ठंयाम्याप्यं । अंति० ॥ अवंतमत्रयेगृहंकृणुतंयुवमंश्विना । अंति० ॥ वरेंथेऽअग्निमातपोवदंतेवल्ग्वत्रये । अंति० ॥ प्रसप्तवंध्रिराशसाधारां मग्नेरशायत । अंति० ॥ इहागंतंवृषण्वसूशृणुतंमंऽइमंहवं । अंति० ॥ १९ ॥ किमिदंवांपुराणवज्जरंतोरिवशस्य ते । अंति० ॥ समानंवांसजात्यंसमानोबंधुरश्विना । अंति० ॥ योवांरजांस्यश्विनारथोवियातिरोदंसी । अंति० ॥ आनोगव्येभिरश्व्यैःसहस्रैरुपंगच्छतं । अंति० ॥ मानोगव्येभिरश्व्यैःसहस्रेभिरतिंख्यतं । अंति० ॥ अरुणप्सुरुषाऽ अंभूदकुर्ज्योतिर्ऋतावंरी । अंति० ॥ अश्विनासुविचाकंशद्वृक्षंपरशुमाँऽइव । अंति० ॥ पुरंनधृष्णवारुंजकृष्णयांबाधितोविशा । अंति० ॥ २० ॥ (८।८।५) विशोविंशोवोऽअतिंथिंवाजयंतःपुरुप्रियं । अग्निंवोदुर्यंवचःस्तुषेशूष

(८।८।४) उदीराथामित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगोपवनोश्विनौगायत्री । (सप्तवध्रिर्वाऋषिः) (८।८।५) विशोविशइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्य गोपवनोग्निरंत्यतिसृणांश्रुतर्वागायत्री आद्याचतुर्थीसप्तमीदशम्यस्त्रयोदश्यादितिस्रश्चानुष्टुभः ।

स्यमन्मभिः ॥ यंजनासोहविष्मंतोमित्रंनसर्पिरासुतिं । प्रशंसंतिप्रशस्तिभिः ॥ पन्यांसंजातवेदसंयोदेवतात्युद्यता । हव्यान्यैरयद्दिवि+ ॥ आगन्मवृत्रहंतमंज्येष्ठमग्निमानवं । यस्यंश्रुतर्वाबृहन्नार्क्षोऽअनीकऽएधते ॥ अमृतंजातवेदसं तिरस्तमांसिदर्शतं । घृताहवनमीड्यं ॥ २१ ॥ सबाधोयंजनाऽइमेऽग्निंहव्येभिरीळते । जुह्वानासोयतस्रुचः ॥ इयंतेनव्यसीमतिरग्नेऽअधाय्यस्मदा । मंद्रसुजातसुक्रतोमूरदस्मातिथे ॥ सातेऽअग्नेशंतमाचनिष्ठाभवतुप्रिया । तयावर्धस्वसुष्टुतः ॥ साद्युम्नैर्द्युम्निनीबृहदुपोपश्रवसिश्रवः । दधीतवृत्रतूर्ये ॥ अश्वमिद्गांरथप्रांत्वेषमिंद्रंनसत्पतिं । यस्यश्रवांसितूर्वथपन्यंपन्यंचकृष्टयः ॥ २२ ॥ यंत्वागोपवनोगिराचनिष्ठदग्नेऽअंगिरः । सपावकश्रुधीहवं ॥ यंत्वा जनासऽईळतेसबाधोवाजसातये । सबोधिवृत्रतूर्ये ॥ अहंहुवानऽआर्क्षेश्रुतर्वणिमदच्युति । शर्धांसीवस्तुकाविनामृ क्षाशीर्षाचतुर्णा+ ॥ मांचत्वारऽआशवःशविष्ठस्यद्रवित्नवः । सुरथासोऽअभिप्रयोवक्षन्वयोनतुग्र्यं ॥ सत्यमित्त्वांम हेनदिपरुष्ण्यवदेदिशं । नेमापोऽअश्वदातरःशविष्ठादस्तिमर्त्यः ॥ २३ ॥ (८।८।६) युक्ष्वाहिदेवहूतमाँऽअश्वाँऽ अग्नेरथीरिव । निहोतापूर्व्यःसदः ॥ उतनोदेवदेवाँऽअच्छावोचोविदुष्टरः । श्रद्विश्वावार्याकृधि ॥ त्वंहयद्यविष्ठ्य सहसःसूनवाहुत । ऋतावायज्ञियोभुवः ॥ अयमग्निःसहस्त्रिणोवाजस्यशतिनस्पतिः । मूर्धाकवीरयीणां+ ॥ तंनेमि

(८।८।६) युक्ष्वाहीतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोविरूपोग्निर्गायत्री ।

मृभवौयथानंमस्वसहूतिभिः । नेदीयोयज्ञमँगिरः ॥ २४ ॥ तस्मैनूनमभिद्यवेवाचाविरूपनित्यया । वृष्णेचोदस्वसुष्टुतिं+ ॥ कमुष्विदस्यसेनयाग्नेरपाकचक्षसः । पणिंगोषुस्तरामहे ॥ मानोदेवानांविशःप्रस्नातीरिवोस्राः । कृशंनहासुरघ्न्याः ॥ मानःसमस्यदूढ्य१ःपरिद्वेषसोअंहतिः । ऊर्मिर्ननावमावधीत् ॥ नमस्तेऽअग्नऽओजसेगृणंतिदेवकृष्टयः । अमैरमित्रमर्दय ॥ २५ ॥ कुवित्सुनोगविष्टयेग्नेसंवेषिषोरयिं । उरुकृदुरुणस्कृधि ॥ मानोऽअस्मिन्महाधनेपरावर्ग्भारभृद्यथा । संवर्गंसंरयिंजय ॥ अन्यमस्मद्भियाऽइयमग्नेसिषक्तुदुच्छुना । वर्धानोऽअमवच्छवः ॥ यस्याजुषन्नमस्विनःशमीमदुर्मखस्यवा । तंघेदग्निर्वृधावति ॥ परस्याऽअधिसंवतोवराँऽअभ्यातर । यत्राहमस्मितॉऽअव ॥ विद्माहितेपुरावयमग्नेपितुर्यथावसः । अधातेसुम्नमीमहे ॥ २६ ॥ (८।८।७) इमंनुमायिनंहुवऽइंद्रमीशानमोजसा । मरुत्वंतंनवृंजसे ॥ अयमिंद्रोमरुत्सखाविवृत्रस्याभिनच्छिरः । वज्रेणशतपर्वणा ॥ वावृधानोमरुत्सखेंद्रोविवृत्रमैरयत् । सृजन्त्समुद्रियाऽअपः+ ॥ अयंहयेनवाऽइदंस्वर्मरुत्वताजितं । इंद्रेणसोमपीतये ॥ मरुत्वंतमृजीषिणमोजस्वंतंविरप्शिनं । इंद्रंगीर्भिर्हवामहे ॥ इंद्रंप्रत्नेनमन्मनामरुत्वंतंहवामहे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ २७ ॥ मरुत्वाँऽइंद्रमीढ्वःपिबासोमंशतक्रतो । अस्मिन्यज्ञेपुरुष्टुत ॥ तुभ्येदिंद्रमरुत्वतेसुताःसोमासोऽअद्रिवः । हृदाहूयंतऽउक्थि

(८।८।७) इमंन्वितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुरुसुतिरिंद्रोगायत्री ।

नः ॥ पिबेदिंद्रमरुत्सखासुतंसोमंदिविष्टिषु । वज्रंशिशानऽओजसा ॥ उत्तिष्ठन्नोजसासहपीत्वीशिप्रेऽअवेपयः । सोममिंद्रचमूसुतं+ ॥ अनुत्वारोदसीऽउभेक्रक्षमाणमकृपेतां । इंद्रयद्दस्युहाभवः ॥ वाचमष्टापदीमहंनवस्रक्तिमृत स्पृशं । इंद्रात्परितन्वंममे ॥ २८ ॥ (८।८।८) जज्ञानोनुशतक्रतुर्विपृच्छदितिमातरं । कऽउग्राःकेहंश्टण्विरे ॥ आदींशवस्यब्रवीदौर्णवाभमहीशुवम् । तेपुत्रसंतुनिष्टुरः ॥ समित्तान्वृत्रहाखिदत्खेऽअराँऽइवखेदया । प्रवृद्धोदस्युहाभवत् ॥ एकयाप्रतिधापिबत्साकंसरांसित्रिंशतं । इंद्रःसोमस्यकाणुका+ ॥ अभिगंधर्वमतृणदबुध्नेषुरजःस्वा । इंद्रोब्रह्मभ्यऽइद्वृधे+ ॥ २९ ॥ निराविध्यद्गिरिभ्यऽआधारयत्पक्वमोदनं । इंद्रोबुंदंस्वाततं ॥ शतब्रध्नऽइषुस्तवसहस्रपर्णऽएकऽइत् । यमिंद्रचकृषेयुजं ॥ तेनस्तोतृभ्यऽआभरनृभ्योनारिभ्योऽअत्तवे । सद्योजातऽऋभुष्ठिर ॥ एताच्यौत्नानितेकृतावर्षिष्ठानिपरीणसा । हृदावीड्वधारयः ॥ विश्वेत्ताविष्णुराभरदुरुक्रमस्त्वेषितः । शतंमहिषान्क्षीरपाकमोदनंवराहमिंद्रऽएमुषं+ ॥ तुविक्षंतेसुकृतंसूमयंधनुःसाधुर्बुदोहिरण्ययः । उभातेबाहूरण्यासुसंस्कृतऽऋदूपेचिहृदूवृधा ॥ ३० ॥ (८।८।९) पुरोळाशंनोऽअंधसऽइंद्रसहस्रमाभर । शताचशूरगोनां ॥ आनोभरव्यंजनंगामश्वं

(८।८।८) जज्ञानइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुरुसुतिरिंद्रोगायत्रीअंत्येद्वेबृहतीसतोबृहत्यौ । (८।८।९) पुरोळाशमितिदशर्चस्यसूक्तस्य कुरुसुतिरिंद्रोगायत्र्यंत्याबृहती ।

ऋक्सं.
अ.६अ.५
॥३८॥

मंडलं ८
अनु. ८

मभ्यंजनं । सचामनाहिरण्ययां ॥ उतनःकर्णशोभनापुरूणिधृष्णवाभर । त्वंहिश्शृण्विषेवसो ॥ नकींवृधीकइंद्रते
नसुषानसुदाऽउत । नान्यस्त्वच्छूरवाघतः ॥ नकीमिंद्रोनिकर्तवेनशक्रःपरिशक्तवे । विश्वंशृणोतिपश्यति ॥ ३१ ॥
समन्युंमर्त्यानामदब्धोनिचिकीषते । पुरानिदश्चिकीषते ॥ क्रत्वऽइत्पूर्णमुदरंतुरस्यास्तिविधतः । वृत्रघ्नःसोमपाव्नः ॥
त्वेवसूनिसंगताविश्वाचसोमसौभगा । सुदात्वपरिह्वृता ॥ त्वामिद्यवयुर्ममकामोगव्युर्हिरण्ययुः । त्वामश्वयुरेषते ॥
तवेदिंद्राहमाशसाहस्तेदात्रंचनाददे । दिनस्यवामघवन्त्संभृतस्यवापूर्धियवस्यकाशिना ॥ ३२ ॥ (८।८।१०)
अयंकृत्नुरगृभीतोविश्वजिदुद्भिदित्सोमः । ऋषिर्विप्रःकाव्येन ॥ अभ्यूर्णोतियन्नग्नंभिषक्तिविश्वंयत्तुरं । प्रेमंधःख्य
न्निःश्रोणोभूत् ॥ त्वंसोमतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यकृतेभ्यः । उरुयंतासिवरूथं ॥ त्वंचित्तीतवदक्षैर्दिवऽआपृथिव्याऽ
ऋजीषिन् । यावीरघस्यचिद्द्वेषः ॥ अर्थिनोयंतिचेदर्थंगच्छानिद्ददुषोरातिं । ववृज्युस्तृष्यतःकामं ॥ ३३ ॥ विदद्य
त्पूर्व्यंनष्टमुदीमृतायुमीरयत् । प्रेमायुस्तारीदतीर्णं ॥ सुशेवोनोमृळयाकुरदृप्तक्रतुरवातः । भवानःसोमशंहृदे ॥
मानःसोमसंवीविजोमाविबीभिषथाराजन् । मानोहार्दित्विषावधीः ॥ अवयत्स्वेसधस्थेदेवानांदुर्मतीरीक्षे । राजन्न

॥३८॥

(८।८।१०) अयंकृत्नुरितिनवर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःसोमोगायत्र्यंत्यानुष्टुप् ।

पद्विषःसेधमीढ्वोऽअपस्रिधःसेध ॥ ३४ ॥ (८।८।११) नह्यं१न्यंबळाकरंमर्डितारंशतक्रतो । त्वंनंऽइंद्रमृळय ॥ योनःशश्वत्पुराविथामृध्रोवाजसातये । सत्वंनंऽइंद्रमृळय ॥ किमंगरध्रचोदनःसुन्वानस्यावितेदसि । कुवित्स्विंद्रणः शकः ॥ इंद्रप्रणोरथमवपश्चाच्चित्संतमद्रिवः । पुरस्तादेनंमेकृधि ॥ हंतोनुकिमाससेप्रथमंनोरथंकृधि । उपमंवाजयु श्रवः ॥ ३५ ॥ अवानोवाजयुंरथंसुकरंतेकिमित्परि । अस्मान्त्सुजिग्युषस्कृधि ॥ इंद्रदृह्यस्वपूरसिभद्रातंऽएतिनि ष्कृतं । इयंधीर्ऋत्वियावती ॥ मासीमवद्यऽआभागुर्वीकाष्ठाहितंधनं । अपावृक्ताऽअरत्नयः ॥ तुरीयंनामयज्ञियंय दाकरस्तदुश्मसि । आदित्पतिर्नंऽओहसे ॥ अवीवृधद्वोऽअमृताऽअमंदीदेकद्यूर्देवाऽउतयाश्चदेवीः । तस्माऽउरा धःकृणुतप्रशस्तंप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ३६ ॥ (८।९।१) आतूनंऽइंद्रक्षुमंतंचित्रंग्राभंसंगृभाय । महाह स्तीदक्षिणेन ॥ विद्माहित्वातुविकूर्मितुविदेष्णंतुवीमघं । तुविमात्रमवोभिः ॥ नहित्वाशूरदेवानमर्तासोदित्संतं । भीमंनगांवारयंते ॥ एतोन्विंद्रंस्तवामेशानंवस्वःस्वराजं । नराधसामर्धिषन्नः ॥ प्रस्तोषदुपंगासिषच्छ्रवत्सामगीयमा नं । अभिराधसाजुगुरत् ॥ ३७ ॥ आनोभरदक्षिणेनाभिसव्येनप्रमृश । इंद्रमानोवसोर्निर्भाक् ॥ उपक्रमस्वाभर

(८।८।११) नह्यन्यमितिदशर्चस्यसूक्तस्यनौधसएकद्यूरिंद्रोंत्यायादेवागायत्र्यंत्यात्रिष्टुप् ॥ नवमेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि (८।९।१) आतूनइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुसीदींद्रोगायत्री ।

धृषताधृष्णोजनानाम् । अदाशूष्टरस्यवेदः ॥ इंद्रयऽउनुतेऽअस्तिवाजोविप्रेभिःसनित्वः । अस्माभिःसुतंसनुहि ॥ सद्योजुवस्तेवाजाऽअस्मभ्यंविश्वश्चंद्राः । वशैश्चमक्षूजरंते ॥ ३८ ॥ इतिषष्ठाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥

पंचचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३८ सूक्तानि १४ ऋचः १९५ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये. १३ ऋक्षाश्वमेधाभ्या. ६ इंद्राये. १० विश्वेभ्योदेवेभ्य. वरुणाये. इंद्राये. २१ अग्नय. ३३ अश्विभ्या. १८ अग्नय. १२ श्रुतर्वणाये. ३ अग्नय. १६ इंद्राये. ३३ सोमाये. ९ इंद्राये. ९ देवेभ्य. इंद्राये. ९ ॥ इतिषष्ठेपंचमः ॥

आप्रदेवानांवैश्वदेवंप्रेष्ठंमुशनाकाव्यआग्नेयंमामेकृष्णआश्विनंद्युंभाहिपंचविश्वकोवांकार्ष्णिर्जागतंद्युम्नीषड्वासिष्ठोवांद्युम्नीकःप्रियमेधोवाप्रागाथंहंतंवोदस्मंनोधांबृहदिंद्रायसप्तनृमेधपुरुमेधौव्यनुष्टुब्बृहत्यंतंमानोविश्वासुषट्कन्यावाःसप्तात्रेय्यपालेतिहासऐंद्रंआनुष्टुभंद्विपंक्त्यादिपांतंत्रयस्त्रिंशच्छुंतकक्षःसुकक्षोवाद्यानुष्टुबुंद्धचतुस्त्रिंशत्सुकक्षांत्यैंद्राभंवींगौर्धयतिद्वादशबिंदुःपूतदक्षोवामारुतंमात्वानवतिरश्चींरांगिरसआनुष्टुभंमस्मैसैकाद्युतानोवांमारुतस्त्रैष्टुभंचतुर्थीविराळिष्यामितिमारुतःपादःपरैंद्राबार्हस्पत्यांयाइंद्रपंचोनारेभःकाश्यपोबार्हतमतिजगत्युंपरिष्टाद्बृहत्यावतिजगतींत्रिष्टुब्जगतीत्यंततः ॥ ६ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।९।२) आप्रद्रवपरावतोर्वावतश्चवृत्रहन् । मध्वःप्रतिप्रभर्मणि ॥ तीव्राःसोमासऽआगहि सुतासोमादयिष्णवः । पिबादधृग्यथोचिषे+ ॥ इषामंदस्वादुतेरंवरायमन्यवे । भुवत्तइंद्रशंहृदे+ ॥ आत्वशत्रवागहिन्युक्थानिचहूयसे । उपमेरोचनेदिवः+ ॥ तुभ्यायमद्रिभिःसुतोगोभिःश्रीतोमदायकं । प्रसोमऽइंद्रहूयते ॥ १ ॥ इंद्रंश्रुधिसुमेहवंमस्मेसुतस्यगोमतः । विपीतिंतृप्तिमश्नुहि ॥ यऽइंद्रचमसेष्वासोमश्चमूषुतेसुतः । पिबेदस्यत्वमीशिषे ॥ योऽअप्सुचंद्रमाऽइवसोमश्चमूषुददृशे । पिबे० ॥ यंतेश्येनःपदाभरत्तिरोरजांस्यस्पृतं । पिबे० ॥ २ ॥ (८।९।३) देवानामिदवोमहत्तदावृणीमहेवयं । वृष्णामस्मभ्यमूतये ॥ तेनःसंतुयुजःसदावरुणोमित्रोऽअर्यमा । वृधासश्चप्रचेतसः ॥ अतिनोविष्पितापुरुनौभिरपोनपर्षथ । यूयमृतस्यरथ्यः ॥ वामंनोऽअस्त्वर्यमन्वामंवरुणशंस्यं । वामंह्यावृणीमहे ॥ वामस्यहिप्रचेतसऽईशानासोरिशादसः । नेमादित्याऽअघस्ययत्+ ॥ ३ ॥ वयमिद्वःसुदानवः क्षियंतोयांतोऽअध्वन्ना । देवावृधायहूमहे ॥ अधिनऽइंद्रैषांविष्णोसजात्यानां । इतामरुतोऽअश्विना ॥ प्रभ्रातृत्वंसुदानवोधद्वितासमान्या । मातुर्गर्भेभरामहे ॥ यूयंहिष्ठासुदानवऽइंद्रज्येष्ठाऽअभिद्यवः । अधाचिद्वऽउतब्रुवे

(८।९।२) आप्रद्रवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकुसीदींद्रोगायत्री । (८।९।३) देवानामितिनवर्चस्यसूक्तस्यकुसीदीविश्वेदेवागायत्री । (भेदपक्षे–विश्वेदवाः ३ अर्यमवरुणौ १ विश्वेदेवाः ५ एवं ९)

॥ ४ ॥ (८।९।४) प्रेष्ठंवोऽअतिथिंस्तुषेमित्रमिवप्रियं । अग्निंरथंनवेद्यं ॥ कविमिवप्रचेतसंयंदेवासोऽअधद्विता ।
निमर्त्येष्वादधुः+ ॥ त्वंयविष्ठदाशुषोनॄँःपाहिश्रृणुधीगिरंः । रक्षातोकमुतत्मना ॥ कयातेऽअग्नेऽअंगिरऽऊर्जोनपा
दुपस्तुतिं । वरायदेवमन्यवे ॥ दाशेमकस्यमनसायज्ञस्यसहसोयहो । कदुवोचऽइदंनमः ॥ ५ ॥ अधात्वंहिनस्करो
विश्वाऽअस्मभ्यंसुक्षितीः । वाजद्रविणसोगिरंः ॥ कस्यनूनंपरीणसोधियोजिन्वसिदंपते । गोषातायस्यतेगिरंः ॥ तं
मर्जयंतसुक्रतुंपुरोयावानमाजिषु । स्वेषुक्षयेषुवाजिनं ॥ क्षेतिक्षेमेभिःसाधुभिर्नकिर्यंघ्नंतिहंतियः । अग्नेसुवीरऽएध
ते ॥ ६ ॥ (८।९।५) आमेहवंनासत्याश्विनागच्छंतंयुवं । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ इमंमेस्तोममश्विनेमंमेशृणुतंह
वं । मध्वःसो० ॥ अयंवांकृष्णोऽअश्विनाहवतेवाजिनीवसू । मध्वःसो० ॥ शृणुतंजरितुर्हवंकृष्णस्यस्तुवतोनरा। म
ध्वःसो० ॥ छर्दिर्यंतमदाभ्यंविप्रायस्तुवतेनरा । मध्वःसो० ॥ ७ ॥ गच्छंतंदाशुषोगृहमित्थास्तुवतोऽअश्विना ।
मध्वःसो०॥ युंजाथांरासभंरथेवीड्वंगेवृषण्वसू । मध्वःसो० ॥ त्रिवंधुरेणत्रिवृतारथेनायातमश्विना ।मध्वःसो०॥ नूमे
गिरोनासत्याश्विनाप्रावतंयुवं । मध्वःसो० ॥ ८ ॥ (८।९।६) उभाहिदस्राभिषजामयोभुवोभादक्षस्यवचसोबभूव

(८।९।४) प्रेष्ठंवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाव्यउशनाअग्निर्गायत्री । (८।९।५) आमेहवमितिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णोश्विनौ-
गायत्री । (८।९।६) उभाहीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णोश्विनौजगती । (अत्रकार्ष्णिर्विश्वककऋषिःपाक्षिकः) ।

थुः । तावांविश्वंकोहवतेतनूकृथेमानोवियौष्टंसख्यामुमोचतं ॥ कुथानूनंवांविमनाऽउपस्तवद्युवंधियंददथुर्वस्यऽइष्ट
ये । तावांविश्वंकोहवतेतनूकृथेमानो० ॥ युवंहिष्मापुरुभुजेममेंधतुंविष्णाप्वेंददथुर्वस्यऽइष्टये । तावांविश्वंकोहवते
तनूकृथेमानो० ॥ उतत्यंवीरंधनसामृजीषिणंदूरेचित्संतमवसेहवामहे । यस्यस्वादिष्ठासुमतिःपितुर्यथामानो० ॥
ऋतेनंदेवःसविताशमायतऽऋतस्यशृंगमुर्वियाविपप्रथे । ऋतंसासाहमहिंचित्पृतन्यतोमानो० ॥ ९ ॥ (८।९।७)
द्युम्नीवांस्तोमोऽअश्विनाक्रिविर्नसेकऽआगतं । मध्वःसुतस्यसदिविप्रियोनरापातंगौराविवेरिणे ॥ पिबतंघर्ममधुमंत
मश्विनाबर्हिःसीदतंनरा । तामंदसानामनुषोदुरोणऽआनिपातंवेदसावयः ॥ आवांविश्वाभिरूतिभिःप्रियमेधाऽअ
हूषत । तावर्तिर्यातमुपवृक्तबर्हिषोजुष्टंयज्ञंदिविष्टिषु ॥ पिबतंसोमंमधुमंतमश्विनाबर्हिःसीदतंसुमत् । तावावृधाना
ऽउपसुष्टुतिंदिवोगंतंगौराविवेरिणं ॥ आनूनंयातमश्विनाश्वेभिःप्रुषितप्सुभिः । दस्राहिरण्यवर्तनीशुभस्पतीपातंसो
ममृतावृधा ॥ वयंहिवांहवामहेविपन्यवोविप्रासोवाजसातये । तावल्गूदस्रापुरुदंससाधियाश्विनाश्रुष्ट्यागतं ॥१०॥
(८।९।८) तंवोदस्ममृतीषहंवसोर्मंदानमंधसः । अभिवत्संनस्वसरेषुधेनवऽइंद्रंगीर्भिर्नवामहे ॥ द्युक्षंसुदानुंतवि

(८।९।७) द्युम्नीवामितिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णोश्विनौअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः । (अत्रवासिष्ठोद्युम्नीकआंगिरसःप्रिय
मेधश्चेत्युभावृषीवैकल्पिकौ) । (८।९।८) तंवोदस्ममितिषळर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधाइंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

षीभिरावृतंगिरिंनपुरुभोजसं । क्षुमंतंवाजंशतिनंसहस्रिणंमक्षूगोमंतमीमहे ॥ नत्वाबृहंतोऽअद्रयोवरंतऽइंद्रवीळवः । यद्दित्ससिस्तुवतेमावतेवसुनकिष्टदामिनातिते ॥ योद्धासिक्रत्वाशवसोतदंसनाविश्वाजाताभिमज्मना । आत्वायमर्कऽऊतयेववर्ततियंगोतमाऽअजीजनन् ॥ प्रहिरिरिक्षऽओजसादिवोऽअंतेभ्यस्परि । नत्वाविव्याचरजऽइंद्रपार्थिवमनुस्वधांववक्षिथ ॥ नकिःपरिष्टिर्मघवन्मघस्यतेयद्दाशुषेदशस्यसि । अस्माकंबोध्युचथस्यचोदितामंहिष्ठोवाजसातये ॥ ११ ॥ (८।९।९) बृहदिंद्रायगायतमरुतोवृत्रहंतमं । येनज्योतिरजनयन्नृतावृधोदेवंदेवायजागृवि ॥ अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेंद्रोद्युम्न्याभवत् । देवास्तऽइंद्रसख्याययेमिरेबृहद्भानोमरुद्गण ॥ प्रवऽइंद्रायबृहतेमरुतोब्रह्मार्चत । वृत्रंहनतिवृत्रहाशतक्रतुर्वज्रेणशतपर्वणा ॥ अभिप्रभरधृषताधृषन्मनःश्रवश्चित्तेऽअसद्बृहत् । अर्षंत्वापोजवसाविमातरोहनोवृत्रंजयास्वः* ॥ यज्जायथाऽअपूर्व्यमघवन्वृत्रहत्याय । तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्नाऽउतद्यां+ ॥ तत्तेयज्ञोऽअजायततदर्कऽउतहस्कृतिः । तद्विश्वमभिभूरसियज्जातंयच्चजंत्वं ॥ आमासुपक्वमैरयऽआसूर्यंरोहयोदिवि । घर्मंनसामंतपतासुवृक्तिभिर्जुष्टंगिर्वणसेबृहत्+ ॥ १२ ॥ (८।९।१०) आनोविश्वासुहव्यऽइंद्रःस

(८।९।९) बृहदिंद्रायेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधपुरुमेधाविंद्रोबृहतीद्वितीयाचतुर्थ्यौसतोबृहत्यौपंचमीषष्ठ्यावनुष्टुभौ।
(८।९।१०) आनोविश्वास्वितिषळर्चस्यसूक्तस्यनृमेधपुरुमेधाविंद्रःअयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः ।

मत्सुंभूषतु । उपब्रह्माणिसवनानिवृत्रहापरमज्याऽऋचीषमः ॥ त्वंदाताप्रथमोराधसामस्यसिसत्यऽईशानकृत् । तुविद्युम्नस्ययुज्यावृणीमहेपुत्रस्यशवसोमहः+ ॥ ब्रह्मातऽइंद्रगिर्वणःक्रियंतेऽअनतिद्भुता । इमाजुषस्वहर्यश्वयोजनेंद्रयातेऽअमन्महि ॥ त्वंहिसत्योमघवन्ननानतोवृत्राभूरिन्यृंजसे । सत्वंशविष्ठवज्रहस्तदाशुषेर्वांचंरयिमाकृधि ॥ त्वमिंद्रयशाऽअस्यृजीषीशवसस्पते । त्वंवृत्राणिहंस्यप्रतीन्येकऽइदनुत्ताचर्षणीधृता ॥ तमुत्वानूनमसुरप्रचेतसंराधोभागमिवेमहे । महीवकृत्तिःशरणातऽइंद्रप्रतेसुम्नानोऽअश्नवन् ॥ १३ ॥ (८।९।११) कन्या३वारवायतीसोममपिस्रुताविदत् । अस्तंभरंत्यब्रवीदिंद्रायसुनवैत्वाशक्रायसुनवैत्वा ॥ असौयऽएषिवीरकोगृहंगृहंविचाकशत् । इमंजंभसुतंपिबधानावंतंकरंभिणमपूपवंतमुक्थिनं ॥ आचनत्वाचिकित्सामोधिचनत्वानेमसि । शनैरिवशनकैरिवेंद्रायेंदोपरिस्रव ॥ कुविच्छकत्कुवित्करत्कुविन्नोवस्यसस्करत् । कुवित्पतिद्विषोयतीरिंद्रेणसंगमामहै ॥ इमानित्रीणिविष्टपातानींद्रविरोहय । शिरस्ततस्योर्वरामादिदंमऽउपोदरे ॥ असौचयानऽउर्वरादिमांतन्वं१मम । अथोततस्ययच्छिरःसर्वाता रोमशाकृधि ॥ खेरथस्यखेनसःखेयुगस्यशतक्रतो । अपालामिंद्रत्रिष्पूत्व्यकृणोःसूर्यत्वचं ॥ १४ ॥ (८।९।१२) पांत

(८।९।११) कन्यावाइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेय्यपालेंद्रोनुष्टुबाद्येद्वेपंक्ती । (८।९।१२) पांतमितित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यआंगिरसः श्रुतकक्षइंद्रोगायत्र्याद्यानुष्टुप् (सुकक्षोवाऋषिः) ।

मावोऽअंधसऽइंद्रमभिप्रगायत । विश्वासाहंशतक्रतुंमंहिष्ठंचर्षणीनां+ ॥ पुरुहूतंपुरुष्टुतंगाथान्यं१ सनंश्रुतं । इंद्रऽइ
तिब्रवीतन ॥ इंद्रऽइन्नोमहानांदातावाजानांनृतुः । महाँऽअभिज्ञ्वायमत् ॥ अपादुशिप्र्यंधसःसुदक्षस्यप्रहोषिणः ।
इंदोरिंद्रोयवाशिरः ॥ तम्वभिप्रार्चतेंद्रंसोमस्यपीतये । तदिद्ध्यस्यवर्धनं ॥१५॥ अस्यपीत्वामदानांदेवोदेवस्यौजसा । वि
श्वाभिभुवनाभुवत् ॥ त्यमुवःसत्रासाहंविश्वासुगीर्ष्वायतं । आच्यावयस्यूतये ॥ युध्मंसंतमनर्वाणंसोमपामनपच्युतं ।
नरमवार्यक्रतुं ॥ शिक्षाणऽइंद्ररायऽआपुरुविद्वाँऽऋचीषम । अवानःपार्येधने ॥ अतश्चिदिंद्रणऽउपायाहिशतवाजया ।
इषासहस्रवाजया ॥ १६ ॥ अयामधीवतोधियोर्वद्भिःशक्रगोदरे । जयेमपृत्सुवज्रिवः ॥ वयमुत्वाशतक्रतोगावोनय
वसेष्वा । उक्थेषुरणयामसि ॥ विश्वाहिमर्त्यत्वनानुकामाशतक्रतो । अगन्मवज्रिन्नाशसः ॥ त्वेसुपुत्रशवसोवृत्र
न्कामकातयः । नत्वामिंद्रातिरिच्यते ॥ सनोवृषन्त्सनिष्ठयासंघोरयाद्रविल्वा । धियाविड्ढिपुरंध्या ॥ १७ ॥ यस्ते
नूनंशतक्रतविंद्रद्युम्नितमोमदः । तेनंनूनंमदेमदेः ॥ यस्तेचित्रश्रवस्तमोयऽइंद्रवृत्रहन्तमः । यऽओजोदातमोमदः ॥
विद्माहियस्तेऽअद्रिवस्त्वादत्तःसत्यसोमपाः । विश्वासुदस्मकृष्टिषु ॥ इंद्रायमद्वनेसुतंपरिष्टोभंतुनोगिरः । अर्कम
र्चंतुकारवः ॥ यस्मिन्विश्वाऽअधिश्रियोरणंतिसप्तसंसदः । इंद्रंसुतेहवामहे ॥ १८ ॥ त्रिकद्रुकेषुचेतनंदेवासोयज्ञम
त्नत । तमिद्वर्धंतुनोगिरः ॥ आत्वाविशंत्विंदवःसमुद्रमिवसिंधवः । नत्वामिंद्रातिरिच्यते ॥ विव्यक्थमहिनावृष

न्भक्षंसोमस्यजागृवे । यऽइंद्रजठरेषुते ॥ अरंतऽइंद्रकुक्षयेसोमोभवतुवृत्रहन् । अरंधामभ्यऽइंदवः ॥ अरमश्वाय
गायतिश्रुतकक्षोऽअरंगवे । अरमिंद्रस्यधाम्ने ॥ अरंहिष्मासुतेषुणःसोमेष्विंद्रभूषसि । अरंतेशक्रदावने ॥ १९ ॥
पराकात्ताच्चिदद्रिवस्त्वांनक्षंतनोगिरः । अरंगमामतेवयं+ ॥ एवाह्यसिवीरयुरेवाशूरऽउतस्थिरः । एवातेराध्यंमनः ॥
एवारातिस्तुवीमघविश्वेभिर्धायिधातृभिः । अधाचिदिंद्रमेसचा ॥ मोषुब्रह्मेवतंद्रयुर्भुवोवाजानांपते । मत्स्वासुत
स्यगोमतः ॥ मानऽइंद्राभ्या३ दिशःसूरोऽअक्तुष्वायमन् । त्वायुजावनेमतत्+ ॥ त्वयेदिंद्रयुजावयंप्रतिब्रुवीमहि
स्पृधः । त्वमस्माकंतवस्मसि ॥ त्वामिद्धित्वायवोनुनोनुवतश्चरान् । सखायऽइंद्रकारवः ॥ २० ॥ (८।९।१३)
उद्धेदभिश्रुतामघंवृषभंनर्यापसं । अस्तारमेषिसूर्य ॥ नवयोनवतिंपुरोबिभेदबाह्वोजसा । अहिंचवृत्रहावधीत् ॥
सनऽइंद्रःशिवःसखाश्वावद्गोमद्यवमत् । उरुधारेवदोहते ॥ यदद्यकच्चवृत्रहन्नुदगाऽअभिसूर्य । सर्वंतदिंद्रतेवशे ॥
यद्वाप्रवृद्धसत्पतेनमराऽइतिमन्यसे । उतोतत्सत्यमित्तव ॥ २१ ॥ येसोमासःपरावतियेऽअर्वावतिसुन्विरे । सर्वां
स्ताँऽइंद्रगच्छसि ॥ तमिंद्रंवाजयामसिमहेवृत्रायहंतवे । सवृषावृषभोभुवत् ॥ इंद्रःसदामनेकृतऽओजिष्ठःसमदेहि
तः । द्युम्नीश्लोकीससोम्यः+ ॥ गिरावज्रोनसंभृतःसबलोऽअनपच्युतः । ववक्षऽऋष्वोऽअस्तृतः ॥ दुर्गेचिन्नःसुगं

(८।९।१३) उद्धेदभीतिचतुस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसःश्रुतकक्षइंद्रोंत्यायाइंद्रर्भवोगायत्री ।

कृधिगृणानऽइंद्रगिर्वणः त्वंचमघवन्वशः ॥ २२ ॥ यस्यतेनूचिदादिशंनमिनंतिस्वराज्यं । नदेवोनाध्रिगुर्जनः ॥ अधातेऽअप्रतिष्कुतंदेवीशुष्मंसपर्यतः । उभेसुशिप्ररोदसी ॥ त्वमेतदधारयःकृष्णासुरोहिणीषुच । परुष्णीषुरुशत्प यः ॥ वियदहेरधत्विषोविश्वेदेवासोऽअक्रमुः । विदन्मृगस्यताँऽअमः ॥ आदुमेनिवरोभुवद्वृत्रहादिष्टपौंस्यं । अजा तशत्रुरस्तृतः ॥ २३ ॥ श्रुतंवोवृत्रहन्तमंप्रशर्धंचर्षणीनां । आशुषेराधसेमहे+ ॥ अयाधियाचगव्ययापुरुणामन्पुरु ष्टुत । यत्सोमेसोमऽआभवः ॥ बोधिन्मनाऽइदस्तुनोवृत्रहाभूर्यासुतिः । शृणोतुशक्रऽआशिषं ॥ कयात्वंनऽऊत्या भिप्रमंदसेवृषन् । कयास्तोतृभ्यऽआभर ॥ कस्यवृषासुतेसचानियुत्वान्वृषभोरणत् । वृत्रहासोमपीतये ॥ २४ ॥ अभीषुणस्त्वंरयिंमंदसानःसहस्रिणं । प्रयंताबोधिदाशुषे ॥ पत्नीवंतःसुताऽइमऽउशंतोयंतिवीतये । अपांजग्मिर्नि चुंपुणः+ ॥ इष्टाहोत्राऽअसृक्षतेंद्रंवृधासोऽअध्वरे । अच्छावभृथमोजसा ॥ इहत्यासधमाद्याहरीहिरण्यकेश्या । वो ळ्हामभिप्रयोहितं+ ॥ तुभ्यंसोमाःसुताऽइमेस्तीर्णंबर्हिर्विभावसो । स्तोतृभ्यऽइंद्रमावह ॥ २५ ॥ आतेदक्षंविरोच नादधद्रत्नाविदाशुषे । स्तोतृभ्यऽइंद्रमर्चत ॥ आतेदधामींद्रियमुक्थाविश्वाशतक्रतो । स्तोतृभ्यऽइंद्रमृळय ॥ भद्रंभद्रंनऽआभरेषमूर्जंशतक्रतो । यदिंद्रमृळयासिनः ॥ सनोविश्वान्याभरसुवितानिशतक्रतो । यदिंद्र० नः ॥ त्वामिद्वृत्रहन्तमसुतावंतोहवामहे । यदिंद्र० ॥ २६ ॥ उपनोहरिभिःसुतंयाहिमदानांपते । उप

नोहरिभिःसुतं+ ॥ द्वितायोवृत्रहन्तमोविदऽइंद्रःशतक्रतुः । उप० ॥ त्वंहिवृत्रहन्नेषांपातासोमानामसि । उप० ॥
इंद्रऽइषेदऽदातुनऽऋभुक्षणमृभुंरयिं । वाजीददातुवाजिनं ॥ २७ ॥ (८।१०।१) गौर्धयतिमरुतांश्रवस्युर्माता
मघोनां । युक्तावह्नीरथानां ॥ यस्यांदेवाऽउपस्थेव्रताविश्वेधारयंते । सूर्यामासादृशेकं+ ॥ तत्सुनोविश्वेऽअर्य
ऽआसदागृणंतिकारवः । मरुतःसोमपीतये ॥ अस्तिसोमोऽअयंसुतःपिबंत्यस्यमरुतः । उतस्वराजोऽअश्विना ॥
पिबंतिमित्रोऽअर्यमातनापूतस्यवरुणः । त्रिषधस्थस्यजावतः ॥ उतोन्वस्यजोषमाँऽइंद्रःसुतस्यगोमतः । प्रातर्होतें
वमत्सति ॥ २८ ॥ कदत्विषंतसूरयस्तिरऽआपऽइवस्रिधः । अर्षंतिपूतदक्षसः ॥ कद्वोऽअद्यमहानांदेवानामवोवृ
णे । त्मनांचदस्मवर्चसां ॥ आयेविश्वापार्थिवानिपप्रथन्रोचनादिवः । मरुतःसोमपीतये ॥ त्यान्नुपूतदक्षसोदिवोवो
मरुतोहुवे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ त्यान्नुयेविरोदसीतस्तभुर्मरुतोहुवे । अस्य०॥ त्यंनुमारुतंगणंगिरिष्ठांवृषणंहुवे ।अस्य०
॥ २९ ॥ (८।१०।२) आत्वागिरोरथीरिवास्थुःसुतेषुगिर्वणः । अभित्वासमनूषतेंद्रवत्संनमातरः ॥ आत्वाशुक्रा
ऽअचुच्यवुःसुतासऽइंद्रगिर्वणः । पिबात्व१स्यांधसऽइंद्रविश्वासुतेहितं+ ॥ पिबासोमंमदायकमिंद्रश्येनाभृतंसु

दशमेनुवाकेदशसूक्तानि (८।१०।१) गौर्धयतीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबिंदुर्मरुतोगायत्री (पूतदक्षोवाऋषिः) । (८।१०।२)
आत्वागिरइतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसस्तिरश्चीरिंद्रोनुष्टुप् ।

तं । त्वंहिशश्वतीनांपतीराजाविशामसि ॥ श्रुधीहवंतिरश्च्याऽइंद्रयस्त्वासपर्यति । सुवीर्यस्यगोमतोरायस्पूर्धिमहाँ ऽअसि ॥ इंद्रयस्तेनवीयसींगिरंमंद्रामजीजनत् । चिकित्विन्मनसंधियंप्रत्नामृतस्यपिप्युषीं ॥ ३० ॥ तमुष्टवामयंगिरऽइंद्रमुक्थानिवावृधुः । पुरूण्यस्यपौंस्यासिषासंतोवनामहे ॥ एतोन्विंद्रंस्तवामशुद्धंशुद्धेनसाम्ना । शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वांसंशुद्धऽआशीर्वान्ममत्तु ॥ इंद्रशुद्धोनऽआगहिशुद्धःशुद्धाभिरूतिभिः । शुद्धोरयिंनिधारयशुद्धोममद्धिसोम्यः+ ॥ इंद्रशुद्धोहिनोरयिंशुद्धोरत्नानिदाशुषे । शुद्धोवृत्राणिजिघ्नसेशुद्धोवाजंसिषाससि ॥ ३१ ॥ (८।१०।३) अस्माऽउषासऽआतिरंतयाममिंद्रायनक्तमूर्म्याःसुवाचः । अस्माऽआपोमातरःसप्ततस्थुर्नृभ्यस्तरायसिंधवःसुपाराः+ ॥ अतिविद्धाविथुरेणाचिदस्त्रात्रिःसप्तसानुसंहितागिरीणां । नतद्देवोनमर्त्यस्तुतुर्याद्यानिप्रवृद्धोवृषभश्चकार ॥ इंद्रस्यवज्रऽआयसोनिमिश्लऽइंद्रस्यबाह्वोर्भूयिष्ठमोजः । शीर्षन्निंद्रस्यक्रतवोनिरेकऽआसन्नेषंतश्रुत्याऽउपाके+ ॥ मन्ये त्वायज्ञियंयज्ञियानांमन्येत्वाच्यवनमच्युतानां । मन्येत्वासत्वनामिंद्रकेतुंमन्येत्वावृषभंचर्षणीनां+ ॥ आयद्वज्रंबाह्वोरिंद्रधत्सेमदच्युतमहयेहंतवाऽउ । प्रपर्वताऽअनवंतप्रगावःप्रब्रह्माणोऽअभिनक्षंतऽइंद्रं ॥ ३२ ॥ तमुष्टवामयऽइमाजजानविश्वाजातान्यवराण्यस्मात् । इंद्रेणमित्रंदिधिषेमगीर्भिरुपोनमोभिर्वृषभंविशेम ॥ वृत्रस्यत्वाश्वसथादी

(८।१०।३) अस्माइत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यतिरश्चीरिंद्रश्चतुर्दश्याइंद्रामरुतःपंचदश्याइंद्राबृहस्पतीत्रिष्टुप्चतुर्थीविराट् ।

षंमाणाविश्वेंदेवाऽअंजहुर्येंसखांयः । मरुद्भिंरिंद्रसख्यंतेंऽअस्त्वथेमाविश्वाःपृतंनाजयासि ॥ त्रिःषष्टिस्त्वांमरुतोंवा
वृधानाऽउस्राऽइंवराशयोंयज्ञियांसः । उपत्वेमंःकृधिनोंभागधेयंशुष्मंतऽएनाहविषांविधेम ॥ तिग्ममायुधंमरुताम
नींकंकस्तंऽइंद्रप्रतिवज्रंदधर्ष । अनायुधासोऽअसुंराऽअदेवाश्चक्रेणताँऽअपंवपऽऋजीषिन् ॥ महऽउग्रायंतवसेंसुवृ
क्तिंप्रेरंयशिवतंमायपश्वः । गिर्वाहसेगिरऽइंद्रांयपूर्वीर्धेहितन्वेंकुविदंगवेदंत् ॥ ३३ ॥ उक्थवांहसेविभ्वेंमनीषांद्रु
णानपारमींरयानदीनाँ । निस्पृंशधियातन्विंश्रुतस्यजुष्टंतरस्यकुवि० ॥ तद्विंविड्ढियत्तऽइंद्रोजुजोंषत्स्तुहिसुंष्टुतिंनम
साविंवास । उपंभूषजरितर्माॅरुवण्यःश्रावयावाचंकुवि० ॥ अवंद्रप्सोऽअंशुमतींमतिष्ठदियानःकृष्णोदशभिंःसहस्रैंः ।
आवत्तमिंद्रःशच्याधमंतमपस्नेहिंतीर्नृमणांऽअधत्त ॥ द्रप्सर्मपश्यंविषुंणेचरंतमुपह्वरेनद्योंऽअंशुमत्यांः । नभोनकृ
ष्णमंवतस्थिवांसमिष्यांमिवोवृषणोयुध्यंताजौ+ ॥ अधंद्रप्सोऽअंशुमत्यांऽउपस्थेधांरयत्तन्वंतित्विषाणः । विशोऽ
अदेंवीरभ्याउ चरंतीर्बृहस्पतिंनायुजेंद्रंःससाहे ॥ ३४ ॥ त्वंहत्यत्सप्तभ्योजायंमानोशत्रुभ्योंऽअभवःशत्रुंरिंद्र । गूढे
द्यावांपृथिवीऽअन्वंविंदोविभुमद्भ्योभुवंनेभ्योरणंधाः ॥ त्वंहत्यदंप्रतिमानमोजोवज्रेणवज्रिन्धृषितोजंघंथ । त्वंशुष्ण
स्यावांतिरोवधंत्रैस्त्वंगाऽइंद्रशच्येदंविंदः ॥ त्वंहत्यद्वृषभचर्षणीनांघनोवृत्राणांतविषोबंभूथ । त्वंसिंधूँऽरसृजस्तस्त
भानान्त्वमपोऽअंजयोदासपंत्नीः ॥ ससुक्रतूरणिंतायःसुतेष्वनुंत्तमन्युर्योंऽअहेंवरेवान् । यऽएकऽइन्नर्यपांसिकर्तास

वृत्रहाप्रतीदन्यमाहुः ॥ सवृत्रहेंद्रश्चर्षणीधृत्तंसुष्टुत्याहव्यंहुवेम । सप्रावितामघवानोधिवक्तासवाजस्यश्रवस्यस्यदाता+ ॥ सवृत्रहेंद्रऽऋभुक्षाःसद्योजज्ञानोहव्योबभूव । कृण्वन्नपांसिनर्यापुरूणिसोमोनपीतोहव्यःसखिभ्यः ॥ ३५ ॥ (८।१०।४) याऽइंद्रभुजऽआभरःस्वर्वाँऽअसुरेभ्यः । स्तोतारमिन्मघवन्नस्यवर्धययेचत्वेवृक्तबर्हिषः ॥ यमिंद्रदधिषेत्वमश्वंगांभागमव्ययं । यजमानेसुन्वतिदक्षिणावतितस्मिन्तंधेहिमापणौ+ ॥ यऽइंद्रसस्त्यव्रतोनुष्वापमदेवयुः । स्वैःषऽएवैर्मुमुरत्पोष्यंरयिंसनुतधेहितंततः ॥ यच्छक्रासिपरावतियदर्वावतिवृत्रहन् । अतस्त्वागीर्भिर्द्युगदिंद्रकेशिभिःसुतावाँऽआविवासति ॥ यद्वासिरोचनेदिवःसमुद्रस्याधिविष्टपि । यत्पार्थिवेसदनेवृत्रहन्तमयदंतरिक्षऽआगहि ॥ ३६ ॥ सनःसोमेषुसोमपाःसुतेषुशवसस्पते । मादयस्वराधसासूनृतावतेंद्ररायापरीणसा ॥ मानऽइंद्रपरावृणग्भवानःसधमाद्यः । त्वंनऽऊतीत्वमिन्नऽआप्यंमानऽइंद्रपरावृणक् ॥ अस्मेऽइंद्रसचासुतेनिषदापीतयेमधु । कृधीजरित्रेमघवन्नवोमहदस्मेऽइंद्रसचासुते+ ॥ नत्वादेवासऽआशतनमर्त्यासोऽअद्रिवः । विश्वाजातानिशवसाभिभूरसिनत्वादेवासऽआशत ॥ विश्वाःपृतनाऽअभिभूतरंनरंसजूस्ततक्षुरिंद्रंजजनुश्चराजसे । क्रत्वावरिष्ठंवरऽआमुरिमुतोग्रमोजिष्ठंतवसंतरस्विनं ॥ ३७ ॥ समीरेभासोऽअस्वरन्निंद्रंसोमस्यपीतये । स्वर्पतिंयदींवृधेधृतव्रतोह्योजसासमू

(८।१०।४) याइंद्रेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोरेभइंद्रोबृहतीदशम्याद्याःक्रमेणातिजगत्युपरिष्टाद्बृहत्यतिजगतीत्रिष्टुप्जगत्यः ।

तिभिः ॥ नेमिंनमंतिचक्षसामेषंविप्राऽअभिस्वरा । सुदीतयोवोऽअद्रुहोपिकर्णेतरस्विनःसमृक्वभिः ॥ तमिंद्रंजोहवी
मिमघवानमुग्रंसत्रादधानमप्रतिष्कुतंशवांसि । मंहिष्ठोगीर्भिराचयज्ञियोववर्तद्रायेनोविश्वासुपथाकृणोतुवज्री+ ॥
त्वंपुरऽइंद्रचिकिदेनाव्योजसाशविष्ठशक्रनाशयध्यै । त्वद्विश्वानिभुवनानिवज्रिन्द्यावारेजेतेपृथिवीचभीषा+ ॥
तन्मऽऋतमिंद्रशूरचित्रपात्वपोनवज्रिन्दुरितातिपर्षिभूरि । कदानऽइंद्ररायऽआदशस्येर्विश्वप्स्न्यस्यस्पृहयाय्यस्यरा
जन् ॥ ३८ ॥ इतिषष्ठाष्टकेषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

षट्चत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३८ सूक्तानि १६ ऋचः १९७ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये. ९ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ अर्यमवरुणाभ्यामि. विश्वे
भ्योदेवेभ्य. ५ अग्नय. ९ अश्विभ्यामि. २० इंद्राये. ९२ इंद्रऋभुभ्य. मरुद्भ्य. १२ इंद्राये. २२ इंद्रामरुद्भ्य. इंद्राबृहस्पतिभ्या.
इंद्रायेदं. २१ ॥ इतिषष्ठेषष्ठः ॥

इंद्रायद्वादशनृमेधऔष्णिहंसप्तम्युपांत्येचककुभौत्यानवम्यौपुरउष्णिहौत्वामिदाष्टौप्रागाथमयंतेद्वादशनेमो
भार्गवस्त्रैष्टुभंषष्ठीजगतीपरास्तिस्रोनुष्टुभोयमितिद्वृचेनेंद्रआत्मानमस्तौदुपांत्येवाच्यावृधक्षोळशजमदग्निर्भा
र्गवोमैत्रावरुणंप्रागाथंत्रित्रिष्टुबंतंतृतीयादिगायत्रीपरासतोबृहतीस्तोत्रंराजस्वृक्सपादादित्याश्विन्यौवायव्यें
सौर्यौबृहत्युषस्यासूर्यप्रभास्तुतिर्वापावमानीगव्यैत्वमग्नेव्यधिकाभार्गवःप्रयोगोबार्हस्पत्योवाग्निःपावकःसहस

स्तुतयोर्वाद्‍य्योर्गृहपतिर्यविष्ठयोर्वान्यतरआग्नेयंत्वदर्शिषळूनांसोभरिर्बार्हतंपंचमीविराड्रूपासप्तम्याद्ययुजः
सतोबृहत्योष्टम्यादियुजःककुभ्भ्रसीयसीककुबनुष्टुबंत्याग्निमारुतींनवमंमंडलंपावमानंसौम्यंस्वादिष्ठयादशम
धुच्छंदाःपवस्वमेधातिथिरेषशुनःशेपःसनहिरण्यस्तूपःसमिद्धएकादशकाश्यपोसितोदेवलोवाविंशतिःसूक्ता
न्याद्यमाप्रियंश्चतुरनुष्टुबंतंमंद्रयानवास्रग्रमेतेसोमाःपरिप्रियाप्रस्वानासंउपास्मैसोमाअसृग्रं ॥ ७ ॥ ॥

हरिःओम् ॥ (८।१०।५) इंद्रायसामगायतविप्रायबृहतेबृहत् । धर्मकृतेविपश्चितेपनस्यवे ॥ त्वमिंद्राभिभूर
सित्वंसूर्यमरोचयः । विश्वकर्माविश्वदेवोमहाँऽअसि ॥ विभ्राजन्ज्योतिषास्व१रगच्छोरोचनंदिवः । देवास्तऽइंद्रस
ख्यायर्येमिरे ॥ एंद्रनोगधिप्रियःसत्राजिदगोह्यः । गिरिर्नविश्वतस्पृथुःपतिर्दिवः+ ॥ अभिहिसत्यसोमपाऽउभेबभू
थरोदसी । इंद्रासिसुन्वतोवृधःपति० ॥ त्वंहिशश्वतीनामिंद्रदर्तापुरामसि । हंतादस्योर्मनोर्वृधःपति० ॥ १ ॥ अ
धाहींद्रगिर्वणऽउपत्वाकामान्महःससृज्महे । उदेवयंतऽउदभिः ॥ वार्णत्वायव्याभिर्वर्धंतिशूरब्रह्माणि । वावृध्वांसं
चिदद्रिवोदिवेदिवे॥ युंजंतिहरीऽइषिरस्यगाथयोरौरथऽउरुयुगे। इंद्रवाहावचोयुजा ॥ त्वंनऽइंद्राभरँऽओजोनृम्णंशत
क्रतोविचर्षणे। आवीरंपृतनाषहं ॥ त्वंहिनःपितावसोत्वंमाताशतक्रतोबभूविथ । अधातेसुम्नमीमहे ॥ त्वांशुष्मिन्पुरु

(८।१०।५) इंद्रायसामेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधइंद्रउष्णिक्सप्तमीदशम्येकादश्यौककुभोनवम्यंत्येपुरउष्णिहौ ।

हूतवाजयंतमुपंब्रुवेशतक्रतो । सनोरास्वसुवीर्यं ॥ २ ॥ (८।१०।६) त्वामिदाह्योनरोपींप्यन्वज्रिन्भूर्णयः । सऽ इंद्रस्तोमवाहसामिहश्रुध्युपस्वसरमागहि ॥ मत्स्वासुशिप्रहरिवस्तदीमहेत्वेऽआभूषंतिवेधसः । तवश्रवांस्युपमान्यु क्थ्यासुतेष्विंद्रगिर्वणः ॥ श्रायंतऽइवसूर्यंविश्वेदिंद्रस्यभक्षत । वसूनिजातेजनमानऽओजसाप्रतिभागंनदीधिम ॥ अनर्शरातिंवसुदामुपस्तुहिभद्राइंद्रस्यरातयः । सोऽअस्यकामंविधतोनरोषतिमनोदानायचोदयन् ॥ त्वामिंद्रप्रतूर्तिष्व भिविश्वाऽअसिस्पृधः । अशस्तिहाजनिताविश्वतूरसित्वंतूर्यतरुष्यतः+ ॥ अनुतेशुष्मंतुरयंतमीयतुःक्षोणीशिशुंनमात रा । विश्वास्तेस्पृधःश्नथयंतमन्यवेवृत्रंयदिंद्रतूर्वसि ॥ इतऽऊतीवोऽअजरंप्रहेतारमप्रहितं । आशुंजेतारंहेतारंरथीतं ममतूर्तंतुग्र्यावृधं ॥ इष्कर्तारमनिष्कृतंसहस्कृतंशतमूर्तिंशतक्रतुं । समानमिंद्रमवसेहवामहेवसवानंवसूजुवं ॥ ३ ॥ (८।१०।७) अयंतऽएमितन्वापुरस्ताद्विश्वेदेवाऽअभिमायंतिपश्चात् । यदामह्यंदीधरोभागमिंद्रादिन्मयाकृण वोवीर्याणि ॥ दधामितेमधुनोभक्षमग्रेहितस्तेभागःसुतोऽअस्तुसोमः । असश्चत्वंदक्षिणतःसखामेधावृत्राणिजंघनाव

(८।१०।६) त्वामिदेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यनृमेधइंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः । (८।१०।७) अयंतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोनेम ऋषिःअयंतइतिद्वयोरिंद्रऋषिःइंद्रोदेवतामनोजवाइत्यस्याःसुपर्णोदेवतासमुद्रेइत्यस्यावज्रंयद्वाग्वदंतीतिद्वयोर्वाग्देवतात्रिष्टुप्षष्ठीजगतीसप्त म्याद्यास्तिस्रोनुष्टुभः ।

भूरिं ॥ प्रसुस्तोमंभरतवाजयंतऽइंद्रांयसत्यंयदिंसत्यमस्तिं । नेंद्रोंऽअस्तीतिनेमंऽउत्वऽआहकईंददर्शकमभिष्टवाम ॥ अयमंस्मिजरितःपश्यंमेहविश्वांजातान्यभ्यंस्मिमह्ना । ऋतस्यंमाप्रदिशोंवर्धयंत्यादर्दिरोभुवंनादर्दरीमि ॥ आयन्मां वेनाऽअरुंहन्नृतस्यँऽएकमासींनंहर्यतस्यंपृष्ठे । मनंश्चिन्मेहृदऽआप्रत्यंवोचदचिंक्रदन्छिशुंमंतःसखांयः ॥ विश्वेत्ताते सवंनेषुप्रवाच्यायाचकर्थंमघवन्निंद्रसुन्वते । पारांवतंयत्पुंरुसंभृतंवस्वपावृंणोःशरभायऽऋषिंबंधवे ॥ ४ ॥ प्रनूनंधां वतापृथङ्नेहयोत्रोऽअवांवरीत् । निर्षीवृत्रस्यमर्मणिवज्रमिंद्रोंऽअपीपतत् ॥ मनोंजवाऽअयंमानऽआयसीमंतरत्पुरं । दिवंसुपर्णोगत्वायसोमंवज्रिणऽआभंरत् ॥ समुद्रेऽअंतःशंयतऽउद्नावज्रोंऽअभीवृंतः । भरंत्यस्मैसंयतंःपुरःप्रंस्रवणा बलिं+ ॥ यद्वाग्वदंत्यविचेतनानिराष्ट्रींदेवानांनिषसादंमंद्रा । चतंस्रऽऊर्जंदुदुहेपयांसिक्वंस्विदस्याःपरमंजंगाम ॥ देवींवाचंमजनयंतदेवास्तांविश्वरूंपाःपशवोंवदंति । सानोंमंद्रेषमूर्जंदुहांनाधेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु ॥ सखेंविष्णोवि तरंविक्रंमस्वद्यौर्देहिलोकंवज्रांयविष्कभें । हनांववृत्रंरिणचांवसिंधूनिंद्रंस्ययंतुप्रसवेविसृंष्टाः ॥५॥ (८।१०।८) ऋधं

(८।१०।८) ऋधगित्थेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोजमदग्निर्ऋषिर्मित्रावरुणौदेवते पंचम्यामित्रावरुणादित्यादेवताःषष्ठ्याआदित्याः सप्तम्यष्टम्योरश्विनौनवमीदशम्योर्वायुरेकादशीद्वादश्योःसूर्यस्त्रयोदश्याउषाश्चतुर्दश्याःपवमानस्ततोद्वयोर्गौःबृहतीद्वितीयाचतुर्थीषष्ठयष्ट म्यःसतोबृहत्यःतृतीयागायत्रीअंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

गित्थासमर्त्यैः शश्मे देवतांतये । यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टय ऽआचक्रे हव्यदातये ॥ वर्षिष्ठक्षत्रा ऽउरुचक्षसा नरा
राजाना दीर्घश्रुत्तमा । ता बाहुता न दंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ प्र यो वां मित्रावरुणाजिरो दूतो ऽअद्रवत् ।
अयः शीर्षा मदेरघुः ॥ न यः संपृच्छे न पुनर्हवीतवे न संवादाय रमते । तस्मान्नो ऽअद्य समृतेरुरुष्यतं बाहुभ्यां न ऽउरुष्यतं ॥
प्र मित्राय प्रार्यम्णे सचथ्यमृतावसो । वरूथ्यं१ वरुणे छंद्यं वचः स्तोत्रं राजसु गायत ॥ ६ ॥ ते हिन्विरे ऽअरुणं जेन्यं वस्वे
कं पुत्रं तिसृणां । ते धामान्यमृता मर्त्यानामदब्धा ऽअभिचक्षते ॥ आ मे वचांस्युद्यता द्युमत्तमानि कर्त्वा । उभा यातं ना
सत्या सजोषसा प्रति हव्यानि वीतये ॥ रातिं यद्वामरक्षसं हवामहे युवाभ्यां वाजिनीवसू । प्राचीं होत्रां प्रतिरंतावितं नरा
गृणाना जमदग्निना ॥ आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः । अंतः पवित्र ऽउपरि श्रीणानो३ यं शुक्रो ऽअयामि
ते ॥ वेत्यध्वर्युः पथिभी रजिष्ठैः प्रति हव्यानि वीतये । अधा नियुत्व ऽउभयस्य नः पिब शुचिं सोमं गवाशिरं ॥ ७ ॥ बण्म
हाँ ऽअसि सूर्य बळादित्य महाँ ऽअसि । महस्ते सतो महिमा पनस्यतेद्धा देव महाँ ऽअसि ॥ बट् सूर्य श्रवसा महाँ ऽअसि सत्रा
देव महाँ ऽअसि । मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यं ॥ इयं या नीच्यर्किणी रूपा रोहिण्या कृता । चित्रेव
प्रत्यदर्श्यायत्यं१ तर्दशसु बाहुषु ॥ प्रजा ह तिस्रो ऽअत्यायमीयुर्न्य१न्या ऽअर्कमभितो विविश्रे । बृहद्ध तस्थौ भुवनेष्वंतः
पवमानो हरित ऽआविवेश ॥ माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादित्यानाममृतस्य नाभिः । प्र नु वोचं चिकितुषे जनाय

मागामनागामदितिंवधिष्ट ॥ वचोविदंवाचमुदीरयंतींविश्वाभिर्धीभिरुपतिष्ठमानां । देवींऽदेवेभ्यःपर्येयुषींगामा
मावृक्तमर्त्योदभ्रचेताः ॥ ८ ॥ (८।१०।९) त्वमग्नेबृहद्वयोदधासिदेवदाशुषे । कविर्गृहपतिर्युवा ॥ सनऽईळान
यासहदेवाँऽअग्नेदुवस्युवा । चिकिद्विभानवावह ॥ त्वयाहस्विद्युजावयंचोदिष्ठेनयविष्ठ्य । अभिष्मोवाजसातये ॥
और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदाहुवे । अग्निंसमुद्रवाससं ॥ हुवेवातस्वनंकविंपर्जन्यक्रंद्यंसहः । अग्निं० ॥ ९ ॥ आस
वंसवितुर्यथाभगस्येवभुजिंहुवे । अग्निं० ॥ अग्निंवोवृधंतमध्वराणांपुरूतमं । अच्छानप्त्रेसहस्वते ॥ अयंयथानऽआ
भुवत्त्वष्टारूपेवतक्ष्या । अस्यक्रत्वायशस्वतः ॥ अयंविश्वाऽअभिश्रियोग्निर्देवेषुपत्यते । आवाजैरुपनोगमत् ॥ वि
श्वेषामिहस्तुहिहोतॄणांयशस्तमं । अग्निंयज्ञेषुपूर्व्यं+ ॥ १० ॥ शीरंपावकशोचिषंज्येष्ठोयोदमेष्वा । दीदायदीर्घश्रुत्त
मः ॥ तमर्वंतंनसानसिंगृणीहिविप्रशुष्मिणं । मित्रंनयातयज्जनं ॥ उपत्वाजामयोगिरोदेदिशतीर्हविष्कृतः । वायोर
नीकेऽअस्थिरन् ॥ यस्यत्रिधात्ववृतंबर्हिस्तस्थावसंदिनं । आपश्चिन्निदधापदं+ ॥ पदंदेवस्यमीळ्हुषोनाधृष्टाभिरूति
भिः । भद्रासूर्यऽइवोपदृक्+ ॥ ११ ॥ अग्नेघृतस्यधीतिभिस्तेपानोदेवशोचिषा । आदेवान्वक्षियक्षिच ॥ तंत्वाजनं

(८।१०।९) त्वमग्नइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यभार्गवःप्रयोगोग्निर्गायत्री (अस्मिन्सूक्तेएतदृषयोविकल्प्यंते–बार्हस्पत्योग्निःपावकः यद्वासहसःपुत्रौगृहपतियविष्ठौअनयोरन्यतरोवा) ।

तमातरंःकविंदेवासोऽअंगिरः । हव्यवाहममर्त्यं ॥ प्रचेतसंत्वाकवेग्नेदूतंवरेण्यं । हव्यवाहंनिषेदिरे ॥ नहिमेऽअ
स्त्यघ्न्यानस्वधितिर्वनन्वति । अथैताद्दग्भरामिते ॥ यदग्नेकानिकानिचिदातेदारूणिदध्मसि । ताजुषस्वयविष्ठ्य ॥
यदत्युपजिह्विकायद्वम्रोऽअतिसर्पति । सर्वंतदस्तुतेघृतं+ ॥ अग्निमिंधानोमनसाधियंसचेतमर्त्यः । अग्निमींधेवि
वस्वभिः ॥ १२ ॥ (८।१०।१०) अदर्शिगातुवित्तमोयस्मिन्व्रतान्यादधुः । उपोषुजातमार्यस्यवर्धनमग्निंनक्षंतनो
गिरः ॥ प्रदैवोदासोऽअग्निर्देवाँऽअच्छानमज्मना । अनुमातरंपृथिवींविवावृतेतस्थौनाकस्यसानवि ॥ यस्माद्रेजंतकृ
ष्टयश्चर्कृत्यानिकृण्वतः । सहस्रसांमेधसाताविवत्मनाग्निंधीभिःसपर्यत ॥ प्रयंरायेनिनीषसिमर्तोयस्तेवसोदाशत् ।
सवीरंधत्तेऽअग्नऽउक्थशंसिनंत्मनासहस्रपोषिणं ॥ सदृह्ळेचिदभितृणत्तिवाजमर्वतासधत्तेऽअक्षितिश्रवः । त्वेदेवत्रा
सदापुरूवसोविश्वावामानिधीमहि ॥ १३ ॥ योविश्वादयतेवसुहोतामंद्रोजनानां । मधोर्नपात्राप्रथमान्यस्मैप्रस्तोमा
यंत्यग्नये ॥ अश्वंनगीर्भीरथ्यंसुदानवोमर्मृज्यंतेदेवयवः । उभेतोकेतनयेदस्मविश्पतेपर्षिराधोमघोनां ॥ प्रमंहिष्ठाय
गायतऽऋताव्नेबृहतेशुक्रशोचिषे । उपस्तुतासोऽअग्नये ॥ आवंसतेमघवावीरवद्यशःसमिद्धोद्युम्न्याहुतः । कुविन्नोऽ

(८।१०।१०) अदर्शीतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिरग्निरंत्यायाअग्नामरुतोबृहतीपंचमीविराड्रूपासप्तम्याद्ययुजःसतोबृहत्योष्ट
म्यादियुजःक्रमेणककुब्ह्रसीयसीककुबनुष्टुभः ।

ऋक्सं. अ.६अ.७ ॥४९॥

अस्यसुमतिर्नवीयस्यच्छावाजेभिरागमत् ॥ प्रेष्ठंमुप्रियाणांस्तुह्यासावातिथिं । अग्निंरथानांयमं ॥ १४ ॥ उदितायो निदितावेदितावस्वायज्ञियोववर्तति । दुष्टरायस्यप्रत्रणेनोर्मयोधियावाजंसिषासतः ॥ मानोहृणीतामतिथिर्वसुरग्निः पुरुप्रशस्तऽएषः । यःसुहोतास्वध्वरः+ ॥ मोतेरिषन्येऽअच्छोक्तिभिर्वसोग्नेकेभिश्चिदेवैः । कीरिश्चिद्धित्वामीट्टेदूत्या यरातहव्यःस्वध्वरः+ ॥ आग्नेयाहिमरुत्सखारुद्रेभिःसोमपीतये । सोभर्याऽउपसुष्टुतिंमादयस्वस्वर्णरे ॥ १५ ॥ ॥ (इतिप्रागाथमष्टमंमंडलंअत्रसूक्तानि ९२) ॥ (९।१।१) स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया । इंद्रायपातवेसु तः+ ॥ रक्षोहाविश्वचर्षणिरभियोनिमयोहतं । द्रुणासधस्थमासदत् ॥ वरिवोधातमोभवमंहिष्ठोवृत्रहन्तमः । पर्षि राधोमघोनाम् ॥ अभ्यर्षमहानांदेवानांवीतिमंधसा । अभिवाजमुतश्रवः ॥ त्वामच्छाचरामसितदिदर्थंदिवेदिवे । इंद्रोत्वेनऽआशसः ॥ १६ ॥ पुनातितेपरिस्रुतंसोमंसूर्यस्यदुहिता । वारेणशश्वतातना ॥ तमीमण्वीःसमर्यऽआगृ भ्णंतियोषणोदश । स्वसारःपार्येदिवि+ ॥ तमींहिन्वंत्यग्रुवोधमंतिबाकुरंदृतिं । त्रिधातुवारणंमधु ॥ अभीऽ३मम घ्न्याऽउतश्रीणंतिधेनवःशिशुं । सोममिंद्रायपातवे ॥ अस्येदिंद्रोमदेष्वाविश्वावृत्राणिजिघ्नते । शूरोमघाचमंह

पावमानेनवमेमंडलेसप्तानुवाकाःतत्रप्रथमेनुवाकेचतुर्विंशतिसूक्तानि (९।१।१) स्वादिष्ठयेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाःपव मानसोमोगायत्री ।

ते ॥ १७ ॥ (९।१।२) पवस्वदेववीरतिपवित्रंसोमरंह्या । इंद्रमिंदोवृषाविश ॥ आवच्यस्वमहिप्सरोवृषेंदोद्युम्नवं
त्तमः । आयोनिंधर्णसिःसदः ॥ अधुक्षतप्रियंमधुधारासुतस्यवेधसः । अपोवसिष्टसुक्रतुः ॥ महांतंत्वामहीरन्वापो
ऽअर्षतिसिंधवः । यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ समुद्रोऽअप्सुमामृजेविष्टंभोधरुणोदिवः । सोमःपवित्रेऽअस्मयुः+ ॥ १८ ॥
अचिक्रदद्वृषाहरिर्महान्मित्रोनदर्शतः । संसूर्येणरोचते ॥ गिरस्तऽइंदऽओजसामर्मृज्यंतेऽअपस्युवः । याभिर्मदाय
शुंभसे ॥ तंत्वामदायघृष्वयऽउलोककृत्नुमीमहे । तवप्रशस्तयोमहीः+ ॥ अस्मभ्यमिंदविंद्रयुर्मध्वःपवस्वधारया ।
पर्जन्योवृष्टिमाँऽइव ॥ गोषाऽइंदोनृषाऽअस्यश्वसावाजसाऽउत । आत्मायज्ञस्यपूर्व्यः+ ॥ १९ ॥ (९।१।३) एष
देवोऽअमर्त्यःपर्णवीरिंवदीयति । अभिद्रोणान्यासदं ॥ एषदेवोविपाकृतोतिह्वरांसिधावति । पवमानोऽअदाभ्यः ॥
एषदेवोविपन्युभिःपवमानऽऋतायुभिः । हरिर्वाजायमृज्यते ॥ एषविश्वानिवार्याशूरोयन्निवसत्वभिः । पवमानःसि
षासति ॥ एषदेवोरथर्यतिपवमानोदशस्यति । आविष्कृणोतिवग्वनुं+ ॥ २० ॥ एषविप्रैरभिष्टुतोपोदेवोविगाहते ।
दधद्रत्नानिदाशुषे ॥ एषदिवंविधावतितिरोरजांसिधारया । पवमानःकनिक्रदत् ॥ एषदिवंव्यासरत्तिरोरजांस्यस्पृ

(९।१।२) पवस्वेतिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।३) एषदेवइतिदशर्चस्यसूक्तस्याजीगर्तिःशुनः शेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातःपवमानसोमोगायत्री ।

तः । पवमानःस्वध्वरः+ ॥ एषप्रत्नेनजन्मनादेवोदेवेभ्यःसुतः । हरिःपवित्रेऽअर्षति ॥ एषऽउस्यपुरुव्रतोजज्ञानोज नयन्निषः । धारयापवतेसुतः+ ॥ २१ ॥ (९।११४) सनाचसोमजेषिचपवमानमहिश्रवः । अथानोवस्यसस्कृ धि ॥ सनाज्योतिःसनास्व१र्विश्वाचसोमसौभगा । अथा० ॥ सनादक्षमुतक्रतुमपसोममृधोजहि । अथा० ॥ पवी तारःपुनीतनसोममिंद्रायपातवे । अथा० ॥ त्वंसूर्येनऽआभजतवक्रत्वातवोतिभिः । अथा० ॥ २२ ॥ तवक्रत्वात वोतिभिर्ज्योक्पश्येमसूर्यं । अथा० ॥ अभ्यर्षस्वायुधसोमद्विबर्हसंरयिं । अथा० ॥ अभ्य१र्षानपच्युतोरयिंसमत्सु सासहिः । अथा० ॥ त्वांयज्ञैरवीवृधन्पवमानविधर्मणि । अथा० ॥ रयिंनश्चित्रमश्विनमिंदोविश्वायुमाभर । अ था० ॥ २३ ॥ (९।११५) समिद्धोविश्वतस्पतिःपवमानोविराजति । प्रीणन्वृषाकनिक्रदत् ॥ तनूनपात्पवमानः शृंगेशिशानोऽअर्षति । अंतरिक्षेणरारजत् ॥ ईळेन्यःपवमानोरयिर्विराजतिद्युमान् । मधोर्धाराभिरोजसा ॥ बर्हिः प्राचीनमोजसापवमानस्तृणन्हरिः । देवेषुदेवऽईयते ॥ उदातैर्जिहतेबृहद्द्वारोदेवीर्हिरण्ययीः । पवमानेनसुष्टु

(९।११४) सनाचेतिदशर्चस्यसूक्तस्यहिरण्यस्तूपःपवमानसोमोगायत्री । (९।११५) समिद्धइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितः क्रमेणेध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौतिस्रोदेव्यःसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयोगायत्रीअंत्याश्चत स्रोनुष्टुभः । (इतआरभ्यविंशतिसूक्तेषुकाश्यपोदेवलोऽसितेनसहविकल्पते) ।

ताः ॥ २४ ॥ सुशिल्पेबृहतीमहीपवमानोवृषण्यति । नक्तोषासानदर्शते+ ॥ उभादेवानृचक्षसाहोतारादैव्याहुवे । पव मानऽइंद्रोवृषा ॥ भारतीपवमानस्यसरस्वतीळामही । इमंनोयज्ञमागमन्तिस्रोदेवीःसुपेशसः ॥ त्वष्टारमग्रजांगोपा पुरोयावानमाहुवे । इंदुरिंद्रोवृषाहरिःपवमानःप्रजापतिः ॥ वनस्पतिंपवमानमध्वासमंङ्धिधारया । सहस्रवल्शंहरिं तंभ्राजमानंहिरण्ययं ॥ विश्वेदेवाःस्वाहाकृतिंपवमानस्यागत । वायुर्बृहस्पतिःसूर्योग्निरिंद्रःसजोषसः ॥ २५ ॥ (९।१।६) मंद्रयासोमधारयावृषापवस्वदेवयुः । अव्योवारेष्वस्मयुः+ ॥ अभित्यंमद्यंमदमिंदविंद्रऽइतिक्षर । अ भिवाजिनोऽअर्वतः ॥ अभित्यंपूर्व्यंमदंसुवानोऽअर्षपवित्रऽआ । अभिवाजमुतश्रवः ॥ अनुद्रप्सासऽइंदवऽआपो नप्रवतासरन् । पुनानाऽइंद्रमाशत ॥ यमत्यमिववाजिनंमृजंतियोषणोदश । वनेक्रीळंतमत्यविं ॥ २६ ॥ तंगोभि र्वृषणंरसंमदायदेववीतये । सुतंभरायसंसृज ॥ देवोदेवायधारयेंद्रायपवतेसुतः । पयोयदस्यपीपयत् ॥ आत्मायज्ञ स्यरंह्यासुष्वाणःपवतेसुतः । प्रत्नंनिपातिकाव्यं ॥ एवापुनानऽइंद्रयुर्मदंमदिष्ठवीतये । गुहाचिद्दधिषेगिरः ॥ २७ ॥ (९।१।७) असृग्रमिंदवःपथाधर्मन्नृतस्यसुश्रियः । विदानाऽअस्ययोजनं ॥ प्रधारामध्वोऽअग्रियोमहीरपोविगाह

(९।१।६) मंद्रयेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।७) असृग्रमितिनवर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमान सोमोगायत्री ।

ते । हविर्हविष्षुवंद्यः ॥ प्रयुजोवाचोऽअग्रियोवृषावचक्रदद्वने । सद्माभिसत्योऽअध्वरः+ ॥ परियत्काव्याकविर्नृ
म्णावसानोऽअर्षति । स्वर्वाजीसिषासति ॥ पवमानोऽअभिस्पृधोविशोराजेवसीदति । यदीमृण्वंतिवेधसः ॥२८॥
अव्योवारेपरिप्रियोहरिर्वनेषुसीदति । रेभोवनुष्यतेमती+ ॥ सवायुमिंद्रमश्विनासाकंमदेनगच्छति । रणायोऽअस्य
धर्मभिः ॥ आमित्रावरुणाभगंमध्वःपवंतऽऊर्मयः । विदानाऽअस्यशक्मभिः ॥ अस्मभ्यंरोदसीरयिंमध्वोवाजस्य
सातये । श्रवोवसूनिसंजितं ॥ २९ ॥ (९।१।८) एतेसोमाऽअभिप्रियमिंद्रस्यकाममक्षरन् । वर्धंतोऽअस्यवी
र्यं* ॥ पुनानासश्चमूषदोगच्छंतोवायुमश्विना । तेनोधांतुसुवीर्यं ॥ इंद्रस्यसोमराधसेपुनानोहार्दिचोदय । ऋतस्य
योनिमासदं ॥ मृजंतित्वादशक्षिपोहिन्वंतिसप्तधीतयः । अनुविप्राऽअमादिषुः ॥ देवेभ्यस्त्वामदायकंसृजानमति
मेष्यः । संगोभिर्वासयामसि ॥ ३० ॥ पुनानःकलशेष्वावस्त्राण्यरुषोहरिः । परिगव्यान्यव्यत ॥ मघोनऽआपव
स्वनोजहिविश्वाऽअपद्विषः । इंदोसखायमाविश ॥ वृष्टिंदिवःपरिस्रवद्युम्नंपृथिव्याऽअधि । सहोनःसोमपृत्सुधाः ॥
नृचक्षसंत्वावयमिंद्रपीतंस्वर्विदं । भक्षीमहिप्रजामिषं ॥ ३१ ॥ (९।१।९) परिप्रियादिवःकविर्वयांसिनप्त्योर्हि
तः । सुवानोयातिकविक्रतुः ॥ प्रप्रक्षयायपन्यसेजनायजुष्टोऽअद्रुहे । वीत्यर्षचनिष्ठया ॥ ससूनुर्मातराशुचिर्जातो

(९।१।८)एतेसोमाइतिनवर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री ।(९।१।९)परिप्रियेतिनवर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री ।

जातेऽअरोचयत् । महान्महीऽऋतावृधा ॥ ससप्तधीतिभिर्हितोनद्योऽअजिन्वदद्रुहः । याऽएकमक्षिवावृधुः+ ॥
ताऽअभिसंतमस्तृतंमहेयुवानमादधुः । इंदुमिंद्रतवव्रते+ ॥ ३२ ॥ अभिवह्निरमर्त्यःसप्तपश्यतिवावहिः । क्रिविर्दे
वीरतर्पयत् ॥ अव्राकल्पेषुनःपुमस्तमांसिसोमयोध्या । तानिपुनानजंघनः ॥ नूनव्यसेनवीयसेसूक्तायसाधयापथः ।
प्रत्नवद्रोचयारुचः ॥ पवमानमहिश्रवोगामश्वंरासिवीरवत् । सनामेधांसनास्वः* ॥ ३३ ॥ (९।१।१०) प्रस्वा
नासोरथाऽइवार्वंतोनश्रवस्यवः । सोमासोरायेऽअक्रमुः ॥ हिन्वानासोरथाऽइवदधन्विरेगभस्त्योः । भरासःकारि
णामिव ॥ राजानोनप्रशस्तिभिःसोमासोगोभिरंजते । यज्ञोनसप्तधातृभिः ॥ परिसुवानासऽइंदवोमदायबर्हणागि
रा । सुताऽअर्षतिधारया ॥ आपानासोविवस्वतोजनंतऽउषसोभगं । सूराऽअण्वंवितन्वते ॥ ३४ ॥ अपद्वारामती
नांप्रत्नाऽऋण्वंतिकारवः । वृष्णोहरसऽआयवः ॥ समीचीनासऽआसतेहोतारःसप्तजामयः । पदमेकस्यपिप्रतः ॥ ना
भानाभिंनऽआददेचक्षुश्चित्सूर्येसचा । कवेरपत्यमादुहे ॥ अभिप्रियादिवस्पदमध्वर्युभिर्गुहाहितं । सूरःपश्यतिचक्षसा
॥ ३५ ॥ (९।१।११) उपास्मैगायतानरःपवमानायेंदवे । अभिदेवाँऽइयक्षते ॥ अभितेमधुनापयोथर्वाणोऽअशि

(९।१।१०) प्रस्वानासइतिनवर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।११) उपास्माइतिनवर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमान
सोमोगायत्री ।

श्रयुः । देवंदेवायदेवयु+ ॥ सनःपवस्वशंगवेशंजनायशमर्वते । शंराजन्नोषधीभ्यः ॥ बभ्रवेनुस्वतवसेरुणायदिवि स्पृशे । सोमायगाथमर्चत ॥ हस्तच्युतेभिरद्रिभिःसुतंसोमंपुनीतन । मधावाधावतामधु ॥ ३६ ॥ नमसेदुपसीदत दध्नेदभिश्रीणीतन । इंदुमिंद्रेदधातन ॥ अमित्रहाविचर्षणिःपवस्वसोमशंगवे । देवेभ्योऽअनुकामकृत्+ ॥ इंद्राय सोमपातवेमदायपरिषिच्यसे । मनश्चिन्मनसस्पतिः ॥ पवमानसुवीर्यंरयिंसोमरिरीहिनः । इंदविंद्रेणनोयुजा+ ॥ ३७ ॥ (९।१।१२) सोमाऽअसृग्रमिंदवःसुताऽऋतस्यसादने । इंद्रायमधुमत्तमाः ॥ अभिविप्राऽअनूषतगावो वत्संनमातरः । इंद्रंसोमस्यपीतये ॥ मदच्युत्क्षेतिसादनेसिंधोरूर्माविपश्चित् । सोमोगौरीऽअधिश्रितः+ ॥ दिवो नाभाविचक्षणोव्योवारेमहीयते । सोमोयःसुक्रतुःकविः+ ॥ यःसोमःकलशेष्वाँऽअंतःपवित्रऽआहितः । तमिंदुः परिषस्वजे ॥ ३८ ॥ प्रवाचमिंदुरिष्यतिसमुद्रस्याधिविष्टपि । जिन्वन्कोशंमधुश्चुतं ॥ नित्यस्तोत्रोवनस्पतिर्धीना मंतःसबर्दुघः । हिन्वानोमानुषायुगा+ ॥ अभिप्रियादिवस्पदासोमोहिन्वानोऽअर्षति । विप्रस्यधारयाकविः+ ॥ आपवमानधारयरयिंसहस्रवर्चसं । अस्मेऽइंदोस्वाभुवं ॥ ३९ ॥ इतिषष्ठाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥

(९।१।१२) सोमाअसृग्रमितिनवर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री ।

सप्तचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३९ सूक्तानि १८ ऋचः १९८ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये. २९ वाग्देव्या. २ इंद्राये. मित्रावरुणाभ्या. ४ मित्रावरुणादित्येभ्य. आदित्येभ्य. अश्विभ्या. २ वायव. २ सूर्याये. २ उषस. पवमानाये. गवइ. २ अग्नय. ३५ अग्नामरुघ्य. पवमानायसोमाये. ४० समिद्धायाग्नय. तनूनपात. इळाये. बर्हिषइ. देवीभ्योद्वार्भ्य. उषासानक्ताभ्या. देविभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. पवमानायसोमाये. ६३ ॥ इतिषष्ठेसप्तमः ॥

सोमःपरिप्राष्टावेषधियांप्रतेप्रनिम्नेनेवंपरिसुवानःसप्तंयत्सोमप्रकविंरेतेधावन्त्येतेसोमासंःसोमाअसृग्रंप्रसोमासंःपवस्वषट्ट्रद्दह्वच्युतंआगस्त्यस्तममृक्षंतेंधमवाहोदार्ढच्युतंएषकविर्नृमेंधंएषवाजीप्रियमेधंःप्रास्यनृमेधंःप्रधाराबिंदुंःप्रसोमासोगोतमःप्रसोमासःश्यावाश्वंःप्रसोमासस्त्रितंःप्रसुवानआनःपंवस्वप्रभूवसुंरसर्जिंससुतोरहूगणं एषउस्यआशुरर्षबृहन्मतिंःपुनानःप्रयेगावोमेध्यातिथिंर्जनयन्योअत्यइव ॥ ८ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (९।१।१३) सोमंःपुनानोऽर्षतिसहस्त्रंधारोऽअत्यंविः । वायोरिंद्रंस्यनिष्कृतं+ ॥ पवंमानमवस्यवोविप्रंमभिप्रगांयत । सुष्वाणंदेववींतये ॥ पवंतेवाजंसातयेसोमांःसहस्त्रंपाजसः । गृणानादेववींतये ॥ उतनोवाजंसातयेपवंस्वबृहतीरिषंः । द्युमदिंदोसुवीर्यं ॥ तेनंःसहस्त्रिणंरयिंपवंतामासुवीर्यं । सुवानादेवासऽइंदंवः ॥

(९।१।१३) सोमःपुनानइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोऽसितःपवमानसोमोगायत्री ।

॥ १ ॥ अत्याहियानानहेतृभिरसृग्रंवाजसातये । विवारमव्यमाशवः ॥ वाश्राऽअर्षंतींदवोभिवत्संनधेनवः । दुध
न्विरेगभस्त्योः ॥ जुष्टऽइंद्रायमत्सरःपवमानकनिक्रदत् । विश्वाऽअपद्विषोजहि ॥ अपघ्नंतोऽअराव्णःपवमानाः
स्वर्दृशः । योनावृतस्यसीदत ॥ २ ॥ (९।१।१४) परिप्रासिष्यदत्कविःसिंधोरूर्मावधिश्रितः । कारंबिभ्रत्पुरुस्पृ
हं ॥ गिरायदीसबंधवःपंचव्राताऽअपस्यवः । परिष्कृण्वंतिधर्णसिं ॥ आदस्यशुष्मिणोरसेविश्वेदेवाऽअमत्सत ।
यदीगोभिर्वसायते ॥ निरिणानोविधावतिजहच्छर्याणितान्वा । अत्रासंजिघ्रतेयुजा ॥ नप्तीभिर्योविवस्वतःशुभ्रो
नमामृजेयुवा । गाःकृण्वानोननिर्णिजं ॥ ३ ॥ अतिश्रितीतिरश्चतागव्याजिगात्यण्व्या । वग्नुमियर्तियंविदे ॥ अ
भिक्षिपःसमग्मतमर्जयंतीरिषस्पतिं । पृष्ठागृभ्णतवाजिनः ॥ परिदिव्यानिमर्मृशद्विश्वानिसोमपार्थिवा । वसूनि
याह्यस्मयुः ॥ ४ ॥ (९।१।१५) एषधियायात्यण्व्याशूरोरथेभिराशुभिः । गच्छन्निंद्रस्यनिष्कृतं ॥ एषपुरूधि
यायतेबृहतेदेवतातये । यत्रामृतासऽआसते ॥ एषहितोविनीयतेंतःशुभ्रावतापथा । यदीतुंजंतिभूर्णयः ॥ एषशृं
गाणिदोधुवच्छिशीतेयूथ्योवृषा । नृम्णादधानऽओजसा ॥ एषरुक्मिभिरीयतेवाजीशुभ्रेभिरंशुभिः । पतिःसिंधू
नांभवन् ॥ एषवसूनिपिब्दनापरुषाययिवाँऽअति । अवशादेषुगच्छति ॥ एतंमृजंतिमर्ज्यमुपद्रोणेष्वायवः । प्रच

(९।१।१४) परिप्रेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।१५)एषधियेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री ।

क्राणंमहीरिषः ॥ एतमुत्यंदशक्षिपोमृजंतिसप्तधीतयः । स्वायुधंमदिंतमं ॥ ५ ॥ (९।१।१६) प्रतेसोतारऽओ
ण्यो३ रसंमदायघृष्वये । सर्गोनतक्त्येतशः ॥ क्रत्वादक्षस्यरथ्यमपोवसानमंधसा । गोषामण्वेषुसश्चिम ॥ अनप्तम
प्सुदुष्टरंसोमंपवित्रऽआसृज । पुनीहींद्रायपातवे ॥ प्रपुनानस्यचेतसासोमःपवित्रेऽअर्षति । क्रत्वासधस्थमासदत्+ ॥
प्रत्वानमोभिरिंदवऽइंद्रसोमाऽअसृक्षत । महेभरायकारिणः ॥ पुनानोरूपेऽअव्ययेविश्वाऽअर्षन्नभिश्रियः । शूरोन
गोषुतिष्ठति ॥ दिवोनसानुपिप्युषीधारासुतस्यवेधसः । वृथापवित्रेऽअर्षति ॥ त्वंसोमविपश्चितंतनापुनानऽआयु
षु । अव्योवारंविधावसि ॥ ६ ॥ (९।१।१७) प्रनिम्नेनेवसिंधवोघ्नंतोवृत्राणिभूर्णयः । सोमाऽअसृग्रमाशवः ॥
अभिसुवानासऽइंदवोवृष्टयःपृथिवीमिव । इंद्रंसोमासोऽअक्षरन् ॥ अत्यूर्मिर्मत्सरोमदःसोमःपवित्रेऽअर्षति । विघ्न
न्रक्षांसिदेवयुः+ ॥ आकलशेषुधावतिपवित्रेपरिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषुवर्धते ॥ अतित्रीसोमरोचनारोहन्नभ्राजसेदि
वं । इष्णन्त्सूर्यंनचोदयः ॥ अभिविप्राऽअनूषतमूर्धन्यज्ञस्यकारवः । दधानाश्चक्षसिप्रियं+ ॥ तमुत्वावाजिनंनरो
धीभिर्विप्राऽअवस्यवः । मृजंतिदेवतातये ॥ मधोर्धारामनुक्षरतीव्रःसधस्थमासदः । चारुर्ऋतायपीतये ॥ ७ ॥

(९।१।१६) प्रतेसोतारइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री। (९।१।१७) प्रनिम्नेनेवेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री।

(९।१।१८) परिसुवानोगिरिष्ठाःपवित्रेसोमोऽअक्षाः । मदेषुसर्वधाऽअसि ॥ त्वंविप्रस्त्वंकविर्मधुप्रजातमंधसः । मदेषु० ॥ तवविश्वेसजोषसोदेवासःपीतिमाशत । मदेषु० ॥ आयोविश्वानिवार्यावसूनिहस्तयोर्दधे । मदेषु० ॥ यऽइमेरोदसीमहीसंमातरेवदोहते । मदेषु० ॥ परियोरोदसीऽउभेसद्योवाजेभिरर्षति । मदेषु० ॥ सशुष्मीकलशेष्वापुनानोऽअचिक्रदत् । मदेषु० ॥ ८ ॥ (९।१।१९) यत्सोमचित्रमुक्थ्यंदिव्यंपार्थिवंवसु । तन्नःपुनानऽआभर ॥ युवंहिस्थःस्वर्पतीऽइंद्रश्चसोमगोपती । ईशानापिप्यतंधियः ॥ वृषापुनानऽआयुषुस्तनयन्नधिबर्हिषि । हरिःसन्योनिमासदत् ॥ अवावशंतधीतयोवृषभस्याधिरेतसि । सूनोर्वत्सस्यमातरः ॥ कुविद्वृषण्यंतीभ्यःपुनानोगर्भमादधत् । याःशुक्रंदुहतेपयः ॥ उपशिक्षापतस्थुषोभियसमाधेहिशत्रुषु । पवमानविदारयिं⁺ ॥ निशत्रोःसोमवृष्ण्यंनिशुष्मंनिवयस्तिर । दूरेवासतोऽअंतिवा ॥ ९ ॥ (९।१।२०) प्रकविर्देववीतयेव्योवारेभिरर्षति । साह्वान्विश्वाऽअभिस्पृधः ॥ सहिष्मांजरितृभ्यऽआवाजंगोमंतमिन्वति । पवमानःसहस्रिणं ॥ परिविश्वानिचेतसामृशसेपवसेमती । सनःसोमश्रवोविदः ॥ अभ्यर्षबृहद्यशोमघवद्भ्योध्रुवंरयिं । इषंस्तोतृभ्यआभर ॥ त्वंराजेवसुव्रतोगिरःसोमा

(९।१।१८) परिसुवानइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।१९) यत्सोमेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।२०) प्रकविरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री ।

विवेशिथ । पुनानोवह्नेऽअद्भुत ॥ सवह्निरप्सुदुष्टरोमृज्यमानोगभस्त्योः । सोमश्चमूषुसीदति ॥ क्रीळुर्मखोनमंहयुःप
वित्रंसोमगच्छसि । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ १० ॥ (९।१।२१) एतेधावंतींदवःसोमाऽइंद्रायघृष्वयः । मत्सरासः
स्वर्विदः ॥ प्रवृण्वंतोऽअभियुजःसुष्वयेवरिवोविदः । स्वयंस्तोत्रेवयस्कृतः ॥ वृथाक्रीळंतऽइंदवःसधस्थमभ्येकमित् ।
सिंधोरूर्माव्यक्षरन् ॥ एतेविश्वानिवार्यापवमानासऽआशत । हितानसप्तयोरथे ॥ आस्मिन्पिशंगमिंदवोदधातावे
नमादिशे । योऽअस्मभ्यमरावा ॥ ऋभुर्नरथ्यंनवंदधाताकेतमादिशे । शुक्राःपवध्वमर्णसा ॥ एतऽउत्येऽअवीवश
न्काष्ठांवाजिनोऽअक्रत । सतःप्रासाविषुर्मतिं+ ॥ ११ ॥ (९।१।२२) एतेसोमासऽआशवोरथाऽइवप्रवाजिनः ।
सर्गाःसृष्टाऽअहेषत ॥ एतेवाताऽइवोरवःपर्जन्यस्येववृष्टयः । अग्नेरिवभ्रमावृथा ॥ एतेपूताविपश्चितःसोमासोद
ध्याशिरः । विपाव्यानशुर्धियः ॥ एतेमृष्टाऽअमर्त्याःससृवांसोनशश्रमुः । इयक्षंतःपथोरजः ॥ एतेपृष्ठानिरोदसोर्वि
प्रयंतोव्यानशुः । उतेदमुत्तमंरजः ॥ तंतुंतन्वानमुत्तममनुप्रवतऽआशत । उतेदमुत्तमाय्यं ॥ त्वंसोमपणिभ्यऽआ
वसुगव्यानिधारयः । ततंतंतुमचिक्रदः ॥ १२ ॥ (९।१।२३) सोमाऽअसृग्रमाशवोमधोर्मदस्यधारया । अभिवि

(९।१।२१) एतेधावंतीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।२२) एतेसोमासइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यासितःपव
मानसोमोगायत्री । (९।१।२३) सोमाअसृग्रमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री ।

श्वानिकाव्या ॥ अनुप्रत्नासऽआयवःपदंनवीयोऽअक्रमुः । रुचेजनंतसूर्यं ॥ आपवमाननोभरार्योऽअदाशुषोगयं । कृधिप्रजावतीरिषः ॥ अभिसोमासऽआयवःपवंतेमद्यंमदं । अभिकोशंमधुश्चुतं ॥ सोमोऽअर्षतिधर्णसिर्दधानऽइंद्रियंरसं । सुवीरोऽअभिशस्तिपाः+ ॥ इंद्रायसोमपवसेदेवेभ्यःसधमाद्यः । इंदोवाजंसिषाससि ॥ अस्यपीत्वामदानामिंद्रोवृत्राण्यप्रति । जघानजघनच्चनु+ ॥ १३ ॥ (९।१।२४) प्रसोमासोऽअधन्विषुःपवमानासऽइंदवः । श्रीणानाऽअप्सुमृंजत ॥ अभिगावोऽअधन्विषुरापोनप्रवतायतीः । पुनानाऽइंद्रमाशत ॥ प्रपवमानधन्वसिसोमेंद्रायपातवे । नृभिर्यतोविनीयसे ॥ त्वंसोमनृमादनःपवस्वचर्षणीसहे । सस्निर्योऽअनुमाद्यः ॥ इंदोयदद्रिभिःसुतःपवित्रंपरिधावसि । अरमिंद्रस्यधाम्ने ॥ पवस्ववृत्रहन्तमोक्थेभिरनुमाद्यः । शुचिःपावकोऽअद्भुतः ॥ शुचिःपावकऽउच्यतेसोमःसुतस्यमध्वः । देवावीरघशंसहा+ ॥ १४ ॥ (९।२।१) पवस्वदक्षसाधनोदेवेभ्यःपीतयेहरे । मरुद्भ्योवायवेमदः ॥ पवमानधियाहितो३भियोनिंकनिक्रदत् । धर्मणावायुमाविश ॥ संदेवैःशोभतेवृषाकविर्योनावधिप्रियः । वृत्रहादेववीतमः ॥ विश्वारूपाण्याविशन्पुनानोयातिहर्यतः । यत्रामृतासऽआसते ॥ अरुषोजनयन्गिरःसोमःपव

(९।१।२४) प्रसोमासइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यासितःपवमानसोमोगायत्री ॥ द्वितीयेनुवाकेषट्त्रिंशत्सूक्तानि (९।२।१) पवस्वेतिषळर्चस्यसूक्तस्यागस्त्योदृह्लच्युतःपवमानसोमोगायत्री ।

तऽआयुषक् । इंद्रंगच्छंन्कविक्रंतुः ॥ आपवस्वमदिन्तमपवित्रंधारयाकवे । अर्कस्ययोनिंमासदं ॥ १५ ॥(९।२।२) तममृक्षंतवाजिनमुपस्थेऽअदितेरधि । विप्रासोऽअण्व्याधिया+ ॥ तंगावोऽअभ्यनूषतसहस्रधारमाक्षितं । इंदुंधर्तारमादिवः+ ॥ तंवेधांमेधयाह्यन्पवमानमधिद्यवि । धर्णसिंभूरिधायसं ॥ तमह्यन्भुरिजोर्धियासंवसानंविवस्वतः । पतिंवाचोऽअदाभ्यं ॥ तंसानावधिजामयोहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । हर्यतंभूरिचक्षसं ॥ तंत्वाहिन्वंतिवेधसःपवमानगिरावृधं । इंदविंद्रायमत्सरं+ ॥ १६ ॥ (९।२।३) एषकविरभिष्टुतःपवित्रेऽअधितोशते । पुनानोघ्नन्नपस्रिधः ॥ एषऽइंद्रायवायवेस्वर्जित्परिषिच्यते । पवित्रेदक्षसाधनः ॥ एषनृभिर्विनीयतेदिवोमूर्धावृषासुतः । सोमोवनेषुविश्ववित्+ ॥ एषगव्युरचिक्रदत्पवमानोहिरण्ययुः । इंदुःसत्राजिदस्तृतः ॥ एषसूर्येणहासतेपवमानोऽअधिद्यवि । पवित्रेमत्सरोमदः ॥ एषशुष्म्यसिष्यददंतरिक्षेवृषाहरिः । पुनानऽइंदुरिंद्रमा+ ॥ १७ ॥ (९।२।४) एषवाजीहितोनृभिर्विश्वविन्मनसस्पतिः । अव्योवारंविधावति ॥ एषपवित्रेऽअक्षरत्सोमोदेवेभ्यःसुतः । विश्वाधामान्याविशन्+ ॥ एषदेवःशुभायतेधियोनावमर्त्यः । वृत्रहादेववीतमः ॥ एषवृषाकनिक्रदद्दशभिर्जामिभिर्यतः । अभिद्रोणानि

(९।२।२) तममृक्षंतेतिषळर्चस्यसूक्तस्यदार्ढच्युतइध्मवाहःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३) एषकविरितिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।४) एषवाजीतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रियमेधःपवमानसोमोगायत्री ।

निधावति ॥ एषसूर्यमरोचयत्पवमानोविचर्षणिः । विश्वाधामानिविश्ववित्+ ॥ एषशुष्म्यदाभ्यःसोमःपुनानोऽअर्षति । देवावीरघशंसहा+ ॥ १८ ॥ (९।२।५) प्रास्यधाराऽअक्षरन्वृष्णःसुतस्यौजसा । देवाँऽअनुप्रभूषतः ॥ सप्तिंमृजंतिवेधसोगृणंतःकारवोगिरा । ज्योतिर्जज्ञानमुक्थ्यं* ॥ सुषहासोमतानितेपुनानायप्रभूवसो । वर्धासमुद्रमुक्थ्यं* ॥ विश्वावसूनिसंजयन्पवस्वसोमधारया । इनुद्वेषांसिसध्र्यक् ॥ रक्षासुनोऽअररुषःस्वनात्समस्यकस्यचित् । निदोयत्रमुमुच्महे ॥ एंदोपार्थिवंरयिंदिव्यंपवस्वधारया । द्युमंतंशुष्ममाभर ॥ १९ ॥ (९।२।६) प्रधाराऽअस्यशुष्मिणोवृथापवित्रेऽअक्षरन् । पुनानोवाचमिष्यति+ ॥ इंदुर्हियानःसोतृभिर्मृज्यमानःकनिक्रदत् । इयर्तिवग्नुमिंद्रियं+ ॥ आनःशुष्मंनृषाह्यंवीरवंतंपुरुस्पृहं । पवस्वसोमधारया ॥ प्रसोमोऽअतिधारयापवमानोऽअसिष्यदत् । अभिद्रोणान्यासदं ॥ अप्सुत्वामधुमत्तमंहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदविंद्रायपीतये ॥ सुनोतामधुमत्तमंसोममिंद्रायवज्रिणे । चारुंशर्धायमत्सरं+ ॥ २० ॥ (९।२।७) प्रसोमासःस्वाध्य१ःपवमानासोऽअक्रमुः । रयिंकृण्वंतिचेतनं ॥ दिवस्पृथिव्याऽअधिभवेंदोद्युम्नवर्धनः । भवावाजानांपतिः ॥ तुभ्यंवाताऽअभिप्रियस्तुभ्यमर्षंतिसिंधवः ।

(९।२।५) प्रास्यधाराइतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।६) प्रधाराइतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबिंदुःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।७) प्रसोमासइतिषळर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमःपवमानसोमोगायत्री ।

सोमवर्धंतितेमहः ॥ आप्यायस्वसमेंतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यं । भवावाजस्यसंगथे+ ॥ तुभ्यंगावोघृतंपयोबभ्रोदुदुह्रे
ऽअक्षितं । वर्षिष्ठेऽअधिसानवि ॥ स्वायुधस्यतेसतोभुवनस्यपतेवयं । इंदोसखित्वमुश्मसि ॥ २१ ॥ (९।२।८)
प्रसोमासोमदच्युतःश्रवसेनोमघोनः । सुताविदथेऽअक्रमुः ॥ आदींत्रितस्ययोषणोहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदुमिंद्रा
यपीतये ॥ आदींहंसोयथागणंविश्वस्यावीवशन्मतिं । अत्योनगोभिरज्यते ॥ उभेसोमावचाकशन्मृगोनतक्तोऽअर्ष
सि । सीदन्नृतस्ययोनिमा+ ॥ अभिगावोऽअनूषतयोषाजारमिवप्रियं । अगन्नाजिंयथाहितं+ ॥ अस्मेधेहिद्युमद्यशो
मघवद्भ्यश्चमह्यंच । सनिंमेधामुतश्रवः ॥ २२ ॥ (९।२।९) प्रसोमासोविपश्चितोपांनयंत्यूर्मयः । वनानिमहिषाऽ
इव ॥ अभिद्रोणानिबभ्रवःशुक्राऽऋतस्यधारया । वाजंगोमंतमक्षरन् ॥ सुताऽइंद्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः । सो
माऽअर्षतिविष्णवे ॥ तिस्रोवाचऽउदीरतेगावोमिमंतिधेनवः । हरिरेतिकनिक्रदत् ॥ अभिब्रह्मीरनूषतयह्वीर्ऋतस्य
मातरः । मर्मृज्यंतेदिवःशिशुं ॥ रायःसमुद्रांश्चतुरोस्मभ्यंसोमविश्वतः । आपवस्वसहस्रिणः ॥ २३ ॥ (९।२।१०)
प्रसुवानोधारयातनेंदुर्हिन्वानोऽअर्षति । रुजदृह्ळाव्योजसा ॥ सुतऽइंद्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः । सोमोऽअर्षति

(९।२।८) प्रसोमासइतिषळर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।९) प्रसोमासइतिषळर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितः
पवमानसोमोगायत्री । (९।२।१०) प्रसुवानइतिषळर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितःपवमानसोमोगायत्री ।

विष्णवे ॥ वृषाणंवृषभिर्यतंसुन्वंतिसोममद्रिभिः । दुहंतिशक्मनापयः ॥ भुवत्रितस्यमर्ज्योभुवदिंद्रायमत्सरः । सं
रूपैरज्यतेहरिः ॥ अभीमृतस्यविष्टपंदुहतेपृश्निमातरः । चारुप्रियतमंहविः+ ॥ समेनमहुताइमागिरोअर्षतिस
स्रुतः । धेनूर्वाश्रोअवीवशत् ॥ २४ ॥ (९।२।११) आनःपवस्वधारयापवमानरयिंपृथुं । ययाज्योतिर्विदा
सिनः ॥ इंद्रोसमुद्रमींखयपवस्वविश्वमेजय । रायोधर्तानओजसा ॥ त्वयावीरेणवीरवोभिष्यामपृतन्यतः । क्षरा
णोअभिवार्यं ॥ प्रवाजमिंदुरिष्यतिसिषासन्वाजसाऋषिः । व्रताविदानआयुधा ॥ तंगीर्भिर्वाचमींखयंपुनानं
वासयामसि । सोमंजनस्यगोपतिं ॥ विश्वोयस्यव्रतेजनोदाधारधर्मणस्पतेः । पुनानस्यप्रभूवसोः ॥२५॥(९।२।१२)
असर्जिरथ्योयथापवित्रेचम्वोःसुतः । काष्मन्वाजीन्यक्रमीत् ॥ सवह्निःसोमजागृविःपवस्वदेववीरति । अभिकोशं
मधुश्चुतं ॥ सनोज्योतींषिपूर्व्यपवमानविरोचय । क्रत्वेदक्षायनोहिनु ॥ शुंभमानऋतायुभिर्मृज्यमानोगभस्त्योः ।
पवतेवारेअव्यये ॥ सविश्वादाशुषेवसुसोमोदिव्यानिपार्थिवा । पवतामांतरिक्ष्या ॥ आदिवस्पृष्ठमश्वयुर्गव्ययुः
सोमरोहसि । वीरयुःशवसस्पते ॥ २६ ॥ (९।२।१३) ससुतःपीतयेवृषासोमःपवित्रेअर्षति । विघ्नन्रक्षांसिदेवयुः+ ॥

(९।२।११) आनःपवस्वेतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रभूवसुःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१२) असर्जीतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसः
प्रभूवसुःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१३) ससुतइतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोरहूगणःपवमानसोमोगायत्री ।

सपवित्रैर्विचक्षणोहरिरर्षतिधर्णसिः । अभियोनिंकनिक्रदत् ॥ सवाजीरोचनादिवःपवमानोविधावति । रक्षोहावारमव्ययं ॥ सत्रितस्याधिसानविपवमानोऽअरोचयत् । जामिभिःसूर्यंसह ॥ सवृत्रहावृषासुतोवरिवोविददाभ्यः । सोमोवाजमिवासरत् ॥ सदेवःकविनेषितो३भिद्रोणानिधावति । इंदुरिंद्रायमंहना ॥ २७ ॥ (९।२।१४) एषऽउस्यवृषारथोव्योवारेभिरर्षति । गच्छन्वाजंसहस्रिणं ॥ एतंत्रितस्ययोषणोहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदुमिंद्रायपीतये ॥ एतंत्यंहरितोदशमर्मृज्यंतेऽअपस्युवः । याभिर्मदायशुंभते ॥ एषस्यमानुषीष्वाश्येनोनविक्षुसीदति । गच्छंजारोनयोषितं ॥ एषस्यमद्योरसोवचष्टेदिवःशिशुः । यऽइंदुर्वारमाविशत् ॥ एषस्यपीतयेसुतोहरिरर्षतिधर्णसिः । क्रंदन्योनिमभिप्रियं ॥ २८ ॥ (९।२।१५) आशुरर्षबृहन्मतेपरिप्रियेणधाम्ना । यत्रदेवाऽइतिब्रवन् ॥ परिष्कृण्वन्ननिष्कृतंजनाययातयन्निषः । वृष्टिंदिवःपरिस्रव ॥ सुतऽएतिपवित्रऽआत्विषिंदधानऽओजसा । विचक्षाणोविरोचयन् ॥ अयंसयोदिवस्परिरघुयामापवित्रऽआ । सिंधोरूर्माव्यक्षरत् ॥ आविवासन्परावतोऽअथोऽअर्वावतःसुतः । इंद्रायसिच्यतेमधु ॥ समीचीनाऽअनूषतहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । योनावृतस्यसीदत ॥ २९ ॥ (९।२।१६) पुनानो

(९।२।१४) एषउस्येतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोरहूगणःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१५) आशुरर्षेतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबृहन्मतिःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१६) पुनानइतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबृहन्मतिःपवमानसोमोगायत्री ।

ऽअंक्रमीद॒भिविश्वा॒मृधो॒विच॑र्षणिः । शुं॒भंति॒विप्रं॑धी॒तिभिः॑ ॥ आयोनि॑मरु॒णोरु॑हद्ग॒मदिंद्रं॒वृषा॑सु॒तः । ध्रु॒वेसद॑सिसी दति ॥ नू॒नो॑र॒यिंम॒हामिं॑दो॒स्मभ्यं॑सोमवि॒श्वतः॑ । आप॑वस्वसह॒स्रिणं॑ ॥ विश्वा॑सोमपवमानद्यु॒म्नानीं॑द॒वाभ॑र । वि॒दाः स॑ह॒स्रिणी॒रिषः॑ ॥ सनः॑पुना॒नऽआभ॑रर॒यिंस्तो॒त्रेसु॒वीर्यं॑ । जरि॒तुर्व॑र्धया॒गिरः॑ ॥ पुना॒नऽइंद॒वाभ॑रसोम॑द्वि॒बर्ह॑संर॒यिं । वृषं॑न्निंदोनऽउ॒क्थ्यं॑* ॥ ३० ॥ (९।२।१७) प्रयेगावो॒नभूर्ण॑यस्त्वे॒षाऽअ॒यासो॒ऽअक्र॑मुः । घ्नंतः॑कृ॒ष्णामप॒त्वचं॑ ॥ सुवि॒तस्यं॑मनाम॒हेति॒सेतुं॑दुरा॒व्यं॑ । सा॒ह्वांसो॑दस्यु॑मव्र॒तं+ ॥ शृ॒ण्वेवृ॒ष्टेरि॑वस्व॒नः पव॑मानस्यशु॒ष्मिणः॑ । चरं॑तिवि॒द्युतो॑ दि॒वि+ ॥ आप॑वस्वम॒हीमिषं॒गोम॑दिंदो॒हिर॑ण्यवत् । अश्वा॑व॒द्वाज॑वत्सु॒तः+ ॥ सप॑वस्वविचर्षण॒ऽआम॒हीरोद॑सीपृण । उ॒षाः सूर्यो॒नर॒श्मिभिः॑ ॥ परि॑णः शर्म॒यंत्याधार॑यासोमवि॒श्वतः॑ । सरा॑र॒सेव॑वि॒ष्टपं॑ ॥ ३१ ॥ (९।२।१८) ज॒नय॑न्रोच॒नादि॒वोज॒नय॑न्न॒प्सुसूर्यं॑ । वसा॑नो॒गाऽअ॒पोहरिः॑ ॥ ए॒षप्र॒त्नेन॒मन्म॑नादे॒वोदे॒वेभ्य॒स्परि॑ । धार॑यापवतेसु॒तः+ ॥ वा॒वृ॒धा॒नायतू॒र्व॑येपव॑ंतेवाज॑सातये । सोमाः॑सह॒स्र॑पाजसः ॥ दु॒हा॒नः प्र॒त्नमित्पयः॑ प॒वित्रे॒परि॑षिच्यते । क्रंद॑न्दे॒वाँऽअ॑जीजनत् ॥ अ॒भिविश्वा॑नि॒वार्या॒भिदे॒वाँऽऋ॑ता॒वृधः॑ । सोमः॑पुना॒नोऽअ॑र्षति ॥ गोम॑न्नः सोमवी॒रव॒दश्वा॑व॒द्वाज॑वत्सु॒तः ।

(९।२।१७) प्रयेगावइतिषळर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेध्यातिथिःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१८) जनयन्नितिषळर्चस्यसूक्तस्यमेध्यातिथिःपवमानसोमोगायत्री ।

पर्वस्वबृहतीरिषः ॥ ३२ ॥ (९।२।१९) योऽअत्यऽइवमृज्यतेगोभिर्मदायहर्यतः । तंगीभिर्वासयामसि ॥ तंनो विश्वाऽअवस्युवोगिरःशुंभंतिपूर्वथा । इंदुमिंद्रायपीतये ॥ पुनानोयातिहर्यतःसोमोगीर्भिःपरिष्कृतः । विप्रस्यमेध्यातिथेः ॥ पर्वमानविदारयिमस्मभ्यंसोमसुश्रियं । इंदोसहस्रवर्चसं ॥ इंदुरत्योनवाजसृत्कनिंक्रंतिपवित्रऽआ । यदक्षारतिंदेवयुः+ ॥ पर्वस्ववाजसातयेविप्रस्यगृणतोवृधे । सोमरास्वसुवीर्यं ॥३३॥ इतिषष्ठाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

अष्टचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि ३१ ऋचः २०४ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं. २०४ ॥ इतिषष्ठेऽष्टमः ॥

(९।२।१९) योअत्यइवेतिषळर्चस्यसूक्तस्यमेध्यातिथिःपवमानसोमोगायत्री ।

॥ इतिषष्ठाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथसप्तमाष्टकप्रारंभः ॥

ॐ प्रणोयास्यःसपवस्वांसृग्रन्नयासोमःपंचकविर्भार्गवस्तंत्वापवस्वोत्तेशुष्मासउचथ्योध्वर्योपरिद्युक्षंउत्तेचतु
ष्कमवत्सारोस्यप्रत्नांयवंयवेपरिसोमःप्रतेधारास्तरत्सपवस्वप्रगायत्रेणोपांत्यापुरउष्णिगयावीतीत्रिंशदमहीयु
रेतेऽअसृग्रंजमदग्निरापवस्वनिध्रुविःकाश्यपोवृषासोमकश्यपः ॥ १ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (९।२।२०) प्रणऽइंदोमहेतनंऽऊर्मिनबिभ्रदर्षसि । अभिदेवाँऽअयास्यः ॥ मतीजुष्टोधिया
हितःसोमोहिन्वेपरावति । विप्रस्यधारयाकविः ॥ अयंदेवेषुजागृविःसुतऽएतिपवित्रऽआ । सोमोयातिविचर्ष
णिः ॥ सनःपवस्ववाजयुश्चक्राणश्चारुमध्वरं । बर्हिष्माँऽआविवासति ॥ सनोभगायवायवेविप्रवीरःसदावृधः । सो
मोदेवेष्वायमत् ॥ सनोऽअद्यवसुत्तयेक्रतुविद्गातुवित्तमः । वाजंजेषिश्रवोबृहत् ॥१॥ (९।२।२१) सपवस्वमदाय
कंनृचक्षादेववीतये । इंदविंद्रायपीतये ॥ सनोऽअर्षाभिदूत्यं त्वमिंद्रायतोशसे । देवान्त्सखिभ्यऽआवरं ॥ उतत्वा
मरुणंवयंगोभिरंजमोमदायकं । विनोरायेदुरोवृधि ॥ अत्यूपवित्रमक्रमीद्वाजीधुरंनयामनि । इंदुर्देवेषुपत्यते ॥ स
मीसखायोऽअस्वरन्वनेक्रीळंतमत्यविं । इंदुंनावाऽअनूषत ॥ तयापवस्वधारयायर्यापीतोविचक्षसे । इंदोस्तोत्रेसु

(९।२।२०) प्रणइंदवितिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोयास्यःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।२१) सपवस्वेतिषळर्चस्यसूक्तस्यायास्यः
पवमानसोमोगायत्री ।

वीर्यं ॥ २ ॥ (९।२।२२) असृग्रंदेववीतयेत्यासः कृत्व्याऽइव । क्षरंतःपर्वतावृधः ॥ परिष्कृतासऽइंदवोयोषेवपि त्र्यावती । वायुंसोमाऽअसृक्षत ॥ एतेसोमासऽइंदवःप्रयस्वंतश्चमूसुताः । इंद्रंवर्धंतिकर्मभिः ॥ आधावतासुहस्त्यःशुक्रागृंभ्णीतमंथिना । गोभिःश्रीणीतमत्सरं+ ॥ सपवस्वधनंजयप्रयंताराधसोमहः । अस्मभ्यंसोमगातुवित्+ ॥ एतंमृजंतिमर्ज्यंपवमानंदशक्षिपः । इंद्रायमत्सरंमदं ॥ ३ ॥ (९।२।२३) अयासोमःसुकृत्ययामहश्चिदभ्यवर्धत । मंदानऽउद्वृषायते ॥ कृतानीदस्यकर्त्वाचेतंतेदस्युतर्हणा । ऋणाचधृष्णुश्चयते ॥ आत्सोमऽइंद्रियोरसोवज्रःसहस्रसाभुवत् । उक्थंयदस्यजायते ॥ स्वयंकविर्विधर्तरिविप्रायरत्नमिच्छति । यदीमर्मृज्यतेधियः ॥ सिषासतूरयीणांवाजेष्ववतामिव । भरेषुजिग्युषामसि ॥ ४ ॥ (९।२।२४) तंत्वानृम्णानिबिभ्रतंसधस्थेषुमहोदिवः । चारुंसुकृत्ययेमहे ॥ संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यंमहामहिव्रतंमदं । शतंपुरोरुरुक्षणिं ॥ अतस्त्वारयिमभिराजानंसुक्रतोदिवः । सुपर्णोऽअव्यथिर्भरत् ॥ विश्वस्माऽइत्स्वर्दृशेसाधारणंरजस्तुरं । गोपामृतस्यविर्भरत् ॥ अधाहिन्वानऽइंद्रियंज्यायोमहित्वमानशे । अभिष्टिकृद्विचर्षणिः ॥ ५ ॥ (९।२।२५) पवस्ववृष्टिमासुनोपामूर्मिंदिवस्परि । अ

(९।२।२२) असृग्रमितिषळर्चस्यसूक्तस्ययास्यःपवमानसोमोगायत्री।(९।२।२३) अयासोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोगायत्री। (९।२।२४) तंत्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकविःपवमानसोमोगायत्री। (९।२।२५) पवस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकविःपवमानसोमोगायत्री।

यक्ष्माबृहतीरिषः॥ तयापवस्वधारयायया गावऽइहागमन् । जन्यासऽउपनोगृहं+॥ घृतंपवस्वधारयायज्ञेषुदेववीतमः। अस्मभ्यंवृष्टिमापव ॥ सनऽऊर्जेव्यं१व्ययंपवित्रंधावधारया । देवासःशृणवन्हिकं ॥ पवमानोऽअसिष्यदद्रक्षांस्यपजंघ नत् । प्रत्नवद्रोचयन्रुचः ॥६॥ (९।२।२६) उत्तेशुष्मासऽईरतेसिंधोरूर्मेरिवस्वनः । वाणस्यचोदयापविं+ ॥ प्रसवेतऽ उदीरतेतिस्रोवाचोमखस्युवः । यदव्यऽएषिसानवि ॥ अव्योवारेपरिप्रियंहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । पवमानंमधुश्चुतं ॥ आपवस्वमदिंतमपवित्रंधारयाकवे । अर्कस्ययोनिमासदं ॥ सपवस्वमदिंतमगोभिरंजानोऽअक्तुभिः । इंदविंद्रायपी तये ॥ ७॥ (९।२।२७) अध्वर्योऽअद्रिभिःसुतंसोमंपवित्रऽआसृज । पुनीहींद्रायपातवे ॥ दिवःपीयूषमुत्तमंसो ममिंद्रायवज्रिणे । सुनोतामधुमत्तमं ॥ तवत्यऽइंदोऽअंधसोदेवामधोर्व्यश्नते । पवमानस्यमरुतः ॥ त्वंहिसो मवर्धयन्त्सुतोमदायभूर्णये । वृषन्त्स्तोतारमूतये ॥ अभ्यर्षविचक्षणपवित्रंधारयासुतः । अभिवाजमुतश्रवः ॥ ८ ॥ (९।२।२८) परिद्युक्षःसनद्रयिभरद्वाजंनोऽअंधसा । सुवानोऽअर्षपवित्रऽआ+ ॥ तवप्रत्नेभिरध्वभिरव्योवारे परिप्रियः । सहस्रधारोयात्तना ॥ चरुर्नयस्तमींखयेंदोनदानमींखय । वधैर्वधस्नवींखय ॥ निशुष्ममिंदवेषांपुरुहूत

(९।२।२६) उत्तेशुष्मासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यआंगिरसउचथ्यःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।२७) अध्वर्योइतिपंचर्चस्यसूक्तस्योचथ्यः पवमानसोमोगायत्री । (९।२।२८) परिद्युक्षइतिपंचर्चस्यसूक्तस्योचथ्यःपवमानसोमोगायत्री ।

जनानां । योऽअस्माँऽआदिदेशति ॥ शतंनंऽइंदऽऊतिभिंःसहस्रंवाशुचीनां । पवस्वमंहयद्रयिः॥ ९ ॥ (९।२।२९) उत्तेशुष्मासोऽअस्थूरक्षोभिंदंतोऽअद्रिवः । नुदस्वयाःपरिस्पृधः ॥ अयानिंजघ्निरोजसारथसंगेधनेहिते । स्तवाऽअबिभ्युषाहृदा+ ॥ अस्यव्रतानिनाधृषेपवमानस्यदूढ्या । रुजयस्त्वापृतन्यति ॥ तंहिन्वंतिमदच्युतंहरिंनदीषुवाजिनं । इंदुमिंद्रायमत्सरं+॥१०॥(९।२।३०) अस्यप्रत्नामनुद्युतंशुक्रंदुदुह्रेऽअह्रयः। पयःसहस्रसामृषिं॥ अयंसूर्यऽइवोपदृगयंसरांसिधावति। सप्तप्रवतऽआदिवं ॥ अयंविश्वानितिष्ठतिपुनानोभुवनोपरि । सोमोदेवोनसूर्यः ॥ परिणोदेववीतयेवाजाँऽअर्षसिगोमतः । पुनानऽइंदविंद्रयुः+ ॥ ११ ॥ (९।२।३१) यवंयवंनोऽअंधसापुष्टंपुष्टंपरिस्रव । सोमविश्वाचसौभगा ॥ इंदोयथातवस्तवोयथातेजातमंधसः । निबर्हिषिप्रियेसदः ॥ उतनोगोविदश्ववित्पवस्वसोमांधसा । मक्षूतमेभिरहभिः ॥ योजिनातिनजीयतेहंतिशत्रुमभीत्य । सपवस्वसहस्रजित् ॥ १२ ॥ (९।२।३२) परिसोमऽऋतंबृहदाशुःपवित्रेऽअर्षति । विघ्नन्रक्षांसिदेवयुः+ ॥ यत्सोमोवाजमर्षतिशतंधाराऽअपस्युवः । इंद्रस्यसख्य

(९।२।२९) उत्तेशुष्मासइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३०) अस्यप्रत्नामितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यावत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३१) यवंयवमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यावत्सारःपवमानसोमोगायत्री। (९।२।३२) परिसोमइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यावत्सारःपवमानसोमोगायत्री ।

माविशन् ॥ अभित्वायोर्षणोदशंजारंनकन्यांनूषत । मृज्यसेंसोमसातयें ॥ त्वमिंद्रांयविष्णवेस्वादुरिंदोपरिस्रव । नृन्त्स्तोतृन्पाह्यंहसः ॥ १३ ॥ (९।२।३३) प्रतेधाराऽअसश्चतोंदिवोनयंतिवृष्टयः । अच्छावाजंसहस्रिणं ॥ अभिप्रियाणिकाव्याविश्वाचक्षाणोऽअर्षति । हरिस्तुंजानऽआयुधा ॥ समर्मृजानऽआयुभिरिभोराजेंवसुव्रतः । श्येनोनवंसुषीदति ॥ सनोविश्वादिवोवसूतोपृथिव्याऽअधिं । पुनानऽइंदवाभर ॥ १४ ॥ (९।२।३४) तरत्समं दीधावतिधारासुतस्यांधसः । तरत्समंदीधावति ॥ उस्रावेदवसूनांमर्तस्यदेव्यवसः । तरत्स० ॥ ध्वस्रयोःपुरुषंत्यो रासहस्राणिदद्महे । तरत्स० ॥ आययोस्त्रिंशतंतनासहस्राणिचदद्महे । तरत्स० ॥ १५ ॥ (९।२।३५) पवस्व गोजिदश्वजिद्विश्वजित्सोमरण्यजित् । प्रजावद्रत्नमाभर ॥ पवस्वाद्भ्योऽअदाभ्यःपवस्वौषधीभ्यः । पवस्वधिषणाभ्यः ॥ त्वंसोमपवमानोविश्वानिदुरितातर । कविःसीदनिबर्हिषि ॥ पवमानःस्वर्विदोजायमानोभवोमहान् । इंदो विश्वाँऽअभीदसि ॥ १६ ॥ (९।२।३६) प्रगायत्रेणगायतपवमानंविचर्षणिं । इंदुंसहस्रचक्षसं ॥ तंत्वासहस्रचक्ष

(९।२।३३) प्रतेधाराइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यावत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३४) तरत्समंदीतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यावत्सारः पवमानसोमोगायत्री । (९।२।३५) पवस्वेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यावत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३६) प्रगायत्रेणेतिचतुर्ऋचस्य सूक्तस्यावत्सारःपवमानसोमोगायत्रीतृतीयापुरउष्णिक् ।

समथोसहस्रंभर्णसं । अतिवारंमपाविषुः ॥ अतिवारान्पवंमानोऽअसिष्यदत्कलशाँऽअभिधावति । इंद्रस्यहार्द्यां विशन्+ ॥ इंद्रस्यसोमराधसेशंपवस्वविचर्षणे । प्रजावद्रेतआभर ॥ १७ ॥ (९।३।१) अयावीतीपरिस्रवय स्तंऽइंदोमदेष्वा । अवाहंन्नवतीर्नवं ॥ पुरंःसद्यऽइत्थाधियेदिवोदासायशंबरं । अधत्यंतुर्वशंयदुं ॥ परिणोऽअ श्वंमश्वविद्गोर्मदिंदोहिरंण्यवत् । क्षरासहस्रिणीरिषः ॥ पवमानस्यतेवयंपवित्रमभ्युंदतः । सखित्वमावृंणीमहे ॥ येतेपवित्रमूर्मयोंभिक्षरंतिधारया । तेभिर्नःसोममृळय ॥ १८ ॥ सनःपुनानऽआभररयिंवीरवतीमिषं । ईशानःसो मविश्वतः ॥ एतमुत्यंदशक्षिपोमृजंतिसिंधुमातरं । समादित्येभिरख्यत ॥ समिंद्रेणोतवायुनासुतऽएतिपवित्रऽआ। संसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ सनोभगायवायवेपूष्णेपवस्वमधुंमान् । चारुर्मित्रेवरुणेच ॥ उच्चातेजातमंधसोदिविषद्भूम्या ददे । उग्रंशर्ममहिश्रवः ॥ १९ ॥ एनाविश्वान्यर्यऽआद्युम्नानिमानुषाणां । सिषासंतोवनामहे ॥ सनऽइंद्राययज्यं वेवरुणायमरुद्भ्यः । वरिवोवित्परिस्रव ॥ उपोषुजातमप्तुरंगोभिर्भंगंपरिष्कृतं । इंदुंदेवाऽअयासिषुः ॥ तमिद्वर्धंतु नोगिरोवत्संसंशिश्वरीरिव । यऽइंद्रस्यहृदंसनिः ॥ अर्षाणःसोमशंगवेधुक्षस्वपिप्युषीमिषं । वर्धासमुद्रमुक्थ्यं* ॥ २० ॥ पवमानोऽअजीजनद्दिवश्चित्रंनतन्यतुं । ज्योतिर्वैश्वानरंबृहत्+ ॥ पवमानस्यतेरसोमदोराजन्नदुच्छुनः ।

तृतीयेनुवाकेसप्तसूक्तानि (९।३।१) अयावीतीतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसोऽमहीयुःपवमानसोमोगायत्री ।

विवारमव्यमर्षति ॥ पवमानरसस्तवदक्षोविराजतिद्युमान् । ज्योतिर्विश्वंस्वर्दृशे+ ॥ यस्तेमदोवरेण्यस्तेनापवस्वांधसा । देवावीरघशंसहा+ ॥ जघ्निर्वृत्रममित्रियंसस्निर्वाजंदिवेदिवे । गोषाऽउंऽअश्वसाऽअसि ॥२१॥ संमिश्लोऽअरुषोभवसूपस्थाभिर्नधेनुभिः । सीदञ्छ्येनोनयोनिमा+ ॥ सपवस्वयऽआविथेंद्रंवृत्रायहंतवे । वव्रिवांसंमहीरपः+ ॥ सुवीरासोवयंधनाजयेमसोममीढ्वः । पुनानोवर्धनोगिरः ॥ त्वोतासस्तवावसास्यामवन्वंतऽआमुरः । सोमव्रतेषुजागृहि ॥ अपघ्नन्पवतेमृधोपसोमोऽअराव्णः । गच्छन्निंद्रस्यनिष्कृतं+ ॥ २२ ॥ महोनोरायऽआभरपवमानजहीमृधः । रास्वेंदोवीरवद्यशः ॥ नत्वाशतंचनह्रुतोराधोदित्संतमामिनन् । यत्पुनानोमखस्यसे ॥ पवस्वेंदोवृषासुतःकृधीनोयशसोजने । विश्वाऽअपद्विषोजहि ॥ अस्यंतेसख्येवयंतवेंदोद्युम्नऽउत्तमे । सासह्यामपृतन्यतः+ ॥ यातेभीमान्यायुधातिग्मानिसंतिधूर्वणे । रक्षासमस्यनोनिदः+ ॥ २३ ॥ (९।३।२) एतेऽअसृग्रमिंदवस्तिरःपवित्रमाशवः । विश्वान्यभिसौभगा ॥ विघ्नंतोदुरितापुरुसुगातोकायवाजिनः । तनाकृण्वंतोऽअर्वते ॥ कृण्वंतोवरिवोगवेभ्यर्षंतिसुष्टुतिं । इळामस्मभ्यंसंयतं ॥ असाव्यंशुर्मदायाप्सुदक्षोगिरिष्ठाः । श्येनोनयोनिमासदत् ॥ शुभ्रमंधोदेववातमप्सुधूतोनृभिःसुतः । स्वदंतिगावःपयोभिः ॥ २४ ॥ आदीमश्वंनहेतारोशूशुभन्नमृताय । मध्वोरसंसधमादे ॥ यास्ते

(९।३।२) एतेअसृग्रमितित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यभार्गवोजमदग्निःपवमानसोमोगायत्री ।

धारामधुश्चुतोसृग्रमिंदऽऊतये । ताभिःपवित्रमासदः ॥ सोऽअर्षेंद्रायपीतयेतिरोरोमाण्यव्यया । सीदन्योनावने
ष्वा+ ॥ त्वामिंदोपरिस्रवस्वादिष्ठोऽअंगिरोभ्यः । वरिवोविद्घृतंपयः ॥ अयंविचर्षणिर्हितःपवमानःसचेतति ।
हिन्वानऽआप्यंबृहत्+ ॥ २५ ॥ एषवृषावृषव्रतःपवमानोऽअशस्तिहा । करद्वसूनिदाशुषे ॥ आपवस्वसहस्रिणंर
यिंगोमंतमश्विनं । पुरुश्चंद्रंपुरुस्पृहं ॥ एषस्यपरिषिच्यतेमर्मृज्यमानऽआयुभिः । उरुगायःकविक्रतुः ॥ सहस्रोतिः
शतामघोविमानोरजसःकविः । इंद्रायपवतेमदः ॥ गिराजातऽइहस्तुतऽइंदुरिंद्रायधीयते । विर्योनावसताविव
॥ २६ ॥ पवमानःसुतोनृभिःसोमोवाजमिवासरत् । चमूषुशक्मनासदं ॥ तंत्रिपृष्ठेत्रिवंधुरेरथेयुंजंतियातवे । ऋषी
णांसप्तधीतिभिः ॥ तंसोतारोधनस्पृतमाशुंवाजाययातवे । हरिंहिनोतवाजिनं ॥ आविशन्कलशंसुतोविश्वाऽअर्षन्न
भिश्रियः । शूरोनगोषुतिष्ठति ॥ आतऽइंदोमदायकंपयोदुहंत्यायवः । देवादेवेभ्योमधु ॥ २७ ॥ आनःसोमंपवि
त्रऽआसृजतामधुमत्तमं । देवेभ्योदेवश्रुत्तमं ॥ एतेसोमाऽअसृक्षतगृणानाःश्रवसेमहे । मदिन्तमस्यधारया ॥ अभि
गव्यानिवीतयेनृम्णापुनानोऽअर्षसि । सनद्वाजःपरिस्रव ॥ उतनोगोमतीरिषोविश्वाऽअर्षपरिष्टुभः । गृणानोजमद
ग्निना ॥ पवस्ववाचोऽअग्रियःसोमचित्राभिरूतिभिः । अभिविश्वानिकाव्या ॥२८॥ त्वंसमुद्रियाऽअपोग्रियोवाच
ऽईरयन् । पवस्वविश्वमेजय ॥ तुभ्येमाभुवनाकवेमहिम्नेसोमतस्थिरे । तुभ्यमर्षतिसिंधवः ॥ प्रतेदिवोनवृष्टयोधा

॥ ५ ॥

रायंत्यसश्चतः । अभिशुक्रामुपस्तिरं ॥ इंद्रायेंदुंपुनीतनोग्रंदक्षायसाधनं । ईशानंवीतिराधसं ॥ पवमानऽऋतःकविः
सोमःपवित्रमासदत् । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ २९ ॥ (९।३।३) आपवस्वसहस्रिणंरयिंसोमसुवीर्यं । अस्मेश्रवांसि
धारय ॥ इषमूर्जंचपिन्वसऽइंद्रायमत्सरिन्तमः । चमूष्वानिषीदसि ॥ सुतऽइंद्रायविष्णवेसोमःकलशेऽअक्षरत् ।
मधुमाँऽअस्तुवायवे ॥ एतेऽअसृग्रमाशवोतिह्वरांसिबभ्रवः । सोमाऽऋतस्यधारया ॥ इंद्रंवर्धंतोऽअप्तुरःकृण्वंतोवि
श्वमार्यं । अपघ्नंतोऽअराव्णः ॥ ३० ॥ सुताऽअनुस्वमारजोभ्यर्षंतिबभ्रवः । इंद्रंगच्छंतऽइंदवः ॥ अयापवस्वधार
यायथासूर्यमरोचयः । हिन्वानोमानुषीरपः+ ॥ अयुक्तसूरऽएतशंपवमानोमनावधि । अंतरिक्षेणयातवे ॥ उतत्या
हरितोदशसूरोऽअयुक्तयातवे । इंदुरिंद्रऽइतिब्रुवन्+ ॥ परीतोवायवेसुतंगिरऽइंद्रायमत्सरं । अव्योवारेषुसिंचत
॥ ३१ ॥ पवमानविदारयिमस्मभ्यंसोमदुष्टरं । योदूणाशोवनुष्यता+ ॥ अभ्यर्षसहस्रिणंरयिंगोमंतमश्विनं । अभि
वाजमुतश्रवः ॥ सोमोदेवोनसूर्योद्रिभिःपवतेसुतः । दधानःकलशेरसं ॥ एतेधामान्यार्याशुक्राऽऋतस्यधारया ।
वाजंगोमंतमक्षरन् ॥ सुताऽइंद्रायवज्रिणेसोमासोदध्याशिरः । पवित्रमत्यक्षरन् ॥ ३२ ॥ प्रसोममधुमत्तमोरायेऽ
अर्षपवित्रऽआ । मदोयोदेववीतमः ॥ तमींमृजंत्यायवोहरिंनदीषुवाजिनं । इंदुमिंद्रायमत्सरं+ ॥ आपवस्वहिरण्य

(९।३।३) आपवस्वेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाश्यपोनिध्रुविःपवमानसोमोगायत्री ।

वृदश्वावत्सोमवीरवंत् । वाजंगोमंतमाभर ॥ परिवाजेनवाजयुमव्योवारेषुसिंचत । इंद्रायमधुमत्तमं ॥ कविंमृजंति मर्ज्यंधीभिर्विप्राऽअवस्यवः । वृषाकनिक्रदर्षति ॥ ३३ ॥ वृषणंधीभिरप्तुरंसोमममृतस्यधारया । मतीविप्राःसमस्वर न् ॥ पवस्वदेवायुषगिंद्रंगच्छतुतेमदः । वायुमारोहधर्मणा ॥ पवमाननितोशसेरयिंसोमश्रवाय्यं । प्रियःसमुद्रमा विश ॥ अपघ्नन्पवसेमृधःक्रतुवित्सोममत्सरः । नुदस्वादेवयुंजनं ॥ पवमानाऽअसृक्षतसोमाःशुक्रासइंदवः । अभि विश्वानिकाव्या ॥ ३४ ॥ पवमानासऽआशवःशुभ्राऽअसृग्रमिंदवः । घ्नंतोविश्वाऽअपद्विषः ॥ पवमानादिवस्पर्य तरिक्षादसृक्षत । पृथिव्याऽअधिसानवि ॥ पुनानःसोमधारयेंदोविश्वाऽअपस्रिधः । जहिरक्षांसिसुक्रतो ॥ अपघ्न न्त्सोमरक्षसोभ्यर्षकनिक्रदत् । द्युमंतंशुष्ममुत्तमं+ ॥ अस्मेवसूनिधारयसोमदिव्यानिपार्थिवा । इंदोविश्वानिवार्या ॥ ३५ ॥ (९।३।४) वृषासोमद्युमाँऽअसिवृषादेववृषव्रतः । वृषाधर्माणिदधिषे ॥ वृष्णस्तेवृष्ण्यंशवोवृषावनंवृषा मदः । सत्यंवृषन्वृषेदसि ॥ अश्वोनचक्रदोवृषासंगाऽइंदोसमर्वतः । विनोरायेदुरोवृधि ॥ असृक्षतप्रवाजिनोगव्या सोमासोऽअश्वया । शुक्रासोवीरयाशवः ॥ शुंभमानाऽऋतायुभिर्मृज्यमानागभस्त्योः । पवंतेवारेऽअव्यये ॥ ३६ ॥ तेविश्वादाशुषेवसुसोमादिव्यानिपार्थिवा । पवंतामांतरिक्ष्या ॥ पवमानस्यविश्ववित्प्रतेसर्गाऽअसृक्षत । सूर्यस्येवन

(९।३।४) वृषासोमेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यमारीचःकश्यपःपवमानसोमोगायत्री ।

रश्मयः ॥ केतुंकृण्वन्दिवस्परिविश्वारूपाभ्यर्षसि । समुद्रःसोमपिन्वसे ॥ हिन्वानोवाचमिष्यसिपवमानविधर्मणि । अक्रान्देवोनसूर्यः ॥ इंदुःपविष्टचेतनःप्रियःकवीनांमती । सृजदश्वंरथीरिव ॥ ३७ ॥ ऊर्मिर्यस्तेपवित्रऽआदेवावीः पर्यक्षरत् । सीदन्नृतस्ययोनिमा+ ॥ सनोऽअर्षपवित्रऽआमदोयोदेववीतमः । इंदविंद्रायपीतये ॥ इषेपवस्वधारया मृज्यमानोमनीषिभिः । इंदोरुचाभिगाऽइहि ॥ पुनानोवरिवस्कृध्यूर्जंजनायगिर्वणः । हरेसृजानऽआशिरं ॥ पुनानोदेववीतयऽइंद्रस्ययाहिनिष्कृतं । द्युतानोवाजिभिर्यतः+ ॥ ३८ ॥ प्रहिन्वानासऽइंदवोच्छासमुद्रमाशवः । धियाजूताऽअसृक्षत ॥ मर्मृजानासऽआयवोवृथासमुद्रमिंदवः । अग्मन्नृतस्ययोनिमा+ ॥ परिणोयाह्यस्मयुर्विश्वावसून्योजसा । पाहिनःशर्मवीरवत् ॥ मिमातिवह्निरेतशःपदंयुजानऽऋक्वभिः । प्रयत्समुद्रऽआहितः ॥ आयद्योनिंहिरण्ययमाशुर्ऋतस्यसीदति । जहात्यप्रचेतसः ॥ ३९ ॥ अभिवेनाऽअनूषतेयक्षंतिप्रचेतसः । मज्जंत्यविचेतसः ॥ इंद्रायेंदोमरुत्वतेपवस्वमधुमत्तमः । ऋतस्ययोनिमासदं ॥ तंत्वाविप्रावचोविदःपरिष्कृण्वंतिवेधसः । संत्वामृजंत्यायवः ॥ रसंतेमित्रोऽअर्यमापिबंतिवरुणःकवे । पवमानस्यमरुतः ॥ त्वंसोमविपश्चितंपुनानोवाचमिष्यसि । इंदोसहस्रभर्णसं ॥ ४० ॥ उतोसहस्रभर्णसंवाचंसोममखस्युवं । पुनानऽइंदवाभर ॥ पुनानऽइंदवेषांपुरुहूतजनानां । प्रियःसमुद्रमाविश ॥ दविद्युतत्यारुचापरिष्टोभंत्याकृपा । सोमाःशुक्रागवाशिरः ॥ हिन्वानोहेतृभिर्यतऽआवाजं

वाज्यंक्रमीत् । सीदंतोवनुषोयथा ॥ ऋधक्सोमस्वस्तयेसंजग्मानोदिवःकविः । पवंस्वसूर्योदृशे ॥ ४१ ॥ इतिस
प्तमाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सप्तमाष्टकेसूक्तानि ११६ ऋचः १२६३

एकोनपंचाशाध्यायेवर्गाः ४१ सूक्तानि २१ ऋचः २०० ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं २०० ॥ इतिसप्तमेप्रथमः ॥

हिन्वंतिभृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वापवस्वंशतंवैखानसाअष्टादश्यनुष्टुप्परास्तिस्रआग्नेय्यस्त्वंसोमासिद्वात्रिंशंभर
द्वाजःकश्यपोगोतमोत्रिर्विश्वामित्रोजमदग्निर्वसिष्ठइतींहतृचाःसप्तऋषयःशेषेपवित्रोवसिष्ठोवोभौवापवस्वसो
मतिस्रोनित्यद्विपदागायत्र्योऽवितानस्तिस्रःपौष्ण्योवायत्तेपवित्रंपंचाग्नेय्यःसावित्र्यग्निसावित्रीवैश्वदेवीवासा
मंत्यास्त्रिशीपुरउष्णिक्सप्तविंश्यनुष्टुबंत्येचतेपावमान्यध्येतृस्तुतीजागतमूर्ध्वप्रागुशनसःप्रदेवंदशवत्सप्रिर्भा
लंदनस्त्रिष्टुबंतंहेषुर्नहिरण्यस्तूपोंत्येत्रिष्टुभौत्रिरस्मैरेणुरादक्षिणानवऋषभस्तौवैश्वामित्रौहरिंहरिमंतःसक्केपवि
त्रःशिशुर्नकक्षीवांस्त्रिष्टुबष्टम्याभिप्रियाणिपंचकविः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (९।३।५) हिन्वंतिसूरमुस्रयःस्वसारोजामयस्पतिं । महामिंदुंमहीयुवः ॥ पवमानरुचारुचा

(९।३।५) हिन्वंतीतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यवारुणिर्भृगुःपवमानसोमोगायत्री । (अत्रभार्गवोजमदग्निःपाक्षिकः) ।

देवोदेवेभ्यस्परि । विश्वावसून्याविश ॥ आपवमानसुष्टुतिंवृष्टिंदेवेभ्योदुवः । इषेपवस्वसंयतं ॥ वृषाह्यसिभानुना द्युमंतंत्वाहवामहे । पवमानःस्वाध्यः* ॥ आपवस्वसुवीर्यंमंदमानःस्वायुध । इहोष्विंदवागहि ॥ १ ॥ यदद्भिःपरिषिच्यसेमृज्यमानोगभस्त्योः । द्रुणासधस्थमश्नुषे ॥ प्रसोमायव्यश्ववत्पवमानायगायत । महेसहस्रचक्षसे ॥ यस्यवर्णंमधुश्चुतंहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदुमिंद्रायपीतये ॥ तस्यतेवाजिनोवयंविश्वाधनानिजिग्युषः । सखित्वमावृणीमहे ॥ वृषापवस्वधारयामरुत्वतेचमत्सरः । विश्वादधानऽओजसा ॥ २ ॥ तंत्वाधर्तारमोण्यो३ःपवमानस्वर्दृशं । हिन्वेवाजेषुवाजिनं ॥ अयाचित्तोविपानयाहरिःपवस्वधारया । युजंवाजेषुचोदय ॥ आनऽइंदोमहीमिषंपवस्वविश्वदर्शतः । अस्मभ्यंसोमगातुवित्+ ॥ आकलशाऽअनूषतेंदोधाराभिरोजसा । एंद्रस्यपीतयेविश ॥ यस्यतेमद्यंरसंतीव्रंदुहंत्यद्रिभिः । सपवस्वाभिमातिहा+ ॥ ३ ॥ राजामेधाभिरीयतेपवमानोमनावधि । अंतरिक्षेणयातवे ॥ आनऽइंदोशतग्विनंगवांपोषंस्वश्व्यं । वहाभगत्तिमूतये ॥ आनःसोमसहोजुवोरूपंनवर्चसेभर । सुष्वाणोदेववीतये ॥ अर्षासोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् । सीदंछ्येनोनयोनिमा+ ॥ अप्साऽइंद्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः । सोमोऽअर्षतिविष्णवे ॥ ४ ॥ इषंतोकायनोदधदस्मभ्यंसोमविश्वतः । आपवस्वसहस्रिणं ॥ येसोमासःपरावतियेऽअर्वावतिसुन्विरे । येवादःशर्यणावति ॥ यऽआर्जीकेषुकृत्वसुयेमध्येपस्त्यानां । येवाजनेषुपंचसु ॥ तेनोवृष्टिंदिवस्परिपवंता

मासुवीर्यं । सुवानादेवासऽइंदवः ॥ पवतेहर्यतोहरिर्गृणानोजमदग्निना । हिन्वानोगोरधित्वचि+ ॥ ५ ॥ प्रशुक्रासोवयोजुवोहिन्वानासोनसप्तयः । श्रीणानाऽअप्सुमृंजत ॥ तंत्वासुतेष्वाभुवोहिन्विरेदेवतातये । सपवस्वानयारुचा+ ॥ आतेदक्षंमयोभुवंवह्निमद्यावृणीमहे । पांतमापुरुस्पृहं ॥ आमंद्रमावरेण्यमाविप्रमामनीषिणं । पांतमा० ॥ आरयिमासुचेतुनमासुक्रतोतनूष्वा । पांतमा० ॥ ६ ॥ (९।३।६) पवस्वविश्वचर्षणेभिविश्वानिकाव्या । सखासखिभ्यऽईड्यः ॥ ताभ्यांविश्वस्यराजसियेपवमानधामनी । प्रतीचीसोमतस्थतुः ॥ परिधामानियानितेत्वंसोमासिविश्वतः । पवमानऽऋतुभिःकवे ॥ पवस्वजनयन्निषोभिविश्वानिवार्या । सखासखिभ्यऽऊतये ॥ तवशुक्रासोऽअर्चयोदिवस्पृष्ठेवितन्वते । पवित्रंसोमधामभिः ॥ ७ ॥ तवेमेसप्तसिंधवःप्रशिषंसोमसिस्रते । तुभ्यंधावंतिधेनवः ॥ प्रसोमयाहिधारयासुतऽइंद्रायमत्सरः । दधानोऽअक्षितिश्रवः ॥ समुत्वाधीभिरस्वरन्हिन्वतीःसप्तजामयः । विप्रमाजाविवस्वतः ॥ मृजंतित्वासमग्रुवोव्येजीरावधिष्वणि । रेभोयदज्यसेवने ॥ पवमानस्यतेकवेवाजिन्त्सर्गाऽअसृक्षत । अर्वंतोनश्रवस्यवः ॥ ८ ॥ अच्छाकोशंमधुश्चुतमसृग्रंवारेऽअव्यये । अवावशंतधीतयः ॥ अच्छासमुद्रमिंदवोस्तंगावोन

(९।३।६) पवस्वेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यशतंवैखानसाःपवमानसोमएकोनविंश्यादितिसृणामग्निःपवमानोगायत्र्यष्टादश्यनुष्टुप् (शतंवैखानसाएतेस्वायंभुवाअतएषांगोत्रंनास्तिएवमग्रेपिनारायणादयऊह्याः) ।

धेनवः। अग्मन्नृतस्ययोनिमा+॥ प्रणऽइंदोमहेरणआपोऽअर्षतिसिंधवः । यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ अस्यतेसख्येवयमि
यक्षंतस्त्वोतयः । इंदोसखित्वमुश्मसि ॥ आपवस्वगविष्टयेमहेसोमनृचक्षसे । एंद्रस्यजठरेविश ॥ ९ ॥ महाँऽअसिसो
मज्येष्ठऽउग्राणामिंदुऽओजिष्ठः । युध्वासन्छश्वंजिगेथ ॥ यऽउग्रेभ्यश्चिदोजीयान्छूरेभ्यश्चिच्छूरतरः । भूरिदाभ्य
श्चिन्मंहीयान् ॥ त्वंसोमसूरऽएषस्तोकस्यसातातनूनां । वृणीमहेसख्यायवृणीमहेयुज्याय ॥ अग्नऽआयूंषिपवसऽ
आसुवोर्जमिषंचनः । आरेबाधस्वदुच्छुनां ॥ अग्निर्ऋषिःपवमानःपांचजन्यःपुरोहितः । तमीमहेमहागयं+ ॥ १० ॥
अग्नेपवस्वस्वपाऽअस्मेवर्चःसुवीर्यं । दधद्रयिंमयिपोषं ॥ पवमानोऽअतिस्रिधोभ्यर्षतिसुष्टुतिं । सूरोनविश्वदर्शतः ॥
समर्मृजानऽआयुभिःप्रयस्वान्प्रयसेहितः । इंदुरत्योविचक्षणः+ ॥ पवमानऽऋतंबृहच्छुक्रंज्योतिरजीजनत् । कृष्णा
तमांसिजंघनत् ॥ पवमानस्यजंघ्नतोहरेश्चंद्राऽअसृक्षत । जीराऽअजिरशोचिषः ॥ ११ ॥ पवमानोरथीतमःशुभ्रे
भिःशुभ्रशस्तमः । हरिश्चंद्रोमरुद्गणः ॥ पवमानोव्यश्नवद्रश्मिभिर्वाजसातमः । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ प्रसुवानऽइंदु
रक्षाःपवित्रमत्यव्ययं । पुनानऽइंदुरिंद्रमा ॥ एषसोमोऽअधित्वचिगवांक्रीळत्यद्रिभिः । इंद्रंमदायजोहुवत् ॥ यस्य
तेद्युम्नवत्पयःपवमानाभृतंदिवः । तेननोमृळजीवसे ॥ १२ ॥ (९।३।७) त्वंसोमासिधारयुर्मंद्रऽओजिष्ठोऽअध्व

(९।३।७) त्वंसोमासीतिद्वात्रिंशदृचेसूक्तेआद्यानांसप्तानांतृचानांभरद्वाजकश्यपगोतमात्रिविश्वामित्रजमदग्निवसिष्ठाऋषयःशिष्टाना

रे । पवस्वमंहयद्रयिः ॥ त्वंसुतोनृमादनोदधन्वान्मत्सरिन्तमः । इंद्रायसूरिरंधसा ॥ त्वंसुष्वाणोअद्रिभिरभ्य र्षकनिक्रदत् । द्युमंतंशुष्ममुत्तमं+ ॥ इंदुर्हिन्वानोअर्षतितिरोवाराण्यव्यया । हरिर्वाजमचिक्रदत् ॥ इंदोव्यव्यम र्षसिविश्रवांसिविश्वासौभगा । विवाजान्त्सोमगोमतः ॥ १३ ॥ आनइंदोशतग्विनंरयिंगोमंतमश्विनं । भरासोमस हस्त्रिणं ॥ पवमानासइंदवस्तिरःपवित्रमाशवः । इंद्रंयामेभिराशत ॥ ककुहःसोम्योरसइंदुरिंद्रायपूर्व्यः । आ युःपवतआयवे ॥ हिन्वंतिसूरमुस्त्रयःपवमानंमधुश्चुतं । अभिगिरासमस्वरन् ॥ अवितानोअजाश्वःपूषायामनियामनि । आभक्षत्कन्यासुनः ॥ १४ ॥ अयंसोमःकपर्दिनेघृतंनपवतेमधु । आभ० ॥ अयंतआघृणेसुतोघृतंनपव तेशुचि । आभ० ॥ वाचोजंतुःकवीनांपवस्वसोमधारया । देवेषुरत्नधाअसि ॥ आकलशेषुधावतिश्येनोवर्मविगा हते । अभिद्रोणाकनिक्रदत् ॥ परिप्रसोमतेरसोसर्जिकलशेसुतः । श्येनोनतक्तोअर्षति ॥ १५ ॥ पवस्वसोममंदय न्निंद्रायमधुमत्तमः । असृग्रन्देववीतयेवाजयंतोरथाइव ॥ तेसुतासोमदिन्तमाःशुक्रावायुमसृक्षत ॥ ग्रावाणातुन्नो

मांगिरसःपवित्रऋषिः (अत्रवसिष्ठोवापवित्रवसिष्ठौवेतिविपक्षौ) पवमानसोमोदेवतादशम्यादितिसृणांपूषावा यत्तेपवित्रमित्यादिपंचा नामग्निःअंत्ययोर्द्वयोःपावमान्यधेतागायत्री षोडश्याद्यास्तिस्रोद्विपदागायत्र्यःत्रिंशीपुरउष्णिक्सप्तविंश्येकत्रिंशीद्वात्रिंश्योनुष्टुभः । (पंचविं श्यादितिसृणांक्रमात्सविताग्निसवितारौविश्वेदेवाइतिदेवताअग्निनासहविकल्पंते) ।

॥ ९ ॥

अभिष्टुतःपवित्रंसोमगच्छसि । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ एषतुन्नोऽअभिष्टुतःपवित्रमतिगाहते । रक्षोहावारमव्ययं ॥१६॥
यदंतियच्चदूरकेभयंविंदतिमामिह । पवमानवितज्जहि ॥ पवमानःसोऽअद्यनःपवित्रेणविचर्षणिः । यःपोतासपुनातु
नः॥ यत्तेपवित्रमर्चिष्यग्नेविततमंतरा । ब्रह्मतेनपुनीहिनः॥ यत्तेपवित्रमर्चिवदग्नेतेनपुनीहिनः। ब्रह्मसवैःपुनीहिनः॥
उभाभ्यांदेवसवितःपवित्रेणसवेनच। मांपुनीहिविश्वतः ॥ १७ ॥ त्रिभिष्ट्वंदेवसवितर्वर्षिष्ठैःसोमधामभिः । अग्नेदक्षैःपु
नीहिनः ॥ पुनंतुमांदेवजनाःपुनंतुवसवोधिया। विश्वेदेवाःपुनीतमाजातवेदःपुनीहिमा ॥ प्रप्यायस्वप्रस्यंदस्वसोमवि
श्वेभिरंशुभिः। देवेभ्यऽउत्तमंहविः+ ॥ उपप्रियंपनिप्नतंयुवानमाहुतीवृधं । अगन्मबिभ्रतोनमः ॥ अलाय्यस्यपरशुर्न
नाशतमापवस्वदेवसोम। आखुंचिदेवदेवसोम॥ यःपावमानीरध्येत्यृषिभिःसंभृतंरसं । सर्वंसपूतमश्नातिस्वदितंमात
रिश्वना ॥ पावमानीर्योऽअध्येत्यृषिभिःसंभृतंरसं। तस्मैसरस्वतीदुहेक्षीरंसर्पिर्मधूदकं+ ॥१८॥ (परिशिष्टं ॥ पावमा
नीःस्वस्त्ययनीःसुदुघाहिघृतश्चुतः। ऋषिभिःसंभृतोरसोब्राह्मणेष्वमृतंहितं॥ पावमानीर्दिशंतुनऽइमंलोकमथोऽअमुं।
कामान्त्समर्धयंतुनोदेवीर्देवैःसमाहिताः ॥ येनदेवाःपवित्रेणात्मानंपुनतेसदा। तेनसहस्रधारेणपावमान्यःपुनंतुमां॥
प्राजापत्यंपवित्रंशतोद्यामंहिरण्मयं । तेनब्रह्मविदोवयंपूतंब्रह्मपुनीमहे ॥ इंद्रःपुनीतीसहमापुनातुसोमःस्वस्त्यावरु
णःसमीच्या । यमोराजाप्रमृणाभिःपुनातुमाजातवेदामूर्जयंत्यापुनातु ॥ ऋषयस्तुतपस्तेपुःसर्वेस्वर्गंजिगीषवः । तप

सस्तपसोग्र्यंतुपावमानीर्ऋचोब्रवीत् ॥ १ ॥ यन्मेगर्भेवसंतःपापमुग्रंयज्जायमानस्यचकिंचिदन्यत् । जातस्यचयच्चा
पिचवर्धतोमेतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ मातापित्रोर्यन्नकृतंवचोमेयत्स्थावरंजंगमंमाबभूव । विश्वस्यतत्प्रहृषितंव
चोमेतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ गोघ्नात्तस्करत्वात्स्त्रीवधाद्यच्चकिल्बिषं । पापकंचचरणेभ्यस्तत्पावमानीभिरहंपु
नामि ॥ ब्रह्मवधात्सुरापानात्स्वर्णस्तेयाद्वृषलिगमनमैथुनसंगमात् । गुरोर्दाराधिगमनाच्चतत्पावमानीभिरहंपुनामि॥
बालघ्नान्मातृपितृवधाद्भूमितस्करात्सर्ववर्णगमनमैथुनसंगमात् । पापेभ्यश्चप्रतिग्रहात्सद्यःप्रहरतिसर्वदुष्कृतंतत्पाव
मानीभिरहंपुनामि ॥ क्रयविक्रयाद्योनिदोषाद्भक्षाद्भोज्यात्प्रतिग्रहात् । असंभोजनाच्चापिनृशंसंतत्पावमानीभिरहंपु
नामि ॥ २ ॥ दुर्यष्टंदुरधीतंपापंयच्चाज्ञानतोकृतं । अयाजिताश्चासंयाज्यास्तत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ अमंत्रमन्नंय
त्किंचिद्धूयतेचहुताशने । संवत्सरकृतंपापंतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ ऋतस्ययोनयोमृतस्यधामविश्वादेवेभ्यःपुण्य
गंधाः । तानऽआपःप्रवहंतुपापंशुद्धागच्छामिसुकृतामुलोकंतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीर्या
भिर्गच्छतिनांदनं । पुण्यांश्चभक्षान्भक्षयत्यमृतत्वंचगच्छति ॥ पावमानींपितॄन्देवान्ध्यायेद्यश्चसरस्वतीं । पितॄंस्त
स्योपवर्तेतत्क्षीरंसर्पिर्मधूदकं ॥ पावमानंपरंब्रह्मशुक्रंज्योतिःसनातनं । ऋषींस्तस्योपतिष्ठेतत्क्षीरंसर्पिर्मधूदकं ॥ पाव
मानंपरंब्रह्मयेपठंतिमनीषिणः । सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः ॥ दशोत्तराण्यृचांश्चैवपावमानीःशतानिषट् ।

एतज्जुह्वन्जपेन्मंत्रंघोरमृत्युभयंहरेत् ॥ ३ ॥ इतिपरि०) (९।४।१) प्रदेवमच्छामधुमंतऽइंदवोसिष्यदंतगावऽआ
नधेनवः । बर्हिषदोवचनावंतऽऊधभिःपरिस्रुतमुस्रियानिर्णिजंधिरे ॥ सरोरुवदभिपूर्वाऽअचिक्रददुपारुहःश्रथयं
न्त्स्वादतेहरिः । तिरःपवित्रंपरियन्नुरुज्रयोनिशर्याणिदधतेदेवऽआवरं ॥ वियोममेयम्यासंयतीमदःसाकंवृधापयं
सापिन्वदक्षिता । महीऽअपारेरजसीविवेविदभिव्रजन्नक्षितंपाजऽआददे ॥ समातराविचरन्वाजयन्नपःप्रमेधिरः
स्वधयापिन्वतेपदं । अंशुर्यवेनपिपिशेयतोनृभिःसंजामिभिर्नसंतेरक्षतेशिरः ॥ संदक्षेणमनसाजायतेकविर्ऋतस्यग
र्भोनिहितोयमापरः । यूनाहसंताप्रथमंविजज्ञतुर्गुहाहितंजनिमनेममुद्यतं ॥ १९ ॥ मंद्रस्यरूपंविविदुर्मनीषिणः
श्येनोयदंधोऽअभरत्परावतः । तंमर्जयंतसुवृधंनदीष्वाँऽउशंतमंशुंपरियंतमृग्मियं ॥ त्वांमृजंतिदशयोषणःसुतंसोम
ऽऋषिभिर्मतिभिर्धीतिभिर्हितं । अव्योवारेभिरुतदेवहूतिभिर्नृभिर्यतोवाजमादर्षिसातये ॥ परिप्रयंतंवय्यंसुषंसदं
सोमंमनीषाऽअभ्यनूषतस्तुभः । योधारयामधुमाँऽऊर्मिणादिवऽइयर्तिवाचंरयिषाळमर्त्यः ॥ अयंदिवऽइयर्तिविश्व
मारजःसोमःपुनानःकलशेषुसीदति । अद्भिर्गोभिर्मृज्यतेऽअद्रिभिःसुतःपुनानऽइंदुर्वरिवोविदत्प्रियं+ ॥ एवानःसो

चतुर्थेनुवाकेऽष्टादशसूक्तानि (९।४।१) प्रदेवमितिदशर्चस्यसूक्तस्यभालंदनोवत्सप्रिःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

मपरिषिच्यमानोवयोदधच्चित्रतमंपवस्व । अद्वेषेद्यावापृथिवीहुवेमदेवाधत्तरयिमस्मेसुवीरं ॥ २० ॥ (९।४।२) इषुर्न
धन्वन्प्रतिधीयतेमतिर्वत्सोनमातुरुपसर्ज्यूधनि । उरुधारेवदुहेऽअग्रऽआयत्यस्यव्रतेष्वपिसोमऽइष्यते ॥ उपो
मतिःपृच्यतेसिच्यतेमधुमंद्राजनीचोदतेऽअंतरासनि । पवमानःसंतनिःप्रघ्नतामिवमधुमान्द्रप्सःपरिवारमर्षति ॥
अव्येवधूयुःपवतेपरित्वचिश्रथ्नीतेनप्तीरदितेर्ऋतंयते । हरिरक्रान्यजतःसंयतोमदोनृम्णाशिशानोमहिषोनशोभते ॥
उक्षामिमातिप्रतियंतिधेनवोदेवस्यदेवीरुपयंतिनिष्कृतं । अत्यक्रमीदर्जुनंवारमव्ययमत्कंननिक्तंपरिसोमोऽअव्यत ॥
अमृक्तेनरुशतावाससाहरिरमर्त्योनिर्णिजानःपरिव्यत । दिवस्पृष्ठंबर्हणानिर्णिजेकृतोपस्तरणंचम्वोर्नभस्मयं ॥ २१ ॥
सूर्यस्येवरश्मयोद्रावयित्नवोमत्सरासःप्रसुपःसाकमीरते । तंतुंततंपरिसर्गासऽआशवोनेंद्रादृतेपवतेधामकिंचन ॥
सिंधोरिवप्रवणेनिम्नऽआशवोवृषच्युतामदासोगातुमाशत । शंनोनिवेशेद्विपदेचतुष्पदेस्मेवाजाःसोमतिष्ठंतुकृष्टयः ॥
आनःपवस्ववसुमद्धिरण्यवदश्वावद्गोमद्यवमत्सुवीर्यं । यूयंहिसोमपितरोममस्थनदिवोमूर्धानःप्रस्थितावयस्कृतः ॥
एतेसोमाःपवमानासऽइंद्रंरथाऽइवप्रययुःसातिमच्छ । सुताःपवित्रमतियंत्यव्यंहित्वीवव्रिंहरितोवृष्टिमच्छ ॥ इंदुर्वि

(९।४।२) इषुर्नेतिदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपःपवमानसोमोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

द्रायबृहतेपवस्वसुमृळीकोऽअनवद्योरिशादाः। भराचंद्राणिगृणतेवसूनिदेवैर्द्यावापृथिवीप्रावतंनः ॥२२॥ (९।४।३)
त्रिरस्मैसप्तधेनवोदुदुह्रेसत्यामाशिरंपूर्व्येव्योमनि । चत्वार्यन्याभुवनानिनिर्णिजेचारूणिचक्रेयदृतैरवर्धत ॥ सभि
क्षमाणोऽअमृतस्यचारुणऽउभेद्यावाकाव्येनाविशश्रथे । तेजिष्ठाऽअपोमंहनापरिव्यतयदीदेवस्यश्रवसासदोविदुः+॥
तेऽअस्यसंतुकेतवोमृत्यवोदाभ्यासोजनुषीऽउभेऽअनु। येभिर्नृम्णाचदेव्याचपुनतऽआदिद्राजानंमननाऽअगृभ्णत॥
समृज्यमानोदशभिःसुकर्मभिःप्रमध्यमासुमातृषुप्रमेसचा । व्रतानिपानोऽअमृतस्यचारुणऽउभेनृचक्षाऽअनुपश्यते
विशौ ॥ सर्ममृजानऽइंद्रियायधायसऽओभेऽअंतारोदसीहर्षतेहितः । वृषाशुष्मेणबाधतेविदुर्मतीरादेदिशानःशर्य
हेवशुरुधः ॥ २३ ॥ समातरानददृशानऽउस्रियोनानदददेतिमरुतामिवस्वनः । जानन्नृतंप्रथमंयत्स्वर्णरंप्रशस्तयेकम
वृणीतसुक्रतुः ॥ रुवतिभीमोवृषभस्तविष्ययाशृंगेशिशानोहरिणीविचक्षणः । आयोनिंसोमःसुकृतंनिषीदतिगव्ययी
त्वग्भवतिनिर्णिगव्ययी ॥ शुचिःपुनानस्तन्वमरेपसमव्येहरिर्न्यधाविष्टसानवि । जुष्टोमित्रायवरुणायवायवेत्रिधा
तुमधुक्रियतेसुकर्मभिः॥ पवस्वसोमदेववीतयेवृषेंद्रस्यहार्दिसोमधानमाविश । पुरानोबाधाद्दुरितातिपारयक्षेत्रविद्धि
दिशऽआहाविपृच्छते ॥ हितोनसप्तिरभिवाजमर्षेंद्रस्येंदोजठरमापवस्व । नावानसिंधुमतिपर्षिविद्वाञ्छूरोनयुध्यन्न

(९।४।३) त्रिरस्माइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोरेणुःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

वंनोनिदस्यः ॥ २४ ॥ (९।४।४) आदक्षिणासृज्यतेशुष्म्या३ सदंवेतिंद्रुहोरक्षसंःपातिजागृविः । हरिरोपशंकृणु
तेनभस्पयंऽउपस्तिरेंचम्वो३ब्रह्मनिर्णिजे ॥ प्रकृष्टिहेवशूषऽएंतिरोरुवदसुर्यं १ वर्णनिरिणीतेऽअस्यतं । जहातिवव्रिंपि
तुरेंतिनिष्कृतमुपप्रुतंकृणुतेनिर्णिजंतनां ॥ अद्रिभिःसुतःपवतेगभस्त्योर्वृषायतेनभंसावेपंतेमती । समोदतेनसंतेसा
धंतेगिरानेंनिक्तेऽअप्सुयजंतेपरींमणि ॥ परिद्युक्षंसहंसःपर्वतावृधंमध्वंःसिंचंतिहर्म्यस्यंसक्षणिं । आयस्मिन्गावंःसुहु
तादऽऊधनिमूर्धन्छ्रीणंत्यंग्रियंवरीमभिः ॥ समीरथंनभुरिजोंरहेषतदशस्वसारोऽअदितेरुपस्थऽआ । जिगादुपंज्रय
तिगोरपीच्यंपदंयदंस्यमतुथाऽअजीजनन् ॥ २५ ॥ श्येनोनयोनिंसदंनंधियाकृतंहिरण्ययंमासदंदेवऽएंषति । एरिं
णंतिबर्हिषिप्रियंगिराश्वोनदेवाँऽअप्येंतियज्ञियंः ॥ पराव्यंक्तोऽअरुषोदिवःकविर्वृषात्रिपृष्ठोऽअनविष्टगाऽअभि ।
सहस्रंणीतिर्यतिःपरायतीरेभोनपूर्वीरुषसोविराजति ॥ त्वेषंरूपंकृणुतेवर्णोऽअस्यसयत्राशयत्समृतासेधंतिस्त्रिधः ।
अप्सायांतिस्वधयादैव्यंजनंसंसुष्टुतीनसंतेसंगोऽअंग्रया ॥ उक्षेवंयूथापरियन्नरावीदधित्विषीरधितसूर्यस्य । दिव्यः
सुपर्णोवंचक्षतक्षांसोमःपरिक्रतुनापश्यतेजाः+ ॥ २६ ॥ (९।४।५) हरिंमृजंत्यरुषोनयुज्यतेसंधेनुभिःकलशेसोमो

(९।४।४) आदक्षिणेतिनवर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रऋषभःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (९।४।५) हरिंमृजंतीतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगि
रसोहरिमंतःपवमानसोमोजगती ।

ऽअज्यते । उद्वाचमीरयतिहिन्वतेमतीपुरुष्टुतस्यकातिंचित्परिप्रियः ॥ साकंवदंतिबहवोमनीषिणऽइंद्रस्यसोमंजठरेय दादुहः । यदीमृजंतिसुगभस्तयोनरःसनीळाभिर्दशभिःकाम्यंमधु ॥ अरममाणोऽअत्येतिगाऽअभिसूर्यस्यप्रियंदुहि तुस्तिरोरवं । अन्वस्मैजोषमभरद्विनंगृसःसंद्वयीभिःस्वसृभिःक्षेतिजामिभिः ॥ नृधूतोऽअद्रिषुतोबर्हिषिप्रियःपतिर्ग वांप्रदिवऽइंदुर्ऋत्वियः । पुरंधिवान्मनुषोयज्ञसाधनःशुचिर्धियापवतेसोमऽइंद्रते ॥ नृबाहुभ्यांचोदितोधारयासुतो नुष्वधंपवतेसोमऽइंद्रते । आप्राःक्रतून्त्समजैरध्वरेमतीर्वेर्नद्रुषच्चम्वो३रासदद्धरिः ॥ २७ ॥ अंशुंदुहंतिस्तनयंतम क्षितंकविंकवयोपसोमनीषिणः । समीगावोमतयोयंतिसंयतऽऋतस्ययोनासदनेपुनर्भुवः ॥ नाभापृथिव्याधरुणोम होदिवो३पामूर्मौसिंधुष्वंतरुक्षितः । इंद्रस्यवज्रोवृषभोविभूवसुःसोमोहृदेपवतेचारुमत्सरः+ ॥ सतूपवस्वपरिपार्थिवं रजस्तोत्रेशिक्षन्नाधून्वतेचसुक्रतो । मानोनिर्भाग्वसुनःसादनस्पृशोरयिंपिशंगंबहुलंवसीमहि ॥ आतूनऽइंदोशतदा त्वश्व्यंसहस्रंदातुपशुमद्धिरण्यवत् । उपमास्वबृहतीरेवतीरिषोधिस्तोत्रस्यपवमाननोगहि ॥ २८ ॥ (९।४।६) स्रक्के द्रप्सस्यधमतःसमस्वरन्नतस्ययोनासमरंतनाभयः । त्रीन्त्समूर्ध्नोऽअसुरश्चक्रऽआरभेसत्यस्यनावःसुकृतमपीपरन् ॥ सम्यक्सम्यंचोमहिषाऽअहेषतसिंधोरूर्मावधिवेनाऽअवीविपन् । मधोर्धाराभिर्जनयंतोऽअर्कमित्प्रियामिंद्रस्यतन्वं

(९।४।६) स्रक्केद्रप्सस्येतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःपवित्रःपवमानसोमोजगती ।

मवीवृधन् ॥ पवित्रवंतःपरिवाचमासतेपितैषांप्रत्नोऽअभिरक्षतिव्रतं । महःसमुद्रंवरुणस्तिरोदधेधीराऽइच्छेकुर्धरुणे ष्वारभं ॥ सहस्रधारेवतेसमस्वरन्दिवोनाकेमधुजिह्वाऽअसश्चतः । अस्यस्पशोननिमिषंतिभूर्णयःपदेपदेपाशिनःसं तिसेतवः ॥ पितुर्मातुरध्यायेसमस्वरन्नृचाशोचंतःसंदहंतोऽअव्रतान् । इंद्रद्विष्टामपधमंतिमाययात्वचमसिक्नींभूम नोदिवस्परि ॥ २९ ॥ प्रत्नान्मानादध्यायेसमस्वरन्छ्लोकयंत्रासोरभसस्यमंतवः । अपानक्षासोबधिराऽअहासतऽऋ तस्यपंथांनतरंतिदुष्कृतः ॥ सहस्रधारेवितंतेपवित्रऽआवाचंपुनंतिकवयोमनीषिणः । रुद्रासऽएषामिषिरासोऽअद्रु हःस्पशःस्वंचःसुदृशोनृचक्षसः ॥ ऋतस्यगोपानदभायसुक्रतुस्त्रीषपवित्राहृद्यं१तरादधे । विद्वान्त्सविश्वाभुवनाभि पश्यत्यवाजुष्टान्विध्यतिकर्तेऽअव्रतान्+ ॥ ऋतस्यतंतुर्विततःपवित्रऽआजिह्वायाऽअग्रेवरुणस्यमायया । धीराश्चित्त त्समिनक्षंतऽआशतात्राकर्तमवपदात्यप्रभुः ॥ ३० ॥ (९।४।७) शिशुर्नजातोवचक्रदद्वनेस्व१र्यद्वाज्यरुषःसिषा सति । दिवोरेतसासचतेपयोवृधातमीमहेसुमतीशर्मसप्रथः ॥ दिवोयस्कंभोधरुणःस्वाततऽआपूर्णोऽअंशुःपर्येतिवि श्वतः । सेमेमहीरोदसीयक्षदावृतासमीचीनेदाधारसमिषःकविः+ ॥ महिप्सरःसुकृतंसोम्यंमधूर्वीगव्यूतिरदितेरऋ तंयते । ईशेयोवृष्टेरितऽउस्रियोवृषापांनेतायऽइतऽऊतिरृग्मियः ॥ आत्मन्वन्नभोदुह्यतेघृतंपयऽऋतस्यनाभिरमृतं

(९।४।७) शिशुर्नेतिनवर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवान्पवमानसोमोजगत्यष्टमीत्रिष्टुप् ।

विजायते । समीचीनाःसुदानवःप्रीणंतितंनरोहितमवमेहंतिपेरवः ॥ अरावीदंशुःसचमानऊर्मिणादेवाव्यं१मनुषेपि
न्वतित्वचं । दधातिगर्भमदितेरुपस्थऽआयेनंतोकंचतनयंचधामहे ॥ ३१ ॥ सहस्रधारेवताऽअसश्चतस्तृतीयेसंतुर
जंसिप्रजावतीः । चतस्रोनाभोनिहिताऽअवोदिवोहविर्भरंत्यमृतंघृतश्चुतः ॥ श्वेतंरूपंकृणुतेयत्सिषासतिसोमोमीढ्वाँऽ
असुरोवेदभूमनः । धियाशमींसचतेसेमभिप्रवद्दिवस्कबंधमवदर्षदुद्रिणं ॥ अधश्वेतंकलशंगोभिरक्तंकार्ष्मन्नावाज्य
क्रमीत्ससवान् । आहिन्विरेमनसादेवयंतःकक्षीवतेशतहिमायगोनां ॥ अद्भिःसोमपपृचानस्यतेरसोव्योवारंविपव
मानधावति । समृज्यमानःकविभिर्मदिन्तमस्वदस्वेंद्रायपवमानपीतये ॥ ३२ ॥ (९।४।८) अभिप्रियाणिपवतेच
नोहितोनामानियह्वोऽअधियेषुवर्धते । आसूर्यस्यबृहतोबृहन्नधिरथंविष्वंचमरुहद्विचक्षणः+ ॥ ऋतस्यजिह्वापवतेम
धुप्रियंवक्तापतिर्धियोऽअस्याऽअदाभ्यः । दधातिपुत्रःपित्रोरपीच्यं१नामतृतीयमधिरोचनेदिवः+ ॥ अवद्युतानःक
लशाँऽअचिक्रदन्नृभिर्येमानःकोशऽआहिरण्यये । अभीमृतस्यदोहनाऽअनूषताधित्रिपृष्ठऽउषसोविराजति ॥ अद्रि
भिःसुतोमतिभिश्चनोहितःप्ररोचयन्रोदसीमातराशुचिः । रोमाण्यव्यासमयाविधावतिमधोर्धारापिन्वमानादिवेदिवे

(९।४।८) अभिप्रियाणीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोजगती ।

वे ॥ परिसोमप्रधन्वास्वस्तयेनृभिःपुनानोऽअभिवासयाशिरं । येतेमदाऽआहनसोविहायसस्तेभिरिंद्रंचोदयदातवे मघं ॥ ३३ ॥ इतिसप्तमाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥

पंचाशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि ११ ऋचः १६३ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमाये. ४८ अग्नयेपवमानाये. ३ पवमानायसोमाये. १८ पूष्णेपवमानायसोमाये. ३ पवमानायसोमाये. १० अग्नयेपवमानाये. २ सवित्र. अग्निसवितृभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.पवमानायसोमाये. ३ पावमान्यध्येतृभ्यइ. २ पवमानायसोमाये. ७१ ॥ इतिसप्तमेद्वितीयः ॥

धर्तैषप्रराजाचोदसंःसोमस्यवसुर्भारद्वाजःप्रसोमस्यासाविततित्रिष्टुबंतंपवित्रंतेपवित्रंःपवस्ववाच्यःप्रजापतिरिंद्रायद्वादशवेनोभार्गवोद्वित्रिष्टुबंतंप्रतेष्टाचत्वारिंशदृषिगणादशर्चाअकृष्टामाषाःप्रथमेसिकतानिवावरीद्वितीयेपृश्नियोजास्तृतीयेत्रयश्चतुर्थेत्रेःपंचांत्यागृत्समदःप्रतुनवोशनायंसोमोष्टौप्रोस्यसप्तप्रहिन्वानःषड्वसिष्ठः॥३॥

॥ हरिःओम् ॥ (९।४।९) धर्तादिवःपवतेकृत्व्योरसोदक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः । हरिःसृजानोऽअत्योनसत्वभिर्वृथापाजांसिकृणुतेनदीष्वा ॥ शूरोनधत्तऽआयुधागभस्त्योःस्व१ःसिषासन्नथिरोगविष्टिषु । इंद्रस्यशुष्ममीरयन्नपस्युभिरिंदुर्हिन्वानोऽअज्यतेमनीषिभिः ॥ इंद्रस्यसोमपवमानऽऊर्मिणातविष्यमाणोजठरेष्वाविश । प्रणःपि

(९।४।९) धर्तेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोजगती ।

न्वविद्युदभ्रेवरोदसीधियानवाजाँऽउपमासिशश्वतः ॥ विश्वस्यराजापवतेस्वर्दृशऽऋतस्यधीतिमृषिषाळवीवशत् । यःसूर्यस्यासिरेणमृज्यतेपितामतीनामसमष्टकाव्यः ॥ वृषेवयूथापरिकोशमर्षस्यपामुपस्थेवृषभःकनिक्रदत् । सइंद्राय पवसेमत्सरिन्तमोयथाजेषामसमिथेत्वोतयः ॥१॥ (९।४।१०) एषप्रकोशेमधुमाँऽअचिक्रददिंद्रस्यवज्रोवपुषोवपुष्ट रः । अभीमृतस्यसुदुघाघृतश्चुतोवाश्राऽअर्षतिपयसेवधेनवः ॥ सपूर्व्यःपवतेयंदिवस्परिश्येनोमथायदिषितस्तिरोर जः । समध्वऽआयुवतेवेविजानऽइत्कृशानोरस्तुर्मनसाहबिभ्युषा ॥ तेनःपूर्वासऽउपरासऽइंदवोमहेवाजायधन्वंतुगो मते । ईक्षेण्यासोऽअह्योऽनचारवोब्रह्मब्रह्मयेजुजुषुर्हविर्हविः ॥ अयंनोविद्वान्वनवद्वनुष्यतऽइंदुःसत्राचामनसापुरुष्टु तः । इनस्ययःसदनेगर्भमादधेगवामुरुब्जमभ्यर्षतिव्रजं ॥ चक्रिर्दिवःपवतेकृत्व्योरसोमहाँऽअदब्धोवरुणोहुरुग्य ते । असाविमित्रोवृजनेषुयज्ञियोत्योनयूथेवृषयुःकनिक्रदत् ॥ २ ॥ (९।४।११) प्रराजावाचंजनयन्नसिष्यददपो वसानोऽअभिगाऽइयक्षति । गृभ्णातिरिप्रमविरस्यतान्वाशुद्धोदेवानामुपयातिनिष्कृतं ॥ इंद्रायसोमपरिषिच्यसे नृभिर्नृचक्षाऽऊर्मिःकविरज्यसेवने । पूर्वीर्हितेस्रुतयःसंतियातवेसहस्रमश्वाहरयश्चमूषदः ॥ समुद्रियाऽअप्सरसोम नीषिणमासीनाऽअंतरभिसोममक्षरन् । ताऽईंहिन्वंतिहर्म्यस्यसक्षणिंयाचंतेसुम्नंपवमानमक्षितं ॥ गोजिन्नःसोमोर

(९।४।१०) एषइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकविःपवमानसोमोजगती । (९।४।११)प्रराजेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकविःपवमानसोमोजगती ।

धजिद्धिरण्यजित्स्वर्जिदब्जित्पवतेसहस्रजित् । यंदेवासश्चक्रिरेपीतयेमदंस्वादिष्ठंद्रप्समरुणंमयोभुवं ॥ एतानिसोम पवमानोऽअस्मयुःसत्यानिकृण्वन्द्रविणान्यर्षसि । जहिशत्रुमंतिकेदूरकेचयऽउर्वींगव्यूतिमभयंचनस्कृधि ॥ ३ ॥ (९।४।१२) अचोदसोनोधन्वंत्विंदवःप्रसुवानासोबृहद्दिवेषुहरयः । विचनशन्नऽइषोऽअरातयोर्योनशंतसनिषंत नोधियः ॥ प्रणोधन्वंत्विंदवोमदच्युतोधनावायेभिरर्वतोजुनीमसि । तिरोमर्तस्यकस्यचित्परिह्वृतिंवयंधनानिविश्व धाभरेमहि ॥ उतस्वस्याऽअरात्याऽअरिर्हिषऽउतान्यस्याऽअरात्यावृकोहिषः । धन्वन्नतृष्णासमरीतताँऽअभिसोम जहिपवमानदुराध्यः* ॥ दिवितेनाभापरमोयऽआददेपृथिव्यास्तेरुरुहुःसानविक्षिपः । अद्रयस्त्वाबप्सतिगोरधित्व चर्य१प्सुत्वाहस्तैर्दुदुहुर्मनीषिणः ॥ एवातऽइंदोसुभ्वंसुपेशसंरसंतुंजंतिप्रथमाऽअभिश्रियः । निदंनिदंपवमाननिता रिषऽआविस्तेशुष्मोभवतुप्रियोमदः ॥ ४ ॥ (९।४।१३) सोमस्यधारापवतेनृचक्षसऽऋतेनदेवान्हवतेदिवस्परि । बृहस्पतेरवथेनाविदिद्युतेसमुद्रासोनसवनानिविव्यचुः ॥ यंत्वावाजिन्नघ्न्याऽअभ्यनूषतायोहतंयोनिमारोहसिद्युमा न् । मघोनामायुःप्रतिरन्महिश्रवऽइंद्रायसोमपवसेवृषामदः ॥ एंद्रस्यकुक्षापवतेमदिन्तमऽऊर्जंवसानःश्रवसेसुमंग

(९।४।१२) अचोदसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकविःपवमानसोमोजगती । (९।४।१३) सोमस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजोवसुः पवमानसोमोजगती ।

लः । प्रत्यङ्सविश्वाभुवनाभिपप्रथेक्रीळन्हरिरत्यःस्यंदतेवृषा ॥ तंत्वादेवेभ्योमधुमत्तमंनरःसहस्रधारंदुहतेदशक्षि
पः । नृभिःसोमप्रच्युतोग्रावभिःसुतोविश्वान्देवाँऽआपवस्वासहस्रजित् ॥ तंत्वाहस्तिनोमधुमंतमद्रिभिर्दुहंत्यप्सुवृ
षभंदशक्षिपः । इंद्रंसोममादयन्दैव्यंजनंसिंधोरिवोर्मिःपवमानोऽअर्षसि ॥ ५ ॥ (९।४।१४) प्रसोमस्यपवमानस्यो
र्मयऽइंद्रस्ययंतिजठरंसुपेशसः । दध्नायदीमुन्नीतायशसागवांदानायशूरमुदमंदिषुःसुताः+ ॥ अच्छाहिसोमःकलशाँ
ऽअसिष्यददत्योनवोह्लारघुवर्तनिर्वृषा । अथादेवानामुभयस्यजन्मनोविद्वाँऽअश्नोत्यमुतऽइतश्चयत्+॥ आनःसोमप
वमानःकिरावस्विंदोभवमघवाराधसोमहः । शिक्षावयोधोवसवेसुचेतुनामानोगयमारेऽअस्मत्परासिचः ॥ आनःपू
षापवमानःसुरातयोमित्रोगच्छंतुवरुणःसजोषसः । बृहस्पतिर्मरुतोवायुरश्विनात्वष्टासवितासुयमासरस्वती ॥ उ
भेद्यावापृथिवीविश्वमिन्वेऽअर्यमादेवोऽअदितिर्विधाता । भगोनृशंसऽउर्व१ंतरिक्षंविश्वेदेवाःपवमानंजुषंत ॥ ६ ॥
(९।४।१५) असाविसोमोऽअरुषोवृषाहरीराजेवदस्मोऽअभिगाऽअचिक्रदत् । पुनानोवारंपर्येत्यव्ययंश्येनोनयो
निंघृतवंतमासदं ॥ कविर्वेधस्यापर्येषिमाहिनमत्योनमृष्टोऽअभिवाजमर्षसि । अपसेधन्दुरितासोममृळयघृतंवसानः

(९।४।१४) प्रसोमस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसुःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (९।४।१५) असावीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवसुःपवमान-
सोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

परियासिनिर्णिजं ॥ पर्जन्यःपितामहिषस्यपर्णिनोनाभापृथिव्यागिरिषुक्षयंदधे । स्वसारऽआपोऽअभिगाऽउतासर
न्त्संग्रावभिर्नसतेवीतेऽअध्वरे+ ॥ जायेवपत्यावधिशेवमंहसेपज्रायागर्भशृणुहिब्रवीमिते । अंतर्वाणीषुप्रचरासुजी
वसेनिंद्योवृजनेसोमजागृहि ॥ यथापूर्वेभ्यःशतसाऽअमृध्रःसहस्रसाःपर्ययावाजमिंदो । एवापवस्वसुवितायनव्यसेत
वव्रतमन्वापःसचंते ॥ ७ ॥ (९।४।१६) पवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतेप्रभुर्गात्राणिपर्येषिविश्वतः । अतप्ततनूर्नतदा
मोऽअश्नुतेशृतासऽइद्वहंतस्तत्समाशत ॥ तपोष्पवित्रंविततंदिवस्पदेशोचंतोऽअस्यतंतवोव्यस्थिरन् । अवंत्यस्यपवी
तारमाशवोदिवस्पृष्ठमधितिष्ठंतिचेतसा ॥ अरूरुचदुषसःपृश्निरग्रियऽउक्षाबिभर्तिभुवनानिवाजयुः । मायाविनोममिरे
ऽअस्यमाययानृचक्षसःपितरोगर्भमादधुः ॥ गंधर्वऽइत्थापदमस्यरक्षतिपातिदेवानांजनिमान्यद्भुतः । गृभ्णातिरिपुं
निधयानिधापतिःसुकृत्तमामधुनोभक्षमाशत ॥ हविर्हविष्मोमहिसद्मदैव्यंनभोवसानःपरियास्यध्वरं । राजापवित्रर
थोवाजमारुहःसहस्रभृष्टिर्जयसिश्रवोबृहत्+ ॥ ८ ॥ (९।४।१७) पवस्वदेवमादनोविचर्षणिरप्साऽइंद्रायवरुणाय
वायवे । कृधीनोऽअद्यवरिवःस्वस्तिमदुरुक्षितौगृणीहिदैव्यंजनं ॥ आयस्तस्थौभुवनान्यमर्त्योविश्वानिसोमःप

(९।४।१६) पवित्रंतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःपवित्रःपवमानसोमोजगती । (९।४।१७) पवस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवाच्यःप्रजापतिः
पवमानसोमोजगती ।

रितान्यर्षति । कृण्वन्त्संचृतंविचृतमभिष्टयऽइंदुःसिषक्त्युषसंनसूर्यः ॥ आयोगोभिःसृज्यतऽओषधीष्वादेवानांसुम्नऽइषयन्नुपावसुः । आविद्युतापवतेधारयासुतऽइंद्रंसोमोमादयन्दैव्यंजनं ॥ एषस्यसोमःपवतेसहस्रजिद्धिन्वानोवाचमिषिरामुषर्बुधं । इंदुःसमुद्रमुदियर्तिवायुभिरेंद्रस्यहार्दिकलशेषुसीदति ॥ अभित्यंगावःपयसापयोवृधंसोमंश्रीणंतिमतिभिःस्वर्विदं । धनंजयःपवतेकृत्व्योरसोविप्रःकविःकाव्येनास्वर्चनाः ॥ ९ ॥ (९।४।१८) इंद्रायसोमसुषुतःपरिस्रवापामीवाभवतुरक्षसासह । मातेरसस्यमत्सतद्वयाविनोद्रविणस्वंतऽइहसंत्विंदवः ॥ अस्मान्त्समर्येपवमानचोदयदक्षोदेवानामसिहिप्रियोमदः । जहिशत्रूँऽरभ्याभंदनायतःपिबेंद्रसोममवनोमृधोजहि ॥ अदब्धऽइंदोपवसेमदिन्तमऽआत्मेंद्रस्यभवसिधासिरुत्तमः । अभिस्वरंतिबहवोमनीषिणोराजानमस्यभुवनस्यनिंसते ॥ सहस्रणीथःशतधारोऽअद्भुतऽइंद्रायेंदुःपवतेकाम्यंमधु । जयन्क्षेत्रमभ्यर्षाजयन्नपऽउरुंनोगातुंकृणुसोममीढ्वः ॥ कनिक्रदत्कलशेगोभिरज्यसेव्यव्ययंसमयावारमर्षसि । मर्मृज्यमानोऽअत्योनसानसिरिंद्रस्यसोमजठरेसमक्षरः ॥ स्वादुःपवस्वदिव्यायजन्मनेस्वादुरिंद्रायसुहवीतुनाम्ने । स्वादुर्मित्रायवरुणायवायवेबृहस्पतयेमधुमाँऽअदाभ्यः ॥ १० ॥ अत्यंमृजंतिकलशेदशक्षिपःप्रविप्राणांमतयोवाचऽईरते । पवमानाऽअभ्यर्षंतिसुष्टुतिमेंद्रंविशंतिमदिरासऽइंदवः ॥

(९।४।१८) इंद्रायेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोवेनःपवमानसोमोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

पवमानोऽअभ्यर्षासुवीर्यमुर्वींगव्यूतिंमहिशर्मसप्रथः । माकिर्नोऽअस्यपरिषूतिरीशतेंदोजयेमत्वयाधनंधनं ॥ अधिद्यामस्थाद्वृषभोविचक्षणोऽरूरुचद्विदिवोरोचनाकविः । राजापवित्रमत्येतिरोरुवद्दिवःपीयूषंदुहतेनृचक्षसः ॥ दिवोनाकेमधुजिह्वाऽअसश्चतोवेनादुहन्त्युक्षणंगिरिष्ठां । अप्सुद्रप्संवावृधानंसमुद्रऽआसिंधोरूर्मामधुमंतंपवित्रऽआ+ ॥ नाकेसुपर्णमुपपप्तिवांसंगिरोवेनानामकृपंतपूर्वीः । शिशुंरिहंतिमतयःपनिप्नतंहिरण्ययंशकुनंक्षामणिस्थां+ ॥ ऊर्ध्वोगंधर्वोऽअधिनाकेऽअस्थाद्विश्वारूपाप्रतिचक्षाणोऽअस्य । भानुःशुक्रेणशोचिषाव्यद्यौत्प्रारूरुचद्रोदसीमातराशुचिः ॥ ११ ॥ (९।५।१) प्रतेऽआशवःपवमानधीजवोमदाऽअर्षतिरघुजाऽइवत्मना । दिव्याःसुपर्णामधुमंतऽइंदवोमदिन्तमासःपरिकोशमासते ॥ प्रतेमदासोमदिरासऽआशवोसृक्षतरथ्यासोयथापृथक् । धेनुर्नवत्संपयसाभिवज्रिणमिंद्रमिंदवोमधुमंतऽऊर्मयः ॥ अत्योनहियानोऽअभिवाजमर्षस्वर्वित्कोशंदिवोऽअद्रिमातरं । वृषापवित्रेऽअधिसानोऽअव्ययेसोमःपुनानऽइंद्रियायधायसे ॥ प्रतऽआश्विनीःपवमानधीजुवोदिव्याऽअसृग्रन्पयसाधरीमणि । प्रां

पंचमेनुवाकेएकादशसूक्तानि (९।५।१) प्रतआशवइत्यष्टाचत्वारिंशदृचेसूक्तेआद्यानांदशानामकृष्टामाषाऋषयःएकादश्यादिदशानांसिकतानिवावरीएकविंश्यादिदशानांपृश्नियोजाःएकात्रिंश्यादिदशानामत्रयःएकचत्वारिंश्यादिपंचानांभौमोत्रिःअंत्यानांतिसृणांशौनकोगृत्समदःपवमानसोमोजगती ।

तर्ऋषयःस्थाविरीरसृक्षतयेत्वामृजंत्यृषिषाणवेधसः॥ विश्वाधामानिविश्वचक्षऽऋभ्वसःप्रभोस्तेसतःपरियंतिकेतवः।
व्यानशिःपवसेसोमधर्मभिःपतिर्विश्वस्यभुवनस्यराजसि ॥ १२ ॥ उभयतःपवमानस्यरश्मयोध्रुवस्यसतःपरियंतिके
तवः । यदीपवित्रेऽअधिमृज्यतेहरिःसत्तानियोनाकलशेषुसीदति ॥ यज्ञस्यकेतुःपवतेस्वध्वरःसोमोदेवानामुपयाति
निष्कृतं । सहस्रधारःपरिकोशमर्षतिवृषापवित्रमत्येतिरोरुवत् ॥ राजासमुद्रंनद्यो३विगाहतेपामूर्मिंसचतेसिंधुषुश्रि
तः । अध्यस्थात्सानुपवमानोऽअव्ययंनाभापृथिव्याधरुणोमहोदिवः+ ॥ दिवोनसानुस्तनयन्नचिक्रदद्द्यौश्चयस्यपृ
थिवीचधर्मभिः । इंद्रस्यसख्यंपवतेविवेविदत्सोमःपुनानःकलशेषुसीदति ॥ ज्योतिर्यज्ञस्यपवतेमधुप्रियंपितादेवा
नांजनिताविभूवसुः । दधातिरत्नंस्वधयोरपीच्यंमदिन्तमोमत्सरऽइंद्रियोरसः ॥ १३ ॥ अभिक्रंदन्कलशंवाज्यर्ष
तिपतिर्दिवःशतधारोविचक्षणः । हरिर्मित्रस्यसदनेषुसीदतिमर्मृजानोविभिःसिंधुभिर्वृषा ॥ अग्रेसिंधूनांपवमानोऽ
अर्षत्यग्रेवाचोऽअग्रियोगोषुगच्छति । अग्रेवाजस्यभजतेमहाधनंस्वायुधःसोतृभिःपूयतेवृषा ॥ अयंमतवान्छकुनोय
थाहितोव्येससारपवमानऽऊर्मिणा । तवक्रत्वारोदसीऽअंतराकवेशुचिर्धियापवतेसोमऽइंद्रते ॥ द्रापिंवसानोयज
तोदिविस्पृशमंतरिक्षप्राभुवनेष्वर्पितः । स्वर्जज्ञानोनभसाभ्यक्रमीत्प्रत्नमस्यपितरमाविवासति ॥ सोऽअस्यविशेमहि
शर्मयच्छतियोऽअस्यधामप्रथमंव्यानशे । पदंयदस्यपरमेव्योमन्यतोविश्वाऽअभिसंयातिसंयतः ॥ १४ ॥ प्रोऽअ

यासीदिंदुरिंद्रस्यनिष्कृतंसखासख्युर्नप्रमिनातिसंगिरं । मर्यइवयुवतिभिःसमर्षतिसोमःकलशेशतयाम्नापथा+ ॥
प्रवोधियोमंद्रयुवोविपन्युवःपनस्युवःसंवसनेष्वक्रमुः । सोमंमनीषाअभ्यनूषतस्तुभोभिधेनवःपयसेमशिश्रयुः ॥
आनःसोमसंयतंपिप्युषीमिषमिंदोपवस्वपवमानोअस्रिधं । यानोदोहतेत्रिरहन्नसश्चुषीक्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यं ॥
वृषामतीनांपवतेविचक्षणःसोमोअह्नःप्रतरीतोषसोदिवः । क्राणासिंधूनांकलशाँअवीवशदिंद्रस्यहार्द्याविशन्मनी
षिभिः ॥ मनीषिभिःपवतेपूर्व्यःकविर्नृभिर्यतःपरिकोशाँअचिक्रदत् । त्रितस्यनामजनयन्मधुक्षरदिंद्रस्यवायोःस
ख्यायकर्तवे ॥ १५ ॥ अयंपुनानउषसोविरोचयदयंसिंधुभ्योअभवदुलोककृत् । अयंत्रिःसप्तदुदुहानआशिरं
सोमोहृदेपवतेचारुमत्सरः+ ॥ पवस्वसोमदिव्येषुधामसुसृजानइंदोकलशेपवित्रआ । सीदन्निंद्रस्यजठरेकनिक्रद
न्नृभिर्यतःसूर्यमारोहयोदिवि+ ॥ अद्रिभिःसुतःपवसेपवित्रआँइंदविंद्रस्यजठरेष्वाविशन् । त्वंनृचक्षाअभवोवि
चक्षणसोमगोत्रमंगिरोभ्योवृणोरप ॥ त्वांसोमपवमानंस्वाध्योनुविप्रासोअमदन्नवस्यवः । त्वांसुपर्णआभरद्दिव
स्परींदोविश्वाभिर्मतिभिःपरिष्कृतं ॥ अव्येपुनानंपरिवारऊर्मिणाहरिंनवंतेअभिसप्तधेनवः । अपामुपस्थेअध्या
यवःकविमृतस्ययोनामहिषाअहेषत ॥ १६ ॥ इंदुःपुनानोअतिगाहतेमृधोविश्वानिकृण्वन्त्सुपथानियज्यवे ।
गाःकृण्वानोनिर्णिजंहर्यतःकविरत्योनक्रीळन्परिवारमर्षति ॥ असश्चतःशतधाराअभिश्रियोहरिंनवंतेवताउद

न्युवः । क्षिपोमृजंतिपरिगोभिरावृतंतृतीयेपृष्ठेऽअधिरोचनेदिवः+ ॥ तवेमाःप्रजादिव्यस्यरेतसस्त्वंविश्वस्यभुवन
स्यराजसि । अथेदंविश्वंपवमानतेवशेत्वमिंदोप्रथमोधामधाऽअसि ॥ त्वंसमुद्रोऽअसिविश्ववित्कवेतवेमाःपंचप्रदि
शोविधर्मणि । त्वंद्यांचपृथिवींचातिजभ्रिषेतवज्योतींषिपवमानसूर्यः ॥ त्वंपवित्रेरजसोविधर्मणिदेवेभ्यःसोमपव
मानपूयसे । त्वामुशिजःप्रथमाऽअगृभ्णततुभ्येमाविश्वाभुवनानियेमिरे ॥ १७ ॥ प्ररेभऽएत्यतिवारमव्ययंवृषाव
नेष्ववचक्रदद्धरिः । संधीतयोवावशानाऽअनूषतशिशुंरिहंतिमतयःपनिप्नतं ॥ ससूर्यस्यरश्मिभिःपरिव्यततंतुंत
न्वानस्त्रिवृतंयथाविदे । नयन्नृतस्यप्रशिषोनवीयसीःपतिर्जनीनामुपयातिनिष्कृतं+ ॥ राजासिंधूनांपवतेपतिर्दिवऽ
ऋतस्ययातिपथिभिःकनिक्रदत् । सहस्रधारःपरिषिच्यतेहरिःपुनानोवाचंजनयन्नुपावसुः ॥ पवमानमह्यर्णोविधावसि
सूरोनचित्रोऽअव्ययानिपव्यया । गभस्तिपूतोनृभिरद्रिभिःसुतोमहेवाजायधन्यायधन्वसि ॥ इषमूर्जंपवमानाभ्यर्ष
सिश्येनोनवंसुकलशेषुसीदसि । इंद्रायमद्वामद्योमदःसुतोदिवोविष्टंभऽउपमोविचक्षणः+ ॥१८॥ सप्तस्वसारोऽअभि
मातरःशिशुंनवंजज्ञानंजेन्यंविपश्चितं । अपांगंधर्वंदिव्यंनृचक्षसंसोमंविश्वस्यभुवनस्यराजसे ॥ ईशानऽइमाभुवना
निवीयसेयुजानऽइंदोहरितःसुपर्ण्यः । तास्तेक्षरंतुमधुमद्घृतंपयस्तवव्रतेसोमतिष्ठंतुकृष्टयः ॥ त्वंनृचक्षाऽअसिसोमवि
श्वतःपवमानवृषभताविधावसि । सनःपवस्ववसुमद्धिरण्यवद्वयंस्याममभुवनेषुजीवसे ॥ गोवित्पवस्ववसुविद्धिरण्य

ऋक्सं.
अ.७अ.३
॥१९॥

विद्रेतोधाऽइंदोभुवनेष्वर्पितः । त्वंसुवीरोऽअसिसोमविश्वविन्तंत्वाविप्राऽउपगिरेमऽआसते ॥ उन्मध्वऽऊर्मिर्वननाऽअतिष्ठिपदपोवसानोमहिषोविगाहते । राजापवित्ररथोवाजमारुहत्सहस्रभृष्टिर्जयतिश्रवोबृहत्[+] ॥ १९ ॥ सभंदनाऽउर्दियर्तिप्रजावतीर्विश्वायुर्विश्वाःसुभराऽअहर्दिवि । ब्रह्मप्रजावद्रयिमश्वपस्त्यंपीतऽइंदविंद्रमस्मभ्यंयाचतात् ॥ सोऽअग्रेऽअह्नांहरिर्हर्यतोमदःप्रचेतसाचेतयतेऽअनुद्युभिः । द्वाजनायातयन्नंतरीयतेनराचशंसंदैव्यंचधर्तरि ॥ अंजतेव्यंजतेसमंजतेक्रतुंरिहंतिमधुनाभ्यंजते । सिंधोरुच्छ्वासेपतयंतमुक्षणंहिरण्यपावाःपशुमासुगृभ्णते ॥ विपश्चितेपवमानायगायतमहीनधारात्यन्धोऽअर्षति । अहिर्नजूर्णामतिसर्पतित्वचमत्योनक्रीळन्नसरद्वृषाहरिः ॥ अग्रेगोराजाप्यस्तविष्यतेविमानोऽअह्नांभुवनेष्वर्पितः । हरिर्घृतस्नुःसुदृशीकोऽअर्णवोज्योतीरथःपवतेरायऽओक्यः[*] ॥ २० ॥ असर्जिस्कंभोदिवऽउद्यतोमदःपरित्रिधातुर्भुवनान्यर्षति । अंशुंरिहंतिमतयःपनिप्नतंगिरायदिनिर्णिजमृग्मिणोययुः[+] ॥ प्रतेधाराऽअत्यण्वानिमेष्यःपुनानस्यसंयतोयंतिरंहयः । यद्गोभिरिंदोचम्वोःसमज्यसऽआसुवानःसोमकलशेषुसीदसि ॥ पवस्वसोमक्रतुविन्नऽउक्थ्योव्योवारेपरिधावमधुप्रियं । जहिविश्वान्रक्षसऽइंदोऽअत्रिणोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ २१ ॥ (९।५।२) प्रतुद्रवपरिकोशन्निषीदनृभिःपुनानोऽअभिवाजमर्ष । अश्वंनत्वावा

(९।५।२) प्रतुद्रवेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाव्यउशनापवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

मंडलं ९
अनु. ५
॥१९॥

जिनंमर्जयंतोच्छांबर्हीरशनाभिर्नयंति ॥ स्वायुधःपवतेदेवऽइंदुरशस्तिहावृजनंरक्षमाणः । पितादेवानांजनितासु
दक्षोविष्टंभोदिवोधरुणःपृथिव्याः ॥ ऋषिर्विप्रःपुरऽएताजनानामृभुर्धीरऽउशनाकाव्येन । सचिंद्विवेदनिहितंयदा
सामपीच्यं१गुह्यंनामगोनां ॥ एषस्यतेमधुमाँऽइंद्रसोमोवृषावृष्णेपरिपवित्रेऽअक्षाः । सहस्रसाःशतसाभूरिदावाश
श्वत्तमंबर्हिरावाज्यंस्थात् ॥ एतेसोमाऽअभिगव्यासहस्रामहेवाजायामृतायश्रवांसि । पवित्रेभिःपवमानाऽअसृग्र
न्छ्रवस्यवोनपृतनाजोऽअत्याः ॥ २२ ॥ परिहिष्मापुरुहूतोजनानांविश्वासरद्भोजनापूयमानः । अथाभरश्येनभृत
प्रयांसिरयिंतुंजानोऽअभिवाजमर्ष ॥ एषसुवानःपरिसोमःपवित्रेसर्गोनसृष्टोऽअदधावदर्वा । तिग्मेशिशानोमहिषो
नशृंगेगागव्यन्नभिशूरोनसत्वा ॥ एषाययौपरमादंतरद्रेःकूचित्सतीरूर्वेगाविवेद । दिवोनविद्युत्स्तनयंत्यभ्रैःसोम
स्यतेपवतऽइंद्रधारा ॥ उतस्मराशिंपरियासिगोनामिंद्रेणसोमसरथंपुनानः । पूर्वीरिषोबृहतीर्जीरदानोशिक्षाशचीव
स्तवताऽउपष्टुत्[+] ॥ २३ ॥ (९।५।३) अयंसोमऽइंद्रतुभ्यंसुन्वेतुभ्यंपवतेत्वमस्यपाहि । त्वंहयंचकृषेत्वंववृषऽइं
दुंमदाययुज्यायसोमं ॥ सऽईंरथोनभुरिषाळयोजिमहःपुरूणिसातयेवसूनि । आदींविश्वानहुष्याणिजातास्वर्षाताव
नऽऊर्ध्वानवंत ॥ वायुर्नयोनियुत्वाँऽइष्टयामानासत्येवहवऽआशंभविष्ठः । विश्ववारोद्रविणोदाऽइवत्मन्पूषेवधीज

(९।५।३) अयंसोमइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्योशनापवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

वनोसिसोम ॥ इंद्रोनयोमहाकर्माणिचक्रिर्हंतावृत्राणामसिसोमपूर्भित् । पैद्वोनहित्वमहिनाम्नांहंताविश्वस्यासिसोम दस्योः ॥ अग्निर्नयोवनऽआसृज्यमानोवृथापाजांसिकृणुतेनदीषु । जनोनयुध्वामहतऽउपब्दिरियर्तिसोमःपवमानऽ ऊर्मिं+ ॥ एतेसोमाऽअतिवाराण्यव्यादिव्यानकोशासोऽअभ्रवर्षाः । वृथासमुद्रंसिंधवोननीचीःसुतासोऽअभिकलशाँऽअसृग्रन् ॥ शुष्मीशर्धोनमारुतंपवस्वानभिशस्तादिव्यायथाविट् । आपोनमक्षूसुमतिर्भवानःसहस्राप्साःपृतनाषाण्नयज्ञः+ ॥ राज्ञोनुतेवरुणस्यव्रतानिबृहद्गभीरंतवसोमधाम । शुचिष्ट्वमसिप्रियोनमित्रोदक्षाय्योऽअर्यमेवासिसोम ॥ २४ ॥ (९।५।४) प्रोस्यवह्निःपथ्याभिरस्यान्दिवोनवृष्टिःपवमानोऽअक्षाः । सहस्रधारोऽअसदन्न्य१स्मेमातुरुपस्थेवनऽआचसोमः ॥ राजासिंधूनामवसिष्टवासऽऋतस्यनावमारुहद्रजिष्ठां । अप्सुद्रप्सोवावृधेश्येनजूतोदुहऽ ईंपितादुहऽईंपितुर्जां+ ॥ सिंहंनसंतमध्वोऽअयासंहरिमरुषंदिवोऽअस्यपतिं । शूरोयुत्सुप्रथमःपृच्छतेगाऽअस्यचक्षसापरिपात्युक्षा+ ॥ मधुपृष्ठंघोरमयासमश्वंरथेयुंजंत्युरुचक्रऽऋष्वं । स्वसारऽईंजामयोमर्जयंतिसनाभयोवाजिनमूर्जयंति ॥ चतस्रऽईंघृतदुहःसचंतेसमानेऽअंतर्धरुणेनिषत्ताः । ताऽईमर्षंतिनमसापुनानास्ताऽईंविश्वतःपरिषंति पूर्वीः+ ॥ विष्टंभोदिवोधरुणःपृथिव्याविश्वाऽउतक्षितयोहस्तेऽअस्य । असत्तऽउत्सोगृणतेनियुत्वान्मध्वोऽअंशुःप

(९।५।४) प्रोस्यवह्निरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्योशनापवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

वतऽइंद्रियायं ॥ वन्वन्नवातोऽअभिदेववीतिमिंद्रायसोमवृत्रहापवस्व । शग्धिमहःपुरुश्चंद्रस्यरायःसुवीर्यस्यपतयः स्याम ॥ २५ ॥ (९।५।५) प्रहिन्वानोजनितारोदस्योरथोनवाजंसनिष्यन्नयासीत् । इंद्रंगच्छन्नायुधासंशिशानो विश्वावसुहस्तयोरादधानः ॥ अभित्रिपृष्ठंवृषणंवयोधामांगूषाणामवावशंतवाणीः । वनावसानोवरुणोनसिंधून्विरं त्नधादयतेवार्याणि ॥ शूरग्रामःसर्ववीरःसहावान्जेतापवस्वसनिताधनानि । तिग्मायुधःक्षिप्रधन्वासमत्स्वषाळ्हःसा ह्वान्पृतनासुशत्रून् ॥ उरुगव्यूतिरभयानिकृण्वन्त्समीचीनेऽआपवस्वापुरंधी । अपःसिषासन्नुषसःस्व१र्गाःसंचिक्र दोमहोऽअस्मभ्यंवाजान् ॥ मत्सिसोमवरुणंमत्सिमित्रंमत्सींद्रमिंदोपवमानविष्णुं । मत्सिशर्धोमारुतंमत्सिदेवान्म त्सिमहामिंद्रमिंदोमदाय ॥ एवाराजेवक्रतुमाँऽअमेनविश्वाघनिघ्नद्दुरितापवस्व । इंदोसूक्तायवचसेवयोधायूयंपा तस्वस्तिभिःसदानः ॥ २६ ॥ इतिसप्तमाष्टकेतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥

एकपंचाशाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि १५ ऋचः १३५ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं १३५ ॥ इतिसप्तमेतृतीयः ॥

असर्जिकश्यपःपरिसुवानःसाकमुक्षःपंचनोधाअधियत्कण्वःकनिक्रंतिप्रस्कण्वःप्रसेनानीश्चतुर्विंशतिर्दैवोदासिः प्रतर्दनोस्यप्रेषाष्टापंचाशदाद्यंतृचंवसिष्ठोपश्यदुत्तरांनवपृथग्वासिष्ठाइंद्रप्रमतिर्वृषगणोमन्युरुपमन्युर्व्याघ्रपा

(९।५।५) प्रहिन्वानइतिषळर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

च्छक्तिः कर्णश्रुन्मृळीकोवसुकइतिचतुर्दशपराशरोंत्याःकुत्सोंभिनोद्वादशांबरीषंऋजिश्वाचानुष्टुभंहंबृहत्युपां
त्याहर्यतायाष्टौरेभसूनूकाश्यपौबृहत्याद्याभीनवंतेनव ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (९।५।६) असंर्जिवक्वारथ्येयथाजौधियामनोतांप्रथमोमंनीषी । दशस्वसांरोऽअधिसानोऽ
अव्येजंतिवह्निंसदंनान्यच्छं ॥ वीतीजनंस्यदिव्यस्यंकव्यैरधिंसुवानोनंहुष्येंभिरिंदुः । प्रयोनृभिंरमृतोमर्त्यैभिर्मर्मृ
जानोविंभिर्गोभिंरद्भिः+ ॥ वृषावृष्णेरोंरुवदंशुरंस्मैपवंमानोरुशंदीर्तेपयोगोः । सहस्रमृक्वांपथिभिंर्वचोविदंध्वस्म
भिःसूरोऽअण्वंवियांति ॥ रुजाद्दृह्वाचिंद्रक्षसःसदांसिपुनानऽइंदऽऊर्णुहिविवाजांन् । वृश्चोपरिंष्टात्तुजतावधेनयेऽ
अंतिदूरादुपनायमेंषां ॥ सप्रंत्नवन्नव्यंसेविश्ववारसूक्तायंपथःकृंणुहिप्राचंः । येदुःषहांसोवनुषांबृहंतस्ताँस्तेंऽअश्याम
पुरुकृत्पुरुक्षो ॥ एवापुंनानोऽअपःस्वं१र्गाऽअस्मभ्यंतोकातनंयानिभूरिं । शंनःक्षेत्रमुरुज्योतींषिसोमज्योङ्नःसूर्यंदृश
येंरिरीहि ॥ १ ॥ (९।५।७) परिंसुवानोहरिंरंशुःपवित्रेरथोनसंर्जिसनयेंहियानः । आपच्छ्लोकमिंद्रियंपूयमांनःप्र
तिंदेवाँऽअंजुषतप्रयोंभिः ॥ अच्छांनृचक्षांऽअसरत्पवित्रेनामदधांनःकविरंस्ययोनौं । सीदन्होतेंवसदंनेचमूषूपेंमग्म
न्नृषंयःसप्तविप्रांः ॥ प्रसुंमेधागांतुविद्विश्वदेंवःसोमंःपुनानःसदंऽएतिनित्यं । भुवद्विश्वेंषुकाव्येंषुरंतानुजनांन्यततेपं

(९।५।६)असर्जीतिषळर्चस्यसूक्तस्यकश्यपःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् । (९।५।७) परिसुवानइतिषळर्चस्यसूक्तस्यकश्यपःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

चधीरः ॥ तवत्येसोमपवमाननिण्येविश्वेदेवास्त्रयऽएकादशासः । दशस्वधाभिरधिसानोऽअव्येमृजंतित्वानद्यःसप्त
यह्वीः+ ॥ तन्नुसत्यंपवमानस्यास्तुयत्रविश्वेकारवःसंनसंत । ज्योतिर्यदह्नेऽअकृणोदुलोकंप्रावन्मनुंदस्यवेकरभीकं ॥
परिसद्मेवपशुमांतिहोताराजानसत्यःसमितीरियानः । सोमःपुनानःकलशाँऽअयासीत्सीदन्मृगोनमहिषोवनेषु ॥ २ ॥
(९।५।८) साकमुक्षोमर्जयंतस्वसारोदशधीरस्यधीतयोधनुत्रीः । हरिःपर्यद्रवज्जाःसूर्यस्यद्रोणंननक्षेऽअत्योनवा
जी+ ॥ संमातृभिर्नशिशुर्वावशानोवृषादधन्वेपुरुवारोऽअद्भिः । मर्योनयोषामभिनिष्कृतंयन्त्संगच्छतेकलशऽउस्रि
याभिः ॥ उतप्रपिप्यऽऊधरघ्न्यायाऽइंदुर्धाराभिःसचतेसुमेधाः । मूर्धानंगावःपयसाचमूष्वभिश्रीणंतिवसुभिर्ननि
क्तैः+ ॥ सनोदेवेभिःपवमानरदेंदोरयिमश्विनंवावशानः । रथिरायतामुशतीपुरंधिरस्मद्र्यगादावनेवसूनां ॥ नू
नोरयिमुपमास्वनृवंतंपुनानोवाताप्यंविश्वश्चंद्रं । प्रवंदितुरिंदोतार्यायुःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ३ ॥ (९।५।९)
अधियदस्मिन्वाजिनीवशुभःस्पर्धंतेधियःसूर्येनविशः । अपोवृणानःपवतेकवीयन्व्रजंनपशुवर्धनायमन्म ॥ द्विता
व्यूर्ण्वन्नमृतस्यधामस्वर्विदेभुवनानिप्रथंत । धियःपिन्वानाःस्वसरेनगावऽऋतायंतीरभिवावश्रऽइंदुं ॥ परियत्कविः

(९।५।८) साकमुक्षइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधाःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् । (९।५।९) अधियदितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकण्वः पवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

काव्याभर्तेशूरोनरथोभुवनानिविश्वा । देवेषुयशोमर्तायभूषन्दक्षायरायःपुरुभूषुनव्यः ॥ श्रियेजातःश्रियआनिरियाय श्रियंवयोजरितृभ्योदधाति । श्रियंवसानाऽअमृतत्वमायन्भवंतिसत्यासमिथामितद्रौ ॥ इषमूर्जमभ्य१र्षाश्वंगामुरु ज्योतिःकृणुहिमत्सिदेवान् । विश्वानिहिसुषहातानितुभ्यंपवमानबाधसेसोमशत्रून् ॥४॥ (९।५।१०) कनिक्रंतिहरिरासृज्यमानःसीदन्वनस्यजठरेपुनानः । नृभिर्यतःकृणुतेनिर्णिजंगाऽअतोमतीर्जनयतस्वधाभिः ॥ हरिःसृजानःपथ्यामृतस्येयर्तिवाचमरितेवनावं । देवोदेवानांगुह्यानिनामाविष्कृणोतिबर्हिषिप्रवाचे ॥ अपामिवेदूर्मयस्तर्तुराणाःप्रमनीषाऽईरतेसोममच्छ । नमस्यंतीरुपचयंतिसंचाचविशंत्युशतीरुशंतं ॥ तंमर्मृजानंमहिषंनसानावंशुंदुहंत्युक्षणंगिरिष्ठां । तंवावशानंमतयःसचंतेत्रितोबिभर्तिवरुणंसमुद्रे+ ॥ इष्यन्वाचमुपवक्तेवहोतुःपुनानऽइंदोविष्यामनीषां । इंद्रश्चयत्क्षयथःसौभगायसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ ५ ॥ (९।५।११) प्रसेनानीःशूरोऽअग्रेरथानांगव्यन्नेतिहर्षतेऽअस्यसेना । भद्रान्कृण्वन्निंद्रहवान्त्सखिभ्यऽआसोमोवस्त्रारभसानिदत्ते ॥ समस्यहरिंहरयोमृजंत्यश्वहयैरनिशितंनमोभिः । आतिष्ठतिरथमिंद्रस्यसखाविद्वाँऽएनासुमतिंयात्यच्छ ॥ सनोदेवदेवतातेपवस्वमहेसोमप्सरसऽइंद्रपानः । कृण्वन्न

(९।५।१०) कनिक्रंतीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यप्रस्कण्वःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् । (९।५।११) प्रसेनानीरितिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यदैवोदासिः प्रतर्दनःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

पोवर्षयन्धामुतेमामुरोरानोवरिवस्यापुनानः+ ॥ अजीतयेहतयेपवस्वस्वस्तयेसर्वतातयेबृहते । तदुशंतिविश्वऽइमेस
खायस्तदहंवश्मिपवमानसोम ॥ सोमःपवतेजनितामतीनांजनितादिवोजनितापृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनितासूर्यस्य
जनितेंद्रस्यजनितोतविष्णोः ॥ ६ ॥ ब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणांमहिषोमृगाणां । श्येनोगृध्राणांस्वधितिर्व
नानांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ प्रावीविपद्वाचऽऊर्मिनसिंधुर्गिरःसोमःपवमानोमनीषाः । अंतःपश्यन्वृजनेमावरा
ण्यातिष्ठतिवृषभोगोषुजानन्+ ॥ समत्सरःपृत्सुवन्वन्नवातःसहस्ररेताऽअभिवाजमर्ष । इंद्रायेंदोपवमानोमनीष्यं१
शोरूर्मिमीरयगाऽइषण्यन्+ ॥ परिप्रियःकलशेदेववातऽइंद्रायसोमोरण्योमदाय । सहस्रधारःशतवाजऽइंदुर्वाजीन
सप्तिःसमनाजिगाति ॥ सपूर्व्योवसुविज्जायमानोमृजानोऽअप्सुदुदुहानोऽअद्रौ । अभिशस्तिपाभुवनस्यराजाविद
द्गातुंब्रह्मणेपूयमानः ॥ ७ ॥ त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वेकर्माणिचक्रुःपवमानधीराः । वन्वन्नवातःपरिधीँऽरपोर्णुवीरे
भिरश्वैर्मघवाभवानः ॥ यथापवथामनवेवयोधाऽअमित्रहावरिवोविद्धविष्मान् । एवापवस्वद्रविणंदधानऽइंद्रेसंति
ष्ठजनयायुधानि ॥ पवस्वसोममधुमाँऽऋतावापोवसानोऽअधिसानोऽअव्ये । अवद्रोणानिघृतवांतिसीदमदिन्तमो
मत्सरऽइंद्रपानः ॥ वृष्टिंदिवःशतधारःपवस्वसहस्रसावाजयुर्देववीतौ । संसिंधुभिःकलशेवावशानःसमुस्रियाभिः
प्रतिरन्नऽआयुः ॥ एषस्यसोमोमतिभिःपुनानोत्योनवाजीतरतीदरातीः । पयोनदुग्धमदितेरिषिरमुर्विवगातुःसुयमो

नवोह्ला ॥ ८ ॥ स्वायुधः सोतृभिः पूयमानोभ्यर्षगुह्यंचारुनाम । अभिवाजंसप्तिरिवश्रवस्याभिवायुमभिगादेवसोम ॥ शिशुंजज्ञानंहर्यतंमृजंतिशुंभंतिवह्निंमरुतोगणेन । कविर्गीर्भिःकाव्येनाकविःसन्त्सोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ ऋषिमनायऽऋषिकृत्स्वर्षाःसहस्रणीथःपदवीःकवीनां । तृतीयंधाममहिषःसिषासन्त्सोमोविराजमनुराजतिष्टुप् ॥ चमूषच्छ्येनःशकुनोविभृत्वागोविंदुर्द्रप्सऽआयुधानिबिभ्रत् । अपामूर्मिंसचमानःसमुद्रंतुरीयंधाममहिषोविवक्ति ॥ मर्योनशुभ्रस्तन्वंमृजानोत्योनसृत्वासनयेधनानां । वृषेवयूथापरिकोशमर्षन्कनिक्रदच्चम्वो३ राविवेश ॥ ९ ॥ पवस्वेंदोपवमानोमहोभिःकनिक्रदत्परिवाराण्यर्ष । क्रीळंन्चम्वो३ राविशपूयमानऽइंद्रंतेरसोमदिरोममत्तु ॥ प्रास्यधाराबृहतीरसृग्रन्नक्तोगोभिःकलशाँऽआविवेश । सामकृण्वन्त्सामन्योविपश्चित्क्रंदन्नेत्यभिसख्युर्नजामिं ॥ अपघ्नन्नेषिपवमानशत्रून्प्रियांनजारोऽअभिगीतऽइंदुः । सीदन्वनेषुशकुनोनपत्वासोमःपुनानःकलशेषुसत्ता ॥ आतेरुचःपवमानस्यसोमयोषेववयंतिसुदुघाःसुधाराः । हरिरानीतःपुरुवारोऽअप्स्वचिक्रदत्कलशेदेवयूनां ॥ १० ॥ (९।६।१) अस्य

षष्ठेनुवाकेसप्तसूक्तानि (९।६।१) अस्यप्रेषेत्यष्टपंचाशदृचेसूक्तेआद्यानांतिसृणांमैत्रावरुणिर्वसिष्ठश्चतुर्थ्यादितिसृणांवासिष्ठइंद्रप्रमतिःततः द्वितीयादिनवतृचानांपवमानसोमस्त्रिष्टुप्सप्तम्यादितिसृणांवासिष्ठोवृषगणोदशम्यादितिसृणांवासिष्ठोमन्युस्त्रयोदश्यादितिसृणांवासिष्ठ उपमन्युःषोडश्यादितिसृणांवासिष्ठोव्याघ्रपादेकोनविंश्यादितिसृणांवासिष्ठःशक्तिर्द्वाविंश्यादितिसृणांवासिष्ठःकर्णश्रुत्पंचविंश्यादितिसृ

प्रेषाहेमनापूयमानोदेवोदेवेभिःसमपृक्तरसं । सुतःपवित्रंपर्यैतिरेभन्मितेवसद्मपशुमांतिहोता ॥ भद्रावस्त्रासमन्या
इवसानोमहान्कविर्निवचनानिशंसन् । आवच्यस्वचम्वोःपूयमानोविचक्षणोजागृविर्देववीतौ ॥ समुप्रियोमृज्यते
सानोऽअव्येयशस्तरोयशसांक्षैतोऽअस्मे । अभिस्वरधन्वापूयमानोयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ प्रगायताभ्यर्चामदे
वान्त्सोमंहिनोतमहतेधनाय । स्वादुःपवातेऽअतिवारमव्यमासीदातिकलशंदेवयुर्नः ॥ इंदुर्देवानामुपसख्यमाय
न्त्सहस्रधारःपवतेमदाय । नृभिःस्तवानोऽअनुधामपूर्वमगन्निंद्रंमहतेसौभगाय ॥११॥ स्तोत्रेरायेहरिरर्षापुनानऽइंद्रं
मदोगच्छतुतेभराय । देवैर्याहिसरथंराधोऽअच्छायूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ प्रकाव्यमुशनेवब्रुवाणोदेवोदेवानांज
निमाविवक्ति । महिव्रतःशुचिबंधुःपावकःपदावराहोऽअभ्येतिरेभन् ॥ प्रहंसासस्तृपलंमन्युमच्छामादस्तंवृषगणाऽ
अयासुः । आंगूष्यं१पवमानंसखायोदुर्मर्षंसाकंप्रवदंतिवाणं+ ॥ सरंहतऽउरुगायस्यजूतिंवृथाक्रीळंतंमिमतेनगावः ।
परीणसंकृणुतेतिग्मशृंगोदिवाहरिर्ददृशेनक्तमृज्रः+ ॥ इंदुर्वाजीपवतेगोन्योघाऽइंद्रेसोमःसहऽइन्वन्मदाय । हंतिर
क्षोबाधतेपर्यरातीर्वरिवःकृण्वन्वृजनस्यराजा ॥ १२ ॥ अधधारयामध्वापृचानस्तिरोरोमपवतेऽअद्रिदुग्धः । इंदु

णांवासिष्ठोमृळीकोष्टविंश्यादितिसृणांवासिष्ठोवसुक्रएकत्रिंश्यादिचतुर्दशानांशाक्त्यःपराशरःपंचचत्वारिंश्यादिचतुर्दशानामांगिरसःकु
त्सऋषयःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

रिंद्रस्यसख्यंजुषाणोदेवोदेवस्यमत्सरोमदाय ॥ अभिप्रियाणिपवतेपुनानोदेवोदेवान्त्स्वेनरसेनपृंचन् । इंदुर्धर्माण्यृ
तुथावसानोदशक्षिपोऽअव्यतसानोऽअव्ये ॥ वृषाशोणोऽअभिकनिक्रदद्गानदयन्नेतिपृथिवीमुतद्यां । इंद्रस्येववग्नु
राशृण्वऽआजौप्रचेतयन्नर्षतिवाचमेमां ॥ रसाय्यःपयसापिन्वमानऽईरयन्नेषिमधुमंतमंशुं । पवमानःसंतनिमेषि
कृण्वन्निंद्रायसोमपरिषिच्यमानः ॥ एवापवस्वमदिरोमदायोदग्राभस्यनमयन्वधस्नैः । परिवर्णंभरमाणोरुशंतंगव्यु
र्नोऽअर्षपरिसोमसिक्तः ॥ १३ ॥ जुष्टीनऽइंदोसुपथासुगान्युरौपवस्ववरिवांसिकृण्वन् । घनेवविष्वग्दुरितानिवि
घ्नन्नधिष्णुनाधन्वसानोऽअव्ये ॥ वृष्टिंनोऽअर्षदिव्यांजिगत्नुमिळावतींशंगयींजीरदानुं । स्तुकेववीताधन्वाविचिन्व
न्बंधूँऽरिमाँऽअवराँऽइंदोवायून् ॥ ग्रंथिंनविष्यग्रथितंपुनानऽऋजुंचगातुंवृजिनंचसोम । अत्योनक्रदोहरिरासृजा
नोमर्योदेवधन्वपस्त्यावान् ॥ जुष्टोमदायदेवतातऽइंदोपरिष्णुनाधन्वसानोऽअव्ये । सहस्रधारःसुरभिरदब्धःपरिस्र
ववाजसातौनृषह्ये ॥ अरश्मानोयेरथाऽअयुक्ताऽअत्यासोनसंसृजानासऽआजौ । एतेशुक्रासोधन्वंतिसोमादेवासस्ताँ
ऽउपयातापिबध्यै ॥१४॥ एवानऽइंदोऽअभिदेववीतिंपरिस्रवनभोऽअर्णश्चमूषु । सोमोऽअस्मभ्यंकाम्यंबृहंतंरयिंददा
तुवीरवंतमुग्रं ॥ तक्षद्यदीमनसोवेनतोवाग्ज्येष्ठस्यवाधर्मणिक्षोरनीके । आदीमायन्वरमावावशानाजुष्टंपतिंकलशे
गावऽइंदुं ॥ प्रदानुदोदिव्योदानुपिन्वऽऋतमृतायपवतेसुमेधाः । धर्माभुवद्वृजन्यस्यराजाप्ररश्मिभिर्दशभिर्भारिभूम ॥

पवित्रेभिःपवमानोनृचक्षाराजादेवानामुतमर्त्यानां । द्विताभुवद्रयिपतीरयीणामृतंभरत्सुभृतंचार्विंदुः॥ अव्यौऽइवश्र
वसेसातिमच्छेंद्रस्यवायोरभिवीतिमर्ष । सनःसहस्राबृहतीरिषोदाभवासोमद्रविणोवित्पुनानः+ ॥ १५ ॥ देवाव्यो
नःपरिषिच्यमानाःक्षयंसुवीरंधन्वंतुसोमाः । आयज्यवःसुमतिंविश्ववाराहोतारोनदिवियजोमंद्रतमाः ॥ एवादेवदे
वतातेपवस्वमहेसोमप्सरसेदेवपानः । महश्चिद्धिष्मसिहिताःसमर्येकृधिसुष्ठानेरोदसीपुनानः+ ॥ अश्वोनक्रदोवृष
भिर्युजानःसिंहोनभीमोमनसोजवीयान् । अर्वाचीनैःपथिभिर्येरजिष्ठाऽआपवस्वसौमनसंनऽइंदो ॥ शतंधारादेवजा
ताऽअसृग्रन्त्सहस्रमेनाःकवयोमृजंति । इंदोसनित्रंदिवऽआपवस्वपुरऽएतासिमहतोधनस्य ॥ दिवोनसर्गाऽअसस्
ग्रमह्नांराजानमित्रंप्रमिनातिधीरः । पितुर्नपुत्रःक्रतुभिर्यतानऽआपवस्वविशेऽअस्याऽअजीतिं ॥ १६ ॥ प्रतेधाराम
धुमतीरसृग्रन्वारान्यत्पूतोऽअत्येष्यव्यान् । पवमानपवसेधामगोनांजज्ञानःसूर्यमपिन्वोऽअर्कैः+॥ कनिक्रददनुपंथा
मृतस्यशुक्रोविभास्यमृतस्यधाम । सऽइंद्रायपवसेमत्सरवान्हिन्वानोवाचंमतिभिःकवीनां+ ॥ दिव्यःसुपर्णोवचक्षि
सोमपिन्वन्धाराःकर्मणादेववीतौ । एंदोविशकलशंसोमधानंक्रंदन्निहिसूर्यस्योपरश्मिं+ ॥ तिस्रोवाचऽईरयतिप्रवह्नि
र्ऋतस्यधीतिंब्रह्मणोमनीषां । गावोयंतिगोपतिंपृच्छमानाःसोमंयंतिमतयोवावशानाः+ ॥ सोमंगावोधेनवोवावशा
नाःसोमंविप्रामतिभिःपृच्छमानाः । सोमःसुतःपूयतेऽअज्यमानःसोमेऽअर्कास्त्रिष्टुभःसंनवंते ॥ १७ ॥ एवानःसोम

परिषिच्यमानऽआपवस्वपूयमानःस्वस्ति । इंद्रमाविंशबृहतारवेणवर्धयावाचंजनयापुरंधिं ॥ आजागृविर्विप्रऽऋता मतीनांसोमःपुनानोऽअसदच्चमूषु । सपंतियंमिथुनासोनिकामाऽअध्वर्यवोरथिरासःसुहस्ताः ॥ सपुनानऽउपसूरेन धातोभेऽअप्रारोदसीविषऽआवः । प्रियाचिद्यस्यप्रियसासऽऊतीसतूधनंकारिणेनप्रयंसत् ॥ सवर्धितावर्धनःपूयमा नःसोमोमीढ्वाँऽअभिनोज्योतिषावीत् । येनानःपूर्वेपितरःपदज्ञाःस्वर्विदोऽअभिगाऽअद्रिमुष्णन्+ ॥ अक्रान्त्समुद्रः प्रथमेविधर्मन्जनयन्प्रजाभुवनस्यराजा । वृषापवित्रेऽअधिसानोऽअव्येबृहत्सोमोवावृधेसुवानऽइंदुः ॥ १८ ॥ मह त्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोवृणीतदेवान् । अदधादिंद्रेपवमानऽओजोजनयत्सूर्येज्योतिरिंदुः ॥ मत्सिवायुमिष्ट येराधसेचमत्सिमित्रावरुणापूयमानः । मत्सिशर्धोमारुतंमत्सिदेवान्मत्सिद्यावापृथिवीदेवसोम ॥ ऋजुःपवस्ववृजि नस्यहंतापामीवांबाधमानोमृधश्च । अभिश्रीणन्पयःपयसाभिगोनामिंद्रस्यत्वंतववयंसखायः ॥ मध्वःसूदंपवस्वव स्वऽउत्संवीरंचनऽआपवस्वाभगंच । स्वदस्वेंद्रायपवमानऽइंदोरयिंचनऽआपवस्वासमुद्रात्+ ॥ सोमःसुतोधारया त्योनहित्वासिंधुर्ननिम्नमभिवाज्यक्षाः । आयोनिंवन्यमसदत्पुनानःसमिंदुर्गोभिरसरत्समद्भिः+ ॥ १९ ॥ एषस्यते पवतऽइंद्रसोमश्चमूषुधीरऽउशतेतवस्वान् । स्वर्चक्षारथिरःसत्यशुष्मःकामोनयोदेवयतामसर्जि ॥ एषप्रत्नेनवयसापु नानस्तिरोवर्पांसिदुहितुर्दधानः । वसानःशर्मत्रिवरूथमप्सुहोतेवयातिसमनेषुरेभन् ॥ नूनस्त्वंरथिरोदेवसोमपरिस्र

वचम्वोः पूयमानः । अप्सुस्वादिष्ठोमधुमाँऽऋतावादेवोनयःसवितासत्यमन्मा ॥ अभिवायुंवीत्यर्षागृणानो३भिमित्रावरुणापूयमानः । अभीनरंधीजवनंरथेष्ठामभींद्रंवृषणंवज्रबाहुं ॥ अभिवस्त्रासुवसनान्यर्षाभिधेनूःसुदुघाःपूयमानः । अभिचंद्राभर्तवेनोहिरण्याभ्यश्वान्रथिनोदेवसोम ॥ २० ॥ अभीनोऽअर्षदिव्यावसून्यभिविश्वापार्थिवापूयमानः । अभियेनद्रविणमश्नवामाभ्यार्षेयंजमदग्निवन्नः ॥ अयापवापवस्वैनावसूनिमाँश्चत्वऽइंदोसरसिप्रधन्व । ब्रध्नश्चिदत्रवातोनजूतःपुरुमेधश्चित्तकवेनरंदात् ॥ उतनंऽएनापवयापवस्वाधिश्रुतेश्रवाय्यस्यतीर्थे । षष्टिंसहस्रानैगुतोवसूनिवृक्षंनपक्वंधूनवद्रणाय ॥ महीमेऽअस्यवृषनामशूषेमाँश्चत्वेवापृशनेवावधत्रे । अस्वापयन्निगुतस्नेहयच्चापामित्राँऽअपाचितोऽअचेतः+ ॥ संत्रीपवित्राविततान्येष्यन्वेकंधावसिपूयमानः ः। असिभगोऽअसिदात्रस्यदातासिमघवामघवद्भ्यऽइंदो ॥ २१ ॥ एषविश्ववित्पवतेमनीषीसोमोविश्वस्यभुवनस्यराजा । द्रप्साँऽईरयन्विदथेष्विंदुर्विवारमव्यंसमयातियाति ॥ इंदुंरिहंतिमहिषाऽअदब्धाःपदेरेभंतिकवयोनगृध्राः । हिन्वंतिधीरादशभिःक्षिपाभिःसमंजतेरूपमपांरसेन ॥ त्वयावयंपवमानेनसोमभरेकृतंविचिनुयामशश्वत् । तन्नोमित्रो० ॥ २२ ॥ (९।६।२) अभिनोवाजसातमंरयिमर्षपुरुस्पृहं । इंदोसहस्रभर्णसंतुविद्युम्नंविभ्वासहं ॥ परिष्यसुवानोऽअव्ययंरथेनवर्मांव्यत ।

(९।६।२) अभिनइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांबरीषऋजिश्वानौपवमानसोमोनुष्टुबेकादशीबृहती ।

इंदुरभिद्रुणाहितोहियानोधाराभिरक्षाः ॥ परिष्यसुवानोऽअक्षाऽइंदुरव्येमदच्युतः । धारायऽऊर्ध्वोऽअध्वरेभ्राजा नैतिगव्ययुः+ ॥ सहित्वंदेवशश्वतेवसुमर्तायदाशुषे । इंदोसहस्रिणंरयिंशतात्मानंविवाससि ॥ वयंतेऽअस्यवृत्रहन्वसोवस्वःपुरुस्पृहः । निनेदिष्ठतमाऽइषःस्यामसुम्नस्याध्रिगो ॥ द्विर्यंपंचस्वयशसंस्वसारोऽअद्रिसंहतं । प्रियमिंद्रस्यकाम्यंप्रस्नापयंत्यूर्मिणं ॥ २३ ॥ परित्यंहर्यतंहरिंबभ्रुंपुनंतिवारेण । योदेवान्विश्वाँऽइत्परिमदेनसहगच्छति ॥ अस्यवोह्यवसापांतोदक्षसाधनं । यःसूरिषुश्रवोबृहद्दधेस्व१र्णहर्यतः+ ॥ सवांयज्ञेषुमानवीऽइंदुर्जनिष्टरोदसी । देवोदेवीगिरिष्ठाऽअस्रेधंतंतुविष्वणि ॥ इंद्रायसोमपातवेवृत्रघ्नेपरिषिच्यसे । नरेचदक्षिणावतेदेवायसदनासदे ॥ तेप्रत्नासोव्युष्टिषुसोमाःपवित्रेऽअक्षरन् । अपप्रोथंतःसनुतर्हुरश्चितःप्रातस्ताँऽअप्रचेतसः ॥ तंसखायःपुरोरुचंयूयंवयंचसूरयः । अश्यामवाजगंध्यंसनेमवाजपस्त्यं ॥ २४ ॥ (९।६।३) आहर्यतायधृष्णवेधनुस्तन्वंतिपौंस्यं । शुक्रांवयंत्यसुरायनिर्णिजंविपामग्रेमहीयुवः ॥ अधक्षपापरिष्कृतोवाजाँऽअभिप्रगाहते । यदीविवस्वतोधियोहरिंहिन्वंतियातवे ॥ तमस्यमर्जयामसिमदोयऽइंद्रपातमः । यंगावऽआसभिर्दधुःपुरानूनंचसूरयः ॥ तंगाथयापुराण्यापुनानमभ्यनूषत । उतोकृपंतधीतयोदेवानांनामबिभ्रतीः ॥ तमुक्षमाणमव्ययेवारेपुनंतिधर्णसिं । दूतंनपूर्वचित्तयऽआ

(९।६।३) आहर्यतायेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपौरेभसूनूपवमानसोमोनुष्टुबाद्याबृहती ।

शासतेमनीषिणः ॥ २५ ॥ सपुनानोमदिन्तमःसोमश्चमूषुसीदति । पशौनरेतऽआदधत्पतिर्वचस्यतेधियः+ ॥ समृ
ज्यतेसुकर्मभिर्देवोदेवेभ्यःसुतः । विदेयदासुसंददिर्महीरपोविगाहते ॥ सुतऽइंदोपवित्रऽआनृभिर्यतोविनीयसे ।
इंद्रायमत्सरिन्तमश्चमूष्वानिषीदसि ॥ २६ ॥ (९।६।४) अभीनवंतेऽअद्रुहःप्रियमिंद्रस्यकाम्यं । वत्संनपूर्वऽआ
युनिजातंरिहंतिमातरः ॥ पुनानऽइंदवाभरसोमद्विबर्हसंरयिं । त्वंवसूनिपुष्यसिविश्वानिदाशुषोगृहे+ ॥ त्वंधियंम
नोयुजंसृजावृष्टिंनतन्यतुः । त्वंवसूनिपार्थिवादिव्याचसोमपुष्यसि ॥ परितेजिग्युषोयथाधारासुतस्यधावति । रंह
माणाव्य१व्ययंवारंवाजीवसानसिः+ ॥ क्रत्वेदक्षायनःकवेपवस्वसोमधारया । इंद्रायपातवेसुतोमित्रायवरुणायच
॥ २७ ॥ पवस्ववाजसातमःपवित्रेधारयासुतः । इंद्रायसोमविष्णवेदेवेभ्योमधुमत्तमः ॥ त्वांरिहंतिमातरोहरिंपवि
त्रेऽअद्रुहः । वत्संजातंनधेनवःपवमानविधर्मणि ॥ पवमानमहिश्रवश्चित्रेभिर्यासिरश्मिभिः । शर्धन्तमांसिजिघ्नसे
विश्वानिदाशुषोगृहे ॥ त्वंद्यांचमहिव्रतपृथिवींचातिजभ्रिषे । प्रतिद्रापिममुंचथाःपवमानमहित्वना+ ॥ २८ ॥ इति
सप्तमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्विपंचाशाध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १० ऋचः १३८ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं. १३८ ॥ इतिसप्तमेचतुर्थः ॥

(९।६।४) अभीनवंतइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपौरेभसूनूपवमानसोमोनुष्टुप् ।

पुरोजितीषोळशांधीगुंःश्यावाश्विर्ययातिर्नाहुषोनहुषोमानवोमनुंःसांवरणइतितृचांःशेषेप्रजापतिरुपाद्येगाय त्र्यौक्राणाष्टौत्रितऔष्णिहंवैप्रपुनानायषड्द्वितआद्यंःसखायःपर्वतनारदौकाश्यपौद्वेशिखंडिन्यौवाप्सरसौ तंवइंद्रमच्छषळूनांग्निश्चाक्षुषश्चक्षुर्मानवौमनुराप्सवइतितृचांःपंचाग्निःपरीतःषड्विंशतिंःसप्तऋषयःप्रागाथंतृ तीयाषोळश्यौद्विपदेंअष्टम्याद्येचबृहत्यौपवस्वषोळशगौरिवीतिर्द्वृचंशक्तिरेकामूरुर्ऋजिश्वोर्ध्वसद्मांकृतयशाऋ णंचयंइत्यृषयोद्वृचास्तिस्रःशक्तिःकाकुभाःप्रागाथांःससुन्वेगायत्रीयवमध्यांपरासतोबृहतींपरिप्रद्ध्यधिकाग्न यौधिष्ण्याऐश्वरयोद्वैपदंपर्यूषुद्वादशंत्र्यरुणत्रसदस्यूराजानौतिस्रोनुष्टुभःपिपीलिकमध्यांषळूर्ध्वबृहत्यस्तिस्र श्चविराजौयारुचातृचमनानर्तःपारुच्छेपिरात्यष्टंनानानंचतुष्कंशिशुःपाङ्क्तंहिंशर्यणावत्येकादशकश्यपोयइंदो श्चतुष्कंदशमंमंडलमग्रेसप्तत्रितःपिप्रीहीनःप्रतएकः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥(९।६।५) पुरोजितीवोऽअंधसः सुतायमादयित्नवे। अपश्वानंश्नथिष्टनसखायोदीर्घजिह्व्यं* ॥ योधा रयापावकयापरिप्रस्यंदतेसुतः। इंदुरश्वोनकृत्व्यः ॥ तंदुरोषमभीनरःसोमंविश्वाच्याधिया। यज्ञंहिन्वंत्यद्रिभिः ॥

(९।६।५) पुरोजितीतिषोळशर्चस्यसूक्तस्याद्यानांतिसृणांश्यावाश्विरंधीगुश्चतुर्थ्यादितिसृणांनाहुषोययातिःसप्तम्यादितिसृणांमान वोनहुषोदशम्यादितिसृणांसांवरणोमनुस्त्रयोदश्यादिचतसृणांवैश्वामित्रःप्रजापतिःपवमानसोमोनुष्टुप्द्वितीयातृतीयेगायत्र्यौ।

सुतासोमधुंमत्तमाःसोमाऽइंद्रांयमंदिनंः । पवित्रंवंतोऽअक्षरन्देवान्गंच्छंतुवोमदाः ॥ इंदुरिंद्रांयपवतऽइतिंदे
वासौंऽअब्रुवन् । वाचस्पतिंमखस्यतेविश्वस्येशांनऽओजंसा ॥ १ ॥ सहस्रंधारःपवतेसमुद्रोवांचमींखयः । सोमःप
तींरयीणांसखेंद्रंस्यदिवेदिंवे ॥ अयंपूषारयिर्भगःसोमंःपुनानोऽअंर्षति । पतिर्विश्वंस्यभूमंनोव्यंख्यद्रोदंसीऽउभे+ ॥
समुंप्रियाऽअंनूषतगावोमदांयघृष्वंयः । सोमांसःकृण्वतेपथःपवंमानासऽइंदंवः ॥ यऽओजिंष्ठस्तमाभंरपवंमानश्रवा
य्यं । यःपंचंचर्षणीरभिरयिंयेनवनांमहै ॥ सोमाःपवंतऽइंदंवोस्मभ्यंगातुवित्तंमाः । मित्राःसुंवानाऽअंरेपसंःस्वाध्यंः
स्वर्विदंः ॥ २ ॥ सुष्वाणासोव्यद्रिंभिश्चितांनागोरधिंत्वचि । इषंमस्मभ्यंमभितःसमंस्वरन्वसुविदंः ॥ एतेपूताविं
पश्चितःसोमांसोदध्यांशिरः । सूर्यांसोनदंर्शतासौंजिगत्नवौंध्रुवाघृते+ ॥ प्रसुंन्वानस्यांधंसोमर्तोनवृंततद्वचंः । अप
श्वानंमराधसंहतामखंनभृगंवः ॥ आजामिरत्केंऽअव्यतभुजेनपुत्रऽओण्योंः । सरंज्जारोनयोषंणांवरोनयोनिंमास
दं ॥ सवीरोदंक्षसाधंनोवियस्तस्तंभरोदंसी । हरिंःपवित्रेंऽअव्यतवेधानयोनिंमासदं ॥ अव्योवारेंभिःपवतेसोमोग
व्येऽअधिंत्वचि । कनिंक्रदद्वृषाहरिरिंद्रंस्याभ्यैंतिनिष्कृतं+ ॥ ३ ॥ (९।६।६) क्राणाशिशुंर्महीनांहिन्वन्नृतस्यदी
धिंतिं । विश्वापरिंप्रियाभुंवदधंद्विता+ ॥ उपंत्रितस्यंपाष्योऽ३रभंक्तयद्गुहांपदं । यज्ञस्यंसप्तधामंभिरधंप्रियं+ ॥ त्री

(९।६।६) क्राणाशिशुरित्यष्टर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितःपवमानसोमउष्णिक् ।

णिंत्रितस्यधारंयापृष्ठेष्वेरंयारयिं । मिमींतेऽअस्ययोजंनाविसुक्रतुंः ॥ जज्ञानंसप्तमातरोंवेधामंशासतश्रिये । अयंध्रु वोरंयीणांचिकेंतयत् ॥ अस्यव्रतेसजोषंसोविश्वेंदेवासोंऽअद्रुहंः । स्पार्हाभंवंतिरंतंयोजुषंतयत् ॥४॥ यमींगर्भंमृतावृ धोदृशेचारुमजींजनन् । कविंमंहिंष्ठमध्वरेपुंरुस्पृहं ॥ समींचीनेऽअभितमनांयह्वीऽऋतस्यंमातरां । तन्वानायज्ञमांनु षग्यदंजते ॥ क्रत्वांशुक्रेभिंरक्षभिंर्ऋणोरपंव्रजंदिवः । हिन्वन्नृतस्यदीधिंतिंप्राध्वरे ॥ ५ ॥ (९।६।७) प्रपुंनाना यंवेधसेसोमांयवचऽउद्यंतं । भृतिंनभंरामतिभिर्जुजोंषते ॥ परिवाराण्यव्ययागोभिंरंजानोऽअंर्षति । त्रीषधस्थां पुनानःकृंणुतेहरिंः ॥ परिकोशंमधुश्चुतंमव्ययेवारेंऽअर्षति । अभिवाणीर्ऋषींणांसप्तनूंषत ॥ परिणेतामंतीनांविश्वदें वोऽअदांभ्यः । सोमंःपुनानश्चम्वोंविंशद्धरिंः ॥ परिदैवीरनुंस्वधाऽइंद्रेंणयाहिसरथं । पुनानोवाघद्वाघद्भिरमंर्त्यः ॥ परिसप्तिर्नवांजयुर्देवोदेवेभ्यंःसुतः । व्यानशिःपवंमानोविधांवति ॥ ६ ॥ (९।७।१) सखांयऽआनिषींदतपुना नायप्रगांयत । शिशुंनयज्ञैःपरिंभूषतश्रिये ॥ समींवत्संनमातृभिःसृजतांगयसाधंनं । देवाव्यं१मदंमभिद्विशंवसं ॥ पुनातांदक्षसाधंनंयथाशर्धांयवीतयें । यथांमित्रायवरुंणायशंतंमः ॥ अस्मभ्यंत्वावसुविदंमभिवाणीरनूषत । गोभिं

(९।६।७) प्रपुनानायेतिषळर्चस्यसूक्तस्याह्योद्भितःपवमानसोमउष्णिक् ॥ सप्तमेनुवाकेएकादशसूक्तानि (९।७।१) सखायइतिषळर्च- स्यसूक्तस्यकाश्यपौपर्वतनारदौपवमानसोमउष्णिक् (शिखंडिन्यावप्सरसौऋषिकेत्रपक्षिके किंचपर्वतनारदयोःकाण्वत्वंशौनकोमेने) ।

ष्टेवर्णमभिवासयामसि ॥ सनोमदानांपतऽइंदोदेवप्सराऽअसि । सखेवसख्येगातुवित्तमोभव ॥ सनेमिकृध्य१स्म
दारक्षसंकंचिदत्रिणं । अपादेवंद्वयुमंहोयुयोधिनः ॥ ७ ॥ (९।७।२) तंवःसखायोमदायपुनानमभिगायत । शि
शुंनयज्ञैःस्वदयंतगूर्तिभिः ॥ संवत्सऽइवमातृभिरिंदुर्हिन्वानोऽअज्यते। देवावीर्मदोमतिभिःपरिष्कृतः ॥ अयंदक्षा
यसाधनोयंशर्धायवीतये । अयंदेवेभ्योमधुमत्तमःसुतः+ ॥ गोमन्नऽइंदोऽअश्ववत्सुतःसुदक्षधन्व । शुचिंतेवर्णमधि
गोषुदीधरं ॥ सनोहरीणांपतऽइंदोदेवप्सरस्तमः । सखेवसख्येनर्योरुचेभव॥ सनेमित्वमस्मदाँऽअदेवंकंचिदत्रिणं ।
साह्वाँऽइंदोपरिबाधोऽअपद्वयुं+ ॥ ८ ॥ (९।७।३) इंद्रमच्छसुताऽइमेवृषणंयंतुहरयः । श्रुष्टीजातासऽइंदवःस्व
र्विदः ॥ अयंभरायसानसिरिंद्रायपवतेसुतः । सोमोजैत्रस्यचेततियथाविदे+ ॥ अस्येदिंद्रोमदेष्वाग्राभंगृभ्णीतसा
नसिं । वज्रंचवृषणंभरत्समप्सुजित्+ ॥ प्रधन्वासोमजागृविरिंद्रायेंदोपरिस्रव । द्युमंतंशुष्ममाभरास्वर्विदं ॥ इंद्रा
यवृषणंमदंपवस्वविश्वदर्शतः । सहस्रयामापथिकृद्विचक्षणः+ ॥ ९ ॥ अस्मभ्यंगातुवित्तमोदेवेभ्योमधुमत्तमः ।
सहस्रंयाहिपथिभिःकनिक्रदत् ॥ पवस्वदेववीतयऽइंदोधाराभिरोजसा । आकलशंमधुमान्त्सोमनःसदः ॥ तवद्र

(९।७।२) तंवइतिषळृर्चस्यसूक्तस्यपर्वतनारदौपवमानसोमउष्णिक् । (९।७।३) इंद्रमच्छेतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्याद्यानांतिसृणां
चाक्षुषोग्निश्चतुर्थ्यादितिसृणांमानवश्चक्षुःसप्तम्यादितिसृणामाप्सवोमनुर्दशम्यादिपंचानांचाक्षुषोग्निःपवमानसोमउष्णिक् ।

प्साऽउंद्प्रुतऽइंद्रंमदायवावृधुः । त्वांदेवासोऽअमृतायकंपपुः ॥ आनःसुतासऽइंदवःपुनानाधावतारयिं । वृष्टिद्यावोरीत्यापःस्वर्विदः ॥ सोमःपुनानऽऊर्मिणाव्योवारंविधावति । अग्रेवाचःपवमानःकनिक्रदत् ॥ १० ॥ धीभिर्हिन्वंतिवाजिनंवनेक्रीळंतमत्यविं । अभित्रिपृष्ठंमतयःसमस्वरन् ॥ असर्जिकलशाँऽअभिमीह्ळेसप्तिर्नवाजयुः । पुनानोवाचंजनयंन्नसिष्यदत् ॥ पवतेहर्यतोहरिरतिह्वरांसिरंह्या । अभ्यर्षन्स्तोतृभ्योवीरवद्यशः ॥ अयापवस्वदेवयुर्मधोर्धाराऽअसृक्षत । रेभन्पवित्रंपर्येषिविश्वतः ॥ ११ ॥ (९।७।४) परीतोषिंचतासुतंसोमोयऽउत्तमंहविः । दधन्वाँयोनर्योऽअप्स्वं१तरासुषावसोममद्रिभिः ॥ नूनंपुनानोविभिःपरिस्रवादब्धःसुरभिंतरः । सुतेचित्त्वाप्सुमदामोऽअंधसाश्रीणंतोगोभिरुत्तरं ॥ परिसुवानश्चक्षसेदेवमादनःक्रतुरिंदुर्विचक्षणः+ ॥ पुनानःसोमधारयापोवसानोऽअर्षसि । आरत्नधायोनिमृतस्यसीदस्युत्सोदेवहिरण्ययः ॥ दुहानऽऊधर्दिव्यंमधुप्रियंप्रत्नंसधस्थमासदत् । आपृच्छ्यंधरुणंवाज्यर्षतिनृभिर्धूतोविचक्षणः+ ॥ १२ ॥ पुनानःसोमजागृविरव्योवारेपरिप्रियः । त्वंविप्रोऽअभवोंगिरस्तमोमध्वा

(९।७।४) परीतइतिषड्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोमारीचःकश्यपोराहूगणोगोतमोभौमोत्रिर्गाथिनोविश्वामित्रोभार्गवोजमदग्निर्मैत्रावरुणिर्वसिष्ठऋषयःपवमानसोमोदेवता आद्याचतुर्थीषष्ठ्यष्टमीनवमीदशमीद्वादशीचतुर्दश्यःसप्तदश्याद्ययुजश्चबृहत्यःद्वितीयापंचमीसप्तम्येकादशीत्रयोदशीपंचदश्योष्टादश्यादियुजश्चसतोबृहत्यःतृतीयाषोडशीचद्विपदाविराट् ।

यज्ञंमिमिक्षनः ॥ सोमोमीढ्वान्पवतेगातुवित्तमऽऋषिर्विप्रोविचक्षणः । त्वंकविरभवोदेववीतमऽआसूर्यंरोहयोदिवि+ ॥ सोमऽउषुवाणःसोतृभिरधिष्णुभिरवीनां । अश्वयेवहरितायातिधारयामंद्रयायातिधारया ॥ अनूपेगोमान्गोभिरक्षाःसोमोदुग्धाभिरक्षाः । समुद्रंनसंवरणान्यग्मन्मंदीमदायतोशते ॥ आसोमसुवानोऽअद्रिभिस्तिरोवाराण्यव्यया । जनोनपुरिचम्वोर्विशद्धरिःसदोवनेषुदधिषे ॥ १३ ॥ समामृजेतिरोऽअण्वानिमेष्योमीढ्वेसप्तिर्नवाजयुः । अनुमाद्यःपवमानोमनीषिभिःसोमोविप्रेभिर्ऋक्वभिः ॥ प्रसोमदेववीतयेसिंधुर्नपिप्येऽअर्णसा । अंशोःपयसामदिरोनजागृविरच्छाकोशंमधुश्चुतं ॥ आहर्यतोऽअर्जुनेऽअत्केऽअव्यतप्रियःसूनुर्नमर्ज्यः । तमींहिन्वंत्यपसोयथारथंनदीष्वागभस्त्योः ॥ अभिसोमासऽआयवःपवंतेमद्यंमदं । समुद्रस्याधिविष्टपिमनीषिणोमत्सरासःस्वर्विदः ॥ तरत्समुद्रंपवमानऽऊर्मिणाराजादेवऽऋतंबृहत् । अर्षन्मित्रस्यवरुणस्यधर्मणाप्रहिन्वानऽऋतंबृहत्+ ॥ १४ ॥ नृभिर्येमानोहर्यतोविचक्षणोराजादेवःसमुद्रियः ॥ इंद्रायपवतेमदःसोमोमरुत्वतेसुतः । सहस्रधारोऽअत्यव्यमर्षतितमींमृजंत्यायवः ॥ पुनानश्चमूजनयन्मतिंकविःसोमोदेवेषुरण्यति । अपोवसानःपरिगोभिरुत्तरःसीदन्वनेष्वव्यत ॥ तवाहंसोमरारणसख्यऽइंदोदिवेदिवे । पुरूणिबभ्रोनिचरंतिमामवपरिधींऽरतितांऽइहि ॥ उताहंनक्तमुतसोमतेदिवासख्यायबभ्रऽऊधनि । घृणातपंतमतिसूर्यंपरःशकुनाऽइवपप्तिम ॥ १५ ॥ मृज्यमानःसुहस्त्यसमुद्रेवाचमिन्वसि । रयिंपि

शंगंबहुलंपुरुस्पृहंपवमानाभ्यर्षसि ॥ मृजानोवारेपवमानोऽअव्ययेवृषावचक्रदोवने । देवानांसोमपवमाननिष्कृतंगोभिरंजानोऽअर्षसि ॥ पवस्ववाजसातयेभिविश्वानिकाव्या । त्वंसमुद्रंप्रथमोविधारयोदेवेभ्यःसोममत्सरः+ ॥ सतूपवस्वपरिपार्थिवंरजोदिव्याचसोमधर्मभिः । त्वांविप्रासोमतिभिर्विचक्षणशुभ्रंहिन्वंतिधीतिभिः ॥ पवमानाऽअसृक्षतपवित्रमतिधारया । मरुत्वंतोमत्सराऽइंद्रियाहयामेधामभिप्रयांसिच ॥ अपोवसानःपरिकोशमर्षतींदुर्हियानःसोतृभिः । जनयन्ज्योतिर्मंदनाऽअवीवशद्गाःकृण्वानोननिर्णिजं ॥ १६ ॥ (९।७५) पवस्वमधुमत्तमऽइंद्रायसोमक्रतुवित्तमोमदः । महिद्युक्षतमोमदः ॥ यस्यंतेपीत्वावृषभोवृषायतेस्यपीतास्वर्विदः । ससुप्रकेतोऽअभ्यक्रमीदिषोच्छावाजंनैतशः ॥ त्वंह्यं१गदैव्यापवमानजनिमानिद्युमत्तमः । अमृतत्वायघोषयः ॥ येनानवग्वोदध्यङ्ङपोर्णुतेयेनविप्रासऽआपिरे । देवानांसुम्नेऽअमृतस्यचारुणोयेनश्रवांस्यानशुः+॥ एषस्यधारयासुतोव्योवारेभिःपवतेमदिन्तमः । क्रीळन्नूर्मिरपामिव ॥ १७ ॥ यऽउस्रियाऽअप्यांऽअंतरश्मनोनिर्गाऽअकृंतदोजसा ।

(९।७५) पवस्वेतिषोळशर्चेसूक्तआद्ययोर्द्वयोःशात्त्योगौरिवीतिस्तृतीयायावसिष्ठःशक्तिश्चतुर्थ्यादिद्वयोरांगिरसउरुःषष्ठ्यादिद्वयोर्भारद्वाजऋजिश्वाष्टम्यादिद्वयोरांगिरसऊर्ध्वसद्मादशम्यादिद्वयोरांगिरसःकृतयशाद्वादश्यादिद्वयोर्ऋणंचयश्चतुर्दश्यादितिसृणांवासिष्ठःशक्तिरित्यषयःपवमानसोमोदेवता विषमःककुभःसमाःसतोबृहत्यःससुन्वेयइतियवमध्यागायत्री ।

अभिव्रजंतत्विषेगव्यमश्व्यंवर्मीवधृष्णवारुज ॥ आसौतापरिषिंचताश्वंनस्तोमम्प्तुरंरजस्तुरं । वनक्रक्षमुदप्रुतं ॥ सहस्रधारंवृषभंपयोवृधंप्रियंदेवायजन्मने । ऋतेनयऽऋतजातोविवावृधेराजादेवऽऋतंबृहत् + ॥ अभिद्युम्नंबृहद्यशऽइषस्पतेदिदीहिदेवदेवयुः । विकोशंमध्यमंयुव ॥ आवच्यस्वसुदक्षचम्वोःसुतोविशांवह्निर्नविश्पतिः । वृष्टिंदिवः पवस्वरीतिमपांजिन्वागविष्टयेधियः ॥ १८ ॥ एतमुत्यंमदच्युतंसहस्रधारंवृषभंदिवोदुहुः । विश्वावसूनिबिभ्रतं ॥ वृषाविजज्ञेजनयन्नमर्त्यःप्रतपञ्ज्योतिषातमः । ससुष्टुतःकविभिर्निर्णिजंदधेत्रिधात्वस्यदंससा ॥ ससुन्वेयोवसूनांयोरायामानेतायऽइळानां । सोमोयःसुक्षितीनां + ॥ यस्यनऽइंद्रःपिबाद्यस्यमरुतोयस्यवार्यमणाभगः । आयेनमित्रावरुणाकरामहऽएंद्रमवसेमहे + ॥ इंद्रायसोमपातवेनृभिर्यतःस्वायुधोमदिन्तमः । पवस्वमधुमत्तमः ॥ इंद्रस्यहार्दिसोमधानमाविशसमुद्रमिवसिंधवः । जुष्टोमित्रायवरुणायवायवेदिवोविष्टंभऽउत्तमः + ॥ १९ ॥ (९।७।६) परिप्रधन्वेंद्रायसोमस्वादुर्मित्रायपूष्णेभगाय ॥ इंद्रस्तेसोमसुतस्यपेयाःक्रत्वेदक्षायविश्वेचदेवाः + ॥ एवामृतायमहेक्षयायसशुक्रोऽअर्षदिव्यःपीयूषः ॥ पवस्वसोममहान्त्समुद्रःपितादेवानांविश्वाभिधाम ॥ शुक्रःपवस्वदेवेभ्यःसोमदिवेपृथिव्यैशंचप्रजायै ॥ दिवोधर्तासिशुक्रःपीयूषःसत्येविधर्मन्वाजीपवस्व ॥ पवस्वसोमद्युम्नीसुधारोमहामवीनाम

(९।७।६) परिप्रेतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यैश्वरयोधिष्ण्याग्नयःपवमानसोमोद्विपदाविराट् ।

नुपूर्व्यः+ ॥ नृभिर्येमानोजज्ञानःपूतःक्षरद्विश्वानिमंद्रःस्वर्वित्+ ॥ इंदुःपुनानःप्रजामुराणःकरद्विश्वानिद्रविणानि
नः ॥ पवस्वसोमक्रत्वेदक्षायाश्वोननिक्तोवाजीधनाय ॥ २० ॥ तंतेसोतारोरसंमदायपुनंतिसोमंमहेद्युम्नाय ॥ शिशुं
जज्ञानंहरिंमृजंतिपवित्रेसोमंदेवेभ्यऽइंदुं ॥ इंदुःपविष्टचारुर्मदायापामुपस्थेकविर्भगाय ॥ बिभर्तिचार्विंद्रस्यनाम
येनविश्वानिवृत्राजघान ॥ पिबंत्यस्यविश्वेदेवासोगोभिःश्रीतस्यनृभिःसुतस्य ॥ प्रसुवानोऽअक्षाःसहस्रधारस्तिरःप
वित्रंविवारमव्यम् ॥ सवाज्यक्षाःसहस्ररेताऽअद्भिर्मृजानोगोभिःश्रीणानः+ ॥ प्रसोमयाहींद्रस्यकुक्षानृभिर्येमानोऽ
अद्रिभिःसुतः+ ॥ असर्जिवाजीतिरःपवित्रमिंद्रायसोमःसहस्रधारः ॥ अंजंत्येनंमध्वोरसेनेंद्रायवृष्णऽइंदुंमदाय ॥
देवेभ्यस्त्वावृथापाजसेपोवसानंहरिंमृजंति ॥ इंदुरिंद्रायतोशतेनितोशतेश्रीणन्नुग्रोरिणन्नपः+ ॥ २१ ॥ (९।७।७)
पर्यूषुप्रधन्ववाजसातयेपरिवृत्राणिसक्षणिः । द्विषस्तरध्याऽऋणयानऽईयसे ॥ अनुहित्वासुतंसोममदामसिमहेसम
र्यराज्ये । वाजाँऽअभिपवमानप्रगाहसे ॥ अजीजनोहिपवमानसूर्यंविधारेशक्मनापयः । गोजीरयारंहमाणःपुरंध्या ॥
अजीजनोऽअमृतमर्त्येष्वाँऽऋतस्यधर्मन्नमृतस्यचारुणः । सदासरोवाजमच्छासनिष्यदत् ॥ अभ्यर्भिहिश्रवसातत

(९।७।७) पर्यूष्विवतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यत्र्यरुणत्रसदस्यूराजानौपवमानसोमःआद्यास्तिस्रोनुष्टुभःपिपीलिकमध्याःचतुर्थ्यादिषळूर्ध्व
बृहत्योऽत्यास्तिस्रोविराजः ।

द्रिथोत्संनकांचिंज्जनपानमक्षितं । शर्याभिर्नभरमाणोगभस्त्योः ॥ आर्द्रीकेचित्पश्यमानासऽआप्यंवसुरुचोदिव्याऽ अभ्यनूषत । वारंनदेवःसविताव्यूर्णुते ॥ २२ ॥ त्वेसोमप्रथमावृक्तबर्हिषोमहेवाजायश्रवसेधियंदधुः । सत्वंनोवी रवीर्यायचोदय ॥ दिवःपीयूषंपूर्व्यंयदुक्थ्यंमहोगाहाद्दिवऽआनिरधुक्षत । इंद्रमभिजायमानंसमस्वरन् ॥ अधय दिमेपवमानरोदसीऽइमाचविश्वाभुवनाभिमज्मना । यूथेननिःष्ठावृषभोवितिष्ठसे ॥ सोमःपुनानोऽअव्ययेवारेशिशु र्नक्रीळन्पवमानोऽअक्षाः । सहस्रधारःशतवाजऽइंदुः ॥ एषपुनानोमधुमाँऽऋतावेंद्रायेंदुःपवतेस्वादुरूर्मिः । वाज सनिर्वरिवोविद्वयोधाः+ ॥ सपवस्वसहमानःपृतन्यून्त्सेधन्रक्षांस्यपदुर्गहाणि । स्वायुधःसासह्वान्त्सोमशत्रून् ॥२३॥ (९।७।८) अयारुचाहरिण्यापुनानोविश्वाद्वेषांसितरतिस्वयुग्वभिःसूरोनस्वयुग्वभिः । धारासुतस्यरोचतेपुनानो अरुषोहरिः । विश्वायद्रूपापरियात्यृक्वभिःसप्तास्येभिर्ऋक्वभिः ॥ त्वंत्यत्पणीनांविदोवसुसंमातृभिर्मर्जयसिस्वऽआद मऽऋतस्यधीतिभिर्दमे । परावतोनसामतद्यत्रारणंतिधीतयः । त्रिधातुभिररुषीभिर्वयोदधेरोचमानोवयोदधे ॥ पूर्वामनुप्रदिशंयातिचेकितत्संरश्मिभिर्यततेदर्शतोरथोदैव्योदर्शतोरथः । अग्मन्नुक्थानिपौंस्येंद्रंजैत्रायहर्षयन् ।

(९।७।८।) अयारुचेतितृचस्यसूक्तस्यपारुच्छेपिरनानतःपवमानसोमोत्यष्टिः ।

वज्रश्चयद्भवथोऽअनपच्युतासमत्स्वनपच्युता ॥ २४ ॥ (९।७।९) नानानंवाऽउनोधियोविव्रतानिजनानां ।
तक्षारिष्टंरुतंभिषग्ब्रह्मासुन्वंतमिच्छतींद्रायेंदोपरिस्रव ॥ जरतीभिरोषधीभिःपर्णेभिःशकुनानां । कार्मारोऽअश्मभि
र्द्युभिर्हिरण्यवंतमिच्छतीं० ॥ कारुरहंततोभिषगुपलप्रक्षिणीनना । नानाधियोवसूयवोनुगाऽइवतस्थिमेंद्रा० ॥ अ
श्वोवोळ्हासुखंरथंहसनामुपमंत्रिणः । शेपोरोमण्वंतौभेदौवारिन्मंडूकऽइच्छतीं० ॥ २५ ॥ (९।७।१०) शर्यणाव
तिसोममिंद्रःपिबतुवृत्रहा । बलंदधानऽआत्मनिकरिष्यन्वीर्यंमहदिंद्रा० ॥ आपवस्वदिशांपतऽआर्जीकात्सोममी
ढ्वः । ऋतवाकेनसत्येनश्रद्धयातपसासुतऽइंद्रा० ॥ पर्जन्यवृद्धंमहिषंतंसूर्यस्यदुहिताभरत् । तंगंधर्वाःप्रत्यगृभ्णन्तं
सोमेरसमादधुरिंद्रा० ॥ ऋतंवदन्नृतद्युम्नसत्यंवदन्त्सत्यकर्मन् । श्रद्धांवदन्त्सोमराजन्धात्रासोमपरिष्कृतऽइंद्रा० ॥
सत्यमुग्रस्यबृहतःसंस्रवंतिसंस्रवाः । संयंतिरसिनोरसाःपुनानोब्रह्मणाहरऽइंद्रा० ॥ २६ ॥ यत्रब्रह्मापवमानछंदस्यां
३ वाचंवदन् । ग्राव्णासोमेमहीयतेसोमेनानंदंजनयन्निंद्रा० ॥ यत्रज्योतिरजस्रंयस्मिँल्लोकेस्वर्हितं । तस्मिन्मांधेहिप
वमानामृतेलोकेऽअक्षितऽइंद्रा० ॥ यत्रराजावैवस्वतोयत्रावरोधनंदिवः । यत्रामूर्यह्वतीरापस्तत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥

(९।७।९) नानानमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यांगिरसःशिशुःपवमानसोमःपंक्तिः । (९।७।१०) शर्यणावतीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्य
मारीचःकश्यपःपवमानसोमःपंक्तिः ।

यत्रानुकामंचरणंत्रिनाकेत्रिदिवेदिवः । लोकायत्रज्योतिष्मंतस्तत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रकामानिकामाश्चयत्रब्रध्न
स्यविष्टपं । स्वधाचयत्रतृप्तिश्चतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रानंदाश्चमोदाश्चमुदःप्रमुदऽआसते । कामस्ययत्राप्ताःका
मास्तत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ २७ ॥ (९।७।११) यऽइंदोःपवमानस्यानुधामान्यक्रमीत् । तमाहुःसुप्रजाऽइतिय
स्तेसोमाविधन्मनऽइंद्रा० ॥ ऋषेमंत्रकृतांस्तोमैःकश्यपोद्वर्धयन्गिरः । सोमंनमस्यराजानंयोजज्ञेवीरुधांपतिरिंद्रा० ॥
सप्तदिशोनानासूर्याःसप्तहोतारऋत्विजः । देवाऽआदित्यायेसप्ततेभिःसोमाभिरक्षनऽइंद्रा० ॥ यत्तेराजन्छृतंहविस्ते
नसोमाभिरक्षनः । अरातीवामानस्तारीन्मोचनःकिंचनाममदिंद्रा० ॥ २८ ॥ (इतिपावमानंनवमंमंडलंसमाप्तं
सूक्तानि ११४ ॥) (॥ परिशिष्टं ॥ यत्रतत्परमंपदंविष्णोर्लोकेमहीयते । देवैःसुकृतकर्मभिस्तत्रमाममृतंकृधीं
द्रा० ॥ यत्रतत्परमाव्ययंभूतानामधिपतिं । भावभावीचयोगीश्चतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रलोकास्तनूत्यजः
श्रद्धयातपसाजिताः । तेजश्चयत्रब्रह्मचतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रदेवामहात्मानःसेंद्राश्चमरुद्गणाः । ब्रह्मा
चयत्रविष्णुश्चतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रगंगाचयमुनाचयत्रप्राचीसरस्वती । यत्रसोमेश्वरोदेवस्तत्रमाममृतं

(९।७।११) यइंदोरितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकश्यपःपवमानसोमःपंक्तिः ।

ऋक्सं. अ.७अ.५ ॥२३॥

कृ॒धींद्रा॰ ॥ १ ॥) (१०।१।१) अग्रे॑बृ॒हन्नु॒षसा॑मू॒र्ध्वोऽअ॑स्थान्नि॒र्ज॒ग॒न्वान्तम॑सो॒ज्योति॒षागा॑त् । अ॒ग्निर्भा॒नुना॒रु श॑ता॒स्वंग॒ऽआ॒जा॒तो विश्वा॒सद्मा॒न्यप्राः ॥ सजा॒तोगर्भो॒ऽअसि॒रोद॑स्यो॒रग्ने॒चारु॒र्विभृ॑त॒ऽओष॑धीषु । चि॒त्रःशिशुः॒परि॒त मां॑स्य॒क्तून्प्रमा॒तृभ्यो॒ऽअधि॒कनि॑क्रदद्गाः ॥ विष्णु॑रि॒त्थाप॑र॒मम॑स्यवि॒द्वान्जा॒तोबृ॒हन्न॒भिपा॑तितृ॒तीयं॑ । आ॒साय॒द॑स्य॒पयो॒ ऽअक्र॑त॒स्वंसचे॑तसो॒ऽअ॒भ्य॑र्च॒न्त्यत्र॑ ॥ अत॑ऽउत्वापितु॒भृतो॒जनि॑त्रीरन्ना॒वृधं॒प्रति॑चर॒न्त्यन्नैः॑ । ताऽईं॒प्रत्ये॑षि॒पुन॑र॒न्यरू॑पाऽ अ॒सि॒त्वंवि॒क्षुमा॒नु॑षीषु॒होता॑ ॥ होता॑रंचि॒त्ररथमध्व॒रस्य॑य॒ज्ञस्य॑य॒ज्ञस्य॑के॒तुंरु॒शन्तं॑ । प्रत्य॑र्धिंदे॒वस्य॑देवस्य॒म॒ह्नाश्रि॒या त्व१॒ग्नि मति॑थिं॒जना॑नां ॥ सतु॒वस्त्रा॒ण्यध॒पेश॑नानि॒वसा॑नो॒ऽअ॒ग्निर्ना॒भा॑पृथि॒व्याः । अ॒रु॒षोजा॒तःप॒दऽइळा॑याः॒पुरोहि॑तोराज न्यक्षी॒हदे॒वान् ॥ आहि॒द्यावा॑पृथि॒वीऽअ॑ग्नऽउ॒भेसदा॑पु॒त्रोनमा॒तरा॑त॒तंथ॑ । प्रया॒ह्यच्छो॑श॒तोय॑वि॒ष्ठाथाव॑हसहस्ये॒हदे॒ वान् ॥ २९ ॥ (१०।१।२) पि॒प्री॒हिदे॒वाँऽउ॑श॒तोय॑विष्ठवि॒द्वाँऽऋ॒तूँऽऋ॑तुपतेयजे॒ह । येदैव्या॑ऽऋ॒त्विज॒स्तेभि॑रग्ने त्वंहोतॄ॑णाम॒स्याय॑जिष्ठः ॥ वेषि॑हो॒त्रमु॒तपो॒त्रंजना॑नांमंधा॒तासि॑द्रविणो॒दाऽऋ॒तावा॑ । स्वाहा॑व॒यंकृ॒णवा॑माह॒वींषि॑दे॒वोदे॒

मंडलं १० अनु. १ ॥२३॥

दशमेमंडलेदशानुवाकाःतत्रप्रथमेनुवाकेषोडशसूक्तानि (१०।१।१) अग्रेबृहन्नितिसप्तर्चस्यसूक्तस्याद्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् । (१०।१।२) पिप्रीहीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यत्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।

वान्यंजत्वग्निरर्हन्^१ ॥ आदेवानामपिपंथामगन्मयच्छक्नवामतदनुप्रवोळ्हुं । अग्निर्विद्वान्त्सयजात्सेदुहोतासोऽध्वरान्त्सऽऋतून्कल्पयाति ॥ यद्वोवयंप्रमिनामव्रतानिविदुषांदेवाऽअविदुष्टरासः । अग्निष्टद्विश्वमापृणातिविद्वान्येभिर्देवाँऽऋतुभिःकल्पयाति ॥ यत्पाकत्रामनसादीनदक्षानयज्ञस्यमन्वतेमर्त्यासः । अग्निष्टद्धोताक्रतुविद्विजानन्यजिष्ठोदेवाँऽऋतुशोयजाति ॥ विश्वेषांह्यध्वराणामनीकंचित्रंकेतुंजनितात्वाजजान । सऽआयजस्वनृवतीरनुक्षाःस्पार्हाऽइषःक्षुमतीर्विश्वजन्याः ॥ यंत्वाद्यावापृथिवीयंत्वापस्त्वष्टायंत्वासुजनिमाजजान । पंथामनुप्रविद्वान्पितृयाणंद्युमदग्नेसमिधानोविभाहि ॥ ३० ॥ (१०।१।३) इनोराजन्नरतिःसमिद्धोरौद्रोदक्षायसुषुमाँऽअदर्शि । चिकिद्विभातिभासाबृहतासिक्नीमेतिरुशतीमपाजन् ॥ कृष्णांयदेनीमभिवर्पसाभूज्जनयन्योषांबृहतःपितुर्जां । ऊर्ध्वंभानुंसूर्यस्यस्तभायन्दिवोवसुभिररतिर्विभाति ॥ भद्रोभद्रयासचमानऽआगात्स्वसारंजारोऽअभ्येतिपश्चात् । सुप्रकेतैर्द्युभिरग्निर्वितिष्ठन्रुशद्भिर्वर्णैरभिराममस्थात् ॥ अस्ययामासोबृहतोनवग्नूनिंधानाऽअग्नेःसख्युःशिवस्य । ईड्यस्यवृष्णोबृहतःस्वासोभामासोयामन्नक्तवश्चिकित्रे ॥ स्वनानयस्यभामासःपवंतेरोचमानस्यबृहतःसुदिवः । ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैःक्रीळुमद्भिर्वर्षिष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षतिद्यां+ ॥ अस्यशुष्मासोददृशानपवेर्जेहमानस्यस्वनयन्नियुद्भिः । प्रत्नेभिर्योरुशद्भिर्देव

(१०।१।३) इनोराजन्नितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यत्रितोग्निस्त्रिष्टुप् । (१ नात्रस्वाहाकारःकिंतुमंत्रांतएवहविःप्रक्षेपः ।)

तमोविरेभद्भिररतिर्भातिविभ्वा ॥ सऽआववक्षिमहिनऽआचसत्सिदिवस्पृथिव्योररतिर्युवत्योः । अग्निःसुतुकःसुतुके
भिरश्वैरभस्वद्भीरभस्वाँऽएहगम्याः ॥ ३१ ॥ (१०।१।४) प्रतेयक्षिप्रतऽइयर्मिमन्मभुवोयथावंद्यौनोहवेषु । धन्व
न्निवप्रपाऽअसित्वमग्नऽइयक्षवेपूरवेप्रत्नराजन् ॥ यंत्वाजनासोऽअभिसंचरंतिगावऽउष्णमिवव्रजंयविष्ठ । दूतोदेवा
नामसिमर्त्यानामंतर्महाँऽश्चरसिरोचनेन ॥ शिशुंनत्वाजेन्यंवर्धयंतीमाताबिभर्तिसचनस्यमाना । धनोरधिप्रवताया
सिहर्यन्जिगीषसेपशुरिवावसृष्टः ॥ मूराऽअमूरनवयंचिकित्वोमहित्वमग्नेत्वमंगवित्से । शयेवव्रिश्चरतिजिह्वयादन्रेरि
ह्यतेयुवतिंविश्पतिःसन्+ ॥ कूचिज्जायतेसनयासुनव्योवनेतस्थौपलितोधूमकेतुः । अस्नातापोवृषभोनप्रवेतिसचेत
सोयंप्रणयंतमर्ताः ॥ तनूत्यजेवतस्करावनर्गूरशनाभिर्दशभिरभ्यधीतां । इयंतेऽअग्नेनव्यसीमनीषायुक्ष्वारथंनशुच
यद्भिरंगैः ॥ ब्रह्मचतेजातवेदोनमश्चेयंचगीःसदमिद्वर्धनीभूत् । रक्षाणोऽअग्नेतनयानितोकारक्षोतनस्तन्वो३अप्रयु
च्छन् ॥ ३२ ॥ (१०।१।५) एकःसमुद्रोधरुणोरयीणामस्मद्धृदोभूरिजन्माविचष्टे । सिषक्त्यूधर्निण्योरुपस्थऽउ
त्सस्यमध्येनिहितंपदंवेः+ ॥ समानंनीळंवृषणोवसानाःसंजग्मिरेमहिषाऽअर्वतीभिः । ऋतस्यपदंकवयोनिपांतिगुहा
नामानिदधिरेपराणि ॥ ऋतायिनीमायिनीसंदधातेमित्वाशिशुंजज्ञतुर्वर्धयंती । विश्वस्यनाभिंचरतोध्रुवस्यकवेश्चित्तं

(१०।१।४) प्रतइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यत्रितोग्निस्त्रिष्टुप् । (१०।१।५) एकःसमुद्रइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यत्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।

॥३४॥

तुमनंसाविर्यंतः ॥ ऋतस्यहिवर्तनयःसुजातमिषोवाजायप्रदिवःसचंते । अधीवासंरोदसीवावसानेघृतैरन्नैर्वावृधाते

मधूनां ॥ सप्तस्वसृररुषीर्वावशानोविद्वान्मध्वऽउज्जभाराद्दृशेकं । अंतर्येमेऽअंतरिक्षेपुराजाऽइच्छन्वव्रिमविदत्पूषण

स्य ॥ सप्तमर्यादाःकवयस्ततक्षुस्तासामेकामिदभ्यंहुरोगात् । आयोर्हस्कंभऽउपमस्यनीळेपथांविसर्गेधरुणेषुतस्थौ ॥

असच्चसच्चपरमेव्योमन्दक्षस्यजन्मन्नदितेरुपस्थे । अग्निर्हनःप्रथमजाऽऋतस्यपूर्वऽआयुनिवृषभश्चधेनुः + ॥ ३३ ॥

इतिसप्तमाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

त्रिपंचाशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि १९ ऋचः १८९ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमाये. १५४ अग्नयइदं. ३५ ॥ इतिसप्तमेपंचमः ॥

अयंस्वस्तिप्रकेतुनानवत्रिशिरास्त्वाष्ट्रस्तृचोत्यऐंद्रंआपोहिसिंधुद्वीपोवांबरीषआपंगायत्रंह्यनुष्टुबंतंपंचमीवर्ध

मानासप्तमीप्रतिष्ठौचित्षळूनावैवस्वतयोर्यमयम्योःसंवादःषष्ठ्ययुग्भिर्यमीमिथुनार्थयमंप्रोवाचसतांनवमीयु

ग्भिरनिच्छन्प्रत्याचष्टेवृषानवांगिर्हविर्धानआग्नेयंतुत्रित्रिष्टुबंतंद्यावायुजेपंचविवस्वान्वादित्योहाविर्धानंजग

त्यंतंपरेयिवांसंषोळशयमोयामंषष्ठीलिंगोक्तदेवतापराश्चतिस्रःपित्र्यावांतृचःश्वभ्यांपराऽअनुष्टुभौबृहत्युपां

त्यांयामायनाःपरेपंचोदीरतांषळूनांशंखःपित्र्यंजगत्येकादशीमैनंदमनऽआग्नेयंचतुरनुष्टुबंतंत्वष्टादेवश्रवांद्वे

सरण्यूदेवतेपौष्णयश्चतस्रःसारस्वत्यस्तिस्रःपंचाप्योद्रप्सस्तिस्रःसौम्योवांत्येअनुष्टुभाउपांत्यापुरस्ताद्बृहतीवापरं

मृत्योःसंकुसुकश्चतस्रोमृत्युदेवताःपराधात्रीपरात्वाष्ट्रींपराःपितृमेधाएकादशीप्रस्तारपङ्क्तिर्जगत्युपांत्यांत्यानुष्टुप् प्राजापत्यावासानिरुक्ता ॥ ६ ॥

॥ हरिःॐम् ॥ (१०।१।६) अयंसयस्यशर्मन्नवोभिरग्नेरेधतेजरिताभिष्टौ । ज्येष्ठेभिर्योभानुभिर्ऋषूणांपर्येतिपरिवीतोविभावा ॥ योभानुभिर्विभावाविभात्यग्निर्देवेभिर्ऋतावाजस्रः । आयोविवायसख्यासखिभ्योपरिह्वृतोऽअत्योनसप्तिः ॥ ईशेयोविश्वस्यादेववीतेरीशेविश्वायुरुषसोव्युष्टौ । आयस्मिन्मनाहवींष्यग्नावरिष्टरथःस्कभ्नातिशूषैः+ ॥ शूषेभिर्वृधोजुषाणोऽअर्कैर्देवाँऽअच्छारघुपत्वाजिगाति । मंद्रोहोतासजुह्वा३ यजिष्ठःसंमिश्लोऽअग्निराजिघर्तिदेवान्+ ॥ तमुस्रामिंद्रंनरेजमानमग्निंगीर्भिर्नमोभिराकृणुध्वं । आयंविप्रासोमतिभिर्गृणंतिजातवेदसंजुह्वंसहानां ॥ संयस्मिन्विश्वावसूनिजग्मुर्वाजेनाश्वाःसप्तीवंतऽएवैः । अस्मेऽऊतीरिंद्रवाततमाऽअर्वाचीनाऽअग्नऽआकृणुष्व ॥ अधाह्यग्नेमह्नानिषद्यासद्योजज्ञानोहव्योबभूथ । तंतेदेवासोऽअनुकेतमायन्नधावर्धंतप्रथमासऽऊमाः ॥ १ ॥ (१०।१।७) स्वस्तिनोदिवोऽअग्नेपृथिव्याविश्वायुर्धेहियजथायदेव । सचेमहितवदस्मप्रकेतैरुरुष्याणऽउरुभिर्देवशंसैः ॥ इमाऽअग्नेमतयस्तुभ्यंजातागोभिरश्वैरभिगृणंतिराधः । यदातेमर्तोऽअनुभोगमानड्वसोदधानोमतिभिःसुजात ॥ अग्निं

(१०।१।६) अयंसइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यादयस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् । (१०।१।७) स्वस्तिनइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यत्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।

मन्येपितरमग्निमापिमग्निंभ्रातरंसदमित्सखायं । अग्नेरनीकंबृहतःसपर्यंदिविशुक्रंयजतंसूर्यस्य ॥ सिध्राऽअग्नेधियो
ऽअस्मेसनुत्रीर्यंत्रायसेदमऽआनित्यंहोता । ऋतावासरोहिदश्वःपुरुक्षुर्द्युभिरस्माऽअहभिर्वाममस्तु ॥ द्युभिर्हितंमित्र
मिवप्रयोगंप्रत्नमृत्विजमध्वरस्यजारं । बाहुभ्यामग्निमायवोजनंतविक्षुहोतारंन्यसादयंत ॥ स्वयंयजस्वदिविदेवदे
वान्किंतेपाकःकृणवदप्रचेताः । यथायजऽऋतुभिर्देवदेवानेवायजस्वतन्वंसुजात ॥ भवानोअग्नेवितोतगोपाभवावय
स्कृदुतनोवयोधाः । रास्वाचनःसुमहोहव्यदातिंत्रास्वोतनस्तन्वो३अप्रयुच्छन् ॥ २ ॥ (१०।१।८) प्रकेतुनाबृह
तायात्यग्निरारोदसीवृषभोरोरवीति । दिवश्चिदंताँऽउपमाँऽउदानळपामुपस्थेमहिषोववर्ध ॥ मुमोदगर्भोवृषभःककु
द्मानस्रेमावत्सःशिमीवाँऽअरावीत् । सदेवतात्युद्यतानिकृण्वन्त्स्वेषुक्षयेषुप्रथमोजिगाति ॥ आयोमूर्धानंपित्रोररं
ब्धन्यध्वरेदधिरेसूरोऽअर्णः । अस्यपत्मन्नरुषीरश्वबुध्नाऽऋतस्ययोनौतन्वोजुषंत ॥ उषऽउषोहिवसोऽअग्रमेषित्वंय
मयोरभवोविभावा । ऋतायसप्तदधिषेपदानिजनयन्मित्रंतन्वे३स्वायै ॥ भुवश्चक्षुर्महऽऋतस्यगोपाभुवोवरुणोयदृता
यवेषि । भुवोऽअपांनपाज्जातवेदोभुवोदूतोयस्यहव्यंजुजोषः ॥ ३ ॥ भुवोयज्ञस्यरजसश्चनेतायत्रानियुद्भिःसचसे
शिवाभिः । दिविमूर्धानंदधिषेस्वर्षांजिह्वामग्नेचकृषेहव्यवाहं ॥ अस्यत्रितःक्रतुनाववव्रेऽअंतरिच्छन्धीतिंपितुरेवैःपरं

(१०।१।८) प्रकेतुनेतिनवर्चस्यसूक्तस्यत्वाष्ट्रस्त्रिशिराअग्निःअंत्यतृचस्येंद्रस्त्रिष्टुप् ।

स्य । सचस्यमानःपित्रोरुपस्थेंजामिब्रुवाणऽआयुधानिवेति ॥ सपित्र्याण्यायुधानिविद्वानिंद्रेषितऽआप्त्योऽअभ्ययु ध्यत् । त्रिशीर्षाणंसप्तरंश्मिंजघन्वान्त्वाष्ट्रस्यचिन्निःससृजेत्रितोगाः+ ॥ भूरीदिंद्रऽउदिनंक्षंतमोजोवाभिनत्सत्पति र्मन्यमानं । त्वाष्ट्रस्यचिद्विश्वरूपस्यगोनांमाचक्राणस्त्रीणिशीर्षापरावर्क् ॥ ४ ॥ (१०।१।९) आपोहिष्ठामयोभुव स्तानऽऊर्जेदधातन । महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः । उशतीरिवमातरः ॥ तस्माऽअरंग मामवोयस्यक्षयायजिन्वथ । आपोजनयथाचनः ॥ शंनोदेवीरभिष्टयऽआपोभवंतुपीतये । शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ ई शानावार्याणांक्षयंतीश्चर्षणीनां । अपोयाचामिभेषजं+ ॥ अप्सुमेसोमोऽअब्रवीदंतर्विश्वानिभेषजा । अग्निंचविश्वशं भुवं ॥ आपःपृणीतभेषजंवरूथंतन्वेमम । ज्योक्चसूर्यंदृशे+ ॥ इदमापःप्रवहतयत्किंचदुरितंमयि । यद्वाहमभि दुद्रोहयद्वाशेपऽउतानृतं ॥ आपोऽअद्यान्वचारिषंरसेनसमगस्महि । पयस्वानग्नऽआगहितंमासंसृजवर्चसा ॥ (प रिशिष्टं ॥ ससुषीस्तदपसोदिवानक्तंचससुषीः । वरेण्यक्रतूरहमादेवीरवसेहुवे ॥) ॥ ५ ॥ (१०।१।१०) ओचि

(१०।१।९) आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यसूक्तस्यांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्रीपंचमीवर्धमानासप्तमीप्रतिष्ठांत्येद्वेअनुष्टुभौ (आपोहिसिंधुद्वीपोवां बरीषइत्येवमनुक्रमण्थासिंधुद्वीपस्यपाक्षिकत्वस्वीकारेपूर्वोक्तस्त्रिशिराःप्राप्नोतितथापिप्रयोक्तृभिःसिंधुद्वीपएवाद्रियते) । (१०।१।१०) ओ चिदितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यनवमीवर्ज्यानामयुजांषष्ठ्याश्चवैवस्वतीयमीऋषिकायमोदेवताषष्ठीवर्ज्यानांयुजांनवम्याश्चवैवस्वतोयमीत्रिष्टुप्

त्सखायंसख्याववृत्यांतिरःपुरूचिदर्णवंजगन्वान् । पितुर्नपातमादधीतवेधाऽअधिक्षमिप्रतरंदीध्यानः ॥ नतेसखास
ख्यंवष्टयेतत्सलक्ष्मायद्विषुरूपाभवाति । महस्पुत्रासोऽअसुरस्यवीरादिवोधर्तारऽउर्वियापरिख्यन् ॥ उशंतिघातेऽ
अमृतासऽएतदेकस्यचित्त्यजसंमर्त्यस्य । नितेमनोमनसिधाय्यस्मेजन्युःपतिस्तन्व१माविविश्याः ॥ नयत्पुराचकृमा
कद्धनूनमृतावदंतोऽअनृतंरपेम । गंधर्वोऽअप्स्वप्याचयोषासानोनाभिःपरमंजामितन्नौ ॥ गर्भेनुनौजनितादंप
तीकर्देवस्त्वष्टासविताविश्वरूपः । नकिरस्यप्रमिनंतिव्रतानिवेदनावस्यपृथिवीऽउतद्यौः+ ॥ ६ ॥ कोऽअस्यवेदप्र
थमस्याह्नःकऽईंददर्शकऽइहप्रवोचत् । बृहन्मित्रस्यवरुणस्यधामकदुब्रवऽआहनोवीच्यानॄन्+ ॥ यमस्यमायम्यं
१कामऽआगन्त्समानेयोनौसहशेय्याय । जायेवपत्येतन्वंरिरिच्यांविचिद्वृहेवरथ्येवचक्रा+ ॥ नतिष्ठंतिननिमिषं
त्येतेदेवानांस्पशऽइहयेचरंति । अन्येनमदाहनोयाहितूयंतेनविवृहरथ्येवचक्रा+ ॥ रात्रीभिरस्माऽअहभिर्दशस्येत्सू
र्यस्यचक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् । दिवापृथिव्यामिथुनासबंधूयमीर्यमस्यबिभृयादजामि ॥ आघातागच्छानुत्तरायुगानि
यत्रजामयःकृणवन्नजामि । उपबर्बृहिवृषभायबाहुमन्यमिच्छस्वसुभगेपतिंमत्+ ॥ ७ ॥ किंभ्रातासद्यदनाथंभवा
तिकिमुस्वसायन्निर्ऋतिर्निगच्छात् । काममूताबह्वे३तद्रपामितन्वामेतन्वं१संपिपृग्धि ॥ नवाऽउतेतन्वातन्वं१संपपृ
च्यांपापमाहुर्यःस्वसारंनिगच्छात् । अन्येनमत्प्रमुदःकल्पयस्वनतेभ्रातासुभगेवष्ट्येतत्+ ॥ बतोबतासियमनैवतेम

नोहृदयंचाविदाम । अन्याकिलत्वांकक्ष्येवयुक्तंपरिष्वजातेलिबुंजेववृक्षं+ ॥ अन्यमूषुत्वंयम्यन्यऽउत्वांपरिष्वजाते लिबुंजेववृक्षं । तस्यवात्वंमनऽइच्छासवातवाधाकृणुष्वसंविदंसुभद्रां ॥ ८ ॥ (१०।१।११) वृषावृष्णेदुदुहेदोह सादिवःपयांसियह्वोऽअदितेरदाभ्यः । विश्वंसवेदवरुणोयथाधियासयज्ञियोयजतुयज्ञियाँऽऋतून्+ ॥ रपद्गंधर्वीर प्याचयोषणानदस्यनादेपरिपातुमेमनः । इष्टस्यमध्येऽअदितिर्निधातुनोभ्रातानोज्येष्ठःप्रथमोविवोचति ॥ सोचि न्नुभद्राक्षुमतीयशस्वत्युषाऽउवासमनवेस्वर्वती । यदीमुशंतमुशतामनुक्रतुमग्निंहोतारंविदथायजीजनन् ॥ अधत्यंद्र प्संविभ्वंविचक्षणंविराभरदिषितःश्येनोऽअध्वरे । यदीविशोवृणतेदस्ममार्याऽअग्निंहोतारमधधीरजायत ॥ सदा सिरण्वोयवसेवपुष्यतेहोत्राभिरग्नेमनुषःस्वध्वरः । विप्रस्यवायच्छशमानऽउक्थ्यं१वाजंससवाँऽउपयासिभूरिभिः ॥ ९ ॥ उदीरयपितराजारऽआभगमियक्षतिहर्यतोहृत्तऽइष्यति । विवक्तिवह्निःस्वपस्यतेमखस्तविष्यतेऽअसुरोवेप तेमती+ ॥ यस्तेऽअग्नेसुमतिंमर्तोऽअक्षत्सहसःसूनोऽअतिसप्रशृण्वे । इषंदधानोवहमानोऽअश्वैरासद्युमाँऽअमवान्भू षतिद्यून्+ ॥ यदग्नऽएषासमितिर्भवातिदेवीदेवेषुयजतायजत्र । रत्नाचयद्विभजासिस्वधावोभागंनोऽअत्रवसुमंतं वीतात् ॥ श्रुधीनोऽअग्नेसदनेसधस्थेयुक्ष्वारथममृतस्यद्रवित्नुं । आनोवहरोदसीदेवपुत्रेमाकिर्देवानामपभूरिहस्याः

(१०।१।११) वृषावृष्णइतिनवर्चस्यसूक्तस्यागिर्हविर्धानोऽग्निर्जगतीअंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

॥ १० ॥ (१०।१।१२) द्यावाहक्षामाप्रथमेऽऋतेनाभिश्रावेभंवतःसत्यवाचा । देवोयन्मर्तान्यजथायकृण्वन्त्सी
दद्धोताप्रत्यङ्स्वमसुंयन्+ ॥ देवोदेवान्परिभूर्ऋतेनवहानोहव्यंप्रथमश्चिकित्वान् । धूमकेतुःसमिधाभाऽऋजीकोमं
द्रोहोतानित्योवाचायजीयान् ॥ स्वावृग्देवस्यामृतंयदीगोरतोजातासोधारयंतऽउर्वी । विश्वेदेवाऽअनुतत्तेयजुर्गुर्दु
हेयदेनीदिव्यंघृतंवाः+ ॥ अर्चामिवांवर्धायापोघृतस्नूद्यावाभूमीशृणुतंरोदसीमे। अहायद्द्यावोसुनीतिमयन्मध्वानो
ऽअत्रपितराशिशीतां ॥ किंस्विन्नोराजाजगृहेकदस्यातिव्रतंचकृमाकोविवेद । मित्रश्चिद्धिष्माजुहुराणोदेवाञ्छ्लोको
नयातामपिवाजोऽअस्ति ॥ ११ ॥ दुर्मंत्वत्रामृतस्यनामसलक्ष्मायद्विषुरूपाभवाति । यमस्ययोमनवतेसुमंत्वग्नेतमृ
ष्वपाह्यप्रयुच्छन् ॥ यस्मिंदेवाविदथेमादयंतेविवस्वतःसदनेधारयंते । सूर्येज्योतिरदधुर्मास्यं१क्तून्परिद्योतनिंचर
तोऽअजस्रा ॥ यस्मिन्देवामन्मनिसंचरंत्यपीच्ये३नवयमस्यविद्म । मित्रोनोऽअत्रादितिरनागान्त्सवितादेवोवरुणा
यवोचत् ॥ श्रुधीनोऽअग्नेसदनेसधस्थेयुक्ष्वारथममृतस्यद्रवित्नुं । आनोवहरोदसीदेवपुत्रेमाकिर्देवानामपभूरिहस्याः
॥ १२ ॥ (१०।१।१३) युजेवांब्रह्मपूर्व्यंनमोभिर्विश्लोकऽएतुपथ्येवसूरेः । शृण्वंतुविश्वेऽअमृतस्यपुत्राऽआयेधा

(१०।१।१२) द्यावाहेतिनवर्चस्यसूक्तस्यहविर्धानोग्निस्त्रिष्टुप् । (१०।१।१३) युजेवामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यादित्योविवस्वान्हविर्धान
स्त्रिष्टुबत्याजगती ।

मानिदि॒व्यानि॑ त॒स्थुः ॥ य॒मे इ॑व॒ यत॑माने॒ यदैतं॒ प्र वां॑ भर॒न्मानु॑षा देव॒यन्तः॑ । आ सी॑दतं॒ स्वमु॑ लो॒कं विदा॑ने स्वास॒स्थे भ॑वत मिंद॑वे नः ॥ पंच॑ प॒दानि॑ रु॒पो अन्व॑रोहं॒ चतु॑ष्पदी॒मन्वे॑मि व्र॒तेन॑ । अ॒क्षरे॑ण॒ प्रति॑ मिम ए॒ताम॒तस्य॒ नाभा॒वधि॒ सं पु॑नामि ॥ दे॒वेभ्यः॒ कम॑वृणीत मृ॒त्युं प्र॒जायै॒ कम॒मृतं॒ नावृ॑णीत । बृह॒स्पतिं॑ य॒ज्ञम॑कृण्वत॒ ऋषिं॑ प्रि॒यां य॒मस्त॒न्वं१ प्रारि॑रेचीत् ॥ स॒प्त क्ष॑रंति॒ शिश॑वे म॒रुत्व॑ते पि॒त्रे पु॒त्रासो॒ अप्य॑वीवतन्नृ॒तं । उ॒भे इद॑स्यो॒भय॑स्य राजत उ॒भे य॑तेते उ॒भय॑स्य पुष्यतः ॥ १३ ॥

(१०।१।१४) प॒रे॒यि॒वांसं॑ प्र॒वतो॑ म॒हीरनु॑ ब॒हुभ्यः॒ पंथा॑मनुपस्पशा॒नं । वै॒व॒स्व॒तं सं॒गम॑नं॒ जना॑नां य॒मं राजा॑नं ह॒विषा॑ दुवस्य ॥ य॒मो नो॑ गा॒तुं प्र॑थ॒मो वि॑वेद॒ नैषा गव्यू॑ति॒रप॑भर्त॒वा उ॑ । यत्रा॑ नः॒ पूर्वे॑ पि॒तरः॑ परे॒युरे॒ना ज॑ज्ञा॒नाः प॒थ्या॒३ अनु॒ स्वाः + ॥ मात॑ली क॒व्यैर्य॒मो अंगि॑रोभि॒र्बृह॒स्पति॒र्ऋक्व॑भिर्वावृधा॒नः । याँश्च॑ दे॒वा वा॑वृ॒धुर्ये च॑ दे॒वान्त्स्वाहा॒न्ये स्व॒धया॒न्ये म॑दंति ॥ इ॒मं य॑म प्रस्त॒रमा हि सीदांगि॑रोभिः पि॒तृभिः॑ संविदा॒नः । आ त्वा॒ मंत्राः॑ कविश॒स्ता व॑हंत्वे॒ना रा॑जन्ह॒विषा॑ मादयस्व ॥ अंगि॑रोभि॒रा ग॑हि य॒ज्ञिये॑भि॒र्यम॑ वैरू॒पैरि॒ह मा॑दयस्व । विव॑स्वंतं हुवे॒ यः पि॒ता ते॒ऽस्मिन्य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्य॑ ॥ १४ ॥ अंगि॑रसो नः पि॒तरो॒ नव॑ग्वा॒ अथ॑र्वाणो॒ भृग॑वः सो॒म्यासः॑ । तेषां॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिया॑ना॒मपि॑ भ॒द्रे सौ॑मन॒से स्या॑म ॥ प्रेहि॒ प्रेहि॑ प॒थिभिः॑

(१०।१।१४) परेयिवांसमिति षोळशर्चस्य सूक्तस्य वैवस्वतो यम ऋषिः यमो देवता षष्ठ्या अंगिरःपित्रथर्वभृगुसोमाः दशम्यादितिसृणां श्वानौ त्रिष्टुप् त्रयोदशी चतुर्दशी षोडश्यो नुष्टुभः पंचदशी बृहती (प्रेहि प्रेहीत्यादितिसृणां पितृदेवतावैकल्पिकी) ।

पूर्व्येभिर्यत्रानः पूर्वेपितरः परेयुः । उभाराजानास्वधयामदंतायमंपश्यासिवरुणंचदेवं+ ॥ संगच्छस्वपितृभिःसंयमेनेष्टापूर्तेनपरमेव्योमन् । हित्वायावद्यंपुनरस्तमेहिसंगच्छस्वतन्वासुवर्चाः ॥ अपेतवीतविचसर्पतातोस्माऽएतंपितरोलोकमक्रन् । अहोभिरद्भिरक्तुभिर्व्यक्तंयमोददात्यवसानमस्मै ॥ अतिद्रवसारमेयौश्वानौचतुरक्षौशबलौसाधुनापथा । अथापितॄन्त्सुविदत्राँऽउपेहियमेनयेसधमादंमदंति ॥ १५ ॥ यौतेश्वानौयमरक्षितारौचतुरक्षौपथिरक्षीनृचक्षसौ । ताभ्यामेनंपरिदेहिराजन्त्स्वस्तिचास्माऽअनमीवंचधेहि ॥ उरूणसावसुतृपाऽउदुंबलौयमस्यदूतौचरतोजनाँऽअनु । तावस्मभ्यंदृशयेसूर्यायपुनर्दातामसुमद्येहभद्रं+ ॥ यमायसोमंसुनुतयमायजुहुताहविः । यमंहयज्ञोगच्छत्यग्निदूतोऽअरंकृतः ॥ यमायघृतवद्धविर्जुहोतप्रचतिष्ठत । सनोदेवेष्वायमद्दीर्घमायुःप्रजीवसे ॥ यमायमधुमत्तमंराज्ञेहव्यंजुहोतन । इदंनमऽऋषिभ्यःपूर्वजेभ्यःपूर्वेभ्यःपथिकृद्भ्यः ॥ त्रिकद्रुकेभिःपततिषळुर्वीरेकमिद्बृहत् । त्रिष्टुब्गायत्रीछंदांसिसर्वातायमऽआहिता ॥ १६ ॥ (१०।१।१५) उदीरतामवरऽउत्परासऽउन्मध्यमाःपितरःसोम्यासः । असुंयऽईयुरवृकाऽऋतज्ञास्तेनोवंतुपितरोहवेषु ॥ इदंपितृभ्योनमोऽअस्त्वद्ययेपूर्वासोयऽउपरासऽईयुः । येपार्थिवेरजस्यानिषत्तायेवानूनंसुवृजनासुविक्षु ॥ आहंपितॄन्त्सुविदत्राँऽअवित्सिनपातंचविक्रमणंचविष्णोः । बर्हिषदोयेस्व

(१०।१।१५) उदीरतामितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनःशंखःपितरस्त्रिष्टुप्एकादशीजगती ।

धयासुतस्यभजंतपित्वस्तऽइहागमिष्ठाः ॥ बर्हिषदःपितरऽउत्यं१र्वागिमावोहव्याचकृमाजुषध्वं । तऽआगतावसाशं
तमेनाथानःशंयोररपोदधात ॥ उपहूताःपितरःसोम्यासोबर्हिष्येषुनिधिषुप्रियेषु । तऽआगमंतुतऽइहश्रुवंत्वधिब्रुवं
तुतेवंत्वस्मान्⁺ ॥ १७ ॥ आच्याजानुदक्षिणतोनिषद्येमंयज्ञमभिगृणीतविश्वे । माहिंसिष्टपितरःकेनचिन्नोयद्वऽआ
गःपुरुषताकराम ॥ आसीनासोऽअरुणीनामुपस्थेरयिंधत्तदाशुषेमर्त्याय । पुत्रेभ्यःपितरस्तस्यवस्वःप्रयच्छततऽइहोर्जंद
धात ॥ येनःपूर्वेपितरःसोम्यासोनूहिरेसोमपीथंवसिष्ठाः । तेभिर्यमःसंरराणोहवींष्युशन्नुशद्भिःप्रतिकाममत्तु ॥ ये
तातृषुर्देवत्राजेहमानाहोत्राविदःस्तोमतष्टासोऽअर्कैः । आग्नेयाहिसुविदत्रेभिरर्वाङ्सत्यैःकव्यैःपितृभिर्घर्मसद्भिः ॥
येसत्यासोहविरदोहविष्पाऽइंद्रेणदेवैःसरथंदधानाः । आग्नेयाहिसहस्रंदेववंदैःपरैःपूर्वैःपितृभिर्घर्मसद्भिः ॥ १८ ॥
अग्निष्वात्ताःपितरऽएहगच्छतसदःसदःसदतसुप्रणीतयः । अत्ताहवींषिप्रयतानिबर्हिष्यथारयिंसर्ववीरंदधातन ॥
त्वमग्नऽईळितोजातवेदोवाड्ढव्यानिसुरभीणिकृत्वी । प्रादाःपितृभ्यःस्वधयातेऽअक्षन्नद्धित्वंदेवप्रयताहवींषि ॥ येचेह
पितरोयेचनेहयाँश्चविद्मयाँऽउचनप्रविद्म । त्वंवेत्थयतितेजातवेदःस्वधाभिर्यज्ञंसुकृतंजुषस्व ॥ येऽअग्निदग्धायेऽअ
नग्निदग्धामध्येदिवःस्वधयामादयंते । तेभिःस्वराळसुनीतिमेतांयथावशंतन्वंकल्पयस्व ॥१९॥ (१०।१।१६) मैनं

(१०।१।१६) मैनमितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनोदमनोग्निस्त्रिष्टुबंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ।

मग्नेविदहोमाभिशोचोमास्यत्वचंचिक्षिपोमाशरीरं । यदाशृतंकृणवोजातवेदोथेमेनंप्रहिणुतात्पितृभ्यः ॥ शृतंय
दाकरसिजातवेदोथेमेनंपरिदत्तात्पितृभ्यः । यदागच्छात्यसुनीतिमेतामथादेवानांवशनीर्भवाति ॥ सूर्यंचक्षुर्गच्छतु
वातमात्माद्यांचगच्छपृथिवींचधर्मणा । अपोवागच्छयदितत्रतेहितमोषधीषुप्रतितिष्ठाशरीरैः ॥ अजोभागस्तपसातं
तपस्वतंतेशोचिस्तपतुतंतेऽअर्चिः । यास्तेशिवास्तन्वोजातवेदस्ताभिर्वहैनंसुकृतामुलोकं+ ॥ अवसृजपुनरग्नेपितृभ्यो
यस्तऽआहुतश्चरतिस्वधाभिः । आयुर्वसानऽउपवेतुशेषःसंगच्छतांतन्वाजातवेदः ॥ २० ॥ यत्तेकृष्णःशकुनऽआतु
तोदपिपीलःसर्पऽउतवाश्वापदः । अग्निष्टद्विश्वादगदंकृणोतुसोमश्चयोब्राह्मणाँऽआविवेश ॥ अग्नेर्वर्मपरिगोभिर्व्यय
स्वसंप्रोर्णुष्वपीवसामेदसाच । नेत्त्वाधृष्णुर्हरसाजर्हृषाणोदधृग्विधक्ष्यन्पर्यंखयाते ॥ इममग्नेचमसंमाविजिह्वरःप्रियो
देवानामुतसोम्यानां । एषयश्चमसोदेवपानस्तस्मिन्देवाऽअमृतामादयंते ॥ क्रव्यादमग्निंप्रहिणोमिदूरंयमराज्ञोगच्छ
तुरिप्रवाहः । इहैवायमितरोजातवेदादेवेभ्योहव्यंवहतुप्रजानन्+ ॥ योऽअग्निःक्रव्यात्प्रविवेशवोगृहमिमंपश्यन्नि
तरंजातवेदसं । तंहरामिपितृयज्ञायदेवंसघर्ममिन्वात्परमेसधस्थे ॥ २१ ॥ योऽअग्निःक्रव्यवाहनःपितृन्यक्षदृतावृ
धः । प्रेदुहव्यानिवोचतिदेवेभ्यश्चपितृभ्यऽआ ॥ उशंतस्त्वानिधीमह्युशंतःसमिधीमहि । उशन्नुशतऽआवहपितृन्ह
विषेऽअत्तवे ॥ यंत्वमग्नेसमदहस्तमुनिर्वापयापुनः । क्रियांब्वत्ररोहतुपाकदूर्वाव्यल्कशा ॥ शीतिकेशीतिकावतिह्ला

दिके॒ह्लादि॑कावति । मं॒डू॒क्या॒३॒ सुसंग॑मऽइ॒मंस्व॑१॒ग्निंह॑र्षय ॥ २२ ॥ (१०।२।१) त्वष्टा॑दुहि॒त्रेव॑ह॒तुंकृ॑णो॒तीती॒दं विश्वं॒भुव॑नं॒सम॑ति । य॒मस्य॑मा॒तापर्यु॒ह्यमा॑नाम॒होजा॒याविव॑स्वतोननाश ॥ अपा॑गूहन्न॒मृतां॒मर्त्ये॑भ्यःकृ॒त्वीसव॑र्णामदद॒ुर्वि॑वस्वते । उ॒ताश्विना॑वभर॒द्यत्तदा॒सी॒दज॑हादु॒द्वामि॑थुनास॒रण्यूः॑ ॥ पू॒षात्वे॒तश्च्या॑वयतु॒प्रवि॒द्वाननष्टपशु॒र्भुव॑नस्यगो॒पाः । सत्वै॒तेभ्यः॒परि॑ददत्पि॒तृभ्यो॒ग्निर्दे॒वेभ्यः॑सुविद॒त्रिये॑भ्यः ॥ आयु॒र्वि॒श्वायुः॒परि॑पासतित्वापू॒षात्वा॑पातु॒प्रप॑थेपु॒रस्ता॑त् । यत्रास॑तेसु॒कृतो॒यत्र॒तेय॒युस्तत्र॑त्वादे॒वःस॑वि॒तादधातु ॥ पू॒षेमाऽआशा॒ऽअनु॑वेद॒सर्वाः॒सोऽअ॒स्माँऽअभ॑यतमेन नेषत् । स्व॒स्ति॒दाऽआघृ॑णिः॒सर्व॑वीरो॒प्रयु॑च्छन्पु॒रऽए॑तुप्रजा॒नन् ॥ २३ ॥ प्रप॑थेप॒थाम॑जनिष्टपू॒षाप्रप॑थेदि॒वःप्रप॑थेपृथि॒व्याः । उ॒भेऽअ॒भिप्रि॒यत॑मेस॒धस्थे॒ऽआच॒परा॑चचरतिप्रजा॒नन् ॥ सर॑स्वतीं॑दे॒व॒यंतो॑हवंते॒सर॑स्वतीमध्व॒रेता॒यमा॑ने । सर॑स्वतीं॑सु॒कृतो॑ऽअह्वयंत॒सर॑स्वतीदा॒शुषे॒वार्यं॑दात् ॥ सर॑स्वति॒यास॒रथं॑य॒याथ॑स्व॒धाभि॑र्दे॒विपि॒तृभि॒र्मद॑ंती । आ॒सद्या॒स्मिन्ब॒र्हिषि॑मादयस्वानमी॒वाऽइष॒ऽआधे॑ह्य॒स्मे ॥ सर॑स्वतीं॒यांपि॒तरो॒हव॑ंतेदक्षि॒णाय॒ज्ञम॑भि॒नक्ष॑माणाः । स॒ह॒स्रार्घमि॒ळोऽअत्र॑भा॒गंरा॒यस्पोषं॒यज॑मानेषुधेहि ॥ आपो॑ऽअ॒स्मान्मा॒तरः॑शुं॒धयंतुघृ॒तेन॑नोघृत॒प्वः॑पुनंतु । विश्वं॒हिरि॒प्रंप्र॒वह॑ंतिदे॒

द्वितीयेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि(१०।२।१) त्वष्टादुहित्रइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनोदेवश्रवाऋषिःआद्ययोर्द्वयोःसरण्यूर्देवताततश्चतसृणांपूषाततस्तिसृणांसरस्वतीततःपंचानामापःत्रिष्टुप्अंत्येद्वेअनुष्टुभौ(द्रप्सश्चस्कन्देतितिसृणांसोमोदेवतावाउपांत्यापुरस्ताद्बृहतीवेतिच)।

वीरुदिदाभ्यः शुचिरापूतऽएमि ॥ २४ ॥ द्रप्सश्चस्कंदप्रथमाँऽअनुद्यूनिमंचयोनिमनुयश्चपूर्वः । समानंयोनिमनुसं
चरंतंद्रप्संजुहोम्यनुसप्तहोत्राः ॥ यस्तेद्रप्सःस्कंदतियस्तेऽअंशुर्बाहुच्युतोधिषणायाऽउपस्थात् । अध्वर्योर्वापरिवायःप
वित्रात्तंतेजुहोमिमनसावषट्कृतं ॥ यस्तेद्रप्सःस्कन्नोयस्तेऽअंशुरवश्चयःपरःस्रुचा । अयंदेवोबृहस्पतिःसंतंसिंचतुराध
से ॥ पयस्वतीरोषधयःपयस्वन्मामकंवचः । अपांपयस्वदित्पयस्तेनमासहशुंधत ॥ २५ ॥ (१०।२।२) परंमृत्यो
ऽअनुपरेहिपंथांयस्तेस्वऽइतरोदेवयानात् । चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्रजांरीरिषोमोतवीरान्+ ॥ मृत्योःपदं
योपयंतोयदैतद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः । आप्यायमानाःप्रजयाधनेनशुद्धाःपूताभवतयज्ञियासः ॥ इमेजीवावि
मृतैराववृत्रन्नभूद्भद्रादेवहूतिर्नोऽअद्य । प्रांचोऽअगामनृतयेहसायद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः ॥ इमंजीवेभ्यःपरि
धिंदधामिमैषांनुगादपरोऽअर्थमेतं । शतंजीवंतुशरदःपुरूचीरंतर्मृत्युंदधतांपर्वतेन ॥ यथाहान्यनुपूर्वंभवंतियथऽ
ऋतवऽऋतुभिर्यंतिसाधु । यथानपूर्वमपरोजहात्येवाधातरायूंषिकल्पयैषां+ ॥ २६ ॥ आरोहतायुर्जरसंवृणानाऽअ
नुपूर्वंयतमानायतिष्ठ । इहत्वष्टासुजनिमासजोषादीर्घमायुःकरतिजीवसेवः ॥ इमानारीरविधवाःसुपत्नीरांजनेनस

(१०।२।२) परंमृत्योइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनःसंकुसुकःआद्यानांचतसृणांमृत्युःपंचम्याधाताषष्ठ्यास्त्वष्टाशिष्टानांपितृमेधा
स्त्रिष्टुप्एकादशीप्रस्तारपंक्तिःत्रयोदशीजगत्यंत्येद्वेअनुष्टुभो (अंत्यायाःप्रजापतिर्वादेवता) ।

पिंषासंविशंतु । अनश्रवोंनमीवाःसुरत्नाऽआरोंहंतुजनंयोयोनिमग्रें ॥ उदींर्ष्वनार्यभिजीवलोकंगतासुंमेतमुपंशेषऽए
हिं । हस्तग्राभस्यदिधिषोस्तवेदंपत्युर्जनित्वमभिसंबंभूथ ॥ धनुर्हस्तांदाददांनोमृतस्यास्मेक्षत्रायवर्चसेबलाय । अत्रैव
त्वमिहवयंसुवीराविश्वाःस्पृधोंऽअभिमांतीर्जयेम ॥ उपंसर्पमातरंभूमिमेतामुरुव्यचंसंपृथिवींसुशेवां । ऊर्णम्रदायुव
तिर्दक्षिणावतऽएषात्वांपातुनिर्ऋतेरुपस्थांत् ॥ २७ ॥ उच्छ्वंचस्वपृथिविमानिबांधथाःसूपायनास्मैभवसूपवंचना ।
मातापुत्रंयथांसिचाभ्येनंभूमऽऊर्णुहि ॥ उच्छ्वंचंमानापृथिवीसुतिष्ठतुसहस्रंमितऽउपहिश्रयंतां । तेगृहासोघृतश्चुतो
भवंतुविश्वाहास्मैशरणाःसंत्वत्र ॥ उत्तेंस्तभ्नामिपृथिवींत्वत्परीमंलोगंनिदधन्मोऽअहंरिषं । एतांस्थूणांपितरोधारयं
तुतेत्रायमःसादनातेमिनोतु ॥ प्रतीचीनेमामहनीष्वाःपर्णमिवादधुः । प्रतीचींजग्रभावाचमश्वंरशनयायथा ॥२८॥
इतिसप्तमाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुःपंचाशाध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १३ ऋचः १४१ त्यागः ॥ अग्नय. २० इंद्राये. ३ अब्य्इ. ९ यमाये. यम्याइ. यमाये. यम्या-
इ. यमाये. ३ यम्या. ३ यमाये. यम्या. यमाये. यम्या. अग्नय. १८ हविर्धानाभ्या. ५ यमाये. ५ अंगिरोथर्वभृगुनामकेभ्य. पितृ-
भ्य. यमाये. ३ श्वानाभ्या. ३ यमाये. ४ पितृभ्य. १४ अग्नय. १४ सरुया. २ पूष्ण. ४ सरस्वत्या. ३ अब्य. सोमाय. ३ अब्य.
मृत्यव. ४ धात्रइ. त्वष्ट्रइ. पितृयज्ञाये. ७ प्रजापतय. ॥ इतिसप्तमेषष्ठः ॥

निवर्तध्वमष्टौमथितोभृगुर्वा(वा)रुणिर्भार्गवश्च्यवनोवांपंगव्यंवानुष्टुभंमग्नीषोमीयोद्वितीयोर्धर्चः षष्ठीगायत्रीस
प्तोत्तराण्यैंद्रोविमदःप्राजापत्योवावासुक्रोवसुकृद्वाभद्रंदशाग्नेयंतुगायत्रमाद्यैकपदापादएववाशांत्यर्थःपरानुष्टु
बंत्येविराट्त्रिष्टुभावाग्निनाष्टावास्तारपांक्तंकुहपंचोनापुरस्ताद्बार्हतंत्रिष्टुबंतंत्वंत्याचिदानस्त्वंनोनुष्टुभौयजाम
हेसप्ताद्यांत्येत्रिष्टुभौपंचम्यभिसारिणींद्रसोमंषळास्तारपांक्तंत्वाश्विन्योंत्यास्तिस्रोनुष्टुभोभद्रमेकादशसौम्यंप्रहि
नवपौष्णमानुष्टुभंमाद्याचतुर्थ्याऽउष्णिहावसत्सुचतुर्विंशतिरैंद्रोवसुक्रोविश्वोहिद्वादशैंद्रवसुक्रयोःसंवादऐंद्रः
सूक्तस्यप्रथमयेंद्रस्यस्नुषापरोक्षवदिंद्रमाहैंद्रस्ययुजःशेषाऋषेश्चतुर्थीचवनेनाष्टौप्रदेवत्रापंचोनाकवषऽऐलूषआ
पमपोनप्त्रीयंवानएकादशवैश्वदेवंप्रसुग्मंतानवपंचाद्याजगत्यः ॥ ७ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् (१०।२।३) निवर्तध्वंमानुगातास्मान्त्सिंषक्तरेवतीः । अग्नींषोमापुनर्वसूऽअस्मेधारयतंरयिं+ ॥
पुनरेनानिवर्तयपुनरेनान्याकुरु । इंद्रंऽएणानियच्छत्वग्निरेनाऽउपाजंतु ॥ पुनरेतानिवर्ततामस्मिन्पुष्यंतुगोपतौ ।
इहैवाग्नेनिधारयेहतिष्ठतुयारयिः+ ॥ यन्नियानंन्ययनंसंज्ञानंयत्परायणं । आवर्तनंनिवर्तनंयोगोपाऽअपितंहुवे ॥

(१०।२।३) निवर्तध्वमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्ययामायनोमथितऋषिःआपोदेवताःआद्यायाअबग्नीषोमाःअंत्यायाइंद्रोनुष्टुप्षष्ठीगायत्री
(अत्रसूक्तेवारुणिर्भृगुर्भार्गवश्च्यवनश्चेमौपाक्षिकावृषीगौर्वादेवता) ।

यऽउदानड्व्ययनंयऽउदानट्परायणं । आवर्तनंनिवर्तनमपिंगोपानिवर्तता ॥ आनिवर्तनिवर्तयपुनर्नऽइंद्रगादेहि । जीवाभिर्भुनजामहै ॥ परिवोविश्वतोदधऽऊर्जाघृतेनपयसा । येदेवाःकेचयज्ञियास्तेरय्यासंसृजंतुनः ॥ आनिवर्तनवर्तयनिनिवर्तनवर्तय । भूम्याश्चतस्त्रःप्रदिशस्ताभ्यऽएनानिवर्तय ॥ १ ॥ (१०।२४) भद्रंनोऽअपिवातयमनः ॥ अग्निमीळेभुजांयविष्ठंशासामित्रंदुर्धरीतुं । यस्यधर्मन्त्स्वरेनीःसपर्यंतिमातुरूधः ॥ यमासाकृपनीळंभासाकेतुंवर्धयंति । भ्राजतेश्रेणिदन् ॥ अर्योविशांगातुरेतिप्रयदानड्दिवोऽअंतान् । कविरभ्रंदीद्यानः ॥ जुषद्धव्यामानुषस्योर्ध्वस्तस्थावृभ्वायज्ञे । मिन्वन्त्सद्मपुरऽएति ॥ सहिक्षेमोहविर्यज्ञःश्रुष्टीदस्यगातुरेति । अग्निंदेवावाशीमंतं ॥ २ ॥ यज्ञासाहंदुवऽइषेऽग्निंपूर्वस्यशेवस्य । अद्रेःसूनुमायुमाहुः ॥ नरोयेकेचास्मदाविश्वेत्तेवामऽआस्युः । अग्निंहविषावर्धतः ॥ कृष्णःश्वेतोरुषोयामोऽअस्यब्रध्नऽऋज्रऽउतशोणोयशस्वान् । हिरण्यरूपंजनिताजजान ॥ एवातेऽअग्नेविमदोमनीषामूर्जोनपादमृतेभिःसजोषाः । गिरऽआवक्षत्सुमतीरियानऽइषमूर्जंसुक्षितिंविश्वमाभाः ॥ ३ ॥ (१०।२५) आग्निंनस्ववृक्तिभिर्होतारंत्वावृणीमहे । यज्ञायस्तीर्णबर्हिषेविवोमदेशीरंपावकशोचिषंविवक्षसे ॥ त्वामुतेस्वाभुवः

(१०।२४) भद्रमितिदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदोग्निर्गायत्रीआद्यैकपदाविराट्द्वितीयानुष्टुबंत्येविराट्त्रिष्टुभौ (भद्रंनःप्रभृतिसप्तसूक्तेषुयऐंद्रोविमदःसप्राजापत्योवैकल्पिकःकिंचवासुक्रोवसुकृद्वा)। (१०।२५) आग्निंनेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदोग्निरास्तारपंक्तिः।

शुंभंत्यश्वराधसः । वेतित्वामुपसेचनीविवोमदऽऋजीतिरग्नऽआहुतिर्वि० ॥ त्वेधर्माणऽआसतेजुहूभिःसिंचतीरिव । कृष्णारूपाण्यर्जुनाविवोमदेविश्वाऽअधिश्रियोधिषेवि० ॥ यमग्नेमन्यसेरयिंसहसावन्नमर्त्य । तमानोवाजसातयेविवोमदेयज्ञेषुचित्रमाभराऽवि० ॥ अग्निर्जातोऽअथर्वणाविदद्विश्वानिकाव्या । भुवद्दूतोविवस्वतोविवोमदेप्रियोयमस्यकाम्योवि०॥४॥ त्वांयज्ञेष्वीळतेग्नेप्रयत्यध्वरे । त्वंवसूनिकाम्याविवोमदेविश्वादधासिदाशुषेवि०॥ त्वांयज्ञेष्वृत्विजंचारुमग्नेनिषेदिरे । घृतप्रतीकंमनुषोविवोमदेशुक्रंचेतिष्ठमक्षभिर्वि० ॥ अग्नेशुक्रेणशोचिषोरुप्रथयसेबृहत् । अभिक्रंदन्वृषायसेविवोमदेगर्भंदधासिजामिषुवि० ॥ ५ ॥ (१०।२।६) कुहश्रुतऽइंद्रःकस्मिन्नद्यजनेमित्रोनश्रूयते । ऋषीणांवायःक्षयेगुहावाचकृषेगिरा+ ॥ इहश्रुतऽइंद्रोऽअस्मेऽअद्यस्तवेवज्र्यृचीषमः । मित्रोनयोजनेष्वायशश्चक्रेऽअसाम्या+ ॥ महोयस्पतिःशवसोऽअसाम्यामहोनृम्णस्यतूतुजिः । भर्तावज्रस्यधृष्णोःपितापुत्रमिवप्रियं+ ॥ युजानोऽअश्वावातस्यधुनीदेवोदेवस्यवज्रिवः । स्यंतापथाविरुक्मतासृजानःस्तोष्यध्वनः ॥ त्वंत्याचिद्वातस्याश्वागाऽऋज्रात्मनावहध्यै । ययोर्देवोनमर्त्योयंतानकिर्विदाय्यः ॥ ६ ॥ अधग्मंतोशनापृच्छतेवांकदर्थानऽआगृहं । आजग्मथुःपराकाद्दिवश्चग्मश्चमर्त्यं ॥ आनऽइंद्रपृक्षसेस्माकंब्रह्मोद्यतं । तत्त्वायाचामहेवःशुष्णंयद्धन्नमानुषं ॥ अकर्मादस्युरभि

(१०।२।६) कुहश्रुतइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदइंद्रःपुरस्ताद्बृहतीपंचमीसप्तमीनवम्योनुष्टुभोंत्यात्रिष्टुप् ।

नोऽअमंतुरन्यव्रंतोऽअमांनुषः । त्वंतस्यांमित्रहन्वधंर्दासस्यंदंभय ॥ त्वंनंऽइंद्रशूरशूरैरुतत्वोतांसोबर्हणा । पुरुत्रा तेविपूर्तयोनवंतक्षोणयोयथा ॥ त्वंतान्वृंत्रहत्येचोदयोनृन्कार्पाणेशूंरवज्रिवः । गुहायदींकवीनांविशांनक्षंत्रशवसां ॥ ७ ॥ मक्षूतातंऽइंद्रदानाप्नंसऽआक्षाणेशूंरवज्रिवः । यद्धशुष्णंस्यदंभयोजातंविश्वंसयावंभिः ॥ माकुध्र्यंगिंद्रशूरवस्वींरस्मेभूंवन्नभिष्टंयः । वयंवंयंतऽआसांसुम्नेस्यांमवज्रिवः ॥ अस्मेतातंऽइंद्रसंतुसत्याहिंसंतीरुपस्पृशंः । विद्यामयासांभुजोधेनूनांनवंज्रिवः ॥ अहस्तायदपदींवधंतक्षाःशचींभिर्वेद्यानां । शुष्णंपरिंप्रदक्षिणिद्विश्वायंवेनिशिंश्नथः ॥ पिबांपिबेदिंद्रशूरसोमंमारिंषण्योवसवानवसुःसन् । उतत्रांयस्वगृणतोमघोनोमहश्चंरायोरेवतंस्कृधीनः ॥ ८ ॥ (१०।२।७) यजांमहऽइंद्रंवज्रंदक्षिणंहरींणांरथ्यं१विव्रंतानां । प्रश्मश्रुदोधुंवदूर्ध्वथांभूद्विसेनांभिर्दयंमानोविराधंसा ॥ हरीन्वंस्ययावनेविदेवस्विंद्रोमघैर्मघवांवृत्रहाभुवत् । ऋभुर्वाजंऽऋभुक्षाःपंत्यतेशवोवंक्ष्णौमिदासंस्यनामंचित् ॥ यदावज्रंहिरंण्यमिदथारथंहरीयमंस्यवहंतोविसूरिभिः । आतिंष्ठतिमघवासनंश्रुतऽइंद्रोवाजंस्यदीर्घश्रंवसस्पतिः ॥ सोचिन्नुवृष्टिर्यूथ्या३स्वासचाँऽइंद्रःश्मश्रूंणिहरिंताभिप्रुष्णुते । अवंवेतिसुक्षयंसुतेमधूदिद्धूंनोतिवातोयथावनं ॥ योवाचाविवांचोमृध्रवांचःपुरूसहस्राशिवाजघानं । तत्तदिदंस्यपौंस्यंगृणीमसिपितेवयस्तविंषींवावृधेशवंः ॥

(१०।२।७) यजामहइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदइंद्रोजगत्याद्यांत्येत्रिष्टुभौपंचम्यभिसारिणी ।

स्तोमंतऽइंद्रविमदाऽअजीजनन्नपूर्व्यंपुरुतमंसुदानवे । विद्माह्यस्यभोजनमिनस्ययदापशुंनगोपाःकरामहे ॥ माकिं
र्नऽएनासख्याावियौषुस्तवंचेंद्रविमदस्यचऽऋषेः । विद्माहितेप्रमतिंदेवजामिवदस्मेतेसंतुसख्याशिवानि ॥ ९ ॥
(१०।२।८) इंद्रसोममिमंपिबमधुमंतंचमूसुतं । अस्मेरयिंनिधारयविवोमदेसहस्त्रिणंपुरूवसोविवक्षसे ॥ त्वांयज्ञे
भिरुक्थैरुपहव्येभिरीमहे । शचींपतेशचीनांविवोमदेश्रेष्ठंनोधेहिवार्यंवि० ॥ यस्पतिर्वार्याणामसिरध्रस्यचोदिता ।
इंद्रस्तोतृणामविताविवोमदेद्विषोनःपाह्यंहसोवि० ॥ युवंशक्रामायाविनासमीचीनिरमंथतं । विमदेनयदीळिताना
सत्यानिरमंथतं ॥ विश्वेदेवाऽअकृपंतसमीच्योर्निष्पतंत्योः । नासत्यावब्रुवन्देवाःपुनरावहतादिति ॥ मधुमन्मेप
रायणंमधुमत्पुनरायनं । तानोंदेवादेवतयायुवंमधुमतस्कृतं ॥ १० ॥ (१०।२।९) भद्रंनोऽअपिवातयमनोदक्षमु
क्रतुं । अधातेसख्येऽअंधसोविवोमदेरणन्गावोनयवसेविवक्षसे ॥ हृदिस्पृशस्तऽआसतेविश्वेषुसोमधामसु । अधा
कामाऽइमेममविवोमदेवितिष्ठंतेवसूयवोवि० ॥ उतव्रतानिसोमतेप्राहंमिनामिपाक्या । अधापितेवसूनवेविवोमदे
मृळानोऽअभिचिद्वधाद्वि० ॥ समुप्रयंतिधीतयःसर्गासोवताँऽइव । क्रतुंनःसोमजीवसेविवोमदेधारयाचमसाँऽइव

(१०।२।८) इंद्रसोममितिषळर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदइंद्रोंत्यतिसृणामश्विनावास्तारपंक्तिरंत्यास्तिस्रोनुष्टुभः । (१०।२।९) भद्रमित्येका
दशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदःसोमआस्तारपंक्तिः ।

ऋक्सं. अ.७अ.७ ॥४४॥

वि० ॥ तवत्येसोमशक्तिभिर्निकामासोव्यृण्विरे । गृत्सस्यधीरास्तवसोविवोमदेव्रजंगोमंतमश्विनंविवक्षसे ॥ ११ ॥ पशुंनःसोमरक्षसिपुरुत्राविष्ठितंजगत् । समाकृणोषिजीवसेविवोमदेविश्वासंपश्यन्भुवनावि० ॥ त्वंनःसोमविश्वतोगोपाऽअदाभ्योभव । सेधराजन्नपस्रिधोविवोमदेमानोदुःशंसऽईशतावि० ॥ त्वंनःसोमसुक्रतुर्वयोधेयायजागृहि । क्षेत्रवित्तरोमनुषोविवोमदेद्रुहोनःपाह्यंहसोवि० ॥ त्वंनोवृत्रहंतमेंद्रस्येंदोशिवःसखा । यत्सींहवंतेसमिथेविवोमदेयुध्यमानास्तोकसातौ० ॥ अयंघसतुरोमदऽइंद्रस्यवर्धतप्रियः । अयंकक्षीवतोमहोविवोमदेमतिंविप्रस्यवर्धयद्वि० ॥ अयंविप्रायदाशुषेवाजाँऽइयर्तिगोमतः । अयंसप्तभ्यऽआवरंविवोमदेप्रांधंश्रोणंचतारिषद्वि० ॥१२॥ (१०।२।१०) प्रह्यच्छामनीषाःस्पार्हायंतिनियुतः । प्रदस्रानियुद्रथःपूषाऽअविष्टुमाहिनः ॥ यस्यत्यन्महित्वंवाताप्यमयंजनः । विप्रऽआवंसद्धीतिभिश्चिकेतसुष्टुतीनां ॥ सवेदसुष्टुतीनामिंदुर्नपूषावृषा । अभिप्सुरःप्रुषायतिव्रजंनऽआप्रुषायति ॥ मंसीमहित्वावयमस्माकंदेवपूषन् । मतीनांचसाधनंविप्राणांचाधवं+ ॥ प्रत्यर्धिर्यज्ञानामश्वहयोरथानां । ऋषिःसयोमनुर्हितोविप्रस्ययावयत्सखः+ ॥ १३ ॥ आधीषमाणायाःपतिःशुचायाश्चशुचस्यच । वासोवायोवीनामावासांसिमर्मृजत् ॥ इनोवाजानांपतिरिनःपुष्टीनांसखा । प्रश्मश्रुहर्यतोदूधोद्विवृथायोऽअदाभ्यः ॥ आतेरथस्यपूषन्नजा

मंडलं १० अनु. २ ॥४४॥

(१०।२।१०) प्रह्यच्छेतिनवर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदःपूषानुष्टुप्आद्याचतुर्थ्यावुष्णिहौ ।

धुरँववृत्युः । विश्वँस्यार्थिनः सखासनोजाऽअनपच्युतः ॥ अस्माकमूर्जारथँपूषाऽअविष्टुमाहिनः । भुवद्वाजानांवृध ऽइमंनःशृणवद्धवँ ॥ १४ ॥ (१०।२।११) असत्सुमेजरितःसाभिवेगोयत्सुन्वतेयजमानायशिक्षँ । अनाशीर्दाम हमस्मिप्रहंतासत्यध्वृतँवृजिनायंतमाभुं+ ॥ यदीदहंयुधयेसंनयान्यदेवयूंतन्वाꣳ शूशुजानान् । अमातेतुम्रँवृषभंप चानितीव्रँसुतंपँचदशंनिषिँचं ॥ नाहंतंवेदयऽइतिब्रवीत्यदेवयून्त्समरणेजघन्वान् । यदावाख्यत्समरणमृघावदादि द्धमेवृषभाप्रब्रुवंति ॥ यदज्ञातेषुवृजनेष्वासंविश्वेसतोमघवानोमऽआसन् । जिनामिवेत्क्षेमऽआसंतमाभुंप्रतंक्षिणां पर्वतेपादगृह्य ॥ नवाऽउमांवृजनेवारयंतेनपर्वतासोयदहंमनस्ये । ममस्वनात्कृधुकर्णोभयातऽएवेदनुद्यून्किरणःस मेजात् ॥ १५ ॥ दर्शन्वत्रशृतपाँऽअनिंद्रान्बाहुक्षदःशरवेपत्यमानान् । घृषुंवायेनिनिदुःसखायमध्यूनवेषुपवयोव वृत्युः ॥ अभूर्वौक्षीव्युँ१आयुरानड्दर्षन्नुपूर्वोऽअपरोनुदर्षत् । द्वेपवस्तेपरितंनभूतोयोऽअस्यपारेरजसोविवेष ॥ गा वोयवंप्रयुताऽअर्योऽअक्षन्ताऽअपश्यंसहगोपाश्चरंतीः । हवाऽइदर्योऽअभितःसमायन्कियदासुस्वपतिश्छंदयाते ॥ संयद्वयँयवसादोजनानामहंयवादऽउर्वज्रेऽअंतः । अत्रायुक्तोवसातारमिच्छादथोऽअयुक्तंयुनजद्ववन्वान्+ ॥ अत्रे दुमेमंससेसत्यमुक्तंद्विपाच्चयच्चतुष्पात्संसृजानि । स्त्रीभिर्योऽअत्रवृषणंपृतन्यादयुद्धोऽअस्यविभजानिवेदः ॥ १६ ॥

(१०।२।११) असत्स्वितिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यैंद्रोवसुक्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

यस्यानक्षादुहिताजात्वासकस्तांविद्वाँऽअभिमन्यातेऽअंधां । कतरोमेनिंप्रतितंमुंचातेयऽईंवहातेयऽईंवावरेयात्⁺ ॥
कियतीयोषामर्यतोवधूयोःपरिंप्रीतापन्यसावार्येण । भद्रावधूर्भवतियत्सुपेशाःस्वयंसामित्रंवनुतेजनेचित् ॥ पत्तोजं
गारप्रत्यंचमत्तिशीर्ष्णाशिरःप्रतिदधौवरूथं । आसीनऽऊर्ध्वामुपसिक्षिणातिन्यङ्ङुत्तानामन्वेतिभूमिं ॥ बृहन्नच्छा
योऽअपलाशोऽअर्वातस्थौमाताविषितोऽअत्तिगर्भः । अन्यस्यावत्संरिहतीमिमायकयाभुवानिदधेधेनुरूधः ॥ सप्त
वीरासोऽअधरादुदायन्नष्टोत्तरात्तात्समजग्मिरन्ते । नवपश्चातात्स्थिविमंतऽआयन्दशप्राक्सानुवितिरंत्यश्नः ॥१७॥
दशानामेकंकपिलंसमानंतंहिन्वंतिक्रतवेपार्याय । गर्भमातासुधितंवक्षणास्ववेनंतंतुषयंतीबिभर्ति ॥ पीवानंमेषमप
चंतवीरान्युप्ताऽअक्षाऽअनुदीवऽआसन् । द्वाधनुंबृहतीमप्स्वं१तःपवित्रवंताचरतःपुनंता ॥ विक्रोशनासोविष्वंच
ऽआयन्पचातिनेमोनहिपक्षदर्धः । अयंमेदेवःसवितातदाहद्र्वन्नऽइद्वनवत्सर्पिरन्नः ॥ अपश्यंग्रामंवहमानमारादच
क्रयास्वधयावर्तमानं । सिषक्त्यर्यःप्रयुगाजनानांसद्यःशिश्नाप्रमिनानोनवीयान् ॥ एतौमेगावौप्रमरस्ययुक्तौमोषुप्र
सेधीर्मुहुरिन्ममंधि । आपश्चिदस्यविनशंत्यर्थंसूरश्चमर्कऽउपरोबभूवान्⁺ ॥ १८ ॥ अयंयोवज्रःपुरुधाविवृत्तोवःसूर्यं
स्यबृहतःपुरीषात् । श्रवऽइदेनापरोऽअन्यदस्तितदव्यथीजरिमाणस्तरंति ॥ वृक्षेवृक्षेनियतामीमयद्गौस्ततोवयःप्रप
तान्पूरुषादः । अथेदंविश्वंभुवनंभयातऽइंद्रायसुन्वदृषयेचशिक्षत् ॥ देवानांमानेप्रथमाऽअतिष्ठन्कृंतत्रादेषामुपरा

ऽउदायन् । त्रयस्त्पंतिपृथिवीमनूपाद्द्वाबृबूकंवहतःपुरीषं ॥ सातेजीवातुरुततस्यंविद्धिमास्मैताद्दगपगूहःसमर्ये ।
आविःस्वःकृणुतेगूहतेबुसंसपादुरस्यनिर्णिजोनमुच्यते ॥ १९ ॥ (१०।२।१२) विश्वोह्य१न्योऽअरिराजगाममममे
दहृश्वशुरोनाजगाम । जक्षीयाद्धानाऽउतसोमंपपीयात्स्वाशितःपुनरस्तंजगायात् ॥ सरोरुवद्वृषभस्तिग्मशृंगोवर्ष्म
न्तस्थौवरिमन्नापृथिव्याः । विश्वेष्वेनंवृजनेषुपामियोमेकुक्षीसुतसोमःपृणाति ॥ अद्रिणातेमंदिनऽइंद्रतूयान्त्सुन्वं
तिसोमान्पिबसित्वमेषां । पचंतितेवृषभाँऽअत्सितेषांपृक्षेणयन्मघवन्हूयमानः ॥ इदंसुमेजरितराचिकिद्धिप्रतीपंशा
पंनद्योवहंति । लोपाशःसिंहंप्रत्यंचमत्साःक्रोष्टावराहंनिरतक्तकक्षात् ॥ कथातऽएतदहमाचिकेतंगृत्सस्यपाकस्तवसो
मनीषां । त्वंनोविद्वाँऽऋतुथाविवोचोयमर्धंतेमघवन्क्षेम्याधूः+ ॥ एवाहिमांतवसंवर्धयंतिदिवश्चिन्मेबृहतऽउत्तरा
धूः । पुरूसहस्रानिशिशामिसाकमशत्रुंहिमाजनिताजजान ॥२०॥ एवाहिमांतवसंजज्ञुरुग्रंकर्मन्कर्मन्वृषणमिंद्रदेवाः ।
वधींवृत्रंवज्रेणमंदसानोपव्रजंमहिनादाशुषेवं ॥ देवासऽआयन्परशूंरबिभ्रन्वनावृश्चंतोऽअभिविड्भिरायन् । निसुद्र्वं१

(१०।२।१२) विश्वोहीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यआद्यायाइंद्रस्नुषाऋषिकाद्वितीयादिचतुर्थीवर्जानांयुजामिंद्रऋषिःचतुर्थीसहितानामयुजां
वसुक्रऋषिःचतुर्थीवर्ज्यानांयुजांवसुक्रोदेवताशिष्टानामिंद्रस्त्रिष्टुप् (अत्रसूक्तेप्रथमार्चिइंद्रस्नुषार्षत्वेविकल्पंशौनकोमन्यतेतत्पक्षेतत्रव
सुक्रोविज्ञेयः) ।

दधंतोवक्षणांसुयत्राकृपीटमनुतद्दहंति ॥ शशःक्षुरंप्रत्यंचंजगाराद्रिंलोगेनव्यंभेदमारात् । बृहंतंचिद्दहतेरंधयानिव यंद्वत्सोवृषभंशूशुवानः ॥ सुपर्णऽइत्थानखमासिषायावरुद्धःपरिपदंनसिंहः । निरुद्धश्चिन्महिषस्तर्ष्यावान्गोधात स्मांऽअयथंकर्षदेतत्+ ॥ तेभ्योगोधाऽअयथंकर्षदेतद्येब्रह्मणःप्रतिपीयंत्यन्नैः । सिमऽउक्ष्णोवसृष्टाँऽअदंतिस्वयंबला नितन्वंःशृणानाः+ ॥ एतेशमीभिःसुशमीऽअभूवन्येहिन्विरेतन्व१ःसोमऽउक्थैः । नृवद्वदन्नुपनोमाहिवाजान्दि विश्रवोदधिषेनामवीरः+ ॥ २१ ॥ (१०।२।१३) वनेनवायोन्यधायिचाकन्छुचिर्वांस्तोमोभुरणावजीगः । यस्ये दिंद्रःपुरुदिनेषुहोतानृणांनर्योनृतमःक्षपावान् ॥ प्रतेऽअस्याऽउषसःप्रापरस्यानृतौस्यामनृतमस्यनृणां । अनुत्रिशो कःशतमावहन्नृन्कुत्सेननरथोयोऽअसत्ससवान्+ ॥ कस्तेमदऽइंद्ररंत्योभूद्दुरोगिरोऽअभ्यु१ग्रोविधाव । कद्वाहोऽअ र्वागुपमामनीषाऽआत्वांशक्यामुपमंराधोऽअन्नैः ॥ कदुद्युम्नमिंद्रत्वावतोनृन्कयाधियाकरसेकन्नऽआगन् । मित्रोन सत्यऽउरुगायभृत्याऽअन्नेसमस्ययदसन्मनीषाः+ ॥ प्रेरयसूरोऽअर्थंनपारंयेऽअस्यकामंजनिधाऽइवग्मन् । गिरश्चये तेतुविजातपूर्वीर्नरऽइद्रंप्रतिशिक्षंत्यन्नैः ॥ २२ ॥ मात्रेनुतेसुमितेऽइंद्रपूर्वीद्यौर्मज्मनापृथिवीकाव्येन । वरायतेघृ तवंतःसुतासःस्वाद्मन्भवंतुपीतयेमधूनि ॥ आमध्वोऽअस्माऽअसिचन्नमत्रमिंद्रायपूर्णंसहिसत्यराधाः । सवावृधेव

(१०।२।१३) वनेनेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोवसुक्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

रिमन्नापृथिव्याऽअभिक्रत्वानर्यःपौंस्यैश्च ॥ व्यानळिंद्रःपृतनाःस्वोजाऽआस्मैयतंतेसख्यायपूर्वीः । आस्मारथंनपृत
नासुतिष्ठयंभद्रयासुमत्याचोदयासे ॥ २३ ॥ (१०।३।१) प्रदेवत्राब्रह्मणेगातुरेत्वपोऽअच्छामनसोनप्रयुक्ति ।
महींमित्रस्यवरुणस्यधासिंपृथुज्रयसेरीरधासुवृक्तिं+ ॥ अध्वर्यवोहविष्मंतोहिभूताच्छापऽइतोशतीरुशंतः । अवया
श्चष्टेऽअरुणःसुपर्णस्तमास्यध्वमूर्मिमद्यासुहस्ताः ॥ अध्वर्यवोपऽइतासमुद्रमपांनपातंहविषायजध्वं । सवोदददूर्मिम
द्यासुपूतंतस्मैसोमंमधुमंतंसुनोत ॥ योऽअनिध्मोदीदयदप्स्वं१तर्यंविप्रासऽईळतेऽअध्वरेषु । अपांनपान्मधुमतीरपो
दायाभिरिंद्रोवावृधेवीर्याय ॥ याभिःसोमोमोदतेहर्षतेचकल्याणीभिर्युवतिभिर्नमर्यः । ताऽअध्वर्योऽअपोऽअच्छा
परेहियदासिंचाऽओषधीभिःपुनीतात् ॥ २४ ॥ एवेद्यूनेयुवतयोनमंतयदीमुशन्नुशतीरेत्यच्छ । संजानतेमनसासं
चिकित्रेध्वर्यवोधिषणापश्चदेवीः+ ॥ योवोवृताभ्योऽअकृणोदुलोकंयोवोमह्याऽअभिशस्तेरमुंचत् । तस्माऽइंद्रायम
धुमंतमूर्मिंदेवमादनंप्रहिणोतनापः ॥ प्रास्मैहिनोतमधुमंतमूर्मिंगर्भोयोवःसिंधवोमध्वऽउत्सः । घृतपृष्ठमीड्यमध्वरे
ष्वापोरेवतीःशृणुताहवंमे ॥ तंसिंधवोमत्सरमिंद्रपानमूर्मिंप्रहेतयऽउभेऽइयर्ति । मदच्युतमौशानंनभोजांपरित्रितंतु
विचरंतमुत्सं ॥ आवर्वृततीरधनुद्विधारागोषुयुधोननियुवंचरंतीः । ऋषेजनित्रीर्भुवनस्यपत्नीरपोवंदस्वसवृधःसयो

तृतीयेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि (१०।३।१) प्रदेवत्रेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषआपस्त्रिष्टुप् ।

नीः ॥ २५ ॥ हिनोतानोऽअध्वरंदेवयज्याहिनोतब्रह्मसनयेधनानां । ऋतस्ययोगेविष्यध्वमूधःश्रुष्टीवरीर्भूतनास्म
भ्यमापः ॥ आपोरेवतीःक्षयथाहिवस्वःक्रतुंचभद्रंबिभृथामृतंच । रायश्चस्थःस्वपत्यस्यपत्नीःसरस्वतीतद्गृणतेवयोधा
त् ॥ प्रतियदापोऽअदृश्रमायतीर्घृतंपयांसिबिभ्रतीर्मधूनि । अध्वर्युभिर्मनसासंविदानाऽइंद्रायसोमंसुषुतंभरंती: ॥
एमाऽअग्मन्रेवतीर्जीवधन्याऽअध्वर्यवःसादयतासखायः । निबर्हिषिधत्तनसोम्यासोपांनप्त्रासंविदानासऽएनाः ॥
आग्मन्नापऽउशतीर्बर्हिरेदंन्यध्वरेऽअसदन्देवयंतीः । अध्वर्यवःसुनुतेंद्रायसोममभूदुवःसुशकादेवयज्या+ ॥ २६ ॥
(१०।३।२) आनोदेवानामुपवेतुशंसोविश्वेभिस्तुरैरवसेयजत्रः । तेभिर्वयंसुषखायोभवेमतरंतोविश्वादुरितास्या
म ॥ परिचिन्मर्तोद्रविणंममन्यादृतस्यपथानमसाविवासेत् । उतस्वेनक्रतुनासंवदेतश्रेयांसंदक्षंमनसाजगृभ्यात् ॥
अधायिधीतिरससृग्रमंशास्तीर्थेनदस्ममुपयंत्यूमाः । अभ्यानश्मसुवितस्यशूषंनवेदसोऽअमृतानामभूम ॥ नित्यश्चा
कन्यात्स्वपतिर्दमूनायस्माऽउदेवःसविताजजान । भगोवागोभिरर्यमेमनज्यात्सोऽअस्मैचारुश्छदयदुतस्यात् ॥ इयं
साभूयाऽउषसामिवक्षायद्धक्षुमंतःशवसासमायन् । अस्यस्तुतिंजरितुर्भिक्षमाणाऽआनःशग्मासऽउपयंतुवाजाः
॥ २७ ॥ अस्येदेषासुमतिःपप्रथानाभवत्पूर्व्याभूमनागौः । अस्यसनीळाऽअसुरस्ययोनौसमानऽआभरणेबिभ्रमा

(१०।३।२)आनोदेवानामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्(भेदपक्षे–विश्वेदेवाः९अश्वत्थगर्भाशमी१उषोग्नी१एवं११)।

णाः ॥ किंस्विद्वनंकऽउसवृक्षऽआसयतोद्यावापृथिवीनिंष्टतक्षुः । संतस्थानेऽअजरेऽइतऽऊतीऽअहानिपूर्वीरुषसोज
रंत ॥ नैतावदेनापरोऽअन्यदस्त्युक्षासद्यावापृथिवीबिंभर्ति । त्वचंपवित्रंकृणुतस्वधावान्यदींसूर्यंनहरितोवहंति ॥
स्तेगोनक्षामत्येतिपृथ्वींमिहंनवातोविहंवातिभूम । मित्रोयत्रवरुणोऽअज्यमानोग्निर्वनेनव्यसृष्टशोकं ॥ स्तरीर्यत्सूत
सद्योऽअज्यमानाव्यथिरव्यथीःकृणुतस्वगोपा । पुत्रोयत्पूर्वःपित्रोर्जनिष्टशम्यांगौर्जगारयद्धपृच्छान्+ ॥ उतकण्वंनृ
षदःपुत्रमाहुरुतश्यावोधनमादत्तवाजी । प्रकृष्णायरुशदपिन्वतोधर्ऋतमत्रनकिरस्माऽअपीपेत् ॥२८॥ (१०।३।३)
प्रसुग्मंताधियसानस्यसक्षणिंवरेभिर्वराँऽअभिषुप्रसीदतः । अस्माकमिंद्रऽउभयंजुजोषतियत्सोम्यस्यांधसोबुबोधति ॥
वींद्रयासिदिव्यानिरोचनाविपार्थिवानिरजसापुरुष्टुत । येत्वावहंतिमुहुरध्वराँऽउपतेसुवन्वंतुवग्वनाँऽअराधसः ॥
तदिन्मेच्छन्त्सद्वपुषोवपुष्टरंपुत्रोयज्जानंपित्रोरधीयति । जायापतिंवहतिवग्नुनासुमत्पुंसऽइद्भद्रोवहतुःपरिष्कृतः ॥
तदित्सधस्थमभिचारुदीधयगावोयच्छासन्वहतुंनधेनवः । मातायन्मंतुर्यूथस्यपूर्व्याभिवाणस्यसप्तधातुरिज्जनः ॥
प्रवोच्छारिरिचेदेवयुष्पदमेकोरुद्रेभिर्यातितुर्वणिः । जरावायेष्वमृतेषुदावनेपरिवऽऊमेभ्यःसिंचतामधु ॥ २९ ॥
निधीयमानमपगूळ्हमप्सुप्रमेदेवानांव्रतपाऽउवाच । इंद्रोविद्वाँऽअनुहित्वाचचक्षतेनाहमग्नेऽअनुशिष्टऽआगां ॥ अ

(१०।३।३) प्रसुग्मंतेतिनवर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषइंद्रोजगतीअंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टुभः ।

क्षेत्रवित्क्षेत्रविदंह्यप्राट्सप्रैतिक्षेत्रविदानुशिष्टः । एतद्वैभद्रमनुशासनस्योतस्तुतिंविंदत्यंजसीनां ॥ अद्येदुप्राणीदममन्नि माहापींवृतोऽअधयन्मातुरूधः । एमैनमापजरिमायुवानमहेळन्वसुःसुमनाबभूव ॥ एतानिभद्राकलशक्रियामकुरु श्रवणददतोमघानि । दानऽइद्वोमघवानःसोऽअस्त्वयंचसोमोहृदियंबिभर्मि॥ ३० ॥इतिसप्तमाष्टकेसप्तमोध्यायः ॥७॥

पंचपंचाशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १४ ऋचः १५३ ॥ त्यागः ॥ अग्योग्नीषोमाभ्या. अग्य. ७ अग्नय. १८ इंद्राये. २५ अश्विभ्या. ३ सोमाये. ११ पूष्ण. ९ इंद्राये. २५ वसुक्राये. इंद्राये. ३ वसुक्राये. इंद्राये. वसुक्राये. इंद्राये. वसुक्राये. इंद्राये. वसुक्राये. इंद्राये. ८ अपांनप्त्र. १५ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ९ अश्वत्थगर्भायैशम्याइ. उषसेग्नय. इंद्राये. ९ ॥ इतिसप्तमेसप्तमः ॥

प्रमाद्यावैश्वदेव्यैंद्रःप्रगाथःपरागायत्र्यौद्वेकुरुश्रवणस्यत्रासदस्यवस्यदानस्तुतिःपराभिर्मृतेमित्रातिथौराज्ञित त्स्नेहादृषिरुपमश्रवसंपुत्रमस्यव्यशोकयत्प्रावेपाःषळूनांमौजवान्वाक्षौक्षकृषिप्रशंसाचाक्षकितवनिंदाचसप्तमी जगत्यंबुध्रंलुशोधानाकोवैश्वदेवंतुद्विस्त्रिष्टुबंतंतूषासानक्तानमोद्वादशसौर्योभितपाःसौर्यंजागतंवैत्रिष्टुब्दशम्य स्मिन्नःपंचमुष्कवानिंद्रौयोवांषळूनाकाक्षीवतीघोषाश्विनंहित्रिष्टुबंतंरथंयांतंसमानंतृचंसुहस्त्योघौषेयोस्तेवैका दशकृष्णोच्छामेद्विस्त्रिष्टुबंतंत्वायातुत्रित्रिष्टुबादिंदिवस्परिद्वादशंवत्सप्रिराग्नेयंतु ॥ ८ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (१०।३।४) प्रमायुयुज्रेप्रयुजोजनानांवहामिस्मपूषणमंतरेण । विश्वेदेवासोऽअधमामरक्षन्दुः
शासुरागादितिघोषऽआसीत् ॥ संमातपंत्यभितःसपत्नीरिवपर्शवः । निबाधतेऽअमतिर्नग्नताजसुर्वेर्नवेवीयतेम
तिः+ ॥ मूषोनशिश्नाव्यदंतिमाध्यःस्तोतारंतेशतक्रतो । सकृत्सुनोमघवन्निंद्रमृळयाधापितेवनोभव ॥ कुरुश्रवण
मावृणिराजानंत्रासदस्यवं । मंहिष्ठंवाघतामृषिः ॥ यस्यमाहरितोरथेतिस्रोवहंतिसाधुया । स्तवैसहस्रदक्षिणे ॥ १ ॥
यस्यप्रस्वादसोगिरऽउपमश्रवसःपितुः । क्षेत्रंनरण्वमूचुषे ॥ अधिपुत्रोपमश्रवोनपान्मित्रातिथेरिहि । पितुष्टेऽअ
स्मिवंदिता+ ॥ यदीशीयामृतानामुतवामर्त्यानां । जीवेदिन्मघवाममं ॥ नदेवानामतिव्रतंशतात्माचनजीवति । तथा
युजाविवावृते ॥ २ ॥ (१०।३।५) प्रावेपामाबृहतोमादयंतिप्रवातेजाऽइरिणेववृताना‌ः । सोमस्येवमौजवतस्यभ
क्षोविभीदकोजागृविर्मह्यमच्छान् ॥ नमामिमेथनजिहीळऽएषाशिवासखिभ्यऽउतमह्यमासीत् । अक्षस्याहमेकपर
स्यहेतोरनुव्रतामपजायामरोधं ॥ द्वेष्टिश्वश्रूरपजायारुणद्धिननाथितोविंदतेमर्डितारं । अश्वस्येवजरतोवस्न्यस्यनाहं

(१०।३।४) प्रमायुयुज्रइतिनवर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषऋषिःआद्यायाविश्वेदेवाःततोद्वयोरिंद्रःचतुर्थीपंचम्योःकुरुश्रवणःषष्ठ्यादिचतसृ
णामुपश्रवा आद्यात्रिष्टुप्द्वितीयाबृहतीतृतीयासतोबृहतीशेषाःषड्गायत्र्यः । (१०।३।५) प्रावेपाइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यमौजवानक्ष-
ऋषिःआद्यासप्तमीनवमीद्वादशीनामक्षादेवताःत्रयोदश्याःकृषिःशिष्टानामक्षनिंदादेवतात्रिष्टुप्सप्तमीजगती ।

विंदामिकितवस्यभोगं ॥ अन्येजायांपरिमृशंत्यस्ययस्यागृधद्वेदनेवाज्य१क्षः । पितामाताभ्रातरऽएनमाहुर्नजानी
मोनयताबद्धमेतं+ ॥ यदादीध्येनदविषाण्येभिःपरायद्भ्योवहीयेसखिभ्यः । न्युंप्ताश्चबभ्रवोवाचमक्रतँऽएमीदेषांनि
ष्कृतंजारिणीव ॥ ३ ॥ सभामेतिकितवःपृच्छमानोजेष्यामीतितन्वा३शूशुजानः । अक्षासोऽअस्यवितिरंतिकामंप्र
तिदीव्नेदधतऽआकृतानि ॥ अक्षासऽइदंकुशिनोनितोदिनोनिकृत्वानस्तपनास्तापयिष्णवः । कुमारदेष्णाजयतःपुन
र्हणोमध्वासंपृक्ताःकितवस्यबर्हणा ॥ त्रिपंचाशःक्रीळतिव्रातऽएषांदेवऽइवसवितासत्यधर्मा । उग्रस्यचिन्मन्यवेनान
मंतेराजाचिदेभ्योनमऽइत्कृणोति ॥ नीचावर्तंतऽउपरिस्फुरंत्यहस्तासोहस्तवंतंसहंते । दिव्याऽअंगाराऽइरिणेन्यु
प्ताःशीताःसंतोहृदयंनिर्दहंति ॥ जायातप्यतेकितवस्यहीनामातापुत्रस्यचरतःक्वस्वित् । ऋणावाबिभ्यद्धनमिच्छमा
नोन्येषामस्तमुपनक्तमेति ॥ ४ ॥ स्त्रियंदृष्ट्वायकितवंततापान्येषांजायांसुकृतंचयोनिं । पूर्वाह्णेऽअश्वान्युयुजेहिबभ्रू
न्त्सोऽअग्नेरंतेवृषलःपपाद ॥ योवःसेनानीर्महतोगणस्यराजाव्रातस्यप्रथमोबभूव । तस्मैकृणोमिनधनारुणध्मिदशा
हंप्राचीस्तदृतंवदामि ॥ अक्षैर्मादीव्यःकृषिमित्कृषस्ववित्तेरमस्वबहुमन्यमानः । तत्रगावःकितवतत्रजायातन्मेविच
ष्टेसवितायमर्यः+ ॥ मित्रंकृणुध्वंखलुमृळतानोमानोघोरेणचरताभिधृष्णु । निवोनुमन्युर्विशतामरातिरन्योबभ्रू

णांप्रसिंतौन्वंस्तु ॥ ५ ॥ (१०।३।६) अबुंध्रमुत्यऽइंद्रंवंतोऽअग्नयोज्योतिर्भरंतऽउषसोव्युंष्टिषु । महीद्यावांपृथि
वीचेंततामपोद्यादेवानामवऽआवृंणीमहे ॥ दिवस्पृंथिव्योरवऽआवृंणीमहेमातृन्त्सिंधून्पर्वंतान्छर्यणावतः । अना
गास्त्वंसूर्यमुषासंमीमहेभद्रंसोमंःसुवानोऽअद्याकृंणोतुनः ॥ द्यावांनोऽअद्यपृंथिवीऽअनांगसोमहीत्रांयेतांसुवितायं
मातरां । उषाऽउच्छंत्यपंबाधतामघंस्वस्त्यं१ग्निंसंमिधानमींमहे ॥ इयंनंऽउस्राप्रथमासुंदेव्यंरेवत्सनिभ्योरेवतीव्यु
च्छतु ॥ आरेमन्युंदुर्विंदत्रंस्यधीमहिस्वस्त्यं१ग्निं० ॥ प्रयाःसिस्रंतेसूर्यस्यरश्मिभिर्ज्योंतिर्भरंतीरुषसोव्युंष्टिषु । भद्रा
नोंऽअद्यश्रवंसेव्युंच्छतस्वस्त्यं१ग्निं० ॥ ६ ॥ अनमीवाऽउषसऽआचंरंतुनऽउदग्नयोंजिहतांज्योतिंषाबृहत् । आयुं
क्षातामश्विनातूतुंजिंरथंस्वस्त्यं१ग्निं० ॥ श्रेष्ठंनोऽअद्यसंवितर्वरेण्यंभागमासुंवसहिरंत्नधाऽअसिं । रायोजनिंत्रींधि
षणामुपंब्रुवेस्वस्त्यं१ग्निं० ॥ पिपंर्तुमातऋतस्यंप्रवाचंनंदेवानांयन्मंनुष्याऽअमंन्महि । विश्वाऽइदुस्राःस्पळुदेंतिसूर्यः
स्वस्त्यं१ग्निं० ॥ अद्वेषोऽअद्यबर्हिषःस्तरींमणिग्राव्णांयोगेमन्मंनःसाधंऽईमहे । आदित्यानांशर्मंणिस्थाभुरण्यसिस्व
स्त्यं१ग्निं०॥ आनोंबर्हिःसंधमादेंबृहद्दिविदेवाँऽईळेसादयांसप्तहोतॄन् । इंद्रंमित्रंवरुंणंसातयेभगंस्वस्त्यं१ग्निं०॥७॥ तऽ
आंदित्याऽआगंतासर्वतांतयेवृधेनोंयज्ञमंवतासजोषसः । बृहस्पतिंपूषणंमश्विनाभगंस्वस्त्यं१ग्निं० ॥ तन्नोंदेवायच्छत

(१०।३।६)अबुध्रमितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यधानाकोलुशोविश्वेदेवाजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ(भेदपक्षे-विश्वेदेवाः३उषसोग्निः२विश्वेदेवाः९एवं१४)

सुप्रवाचनंछर्दिरादित्याःसुभरंनृपाय्यं । पश्वेतोकायतनयायजीवसेस्वस्त्यग्निं० ॥ विश्वेऽअद्यमरुतोविश्वऽऊती विश्वेभवंत्वग्नयःसमिद्धाः । विश्वेनोदेवाऽअवसागमंतुविश्वमस्तुद्रविणंवाजोऽअस्मे ॥ यंदेवासोवथवाजसातौयं त्रायध्वेयंपिपृथात्यंहः । योवोगोपीथेनभयस्यवेदतेस्याममदेववीतयेतुरासः ॥ ८ ॥ (१०।३।७) उषासानक्ताबृहतीसुपेशसाद्यावाक्षामावरुणोमित्रोऽअर्यमा । इंद्रंहुवेमरुतःपर्वताँऽअपऽआदित्यान्द्यावापृथिवीऽअपःस्वः* ॥ द्यौश्चनःपृथिवीचप्रचेतसऽऋतावरीरक्षतामंहसोरिषः । मादुर्विदत्रानिर्ऋतिर्नऽईशततद्देवानामवोऽअद्यावृणीमहे ॥ विश्वस्मान्नोऽअदितिःपात्वंहसोमातामित्रस्यवरुणस्यरेवतः । स्वर्वज्ज्योतिरवृकंनशीमहितद्दे० ॥ ग्रावावदन्नपरक्षांसिसेधतुदुष्वप्न्यंनिर्ऋतिंविश्वमत्रिणं । आदित्यंशर्ममरुतामशीमहितद्दे० ॥ एंद्रोबर्हिःसीदतुपिन्वतामिळाबृहस्पतिःसामभिर्ऋक्वोऽअर्चतु । सुप्रकेतंजीवसेमन्मधीमहितद्दे० ॥९॥ दिविस्पृशंयज्ञमस्माकमश्विनाजीराध्वरंकृणुतंसुम्नमिष्टये । प्राचीनरश्मिमाहुतंघृतेनतद्दे० ॥ उपह्वयेसुहवंमारुतंगणंपावकमृष्वंसख्यायशंभुवं । रायस्पोषंसौश्रवसायधीमहितद्दे० ॥ अपांपेरुंजीवधन्यंभरामहेदेवाव्यंसुहवमध्वरश्रियं । सुरश्मिंसोममिंद्रियंयमीमहितद्दे० ॥ सनेमतत्सुसनितासनित्वभिर्वयंजीवाजीवपुत्राऽअनागसः । ब्रह्मद्विषोविष्वगेनोभरेरततद्दे० ॥ येस्थामनोर्यज्ञियास्तेशृणोतनयद्वो

(१०।३।७) उषासानक्तेतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यधानाकोलुशोविश्वेदेवाजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः१३सविता१एवं१४)।

देवाऽईमहेतद्ददातन । जैत्रंक्रतुंरयिमद्वीरवद्यशस्तद्दे० ॥ १० ॥ महद्द्यमहतामावृणीमहेवोदेवानांबृहतामनर्वणां । यथावसुंवीरजातंनशामहैतद्दे० ॥ महोऽअग्नेःसमिधानस्यशर्मण्यनागामित्रेवरुणेस्वस्तयें । श्रेष्ठेस्यामसवितुःसवीम नितद्दे० ॥ येसवितुःसत्यसवस्यविश्वेमित्रस्यव्रतेवरुणस्यदेवाः । तेसौभगंवीरवद्गोमदप्नोदधातनद्रविणंचित्रमस्मे ॥ सवितापश्चातात्सवितापुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात् । सवितानःसुवतुसर्वतातिंसवितानोरासतांदीर्घमा युः ॥ ११ ॥ (१०।३।८) नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसेमहोदेवायतदृतंसपर्यत । दूरेदृशेदेवजातायकेतवेदिवस्पुत्रा यसूर्यायशंसत ॥ सामासत्योक्तिःपरिपातुविश्वतोद्यावाचयत्रततनन्नहानिच । विश्वमन्यन्निविशतेयदेजतिविश्वाहा पोविश्वाहोदेतिसूर्यः ॥ नतेऽअदेवःप्रदिवोनिवासतेयदेतशेभिःपतरैरथर्यसि । प्राचीनमन्यदनुवर्ततेरजऽउदन्येन ज्योतिषायासिसूर्य ॥ येनसूर्यज्योतिषाबाधसेतमोजगच्चविश्वमुदियर्षिभानुना । तेनास्मद्विश्वामनिरामनाहुतिमपा मीवामपदुःष्वप्न्यंसुव ॥ विश्वस्यहिप्रेषितोरक्षसिव्रतमहेळयन्नुच्चरसिस्वधाऽअनु । यदद्यत्वासूर्योपब्रवामहैतंनोदेवा ऽअनुमंसीरतक्रतुं ॥ तंनोद्यावापृथिवीतन्नऽआपऽइंद्रःशृण्वंतुमरुतोहवंवचः । माशूनेभूमसूर्यस्यसंदृशिभद्रंजीवंतो जरणामशीमहि ॥ १२ ॥ विश्वाहात्वासुमनसःसुचक्षसःप्रजावंतोऽअनमीवाऽअनागसः । उद्यंतंत्वामित्रमहोदिवे

(१०।३।८) नमोमित्रस्येतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यसौर्योभितपाःसूर्योजगतीदशमीत्रिष्टुप् ।

दिवेज्योग्जीवाःप्रतिपश्येमसूर्य ॥ महिज्योतिर्बिभ्रंतंत्वाविचक्षणभास्वंतंचक्षुषेचक्षुषेमयः । आरोहंतंबृहतःपाजस
स्परिवयंजीवाःप्रतिपश्येमसूर्य ॥ यस्यंतेविश्वाभुवनानिकेतुनाप्रचेरंतेनिचविशंतेऽअक्तुभिः । अनागास्त्वेनहरिके
शसूर्याह्नाह्नानोवस्यंसावस्यसोदिहि ॥ शंनोभवचक्षसाशंनोऽअह्नाशंभानुनाशंहिमाशंघृणेन । यथाशमध्वन्छमसंदु
रोणेतत्सूर्यद्रविणंधेहिचित्रं+ ॥ अस्माकंदेवाऽउभयायजन्मनेशर्मयच्छतद्विपदेचतुष्पदे । अदत्पिबदूर्जयमानमाशि
तंतदस्मेशंयोररपोदधातन ॥ यद्वोदेवाश्चकृमजिह्वयागुरुमनसोवाप्रयुतीदेवहेळनं । अरावायोनोऽअभिदुच्छुनायते
तस्मिन्तदेनोवसवोनिधेतन ॥ १३ ॥ (१०।३।९) अस्मिन्नंऽइंद्रपृत्सुतौयशंस्वतिशिमीवतिक्रंदसिप्रावसातये ।
यत्रगोषाताधृषितेषुखादिषुविष्वक्पतंतिदिद्यवोनृषाह्ये ॥ सनःक्षुमंतंसदनेव्यूर्णुहिगोऽअर्णसंरयिमिंद्रश्रवाय्यं । स्या
मंतेजयतःशक्रमेदिनोयथावयमुश्मसितद्वसोकृधि ॥ योनोदासऽआर्योवापुरुष्टुतादेवऽइंद्रयुधयेचिकेतति । अस्मा
भिष्टेसुषहाःसंतुशत्रवस्त्वयावयंतान्वनुयामसंगमे+ ॥ योदभ्रेभिर्हव्योयश्चभूरिभिर्योऽअभीकेवरिवोविन्नृषाह्ये । तं
विखादेसस्निमद्यश्रुतंनरमर्वांचमिंद्रमवसेकरामहे ॥ स्ववृजंहित्वामहमिंद्रशुश्रवानानुदंवृषभरध्रचोदनं । प्रमुंचस्व

(१०।३।९) अस्मिन्नइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमुष्कवानिंद्रइंद्रोजगती ।

परिकुत्सादिहागहिकिमुत्वावान्मुष्कयोर्बद्धऽआसते ॥ १४ ॥ (१०।३।१०) योवांपरिज्मासुवृदश्विनारथोदोषा
मुषासोहव्योहविष्मता । शश्वत्तमासस्तमुवामिदंवयंपितुर्ननामसुहवंहवामहे ॥ चोदयतंसूनृताःपिन्वतंधियऽउत्पुरं
धीरीरयतंतदुश्मसि । यशसंभागंकृणुतंनोऽअश्विनासोमंनचारुंमघवत्सुनस्कृतं ॥ अमाजुरश्चिद्भवथोयुवंभगोनाशो
श्चिदवितारापमस्यचित् । अंधस्यचिन्नासत्याकृशस्यचिद्युवामिदाहुर्भिषजारुतस्यचित् ॥ युवंच्यवानंसनयंयथारथं
पुनर्युवानंचरथायतक्षथुः । निष्टौग्र्यमूहथुरद्भ्यस्परिविश्वेत्तावांसवनेषुप्रवाच्या ॥ पुराणावांवीर्याप्रब्रवाजनेथोहा
सथुर्भिषजामयोभुवा । तावांनुनव्याववसेकरामहेयंनासत्याश्रदरिर्यथादधत् ॥ १५ ॥ इयंवामह्वेशृणुतंमेऽअश्वि
नापुत्रायेवपितरामह्यंशिक्षतं । अनापिरज्ञाऽअसजात्यामतिःपुरातस्याऽअभिशस्तेरवस्पृतं ॥ युवंरथेनविमदायशुं
ध्युवंन्यूहथुःपुरुमित्रस्ययोषणां । युवंहवंवध्रिमत्याऽअगच्छतंयुवंसुषुतिंचक्रथुःपुरंधये ॥ युवंविप्रस्यजरणामुपेयुषःपु
नःकलेरकृणुतंयुवद्वयः । युवंवंदनमृश्यदादुदूपथुर्युवंसद्योविश्पलामेतवेकृथः ॥ युवंहरेभंवृषणागुहाहितमुदैरयतंम
मृवांसमश्विना । युवमृबीसमुततप्तमत्रयऽओमन्वंतंचक्रथुःसप्तवध्रये ॥ युवंश्वेतंपेदवेश्विनाश्वंनवभिर्वाजैर्नवतीच
वाजिनं । चर्कृत्यंददथुर्द्रावयत्सखंभगंनन्नृभ्योहव्यंमयोभुवं ॥ १६ ॥ नतंराजानावदितेकुतश्चननांहोऽअश्नोति

(१०।३।१०) योवामितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाक्षीवतीघोषाश्विनौजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

दुरितंनकिर्भयं । यमश्विनासुहवारुद्रवर्तनीपुरोरथंकृणुथःपत्न्यासह+ ॥ आतेनयातंमनसोजवीयसारथंयंवामृभवश्च
क्रुरश्विना । यस्ययोगेदुहिताजायतेदिवऽउभेऽअहनीसुदिनेविवस्वतः ॥ तावर्तिर्यातंजयुषाविपर्वतमपिन्वतंशयवे
धेनुमश्विना । वृकस्यचिद्वर्तिकामंतरास्याद्युवंशचीभिर्ग्रसितामंमुंचतं ॥ एतंवांस्तोममश्विनावकर्मातक्षामभृगवोन
रथं । न्यमृक्षामयोषणांनमर्येनित्यंनसूनुंतनयंदधानाः ॥ १७ ॥ (१०।३।११) रथंयांतंकुहकोहवांनराप्रतिद्युमंतं
सुवितायभूषति । प्रातर्यावाणंविभ्वंविशेविशेवस्तोर्वस्तोर्वहमानंधियाशमि ॥ कुहस्विद्दोषाकुहवस्तोरश्विनाकुहाभि
पित्वंकरतःकुहोषतुः । कोवांशयुत्राविधवेवदेवरंमर्यनयोषाकृणुतेसधस्थऽआ+ ॥ प्रातर्जरेथेजरणेवकापयावस्तोर्व
स्तोर्यजतागच्छथोगृहं । कस्यध्वस्राभवथःकस्यवानराराजपुत्रेवसवनावगच्छथः ॥ युवांमृगेववारणामृगण्यवोदोषा
वस्तोर्हविषानिह्वयामहे । युवंहोत्रामृतुथाजुह्वतेनरेषंजनायवहथःशुभस्पती ॥ युवांहघोषापर्यश्विनायतीराज्ञऽऊचे
दुहितापृच्छेवांनरा । भूतंमेऽअह्नऽउतभूतमक्तवेश्वावतेरथिनेशक्तमर्वते ॥ १८ ॥ युवंकवीष्ठःपर्यश्विनारथंविशोन
कुत्सोजरितुर्नशायथः । युवोर्हमक्षापर्यश्विनामध्वासाभरतनिष्कृतंनयोषणा ॥ युवंहभुज्युंयुवमश्विनावशंयुवंशिंजा
रमुशनामुपारथुः । युवोररावापरिसख्यमासतेयुवोरहमवसासुम्नमाचके ॥ युवंहकृशंयुवमश्विनाशयुंयुवंविधंतंविध

(१०।३।११) रथंयांतमितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाक्षीवतीघोषाश्विनौजगती ।

वामुरुष्यथः । युवंसनिभ्यःस्तनयंतमश्विनापव्रजमूर्णुथःसप्तास्यं ॥ जनिष्टयोषापतयत्कनीनकोविचारुहन्वीरुधौदं
सनाऽअनु । आस्मैरीयंतेनिवनेवसिंधवोस्माऽअह्नेभवतितत्पतित्वनं+ ॥ जीवंरुदंतिविमयंतेऽअध्वरेदीर्घामनुप्रसि
तिंदीधियुर्नरः । वामंपितृभ्योयऽइदंसमेरिरेमयःपतिभ्योजनयःपरिष्वजे ॥ १९ ॥ नतस्यविद्मतदुषुप्रवोचतयुवाह
यद्युवत्याःक्षेतियोनिषु । प्रियोस्रियस्यवृषभस्यरेतिनोगृहंगमेमाश्विनातदुश्मसि ॥ आवामगन्त्सुमतिर्वाजिनीवसून्य
श्विनाहृत्सुकामाऽअयंसत । अभूतंगोपामिथुनाशुभस्पतीप्रियाऽअर्यम्णोदुर्याऽअशीमहि ॥ तामंदसानामनुषोदुरो
णऽआधत्तंरयिंसहवीरंवचस्यवे । कृतंतीर्थंसुप्रपाणंशुभस्पतीस्थाणुंपथेष्ठामपदुर्मतिंहतं ॥ क्वस्विदद्यकतमास्वश्विना
विक्षुदस्रामादयेतेशुभस्पती । कऽईंनियेमेकतमस्यजग्मतुर्विप्रस्यवायजमानस्यवागृहं+ ॥ २० ॥ (१०।३।१२)
समानमुत्यंपुरुहूतमुक्थ्यं१रथंत्रिचक्रंसवनागनिग्मतं । परिज्मानंविदथ्यंसुवृक्तिभिर्वयंव्युष्टाऽउषसोहवामहे ॥ प्रा
तर्युजंनासत्याधितिष्ठथःप्रातर्यावाणंमधुवाहनंरथं । विशोयेनगच्छथोयज्वरीर्नराकीरेश्चिद्यज्ञंहोतृमंतमश्विना ॥ अ
ध्वर्युंवामधुपाणिंसुहस्त्यमग्निधंवाधृतदक्षंदमूनसं । विप्रस्यवायत्सवनानिगच्छथोतऽआयातंमधुपेयमश्विना ॥२१॥
(१०।३।१३) अस्तेवसुप्रतरंलायमस्यन्भूषन्निवप्रभरास्तोमंमस्मै । वाचाविप्रास्तरतवाचमर्योनिरामयजरितःसोम

(१०।३।१२) समानमितितृचस्यसूक्तस्यघौषेयःसुहस्त्योश्विनौजगती । (१०।३।१३)अस्तेवेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

ऽइंद्रं ॥ दोहेंनगामुपंशिक्षासखायंप्रबोंधयजरितर्जारमिंद्रं । कोशंनपूर्णंवसुनान्यृष्टमाच्यांवयमघदेयांयशूरं ॥ कि
मंगत्वांमघवन्भोजमांहुःशिशीहिमांशिशयंत्वांशृणोमि । अप्नंस्वतीममधीरंस्तुशक्रवसुविदंभगंमिंद्राभंरानः ॥ त्वांज
नांममसत्येष्विंद्रसंतस्थानाविह्वंयंतेसमीके । अत्रायुजंकृणुतेयोहविष्मान्नासुन्वतासख्यंवष्टिशूरंः ॥ धनंनस्पंद्रंबंहुलं
योऽअंस्मैतीव्रान्त्सोमाँऽआसुनोतिप्रयंस्वान् । तस्मैशत्रून्त्सुतुकान्प्रातरह्नोनिस्वष्ट्रान्युवतिहंतिवृत्रं ॥ २२ ॥ यस्मि
न्वयंदधिमाशंसमिंद्रेयःशिश्रायंमघवाकामंमस्मे । आराच्चित्सन्भंयतामस्यशत्रुन्यंस्मैद्युम्नाजन्यांनमंतां ॥ आराच्छ
त्रुमपंबाधस्वदूरमुग्रोयःशंबंःपुरुहूततेनं । अस्मेधेंहियवंमद्गोमंदिंद्रकृधीधियंजरित्रेवाजंरत्नां ॥ प्रयमंतर्वृंषसवासोऽ
अग्मंन्तीव्राःसोमांबहुलांतांसऽइंद्रं । नाहंदामानंमघवानियंसन्निसुन्वतेवंहतिभूरिंवामं ॥ उतप्रहामंतिदीव्यांजया
तिकृतंयच्छ्वघ्नीविंचिनोतिकाले । योदेवकांमोनधनांरुणद्धिसमित्तंरायासृंजतिस्वधावांन् ॥ गोभिंष्टरेमामंतिंदुरेवांय
वेंनक्षुधंपुरुहूतविश्वां । वयंराजंभिःप्रथमाधनांन्यस्माकेंनवृजनेंनाजयेम ॥ बृहस्पतिर्नंःपरिंपातुपश्चादुतोत्तंरस्मादध
राद्घायोः । इंद्रंःपुरस्तांदुतमंध्यतोनःसखासखिंभ्योवरिंवःकृणोतु ॥ २३ ॥ (१०।४।१) अच्छांमऽइंद्रंमतयंःस्व
र्विदंःसध्रीचीर्विश्वांऽउशतीरंनूषत । परिंष्वजंतेजनंयोयथापतिंमर्यंनशुंध्युंमघवांनमूतयें ॥ नघांत्वद्रिगपंवेतिमेमन

चतुर्थेनुवाकेष्टादशसूक्तानि (१०।४।१) अच्छामइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णइंद्रोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

स्त्वेऽइत्कामंपुरुहूतशिश्रय । राजेवदस्मनिषदोधिबर्हिष्यस्मिन्त्सुसोमेवपानमस्तुते ॥ विषूवृदिंद्रोऽअमतेरुतक्षुधःस
ऽइद्रायोमघवावस्वऽईशते । तस्येदिमेप्रवणेसप्तसिंधवोवयोवर्धतिवृषभस्यशुष्मिणः ॥ वयोनवृक्षंसुपलाशमासद
न्त्सोमासऽइंद्रंमंदिनश्चमूषदः । प्रैषामनीकंशवसादविद्युतद्विदत्स्व१र्मनवेज्योतिरार्यं ॥ कृतंनश्वघ्नीविचिनोतिदेव
नेसंवर्गयन्मघवासूर्यंजयत् । नतत्तेऽअन्योऽअनुवीर्यंशकन्नपुराणोमघवन्नोतनूतनः ॥ २४ ॥ विशंविशंमघवापर्य
शायतजनानांधेनाऽअवचाकशद्वृषा । यस्याहशक्रःसवनेषुरण्यतिसतीव्रैःसोमैःसहतेपृतन्यतः+ ॥ आपोनसिंधुम
भियत्समक्षरन्त्सोमासऽइंद्रंकुल्याऽइवह्रदं । वर्धंतिविप्रामहोऽअस्यसादनेयवंनवृष्टिर्दिव्येनदानुना ॥ वृषानक्रु
द्धःपतयद्रजःस्वायोऽअर्यपत्नीरकृणोदिमाऽअपः । ससुन्वतेमघवाजीरदानवेविंदज्ज्योतिर्मनवेहविष्मते ॥ उज्जा
यतांपरशुर्ज्योतिषासहभूयाऽऋतस्यसुदुघापुराणवत् । विरोचतामरुषोभानुनाशुचिःस्व१र्णशुक्रंशुशुचीतसत्पतिः ॥
गोभिष्टरेमामतिंदुरेवांयवेनक्षुधंपुरुहूतविश्वां । वयंराजभिःप्रथमाधनान्यस्माकेनवृजनेनाजयेम ॥ बृहस्पतिर्नःप
रिपातुपश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इंद्रःपुरस्तादुतमध्यतोनःसखासखिभ्योवरिवःकृणोतु ॥ २५ ॥ (१०।४।२)
आयात्विंद्रःस्वपतिर्मदाययोधर्मणातूतुजानस्तुविष्मान् । प्रत्वक्षाणोऽअतिविश्वासहांस्यपारेणमहतावृष्ण्येन ॥

(१०।४।२) आयात्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकृष्णइंद्रोजगतीआद्यास्तिस्रोंत्येद्वेचत्रिष्टुभः ।

सुष्ठामारथंःसुयमाहरींतेमिम्यक्षवज्रोंनृपतेगभंस्तौ । शीभंराजन्सुपथायांह्यर्वाङ्वर्धांमतेपपुषोवृष्ण्यांनि ॥ एंद्र्वाहौंनृपतिंवज्रंबाहुमुग्रमुग्रासंस्तविषासंऽएनं । प्रत्वंक्षसंवृषभंसत्यशुंष्ममेमंस्मत्रासंधमादोंवहंतु ॥ एवापतिंद्रोणसाचंसचेंतसमूर्जःस्कंभंधरुणऽआवृषायसे । ओजःकृष्वसंगृभायत्वेऽअप्यसोयथांकेनिपानांमिनोवृधे ॥ गमंन्नस्मेवसून्याहिशंसिषंस्वाशिषंभरमायाहिसोमिनंः । त्वमींशिषेसास्मिन्नासंत्सिबर्हिष्यंनाधृष्यातवपात्राणिधर्मणा ॥ २६ ॥ पृथक्प्रायंन्प्रथमादेवहूंतयोकृण्वतश्रवस्यांनिदुष्टरां । नयेशेकुर्यज्ञियांनावमारुहमींमैवतेन्यंविशंतकेपयः ॥ एवैवापागपरेसंतुदूढ्योश्वायेषांदुर्युजंऽआयुयुज्रे । इत्थायेप्रागुपरेसंतिदावनेंपुरूणियत्रंवयुनानिभोजना ॥ गिरीँऽरज्रांरेजमानाँऽअधारयद्यौःक्रंदंदंतरिक्षाणिकोपयत् । समीचीनेधिषणेविष्कंभायतिवृष्णंःपीत्वामदंऽउक्थानिंशंसति ॥ इमंबिभर्मिसुकृतंतेऽअंकुशंयेनारुजासिमघवञ्छफारुजः । अस्मिन्त्सुतेसवनेऽअस्त्वोक्यंसुतऽइष्टौमघवन्बोध्याभगः ॥ गोभिष्टरेमामंतिंदुरेवांयवेनक्षुधंपुरुहूतविश्वां । वयंराजभिःप्रथमाधनान्यस्माकेनवृजनेनाजयेम ॥ बृहस्पतिर्नःपरिपातुपश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इंद्रःपुरस्तादुतमध्यतोनःसखासखिभ्योवरिवःकृणोतु ॥ २७ ॥ (१०।४।३) दिवस्परिप्रथमंजज्ञेऽअग्निरस्मद्द्वितीयंपरिजातवेदाः । तृतीयमप्सुनृमणाऽअजस्रमिंधांन

(१०।४।३) दिवस्परीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभालंदनोवत्सप्रिरग्निस्त्रिष्टुप् ।

ऽएनंजरतेस्वाधीः+ ॥ विज्ञातेऽअग्नेत्रेधात्रयाणिविज्ञातेधामविभृतापुरुत्रा । विज्ञातेनामपरमंगुहायद्विज्ञातमु
त्संयतऽआजगंथ ॥ समुद्रेत्वानृमणाऽअप्स्वं१तर्नृचक्षाऽईधेदिवोऽअग्नऽऊधन् । तृतीयेत्वारजसितस्थिवांसमपामु
पस्थेमहिषाऽअवर्धन् ॥ अक्रंददग्निःस्तनयन्निवद्यौःक्षामारेरिहद्वीरुधःसमंजन् । सद्योजज्ञानोविहीमिद्धोऽअख्यदा
रोदसीभानुनाभात्यंतः+ ॥ श्रीणामुदारोधरुणोरयीणांमनीषाणांप्रार्पणःसोमगोपाः । वसुःसूनुःसहसोऽअप्सुराजा
विभात्यग्रऽउषसामिधानः+ ॥ विश्वस्यकेतुर्भुवनस्यगर्भऽआरोदसीऽअपृणाज्जायमानः । वीळुंचिदद्रिमभिनत्परा
यन्जनायदग्निमयजंतपंच ॥ २८ ॥ उशिक्पावकोऽअरतिःसुमेधामर्तेष्वग्निरमृतोनिधायि । इयर्तिधूममरुषंभरिभ्र
दुच्छुक्रेणशोचिषाद्यामिनक्षन् ॥ दृशानोरुक्मऽउर्वियाव्यद्यौदुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः । अग्निरमृतोऽअभवद्वयोभि
र्यदेनंद्यौर्जनयत्सुरेताः ॥ यस्तेऽअद्यकृणवद्भद्रशोचेपूपंदेवघृतवंतमग्ने । प्रतंनयप्रतरंवस्योऽअच्छाभिसुम्नंदेवभक्तंय
विष्ठ ॥ आतंभजसौश्रवसेष्वग्नऽउक्थऽउक्थऽआभजशस्यमाने। प्रियःसूर्येप्रियोऽअग्नाभवात्युज्जातेनभिनददुज्जनि
त्वैः ॥ त्वामग्नेयजमानाऽअनुद्यून्विश्वावसुदधिरेवार्याणि । त्वयासहद्रविणमिच्छमानाव्रजंगोमंतमुशिजोविवव्रुः ॥
अस्ताव्यग्निर्नरांसुशेवोवैश्वानरऽऋषिभिःसोमगोपाः । अद्वेषेद्यावापृथिवीहुवेमदेवाधत्तरयिमस्मेसुवीरं ॥२९॥ ॥
इतिसप्तमाष्टकेअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

षट्पंचाशाध्यायेवर्गाः २९ सूक्तानि १३ ऋचः १४४॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. २ उपमश्रवसाये. २ उपमश्रवस. ४ अक्षेभ्य. अक्षनिंदाया. ५ अक्षेभ्य. अक्षनिंदाया. अक्षेभ्य. अक्षनिंदाया. २ अक्षेभ्य. कृष्याइ. अक्षनिंदाया. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ उषसेग्नय. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. २२ सवित्र. सूर्याये. १२ इंद्राये. ५ अश्विभ्या. ३१ इंद्राये. ३३ अग्नय. १२ ॥ इतिसप्तमेष्टमः ॥

॥ इतिसप्तमाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ इतिसप्तमाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथाष्टमाष्टकप्रारंभः ॥

ॐ प्रहोतादशजगृभ्माष्टौसप्तगुवैंकुंठमिंद्रंतुष्टावविकुंठानामासुरींद्रतुल्यंपुत्रमिच्छंतीमहत्तपस्तेपेतस्याःस्वयमे
वेंद्रःपुत्रोजज्ञेसप्तगुस्तुतिसंहृष्टआत्मानमुत्तरैस्त्रिभिस्तुष्टावाहंभुवमेकादशांत्येत्रिष्टुभौसप्तमीचाहंदामंत्यो
पाद्येचत्रिष्टुभौप्रवोमहेसप्तद्विजगत्याद्यंतकेतेभिसारिण्यौवषट्कारेणवृक्णेषुभ्रातृषुसौचीकोग्निरपःप्रविश्यदे
वैःसमवदद्उत्तरैस्त्रिभिर्महत्तन्नवात्रयुजोग्निवाक्यंविश्वइत्युत्तरंचषट्कंमयुजोदेवानांयमैच्छामेत्युत्तरंचैकादश
कंतदद्येतितुह्वचोग्नेस्तंतुमाद्याजगत्योष्टमीवर्जंतांसुषट्बृहदुक्थोवामदेव्योवादूरेष्टाविदंतेसप्तवैश्वदेवंतुचतु
र्थ्याद्यास्तिस्रोजगत्यःपराणिचत्वारिसूक्तान्युक्ताऋषयोद्वैपदेत्वत्रिमंडलेथहैक्ष्वाकोराजासमातिंगौपायनान्बं
ध्वादीन्पुरोहितांस्त्यक्त्वान्यौमायाविनौश्रेष्ठतमौमत्वापुरोदधेतमितरेक्रुद्धाअभिचेरुरथतौमायाविनौसुबंधोः
प्राणानाचिक्षिपतुरथास्यभ्रातरस्त्रयोमाप्रगामेतिषट्कंगायत्रंस्वस्त्ययनंजह्वायत्तइतिद्वादशर्चमानुष्टुभंमनआ
वर्तनंजेपुःप्रतारीतिदशर्चंचतस्रोनिर्ऋत्यपनोदार्थंजेपुश्चतुर्थ्यासोमंचास्तुवन्मृत्योरपगमायोत्तराभ्यांदेवीमसु
नीतिंसप्तम्यांलिंगोक्तदेवताःशिष्टाभिःपङ्क्तिमहापङ्क्तिपङ्क्त्युत्तराभिर्द्यावापृथिव्यौसमिंद्रेतींद्रंचार्धर्चेनाजनमि
तिद्वादशर्चंआनुष्टुभंचतसृभिरसमातिमस्तुवन्पंचम्येंद्रंषष्ठ्यागस्त्यस्यस्वसामातैषांराजानमस्तौत्पराभिःसुबं

धोर्जीवमाह्वयंस्तमंत्ययालब्धसंज्ञमस्पृशन्पंचाद्यागायत्र्यौष्टम्याद्येपङ्क्तीइदमित्थासप्ताधिकानाभानेदिष्ठोमा नवोवैश्वदेवंतत् ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् ॥ (१०।४।४) प्रहोताजातोमहान्नभोविन्नृषद्वासीददपामुपस्थे । दधिर्योधायिसतेवयांसियंतावसूनिविधतेतनूपाः+ ॥ इमंविधंतोऽअपांसधस्थेपशुंननष्टंपदैरनुग्मन् । गुहाचतंतमुशिजोनमोभिरिच्छंतोधीराभृगवोविंदन् ॥ इमंत्रितोभूर्यविंददिच्छन्वैभूवसोमूर्धन्यघ्न्यायाः । सशेवृधोजातऽआहर्म्येषुनाभिर्युवाभवतिरोचनस्य ॥ मंद्रंहोतारमुशिजोनमोभिःप्रांचंयज्ञंनेतारमध्वराणां । विशामकृण्वन्नरतिंपावकंहव्यवाहंदधतोमानुषेषु ॥ प्रभूर्जयंतंमहांविपोधांमूराऽअमूरंपुरांदर्माणं । नयंतोगर्भंवनांधियंधुर्हिरिश्मश्रुंनार्वाणंधनर्चं ॥ १ ॥ निपस्त्यासुत्रितःस्तभूयन्परिवीतोयोनौसीददंतः । अतःसंगृभ्याविशांदमूनाविधर्मणायंत्रैरीयतेनॄन्+ ॥ अस्याजरासोदमामरित्राऽअर्चद्धूमासोऽअग्नयःपावकाः । श्वितीचयःश्वात्रासोभुरण्यवोवनर्षदोवायवोनसोमाः ॥ प्रजिह्वयाभरतेवेपोऽअग्निःप्रवयुनानिचेतसापृथिव्याः । तमायवःशुचयंतंपावकंमंद्रंहोतारंदधिरेयजिष्ठं ॥ द्यावायमग्निंपृथिवीजनिष्टामापस्त्वष्टाभृगवोयंसहोभिः । ईळेन्यंप्रथमंमातरिश्वादेवास्ततक्षुर्मनवेयजत्रं ॥ यंत्वादेवादधिरेहव्यवाहंपुरुस्पृहोमानुषासोय

(१०।४।४) प्रहोतेतिदशर्चस्यसूक्तस्यभालंदनोवत्सप्रिरग्निस्त्रिष्टुप् ।

जंत्रं । सयामंन्नग्नेस्तुवतेवयोधाःप्रदेवयन्यशसःसंहिपूर्वीः+ ॥ २ ॥ (१०।४।५) जगृभ्मातेदक्षिणमिंद्रहस्तंवसूय
वोवसुपतेवसूनां । विद्माहित्वागोपतिंशूरगोनामस्मभ्यंचित्रंवृषणंरयिंदाः ॥ स्वायुधंस्ववसंसुनीथंचतुःसमुद्रंधरुणं
रयीणां । चर्कृत्यंशंस्यंभूरिवारमस्मभ्यं० ॥ सुब्रह्माणंदेववंतंबृहंतमुरुंगभीरंपृथुबुध्नमिंद्र । श्रुतऽऋषिमुग्रमभिमाति
षाहमस्मभ्यं० ॥ सनद्वाजंविप्रवीरंतरुत्रंधनस्पृतंशूशुवांसंसुदक्षं । दस्युहनंपूर्भिदमिंद्रसत्यमस्मभ्यं० ॥ अश्वावंतंर
थिनंवीरवंतंसहस्रिणंशतिनंवाजमिंद्र । भद्रव्रातंविप्रवीरंस्वर्षामस्मभ्यं० ॥ ३ ॥ प्रसप्तगुमृतधीतिंसुमेधांबृहस्पतिंम
तिरच्छाजिगाति । यऽआंगिरसोनमसोपसद्योस्मभ्यं० ॥ वनीवानोममदूतासऽइंद्रंस्तोमाश्चरंतिसुमतीरियानाः ।
हृदिस्पृशोमनसावच्यमानाऽअस्मभ्यं० ॥ यत्त्वायामिंद्धितन्नऽइंद्रबृहंतंक्षयमसमंजनानां । अभितद्द्यावापृथिवी
गृणीतामस्मभ्यं० ॥ ४ ॥ (१०।४।६) अहंभुवंवसुनःपूर्व्यस्पतिरहंधनानिसंजयामिशश्वतः । मांहवंतेपितरंनजं
तवोहंदाशुषेविभजामिभोजनं ॥ अहमिंद्रोरोधोवक्षोऽअथर्वणस्त्रितायगाऽअजनयमहेराधि । अहंदस्युभ्यःपरिनृम्ण
माददेगोत्राशिक्षंदधीचेमातरिश्वने ॥ मह्यंत्वष्टावज्रमतक्षदायसंमयिदेवासोवृजन्नपिक्रतुं । ममानीकंसूर्यस्येवदुष्टरं

(१०।४।५) जगृभ्मेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यसप्तगुर्वैकुंठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१०।४।६) अहंभुवमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवैकुंठइंद्रोवैकुंठइंद्रोजगती
सप्तमीदशम्येकादश्यस्त्रिष्टुभः ।

मामायींतिकृतेनकर्त्वैनच ॥ अहमेतंगव्ययमश्व्यंपशुंपुरीषिणंसायकेनाहिरण्ययं । पुरूसहस्रानिशिंशामिदाशुषेयन्मा
सोमासऽउक्थिनोऽअमंदिषुः ॥ अहमिंद्रोनपराजिग्यऽइद्धनंनमृत्यवेवंतस्थेकदाचन । सोममिन्मासुन्वंतौयाचताव
सुनमैपूरवःसख्येरिषाथन ॥ ५ ॥ अहमेतान्छाश्वसतोद्वाद्वेंद्रंयेवज्रंयुधयेकृण्वत । आह्वयमानाँऽअवहन्मनाहनंदृ
ह्ळावदन्ननंमस्युर्नमस्विनः ॥ अभी३दमेकमेकोऽअस्मिनिष्षाळभीद्वाकिमुत्रयःकरंति । खलेनपर्षान्प्रतिहन्मिभूरिकिं
मांनिंदंतिशत्रवोनिंद्राः+ ॥ अहंगुंगुभ्योऽअतिथिग्वमिष्करमिषंनवृत्रतुरंविक्षुधारयं । यत्पर्णयघ्नऽउतवाकरंजहेप्रा
हंमहेवृत्रहत्येऽअशुश्रवि ॥ प्रमेनमीसाप्यऽइषेभुजेभूद्गवामेषेसख्याकृणुतद्विता । दिद्युंयदस्यसमिथेषुमंहयमादिदे
नंशंस्यमुक्थ्यंकरं ॥ प्रनेमस्मिन्ददृशेसोमोऽअंतर्गोपानेमंमाविरस्थाकृणोति । सतिग्मशृंगंवृषभंयुयुत्सन्द्रुहस्तस्थौ
बहुलेबद्धोऽअंतः+ ॥ आदित्यानांवसूनांरुद्रियाणांदेवोदेवानांनमिनामिधाम । तेमाभद्रायशवसेततक्षुरपराजितम
स्तृतमषाह्ळं ॥ ६ ॥ (१०।४।७) अहंदांगृणतेपूर्व्यंवस्वहंब्रह्मकृणवंमह्यंवर्धनं । अहंभुवंयजमानस्यचोदितायज्व
नःसाक्षिविश्वस्मिन्भरे ॥ मांधुरिंद्रंनामदेवतादिवश्चग्मश्चापांचजंतवः । अहंहरीवृषणाविव्रतारघूऽअहंवज्रंशवसेधृ
ष्णवाददे ॥ अहमत्कंकवयेशिश्नथंहथैरहंकुत्समावमाभिरूतिभिः । अहंशुष्णस्यश्नथितावधर्यमंनयोररऽआर्यनामद

(१०।४।७) अहंदामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवैकुंठइंद्रोवैकुंठइंद्रोजगतीद्वितीयांत्येत्रिष्टुभौ ।

स्वंवे ॥ अहंपितेवंवेतसूँरभिष्टयेतुग्रंकुत्सायस्मदिंभंचरंधयं । अहंभुवंयजमानस्यराजनिप्रयद्भरेतुजयेनप्रियाधृषे ॥
अहंरंधयंमृगयंश्रुतर्वणेयन्माजिहीतवयुनाचनानुषक् । अहंवेशंनम्रमायवेकरमहंसव्यायपड्गृभिमरंधयं ॥ ७ ॥ अ
हंसयोनवंवास्त्वंबृहद्रथंसंवृत्रेवदासंवृत्रहारुजं । यद्वर्धयंतंप्रथयंतमानुषग्दूरेपारेरजसोरोचनाकरं ॥ अहंसूर्यस्यपरि
याम्याशुभिःप्रैतशेभिर्वहमानऽओजसा । यन्मासावोमनुषऽआहनिर्णिजऽऋधक्कृषेदासंकृत्व्यंहथैः ॥ अहंसप्तहानहु
षोनहुष्टरःप्राश्रावयंशवसातुर्वशंयदुं । अहंन्यं१न्यंसहसासहस्करंनवव्राधतोनवतिंचवक्षयं ॥ अहंसप्तस्रवतोधारयंवृ
षांद्रवित्न्वःपृथिव्यांसीराऽअधि । अहमर्णांसिविर्तिरामिसुक्रतुर्युधाविदंमनवेगातुमिष्टये ॥ अहंतदासुधारयंयदासु
नदेवश्चनत्वष्टाधारयद्रुशत् । स्पार्हंगवामूधःसुवक्षणास्वामधोर्मधुश्वात्र्यंसोमंमाशिरं ॥ एवादेवाँऽइंद्रोविव्येनॄन्प्रच्यौ
त्नेनमघवासत्यराधाः । विश्वेत्तातेहरिवःशचीवोभितुरासःस्वयशोगृणंति ॥ ८ ॥ (१०।४।८) प्रवोमहेमंदमाना
यांधसोर्चाविश्वानरायविश्वाभुवे । इंद्रस्ययस्यसुमखंसहोमहिश्रवोनृम्णंचरोदसीसपर्यतः ॥ सोचिन्नुसख्यानर्यऽइन
स्तुतश्चर्कृत्यऽइंद्रोमावतेनरे । विश्वासुधूर्षुवाजकृत्येषुसत्पतेवृत्रेवाप्स्वं१भिशूरमंदसे ॥ केतेनरऽइंद्रयेतऽइषेयेतेसु
म्नंसधन्यं१मियक्षान् । केतेवाजायासुर्याययहिन्विरेकेऽअप्सुस्वासूर्वरासुपौंस्ये ॥ भुवस्त्वमिंद्रब्रह्मणामहान्भुवोविश्वे

(१०।४।८) प्रवोमहइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवैकुंठइंद्रोवैकुंठइंद्रोजगतीतृतीयाचतुर्थ्यावभिसारिण्यौपंचमीत्रिष्टुप् ।

षुसवनेषुयज्ञियः । भुवोनॄँश्च्यौत्नोविश्वस्मिन्भरेज्येष्ठश्चमंत्रोविश्वचर्षणे ॥ अवानुकंज्यायान्यज्ञवनसोमहींतऽओमा
त्रांकृष्टयोविदुः । असोनुकमजरोवर्धाश्चविश्वेदेतासवनातूतुमाकृषे ॥ एताविश्वासवनातूतुमाकृषेस्वयंसूनोसहसोया
निंदधिषे । वरायतेपात्रंधर्मणेतनायज्ञोमंत्रोब्रह्मोद्यतंवचः ॥ येतेविप्रब्रह्मकृतःसुतेसचावसूनांचवसुनश्चदावने ।
प्रतेसुम्नस्यमनसापथाभुवन्मदेसुतस्यसोम्यस्यांधसः ॥ ९ ॥ (१०।४।९) महत्तदुल्बंस्थविरंतदासीद्येनाविष्टितःप्र
विवेशिथापः । विश्वाऽअपश्यद्बहुधातेऽअग्नेजातवेदस्तन्वोदेवऽएकः ॥ कोमाददर्शकतमःसदेवोयोमेतन्वोबहुधाप
र्यपश्यत् । क्वाहमित्रावरुणाक्षियंत्यग्नेर्विश्वाःसमिधोदेवयानीः ॥ ऐच्छामत्वाबहुधाजातवेदःप्रविष्टमग्नेऽअप्स्वोष
धीषु । तंत्वायमोऽअचिकेच्चित्रभानोदशांतरुष्यादतिरोचमानं ॥ होत्रादहंवरुणबिभ्यदायन्नेदेवमायुनजन्नत्रदेवाः।
तस्यमेतन्वोबहुधानिविष्टाऽएतमर्थंनचिकेताहमग्निः+ ॥ एहिमनुर्देवयुर्यज्ञकामोरंकृत्यातमसिक्षेष्यग्ने । सुगान्पथः
कृणुहिदेवयानान्वहहव्यानिसुमनस्यमानः ॥ १० ॥ अग्नेःपूर्वेभ्रातरोऽअर्थमेतंरथीवाध्वानमन्वावरीवुः । तस्मा
द्भियावरुणदूरमायंगौरोनक्षेप्नोरविजेज्यायाः ॥ कुर्मस्तऽआयुरजरंयदग्नेयथायुक्तोजातवेदोनरिष्याः । अथावहासि
सुमनस्यमानोभागंदेवेभ्योहविषःसुजात ॥ प्रयाजान्मेऽअनुयाजांश्चकेवलानूर्जस्वंतंहविषोदत्तभागं । घृतंचापांपुरु

(१०।४।९)महत्तदितिनवर्चस्यसूक्तस्यद्वितीयादियुगृचांसौचीकोग्निऋषिःअयुजांदेवाऋषयःयुजांदेवादेवताःअयुजामग्निर्देवतात्रिष्टुप् ।

पंचौषधीनामग्नेश्चदीर्घमायुरस्तुदेवाः ॥ तवप्रयाजाऽअनुयाजाश्चकेवलऽऊर्जस्वंतोहविषःसंतुभागाः । तवाग्नेयज्ञो३यमस्तुसर्वस्तुभ्यंनमंतांप्रदिशश्चतस्रः ॥ ११ ॥ (१०।४।१०) विश्वेदेवाःशास्तनमायथेहहोतावृतोमनवैयन्निषद्य । प्रमेब्रूतभागधेयंयथावोयेनपथाहव्यमावोवहानि ॥ अहंहोतान्यसीदंयजीयान्विश्वेदेवामरुतोमाजुनंति । अहरहरश्विनाध्वर्यवंवांब्रह्मासमिद्भवतिसाहुतिर्वां ॥ अयंयोहोताकिरुसयमस्यकमप्यूहेयत्समंजंतिदेवाः । अहरहर्जायतेमासिमास्यथादेवादधिरेहव्यवाहं ॥ मांदेवादधिरेहव्यवाहमपम्लुक्तंबहुकृच्छ्राचरंतं । अग्निर्विद्वान्यज्ञंनःकल्पयातिपंचयामंत्रिवृतंसप्ततंतुं ॥ आवोयक्ष्यमृतत्वंसुवीरंयथावोदेवावरिवःकराणि । आबाह्वोर्वज्रमिंद्रस्यधेयामथेमाविश्वाःपृतनाजयाति ॥ त्रीणिशतात्रीसहस्राण्यग्निंत्रिंशच्चदेवानवचासपर्यन् । औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्माऽआदिद्धोतारंन्यसादयंत ॥ १२ ॥ (१०।४।११) यमैच्छाममनसासो३यमागाद्यज्ञस्यविद्वान्परुषश्चिकित्वान् । सनोयक्षद्देवतातायजीयान्निहिषत्सदंतरःपूर्वोऽअस्मत् ॥ अराधिहोतानिषदायजीयानभिप्रयांसिसुधितानिहिख्यत् । यजामहैयज्ञियान्हंतदेवाँऽईळामहाऽईड्याँऽआज्येन ॥ साध्वीमकर्देववीतिंनोऽअद्ययज्ञस्यजिह्वामविदामगुह्यां । सऽआयुरागा

(१०।४।१०) विश्वेदेवाइतिषळर्चस्यसूक्तस्यसौचीकोग्निर्देवास्त्रिष्टुप् । (१०।४।११) यमैच्छामेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यदेवाऋषयःचतुर्थीपंचम्योःसौचीकोग्निर्ऋषिःअग्निर्देवताचतुर्थीपंचम्योर्देवादेवताजगतीअश्मन्वतीरितित्रिष्टुप् ।

सं. ६८

त्सुरभिर्वसानोभद्रामंकर्दैवहूतिंनोऽअद्य+ ॥ तदद्यवाचःप्रथमंमंसीययेनासुराँऽअभिदेवाऽअसाम । ऊर्जादऽउतयज्ञि यासःपंचंजनाममहोत्रंजुषध्वं॥पंचजनाममहोत्रंजुषंतांगोजाताऽउतयेयज्ञियासः । पृथिवीनःपार्थिवात्पात्वंहसोंतरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान्+॥१३॥तंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहिज्योतिष्मतःपथोरक्षधियाकृतान् । अनुल्बणंवयतजोगुवामपो मनुर्भवजनयादैव्यंजनं ॥ अक्षानहोनह्यतनोतसोम्याऽइष्कृणुध्वंरशनाऽओतपिंशत । अष्टावंधुरंवहताभितोरथंयेन देवासोऽअनयन्नभिप्रियं+ ॥ अश्मन्वतीरीयतेसंरभध्वमुत्तिष्ठतप्रतरतासखायः । अत्राजहामयेऽअसन्नशेवाःशिवा न्वयमुत्तरेमाभिवाजान् ॥ त्वष्टामायावेदपसामपस्तमोबिभ्रत्पात्रादेवपानानिशंतमा । शिशीतेनूनंपरशुंस्वायसंयेनवृ श्चादेतशोब्रह्मणस्पतिः ॥ सतोनूनंकवयःसंशिशीतवाशीभिर्याभिरमृतायतक्षथ । विद्वांसःपदागुह्यानिकर्तनयेनदे वासोऽअमृतत्वमानशुः+ ॥ गर्भेयोषामदधुर्वत्समासन्यपीच्येनमनसोतजिह्वया । सविश्वाहासुमनायोग्याऽअभिसि षासानिर्वनतेकारऽइज्जितिं ॥ १४ ॥ (१०।४।१२) तांसुतेकीर्तिंमघवन्महित्वायत्त्वाभीतेरोदसीऽअह्वयेतां । प्रा वोदेवाँऽआतिरोदासमोजःप्रजायैत्वस्यैयदशिक्षऽइंद्र ॥ यदचरस्तन्वावावृधानोबलानींद्रप्रब्रुवाणोजनेषु । माये त्साातेयानियुद्धान्याहुर्नाद्यशत्रुंननुपुराविवित्से ॥ कऽउनुतेमहिमनःसमस्यास्मत्पूर्वऽऋषयोंतमापुः । यन्मातरंचपितरं

(१०।४।१२) तांसुतइतिषळर्चस्यसूक्तस्यवामदेव्योबृहदुक्थइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

चसाकमर्जनयथास्तन्वं१ःस्वार्याः ॥ चत्वारिंतेऽअसुर्यांणिनामादाभ्यानिमहिषस्यसंति । त्वमंगतानिविश्वानिवि
त्सेयेभिःकर्माणिमघवन्चकर्थं ॥ त्वंविश्वादधिषेकेवलानियान्याविर्याचगुहावसूंनि । काममिन्मेंमघवन्माविर्तारी
स्त्वमाज्ञातात्वमिंद्रासिदाता+॥ योऽअदधाज्ज्योतिंषिज्योतिरंतर्योऽअसृजन्मधुनासंमधूंनि। अधप्रियंशूषमिंद्रायमन्मं
ब्रह्मकृतोंबृहदुक्थादवाचि ॥ १५ ॥ (१०।४।१३) दूरेतन्नामगुह्यंपराचैर्यत्त्वाभीतेऽअह्वयेतांवयोधै । उदस्तभ्नाःपृ
थिवींद्यामभीकेभ्रातुःपुत्रान्मघवन्तित्विषाणः+ ॥ महत्तन्नामगुह्यंपुरुस्पृग्येनंभूतंजनयोयेनभव्यं । प्रत्नंजातंज्योति
र्यदस्यप्रियंप्रियाःसर्मविशंतपंच ॥ आरोदसीऽअपृणादोतमध्यंपंचदेवाँऽऋतुशःसप्तसप्त । चतुस्त्रिंशतापुरुधाविचष्टे
सरूपेणज्योतिंषाविव्रंतेन ॥ यदुषऽऔच्छःप्रथमाविभानामजनयोयेनंपुष्टस्यपुष्टं । यत्तेंजामित्वमवरंपरस्यामहन्मंह
त्याऽअसुरत्वमेकं ॥ विधुंदद्राणंसमनेबहूनांयुवानंसंतंपलितोजगार । देवस्यपश्यकाव्यंमहित्वाद्यामममारसह्यःसमा
न ॥ १६ ॥ शाक्मनाशाकोऽअरुणःसुपर्णऽआयोमहःशूरःसनादनीळः । यच्चिकेतंसत्यमित्तन्नमोघंवसुस्पार्हमुतजे
तोतदाता ॥ ऐभिर्ददेवृष्ण्यापौंस्यानियेभिरौक्षद्वृत्रहत्यायवज्री । येकर्मणःक्रियमाणस्यमह्नऽऋतेकर्ममुदजायंतदे
वाः+ ॥ युजाकर्माणिजनयन्विश्वौजाऽअशस्तिहाविश्वमनास्तुराषाट्। पीत्वीसोमस्यदिवऽआवृधानःशूरोनिर्युधाधम

(१०।४।१३) दूरेतदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यबृहदुक्थइंद्रस्त्रिष्टुप्।

दस्यून् ॥ १७ ॥ (१०।४।१४) इदंतऽएकंपरऽऊंतऽएकंतृतीयेनज्योतिषासंविशस्व । संवेशनेतन्वे१श्चारुरेधिप्रियोदेवानांपरमेजनित्रे ॥ तनूष्टेवाजिन्तन्वं१नयंतीवाममस्मभ्यंधातुशर्मतुभ्यं । अह्रुतोमहोधरुणायदेवान्दिवीवज्योतिःस्वमामिमीयाः ॥ वाज्यसिवाजिनेनासुवेनीःसुवितःस्तोमंसुवितोदिवंगाः । सुवितोधर्मंप्रथमानुसत्यासुवितोदेवान्सुवितोनुपत्म ॥ महिम्नऽएषांपितरश्चनेशिरेदेवादेवेष्वदधुरपिक्रतुं । समविव्यचुरुतयान्यत्विषुरैषांतनूषुनिविविशुःपुनः ॥ सहोभिर्विश्वंपरिचक्रमूरजःपूर्वाधामान्यमितामिमानाः । तनूषुविश्वाभुवनानियेमिरेप्रासारयंतपुरुधप्रजाऽअनु ॥ द्विधासूनवोसुरंस्वर्विदमास्थापयंततृतीयेनकर्मणा । स्वांप्रजांपितरःपित्र्यंसहऽआवरेष्वदधुस्तंतुमाततं ॥ नावानक्षोदःप्रदिशःपृथिव्याःस्वस्तिभिरातिदुर्गाणिविश्वा । स्वांप्रजांबृहदुक्थोमहित्वावरेष्वदधादापरेषु ॥ १८ ॥ (१०।४।१५) माप्रगामपथोवयंमायज्ञादिंद्रसोमिनः । मांतस्थुर्नोऽअरातयः ॥ योयज्ञस्यप्रसाधनस्तंतुर्देवेष्वाततः । तमाहुतंनशीमहि ॥ मनोन्वाहुवामहेनाराशंसेनसोमेन । पितॄणांचमन्मभिः ॥ आतऽएतुमनःपुनःक्रत्वेदक्षाय

(१०।४।१४) इदंतइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यबृहदुक्थोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्चतुर्थ्यादितिस्रोजगत्यः (अत्राखिलाविश्वेदेवाएव)। (१०।४।१५) माप्रगामेतिषळर्चस्यसूक्तस्यगौपायनाबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुर्विश्वेदेवागायत्री । (भेदपक्षे–इंद्रः १ अग्निस्तंतुः१विश्वेदेवाः३सोमः १ एवं ६ । माप्रगामेतिसूक्तानांबंध्वाद्याऋषयइत्यार्षानुक्रमण्यांशौनकः) ।

जीवसे । ज्योक्चसूर्यंदृशे ॥ पुनर्नःपितरोमनोददातुदैव्योजनः । जीवंव्रातंसचेमहि ॥ वयंसोमव्रतेतवमनस्तनू
षुबिभ्रतः । प्रजावंतःसचेमहि ॥ १९ ॥ (१०।४।१६) यत्तेयमंवैवस्वतंमनोजगामदूरकं । तत्तऽआवर्तयामसीह
क्षयायजीवसे ॥ यत्तेदिवंयत्पृथिवींमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेभूमिंचतुर्भृष्टिंमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥
यत्तेचतस्रःप्रदिशोमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेसमुद्रमर्णवंमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेमरीचीःप्रवतोमनो
जगामदूरकं । तत्त० ॥ २० ॥ यत्तेऽअपोयदोषधीर्मनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेसूर्यंयदुषसंमनोजगामदूरकं ।
तत्त० ॥ यत्तेपर्वतान्बृहतोमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेविश्वमिदंजगन्मनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेऽपराः
परावतोमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेभूतंचभव्यंचमनोजगामदूरकं ॥ तत्त० ॥ २१ ॥ (१०।४।१७) प्रता
र्यायुःप्रतरंनवीयःस्थातारेवक्रतुमतारथस्य । अधच्यवानऽउत्तवीत्यर्थंपरातरंसुनिर्ऋतिर्जिहीतां ॥ सामन्नुरायेनिधि
मन्वन्नंकरामहेसुपुरुधश्रवांसि । तानोविश्वानिजरितामत्तुपरा० ॥ अभीष्वर्यःपौंस्यैर्भवेमद्यौर्नभूमिंगिरयोना

(१०।४।१६) यत्तेयममितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुर्मनआवर्तनमनुष्टुप् । (१०।४।१७) प्रतार्यायुरितिदशर्चस्यसू
क्तस्यबंध्वादयऋषयःआद्यानांचतसृणांनिर्ऋतिर्देवताचतुर्थ्यानिर्ऋतिसोमौपंचमीषष्ठ्योरसुनीतिर्देवीसप्तम्याद्यावापृथिवीद्यावंतरिक्षसोम
पूषपथ्यास्वस्तयोदेवताःअंत्यानांतिसृणांद्यावापृथिव्यौत्रिष्टुप् अंत्यास्तिस्रःक्रमेणपंक्तिमहापंक्तिपंक्त्युत्तराः ।

त्र्यां॑न् । ता॒नो॑विश्वा॑निजरि॒ता॑चि॑केतपरा० ॥ मोषुणः॑सोम॑मृत्यवे॒परा॑दाः॒पश्ये॑मनु॒सूर्य॑मु॒च्चरं॑तं । द्युभि॑र्हि॒तोज॑रि॒मासू नों॑ऽअस्तुपरा० ॥ असु॑नीते॒मनो॑ऽअ॒स्मासु॑धारयजी॒वात॑वे॒सुप्रति॑रान॒ऽआयुः॑ । रा॒रं॑धिनः॒सूर्य॑स्यसं॒दृशि॑घृ॒तेन॒त्वंत॒न्वं॑व र्धयस्व ॥ २२ ॥ असु॑नीते॒पुन॑र॒स्मासु॒चक्षुः॒पुनः॑प्रा॒णमि॒हनो॑धेहि॒भोगं॑ । ज्योक्प॑श्येम॒सूर्य॑मु॒च्चरं॑तम॒नु॑मते॒मृळया॑नः॒स्व स्ति+ ॥ पुन॑र्नो॒ऽअसुं॑पृथि॒वीद॑दातु॒पुन॒र्द्यौर्दे॒वीपुन॑र॒तरि॑क्षं । पुन॑र्नः॒सोम॑स्त॒न्वं॑ददातु॒पुनः॑पू॒षाप॒थ्यां॒३॑यास्व॒स्तिः+ ॥ शंरोद॑सीसु॒बंधवे॑य॒ह्वीऽऋ॒तस्य॑मा॒तरा॑ । भर॑ता॒मप॑यद्र॒पोद्यौः॒पृ॑थिवि॒क्षमा॒रपो॒मोषु॒ते॒किंच॒नाम॑मत् ॥ अव॑द्व॒केऽअव॑ त्रि॒काद्वि॒वश्च॑रं॑तिभेष॒जा । क्ष्मा॒च॑रि॒ष्णवे॑क॒कंभर॑ता॒मप॑यद्र॒पोद्यौः॒पृ॑थिवि॒क्षमा॒रपो॒मोषु॒ते॒किंच॒नाम॑मत् ॥ स॒मिंद्रे॑रय गाम॑न॒ड्वाहं॒यऽआ॒वह॑दुशी॒नरा॑ण्याऽअनः॑ । भर॑ता॒मप॑यद्र॒पोद्यौः॒पृ॑थिवि॒क्षमा॒रपो॒मोषु॒ते॒किंच॒नाम॑मत् ॥ २३ ॥ (१०।४।१८) आजनं॑त्वे॒षसं॒दृशं॒माही॑ना॒ना॒मुप॑स्तुतं । अगं॑न्म॒बिभ्र॑तो॒नमः॑ ॥ अस॑मातिं॒नि॒तोश॑नंत्वे॒षंनि॑यि॒यिनं॑ रथं॑ । भ॒जेर॑थ॒स्य॒सत्प॑तिं ॥ योजनां॑न्महि॒षाँऽइ॑वाति॒त॒स्थौप॒वीर॑वान् । उ॒ताप॑वीरवा॒न्यु॒धा+ ॥ यस्ये॑क्ष्वा॒कुरुप॑व्र॒ते॒रे वान्म॑रा॒य्ये॑ध॑ते । दि॒वी॑वपंच॑कृ॒ष्टयः॑ ॥ इंद्र॑क्ष॒त्रास॑मा॒तिषु॒रथ॑प्रो॒ष्ठेषुधारय । दि॒वी॑व॒सूर्यं॑दृ॒शे+ ॥ अ॒गस्त्य॑स्य॒नद्भ्यः॑स

(१०।४।१८) आजनमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यबंध्वादयऋषयःषष्ठ्याअगस्त्यस्वसाऋषिकाआद्यानांचतसृणांषष्ठ्याश्चासमातिर्देवता पंचम्याइंद्रःसप्तम्यादिपंचानांजीवःद्वादश्याहस्तोऽनुष्टुप् आद्याःपंचगायत्र्यःअष्टमीनवम्यौपंक्ती ।

स्रीयुनक्षिरोहिता । पणीन्न्यक्रमीरभिविश्वान्राजन्नराधसः ॥ २४ ॥ अयंमातायंपितायंजीवातुरागमत् । इदंतवप्र सर्पणंसुबंधवेहिनिरिहि ॥ यथायुगंवरत्रयानह्यंतिधरुणायकं । एवादाधारतेमनोजीवातवेनमृत्यवेथोऽअरिष्टतात ये ॥ यथेयंपृथिवीमहीदाधारेमान्वनस्पतीन् । एवादाधार० ॥ यमादहंवैवस्वतात्सुबंधोर्मनऽआभरं । जीवातवेनमृ त्यवेथो० ॥ न्य१ग्वातोववातिन्यक्तपतिसूर्यः । नीचीनमघ्न्यादुहेन्यग्भवतुतेरपः ॥ अयंमेहस्तोभगवानयंमेभगव त्तरः । अयंमेविश्वभेषजोयंशिवाभिमर्शनः ॥ २५ ॥ (१०।५।१) इदमित्थारौद्रंगूर्तवचाब्रह्मक्रत्वाशच्यामंतरा जौ । क्राणायदस्यपितरामंहनेष्ठाःपर्षत्पक्थेऽअहन्नासप्तहोतॄन् ॥ सऽइद्दानायदभ्यायवन्वन्च्यवानःसूदैरमिमीतवे दिं । तूर्वयाणोगूर्तवचस्तमःक्षोदोनरेतऽइतऽऊतिसिंचत् ॥ मनोनयेषुहवनेषुतिग्मंविपःशच्यावनुथोद्रवंता । आयः शर्याभिस्तुविनृम्णोऽअस्याश्रीणीतादिशंगभस्तौ ॥ कृष्णायद्गोष्वरुणीषुसीदद्दिवोनपाताश्विनाहुवेवां । वीतंमेयज्ञ मागतंमेऽअन्नंववन्वांसानेषमस्मृतध्रू ॥ प्रथिष्टयस्यवीरकर्ममिष्णदनुष्ठितंनुनर्योऽअपौहत् । पुनस्तदावृहतियत्कना

पंचमेनुवाकेष्टसूक्तानि (१०।५।१) इदमित्थेतिसप्तविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमानवोनाभानेदिष्टोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–रुद्रः२अश्वि नौ२रुद्रः२विश्वेदेवाः१वास्तोष्पतिरुद्रौ१वास्तोष्पत्यग्नी१अंगिरसः१इंद्रः३अग्निः१नासत्येंद्राः१सोमः१अग्निः१आदित्यनाभानेदिष्टौ१नाभा नेदिष्ठधेनू१अग्निः१इंद्राग्नी१इंद्रः१मित्रावरुणनाभानेदिष्टाः१वरुणः१मित्रावरुणौ१वरुणं १ देवाः१एवं२७) ।

यांदुहितुराऽअनुभृतमनर्वा+ ॥ २६ ॥ मध्यायत्कर्त्वमभवदभीकेकामंकृण्वानेपितरिंयुवत्यां । मनानग्रेतोंजहतुर्वि
यंतासानौनिषिक्तंसुकृतस्ययोनौ ॥ पितायत्स्वांदुहितरमधिष्कन्क्ष्मयारेतःसंजग्मानोनिषिंचत् । स्वाध्योंजनयन्ब्रह्म
देवावास्तोष्पतिंव्रतपांनिरतक्षन् ॥ सऽईंवृषानफेनमस्यदाजौस्मदापरैदपदभ्रचेताः । सरत्पदानदक्षिणापरावृङ्न
तानुमेपृशन्योंजगृभ्रे ॥ मक्षूनवह्निःप्रजायाऽउपब्दिरग्निंननग्नऽउपसीददूधः । सनितेध्मंसनितोतवाजंसधर्ताजज्ञे
सहसायवीयुत्+ ॥ मक्षूकनायाःसख्यंनवग्वाऽऋतंवदंतऽऋतयुक्तिमग्मन् । द्विबर्हसोयऽउपगोपमागुरदक्षिणासोऽ
अच्युतादुदुक्षन् ॥ २७ ॥ मक्षूकनायाःसख्यंनवीयोराधोनरेतऽऋतमित्तुरण्यन् । शुचियत्तेरेक्णऽआयजंतसबर्दु
घायाःपयऽउस्रियायाः ॥ पश्वायत्पश्चावियुताबुधंतेतिब्रवीतिवक्तरीरराणः । वसोर्वसुत्वाकारवोनेहाविश्वंविवेष्टिद्र
विणमुपक्षु+ ॥ तदिन्न्वस्यपरिषद्वानोऽअग्मन्पुरूसदंतोनार्षदंबिभित्सन् । विश्रुष्णस्यसंग्रथितमनर्वाविदत्पुरुप्रजा
तस्यगुहायत्+ ॥ भर्गोहनामोतयस्यदेवाःस्व१र्णयेत्रिषधस्थेनिषेदुः । अग्निर्हनामोतजातवेदाःश्रुधीनोहोतर्ऋतस्य
होताध्रुक्+ ॥ उततत्यामेरौद्रावर्चिमंतानासत्याविंद्रगूर्तयेयजध्यै । मनुष्वद्वृक्तबर्हिषेरराणामंदूहितप्रयसाविक्षुयज्यू
॥ २८ ॥ अयंस्तुतोराजावंदिवेधाऽअपश्चविप्रस्तरतिःस्वसेतुः । सकक्षीवंतंरेजयत्सोऽअग्निंनेमिंनचक्रमर्वतोरघुद्रु+॥
सद्विबंधुर्वैतरणोयष्टासबर्धुंधेनुमस्वंदुहध्यै । संयन्मित्रावरुणावृंजऽउक्थैर्ज्येष्ठेभिरर्यमणंवरूथैः ॥ तद्बंधुःसूरिर्दिवि

तेंधियंधानाभानेदिंष्ठोरपतिप्रवेनंन् । सानोनाभिंःपरमास्यवांघाहंतत्पश्चाकंतिथश्चिंदास ॥ इयंमेनाभिंरिहमेंसधस्थं मिमेमेंदेवाऽअयमंस्मिसर्वः । द्विजाऽअहंप्रथमजाऽऋतस्येदंधेनुरंदुहज्जायंमाना ॥ अधांसुमंद्रोऽअंरतिर्विभावावंस्य तिद्विवर्तनिर्वंनेषाट् । ऊर्ध्वायच्छ्रेणिर्नशिशुर्दन्मक्षूस्थिरंशेवृधंसूतमाता+ ॥ २९ ॥ अधागावऽउपंमातिंकनायाऽअ नुंश्वांतस्यकस्यंचित्परेयुः । श्रुधित्वंसुद्रविणोनस्त्वंयाळाश्वघ्नस्यंवावृधेसूनृतांभिः ॥ अधत्वमिंद्रविद्ध्यं१स्मान्महोरा येन्नृपतेवज्रंबाहुः । रक्षांचनोमघोनंःपाहिसूरीनंनेहसंस्तेहरिवोऽअभिष्टौ ॥ अधयद्रांजानागविंष्टौसरंतसरण्युःकारवे जरण्युः । विप्रःप्रेष्ठःसह्येषांबभूवपरांचवक्षंदुतपर्षदेनान् ॥ अधान्वंस्यजेन्यंस्यपुष्टौवृथारेभंतऽईमहेतदूनु । सरण्युरं स्यसूनुरश्वोविप्रश्चासिश्रवंसश्चसातौ+ ॥ युवोर्यदिंसख्यायास्मेशर्धायस्तोमंजुजुषेनमंस्वान् । विश्वत्रयस्मिन्नागिरंःस मीचीःपूर्वीवंगातुर्दाशंत्सूनृतांयै ॥ सगृंणानोऽअद्भिर्देववानितिंसुबंधुर्नमंसासूक्तैः । वर्धदुक्थैर्वचोभिराहिनूनंव्यध्वै तिपयंसऽउस्रियांयाः ॥ तऽऊषुणोमहोयंजत्राभूतदेवासऽऊतयेसजोषाः । येवाजाँऽअनंयताविंयंतोयेस्थानिंचेता रोऽअमूंराः ॥ ३० ॥ इत्यष्टमाष्टकेप्रथमोध्यायः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अष्टमाष्टकेसूक्तानि १४५ ऋचः १२९३

सप्तपंचाशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १६ ऋचः १६१ ॥ त्यागः ॥ अग्नय १० वैकुंठायेंद्राये. ३७ अग्नय. देवेभ्य. अग्नय.

देवेभ्य. अग्नय. देवेभ्य. अग्नय. देवेभ्य. अग्नय. देवेभ्य. ६ अग्नय. ३ देवेभ्य. २ अग्नय. ६ इंद्राये. १४ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ७ इंद्राये. अभ्याखतंतव. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ सोमाये. मनसआवर्तनाये. १२ निर्ऋतय. ३ निर्ऋतिसोमाभ्या. असुनीत्या. २ द्यावापृथिवीह्वंतरिक्षसोमपूषपथ्यास्वस्तिभ्य. द्यावापृथिवीभ्या. २ इंद्रद्यावापृथिवीभ्य. असमातय. ४ इंद्राये. असमातय. सुबंधोर्जीविताह्वानसूपार्थायैदेवताया. ५ सुबंधोःस्पर्शनहेतुभूताभ्योदेवताभ्य. रुद्राये. २ अश्विभ्या. २ रुद्राये. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. वास्तोष्पतयेरुद्राये. वास्तोष्पत्यग्निभ्या. अंगिरोभ्य. इंद्राये.३ अग्नय. नासत्येंद्रेभ्य. सोमाये. अग्नय. आदित्यानाभानेदिष्ठेभ्य. नाभानेदिष्ठधेनुभ्या. अग्नय. इंद्राग्निभ्या. इंद्राये. मित्रावरुणनाभानेदिष्ठेभ्य. वरुणाये. मित्रावरुणाभ्या. २ देवेभ्य. ॥ इत्यष्टमेप्रथमः ॥

येयज्ञेनैकादशाद्याःषळंगिरसांस्तुतिर्वीत्यात्रिष्टुप्पंचम्यनुष्टुप्प्रगाथोनुष्टुभौगायत्र्यौंचतस्रोंत्याःसावर्णेर्दानस्तुतिःपरावतस्त्रूयूनांगयःप्लातोद्विर्त्रिष्टुबंतंतुस्वस्तिनस्त्रिष्टुब्वांसासहोत्तरयांपथ्यास्वस्तिदेवत्यांकथायांमेत्रिष्टुबग्निरिंद्रःपंचोनांवसुकर्णोवासुक्रस्त्रिष्टुबंतंतुदेवान्हुवइमांधियंद्वादशांयास्त्रोबार्हस्पत्यंतूंदप्लुतोभद्रांःसुमित्रोवाध्र्यश्वऽआग्नेयंद्विजगत्यादींमांमएकादशाप्रंबृहस्पतेबृहस्पतिर्ज्ञानंतुष्टावनवमीजगती ॥ ३ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (१०।५।२) येयज्ञेनदक्षिणयासमक्ताऽइंद्रस्यसख्यममृतत्वमानश । तेभ्योभद्रमंगिरसोवोऽ

(१०।५।२) येयज्ञेनेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यनाभानेदिष्ठोविश्वेदेवाःप्रनूनमित्यादिचतसृणांसावर्णिर्जगतीपंचम्यष्टमीनवम्योऽनुष्टुभःषष्ठी

अस्तुप्रतिंगृभ्णीतमानवंसुमेधसः ॥ यऽउदाजन्पितरोगोमयंवस्वृतेनाभिंदन्परिवत्सरेवलं । दीर्घायुत्वमंगिरसोवोऽ
अस्तुप्रतिं० ॥ यऽऋतेनसूर्यमारोहयन्दिव्यप्रथयन्पृथिवींमातरंवि । सुप्रजास्त्वमंगिरसोवोऽअस्तुप्रतिं० ॥ अयंना
भावदतिवल्गुवोगृहेदेवपुत्राऽऋषयस्तच्छृणोतन । सुब्रह्मण्यमंगिरसोवोऽअस्तुप्रतिं० ॥ विरूपासऽइदृषयस्तऽइद्गं
भीरवेपसः । तेऽअंगिरसःसूनवस्तेऽअग्नेःपरिजज्ञिरे ॥ १ ॥ येऽअग्नेःपरिजज्ञिरेविरूपासोदिवस्परि । नवग्वोनुद
शग्वोऽअंगिरस्तमःसचादेवेषुमंहते ॥ इंद्रेणयुजानिःसृजंतवाघतोव्रजंगोमंतमश्विनं । सहस्रंमेददतोऽअष्टकर्ण्यं१ः
श्रवोदेवेष्वक्रत ॥ प्रनूनंजायतामयंमनुस्तोक्मेवरोहतु । यःसहस्रंशताश्वंसद्योदानायमंहते ॥ नतमश्नोतिकश्चनदि
वऽइवसान्वारभं । सावर्ण्यस्यदक्षिणाविसिंधुरिवपप्रथे ॥ उतदासापरिविषेस्मद्दिष्टीगोपरीणसा । यदुस्तुर्वश्चमाम
हे ॥ सहस्रदाग्रामणीर्मारिषन्मनुःसूर्येणास्ययतमानैतुदक्षिणा । सावर्णेर्देवाःप्रतिरंत्वायुर्यस्मिन्नश्रांताऽअसनामवा

बृहतीसप्तमीसतोबृहतीदशमीगायत्रीअंत्यात्रिष्टुप्(भेदपक्षे–अंगिरसः६विश्वेदेवाः१सावर्णिः४एवं११।अंगिरसोनुक्रमण्यांपाक्षिकाउक्ताः)।
(येयज्ञेनेतिचतसृणांत्रिष्टुप्छंदस्त्वंकश्चिद्ब्रूतेतद्ब्रह्वविरुद्धं । विरोधास्तु–षळंगिरसांस्तुतिर्वांत्यात्रिष्टुबित्यनुक्रमाच्छेषाजगत्यइतिपरिभाषा
व्याघातएकः । तासांत्रिष्टुप्छंदस्त्वेनादेशपरिभाषयातासामंत्यायाश्चत्रिष्टुप्त्वेसिद्धेंत्यात्रिष्टुबितिसिद्धानुवादलक्षणदोषाविष्करणंद्वितीयः।
दशमीत्वस्यगायत्रीजगत्यन्याविनोत्तमामितिशौनकवचनाज्ञानेनस्वेच्छयाव्याख्यानमितितृतीयश्चेति ।)

जँ ॥ २ ॥ (१०।५।३) परावतोयेदिधिषंतऽआप्यंमनुप्रीतासोजनिमाविवस्वंतः । ययातेयेंनहुष्यस्यबर्हिषिदेवा
ऽआसंतेतेऽअधिब्रुवंतुनः ॥ विश्वाहिवोनमस्यानिवंद्यानामानिदेवाऽउतयज्ञियानिवः । येस्थजाताऽअदितेरद्भ्यस्प
रियेपृथिव्यास्तेमऽइहश्रुताहवँ ॥ येभ्योमातामधुमत्पिन्वतेपयःपीयूषंद्यौरदितिरद्रिबर्हाः । उक्थशुष्मान्वृषभरा
न्त्स्वप्नसस्ताँऽआदित्याँऽअनुमदास्वस्तयेँ ॥ नृचक्षसोऽअनिमिषंतोऽअर्हणाबृहद्देवासोऽअमृतत्वमानशुः । ज्योतीर
थाऽअहिमायाऽअनागसोदिवोवर्ष्माणँवसतेस्वस्तयेँ ॥ सम्राजोयेसुवृधोयज्ञमाययुरपरिह्वृतादधिरेदिविक्षयँ । ताँऽ
आविवासनमसासुवृक्तिभिर्महोऽआदित्याँऽअदितिंस्वस्तयेँ ॥ ३ ॥ कोवस्तोमँराधतियंजुजोषथविश्वेदेवासोमनुषो
यतिष्ठन । कोवोध्वरंतुविजाताऽअरंकरद्योनःपर्षदत्यंहःस्वस्तयेँ ॥ येभ्योहोत्रांप्रथमामायेजेमनुःसमिद्धाग्निर्मनसास
प्तहोतृभिः । तऽआदित्याऽअभयंशर्मयच्छतसुगानःकर्तसुपथास्वस्तयेँ ॥ यऽईशिरेभुवनस्यप्रचेतसोविश्वस्यस्थातुर्ज
गतश्चमंतवः । तेनःकृतादकृतादेनसस्पर्यद्यादेवासःपिपृतास्वस्तयेँ ॥ भरेष्विंद्रंसुहवँहवामहेंहोमुचंसुकृतंदैव्यंजनँ ।
अग्निंमित्रंवरुणंसातयेभगंद्यावापृथिवीमरुतःस्वस्तयेँ ॥ सुत्रामाणंपृथिवींद्यामनेहसँसुशर्माणमदितिंसुप्रणीतिं । दैवीं

(१०।५।३) परावतइतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यगयःप्लातोविश्वेदेवाःपंचदशीषोडश्योःपथ्यास्वस्तिर्जगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौस्वस्तिस्त्रिष्टुब्वा ।
(भेदपक्षे–विश्वेदेवाः९दिवः१विश्वेदेवाः४पथ्यास्वस्तिः२विश्वेदेवाः१एवं१७) । (गयःप्लातइत्यत्रप्लातोगयोविश्वेदेवाइत्यपिकेचित्प्रयुंजते)

नावंस्वरित्रामनागसमस्रवंतीमारुहेमास्वस्तये ॥ ४ ॥ विश्वेयजत्राऽअधिवोचतोतयेत्रायध्वंनोदुरेवायाऽअभिह्रुतः ।
सत्ययावोदेवहूत्याहुवेमशृण्वतोदेवाऽअवसेस्वस्तये ॥ अपामीवामपविश्वामनाहुतिमपारातिंदुर्विदत्रामघायतः ।
आरेदेवाद्वेषोऽअस्मद्युयोतनोरुणःशर्मयच्छतास्वस्तये ॥ अरिष्टःसमर्तोविश्वऽएधतेप्रप्रजाभिर्जायतेधर्मणस्परि ।
यमादित्यासोनयथासुनीतिभिरतिविश्वानिदुरितास्वस्तये ॥ यंदेवासोवथवाजसातौयंशूरसातामरुतोहितेधने । प्रा
तर्यावाणंरथमिंद्रसानसिमरिष्यंतमारुहेमास्वस्तये ॥ स्वस्तिनःपथ्यासुधन्वसुस्वस्त्य१प्सुवृजनेस्वर्वति । स्वस्तिनःपु
त्रकृथेषुयोनिषुस्वस्तिरायेमरुतोदधातन ॥ स्वस्तिरिद्धिप्रपथेश्रेष्ठारेक्णस्वत्यभियावाममेति । सानोऽअमासोऽअर
णेनिपातुस्वावेशाभवतुदेवगोपा ॥ एवाप्लतेःसूनुरवीवृधद्वोविश्वऽआदित्याऽअदितेमनीषी । ईशानासोनरोऽअम
र्त्येनास्ताविजनोदिव्योगयेन ॥ ५ ॥ (१०।५।४) कथादेवानांकतमस्ययामनिसुमंतुनामशृण्वतांमनामहे । को
मृळातिकतमोनोमयस्करत्कतमऽऊतीऽअभ्याववर्तति ॥ ऋतूयंतिक्रतवोहृत्सुधीतयोवेनंतिवेनाःपतयंत्यादिशः ।
नमर्डितविद्यतेऽअन्यऽएभ्योदेवेषुमेऽअधिकामाऽअयंसत ॥ नराशंसंपूषणमगोह्यमग्निंदेवेद्धमभ्यर्चसेगिरा ।

(१०।५।४) कथादेवानामितिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यगयःप्लातोविश्वेदेवाजगतीद्वादशीषोडशीसप्तदश्यस्त्रिष्टुभः (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः४आदित्यार्यमणः१विश्वेदेवाः३नद्यः१विश्वेदेवाः४द्यावापृथिव्यौ१विश्वेदेवाः३एवं१७) ।

सूर्यामासाचंद्रमसायमंदिविवित्रितंवातमुषसमक्तुमश्विना ॥ कथाकविस्तुवीरवान्कयागिराबृहस्पतिर्वावृधतेसुवृक्ति
भिः । अजएकपात्सुहवेभिर्ऋक्वभिरहिःशृणोतुबुध्न्योहवीमनि ॥ दक्षस्यवादितेजन्मनिव्रतेराजानामित्रावरुणावि
वाससि । अतूर्तपंथाःपुरुरथोऽअर्यमासप्तहोताविषुरूपेषुजन्मसु ॥ ६ ॥ तेनोऽअर्वंतोहवनश्रुतोहवंविश्वेशृण्वंतुवा
जिनोमितद्रवः । सहस्रसामेधसाताविवत्मनामहोयेधनंसमिथेषुजभ्रिरे ॥ प्रवोवायुंरथयुजंपुरंधिंस्तोमैःकृणुध्वंस
ख्यायपूषणं । तेहिदेवस्यसवितुःसवीमनिक्रतुंसचंतेसचितःसचेतसः ॥ त्रिःसप्तसस्रानद्योमहीरपोवनस्पतीन्पर्वताँऽ
अग्निमूतये । कृशानुमस्तॄन्तिष्यंसधस्थऽआरुद्रंरुद्रेषुरुद्रियंहवामहे ॥ सरस्वतीसरयुःसिंधुरूर्मिभिर्महोमहीरवसायंतु
वक्षणीः । देवीरापोमातरःसूदयित्न्वोघृतवत्पयोमधुमन्नोऽअर्चत ॥ उतमाताबृहद्दिवाशृणोतुनस्त्वष्टादेवेभिर्जनि
भिःपितावचः । ऋभुक्षावाजोरथस्पतिर्भगोरण्वःशंसःशशमानस्यपातुनः ॥ ७ ॥ रण्वःसंदृष्टौपितुमाँऽइववक्षयोभद्रा
रुद्राणांमरुतामुपस्तुतिः । गोभिःष्यामयशसोजनेष्वासदादेवासऽइळयासचेमहि ॥ यांमेधियंमरुतऽइंद्रदेवाऽअद
दातवरुणमित्रयूयं । तांपीपयतपयसेवधेनुंकुविद्गिरोऽअधिरथेवहाथ ॥ कुविदंगप्रतियथाचिदस्यनःसजात्यस्यमरु
तोबुबोधथ । नाभायत्रप्रथमंसंनसामहेतत्रजामित्वमदितिर्दधातुनः ॥ तेहिद्यावापृथिवीमातरामहीदेवीदेवान्जन्म
नायज्ञियेऽइतः । उभेबिभृतऽउभयंभरीमभिःपुरूरेतांसिपितृभिश्चसिंचतः ॥ विषाहोत्राविश्वमश्नोतिवार्यंबृहस्पति

ररमतिःपनीयसी । ग्रावायत्रमधुषुदुच्यतेबृहदवीवशंतमतिभिर्मनीषिणः ॥ एवाकविस्तुवीरवाँऽऋतज्ञाद्रविणस्यु
र्द्रविणसश्चकानः । उक्थेभिरत्रमतिभिश्चविप्रोपीपयद्वयोदिव्यानिजन्म ॥ एवाप्लतेःसूनुरवीवृधद्वोविश्वऽआदित्याऽ
अदितेमनीषी । ईशानासोनरोऽअमर्त्येनास्ताविजनोदिव्योगयेन ॥८॥ (१०।५।५) अग्निरिंद्रोवरुणोमित्रोऽअर्यमा
वायुःपूषासरस्वतीसजोषसः । आदित्याविष्णुर्मरुतःस्वर्बृहत्सोमोरुद्रोऽअदितिर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ इंद्राग्नीवृत्रहत्येषुस
त्पतीमिथोहिन्वानातन्वा३सओकसा । अंतरिक्षंमह्यापप्रुरोजसासोमोघृतश्रीर्महिमानमीरयन् ॥ तेषांहिमह्नामहता
मनर्वणांस्तोमाँऽइयर्म्यृतज्ञाऽऋतावृधां । येऽअप्सवमर्णवंचित्रराधसस्तेनोरासंतांमहयेसुमित्र्याः+ ॥ स्वर्णरमंतरि
क्षाणिरोचनाद्यावाभूमीपृथिवींस्कंभुरोजसा । पृक्षाऽइवमहयंतःसुरातयोदेवाःस्तवंतेमनुषायसूरयः ॥ मित्रायशिक्ष
वरुणायदाशुषेयासम्राजामनसानप्रयुच्छतः । ययोर्धामधर्मणारोचतेबृहद्ययोरुभेरोदसीनाधसीवृतौ ॥ ९ ॥ यागौ
र्वर्तनिंपर्येतिनिष्कृतंपयोदुहानाव्रतनीरवारतः । साप्रब्रुवाणावरुणायदाशुषेदेवेभ्योदाशद्धविषाविवस्वते ॥ दिवक्ष
सोऽअग्निजिह्वाऽऋतावृधऽऋतस्ययोनिंविमृशंतऽआसते । द्यांस्कभित्व्य१पऽआचक्रुरोजसायज्ञंजनित्वीतन्वी३नि

(१०।५।५) अग्निरिंद्रइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवासुक्रोवसुकर्णोविश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः४मित्रावरुणौ १ गौः १ विश्वेदेवाः१द्यावापृथिव्यौ१ विश्वेदेवाः३अश्विनौ१ विश्वेदेवाः३एवं१५) ।

मांमृजुः ॥ परिक्षिताा पितरापूर्वजावरीऽऋतस्ययोनाक्षयतःसमोकसा । द्यावापृथिवीवरुणायसव्रतेघृतवत्पयोमहि षायपिन्वतः ॥ पर्जन्यावातावृषभापुरीषिणेंद्रवायूवरुणोमित्रोऽअर्यमा । देवाँऽऽआदित्याँऽअदितिंहवामहेयेपार्थि वासोदिव्यासोऽअप्सुये ॥ त्वष्टारंवायुमृभवोयऽओहतेदैव्याहोताराऽउषसंस्वस्तये । बृहस्पतिंवृत्रखादंसुमेधस मिंद्रियंसोमंधनसाऽउंऽईमहे ॥ १० ॥ ब्रह्मगामश्वंजनयंतऽओषधीर्वनस्पतीन्पृथिवींपर्वताँऽअपः । सूर्यंदिविरोह यंतःसुदानवऽआर्याव्रताविसृजंतोऽअधिक्षमि ॥ भुज्युमंहसःपिपृथोनिरश्विनाश्यावंपुत्रंवध्रिमत्याऽअजिन्वतं । क मद्युवंविमदायोहथुर्युवंविष्णाप्वं विश्वकायावसृजथः ॥ पावीरवीतन्यतुरेकपादजोदिवोधर्तासिंधुरापःसमुद्रियः । विश्वेदेवासःशृणवन्वचांसिमेसरस्वतीसहधीभिःपुरंध्या ॥ विश्वेदेवाःसहधीभिःपुरंध्यामनोर्यजत्राऽअमृताऽऋत ज्ञाः । रातिषाचोऽअभिषाचःस्वर्विदःस्व गिरोब्रह्मसूक्तंजुषेरत ॥ देवान्वसिष्ठोऽअमृतान्ववंदेयेविश्वाभुवनाभिप्र तस्थुः । तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ११ ॥ (१०।५।६) देवान्हुवेबृहच्छ्रवसःस्वस्तयेज्योति ष्कृतोऽअध्वरस्यप्रचेतसः । येवावृधुःप्रतरंविश्ववेदसऽइंद्रज्येष्ठासोऽअमृताऽऋतावृधः ॥ इंद्रप्रसूतावरुणप्रशिष्टा येसूर्यस्यज्योतिषोभागमानशुः । मरुद्गणेवृजनेमन्मधीमहिमाघोनेयज्ञंजनयंतसूरयः ॥ इंद्रोवसुभिःपरिपातुनोगयं

(१०।५।६)देवान्हुवइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवसुकर्णोविश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप्(भेदपक्षे–विश्वेदेवाः६अग्नीषोमौ१विश्वेदेवाः८एवं१५)।

मादित्यैर्नोऽअदितिः शर्मयच्छतु । रुद्रोरुद्रेभिर्देवोमृळयातिनस्त्वष्टानोग्नाभिःसुवितायजिन्वतु ॥ अदितिर्द्यावापृ
थिवीऽऋतंमहदिंद्राविष्णूमरुतःस्वर्बृहत् । देवाँऽआदित्याँऽअवसेहवामहेवसूंन्रुद्रान्त्सवितारंसुदंससं ॥ सरस्वान्धी
भिर्वरुणोधृतव्रतःपूषाविष्णुर्महिमावायुरश्विना । ब्रह्मकृतोऽअमृताविश्ववेदसःशर्मनोयंसन्त्रिवरूथमंहसः ॥१२॥
वृषायज्ञोवृषणःसंतुयज्ञियावृषणोदेवावृषणोहविष्कृतः । वृषणाद्यावापृथिवीऽऋतावरीवृषापर्जन्योवृषणोवृषस्तुभः॥
अग्नीषोमावृषणावाजसातयेपुरुप्रशस्तावृषणाऽउपब्रुवे । यावीजिरेवृषणोदेवयज्ययातानःशर्मत्रिवरूथंवियंसतः ॥
धृतव्रताःक्षत्रियायज्ञनिष्कृतोबृहद्दिवाऽअध्वराणामभिश्रियः । अग्निहोतारऽऋतसापोऽअद्रुहोपोऽअसृजन्ननुवृत्र
तूर्ये ॥ द्यावापृथिवीजनयन्नभिव्रतापऽओषधीर्वनिनानियज्ञिया । अंतरिक्षंस्व१रापप्रुरूतयेवशंदेवासस्तन्वी३निमा
मृजुः ॥ धर्तारोदिवऽऋभवःसुहस्तावातापर्जन्यामहिषस्यतन्यतोः । आपऽओषधीःप्रतिरंतुनोगिरोभगोरातिर्वाजि
नोयंतुमेहवं ॥ १३ ॥ समुद्रःसिंधूरजोऽअंतरिक्षमजऽएकपात्तनयित्नुरर्णवः । अहिर्बुध्न्यःशृणवद्वचांसिमेविश्वेदेवा
सऽउतसूरयोमम ॥ स्यामवोमनवोदेववीतयेप्रांचंनोयज्ञंप्रणयतसाधुया । आदित्यारुद्रावसवःसुदानवऽइमाब्रह्मश
स्यमानानिजिन्वत॥ दैव्याहोताराप्रथमापुरोहितऽऋतस्यपंथामन्वेमिसाधुया। क्षेत्रस्यपतिंप्रतिवेशमीमहेविश्वान्देवाँ
ऽअमृताँऽअप्रयुच्छतः ॥ वसिष्ठासःपितृवद्वाचमक्रतदेवाँऽईळानाऽऋषिवत्स्वस्तये । प्रीताऽइवज्ञातयःकाममेत्या

स्मेदेवासोवंधूनुतावसु ॥ देवान्वसिष्ठोऽअमृतान्ववंदेयेविश्वाभुवनाभिप्रतस्थुः । तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपात स्वस्तिभिःसदानः ॥ १४ ॥ (१०।५।७) इमांधियंसप्तशीर्ष्णींपितानऽऋतप्रजातांबृहतीमविंदत् । तुरीयंस्विज्जनयद्विश्वजन्योयास्यऽउक्थमिंद्रायशंसन् ॥ ऋतंशंसंतऽऋजुदीध्यानादिवस्पुत्रासोऽअसुरस्यवीराः । विप्रंपदमंगिरसोदधानायज्ञस्यधामप्रथमंमनंत ॥ हंसैरिवसखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानिनहनाव्यस्यन् । बृहस्पतिरभिकनिक्रदद्गाऽउतप्रास्तौदुच्चविद्वाँऽअगायत् ॥ अवोद्वाभ्यांपरऽएकयागागुहातिष्ठंतीरनृतस्यसेतौ । बृहस्पतिस्तमसिज्योतिरिच्छन्नुदुस्राऽआकर्विहितिस्रऽआवः ॥ विभिद्यापुरंशयथेमपाचींनिस्त्रीणिसाकमुदधेरकृंतत् । बृहस्पतिरुषसंसूर्यंगामर्कंविवेदस्तनयन्निवद्यौः+ ॥ इंद्रोवलंरक्षितारंदुघानांकरेणेववििचकर्तारवेण । स्वेदांजिभिराशिरमिच्छमानोरोदयत्पणिमागाऽअमुष्णात् ॥ १५ ॥ सऽईंसत्येभिःसखिभिःशुचद्भिर्गोधायसंविधनसैरदर्दः । ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैर्घर्मस्वेदेभिर्द्रविणंव्यानट् ॥ तेसत्येनमनसागोपतिंगाऽइयानासऽइषणयंतधीभिः । बृहस्पतिर्मिथोऽअवद्यपेभिरुदुस्रियाऽअसृजतस्वयुग्भिः ॥ तंवर्धयंतोमतिभिःशिवाभिःसिंहमिवनानदतंसधस्थे । बृहस्पतिंवृषणंशूरसातौभरेभरेऽअनुमदेमजिष्णुं+ ॥ यदावाजमसनद्विश्वरूपमाद्यामरुक्षदुत्तराणिसद्म । बृहस्पतिंवृषणंवर्धयंतोनानासंतो

(१०।५।७) इमांधियमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोऽयास्योबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ।

बिभ्रतोज्योतिरासा+ ॥ सत्यामाशिषंकृणुतावयोधैकीरिंचिद्धवथःस्वेभिरेवैः । पश्चामृधोऽअपभवंतुविश्वास्तद्रोद
सीशृणुतंविश्वमिन्वे+ ॥ इंद्रोमह्नामहतोऽअर्णवस्यविमूर्धानमभिनदर्बुदस्य । अहन्नहिमरिणात्सप्तसिंधूंन्देवैर्द्यावा
पृथिवीप्रावतंनः ॥ १६ ॥ (१०।५।८) उदप्रुतोनवयोरक्षमाणावावदतोऽअभ्रियस्येवघोषाः । गिरिभ्रजोनोर्म
योमदंतोबृहस्पतिमभ्यर्१कांऽअनावन् ॥ संगोभिरांगिरसोनक्षमाणोभगऽइवेदर्यमणंनिनाय । जनेमित्रोनदंपतीऽ
अनक्तिबृहस्पतेवाजयाशूंरिवाजौ+ ॥ साध्वर्याऽअतिथिनीरिषिराःस्पार्हाःसुवर्णाऽअनवद्यरूपाः । बृहस्पतिःपर्वते
भ्योवितूर्यानिर्गाऽऊपेयवमिवस्थिविभ्यः ॥ आप्रुषायन्मधुंनऽऋतस्ययोनिमवक्षिपन्नर्कऽउल्कामिवद्योः । बृहस्प
तिरुद्धरन्नश्मनोगाभूम्याऽउद्नेववित्वचंबिभेद ॥ अपज्योतिषातमोऽअंतरिक्षादुद्नःशीपालमिववातऽआजत् । बृह
स्पतिरनुमृश्यावलस्याभ्रमिववातऽआचक्रऽआगाः+ ॥ यदावलस्यपीयतोजसुंभेद्बृहस्पतिरग्नितपोभिरर्कैः । दद्भि
र्नजिह्वापरिविष्टमाददाविर्निधीँरकृणोदुस्रियाणां ॥ १७ ॥ बृहस्पतिरमतहित्यदासांनामस्वरीणांसदनेगुहायत् ।
आंडेवभित्त्वाशकुनस्यगर्भमुदुस्रियाःपर्वतस्यत्मनाजत् ॥ अश्नापिनद्धंमधुपर्यपश्यन्मत्स्यंनदीनऽउदनिक्षियंतं । नि
ष्टज्जभारचमसंनवृक्षाद्बृहस्पतिर्विरवेणाविकृत्य ॥ सोषामविंदत्सःस्व१ःसोऽअग्निंसोऽअर्केणविबबाधेतमांसि । बृह

(१०।५।८) उदप्रुतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यायास्योबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ।

स्पतिर्गोवपुषोवलस्यनिर्मज्जानंनपर्वणोजभार ॥ हिमेवपर्णामुषितावनानिबृहस्पतिनाकृपयद्वलोगाः । अनानुकृत्य
मपुनश्चकारयात्सूर्यामासामिथऽउच्चरातः ॥ अभिश्यावंनकृशनेभिरश्वंनक्षत्रेभिःपितरोद्यामपिंशन् । रात्र्यांतमोऽ
अदधुर्ज्योतिरहन्बृहस्पतिर्भिनदद्रिंविदद्गाः+ ॥ इदमकर्मनमोऽअभ्रियाययःपूर्वीरन्वानोनवीति । बृहस्पतिःसहि
गोभिःसोऽअश्वैःसवीरेभिःसनृभिर्नोवयोधात् ॥ १८ ॥ (१०।६।१) भद्राऽअग्नेर्वध्र्यश्वस्यसंदृशोवामीप्रणीतिः
सुरणाऽउपेतयः । यदींसुमित्राविशोऽअग्रऽइंधतेघृतेनाहुतोजरतेदविद्युतत् ॥ घृतमग्नेर्वध्र्यश्वस्यवर्धनंघृतमन्नंघृत
म्वस्यमेदनं । घृतेनाहुतऽउर्वियाविपप्रथेसूर्यऽइवरोचतेसर्पिरासुतिः ॥ यत्तेमनुर्यदनीकंसुमित्रःसमीधेऽअग्नेतदिदं
नवीयः । सरेवच्छोचसगिरोजुषस्वसवाजंदर्षिसऽइहश्रवोधाः ॥ यंत्वापूर्वमीळितोवध्र्यश्वःसमीधेऽअग्नेसऽइदंजुष
स्व । सनःस्तिपाऽउतभवातनूपादात्रंरक्षस्वयदिदंतेऽअस्मे+ ॥ भवाद्युम्नीवाध्र्यश्वोतगोपामात्वातारीदभिमातिर्जना
नां । शूरऽइवधृष्णुश्च्यवनःसुमित्रःप्रनुवोचंवाध्र्यश्वस्यनाम ॥ समज्र्यापर्वत्या३वसूनिदासावृत्राण्यार्याजिगेथ ।
शूरऽइवधृष्णुश्च्यवनोजनानांत्वमग्नेपृतनायूँरभिष्याः ॥ १९ ॥ दीर्घतंतुर्बृहदुक्षायमग्निःसहस्रस्तरीःशतनीथऽऋ
भ्वा । द्युमान्द्युमत्सुनृभिर्मृज्यमानःसुमित्रेषुदीदयोदेवयत्सु ॥ त्वेधेनुःसुदुघाजातवेदोसश्चतेवसमनासबर्धुक् । त्वं

षष्ठेनुवाकेषोळशसूक्तानि (१०।६।१) भद्राअग्नेरितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवाध्र्यश्वःसुमित्रोग्निस्त्रिष्टुबाद्येद्वेजगत्यौ ।

नृभिर्दक्षिणावद्भिरग्नेसुमित्रेभिरिध्यसेदेवयद्भिः ॥ देवाश्चित्तेऽअमृताजातवेदोमहिमानंवाध्र्यश्वप्रवोचन् । यत्संपृ
च्छंमानुषीर्विशऽआयन्त्वंनृभिरजयस्त्वावृधेभिः ॥ पितेवपुत्रमबिभरुपस्थेत्वामग्नेवध्र्यश्वःसपर्यन् । जुषाणोऽअस्य
समिधंयविष्ठोतपूर्वाँऽअवनोर्व्राधतश्चित् ॥ शश्वदग्निर्वध्र्यश्वस्यशत्रून्नृभिर्जिगायसुतसोमवद्भिः । समनंचिददहश्चि
त्रभानोवव्राधंतमभिनद्वृधश्चित् ॥ अयमग्निर्वध्र्यश्वस्यवृत्रहासनकात्प्रेद्धोनमसोपवाक्यः । सनोऽअजामीँरुतवावि
जामीनभितिष्ठशर्धतोवाध्र्यश्व ॥ २० ॥ (१०।६।२) इमांमेऽअग्नेसमिधंजुषस्वेळस्पदेप्रतिहर्याघृताचीं । वर्ष्मं
न्पृथिव्याःसुदिनत्वेऽअह्नामूर्ध्वोभवसुक्रतोदेवयज्या+ ॥ आदेवानामग्रयावेहयातुनराशंसोविश्वरूपेभिरश्वैः । ऋत
स्यपथानमसामियेधोदेवेभ्योदेवतमःसुषूदत् ॥ शश्वत्तममीळतेदूत्यायहविष्मंतोमनुष्यासोऽअग्निं । वर्हिष्ठैरश्वैःसु
वृतारथेनादेवान्वक्षिनिषदेहहोता ॥ विप्रथतांदेवजुष्टंतिरश्चादीर्घंद्राघ्मासुरभिभूत्वस्मे । अहेळतामनसादेवबर्हिरिं
द्रज्येष्ठाँऽउशतोयक्षिदेवान्+ ॥ दिवोवासानुस्पृशतावरीयःपृथिव्यावामात्रयाविश्रयध्वं । उशतीर्द्वारोमहिनामह
द्भिर्देवंरथंरथयुर्धारयध्वं ॥ २१ ॥ देवीदिवोदुहितरासुशिल्पेऽउषासानक्तासदतांनियोनौ । आवांदेवासऽउशती

(१०।६।२) इमांमइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवाध्र्यश्वःसुमित्रइध्मोनराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौप्रचेतसौसरस्वती
ळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयस्त्रिष्टुप् ।

उशंतऽउरौसीदंतुसुभगेऽउपस्थे॥ ऊर्ध्वोग्रावाबृहदग्निःसमिद्धःप्रियाधामान्यदितेरुपस्थे । पुरोहितावृत्विजायज्ञेऽ अस्मिन्विदुष्टराद्रविणमायजेथां ॥ तिस्रोदेवीर्बर्हिरिदंवरीयऽआसीदतचकृमावःस्योनं । मनुष्वद्यज्ञंसुधिताहवींषी ळादेवीघृतपदीजुषंत ॥ देवत्वष्टर्यद्धचारुत्वमानड्यदंगिरसामभवःसचाभूः । सदेवानांपाथऽउपप्रविद्वानुशन्यक्षि द्रविणोदःसुरत्नः ॥ वनस्पतेरशनयानियूयादेवानांपाथऽउपवक्षिविद्वान् । स्वदातिदेवःकृणवद्धवींष्यवतांद्यावापृ थिवीहवंमे ॥ आग्नेवहवरुणमिष्टयेनऽइंद्रंदिवोमरुतोऽअंतरिक्षात् । सीदंतुबर्हिर्विश्वऽआयजत्राःस्वाहादेवाऽअमृ तामादयंतां ॥ २२ ॥ (१०।६।३) बृहस्पतेप्रथमंवाचोऽअग्रंयत्प्रैरतनामधेयंदधानाः । यदेषांश्रेष्ठंयदरिप्रमासी त्प्रेणातदेषांनिहितंगुहाविः+ ॥ सक्तुमिवतितउनापुनंतोयत्रधीरामनसावाचमक्रत । अत्रासखायःसख्यानिजान तेभद्रैषांलक्ष्मीर्निहिताधिवाचि+ ॥ यज्ञेनवाचःपदवीयमायन्तामन्वविंदन्नृषिषुप्रविष्टां । तामाभृत्याव्यदधुःपुरुत्रा तांसप्तरेभाऽअभिसंनवंते ॥ उतत्वःपश्यन्नददर्शवाचमुतत्वःशृण्वन्नशृणोत्येनां । उतोत्वस्मैतन्वं१विसस्रेजायेवपत्य ऽउशतीसुवासाः ॥ उतत्वंसख्येस्थिरपीतमाहुर्नैनंहिन्वंत्यपिवाजिनेषु । अधेन्वाचरतिमाययैषवाचंशुश्रुवाँऽअफ लामपुष्पां+ ॥ २३ ॥ यस्तित्याजसचिविदंसखायंनतस्यवाच्यपिभागोऽअस्ति । यदींशृणोत्यलकंशृणोतिनहिप्रवेद

(१०।६।३) बृहस्पतइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबृहस्पतिर्ज्ञानंत्रिष्टुप्नवमीजगती ।

सुकृतस्यपंथां ॥ अक्षण्वंतःकर्णवंतःसखायोमनोजवेष्वसमाबभूवुः । आदघ्नासऽउपकक्षासऽउत्वेह्रदाऽइवस्नात्वाऽ उत्वेददृश्रे ॥ हृदातष्टेषुमनसोजवेषुयद्ब्राह्मणाःसंयजंतेसखायः । अत्राहत्वंविजहुर्वेद्याभिरोहब्रह्माणोविचरंत्युत्वे ॥ इमेयेनार्वाङ्नपरश्चरंतिनब्राह्मणासोनसुतेकरासः । तऽएतेवाचमभिपद्यपापयासिरीस्तंत्रंतन्वतेऽअप्रजज्ञयः ॥ सर्वेनंदंतियशसागतेनसभासाहेनसख्यासखायः । किल्बिषस्पृत्पितुषणिर्ह्येषामरंहितोभवतिवाजिनाय ॥ ऋचांत्वःपोषमास्तेपुपुष्वान्गायत्रंत्वोगायतिशक्करीषु । ब्रह्मात्वोवदतिजातविद्यांयज्ञस्यमात्रांविमिमीतऽउत्वः ॥ २४ ॥ ॥ इत्यष्टमाष्टकेद्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अष्टपंचाशाध्यायेवर्गाः २४ सूक्तानि १० ऋचः १३३ ॥ त्यागः ॥ अंगिरोभ्य. ६ विश्वेभ्योदेवेभ्य. सावर्णय. ४ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ९ नौरूपायैदिव. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ४ पथ्यायैस्वस्तय. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ अदित्यर्यमभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ८ द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ७ मित्रावरुणाभ्या. गवइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ९ अग्नीषोमाभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ८ बृहस्पतय. २४ अग्नय. १२ समिद्धायाग्नय. नराशंसाये. इळाये. बर्हिषइ. देवीभ्योद्वार्भ्यइ. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्रे. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. ज्ञानाये. ११ इत्यष्टमेद्वितीयः ॥

देवानांनवलौक्योवांबृहतिर्दाक्षायण्यदितिर्वोदैवमानुष्टुभंजनिष्ठाएकादशगौरिवीतिर्वसूनांषट्प्रसुनवासिंधुक्षि
त्प्रैयमेधोनदीस्तुतिर्जागतंत्वावोष्टौसर्पऐरावतोजरत्कर्णोग्राव्णोस्तौदभ्रप्रुषःस्यूमरश्मिभार्गवोमारुतंतुपंचमी
जगतीविप्रासोद्वितीयापंचम्याद्याश्चतिस्रोजगत्योपश्यंसप्तसौचीकोग्निर्वैश्वानरोवासप्तिर्वावाजंभरऽआग्नेयंत्वं
ग्निःसप्तिंयऽइमाविश्वाविश्वकर्माभौवनोवैश्वकर्माणंतुद्वितीयाविराड्रूपाचक्षुषोयस्तेमन्योमन्युस्तापसोमान्यवं
त्वाद्याजगतीत्वयामन्योचतुर्जगत्यंतंसत्येनसप्तचत्वारिंशत्सावित्रीसूर्यात्मदैवतमानुष्टुभंपंचभिःसोममस्तौत्प
राभिःस्वविवाहंसप्तदश्यादेवान्परयासोमार्कौपरयाचंद्रमसंपरानृणांविवाहमंत्राआशीःप्रायाःपरादेहीतिद्वेव
धूवासःसंस्पर्शनिंदार्थंपरायक्ष्मनाशिनीदंपत्योर्नवोनवस्तिस्रोनृक्षरागृभ्णामीतिद्वेद्वेयदश्विनापूषाघोरचक्षुरि
तित्रिष्टुभंस्तृष्टमुरोबृहतीपूर्वापरमिहप्रियमानःप्रजांजगत्यः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (१०।६।४) देवानांनुवयंजानाप्रवोचामविपन्यया । उक्थेषुशस्यमानेषुयःपश्यादुत्तरेयु
गे+ ॥ ब्रह्मणस्पतिरेतासंकुर्मारऽइवाधमत् । देवानांपूर्व्येयुगेसंतःसदजायत ॥ देवानांयुगेप्रथमेसंतःसदजायत ।
तदाशाऽअन्वजायंततदुत्तानपदस्परि ॥ भूर्जज्ञऽउत्तानपदोभुवऽआशाऽअजायंत । अदितेर्दक्षोऽअजायतदक्षाद्व

(१०।६।४) देवानामितिनवर्चस्यसूक्तस्यलौक्योबृहस्पतिर्देवाअनुष्टुप् (आंगिरसोवाबृहस्पतिऋषिर्दाक्षायण्यदितिर्वाऋषिका) ।

दितिःपरि ॥ अदितिर्ह्यजनिष्टदक्षयादुहितातव । तांदेवाऽअन्वजायंतभद्राऽअमृतबंधवः ॥ १ ॥ यद्देवाऽअदः
सलिलेसुसंरब्धाऽअतिष्ठत । अत्रावोनृत्यतामिवतीव्रोरेणुरपायत ॥ यद्देवायतयोयथाभुवनान्यपिन्वत । अत्रास
मुद्रऽआगूह्ळमासूर्यमजभर्तन ॥ अष्टौपुत्रासोऽअदितेर्येजातास्तन्व१स्परि । देवाँऽउपप्रैत्सप्तभिःपरामार्ताँडमास्य
त् ॥ सप्तभिःपुत्रैरदितिरुपप्रैत्पूर्व्यंयुगं । प्रजायैमृत्यवेत्वत्पुनर्मार्ताँडमाभरत् ॥ २ ॥ (१०।६।५) जनिष्ठाऽउग्रः
सहसेतुरायमंद्रऽओजिष्ठोबहुलाभिमानः । अवर्धन्निंद्रंमरुतश्चिदत्रमातायद्वीरंदधनद्धनिष्ठा ॥ द्रुहोनिषत्तापृशनी
चिदेवैःपुरूशंसेनवावृधुष्टऽइंद्रं । अभीवृतेवतामहापदेनध्वांतात्प्रपित्वादुदरंतगर्भाः ॥ ऋष्वातेपादाप्रयज्जिगास्यवं
र्धन्वाजाऽउतयेचिदत्र । त्वामिंद्रसालावृकान्सहस्रमासन्दधिषेऽअश्विनाववृत्याः ॥ समनातूर्णिरुपयासियज्ञमाना
सत्यासख्यायवक्षि । वसाव्यामिंद्रधारयःसहस्राश्विनाशूरददतुर्मघानि ॥ मंदमानऽऋतादधिप्रजायैसखिभिरिंद्र
ऽइषिरेभिरर्थं । आभिर्हिमायाऽउपदस्युमागान्मिहःप्रतम्राऽअवपत्तमांसि ॥ ३ ॥ सनामानाचिद्ध्वसयोन्यस्माऽअ
वाहन्निंद्रऽउषसोयथानः । ऋष्वैरगच्छःसखिभिर्निकामैःसाकंप्रतिष्ठाहृद्याजघंथ ॥ त्वंजघंथनमुचिंमखस्युंदासंकृ
ण्वानऽऋषयेविमायं । त्वंचकर्थमनवेस्योनान्पथोदेवत्रांजसेवयानान् ॥ त्वमेतानिपप्रिषेविनामेशानऽइंद्रदधिषे

(१०।६।५) जनिष्ठाइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यशात्त्योगौरिवीतिरिंद्रस्त्रिष्टुप् ।

गभस्तौ । अनुत्वादेवाःशवसामदंत्युपरिबुध्नान्वनिनश्चकर्थ॥ चक्रंयदस्याप्स्वानिषत्तमुतोतदस्मैमध्विच्चच्छद्यात्। पृथिव्यामतिषितंयदूधःपयोगोष्वदधाऽओषधीषु ॥ अश्वादियायेतियद्वदंत्योजसोजातमुतमन्यऽएनं । मन्योरियायहर्म्येषुतस्थौयतःप्रजज्ञऽइंद्रोऽअस्यवेद ॥ वयःसुपर्णाऽउपसेदुरिंद्रंप्रियमेधाऽऋषयोनाधमानाः । अपध्वांतमूर्णुहिपूर्धिचक्षुर्मुमुग्ध्यस्मान्निधयेवबद्धान्+ ॥ ४ ॥ (१०।६।६) वसूनांवाचर्कृषऽइयक्षन्धियावायज्ञैर्वारोदस्योः । अर्वंतोवायेरयिमंतःसातौवनुंवायेसुश्रुणंसुश्रुतोधुः+ ॥ हवऽएषामसुरोनक्षतद्यांश्रवस्यतामनसानिंसतक्षां । चक्षाणायत्रसुवितायदेवाद्यौर्नवारेभिःकृणवंतस्वैः+ ॥ इयमेषाममृतानांगीःसर्वताताये कृपणंतरत्नं । धियंचयज्ञंचसाधंतस्तेनोधांतुवसव्यमसामि ॥ आतत्तऽइंद्रायवःपनंताभियऽऊर्वंगोमंतंतितृत्सान् । सकृत्स्वंयेपुरुपुत्रांमहींसहस्रधारांबृहतींदुदुक्षन् ॥ शचीवऽइंद्रमवसेकृणुध्वमनानतंदमयंतंपृतन्यून् । ऋभुक्षणंमघवानंसुवृक्तिंभर्तायोवज्रंनर्यंपुरुक्षुः+॥यद्वावानंपुरुतमंपुराषाळावृत्रहेंद्रोनामान्यप्राः। अचेतिप्रासहस्पतिस्तुविष्मान्यदीमुश्मसिकर्तवेकरत्तत्+॥५॥ (१०।६।७) प्रसुवऽआपोमहिमानमुत्तमंकारुर्वोचातिसदनेविवस्वतः । प्रसप्तसप्तत्रेधाहिचक्रमुःप्रसृत्वरीणामतिसिंधुरोजसा॥प्रतेरदद्वरुणोयातवेपथःसिंधोयद्वाजाँऽअभ्यद्रवस्त्वं।भूम्याऽअधिप्रवतायासिसानुनायदेषामग्रंजगतामिर

(१०।६।६) वसूनामितिषळर्चस्यसूक्तस्यगौरिवीतिरिंद्रस्त्रिष्टुप्। (१०।६।७) प्रसुवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यप्रैयमेधःसिंधुक्षिन्नद्योजगती।

ज्यसि ॥ दिविस्वनोयततेभूम्योपर्यनंतंशुष्ममुदियर्तिभानुना । अभ्रादिवप्रस्तनयंतिवृष्टयःसिंधुर्यदेतिवृषभोनरोरु

वत् ॥ अभित्वासिंधोशिशुमिन्नमातरोवाश्राऽअर्षंतिपयसेवधेनवः । राजेवयुध्वानयसित्वमित्सिचौयदासामग्रंप्रव

तामिनक्षसि ॥ इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या । असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासु

षोमया ॥ ६ ॥ (परिशिष्टं ॥ सितासितेसरितेयत्रसंगथेतत्राप्लुतासोदिवमुत्पतंति । येवैतन्वं१विसृजंतिधीरास्तेज

नासोऽअमृतत्वंभजंते ॥१॥) तृष्टामयाप्रथमंयातवेसजूःसुसर्त्वारसयाश्वेत्यात्या । त्वंसिंधोकुभयागोमतींक्रुमुंमेह

त्न्वासरथंयाभिरीयसे ॥ ऋजीत्येनीरुशतीमहित्वापरिज्रयांसिभरतेरजांसि । अदब्धासिंधुरपसामपस्तमाश्वानचि

त्रावपुषीवदर्शता+ ॥ स्वश्वासिंधुःसुरथासुवासाहिरण्ययीसुकृतावाजिनीवती । ऊर्णावतीयुवतिःसीलमावत्युताधि

वस्तेसुभगामधुवृधं ॥ सुखंरथंयुयुजेसिंधुरश्विनंतेनवाजंसनिषदस्मिन्नाजौ । महान्ह्यस्यमहिमापनस्यतेदब्धस्यस्वय

शसोविरप्शिनः ॥ ७ ॥ (१०।६।८) आवऽऋंजसऽऊर्जांव्युष्टिष्विंद्रंमरुतोरोदसीऽअनक्तन । उभेयथानोऽअह

नीसचाभुवासदःसदोवरिवस्यातऽउद्भिदा ॥ तदुश्रेष्ठंसवनंसुनोतनात्योनहस्तयतोऽअद्रिःसोतरि । विदद्ध्य१र्योऽअ

भिभूतिपौंस्यंमहोरायेचित्तरुतेयदर्वतः ॥ तदिद्ध्यस्यसवनंविवेरपोयथापुरामनवेगातुमश्रेत् । गोऽअर्णसित्वाष्ट्रेऽअ

(१०।६।८) आवऋंजसइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यैरावतोजरत्कर्णःसर्पोग्रावाणोजगती ।

श्वंनिर्णिजिप्रेमंध्वरेष्वंध्वराँऽअंशिश्रयुः ॥ अपंहतरक्षसोभंगुरावंतःस्कभायतनिर्ऋंतिंसेधतामंतिं । आनोरयिंसर्ववी रंसुनोतनदेवाव्यंभरतश्लोकंमद्रयः ॥ दिवश्चिदावोमंवत्तरेभ्योविभ्वनांचिदाश्वंपस्तरेभ्यः । वायोश्चिदासोमंरभस्त रेभ्योग्नेश्चिदर्चपितुकृत्तरेभ्यः ॥ ८ ॥ भुरंतुनोयशसःसोत्वंधसोग्रावाणोवाचादिविताँदिवित्मंता । नरोयत्रंदुहतेका म्यंमध्वाघोषयंतोऽअभितोंमिथस्तुरंः ॥ सुन्वंतिसोमंरथिरासोऽअद्रयोनिरंस्यरसंगविषोंदुहंतिते । दुहंत्यूधंरुपसेच नायकंनरोंहव्यानमंर्जयंतऽआसभिः ॥ एतेनंरःस्वपंसोऽअभूतनयऽइंद्रांयसुनुथसोमंमद्रयः । वामंवांमंवोदिव्या यधाम्नेवसुवसुवःपार्थिवायसुन्वते ॥ ९ ॥ (१०।६।९) अभ्रप्रुषोनवाचाप्रुंषावसुंहविष्मंतोनयज्ञाविंजानुषंः। सुमारुं तंनब्रह्माणंमर्हसेंगणमंस्तोष्येषांनशोभसे ॥ श्रियेमर्यासोऽअंजीँरंकृण्वतसुमारुतंनपूर्वीरतिक्षपंः । दिवस्पुत्रासऽ एतानयेंतिरऽआदित्यासस्तेऽअक्रानवांवृधुः ॥ प्रयेदिवःपृंथिव्यानबर्हणात्मनांरिरिचेऽअभ्रान्नसूर्यंः । पाजंस्वंतो नवीराःपंनस्यवोरिशादंसोनमर्याऽअभिद्यंवः ॥ युष्माकंबुध्नेऽअपांनयामंनिविथुर्यतिनमहीश्रंथर्यति । विश्वप्सुर्यज्ञो ऽअर्वागयंसुवःप्रयंस्वंतोनसत्राचऽआगंत ॥ यूयंधूर्षुप्रयुजोनरश्मिभिर्ज्योतिंष्मंतोनभासाव्युंष्टिषु । श्येनासोनस्वयं शसोरिशादंसःप्रवासोनप्रसितासःपरिप्रुषंः ॥ १० ॥ प्रयद्वहंध्वेमरुतःपराकाद्यूयंमहःसंवरंणस्यवस्वंः । विदानासो

(१०।६।९) अभ्रप्रुषइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःस्यूमरश्मिर्मरुतस्त्रिष्टुप्पंचमीजगती ।

वसवोराध्यंस्माराच्चिद्द्वेषंःसनुतर्युयोत ॥यऽउद्दचिंयज्ञेऽअध्वरेष्ठामरुद्भ्योनमानुषोददाशत् । रेवत्सवयोंदधतेसुवीरंस
देवानामपिंगोपीथेऽअस्तु ॥ तेहियज्ञेषुयज्ञियांसऽऊमाऽआदित्येननाम्नाशंभविष्ठाः। तेनोंवंतुरथतूर्मनीषांमहश्चयाम
न्नध्वरेचकानाः+ ॥ ११ ॥ (१०।६।१०) विप्रांसोनमन्मंभिःस्वाध्योंदेवाव्योऽ३नयज्ञैःस्वप्नंसः । राजानोनचित्राः
सुसंदृशःक्षितीनांनमर्याऽअरेपसः ॥ अग्निर्नयेभ्राजसारुक्मवक्षसोवातांसोनस्वयुजःसद्यऽऊतयः । प्रज्ञातारोनज्ये
ष्ठाःसुनीतयःसुशर्माणोनसोमाऽऋतंयते+ ॥ वातांसोनयेधुनयोजिगत्नवोंग्नीनांनजिह्वाविरोकिणः । वर्मण्वंतोनयो
धाःशिमीवंतःपितॄणांनशंसाःसुरातयः ॥ रथानांनये१राःसनांभयोजिगीवांसोनशूराऽअभिद्यवः । वरेयवोनमर्याघृ
तप्रुषोंभिस्वर्तारोऽअर्कंनसुष्टुभः ॥ अश्वांसोनयेज्येष्ठासऽआशवोंदिधिषवोनरथ्यःसुदानवः । आपोननिम्नैरुदभिर्जि
गत्नवोंविश्वरूपाऽअंगिरसोऽनसामभिः ॥ १२ ॥ ग्रावाणोनसूरयःसिंधुमातरऽआदर्दिरासोऽअद्रयोनविश्वहा ।
शिशूलानक्रीळयःसुमातरोंमहाग्रामोनयामन्नुतत्विषा+ ॥ उषसांनकेतवोंध्वरश्रियःशुभंयवोनांजिभिर्व्यश्वितन् ।
सिंधवोनययियोभ्राजदृष्टयःपरावतोनयोजनानिममिरे ॥ सुभागान्नोंदेवाःकृणुतासुरत्नानस्मान्स्तोतॄन्मरुतोवावृधा

(१०।६।१०) विप्रासइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यस्यूमरश्मिर्मरुतस्त्रिष्टुप्द्वितीयापंचम्याद्याश्चतस्रश्चजगत्यः।

नाः । अधिस्तोत्रस्यसख्यस्यगातसनाद्धिवोरत्नधेयानिसंति ॥ १३ ॥ (१०।६।११) अपश्यमस्यमहतोमहित्वम मर्त्यस्यमर्त्यासुविक्षु । नानाहनूविभृतेसंभरेतेऽअसिन्वतीबप्संतीभूर्यत्तः ॥ गुहाशिरोनिहितमृधगक्षीऽअसिन्वन्न त्तिजिह्वयावनानि । अत्राण्यस्मैपड्भिःसंभरंत्युत्तानहस्तानमसाधिविक्षु+ ॥ प्रमातुःप्रतरंगुह्यमिच्छन्कुमारोनवीरुधः सर्पदुर्वीः । ससंनपक्कमविदच्छुचंतंरिरिह्वांसंरिपऽउपस्थेऽअंतः+ ॥ तद्वामृतंरोदसीप्रब्रवीमिजायमानोमातरागर्भो ऽअत्ति । नाहंदेवस्यमर्त्यश्चिकेताग्निरंगविचेताःसप्रचेताः ॥ योऽअस्माऽअन्नंतृष्वाऽ३ दधात्याज्यैर्घृतैर्जुहोतिपुष्यति । तस्मैसहस्रमक्षभिर्विचक्षेग्नेविश्वतःप्रत्यङ्ङसित्वं+ ॥ किंदेवेषुत्यजऽएनश्चकर्थाग्नेपृच्छामिनुत्वामविद्वान् । अक्रीळन्क्री ळन्हरिरत्तवेदन्विपर्वशश्चकर्तगामिवासिः+ ॥ विषूचोऽअश्वान्युयुजेवनेजाऽऋजीतिभीरशनाभिर्गृभीतान् । चक्ष देमित्रोवसुभिःसुजातःसमानृधेपर्वभिर्वावृधानः+ ॥ १४ ॥ (१०।६।१२) अग्निःसप्तिंवाजंभरंददात्यग्निर्वीरंश्रु त्यंकर्मनिःष्ठां । अग्नीरोदसीविचरत्समंजन्नग्निर्नारींवीरकुक्षिंपुरंधिं ॥ अग्नेरप्नसःसमिदस्तुभद्राग्निर्महीरोदसीऽआवि वेश । अग्निरेकंचोदयत्समत्स्वग्निर्वृत्राणिदयतेपुरूणि ॥ अग्निर्हत्यंजरतःकर्णमावाग्निरद्भ्योनिरदहज्जरूथं । अग्निरत्रिं

(१०।६।११) अपश्यमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौचीकोग्निरग्निस्त्रिष्टुप् (वैश्वानरोग्निर्वाजंभरःसप्तिरितीमावृषीपाक्षिकौ)। (१०।६।१२) अग्निःसप्तिमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौचीकोग्निरग्निस्त्रिष्टुप् (वैश्वानरोग्निर्वाजंभरःसप्तिरितीमावृषीपाक्षिकौ)।

घर्मऽउरुष्यदन्तरग्निर्नृमेधम्प्रजयासृजत्सम्+ ॥ अग्निर्दाद्द्रविणंवीरपेशाऽअग्निर्ऋषिंयःसहस्रासनोति । अग्निर्दिविहव्यमा
ततानाग्नेर्धामानिविभृतापुरुत्रा+ ॥ अग्निमुक्थैर्ऋषयोविह्वयन्तेग्निंनरोयामनिबाधितासः । अग्निंवयोऽअन्तरिक्षेपतन्
तोग्निःसहस्रापरियातिगोनाम् ॥ अग्निंविशऽईळतेमानुषीर्याऽअग्निंमनुषोनहुषोविजाताः । अग्निर्गान्धर्वीम्पथ्यामृतस्याग्ने
र्गव्यूतिर्घृतऽआनिषत्ता ॥ अग्नयेब्रह्मऽऋभवस्ततक्षुरग्निम्महामवोचामासुवृक्तिम् । अग्नेप्रावञ्जरितारंयविष्ठाग्नेमहिद्रवि
णमायजस्व ॥ १५ ॥ (१०।६।१३) ॥ यऽइमाविश्वाभुवनानिजुह्वदृषिर्होतान्यसीदत्पितानः । सऽआशिषाद्रविण
मिच्छमानःप्रथमच्छदवराँऽआविवेश ॥ किंस्विदासीदधिष्ठानमारम्भणंकतमत्स्वित्कथासीत् । यतोभूमिंजनयन्वि
श्वकर्माविद्यामौर्णोन्महिनाविश्वचक्षाः ॥ विश्वतश्चक्षुरुतविश्वतोमुखोविश्वतोबाहुरुतविश्वतस्पात् । सम्बाहुभ्यान्ध
मतिसम्पतत्रैर्द्यावाभूमीजनयन्देवएकः ॥ किंस्विद्वनंकऽउसवृक्षऽआसयतोद्यावापृथिवीनिष्टतक्षुः । मनीषिणोमनं
सापृच्छतेदुतद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानिधारयन् ॥ यातेधामानिपरमाणियावमायामध्यमाविश्वकर्मन्नुतेमा । शिक्षासखि
भ्योहविषिस्वधावःस्वयंयजस्वतन्वंवृधानः+ ॥ विश्वकर्मन्हविषावावृधानःस्वयंयजस्वपृथिवीमुतद्याम् । मुह्यन्त्वन्येऽ
अभितोजनासऽइहास्माकम्मघवासूरिरस्तु ॥ वाचस्पतिंविश्वकर्माणमूतयेमनोजुवंवाजेऽअद्याहुवेम । सनोविश्वानि

(१०।६।१३) यइमाविश्वेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभौवनोविश्वकर्माविश्वकर्मात्रिष्टुप्द्वितीयाविराड्रूपा ।

हवनानिजोषद्विश्वशंभूरवसेसाधुकर्मा ॥ १६ ॥ (१०।६।१४) चक्षुषःपितामनसाहिधीरोघृतमेनेऽअजनन्नम्नमा
ने । यदेदंताऽअददृहंतपूर्वऽआदिद्द्यावापृथिवीऽअप्रथेतां ॥ विश्वकर्माविमनाऽआद्विहायाधाताविधातापरमोतसं
दृक् । तेषामिष्टानिसमिषामदंतियत्रासप्तऽऋषीन्परऽएकमाहुः+ ॥ योनःपिताजनितायोविधाताधामानिवेदभुवना
निविश्वा । योदेवानांनामधाऽएकएवतंसंप्रश्नंभुवनायंत्यन्या+ ॥ तऽआयजंतद्रविणंसमस्माऽऋषयःपूर्वेजरितारोन
भूना । असूर्तेसूर्तेरजसिनिषत्तेयेभूतानिसमकृण्वन्निमानि॥ परोदिवापरऽएनापृथिव्यापरोदेवेभिरसुरैर्यदस्ति। कंस्वि
द्गर्भंप्रथमंदध्रऽआपोयत्रदेवाःसमपश्यंतविश्वे ॥ तमिद्गर्भंप्रथमंदध्रऽआपोयत्रदेवाःसमगच्छंतविश्वे । अजस्यनाभा
वध्येकमर्पितंयस्मिन्विश्वानिभुवनानितस्थुः+ ॥ नतंविदाथयऽइमाजजानान्यद्युष्माकमंतरंबभूव । नीहारेणप्रावृता
जल्प्याचासुतृपऽउक्थशासश्चरंति ॥ १७ ॥ (१०।६।१५) यस्तेमन्योविधद्वज्रसायकसहऽओजःपुष्यतिविश्वमा
नुषक् । साह्यामदासमार्यंत्वयायुजासहस्कृतेनसहसासहस्वता ॥ मन्युरिंद्रोमन्युरेवासदेवोमन्युर्होतावरुणोजातवे
दाः । मन्युंविशऽईळतेमानुषीर्याःपाहिनोमन्योतपसासजोषाः ॥ अभीहिमन्योतवसस्तवीयान्तपसायुजाविजहिश

(१०।६।१४) चक्षुषइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यविश्वकर्माविश्वकर्मात्रिष्टुप् । (१०।६।१५) यस्तेमन्योइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यतापसोमन्यु-
र्मन्युस्त्रिष्टुबाद्याजगती ।

त्रून् । अमित्रहावृत्रहादस्युहाचविश्वावसून्याभरात्वंनः ॥ त्वंहिमन्योऽअभिभूत्योजाःस्वयंभूर्भामोऽअभिमातिषा
हः । विश्वचर्षणिःसहुरिःसहावानस्मास्वोजःपृतनासुधेहि ॥ अभागःसन्नपपरेतोऽअस्मितवक्रत्वातविषस्यप्रचेतः ।
तंत्वामन्योऽअक्रतुर्जिहीळाहंस्वातनूर्बलदेयायमेहि ॥ अयंतेऽअस्म्युपमेह्यर्वाङ्प्रतीचीनःसहुरेविश्वधायः । मन्यो
वज्रिन्नभिमामाववृत्स्वहनावदस्यूँरुतबोध्यापेः+ ॥ अभिप्रेहिदक्षिणतोभवामेधावृत्राणिजंघनावभूरि । जुहोमितेध
रुणंमध्वोऽअग्रमुभाऽउपांशुप्रथमापिबाव ॥ १८ ॥ (१०।६।१६) त्वयामन्योसरथमारुजंतोहर्षमाणासोधृषिता
मरुत्वः । तिग्मेषवऽआयुधासंशिशानाऽअभिप्रयंतुनरोऽअग्निरूपाः ॥ अग्निरिवमन्योत्विषितःसहस्वसेनानीर्नःसहु
रेहूतऽएधि । हत्वायशत्रून्विभजस्ववेदऽओजोमिमानोविमृधोनुदस्व ॥ सहस्वमन्योऽअभिमातिमस्मेरुजन्मृणन्प्र
मृणन्प्रेहिशत्रून् । उग्रंतेपाजोनन्वारुरुध्रेवशीवशंनयसऽएकजत्वं+ ॥ एकोबहूनामसिमन्यवीळितोविशंविशंयुधयेसं
शिशाधि । अकृत्तरुक्त्वयायुजावयंद्युमंतंघोषंविजयायकृण्महे ॥ विजेषकृदिंद्रऽइवानवब्रवो३ऽस्माकंमन्योऽअधिपा
भवेह । प्रियंतेनामसहुरेगृणीमसिविद्मातमुत्संयतऽआबभूथ ॥ आभूत्यासहजावज्रसायकसहोबिभर्ष्यभिभूतऽउत्त
रं । क्रत्वानोमन्योसहमेद्येधिमहाधनस्यपुरुहूतसंसृजि ॥ संसृष्टंधनमुभयंसमाकृतमस्मभ्यंदत्तांवरुणश्चमन्युः । भि

(१०।६।१६) त्वयामन्यवितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यतापसोमन्युर्मन्युर्जगतीआद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

यंदधानाहृदयेषुशत्रवःपराजितासोऽअपनिलयंतां ॥ १९ ॥ (१०।७।१) सत्येनोत्तभिताभूमिःसूर्येणोत्तभिताद्यौः। ऋतेनादित्यास्तिष्ठंतिदिविसोमोऽअधिश्रितः ॥ सोमेनादित्याबलिनःसोमेनपृथिवीमही । अथोनक्षत्राणामेषामुपस्थे सोमऽआहितः ॥ सोमंमन्यतेपपिवान्यत्संपिंषंत्योषधिं । सोमंयंब्रह्माणोविदुर्नतस्याश्नातिकश्चन + ॥ आच्छद्विधा नैर्गुपितोबार्हतैःसोमरक्षितः । ग्राव्णामिच्छृण्वन्तिष्ठसिनतेऽअश्नातिपार्थिवः ॥ यत्त्वादेवप्रपिबंतिततऽआप्यायसे पुनः । वायुःसोमस्यरक्षितासमानांमासऽआकृतिः ॥ २० ॥ रैभ्यासीदनुदेयीनाराशंसीन्योचनी । सूर्यायाभद्रमि द्वासोगाथयैतिपरिष्कृतं ॥ चित्तिराऽउपबर्हणंचक्षुराऽअभ्यंजनं । द्यौर्भूमिःकोशऽआसीद्यदयात्सूर्यापतिं ॥ स्तोमा ऽआसन्प्रतिधयःकुरीरंछंदऽओपशः । सूर्यायाऽअश्विनावराग्निरासीत्पुरोगवः + ॥ सोमोवधूयुरभवदश्विनास्तामुभा वरा । सूर्यायत्पत्येशंसंतींमनसासवितादददात् ॥ मनोऽअस्याऽअनऽआसीद्द्यौरासीदुतछदिः । शुक्रावनड्वाहावास्तां

सप्तमेनुवाकेषट्सूक्तानि। (१०।७।१) सत्येनेतिसप्तचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यसूर्यासावित्रीऋषिकापंचानांसोमोदेवताततएकादशानांसूर्या विवाहःसप्तदश्यादेवाःअष्टादश्याःसोमार्कौएकोनविंश्याश्चंद्रमाःततोनवानांनृणांविवाहमंत्राआशीःप्रायाःततोद्वयोर्वासोदेवताएकत्रिंश्या यक्ष्महाशिष्टानामृचांसूर्यासावित्रीअनुष्टुप्चतुर्दशीएकोनविंश्यादितिस्रस्त्रयोविंशीचतुर्विंशीषड्विंशीषट्त्रिंशीसप्तत्रिंशीचतुश्चत्वारिंश्यश्च त्रिष्टुभःअष्टादशीसप्तविंशीत्रिचत्वारिंश्यश्चजगत्यःचतुस्त्रिंश्युरोबृहती ।

यदयात्सूर्यागृहं+ ॥ २१ ॥ ऋक्सामाभ्यामभिहितौगावौतेसामनावितः । श्रोत्रंतेचक्रेऽआस्तांदिविपंथाश्चराचरः+॥
शुचीतेचक्रेयात्याव्यानोऽअक्षऽआहतः । अनोमनस्मयंसूर्यारोहत्प्रयतीपतिं ॥ सूर्यायावहतुःप्रागात्सवितायमवा
सृजत् । अघासुहन्यंतेगावोर्जुन्योःपर्युह्यते ॥ यदश्विनापृच्छमानावयातंत्रिचक्रेणवहतुंसूर्यायाः । विश्वेदेवाऽअनु
तद्वामजानन्पुत्रःपितरावदृणीतपूषा+ ॥ यदयातंशुभस्पतीवरेयंसूर्यामुप । क्वैकंचक्रंवामासीत्क्वदेष्ट्रायतस्थथुः॥२२॥
द्वेतेचक्रेसूर्येब्रह्माणऽऋतुथाविदुः । अथैकंचक्रंयद्गुहातदद्धातयऽइद्विदुः ॥ सूर्यायैदेवेभ्योमित्रायवरुणायच । ये
भूतस्यप्रचेतसऽइदंतेभ्योकरंनमः ॥ पूर्वापरंचरतोमाययैतौशिशूक्रीळंतौपरियातोऽअध्वरं । विश्वान्यन्योभुवनाभि
चष्टऽऋतूँरन्योविदधज्जायतेपुनः ॥ नवोनवोभवतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रं । भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचं
द्रमास्तिरतेदीर्घमायुः ॥ सुकिंशुकंशल्मलिंविश्वरूपंहिरण्यवर्णंसुवृतंसुचक्रं । आरोहसूर्येऽअमृतस्यलोकंस्योनंपत्येव
हतुंकृणुष्व ॥ २३ ॥ उदीर्ष्वातःपतिवतीह्येषाविश्वावसुंनमसागीर्भिरीळे । अन्यामिच्छपितृषदंव्यक्तांसतेभागोज
नुषातस्यविद्धि ॥ उदीर्ष्वातोविश्वावसोनमसेळामहेत्वा । अन्यामिच्छप्रफर्व्यं१संजायांपत्यासृज ॥ अनृक्षराऽऋज
वःसंतुपंथायेभिःसखायोयंतिनोवरेयं । समर्यमासंभगोनोनिनीयात्संजास्पत्यंसुयममस्तुदेवाः ॥ प्रत्वामुंचामिवरुण
स्यपाशाद्येनत्वाबध्नात्सवितासुशेवः । ऋतस्ययोनौसुकृतस्यलोकेरिष्टांत्वासहपत्यादधामि ॥ प्रेतोमुंचामिनामुतःसुब

द्धाममुतस्करं । यथेयमिंद्रमीढ्वःसुपुत्रासुभगासति ॥ २४ ॥ पूषात्वेतोनयतुहस्तगृह्याश्विनात्वाप्रवहतांरथेन । गृहा
न्गच्छगृहपत्नीयथासोवशिनीत्वंविदथमावदासि ॥ इहप्रियंप्रजयातेसमृध्यतामस्मिन्गृहेगार्हपत्यायजागृहि । एना
पत्यातन्वं१संसृजस्वाधाजिव्रीविदथमावदाथः ॥ नीललोहितंभवतिकृत्यासक्तिर्व्यज्यते । एधंतेऽस्याज्ञातयःपति
र्बंधेषुबध्यते ॥ परादेहिशामुल्यंब्रह्मभ्योविभजावसु । कृत्यैषापद्वतीभूत्व्याजायाविशतेपतिं ॥ अश्रीरातनूर्भवतिरु
शतीपापयामुया । पतिर्यद्वध्वो३वाससास्वमंगमभिधित्सते ॥ २५ ॥ येवध्वश्चंद्रंवहतुंयक्ष्मायंतिजनादनु । पुनस्ता
न्यज्ञियादेवानयंतुयतऽआगताः ॥ माविदन्परिपंथिनोयऽआसीदंतिदंपती । सुगेभिर्दुर्गमतीतामपद्रांत्वरातयः ॥
सुमंगलीरियंवधूरिमांसमेतपश्यत । सौभाग्यमस्यैदत्वायाथास्तंविपरेतन ॥ तृष्टमेतत्कटुकमेतदपाष्ठवद्विषवन्नैतद
त्तवे । सूर्यायोब्रह्माविद्यात्सऽइद्वाधूयमर्हति ॥ आशसनंविशसनमथोऽअधिविकर्तनं । सूर्यायाःपश्यरूपाणितानि
ब्रह्मातुशुंधति ॥ २६ ॥ गृभ्णामितेसौभगत्वायहस्तंमयापत्याजरदष्टिर्यथासः । भगोऽअर्यमासवितापुरंधिर्मह्यंत्वा
दुर्गार्हपत्यायदेवाः+ ॥ तांपूषन्छिवतमामेरयस्वयस्यांबीजंमनुष्या३वपंति । यानऽऊरूऽउशतीविश्रयातेयस्यामुशंतः
प्रहरामशेपं ॥ तुभ्यमग्रेपर्यवहन्सूर्यांवहतुनासह । पुनःपतिभ्योजायांदाऽअग्नेप्रजयासह+ ॥ पुनःपत्नीमग्निरदादा
युंषासहवर्चसा । दीर्घायुरस्यायःपतिर्जीवातिशरदःशतं+ ॥ सोमःप्रथमोविविदेगंधर्वोविविदऽउत्तरः । तृतीयोऽ

अग्निष्टेपतिस्तुरीयस्तेमनुष्यजाः+ ॥ २७ ॥ सोमोददद्गंधर्वायगंधर्वोददद्ग्नये । रयिंचपुत्रांश्चादाद्ग्निर्मह्यमथोऽइ
मां+ ॥ इहैवस्तंमावियौष्टंविश्वमायुर्व्यश्नुतं । क्रीळंतौपुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौस्वेगृहे+ ॥ आनःप्रजांजनयतुप्रजापतिरा
जरसायसमनक्त्वर्यमा । अदुर्मंगलीःपतिलोकमाविशशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधिशिवाप
शुभ्यःसुमनाःसुवर्चाः । वीरसूर्देवकामास्योनाशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ इमांत्वमिंद्रमीढ्वःसुपुत्रांसुभगांकृणु ।
दशास्यांपुत्रानाधेहिपतिमेकादशंकृधि ॥ सम्राज्ञीश्वशुरेभवसम्राज्ञीश्वश्र्वांभव । ननांदरिसम्राज्ञीभवसम्राज्ञीऽअ
धिदेवृषु ॥ समंजंतुविश्वेदेवाःसमापोहृदयानिनौ । संमातरिश्वासंधातासमुदेष्ट्रीदधातुनौ ॥ २८ ॥ (॥ परिशि
ष्टं ॥ ॥ अविधवाभवंवर्षाणिशतंसाग्रंतुसुव्रता । तेजस्वीचयशस्वीचधर्मपत्नीपतिव्रता ॥ जनयद्वहुपुत्राणिमाच
दुःखंलभेत्कंचित् । भर्तातेसोमपानित्यंभवेद्धर्मपरायणः ॥ अष्टपुत्राभवत्वंचसुभगाचपतिव्रता । भर्तुश्चैवपितुर्भ्रातु
हृदयानंदिनीसदा ॥ इंद्रस्यतुयथेंद्राणीश्रीधरस्ययथाश्रिया । शंकरस्ययथागौरीतद्वद्भर्तुरपिभर्तरि ॥ अत्रेर्यथानुसू
यास्याद्वसिष्ठस्याप्यरुंधती । कौशिकस्ययथासतीतथात्वमपिभर्तरि ॥ ध्रुवैधिपोष्यामयिमह्यंत्वादाद्वृहस्पतिः ।
मयापत्याप्रजावतीसंजीवशरदःशतं ॥) इत्यष्टमाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥

सं. ७१

एकोनषष्ठ्यध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १४ ऋचः १४८ ॥ त्यागः ॥ देवेभ्य. ९ इंद्राये. १७ नदीभ्य. ९ ग्राव्णइ. ८ मरुद्भ्य. १६ अग्नय. १४ विश्वकर्मण. १४ मन्यव. १४ सोमाये. ५ सूर्याविवाहाये. ११ देवेभ्य. सोमार्काभ्या. चंद्रमस. सूर्यासावित्र्या. ९ वधूवाससइ. २ राजयक्ष्मघ्नइ. सूर्यासावित्र्या. १६ ॥ इत्यष्टमेतृतीयः ॥

विहित्र्यधिकैंद्रोवृषाकपिंरिंद्राणींद्रश्चसमूदिरेपाङ्क्तंरक्षोहणंपंचाधिकांपायुराग्नेयंराक्षोघ्नंचतुरनुष्टुबंतंहविरेको नांगिरसोमूर्धन्वान्वामदेव्योवासौर्यवैश्वानरीयमिंद्रंस्तवब्धूनारेणुःपंचम्यैंद्रासोमींसहस्रशीर्षाषोडशनारायणः पौरुषमानुष्टुभंत्रिष्टुबंतंतुसंजागृवद्भिःपंचोनारुणोवैतहव्यआग्नेयंयज्ञस्यशार्यातोमानवोवैश्वदेवंतुजागतंमहि तान्वःपार्थ्यःप्रस्तारपाङ्क्तंपुरस्ताद्बृहत्यंतंत्रयोदश्युपाद्येचानुष्टुभौनवम्यक्षरैःपङ्क्तिरेकादशीन्यंकुसारिणींप्रैतेष ळूनासर्पोर्बुदःकाद्रवेयोग्राव्णोस्तौत्सप्तम्यंत्येत्रिष्टुभौपंचमीच ॥ ४ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (१०।७२) विहिसोतोरसृक्षतनेंद्रंदेवममंसत । यत्रामदद्वृषाकपिरर्यःपुष्टेषुमत्सखाविश्वस्मा

(१०।७२) विहिसोतोरितित्रयोविंशत्यृचेसूक्तेआद्याष्टम्येकादशीद्वादशीचतुर्दशीनामेकोनविंश्यादिचतसृणांचेंद्रऋषिःसप्तमीत्रयो दशीत्रयोविंशीनामैंद्रोवृषाकपिऋषिः शिष्टानामेकादशर्चापौलोमींद्राणीऋषिकाइंद्रःपंक्तिः।(अत्रयस्यवाक्यमितिपरिभाषांस्वीकृत्यइंद्रेंद्राणि वृषाकपीनांविभागशोदेवतात्वंकेचिन्मन्यंतेतद्भाष्यकारादिविरुद्धं)।

दिंद्रऽउत्तरः ॥ पराहींद्रधावसिवृषाकपेरतिव्यथिः । नोऽअहप्रविंदस्यन्यत्रसोमंपीतयेविश्व० ॥ किमयंत्वांवृषाकपिश्च
कारहरितोमृगः । यस्माऽइरस्यसीदुन्वर्योवापुष्टिमद्वसुविश्व० ॥ यमिमंत्वंवृषाकपिंप्रियमिंद्राभिरक्षसि । श्वान्वस्यजं
भिषदपिकर्णेवराहयुर्विश्व० ॥ प्रियातष्टानिमेकपिर्व्यक्ताव्यदूदुषत् । शिरोन्वस्यराविषंनसुगंदुष्कृतेभुवंविश्व० ॥१॥
नमत्स्त्रीसुभसत्तरानसुयाशुतराभुवत् । नमत्प्रतिच्यवीयसीनसक्थ्युद्यमीयसीविश्व०॥ उवेऽअंबसुलाभिकेयथेवांगभं
विष्यति । भसन्मेऽअंबसक्थिमेशिरोमेवीवहृष्यतिविश्व० ॥ किंसुबाहोस्वंगुरेपृथुष्टोपृथुजाघने । किंशूरपत्नि
नस्त्वमभ्यमीषिवृषाकपिंविश्व० ॥ अवीरामिवमामयंशरारुरभिमन्यते । उताहमस्मिवीरिणींद्रपत्नीमरुत्सखाविश्व० ॥ संहोत्रंस्मपुरानारीसमनंवावगच्छति । वेधाऽऋतस्यवीरिणींद्रपत्नीमहीयतेविश्व० ॥ २ ॥ इंद्राणीमासु
नारिषुसुभगामहमश्रवं । नह्यस्याऽअपरंचनजरसामरतेपतिर्विश्व० ॥ नाहमिंद्राणिरारणसख्युर्वृषाकपेर्ऋते । यस्ये
दमप्यंहविःप्रियंदेवेषुगच्छतिविश्व० ॥ वृषाकपायिरेवतिसुपुत्रऽआदुसुस्नुषे । घसत्तऽइंद्रऽउक्षणःप्रियंकाचित्करंह
विर्विश्व० ॥ उक्ष्णोहिमेपंचदशसाकंपचंतिविंशतिं । उताहमद्मिपीवऽइदुभाकुक्षीपृणंतिमेविश्व० ॥ वृषभोनतिग्मशृं
गोंतर्यूथेषुरोरुवत् । मंथस्तऽइंद्रशंहृदेयंतेसुनोतिभावयुर्विश्व० ॥ ३ ॥ नसेशेयस्यरंबतेंतरासक्थ्याकपृत् । सेदीशे
यस्यरोमशंनिषेदुषोविजृंभतेविश्व०॥ नसेशेयस्यरोमशंनिषेदुषोविजृंभते । सेदीशेयस्यरंबतेंतरासक्थ्याकपृद्विश्व० ॥

अयमिंद्रवृषाकपिःपरस्वंतंहतंविदत् । असिंसूनांनवंचरुमादेधस्यानऽआचितंविश्वं० ॥ अयमेमिविचाकंशद्विचिन्वन्दासमार्यं । पिबामिपाकसुत्वनोभिधीरमचाकशंविश्वं० ॥ धन्वचयत्कृंतत्रंचकतिंस्वित्ताबियोजना । नेदीयसोवृषाकपेस्तमेहिंगृहाँऽउपविश्वं०॥ पुनरेहिंवृषाकपेसुविताकल्पयावहै । यऽएषःस्वप्ननंशनोस्तमेषिपथापुनर्विश्वं० ॥ यदुदंचोवृषाकपेगृहमिंद्राजगंतन । क्व१स्यपुल्वघोमृगःकमगन्जनयोपनोविश्वं० ॥ पर्शुर्हनाममानवीसाकंससूवविंशतिं । भद्रंभलत्यस्याऽअभूद्यस्याऽउदरमामयद्विश्वं० ॥४॥ (१०।७।२) रक्षोहणंवाजिनमाजिघर्मिमित्रंप्रथिष्ठमुपयामिशर्म । शिशानोऽअग्निःक्रतुभिःसमिद्धःसनोदिवासरिषःपातुनक्तं॥ अयोदंष्ट्रोऽअर्चिषायातुधानानुपस्पृशजातवेदःसमिद्धः । आजिह्वयामूरदेवान्रभस्वक्रव्यादोवृक्त्व्यपिधत्स्वासन् + ॥ उभोभयाविन्नुपधेहिदंष्ट्राहिंस्रःशिशानोवरंपरंच । उतांतरिंक्षेपरियाहिराजन्जंभैःसंधेह्यभियातुधानान् ॥ यज्ञैरिषूःसन्नममानोऽअग्नेवाचाशल्याँऽअशनिभिर्दिहानः । ताभिर्विध्यहृदयेयातुधानान्प्रतीचोबाहून्प्रतिभङ्ध्येषां ॥ अग्नेत्वचंयातुधानस्यभिंधिहिंस्राशनिर्हरसाहंत्वेनं । प्रपर्वाणिजातवेदःशृणीहिक्रव्यात्क्रविष्णुर्विचिनोतुवृक्णं + ॥५॥ यत्रेदानींपश्यसिजातवेदस्तिष्ठंतमग्नऽउतवाचरंतं । यद्वांतरिंक्षेपथिभिःपतंतंतमस्ताविध्यशर्वाशिशानः॥ उतालब्धंस्पृणुहिजातवेदऽआलेभानादृष्टिभिर्यातुधानात् । अग्नेपूर्वोनिजहिशोशुचानऽ

(१०।७।२) रक्षोहणमितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यभारद्वाजःपायूरक्षोहाग्निस्त्रिष्टुप् अंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ।

आमादः क्ष्विकास्तमदंत्वेनीः ॥ इहप्रब्रूहियतमःसोऽअग्नेयोयातुधानोयऽइदंकृणोति । तमारभस्वसमिधायविष्ठनृच
क्षसश्चक्षुषेरंधयैनं ॥ तक्ष्णेनाग्नेचक्षुषारक्षयज्ञंप्रांचंवसुभ्यःप्रणयप्रचेतः । हिंस्रंरक्षांस्यभिशोशुचानंमात्वादभन्यातुधा
नांनृचक्षः ॥ नृचक्षारक्षःपरिपश्यविक्षुतस्यत्रीणिप्रतिशृणीह्यग्रा । तस्याग्नेपृष्टीर्हरसाशृणीहित्रेधामूलंयातुधानस्यवृ
श्च ॥ ६ ॥ त्रिर्यातुधानःप्रसितिंतऽएत्वृतंयोऽअग्नेऽअनृतेनहंति । तमर्चिषास्फूर्जयन्जातवेदःसमक्षमेनंगृणतेनिवृं
ङ्धि ॥ तदग्नेचक्षुःप्रतिधेहिरेभेशफारुजंयेनपश्यसियातुधानं । अथर्ववज्ज्योतिषादैव्येनसत्यंधूर्वंतमचितंन्योष ॥ यद
ग्नेऽअद्यमिथुनाशपातोयद्वाचस्तृष्टंजनयंतरेभाः । मन्योर्मनसःशरव्या१ जायतेयातयाविध्यहृदयेयातुधानान् ॥ पराशृ
णीहितपसायातुधानान्पराग्नेरक्षोहरसाशृणीहि । परार्चिषामूरदेवाञ्छृणीहिपरासुतृपोऽअभिशोशुचानः ॥ पराद्य
देवावृजिनंशृणंतुप्रत्यगेनंशपथायंतुतृष्टाः । वाचास्तेनंशरवऽऋच्छंतुमर्मन्विश्वस्यैतुप्रसितिंयातुधानः ॥ ७ ॥ यःपौ
रुषेयेणक्रविषासमङ्क्तेयोऽअश्व्येनपशुनायातुधानः । योऽअघ्न्यायाभरतिक्षीरमग्नेतेषांशीर्षाणिहरसापिवृश्च ॥ संवत्स
रीणंपयऽउस्रियायास्तस्यमाशीद्यातुधानोनृचक्षः । पीयूषमग्नेयतमस्तितृप्सात्तंप्रत्यंचमर्चिषाविध्यमर्मन् ॥ विषंगवां
यातुधानाःपिबंत्वावृश्च्यंतामदितयेदुरेवाः । परैनान्देवःसविताददातुपराभागमोषधीनांजयंतां ॥ सनादग्नेमृणसि
यातुधानान्नत्वारक्षांसिपृतनासुजिग्युः । अनुदहसहमूरान्क्रव्यादोमातेहेत्यामुक्षतदैव्यायाः ॥ त्वंनोऽअग्नेऽअध

रादुदक्तात्त्वंपश्चादुतरक्षापुरस्तात् । प्रतितेतेऽअजरासस्तपिष्ठाऽअघशंसंशोशुचतोदहंतु ॥ ८ ॥ पश्चात्पुरस्तादधरा दुदक्तात्कविःकाव्येनपरिपाहिराजन् । सखेसखायमजरोजरिम्णेग्नेमर्ताऽअमर्त्यस्त्वंनः ॥ परित्वाग्नेपुरंवयंविप्रंसह स्यधीमहि । धृषद्वर्णंदिवेदिवेहंतारंभंगुरावतां ॥ विषेणभंगुरावतःप्रतिष्मरक्षसोदह । अग्नेतिग्मेनशोचिषातपुरग्रा भिर्ऋष्टिभिः ॥ प्रत्यग्नेमिथुनादहयातुधानाकिमीदिना । संत्वाशिशामिजागृह्यदब्धंविप्रमन्मभिः ॥ प्रत्यग्नेहरसाह रःशृणीहिविश्वतःप्रति । यातुधानस्यरक्षसोबलंविरुजवीर्यं ॥ ९ ॥ (१०।७।४) हविष्पांतमजरंस्वर्विदिदिविस्पृ श्याहुतंजुष्टमग्नौ । तस्यभर्मणेभुवनायदेवाधर्मणेकंस्वधयापप्रथंत ॥ गीर्णंभुवनंतमसापगूह्ळमाविःस्वरभवज्जातेऽअ ग्नौ । तस्यदेवाःपृथिवीद्यौरुतापोरणयन्नोषधीःसख्येऽअस्य ॥ देवेभिर्न्विषितोयज्ञियेभिरग्निंस्तोषाण्यजरंबृहंतं । यो भानुनापृथिवींद्यामुतेमामाततानरोदसीऽअंतरिक्षं ॥ योहोतासीत्प्रथमोदेवजुष्टोयंसमांजन्नाज्येनावृणानाः । सपत त्रीत्वरंस्थाजगद्यच्छ्वात्रमग्निरकृणोज्जातवेदाः ॥ यज्जातवेदोभुवनस्यमूर्धन्नतिष्ठोऽअग्नेसहरोचनेन । तंत्वाहेममति भिर्गीर्भिरुक्थैःसयज्ञियोऽअभवोरोदसिप्राः+ ॥ १० ॥ मूर्धाभुवोभवतिनक्तमग्निस्ततःसूर्योजायतेप्रातरुद्यन् । मा

(१०।७।४) हविष्पांतमित्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसोमूर्धन्वान्सूर्यवैश्वानरौत्रिष्टुप् । (मरीचिः–हविष्पांतंद्विदैवत्यंसौर्य वैश्वानरीयकर्मितिद्वेदेवतेअत्र । तेनसूर्यवैश्वानरइत्यग्नेर्गुणइतिवदंतःपरास्ताः) ।

यामृतुयज्ञियानामेतामपोयत्तूर्णिश्चरतिप्रजानन् + ॥ दृशेन्योयोमहिनासमिद्धोरोचतदिवियोनिर्विभावा । तस्मिन्न
ग्नौसूक्तवाकेनदेवाहविर्विश्वऽआजुहवुस्तनूपाः + ॥ सूक्तवाकंप्रथममादिदग्निमादिद्धविरजनयंतदेवाः । सऽएषांय
ज्ञोऽअभवत्तनूपास्तंद्यौर्वेदतंपृथिवीतमापः ॥ यंदेवासोजनयंताग्निंयस्मिन्नाजुहवुर्भुवनानिविश्वा । सोऽअर्चिषापृथिवीं
द्यामुतेमामृजूयमानोऽअतपन्महित्वा + ॥ स्तोमेनहिदिविदेवासोऽअग्निमजीजनञ्छक्तिभीरोदसिप्रां । तमूऽअकृ
ण्वन्त्रेधाभुवेकंसऽओषधीःपचतिविश्वरूपाः ॥ ११ ॥ यदेदेनमदधुर्यज्ञियासोदिविदेवाःसूर्यमादितेयं । यदाच
रिष्णूमिथुनावभूतामादित्प्रापश्यन्भुवनानिविश्वा ॥ विश्वस्माऽअग्निंभुवनायदेवावैश्वानरंकेतुमह्नामकृण्वन् ।
आयस्ततानोषसोविभातीरपोऽऊर्णोतितमोऽअर्चिषायन् + ॥ वैश्वानरंकवयोयज्ञियासोग्निंदेवाऽअजनयन्नजुर्यं ।
नक्षत्रंप्रत्नममिनच्चरिष्णुयक्षस्याध्यक्षंतविषंबृहंतं ॥ वैश्वानरंविश्वहादीदिवांसंमंत्रैरग्निंकविमच्छावदामः । योमहि
म्नापरिबभूवोर्वीऽउतावस्तादुतदेवःपरस्तात् ॥ द्वेस्रुतीऽअशृणवंपितृणामहंदेवानामुतमर्त्यानां । ताभ्यामिदंविश्व
मेजत्समेतियदंतरापितरंमातरंच ॥ १२ ॥ द्वेसमीचीबिभृतश्चरंतंशीर्षतोजातंमनसाविमृष्टं । सप्रत्यङ्विश्वाभुव
नानितस्थावप्रयुच्छन्तरणिर्भ्राजमानः ॥ यत्रावदेतेऽअवरःपरश्चयज्ञन्योःकतरोनौविवेद । आशेकुरित्संधमादंस
खायोनक्षंतयज्ञंकऽइदंविवोचत् ॥ कत्यग्नयःकतिसूर्यासःकत्युषासःकत्युस्विदापः । नोपस्पिजंवःपितरोवदामिपृ

च्छामिंवः कवयोविद्मनेकं+ ॥ यावन्मात्रमुषसोनप्रतीकंसुपर्ण्यो३ वसंतेमातरिश्वः । तावंद्दधात्युपंयज्ञमायन्ब्राह्म
णोहोतुरवंरोनिषीदंन् ॥ १३ ॥ (१०।७५) इंद्रंस्तवानृतंमंयस्यमह्नाविंबबाधेरोचनाविज्मोऽअंतान् । आयःप
प्रौचंर्षणीधृद्वरोभिःप्रसिंधुभ्योरिरिचानोमंहित्वा+ ॥ ससूर्यःपर्युरूवरांस्येंद्रोववृत्याद्रथ्येवचक्रा । अतिंष्ठंतमपस्यं१
नसर्गंकृष्णातमांसित्विष्यांजघान ॥ समानमंस्माऽअनंपावृदर्चक्ष्मयादिवोऽअसंमंब्रह्मनव्यं । वियःपृष्ठेवजनिमा
न्यर्यऽइंद्रश्चिकायनसखायमीषे+ ॥ इंद्रायगिरोऽअनिंशितसर्गाऽअपःप्रेरंयंसगंरस्यबुध्नात् । योऽअक्षेणेवचक्रिया
शचीभिर्विष्वक्तस्तंभंपृथिवीमुतद्यां+ ॥ आपांतमन्युस्तृपलंप्रभर्माधुनिःशिमींवान्छरुमांऽऋजीषी । सोमोविश्वान्य
तसावनांनिनार्वागिंद्रंप्रतिमानांनिदेभुः ॥ १४ ॥ नयस्यद्यावांपृथिवीनधन्वनांतरिक्षंनाद्रंयःसोमोऽअक्षाः । यदं
स्यमन्युरंधिनीयमानःशृणातिंवीळुरुजातिंस्थिराणि ॥ जघानंवृत्रंस्वधिंतिर्वनेवरुरोजपुरोऽअरंदन्नसिंधून् । बिभेदं
गिरिंनवमिन्नकुंभमागाऽइंद्रोऽअकृणुतस्वयुग्भिः ॥ त्वंहत्यदृणयाऽइंद्रधीरोसिर्नपर्ववृजिनाशृंणासि । प्रयेमित्रस्य
वरुंणस्यधामयुजंनजनांमिनंतिंमित्रं+ ॥ प्रयेमित्रंप्रार्यमणंदुरेवाःप्रसंगिरःप्रवरुणंमिनंतिं । न्यं१मित्रेषुवधमिंद्रतुम्रं
वृषन्वृषांणमरुषंशिंशीहि ॥ इंद्रोदिवऽइंद्रंऽईशेपृथिव्याऽइंद्रोऽअपामिंद्रऽइत्पर्वतानां । इंद्रोवृधामिंद्रऽइन्मेधिरा

(१०।७५) इंद्रंस्तवेत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोरेणुरिंद्रःपंचम्याइंद्रासोमौत्रिष्टुप् ।

णामिंद्रःक्षेमेयोगेहव्यऽइंद्रः ॥ १५ ॥ प्राक्तुभ्यऽइंद्रःप्रवृधोऽअहभ्यःप्रांतरिक्षात्प्रसमुद्रस्यधासेः । प्रवातस्यप्रथसः
प्रज्मोऽअंतात्प्रसिंधुभ्योरिरिचेप्रक्षितिभ्यः ॥ प्रशोशुचत्याऽउषसोनकेतुरसिन्वातेवर्ततामिंद्रहेतिः । अश्मेवविध्य
दिवऽआसृजानस्तपिष्ठेनहेषसाद्रोघमित्रान् ॥ अन्वहमासाऽअन्विद्वनान्यन्वोषधीरनुपर्वतासः । अन्विंद्रंरोदसी
वावशानेऽअन्वापोऽअजिहतजायमानं ॥ कर्हिस्वित्सातऽइंद्रचेत्यासदघस्ययद्भिनदोरक्षऽएषत् । मित्रक्रुवोयच्छस
नेनगावःपृथिव्याऽआपृगमुयाशयंते ॥ शत्रूयंतोऽअभियेनस्ततस्रेमहिव्राधंतऽओगणासऽइंद्र । अंधेनामि
त्रास्तमसासचंतांसुज्योतिषोऽअक्तवस्तांऽअभिष्युः ॥ पुरूणिहित्वासवनाजनानांब्रह्माणिमंदन्गृणतामृषीणां ।
इमामाघोषन्नवसासहूतिंतिरोविश्वाँऽअर्चतोयाह्यर्वाङ्+ ॥ एवातेवयमिंद्रभुंजतीनांविद्यामसुमतीनांनवानां ।
विद्यामवस्तोरवसागृणंतोविश्वामित्राऽउततऽइंद्रनूनं ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्रमस्मिन्भरेनृतमंवाजसातौ । शृण्वंत
मुग्रमूतयेसमत्सुघ्नंतंवृत्राणिसंजितंधनानां ॥ १६ ॥ (१०।७।६) सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् । सभूमिं
विश्वतोवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं+ ॥ पुरुषऽएवेदंसर्वंयद्भूतंयच्चभव्यं । उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति ॥ एता
वानस्यमहिमातोज्यायांश्चपूरुषः । पादोस्यविश्वाभूतानित्रिपादस्यामृतंदिवि+ ॥ त्रिपादूर्ध्वऽउदैत्पुरुषःपादोस्येहा

(१०।७।६) सहस्रशीर्षेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यनारायणःपुरुषोनुष्टुबंत्यात्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.८अ.४ ॥२७॥

भवत्पुनः । ततोविष्वङ्व्यक्रामत्साशनानशनेऽअभि+ ॥ तस्माद्विराळजायतविराजोऽअधिपूरुषः । सजातोऽअ
त्यरिच्यतपश्चाद्भूमिमथोपुरः+ ॥ १७ ॥ यत्पुरुषेणहविषादेवायज्ञमतन्वत । वसंतोऽअस्यासीदाज्यंग्रीष्मऽइध्मः
शरद्धविः+ ॥ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन्पुरुषंजातमग्रतः । तेनदेवाऽअयजंतसाध्याऽऋषयश्चये+ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसं
भृतंपृषदाज्यं । पशूंताश्चक्रेवायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्चये+ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऽऋचःसामानिजज्ञिरे । छंदांसिज
ज्ञिरेतस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ तस्मादश्वाऽअजायंतयेकेचोभयादतः । गावोहजज्ञिरेतस्मात्तस्माज्जाताऽअजावयः
॥ १८ ॥ यत्पुरुषंव्यदधुःकतिधाव्यकल्पयन् । मुखंकिमस्यकौबाहूकाऽऊरूपादाऽउच्येते ॥ ब्राह्मणोस्यमुखमासी
द्बाहूराजन्यःकृतः । ऊरूतदस्ययद्वैश्यःपद्भ्यांशूद्रोऽअजायत ॥ चंद्रमामनसोजातश्चक्षोःसूर्योऽअजायत । मुखादिं
द्रश्चाग्निश्चप्राणाद्वायुरजायत ॥ नाभ्याऽआसीदंतरिक्षंशीर्ष्णोद्यौःसमवर्तत । पद्भ्यांभूमिर्दिशःश्रोत्रात्तथालोकाँऽ
अकल्पयन् ॥ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःसप्तसमिधःकृताः । देवायद्यज्ञंतन्वानाऽअबध्नन्पुरुषंपशुं+ ॥ यज्ञेनयज्ञमय
जंतदेवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् । तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः+ ॥ १९ ॥ (१०।८।१)
संजागृवद्भिर्जरमाणऽइध्यतेदमेदमूनाऽइषयन्निळस्पदे । विश्वस्यहोताहविषोवरेण्योविभुर्विभावासुषखासखीयते+॥

मंडलं १० अनु. ८ ॥२७॥

अष्टमेनुवाकेनवसूक्तानि (१०।८।१) संजागृवद्भिरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवैतहव्योरुणोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

सदर्शतश्रीरतिथिर्गृहेगृहेवनेवनेशिश्रियेतक्कवीरिव । जनंजनंजन्योनातिमन्यतेविशऽआक्षेतिविश्योॱ३ विशंविशं ॥
सुदक्षोदक्षैःक्रतुनासिसुक्रतुरग्नेकविःकाव्येनासिविश्ववित् । वसुर्वसूनांक्षयसित्वमेकऽइद्द्यावाचयानिपृथिवीचपुष्य
तः ॥ प्रजानन्नग्नेतवयोनिमृत्वियमिळायास्पदेघृतवंतमासदः । आतेचिकित्रऽउषसामिवेतयोरेपसःसूर्यस्येवरश्मयः ॥
तवश्रियोवर्ष्यस्येवविद्युतश्चित्राश्चिकित्रऽउषसांनकेतवः । यदोषधीरभिसृष्टोवनानिचपरिस्वयंचिनुषेऽअन्नमास्ये*
॥ २० ॥ तमोषधीर्दधिरेगर्भमृत्वियंतमापोऽअग्निंजनयंतमातरः । तमित्समानंवनिनश्चवीरुधोंतर्वतीश्चसुवतेचवि
श्वहा ॥ वातोपधूतऽइषितोवशाँऽअनुतृषुयदन्नावेविषद्वितिष्ठसे । आतेयतंतेरथ्योॱ३ यथापृथक्शर्धांस्यग्नेऽअजरा
णिधक्षतः ॥ मेधाकारंविदथस्यप्रसाधनमग्निंहोतारंपरिभूतमंमतिं । तमिदर्भेहविष्यासमानमित्तमिन्महेवृणतेना
न्यंत्वत्+ ॥ त्वामिदत्रवृणतेत्वायवोहोतारमग्नेविदथेषुवेधसः । यद्देवयंतोदधतिप्रयांसितेहविष्मंतोमनवोवृक्तबर्हि
षः ॥ तवाग्नेहोत्रंतवपोत्रमृत्वियंतवनेष्ट्रंत्वमग्निदृतायतः । तवप्रशास्त्रंत्वमध्वरीयसिब्रह्माचासिगृहपतिश्चनोदमे
॥ २१ ॥ यस्तुभ्यमग्नेऽअमृतायमर्त्यःसमिधादाशदुतवाहविष्कृति । तस्यहोताभवसियासिदूत्यं१मुपब्रूषेयजस्यध्व
रीयसि ॥ इमाऽअस्मैमतयोवाचोऽअस्मदाँऽऋचोगिरःसुष्टुतयःसमग्मत । वसूयवोवसवेजातवेदसेवृद्धासुचिद्वर्धनो
यासुचाकनत् ॥ इमांप्रत्नायसुष्टुतिंनवीयसींवोचेयमस्माऽउशतेशृणोतुनः । भूयाऽअंतराहृद्यस्यनिस्पृशेजायेवपत्यऽ

उशतीसुवासाः ॥ यस्मिन्नश्वासऽऋषभासऽउक्षणोवशामेषाऽअवसृष्टासऽआहुताः । कीलालपेसोमपृष्ठायवेधसेहृदा
मतिंजनयेचारुमग्नये ॥ अहाव्यग्नेहविरास्येतेस्रुचीवघृतंचम्वीवसोमः । वाजसनिंरयिमस्मेसुवीरंप्रशस्तंधेहियशसंबृ
हंतं ॥ २२ ॥ (१०।८।२) यज्ञस्यवोरथ्यंविश्पतिंविशांहोतारमक्तोरतिथिंविभावसुं । शोचन्छुष्कासुहरिणीषुजर्भुरद्वृ
षाकेतुर्यजतोद्यामशायत ॥ इममंजस्पामुभयेऽअकृण्वतधर्माणमग्निंविदथस्यसाधनं । अक्तुंनयह्वमुषसःपुरोहितंतनू
नपातमरुषस्यनिंसते ॥ बळस्यनीथाविपणेश्चमन्महेवयाऽअस्यप्रहुताऽआसुरत्तवे । यदाघोरासोऽअमृतत्वमाशता
दिज्जनस्यदैव्यस्यचर्किरन् ॥ ऋतस्यहिप्रसितिर्द्यौरुरुव्यचोनमोमह्य१रमतिःपनीयसी । इंद्रोमित्रोवरुणःसंचिकित्रि
रेथोभगःसवितापूतदक्षसः ॥ प्ररुद्रेणययिनायंतिसिंधवस्तिरोमहीमरमतिंदधन्विरे । येभिःपरिज्मापरियन्नुरुज्रयो
विरोरुवज्जठरेविश्वमुक्षते ॥ २३ ॥ क्राणारुद्रामरुतोविश्वकृष्टयोदिवःश्येनासोऽअसुरस्यनीळयः । तेभिश्चष्टेवरुणो
मित्रोऽअर्यमेंद्रोदेवेभिरर्वशेभिरर्वशः ॥ इंद्रेभुजंशशमानासऽआशतसूरोदृशीकेवृषणश्चपौंस्ये । प्रयेन्वस्यार्हणाततक्षि
रेयुजंवज्रंनृषदनेषुकारवः ॥ सूरश्चिदाहरितोऽअस्यरीरमदिंद्रादाकश्चिद्भयतेतवीयसः । भीमस्यवृष्णोजठरादभिश्व
सोदिवेदिवेसहुरिस्तन्नबाधितः ॥ स्तोमंवोऽअद्यरुद्रायशिक्वसेक्षयद्वीरायनमसादिदिष्टन । येभिःशिवःस्ववाँऽएव

(१०।८।२) यज्ञस्येतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यमानवःशार्यातोविश्वेदेवाजगती ।

यावंभिर्दिवःसिषक्तिस्वयंशानिकांमभिः ॥ तेहिप्रजायाऽअभंरंतविश्रवोबृहस्पतिर्वृषभःसोमंजामयः । यज्ञैरथर्वाप्र
थमोविधारयद्देवादक्षैर्भृगवःसंचिंकित्रिरे ॥ २४ ॥ तेहिद्यावापृथिवीभूरिरेतसानराशंसश्चतुरंगोयमोदितिः । देव
स्त्वष्टांद्रविणोदाऽऋभुक्षणःप्ररोदसीमरुतोविष्णुरर्हिरे ॥ उतस्यनंऽउशिजांमुर्वियाकविरहिःशृणोतुबुध्न्योऽहवींमनि ।
सूर्यामासांविचरंतादिविक्षितांधियाशमीनहुषीऽअस्यबोधतं ॥ प्रनःपूषाचरथंविश्वदेव्योपांनपादवतुवायुरिष्टयै ।
आत्मानंवस्योऽअभिवातंमर्चततदंश्विनासुहवायामंनिश्रुतं ॥ विशामासामभयानामधिक्षितंगीर्भिरुस्वयंशसंगृणी
मसि । ग्नाभिर्विश्वाभिरदितिमनर्वणमक्तोर्युवानंनृमणाऽअधापतिं ॥ रेभदत्रंजनुषापूर्वोऽअंगिराग्रावाणऽऊर्ध्वाऽ
अभिचंक्षुरध्वरं । येभिर्विहायाऽअभंवद्विचक्षणःपाथःसुमेकंस्वधितिर्वनंन्वति ॥ २५ ॥ (१०।८।३) महिद्यावा
पृथिवीभूतमुर्वीनारीयह्वीनरोदसीसदंनः । तेभिर्नःपातंसह्यसऽएभिर्नःपातंशूषणि ॥ यज्ञेयंज्ञेसमर्त्यौदेवान्त्संपर्य
ति । यःसुम्नैर्दीर्घश्रुत्तमऽआविवासात्येनान् ॥ विश्वेषामिरज्यवोदेवानांवामहः । विश्वेहिविश्वमंहसोविश्वेयज्ञेषु
यज्ञियाः ॥ तेघाराजानोऽअमृतंस्यमंद्राऽअर्यमामित्रोवरुणःपरिज्मा । कद्रुद्रोनृणांस्तुतोमरुतःपूषणोभगः ॥ उत

(१०।८।३) महीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यपाथ्यस्तान्वोविश्वेदेवाःप्रस्तारपंक्तिःद्वितीयात्रयोदश्यनुष्टुभौनवम्यक्षरैःपंक्तिरेकादशीन्यंकुसा
रिण्यंत्यापुरस्ताद्बृहती ।

सं. ७२

नोनक्तमपांवृषण्वसूसूर्यामासासदनायसधन्या । सचायत्साद्येषामहिर्बुध्न्येषुबुध्न्यः* ॥ २६ ॥ उतनोदेवावश्विनाशु
भस्पतीधामभिर्मित्रावरुणाऽउरुष्यतां । महःसरायएषतेतिधन्वेवदुरिता+ ॥ उतनोरुद्राचिन्मृळतामश्विनाविश्वेदे
वासोरथस्पतिर्भगः । ऋभुर्वाजऽऋभुक्षणःपरिज्माविश्ववेदसः ॥ ऋभुर्ऋभुक्षाऽऋभुर्विधतोमदऽआतेहरीजूजुवान
स्यवाजिना । दुष्टरंयस्यसामचिदृधग्यज्ञोनमानुषः ॥ कृधीनोऽअह्रयोदेवसवितःसचस्तुषेमघोनां । सहोनऽइंद्रोव
ह्निभिर्न्येषांचर्षणीनांचक्रंरश्मिनयोयुवे ॥ ऐषुद्यावापृथिवीधातंमहदस्मेवीरेषुविश्वचर्षणिश्रवः । पृक्षंवाजस्यसातये
पृक्षंरायोततुर्वणे ॥ २७ ॥ एतंशंसमिंद्रास्मयुष्ट्वंकूचित्संतंसहसावन्नभिष्टयेसदापाह्यभिष्टये । मेदतांवेदतावसो ॥
एतंमेस्तोमंतनानसूर्येद्युतद्यामानंवावृधंतनृणां । संवननंनाश्व्यंतष्टेवानपच्युतं ॥ वावर्तयेषांरायायुक्तैषांहिरण्ययीं ।
नेमधितानपौंस्यावृथेवविष्टांता ॥ प्रतदुःशीमेपृथवानेवेनेप्ररामेवोचमसुरेमघवत्सु । येयुक्त्वायपंचशतास्मयुपथावि
श्राव्येषां ॥ अधीन्वत्रसप्ततिंचसप्तच । सद्योदिदिष्टतान्वःसद्योदिदिष्टपार्थ्यःसद्योदिदिष्टमायवः+॥२८॥(१०।८।४)
प्रैतेवदंतुप्रवयंवदामग्रावभ्योवाचंवदतावदद्भ्यः । यदद्रयःपर्वताःसाकमाशवःश्लोकंघोषंभरथेंद्रायसोमिनः ॥ एतेव
दंतिशतवत्सहस्रवदभिक्रंदंतिहरितेभिरासभिः । विष्ट्वीग्रावाणःसुकृतःसुकृत्ययाहोतुश्चित्पूर्वेहविरद्यमाशत ॥ एतेव

(१०।८।४) प्रैतइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाद्रवेयोर्बुदःसर्पोग्रावाणोजगतीपंचमीसप्तमीचतुर्दश्यस्त्रिष्टुभः ।

दंत्यविंदन्ननामधुन्यूँखयंतेऽअधिंपक्कऽआमिंषि । वृक्षस्यशाखांमरुणस्यबप्संतस्तेसूभंर्वावृषभाःप्रेमंराविषुः ॥ बृहद्वं
दंतिमद्रिरेणंमंदिनेंद्रंक्रोशंतोविदन्ननामधुं । संरभ्याधीराःस्वसृंभिरनर्तिंषुराघोषयंतःपृथिवीमुंपब्दिभिः ॥ सुपर्णा
वाचंमक्रतोपद्यव्यांखरेकृष्णांऽइषिराऽअंनर्तिंषुः । न्यं१ङ्निंयंत्युपंरस्यनिष्कृतंपुरूरेतोंदधिरेसूर्यश्वितंः ॥ २९ ॥ उ
ग्राऽइंवप्रवहंतःसमायमुःसाकंयुक्तावृषंणोबिभ्रंतोधुरंः । यच्छ्वसंतोंजग्रसानाऽअरांविषुःशृण्वऽएंषांप्रोथथोऽअर्वंता
मिव ॥ दशांवनिभ्योदशंकक्ष्येभ्योदशंयोक्रेभ्योदशंयोजनेभ्यः । दशांभीशुभ्योऽअर्चताजरेंभ्योदशधुरोदशंयुक्ताव
हंद्भ्यः ॥ तेऽअद्रंयोदशंयंत्रासऽआशवस्तेषांमाधानंपर्यैंतिहर्यतं । तऽऊंसुतस्यंसोम्यस्यांधसोंशोःपीयूषंप्रथमस्यंभेजिरे ॥
तेसोमादोहरीऽइंद्रंस्यनिंसतेंशुंदुहंतोऽअध्यांसतेगविं । तेभिर्दुग्धंपंपिवान्त्सोम्यंमाध्विंद्रोंवर्धतेप्रथंतेवृषायतें ॥ वृषां
वोऽअंशुर्नकिलांरिषाथनेळांवंतःसद्मित्स्थनाशिंताः । रैवत्येवमहंसाचारंवःस्थनयस्यंग्रावाणोऽअजुंषध्वमध्वरं+
॥ ३० ॥ तृदिलाऽअतृंदिलासोऽअद्रंयोश्रमणाऽअशृंथिताऽअमृंत्यवः । अनातुराऽअजराःस्थामंविष्णवःसुपीवसो
ऽअतृंषिताऽअतृंष्णजः ॥ ध्रुवाऽएववंःपितरोंयुगेयुंगेक्षेमंकामासःसदंसोनयुंजते । अजुर्यासोंहरिषाचोंहरिद्रंवऽआ
द्यांरवेंणपृथिवीमंशुश्रवुः ॥ तदिद्वंदंत्यद्रंयोविमोचंनेयामंन्नंजस्पाऽइंवघेदुंपब्दिभिः । वपंतोबीजंमिवधान्याकृतंःपृं

चं॒ति॒सोमं॒नमिं॒नंति॒बप्सं॑तः ॥ सु॒तेऽअं॑ध्व॒रेऽअधि॒वाचं॑मक्र॒ताक्री॒ळयो॒नमा॒तरं॑तु॒दंतः॑ । विषू॑मुं॒चासु॑षुवु॒षो॑मनी॒षांविवं॑र्तं
ता॒मद्रं॑यु॒श्चायं॑मानाः ॥ ३१ ॥ इत्यष्टमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

षष्ट्यध्यायेवर्गाः ३१ सूक्तानि ९ ऋचः १६० ॥ त्यागः ॥ इंद्राण्याइ. इंद्राये. ५ इंद्राण्या. २ इंद्राये २ इंद्राण्या. २ इंद्राये. वृषाकपय. इंद्राण्या. ४ वृषाकपय. ४ इंद्राये. रक्षोघ्नेग्नय. २५ सूर्यवैश्वानराये. १९ इंद्राये. ४ इंद्रासोमाभ्या. इंद्राये. १३ पुरुषाये. १६ अग्नय. १९ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ७ द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६ इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. द्यावापृथिवीभ्या. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ४ ग्राव्णइदं. १४ ॥ इत्यष्टमेचतुर्थः ॥

हयेज्ब्रूनोर्वशीमैळःपुरूरवाःपूर्वोषितान्कामान्पुनरासाद्यावरोद्धुमैच्छंत्सातमनिच्छंतीप्रत्याचष्टेहयऽइषुर्याकदा
सुदेवोंतरिक्षप्रांसचेतितिस्त्रश्चैलवाक्यंशिष्टाऽउर्वश्याःप्रतेसप्तोनाबरुःसर्वहरिवैंद्रोहरिस्तुतिर्द्वित्रिष्टुबंतंयाऽओ
षधीस्त्र्यधिकाथर्वणोभिषगोषधिस्तुतिरानुष्टुभंबृहस्पतेद्वादशार्ष्टिषेणोदेवापिर्वृष्टिकामोदेवांस्तुष्टावकंनोवम्रो
वैखानसइंद्रदुवस्युर्वादनोवैश्वदेवंतुत्रिष्टुबंतमुद्बुध्यध्वंबुधःसौम्यंऋत्विक्स्तुतिर्वानवम्यंत्येजगत्यौपंचमीबृहती
गायत्र्योर्मध्येप्रतेमुद्गलोभार्म्यश्वोद्रुघणेनऋषभेणचाजिंजिगायेतिद्रौघणंवाद्यातृतीयांत्याबृहत्यंऽआशुःसप्तोनैं
द्रोप्रतिरथश्चतुर्थीबार्हस्पत्योपांत्याप्वादेव्यंत्यानुष्टुम्मारुतीवासाव्येकादशाष्टकौवैश्वामित्रःकदाकौत्सोदुर्मित्रो
नाम्नासुमित्रोगुणतःसुमित्रोवानाम्नादुर्मित्रोगुणतऽऔष्णिहंहरीवज्रंपिपीलिकमध्येत्रिष्टुबंत्याद्यागायत्रीवा॥५॥

हरिःओम् ॥ (१०।८।५) हयेजायेमनसातिष्ठघोरेवचांसिमिश्राकृणवावहैनु । ननौमंत्राऽअनुदितासऽएतेमयस्करन्परंतरेचनाहन् ॥ किमेतावाचाकृणवातवाहंप्राक्रमिषमुषसामग्रियेव । पुरूरवःपुनरस्तंपरेहिदुरापनावातऽइवाहमस्मि ॥ इषुर्नश्रियऽइषुधेरसनागोषाःशतसानरंहिः । अवीरेक्रतौविदविद्युतन्नोरानमायुंचितयंतधुनयः ॥ सावसुदधतीश्वशुरायवयऽउषोयदिवष्ट्यंतिगृहात् । अस्तंननक्षेयस्मिन्चाकन्दिवानक्तंश्नथितावैतसेन ॥ त्रिःस्ममाह्नःश्नथयोवैतसेनोतस्मेव्यत्यैपृणासि । पुरूरवोनुतेकेतमायंराजामेवीरतन्व१स्तदासीः ॥ १ ॥ यासुजूर्णिःश्रेणिःसुम्नऽआपिर्ह्रदेचक्षुर्नग्रंथिनीचरण्युः । ताऽअंजयोरुणयोनसस्रुःश्रियेगावोनधेनवोनवंत ॥ समस्मिन्जायमानऽआसतग्नाऽउतेमवर्धन्नद्य१ःस्वगूर्ताः । महेयत्त्वापुरूरवोरणायावर्धयन्दस्युहत्यायदेवाः+ ॥ सचायदासुजहतीष्वत्कममानुषीषुमानुषोनिषेवे । अपस्ममत्तरसंतीनभुज्युस्ताऽअत्रसन्नथस्पृशोनाश्वाः ॥ यदासुमर्तोऽअमृतासुनिस्पृक्संक्षोणीभिःक्रतुभिर्नपृंक्ते । ताऽअंतयोनतन्वःशुंभतस्वाऽअश्वासोनक्रीळयोदंदशानाः ॥ विद्युंनयापतंतीदविद्योद्भरंतीमेऽअप्याकाम्यानि । जनिष्टोऽअपोनर्यःसुजातःप्रोर्वशीतिरतदीर्घमायुः ॥ २ ॥ जज्ञिषऽइत्थागोपीथ्यायहिदधाथत

(१०।८।५) हयेजायइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यआद्यातृतीयाषष्ठीनवम्यादिचतसृणांचतुर्दशीसप्तदशीत्येवंनवानामैलःपुरूरवाऋषिरुर्वशीदेवता शिष्टानामुर्वशीऋषिकापुरूरवादेवतात्रिष्टुप् ।

त्पुरूरवोमऽओजः । अशांसंत्वाविदुषीसस्मिन्नहन्नमऽआशृणोःकिमभुग्वंदासि ॥ कुदासूनुःपितरंजातऽइच्छाच्चक्रं नाश्रुवर्तयद्विजानन् । कोदंपतीसमंनसावियूयोदधयदग्निःश्वशुरेषुदीदयत् ॥ प्रतिंब्रवाणिवर्तयतेऽअश्रुचक्रंनक्रंद दाध्यैशिवायैं । प्रतत्तेंहिनवायत्तेऽअस्मेपरेह्यस्तंनहिमूरमापः ॥ सुदेवोऽअद्यप्रपतेदनावृत्परावतंपरमांगंतवाऽउं । अधाशयींतनिर्ऋंतेरुपस्थेधैनंवृकांरभसासोंऽअद्युः+ ॥ पुरूरवोमामृथामाप्रपंप्तोमात्वावृकांसोऽअशिवासऽउक्षन् । नवैस्त्रैणांनिसख्यानिसंतिसालावृकाणांहृदयान्येता+ ॥ ३ ॥ यद्विरूपाचरंमर्त्येष्ववंसंरात्रीःशरदश्चतस्रः । घृतस्य स्तोकंसकृदह्नऽआश्नांतादेवेदंतांतृपाणाचरामि ॥ अंतरिक्षप्रांरजसोविमानीमुपंशिक्षाम्युर्वशींवसिष्ठः । उपंत्वारा तिःसुकृतस्यतिष्ठान्निवर्तस्वहृदयंतप्यतेमे ॥ इतित्वादेवाऽइमऽआहुरैळयथेंमेतद्भवंसिमृत्युबंधुः । प्रजातेंदेवान्हवि षायजातिस्वर्गऽउत्वमपिंमादयासे ॥ ४ ॥ (१०।८।६) प्रतेंमहेविदथेशंसिषंहरीप्रतेंवन्वेवनुषोंहर्यतंमदं । घृतंन योहरिभिश्चारुसेचंतऽआत्वांविशंतुहरिवर्पसंगिरः ॥ हरिंहियोनिमभियेसमस्वरन्हिन्वंतोहरींदिव्यंयथासदः । आ यंपृणंतिहरिंभिर्नधेनवऽइंद्रायशूषंहरिवंतमर्चत ॥ सोऽअस्यवज्रोहरिंतोयऽआयसोहरिर्निकामोहरिरागभंस्त्योः ।

(१०।८।६) प्रतइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबरुर्हरिर्जगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ (ऐंद्रःसर्वहरिर्वाषिरत्र हरिरितींद्रनाम । शौनकस्तु सुखतएवैतत्सूक्तमैंद्रमित्याह । हरिरितींद्राश्वनामेतिचकश्चित् । एवंहरिशब्दार्थेविप्रतिपत्तावप्याकरोदितहरिशब्दोच्चारणंयुक्तमुत्पश्यामः)।

द्युम्नीसुशिप्रोहरिमन्युसायकइंद्रेनिरूपाहरितामिमिक्षिरे ॥ दिविनकेतुरधिधायिहर्यतोविव्यचद्वज्रोहरितोनरंह्या ।
तुददहिंहरिशिप्रोयआयसःसहस्रशोकाअभवद्धरिभरः+ ॥ त्वंत्वमहर्यथाउपस्तुतःपूर्वेभिरिंद्रहरिकेशयज्वभिः ।
त्वंहर्यसितवविश्वमुक्थ्य१मसामिराधोहरिजातहर्यतं+ ॥ ५ ॥ तावज्रिणंमंदिनंस्तोम्यंमदइंद्रंरथेवहतोहर्यताहरी ।
पुरूण्यस्मैसवनानिहर्यतइंद्रायसोमाहरयोदधन्विरे ॥ अरंकामायहरयोदधन्विरेस्थिरायहिन्वन्हरयोहरीतुरा ।
अर्वद्भिर्योहरिभिर्जोषमीयतेसोअस्यकामंहरिवंतमानशे ॥ हरिश्मशारुर्हरिकेशआयसस्तुरस्पेयेयोहरिपाअवर्धत ।
अर्वद्भिर्योहरिभिर्वाजिनीवसुरतिविश्वादुरितापारिषद्धरी ॥ स्रुवेवयस्यहरिणीविपेततुःशिप्रेवाजायहरिणीदविध्वतः ।
प्रयत्कृतेचमसेमर्मृजद्धरीपीत्वामदस्यहर्यतस्यांधसः ॥ उतस्मसद्महर्यतस्यपस्त्यो३रत्योनवाजंहरिवाँअचिक्रदत् ।
महीचिद्धिधिषणाहर्यदोजसाबृहद्वयोदधिषेहर्यतश्चिदा+ ॥ ६ ॥ आरोदसीहर्यमाणोमहित्वानव्यंनव्यंहर्यसिमन्मनुप्रियं ।
प्रपस्त्यमसुरहर्यतंगोराविष्कृधिहरयेसूर्याय ॥ आत्वाहर्यंतंप्रयुजोजनानांरथेवहंतुहरिशिप्रमिंद्र । पिबायथाप्रतिभृत
स्यमध्वोहर्यन्यज्ञंसधमादेदशोणिं ॥ अपाःपूर्वेषांहरिवःसुतानामथोइदंसवनंकेवलंते । ममद्धिसोमंमधुमंतमिंद्रसत्रावृ
षन्जठरआवृषस्व ॥ ७ ॥ (१०।८।७) याओषधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा । मनैनुबभ्रूणामहंशतंधामानिसप्तच ॥

(१०।८।७) याओषधीरितित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्याथर्वणोभिषगोषधयोनुष्टुप् ।

शतंवोंऽअंबधामानिसहस्रमुतवोरुहः । अधाशतक्रत्वोयूयमिमंमेंऽअगदंकृत ॥ ओषधीःप्रतिमोदध्वंपुष्पवतीःप्रसूव रीः । अश्वाऽइवसजित्वरीर्वीरुधःपारयिष्णवः* ॥ ओषधीरितिमातरस्तद्वोदेवीरुपब्रुवे । सनेयमश्वंगांवासऽआत्मा नंतवपूरुष ॥ अश्वत्थेवोनिषदनंपर्णेवोवसतिष्कृता । गोभाजइत्किलासथयत्सनवथपूरुषं ॥ ८ ॥ यत्रौषधीःसमग्म तराजानःसमिताविव । विप्रःसऽउच्यतेभिषग्रक्षोहामीवचातनः ॥ अश्वावतींसोमावतीमूर्जयंतीमुदोजसं । आविं त्सिसर्वाऽओषधीरस्माऽअरिष्टतातये ॥ उच्छुष्माऽओषधीनांगावोगोष्ठादिवेरते । धनंसनिष्यंतीनामात्मानंतवपू रुष ॥ इष्कृतिर्नामवोमाताथोयूयंस्थनिष्कृतीः । सीराःपतत्रिणींस्थनयदामयतिनिष्कृथ ॥ अतिविश्वाःपरिष्ठाःस्ते नऽइवव्रजमक्रमुः । ओषधीःप्राचुच्यवुर्यत्किंचतन्वोरपः ॥ ९ ॥ यदिमावाजयन्नहमोषधीर्हस्तऽआदधे । आत्मा यक्ष्मस्यनश्यतिपुराजीवगृभोयथा ॥ यस्यौषधीःप्रसर्पथांगमंगंपरुष्परुः । ततोयक्ष्मंविबाधध्वऽउग्रोमध्यमशीरिव ॥ साकंयक्ष्मप्रपतचाषेणकिकिदीविना । साकंवातस्यध्राज्यासाकंनश्यनिहाकया ॥ अन्यावोऽअन्यामवत्वन्यान्यस्या ऽउपावत । ताःसर्वाःसंविदानाऽइदंमेप्रावतावचः ॥ याःफलिनीर्याऽअफलाऽअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः । बृहस्पतिप्र सूतास्तानोमुंचंत्वंहसः ॥ १० ॥ मुंचंतुमाशपथ्यादथोवरुण्यादुत । अथोयमस्यपड्वीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात्+ ॥ अवपतंतीरवदन्दिवऽओषधयस्परि । यंजीवमश्नवामहैनसरिष्यातिपूरुषः ॥ याऽओषधीःसोमराज्ञीर्बह्वीःशतविच

क्षणाः । तासांत्वमस्युत्तमारंकामायशंहृदे+ ॥ याऽओषधीःसोमराज्ञीर्विष्ठिताःपृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसूताऽअस्यै संदत्तवीर्यं* ॥ मावोरिषत्खनितायस्मैचाहंखनामिवः । द्विपच्चतुष्पदस्माकंसर्वमस्त्वनातुरं+ ॥ याश्चेदमुपशृण्वंति याश्चदूरंपरागताः । सर्वाःसंगत्यवीरुधोस्यैसंदत्तवीर्यं ॥ ओषधयःसंवदंतेसोमेनसहराज्ञा । यस्मैकृणोतिब्राह्मणस्तंरा जन्पारयामसि ॥ त्वमुत्तमास्योषधेतववृक्षाऽउपस्तयः । उपस्तिरस्तुसोऽस्माकंयोऽअस्माँऽअभिदासति ॥ ११ ॥ (१०।८।८) बृहस्पतेप्रतिमेदेवतामिहिमित्रोवायद्वरुणोवासिपूषा । आदित्यैर्वायद्वसुभिर्मरुत्वान्त्सपर्जन्यंशंतनवे वृषाय ॥ आदेवोदूतोऽअजिरश्चिकित्वान्त्वद्देवापेऽअभिमामगच्छत् । प्रतीचीनःप्रतिमामावंवृत्स्वदधामितेद्युमतीं वाचमासन्+ ॥ अस्मेधेहिद्युमतींवाचमासन्बृहस्पतेऽअनमीवामिषिरां । ययावृष्टिंशंतनवेवनावदिवोद्रप्सोमधुमाँऽ आविवेश ॥ आनोद्रप्सामधुमंतोविशंत्विंद्रदेह्यधिरथंसहस्रं । निषीदहोत्रमृतुथायजस्वदेवान्देवापेहविषासपर्य ॥ आर्ष्टिषेणोहोत्रमृषिर्निषीदन्देवापिर्देवसुमतिंचिकित्वान् । सऽउत्तरस्मादधरंसमुद्रमपोदिव्याऽअसृजद्वर्ष्याऽअ भि+ ॥ अस्मिन्समुद्रेऽअध्युत्तरस्मिन्नापोदेवेभिर्निवृताऽअतिष्ठन् । ताऽअद्रवन्नार्ष्टिषेणेनसृष्टादेवापिनाप्रेषितामृक्षि

(१०।८।८) बृहस्पतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यार्ष्टिषेणोदेवापिर्देवास्त्रिष्टुप् । (शौनकस्त्वस्मिन्सूक्तेआद्यानांतिसृणांबृहस्पतिस्ततश्चतसृणां देवास्ततःपंचानामग्निरित्येवंदेवताव्यवस्थामाह) ।

णींषु ॥ १२ ॥ यद्देवापिःशंतनवेपुरोहितोहोत्रायवृतःकृपयन्नदीधेत् । देवश्रुतंवृष्टिवनिंरराणोबृहस्पतिर्वाचमस्माऽ
अयच्छत् ॥ यंत्वादेवापिःशुशुचानोऽअग्नऽआर्ष्टिषेणोमनुष्यःसमीधे । विश्वेभिर्देवैरनुमद्यमानःप्रपर्जन्यमीरयावृ
ष्टिमंतं ॥ त्वांपूर्वऽऋषयोगीर्भिरायन्त्वामध्वरेषुपुरुहूतविश्वे । सहस्राण्यधिरथान्यस्मेऽआनोयज्ञंरोहिदश्वोपयाहि ॥
एतान्यग्नेनवतिर्नवत्वेऽआहुतान्यधिरथासहस्रा । तेभिर्वर्धस्वतन्वःशूरपूर्वीर्दिवोनोवृष्टिमिषितोरिरीहि ॥ एतान्य
ग्नेनवतिंसहस्रासंप्रयच्छवृष्णऽइंद्रायभागं । विद्वान्पथऽऋतुशोदेवयानानप्यौलानंदिविदेवेषुधेहि ॥ अग्नेबाधस्ववि
मृधोविदुर्गहापामीवामपरक्षांसिसेध । अस्मात्समुद्राद्बृहतोदिवोनोपांभूमानमुपनःसृजेह+ ॥ १३ ॥ (१०।८।९)
कन्नंश्चित्रमिषण्यसिचिकित्वान्पृथुग्मानंवाश्रंवावृधध्यै । कत्तस्यदातुशवसोव्युष्टौतक्षद्वज्रंवृत्रतुरमपिन्वत् ॥ सहिद्यु
ताविद्युतावेतिसामपृथुंयोनिमसुरत्वाससाद । ससनीळेभिःप्रसहानोऽअस्यभ्रातुर्नऽऋतेसप्तथस्यमायाः+ ॥ सवाजं
यातापदुष्पदायन्त्स्वर्षातापरिषदत्सनिष्यन् । अनर्वायच्छतदुरस्यवेदोघ्नन्छिश्नदेवाँऽअभिवर्पसाभूत्+ ॥ सयह्व्यो३
वनीर्गोष्वर्वाजुहोतिप्रधन्यासुसस्रिः । अपादोयत्रयुज्यासोरथाद्रोण्यश्वासऽईरतेघृतंवाः+ ॥ सरुद्रेभिरशस्तवारऽ
ऋभ्वाहित्वीगयमारेऽअवद्यऽआगात् । वम्रस्यमन्येमिथुनाविवव्रीऽअन्नमभीत्यारोदयन्मुषायन्+ ॥ सऽइद्दासंतुवी

(१०।८।९) कन्नइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवैखानसोवम्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्वंपतिर्दन्षळक्षंत्रिशीर्षाणंदमन्यत् । अस्यत्रितोन्वोजसावृधानोविपावराहमयोऽअग्रयाहन् ॥ १४ ॥ सद्रुह्वणेमनुं षऽऊर्ध्वसानऽआसाविषदर्शसानायशरुं । सनृतमोनहुंषोस्मत्सुजातःपुरोभिनदर्हन्दस्युहत्ये ॥ सोऽअभ्रियोनयवस ऽउदन्यन्क्षयायगातुंविदन्नोऽअस्मे । उपयत्सीददिंदुंशरीरैःश्येनोयोपाष्टिर्हतिदस्यून् ॥ सव्राधतःशवसानेभिरस्यकु त्सायशुष्णंकृपणेपरादात् । अयंकविमनयच्छस्यमानमत्कंयोऽअस्यसनितोतनृणां+ ॥ अयंदशस्यन्नर्येभिरस्यदस्मो देवेभिर्वरुणोनमायी । अयंकनीनऽऋतुपाऽअवेद्यमिमीतारंरुंयश्चतुष्पात् ॥ अस्यस्तोमेभिरौशिजऽऋजिश्वाव्रजंदर यद्वृषभेणपिप्रोः । सुत्वायद्यजतोदीदयद्गीःपुरऽइयानोऽअभिवर्पसाभूत्+ ॥ एवामहोऽअसुरवक्षथायवम्रकःपड्भि रुपसर्पदिंद्रं । सऽइयानःकरतिस्वस्तिमस्माऽइषमूर्जसुक्षितिंविश्वमाभाः ॥ १५ ॥ (१०।९।१) इंद्रद्दह्यमघवन्त्वा वदिद्भुजऽइहस्तुतःसुतपाबोधिनोवृधे । देवेभिर्नःसविताप्रावतुश्रुतमासर्वतातिमदितिंवृणीमहे ॥ भरायसुभरतभा गमृत्वियंप्रवायवेशुचिपेक्रंदर्दिष्टये । गौरस्ययःपयसःपीतिमानशऽआसर्व० ॥ आनोदेवःसवितासाविषद्वयऽऋजूय तेयजमानायसुन्वते । यथादेवान्प्रतिभूषेमपाकवदासर्व० ॥ इंद्रोऽअस्मेसुमनाऽअस्तुविश्वहाराजासोमःसुवितस्या

नवमेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि (१०।९।१) इंद्रद्दह्येतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवांदनो दुवस्युर्विश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप् (भेदपक्षे–विश्वे. १० इंद्रादिती१ इंद्रः१ एवं१२)।

ध्येतुनः । यथायथामित्रधितानिसंदधुरासर्व० ॥ इंद्रंऽउक्थेनशवसापरुर्दधेबृहस्पतेप्रतरीतास्यायुषः । यज्ञोमनुः
प्रमतिर्नःपिताहिकमासर्व० ॥ इंद्रस्यनुसुकृतंदैव्यंसहोग्निर्गृहेजरितामेधिरःकविः । यज्ञश्चभूद्विदथेचारुरंतमऽआस
र्व० ॥ १६ ॥ नवोगुहाचकृमभूरिदुष्कृतंनाविष्ट्यंवसवोदेवहेळनं । माकिर्नोदेवाऽअनृतस्यवर्पसऽआसर्व० ॥ अपा
मीवांसविताासाविषन्न्यं१ग्वरीयऽइदपसेधंत्वद्रयः । ग्रावायत्रमधुषुदुच्यतेबृहदासर्व० ॥ ऊर्ध्वोग्रावावसवोस्तुसोत
रिविश्वाद्द्वेषांसिसनुतर्युयोत । सनोदेवःसवितापायुरीड्यऽआसर्व० ॥ ऊर्जंगावोयवसेपीवोऽअत्तनऽऋतस्ययाःसद
नेकोशेऽअङ्ध्वे । तनूरेवतन्वोऽअस्तुभेषजमासर्व० ॥ क्रतुप्रावाजरिताशश्वतामवऽइंद्रऽइद्भद्राप्रमतिःसुतावतां ।
पूर्णमूधर्दिव्यंयस्यसिक्तयऽआसर्व० ॥ चित्रस्तेभानुःक्रतुप्राऽअभिष्टिःसंतिस्पृधोजरणिप्राऽअधृष्टाः । रजिष्ठयार
ज्यापश्वऽआगोस्तूतूर्षतिपर्यग्रंदुवस्युः+ ॥ १७ ॥ (१०।९।२) उद्बुध्यध्वंसमनसःसखायःसमग्निमिंध्वंबहवःसनी
ळाः । दधिक्रामग्निमुषसंचदेवीमिंद्रावतोवसेनिह्वयेवः ॥ मंद्राकृणुध्वंधियऽआतनुध्वंनावमरित्रपरणींकृणुध्वं । इ
ष्कृणुध्वमायुधारंकृणुध्वंप्रांचंयज्ञंप्रणयतासखायः ॥ युनक्तसीराावियुगातनुध्वंकृतेयोनौवपतेहबीजं । गिराचश्रुष्टिः

(१०।९।२) उद्बुध्यध्वमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यसौम्योबुधोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्चतुर्थीषष्ठ्यौगायत्र्यौपंचमीबृहतीनवमीद्वादश्यौजगत्यौ
(ऋत्विजोदेवतावा) ।

सभंराऽअसंन्नोनेदींयुऽइत्सृण्यंःपक्कमेयांत् ॥ सीरांयुंजंतिकुवयोंयुुगावितंन्वतेपृथंक् । धीरांदेवेषुंसुम्नया+ ॥ निरां
हावान्कृंणोतनसंवरत्राद॑धातन । सिंचामंहाऽअवतमुद्रिणंवुयंसुषेकुमनुंपक्षितं ॥ इष्कृंताहावमवतंसुंवरत्रंसुंषेचनं ।
उद्रिणंसिंचेऽअक्षितं ॥ १८ ॥ प्रीणीताश्वांन्हितंजंयाथस्वस्तिवाहंरथमित्कृंणुध्वं । द्रोणांहावमवतमश्मंचक्रमंसंत्र
कोशंसिंचतानृपाणं ॥ व्रजंकृंणुध्वंसहिवोंनृपाणोवमंसीव्यध्वंबहुलापृथूनिं । पुरंःकृणुध्वमायंसीरधृंष्टामावंःसुस्रोच्च
मसोदृंहतातं+ ॥ आवोधियंयुज्ञियांवर्तऽऊतयेदेवांदेवींयंजतांयुज्ञियांमिह । सानोंदुहीयुद्यवंसेवगत्वीसहस्रंधाराप
यंसामहीगौः+ ॥ आतूषिंचहरिंमींद्रोरुपस्थेवाशींभिस्तक्षताश्मन्मयींभिः । परिंष्वजध्वंदशंकुक्ष्यांभिरुभेधुरौप्रतिव
ह्निंयुनक्त ॥ उभेधुरौवह्निरापिब्दंमानोंतर्योनेवचरतिद्विजानिंः । वनस्पतिंवनऽआस्थांपयध्वंनिषूदंधिध्वमखंनंतऽ
उत्संं ॥ कपृंन्नरःकपृथमुद्दंधातनचोदयंतखुदतवाजंसातये । निष्टिग्र्यंःपुत्रमाच्यांवयोतयऽइंद्रंसबाधंऽइहसोमंपीत
ये ॥ १९ ॥ (१०।९।३) प्रतेरथंमिथूकृतमिंद्रोंवतुधृष्णुया । अस्मिन्नाजौपुंरुहूतश्रवाय्यैंधनभक्षेषुंनोव ॥ उत्स्म

(१०।९।३) प्रतेरथमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभाम्र्यश्वोमुद्गलोद्रुघणस्त्रिष्टुप्आद्यातृतीयांत्याबृहत्यः । (प्रतेरथमितिसूक्तदेवतात्वेवि
प्रतिपत्तिःपरस्परमाचार्याणां। उक्तंचशौनकेन—प्रेतीतिहाससूक्तंतुमन्यतेशाकटायनः। यास्कोद्रौघणमैंद्रंवा।वैश्वदेवंतुशौनकः। आजानवेनं
भाम्र्यश्वइंद्रासोमौतुमुद्गलइति ।)

सं. ७३

वातोवहतिवासोऽअस्याऽअधिरथंयदजयत्सहस्रं । रथीरभून्मुद्गलानीगविष्टौभरेकृतंव्यचेदिंद्रसेना ॥ अंतर्यच्छ
जिघांसतोवज्रमिंद्राभिदासतः । दासस्यवामघवन्नार्यस्यवासनुतर्यवयावधं ॥ उद्नोह्रदमपिबज्जर्हृषाणःकूटंस्मतृंहद
भिमातिमेति । प्रमुष्कभारःश्रवऽइच्छमानोजिरंबाहूऽअभरत्सिषासन् ॥ न्यक्रंदयन्नुपयंतऽएनममेहयन्वृषभंमध्य
ऽआजेः । तेनसूभर्वंशतवत्सहस्रंगवांमुद्गलःप्रधनेजिगाय ॥ ककर्दवेवृषभोयुक्तऽआसीदवावचीत्सारथिरस्यकेशी ।
दुधेर्युक्तस्यद्रवतःसहानसऽऋच्छंतिष्मानिष्पदोमुद्गलानीं ॥ २० ॥ उतप्रधिमुदहन्नस्यविद्वानुपायुनग्वंसगमत्रशि
क्षन् । इंद्रऽउदावत्पतिमघ्न्यानामरंहतपद्याभिःककुद्मान् ॥ शुनमष्ट्राव्यचरत्कपर्दीवरत्रायांदार्वानह्यमानः । नृम्णा
निकृण्वन्बहवेजनायगाःपस्पशानस्तविषीरधत्त ॥ इमंतंपश्यवृषभस्ययुंजंकाष्ठायामध्येद्रुघणंशयानं । येनजिगायश
तवत्सहस्रंगवांमुद्गलःपृतनाज्येषु ॥ आरेऽअघाकोन्वी१त्थाददर्शयंयुंजंतितम्वास्थापयंति । नास्मैतृणंनोदकमाभर
न्त्युत्तरोधुरोवहतिप्रदेदिशत् ॥ परिवृक्तेवपतिविद्यमानट्पीप्यानाकूचक्रेणेवसिंचन् । एषैष्याचिद्रथ्याजयेमसुमंगलंसि
नवदस्तुसातं ॥ त्वंविश्वस्यजगतश्चक्षुरिंद्रासिचक्षुषः । वृषायदाजिंवृषणासिषाससिचोदयन्वध्रिणायुजा ॥२१॥ ॥३५॥
(१०।९।४) आशुःशिशानोवृषभोनभीमोघनाघनःक्षोभणश्चर्षणीनां । संक्रंदनोनिमिषऽएकवीरःशतंसेनाऽअज

(१०।९।४)आशुःशिशानइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोप्रतिरथइंद्रश्चतुर्थ्याबृहस्पतिर्द्वादश्याआद्यायादेव्यंत्यायामरुतस्त्रिष्टुबंत्यानुष्टुप्।(आशुः

यत्साकमिंद्रः ॥ संक्रंदनेनानिमिषेणजिष्णुनायुत्कारेणदुश्च्यवनेनधृष्णुना । तदिंद्रेणजयततत्सहध्वंयुधोनरऽइषुह
स्तेनवृष्णा ॥ सऽइषुहस्तैःसनिषंगिभिर्वशीसंस्रष्टासयुधऽइंद्रोगणेन । संसृष्टजित्सोमपाबाहुशर्ध्यू१ग्रधन्वाप्रतिहि
ताभिरस्ता ॥ बृहस्पतेपरिदीयारथेनरक्षोहामित्राँऽअपबाधमानः । प्रभंजन्त्सेनाःप्रमृणोयुधाजयन्नस्माकमेध्यविता
रथानां॥बलविज्ञायःस्थविरःप्रवीरःसहस्वान्वाजीसहमानऽउग्रः। अभिवीरोऽअभिसत्वासहोजाजैत्रमिंद्ररथमातिष्ठगो
वित्+ ॥ गोत्रभिदंगोविदंवज्रबाहुंजयंतमज्मप्रमृणंतमोजसा । इमंसजाताऽअनुवीरयध्वमिंद्रंसखायोऽअनुसंरभ
ध्वं ॥ २२ ॥ अभिगोत्राणिसहसागाहमानोदयोवीरःशतमन्युरिंद्रः । दुश्च्यवनःपृतनाषाळयुध्यो३स्माकंसेनाऽअव
तुप्रयुत्सु+ ॥ इंद्रऽआसांनेताबृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञःपुरऽएतुसोमः । देवसेनानामभिभंजतीनांजयंतीनांमरुतोयंत्व
ग्रं ॥ इंद्रस्यवृष्णोवरुणस्यराज्ञऽआदित्यानांमरुतांशर्धऽउग्रं । महामनसांभुवनच्यवानांघोषोदेवानांजयतामुदस्था
त् ॥ उद्धर्षयमघवन्नायुधान्युत्सत्वनांमामकानांमनांसि । उद्वृत्रहन्वाजिनांवाजिनान्युद्रथानांजयतांयंतुघोषाः ॥
अस्माकमिंद्रःसमृतेषुध्वजेष्वस्माकंयाऽइषवस्ताजयंतु । अस्माकंवीराऽउत्तरेभवंत्वस्माँऽउदेवाऽअवताहवेषु ॥ अमी
षांचित्तंप्रतिलोभयंतीगृहाणांगान्यप्वेपरेहि । अभिप्रेहिनिर्दहहृत्सुशोकैरंधेनामित्रास्तमसासचंतां ॥ प्रेताजयतानर

शिशानःसूक्तोपांत्यायाआद्यादेवीत्यनुक्रमण्यांअप्वादेवीतिशोनकीये)

ऽइंद्रोवःशर्मयच्छतु। उग्रावःसंतुबाहवोनाधृष्यायथासथ॥ ॥ (परिशिष्टं॥ असौयासेनामरुतःपरेषामभ्यैतिनऽओजं
सास्पर्धमाना। तांगूहततमसापव्रतेनयथामीषांऽअन्योऽअन्यंनजानात्॥ अंधाऽअमित्राभवताशीर्षाणाऽअहयऽइव।
तेषांवोऽअग्निदग्धानामग्निमूढानामिंद्रोहंतुवरंवरं) ॥ २३ ॥ (१०।९।५) असाविसोमःपुरुहूततुभ्यंहरिभ्यांयज्ञ
मुपयाहितूयं। तुभ्यंगिरोविप्रवीराऽइयानादधन्विरऽइंद्रपिबासुतस्य ॥ अप्सुधूतस्यहरिवःपिबेहनृभिःसुतस्यजठरं
पृणस्व। मिमिक्षुर्यमद्रयऽइंद्रतुभ्यंतेभिर्वर्धस्वमदमुक्थवाहः ॥ प्रोग्रांपीतिंवृष्णऽइयर्मिसत्यांप्रयैसुतस्यहर्यश्वतुभ्यं।
इंद्रधेनाभिरिहमादयस्वधीभिर्विश्वाभिःशच्यागृणानः+ ॥ ऊतीशचीवस्तववीर्येणवयोदधानाऽउशिजऽऋतज्ञाः।
प्रजावदिंद्रमनुषोदुरोणेतस्थुर्गृणंतःसधमाद्यासः ॥ प्रणीतिभिष्टेहर्यश्वसुष्टोःसुषुम्नस्यपुरुरुचोजनासः । मंहिष्ठामूतिं
वितिरेदधानाःस्तोतारऽइंद्रतववसूनृताभिः ॥ २४ ॥ उपब्रह्माणिहरिवोहरिभ्यांसोमस्ययाहिपीतयेसुतस्य । इंद्रत्वा
यज्ञःक्षममाणमानट्दाश्वाँऽअस्यध्वरस्यप्रकेतः+ ॥ सहस्रंवाजमभिमातिषाहंसुतेरणंमघवानंसुवृक्तिं । उपभूषंतिगि
रोऽअप्रतीतमिंद्रंनमस्याजरितुःपनंत ॥ सप्तापोदेवीःसुरणाऽअमृक्तायाभिःसिंधुमतरऽइंद्रपूर्भित् । नवतिंस्रोत्यान
वचस्रवंतीर्देवेभ्योगातुंमनुषेचविंदः ॥ अपोमहीरभिशस्तेरमुंचोजागरास्वधिदेवऽएकः । इंद्रयास्त्वंवृत्रतूर्येचकर्थ

(१०।९।५) असावीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोष्टकइंद्रस्त्रिष्टुप्।

ताभिर्विश्वायुस्तन्वंपुपुष्याः ॥ वीरेण्यःक्रतुरिंद्रःसुशस्तिरुतापिधेनापुरुहूतमीट्टे । आर्दंयद्वृत्रमकृणोदुलोकंससाहेशक्रःपृतनाऽअभिष्टिः+ ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्रमस्मिन्भरेनृतमंवाजसातौ । शृण्वंतमुग्रमूतयेसमत्सुघ्नंतंवृत्राणिसंजितंधनानां ॥ २५ ॥ (१०।९।६) कदावसोस्तोत्रंहर्यतऽआवश्मशारुधद्वाः । दीर्घंसुतंवाताप्याय ॥ हरीयस्यसुयुजाविव्रतावेरवंतानुशेपा । उभारजीनकेशिनापतिर्दन्+ ॥ अपयोरिंद्रःपापजऽआमर्तोनशश्रमाणोबिभीवान् । शुभेयद्युयुजेतविषीवान् ॥ सचायोरिंद्रश्चकृषऽआँऽउपानसःसपर्यन् । नदयोर्विव्रतयोःशूरऽइंद्रः ॥ अधियस्तस्थौकेशवंताव्यचस्वंतानपुष्टै । वनोतिशिप्राभ्यांशिप्रिणीवान् ॥ २६ ॥ प्रास्तौदृष्वौजाऽऋष्वेभिस्ततक्षशूरःशवसा । ऋभुर्नक्रतुभिर्मातरिश्वा ॥ वज्रंयश्चक्रेसुहनायदस्यवेहिरीमशोहिरीमान् । अरुतहनुरद्भुतंनरजः ॥ अवनोवृजिनाशिशीह्यृचावनेमानृचः । नाब्रह्मायज्ञऽऋधग्जोषतित्वे+ ॥ ऊर्ध्वायत्तेत्रेतिनीभूद्यज्ञस्यधूर्षुसद्मन् । सजूर्नावंस्वयशसंसचायोः+ ॥ श्रियेतेपृश्निरुपसेचनीभूच्छ्रियेदर्विररेपाः । ययास्वेपात्रेसिंचसऽउत्+ ॥ शतंवायदसुर्यप्रतित्वासुमित्रऽइत्थास्तौद्दुर्मित्रऽइत्थास्तौत् । आवोयदस्युहत्येकुत्सपुत्रंप्रावोयदस्युहत्येकुत्सवत्सं+ ॥ २७ ॥ इत्यष्टमाष्टकेपंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

(१०।९।६) कदेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकौत्सोदुर्मित्रइंद्रउष्णिकूआद्यागायत्रीवाद्वितीयासप्तम्यौपिपीलिकमध्येअंत्यात्रिष्टुप् ।

एकषष्टचध्यायेवर्गाः २७ सूक्तानि ११ ऋच. १४९ ॥ त्यागः ॥ उर्वश्या. पुरूरवस. उर्वश्या. पुरूरवस. २ उर्वश्या. पुरूरवस. उर्वश्या. ३ पुरूरवस. उर्वश्या. पुरूरवस. उर्वश्या. पुरूरवस. २ उर्वश्या. पुरूरवस. इंद्राये. १३ ओषधीभ्य. २३ बृहस्पतय. ३ देवेभ्य. ४ अग्नय. ५ इंद्राये. १२ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १० इंद्रादितिभ्या. इंद्राये. ऋत्विज. १२ द्रुघणाये. १२ इंद्राये. ३ बृहस्पतय. इंद्राये. ७ अप्वायैदेव्या. मरुद्य. इंद्राये. २२ ॥ इत्यष्टमेपंचमः ॥

उभौभूतांशःकाश्यपंआश्विनमाविर्दिव्यौदक्षिणावाप्राजापत्यांदक्षिणांतद्दातॄन्वास्तौच्चतुर्थीजगतींकिमिच्छंती पणिभिरसुरैर्निगूह्लागाअन्वेष्टुंसरमांदेवशुनीमिंद्रेणप्रहितांमयुग्भिःपणयोंमित्रीयंतःप्रोचुःसातान्युग्मांत्याभिरनिच्छंतीप्रत्याचष्टेतेवदन्त्सप्तजुहूर्ब्रह्मजायांब्राह्मोवोर्ध्वनाभाविश्वदेवंह्यनुष्टुबंतंसमिद्धऽएकादशंजमदग्निस्तत्सुतोवारामआप्रियःपरेचत्वारोवैरूपांमनीषिणोदशाष्टादंष्ट्रइंद्रपिबनभःप्रभेदनस्तमस्यंशतप्रभेदनोंत्यात्रिष्टुप् घर्मासध्रिस्तापसोवाघर्मौवैश्वदेवंचतुर्थीजगतींचित्रऽइन्नववार्ष्टिहव्यउपस्तुतंआग्नेयंजागतंत्रिष्टुप्शक्वर्यंतंपिबस्थौरोग्नियुतोग्नियूपोवांनवाउभिक्षुर्धनान्नदानप्रशंसाचांद्येजगत्यांवह्नेहंस्युरुक्षयऽआमहीयवंऽआग्नेयंराक्षोघ्नंगायत्रंत्वितिवैसप्तोनैंद्रोलबऽआत्मानंतुष्टाव ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिः ओम् ॥ (१०।९।७) उभाउनूनंतदिदर्थयेथेवितन्वाथेधियोवस्त्रापसेव । सध्रीचीनायातवेप्रेमजीगः सुदिनेवपृक्षऽआतंसयेथे ॥ उष्टारेवफर्वरेषुश्रयेथेप्रायोगेवश्वात्र्याशासुरेर्थः । दूतेवहिष्ठोयशसाजनेषुमापस्थातंमहिषेवावपानात् ॥ साकंयुजाशकुनस्येवपक्षापश्वेवंचित्रायजुरागमिष्टं । अग्निरिवदेवयोर्दीदिवांसापरिज्मानेवयजथः पुरुत्रा+ ॥ आपीवोऽअस्मेपितरेवपुत्रोग्रेवरुचानृपतीवतुर्यै । इर्येवपुष्ट्यैकिरणेवभुज्यैश्रुष्टीवानेवहवमागमिष्टं ॥ वंसगेवपूषर्याशिंबातामित्रेवऽऋताशतराशातपंता । वाजेवोच्चावयसाघर्म्येष्ठामेषेवेषासपर्या३पुरीषा ॥ १ ॥ सृण्येवजर्भरीतुर्फरीतूनैतोशेवतुर्फरीपर्फरीका । उदन्यजेवजेमनामदेरूतामेजराय्वजरंमरायु ॥ पज्रेवचर्चरंजारंमरायुक्षद्मेवार्थेषुतर्तरीथऽउग्रा । ऋभूनापत्खरमज्राखरज्रुर्वायुर्नपर्फरत्क्षयद्रयीणां+ ॥ घर्मेवमधुजठरेसनेरूभगेवितातुर्फरीफारिवारं । पतरेवचचराचंद्रनिर्णिङ्मनऽऋंगामनन्या३नजग्मी ॥ बृहंतेवगंभरेषुप्रतिष्ठांपादेवगाधंतरतेविदाथः । कर्णेवशासुरनुहिस्मराथोंशेवनोभजतंचित्रमप्नः ॥ आरंगरेवमध्वेरयेथेसारघेवगविनीचीनबारे । कीनारेवस्वेदमासिष्विदानाक्षामेवोर्जासूयवसात्सचेथे ॥ ऋध्यामस्तोमंसनुयामवाजमानोमंत्रंसरथेहोपयातं । यशोनपक्वंमधुगोष्वंतराभूतांशोऽअश्विनोःकाममप्राः ॥ (परिशिष्टं ॥ हविर्भिरेकेस्वरितःसचंतेसुन्वंतऽएकेसवनेषुसोमान् । शचीर्मदंतऽउत

(१०।९।७) उभावित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोभूतांशोश्विनौत्रिष्टुप् ।

दक्षिणाभिर्नेज्जिह्मायंत्योनरकेपंताम)॥ २ ॥॥ (१०।९।८) आविरभून्महिमाघोनमेषांविश्वंजीवंतमसोनिरमो चि । महिज्योतिःपितृभिर्दत्तमागादुरुःपंथादक्षिणायाऽअदर्शि ॥ उच्चादिविदक्षिणावंतोऽअस्थुर्येऽअश्वदाःसहते सूर्येण । हिरण्यदाऽअमृतत्वंभजंतेवासोदाःसोमप्रतिरंतऽआयुः ॥ दैवीपूर्तिर्दक्षिणादेवयज्यानकवारिभ्योनहितेपृ णंति । अथानरःप्रयतदक्षिणासोवद्यभियाबहवःपृणंति ॥ शतधारंवायुमर्कस्वर्विदंनृचक्षसस्तेऽअभिचक्षतेहविः । ये पृणंतिप्रचयच्छंतिसंगमेतेदक्षिणांदुहतेसप्तमातरं ॥ दक्षिणावान्प्रथमोहूतऽएतिदक्षिणावान्ग्रामणीरग्रमेति । तमेव मन्येनृपतिंजनानांयःप्रथमोदक्षिणामाविवाय ॥ ३ ॥ तमेवऽऋषिंतमुब्रह्माणमाहुर्यज्ञन्यंसामगामुक्थशासं । सशुक्र स्यतन्वोवेदतिस्रोयःप्रथमोदक्षिणयारराध ॥ दक्षिणाश्वंदक्षिणागांददातिदक्षिणाचंद्रमुतयद्धिरण्यं । दक्षिणान्नंवनु तेयोनंऽआत्मादक्षिणांवर्मकृणुतेविजानन्+ ॥ नभोजाममुर्नन्यर्थमीयुर्नरिष्यंतिनव्यथंतेहभोजाः । इदंयद्विश्वंभुव नंस्वश्चैतत्सर्वंदक्षिणैभ्योददाति ॥ भोजाजिग्युःसुरभियोनिमग्रेभोजाजिग्युर्वध्वं१यासुवासाः । भोजाजिग्युरंतःपे यंसुरायाभोजाजिग्युर्येऽअहूताःप्रयंति ॥ भोजायाश्वंसंमृजंत्याशुंभोजायास्तेकन्या३शुंभमाना । भोजस्येदंपुष्करि

(१०।९।८) आविरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोदिव्योदक्षिणात्रिष्टुप्चतुर्थीजगती । (प्राजापत्यादक्षिणानाम्नीऋषिकावादक्षिणा दातारोवादेवता)।

णींववेश्मपरिष्कृतंदेवमानेवंचित्रं+ ॥ भोजमश्वाःसुष्ठुवाहोंवहंतिसुवृद्रथोंवर्ततेदक्षिणायाः । भोजंदेवासोवताभरेषु भोजःशत्रून्समनीकेषुजेता ॥ ४ ॥ (१०।९।९) किमिच्छंतींसरमाप्रेदमानड्दूरेह्यध्वाजगुरिःपराचैः । कास्मेहिंतिःकापरितक्म्यासीत्कथंरसायांऽअतरःपयाँसि ॥ इंद्रस्यदूतीरिषिताचरामिमहऽइच्छंतींपणयोनिधीन्वः । अतिष्कदोंभियसातन्नंऽआवत्तथांरसायांऽअतरंपयाँसि ॥ कीदृङ्ङिंद्रःसरमेकादृशीकायस्येदंदूतीरसरःपराकात् । आचगच्छांन्मित्रमेनादधामाथागवांगोपतिर्नोभवाति ॥ नाहंतंवेददभ्यंदभत्सयस्येदंदूतीरसरंपराकात् । नतंगूहंतिस्रवतोंगभीराहताऽइंद्रेणपणयःशयध्वे ॥ इमागावःसरमेयाऽऐच्छःपरिदिवोऽअंतान्त्सुभगेपतंती । कस्तऽएनाऽअवसृजादयुध्व्युतास्माकमायुधासंतितिग्मा+ ॥ ५ ॥ असेन्यावःपणयोवचांस्यनिषव्यास्तन्वःसंतुपापीः । अधृष्टोवऽएतवाऽअस्तुपंथाबृहस्पतिर्वऽउभयानमृळात् ॥ अयंनिधिःसरमेऽअद्रिबुध्नोगोभिरश्वेभिर्वसुभिन्यृष्टः । रक्षंतितंपणयोयेसुगोपारेकुपदमलकमाजगंथ ॥ एहगमन्नृषयःसोमशिताऽअयास्योऽअंगिरसोनवग्वाः । तऽएतमूर्वंविभजंतगोनामथैतद्वचःपणयोवमन्नित्+ ॥ एवाचत्वंसरमऽआजगंथप्रबाधितासहसादैव्येन । स्वसारंत्वाकृणवैमापुनर्गाऽ

(१०।९।९) किमिच्छंतीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यायुजांपणिनामासुराऋषयःयुजामेकादश्याश्चसरमानाम्नीदेवशुनीऋषिकाअयुजांसरमादेवतायुजामेकादश्याश्चपणयस्त्रिष्टुप् ।

अपंतेगवांसुभगेभजाम ॥ नाहंवेंदभ्रातृत्वंनोस्वसृत्वमिंद्रोविदुरंगिरसश्चघोराः । गोकामामेऽअच्छदयन्यदायमपा तंऽइतपणयोवरीयः ॥ दूरमितपणयोवरीयऽउद्गावोयंतुमिनतीर्ऋतेनं । बृहस्पतिर्याऽअविंदन्निगूह्ळाःसोमोग्रावाण ऽऋषयश्चविप्राः ॥ ६ ॥ (१०।९।१०) तेवदन्प्रथमाब्रह्मकिल्बिषेकूपारःसलिलोमातरिश्वा । वीळुहरास्तपऽउग्रो मयोभूरापोदेवीःप्रथमजाऽऋतेनं ॥ सोमोराजाप्रथमोब्रह्मजायांपुनःप्रायच्छदहृणीयमानः । अन्वर्तितावरुणोमित्र ऽआसीदग्निर्होताहस्तगृह्यानिनाय ॥ हस्तेनैवग्राह्यऽआधिरस्याब्रह्मजायेयमितिचेदवोचन् । नदूतायप्रह्येतस्थऽए षातथाराष्ट्रंगुपितंक्षत्रियस्य ॥ देवाऽएतस्यामवदंतपूर्वेसप्तऽऋषयस्तपसेयेनिषेदुः । भीमाजायाब्राह्मणस्योपनीतादु र्धांदधातिपरमेव्योमन् ॥ ब्रह्मचारीचरतिवेविषद्विषःसदेवानांभवत्येकमंगं । तेनजायामन्वविंदद्बृहस्पतिःसोमेन नीतांजुह्वं१नदेवाः ॥ पुनर्वैदेवाऽअददुःपुनर्मनुष्याऽउत । राजानःसत्यंकृण्वानाब्रह्मजायांपुनर्ददुः ॥ पुनर्दायब्रह्म जायांकृत्वीदेवैर्निकिल्बिषं । ऊर्जंपृथिव्याभक्त्वायोरुगायमुपासते ॥ ७ ॥ (१०।९।११) समिद्धोऽअद्यमनुषो

(१०।९।१०) तेवदन्नितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यब्रह्मजायाजुहूर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुबंत्येद्वेअनुष्टुभौ । (ब्राह्मोवोर्ध्वनाभऋषिः) (१०।९।११) समिद्ध इत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोजमदग्निरिध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिस्वाहा कृतयस्त्रिष्टुप् । (जामदग्निःपरशुरामोवा)

दुरोणेदेवोदेवान्यजसिजातवेदः । आचवहमित्रमहश्चिकित्वान्त्वंदूतःकविरसिप्रचेताः ॥ तनूनपात्पथऽऋतस्यया
नान्मध्वासमंजन्त्स्वदयासुजिह्व । मन्मानिधीभिरुतयज्ञमृन्धन्देवत्राचकृणुह्यध्वरंनः ॥ आजुह्वानऽईड्योवंद्यश्चाया
ह्यग्नेवसुभिःसजोषाः । त्वंदेवानामसियह्वहोतासऽएनान्यक्षीषितोयजीयान् ॥ प्राचीनंबर्हिःप्रदिशापृथिव्यावस्तो
रस्यावृज्यतेऽअग्रेऽअह्नां । व्युप्रथतेवितरंवरीयोदेवेभ्योऽअदितयेस्योनं+॥ व्यचस्वतीरुर्वियाविश्रयंतांपतिभ्योनज
नयःशुंभमानाः । देवीर्द्वारोबृहतीर्विश्वमिन्वादेवेभ्योभवतसुप्रायणाः+ ॥ ८ ॥ आसुष्वयंतीयजतेऽउपाकेऽउषा
सानक्तासदतांनियोनौ । दिव्येयोषणेबृहतीसुरुक्मेऽअधिश्रियंशुक्रपिशंदधाने ॥ दैव्याहोताराप्रथमासुवाचामिमा
नायज्ञंमनुषोयजध्यै । प्रचोदयंताविदथेषुकारूप्राचीनंज्योतिःप्रदिशादिशंता ॥ आनोयज्ञंभारतीतूयमेत्विळामनु
ष्वदिहचेतयंती । तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदंस्योनंसरस्वतीस्वपसःसदंतु ॥ यऽइमेद्यावापृथिवीजनित्रीरूपैरपिंशद्भुवनानि
विश्वा । तमद्यहोतरिषितोयजीयान्देवंत्वष्टारमिहयक्षिविद्वान्+ ॥ उपावसृजत्मन्यासमंजन्देवानांपाथऽऋतुथाह
वींषि । वनस्पतिःशमितादेवोऽअग्निःस्वदंतुहव्यंमधुनाघृतेन ॥ सद्योजातोव्यमिमीतयज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरो
गाः । अस्यहोतुःप्रदिश्यृतस्यवाचिस्वाहाकृतंहविरदंतुदेवाः+ ॥ ९ ॥ (१०।९।१२) मनीषिणःप्रभरध्वंमनीषां

(१०।९।१२) मनीषिणइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैरूपोष्टादंष्ट्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

यथायथामतयःसंतिनृणां । इंद्रंसत्यैरेरयामाकृतेभिःसहिवीरोगिर्वणस्युर्विदानः ॥ ऋतस्यहिसदसोधीतिरद्यौत्संगा
र्ष्टेयोवृषभोगोभिरानट् । उदतिष्ठत्तविषेणारवेणमहांतिचित्संविव्याचारजांसि ॥ इंद्रःकिलश्रुत्याऽअस्यवेदसहिजि
ष्णुःपथिकृत्सूर्याय । आन्मेनांकृण्वन्नच्युतोभुवद्गोःपतिर्दिवःसनजाऽअप्रतीतः ॥ इंद्रोमह्नामहतोऽअर्णवस्यव्रतामि
नादंगिरोभिर्गृणानः । पुरूणिचिन्निततानारजांसिदाधारयोधरुणंसत्यताता ॥ इंद्रोदिवःप्रतिमानंपृथिव्याविश्वावे
दसवनाहंतिशुष्णं । महींचिद्द्यामातनोत्सूर्येणचास्कंभचित्कंभनेनस्कभीयान् ॥ १० ॥ वज्रेणहिवृत्रहावृत्रमस्तरदेवस्यशू
शुवानस्यमायाः । विधृष्णोऽअत्रधृषताजघंथाथाभवोमघवन्बाह्वोजाः ॥ सचंतयदुषसःसूर्येणचित्रामस्यकेतवोरामविं
दन् । आयन्नक्षत्रंददृशेदिवोनपुनर्यतोनकिरद्धानुवेद ॥ दूरंकिलप्रथमाजग्मुरासामिंद्रस्ययाःप्रसवेसस्रुरापः । क्व
स्विदग्रंक्वबुध्नऽआसामापोमध्यंक्वोनूनमंतः ॥ सृजःसिंधूँरहिनाजग्रसानाँऽआदिदेताःप्रविविज्रेजवेन । मुमुक्षमा
णाऽउतयामुमुच्रेधेदेतानरमंतेनितिक्ताः ॥ सध्रीचीःसिंधुमुशतीरिवायन्त्सनाज्जारऽआरितःपूर्भिदासां । अस्तमा
तेपार्थिवावसून्यस्मेजग्मुःसूनृताऽइंद्रपूर्वीः+ ॥ ११ ॥ (१०।९।१३) इंद्रपिबप्रतिकामंसुतस्यप्रातःसावस्तवहिप
र्वपीतिः । हर्षस्वहंतवेशूरशत्रूनुक्थेभिष्टेवीर्या३प्रब्रवाम ॥ यस्तेरथोमनसोजवीयानेंद्रतेनसोमपेयाययाहि । तूयमाते

(१०।९।१३) इंद्रपिबेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैरूपोनभःप्रभेदनइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

हरयः प्रद्रवंतु येभिर्यासि वृषभिर्मंदमानः ॥ हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य श्रेष्ठैरूपैस्तन्वंस्पर्शयस्व । अस्माभिरिंद्र सखिभि
र्हुवानः संध्रीचीनो मादयस्वा निषद्य ॥ यस्य त्यत्ते महिमानं मदेष्विमे मही रोदसी नाविविक्तां । तदोक आहरिभिरिंद्र यु
क्तैः प्रियेभिर्याहि प्रियमन्नमच्छ ॥ यस्य शश्वत्पपिवाँऽइंद्र शत्रूननानुकृत्या रण्या चकर्थ । स ते पुरंधिं तविषीमियर्ति स ते
मदाय सुतऽइंद्र सोमः ॥ १२ ॥ इदं ते पात्रं सनवित्तमिंद्र पिबा सोममेना शतक्रतो । पूर्णऽआहावो मदिरस्य मध्वो यं वि
श्वऽइदभिहर्यंति देवाः+ ॥ वि हि त्वामिंद्र पुरुधा जनासो हितप्रयसो वृषभ ह्वयंते । अस्माकं ते मधुमत्तमानीमा भुवन्त्सव
नातेषु हर्य ॥ प्र तऽइंद्र पूर्व्याणि प्र नूनं वीर्या वोचं प्रथमा कृतानि । सतीनमन्युरश्रथायो ऽअद्रिं सुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणे
गां+ ॥ नि षु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनां । न ऽऋते त्वत्क्रियते किंचनारे महामर्कं मघवन्चित्रमर्च ॥ अभि
ख्या नो मघवन्नाधमानान्त्सखे बोधि वसुपते सखीनां । रणं कृधि रणकृत्सत्यशुष्माभक्ते चिदा भजा राये ऽअस्मान्+
॥ १३ ॥ (१०।१०।१) तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्देवैरनु शुष्ममावतां । यदैत्कृण्वानो महिमानमिंद्रियं
पीत्वी सोमस्य क्रतुमाँऽअवर्धत ॥ तमस्य विष्णुर्महिमानमोजसांशुं दधन्वान्मधुनो वि रप्शते । देवेभिरिंद्रो मघवा सया
वभिर्वृत्रं जघन्वाँऽअभवद्वरेण्यः ॥ वृत्रेण यदहिना बिभ्रदायुधा समस्थिथा युधये शंसमाविदे । विश्वे तेऽअत्र मरुतः स

दशमेनुवाके षोडश सूक्तानि (१०।१०।१) तमस्येति दशर्चस्यास्य सूक्तस्य वैरूपः शतप्रभेदनो जगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

हत्मनावर्धन्नुग्रमहिमानमिंद्रियं+ ॥ जज्ञानऽएवव्यबाधतस्पृधःप्रापश्यद्वीरोऽअभिपौंस्यंरणं । अवृश्चदद्रिमवसस्य
दःसृजदस्तभ्नान्नाकंस्वपस्ययापृथुं+ ॥ आदिंद्रःसत्रातविषीरपत्यतवरीयोद्यावापृथिवीऽअबाधत । अवाभरद्धृषितो
वज्रमायसंशेवंमित्रायवरुणायदाशुषे ॥ १४ ॥ इंद्रस्यात्रतविषीभ्योविरप्शिनऽऋघायतोऽअरंहयंतमन्यवे । वृत्रंय
दुग्रोव्यवृश्चदोजसापोबिभ्रंतंतमसापरीवृतं ॥ यावीर्याणिप्रथमानिकर्त्वामहित्वेभिर्यतमानौसमीयतुः । ध्वांतंतमो
वदध्वसेहतऽइंद्रोमह्नापूर्वहूतावपत्यत ॥ विश्वेदेवासोऽअधवृष्ण्यानितेवर्धयन्त्सोमवत्यावचस्यया । रुद्धंवृत्रमहि
मिंद्रस्यहन्मनाग्निर्नजंभैस्तृष्वन्नमावयत् ॥ भूरिदक्षेभिर्वचनेभिर्ऋक्वभिःसख्येभिःसख्यानिप्रवोचत । इंद्रोधुनिंचचु
मुरिंचदंभयन्छ्रद्धामनस्याशृणुतेदभीतये ॥ त्वंपुरूण्याभरास्वश्व्यायेभिर्मंसैनिवचनानिशंसन् । सुगेभिर्विश्वादुरि
तातरेमविदोषुणऽउर्वियागाधमद्य+ ॥ १५ ॥ (१०।१०।२) घर्मासमंतात्रिवृतंव्यापतुस्तयोर्जुष्टिंमातरिश्वाजगा
म । दिवस्पयोदिधिषाणाऽअवेषन्विदुर्देवाःसहसामानमर्कं+ ॥ तिस्रोदेष्ट्रायनिर्ऋतीरुपासतेदीर्घश्रुतोविहिजानंति
वह्नयः । तासांनिचिक्युःकवयोनिदानंपरेषुयागुह्येषुव्रतेषु ॥ चतुष्कपर्दायुवतिःसुपेशाघृतप्रतीकावयुनानिवस्ते ।
तस्यांसुपर्णावृषणानिषेदतुर्यत्रदेवादधिरेभागधेयं ॥ एकःसुपर्णःससमुद्रमाविवेशसऽइदंविश्वंभुवनंविचष्टे । तंपाकें

(१०।१०।२) घर्मेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैरूपःसध्रिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्चतुर्थीजगती । (तापसोघर्मोवाऋषिः)

नमनसापश्यमंतितस्तंमातारेह्लिसऽउरेह्लिमातरं ॥ सुपर्णविप्राःकवयोवचोभिरेकंसंतंबहुधाकल्पयंति । छंदांसिचद
धतोऽअध्वरेषुग्रहान्त्सोमस्यमिमतेद्वादश ॥ १६ ॥ षट्त्रिंशांश्चचतुरःकल्पयंतश्छंदांसिचदधतऽआद्वादशं । यज्ञंवि
मायकवयोमनीषऽऋक्सामाभ्यांप्ररथंवर्तयंति ॥ चतुर्दशान्येमहिमानोऽअस्यतंधीरावाचाप्रणयंतिसप्त । आप्नानं
तीर्थंकऽइहप्रवोचद्येनपथाप्रपिबंतेसुतस्य ॥ सहस्रधापंचदशान्युक्थायावद्द्यावापृथिवीतावदित्तत् । सहस्रधामहि
मानःसहस्रंयावद्ब्रह्मविष्ठितंतावतीवाक्+ ॥ कश्छंदसांयोगमावेदधीरःकोधिष्ण्यांप्रतिवाचंपपाद । कमृत्विजामष्टमं
शूरमाहुर्हरीऽइंद्रस्यनिचिकायकःस्वित् ॥ भूम्याऽअंतंपर्येकेचरंतिरथस्यधूर्षुयुक्तासोऽअस्थुः । श्रमस्यदायंविभजं
त्येभ्योयदायमोभवतिहर्म्येहितः+ ॥ १७ ॥ (१०।१०।३) चित्रऽइच्छिशोस्तरुणस्यवक्षथोनयोमातरावप्येतिधा
तवे । अनूधायदिजीजनदधाचनुववक्षसद्योमहिदूत्यं१चरन् ॥ अग्निर्हनामधायिदन्नपस्तमःसंयोवनायुवतेभस्मना
दता । अभिप्रमुराजुह्वास्वध्वरऽइनोनप्रोथमानोयवसेवृषा ॥ तंवोविंनद्रुषदंदेवमंधसऽइंदुंप्रोथंतंप्रवपंतमर्णवं । आ
सावह्निंनशोचिषाविरप्शिनंमहिव्रतंनसरजंतमध्वनः ॥ वियस्यतेज्रयसानस्याजरधक्षोर्नवाताःपरिसंत्यच्युताः ।
आरण्वासोयुयुधयोनसत्वनंत्रितंनशंतप्रशिषंतऽइष्टये ॥ सऽइदग्निःकण्वतमःकण्वसखार्यःपरस्यांतरस्यतरुषः । अ

(१०।१०।३) चित्रइतिनवर्चस्यसूक्तस्यवार्ष्टिहव्यउपस्तुतोग्निर्जगतीअष्टमीनवम्यौत्रिष्टुप्शक्वर्यौ ।

ग्निःपातुगृणतोऽअग्निःसूरीनग्निर्ददातुतेषामवोनः ॥ १८ ॥ वाजिन्तमायसह्यसेसुपित्र्यतृषुच्यवानोऽअनुजातवेदसे । अनुद्रेचिद्योधृषतावरंसतेमहिन्तमायधन्वनेदविष्यते ॥ एवाग्निर्मर्तैःसहसूरिभिर्वसुःष्टवेसहसःसूनरोनृभिः । मित्रासोनयेसुधिताऽऋतायवोद्यावोनद्युम्नैरभिसंतिमानुषान् ॥ ऊर्जोनपात्सहसावन्नितित्वोपस्तुतस्यवन्दतेवृषावाक् । त्वांस्तोषामत्वयासुवीराद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः ॥ इतित्वाग्नेवृष्टिहव्यस्यपुत्राऽउपस्तुतासऽऋषयोवोचन् । तांश्चपाहिगृणतश्चसूरीन्वषड्वषळित्यूर्ध्वासोऽअनक्षन्नमोनमऽइत्यूर्ध्वासोऽअनक्षन् ॥ १९ ॥ (१०।१०।४) पिबासोमंमहतऽइंद्रियायपिबावृत्रायहंतवेशविष्ठ । पिबरायेशवसेहूयमानःपिबमध्वस्तृपदिंद्रावृषस्व ॥ अस्यपिबक्षुमतःप्रस्थितस्येंद्रसोमस्यवरमासुतस्य । स्वस्तिदामनसामादयस्वार्वाचीनोरेवतेसौभगाय ॥ ममत्तुत्वादिव्यःसोमऽइंद्रममत्तुयःसूयतेपार्थिवेषु । ममत्तुयेनवरिवश्चकर्थममत्तुयेननिरिणासिशत्रून् ॥ आद्विबर्हाऽअमिनोयात्विंद्रोवृषाहरिभ्यांपरिषिक्तमंधः । गव्यासुतस्यप्रभृतस्यमध्वःसत्राखेदामरुशहावृषस्व ॥ नितिग्मानिभ्राशयन्भ्राश्यान्यवस्थिरातनुहियातुजूनां । उग्रायतेसहोबलंददामिप्रतीत्याशत्रून्विगदेषुवृश्च ॥ २० ॥ व्यर्यऽइंद्रतनुहिश्रवांस्योजःस्थिरेवधन्वनोभिमातीः । अस्मद्र्यग्वावृधानःसहोभिरनिभृष्टस्तन्वंवावृधस्व ॥ इदंहविर्मघवन्तुभ्यंरातंप्रतिसम्राळहृणानोगृ

(१०।१०।४) पिबेतिनवर्चस्यसूक्तस्यस्यौरोग्नियुतइंद्रस्त्रिष्टुप् । (अग्नियूपोवाऋषिः)

भाय । तुभ्यँसुतोमघवन्तुभ्यँपक्कोऽद्धीँद्रपिबचप्रस्थितस्य ॥ अद्धीदिंद्रप्रस्थितेमाहवींषिचनोदधिष्वपचतोतसोमँ ।
प्रयस्वंतःप्रतिहर्यामसित्वासत्याःसंतुयजमानस्यकामाः ॥ प्रेंद्राग्निभ्यांसुवचस्यामियर्मिसिंधाविवप्रेरयंनावमर्कैः । अ
यांऽइवपरिचरंतिदेवायेऽअस्मभ्यँधनदाऽउद्भिदश्च ॥ २१ ॥ (१०।१०।५) नवाऽउदेवाःक्षुधमिद्वधंददुरुताशि
तमुपगच्छंतिमृत्यवः । उतोरयिःपृणतोनोपदस्यत्युतापृणन्मर्डितारंनविंदते ॥ यऽआध्रायचकमानायपित्वोन्नंवा
न्त्सन्रफितायोपजग्मुषे । स्थिरंमनःकृणुतेसेवतेपुरोतोचित्समर्डितारंनविंदते ॥ सऽइद्भोजोयोगृहवेददात्यन्नंकामा
यचरतेकृशाय । अरमस्मैभवतियामहूताऽउतापरीषुकृणुतेसखायं ॥ नससखायोनददातिसख्येसचाभुवेसचमाना
यपित्वः । अपास्मात्प्रेयान्नतदोकोऽअस्तिपृणंतमन्यमरणंचिदिच्छेत् ॥ पृणीयादिन्नाधमानायतव्यान्द्राघीयांसमनु
पश्येतपंथाँ । ओहिवर्ततेरथ्येवचक्रान्यमन्यमुपतिष्ठंतरायः ॥ २२ ॥ मोघमन्नंविंदतेऽअप्रचेताःसत्यंब्रवीमिवधऽ
इत्सतस्य । नार्यमणंपुष्यतिनोसखायंकेवलाघोभवतिकेवलादी ॥ कृषन्नित्फालऽआशितंकृणोतियन्नध्वानमपवृ
ङ्क्तेचरित्रैः । वदन्ब्रह्मावदतोवनीयान्पृणन्नापिरपृणंतमभिष्यात् ॥ एकपाद्भूयोद्विपदोविचक्रमेद्विपात्रिपादमभ्येति
पश्चात् । चतुष्पादेतिद्विपदामभिस्वरेसंपश्यन्पंक्तीरुपतिष्ठमानः ॥ समौचिद्धस्तौनसमंविविष्टःसंमातराचिन्नसमंदु

(१०।१०।५) नवाइतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोभिक्षुर्धनान्नदानंत्रिष्टुबाद्येजगत्यौ ।

हाते । युमयौश्विन्नसमावीर्यीणिज्ञातीचित्संतौनसमंपृणीतः ॥ २३ ॥ (१०।१०।६) अग्नेहंसिन्यं१त्रिणंदीद्यन्मर्त्ये ष्वा । स्वेक्षयैशुचिव्रत ॥ उत्तिष्ठसिस्वाहुतोघृतानिप्रतिमोदसे । यत्त्वास्रुचंःसमस्थिरन् ॥ सऽआहुतोविरोचतेग्निरी ळेन्योगिरा । स्रुचाप्रतीकमज्यते ॥ घृतेनाग्निःसमंज्यतेमधुप्रतीकऽआहुतः । रोचमानोविभावसुः ॥ जरमाणःस मिध्यसेदेवेभ्योहव्यवाहन । तंत्वाहवंतमर्त्याः ॥ २४ ॥ तंमर्ताऽअमर्त्यघृतेनाग्निंसपर्यत । अदाभ्यंगृहपतिं ॥ अ दाभ्येनशोचिषाग्नेरक्षस्त्वंदह । गोपाऽऋतस्यदीदिहि ॥ सत्वमग्नेप्रतीकेनप्रत्योषयातुधान्यः । उरुक्षयेषुदीद्यत् ॥ तंत्वागीर्भिरुरुक्षयाहव्यवाहंसमीधिरे । यजिष्ठंमानुषेजने ॥ २५ ॥ (१०।१०।७) इतिवाऽइतिमेमनोगामश्वंस नुयामिति । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ प्रवाताऽइवदोधतऽउन्मापीताऽअयंसत । कुवि० ॥ उन्मापीताऽअयंसतर थमश्वाऽइवाशवः । कुवि० ॥ उपमामतिरस्थितवाश्रापुत्रमिवप्रियं । कुवि० ॥ अहंतष्टेववंधुरंपर्यचामिहृदामतिं । कुवि० ॥ नहिमेऽअक्षिपच्चनाच्छान्त्सुःपंचकृष्टयः । कुवि० ॥ २६ ॥ नहिमेरोदसीऽउभेऽअन्यंपक्षंचनप्रति । कुवि० ॥ अभिद्यांमहिनाभुवमभी३मांपृथिवीमहीं । कुवि० ॥ हंताहंपृथिवीमिमांनिदधानीहवेहवा । कुवि० ॥

(१०।१०।६) अग्नेहंसीतिनवर्चस्यसूक्तस्यामहीयवउरुक्षयोरक्षोहाग्निर्गायत्री । (१०।१०।७) इतिवाइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रो लबोगायत्री ।

ओषमित्पृथिवीमहंजंघनानीहवेहवा । कुवि० ॥ दिविमेऽअन्यःपक्षोऽधोऽअन्यमचीकृषं । कुवि० ॥ अहमस्मि महामहोभिनभ्यमुदीषितः । कुवि० ॥ गृहोयाम्यरंकृतोदेवेभ्योहव्यवाहनः । कुवि० ॥ २७ ॥ इत्यष्टमाष्टके षष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्विषष्टचध्यायेवर्गाः २७ सूक्तानि १४ ऋचः १४० ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्या. ११ दक्षिणाया. ११ सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ७ समिद्धायाग्नय. तनूनपात. इळाये. बर्हिष. देवीभ्योद्वार्भ्य. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. इंद्राये. ३० विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ परमात्मनइंद्राये. २ यज्ञायपरमात्मन. २ मध्यमायैवाच. गायत्र्यादिछंदोभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. ९ इंद्राये. ९ धनान्नाय. ९ रक्षोघ्नेग्नय. ९ इंद्रायलबाये. १३ ॥ इत्यष्टमेषष्ठः ॥

तदिन्नवाथर्वणोबृहद्दिवोहिरण्यगर्भोदशहिरण्यगर्भःप्राजापत्यःकायंवसुंनाष्टौचित्रमहावासिष्ठआग्नेयंजागतं माद्यांपंचमींचतैयंवेनोवैन्यंमिमंनोनवैद्युत्तमानिहवोग्निवरुणसोमानामाद्याग्नेयींतिस्रश्चाग्नेरात्मस्तवःशिष्टाय थानिपातंसप्तमीजगत्यंहमष्टौवागांभृण्यात्मानंतुष्टावंद्वितीयाजगतींनतंशैलूषिःकुल्मलबर्हिषोवामदेव्योवांहो मुग्वैश्वदेवंमुपरिष्टाद्बार्हतंमंत्यात्रिष्टुप्रात्रीकुशिकःसौभरोरात्रिर्वाभारद्वाजीरात्रिस्तवंगायत्रंममाग्नेनवविह

व्योवैश्वदेवंजगत्यंतैनासत्सप्तप्रजापतिःपरमेष्ठीभाववृत्तंतुयोयज्ञोयज्ञःप्राजापत्योजगत्याद्यापप्राचःसुकीर्तिः
काक्षीवतोमध्येनुष्टुप्सोत्तराचाश्विन्यावीजानंशकपूतोनार्मेधोमैत्रावरुणंन्यंकुसारिण्याद्यालिंगोक्तदेवतात्या
महासतोबृहत्युपाद्योपांत्येप्रस्तारपंक्तीशेषाविराड्रूपाःप्रोषुसुदाःपैजवनःशाक्करमहापांक्तावाद्यौतृचौत्रिष्टुबंतंमु
भेयन्मांधातायौवनाश्वोमहापांक्तंपंक्तिरंत्यातामध्यर्धागोधापश्यद्यंस्मिन्कुमारोयामायनोयाममानुष्टुभंहिके
शीमुनयोवातरशनाजूतिर्वातजूतिर्विप्रजूतिर्वृषाणकःकरिक्रतएतशऋश्यश्रृंगश्चैकर्चाःकैशिनंमुतदेवाःसप्तऋ
षयएकर्चावैश्वदेवंतवत्येषळंगऽऔरवोजागतंसूर्यरश्मिर्देवगंधर्वोविश्वावसुरात्मानमस्तौत्पूर्वार्धसवितारमग्ने
तवाग्निःपावकआग्नेयंविष्टारपंक्तीतिस्रःसतोबृहत्यउपरिष्टाज्ज्योतिरग्नेअच्छाग्निस्तापसोवैश्वदेवमानुष्टुभंह्यम
ष्टौद्व्यृचाःशाङ्र्गाजरिताद्रोणःसारिसृक्कःस्तंबमित्रश्चाग्नेयमाद्येजगत्यौचतस्रस्त्रिष्टुभः ॥ ७ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् (१०।१०।८) तदिदासभुवनेषुज्येष्ठंयतोजज्ञऽउग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्योजज्ञानोनिरिणातिशत्रूननुयं विश्वेमदंत्यूमाः ॥ वावृधानःशवसाभूयोजाःशत्रुर्दासायभियसंदधाति । अव्यनच्चव्यनच्चसस्निसंतेनवंतप्रभृतामदे षु ॥ त्वेक्रतुमपिवृंजंतिविश्वेद्विर्यदेतेत्रिर्भवंत्यूमाः । स्वादोःस्वादीयःस्वादुनासृजासमदःसुमधुमधुनाभियोधीः ॥

(१०।१०।८) तदिदितिनवर्चस्यसूक्तस्याथर्वणोबृहद्दिवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इतिंचिद्धित्वाधनाजयंतंमदेमदेऽअनुमदंतिविप्राः । ओजीयोधृष्णोस्थिरमातनुष्वमात्वादभन्यातुधानादुरेवाः ॥
त्वयावयंशाशद्महेरणेषुप्रपश्यंतोयुधेन्यानिभूरि । चोदयामितऽआयुधावचोभिःसंतेशिशामिब्रह्मणावयांसि ॥ १ ॥
स्तुषेय्यंपुरुवर्पसमृभ्वमिनतममाप्त्यमाप्त्यानां । आदर्षतेशवसासप्तदानून्प्रसाक्षतेप्रतिमानानिभूरि ॥ नितद्दधिषेवरंपरं
चयस्मिन्नाविथावसादुरोणे । आमातरास्थापयसेजिगत्नूऽअतऽइनोषिकर्वरापुरूणि ॥ इमाब्रह्मबृहद्दिवोविवक्तींद्राय
शूषमग्रियःस्वर्षाः । महोगोत्रस्यक्षयतिस्वराजोदुरश्चविश्वाऽअवृणोदपस्वाः+ ॥ एवामहान्बृहद्दिवोऽअथर्वावोच
त्स्वांतन्व१मिंद्रमेव । स्वसारोमातरिभ्वरीररिप्राहिन्वंतिचशवसावर्धयंतिच ॥ २ ॥ (१०।१०।९) हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकऽआसीत् । सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ यऽआत्मदाबल
दायस्यविश्वऽउपासतेप्रशिषंयस्यदेवाः । यस्यछायामृतंयस्यमृत्युःकस्मै० ॥ यःप्राणतोनिमिषतोमहित्वैकऽइद्राजा
जगतोबभूव । यऽईशेऽअस्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मै० ॥ यस्येमेहिमवंतोमहित्वायस्यसमुद्रंरसयासहाहुः । यस्येमाः
प्रदिशोयस्यबाहूकस्मै० ॥ येनद्यौरुग्रापृथिवीचदृह्वायेनस्वःस्तभितंयेननाकः । योऽअंतरिक्षेरजसोविमानःकस्मै०
॥ ३ ॥ यंक्रंदसीऽअवसातस्तभानेऽअभ्यैक्षेतांमनसारेजमाने । यत्राधिसूरऽउदितोविभातिकस्मै० ॥ आपोहयद्बृ

(१०।१०।९) हिरण्यगर्भइतिदशर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्योहिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ।

हुतीर्विश्वमायन्गर्भंदधानाजनयंतीरग्निं । ततोदेवानांसमवर्ततासुरेकःकस्मै० ॥ यश्चिदापोमहिनापर्यपश्यद्दक्षंदधा नाजनयंतीर्यज्ञं । योदेवेष्वधिदेवऽएकऽआसीत्कस्मै० ॥ मानोहिंसीज्जनितायःपृथिव्यायोवादिवंसत्यधर्माजजान । यश्चापश्चंद्राबृहतीर्जजानकस्मै० ॥ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव । यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोऽअ स्तुवयंस्यामपतयोरयीणां ॥ ४ ॥ (१०।१०।१०) वसुंनचित्रमहसंगृणीषेवामंशेवमतिथिमद्विषेण्यं । सरासते शुरुधोविश्वधायसोग्निर्होतागृहपतिःसुवीर्यं ॥ जुषाणोऽअग्नेप्रतिहर्यमेवचोविश्वानिविद्वान्वयुनानिसुक्रतो । घृतनि र्णिग्ब्रह्मणेगातुमेरयतवदेवाऽअजनयन्ननुव्रतम् ॥ सप्तधामानिपरियन्नमर्त्योदाशद्दाशुषेसुकृतेमामहस्व । सुवीरेण रयिणाग्नेस्वाभुवायस्तऽआनट्समिधातंजुषस्व ॥ यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरोहितंहविष्मंतऽईळतेसप्तवाजिनं । शृण्वंतमग्निं घृतपृष्ठमुक्षणंपृणंतंदेवंपृणतेसुवीर्यं ॥ त्वंदूतःप्रथमोवरेण्यःसहूयमानोऽअमृतायमत्स्व । त्वांमर्जयन्मरुतोदाशुषोगृ हेत्वांस्तोमेभिर्भृगवोविरुरुचुः ॥ ५ ॥ इषंदुहन्सुदुघांविश्वधायसंयज्ञप्रियेयजमानायसुक्रतो । अग्नेघृतस्नुस्त्रिर्ऋता निदीद्यद्वर्तिर्यज्ञंपरियन्त्सुक्रतूयसे ॥ त्वामिदस्याऽउषसोव्युष्टिषुदूतंकृण्वानाऽअयजंतमानुषाः । त्वांदेवामहया य्यायवावृधुराज्यमग्नेनिमृजंतोऽअध्वरे ॥ नित्वावसिष्ठाऽअह्वंतवाजिनंगृणंतोऽअग्नेविदथेषुवेधसः । रायस्पोषंय

(१०।१०।१०) वसुमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवासिष्ठश्चित्रमहाअग्निर्जगतीआद्यापंचम्यौत्रिष्टुभौ ।

जंमानेषुधारययूयं० ॥ ६ ॥ (१०।१०।११) अयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाज्योतिर्जरायूरजंसोविमाने । इममपांसंग
मेसूर्यस्यशिशुन्नविप्रामतिभीरिहंति ॥ समुद्रादूर्मिमुदियर्तिवेनोनंभोजाःपृष्ठंहर्यतस्यंदर्शि । ऋतस्यसानावधिविष्टपि
भ्राट्समानंयोनिमभ्यनूषतव्राः+ ॥ समानंपूर्वीरभिवावशानास्तिष्ठन्वत्सस्यमातरःसनीळाः । ऋतस्यसानावधिचक्र
माणारिहंतिमध्वोऽअमृतस्यवाणीः ॥ जानंतोरूपमकृपंतविप्रामृगस्यघोषंमहिषस्यहिग्मन् । ऋतेनयंतोऽअधिसिंधुम
स्थुर्विदद्गंधर्वोऽअमृतानिनाम ॥ अप्सराजारमुपसिष्मियाणायोषाबिभर्तिपरमेव्योमन् । चरत्प्रियस्ययोनिषुप्रियः
सन्सीदत्पक्षेहिरण्ययेसवेनः+ ॥ ७ ॥ नाकेसुपर्णमुपयत्पतंतंहृदावेनंतोऽअभ्यचक्षतत्वा । हिरण्यपक्षंवरुणस्यदूतंय
मस्ययोनौशकुनंभुरण्युं+ ॥ ऊर्ध्वोगंधर्वोऽअधिनाकेऽअस्थात्प्रत्यङ्चित्राबिभ्रदस्यायुधानि । वसानोऽअत्कंसुरभिं
दृशेकंस्व१र्णनामजनतप्रियाणि ॥ द्रप्सःसमुद्रमभियज्जिगातिपश्यन्गृध्रस्यचक्षसाविधर्मन् । भानुःशुक्रेणशोचिषा
चकानस्तृतीयेचक्रेरजसिप्रियाणि ॥ ८ ॥ (१०।१०।१२) इमंनोऽअग्नऽउपयज्ञमेहिपंचयामंत्रिवृतंसप्ततंतुं । अ
सोहव्यवाळुतनःपुरोगाज्योगेवदीर्घंतमऽआशयिष्ठाः ॥ अदेवाद्देवःप्रचतागुहायन्प्रपश्यमानोऽअमृतत्वमेमि । शि

(१०।१०।११) अयमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोवेनोवेनस्त्रिष्टुप्।(१०।१०।१२)इमंनइतिनवर्चस्यसूक्तस्याद्यायाःपंचम्यादिचतसृणांचाग्निवरु
णसोमाऋषयःद्वितीयादितिसृणामग्निर्ऋषिःआद्यानांचतसृणामग्निःपंचमीसप्तम्योर्वरुणःषष्ठ्याःसोमोनवम्याःसोमेंद्रौत्रिष्टुप्सप्तमीजगती।

वंयत्संतमशिंवोजहांमिस्वात्सख्यादरंणींनाभिंमेमि ॥ पश्यंन्नन्यस्याऽअतिंथिंवयायांऽऋतस्यधामविमिंमेपुरूणिं । शंसांमिपित्रेऽअसुंरायशेवंमयज्ञियाद्यज्ञियंभागमेंमि ॥ बह्वीःसमांऽअकरमंतरंस्मिन्निंद्रंवृणानःपितरंजहामि । अग्निः सोमोवरुंणस्तेच्यंवंतेपर्यावंर्द्राष्ट्रंतदंवाम्यायन्+ ॥ निर्मांयाऽउत्येऽअसुंराऽअभूवन्त्वंचंमावरुणकामयांसे । ऋतेनंराजन्नृतंविविंचन्ममंराष्ट्रस्याधिंपत्यमेहिं ॥ ९ ॥ इदंस्वंरिदमिदांसवाममयंप्रकाशऽउर्वी१तरिंक्षं । हनांववृत्रंनिरेहिं सोमहविष्मासंतंहविषांयजाम ॥ कविःकंवित्वादिविरूपमासंजदप्रंभूतीवरुंणोनिरपःसृंजत् । क्षेमंकृण्वानाजनंयोनसिंधंवस्ताऽअंस्यवर्णंशुचंयोभरिभ्रति ॥ ताऽअंस्यज्येष्ठमिंद्रियंसंचंतेताऽईंमाक्षेतिस्वधयामदंतीः । ताऽईंविशोनराजांनंवृणानाबीभत्सुवोऽअपंवृत्रादंतिष्ठन् ॥ बीभत्सूनांसयुजंहंसमांहुरपांदिव्यानांसख्येचरंतं । अनुष्टुभमनुंचर्चूर्यमांणामिंद्रंनिचिंक्युःकवयोंमनीषा+ ॥ १० ॥ (१०।१०।१३) अहंरुद्रेभिर्वसुंभिश्चराम्यहमांदित्यैरुतविश्वदेवैः । अहंमित्रावरुंणोभाबिंभर्म्यहमिंद्राग्नीऽअहमश्विनोभा+ ॥ अहंसोमंमाहनसंबिभर्म्यहंत्वष्टांरमुतपूषणंभगं । अहंदंधामिद्रविंणंहविष्मंतेसुप्राव्ये३यजंमानायसुन्वते+ ॥ अहंराष्ट्रींसंगमंनीवसूंनांचिकितुषींप्रथमायज्ञियांनां । तांमांदेवाव्यंदधुःपुरुत्राभूरिंस्थात्रांभूर्यांवेशयंतीं ॥ मयासोऽअन्नंमत्तियोविपश्यंतियःप्राणिंतियऽईंशृणोत्युक्तं । अमंतवोमां

(१०।१०।१३) अहंरुद्रेभिरित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यांभृणिर्वागांभृणिर्वाक्त्रिष्टुप्द्वितीयाजगती ।

तऽउपक्षियंतिश्रुधिश्रुतश्रद्धिवंतेवदामि ॥ अहमेवस्वयमिदंवदामिजुष्टंदेवेभिरुतमानुषेभिः । यंकामयेतंतमुग्रंकृणोमितंब्रह्माणंतमृषिंतंसुमेधां+ ॥ ११ ॥ अहंरुद्रायधनुरातनोमिब्रह्मद्विषेशरवेहंतवाऽउं । अहंजनायसमदंकृणोम्यहंद्यावापृथिवीऽआविवेश ॥ अहंसुवेपितरमस्यमूर्धन्ममयोनिरप्स्वं१तःसमुद्रे । ततोवितिष्ठेभुवनानुविश्वोतामूंद्यांवर्ष्मणोपस्पृशामि ॥ अहमेववातऽइवप्रवाम्यारभमाणाभुवनानिविश्वा । परोदिवापरऽएनापृथिव्यैतावतीमहिनासंबभूव ॥ १२ ॥ (१०।१०।१४) नतमंहोनदुरितंदेवासोऽअष्टमर्त्यं । सजोषसोयमर्यमामित्रोनयंतिवरुणोऽअतिद्विषः ॥ तद्धिवयंवृणीमहेवरुणमित्रार्यमन् । येनानिरंहसोयूयंपाथनेथाचमर्त्यमतिद्विषः ॥ तेनूनंनोयमूतयेवरुणोमित्रोऽअर्यमा । नयिष्ठाऽउनोनेषणिपर्षिष्ठाऽउनःपर्षण्यतिद्विषः ॥ यूयंविश्वंपरिपाथवरुणोमित्रोऽअर्यमा । युष्माकंशर्मणिप्रियेस्यामसुप्रणीतयोतिद्विषः ॥ आदित्यासोऽअतिस्रिधोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । उग्रंमरुद्भीरुद्रंहुवेमेंद्रमग्निंस्वस्तयेतिद्विषः॥ नेतारऽऊषुणस्तिरोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । अतिविश्वानिदुरिताराजानश्चर्षणीनामतिद्विषः॥ शुनमस्मभ्यमूतयेवरुणोमित्रोऽअर्यमा । शर्मयच्छंतुसप्रथऽआदित्यासोयदीमहेऽअतिद्विषः ॥ यथाहत्यद्वसवोगौर्यंचित्प

(१०।१०।१४) नतमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यशैलूषिःकुल्मलबर्हिषोविश्वेदेवाउपरिष्टाद्बृहत्यंत्यात्रिष्टुप्। (अत्रवामदेव्योंहोमुक्पाक्षिकऋषिः । कुल्मलबर्हिषेत्यदंतप्रातिपदिकं) ।

दिषितामम्मुंचतायजत्राः । एवोष्वं१स्मन्मुंचताव्यंहः प्रतार्यग्ने प्रतरन्नऽआयुः ॥ १३ ॥ (१०।१०।१५) रात्रीव्यं
ख्यदायतीपुरुत्रादेव्यं१क्षभिः । विश्वाऽअधिश्रियोधित ॥ ओर्वप्राऽअमर्त्यानिवतोदेव्यु१द्वतः । ज्योतिषाबाधते
तमः ॥ निरुस्वसारमस्कृतोषसंदेव्यायती । अपेदुहासतेतमः ॥ सानोऽअद्ययस्यावयंनितेयामन्नविक्ष्महि । वृक्षेनव
सतिंवयः ॥ निग्रामासोऽअविक्षतनिपद्वंतोनिपक्षिणः । निश्येनासश्चिदर्थिनः ॥ यावयावृक्यं१वृकंयवयस्तेनमूर्म्ये ।
अथानःसुतराभव ॥ उपमापेपिशत्तमःकृष्णंव्यक्तमस्थित । उषऽऋणेवयातय ॥ उपतेगाऽइवाकरंवृणीष्वदुहितर्दिवः ।
रात्रिस्तोमंनजिग्युषे ॥१४॥ (परिशिष्टं ॥ आरात्रिपार्थिवंरजःपितरःप्रायुधामभिः । दिवःसदांसिबृहतीवितिष्ठसऽआ
त्वेषंवर्ततेतमः ॥ येतेरात्रीनृचक्षसोयुक्तासोनवतिर्नव । अशीतिःसंत्वष्टाऽउतोतेसप्तसप्ततीः ॥ रात्रींप्रपद्येजननींसर्वभू
तनिवेशनीं । भद्रांभगवतींकृष्णांविश्वस्यजगतोनिशां ॥ संवेशिनींसंयमिनींग्रहनक्षत्रमालिनीं । प्रपन्नोहंशिवांरात्रीं
भद्रेपारमशीमहिभद्रेपारमशीमह्योंनमः ॥१॥ स्तोष्यामिप्रयतोदेवींशरण्यांबह्वृचप्रियां । सहस्रसंमितांदुर्गांजातवेद
सेसुनवामसोमं ॥ शांत्यर्थंतद्द्विजातीनामृषिभिःसोमपाश्रिताः । ऋग्वेदेत्वंसमुत्पन्नारातीयतोनिदहातिवेदः ॥ येत्वां
देविप्रपद्यंतिब्राह्मणाहव्यवाहनीं । अविद्याबहुविद्यावासनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वा ॥ येऽअग्निवर्णांशुभांसौम्यांकीर्त

(१०।१०।१५) रात्रीत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यसौभरःकुशिकोरात्रिर्गायत्री । (अत्रभारद्वाजीरात्रिऋषिकापाक्षिकी) ।

यिष्यंतियेद्विजाः । तांतारयतिदुर्गाणिनावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः ॥ २ ॥ दुर्गेषुविषमेघोरेसंग्रामेरिपुसंकटे । अग्निचो
रनिपातेषुदुष्टग्रहनिवारणे ॥ दुर्गेषुविषमेषुत्वंसंग्रामेषुवनेषुच । मोहयित्वाप्रपद्यंतेतेषांमेऽभयंकुरुतेषांमेऽभयंकु
रु ॥ केशिनींसर्वभूतानांपंचमीतिचनामच । सामांसमानिशादेवीसर्वतःपरिरक्षतुसर्वतःपरिरक्षत्वोन्नमः ॥ ३ ॥
तामग्निवर्णांतपसाज्वलंतींवैरोचनींकर्मफलेषुजुष्टां । दुर्गांदेवींशरणमहंप्रपद्येसुतरसितरसेनमःसुतरसितरसेनमः ॥
दुर्गादुर्गेषुस्थानेषुशंनोदेवीरभिष्टये । यऽइमंदुर्गास्तवंपुण्यंरात्रौरात्रौसदापठेत् ॥ रात्रिःकुशिकसोभरोरात्रिस्तवोगा
यत्री । रात्रीसूक्तंजपेन्नित्यंतत्कालमुपपद्यते ॥ उलूकयातुंशुशुलूकयातुंजहिश्वयातुमुतकोकयातुं । सुपर्णयातुमुतगृ
ध्रयातुंदृषदेवप्रमृणरक्षऽइंद्र ॥ पिशंगभृष्टिमंभृणंपिशाचिमिंद्रसंमृण । सर्वंरक्षोनिबर्हय ॥ ४ ॥ हिमस्यत्वाजरायु
णाशालेपरिव्ययामसि । उतह्रदोहिनोधियोग्निर्ददातुभेषजं ॥ शिशीतह्रदोहिनोधियोग्निर्ददातुभेषजं । अंतिकाम
ग्निर्मंजनयद्दूवींतःशिशुलागमत् ॥ अजातपुत्रपक्षायाह्रदयंममदूयते । विपुलंवनंबह्वाकाशंचरंजातवेदःकामाय ॥
मांचरक्षपुत्रांश्चशरणमभूत्तव । पिंगाक्षलोहितग्रीवकृष्णवर्णनमोस्तुते ॥ अस्मान्निबर्हरस्येनांसागरस्योर्मयोयथा ।
इंद्रःक्षत्रंददातुवरुणमभिषिंचतु ॥ शत्रवोनिधनंयांतुजयस्त्वंब्रह्मतेजसा ॥ ५ ॥ कपिलजटींसर्वभक्षंचाग्निंप्रत्यक्षदै
वतं । वरुणंचवशाम्यग्रेममपुत्रांश्चरक्षतुममपुत्रांश्चरक्षत्वोन्नमः ॥ साग्रंवर्षशतंजीवपिबखादचमोदच । दुःखितांश्चद्वि

जांश्चैवप्रजांचपशुपालय ॥ यावदादित्यस्तपतियावद्भ्राजतिचंद्रमाः । यावद्वायुःप्लवायतितावज्जीवजयाजय ॥ येन
केनप्रकारेणकोहिनामनजीवति । परेषामुपकारार्थयज्जीवतिसजीवति । एतांवैश्वानरींसर्वदेवान्नमोस्तुते ॥ नचोर
भयंनचसर्पभयंनचव्याघ्रभयंनचमृत्युभयं । यस्यापमृत्युर्नचमृत्युःसर्वलभतेसर्वजयते ॥ ६ ॥ इतिपरिशिष्टं ॥)
(१०।१०।१६) ममाग्नेवर्चोविहवेष्वस्तुवयंत्वेंधानास्तन्वंपुषेम । मह्यंनमंतांप्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेणपृतनाजये
म ॥ ममदेवाविहवेसंतुसर्वऽइंद्रवंतोमरुतोविष्णुरग्निः । ममांतरिक्षमुरुलोकमस्तुमह्यंवातःपवतांकामेऽअस्मिन्+ ॥
मयिदेवाद्रविणमायजंतांमय्याशीरस्तुमयिदेवहूतिः । दैव्याहोतारोवनुषंतपूर्वेरिष्टाःस्यामतन्वासुवीराः ॥ मह्यंयजं
तुममयानिहव्याकूतिःसत्यामनसोमेऽअस्तु । एनोमानिगांकतमच्चनाहंविश्वेदेवासोऽअधिवोचतानः ॥ देवीःषळु
र्वीरुरुनःकृणोतविश्वेदेवासऽइहवीरयध्वं । माहास्महिप्रजयामातनूभिर्मारधामद्विषतेसोमराजन् ॥ १५ ॥ अग्नेम
न्युंप्रतिनुदन्परेषामदब्धोगोपाःपरिपाहिनस्त्वं । प्रत्यंचोयंतुनिगुतःपुनस्तेऽमैषांचित्तंप्रबुधांविनेशत् ॥ धाताधातॄ
णांभुवनस्ययस्पतिर्देवंत्रातारमभिमातिषाहं । इमंयज्ञमश्विनोभाबृहस्पतिर्देवाःपांतुयजमानंन्यर्थात्+ ॥ उरुव्यचा
नोमहिषःशर्मयंसदस्मिन्हवेपुरुहूतःपुरुक्षुः । सनःप्रजायैहर्यश्वमृळयेंद्रमानोरीरिषोमापरादाः ॥ येनःसपत्नाऽअपते

(१०।१०।१६) ममाग्नइतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोविहव्योविश्वेदेवास्त्रिष्टुबंत्याजगती ।

भवंत्विंद्राग्निभ्यामवंबाधामहेतान् । वसवोरुद्राऽआदित्याऽउपरिस्पृशंमोग्रंचेत्तारमधिराजमक्रन् ॥ (परिशिष्टं ॥
अर्वांचमिंद्रममुतोहवामहेयोगोजिद्धनजिदश्वजिद्यः । इमंनोयज्ञंविहवेजुषस्वास्यकुल्मोहरिवोमेदिनंत्वा) ॥ १६ ॥
(परिशिष्टं ॥ आयुष्यंवर्चस्यंरायस्पोषमौद्भिदं । इदंहिरण्यंवर्चस्वज्जैत्रायाविशतादिमाम् ॥ उच्चैर्वाजीपृतनाषाट्सं
भासाहंधनंजयं । सर्वाःसमग्राऽऋद्धयोहिरण्येस्मिन्समाहिताः ॥ शुनमहंहिरण्यस्वपितुर्मानेवजग्रभं । तेनमांसूर्यं
त्वचमकरंपूरुषुप्रियं ॥ सम्राजंचविराजंचाभिष्टिर्याचमेध्रुवा । लक्ष्मीराष्ट्रस्ययामुखेतयामामिंद्रसंसृज ॥ अग्नेःप्रजा
तंपरियद्धिरण्यममृतंयज्ञेऽअधिमर्त्येषु । यऽएनद्वेदसइदेनमर्हतिजरामृत्युर्भवतियोबिभर्ति ॥ १ ॥ यद्वेदराजावरु
णोयदुदेवीसरस्वती । इंद्रोयद्वृत्रहावेदतन्मेवर्चसऽआयुषे ॥ नतद्रक्षांसिनपिशाचास्तरंतिदेवानामोजःप्रथमजंह्ये१
तत् । योबिभर्तिदाक्षायणाहिरण्यंसदेवेषुकृणुतेदीर्घमायुःसमनुष्येषुकृणुतेदीर्घमायुः ॥ यदाबध्नंदाक्षायणाहिरण्यंश
तानीकायसुमनस्यमाना । तन्नऽआबध्नामिशतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासत् ॥ घृतादुल्लुप्तंमधुमत्सुवर्णंधनंजयंध
रुणंधारयिष्णु ॥ ऋणक्सपत्नादधरांश्चकृण्वदारोहमांमहतेसौभगाय ॥ प्रियंमाकुरुदेवेषुप्रियंराजसुमाकुरु । प्रियं
विश्वेषुगोत्रेषुमयिंधेहिरुचारुचं ॥ अग्निर्येनविराजतिसूर्योयेनविराजति ॥ विराज्येनविराजतितेनास्मान्ब्रह्मणस्पते

विराजसमिधंकुरु ॥ २ ॥ इतिपरिशिष्टं ॥) (१०।११।१) नासदासीन्नोसदासीत्तदानींनासीद्रजोनोव्योमापरो यत् । किमावरीवःकुहकस्यशर्मन्नंभःकिमासीद्गहनंगभीरं+ ॥ नमृत्युरासीदमृतंनतर्हिनरात्र्याऽअह्नऽआसीत्प्रकेतः। आनीदवातंस्वधयातदेकंतस्माद्धान्यन्नपरःकिंचनास ॥ तमऽआसीत्तमसागूळ्हमग्रेऽप्रकेतंसलिलंसर्वमाऽइदं । तुच्छ्येनाभ्वपिहितंयदासीत्तपसस्तन्महिनाजायतैकं ॥ कामस्तदग्रेसमवर्तताधिमनसोरेतःप्रथमंयदासीत् । सतोबंधुमसतिनिरविंदन्हृदिप्रतीष्याकवयोमनीषा+ ॥ तिरश्चीनोविततोरश्मिरेषामधःस्विदासी३दुपरिस्विदासी३त् । रेतोधाऽआसन्महिमानऽआसन्स्वधाऽअवस्तात्प्रयतिःपरस्तात् ॥ कोऽअद्धावेदकऽइहप्रवोचत्कुतऽआजाताकुतऽइयंविसृष्टिः । अर्वाग्देवाऽअस्यविसर्जनेनाथाकोवेदयतऽआबभूव ॥ इयंविसृष्टिर्यतऽआबभूवयदिवादधेयदिवान । योऽअस्याध्यक्षःपरमेव्योमन्त्सोऽअंगवेदयदिवानवेद ॥ १७ ॥ (१०।११।२) योयज्ञोविश्वतस्तंतुभिस्ततऽएकशतंदेवकर्मेभिरायतः । इमेवयंतिपितरोयऽआययुःप्रवयापवयेत्यासतेतते+ ॥ पुमाँऽएनंतनुतऽउत्कृणत्तिपुमान्वितत्नेऽअधिनाकेअस्मिन् । इमेमयूखाऽउपसेदुरूसदःसामानिचक्रुस्तसराण्योतवे ॥ कासीत्प्रमाप्रतिमाकिंनिदानमाज्यंकिमासी

एकादशेनुवाकेत्रयोविंशतिसूक्तानि (१०।११।१) नासदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यपरमेष्ठीप्रजापतिर्भाववृत्तिस्त्रिष्टुप् । (१०।११।२) योयज्ञ इतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्योयज्ञोभाववृत्तिस्त्रिष्टुबाद्याजगती ।

त्परिधिःकऽआसीत् । छंदःकिमासीत्प्रऽउगंकिमुक्थंयद्देवादेवमयंजंतविश्वे ॥ अग्नेर्गायत्र्यभवत्सयुग्वोष्णिहयासवि
तासंबभूव । अनुष्टुभासोमऽउक्थैर्महस्वान्बृहस्पतेर्बृहतीवाचमावत् ॥ विराण्मित्रावरुणयोरभिश्रीरिंद्रस्यत्रिष्टुबिह
भागोऽअह्नः । विश्वान्देवान्जगत्याविवेशतेनचाक्लृप्रऽऋषयोमनुष्याः ॥ चाक्लृप्रेतेनऽऋषयोमनुष्यायज्ञेजातेपितरो
नःपुराणे । पश्यन्मन्येमनसाचक्षसातान्यऽइमंयज्ञमयजंतपूर्वे ॥ सहस्तोमाःसहछंदसऽआवृतःसहप्रमाऽऋषयःसप्त
दैव्याः । पूर्वेषांपंथामनुदृश्यधीराऽअन्वालेभिरेरथ्योउनरश्मीन्⁺ ॥ १८ ॥ (१०।११।३) अपप्राचऽइंद्रविश्वाँ
ऽअमित्रानपापाचोऽअभिभूतेनुदस्व । अपोदीचोऽअपशूराधराचउरौयथातवशर्मन्मदेम ॥ कुविदंगयवमंतोयवंचि
द्यथादांत्यनुपूर्वंवियूय । इहेहैषांकृणुहिभोजनानियेबर्हिषोनमोवृक्तिंनजग्मुः⁺ ॥ नहिस्थूर्यृतुथायातमस्तिनोतश्रवो
विविदेसंगमेषु । गव्यंतऽइंद्रंसख्यायविप्राऽअश्वायंतोवृषणंवाजयंतः ॥ युवंसुराममश्विनानमुचावासुरेसचा । वि
पिपानाशुभस्पतीऽइंद्रंकर्मस्वावतं ॥ पुत्रमिवपितरावश्विनोभेंद्रावथुःकाव्यैर्दंसनाभिः । यत्सुरामंव्यपिबःशचीभिः
सरस्वतीत्वामघवन्नभिष्णक् ॥ इंद्रःसुत्रामास्ववाँऽअवोभिःसुमृळीकोभवतुविश्ववेदाः । बाधतांद्वेषोऽअभयंकृणो
तुसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम । ससुत्रामास्ववाँऽइन्द्रोऽअस्मेऽआराच्चिद्द्वे

(१०।११।३) अपप्राचइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाक्षीवतःसुकीर्तिरिंद्रश्चतुर्थीपंचम्योरश्विनौत्रिष्टुप्चतुर्थ्यनुष्टुप् ।

षः सनुतर्युयोतु ॥ १९ ॥ (१०।११।४) ईजानमिद्द्यौर्गूर्तावसुरीजानंभूमिरभिप्रभूषणि । ईजानंदेवावश्वि
नावभिसुम्नैरवर्धतां ॥ तावांमित्रावरुणाधारयत्क्षितीसुषुम्नेषितत्वतायजामसि । युवोःक्राणायसख्यैरभिष्यामरक्ष
सः ॥ अधाचिन्नुयद्दिधिषामहेवामभिप्रियंरेक्णःपत्यमानाः । दद्वाँवायत्पुष्यतिरेक्णःसम्वारन्नकिरस्यमघानि ॥
असावन्योऽअसुरसूयतद्यौस्त्वंविश्वेषांवरुणासिराजा । मूर्धारथस्यचाकन्नैतावतैनसांतकध्रुक् ॥ अस्मिन्त्स्वे३तच्छ
कपूतऽएनोहितेमित्रेनिगतान्हंतिवीरान् । अवोर्वायद्धात्तनूष्ववःप्रियासुयज्ञियास्ववा ॥ युवोर्हिमातादितिर्विचेत
साद्यौर्नभूमिःपयसापुपूतनि । अवप्रियादिदिष्टनसूरोनिनिक्तरश्मिभिः ॥ युवंह्यप्नराजावसीदतंतिष्ठद्रथंनधूर्षदंवन
र्षदं । तानःकणूकयंतीर्नृमेधस्तत्रेऽअंहसःसुमेधस्तत्रेऽअंहसः ॥ २० ॥ (१०।११।५) प्रोष्वस्मैपुरोरथमिंद्रायशूष
मर्चत । अभीकेचिदुलोककृत्संगेसमत्सुवृत्रहास्माकंबोधिचोदितानभंतामन्यकेषांज्याकाऽअधिधन्वसु ॥ त्वंसिंधूंर
वासृजोधराचोऽअहन्नहिं । अशत्रुरिंद्रजज्ञिषेविश्वंपुष्यसिवार्यंतंत्वापरिष्वजामहेनभंता० ॥ विषुविश्वाऽअरातयो
र्योनशंतनोधियः । अस्तासिशत्रवेवधंयोनऽइंद्रजिघांसतियातेरातिर्ददिर्वसुनभंता० ॥ योनऽइंद्राभितोजनोवृका

(१०।११।४) ईजानमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यनार्मेधःशकपूतोमित्रावरुणावाद्यायाद्युभूम्यश्विनोविराड्रूपा आद्यान्यंकुसारिणीद्वितीया
षष्ठ्यौप्रस्तारपंक्तीअंत्यामहासतोबृहती । (१०।११।५) प्रोष्वितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यपैजवनइंद्रःशक्करीचतुर्थ्यादितिस्रोमहापंक्तयोंत्यात्रिष्टुप् ।

युरादिदेशति । अधस्पदंतमींकृधिविबाधोऽअसिसासहिर्नभंता० ॥ योनऽइंद्राभिदासतिसनाभिर्यश्चनिष्ट्यः । अव तस्यबलंतिरमहीवद्यौरधत्मनानभंता० ॥ वयमिंद्रत्वायवःसखित्वमारभामहे । ऋतस्यनःपथानयातिविश्वानिदुरि तानभंता० ॥ अस्मभ्यंसुत्वमिंद्रतांशिक्षयादोहतेप्रतिवरंजरित्रे । अच्छिद्रोध्नीपीपयद्यथानःसहस्रधारापयसामहीगौः+ ॥ २१ ॥ (१०।११।६) उभेयदिंद्ररोदसीऽआपप्राथोषाऽइव । महांतंत्वामहीनांसम्राजंचर्षणीनांदेवीजनित्र्यजी जनद्भद्राजनित्र्यजीजनत् ॥ अवस्मदुर्हणायतोमर्तस्यतनुहिस्थिरं । अधस्पदंतमींकृधियोऽअस्माँऽआदिदेशतिदेवी० ॥ अवत्याबृहतीरिषोविश्वश्चंद्राऽअमित्रहन् । शचीभिःशक्रधूनुहींद्रविश्वाभिरूतिभिर्देवी० ॥ अवयत्त्वंशतक्रतविंद्रवि श्वानिधूनुषे । रयिंनसुन्वतेसचासहस्रिणीभिरूतिभिर्देवी० ॥ अवस्वेदाऽइवाभितोविष्वक्पतंतुदिद्यवः । दूर्वाया ऽइवतंतवोव्य१स्मदेतुदुर्मतिर्देवी० ॥ दीर्घंह्यंकुशंयथाशक्तिंबिभर्षिमंतुमः । पूर्वेणमघवन्पदाजोवयांयथायमोदेवी० ॥ नकिर्देवामिनीमसिनकिरायोपयामसिमंत्रश्रुत्यंचरामसि । पक्षेभिरपिकक्षेभिरत्राभिसंरभामहे ॥२२॥ (१०।११।७) यस्मिन्वृक्षेसुपलाशेदेवैःसंपिबतेयमः । अत्रानोविश्पतिःपितापुराणाँऽअनुवेनति ॥ पुराणाँऽअनुवेनंतंचरंतंपापया

(१०।११।६) उभेयदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्ययौवनाश्वोमांधातांत्यानांतिसृणामर्धर्चांगोधेंद्रोमहापंक्तिरंत्यापंक्तिः । (१०।११।७) यस्मिन्निति सप्तर्चस्यसूक्तस्ययामायनःकुमारोयमोनुष्टुप् ।

मुया । असूयन्नभ्यंचाकशंतस्मांऽअस्पृहयंपुनः ॥ यंकुमारनवंरथमचक्रंमनसाकृणोः । एकेषंविश्वतःप्रांचमपंश्यन्नधितिष्ठसि ॥ यंकुमारप्रावंर्तयोरथंविप्रेभ्यस्परिं । तंसामानुप्रावंर्ततसमितोनाव्याहितं ॥ कःकुमारमंजनयद्रथंकोनिरंवर्तयत् । कःस्वित्तद्द्यनोंब्रूयादनुदेयीयथाभंवत् ॥ यथाभंवदनुदेयीततोऽअग्रंमजायत । पुरस्तांद्बुध्नऽआततःपश्चान्निरयणंकृतं+ ॥ इदंयमस्यसादंनंदेवमानंयदुच्यतें । इयमंस्यधम्यतेनाळीरयंगीर्भिःपरिंष्कृतः ॥ २३ ॥

(१०।११।८) केश्यं१ग्निंकेशीविषंकेशीबिंभर्तिरोदंसी । केशीविश्वंस्वंर्दृशेकेशीदंज्योतिंरुच्यते ॥ मुनंयोवातंरशनाःपिशंगांवसतेमलां । वातस्यानुध्राजिंयंतियद्देवासोऽअविंक्षत ॥ उन्मंदितामौनेंयेनवाताँऽआतंस्थिमावयं । शरीरेदस्माकंयूयंमर्तांसोऽअभिपंश्यथ ॥ अंतरिंक्षेणपततिविश्वांरूपावचाकंशत् । मुनिर्देवस्यंदेवस्यसौकृत्यायसखांहितः+ ॥ वातस्याश्वोंवायोःसखाथोंदेवेषिंतोमुनिः । उभौसंमुद्रावाक्षेंतियश्चपूर्वंऽउतापंरः ॥ अप्सरसांगंधर्वाणांमृगाणांचरंणेचरंन् । केशीकेतंस्यविद्वान्सखांस्वादुर्मदिन्तंमः ॥ वायुरंस्माऽउपामंथत्पिनष्टिंस्माकुनन्नमा । केशीविषस्य

(१०।११।८) केशीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवातरशनाजूतिर्वातजूतिर्विप्रजूतिर्वृषाणकःकरिक्रतएतशऋष्यश्रृंगइतिक्रमेणैकर्चाऋषयःअग्निवायुसूर्यादेवताअनुष्टुप् ।

पात्रेणयद्रुद्रेणापिबत्सह+ ॥ २४ ॥ (१०।११।९) उतदेवाऽअवहितंदेवाऽउन्नयथापुनः । उतागश्चक्रुषंदेवादेवा जीवयथापुनः ॥ द्वाविमौवातौवातऽआसिंधोरापरावतः । दक्षंतेऽअन्यऽआवातुपरान्योवातुयद्रपः ॥ आवातवा हिभेषजंविवातवाहियद्रपः । त्वंहिविश्वभेषजोदेवानांदूतऽईयसे ॥ आत्वागमंशंतातिभिरथोऽअरिष्टतातिभिः । दक्षंतेभद्रमाभार्षंपरायक्ष्मंसुवामिते ॥ त्रायंतामिहदेवास्त्रायंतांमरुतांगणः । त्रायंतांविश्वाभूतानियथायमरपाऽअ संत् ॥ आपऽइद्वाऽउभेषजीरापोऽअमीवचातनीः । आपःसर्वस्यभेषजीस्तास्तेकृण्वंतुभेषजं+ ॥ हस्ताभ्यादशशाखा भ्यांजिह्वावाचःपुरोगवी । अनामयित्नुभ्यांत्वाताभ्यांत्वोपस्पृशामसि ॥ २५ ॥ (१०।११।१०) तवत्यऽइंद्रसख्ये षुवह्नयऽऋतंमन्वानाव्यदर्दिरुर्वलं । यत्रादशस्यन्नुषसोरिणन्नपःकुत्सायमन्मन्नह्यश्चदंसयः ॥ अवासृजःप्रस्वःश्वंच योगिरीनुदाजऽउस्राऽअपिबोमधुप्रियं । अवर्धयोवनिनोऽअस्यदंससाशुशोचसूर्यऽऋतजातयागिरा+ ॥ विसूर्योम ध्येऽअमुचद्रथंदिवोविदद्दासायप्रतिमानमार्यः । दृह्ळानिपिप्रोरसुरस्यमायिनऽइंद्रोव्यास्यच्चकृवाँऽऋजिश्वना ॥ अ नाधृष्टानिधृषितोव्यास्यन्निधींऽरदेवाँऽअमृणदयास्यः । मासेवसूर्योवसुपुर्यमाददेगृणानःशत्रूँऽरशृणाद्विरुक्मता ॥

(१०।११।९) उतेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःकश्यपोगोतमोत्रिर्विश्वामित्रोजमदग्निर्वसिष्ठइतिक्रमेणैकर्चाऋषयोविश्वेदेवाअनुष्टुप् । (भेदपक्षे–देवाः १ वातः ३ विश्वेदेवाः १ आपः २ एवं ७) (१०।११।१०) तवत्यइतिषळर्चस्यसूक्तस्यौरवोंगइंद्रोजगती ।

अयुंद्धसेनोविभ्वांविभिंदताादाशंद्वृत्रहातुज्यांनितेजते। इंद्रंस्यवज्रांदबिभेदभिश्नथःप्राक्रांमच्छुंध्यूरजंहादुषाऽअनः॥ एतात्यातेश्रुत्यांनिकेवंलायदेकऽएकमकृंणोरयज्ञं । मासांविधानंमदधाऽअधिद्यवित्वयाविभिंन्नंभरतिप्रधिंपिता+ ॥ ॥ २६ ॥ (१०।११।११) सूर्यंरश्मिर्हरिंकेशःपुरस्तांत्सविताज्योतिरुदयाँऽअजंस्रं । तस्यंपूषाप्रंसवेयांतिविद्वान्त्सं पश्यन्विश्वाभुवंनानिगोपाः+ ॥ नृचक्षांऽएषदिवोमध्यंआस्तऽआपप्रिवान्रोदंसीऽअंतरिंक्षं । सविश्वाचींरभिचंष्टेघृताचींरंतरापूर्वमपंरंचकेतुं+ ॥ रायोबुध्नःसंगमंनोवसूनांविश्वांरूपाभिचंष्टेशचींभिः । देवऽइंवसवितासत्यधर्मेंद्रोन तंस्थौसमरेधनांनां ॥ विश्वावंसुंसोमगंधर्वमापोंददृशुषीस्तदृतेनाव्यांयन् । तदन्ववैदिंद्रोंरारहाणऽआंसांपरिसूर्यंस्य परिधीँऽरंपश्यत् ॥ विश्वावंसुरभितन्नोंऽगृणातुदिव्योगंधर्वोरजंसोविमानंः । यद्वांघासत्यमुतयन्नविद्मधियोंहिन्वानोधियऽइन्नोंऽअव्याः ॥ सस्निंमविंदच्चरंणेनदीनामपांवृणोदुरोऽअश्मंव्रजानां । प्रासांगंधर्वोंऽअमृतांनिवोचदिंद्रो दक्षंपरिंजानादहीनां ॥ २७ ॥ (१०।११।१२) अग्नेतवश्रवोवयोमहिंभ्राजंतेऽअर्चयोंविभावसो । बृहंद्भानोशवंसा वाजंमुक्थ्यं१दधांसिदाशुषेंकवे ॥ पावकवंर्चाःशुक्रवंर्चाऽअनूंनवर्चाऽउदिंयर्षिभानुनां । पुत्रोमातरांविचरन्नुपांवसि

(१०।११।११) सूर्यरश्मिरितिषळर्चस्यसूक्तस्यदेवगंधर्वोविश्वावसुःसवितांत्यतिसृणांविश्वावसुस्त्रिष्टुप् । (१०।११।१२) अग्नेतवेति षळर्चस्यसूक्तस्यपावकोग्निरग्निःसतोबृहतीआद्याविष्टारपंक्तिःपंचम्युपरिष्टाज्ज्योतिरंत्यात्रिष्टुप् ।

पृणक्षिरोदसीऽउभे+ ॥ ऊर्जोनपाज्जातवेदःसुशस्तिभिर्मंदस्वधीतिभिर्हितः । त्वेऽइषःसंदधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो वामजाताः ॥ इरज्यन्नग्नेप्रथयस्वजंतुभिरस्मेरायोऽअमर्त्य । सदर्शतस्यवपुषोविराजसिपृणक्षिसानसिंक्रतुं ॥ इष्क र्तारमध्वरस्यप्रचेतसंक्षयंतंराधसोमहः । रातिंवामस्यसुभगांमहीमिषंदधासिसानसिंरयिं+ ॥ ऋतावानंमहिषंविश्वद र्शतमग्निंसुम्नायदधिरेपुरोजनाः । श्रुत्कर्णंसप्रथस्तमंत्वागिरादैव्यंमानुषायुगा+ ॥ २८ ॥ (१०।११।१३) अग्नेऽ अच्छावदेहनःप्रत्यङ्नःसुमनाभव । प्रनोयच्छविशस्पतेधनदाऽअसिनस्त्वं+ ॥ प्रनोयच्छत्वर्यमाप्रभगःप्रबृहस्पतिः । प्रदेवाःप्रोतसूनृतारायोदेवीददातुनः ॥ सोमंराजानमवसेग्निंगीर्भिर्हवामहे । आदित्यान्विष्णुंसूर्यंब्रह्माणंचबृहस्प तिं ॥ इंद्रवायूबृहस्पतिंसुहवेहहवामहे । यथानःसर्वऽइज्जनःसंगत्यांसुमनाऽअसत् ॥ अर्यमणंबृहस्पतिमिंद्रंदाना यचोदय । वातंविष्णुंसरस्वतींसवितारंचवाजिनं ॥ त्वंनोऽअग्नेऽअग्निभिर्ब्रह्मयज्ञंचवर्धय । त्वंनोदेवतातयेरायो दानायचोदय ॥ २९ ॥ (१०।११।१४) अयमग्नेजरितात्वेऽअभूदपिसहसःसूनोनह्य१न्यदस्त्याप्यं । भद्रंहिश र्मत्रिवरूथमस्तितऽआरेहिंसानामपदिद्युमाकृधि ॥ प्रवत्तेऽअग्नेजनिमापितूयतःसाचीवविश्वाभुवनान्यृंजसे । प्रस

(१०।११।१३) अग्नेअच्छेतिषळर्चस्यसूक्तस्यतापसोग्निर्विश्वेदेवाअनुष्टुप् । (१०।११।१४) अयमग्नेइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यप्रथमयोःशार्ङ्गो जरितातृतीयचतुर्थ्योःशार्ङ्गोद्रोणःपंचमीषष्ठयोःशार्ङ्गःसारिसृक्कःसप्तम्यष्टम्योःशार्ङ्गःस्तम्बमित्रोग्निस्त्रिष्टुप्आद्येजगत्यावंत्येनुष्टुभौ ।

ऋक्सं.

अ.८अ.७

॥५३॥

मंडलं १०

अनु. ११

स्वयः प्रसनिषंतनोधियःपुरश्वरंतिपशुपाऽइवत्मना ॥ उतवाऽउपरिंवृणक्षिबप्सद्बहोरग्नऽउलपस्यस्वधावः । उतखिल्याऽउर्वराणांभवंतिमातेहेतिंतविषींचुक्रुधाम ॥ यदुद्वतोनिवतोयासिबप्सत्पृथगेषिप्रगर्धिनीवसेना । यदातेवातोऽअनुवातिंशोचिर्वप्तेवश्मश्रुवपसिप्रभूम ॥ प्रत्यस्यश्रेणयोदद्दश्रऽएकंनियानंबहवोरथासः । बाहूयदग्नेऽअनुमर्मृजानोन्यङ्ङुत्तानामन्वेषिभूमिं ॥ उत्तेशुष्माजिहतामुत्तेऽअर्चिरुत्तेऽअग्नेशशमानस्यवाजाः । उच्छ्वंचस्वनिनंमवर्धमानऽआत्वाद्यविश्वेवसवःसदंतु ॥ अपामिदंन्ययनंसमुद्रस्यनिवेशनं । अन्यंकृणुष्वेतःपंथांतेनयाहिवशाँऽअनु ॥ आयनेतेपरायणेदूर्वारोहंतुपुष्पिणीः । ह्रदाश्चपुंडरीकाणिसमुद्रस्यगृहाऽइमे+ ॥३०॥ ॥ इत्यष्टमाष्टकेसप्तमोध्यायः॥ ७॥

त्रिषष्ट्यध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि २३ ऋचः १७२ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये. ९ प्रजापतय. १० अग्नय. ८ वेनाये. ८ अग्नय. अग्न्यात्मन. ३ वरुणाये. सोमाये. वरुणाये. २ सोमेंद्राभ्या. आंभृण्यैवाच. ८ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ८ रात्र्या. ८ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ४ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. भाववृत्तय. १४ इंद्राये. ३ अश्विभ्यामि. २ इंद्राये. २ द्युभूम्यश्विभ्य. मित्रावरुणाभ्या. ६ इंद्राये. १३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. यमाये. ७ केश्यग्निसूर्यवातेभ्य. ७ देवेभ्य. वाताये. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ अग्न्य. इंद्राये. ६ सवित्रइ. ३ विश्वावसव. ३ अग्नय. ७ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ अग्नय. ८॥ इत्यष्टमेसप्तमः॥

॥५३॥

त्यंषट्सांख्योत्रिराश्विनंमयंहिताक्ष्यंपुत्रःसुपर्णोयामायनोवोर्ध्वकृशनोगायत्रीबृहतीगायत्र्यौसतोबृहतीविष्टा
रपङ्क्तिरिमामिंद्राण्युपनिषत्सपत्नीबाधनंमानुष्टुभंतुपङ्क्त्यंतंमरण्यान्यैरंमदोदेवमुनिररण्यानींतुष्टावश्रत्तेपंच
सुवेदाःशैरीषिस्त्रिष्टुबंतंसुष्वाणासःपृथुर्वैन्यःसवितार्चंतोहैरण्यस्तूपःसावित्रंसमिद्धोमृळीकोवासिष्ठऽआग्नेयं
बार्हतंमंत्येऽउपरिष्टाज्ज्योतिषींजगत्युपांत्यावांश्रद्धयाश्रद्धाकामायिनींश्राद्धमानुष्टुभंतुंशासःशासोभारद्वाजंई
खयंतीर्देवजामयइंद्रमातरोगायत्रंसोमोयमीभाववृत्तमानुष्टुभंत्वंरायिशिरिंबिठोभारद्वाजोऽलक्ष्मीघ्नंद्वितीयातृ
तीयाब्राह्मणस्पत्यैअंत्यावैश्वदेव्यग्निंकेतुराग्नेयआग्नेयंगायत्रंमिमानुकंभुवनऽआप्त्यःसाधनोवाभौवनोवैश्वदेवंद्वै
पदंत्रैष्टुभंसूर्योनश्चक्षुःसौर्यःसौर्यंगायत्रंमुदसौषट्पौलोमीशच्यात्मानंतुष्टावानुष्टुभंतीव्रस्यपंचपूरणोवैश्वामित्रो
मुंचामित्वाप्राजापत्योयक्ष्मनाशनोराजयक्ष्मघ्नंमंत्यानुष्टुब्ब्रह्मणाषट्ब्राह्मोरक्षोहागर्भसंस्रावेप्रायश्चित्तमानुष्टुभं
ह्यक्षीभ्यांविवृहाकाश्यपोयक्ष्मघ्नमपेहिपंचप्रचेतादुःस्वप्नघ्नंपङ्क्त्यंतंत्रिष्टुम्मध्यंदेवानैर्ऋतःकपोतःकपोतोपहतौ
प्रायश्चित्तंवैश्वदेवमृषभमृषभोवैराजःशाक्वरोवासपत्नघ्नंमानुष्टुभंमहापंक्त्यंतंतुभ्येदंचतुष्कंविश्वामित्रजमदग्नी
जागतंतृतीयालिंगोक्तदेवतांवातस्यानिलोवातायनोवायव्यंमयोभूःशंबरःकाक्षीवतोगव्यंविभ्राड्विभ्राट्सौ
र्यःसौर्यंजागतंमास्तारपंक्त्यंतंत्वंत्यमिटोभार्गवोगायत्रंमायाहिसंवर्तउषस्यंद्वैपदंमात्वाषट्ध्रुवोराज्ञःस्तुतिस्त्वा

नुष्टुभंत्वभीवर्तेनपंचाभीवर्तःप्रवश्चतुष्कंमूर्धावोग्रावासर्पोर्बुदिर्ग्राव्णोस्तौद्गायत्रंप्रसूनवःसूनुराभर्वआग्नेयमानु
ष्टुभंद्वितीयागायत्र्याद्याभर्वीपतंगंतृचंपतंगःप्राजापत्योमायाभेदंजगत्यादित्यमूष्वरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यमुत्तिष्ठतैक
र्चाःशिबिरौशीनरःकाशिराजःप्रतर्दनोरोहिदश्वोवसुमनाआद्यानुष्टुप्प्रससाहिषेजयेंद्रःप्रथश्चैकर्चाःप्रथोवासि
ष्ठःसप्रथोभारद्वाजोघर्मःसौर्योवैश्वदेवंबृहस्पतिस्तपुर्मूर्धाबार्हस्पत्योबार्हस्पत्यमपश्यंप्रजावान्प्राजापत्योन्वृचं
यजमानपत्नीहोत्राशिषोविष्णुस्त्वष्टागर्भकर्ताविष्णुर्वाप्राजापत्योगर्भार्थाशीर्लिंगोक्तदैवतमानुष्टुभंमहिसत्यधृ
तिर्वारुणिरादित्यंस्वस्त्ययनंगायत्रंवैवातोवातायनउलोवायव्यंप्राग्नयेपंचाग्नेयोवत्सआग्नेयंतुप्रनूनंतृचमाग्नेयः
श्येनोजातवेदस्यमायंगौःसार्पराज्ञ्यात्मदैवतंसौर्यंवऽऋतंचमाधुच्छंदसोऽघमर्षणोभाववृत्तमानुष्टुभंतुंसंसंचतु
ष्कंसंवननःसंज्ञानमाद्याग्नेयीतृतीयात्रिष्टुप्तृतीयात्रिष्टुप् ॥ ८ ॥ तदेतत्सूक्तसहस्रंससप्तदशकंसपादाधिकमृ
ग्वेदेपारायणपाठेशाकल्येशैशिरीयकेनमःशौनकायनमःशौनकाय ॥ १ ॥ ॥ ॥

हरिः ओम् ॥ (१०।११।१५) त्यंचिदत्रिमृतजुरमर्थमश्वंनयातवे । कुक्षीवंतंयदीपुनारथंनवृणुथोनवं ॥ त्यं
चिदश्वंनवाजिनमरेणवोयमत्नत । दृह्ळंग्रंथिंनविष्यतमत्रिंयविष्ठमारजः ॥ नरादंसिष्ठावत्रयेशुभ्रासिषासतंधियः ।

(१०।११।१५) त्यंचिदितिषळर्चस्यसूक्तस्यसांख्योत्रिरश्विनावनुष्टुप् ।

अथाहिवांदिवोनरापुनस्तोमोनविशसे ॥ चितेतद्वांसुराधसारातिःसुमतिरश्विना । आयन्नःसदनेपृथौसमनेपर्षथोन
रा ॥ युवंभुज्युंसमुद्रऽआरजंसःपारऽईंखितं । यातमच्छापतत्रिभिर्नासत्यासातयेकृतं ॥ आवांसुम्नैःशंयूऽइवमंहि
ष्ठाविश्ववेदसा । समस्मेभूषतंनरोत्संनपिप्युषीरिषः ॥ १ ॥ (१०।११।१६) अयंहितेऽअमर्त्यऽइंदुरत्योनपत्यते ।
दक्षोविश्वायुर्वेधसे ॥ अयमस्मासुकाव्यऽऋभुर्वज्रोदास्वते । अयंबिभर्त्यूर्ध्वकृशनंमदमृभुर्नकृत्व्यंमदं ॥ घृषुःश्येना
यकृत्वनऽआसुस्वासुवंसगः । अवदीधेदहीशुवः ॥ यंसुपर्णःपरावतःश्येनस्यपुत्रऽआभरत् । शतचक्रंयोऽह्योवर्त
निः+ ॥ यंतेश्येनश्चारुमवृकंपदाभरदरुणंमानमंधसः । एनावयोवितार्यायुर्जीवसऽएनाजागारबंधुता ॥ एवातदिं
द्रऽइंदुनादेवेषुचिद्धारयातेमहित्यजः । क्रत्वावयोवितार्यायुःसुक्रतोक्रत्वायमस्मदासुतः+ ॥ २ ॥ (१०।११।१७)
इमांखनाम्योषधिंवीरुधंबलवत्तमां । ययासपत्नींबाधतेययासंविंदतेपतिं ॥ उत्तानपर्णेसुभगेदेवजूतेसहस्वति ॥ सप
त्नींमेपराधमपतिंमेकेवलंकुरु ॥ उत्तराहमुत्तरऽउत्तरेदुत्तराभ्यः । अथासपत्नीयाममाधरासाधराभ्यः ॥ नह्यस्याना
मगृभ्णामिनोऽअस्मिन्रमतेजने । परामेवपरावतंसपत्नींगमयामसि ॥ अहमस्मिसहमानाथत्वमसिसासहिः । उभेस

(१०।११।१६) अयंहीतिषळर्चस्यसूक्तस्यतार्क्ष्यपुत्रःसुपर्णइंद्रोगायत्रीद्वितीयाबृहतीपंचमीसतोबृहतीषष्ठीविष्टारपंक्तिः (यामायन
ऊर्ध्वकृशनोवात्रऋषिः) । (१०।११।१७) इमामितिषळर्चस्यसूक्तस्येंद्राणीसपत्नीनाशनमनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

हस्वतीभूत्वीसपत्नींमेसहावहै ॥ उपंतेधांसहंमानामभित्वांधांसहीयसा । मामनुप्रतेमनोवत्संगौरिवधावतुपथावारिवधावतु ॥ ३ ॥ (१०।११।१८) अरंण्यान्यरंण्यान्यसौयाप्रेवनश्यंसि । कथाग्रामंनपृच्छसिनत्वाभीरिवविंदती ३ँ ॥ वृषारवायवदंतेयदुपावंतिचिच्चिकः । आघाटिभिंरिवधावयंन्नरण्यानिर्महीयते ॥ उतगावंऽइवादंत्युतवेश्मेव दृश्यते । उतोऽअंरण्यानिःसायंशंकटीरिंवसर्जति ॥ गामंगैषऽआह्वंयतिदार्वंगैषोऽअपांवधीत् । वसंन्नरण्यान्यांसायमक्रुंक्षदितिमन्यते ॥ नवाऽअंरण्यानिर्हंत्यन्यश्चेन्नाभिगच्छंति । स्वादोःफलंस्यजग्ध्वायंयथाकामंनिपंद्यते ॥ आंजंनगंधिंसुरभिंबंह्वन्नामकृंषीवलां । प्राहंमृगाणांमातरंमरण्यानिमंशंसिषं ॥ ४ ॥ (१०।११।१९) श्रत्तेंदधामिप्रथमायंमन्यवेहन्यद्वृत्रंनर्यंविवेरपः । उभेयत्त्वाभवंतोरोदंसीऽअनुरेजंतेशुष्मांत्पृथिवीचिंदद्रिवः ॥ त्वंमायाभिंरनवद्यमायिनंश्रवस्यतामनंसावृत्रमर्दयः । त्वामिन्नरोंवृणतेगविंष्टिषुत्वांविश्वांसुहव्यास्विष्टिषु ॥ ऐषुंचाकंधिपुरुहूतसूरिषुवृधासोयेमंघवन्नानशुर्मघं । अचैंतितोकेतनंयेपरिंष्टिषुमेधसांतावाजिनमह्वंयेधनें ॥ सऽइन्नुरायःसुभृंतस्यचाकनन्मदंयोऽअंस्यरंह्यंचिकेंतति । त्वावृधोमघवन्दाश्वंध्वरोमक्षूसवाजंभरतेधनानृभिंः ॥ त्वंशर्धांयमहिनागृंणानऽउरु

(१०।११।१८) अरण्यानीतिषळर्चस्यसूक्तस्यैरंमदोदेवमुनिररण्यान्यनुष्टुप् । (१०।११।१९) श्रत्तइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यशैरीषिःसुवेदाइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

कृधिमघवञ्छग्धिरायः । त्वंनोमित्रोवरुणोनमायीपित्वोनदस्मदयसेविभक्ता+ ॥ ५ ॥ (१०।११।२०) सुष्वाणा
सऽइंद्रस्तुमसित्वाससवांसश्चतुविनृम्णवाजं । आनोभरसुवितंयस्यचाकन्त्मनातनासनुयामत्वोताः ॥ ऋष्वस्त्व
मिंद्रशूरजातोदासीर्विशःसूर्येणसह्याः । गुहाहितंगुह्यंगूळ्हमप्सुबिभृमसिप्रस्रवणेनसोमं ॥ अर्योवागिरोऽअभ्यर्चवि
द्वानृषीणांविप्रःसुमतिंचकानः । तेस्यामयेरणयंतसोमैरेनोततुभ्यंरथोळ्हभक्षैः+ ॥ इमाब्रह्मेंद्रतुभ्यंशंसिदानृभ्योनृणां
शूरशवः । तेभिर्भवसक्रतुर्येषुचाकन्नुतत्रायस्वगृणतऽउतस्तीन्+ ॥ श्रुधीहवमिंद्रशूरपृथ्याऽउतस्तवसेवेन्यस्यार्कैः ।
आयस्तेयोनिंघृतवंतमस्वारूर्मिर्ननिम्नैर्द्रवयंतवक्वाः ॥ ६ ॥ (१०।११।२१) सवितायंत्रैःपृथिवीमरम्णादस्कंभने
सविताद्यामदृंहत् । अश्वमिवाधुक्षद्धुनिमंतरिक्षमतूर्तेबद्धंसविताससमुद्रं+ ॥ यत्रासमुद्रःस्कभितोव्यौनदपांनपात्स
वितातस्यवेद । अतोभूरतऽआऽउत्थितंरजोतोद्यावापृथिवीऽअप्रथेतां ॥ पश्चेदमन्यदभवद्यजत्रममर्त्यस्यभुवनस्य
भूना । सुपर्णोऽअंगसवितुर्गरुत्मान्पूर्वोजातःसऽउऽअस्यानुधर्म ॥ गावऽइवग्रामंयूयुधिरिवाश्वान्वाश्रेववत्संसुमना
दुहाना । पतिरिवजायामभिनोन्येतुधर्तादिवःसविताविश्ववारः ॥ हिरण्यस्तूपःसवितर्यथात्वांगिरसोजुह्वेवाजेऽ

(१०।११।२०) सुष्वाणासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैन्यःपृथुरिंद्रस्त्रिष्टुप् । (१०।११।२१) सवितेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यहैरण्यस्तूपोर्चन्
सवितात्रिष्टुप् ।

अस्मिन् । एवात्वार्चन्नवसेवंदमानःसोमस्येवांशुंप्रतिजागराहं+ ॥ ७ ॥ (१०।११।२२) समिद्धश्चित्समिध्यसेदे
वेभ्योहव्यवाहन । आदित्यैरुद्रैर्वसुभिर्नऽआगहिमृळीकायनऽआगहि ॥ इमंयज्ञमिदंवचोजुजुषाणऽउपागहि । म
र्तासस्त्वासमिधानहवामहेमृळीकायहवामहे ॥ त्वामुजातवेदसंविश्ववारंगृणेधिया । अग्नेदेवाँऽआवहनःप्रियव्रता
न्मृळीकायप्रियव्रतान् ॥ अग्निर्देवोदेवानामभवत्पुरोहितोग्निंमनुष्या३ऋषयःसमीधिरे । अग्निंमहोधनसातावहंहुवे
मृळीकंधनसातये ॥ अग्निरत्रिंभरद्वाजंगविष्ठिरंप्रावन्नःकण्वंत्रसदस्युमाहवे । अग्निंवसिष्ठोहवतेपुरोहितोमृळीकाय
पुरोहितः ॥ ८ ॥ (१०।११।२३) श्रद्धयाग्निःसमिध्यतेश्रद्धयाहूयतेहविः । श्रद्धांभगस्यमूर्धनिवचसावेदयामसि ॥
प्रियंश्रद्धेददतःप्रियंश्रद्धेदिदासतः । प्रियंभोजेषुयज्वस्विदंमऽउदितंकृधि ॥ यथादेवाऽअसुरेषुश्रद्धामुग्रेषुचक्रिरे ।
एवंभोजेषुयज्वस्वस्माकमुदितंकृधि ॥ श्रद्धांदेवायजमानावायुगोपाऽउपासते । श्रद्धांहृदय्य१याकूत्याश्रद्धयाविंद
तेवसु ॥ श्रद्धांप्रातर्हवामहेश्रद्धांमध्यंदिनंपरि । श्रद्धांसूर्यस्यनिम्रुचिश्रद्धेश्रद्धापयेहनः ॥ ९ ॥ (परिशिष्टं ॥ मे
धामह्यमंगिरसोमेधांसप्तऽऋषयोददुः । मेधामिंद्रश्चाग्निश्चमेधांधातादधातुते ॥ मेधांतेवरुणोराजामेधांदेवीसरस्व

(१०।११।२२) समिद्धइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवासिष्ठोमृळीकोग्निर्बृहतीअंत्येद्वेउपरिष्टाज्ज्योतिषी(उपांत्याजगतीवा)(१०।११।२३)श्रद्धये
तिपंचर्चस्यसूक्तस्यकामायनीश्रद्धानुष्टुप् ।

ती । मेधांतेऽअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजा ॥ यामेधाऽअप्सरस्सुगंधर्वेषुचयन्मनः । दैवीयामानुषीमेधासामामा विशतादिमां ॥ यन्मेनोक्तंतद्रवतांशकेयंयदनुब्रुवे । निशामतंनिशामहैमयित्रतंसहव्रतेषुभूयासंब्रह्मणासंगमेमहि ॥ शरीरंमेविचक्षणंवाङ्मेमधुमदुहां । अवृद्धमहमसौसूर्योब्रह्मणानीस्थःश्रुतंमेमाप्रहासीः ॥ मेधांदेवींमनसारेजमानांगं धर्वजुष्टांप्रतिनोजुषस्व । मह्यंमेधांवदमह्यंश्रियंवदमेधावीभूयासमजरांजरिष्णु+ ॥ सदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्य काम्यं । सनिंमेधामयासिषं ॥ यांमेधांदेवगणाःपितरश्चोपासते । तयामामेधयामेमेधाविनंकुरु ॥ मेधाव्यं१सगणः सुप्रतीकःश्रद्धामनाःसत्यमुवःसुशेवः । महायशाधारयिष्णुःप्रवक्ताभूयासमस्मैशरयाप्रयोगे ॥ १ ॥ इतिपरिशिष्टं ॥) (१०।१२।१) शासऽइत्थामहांऽअस्यमित्रखादोऽअद्भुतः । नयस्यंहन्यतेसखानजीयतेकदाचन+ ॥ स्वस्तिदावि शस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी । वृषेंद्रःपुरऽएतुनःसोमपाऽअभयंकरः+ ॥ विरक्षोविमृधोजहिविवृत्रस्यहनूरुज । विम न्युमिंद्रवृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः ॥ विनऽइंद्रमृधोजहिनीचायच्छपृतन्यतः । योऽअस्मांऽअभिदासत्यधरंगमया तमः ॥ अपेंद्रद्विषतोमनोपजिज्यासतोवधं । विमन्योःशर्मयच्छवरीयोयवयावधं+ ॥ १० ॥ (१०।१२।२) ईखयं

द्वादशेनुवाकेचत्वारिंशत्सूक्तानि (१०।१२।१) शासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःशासइंद्रोनुष्टुप् ।(१०।१२।२) ईखयंतीतिपंचर्चस्य सूक्तस्यइंद्रमातरइंद्रोगायत्री ।

तीरपस्युवऽइंद्रंजातमुपासते । भेजानासःसुवीर्यं ॥ त्वमिंद्रबलादधिसहसोजातऽओजसः । त्वंवृषन्वृषेदसि ॥ त्व मिंद्रासिवृत्रहाव्यं१तरिक्षमतिरः । उद्द्यामस्तभ्नाऽओजसा ॥ त्वमिंद्रसजोषसमर्कंबिभर्षिबाह्वोः । वज्रंशिशानऽओजसा ॥ त्वमिंद्राभिभूरसिविश्वाजातान्योजसा । सविश्वाभुवऽआभवः ॥ ११ ॥ (१०।१२।३) सोमऽएकेभ्यःपवतेघृतमेकऽउपासते । येभ्योमधुप्रधावतितांश्चिदेवापिगच्छतात् ॥ तपसायेऽअनाधृष्यास्तपसायेस्वर्ययुः । तपोयेचक्रिरेमहस्तांश्चि० ॥ येयुध्यंतेप्रधनेषुशूरासोयेतनूत्यजः । येवासहस्रदक्षिणास्तांश्चि० ॥ येचित्पूर्वऽऋतसापऽऋतावानऽऋतावृधः । पितृन्तपस्वतोयमतांश्चि० ॥ सहस्रणीथाःकवयोयेगोपायंतिसूर्यं । ऋषीन्तपस्वतोयमतपोजाँऽअपिगच्छतात् ॥ १२ ॥ (१०।१२।४) अरायिकाणेविकटेगिरिंगच्छसदान्वे । शिरिंबिठस्यसत्वभिस्तेभिष्ट्वाचातयामसि ॥ चत्तोऽइतश्चत्तामुतःसर्वाभ्रूणान्यारुषी । अराय्यंब्रह्मणस्पतेतीक्ष्णशृंगोदृषन्निहि ॥ अदोयद्दारुप्लवतेसिंधोःपारेऽअपूरुषं । तदारभस्वदुर्हणोतेनगच्छपरस्तरं+ ॥ यद्धप्राचीरजगंतोरोमंडूरधाणिकीः । हताऽइंद्रस्यशत्रवःसर्वेबुद्बुदयाशवः ॥ परीमेगामनेषतपर्यग्निमहृषत । देवेष्वक्रतश्रवःकऽइमाँऽआदधर्षति ॥ १३ ॥ (१०।१२।५) अग्निंहि

(१०।१२।३) सोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतीयमीभाववृत्तिरनुष्टुप् । (१०।१२।४) अरायीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःशिरिंबिठोऽलक्ष्मीनाशनोद्वितीयातृतीययोर्ब्रह्मणस्पतिरंत्यायाविश्वेदेवाअनुष्टुप् । (१०।१२।५) अग्निमितिपंचर्चस्यसूक्तस्याग्नेयःकेतुरग्निर्गायत्री ।

न्वंतुनोधियःसप्तिमाशुमिवाजिषु । तेनंजेष्मधनंधनं ॥ ययागाऽआकरामहेसेनयाग्नेतवोत्या । तांनोहिन्व
मघत्तये ॥ आग्नेस्थूरंरयिंभरपृथुंगोमंतमश्विनं । अङ्धिखंवर्तयापणिं+ ॥ अग्नेनक्षत्रमजरमासूर्यंरोहयोदिवि ।
दधज्ज्योतिर्जनेभ्यः ॥ अग्नेकेतुर्विशामसिप्रेष्ठःश्रेष्ठऽउपस्थसत् । बोधास्तोत्रेवयोदधत् ॥ १४ ॥ (१०।१२।६)
इमानुकंभुवनासीषधामेंद्रश्चविश्वेचदेवाः+ ॥ यज्ञंचनस्तन्वंचप्रजांचादित्यैरिंद्रःसहचीक्लृपाति ॥ आदित्यैरिंद्रःसग
णोमरुद्भिरस्माकंभूत्वविताततूनां ॥ हत्वायदेवाऽअसुरान्यदायन्देवादेवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ प्रत्यंचमर्कमनयन्छ
चीभिरादित्स्वधामिषिरांपर्यपश्यन् ॥ १५ ॥ (१०।१२।७) सूर्योनोदिवस्पातुवातोऽअंतरिक्षात् । अग्निर्नःपार्थि
वेभ्यः ॥ जोषासवितर्यस्यंतेहरःशतंसवाँऽअर्हति । पाहिनोदिद्युतःपतंत्याः ॥ चक्षुर्नोदेवःसविताचक्षुर्नऽउतपर्व
तः । चक्षुर्धातादधातुनः ॥ चक्षुर्नोधेहिचक्षुषेचक्षुर्विख्यैतनूभ्यः । संचेदंविचपश्येम ॥ सुसंदृशंत्वावयंप्रतिपश्येम
सूर्य । विपश्येमनृचक्षसः ॥ १६ ॥ (१०।१२।८) उदसौसूर्योऽअगादुदयंमामकोभगः । अहंतद्विद्वलापतिम
भ्यसाक्षिविषासहिः+ ॥ अहंकेतुरहंमूर्धाहमुग्राविवाचनी । ममेदनुक्रतुंपतिःसेहानायाऽउपाचरेत् ॥ ममपुत्राःशत्रु

(१०।१२।६) इमान्विंतिपंचर्चस्यसूक्तस्याप्त्योभुवनोविश्वेदेवाद्विपदात्रिष्टुप् । (अत्रभौवनःसाधनोवैकल्पिकः) (१०।१२।७) सूर्योन
इतिपंचर्चस्यसूक्तस्यसौर्यश्चक्षुःसूर्योगायत्री । (१०।१२।८) उदसावितिषळर्चस्यसूक्तस्यपौलोमीशचीशच्यनुष्टुप् ।

हणोथोमेदुहिताविराट् । उताहमस्मिसंजयापत्यौमेश्लोकऽउत्तमः+ ॥ येनेंद्रोहविषाकृत्व्यभवद्द्युम्न्युत्तमः । इदंतद
क्रिदेवाऽअसपत्नाकिलाभुवं ॥ असपत्नासपत्नघ्नीजयंत्यभिभूवरी । आवृक्षमन्यासांवर्चोराधोऽअस्थेयसामिव ॥
समजैषमिमाअहंसपत्नीरभिभूवरी । यथाहमस्यवीरस्यविराजानिजनस्यच ॥ १७ ॥ (१०।१२।९) तीव्रस्याभिव
यसोऽअस्यपाहिसर्वरथाविहरीऽइहमुंच । इंद्रमात्वायजमानासोऽअन्येनिरीरमन्तुभ्यमिमेसुतासः॥ तुभ्यंसुतास्तु
भ्यमुसोत्वासस्त्वांगिरःश्वात्र्याऽआह्वयंति । इंद्रेदमद्यसवनंजुषाणोविश्वस्यविद्वाँऽइहपाहिसोमं ॥ यऽउशतामनसा
सोममस्मैसर्वहृदादेवकामःसुनोति । नगाऽइंद्रस्तस्यपराददातिप्रशस्तमिच्चारुमस्मैकृणोति ॥ अनुस्पष्टोभवत्येषोऽअ
स्ययोऽअस्मैरेवान्नसुनोतिसोमं । निररत्नौमघवातंदधातिब्रह्मद्विषोहंत्यनानुदिष्टः ॥ अश्वायंतोगव्यंतोवाजयंतोहवा
महेत्वोपगंतवाऽउं । आभूषंतस्तेसुमतौनवायांवयमिंद्रत्वाशुनंहुवेम ॥ १८ ॥ (१०।१२।१०) मुंचामित्वाहविषा

(१०।१२।९) तीव्रस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रःपूरणइंद्रस्त्रिष्टुप्। (१०।१२।१०) मुंचामित्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्योयक्ष्म
नाशनइंद्राग्नीत्रिष्टुबंत्यानुष्टुप्। (मुंचामीतिसूक्तेराजयक्ष्मघ्नमित्युक्तेराजयक्ष्मनाशनोदेवतेतिकेचित् अन्येप्रजापतिमाहुः इंद्राग्नीइतितुयास्कः
इत्थंमतवैविध्येपि 'षळाहुतिश्चरुर्मुंचामित्वाहविषाजीवनायकमित्येतेनेति' गृह्यसूत्रानुसारिवृत्तिकृत्कारिकाकारादिभिरस्यसूक्तस्यैंद्राग्नि
देवतात्वनिर्देशात्तएवास्माभिरुक्ते)।

जीवंनायकमज्ञातयक्ष्मादुतराजयक्ष्मात् । ग्राहिर्जग्राहयदिवैतदेनंतस्याऽइंद्राग्नीप्रमुमुक्तमेनं ॥ यदिक्षितायुर्यदि वापरेतोयदिमृत्योरंतिकंनीतएव । तमाहरामिनिर्ऋतेरुपस्थादस्पार्षमेनंशतशारदाय ॥ सहस्राक्षेणशतशारदेनश तायुषाहविषाहार्षमेनं । शतंयथेमंशरदोनयातींद्रोविश्वस्यदुरितस्यपारं+ ॥ शतंजीवशरदोवर्धमानःशतंहेमंतान्छ तमुवसंतान् । शतमिंद्राग्नीसविताबृहस्पतिःशतायुषाहविषेमंपुनर्दुः ॥ आहार्षत्वाविदंत्वापुनरागाःपुनर्नव । सर्वा गसर्वंतेचक्षुःसर्वमायुश्चतेविदं ॥ १९ ॥ (१०।१२।११) ब्रह्मणाग्निःसंविदानोरक्षोहाबाधतामितः । अमीवायस्ते गर्भंदुर्णामायोनिमाशये ॥ यस्तेगर्भममीवादुर्णामायोनिमाशये । अग्निष्टंब्रह्मणासहनिष्क्रव्यादमनीनशत् ॥ यस्तेहं तिपतयंतंनिषत्स्नुंयःसरीसृपं । जातंयस्तेजिघांसतितमितोनाशयामसि ॥ यस्तऽऊरूविहरत्यंतरादंपतीशये । योनिं योऽअंतरारेह्लितमितोनाशयामसि ॥ यस्त्वाभ्रातापतिर्भूत्वाजारोभूत्वानिपद्यते । प्रजांयस्तेजिघांसतितमितोनाश

(१०।१२।११) ब्रह्मणाग्निरितिषळर्चस्यसूक्तस्यब्राह्मोरक्षोहाप्रजापतिरनुष्टुप् । (अत्रसूक्तेऽनुक्रमण्यवष्टंभेनदेवतानिर्णयोनभवति । यतस्तत्रगर्भस्रावेप्रायश्चित्तिरित्युक्तं तेनसूक्तस्यप्रभावमात्रंद्योत्यतेनतुदेवता । अतोत्रप्रजापतिर्देवताग्राह्या । तथाचशौनकः ‘मंत्रेषुह्यनिरु क्तेषुदेवतांकर्मतोवदेत् । मंत्रतःकर्मणाचैवप्रजापतिरसंभवे ’ इति । भाष्यकारैरपिप्रजापतिरेवोक्तः । बृहद्देवतायांतुराक्षोघ्नाग्नेयमित्युक्तं तत्रयुक्तायुक्तंसद्भिर्विचारणीयम्) ।

यामसि ॥ यस्त्वास्वप्नेनतमसामोहयित्वानिपद्यते । प्रजांयस्तेजिघांसतितमितोनाशयामसि ॥ २० ॥ (१०।१२।१२) अक्षीभ्यांतेनासिकाभ्यांकर्णाभ्यांछुबुकादधि । यक्ष्मंशीर्षण्यंमस्तिष्कांज्जिह्वायाविवृहामिते ॥ ग्रीवाभ्यस्तउष्णिहाभ्यःकीकसाभ्योअनूक्यात् । यक्ष्मंदोषण्य१मंसाभ्यांबाहुभ्यांवि० ॥ आंत्रेभ्यस्तेगुदाभ्योवनिष्ठोर्हृदयादधि । यक्ष्मंमतस्नाभ्यांयक्नःप्लाशिभ्योवि० ॥ ऊरुभ्यांतेअष्ठीवद्भ्यांपार्ष्णिभ्यांप्रपदाभ्यां । यक्ष्मंश्रोणिभ्यांभासदाद्भंससोवि० ॥ मेहनाद्वनंकरणाल्लोमभ्यस्तेनखेभ्यः । यक्ष्मंसर्वस्मादात्मनस्तमिदंवि० ॥ अंगादंगाल्लोम्नोलोम्नोजातंपर्वणिपर्वणि । यक्ष्मंसर्वस्मादात्मनस्तमिदंवि० ॥ २१ ॥ (१०।१२।१३) अपेहिमनसस्पतेपक्रामपरश्चर । परोनिर्ऋत्याआचक्ष्वबहुधाजीवतोमनः ॥ भद्रंवैवरंवृणतेभद्रंयुंजंतिदक्षिणं । भद्रंवैवस्वतेचक्षुर्बहुत्राजीवतोमनः ॥ यदाशसानिःशसाभिशसोपारिमजाग्रतोयत्स्वपंतः । अग्निर्विश्वान्यपदुष्कृतान्यजुष्टान्यारेअस्मद्दधातु ॥ यदिंद्रब्रह्मणस्पतेभिद्रोहंचरामसि । प्रचेतानआंगिरसोद्विषतांपात्वंहसः ॥ अजैष्माद्यासनामचाभूमानागसोवयं । जाग्रत्स्वप्नःसंकल्पःपापोयंद्विष्मस्तंसऋच्छतुयोनोद्वेष्टितमृच्छतु ॥ २२ ॥ (१०।१२।१४) देवाःकपोतइषितोयदिच्छन्दूतो

(१०।१२।१२) अक्षीभ्यामितिषळर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोविवृहायक्ष्महानुष्टुप् । (१०।१२।१३) अपेहीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रचेताद्ःस्वप्ननाशनोनुष्टुप्तृतीयात्रिष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (१०।१२।१४) देवाइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यनैर्ऋतःकपोतःकपोतोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

निर्ऋत्याऽइदमाजगाम । तस्माऽअर्चामकृणवामनिष्कृतिंशंनोऽअस्तुद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ शिवःकपोतऽइषितोनोऽ
अस्त्वनागादेवाःशकुनोगृहेषु । अग्निर्हिविप्रोजुषतांहविर्नःपरिहेतिःपक्षिणीनोवृणक्तु ॥ हेतिःपक्षिणीनदभात्यस्मा
नाष्ट्र्यांपदंकृणुतेऽअग्निधाने । शंनोगोभ्यश्चपुरुषेभ्यश्चास्तुमानोहिंसीदिहदेवाःकपोतः ॥ यदुलूकोवदतिमोघमेत
द्यत्कपोतःपदमग्नौकृणोति । यस्यदूतःप्रहितऽएषऽएतत्तस्मैयमायनमोऽअस्तुमृत्यवे ॥ ऋचाकपोतंनुदतप्रणोदमिषं
मदंतःपरिगांनयध्वं । संयोपयंतोदुरितानिविश्वाहित्वानऽऊर्जंप्रपतात्पतिष्ठः ॥ २३ ॥ (१०।१२।१५) ऋषभंमा
समानानांसपत्नानांविषासहिं । हंतारंशत्रूणांकृधिविराजंगोपतिंगवां ॥ अहमस्मिसपत्नहेंद्रऽइवारिष्टोऽअक्षतः ।
अधःसपत्नामेपदोरिमेसर्वेऽअभिष्ठिताः ॥ अत्रैववोपिनह्याम्युभेऽआर्त्नीऽइवज्ययां । वाचस्पतेनिषेधेमान्यथामदध
रंवदान् ॥ अभिभूरहमागमंविश्वकर्मेणधाम्ना । आवश्चित्तमावोव्रतमावोहंसमितिंददे ॥ योगक्षेमंवऽआदायाहंभू
यासमुत्तमऽआवोमूर्धानमक्रमीं । अधस्पदान्मऽउद्वदतमंडूकाऽइवोदकान्मंडूकाऽउदकादिव ॥ २४ ॥ (१०।१२।१६)
तुभ्येदमिंद्रपरिषिच्यतेमधुत्वंसुतस्यकलशस्यराजसि । त्वंरयिंपुरुवीरामुनस्कृधित्वंतपःपरितप्याजयःस्वः* ॥ स्व

(१०।१२।१५) ऋषभमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैराजऋषभःसपत्ननाशनोनुष्टुबंत्यामहापंक्तिः । (शाकरोवाऋषिः) । (१०।१२।१६)
तुभ्येदमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यगाथिभार्गवौविश्वामित्रजमदग्नीइंद्रस्तृतीयायाःसोमवरुणबृहस्पत्यनुमतिधातृविधातारोजगती ।

जितंमहिमंदानमंधसोहवामहेपरिशक्रंसुताँऽउप । इमंनोयज्ञमिहबोध्यागहिस्पृधोजयंतंमघवानमीमहे ॥ सोमस्य राज्ञोवरुणस्यधर्मणिबृहस्पतेरनुमत्याऽउशर्मणि । तवाहमद्यमघवन्नुपस्तुतौधातर्विधातःकलशाँऽअभक्षयं ॥ प्रसूतो भक्षमकरंचरावपिस्तोमंचेमंप्रथमःसूरिरुन्मृजे । सुतेसातेनयद्यागमंवांप्रतिविश्वामित्रजमदग्नीदमे ॥ २५ ॥ (१०।१२।१७) वातस्यनुमहिमानंरथस्यरुजन्नेतिस्तनयन्नस्यघोषः । दिविस्पृग्यात्यरुणानिकृण्वन्नुतोऽएतिपृथिव्यारेणुमस्यन् ॥ संप्रेरतेऽअनुवातस्यविष्ठाऽऐनंगच्छंतिसमनंनयोषाः । ताभिःसयुक्सरथंदेवऽईयतेस्यविश्वस्यभुवनस्यराजा ॥ अंतरिक्षेपथिभिरीयमानोननिविशतेकतमच्चनाहः । अपांसखाप्रथमजाऽऋतावाक्वस्विज्जातःकुतऽआबभूव ॥ आत्मादेवानांभुवनस्यगर्भोयथावशंचरतिदेवऽएषः । घोषाऽइदस्यशृण्विरेनरूपंतस्मैवातायहविषाविधेम ॥ २६ ॥ (१०।१२।१८) मयोभूर्वातोऽअभिवातूस्राऽऊर्जस्वतीरोषधीरारिशंतां । पीवस्वतीर्जीवधन्याःपिबंत्ववसायपद्वतेरुद्रमृळ ॥ याःसरूपाविरूपाऽएकरूपायासामग्निरिष्ट्यानामानिवेद । याऽअंगिरसस्तपसेहचक्रुस्ताभ्यःपर्जन्यमहिशर्मयच्छ ॥ यादेवेषुतन्व१मैरयंतयासांसोमोविश्वारूपाणिवेद । ताऽअस्मभ्यंपयसापिन्वमानाःप्रजावती

(१०।१२।१७) वातस्येतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवातायनोनिलोवायुस्त्रिष्टुप् । (१०।१२।१८) मयोभूरितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाक्षीवतःशंबरोगावस्त्रिष्टुप् ।

रिंद्रगोष्ठेरिरीहि ॥ प्रजापतिर्मह्यमेतारराणोविश्वैर्देवैःपितृभिःसंविदानः । शिवाःसतीरुपनोगोष्ठमाकस्तासांवयंप्र
जयासंसदेम ॥ २७ ॥ (१०।१२।१९) विभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यंमध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतं । वातजूतोयोऽअ
भिरक्षतित्मनाप्रजाःपुपोषपुरुधाविराजति ॥ विभ्राड्बृहत्सुभृतंवाजसातमंधर्मन्दिवोधरुणेसत्यमर्पितं । अमित्रहावृ
त्रहादस्युहंतमंज्योतिर्जज्ञेऽअसुरहासपत्नहा+ ॥ इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरुत्तमंविश्वजिद्धनजिदुच्यतेबृहत् । विश्व
भ्राड्भ्राजोमहिसूर्योदृशऽउरुपप्रथेसहऽओजोऽअच्युतं ॥ विभ्राजंज्योतिषास्व १ रगच्छोरोचनंदिवः । येनेमावि
श्वाभुवनान्याभृताविश्वकर्मणाविश्वदेव्यावता ॥ २८ ॥ (१०।१२।२०) त्वंत्यमिटतोरथमिंद्रप्रावःसुतावतः ।
अशृणोःसोमिनोहवं ॥ त्वंमखस्यदोधतःशिरोवत्वचोभरः । अगच्छःसोमिनोगृहं+ ॥ त्वंत्यामिंद्रमर्त्यमास्त्रबुध्नायवे
न्यं । मुहुःश्रथ्नामनस्यवे ॥ त्वंत्यामिंद्रसूर्यंपश्चासंतंपुरस्कृधि । देवानांचित्तिरोवशं ॥ २९ ॥ (१०।१२।२१) आ
याहिवनसासहगावःसचंतवर्तनिंयदूधभिः ॥ आयाहिवस्व्याधियामंहिष्ठोजारयन्मखःसुदानुभिः ॥ पितुभृतोनतं

(१०।१२।१९) विभ्राडितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यसौर्योविभ्राट्सूर्योजगत्यंत्यास्तारपंक्तिः । (१०।१२।२०) त्वंत्यमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्य
भार्गवइटइंद्रोगायत्री । (१०।१२।२१) आयाहीतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यसंवर्तउषाद्विपदाविराट् ।

तुमित्सुदानवः प्रतिदध्मोयजामसि ॥ उषाऽअपस्वसुस्तमः संवर्तयतिवर्तनिंसुजाततां ॥३०॥ (१०।१२।२२) आत्वा हार्षमंतरैधिध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः । विशस्त्वासर्वावांछंतुमात्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ॥ इहैवैधिमापच्योष्ठाः पर्वतऽइवा विचाचलिः । इंद्रऽइवेहध्रुवस्तिष्ठेहराष्ट्रमुधारय ॥ इममिंद्रोऽअदीधरद्ध्रुवंध्रुवेणहविषा । तस्मैसोमोऽअधिब्रवत्त स्माऽउब्रह्मणस्पतिः ॥ ध्रुवाद्यौर्ध्रुवापृथिवीध्रुवासः पर्वताऽइमे । ध्रुवंविश्वमिदंजगद्ध्रुवोराजाविशामयं+ ॥ ध्रुवंतेराजावरुणोध्रुवंदेवोबृहस्पतिः । ध्रुवंतऽइंद्रश्चाग्निश्चराष्ट्रंधारयतांध्रुवं+ ॥ ध्रुवंध्रुवेणहविषाभिसोमंमृशामसि । अथोतऽइंद्रः केवलीर्विशोबलिहृतस्करत् ॥ ३१ ॥ (१०।१२।२३) अभीवर्तेनहविषायेनेंद्रोऽअभिवावृते । तेनास्मान्ब्रह्मणस्पतेभिराष्ट्रायवर्तय ॥ अभिवृत्यसपत्नानभियानोऽअरातयः । अभिपृतन्यंतंतिष्ठाभियोनऽइरस्यति ॥ अभित्वादेवः सविताभिसोमोऽअवीवृतत् । अभित्वाविश्वाभूतान्यभीवर्तोयथाससि ॥ येनेंद्रोहविषाकृत्व्यभवद्द्युम्न्युत्तमः । इदंतदक्रिदेवाऽअसपत्नः किलाभुवं ॥ असपत्नः सपत्नहाभिराष्ट्रोविषासहिः । यथाहमेषांभूतानांविराजानिजनस्यच ॥ ३२ ॥ (१०।१२।२४) प्रवोग्रावाणः सवितादेवः सुवतुधर्मणा । धूर्षुयुज्यध्वंसुनुत+ ॥ ग्रावाणोऽअप

(१०।१२।२२) आत्वेतिषळर्चस्यसूक्तस्यध्रुवोराजानुष्टुप् । (१०।१२।२३) अभीवर्तेनेतिपंचर्चस्यसूक्तस्याभीवर्तोराजानुष्टुप् । (१०।१२।२४) प्रवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यऊर्ध्वग्रावार्बुदः सर्पऋषिपुत्रोग्रावाणोगायत्री ।

दुच्छुनामपसेधतदुर्मतिं । उस्राःकर्तनभेषजं+ ॥ ग्रावाणऽउपरेष्वामहीयंतेसजोषसः । वृष्णेदधतोवृष्ण्यं ॥ ग्रावा णःसवितानुवोदेवःसुवतुधर्मणा । यजमानायसुन्वते+ ॥ ३३ ॥ (१०।१२।२५) प्रसूनवऽऋभूणांबृहन्नवंतवृज नां । क्षामायेविश्वधायसोश्नन्धेनुंनमातरं ॥ प्रदेवंदेव्याधियाभरताजातवेदसं । हव्यानोवक्षदानुषक्+ ॥ अयमु ष्यप्रदेवयुर्होतायज्ञायनीयते । रथोनयोरभीवृतोघृणीवान्चेततित्मना ॥ अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिवजन्मनः । सहं सश्चित्सहीयान्देवोजीवातवेकृतः+ ॥ ३४ ॥ (१०।१२।२६) पतंगमक्तमसुरस्यमाययाहृदापश्यंतिमनसाविपश्चि तः । समुद्रेऽअंतःकवयोविचक्षतेमरीचीनांपदमिच्छंतिवेधसः ॥ पतंगोवाचंमनसाबिभर्तितांगंधर्वोवदद्गर्भेऽअंतः । तांद्योतमानांस्वर्यंमनीषामृतस्यपदेकवयोनिपांति ॥ अपश्यंगोपामनिपद्यमानमाचपराचपथिभिश्चरंतं । ससध्रीचीः सविषूचीर्वसानऽआवरीवर्तिभुवनेष्वंतः+ ॥ ३५ ॥ (१०।१२।२७) त्यमूषुवाजिनंदेवजूतंसहावानंतरुतारंरथा नां । अरिष्टनेमिंपृतनाजमाशुंस्वस्तयेतार्क्ष्यमिहाहुवेम ॥ इंद्रस्येवरातिमाजोहुवानाःस्वस्तयेनावमिवारुहेम । उर्वीन पृथ्वीबहुलेगभीरेमावामेतौमापरेतौरिषाम ॥ सद्यश्चिद्यःशवसापंचकृष्टीःसूर्यऽइवज्योतिषापस्ततान । सहस्रसाःश

(१०।१२।२५) प्रसूनवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यार्भवःसूनुरग्निराद्यायाऋभवोनुष्टुप्द्वितीयागायत्री । (१०।१२।२६) पतंगमितितृचस्य सूक्तस्यप्राजापत्यःपतंगोमायाभेदस्त्रिष्टुप्आद्याजगती । (१०।१२।२७) त्यमूष्वितितृचस्यसूक्तस्यतार्क्ष्योरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. अ.८अ.८ ॥६२॥

मंडलं १० अनु. १२

तसाऽअस्यरंहिनस्मावरंतेयुवतिंनशर्यां ॥ ३६ ॥ (१०।१२।२८) उत्तिष्ठतावपश्यतेंद्रस्यभागमृत्वियं । यदिश्रातोजुहोतनयद्यश्रातोममत्तन ॥ श्रातंहविरोष्विंद्रप्रयाहिजगामसूरोऽअध्वनोविमध्यं । परित्वासतेनिधिभिःसखायःकुलपानव्राजपतिंचरंतं ॥ श्रातंमन्यऽऊधनिश्रातमग्नौसुश्रातंमन्येतदृतंनवीयः । माध्यंदिनस्यसवनस्यदध्नःपिबेंद्रवज्रिन्पुरुकृज्जुषाणः+ ॥ ३७ ॥ (१०।१२।२९) प्रससाहिषेपुरुहूतशत्रूञ्ज्येष्ठस्तेशुष्मऽइहरातिरस्तु । इंद्राभरदक्षिणेनावसूनिपतिःसिंधूनामसिरेवतीनां ॥ मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाःपरावतऽआजगंथापरस्याः । सृकंसंशायपविमिंद्रतिग्मंविशत्रून्ताह्विविमृधोनुदस्व ॥ इंद्रंक्षत्रमभिवाममोजोजायथावृषभचर्षणीनां । अपानुदोजनममित्रयंतमुरुंदेवेभ्योऽअकृणोरुलोकं+ ॥ ३८ ॥ (१०।१२।३०) प्रथश्चयस्यसप्रथश्चनामानुष्टुभस्यहविषोहविर्यत् । धातुर्द्युतानात्सवितुश्चविष्णोरथंतरमाजभारावसिष्ठः ॥ अविंदन्तेऽअतिहितंयदासीद्यज्ञस्यधामपरमंगुहायत् । धातुर्द्युतानात्सवितुश्चविष्णोर्भरद्वाजोबृहदाचक्रेऽअग्नेः+ ॥ तेविंदन्मनसादीध्यानायजुःष्कन्नंप्रथमंदेवयानं । धातुर्द्यु

(१०।१२।२८) उत्तिष्ठतेतितृचस्यसूक्तस्यौशीनरःशिबिःकाशिराजःप्रतर्दनोरोहिदश्वोवसुमनाइतिक्रमेणैकर्चाइंद्रस्त्रिष्टुपुआद्यानुष्टुप् । (१०।१२।२९) प्रससाहिषइतितृचस्यसूक्तस्यैंद्रिर्जयइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१०।१२।३०) प्रथश्चेतितृचस्यसूक्तस्यवासिष्ठःप्रगाथाभारद्वाजःसप्रथःसौर्योघर्मश्चैकर्चाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

॥६२॥

तानात्सवितुश्च्वविष्णोरासूर्यादभरन्घर्ममेते+ ॥ ३९ ॥ (१०।१२।३१) बृहस्पतिर्नयतुदुर्गहातिरःपुनर्नेषदघशंसा यमन्म । क्षिपदशस्तिमपदुर्मतिंहन्नथाकरद्यजमानायशंयोः+ ॥ नराशंसोनोवतुप्रयाजेशंनोऽअस्त्वनुयाजोहवेषु । क्षिपद० ॥ तपुर्मूर्धातपतुरक्षसोयेब्रह्मद्विषःशरवेहंतवाऽउ । क्षिपद० ॥ ४० ॥ (१०।१२।३२) अपश्यंत्वामनसाचेकितानंतपसोजातंतपसोविभूतं । इहप्रजामिहरयिंरराणःप्रजायस्वप्रजयापुत्रकाम ॥ अपश्यंत्वामनसादीध्यानांस्वायांतनूऽऋत्व्येनाधमानां । उपमामुच्चायुवतिर्बभूयाःप्रजायस्वप्रजयापुत्रकामे ॥ अहंगर्भमदधामोषधीष्वहंविश्वेषुभुवनेष्वंतः । अहंप्रजाऽअजनयंपृथिव्यामहंजनिभ्योऽअपरीषुपुत्रान्+ ॥ ४१ ॥ (१०।१२।३३) विष्णुर्योनिंकल्पयतुत्वष्टारूपाणिपिंशतु । आसिंचतुप्रजापतिर्धातागर्भंदधातुते ॥ गर्भंधेहिसिनीवालिगर्भंधेहिसरस्वति । गर्भंतेऽअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजा ॥ हिरण्ययीऽअरणीयंनिर्मथतोऽअश्विना । तंतेगर्भंहवामहेदशमेमासिसूतवे ॥ ४२ ॥ (अथपरिशिष्टं ॥ नेजमेषपरापतसुपुत्रःपुनरापत । अस्यैमेपुत्रकामायैगर्भमाधेहियःपुमान् ॥ यथेयंपृ

(१०।१२।३१) बृहस्पतिरितितृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यस्तपुर्मूर्धाबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् । (१०।१२।३२) अपश्यमितितृचस्यसूक्तस्यप्राजापत्यः प्रजावान्नृषिःयजमानोयजमानपत्नीहोताइतिक्रमेणदेवतास्त्रिष्टुप् । (१०।१२।३३) विष्णुरितितृचस्यसूक्तस्यगर्भकर्तात्वष्टाआद्यायाविष्णुत्वष्टृप्रजापतिधातारोद्वितीयायाःसिनीवालिसरस्वत्यश्विनस्तृतीयायाअश्विनावनुष्टुप् । (प्राजापत्योविष्णुर्वाऋषिः) ।

थिवीमह्युत्तानागर्भमादधे । एवंतंगर्भमाधेहिदशमेमासिसूतवे ॥ विष्णोःश्रेष्ठेनरूपेणास्यांनार्यांगवीन्यां । पुमांसं पुत्रानाधेहिदशमेमासिसूतवे ॥ १ ॥) (१०।१२।३४) महित्रीणामवोस्तुद्युक्षंमित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्षंवरुणस्य ॥ नहितेषाममाचननाध्वसुवारणेषु । ईशेरिपुरघशंसः ॥ यस्मैपुत्रासोऽअदितेःप्रजीवसेमर्त्याय । ज्योतिर्यच्छंत्यजस्रं ॥ ४३ ॥ (१०।१२।३५) वातऽआवातुभेषजंशंभुर्मयोभुर्नोहृदे । प्रणऽआयूंषितारिषत् ॥ उतवातपितासिनऽउ तभ्रातोतनःसखा । सनोजीवातवेकृधि ॥ यददोवाततेगृहे३ऽमृतस्यनिधिर्हितः । ततोनोदेहिजीवसे ॥ ४४ ॥ (१०।१२।३६) प्राग्नयेवाचमीरयवृषभायक्षितीनां । सनःपर्षदतिद्विषः ॥ यःपरस्याःपरावतस्तिरोधन्वातिरोच ते । सनः० ॥ योरक्षांसिनिजूर्वत्यग्निस्तिग्मेनशोचिषा । सनः० ॥ योविश्वाभिविपश्यतिभुवनासंचपश्यति । सनः० ॥ योऽअस्यपारेरजसःशुक्रोऽअग्निरजायत । सनः० ॥ ४५ ॥ (परिशिष्टं ॥ अनीकवंतमूतयेग्निंगीर्भिर्हवा

(१०।१२।३४) महीतितृचस्यसूक्तस्यवारुणिःसत्यधृतिरादित्यागायत्री । (महिसत्यधृतिर्वारुणिरादित्यंस्वस्त्ययनमित्यनुक्रमण्या अदितिर्देवतायस्येत्यादित्यंआदित्योदेवतायस्येत्यादित्यमितिद्वैविध्येनप्राप्तावप्यत्रादित्यानामेवदेवतात्वंनादितेः 'माहित्रंयन्महित्रीणामादि त्यानांस्तुतिंविदुः ' इतिशौनकोक्तेः) । (१०।१२।३५) वातइतितृचस्यसूक्तस्यवातायनउलोवायुर्गायत्री । (१०।१२।३६) प्राग्नयइति पंचर्चस्यसूक्तस्याग्नेयोवत्सोग्निर्गायत्री ।

महे । सनः॰)॥(१०।१२।३७) प्रनूनंजातवेदसमश्वंहिनोतवाजिनं । इदंनोबर्हिरासदे ॥ अस्यप्रजातवेदसोविप्रवी
रस्यमीळ्हुषः। महीमियर्मिसुष्टुतिं॥ यारुचोजातवेदसोदेवत्राहव्यवाहनीः। ताभिर्नोयज्ञमिन्वतु ॥४६॥ (१०।१२।३८)
आयंगौःपृश्निरक्रमीदसदन्मातरंपुरः । पितरंचप्रयन्त्स्वः* ॥ अंतश्चरतिरोचनास्यप्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो
दिवं ॥ त्रिंशद्धामविराजतिवाक्पतंगायधीयते । प्रतिवस्तोरहद्युभिः ॥ ४७ ॥ (१०।१२।३९) ऋतंचसत्यंचा
भीद्धात्तपसोध्यजायत । ततोरात्र्यजायततततःसमुद्रोऽअर्णवः+ ॥ समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोऽअजायत । अहोरा
त्राणिविदधद्विश्वस्यमिषतोवशी+ ॥ सूर्याचंद्रमसौधातायथापूर्वमकल्पयत् । दिवंचपृथिवींचांतरिक्षमथोस्वः*
॥ ४८ ॥ (१०।१२।४०) संसमिद्युवसेवृषन्नग्नेविश्वान्यर्यऽआ । इळस्पदेसमिध्यसेसनोवसून्याभर ॥ संगच्छध्वं
संवदध्वंसंवोमनांसिजानतां । देवाभागंयथापूर्वेसंजानानाऽउपासते ॥ समानोमंत्रःसमितिःसमानीसमानंमनःसह

(१०।१२।३७) प्रनूनमितितृचस्यसूक्तस्याग्नेयःश्येनोजातवेदाअग्निर्गायत्री । (१०।१२।३८) आयंगौरितितृचस्यसूक्तस्यसार्पराज्ञी
सूर्योगायत्री । (अत्रयद्यपिसार्पराज्ञ्यात्मदैवतमित्यनेनप्रकृतासार्पराज्ञीदेवताप्राप्नोतितथापिप्रयोक्तृभिःसूर्यस्यग्रहणात्पाक्षिकोपिसूर्यो
स्याभिरुपात्तः) । (१०।१२।३९) ऋतंचेतितृचस्यसूक्तस्यमाधुच्छंदसोघमर्षणोभाववृत्तिरनुष्टुप् । (१०।१२।४०) संसमितिचतुर्ऋच
स्यसूक्तस्यांगिरसःसंवननःआद्यायाअग्निस्ततस्तिसृणांसंज्ञानमनुष्टुप्तृतीयात्रिष्टुप् ।

चित्तमेषां । समानंमंत्रमभिमंत्रयेवःसमानेनवोहविषाजुहोमि ॥ समानीवऽआकूतिःसमानाहृदयानिवः । समानमस्तुवोमनोयथावःसुसहासति ॥ ४९ ॥ इत्यष्टमाष्टकेऽअष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ (परिशिष्टं ॥ संज्ञानमुशनावदत्संज्ञानंवरुणोवदत् । संज्ञानमिंद्रश्चाग्निश्चसंज्ञानंसवितावदत् ॥ संज्ञानंनश्वेभ्यःसंज्ञानमरणेभ्यः । संज्ञानमश्विनायुवमिहास्मासुनियच्छतां ॥ यत्कक्षीवांसंवननंपुत्रोऽअंगिरसामवेत् । तेननोद्यविश्वेदेवाःसंप्रियांसमजीजनन् ॥ संवोमनांसिजानतांसमाकूतिर्मनामसि । असौयोविमनामनःसंसमावर्तयामसि ॥ १ ॥ नैर्हस्त्यंसेनादरणंपरिवर्त्मैतुयद्धविः । तेनामित्राणांबाहून्हविषाशोषयामसि ॥ परिवर्त्मान्येषामिंद्रःपूषाचसस्रतुः । तेषांवोऽअग्निदग्धानामग्निमूढानामिंद्रोहंतुवरंवरं ॥ ऐषुनह्यवृषाजिनंहरिणस्याधियंयथा । परांऽअमित्राँऽऐषत्वर्वाचीगौरुपाजंतु ॥ प्राध्वराणांपतेवसोहोतर्वरेण्यक्रतो । तुभ्यंगायत्रमृच्यते ॥ गोकामोऽअन्नकामःप्रजाकामऽउतकश्यपः । भूतंभविष्यत्प्रस्तौतिसहब्रह्मैकमक्षरंबहुब्रह्मैकमक्षरं ॥ २ ॥ यदक्षरंभूतंकृतंविश्वेदेवाऽउपासते । महऽऋषिमस्यगोप्तारंजमदग्निरकुर्वतं ॥ जमदग्निराप्यायतेछंदोभिश्चतुरुत्तरैः । राजासोमस्यभक्षेणब्रह्मणावीर्यावतां ॥ शिवानःप्रदिशोदिशःसत्यानःप्रदिशोदिशः । अजोयत्तेजोददृश्रेशुक्रंज्योतिःपरोगुहा ॥ यदृषिःकश्यपःस्तौतिसत्यंब्रह्मचराचरंध्रुवंब्रह्मचराचरं । त्र्यायुषंजमदग्नेःकश्यपस्यत्र्यायुषमगस्त्यस्यत्र्यायुषं ॥ यद्देवानांत्र्यायुषंतन्मेऽअस्तुत्र्यायुषंसर्वमस्तुशतायुषंबलायुषं ॥

तच्छंयोरावृंणीमहेगातुंयज्ञायंगातुंयज्ञपंतये । दैवींस्वस्तिरंस्तुनःस्वस्तिर्मानुंषेभ्यः । ऊर्ध्वंजिंगातुभेषजंशंनोंअस्तु द्विपदेशंचतुंष्पदे ॥ ३ ॥ (इतिपरिशिष्टं ॥) ॥ ॥ ॥ ॥

चतुःषष्टचध्यायेवर्गाः ४९ सूक्तानि ४९ ऋचः २१८ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्या. ६ इंद्राये. ६ सपत्नीनाशिन्या. ६ अरण्यान्या. ६ इंद्राये. १० सवित्र. ५ अग्नय. ५ श्रद्धाया. ५ इंद्राये. १० भाववृत्तये. ५ अलक्ष्मीनाशिन्याइ. ब्रह्मणस्पतय. २ अलक्ष्मीनाशिन्याइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. ५ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ सूर्याये. ५ शच्याइ. ६ इंद्राये. ५ इंद्राग्निभ्या. ५ गर्भसमाधानायाग्नय. ६ यक्ष्मघ्न. ६ दुःस्वप्ननाशनाये. ५ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ यमाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. शत्रुनाशनायेंद्राय. ५ इंद्राये. २ सोमबृहस्पत्यनुमतिमघवद्धातृविधातृभ्य. इंद्राये. वायव. ४ गोभ्य. ४ सूर्याये. ४ इंद्राये. ४ उषस. ४ अभिषिक्तराज्ञस्तुतय. ११ ग्राव्णइ. ४ ऋभुभ्य. अग्नय. ३ मायाभेदाये. ३ ताक्ष्र्याये. ३ इंद्राये. ६ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ बृहस्पतय. ३ पुत्रकामयजमानाशीर्भ्य. पुत्रकामपत्न्याशीर्भ्य. होत्राशीर्भ्य. विष्णुत्वष्टृप्रजापतिधातृभ्य. सिनीवालिसरस्वत्यश्विभ्य. अश्विभ्या. आदित्येभ्य. ३ वायव. ३ अग्नय. ५ जातवेदसेग्नय. ३ सूर्याये. ३ भाववृत्तय. ३ अग्नय. संज्ञानायेदं. ३ ॥ इत्यष्टमेऽष्टमः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथ निविदध्यायः ॥ ओम् अग्निर्देवेद्धः ॥ अग्निर्मन्विद्धः ॥ अग्निःसुषमित् ॥ होतादेव वृतः ॥ होतामनुवृतः ॥ प्रणीर्यज्ञानां ॥ रथीरध्वराणाम् ॥ अतूर्तोहोता ॥ तूर्णिर्हव्यवाट् ॥ आदेवोदेवान्वक्षत्॥ यक्षदग्निर्देवोदेवान् ॥ सोअध्वराकरतिजातवेदाः ॥ १२ ॥ १ ॥ इंद्रोमरुत्वान्सोमस्यपिबतु ॥ मरुत्स्तोत्रोमरुद्ग णः ॥ मरुत्सखामरुद्वृधः ॥ घ्नन्वृत्रासृजदपः ॥ मरुतामोजसासह ॥ यईमेनंदेवाअन्वमदन् ॥ अप्तूर्येवृत्रतूर्ये ॥ शंबरहत्येगविष्टौ ॥ अर्चंतंगुह्यापदा ॥ परमस्यांपरावति ॥ आदींब्रह्माणिवर्धयन् ॥ अनाधृष्टान्योजसा ॥ कृण्व न्देवेभ्योदुवः ॥ मरुद्भिःसखिभिःसह॥ इंद्रोमरुत्वाँइहश्रवदिहसोमस्यपिबतु ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥ चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ २० ॥ २ ॥ इंद्रोदेवःसोमंपिबतु ॥ एकजानांवीरतमः ॥ भूरिदानंतवस्तमः ॥ हर्योःस्थाता ॥ पृश्नेःप्रेता ॥ वज्रस्यभर्ता ॥ पुरां भेत्ता ॥ पुरांदर्मा ॥ अपांस्रष्टा ॥ अपांनेता ॥ सत्वानांनेता ॥ निजघ्निर्दूरेश्रवाः ॥ उपमातिकृद्दंसनावान् ॥ इहोशंदेवोबभूवान् ॥ इंद्रोदेवइहश्रवदिहसोमस्यपिबतु ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं । प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु । चित्रश्चित्राभिरूतिभिः । श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ २० ॥ ३ ॥ सवितादेवःसोमस्य पिबतु ॥ हिरण्यपाणिःसुजिह्वः ॥ सुबाहुःस्वंगुरिः ॥ त्रिरहन्त्सत्यसवनः ॥ यःप्रासुवद्वसुधीती ॥ उभेजोष्ट्रीसवीम

नि ॥ श्रेष्ठंसावित्रमासुवं ॥ दोग्ध्रींधेनुं ॥ वोढारमनड्वाहं ॥ आशुंसप्तिं ॥ पुरंधिंयोषां ॥ जिष्णुंरथेष्ठां ॥ सभेयं युवानं ॥ परामीवांसाविषत्पराघशंसं ॥ सवितादेवइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया। प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं । प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु । चित्रश्चित्राभिरूतिभिः । श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ २० ॥ ४ ॥ द्यावापृथिवीसोमस्यमत्सतां ॥ पिताचमाताच ॥ पुत्रश्चप्रजननंच ॥ धेनुश्चऋषभश्च ॥ धन्याचधिषणाच ॥ सुरे ताश्चसुदुघाच ॥ शंभूश्चमयोभूश्च ॥ ऊर्जस्वतीचपयस्वतीच ॥ रेतोधाश्चरेतोभृच्च ॥ द्यावापृथिवीइहश्रुतामिहसो मस्यमत्सतां ॥ प्रेमांदेवीदेवहूतिमवतांदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतां ॥ चित्रेचित्राभि रूतिभिः ॥ श्रुतांब्रह्माण्यावसागमंतां ॥ १५ ॥ ५ ॥ ऋभवोदेवाःसोमस्यमत्सन् ॥ विष्टीस्वपसः ॥ कर्मणासुह स्ताः ॥ धन्याधनिष्ठाः ॥ शम्याशमिष्ठाः ॥ शच्याशचिष्ठाः ॥ येधेनुंविश्वजुवंविश्वरूपामरक्षन् ॥ अरक्षन्धेनुमभ वद्विश्वरूपी ॥ अयुंजतहरीअयुर्देवाँउप ॥ अबुध्नन्त्संकनीनामदंतः ॥ संवत्सरेस्वपसोयज्ञियंभागमायन् ॥ ऋभवो देवाइहश्रवन्निहसोमस्यमत्सन् ॥ प्रेमांदेवादेवहूतिमवंतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवं तु ॥ चित्राश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमन् ॥ १७ ॥ ६ ॥ विश्वेदेवाःसोमस्यमत्सन् ॥ विश्वेवैश्वा नराः ॥ विश्वेहिविश्वमहसः ॥ महिमहांतः ॥ तक्वान्नानेमतिथीवानः ॥ अस्क्राःपचतवाहसः ॥ वातात्मानोअग्नि

दूताः ॥ येद्यांचपृथिवींचातस्थुः ॥ अपश्वस्वश्च ॥ ब्रह्मचक्षत्रंच ॥ बर्हिश्चवेदिंच ॥ यज्ञंचोरुचांतरिक्षं ॥ येस्थत्रय एकादशाः ॥ त्रयश्चत्रिंशच्च ॥ त्रयश्चत्रीचशता ॥ त्रयश्चत्रीचसहस्रा ॥ तावंतोभिषाचः ॥ तावंतोरातिषाचः ॥ तावतीःपत्नीः ॥ तावतीर्ग्नाः ॥ तावंतउदरणे ॥ तावंतोनिवेशने ॥ अतोवादेवाभूयांसःस्थ ॥ मावोदेवाअपिशसा मापरिशसावृक्षि ॥ विश्वेदेवाइहश्रवन्निहसोमस्यमत्सन् ॥ प्रेमांदेवादेवहूतिमवंतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवंतु ॥ चित्राश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमन् ॥ ३० ॥ ७ ॥ अग्निर्वैश्वानरःसो मस्यमत्सत् ॥ विश्वेषांदेवानांसमित् ॥ अजस्रंदैव्यंज्योतिः ॥ योविड्भ्योमानुषीभ्योअदीदेत् ॥ द्युष्टपूर्वासुदिद्यु तानः ॥ अजरउषसामनीके ॥ आयोद्यांभात्यांपृथिवीम् ॥ ओर्वंतरिक्षं ॥ ज्योतिषायज्ञायशर्मयंसत् ॥ अग्निर्वैश्वा नरइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥ चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ १५ ॥ ८ ॥ मरुतोदेवाःसोमस्यमत्सन् ॥ सुष्टुभःस्वर्काः ॥ अर्कस्तुभोबृहद्वयसः ॥ शूराअनाधृष्टरथाः ॥ त्वेषासःपृश्निमातरः ॥ शुभ्राहिरण्यखादयः ॥ तवसोभंददिष्टयः ॥ नभस्यावर्षनिर्णिजः ॥ मरुतोदेवाइहश्रवन्निहसोमस्यमत्सन् ॥ प्रेमांदेवादेवहूतिमवंतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्ष त्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवंतु ॥ चित्राश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमन् ॥ १४ ॥ ९ ॥ अग्निर्जा

तवेदाःसोमस्यमत्सत् ॥ स्वनीकश्चित्रभानुः ॥ अप्रोषिवान्गृहपतिः ॥ तिरस्तमांसिदर्शतः ॥ घृताहवनईड्यः ॥ बहुलवर्मास्तृतयज्वा ॥ प्रतीत्याशत्रून्जेतापराजितः ॥ अग्नेजातवेदोभिद्युम्नमभिसहआयच्छस्व ॥ तुशोअग्नुशः ॥ समेद्धारंस्तोतारमंहसस्पाहि ॥ अग्निर्जातवेदाइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥ चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ १६ ॥ १० ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रःसोमस्यमत्सत् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोहिमहन् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोवृत्रमहन् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोपांवेगमैरयत् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोजिन्वदजुवोपिन्वदपितः ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रउदार्यवर्णमतिरदवदासीद्दिशोअस्तभ्नात् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रउद्यामस्तभ्नादप्रथयत्पृथिवीं ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोदिविसूर्यमैरयद्ध्यंतरिक्षमतिरत् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रःसमुद्रंप्रकुपितमरम्णात् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रऋष्याँइवपंफणतःपर्वतान्प्रकुपिताँअरम्णात् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥ चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ १६ ॥ ११ ॥ अग्निर्द्वादश ॥ इंद्रोमरुत्वानिंद्रोदेवःसवितादेवःपृथग्विंशतिः ॥ द्यावापृथिवीपंचदश ॥ ऋभवोदेवाःसप्तदश ॥ विश्वेदेवास्त्रिंशत् ॥ अग्निर्वैश्वानरःपंचदश ॥ मरुतोदेवाश्चतुर्दश ॥ अग्निर्जातवेदाअस्यमदेपृथक्षोळश ॥ ॥ इतिनिविदध्यायः ॥

अथकुंतापाध्यायः ॥ अथनाराशंस्यः ॥ ओम् ॥ इदंजनाउपश्रुतनराशंसस्तविष्यते ॥ षष्टिंसहस्रानवतिंचकौरम आरुशमेषुदद्महे ॥ उष्ट्रायस्यप्रवाहणोवधूमंतोद्विर्दश ॥ वर्ष्मारथस्यनिजिहीळतेदिवईषमाणाउपस्पृशः ॥ एषइया यमामहेशतंनिष्कान्दशस्रजः ॥ त्रीणिशतान्यर्वतांसहस्रादशगोनां ॥३॥ इतितिस्रोनाराशंस्यः ॥ ॥अथरैभ्यः ॥ वच्यस्वरेभवच्यस्ववृक्षेनपक्वेशकुनः ॥ नष्टेजिह्वाचर्चरीतिक्षुरोनभुरिजोरिव ॥ प्ररेभासोमनीषयावृथागावइवेरते ॥ अमोतपुत्रकाएषाममोतकाइवासते ॥ प्ररेभधियंभरस्वगोविदंवसुविदं ॥ देवत्रेमांवाचंश्रीणीहीषुर्नवीरमस्तारं ॥३॥ इतितिस्रोरैभ्यः ॥ ॥अथपारिक्षित्यः ॥ राज्ञोविश्वजनीनस्ययोदेवोमर्त्याँअति ॥ वैश्वानरस्यसुष्टुतिमासुनोतापरिक्षितः ॥ परिक्षिन्नःक्षेममकरत्तमासुनुमासरं ॥ मरायन्कुर्वन्कौरव्यःपतिर्वदतिजायया ॥ कतरत्तआहराणिदधिमंथां परिस्रुतां ॥ जायापतिंविपृच्छतिराष्ट्रेराज्ञःपरिक्षितः ॥ अभीवर्ष्मप्रजिहातेयवःपक्वःपथोबिलं । जनःसभद्रमेधत्त राष्ट्रेराज्ञःपरिक्षितः ॥ इतिचतस्रःपारिक्षित्यः ॥ ॥ अथकारव्याः ॥ इंद्रःकारुमबूबुधदुत्तिष्ठविचराजनं ॥ ममेदुग्र स्यचर्कृधिसर्वाइत्तेपृणादुरिः ॥ इहगावःप्रजायध्वमिहाश्वाइहपूरुषाः ॥ इहोसहस्रदक्षिणोवीरस्त्रातानिषीदतु ॥ नेमाइंद्रगावोरिषन्मोआसांगोपतीरिषत् ॥ मासाममित्रयुर्जनइंद्रमास्तेनईशत ॥ उपवोनरएमसिसूक्तेनवचसावयं भद्रेणवचसावयं ॥ चनोदधिध्वंनोअंगिरोनरिष्येमकदाचन ॥४॥ इतिचतस्रःकारव्याः ॥ ॥ अथदिशांक्लृप्तयः ॥

यः सभेयोविदथ्यः सुत्वायज्वाचपूरुषः ॥ सूर्यंचाभूरिशादसंतंदेवाःप्रागकल्पयन् ॥ योजाम्याअप्रत्तदमद्यःसखाय
न्निनित्सति ॥ ज्येष्ठोयदिप्रचेतास्तदाहुरधरागिति ॥ यद्भद्रस्यपुरुषस्यपुत्रोभवतिदाधृषिः ॥ तद्विप्रोअब्रवीदुदग्गं
धर्वःकाव्यंवचः ॥ यश्चपणिरभुजिष्योयश्चरेवाँअदाशुरिः ॥ धीराणांशश्वतामहंतदपागितिशुश्रुम ॥ येचदेवाअय
जंताथोयेचपराददिः ॥ सूर्योदिवमिवगत्वामघवानोविरप्शते ॥५॥ इतिपंचदिशांक्लृप्तयः ॥ ॥ अथजनकल्पाः ॥
योनाक्ताक्षोअनभ्यक्तोमणिवोअहिरण्यवः ॥ अब्रह्माब्रह्मणस्पुत्रस्तोताकल्पेषुसंमितः ॥ यआक्ताक्षःस्वभ्यक्तःसुम
णिःसुहिरण्यवः ॥ सुब्रह्माब्रह्मणस्पुत्रस्तोताकल्पेषुसंमितः ॥ अप्रपाणाचयेशंतारेवाँअप्रददिश्चयः ॥ सुयभ्राकन्या
कल्याणीतोताकल्पेषुसंमितः ॥ सुप्रपाणाचयेशांतारेवान्सुप्रददिश्चयः ॥ सुयभ्राकन्याकल्याणीतोताकल्पेषुसंयि
तः ॥ वावाताचमहिष्यंनस्ताचयुधिंगमः ॥ अनाशुरश्वआयामीतोताकल्पेषुसंमितः ॥ परिवृक्ताचमहिषीविश्व
स्त्याचयुधिंगमः ॥ स्वाशुरश्वआयामीतोताकल्पेषुसंमितः ॥ इतिषड्जनकल्पाः ॥ ॥ अथेंद्रगाथाः ॥ यदिं
द्रोदाशराज्ञेमानुषंव्यगाहथाः ॥ विरूपःसर्वस्माआसीत्सहयक्षायवंचते ॥ त्वंविषाक्षंमघवन्नम्रंपर्याकरोरभि ॥ त्वं
रौहिणंव्यास्यस्त्वंवृत्रस्याभिनच्छिरः ॥ यःपर्वतान्व्यदधाद्योअपोव्यगाहथाः ॥ योवृत्रोवृत्रहन्नहंस्तस्माइंद्रनमोस्तु
ते ॥ प्रष्टिंधावंतंहर्योरौच्चैःश्रवसमब्रवं ॥ स्वस्त्यश्वजैत्रायेंद्रमावहसुस्रजं ॥ यत्वाश्वेतोच्चैःश्रवसंहर्योयुंजंतिदक्षिणं॥

मूर्धानमश्वंदेवानाबिभ्रदिंद्रंमहीयसे ॥ इतिपंचेंद्रगाथाः॥ ॥अथैतशप्रलापाः॥ एताअश्वाआप्लवंते॥प्रतीपंप्राति सत्वनं ॥ तासामेकाहरिक्निका ॥ हरिक्निकेकिमिच्छसि ॥ साधुंपुत्रंहिरण्ययं ॥ क्वाहकंपरास्यः ॥ यत्रामूस्तिस्रः शिंशपाः ॥ परित्रयःपृदाकवः ॥ शृंगंधमंतआसते ॥ अयंमहांतेअवहि ॥ १० ॥ सइत्थकंसएवकं ॥ सघाघतेस घागमे ॥ गोमीघमोमिनीरभिः ॥ पुमान्भूम्नेनिनित्सति ॥ बद्धबथोइति ॥ बद्धबोअथोइति ॥ अजकोरकोविका ॥ अश्वस्यवालोगोशफः ॥ केशिनीश्येनीएनीवा ॥ अनामयोपजिह्विका ॥ २० ॥ कोअंबकुलिमायुंनि ॥ कोअर्जुन्याः पयः ॥ कोअसिक्न्याःपयः ॥ एतंपृच्छकुहंपृच्छ ॥ कुहाकंपक्कंपृच्छ ॥ यआयंतिश्वभिष्कुभिः ॥ अकुभ्यंतःकुभा यवः ॥ आमणकोमणत्थकः ॥ देवत्तःप्रतिहूर्यः ॥ पिनष्टिपतिकाहविः ॥ ३० ॥ प्रबुद्धदोमथायति ॥ शुंगउत्पत ॥ मात्वांबिसखानाविदन् ॥ वशायाःपुत्रमायांतं ॥ इराचेंद्रममंदत ॥ इयंनियंनिति ॥ अथोइयंनिति ॥ अथोज्याय स्तरोभुवत् ॥ इयंयकाशलाकका ॥ आमिणोतिनिभज्यते ॥ ४० ॥ तस्याअनुनिभंजनं ॥ वरुणोयातिबभ्रुभिः ॥ शतंबभ्रोरभीशवः ॥ शतंकशाहिरण्ययीः ॥ शतंरथाहिरण्ययाः ॥ आहलकुःशवर्तकुः ॥ आयवनेनतेजनिः ॥ शफेनपीवओहति ॥ वनिष्ठुनोपनृत्यति ॥ इयंमह्यमदुरिति ॥ ५० ॥ तेवृक्षाःसहतिष्ठंति ॥ पाकवलिःशकवलिः॥ अश्वत्थःखबुरोधवः ॥ अरदुःपरमःशये ॥ हतइवपापपूरुषः ॥ अदोहमितपीयूषकं ॥ द्वौचहस्तिनौदती ॥ अध्य

र्धंचपरस्वतः ॥ आदलाबुकमेककं ॥ अलाबुकंनिरवातकं ॥ ६० ॥ कर्कंरिकोनिरवातकः ॥ तद्वातउन्मथाइति ॥ कुलायंकरवाँइति ॥ उग्रंबलिशदाततं ॥ नबलिशनदाततं ॥ कएषांकर्करींरिखत् ॥ कएषांदुंदुभिंहनत् ॥ यदींहन त्कथंहनत् ॥ दैलींहनत्कथंहनत् ॥ पर्याकारंपुनःपुनः ॥७०॥ इतिसप्ततिपदान्यैतशप्रलापाः ॥ ॥ अथप्रवह्लिकाः॥ विततौकिरणौद्वौतावापिनष्टिपूरुषः ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ मातुष्टेकिरणौद्वौनीवीतःपुरुषादृते ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ निगृह्यकर्तकौद्वौनिरायच्छसिमध्यमां ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिम न्यसे ॥ उत्तानायैशयानायैतिष्ठन्नेवावगूहसि ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ श्लक्ष्णायाश्लक्ष्णिकायांश्ल क्ष्णमेवावगूहसि ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ अवश्लक्ष्णमवभ्रशदंतर्लोमवतिह्रदे ॥ नवैकुमारितत्त थायथाकुमारिमन्यसे ॥ इतिषट्प्रवह्लिकाः ॥ ॥ अथाजिज्ञासेन्याः ॥ इहेत्थप्रागपागुदगधराक् ॥ अरालाउदभं थते ॥ इहेत्थप्रागपागुदगधराक् ॥ वत्साःप्रुषंतआसते ॥ इहेत्थप्रागपागुदगधराक् ॥ सवीपुत्सीलिलीशये ॥ इहे त्थप्रागपागुदगधराक् ॥ स्थालीपाकोविलीयते ॥ इतिचतस्रआजिज्ञासेन्याः॥ ॥ अथप्रतिराध्यः॥ भुगित्यभिगतः॥ शरित्यभिष्ठितः ॥ फलित्यपक्रांतः॥ इतितिस्रःप्रतिराध्यः॥ ॥ अथातिवादः ॥ वीमेदेवाअक्रंसताध्वर्योक्षिप्रंप्रचर॥ सुशस्तिरिद्धवामस्यतिप्राक्खिदसोमहै ॥ इत्यतिवादः ॥ ॥ अथदेवनीथाः ॥ आदित्याहजरितरंगिरोभ्योदक्षिणामन

यन् ॥ तांहजरितर्नःप्रत्यायन् ॥ तामुहजरितःप्रत्यायन् ॥ तांहजरितर्नःप्रत्यगृभ्णन् ॥ तामुहजरितःप्रत्यगृभ्णन् ॥
अहानेतसंनविचेतनानि ॥ जज्ञानेतसन्नपुरोगवासः ॥ उतश्वेतआशुपत्वा ॥ उतोपद्याभिर्जविष्ठः ॥ उतेमाशुमानं
पिपर्ति ॥ आदित्यारुद्रावसवस्त्वेळते ॥ इदंराधःप्रतिगृभ्णीह्यंगिरः ॥ इदंराधोबृहत्पृथु ॥ देवाददत्वावरं ॥ तद्वो
अस्तुसुचेतनं ॥ युष्मेअस्तुदिवेदिवे ॥ प्रत्येवगृभायत ॥ इतिसप्तदशपदानिदेवनीथाः ॥ अथभूतेच्छदः ॥ त्वमिं
द्रशर्मरिणाहव्यंपरावतेभ्यः ॥ विप्रायस्तुवतेवसूनिजुरश्रवसेमहे ॥ त्वामिंद्रकपोतायच्छिन्नपक्षायवंचते ॥ श्यामा
कंपक्कंपीलुचवारस्माअकृणोद्बहु ॥ अरंगरोवावदीतित्रेधाबद्धोवरत्रया ॥ इरामुहप्रशंसत्यनिरामपबाधतांइतितिस्रो
भूतेच्छदः ॥ ॥ अथाहनस्याः ॥ यदस्याअंहुभेद्याःपृथुस्थूरमुपातसत् ॥ मुष्काविदस्याएजतेगोशफेशकुलाविव ॥ य
दास्थूरेणपससाअनूमुष्काउपावधीत् ॥ विष्वंचावस्याअर्दतेसिकतास्विवगर्दभः ॥ यदल्पिकास्वल्पिकाकर्कंधुकेवप
च्यते ॥ वासंतिकमिवतेजनोयभ्यमानावितन्वते ॥ यद्देवासोललागमुंप्रपिष्टीपिनमापिषुः ॥ सक्थ्नादेदृश्यतेनरःस
क्थ्यःसाक्षीवगोयथा ॥ महाणद्युपब्रुतेअश्वस्यावेशितंपसः ॥ ईदृक्फलस्यवृक्षस्यशूर्पेशूर्पंभजेमहि ॥ महाणद्यदृप्तं
हिसोक्रंदस्तमासरत् ॥ शक्कुकाननाशकामशकंसक्थ्युद्यमत् ॥ महाणद्युलूखलमतिक्रामंत्यब्रवीत् ॥ यथैवतेवनस्प

तेपिन्नंतितथैवमे ॥ महान्वैभद्रोबिल्वोमहान्पक्कउदुंबरः ॥ महाँअभिज्ञुबाधतेमहतःसाधुखोदनं ॥ इत्यष्टावाहन
स्याः ॥ इतिकुंतापाध्यायःसमाप्तः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अथपुरोरुक् ॥ वायुरग्रेगायज्ञप्रीःसाकंगन्मनसायज्ञं ॥ शिवोनियुद्भिःशिवाभिः ॥ १ ॥ हिरण्यवर्तनीनरादेवा
पतीअभिष्टये ॥ वायुश्चेंद्रश्चसुमुखः ॥ २ ॥ काव्याराजानाक्रत्वादक्षस्यदुरोणे ॥ रिशादसासधस्थआ ॥ ३ ॥ दै
व्याअध्वर्यूआगतंरथेनसूर्यत्वचा ॥ मध्वायज्ञंसमंजाथे ॥ ४ ॥ इंद्रउक्थेभिर्मंदिष्ठोवाजानांचवाजपतिः ॥ हरिवां
सुतानांसखा ॥ ५ ॥ विश्वान्देवान्हवामहेस्मिन्यज्ञेसुपेशसः ॥ तइमंयज्ञमागमंदेवासोदेव्याधिया ॥ ६ ॥ जुषा
णाअध्वरेसदोयेयज्ञस्यतनूकृतः ॥ विश्वआसोमपीतये ॥ ७ ॥ वाचमहंदेवींवाचास्मिन्यज्ञेसुपेशसा ॥ सरस्वतींह
वामहे ॥ ८ ॥ इत्यष्टौपुरोरुक्॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अथप्रैषाः ॥ होतायक्षदग्निंसमिधासुषमिधासमिद्धंनाभापृथिव्याःसंगथेवामस्य ॥ वर्ष्मन्दिवइळस्पदेवेत्वाज्य
स्यहोतर्यज ॥ १ ॥ होतायक्षत्तनूनपातमदितेर्गर्भंभुवनस्यगोपां ॥ मध्वाद्यदेवोदेवेभ्योदेवयानान्पथोअनक्तुवेत्वा
ज्यस्यहोतर्यज ॥ २ ॥ होतायक्षन्नराशंसंनृशस्त्रंनॄँःप्रणेत्रं ॥ गोभिर्वपावान्त्स्याद्वीरैःशक्तीवान्रथैःप्रथमयावाहिरण्यै
श्चंद्रीवेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ३ ॥ होतायक्षदग्निमीळईळितोदेवोदेवाँऽआवक्षद्दूतोहव्यवाळमूरः ॥ उपेमंयज्ञमुपेमां

देवोदेवहूतिमवतुवेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ४ ॥ होतायक्षद्बर्हिःसुष्टरीमोर्णम्रदाअस्मिन्यज्ञेविचप्रचप्रथतांस्वासस्थंदे
वेभ्यः ॥ एमेनदद्यवसवोरुद्राआदित्याःसदंतुप्रियमिंद्रस्यास्तुवेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ५ ॥ होतायक्षद्दुरऋष्वाःकव
ष्योकोषधावनीरुद्राताभिर्जिहतांविपक्षोभिःश्रयतां ॥ सुप्रायणाअस्मिन्यज्ञेविश्रयंतामृतावृधोव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज
॥ ६ ॥ होतायक्षदुषासानक्ताबृहतीसुपेशसानॄंःपतिभ्योयोनिंकृण्वाने ॥ संस्मयमानेइंद्रेणदेवैरेदंबर्हिःसीदतांवीता
माज्यस्यहोतर्यज ॥ ७ ॥ होतायक्षद्दैव्याहोतारामंद्रापोताराकवीप्रचेतसा ॥ स्विष्टमद्यान्यःकरदिषास्वभिगूर्तम
न्यऊर्जासतवसेमंयज्ञंदिविदेवेषुधत्तांवीतामाज्यस्यहोतर्यज ॥ ८ ॥ होतायक्षत्तिस्रोदेवीरपसामपस्तमाअच्छिद्रमद्ये
दमपस्तन्वतां ॥ देवेभ्योदेवीर्देवमपोव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ९ ॥ होतायक्षत्त्वष्टारमचिष्टमपाकंरेतोधांविश्रवसंय
शोधां ॥ पुरुरूपमकामकर्शनंसुपोषःपोषैःस्यात्सुवीरोवीरैर्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ १० ॥ होतायक्षद्वनस्पतिमुपावस्र
क्षद्धियोजोष्टारंशशमंनरः ॥ स्वदान्स्वधितिर्ऋतुथाद्यदेवोदेवेभ्योहव्यवाड्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥११॥ अजैदग्निरसन
द्वाजंनिदेवोदेवेभ्योहव्यवाट्प्रांजोभिर्हिन्वानोधेनाभिःकल्पमानोयज्ञस्यायुःप्रतिरन्नुपप्रेष्यहोतर्हव्यादेवेभ्यः ॥१२॥
होतायक्षदग्निंस्वाहाज्यस्यस्वाहामेदसःस्वाहास्तोकानांस्वाहास्वाहाकृतीनांस्वाहाहव्यसूक्तीनां ॥ स्वाहादेवाआज्य
पाजुषाणाअग्नआज्यस्यव्यंतुहोतर्यज ॥ १३ ॥ इतिप्रयाजप्रैषः ॥ ॥ होतायक्षदग्निमाज्यस्यजुषतांहविर्होतर्यज

॥ १४ ॥ होतायक्षत्सोममाज्यस्यजुषताहविर्होतर्यज ॥ १५ ॥ होतायक्षदग्नीषोमौछागस्यवपायामेदसोजुषेतांहवि र्होतर्यज ॥ १६ ॥ होतायक्षदग्नीषोमौपुरोळाशस्यजुषेतांहविर्होतर्यज ॥ १७ ॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशस्यजुषतांह विर्होतर्यज ॥ १८ ॥ होतायक्षदग्नीषोमौछागस्यहविषआत्तामद्यमध्यतोमेदउद्भृतंपुराद्वेषोभ्यः पुरापौरुषेय्यागृभः॥ घस्तान्नूनंघासेअज्राणांयवसप्रथमानांसुमत्क्षराणांशतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानांपीवोपवसनानांपार्श्वतःश्रोणितःशिता मतउत्सादतोंगादंगादवत्तानांकरतएवाग्नीषोमौजुषेतांहविर्होतर्यज ॥ १९ ॥ देवेभ्योवनस्पतेहवींषिहिरण्यपर्णप्रदि वस्तेअर्थं ॥ प्रदक्षिणिद्रशनयानियूयऋतस्यवक्षिपथिभीरजिष्ठैः ॥ होतायक्षद्वनस्पतिमभिहिपिष्टतमयारभिष्टयार शनयाधित ॥ यत्राग्नेराज्यस्यहविषःप्रियाधामानियत्रसोमस्याज्यस्यहविषःप्रियाधामानियत्राग्नीषोमयोश्छागस्य हविषःप्रियाधामानियत्रवनस्पतेःप्रियापाथांसियत्रदेवानामाज्यपानांप्रियाधामानियत्राग्नेर्होतुःप्रियाधामानितत्रैतं प्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवोपावस्रक्षद्रभीयांसमिवकृत्वीकरदेवंदेवोवनस्पतिर्जुषतांहविर्होतर्यज ॥ २० ॥ वनस्पतेरशनया नियूयपिष्टतमयावयुनानिविद्वान् ॥ वहदेवत्रादिधिषोहवींषिप्रचदातामम‍ृतेषुवोचः ॥ होतायक्षदग्निंस्विष्टकृतमया ळग्निरग्नेराज्यस्यहविषःप्रियाधामान्ययाट्सोमस्याज्यस्यहविषःप्रियाधामान्ययाळग्नीषोमयोश्छागस्यहविषःप्रियाधा मान्ययाड्वनस्पतेःप्रियापाथांस्ययाड्देवानामाज्यपानांप्रियाधामानियक्षदग्नेर्होतुःप्रियाधामानियक्षत्स्वंमहिमानमा

यजतामेज्याइषःकृणोतुसोअध्वराजातवेदाजुषतांहविर्होतर्यज ॥२१॥ इतिपाशुकप्रैषाः ॥ ॥ अथानुयाजप्रैषाः ॥
देवंबर्हिःसुदेवंदेवैःस्यात्सुवीरंवीरैर्वस्तोर्वृज्येताक्तोःप्रभ्रियेतात्यन्यात्रायाबर्हिष्मतोमदेमवसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज
॥ २२ ॥ देवीर्द्वारःसंघातेविड्वीर्यामंछिथिराध्रुवादेवहूतौवत्सईमेनास्तरुणआमिमीयात्कुमारोवावनजातौमैनाअर्वा
रेणुककाटःपृणग्वसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥ २३ ॥ देवीउषासानक्ताद्यास्मिन्यज्ञेप्रयत्यह्वेतामपिनूनंदैवीर्विशःप्राया
सिष्टांसुप्रीतेसुधितेवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥ २४ ॥ देवीजोष्ट्रीवसुधितीययोरन्याद्याद्वेषांसियुयवदान्यावक्षद्वसु
वार्याणियजमानायवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥ २५ ॥ देवीऊर्जाहुतीइषमूर्जमन्यावक्षत्सग्धिंसपीतिमन्यानवेनपूर्वं
दयमानास्यामपुराणेननवंतामूर्जमूर्जाहुतीऊर्जयमानेअधातांवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥ २६ ॥ देवादैव्याहोता
रापोतारानेष्टाराहताघशंतावाभरद्वसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥ २७ ॥ देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीरिळासरस्वतीभारती
द्यांभारत्यादित्यैरस्पृक्षत्सरस्वतीमंरुद्रैर्यज्ञमावीदिहैवेळयावसुमत्यासधमादंमदेमवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥ २८ ॥
देवोनराशंसस्त्रिशीर्षाषळक्षःशतमिदेनंशितिपृष्ठाआदधतिसहस्रमींप्रवहंतिमित्रावरुणेदस्युहोत्रमर्हतोबृहस्पतिस्तोत्र
मश्विनाध्वर्यवंवसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज ॥ २९ ॥ देवोवनस्पतिर्वर्षप्रावाघृतनिर्णिक्द्यामग्रेणास्पृक्षदांतरिक्षंमध्येना
प्राःपृथिवीमपरेणादृंहीद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज ॥ ३० ॥ देवंबर्हिर्वारितीनांनिधेधासिप्रच्युतीनामप्रच्युतंनिकाम

धरणंपुरुस्पार्हंयशस्विदेनाबर्हिंन्याबर्हींष्यभिष्यामवसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज ॥ ३१ ॥ देवोअग्निःस्विष्टकृत्सुद्रविणा
मंद्रःकविःसत्यमन्मायजीहोताहोतुर्होतुरायजीयानग्नेयांदेवायनयाञ्ज्याँअपिप्रेर्येतेहोत्रेअमत्सततांससनुषींहोत्रांदेवंग
मांदिविदेवेषुयज्ञमेरयेमंस्विष्टकृच्चाग्नेहोताभूर्वसुवनेवसुधेयस्यनमोवाकेवीहियज ॥ ३२ ॥ ॥ अथसूक्तवाकप्रैषः ॥
अग्निमद्यहोतारमवृणीतायंयजमानःपचन्पक्तीःपचन्पुरोळाशंगृह्णन्नग्नयआज्यंगृह्णन्त्सोमायाज्यंबध्नन्नग्नीषोमाभ्यांछा
गंसूपस्थाअद्यदेवोवनस्पतिरभवदग्नयआज्येनसोमायाज्येनाग्नीषोमाभ्यांछागेनाद्यस्तंतंमेदस्तःप्रतिपचताग्रभीष्टामवी
वृधेतांपुरोळाशेनत्वामद्यर्षआर्षेयऋषीणांनपादवृणीतायंयजमानोबहुभ्यआसंगथेभ्यः ॥ एषमेदेवेषुवार्यादक्ष्यतइ
तितायादेवादेवदानान्यदुस्तान्यस्माआचशास्वाचगुरस्वेषितश्चहोतरसिभद्रवाच्यायप्रेषितोमानुषःसूक्तवाकायसूक्ता
ब्रू ३ हि ॥ ३३ ॥ ॥ अथसुत्यायांसवनीयप्रैषाः ॥ होतायक्षदग्निंछागस्यवपायामेदसोजुषतांहवि
र्होतर्यज ॥ ३४ ॥ होतायक्षदिंद्रंहरिवाँइंद्रोधानाअत्तुपूषण्वान्करंभंसरस्वतीवान्भारतीवान्परिवापइंद्रस्यापूपः ॥
मित्रावरुणयोःपयस्याप्रातःप्रातःसावस्यपुरोळाशाँइंद्रःप्रस्थितांजुषाणोवेतुहोतर्यज ॥ ३५ ॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशा
नांजुषतांहविर्होतर्यज ॥ ३६ ॥ होतायक्षद्वायुमग्रेगामग्रेयावाणमग्रेसोमस्यपातारंकरदेवंवायुरावसागमज्जुषतांवेतु
पिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ३७ ॥ होतायक्षदिंद्रवायूअर्हतार्हाणांगव्याभिर्गोमंताभ्रियंतांवीरयाशुक्रयाएनयोर्नियुतोगो

अग्रावीरोपशाश्वपुरस्त्यास्तासामिहप्रयाणमस्त्विहविमोचनंकरतएवेंद्रवायूजुषेतांवीतांपिबतांसोमंहोतर्यज ॥ ३८ ॥
होतायक्षन्मित्रावरुणासुक्षत्रारिशादसानिचिन्मिषंतानिचिरानिचिर्यांसाक्ष्णश्चिद्गातुवित्तरानुल्बणेनचक्षसऋतमृत
मितिदीध्यानाकरतएवंमित्रावरुणाजुषेतांवीतांपिबतांसोमंहोतर्यज ॥ ३९ ॥ होतायक्षदश्विनानासत्यादीघ्नीरुद्र
वर्तिनीन्यतरेणचक्रेणवामीरिषऽऊर्जांवहतंसुवीराः सनुतरेणाररुषोबाधेतांमधुकशयेमंयज्ञंयुवानामिमिक्षतांकरतए
वाश्विनाजुषेतांपिबतांवीतांसोमंहोतर्यज ॥ ४० ॥ होतायक्षदिंद्रंप्रातःप्रातःसावस्यार्वावतोगमदापरावतओरोरंतरि
क्षादास्वात्सधस्थादिमेअस्मैशुक्रामधुश्चुतःप्रस्थिताइंद्रायसोमास्तांजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ४१ ॥ होतायक्ष
दिंद्रंहोत्रात्सजूर्दिवआपृथिव्याऋतुनासोमंपिबतुहोतर्यज ॥ ४२ ॥ होतायक्षन्मरुतःपोत्रात्सुष्टुभःस्वर्काऋतुनासोमं
पिबतुपोतर्यज ॥ ४३ ॥ होतायक्षद्ग्रावोनेष्ट्रात्त्वष्टासुजनिमासजूर्देवानांपत्नीभिर्ऋतुनासोमंपिबतुनेष्टर्यज ॥ ४४ ॥
होतायक्षदग्निमाग्नीध्राहतुनासोमंपिबत्वग्नीद्यज ॥ ४५ ॥ होतायक्षदिंद्रोब्रह्माब्राह्मणादृतुनासोमंपिबतुब्रह्मन्यज
॥ ४६ ॥ होतायक्षन्मित्रावरुणौप्रशास्तारौप्रशास्त्रादृतुनासोमंपिबतांप्रशास्तर्यज ॥ ४७ ॥ होतायक्षद्देवंद्रविणोदां
होत्रादृतुभिःसोमंपिबतुहोतर्यज ॥ ४८ ॥ होतायक्षद्देवंद्रविणोदांपोत्रादृतुभिःसोमंपिबतुपोतर्यज ॥ ४९ ॥ होता
यक्षद्देवंद्रविणोदांनेष्ट्रादृतुभिःसोमंपिबतुनेष्टर्यज ॥ ५० ॥ होतायक्षद्देवंद्रविणोदामपाद्धोत्रादपात्पोत्रादपान्नेष्ट्रात्तु

रीयंपात्रममृक्तममर्त्यमिंद्रपानंदेवोद्रविणोदाद्राविणोदसःस्वयमायूयाःस्वयमभिगूर्याःस्वयमभिगूर्तयाहोत्रयऋतुभिः
सोमस्यपिबत्वच्छावाकयज ॥ ५१ ॥ होतायक्षदश्विनाध्वर्यूआध्वर्यवादृतुनासोमंपिबतामध्वर्यूयजतं ॥ ५२ ॥ हो
तायक्षदग्निंगृहपतिंगार्हपत्यात्सुगृहपतिस्त्वयाग्नेयंसुन्वन्यजमानस्यात्सुगृहपतिस्त्वमनेनसुन्वतायजमानेनाग्निर्गृहप
तिर्गार्हपत्यादृतुनासोमंपिबतुगृहपतेयज ॥ ५३ ॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशस्यजुषतांहविर्होतर्यज ॥ ५४ ॥ होतायक्ष
दिंद्रंहरिवाँइंद्रोधानाअत्तुपूषण्वान्करंभंसरस्वतीवान्भारतीवान्परिवापइंद्रस्यापूपः ॥ माध्यंदिनस्यसवनस्यपुरो
ळाशाँइंद्रःप्रस्थितांजुषाणोवेतुहोतर्यज ॥ ५५ ॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशानांजुषतांहविर्होतर्यज ॥ ५६ ॥ होताय
क्षदिंद्रंमाध्यंदिनस्यसवनस्यनिष्केवल्यस्यभागस्यात्तारंपातारंश्रोतारंहवमागंतारमस्याधियोवितारंसुन्वतोयजमान
स्यवृधं ॥ ओभाकुक्षीपृणतांवार्त्रघ्नंचमाघोनंचेमेअस्मैशुक्रामधुश्चुतःप्रस्थिताइंद्रायसोमास्तांजुषतांवेतुपिबतुसोमंहो
तर्यज ॥ ५७ ॥ होतायक्षदिंद्रंमरुत्वंतमिंद्रोमरुत्वांजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ५८ ॥ होतायक्षदादित्यान्प्रि
यान्प्रियधाम्नःप्रियव्रतान्महस्वसरस्यपतीनुरोरंतरिक्षस्याध्यक्षान्त्स्वादित्यानवोदधतस्मैसुन्वतेयजमानायकरन्नेवमा
दित्याजुषंतांमदंतांव्यंतुपिबंतुसोमंहोतर्यज ॥ ५९ ॥ होतायक्षदग्निंछागस्यहविषआदद्यमध्यतोमेदउद्भृतंपुराद्वेषो
भ्यःपुरापौरुषेय्यागृभः ॥ घसन्नूनंघासेअज्राणांयवसप्रथमानांसुमत्क्षराणांशतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानांपीवोपवसना

नांपार्श्वतःश्रोणितःशितामतउत्सादतोंगादंगादवत्तानांकरदेवाग्निर्जुषतांहविर्होतर्यज ॥ ६० ॥ (होतायक्षद्वनस्पतिमभिहिपिष्टतमयारभिष्टयारशनयाधित ॥ यत्राग्नेराज्यस्यहविषःप्रियाधामानियत्रसोमस्याज्यस्यहविषःप्रियाधामानियत्राग्नेश्छागस्यहविषःप्रियाधामानियत्रवनस्पतेःप्रियापाथांसियत्रदेवानामाज्यपानांप्रियाधामानियत्राग्नेर्होतुःप्रियाधामानितत्रैतंप्रस्तुह्येवोपस्तुत्येवोपावस्रक्षद्रभीयांसमिवकृत्वीकरदेवंदेवोवनस्पतिर्जुषतांहविर्होतर्यज ॥ होतायक्षदग्निंस्विष्टकृतमयाळग्निरग्नेराज्यस्यहविषःप्रियाधामान्ययाट्सोमस्याज्यस्यहविषःप्रियाधामान्ययाळग्नेश्छागस्यहविषःप्रियाधामान्ययाड्वनस्पतेःप्रियापाथांस्ययाड्देवानामाज्यपानांप्रियाधामानियक्षदग्नेर्होतुःप्रियाधामानियक्षत्स्वंमहिमानमायजतामेज्याऽइषकृणोतुसोऽअध्वराजातवेदाजुषतांहविर्होतर्यज) ॥ होतायक्षदिंद्रंहरिवांऽइंद्रोधानाअत्तुपूषण्वान्करंभंसरस्वतीवान्भारतीवान्परिवापइंद्रस्यापूपः ॥ तृतीयस्यसवनस्यपुरोळशाँइंद्रःप्रस्थितांजुषाणोवेतुहोतर्यज ॥ ६१ ॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशानांजुषतांहविर्होतर्यज ॥ ६२ ॥ होतायक्षदिंद्रंतृतीयस्यसवनस्यऋभुमतोविभुमतोवाजवतोबृहस्पतिवतोविश्वदेव्यावतःसमस्यमदाःप्रातस्तनाअग्मतसंमाध्यंदिनाः समिदातनास्तेषांसमुक्षितानांगौरइवप्रगाह्यावृषायस्वायूयाबाहुभ्यामुपयाहिहरिभ्यांप्रप्रुथ्याशिप्रेनिष्यृथ्यऋजीषमिमेअस्मैतीव्राआशीर्वंतःप्रस्थिताइंद्रायसोमास्तांजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ६३ ॥ होतायक्षद्देवंसवितारंपरामीवांसावि

षत्पराघशंसंसुसावित्रमासाविषदस्मैसुन्वतेयजमानायकरदेवंदेवःसविताजुषतांमदतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥६४॥
अग्निमद्यहोतारमवृणीतायंसुन्वन्यजमानःपचन्पक्तीःपचन्पुरोळाशान्गृह्णन्नग्नयऽआज्यंगृह्णन्त्सोमायाज्यंबध्नन्नग्नये
छागंसुन्वंनिंद्रायसोमंभृंजन्हरिभ्यांधानाःसूपस्थाअद्यदेवोवनस्पतिरभवदग्नयआज्येनसोमायाज्येनाग्नयेछागेनेंद्राय
सोमेनहरिभ्यांधानाभिरघत्तंमेदस्तःप्रतिपचताग्रभीदवीवृधतपुरोळाशैरपादिंद्रःसोमंगवाशिरंयवाशिरंतीव्रांतंबहुर
मध्यमुपोत्थामदाश्रौद्विमदाँआनळवीवृधतांगूषैस्त्वामद्यर्षआर्षेयऋषीणांनपादवृणीतायंसुन्वन्यजमानोबहुभ्यआसं
गथेभ्यः ॥ एषमेदेवेषुवसुवार्यायक्ष्यतइतितायादेवादेवदानान्यदुस्तान्यस्माआचशास्वाचगुरस्वेषितश्चहोतरसिभ
द्रवाच्यायप्रेषितोमानुषःसूक्तवाकायसूक्ताब्रू ३ हि ॥ ६५ ॥ धानासोमानामिंद्राद्धिचपिबचबब्धांतंहरीधानाउ
पऋजीषंजिघ्रतामारथचर्षणेसिंचस्वयत्त्वापृच्छाद्धिषन्पत्नीःक्वामीमदथाइत्यस्मिन्सुन्वतियजमानेतस्मैकिमराथाः सु
ष्टुसुवीर्यंयज्ञस्यागुरउद्दचयद्यद्दचीकमतोतोतत्तथाभूद्धोतर्यज ॥ ६६ ॥ होतायक्षदश्विनासोमानांतिरोअह्न्यानांत्रि
वर्तिर्यातंत्रिरिहमादयेथामुतोतुरीयंनासत्यावाजिनायधेनुःसजूरग्नीरोहिदश्वोघृतस्नुःसजूरुषाअरुणीभिःसजूःसूर्यएत
शेनसजोषावश्विनादंसोभिःकरतएवाश्विनाजुषेतांमदेतांपिबतांसोमंहोतर्यज ॥ ६७ ॥ होतायक्षदश्विनासरस्वती

मिंद्रंसुत्रामाणंसोमानांसुराम्णांजुषतांव्यंतुपिबंतुमदंतुसोमान्सुराम्णोहोतर्यज ॥ ६८ ॥ होतायक्षत्प्रजापतिंमहिम्नो जुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ६९ ॥ इतिप्रैषाध्यायःसमाप्तः ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

इतिऋक्संतितापरिशिष्टानि

अयं ग्रंथः पणशीकरोपाह्वविद्वद्वरलक्ष्मणशर्मतनुजनुषा वासुदेवशर्मणा परिष्कृत्य संशोधितः मुंबय्यां निर्णयसागराख्यमुद्रणयंत्रपरिवृढानां श्रीमतां तुकाराम जावजीनां कृते सचायं तेषामेवांकनालये बाळकृष्ण रामचंद्र घाणेकरेणांकितः ।

शाकः १८३२, सन १९१०.

॥ इतिअष्टमाष्टकःसमाप्तः ॥

Published by Tukaram Javaji, Proprietor N. S. Press, 23, Kolbhat Lane, Bombay.

Printed by B. R. Ghanekar at the N. S. Press, 23, Kolbhat Lane, Bombay.

॥ ऋक्संहितासमाप्ता ॥

[OrderDescription]
,CREATED=01.10.19 14:06
,TRANSFERRED=2019/10/01 at 16:18:26
,PAGES=1062
,TYPE=STD
,NAME=S0001930
,Book Name=M-2422-RITUSANHITA
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF

FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF

FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF

FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF

FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF

FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF

FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF

FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF

FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF

FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF

FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF

FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF

FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF

FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF

FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF

FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF

FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF
,FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF

FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF

FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF

FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
,FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
,FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF

FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF
,FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF

FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF
,FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,FILE335=00000335.TIF
,FILE336=00000336.TIF
,FILE337=00000337.TIF
,FILE338=00000338.TIF
,FILE339=00000339.TIF
,FILE340=00000340.TIF
,FILE341=00000341.TIF
,FILE342=00000342.TIF
,FILE343=00000343.TIF

FILE344=00000344.TIF
,FILE345=00000345.TIF
,FILE346=00000346.TIF
,FILE347=00000347.TIF
,FILE348=00000348.TIF
,FILE349=00000349.TIF
,FILE350=00000350.TIF
,FILE351=00000351.TIF
,FILE352=00000352.TIF
,FILE353=00000353.TIF
,FILE354=00000354.TIF
,FILE355=00000355.TIF
,FILE356=00000356.TIF
,FILE357=00000357.TIF
,FILE358=00000358.TIF
,FILE359=00000359.TIF

FILE360=00000360.TIF
,FILE361=00000361.TIF
,FILE362=00000362.TIF
,FILE363=00000363.TIF
,FILE364=00000364.TIF
,FILE365=00000365.TIF
,FILE366=00000366.TIF
,FILE367=00000367.TIF
,FILE368=00000368.TIF
,FILE369=00000369.TIF
,FILE370=00000370.TIF
,FILE371=00000371.TIF
,FILE372=00000372.TIF
,FILE373=00000373.TIF
,FILE374=00000374.TIF
,FILE375=00000375.TIF

FILE376=00000376.TIF
,FILE377=00000377.TIF
,FILE378=00000378.TIF
,FILE379=00000379.TIF
,FILE380=00000380.TIF
,FILE381=00000381.TIF
,FILE382=00000382.TIF
,FILE383=00000383.TIF
,FILE384=00000384.TIF
,FILE385=00000385.TIF
,FILE386=00000386.TIF
,FILE387=00000387.TIF
,FILE388=00000388.TIF
,FILE389=00000389.TIF
,FILE390=00000390.TIF
,FILE391=00000391.TIF

FILE392=00000392.TIF
,FILE393=00000393.TIF
,FILE394=00000394.TIF
,FILE395=00000395.TIF
,FILE396=00000396.TIF
,FILE397=00000397.TIF
,FILE398=00000398.TIF
,FILE399=00000399.TIF
,FILE400=00000400.TIF
,FILE401=00000401.TIF
,FILE402=00000402.TIF
,FILE403=00000403.TIF
,FILE404=00000404.TIF
,FILE405=00000405.TIF
,FILE406=00000406.TIF
,FILE407=00000407.TIF

FILE408=00000408.TIF
,FILE409=00000409.TIF
,FILE410=00000410.TIF
,FILE411=00000411.TIF
,FILE412=00000412.TIF
,FILE413=00000413.TIF
,FILE414=00000414.TIF
,FILE415=00000415.TIF
,FILE416=00000416.TIF
,FILE417=00000417.TIF
,FILE418=00000418.TIF
,FILE419=00000419.TIF
,FILE420=00000420.TIF
,FILE421=00000421.TIF
,FILE422=00000422.TIF
,FILE423=00000423.TIF

FILE424=00000424.TIF
,FILE425=00000425.TIF
,FILE426=00000426.TIF
,FILE427=00000427.TIF
,FILE428=00000428.TIF
,FILE429=00000429.TIF
,FILE430=00000430.TIF
,FILE431=00000431.TIF
,FILE432=00000432.TIF
,FILE433=00000433.TIF
,FILE434=00000434.TIF
,FILE435=00000435.TIF
,FILE436=00000436.TIF
,FILE437=00000437.TIF
,FILE438=00000438.TIF
,FILE439=00000439.TIF

FILE440=00000440.TIF
,FILE441=00000441.TIF
,FILE442=00000442.TIF
,FILE443=00000443.TIF
,FILE444=00000444.TIF
,FILE445=00000445.TIF
,FILE446=00000446.TIF
,FILE447=00000447.TIF
,FILE448=00000448.TIF
,FILE449=00000449.TIF
,FILE450=00000450.TIF
,FILE451=00000451.TIF
,FILE452=00000452.TIF
,FILE453=00000453.TIF
,FILE454=00000454.TIF
,FILE455=00000455.TIF

FILE456=00000456.TIF
,FILE457=00000457.TIF
,FILE458=00000458.TIF
,FILE459=00000459.TIF
,FILE460=00000460.TIF
,FILE461=00000461.TIF
,FILE462=00000462.TIF
,FILE463=00000463.TIF
,FILE464=00000464.TIF
,FILE465=00000465.TIF
,FILE466=00000466.TIF
,FILE467=00000467.TIF
,FILE468=00000468.TIF
,FILE469=00000469.TIF
,FILE470=00000470.TIF
,FILE471=00000471.TIF

FILE472=00000472.TIF
,FILE473=00000473.TIF
,FILE474=00000474.TIF
,FILE475=00000475.TIF
,FILE476=00000476.TIF
,FILE477=00000477.TIF
,FILE478=00000478.TIF
,FILE479=00000479.TIF
,FILE480=00000480.TIF
,FILE481=00000481.TIF
,FILE482=00000482.TIF
,FILE483=00000483.TIF
,FILE484=00000484.TIF
,FILE485=00000485.TIF
,FILE486=00000486.TIF
,FILE487=00000487.TIF

FILE488=00000488.TIF
,FILE489=00000489.TIF
,FILE490=00000490.TIF
,FILE491=00000491.TIF
,FILE492=00000492.TIF
,FILE493=00000493.TIF
,FILE494=00000494.TIF
,FILE495=00000495.TIF
,FILE496=00000496.TIF
,FILE497=00000497.TIF
,FILE498=00000498.TIF
,FILE499=00000499.TIF
,FILE500=00000500.TIF
,FILE501=00000501.TIF
,FILE502=00000502.TIF
,FILE503=00000503.TIF

FILE504=00000504.TIF
,FILE505=00000505.TIF
,FILE506=00000506.TIF
,FILE507=00000507.TIF
,FILE508=00000508.TIF
,FILE509=00000509.TIF
,FILE510=00000510.TIF
,FILE511=00000511.TIF
,FILE512=00000512.TIF
,FILE513=00000513.TIF
,FILE514=00000514.TIF
,FILE515=00000515.TIF
,FILE516=00000516.TIF
,FILE517=00000517.TIF
,FILE518=00000518.TIF
,FILE519=00000519.TIF

FILE520=00000520.TIF
,FILE521=00000521.TIF
,FILE522=00000522.TIF
,FILE523=00000523.TIF
,FILE524=00000524.TIF
,FILE525=00000525.TIF
,FILE526=00000526.TIF
,FILE527=00000527.TIF
,FILE528=00000528.TIF
,FILE529=00000529.TIF
,FILE530=00000530.TIF
,FILE531=00000531.TIF
,FILE532=00000532.TIF
,FILE533=00000533.TIF
,FILE534=00000534.TIF
,FILE535=00000535.TIF

FILE536=00000536.TIF
,FILE537=00000537.TIF
,FILE538=00000538.TIF
,FILE539=00000539.TIF
,FILE540=00000540.TIF
,FILE541=00000541.TIF
,FILE542=00000542.TIF
,FILE543=00000543.TIF
,FILE544=00000544.TIF
,FILE545=00000545.TIF
,FILE546=00000546.TIF
,FILE547=00000547.TIF
,FILE548=00000548.TIF
,FILE549=00000549.TIF
,FILE550=00000550.TIF
,FILE551=00000551.TIF

FILE552=00000552.TIF
,FILE553=00000553.TIF
,FILE554=00000554.TIF
,FILE555=00000555.TIF
,FILE556=00000556.TIF
,FILE557=00000557.TIF
,FILE558=00000558.TIF
,FILE559=00000559.TIF
,FILE560=00000560.TIF
,FILE561=00000561.TIF
,FILE562=00000562.TIF
,FILE563=00000563.TIF
,FILE564=00000564.TIF
,FILE565=00000565.TIF
,FILE566=00000566.TIF
,FILE567=00000567.TIF

FILE568=00000568.TIF
,FILE569=00000569.TIF
,FILE570=00000570.TIF
,FILE571=00000571.TIF
,FILE572=00000572.TIF
,FILE573=00000573.TIF
,FILE574=00000574.TIF
,FILE575=00000575.TIF
,FILE576=00000576.TIF
,FILE577=00000577.TIF
,FILE578=00000578.TIF
,FILE579=00000579.TIF
,FILE580=00000580.TIF
,FILE581=00000581.TIF
,FILE582=00000582.TIF
,FILE583=00000583.TIF

FILE584=00000584.TIF
,FILE585=00000585.TIF
,FILE586=00000586.TIF
,FILE587=00000587.TIF
,FILE588=00000588.TIF
,FILE589=00000589.TIF
,FILE590=00000590.TIF
,FILE591=00000591.TIF
,FILE592=00000592.TIF
,FILE593=00000593.TIF
,FILE594=00000594.TIF
,FILE595=00000595.TIF
,FILE596=00000596.TIF
,FILE597=00000597.TIF
,FILE598=00000598.TIF
,FILE599=00000599.TIF

FILE600=00000600.TIF
,FILE601=00000601.TIF
,FILE602=00000602.TIF
,FILE603=00000603.TIF
,FILE604=00000604.TIF
,FILE605=00000605.TIF
,FILE606=00000606.TIF
,FILE607=00000607.TIF
,FILE608=00000608.TIF
,FILE609=00000609.TIF
,FILE610=00000610.TIF
,FILE611=00000611.TIF
,FILE612=00000612.TIF
,FILE613=00000613.TIF
,FILE614=00000614.TIF
,FILE615=00000615.TIF

FILE616=00000616.TIF
,FILE617=00000617.TIF
,FILE618=00000618.TIF
,FILE619=00000619.TIF
,FILE620=00000620.TIF
,FILE621=00000621.TIF
,FILE622=00000622.TIF
,FILE623=00000623.TIF
,FILE624=00000624.TIF
,FILE625=00000625.TIF
,FILE626=00000626.TIF
,FILE627=00000627.TIF
,FILE628=00000628.TIF
,FILE629=00000629.TIF
,FILE630=00000630.TIF
,FILE631=00000631.TIF

FILE632=00000632.TIF
,FILE633=00000633.TIF
,FILE634=00000634.TIF
,FILE635=00000635.TIF
,FILE636=00000636.TIF
,FILE637=00000637.TIF
,FILE638=00000638.TIF
,FILE639=00000639.TIF
,FILE640=00000640.TIF
,FILE641=00000641.TIF
,FILE642=00000642.TIF
,FILE643=00000643.TIF
,FILE644=00000644.TIF
,FILE645=00000645.TIF
,FILE646=00000646.TIF
,FILE647=00000647.TIF

FILE648=00000648.TIF
,FILE649=00000649.TIF
,FILE650=00000650.TIF
,FILE651=00000651.TIF
,FILE652=00000652.TIF
,FILE653=00000653.TIF
,FILE654=00000654.TIF
,FILE655=00000655.TIF
,FILE656=00000656.TIF
,FILE657=00000657.TIF
,FILE658=00000658.TIF
,FILE659=00000659.TIF
,FILE660=00000660.TIF
,FILE661=00000661.TIF
,FILE662=00000662.TIF
,FILE663=00000663.TIF

FILE664=00000664.TIF
,FILE665=00000665.TIF
,FILE666=00000666.TIF
,FILE667=00000667.TIF
,FILE668=00000668.TIF
,FILE669=00000669.TIF
,FILE670=00000670.TIF
,FILE671=00000671.TIF
,FILE672=00000672.TIF
,FILE673=00000673.TIF
,FILE674=00000674.TIF
,FILE675=00000675.TIF
,FILE676=00000676.TIF
,FILE677=00000677.TIF
,FILE678=00000678.TIF
,FILE679=00000679.TIF

FILE680=00000680.TIF
,FILE681=00000681.TIF
,FILE682=00000682.TIF
,FILE683=00000683.TIF
,FILE684=00000684.TIF
,FILE685=00000685.TIF
,FILE686=00000686.TIF
,FILE687=00000687.TIF
,FILE688=00000688.TIF
,FILE689=00000689.TIF
,FILE690=00000690.TIF
,FILE691=00000691.TIF
,FILE692=00000692.TIF
,FILE693=00000693.TIF
,FILE694=00000694.TIF
,FILE695=00000695.TIF

FILE696=00000696.TIF
,FILE697=00000697.TIF
,FILE698=00000698.TIF
,FILE699=00000699.TIF
,FILE700=00000700.TIF
,FILE701=00000701.TIF
,FILE702=00000702.TIF
,FILE703=00000703.TIF
,FILE704=00000704.TIF
,FILE705=00000705.TIF
,FILE706=00000706.TIF
,FILE707=00000707.TIF
,FILE708=00000708.TIF
,FILE709=00000709.TIF
,FILE710=00000710.TIF
,FILE711=00000711.TIF

FILE712=00000712.TIF
,FILE713=00000713.TIF
,FILE714=00000714.TIF
,FILE715=00000715.TIF
,FILE716=00000716.TIF
,FILE717=00000717.TIF
,FILE718=00000718.TIF
,FILE719=00000719.TIF
,FILE720=00000720.TIF
,FILE721=00000721.TIF
,FILE722=00000722.TIF
,FILE723=00000723.TIF
,FILE724=00000724.TIF
,FILE725=00000725.TIF
,FILE726=00000726.TIF
,FILE727=00000727.TIF

FILE728=00000728.TIF
,FILE729=00000729.TIF
,FILE730=00000730.TIF
,FILE731=00000731.TIF
,FILE732=00000732.TIF
,FILE733=00000733.TIF
,FILE734=00000734.TIF
,FILE735=00000735.TIF
,FILE736=00000736.TIF
,FILE737=00000737.TIF
,FILE738=00000738.TIF
,FILE739=00000739.TIF
,FILE740=00000740.TIF
,FILE741=00000741.TIF
,FILE742=00000742.TIF
,FILE743=00000743.TIF

FILE744=00000744.TIF
,FILE745=00000745.TIF
,FILE746=00000746.TIF
,FILE747=00000747.TIF
,FILE748=00000748.TIF
,FILE749=00000749.TIF
,FILE750=00000750.TIF
,FILE751=00000751.TIF
,FILE752=00000752.TIF
,FILE753=00000753.TIF
,FILE754=00000754.TIF
,FILE755=00000755.TIF
,FILE756=00000756.TIF
,FILE757=00000757.TIF
,FILE758=00000758.TIF
,FILE759=00000759.TIF

FILE760=00000760.TIF
,FILE761=00000761.TIF
,FILE762=00000762.TIF
,FILE763=00000763.TIF
,FILE764=00000764.TIF
,FILE765=00000765.TIF
,FILE766=00000766.TIF
,FILE767=00000767.TIF
,FILE768=00000768.TIF
,FILE769=00000769.TIF
,FILE770=00000770.TIF
,FILE771=00000771.TIF
,FILE772=00000772.TIF
,FILE773=00000773.TIF
,FILE774=00000774.TIF
,FILE775=00000775.TIF

FILE776=00000776.TIF
,FILE777=00000777.TIF
,FILE778=00000778.TIF
,FILE779=00000779.TIF
,FILE780=00000780.TIF
,FILE781=00000781.TIF
,FILE782=00000782.TIF
,FILE783=00000783.TIF
,FILE784=00000784.TIF
,FILE785=00000785.TIF
,FILE786=00000786.TIF
,FILE787=00000787.TIF
,FILE788=00000788.TIF
,FILE789=00000789.TIF
,FILE790=00000790.TIF
,FILE791=00000791.TIF

FILE792=00000792.TIF
,FILE793=00000793.TIF
,FILE794=00000794.TIF
,FILE795=00000795.TIF
,FILE796=00000796.TIF
,FILE797=00000797.TIF
,FILE798=00000798.TIF
,FILE799=00000799.TIF
,FILE800=00000800.TIF
,FILE801=00000801.TIF
,FILE802=00000802.TIF
,FILE803=00000803.TIF
,FILE804=00000804.TIF
,FILE805=00000805.TIF
,FILE806=00000806.TIF
,FILE807=00000807.TIF

FILE808=00000808.TIF
,FILE809=00000809.TIF
,FILE810=00000810.TIF
,FILE811=00000811.TIF
,FILE812=00000812.TIF
,FILE813=00000813.TIF
,FILE814=00000814.TIF
,FILE815=00000815.TIF
,FILE816=00000816.TIF
,FILE817=00000817.TIF
,FILE818=00000818.TIF
,FILE819=00000819.TIF
,FILE820=00000820.TIF
,FILE821=00000821.TIF
,FILE822=00000822.TIF
,FILE823=00000823.TIF

FILE824=00000824.TIF
,FILE825=00000825.TIF
,FILE826=00000826.TIF
,FILE827=00000827.TIF
,FILE828=00000828.TIF
,FILE829=00000829.TIF
,FILE830=00000830.TIF
,FILE831=00000831.TIF
,FILE832=00000832.TIF
,FILE833=00000833.TIF
,FILE834=00000834.TIF
,FILE835=00000835.TIF
,FILE836=00000836.TIF
,FILE837=00000837.TIF
,FILE838=00000838.TIF
,FILE839=00000839.TIF

FILE840=00000840.TIF
,FILE841=00000841.TIF
,FILE842=00000842.TIF
,FILE843=00000843.TIF
,FILE844=00000844.TIF
,FILE845=00000845.TIF
,FILE846=00000846.TIF
,FILE847=00000847.TIF
,FILE848=00000848.TIF
,FILE849=00000849.TIF
,FILE850=00000850.TIF
,FILE851=00000851.TIF
,FILE852=00000852.TIF
,FILE853=00000853.TIF
,FILE854=00000854.TIF
,FILE855=00000855.TIF

FILE856=00000856.TIF
,FILE857=00000857.TIF
,FILE858=00000858.TIF
,FILE859=00000859.TIF
,FILE860=00000860.TIF
,FILE861=00000861.TIF
,FILE862=00000862.TIF
,FILE863=00000863.TIF
,FILE864=00000864.TIF
,FILE865=00000865.TIF
,FILE866=00000866.TIF
,FILE867=00000867.TIF
,FILE868=00000868.TIF
,FILE869=00000869.TIF
,FILE870=00000870.TIF
,FILE871=00000871.TIF

FILE872=00000872.TIF
,FILE873=00000873.TIF
,FILE874=00000874.TIF
,FILE875=00000875.TIF
,FILE876=00000876.TIF
,FILE877=00000877.TIF
,FILE878=00000878.TIF
,FILE879=00000879.TIF
,FILE880=00000880.TIF
,FILE881=00000881.TIF
,FILE882=00000882.TIF
,FILE883=00000883.TIF
,FILE884=00000884.TIF
,FILE885=00000885.TIF
,FILE886=00000886.TIF
,FILE887=00000887.TIF

FILE888=00000888.TIF
,FILE889=00000889.TIF
,FILE890=00000890.TIF
,FILE891=00000891.TIF
,FILE892=00000892.TIF
,FILE893=00000893.TIF
,FILE894=00000894.TIF
,FILE895=00000895.TIF
,FILE896=00000896.TIF
,FILE897=00000897.TIF
,FILE898=00000898.TIF
,FILE899=00000899.TIF
,FILE900=00000900.TIF
,FILE901=00000901.TIF
,FILE902=00000902.TIF
,FILE903=00000903.TIF

FILE904=00000904.TIF
,FILE905=00000905.TIF
,FILE906=00000906.TIF
,FILE907=00000907.TIF
,FILE908=00000908.TIF
,FILE909=00000909.TIF
,FILE910=00000910.TIF
,FILE911=00000911.TIF
,FILE912=00000912.TIF
,FILE913=00000913.TIF
,FILE914=00000914.TIF
,FILE915=00000915.TIF
,FILE916=00000916.TIF
,FILE917=00000917.TIF
,FILE918=00000918.TIF
,FILE919=00000919.TIF

FILE920=00000920.TIF
,FILE921=00000921.TIF
,FILE922=00000922.TIF
,FILE923=00000923.TIF
,FILE924=00000924.TIF
,FILE925=00000925.TIF
,FILE926=00000926.TIF
,FILE927=00000927.TIF
,FILE928=00000928.TIF
,FILE929=00000929.TIF
,FILE930=00000930.TIF
,FILE931=00000931.TIF
,FILE932=00000932.TIF
,FILE933=00000933.TIF
,FILE934=00000934.TIF
,FILE935=00000935.TIF

FILE936=00000936.TIF
,FILE937=00000937.TIF
,FILE938=00000938.TIF
,FILE939=00000939.TIF
,FILE940=00000940.TIF
,FILE941=00000941.TIF
,FILE942=00000942.TIF
,FILE943=00000943.TIF
,FILE944=00000944.TIF
,FILE945=00000945.TIF
,FILE946=00000946.TIF
,FILE947=00000947.TIF
,FILE948=00000948.TIF
,FILE949=00000949.TIF
,FILE950=00000950.TIF
,FILE951=00000951.TIF

FILE952=00000952.TIF
,FILE953=00000953.TIF
,FILE954=00000954.TIF
,FILE955=00000955.TIF
,FILE956=00000956.TIF
,FILE957=00000957.TIF
,FILE958=00000958.TIF
,FILE959=00000959.TIF
,FILE960=00000960.TIF
,FILE961=00000961.TIF
,FILE962=00000962.TIF
,FILE963=00000963.TIF
,FILE964=00000964.TIF
,FILE965=00000965.TIF
,FILE966=00000966.TIF
,FILE967=00000967.TIF

FILE968=00000968.TIF
,FILE969=00000969.TIF
,FILE970=00000970.TIF
,FILE971=00000971.TIF
,FILE972=00000972.TIF
,FILE973=00000973.TIF
,FILE974=00000974.TIF
,FILE975=00000975.TIF
,FILE976=00000976.TIF
,FILE977=00000977.TIF
,FILE978=00000978.TIF
,FILE979=00000979.TIF
,FILE980=00000980.TIF
,FILE981=00000981.TIF
,FILE982=00000982.TIF
,FILE983=00000983.TIF

FILE984=00000984.TIF
,FILE985=00000985.TIF
,FILE986=00000986.TIF
,FILE987=00000987.TIF
,FILE988=00000988.TIF
,FILE989=00000989.TIF
,FILE990=00000990.TIF
,FILE991=00000991.TIF
,FILE992=00000992.TIF
,FILE993=00000993.TIF
,FILE994=00000994.TIF
,FILE995=00000995.TIF
,FILE996=00000996.TIF
,FILE997=00000997.TIF
,FILE998=00000998.TIF
,FILE999=00000999.TIF

FILE1000=00001000.TIF
,FILE1001=00001001.TIF
,FILE1002=00001002.TIF
,FILE1003=00001003.TIF
,FILE1004=00001004.TIF
,FILE1005=00001005.TIF
,FILE1006=00001006.TIF
,FILE1007=00001007.TIF
,FILE1008=00001008.TIF
,FILE1009=00001009.TIF
,FILE1010=00001010.TIF
,FILE1011=00001011.TIF
,FILE1012=00001012.TIF
,FILE1013=00001013.TIF
,FILE1014=00001014.TIF
,FILE1015=00001015.TIF

FILE1016=00001016.TIF
,FILE1017=00001017.TIF
,FILE1018=00001018.TIF
,FILE1019=00001019.TIF
,FILE1020=00001020.TIF
,FILE1021=00001021.TIF
,FILE1022=00001022.TIF
,FILE1023=00001023.TIF
,FILE1024=00001024.TIF
,FILE1025=00001025.TIF
,FILE1026=00001026.TIF
,FILE1027=00001027.TIF
,FILE1028=00001028.TIF
,FILE1029=00001029.TIF
,FILE1030=00001030.TIF
,FILE1031=00001031.TIF

FILE1032=00001032.TIF
,FILE1033=00001033.TIF
,FILE1034=00001034.TIF
,FILE1035=00001035.TIF
,FILE1036=00001036.TIF
,FILE1037=00001037.TIF
,FILE1038=00001038.TIF
,FILE1039=00001039.TIF
,FILE1040=00001040.TIF
,FILE1041=00001041.TIF
,FILE1042=00001042.TIF
,FILE1043=00001043.TIF
,FILE1044=00001044.TIF
,FILE1045=00001045.TIF
,FILE1046=00001046.TIF
,FILE1047=00001047.TIF

FILE1048=00001048.TIF
,FILE1049=00001049.TIF
,FILE1050=00001050.TIF
,FILE1051=00001051.TIF
,FILE1052=00001052.TIF
,FILE1053=00001053.TIF
,FILE1054=00001054.TIF
,FILE1055=00001055.TIF
,FILE1056=00001056.TIF
,FILE1057=00001057.TIF
,FILE1058=00001058.TIF
,FILE1059=00001059.TIF
,FILE1060=00001060.TIF
,FILE1061=00001061.TIF
,FILE1062=00001062.TIF
,